ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה"ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ:

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיְיָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלִַם הָרִים סָבִיב לָהּ
וַיְיָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי לֹא יָנוּחַ
שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־
יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יָדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

אגרות קודש

ב"ה, ה' אייר, תשי"ג
ברוקלין.

אנ"ש במעלבורן ובפרט הנהלת אהלי יוסף יצחק אשר שם
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתבם מכ"ג ניסן... מה שמוכרח תומ"י היא בקורת על אופן ההתעסקות בהתפתחות הישיבה והנהלתה עד עתה, ובקורת אמיתית אליבא דאמת, ומוכרח אשר יקחו בזה בחשבון, שאין זה מוסד פרטי שלהם, אלא שזהו מוסד הראשון של ליובאוויטש שנוסד במדינת אוסטראליא, און ווי מען שטעלט זיך אוועק אזוי גייט דאס, ובמילא תקותי חזקה שכל אחד ואחד יסלק לגמרי הצטדקות עצמו ופניית עצמו, ויבקר את הענין כפי דרישת טובת המוסד, אשר באמת לאמיתו זהו ג"כ טובת אנ"ש בכלל והמתעסקים והנהלת הישיבה בפרט, ולא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות וכמבואר בכתבים אשר גם לאחרי שהיתה ליעקב ההבטחה שהשכינה יורדת עמו למצרים ובמילא בטוח הי' שיעלה הוא וזרעו ממצרים, כיון שגלו למצרים שכינה עמהם, בכ"ז בא זה לידי פועל ע"ז ששלח את יהודא לפניו, להורות לפניו וכדרז"ל לתקן לו בית תלמוד.

ובהתאם לתוצאות הבקורת הנ"ל, יתחזקו כולם בשיפור המצב, ובטוח אני אשר כמו עד עתה הנה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל ישפיע הצלחה וברכה וכו'...

נדבר פה בהתועדות, שאע"פ שאם הראשונים כמלאכים כו' אם הראשונים כבני אדם כו'. בכ"ז מה שזכה דורנו זה היינו שעליו הוטל הענין דגמר עבודת הבירורים והענין דמכה בפטיש, וידוע פסק רז"ל אשר המצוה נקראת ע"ש גומרה ובמילא דעת גם לא לנבון נקל גודל האחריות המוטלה עלינו משני הצדדים, הן מצד זה דגמר עבודת הבירורים והכאה בפטיש ולאידך גיסא שכל העבודה נקראת על שמנו, ובמילא איני יודע אם נצרך דוקא מס"נ בכדי לדון אמת'דיג על דבר המצב, ובפרט שזכות אבותינו ונשיאנו קדוש ישראל כ"ק מו"ח אדמו"ר מסייעתם.

המחכה לבשו"ט ומברכם שמתוך הצלחה במעשי ידיהם ימלאו שליחותם ומתוך הרחבת הדעת והרחבה בגשמיות.

מפתח

מאמר
ד"ה להבין ענין הילולא דרבי שמעון בר יוחאי ה'תשל"ה / 5

התוועדות
ל"ג בעומר ה'תשל"ה / 23

לקוטי שיחות
בחוקותי, כרך כז, ג / 32

אגרות קודש
עמוד: 247

הוספות

לימוד יומי על פי תקנת רבותינו נשיאנו

חומש	תניא	היום יום	רמב"ם שלושה פרקים	רמב"ם פרק אחד	רמב"ם ספר המצוות
ראשון / 39	ראשון / 73	ראשון / 87	ראשון / 94	ראשון / 160	ראשון / 178
שני / 44	שני / 74	שני / 87	שני / 105	שני / 163	שני / 178
שלישי / 47	שלישי / 76	שלישי / 88	שלישי / 113	שלישי / 166	שלישי / 179
רביעי / 49	רביעי / 78	רביעי / 88	רביעי / 122	רביעי / 168	רביעי / 180
חמישי / 56	חמישי / 80	חמישי / 89	חמישי / 132	חמישי / 170	חמישי / 181
שישי / 66	שישי / 83	שישי / 89	שישי / 141	שישי / 172	שישי / 182
שבת קודש / 68	שבת קודש / 85	שבת קודש / 89	שבת קודש / 151	שבת קודש / 174	שבת קודש / 183

גמרא - מסכת סוטה לימי ספירת העומר

ראשון / 184 | שני / 188 | שלישי / 192 | רביעי / 196 | חמישי / 200 | שישי / 204 | שבת קודש / 208

לימוד מחולק לפי ימים

משנה	גמרא	שולחן ערוך הרב
ראשון / 214	ראשון / 232	ראשון / 261
שני / 216	שני / 236	שני / 261
שלישי / 217	שלישי / 240	שלישי / 262
רביעי / 218	רביעי / 244	רביעי / 262
חמישי / 220	חמישי / 248	חמישי / 262
שישי / 226	שישי / 252	שישי / 263
שבת קודש / 227	שבת קודש / 256	שבת קודש / 263

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן
שולחן ערוך עם הערות וציונים / 260
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' / 261
לקוטי תורה / 264

אדמו"ר האמצעי
תורת חיים / 267

אדמו"ר ה'צמח צדק'
דרך מצוותיך / 267

אדמו"ר המהר"ש
תורת שמואל תרל"ג / 269

אדמו"ר הרש"ב
ספר המאמרים - המשך תער"ב / 269

אדמו"ר הריי"צ
ספר המאמרים תרפ"ט / 270
לקוטי דיבורים / 271
רשימות - אבות החסידות / 271
אגרות קודש / 272

שונות

ילקוט לוי יצחק על התורה / 37
נקודות בעניני גאולה ומשיח / 38
פרק בנביאים וכתובים / 212
עין יעקב - מסכת שבת / 230
נקודה מעובדת משיחת קודש / 273
חומש לקריאה בציבור / 274
ביאורים לפרקי אבות / 285
לוח זמנים / 286

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

בס"ד. יום ג' פ' בהר־בחוקותי, ל"ג בעומר, ה'תשל"ה

(הנחה בלתי מוגה)

לְהָבִין עִנְיַן הִילּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי[1].

וּבִכְּרָט עַל פִּי הַמְּבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ז"ך וּבֵיאוּרוֹ וְגַם בְּסִימָן כ"ח, שֶׁבְּיוֹם הַהִסְתַּלְּקוּת עוֹלֶה כָּל פְּעוּלָּתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בָּהּ לְמַעְלָה מַעְלָה, וְכַמְּבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּסִּידּוּר בִּדְרוּשֵׁי ל"ג בָּעוֹמֶר[2], שֶׁאָז עוֹלָה הַנִּשְׁמָה עַד לְשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ הֲכִי עֶלְיוֹן, וְכָל זֶה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ (עֲלִיַּית נִשְׁמָתוֹ וּפְעוּלַּת עֲבוֹדָתוֹ) נִמְשָׁכִים בְּגִילּוּי לְמַטָּה, בְּאוֹפֶן דְּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ[3]. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁעִנְיַן הִילּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי קָשׁוּר עִם מַעֲלָתוֹ הַמְיוּחֶדֶת שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי. וְעוֹד זֹאת, כֵּיוָן שֶׁבְּיוֹם הַהִילּוּלָא מוּדְגָּשׁ גַּם עִנְיַן הַגִּילּוּי לְמַטָּה, חֲרֵי זֶה קָשׁוּר גַּם עִם עֲבוֹדָתוֹ וּפְעוּלּוֹתָיו בְּהַנּוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, נוֹסָף עַל מַעֲלָתוֹ בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה.

ב) **וּבְהַקְּדִים,** שֶׁכְּלָלוּת חַיֵּי הָאָדָם נֶחֱלָקִים לְלִימּוּד וּמַעֲשֶׂה, וּבִלְשׁוֹן חֲז"ל[4]: תַּלְמוּד וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי אָדָם לְעָמָל יוּלַּד[5], שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל מַעֲשֶׂה, וְעַד לְמַעֲשֶׂה שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן מְעַשִּׁין עַל הַצְּדָקָה[6], שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל כְּפִיָּה וְהֶכְרֵחַ[7], שֶׁאָז הֲרֵי זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם עָמָל. אֶלָּא שֶׁבְּעִנְיַן הֶעָמָל דִּקְדוּשָׁה גּוּפָא עצמו יֵשׁ שְׁלֹשָׁה אֲפָנִים שלושה סוגים שונים של 'עמל', וּבִלְשׁוֹן

ביאור בדרך אפשר

לְהָבִין עִנְיַן התוכן הפנימי של יום **הִילּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי**[1] שנסתלק ביום ל"ג בעומר, ח"י אייר. **וּבִכְּרָט עַל פִּי הַמְּבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ** שבספר התניא **סִימָן ז"ך וּבֵיאוּרוֹ** לאגרת זו ישנו בספר התניא גם המשך ו'ביאור' **וְגַם בְּסִימָן כ"ח,** הסימן הבא באגרת הקודש **שֶׁבְּיוֹם הַהִסְתַּלְּקוּת** של צדיק **עוֹלֶה כָּל פְּעוּלָּתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בָּהּ לְמַעְלָה מַעְלָה** (וזה לשונו באגרת הקודש סימן ז"ך, "צדיק באמונתו יחיה, ובירא ה' לחיים וברשפי אש שלהבת אהבתו מחיים לכל בהן חיי רוחו [נוסח אחר ונשמתו] כל ימי חלדו ויהי בהעלות ה' רוחו ונשמתו אליו יאסוף ויעלה בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות"), **וְכַמְּבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּסִּידּוּר** 'סדור עם דא"ח' עם מאמרי חסידות הנקראים דברי אלקים חיים **בִּדְרוּשֵׁי** במאמרי החסידות ליום **ל"ג בָּעוֹמֶר**[2], **שֶׁאָז** בעת ההסתלקות **עוֹלָה הַנִּשְׁמָה עַד לְשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ הֲכִי עֶלְיוֹן** למעלה באלוקות, **וְכָל זֶה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ (עֲלִיַּית נִשְׁמָתוֹ וּפְעוּלַּת** ההשפעה של **עֲבוֹדָתוֹ) נִמְשָׁכִים בְּגִילּוּי לְמַטָּה** בעולם הזה, **בְּאוֹפֶן דְּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ**[3] כלשון הכתוב בתהילים. **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁעִנְיַן הִילּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי** מידי שנה בשנה **קָשׁוּר עִם מַעֲלָתוֹ הַמְיוּחֶדֶת שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי. וְעוֹד זֹאת, כֵּיוָן שֶׁבְּיוֹם הַהִילּוּלָא מוּדְגָּשׁ גַּם עִנְיַן הַגִּילּוּי לְמַטָּה,** כאמור לעיל, **חֲרֵי זֶה קָשׁוּר גַּם עִם עֲבוֹדָתוֹ וּפְעוּלּוֹתָיו בְּהַנּוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל** שקשור במיוחד לעולם הזה, **נוֹסָף עַל מַעֲלָתוֹ** המיוחדת של רבי שמעון בר יוחאי **בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה** שהוא ענין רוחני שקשור פחות לעולם הזה הגשמי, וכפי שממשיך ומבאר.

ב) **וּבְהַקְּדִים, שֶׁכְּלָלוּת חַיֵּי הָאָדָם נֶחֱלָקִים לְלִימּוּד וּמַעֲשֶׂה, וּבִלְשׁוֹן חֲז"ל**[4] בגמרא: **תַּלְמוּד וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי** כלשון הכתוב באיוב **אָדָם לְעָמָל יוּלַּד**[5] תכלית האדם שלכך נולד היא לעבוד ולעשות, **שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת** בחיי האדם ובעבודת ה' של האדם **עִנְיָן שֶׁל מַעֲשֶׂה, וְעַד לְמַעֲשֶׂה שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן מְעַשִּׁין עַל הַצְּדָקָה**[6] שבית דין כופין ומכריחים לתת צדקה, כפי שנפסק בהלכה, **שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל כְּפִיָּה וְהֶכְרֵחַ**[7], **שֶׁאָז** כאשר עושים מתוך הכרח **הֲרֵי זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם עָמָל. אֶלָּא שֶׁבְּעִנְיַן הֶעָמָל דִּקְדוּשָׁה גּוּפָא** עצמו **יֵשׁ שְׁלֹשָׁה אֲפָנִים** שלושה סוגים שונים של 'עמל', **וּבִלְשׁוֹן**

---

1) לשון הזהר ח"ג (אדרא זוטא) רצא, סע"א. רצו, ב. ח"א ריח, סע"א. נתבאר בד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד (ע' קא ואילך. ועם הגהות – אוה"ת ענינים ע' רכב ואילך. ד"ה הנ"ל דשנת תש"ל), מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תרסו ואילך. ד"ה הנ"ל תרנ"ד, עטר"ת. ועוד. 2) דש, ב־ג [תמה, ד ואילך]. שז, ב [תנ, סע"ב ואילך]. 3) לשון הכתוב – תהלים עד, יב. אגה"ק סכ"ח (שבפנים). 4) קידושין מ, ב. 5) איוב ה, ז. 6) ראה בית יוסף לטור יו"ד סרמ"ח. 7) ראה לקו"ת בחוקותי מח, א. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשסא. סה"מ תרע"ח ע' קכא. תרצ"ט ע' 191. 8) סנהדרין צט, ב.

ביאור בדרך אפשר

הַגְּמָרָא[8]: **עֲמַל מְלָאכָה** (דְּקָאֵי שמכוון **עַל מְלֶאכֶת הַבֵּירוּרִים** הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה על ידי עיסוק ומלאכה בדברים גשמיים לקיום המצוות ו'בכל דרכיך דעהו'), **עֲמַל שִׂיחָה** (**עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, כְּמַאֲמַר** רַז"ל[9] בגמרא **אֵין שִׂיחָה אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר**[10] בתורה **וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה** ודורשים שיצא להתפלל), **וַעֲמַל תּוֹרָה** (**כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[11] בתורת החסידות **וְגַם בְּמַאֲמַר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר** הרבי הריי"צ **נְשִׁיא דּוֹרֵנוּ**[12]). **וְכָל שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים אֵלּוּ** של שלושת סוגי ה'עמל' **צְרִיכִים לִהְיוֹת בַּעֲבוֹדַת** ה' של **כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְהַיְינוּ, שֶׁנּוֹסָף עַל עֲמַל תּוֹרָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלוֹ גַּם עֲמַל מְלָאכָה, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר** רַז"ל[13] בפרקי אבות **כָּל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה** במשמעות של קיום המצוות **כו'** (וכהמשך דברי המשנה **שֶׁאֵין זֶה** תורה ללא 'מלאכה' **הָאוֹפֶן הַמַּתְאִים בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה), כֵּיוָן שֶׁלִּימּוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּלִלְמוֹד וּלְלַמֵּד** ולא להסתפק בלימוד בלבד אלא **לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת**[14], **לִלְמוֹד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת,** שהלימוד הוא מלכתחילה בשביל לקיים ולעשות את הנלמד **שֶׁזֶּהוּ** ענין המעשה **עִנְיַן עֲמַל מְלָאכָה. וְכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַתְּפִלָּה, וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ אֲפִילּוּ בְּנוֹגֵעַ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ**[15] ולכן היה פטור מתפילה, ומכל מקום מצינו **שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל מִשָּׁנָה לְשָׁנָה**[16] לפחות פעם בשנה. **וּבִפְרָט**

ביאור בדרך אפשר

עַל פִּי הַמְבוֹאָר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל במאמר הפותח בדברי המשנה **הַבָּנִים יוֹצְאִים** לרשות הרבים בשבת **בִּקְשָׁרִים** מיני חוטים העשויים לרפואה ומותרים בטלטול בשבת **כו'**[17], **שֶׁמִּי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ צָרִיךְ לְעִנְיַן הַתְּפִלָּה בְּמִיּוּחָד, תְּפִלָּה מְיוּחֶדֶת, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ** דרגה זו של 'תורתו אומנתו' **עִנְיָן עָמוֹק יוֹתֵר שֶׁבּוֹ נוֹגֵעַ עִנְיַן הַתְּפִלָּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אֵצֶל אֲחֵרִים. וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ גַּם בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה, שֶׁעִנְיָנוֹ תּוֹרָה** (**כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18] בנבואת מלאכי **זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי, לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ לְפִיכָךְ נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ**[19] וכדברי המדרש על הכתוב 'ואלה המשפטים', "שלשה דברים נתן משה נפשו עליהם ונקראו על שמו ואלו הן ישראל והתורה והדינים, ישראל כמה נצטער עליהם ונקראו על שמו שנאמר ויזכור ימי עולם משה עמו, התורה שנאמר זכרו תורת משה עבדי, הדינין שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"), **שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ** אצל משה רבנו שעניינו תורה **גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה - תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה**[20], **אֶלָּא שֶׁהַתְּפִלָּה דְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ הִיא (לֹא תְּפִלַּת עָנִי, אֶלָּא) תְּפִלַּת עָשִׁיר**[21] (כמבואר בחסידות על פי דברי המדרש על הכתוב 'תפלה למשה', שהעני מתפלל שיתמלא חסרונו, אבל תפלת משה היא תפלת עשיר וכשמשה התפלל אמר לו הקדוש ברוך הוא מה אתה מבקש (הרי הוא עשיר שלא חסר לו מאומה) ואמר משה איני מבקש בשבילי, אלא מדינה פלונית היא חרבה והיא שלך, גזור עליה שתבנה, ומבואר שמשה לא ביקש לעצמו אלא בשביל בני ישראל. **וּמִזֶּה** שמצינו את ענין התפלה גם

---

9) ברכות כ, ב. ע"ז ז, ב. 10) חיי שרה כד, סג. 11) ראה אוה"ת וישב ח"ה תתקיא, א ואילך. חיי שרה קכט, א ואילך. סה"מ עת"ר ע' קצה [רפז] ואילך. לקו"ש חט"ו ע' 96 ואילך. 12) ד"ה אר"א כל אדם לעמל נברא תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' שג ואילך. ע' שיא ואילך). 13) אבות פ"ב מ"ב. 14) שם פ"ד מ"ה. 15) שבת יא, א. 16) רבינו יונה לרי"ף בברכות ח, א (ד"ה אלא ביני עמודי). 17) באור תורה להה"מ (קיג, ד). וראה גם מכתב ל"ג בעומר שנה זו (אג"ק ח"ל ע' קצו) בהערה. 18) מלאכי ג, כב. 19) ראה מכילתא בשלח טו, א. תנחומא שופטים ה. שמו"ר פ"ל, ד. 20) תהלים צ, א. 21) ראה סיום המשך עת"ר (הנזכר לקמן פ"ה) וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

אצל משה רבנו וגם אצל רבי שמעון בר יוחאי **מובן, שֶׁהָעִנְיָן דַּעֲמַל שִׂיחָה, עִנְיַן הַתְּפִלָּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם** אפילו **אֵצֶל מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ, וְעַד לְתַכְלִית הָעִילּוּי שֶׁבָּזֶה - שֶׁהֲרֵי בְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ גּוּפָא** עצמו **יֵשׁ כַּמָּה דַּרְגּוֹת, וְכַמְבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר**[22] לאדמו"ר הזקן **בְּנוֹגֵעַ לְרַב יְהוּדָה, שֶׁהָיָה אָדָם גָּדוֹל מְאֹד עַד שֶׁאָמַר עָלָיו שְׁמוּאֵל**[23] **אֵין זֶה יְלוּד אִשָּׁה (לֵית דֵּין בַּר נַשׁ**[24] אין זה בן אדם**), וְגַם אֶצְלוֹ הָיָה הָעִנְיָן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ, שֶׁהָיְתָה תּוֹרָתוֹ גַּם כֵּן בִּבְחִינַת בִּיטּוּל מַמָּשׁ** להקדוש ברוך הוא, נותן **בִּבְחִינַת** התורה הכתוב בישעיה, הקדוש ברוך הוא אומר על לימוד התורה של האדם **וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ**[25], **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[26] בגמרא **מַתְנִיתִין מַלְכְּתָא** המשנה היא כמו מלך הנותן פקודות והוראות (וכדברי הגמרא **מַאן מַלְכֵי** מי הם מלכים **רַבָּנָן**[27]), **בְּחִינַת מֶלֶךְ שֶׁמְּצַוֶּה וְגוֹזֵר שֶׁיִּהְיֶה הֶפְסֵק כָּךְ כוּ', וְהַיְינוּ, שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דִּשְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ - "לְפִי מַדְרֵגָתוֹ". אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן אֵין** למרות מעלתו הגדולה של רב יהודה **אֵין זֶה מַגִּיעַ לְהָעִילּוּי** הגדול עוד יותר בענין 'תורתו אומנתו' **שֶׁהָיָה אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי. וְלָכֵן יֵשׁ חִילּוּק** הבדל **בֵּינֵיהֶם גַּם בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁרַב יְהוּדָה הָוָה מְצַלֵּי מִתְּלָתִין יוֹמִין לִתְלָתִין יוֹמִין**[28] היה מתפלל משלושים יום לשלושים יום, **וְאִילּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי הָיָה מִתְפַּלֵּל** רק **פַּעַם בְּשָׁנָה. אָמְנָם אַף שֶׁאֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צְרִיכִים לִהְיוֹת כֹּל שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים דַּעֲמַל שִׂיחָה** מעשה המצוות **עֲמַל שִׂיחָה** עבודת התפילה **וַעֲמַל תּוֹרָה** יגיעה בלימוד התורה, **מִכָּל מָקוֹם, יֵשׁ חִילּוּק** קיימים הבדלים בין אנשים שונים **מַהוּ עִיקַּר הָעֲבוֹדָה** של כל אדם בפרט. **וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמְּבֹאָר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ**[29] **בְּהַחִילּוּק הַכְּלָלִי בֵּין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים (מָארֵי תּוֹרָה) וּמָארֵי עוֹבְדִין** בעלי תורה **וּמָארֵי עוֹבְדִין טָבִין** בעלי מעשים טובים, **שֶׁאֵצֶל שְׁנֵיהֶם** הן אצל אנשי תורה והן אצל אנשי מעשים טובים **צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים** גם תורה וגם מעשים טובים, **וְהַיְינוּ, שֶׁהֵן אֵצֶל יִשָּׁשְׂכָר** שענינו תורה **צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דִּזְבוּלוּן, וְהֵן אֵצֶל זְבוּלוּן** מעשים טובים, **שענינו מעשים טובים צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דִּישָׁשְׂכָר** לימוד התורה, **אֶלָּא שֶׁהַחִילּוּק הוּא בַּמֶּה הִיא עִיקַּר עֲבוֹדָתוֹ, וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים תּוֹרָתָן עִיקָּר** והמעשים הטובים הם אצלם כטפל לעיקר. **וְזֶהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ** ותורתו עיקר. **אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן** למרות שעיקר ענינו ועיסוקו הוא בתורה ('עמל תורה') **הִתְעַסֵּק רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי גַּם בְּעִנְיָנִים שֶׁל מַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל** ('עמל מלאכה'), **כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ**[30] בגמרא ובמדרשים **שֶׁתֵּיכֶף בְּצֵאתוֹ מִן הַמְּעָרָה הִתְעַסֵּק רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי**

ביאור בדרך אפשר

מוּבָן, שֶׁהָעִנְיָן דַּעֲמַל שִׂיחָה, עִנְיַן הַתְּפִלָּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם אֵצֶל מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ, וְעַד לְתַכְלִית הָעִילּוּי שֶׁבָּזֶה - שֶׁהֲרֵי בְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ גּוּפָא יֵשׁ כַּמָּה דַּרְגּוֹת, וְכַמְבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר[22] בְּנוֹגֵעַ לְרַב יְהוּדָה, שֶׁהָיָה אָדָם גָּדוֹל מְאֹד עַד שֶׁאָמַר עָלָיו שְׁמוּאֵל[23] אֵין זֶה יְלוּד אִשָּׁה (לֵית דֵּין בַּר נַשׁ[24]), וְגַם אֶצְלוֹ הָיָה הָעִנְיָן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ, שֶׁהָיְתָה תּוֹרָתוֹ גַּם כֵּן בִּבְחִינַת בִּיטּוּל מַמָּשׁ בִּבְחִינַת וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ[25], וּכְמַאֲמַר רַז"ל[26] מַתְנִיתִין מַלְכְּתָא (מַאן מַלְכֵי רַבָּנָן[27]), בְּחִינַת מֶלֶךְ שֶׁמְּצַוֶּה וְגוֹזֵר שֶׁיִּהְיֶה הֶפְסֵק כָּךְ כוּ', וְהַיְינוּ, שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דִּשְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ - "לְפִי מַדְרֵגָתוֹ". אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן אֵין זֶה מַגִּיעַ לְהָעִילּוּי שֶׁהָיָה אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי. וְלָכֵן יֵשׁ חִילּוּק בֵּינֵיהֶם גַּם בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁרַב יְהוּדָה הָוָה מְצַלֵּי מִתְּלָתִין יוֹמִין לִתְלָתִין יוֹמִין[28], וְאִילּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי הָיָה מִתְפַּלֵּל פַּעַם בְּשָׁנָה.

אָמְנָם אַף שֶׁאֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צְרִיכִים לִהְיוֹת כֹּל שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים דַּעֲמַל מְלָאכָה עֲמַל שִׂיחָה, מִכָּל מָקוֹם, יֵשׁ חִילּוּק מַהוּ עִיקַּר הָעֲבוֹדָה. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמְּבֹאָר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ[29] בְּהַחִילּוּק הַכְּלָלִי בֵּין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים (מָארֵי תּוֹרָה) וּמָארֵי עוֹבְדִין טָבִין, שֶׁאֵצֶל שְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים, וְהַיְינוּ, שֶׁהֵן אֵצֶל יִשָּׁשְׂכָר צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דִּזְבוּלוּן, וְהֵן אֵצֶל זְבוּלוּן צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דִּישָׁשְׂכָר, אֶלָּא שֶׁהַחִילּוּק הוּא בַּמֶּה הִיא עִיקַּר עֲבוֹדָתוֹ, וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים תּוֹרָתָן עִיקָּר. וְזֶהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ. אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן הִתְעַסֵּק רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי גַּם בְּעִנְיָנִים שֶׁל מַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ[30] שֶׁתֵּיכֶף בְּצֵאתוֹ מִן הַמְּעָרָה הִתְעַסֵּק רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי

---

22) מקץ לח, ד. 23) נדה יג, א. 24) כ"ה במאירי לאבות פ"א מ"ד. 25) ישעי' נא, טז. 26) כתובות סא, א. 27) ראה גיטין סב, א. 28) ר"ה לה, א. 29) סימן ה (קט, א ואילך). 30) ראה שבת לג, סע"ב ואילך. ירושלמי שביעית פ"ט ה"א. ב"ר פע"ט, ו.

ביאור בדרך אפשר

בְּעִנְיָנִים שֶׁל תִּיקּוּן הָעוֹלָם, וְעַד לְתִיקּוּן עִנְיָנִים הַקְּשׁוּרִים עִם שָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְּרֵי כמבואר בתורת הסוד שהכוחות של היפך הקדושה נחלקים לשני סוגי ׳קליפות׳ (המכסות על האור האלוקי כשם שקליפה על הפרי) קליפת ׳נוגה׳ לשון אור שמעורב בה גם טוב ושלוש קליפות הטמאות לגמרי שאין בהן טוב כלל **שֶׁלְּמַטָּה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁעָשָׂה** רבי שמעון בר יוחאי **כַּמָּה פְּעוּלּוֹת כְּדֵי לְטַהֵר מָקוֹם שֶׁהָיָה בְּגֶדֶר סָפֵק וְכוּ׳,** האם הוא טהור או טמא כמספור בגמרא שרבי שמעון בר יוחאי שאל האם יש דבר שצריך תיקון, אמרו שיש מקום שיש בו ספק טומאה, ויש לכהנים צער להקיף את המקום ולא ללכת בו שהרי אסור לכהנים להיטמא למת, ומקום זה, לא היה ברור האם נקבר בו מת או לא. אמר ר׳ שמעון: האם יש אדם היודע שהיתה מוחזקת כאן טהרה, אמר לו זקן אחד, שבשוק זה זרע פעם ר׳ יוחנן בן זכאי, שהיה כהן, תורמוסים של תרומה, ובוודאי היה כאן מקום טהור. בדק רבי שמעון את הקרקע ומקום שהיה קשה טיהרו, ומקום שהיה רפה רך, עשה בו סימן לחשש קבורת מת. ועל ידי כך נעשה השוק טהור ויכלו הכהנים ללכת בו. **וְעַד** כדי כך התעסק רבי שמעון בר יוחאי גם במעשים טובים **לְהַמְסוּפָּר בַּגְּמָרָא וּבַמִּדְרָשִׁים[31], שֶׁכַּאֲשֶׁר הָיוּ צְרִיכִים לִשְׁלוֹחַ שָׁלִיחַ לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם, לְרוֹמִי שֶׁהָיְתָה שׁוֹלֶטֶת בָּעוֹלָם** באותו הזמן, **הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי בֵּין הַשְּׁלוּחִים, וְהֵרְאָה שָׁם נִסִּים כוּ׳** (וכדברי הגמרא, ״אמרו מי ילך ויבטל הגזרות, ילך ר׳ שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בנסים״, ובהמשך הדברים מסופר באריכות מה היו הניסים ואיך רבי שמעון בר יוחאי ביטל את הגזרות), הרי מפורש שגם רבי שמעון בר יוחאי עסק במעשים

ביאור בדרך אפשר

1 בְּעִנְיָנִים שֶׁל תִּיקּוּן הָעוֹלָם, וְעַד לְתִיקּוּן עִנְיָנִים
2 הַקְּשׁוּרִים עִם שָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְּרֵי
3 שֶׁלְּמַטָּה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁעָשָׂה כַּמָּה
4 פְּעוּלּוֹת כְּדֵי לְטַהֵר מָקוֹם שֶׁהָיָה בְּגֶדֶר סָפֵק וְכוּ׳.
5 וְעַד לְהַמְסוּפָּר בַּגְּמָרָא וּבַמִּדְרָשִׁים[31], שֶׁכַּאֲשֶׁר
6 הָיוּ צְרִיכִים לִשְׁלוֹחַ שָׁלִיחַ לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם,
7 לְרוֹמִי שֶׁהָיְתָה שׁוֹלֶטֶת בָּעוֹלָם, הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן
8 בַּר יוֹחָאי בֵּין הַשְּׁלוּחִים, וְהֵרְאָה שָׁם נִסִּים כוּ׳.
9 אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה הָיָה מִצַּד עֲמַל תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁעִיקַּר
10 אוּמָּנוּתוֹ הָיְתָה תּוֹרָתוֹ.
11 **וּמִזֶּה** מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְיוֹם הַהִילּוּלָא שֶׁלּוֹ,
12 שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר אָז בְּחַד קְטִירָא
13 אִתְקַטַּרְנָא כוּ׳[32], וְעוֹד לִפְנֵי יוֹם הַהִילּוּלָא אָמַר
14 כְּבָר אֲנָא סִימָנָא בְּעָלְמָא[33], וְעַד שֶׁאָמְרוּ[34] (עַל
15 הַפָּסוּק[35] יֵרֶאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוָיָ׳)
16 מַאן פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוָיָ׳ דָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי,
17 וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁזּוֹ הָיְתָה כָּל מְצִיאוּתוֹ, הִנֵּה בְּיַחַד
18 עִם זֶה, הָיְתָה לוֹ שַׁיָּיכוּת גַּם לְעִנְיָנִים שֶׁל מַעֲשֶׂה
19 בְּפוֹעַל. וְלָכֵן, בְּכָל ל״ג בָּעוֹמֶר, יוֹם שִׁמְחָתוֹ[36],
20 יֶשְׁנָהּ גַּם הַהַמְשָׁכָה עַד לְמַטָּה, וְעַד לְאוֹפֶן
21 דְּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ, וְכַמְבוֹאָר בְּסִיפּוּר
22 כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ[37],
23 שֶׁבִּזְמַנּוֹ שֶׁל אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי רָאוּ מוֹפְתִים
24 בְּגָלוּי בְּל״ג בָּעוֹמֶר בְּנוֹגֵעַ לְזַרְעָא חַיָּיא וְקַיָּימָא
25 כְּפְשׁוּטוֹ.

ביאור בדרך אפשר

39 טובים **אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה** כל המעשים הטובים שרבי שמעון בר יוחאי עשה
40 **הָיָה מִצַּד עֲמַל תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁעִיקַּר אוּמָּנוּתוֹ הָיְתָה תּוֹרָתוֹ.**
41 **וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְיוֹם הַהִילּוּלָא שֶׁלּוֹ,** יום ההסתלקות ל״ג
42 בעומר, **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר אָז בְּחַד קְטִירָא אִתְקַטַּרְנָא כוּ׳[32],**
43 כמובא בזוהר שביום הסתלקותו רבי
44 שמעון בר יוחאי פתח ואמר דבר תורה
45 על הכתוב בשיר השירים ׳אני לדודי
46 ועלי תשוקתו׳, כל הימים שאני קשור
47 בעולם הזה, בקשר אחד אני קשור בו
48 בקדוש ברוך הוא ועל כן עכשיו ׳ועלי
49 תשוקתו׳, **וְעוֹד לִפְנֵי יוֹם הַהִילּוּלָא אָמַר כְּבָר** רבי שמעון
50 בר יוחאי **אֲנָא סִימָנָא**
51 **בְּעָלְמָא[33],** אני סימן בלבד, היינו
52 שאין לו מציאות משלו והוא בטל
53 לגמרי לאלוקות, **וְעַד שֶׁאָמְרוּ[34]**
54 בזוהר **(עַל הַפָּסוּק[35]** בתורה
55 האמור לגבי עליה לרגל לבית המקדש
56 **יֵרֶאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי**
57 **הָאָדוֹן הֲוָיָ׳) מַאן** מיהו **פְּנֵי**
58 **הָאָדוֹן הֲוָיָ׳ דָּא** זה **רַבִּי שִׁמְעוֹן**
59 **בַּר יוֹחָאי, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁזּוֹ**
60 הביטול לאלוקות **הָיְתָה כָּל**
61 **מְצִיאוּתוֹ, הִנֵּה בְּיַחַד עִם זֶה,**
62 **הָיְתָה לוֹ שַׁיָּיכוּת גַּם לְעִנְיָנִים**
63 **שֶׁל מַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל** כנזכר לעיל.
64 **וְלָכֵן, בְּכָל ל״ג בָּעוֹמֶר, יוֹם**
65 **שִׁמְחָתוֹ[36]** שציוה לשמוח ביום זה,
66 מידי שנה בשנה, **יֶשְׁנָהּ גַּם**
67 **הַהַמְשָׁכָה** של הארה אלוקית **עַד**
68 **לְמַטָּה** בתוך גדרי המציאות הגשמית
69 בה שייך המעשה בפועל, **וְעַד**
70 **לְאוֹפֶן דְּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב**
71 **הָאָרֶץ, וְכַמְבוֹאָר בְּסִיפּוּר**
72 **כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי** הרבי
73 הריי״צ **אַדְמוֹ״ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ[37],**
74 **שֶׁבִּזְמַנּוֹ שֶׁל אַדְמוֹ״ר**
75 **הָאֶמְצָעִי רָאוּ מוֹפְתִים** ניסים ונפלאות **בְּגָלוּי בְּל״ג בָּעוֹמֶר**
76 **בְּנוֹגֵעַ לְזַרְעָא חַיָּיא וְקַיָּימָא** הולדת ילדים חיים וקיימים **כְּפְשׁוּטוֹ.**

31) ראה מעילה יז, א ואילך. מדרש איכה זוטא א, מג. ביהמ״ד ח״ד ע׳ 117. 32) זהר ח״ג רפח, א. 33) שם ח״א רכה, א. נתבאר בד״ה להבין מה שאמרו כו׳ מאן פני האדון במאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ד ע׳ קו. ועם הגהות וכו׳ — אוה״ת ויחי שנט, א ואילך; סה״מ תרנ״ה ע׳ נה. 34) זהר ח״ב לח, א. נתבאר במקומות שצויינו בהערה הקודמת. 35) תשא לד, כג. 36) שער הכוונות ענין ספה״ע דרוש יב. פרי עץ חיים שער ספה״ע פרק ז. 37) ״היום יום״ יח אייר.

ביאור בדרך אפשר

ג) **וּבִיאוּר** הַמַּעֲלָה הַמְיוּחֶדֶת שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי יוּבַן עַל יְדֵי הַשְׁוָוּאָתוֹ עִם תָּנָא אַחֵר שֶׁגַּם הוּא גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְלָכֵן שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁמַּעֲלָתוֹ (שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי) שֶׁהוּא גָּדוֹל יוֹתֵר גַּם מִמִּי שֶׁגַּם הוּא גָּדוֹל בְּיוֹתֵר.

וְזֶהוּ קִישּׁוּר הָעִנְיָנִים בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים[38] שֶׁעוֹסְקִים בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, שֶׁמַּקְדִּימִים לְבָאֵר הַחִילּוּק בָּעֲבוֹדָה עבודת ה׳ בֵּין חוֹנִי הַמְעַגֵּל לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, חוֹנִי הַמְעַגֵּל הָיָה בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן (כְּפִי שֶׁמַּשְׁמַע בְּכַמָּה מִדְרָשֵׁי רַז״ל[39]), שֶׁאָז בתקופת בית המקדש הראשון הָיְתָה הֵ״א רִאשׁוֹנָה דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ בְּגִילּוּי (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי מאמרי חסידות המבארים את ענין תְּקִיעַת שׁוֹפָר[40]), וּבִזְמַן זֶה גּוּפָא הָיָה עצמו הָיָה חוני המעגל גָּדוֹל בְּדוֹרוֹ, וְעַד שֶׁכַּאֲשֶׁר הָיוּ צְרִיכִים לְבַקָּשַׁת גְּשָׁמִים בָּאוּ אֵלָיו שהוא יתפלל על הגשם, וְדַוְקָא הוּא פָּעַל זֹאת[41] כסיפור חז״ל, ״מעשה שאמרו לו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו. התפלל ולא ירדו גשמים, מה עשה, עג עוגה ועמד בתוכה ואמר לפניו רבש״ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו גשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות התחילו לירד בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן...״. אָמְנָם בִּכְדֵי לִפְעוֹל יְרִידַת הַגְּשָׁמִים, הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מצד חוני המעגל עִנְיָן שֶׁל הִשְׁתַּדְּלוּת - עַל יְדֵי תְּפִלָּה, וּתְפִלָּה הַקְּשׁוּרָה עִם תַּעֲנִיּוֹת (כַּמְבוֹאָר בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית[42] פרטי הדברים מתי מתענים על עצירת גשמים), וְעַד שֶׁהוּצְרַךְ לְהַנְהָגָה מְיוּחֶדֶת שֶׁעָג עוּגָה צייר עיגול [וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא (חוֹנִי) הַמְעַגֵּל[43], שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהָיָה זֶה אופן התפילה בהנהגה מיוחדת זו של ״עג עוגה״ עִנְיָן עִיקָּרִי אֶצְלוֹ] וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בָּנֶיךָ כוּ׳ אֵינִי זָז מִכָּאן כוּ׳, וְרַק אָז אחרי שהתפלל תפילה בהנהגה מיוחדת הִתְחִילוּ לֵירֵד גְּשָׁמִים. וְעוֹד זֹאת, שֶׁיְּרִידַת הַגְּשָׁמִים הָיְתָה בְּהֶתְאֵם לְעִנְיָנוֹ וְהַנְהָגָתוֹ שֶׁל חוֹנִי הַמְעַגֵּל, שֶׁלָּכֵן הָיָה זֶה בתחילה בְּאוֹפֶן שֶׁל רוֹב טוֹבָה עד כדי שלא היו יכולים לקבל גשמים חזקים כל כך, וּלְאַחֲרֵי זֶה הָיָה צוֹרֶךְ בִּתְפִלָּה וּבַקָּשָׁה נוֹסֶפֶת עַד שֶׁיְּרִידַת הַגְּשָׁמִים הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיוּ בָּנֶיךָ יְכוֹלִים לְקַבֵּל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לְאַחֲרֵי בַּיִת שֵׁנִי, בִּזְמַן הַחוּרְבָּן (כַּמּוּבָן גַּם מִסִּיפּוּר הַמְּעָרָה[44], סיפור הגמרא שרבי שמעון בר יוחאי היה צריך לברוח מהרומאים ולהתחבא במערה

ג) **וּבִיאוּר** הַמַּעֲלָה הַמְיוּחֶדֶת שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי יוּבַן עַל יְדֵי הַשְׁוָוּאָתוֹ עִם תָּנָא אַחֵר שֶׁגַּם הוּא גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְלָכֵן שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁמַּעֲלָתוֹ (שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי) שֶׁהוּא גָּדוֹל יוֹתֵר גַּם מִמִּי שֶׁגַּם הוּא גָּדוֹל בְּיוֹתֵר. וְזֶהוּ קִישּׁוּר הָעִנְיָנִים בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים[38] שֶׁעוֹסְקִים בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, שֶׁמַּקְדִּימִים לְבָאֵר הַחִילּוּק בָּעֲבוֹדָה בֵּין חוֹנִי הַמְעַגֵּל לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, חוֹנִי הַמְעַגֵּל הָיָה בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן (כְּפִי שֶׁמַּשְׁמַע בְּכַמָּה מִדְרָשֵׁי רַז״ל[39]), שֶׁאָז הָיְתָה הֵ״א רִאשׁוֹנָה דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ בְּגִילּוּי (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי תְּקִיעַת שׁוֹפָר[40]), וּבִזְמַן זֶה גּוּפָא הָיָה גָּדוֹל בְּדוֹרוֹ, וְעַד שֶׁכַּאֲשֶׁר הָיוּ צְרִיכִים לְבַקָּשַׁת גְּשָׁמִים בָּאוּ אֵלָיו, וְדַוְקָא הוּא פָּעַל זֹאת[41]. אָמְנָם בִּכְדֵי לִפְעוֹל יְרִידַת הַגְּשָׁמִים, הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הִשְׁתַּדְּלוּת - עַל יְדֵי תְּפִלָּה, וּתְפִלָּה הַקְּשׁוּרָה עִם תַּעֲנִיּוֹת (כַּמְבוֹאָר בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית[42]), וְעַד שֶׁהוּצְרַךְ לְהַנְהָגָה מְיוּחֶדֶת שֶׁעָג עוּגָה [וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא (חוֹנִי) הַמְעַגֵּל[43], שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהָיָה זֶה אופן התפילה בהנהגה מיוחדת זו של ״עג עוגה״ עִנְיָן עִיקָּרִי אֶצְלוֹ] וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בָּנֶיךָ כוּ׳ אֵינִי זָז מִכָּאן כוּ׳, וְרַק אָז הִתְחִילוּ לֵירֵד גְּשָׁמִים. וְעוֹד זֹאת, שֶׁיְּרִידַת הַגְּשָׁמִים הָיְתָה בְּהֶתְאֵם לְעִנְיָנוֹ וְהַנְהָגָתוֹ שֶׁל חוֹנִי הַמְעַגֵּל, שֶׁלָּכֵן הָיָה זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל רוֹב טוֹבָה, וּלְאַחֲרֵי זֶה הָיָה צוֹרֶךְ בִּתְפִלָּה וּבַקָּשָׁה נוֹסֶפֶת עַד שֶׁיְּרִידַת הַגְּשָׁמִים הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיוּ בָּנֶיךָ יְכוֹלִים לְקַבֵּל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לְאַחֲרֵי בַּיִת שֵׁנִי, בִּזְמַן הַחוּרְבָּן (כַּמּוּבָן גַּם מִסִּיפּוּר הַמְּעָרָה[44], שֶׁהָיְתָה אָז יַד רוֹמִי תַּקִּיפָה,

38) ראה המשך תער״ב ח״א ע׳ תקעט. ח״ב ע׳ תשסז [ח״ג ע׳ תשצה. ע׳ א׳לז]. סה״מ עטר״ת ע׳ תסט. סה״מ עטר״ת ותרפ״ז שבהערה 46. 39) ראה תענית כג, א ובחדא״ג מהרש״א שם. ירושלמי תענית פ״ג ה״ט וביפה מראה שם. סדר הדורות בערכו. וראה גם שיחות: יט כסלו תשל״ה. ש״פ תשא תש״מ. ש״פ ויקרא וש״פ צו תשמ״א. 40) לקו״ת דרושים לר״ה נז, ג. ועוד. 41) ראה תענית יט, א. כג, א. 42) שם יב, ב. 43) רש״י ד״ה דעגיל – מנחות צד, ב. חדא״ג מהרש״א תענית שם. וראה אוה״ת במדבר ע׳ תג. 44) שבת לג, ב.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהָיְתָה אָז יַד רוֹמִי תַּקִּיפָה, וְלָכֵן הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּמְּעָרָה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּלְאַחֲרֵי זֶה גַּם שְׁנַת הַשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (כמסופר בגמרא), אבל למרות שתקופת רבי שמעון בר יוחאי היתה תקופה של העלם והסתר לגבי התקופה של חוני המעגל, בכל זאת הָיְתָה פְּעוּלָּתוֹ של רבי שמעון בר יוחאי לְמַטָּה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר חוֹנִי הַמְעַגֵּל שהוריד גשמים על ידי השתדלות של תפילה מיוחדת (בִּגְלַל שֶׁעֲבוֹדָתוֹ של רבי שמעון בר יוחאי בָּעִנְיָן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ הָיְתָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר), שֶׁכַּאֲשֶׁר הָיָה צוֹרֵךְ בִּגְשָׁמִים, אָמַר תּוֹרָה עַל הַפְּסוּק[45] הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד, וְעַל יְדֵי זֶה יָרַד מָטָר[46]. וּמִשְׁמָעוּת הַסִּיפּוּר, שֶׁהַמָּטָר הָיָה מִיָּד בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים (הַשָּׁדוֹת הַזְּקוּקִים לְמָטָר) הָיוּ יְכוֹלִים לְקַבֵּל זֹאת, לְלֹא הִשְׁתַּדְּלוּת נוֹסֶפֶת, אֲפִילוּ לֹא עַל יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה פַּעַם נוֹסֶפֶת.

ד) אָמְנָם עִנְיָן זֶה דּוֹרֵשׁ בֵּיאוּר בְּמִיּוּחָד, דְּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יְכוֹלָה לִהְיוֹת פְּעוּלָּה לְמַטָּה עַל יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה. וּבְהַקְדִּים, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[47] הַחִילּוּק בֵּין בְּרָכָה לְתְפִלָּה, שֶׁבַּתְּפִלָּה יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּהִשְׁתַּדְּלוּת מִלְּמַטָּה עַל יְדֵי הָאָדָם הַמִּתְפַּלֵּל, וּבִלְשׁוֹן הַקַּבָּלָה: הַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עִנְיַן הַבְּרָכָה, שֶׁהִיא בִּלְשׁוֹן צִיּוּוּי, כֵּיוָן שֶׁהַמְּבָרֵךְ עוֹמֵד לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ הַבְּרָכָה. אֲבָל, בִּגְלַל זֶה, הִנֵּה עִנְיַן הַבְּרָכָה הוּא הַמְשָׁכָה [בְּרָכָה מִלְּשׁוֹן (הַרְכָּבָה[48] וְ)הַמְשָׁכָה לְמַטָּה[49], כְּמוֹ הַמַּבְרִיךְ אֶת הַגְּפָנִים[50]] מֵהַשֹּׁרֶשׁ וּמָקוֹר בִּלְבָד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן תְּפִלָּה שֶׁתַּכְלִיתָהּ לִפְעוֹל רָצוֹן חָדָשׁ (שֶׁזֶּהוּ שֶׁאוֹמְרִים יְהִי רָצוֹן), וּבְאוֹפֶן שֶׁהָרָצוֹן הֶחָדָשׁ יִפְעוֹל שִׁינּוּי לְמַטָּה בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם וּבְגַשְׁמִיּוּת הַדְּבָרִים. וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ[51] שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין סוֹף כו׳ לְשַׁנּוֹת הַנִּבְרָאִים מִכְּמוֹת שֶׁהֵם, שֶׁיִּתְרַפֵּא הַחוֹלֶה וְיֵרֵד הַגֶּשֶׁם מִן הַשָּׁמַיִם כו׳

ביאור בדרך אפשר

הַמִּתְפַּלֵּל, וּבִלְשׁוֹן הַקַּבָּלָה: הַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין מים נקביים, כלומר פעולה מצד מקבל השפע שנמשל לנקבה המקבלת מהזכר המשפיע, והפעולה היא בדרך של התעלות מלמטה למעלה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עִנְיַן הַבְּרָכָה, שֶׁהִיא בִּלְשׁוֹן צִיּוּוּי שהמברך מצווה שדבר מסוים יתקיים, כֵּיוָן שֶׁהַמְּבָרֵךְ עוֹמֵד נמצא בדרגה לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם הדרגה והבחינה הרוחנית שֶׁמִּמֶּנּוּ צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ הַבְּרָכָה. אֲבָל, בִּגְלַל זֶה, הִנֵּה עִנְיַן הַבְּרָכָה הוּא הַמְשָׁכָה [בְּרָכָה מִלְּשׁוֹן (הַרְכָּבָה וְ)הַמְשָׁכָה לְמַטָּה המכופף את ענפי עץ הגפן אל הארץ, כלשון המשנה בדיני כלאי הכרם] מֵהַשֹּׁרֶשׁ וּמָקוֹר בִּלְבָד דבר שכבר קיים בשורשו ומקורו, מַה שֶּׁאֵין כֵּן תְּפִלָּה שֶׁתַּכְלִיתָהּ לִפְעוֹל רָצוֹן חָדָשׁ (שֶׁזֶּהוּ שֶׁאוֹמְרִים בתפילה יְהִי רָצוֹן ופירושו שיתחדש רצון), וּבְאוֹפֶן שֶׁהָרָצוֹן הֶחָדָשׁ שנפעל למעלה יִפְעוֹל שִׁינּוּי לְמַטָּה בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם וּבְגַשְׁמִיּוּת הַדְּבָרִים. וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ שבספר התניא, שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין סוֹף כו׳ אור אלוקי בלתי מוגבל לְשַׁנּוֹת הַנִּבְרָאִים מִכְּמוֹת שֶׁהֵם במצב הנוכחי, שֶׁיִּתְרַפֵּא הַחוֹלֶה וְיֵרֵד הַגֶּשֶׁם מִן הַשָּׁמַיִם כו׳ (וזה לשונו בתניא שם, "להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים

---

45) תהלים קלג, א. 46) זהר ח"ג נט, ב. נתבאר במאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא ע' רי ואילך. אוה"ת ויקרא ע' רנד ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רצא ואילך. עטר"ת ס"ע קל ואילך. תרפ"ז ע' צא ואילך. מקומות שצויינו בהערה 38. 47) המשך תער"ב ח"ב וסה"מ עטר"ת שבהערה 38. מקומות שצויינו בהערה 46. וראה בארוכה לקו"ת פ' ראה יט, א. ד"ה אמר ריב"ל תרכ"ט. לקו"ש ח"י ס"ע 37 ואילך. וש"נ. 48) ראה סה"מ תרנ"ד ע' שיב. 49) תו"א מקץ לז, ג. 50) לשון חז"ל — כלאים רפ"ז. 51) קונטרס אחרון ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנה, א).

ביאור בדרך אפשר

דבזמן הזה עיקר הבירור על ידי התפלה דוקא אף שתלמוד תורה למעלה מהתפלה. הענין הוא שעל ידי תורה ומצוות מוסיפין אור באצילות כו׳... אבל התפלה היא המשכת אור אין סוף ברוך הוא לבריאה יצירה עשיה דוקא לא בדרך התלבשות בלבד רק האור ממש לשנות הנבראים מכמות שהם שיתרפא החולה וירד הגשם משמים לארץ ויולידה ויצמיחה. מה שאין כן בתורה ומצוות שאין שינוי בקלף התפילין על ידי הנחתן בראש ובזרוע וגם במצוות שעשייתן הוא גמר מצותן, השינוי הוא על ידי אדם ולא בידי שמים כבתפלה שהיא המשכת החיות מאין סוף ברוך הוא שהוא לבדו כל יכול והלכך כדי להמשיך אור אין סוף ברוך הוא למטה אי אפשר בלי העלאת מיין נוקבין מלמטה דוקא״), **שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן בִּרְכַּת רוֹפֵא חוֹלִים וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים** שבתפילת שמונה עשרה, **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לְמִילּוּי כָּל בַּקָּשׁוֹת צָרְכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁנִּכְלָלִים בְּבִרְכַּת שְׁמַע קוֹלֵנוּ** שבתפילת שמונה עשרה, **שֶׁבָּהּ** בברכת ׳שמע קולנו׳ **יְכוֹלִים לְהוֹסִיף בַּקָּשַׁת כָּל הַצְּרָכִים**[52]. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְווֹת (עַל דֶּרֶךְ הָרָגִיל), הֲרֵי עַל יְדֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה לֹא נִשְׁתַּנָּה גַּשְׁמִיּוּת הַדָּבָר שֶׁלּוֹמֵד אוֹדוֹתָיו, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּקִיּוּם הַמִּצְווֹת, כְּמוֹ הֲנָחַת תְּפִילִּין, שֶׁאֵין שִׁינּוּי בִּקְלַף הַתְּפִילִּין עַל יְדֵי הֲנָחָתָן בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ [וְהַיְינוּ, שֶׁהַשִּׁינּוּי** בקלף התפילין שהופך את הקלף לחפץ של קדושה **נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁל מְעַבֵּד הָעוֹרוֹת, וְכֵן עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁל הַסּוֹפֵר שֶׁכּוֹתֵב הַפָּרָשִׁיּוֹת וּמַכְנִיסָם בִּמְקוֹמָם עַל פִּי הַהֲלָכָה, אֲבָל הַמִּצְוָה דַּהֲנָחַת תְּפִילִּין עַצְמָהּ אֵינָהּ מְשַׁנָּה אֶת גַּשְׁמִיּוּת הַדָּבָר]. וּמְבוֹאָר בָּזֶה, שֶׁבִּכְדֵי לִפְעוֹל שִׁינּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם לְמַטָּה, יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הִשְׁתַּדְּלוּת וְהַעֲלָאָה כו׳ שֶׁל הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַשִּׁינּוּי, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא דַּוְקָא** דווקא התפילה, בשונה מלימוד התורה **בְּאוֹפֶן שֶׁל בַּקָּשָׁה וְהִשְׁתַּדְּלוּת וְעַד לְתַעֲנִית כו׳. וְגַם לְאַחֲרֵי זֶה** לאחר שכבר היתה הפעולה הנדרשת מצד המקבלים למטה **צָרִיךְ לִהְיוֹת מְדִידַת הַמַּטָּה, אִם הַתְּפִלָּה הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁפּוֹעֶלֶת רִיבּוּי אוֹרוֹת, רוֹב טוֹבָה, שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכָה שֶׁעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לֹא יְכוֹלִים לְקַבֵּל** כפי שהיה בתחילת ירידת הגשמים על ידי חוני המעגל, כאמור לעיל. וכל זה הוא בתפילה **מַה שֶּׁאֵין כֵּן עִנְיַן הַבְּרָכָה, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ פּוֹעֵל דָּבָר חָדָשׁ לְשַׁנּוֹת הַמַּטָּה, לֹא נוֹגֵעַ כָּל כָּךְ הִשְׁתַּדְּלוּת הַמַּטָּה, וְעַד שֶׁעִנְיָן זֶה** של הברכה **יָכוֹל לִהְיוֹת בְּלָשׁוֹן שֶׁל צִיווּי. וְעַל פִּי זֶה צָרִיךְ בֵּיאוּר בִּמְיוּחָד, אֵיךְ פּוֹעֲלִים הַמְשָׁכַת הַמָּטָר** שזוהי המשכה גשמית למטה **עַל יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה, הֲרֵי עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁנִּמְשָׁךְ דְּבַר הֲוָיָ׳ (הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ**[53] כלשון הכתוב בירמיה) **לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה, וּבִפְרָט אֵצֶל אֵלּוּ שֶׁתּוֹרָתָם אוּמָּנוּתָם, כַּמְבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר (הַנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב) שֶׁאוֹפֶן לִימּוּדָם הוּא כְּמוֹ מֶלֶךְ שֶׁמְּצַוֶּה וְגוֹזֵר כו׳, שֶׁלִּכְאוֹרָה**

הַשָּׁמַיִם כו׳, שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן בִּרְכַּת רוֹפֵא חוֹלִים וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לְמִילּוּי כָּל בַּקָּשׁוֹת צָרְכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁנִּכְלָלִים בְּבִרְכַּת שְׁמַע קוֹלֵנוּ, שֶׁבָּהּ יְכוֹלִים לְהוֹסִיף בַּקָּשַׁת כָּל הַצְּרָכִים[52]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְווֹת (עַל דֶּרֶךְ הָרָגִיל), הֲרֵי עַל יְדֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה לֹא נִשְׁתַּנָּה גַּשְׁמִיּוּת הַדָּבָר שֶׁלּוֹמֵד אוֹדוֹתָיו, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּקִיּוּם הַמִּצְווֹת, כְּמוֹ הֲנָחַת תְּפִילִּין, שֶׁאֵין שִׁינּוּי בִּקְלַף הַתְּפִילִּין עַל יְדֵי הֲנָחָתָן בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ [וְהַיְינוּ, שֶׁהַשִּׁינּוּי נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁל מְעַבֵּד הָעוֹרוֹת, וְכֵן עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁל הַסּוֹפֵר שֶׁכּוֹתֵב הַפָּרָשִׁיּוֹת וּמַכְנִיסָם בִּמְקוֹמָם עַל פִּי הַהֲלָכָה, אֲבָל הַמִּצְוָה דַּהֲנָחַת תְּפִילִּין עַצְמָהּ אֵינָהּ מְשַׁנָּה אֶת גַּשְׁמִיּוּת הַדָּבָר]. וּמְבוֹאָר בָּזֶה, שֶׁבִּכְדֵי לִפְעוֹל שִׁינּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם לְמַטָּה, יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הִשְׁתַּדְּלוּת וְהַעֲלָאָה כו׳ שֶׁל הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַשִּׁינּוּי, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא דַּוְקָא בְּאוֹפֶן שֶׁל בַּקָּשָׁה וְהִשְׁתַּדְּלוּת וְעַד לְתַעֲנִית כו׳. וְגַם לְאַחֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת מְדִידַת הַמַּטָּה, אִם הַתְּפִלָּה הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁפּוֹעֶלֶת רִיבּוּי אוֹרוֹת, רוֹב טוֹבָה, שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכָה שֶׁעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לֹא יְכוֹלִים לְקַבֵּל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עִנְיַן הַבְּרָכָה, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ פּוֹעֵל דָּבָר חָדָשׁ לְשַׁנּוֹת הַמַּטָּה, לֹא נוֹגֵעַ כָּל כָּךְ הִשְׁתַּדְּלוּת הַמַּטָּה, וְעַד שֶׁעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת בְּלָשׁוֹן שֶׁל צִיווּי. וְעַל פִּי זֶה צָרִיךְ בֵּיאוּר בִּמְיוּחָד, אֵיךְ פּוֹעֲלִים הַמְשָׁכַת הַמָּטָר עַל יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה, הֲרֵי עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁנִּמְשָׁךְ דְּבַר הֲוָיָ׳ (הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ[53]) לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה, וּבִפְרָט אֵצֶל אֵלּוּ שֶׁתּוֹרָתָם אוּמָּנוּתָם, כַּמְבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר (הַנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב) שֶׁאוֹפֶן לִימּוּדָם הוּא כְּמוֹ מֶלֶךְ שֶׁמְּצַוֶּה וְגוֹזֵר כו׳, שֶׁלִּכְאוֹרָה אֵין בָּזֶה הָעִנְיָן

52) שו״ע אדה״ז או״ח סקי״ט ס״א. 53) ירמי׳ כג, כט.

ביאור בדרך אפשר

אין בָּזֶה הָעִנְיָן דְּהַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין, וְאַף עַל פִּי כֵן נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה הַמְשָׁכַת הַמָּטָר, וְעַד שֶׁהַמְשָׁכַת הַמָּטָר הָיְתָה מִלְּכַתְּחִלָּה בְּאוֹפֶן הַמַּתְאִים לְצוֹרֶךְ הַשָּׂדֶה ולא ״ברוב טובה״ שאי אפשר לקבל.?

ה) וְהַבִּיאוּר בָּזֶה יוּבַן עַל פִּי דִּבְרֵי הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת[54]**, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר, אֶפְשָׁר אָדָם חוֹרֵשׁ כּוּ׳ וְזוֹרֵעַ כּוּ׳ וְקוֹצֵר כּוּ׳, תּוֹרָה מַה תְּהֵא עָלֶיהָ,** אם האדם יהיה עסוק במלאכות השדה של חרישה וזריעה וקצירה איך ישאר לו פנאי ללמוד תורה **אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מְלַאכְתָּן נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר**[55] בנבואת ישעיה **וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם גּוֹ׳** וכיון ש״אחרים״ ״זרים״ יעשו את מלאכתם של ישראל, ישאר לישראל פנאי ללמוד תורה. **וּלְהָעִיר, שֶׁמָּצִינוּ בְּדוּגְמַת זֶה פְּסַק דִּין בִּנְגִלֶּה דְּתוֹרָה בְּנוּגֵעַ לְתַלְמִיד חָכָם, שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְצוּוִּין לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלַאכְתּוֹ**[56] כדברי הגמרא, ״איזהו תלמיד חכם שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו, זה שמניח חפצו ועוסק בחפצי שמים״.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַנְהָגַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי וַחֲבֵרָיו הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁנּוֹסָף עַל הָעִנְיָן דִּבְכָל נַפְשְׁךָ[57]**, הָיָה אֶצְלָם גַּם הָעִנְיָן דִּבְכָל**[57] **מְאֹדֶךָ**[58] **(שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה בְּאוֹפֶן דִּתְפִלָּה לֶעָשִׂיר), וְעַל יְדֵי זֶה**[59] **הָיָה לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁלָּהֶם בְּאוֹפֶן שֶׁפָּעֲלוּ הַחִיבּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה עִם קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא**[60] נאמר בזוהר שללימוד התורה של דוד המלך היה באופן שהיה מחבר את התורה בקדוש ברוך הוא, ומוסבר על כך בקבלה ובחסידות שאף שהתורה היא תורת ה׳ מצד עצמה, דוד המלך למד תורה באופן שפעל חידוש והוספה בחיבור של התורה להקדוש ברוך הוא, כיון שפעל חיבור בין התורה כפי שהיא למעלה, היינו חוכמתו של הקדוש ברוך הוא, עם הקדוש ברוך הוא בעצמו שלמעלה מהחכמה. **וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּדוּגְמַת הַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין** התעוררות מלמטה, מצד עבודת האדם, בדרך של העלאה מלמטה למעלה **שֶׁפּוֹעֶלֶת הָעִנְיָן דְּעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם, שֶׁתִּהְיֶה מְלַאכְתָּן נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים.**

וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה בְּנוּגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים של הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה שזהו התוכן הפנימי של ״עמל מלאכה״, כנזכר לעיל **(בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר פַּשְׁטוּת הָעִנְיָן), דְּהִנֵּה יָדוּעַ**[61] בתורת החסידות **שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי אֲפָנִים בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, יֵשׁ אוֹפֶן שֶׁהַבֵּירוּר הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה קָשָׁה בְּיוֹתֵר בְּדֶרֶךְ שֶׁל מִלְחָמָה** על הכוחות של היפך הקדושה, **כְּמַאֲמַר**[62] הזוהר **נַהֲמָא אַפּוּם**

ביאור בדרך אפשר

1 דְּהַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין, וְאַף עַל פִּי כֵן נַעֲשֶׂה עַל
2 יְדֵי זֶה הַמְשָׁכַת הַמָּטָר, וְעַד שֶׁהַמְשָׁכַת הַמָּטָר
3 הָיְתָה מִלְּכַתְּחִלָּה בְּאוֹפֶן הַמַּתְאִים לְצוֹרֶךְ הַשָּׂדֶה.
4 ה) **וְהַבִּיאוּר** בָּזֶה יוּבַן עַל פִּי דִּבְרֵי הַגְּמָרָא
5 בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת[54], רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
6 יוֹחָאי אוֹמֵר, אֶפְשָׁר אָדָם חוֹרֵשׁ כּוּ׳ וְזוֹרֵעַ כּוּ׳
7 וְקוֹצֵר כּוּ׳, תּוֹרָה מַה תְּהֵא עָלֶיהָ, אֶלָּא בִּזְמַן
8 שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מְלַאכְתָּן
9 נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר[55] וְעָמְדוּ זָרִים
10 וְרָעוּ צֹאנְכֶם גּוֹ׳. וּלְהָעִיר, שֶׁמָּצִינוּ בְּדוּגְמַת זֶה
11 פְּסַק דִּין בִּנְגִלֶּה דְּתוֹרָה בְּנוּגֵעַ לְתַלְמִיד חָכָם,
12 שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְצוּוִּין לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלַאכְתּוֹ[56].
13 **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַנְהָגַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר
14 יוֹחָאי וַחֲבֵרָיו הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּעוֹשִׂין
15 רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁנּוֹסָף עַל הָעִנְיָן דִּבְכָל
16 לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ[57], הָיָה אֶצְלָם גַּם הָעִנְיָן
17 דִּבְכָל[57] מְאֹדֶךָ[58] (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה
18 בְּאוֹפֶן דִּתְפִלָּה לֶעָשִׂיר), וְעַל יְדֵי זֶה[59] הָיָה לִימוּד
19 הַתּוֹרָה שֶׁלָּהֶם בְּאוֹפֶן שֶׁפָּעֲלוּ הַחִיבּוּר שֶׁל
20 הַתּוֹרָה עִם קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא[60]. וְעִנְיָן זֶה הוּא
21 בְּדוּגְמַת הַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין שֶׁפּוֹעֶלֶת הָעִנְיָן
22 דְּעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם, שֶׁתִּהְיֶה מְלַאכְתָּן
23 נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה בְּנוּגֵעַ
24 לַעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים (בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר
25 פַּשְׁטוּת הָעִנְיָן), דְּהִנֵּה יָדוּעַ[61] שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי אֲפָנִים
26 בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, יֵשׁ אוֹפֶן שֶׁהַבֵּירוּר הוּא עַל
27 יְדֵי עֲבוֹדָה קָשָׁה בְּיוֹתֵר בְּדֶרֶךְ שֶׁל מִלְחָמָה,
28 כְּמַאֲמַר[62] נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא לֵיכוֹל, אַךְ יֵשׁ

39 מאדך היא אהבה בלי גבול ומדה ואין לה הפסק, דכל מקום שנאמר מאד
40 הוא בלי הפסק עולמית״ **(שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה בְּאוֹפֶן**
41 **דִּתְפִלָּה לֶעָשִׂיר** שלא חסר לו מאומה והוא לא מבקש דבר לעצמו אלא
42 מתפלל מתוך ביטול ודבקות באלוקות), **וְעַל יְדֵי זֶה**[59] **הָיָה לִימוּד**
43 **הַתּוֹרָה שֶׁלָּהֶם בְּאוֹפֶן שֶׁפָּעֲלוּ**
44 **הַחִיבּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה עִם**
45 **קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא**[60] נאמר בזוהר
46 שללימוד התורה של דוד המלך היה
47 באופן שהיה מחבר את התורה בקדוש
48 ברוך הוא, ומוסבר על כך בקבלה
49 ובחסידות שאף שהתורה היא תורת ה׳
50 מצד עצמה, דוד המלך למד תורה
51 באופן שפעל חידוש והוספה בחיבור
52 של התורה להקדוש ברוך הוא, כיון
53 שפעל חיבור בין התורה כפי שהיא
54 למעלה, היינו חוכמתו של הקדוש
55 ברוך הוא, עם הקדוש ברוך הוא
56 בעצמו שלמעלה מהחכמה. **וְעִנְיָן**
57 **זֶה הוּא בְּדוּגְמַת הַעֲלָאַת מַיִּין**
58 **נוּקְבִין** התעוררות מלמטה, מצד
59 עבודת האדם, בדרך של העלאה
60 מלמטה למעלה **שֶׁפּוֹעֶלֶת הָעִנְיָן**
61 **דְּעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם,**
62 **שֶׁתִּהְיֶה מְלַאכְתָּן נַעֲשֵׂית עַל**
63 **יְדֵי אֲחֵרִים.**
64 **וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה בְּנוּגֵעַ**
65 **לַעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים** של הפרדת
66 הטוב מהרע והעלאתו לקדושה שזהו
67 התוכן הפנימי של ״עמל מלאכה״,
68 כנזכר לעיל **(בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר**
69 **מֵאֲשֶׁר פַּשְׁטוּת הָעִנְיָן), דְּהִנֵּה**
70 **יָדוּעַ**[61] בתורת החסידות **שֶׁיֵּשׁ**
71 **שְׁנֵי אֲפָנִים בַּעֲבוֹדַת**
72 **הַבֵּירוּרִים, יֵשׁ אוֹפֶן שֶׁהַבֵּירוּר**
73 **הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה קָשָׁה**
74 **בְּיוֹתֵר בְּדֶרֶךְ שֶׁל מִלְחָמָה** על
75 הכוחות של היפך הקדושה,
76 **כְּמַאֲמַר**[62] הזוהר **נַהֲמָא אַפּוּם**

---

54) לה, ב. 55) ישעי׳ סא, ה. 56) שבת קיד, א. יומא עב, ב. 57) ואתחנן ו, ה. 58) ראה חדא״ג מהרש״א לברכות שם. אור תורה להה״מ סימן קסו. לקו״ת שלח מב, ג. מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ג ח״ב ע׳ תרעט. תקס״ט ע׳ קלה. אוה״ת עקב ע׳ תפא. לקו״ש חי״ב ע׳ 98 ואילך. 59) ראה המשך תער״ב פקע״ו (ח״א ע׳ שנח ואילך [ח״ב ע׳ תצ] ואילך), ש״ע״י ההקדמה דאה׳ דובכל מאדך ממשיך המשכת אוא״ס בתורה כו׳״. 60) ראה לקו״ת שלח מז, ג. נא, א. 61) ראה לקו״ת במדבר ג, ד ואילך. ובארוכה סה״מ תרנ״ט ע׳ קסא [קעג] ואילך. תש״ד ע׳ 106 ואילך. 62) זהר ח״ג קפח, ב.

ביאור בדרך אפשר

חַרְבָּא לֵיכוֹל יש לאכול את הלחם על פי (חוד) החרב, והכוונה היא שבאכילה דרושה זהירות יתירה ו׳מלחמה׳ שהדבר לא יגשם את האדם, ואדרבה שהאכילה תהיה באופן כזה ובכוונה כזו שתבורר ותעלה את המאכל, **אַף יֵשׁ אוֹפֶן שֶׁהַבֵּירוּר הוּא בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה** ללא מלחמה (**וְאַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם עֲמַל מְלָאכָה** ולמרות שזהו בירור בדרך ׳מנוחה׳, הרי זה עדיין נקרא ׳עמל׳, כי גם זו עבודה), **כְּפִי שֶׁהָיָה בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּים בִּימֵי שְׁלֹמֹה, דִּכְתִיב בֵּיהּ**[63] שכתוב בו **וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא הֲוָיָ׳, וְהַנִּיצוֹצוֹת** של הקדושה ששלמה המלך היה צריך לברר **נִמְשְׁכוּ אֵלָיו מִכָּל מָקוֹם שֶׁהָיוּ בּוֹ, וְעַד שֶׁאֲפִילוּ הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁהָיוּ בְּמַלְכוּת שְׁבָא** מקומות רחוקים ממקומו של שלמה, **נִמְשְׁכוּ אֵלָיו מֵעַצְמָם** (פון זיך **אַליין געצויגן** נמשכו ובאו מעצמם), **וְהַיְינוּ**[64] **לְפִי שֶׁהָיְתָה אָז אֲבוּקָה וּמָאוֹר גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, שֶׁמָּשַׁךְ אֵלָיו** (**צוגעצויגן צו זיך** משך אל עצמו) **אֶת הַנִּיצוֹצוֹת מִכָּל מָקוֹם, אֲפִילוּ מִמָּקוֹם רָחוֹק, שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה** שהניצוצות נמשכים מעצמם להתברר ולהתעלות **הוּא מִצַּד תּוֹקֶף הַמָּאוֹר** מקור האור, **שֶׁמַּגִּיעַ אוֹרוֹ וְכֹחַ פְּעוּלָּתוֹ לְהַמְשִׁיךְ הַנִּיצוֹץ** ולגרום לו לבוא ולהתברר **אֲפִילוּ מִמָּקוֹם רָחוֹק בְּיוֹתֵר. וּבְאוֹפֶן כָּזֶה הָיְתָה עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים** ה׳עמל מלאכה׳ והעיסוק במעשים טובים **אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי שֶׁהָיְתָה תּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ - בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה,** ולא בדרך מלחמה **מִצַּד תּוֹקֶף הַמָּאוֹר כוּ׳**[65] וכפי שמוסיף ומבאר עוד בהמשך המאמר.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵיאוּר הָעִנְיָן, עַל פִּי הַמְבוֹאָר בְּסִיּוּם הֶמְשֵׁךְ קבוצת מאמרים (מאדמו״ר הרש״ב) משנת **עת״ר**[66] **בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ [וּמִזֶּה יוּבַן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, שֶׁהָיָה בְּדוּגְמַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[67] בתורת החסידות], **שֶׁעִנְיָנוֹ הָיָה עִנְיָן חָכְמָה, וְעַד לִפְנִימִיּוּת הַחָכְמָה [וּבְיַחַד עִם זֶה הָיָה עִנְיָנוֹ** של משה רבינו **גַּם עִנְיָן הַדַּעַת (כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[68] **וּבַאֲרוּכָּה בְּסִפְרֵי קַבָּלָה**[69]), **וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרוּכָּה**[70] **דְּהַיְינוּ הָךְ** שלענין זה ענין החכמה וענין הדעת הוא ענין אחד כמבואר בספר המאמרים תרע״ח לאדמו״ר הרש״ב, ״משה הוא בחינת יסוד אבא (והיינו בחינת הדעת שבכל אחד ואחד מישראל, כמו שכתוב בספר של בינונים פרק מ״ב, כי יסוד אבא הוא בחינת דעת דז״א כו׳)״], **וְהַיְינוּ, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁהֶמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַחָכְמָה בִּכְלָל, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה, הֶמְשִׁיךְ בָּזֶה גּוּפָא** בתורה עצמה (**נוֹסָף**

---

63) דברי הימים־א כט, כג. 64) ראה תו״א בראשית ה, ד ואילך. מקומות שצויינו בהערה 61. 65) ראה גם סה״מ עטר״ת שבהערה 46 (ע׳ קלז) בנוגע ליחידי סגולה שתורתן אומנתן — ״להמשיך בכח תורתם בחי׳ עצמות האור למטה ושיהי׳ עי״ז השינוי למטה.. כמו.. בתפלה.. כן הוא ביותר ע״י התורה כו׳״. ושם, ש״בתורה הוא בדרך מלמעלמ״ט בדרך מנוחה״ — לא רק באופן ״שצ״ל עכ״פ התעסקות בהענין, וכמו רב יהודא כולא תנוי׳ בנזיקין הוה, שהי׳ הבירור עי״ז.. מ״מ הי׳ ע״י התעסקות בהענין״, אלא באופן ״שאינו צריך התעסקות כלל בעניני׳.. וזה הי׳ מדריגתו של הרשב״י ע״ה, שע״י עסק תורתו בפנימיות התורה נעשה הבירור בדרך ממילא כו׳״. 66) ד״ה אמנם עדיין אינו מובן כו׳ — סה״מ עת״ר ע׳ רנא [רנ] ואילך. 67) ראה זהר ח״א יד, ב בהגהה. עמק המלך שער דיקנא קדישא פ״ט (סב, א). מאמרי אדמו״ר הזקן פרשיות ח״ב ע׳ תקפז. סידור (עם דא״ח) שבהערה 2. ובכ״מ. 68) פרק מב. 69) ראה עץ חיים שער הכללים ספ״י. לקו״ש ח״ו ע׳ 244 ואילך. וש״נ. 70) ראה אוה״ת ואתחנן ע׳ רחצ. סה״מ תרע״ח ע׳ שנא.

ביאור בדרך אפשר

עַל חִיצוֹנִיּוּת הַתּוֹרָה, נִגְלֶה דְּתוֹרָה) גַּם בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַחָכְמָה[71], **וּבְזֶה גּוּפָא** בפנימיות החכמה עצמה - **כְּפִי שֶׁפְּנִימִיּוּת אַבָּא** פנימיות חכמה **הִיא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק**[72] בחינת 'עתיק יומין' שהיא בחינה ב'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות, **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר** ומשה רבינו המשיך מלמעלה גם בחינה נעלית עוד יותר, **שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּפִי שֶׁנִּמְצָא בִּמְקוֹמוֹ** ב'כתר' עצמו **(כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ** מאמרי שנת **תרס"ו**[73] **הָעִילּוּי שֶׁבָּזֶה** ב'עתיק' שפי שהוא במקומו **לְגַבֵּי פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק** שהוא כפי ש'עתיק' יורד ונמשך בחכמה). **וְכֵן** כמו שהיה אצל משה רבינו **הָיָה גַּם אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, כָּאָמוּר לְעֵיל שֶׁבְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ אָמַר בְּחַד קְטִירָא אִתְקַטַּרְנָא** בקשר אחד אני קשור, **שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, אֶלָּא כְּפִי שֶׁפְּנִימִיּוּת עַתִּיק נִמְצָא בִּמְקוֹמוֹ וּבִמְקוֹרוֹ** וכאמור זו דרגה נעלית יותר מכפי ש'עתיק' נמצא בחכמה **(שֶׁלָּכֵן אוֹמְרִים עַל זֶה בְּחַד קְטִירָא אִתְקַטַּרְנָא). וְעַל יְדֵי זֶה הָיָה גַּם עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** של האור האלוקי הנעלה **לְמַטָּה**[74], **וְעַד לְאוֹפֶן דְּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ** בתוך גדרי המציאות הגשמית. **ו) וְהִנֵּה** לְאַחֲרֵי שֶׁעִנְיַן זֶה של המשכת הענינים הכי נעלים על ידי לימוד התורה עד שירדו למטה למציאות הגשמית **נִפְעַל בְּאוֹפֶן דְּפָתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן**[75], כלשון הרגיל בזוהר **הַיְינוּ, שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי עָשָׂה "פְּתִיחָה" בְּעִנְיָן זֶה** שסלל ופתח את הדרך לזה **[כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[76] בתורת החסידות **שֶׁעִיקַּר הַהוֹכָחָה לְעִנְיַן הַפְּתִיחָה הִיא מֵהַלָּשׁוֹן פָּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן דַּוְקָא (נוֹסָף עַל פָּתַח אֵלִיָּהוּ**[77] שגם שם משמעות הענין היא פתיחת וסלילת הדרך), **אַף שֶׁלָּשׁוֹן זֶה נֶאֱמַר אֵצֶל כַּמָּה וְכַמָּה], אַזַי יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁמֶץ מֶנְהוּ** לפחות משהו מזה **גַּם בַּדּוֹרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּדָרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא** בדור של עקבות המשיח, הדור הסמוך לגאולה השלימה, **שֶׁעָלָיו** על הדור הסמוך לגאולה **נֶאֱמַר בַּזֹּהַר**[78] **שֶׁלֹּא יְהֵא דָּרָא כְּדָרָא דָּא** שלא יהיה דור כדור זה **(כְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי) עַד דָּרָא דְּיֵיתֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא** עד הדור שיבוא מלך המשיח **(שֶׁזֶּהוּ דָּרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא). וְהַיְינוּ, שֶׁשְּׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּתַלְמוּד וּמַעֲשֶׂה שֶׁמְּאַחֲדִים אֶת כָּל שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים דַּעֲמַל מְלָאכָה** מעשים טובים **וַעֲמַל שִׂיחָה** עבודת התפילה **וַעֲמַל**

ביאור בדרך אפשר

הִמְשִׁיךְ בָּזֶה גּוּפָא (נוֹסָף עַל חִיצוֹנִיּוּת הַתּוֹרָה, נִגְלֶה דְּתוֹרָה) גַּם בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַחָכְמָה[71], וּבְזֶה גּוּפָא - כְּפִי שֶׁפְּנִימִיּוּת אַבָּא הִיא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[72], וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּפִי שֶׁנִּמְצָא בִּמְקוֹמוֹ (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו[73] הָעִילּוּי שֶׁבָּזֶה לְגַבֵּי פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק). וְכֵן הָיָה גַּם אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, כָּאָמוּר לְעֵיל שֶׁבְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ אָמַר בְּחַד קְטִירָא אִתְקַטַּרְנָא, שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, אֶלָּא כְּפִי שֶׁפְּנִימִיּוּת עַתִּיק נִמְצָא בִּמְקוֹמוֹ וּבִמְקוֹרוֹ (שֶׁלָּכֵן אוֹמְרִים עַל זֶה בְּחַד קְטִירָא אִתְקַטַּרְנָא). וְעַל יְדֵי זֶה הָיָה גַּם עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה[74], וְעַד לְאוֹפֶן דְּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ.

ו) וְהִנֵּה לְאַחֲרֵי שֶׁעִנְיַן זֶה נִפְעַל בְּאוֹפֶן דְּפָתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן[75], הַיְינוּ, שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי עָשָׂה "פְּתִיחָה" בְּעִנְיַן זֶה [כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[76] שֶׁעִיקַּר הַהוֹכָחָה לְעִנְיַן הַפְּתִיחָה הִיא מֵהַלָּשׁוֹן פָּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן דַּוְקָא (נוֹסָף עַל פָּתַח אֵלִיָּהוּ[77]), אַף שֶׁלָּשׁוֹן זֶה נֶאֱמַר אֵצֶל כַּמָּה וְכַמָּה], אַזַי יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁמֶץ מֶנְהוּ גַּם בַּדּוֹרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּדָרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר בַּזֹּהַר[78] שֶׁלֹּא יְהֵא דָּרָא כְּדָרָא דָּא (כְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי) עַד דָּרָא דְּיֵיתֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא (שֶׁזֶּהוּ דָּרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא). וְהַיְינוּ, שֶׁשְּׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּתַלְמוּד וּמַעֲשֶׂה שֶׁמְּאַחֲדִים אֶת כָּל שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים דַּעֲמַל מְלָאכָה וַעֲמַל

---

71) ראה גם סה"מ עטר"ת שבהערה 46 (ע' קלו ואילך), ש"התורה היא מבחי' פנימיות ועצמות א"ס.. ובפרט בבחי' סתום דתורה.. ועי"ז ממשיכים תוס' אור בעולם מבחי' עצמות א"ס", "וע"כ הרשב"י ע"ה.. הי' מקור בחי' סתום דתורה שהוא הי' ענינו לגלות בחי' פנימיות התורה.. הי' מחבר סתום וגליא דתורה.. ע"כ המשיך גשמים ע"י התורה". 72) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. סה"מ ה'ש"ת ע' 49 ואילך. וש"נ. 73) ע' קב [קלו] ואילך. וראה גם סה"מ תרצ"ו ע' 9. 74) לכאורה הכוונה גם להמבואר בסיום המשך עת"ר הנ"ל, ששלימות ענין הבירורים (לא רק שהרע מתבטל בהטוב, אלא שנהפך לגמרי) הוא ע"י ההמשכה מבחי' פנימיות אבא פנימיות עתיק, בחי' עץ החיים בעצם (לא רק בחי' עה"ח המתלבש בעה"ד), שמשם שרש משה כו' (המו"ל). 75) ראה (לדוגמא) זח"ג (אדרא זוטא) רפח, א. וראה גם מכתב פסח שני תש"י (אג"ק ח"ג ע' רצה). 76) ד"ה כי כאשר השמים באוה"ת נ"ך ח"ג ע' א'רנג; תרע"ח; תרפ"א; תרפ"ה (סה"מ תרע"ח ע' רפג. תרפ"א ע' רצט. תרפ"ה ע' רמה). 77) תקו"ז בהקדמה (יז, א). 78) ח"ג נח, א.

שִׂיחָה וַעֲמַל תּוֹרָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב), צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן כְּפִי שֶׁהֵם מִצַּד עֲמַל תּוֹרָה, כְּמוֹ אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי שֶׁעִיקַּר אוּמָּנוּתוֹ הָיְתָה תּוֹרָתוֹ.

וּבְהַקְּדִים, שֶׁאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הַדִּין הוּא שֶׁבִּזְמַנֵּנוּ קָשֶׁה לִמְצוֹא דּוּגְמַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי וַחֲבֵרָיו[79], הֲרֵי נִתְבָּאֵר כַּמָּה פְּעָמִים[80] שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלֵּא הוֹרָאַת חַז״ל[81] (שֶׁהִיא גַּם נְתִינַת כֹּחַ) עֲשֵׂה תּוֹרָתְךָ קֶבַע בְּאוֹפֶן שֶׁבְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁקּוֹבֵעַ לְתוֹרָה [כְּדָת הַנִּיתְּנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, וּכְמַאֲמַר רַז״ל[82] אֲפִילּוּ פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית כו׳[83], וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יוֹתֵר מִזֶּה], הֲרֵי הוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁהַזְּמַן שֶׁבּוֹ לוֹמֵד תּוֹרָה (בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ), הֲרֵי הוּא מַרְחִיב וּמַמְשִׁיךְ אוֹתוֹ (עֶר שפרייט דאָס פאַנאַנדעֶר) עַל כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ (כַּלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ מִכְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר נְשִׂיא דוֹרֵנוּ[84]), עַד שֶׁכָּל הַיּוֹם חָדוּר (דוּרְכְּגֶענוּמְעֶן) בְּעִנְיָן זֶה, וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כְּשֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים (גַּם שֶׁל קְדוּשָׁה אוֹ אֲפִילּוּ שֶׁל רְשׁוּת), הֲרֵי זֶה חָדוּר עִם הָעִנְיָן דְּתוֹרָתְךָ קֶבַע כְּפִי שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצְלוֹ בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ.

וְיֵשׁ לְצָרֵף זֶה עִם הַמְבוֹאָר לְעֵיל (סָעִיף ב) מִתּוֹרָה אוֹר שֶׁבְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ יֵשׁ כַּמָּה חִילּוּקִים, וּכְמוֹ הַחִילּוּק בֵּין רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַתַּנָּאִים, לְרַב יְהוּדָה, שֶׁהָיָה בִּזְמַן הָאָמוֹרָאִים, דְּכוּלֵּי תְּנוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה[85], לְתַקֵּן אֶת כָּל הָעִנְיָנִים הַבִּלְתִּי רְצוּיִים עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְלָכֵן הִנֵּה בְּנוֹגֵעַ לְרַב יְהוּדָה מוּדְגָּשׁ עִנְיָן הַמְסִירַת נֶפֶשׁ[87], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ הַמְיוּחָד שֶׁל

ביאור בדרך אפשר

תּוֹרָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב), צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן כְּפִי שֶׁהֵם מִצַּד עֲמַל תּוֹרָה, כְּמוֹ אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי שֶׁעִיקַּר אוּמָּנוּתוֹ הָיְתָה תּוֹרָתוֹ והמעשים הטובים שלו ופעולתם באו ונמשכו מצד תורתו, וכפי שממשיך ומבאר.

וּבְהַקְּדִים, שֶׁאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הַדִּין הוּא שֶׁבִּזְמַנֵּנוּ קָשֶׁה לִמְצוֹא דּוּגְמַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי וַחֲבֵרָיו[79], וכפי שנפסק בהלכות תלמוד תורה לאדמו״ר הזקן, ״וכן צריכים הרבים להפסיק לימודם למצות תפלה אם השעה עוברת אף על פי שתפילה מדברי סופרים, הואיל וכולם חייבים בה מאחר שאין תורתם אומנתם כרשב״י וחביריו״, בכל זאת הֲרֵי נִתְבָּאֵר כַּמָּה פְּעָמִים[80] שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלֵּא הוֹרָאַת חַז״ל[81] (שֶׁהִיא גַּם נְתִינַת כֹּחַ) עֲשֵׂה תּוֹרָתְךָ קֶבַע בְּאוֹפֶן שֶׁבְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁקּוֹבֵעַ לְתוֹרָה [כְּדָת הַנִּיתְּנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, וּכְמַאֲמַר רַז״ל[82] שיש כאלה שדי להם בלימוד התורה אֲפִילּוּ פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית כו׳[83], וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יוֹתֵר מִזֶּה], הֲרֵי הוּא לפחות באותה שעה שקובע עיתים לתורה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁהַזְּמַן שֶׁבּוֹ לוֹמֵד תּוֹרָה (בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ), הֲרֵי הוּא מַרְחִיב וּמַמְשִׁיךְ אוֹתוֹ (עֶר שפרייט דאָס פאַנאַנדעֶר פורס ומרחיב אותו) עַל כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ (כַּלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ מִכְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר נְשִׂיא דוֹרֵנוּ[84]), עַד שֶׁכָּל הַיּוֹם חָדוּר (דוּרְכְּגֶענוּמְעֶן חדור) בְּעִנְיָן זֶה של לימוד התורה, וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם שאפילו כְּשֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים (גַּם שֶׁל קְדוּשָׁה אוֹ אֲפִילּוּ שֶׁל רְשׁוּת), הֲרֵי זֶה חָדוּר עִם הָעִנְיָן דְּתוֹרָתְךָ קֶבַע כְּפִי שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצְלוֹ בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ.

וְיֵשׁ לְצָרֵף זֶה עִם הַמְבוֹאָר לְעֵיל (סָעִיף ב) מִתּוֹרָה אוֹר שֶׁבְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ יֵשׁ כַּמָּה חִילּוּקִים, וּכְמוֹ הַחִילּוּק בֵּין רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַתַּנָּאִים, לְרַב יְהוּדָה, שֶׁהָיָה בִּזְמַן הָאָמוֹרָאִים, דְּכוּלֵּי תְּנוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה[85], לְתַקֵּן אֶת כָּל הָעִנְיָנִים הַבִּלְתִּי רְצוּיִים עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְלָכֵן הִנֵּה בְּנוֹגֵעַ לְרַב יְהוּדָה מוּדְגָּשׁ עִנְיָן הַמְסִירַת נֶפֶשׁ[87], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ הַמְיוּחָד שֶׁל

ביאור בדרך אפשר

גם בזמן שאינו עוסק בתורה חָדוּר

המסירות נפש עִנְיָנוֹ הַמְיוּחָד שֶׁל דָּרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא,

---

79) ראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ס״ד. 80) ראה לקו״ש חי״ב ע׳ 229 ואילך. ובכ״מ. 81) אבות פ״א מט״ו. 82) מנחות צט, ב. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ג ס״ד. 83) לשון אדה״ז – תניא פל״ד. 84) ראה אגרות־קודש אדמו״ר מוהריי״צ ח״ג ע׳ תז (נעתק ב״היום יום״ יא אלול). ספר השיחות תרצ״ז ע׳ 211. לקו״ש ח״א ע׳ 169. 85) ברכות כ, א. 86) ראה לעיל הערה 65. המשך תער״ב פקע״ג (ח״א ע׳ שמט ואילך [ח״ב ס״ע תעז] ואילך), ובהנסמן שם. 87) ראה ברכות שם (בנוגע למעלת רב יהודה ד״כי הוה שליף חד מסאני׳ אתי מטרא״): ״קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם״. וראה סה״מ עטר״ת שבהערה 46 (ע׳ קלז).

ביאור בדרך אפשר

כְּהַתּוֹרָה הַיְדוּעָה[88] עַל הַפָּסוּק[89] וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, שֶׁעִיקַּר הָעֲנָוָה הָיְתָה בִּפְנֵי דָּרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, שֶׁאֶצְלָם יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בִּיּוֹתֵר, וּבְמִיּוּחָד וגו' (דורכטראגן) וּלְקַיֵּים בְּפוֹעַל הַצִּיּוּוּי אַל יְבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים[90] (שֶׁהַחִידּוּשׁ בָּזֶה הוּא, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבָד שֶׁלֹּא חָסֵר אֶצְלוֹ חַס וְשָׁלוֹם בְּהַנְהָגָתוֹ בְּמַעֲשֶׂה בפועל, שֶׁהֲרֵי זֶה דָּבָר פָּשׁוּט שֶׁצָּרִיךְ לִנְהוֹג בַּהַנְהָגָה הַמַּתְאִימָה על פי התורה והמצוות, וְגַם בְּנוֹגֵעַ לְדִיבּוּר שֶׁבָּא בְּגָלוּי אֶל הַזּוּלַת, הֲרֵי גַּם זֶה דָּבָר פָּשׁוּט שֶׁהַמַּלְעִיג אֵין לוֹ שְׁלִיטָה עָלָיו כְּלָל (אַז ס'זאָל עפּעס־וואָס אָנרירן שהדבר ייגע ויפגע אפילו במשהו), אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁפּוֹעֵל עַל עַצְמוֹ שֶׁאֲפִילוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, בְּהֶרְגֵּשׁ הַלֵּב, אֵין אֶצְלוֹ מִלְּכַתְּחִילָּה רֶגֶשׁ הַבּוּשָׁה מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים רבה של מסירות נפש). וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ כְּפִי שֶׁהָיָה אֵצֶל רַב יְהוּדָה, שַׁיָּיךְ גַּם לְדָרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא.

וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר אִישׁ יִשְׂרָאֵל יהודי קוֹבֵעַ עִתִּים לְתוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּמֶשֶׁךְ זְמַן זֶה הֲרֵי הוּא הֲרֵי הוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ, הֲרֵי הוּא נִמְצָא אָז בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנּוֹסָף עַל הָעִנְיָן דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, יֵשׁ אֶצְלוֹ גַּם הָעִנְיָן דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, וכמבואר לעיל במעלת 'בכל מאדך' וְאָז נִכְלָל גַּם הוּא בְּסוּג דְּעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, וּבְמֵילָא נַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דְּעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם, שֶׁמְּלַאכְתּוֹ נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים (כָּאָמוּר לְעֵיל שֶׁבְּנֵי הָעִיר צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ של תלמיד חכם). וְאַף עַל פִּי כֵן, הֲרֵי זֶה הפעולה הנפעלת על ידי לימוד התורה שלו נֶחְשָׁב לְעִנְיָן שֶׁלּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהוּא הַמַּמְשִׁיךְ זֹאת, עַל יְדֵי תּוֹקֶף הָאֲבוּקָה וְתוֹקֶף הַמָּאוֹר שֶׁלּוֹ שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ בְּגָלוּי, וְעַד שֶׁמּוֹשֵׁךְ אֵלָיו נִיצוֹצִים מִמָּקוֹם רָחוֹק בִּיּוֹתֵר בדוגמת האמור לעיל לגבי אופן עבודת הבירורים שהיה אצל שלמה המלך.

וְזוֹהִי תַּכְלִית המטרה של הָעֲבוֹדָה שיהודי הלומד תורה עובד את ה', שֶׁמִּלִּימוּד הַתּוֹרָה יוּמְשַׁךְ ותהיה השפעה ופעולה לְמַטָּה בָּאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[91] בתורה אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ, ופירשו חז"ל שהכוונה היא שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה, אַזַי וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם, וּכְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב[92] שֶׁכָּל הַצְּרָכִים הַגַּשְׁמִיִּים[93] בָּאִים בְּעִתָּם,

ביאור בדרך אפשר

1 כְּהַתּוֹרָה הַיְדוּעָה[88] עַל הַפָּסוּק[89] וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד
2 מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, שֶׁעִיקַּר הָעֲנָוָה
3 הָיְתָה בִּפְנֵי דָּרָא דְּעִקְּבְתָא
4 דִּמְשִׁיחָא, שֶׁאֶצְלָם יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ
5 בִּיּוֹתֵר, וּבְמִיּוּחָד וגו' (דורכטראגן) וּלְקַיֵּים בְּפוֹעַל הַצִּיּוּוּי אַל
6 יֵבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים[90] (שֶׁהַחִידּוּשׁ בָּזֶה הוּא,
7 שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבָד שֶׁלֹּא חָסֵר אֶצְלוֹ חַס וְשָׁלוֹם
8 בְּהַנְהָגָתוֹ בְּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי זֶה דָּבָר פָּשׁוּט שֶׁצָּרִיךְ
9 לִנְהוֹג בַּהַנְהָגָה הַמַּתְאִימָה, וְגַם בְּנוֹגֵעַ לְדִיבּוּר
10 שֶׁבָּא בְּגָלוּי אֶל הַזּוּלַת, הֲרֵי גַּם זֶה דָּבָר פָּשׁוּט
11 שֶׁהַמַּלְעִיג אֵין לוֹ שְׁלִיטָה עָלָיו כְּלָל (אַז ס'זאָל
12 עפּעס־וואָס אָנרירן), אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁפּוֹעֵל עַל
13 עַצְמוֹ שֶׁאֲפִילוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, בְּהֶרְגֵּשׁ הַלֵּב,
14 אֵין אֶצְלוֹ מִלְּכַתְּחִילָּה רֶגֶשׁ הַבּוּשָׁה מִפְּנֵי
15 הַמַּלְעִיגִים). וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּתוֹרָתוֹ
16 אוּמָּנוּתוֹ כְּפִי שֶׁהָיָה אֵצֶל רַב יְהוּדָה, שַׁיָּיךְ גַּם
17 לְדָרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא.
18 וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹבֵעַ עִתִּים
19 לְתוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּמֶשֶׁךְ זְמַן זֶה הֲרֵי הוּא
20 בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ, הֲרֵי הוּא נִמְצָא אָז בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנּוֹסָף עַל
21 הָעִנְיָן דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, יֵשׁ אֶצְלוֹ גַּם הָעִנְיָן דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, וְאָז נִכְלָל
22 גַּם הוּא בְּסוּג דְּעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, וּבְמֵילָא נַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דְּעָמְדוּ
23 זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם, שֶׁמְּלַאכְתּוֹ נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים (כָּאָמוּר לְעֵיל שֶׁבְּנֵי הָעִיר
24 צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ). וְאַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב לְעִנְיָן שֶׁלּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהוּא
25 הַמַּמְשִׁיךְ זֹאת, עַל יְדֵי תּוֹקֶף הָאֲבוּקָה וְתוֹקֶף הַמָּאוֹר שֶׁלּוֹ שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ בְּגָלוּי,
26 וְעַד שֶׁמּוֹשֵׁךְ אֵלָיו נִיצוֹצִים מִמָּקוֹם רָחוֹק בִּיּוֹתֵר.
27 וְזוֹהִי תַּכְלִית הָעֲבוֹדָה, שֶׁמִּלִּימוּד הַתּוֹרָה יוּמְשַׁךְ לְמַטָּה בָּאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[91]
28 אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ, שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה, אַזַי וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם,
29 וּכְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב[92] שֶׁכָּל הַצְּרָכִים הַגַּשְׁמִיִּים[93] בָּאִים בְּעִתָּם, וְהַמְשָׁכָתָם
30 בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
31 שֶׁהָיָה אֵצֶל רַב יְהוּדָה, שַׁיָּיךְ גַּם לְדָרָא
32 דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא.
33 וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר אִישׁ
34 יִשְׂרָאֵל יהודי קוֹבֵעַ עִתִּים
35 לְתוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּמֶשֶׁךְ זְמַן
36 זֶה בשעה הקבועה ללימוד התורה
37 הֲרֵי הוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
38 דְּתוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ, הֲרֵי הוּא
39 נִמְצָא אָז בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
40 שֶׁנּוֹסָף עַל הָעִנְיָן דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, יֵשׁ אֶצְלוֹ גַּם
41 הָעִנְיָן דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, וכמבואר לעיל במעלת 'בכל מאדך' וְאָז נִכְלָל
42 גַּם הוּא בְּסוּג דְּעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, וּבְמֵילָא נַעֲשֶׂה
43 אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דְּעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם, שֶׁמְּלַאכְתּוֹ נַעֲשֵׂית
44 עַל יְדֵי אֲחֵרִים (כָּאָמוּר לְעֵיל
45 שֶׁבְּנֵי הָעִיר צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת
46 מְלַאכְתּוֹ של תלמיד חכם). וְאַף
47 עַל פִּי כֵן, הֲרֵי זֶה הפעולה
48 הנפעלת על ידי לימוד התורה שלו
49 נֶחְשָׁב לְעִנְיָן שֶׁלּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהוּא
50 הַמַּמְשִׁיךְ זֹאת, עַל יְדֵי תּוֹקֶף
51 הָאֲבוּקָה וְתוֹקֶף הַמָּאוֹר שֶׁלּוֹ
52 שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ בְּגָלוּי, וְעַד
53 שֶׁמּוֹשֵׁךְ אֵלָיו נִיצוֹצִים
54 מִמָּקוֹם רָחוֹק בִּיּוֹתֵר בדוגמת
55 האמור לעיל לגבי אופן עבודת
56 הבירורים שהיה אצל שלמה המלך.
57 וְזוֹהִי תַּכְלִית המטרה של
58 הָעֲבוֹדָה שיהודי הלומד תורה עובד
59 את ה', שֶׁמִּלִּימוּד הַתּוֹרָה
60 יוּמְשַׁךְ ותהיה השפעה ופעולה
61 לְמַטָּה בָּאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[91]
62 בתורה אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ, ופירשו
63 חז"ל שהכוונה היא שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים
64 בַּתּוֹרָה, אַזַי וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם
65 בְּעִתָּם, וּכְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם
66 טוֹב[92] שֶׁכָּל הַצְּרָכִים
67 הַגַּשְׁמִיִּים[93] בָּאִים בְּעִתָּם,
68

88) ראה סה"מ עטר"ת ע' תסד. תרפ"ט ע' סט. תרצ"ז ס"ע 298 ואילך. תרח"ץ ע' קע. תש"ב ע' 13. 89) בהעלותך יב, ג. 90) ראה טור, רמ"א ושו"ע אדה"ז או"ח בתחלתו. וראה סה"מ תרמ"ח ע' קפז. 91) ר"פ בחוקותי ובפרש"י. 92) ראה כתר שם טוב סו"ס רז. סימן רנו. אור תורה להה"מ סימן קכג. "היום יום" כח תשרי. ספר השיחות תשמ"ט ח"א ע' 19. 93) ראה

ביאור בדרך אפשר

וְהַמְשָׁכָתָם של כל הצרכים הגשמיים **בְּגָלוּי לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים הִיא מִלְּכַתְּחִילָּה לְפִי אוֹפֶן הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָז** באותה שעה שהשפע נמשך (ולא ׳רוב טובה׳ שאינו יכול לקבל), **וּבְכָל הַפְּרָטִים וּפִרְטֵי פְרָטִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת שְׁמַע, וְאָסַפְתָּ דְּגָנֶךָ וְתִירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ**[94] התבואה, היין והשמן **כִּפְשׁוּטוֹ, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עוֹז, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה (בְּכָל מְאֹדֶךָ, עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם) פּוֹעֶלֶת בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה** כפי שהדברים הגשמיים נמשכים ונשפעים מלימוד התורה בדרגה של ׳בכל מאדך׳. **וְכַמּוּבָן מֵהַמְבוֹאָר בְּהַדְּרוּשִׁים** מאמרי חסידות **עַל מַאֲמַר רַז״ל**[95] **לָמָּה קָדְמָה פָּרָשַׁת שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ**[96] **בְּעִנְיַן הַחִילּוּק שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַפָּרָשִׁיּוֹת, שֶׁהַתַּכְלִית הִיא הִיא שֶׁהֲעֲבוֹדָה דִּפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה תִּפְעַל בַּעֲבוֹדָה דִּפָּרָשָׁה שְׁנִיָּה. וּבְסִגְנוֹן וְלָשׁוֹן אַחֵר, כַּמְבוֹאָר בְּקוּנְטְרֵס עֵץ הַחַיִּים**[97], **שֶׁאֲפִילּוּ אֵלּוּ שֶׁמִּצַּד עַצְמָם שַׁיָּכִים הֵם רַק לִיחוּדָא תַּתָּאָה וְיִרְאָה תַּתָּאָה** יחוד ה׳ ויראת ה׳ בדרגה תחתונה ונמוכה **(שֶׁבִּכְלָלוּת הֲרֵי זֶה אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה דִּפָּרָשָׁה שְׁנִיָּה), צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלָם גַּם הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד יִחוּדָא עִילָּאָה וְיִרְאָה עִילָּאָה** יחוד ה׳ ויראת ה׳ בדרגה עליונה ונעלית, **עַל כָּל פָּנִים** לכל הפחות **בִּזְמַן מִן הַזְּמַנִּים, וְעִנְיָן זֶה פּוֹעֵל גַּם עַל הַזְּמַן שֶׁבּוֹ אוֹחֲזִים רַק בָּעֲבוֹדָה דִּיחוּדָא תַּתָּאָה וְיִרְאָה תַּתָּאָה (וּבְסִגְנוֹן וְלָשׁוֹן דִּלְעֵיל — שֶׁפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה פּוֹעֶלֶת גַּם עַל פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה).**

ז) **וּבְכָל** זֶה ניתוסף בְּמִיּוּחָד מִצַּד הַגִּילּוּי וְהַפִּירְסוּם דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים עַל יְדֵי חִיבּוּרָא דִּילָךְ שֶׁיִּפְקוּן בֵּיהּ מִן גָּלוּתָא בְּרַחֲמִים[98] (לְאַחֲרֵי הַשָּׁקְלָא וְטָרְיָא שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר נִדְפַּס סֵפֶר הַזֹּהַר בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה[99], וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לְסִפְרֵי הַקַּבָּלָה וַחֲסִידוּת שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה), וּבְאוֹפֶן דִּיתְפַּרְנְסוּן[100], שֶׁעִנְיַן הַפַּרְנָסָה מוֹרֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה[101], וְעַד שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן דִּיפּוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה [כַּיָּדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב[102] אוֹדוֹת מַעֲנֶה מַלְכָּא מְשִׁיחָא עַל הַשְּׁאֵלָה אֵימָתַי

ביאור בדרך אפשר

בְּגָלוּי לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים הִיא מִלְּכַתְּחִילָּה לְפִי אוֹפֶן הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָז, וּבְכָל הַפְּרָטִים וּפִרְטֵי פְרָטִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת שְׁמַע, וְאָסַפְתָּ דְּגָנֶךָ וְתִירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ[94] **כִּפְשׁוּטוֹ, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עוֹז, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה (בְּכָל מְאֹדֶךָ, עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם) פּוֹעֶלֶת בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה. וְכַמּוּבָן מֵהַמְבוֹאָר בְּהַדְּרוּשִׁים עַל מַאֲמַר רַז״ל**[95] **לָמָּה קָדְמָה פָּרָשַׁת שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ**[96] **בְּעִנְיַן הַחִילּוּק שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַפָּרָשִׁיּוֹת, שֶׁהַתַּכְלִית הִיא הִיא שֶׁהֲעֲבוֹדָה דִּפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה תִּפְעַל בַּעֲבוֹדָה דִּפָּרָשָׁה שְׁנִיָּה. וּבְסִגְנוֹן וְלָשׁוֹן אַחֵר, כַּמְבוֹאָר בְּקוּנְטְרֵס עֵץ הַחַיִּים**[97], **שֶׁאֲפִילּוּ אֵלּוּ שֶׁמִּצַּד עַצְמָם שַׁיָּכִים הֵם רַק לִיחוּדָא תַּתָּאָה וְיִרְאָה תַּתָּאָה** יחוד ה׳ ויראת ה׳ בדרגה תחתונה ונמוכה **(שֶׁבִּכְלָלוּת הֲרֵי זֶה אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה דִּפָּרָשָׁה שְׁנִיָּה), צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלָם גַּם הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד יִחוּדָא עִילָּאָה וְיִרְאָה עִילָּאָה** יחוד ה׳ ויראת ה׳ בדרגה עליונה ונעלית, **עַל כָּל פָּנִים** לכל הפחות **בִּזְמַן מִן הַזְּמַנִּים, וְעִנְיָן זֶה פּוֹעֵל גַּם עַל הַזְּמַן שֶׁבּוֹ אוֹחֲזִים רַק בָּעֲבוֹדָה דִּיחוּדָא תַּתָּאָה וְיִרְאָה תַּתָּאָה (וּבְסִגְנוֹן וְלָשׁוֹן דִּלְעֵיל — שֶׁפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה פּוֹעֶלֶת גַּם עַל פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה).**

ז) **וּבְכָל** זֶה האמור לעיל באריכות על מעלת לימוד התורה והשפעתו ופעולתו **ניתוסף בְּמִיּוּחָד מִצַּד הַגִּילּוּי וְהַפִּירְסוּם דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים** בסוף תקופת הגלות **עַל יְדֵי חִיבּוּרָא דִּילָךְ** החיבור שלך, של רבי שמעון בר יוחאי, ספר הזוהר, **שֶׁיִּפְקוּן בֵּיהּ מִן גָּלוּתָא** שיצאו בו מהגלות **בְּרַחֲמִים**[98] **(לְאַחֲרֵי הַשָּׁקְלָא וְטָרְיָא** הדיון **שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר נִדְפַּס סֵפֶר הַזֹּהַר בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה**[99], **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לְסִפְרֵי הַקַּבָּלָה וַחֲסִידוּת שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה), וּבְאוֹפֶן דִּיתְפַּרְנְסוּן**[100], **שֶׁעִנְיַן הַפַּרְנָסָה מוֹרֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה**[101], **וְעַד שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן דִּיפּוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה [כַּיָּדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב**[102] **אוֹדוֹת מַעֲנֶה מַלְכָּא מְשִׁיחָא** מלך המשיח על שאלת הבעל שם טוב בעת שעשה ׳עליית נשמה׳ להיכלו של משיח **עַל הַשְּׁאֵלָה אֵימָתַי**

רמב״ן עה״פ בחוקותי שם. 94) עקב יא, יד. 95) ברכות יג, א. 96) ראה סידור עם דא״ח עד, ב [קיט, א ואילך]. ובכ״מ. 97) ספ״ו ואילך. וראה גם סד״ה ויאמר לו יהונתן דש״פ במדבר (לקמן ע׳ 203). 98) זהר ח״ג קכד, ב ברע״מ. הובא ונתבאר באגה״ק סימן כו. 99) ראה גם הקדמת הרח״ו לשער ההקדמות (הקדמה הא׳) — נדפסה בריש ספר עץ חיים דפוס ווארשא, ובסוף קונטרס עץ החיים לאדמו״ר מהורש״ב נ״ע. 100) ראה תיקוני זהר תיקון ו בסופו. 101) ראה מקדש מלך בהקדמה לזהר. כסא מלך לתיקוני זהר שם. הקדמת הרח״ו שם. 102) נדפסה בכתר שם טוב הוצאת קה״ת בתחילתו.

ביאור בדרך אפשר

קָאָתֵי מָר מתי יבוא אדוני, היינו מתי יבוא המשיח, **לְכְשֶׁיָּפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ** המעינות של הבעל שם טוב, תורת החסידות שהיא פנימיות התורה **חוּצָה]**, **עַד לְחוּצָה שֶׁאֵין חוּצָה מִחוּץ הֵימֶנּוּ, שֶׁגַּם שָׁם** אפילו ב'חוצה' הרחוק ביותר **נִמְשָׁךְ הַמַּעְיָן עַצְמוֹ, וּבְאוֹפֶן שֶׁל הַפָּצָה**[103] התרחבות והתפשטות גדולה. **וּבִפְרָט עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סָעִיף ה) שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי הָיָה בְּדוּגְמַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁעַל יָדוֹ נִמְשַׁךְ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַחָכְמָה כוּ'** כמבואר לעיל, **וְהֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ נִקְרָא רַעְיָא מְהֵימְנָא**[104] רועה נאמן של כל אחד ואחד מישראל, **וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּתַּנְיָא**[68] **שֶׁכָּל נֶפֶשׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהּ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וְלָכֵן הִנֵּה גַּם בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעֵל יֵשׁ אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כַּמָּה עִנְיָנִים שֶׁהֵם מִילְּתָא זוּטַרְתִּי, כְּמוֹ לְגַבֵּי מֹשֶׁה**[105], **שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הִיא אֶצְלוֹ** אצל כל אחד מישראל **בְּגָלוּי** ולא רק בהעלם בעומק נשמתו, **עַד שֶׁפּוֹעֶלֶת בְּעִנְיָנִים שֶׁנּוֹגְעִים לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעֵל. וְלָכֵן יְכוֹלָה לִהְיוֹת אֶצְלוֹ** אצל כל אחד מישראל **הָעֲבוֹדָה וְהַפְּעוּלָּה לְמַטָּה כְּפִי שֶׁהִיא מִצַּד בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַחָכְמָה כוּ', כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

ח) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה גַּם עִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[106] בתהילים (בפרק המתאים למספר שנותיו של הרבי החל מי"א ניסן שנה זו) **וַאלֹקִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם, פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ,** כפי שממשיך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, נוֹסָף עַל מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ רַבָּה[107] **שֶׁ"מִּקֶּדֶם" אֵינוֹ (קוֹדֶם לִבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם) אֶלָּא קוֹדֶם לְאָדָם הָרִאשׁוֹן (אָדָם נִבְרָא בַּשִּׁשִּׁי, וְגַן עֵדֶן** נברא **בַּשְּׁלִישִׁי, הָדָא הוּא דִּכְתִיב** זהו שכתוב **וַאלֹקִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם, פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ כוּ'), הֲרֵי זֶה קָשׁוּר גַּם עִם מַה שֶּׁכָּתוּב לִפְנֵי זֶה**[108] בתהילים שם **זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶדֶם גּוֹ', שֶׁפִּירוּשׁוֹ קוֹדֶם לִבְרִיאַת הָעוֹלָם, כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[109] **שִׁבְעָה**[110] **דְּבָרִים קָדְמוּ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם, תּוֹרָה מְנַיִּין כוּ', יִשְׂרָאֵל מְנַיִּין, שֶׁנֶּאֱמַר זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶדֶם. וּבְנוֹגֵעַ לְתוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל גּוּפָא** עצמם, **מִי קָדַם לְמִי,** האם התורה קדמה לישראל או שישראל קדמו לתורה **הִנֵּה מַחֲשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה** במחשבה העליונה האלוקית על הבריאה **לְכָל דָּבָר, אֲפִילּוּ לַתּוֹרָה, אֲבָל הָרְאִיָּה עַל מַעֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִתְגַּלְּתָה בַּתּוֹרָה גּוּפָא** עצמה, **שֶׁבָּהּ** בתורה **נֶאֱמַר צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** ומזה מובן שהמציאות של בני ישראל קדמה לתורה, אבל דבר זה עצמו

---

103) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1119 ואילך. ח"ה ע' 432. 104) ראה פתיחתא דאיכ"ר כד. זהר ח"א קו, א. ח"ב ח, ב. 105) ראה ברכות לג, ב. 106) תהלים עד, יב. – להעיר, שע"פ המנהג לומר בכל יום הקאפיטל המתאים לשנות חייו (סה"מ י"א ניסן בתחלתו) – הותחל בי"א ניסן שנה זו (תשל"ה) אמירת מזמור זה. 107) ב"ר פט"ו, ג. – נתבאר בד"ה והגדת לבנך די"א ניסן פ"ה (לעיל ע' 23 ואילך). 108) תהלים שם, ב. 109) ראה ב"ר פ"א, ד. ראה גם ד"ה כימי צאתך דאחרון של פסח פ"ז (לעיל ס"ע 61 ואילך). 110) בב"ר שלפנינו: ששה. וראה פסחים נד, א. תנחומא נשא יא. ועוד. פירוש מהרז"ו הארוך לב"ר

ביאור בדרך אפשר

1 התגלה בתורה. **וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה** בעבודת ה' של כל אחד, **שֶׁכַּאֲשֶׁר**
2 **אִישׁ יִשְׂרָאֵל** יהודי **לוֹמֵד תּוֹרָה בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָנוּתוֹ,**
3 **מִתְגַּלִּית בּוֹ הַמַּעֲלָה הֵכִי עֶלְיוֹנָה, וְעַד לַמַּעֲלָה שֶׁמַּחֲשַׁבְתָּן**
4 **שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר, אֲפִילּוּ לַתּוֹרָה. וְעַל יְדֵי זֶה**
5 שעוסקים בתורה באופן של 'תורתו
6 אומנתו' על כל המעלות שבדבר
7 **פּוֹעֲלִים גַּם לְמַטָּה** בתוך
8 המציאות הגשמית, **שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט**
9 **עַל כָּךְ שֶׁנִּמְצָאִים בְּחוֹשֶׁךְ**
10 **כָּפוּל וּמְכוּפָל, וּבְמָקוֹם**
11 **שֶׁתּוֹרַת אֱמֶת אוֹמֶרֶת שֶׁנִּקְרָא**
12 **בְּשֵׁם חוּצָה** רחוק ממקור האור,
13 **הִנֵּה גַּם** אפילו **שָׁם נַעֲשֶׂה**
14 **הָעִנְיָן דְּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב**
15 **הָאָרֶץ, כֵּיוָן שֶׁאֵלֵּקִים מַלְכִּי**
16 **מִקֶּדֶם, שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם הָעִנְיָן**
17 **דִּזְכֹּר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶדֶם.**
18 **ט) וְהִנֵּה עַל יְסוֹד הָאָמוּר**
19 **בִּכְתְבֵי הָאֲרִיז"ל**[111] **עַל**
20 **הַפָּסוּק**[112] במגילת אסתר **וְהַיָּמִים**
21 **הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים, שֶׁמִּדֵּי**
22 **שָׁנָה בְּשָׁנָה חוֹזְרִים וְנַעֲשִׂים**
23 **אוֹתָם הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בְּיוֹם זֶה**
24 בפעם הראשונה, **וְאַדְּרַבָּה, מִשָּׁנָה**
25 **לְשָׁנָה נִיתּוֹסֵף בָּזֶה, שֶׁהֲרֵי**
26 **יֶשְׁנוֹ הַצִּיּוּוּי (שֶׁהוּא גַּם נְתִינַת**
27 **כֹּחַ) לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ**[113],
28 **שֶׁלְּכֵן הִנֵּה בְּכָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה**
29 מידי שנה בשנה **יוֹרֵד** ונמשך ומאיר
30 **אוֹר חָדָשׁ עֶלְיוֹן יוֹתֵר שֶׁלֹּא**
31 **הָיָה מֵאִיר עֲדַיִין מִימֵי עוֹלָם**
32 **אוֹר עֶלְיוֹן כָּזֶה (כַּמְבוֹאָר**
33 **בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ**[114] שבספר
34 התניא), **וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ**
35 **לְכָל עִנְיְנֵי הַשָּׁנָה, שֶׁהָיוּ**
36 **כְּלוּלִים תְּחִילָּה בְּרֹאשׁ**
37 **הַשָּׁנָה**[115] באופן כללי ואחר כך,
38 במשך השנה, נמשכים באופן פרטי, כל
39 ענין בזמנו ובמועדו, **שֶׁהָאוֹר חָדָשׁ**

ביאור בדרך אפשר

40 **עֶלְיוֹן יוֹתֵר שֶׁלֹּא הָיָה מֵאִיר עֲדַיִין מִימֵי עוֹלָם, אוֹר עֶלְיוֹן**
41 **כָּזֶה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ בְּכָל עִנְיְנֵי הַשָּׁנָה** גם בשאר החגים והמועדים
42 ולא רק בראש השנה - **הֲרֵי מוּבָן שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְל"ג**
43 **בָּעוֹמֶר. וּבִפְרָט שֶׁל"ג בָּעוֹמֶר הוּא עִנְיָן כְּלָלִי שֶׁקָּשׁוּר עִם**
44 **עִנְיַן הַתּוֹרָה, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה**
45 **דְּרוּשִׁים**[116] מאמרי חסידות **שֶׁחַג**
46 **הַשָּׁבוּעוֹת הוּא זְמַן מַתַּן תּוֹרָה**
47 **דְּתוֹרָה הַנִּגְלִית, וְל"ג בָּעוֹמֶר**
48 **הוּא זְמַן מַתַּן תּוֹרָה דִּפְנִימִיּוּת**
49 **הַתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי**
50 **רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, שֶׁעִנְיָנוֹ**
51 **הָיָה לְהַמְשִׁיךְ פְּנִימִיּוּת**
52 **הַתּוֹרָה לְמַטָּה** באופן שתתגלה
53 ותפעל בעולם הזה. **וְכֵיוָן שֶׁהַיָּמִים**
54 **הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים, הִנֵּה**
55 **בְּיוֹם סְגוּלָּה זֶה** ל"ג בעומר בכל
56 שנה ושנה **צָרִיךְ לְהוֹסִיף וּלְהַדֵּר**
57 **בִּקְבִיעוּת עִתִּים לְתוֹרָה בִּכְלָל,**
58 **וּבִפְרָט בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה,**
59 **תּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר**
60 **יוֹחָאי, וּבְאוֹפֶן דְּיִתְפַּרְנְסוּן**
61 **כּוּ', עַל יְדֵי לִימּוּד בַּהֲבָנָה**
62 **וְהַשָּׂגָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן תּוֹרַת**
63 **חַבַּ"ד** חכמה בינה דעת, שבה עניני
64 פנימיות התורה באו בהסברה ובהבנה.

1 יִשְׂרָאֵל. וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר אִישׁ יִשְׂרָאֵל
2 לוֹמֵד תּוֹרָה בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָתוֹ אוּמָנוּתוֹ, מִתְגַּלִּית בּוֹ
3 הַמַּעֲלָה הֵכִי עֶלְיוֹנָה, וְעַד לַמַּעֲלָה שֶׁמַּחֲשַׁבְתָּן
4 שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר, אֲפִילּוּ לַתּוֹרָה. וְעַל
5 יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים גַּם לְמַטָּה, שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל כָּךְ
6 שֶׁנִּמְצָאִים בְּחוֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכוּפָל, וּבְמָקוֹם
7 שֶׁתּוֹרַת אֱמֶת אוֹמֶרֶת שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חוּצָה, הִנֵּה
8 גַּם שָׁם נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב
9 הָאָרֶץ, כֵּיוָן שֶׁאֵלֵּקִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם, שֶׁקָּשׁוּר גַּם
10 עִם הָעִנְיָן דִּזְכֹּר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶדֶם.
11 ט) **וְהִנֵּה** עַל יְסוֹד הָאָמוּר בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל[111]
12 עַל הַפָּסוּק[112] וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים
13 וְנַעֲשִׂים, שֶׁמִּדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה חוֹזְרִים וְנַעֲשִׂים
14 אוֹתָם הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בְּיוֹם זֶה, וְאַדְּרַבָּה, מִשָּׁנָה
15 לְשָׁנָה נִיתּוֹסֵף בָּזֶה, שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנוֹ הַצִּיּוּוּי (שֶׁהוּא
16 גַּם נְתִינַת כֹּחַ) לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ[113], שֶׁלְּכֵן הִנֵּה
17 בְּכָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹרֵד אוֹר חָדָשׁ עֶלְיוֹן יוֹתֵר
18 שֶׁלֹּא הָיָה מֵאִיר עֲדַיִין מִימֵי עוֹלָם אוֹר עֶלְיוֹן
19 כָּזֶה (כַּמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ[114]), וּמִזֶּה מוּבָן גַּם
20 בְּנוֹגֵעַ לְכָל עִנְיְנֵי הַשָּׁנָה, שֶׁהָיוּ כְּלוּלִים תְּחִילָּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה[115], שֶׁהָאוֹר חָדָשׁ
21 עֶלְיוֹן יוֹתֵר שֶׁלֹּא הָיָה מֵאִיר עֲדַיִין מִימֵי עוֹלָם, אוֹר עֶלְיוֹן כָּזֶה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
22 בְּכָל עִנְיְנֵי הַשָּׁנָה — הֲרֵי מוּבָן שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְל"ג בָּעוֹמֶר. וּבִפְרָט שֶׁל"ג
23 בָּעוֹמֶר הוּא עִנְיָן כְּלָלִי שֶׁקָּשׁוּר עִם עִנְיַן הַתּוֹרָה, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים[116]
24 שֶׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא זְמַן מַתַּן תּוֹרָה דְּתוֹרָה הַנִּגְלִית, וְל"ג בָּעוֹמֶר הוּא זְמַן
25 מַתַּן תּוֹרָה דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי,
26 שֶׁעִנְיָנוֹ הָיָה לְהַמְשִׁיךְ פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה לְמַטָּה. וְכֵיוָן שֶׁהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים
27 וְנַעֲשִׂים, הִנֵּה בְּיוֹם סְגוּלָּה זֶה צָרִיךְ לְהוֹסִיף וּלְהַדֵּר בִּקְבִיעוּת עִתִּים לְתוֹרָה
28 בִּכְלָל, וּבִפְרָט בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, תּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, וּבְאוֹפֶן
29 דְּיִתְפַּרְנְסוּן כּוּ', עַל יְדֵי לִימּוּד בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן תּוֹרַת חַבַּ"ד. וּבְאוֹפֶן

שם. 111) רמ"ז בספר תיקון שובבי"ם — הובא ונתבאר בספר לב דוד להחיד"א פרק כט. 112) אסתר ט, כח. 113) ראה ברכות כח, א. 114) סימן יד. 115) לקו"ת תבוא מא, ג. עטרת ראש שער ר"ה בתחילתו. 116) ראה תורת חיים בשלח חצר [רז], ב ואילך. המשך תרס"ו ע' ריט [רפט]. סה"מ תרע"ח ע' רצה. תש"ד ע' 211. ד"ה גל עיני תשל"ז (תורת מנחם ספר המאמרים אייר ע' רעא ואילך).

ביאור בדרך אפשר

וּבְאוֹפֶן שֶׁהַלִּימוּד יִהְיֶה לִימוּד הַמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[117], **שֶׁזֶּהוּ** המעשה בפועל **כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות, וְעַד לְקִיּוּם מִצְוַת הַצְּדָקָה (כְּלָלוּת הַמִּצְוֹות**[118]**), צְדָקָה גַּשְׁמִית וּצְדָקָה רוּחָנִית, טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת**[119]**, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהוּכְפַּל בּוֹ כִּי טוֹב**[120]**, וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּמָקוֹם אַחֵר**[121] **שֶׁכָּל רֶגַע שֶׁל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי הוּא רֶגַע וּמַצָּב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת גַּם יַחַד, עַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּאַחֲדִים אוֹתָם** את שני הענינים של 'טוב לשמים' ו'טוב לבריות' **וְעוֹשִׂים מֵהֶם דָּבָר אֶחָד בְּגָלוּי, וְעַד לְאַחְדוּת דְּכָל שְׁלֹשֶׁת הָאַהֲבוֹת, אַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת הַתּוֹרָה וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, כְּתוֹרַת רַבֵּינוּ הַזָּקֵן הַיְדוּעָה**[122] **שֶׁהֵם כּוּלָּא חַד** הכל אחד, **וּבְאוֹפֶן שֶׁהֲעֲבוֹדָה דְּוִאָהַבְתָּ אֵת הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ**[57]**, עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם,** דרגה נעלית ביותר באהבת ה', 'טוב לשמים', **נִמְשֶׁכֶת גַּם בִּוְאָהַבְתָּ**[123] **לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ**[124] 'טוב לבריות'. **וּכְשֵׁם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַיְּימִים אֶת הַצִּיּוּוּי וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ כִּפְשׁוּטוֹ (בְּנוֹגֵעַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל), וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שמקיים 'ואהבת לרעך' **בְּנוֹגֵעַ לְהַקָּבָ"ה שֶׁנִּקְרָא רֵעֲךָ (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[125] במשלי **רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזֹב, זֶה הַקָּבָ"ה, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה**[126] **וְהוּבָא בְּרַשִׁ"י בְּפֵירוּשׁוֹ עַל הַשַּׁ"ס**[127]) - כפי שמובא **מְקַיֵּים גַּם הַקָּבָ"ה אֶת הַצִּיּוּוּי וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[128] **מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁאֵצֶל הַקָּבָ"ה לֹא שַׁיָּךְ חַס וְשָׁלוֹם שֶׁתִּהְיֶה עָלָיו אֵיזוֹ שְׁלִיטָה מֵאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁהוּא, וְלֹא שַׁיָּךְ בּוֹ חַס וְשָׁלוֹם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, וְלֹא שַׁיָּךְ בּוֹ חַס וְשָׁלוֹם עִנְיָן שֶׁל דְּאָגָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, נַעֲשֶׂה כֵּן גַּם אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵצֶל כְּלָלוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד בִּימֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים. וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי הַהִתְעוֹרְרוּת הַמְיוּחֶדֶת בִּשְׂמְחַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, שֶׁרָצָה שֶׁיִּהְיוּ שְׂמֵחִים בְּשִׂמְחָתוֹ**[36]**, וְאָמַר**[36] **שֶׁאֲפִילוּ תְּפִלַּת נַחֵם** על הנחמה מחורבן בית המקדש, הנאמרת בתשעה באב **אֵין לְאָמְרָהּ בְּיוֹם זֶה (אֲפִילוּ מִי שֶׁאוֹמֵר נַחֵם כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, וַאֲפִילוּ** מי שאומר 'נחם' **בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים**[129]**) - הִנֵּה מִזֶּה נִמְשָׁךְ תְּחִילָּה הֵיפֶךְ עִנְיַן הַחוּרְבָּן וְהַגָּלוּת**

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁהַלִּימוּד יִהְיֶה לִימוּד הַמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[117],
2 שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות, וְעַד לְקִיּוּם
3 מִצְוַת הַצְּדָקָה (כְּלָלוּת הַמִּצְוֹות[118]), צְדָקָה
4 גַּשְׁמִית וּצְדָקָה רוּחָנִית, טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב
5 לַבְּרִיּוֹת[119], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי
6 שֶׁהוּכְפַּל בּוֹ כִּי טוֹב[120], וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה
7 בְּמָקוֹם אַחֵר[121] שֶׁכָּל רֶגַע שֶׁל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי הוּא
8 רֶגַע וּמַצָּב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת
9 גַּם יַחַד, עַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּאַחֲדִים אוֹתָם וְעוֹשִׂים
10 מֵהֶם דָּבָר אֶחָד בְּגָלוּי, וְעַד לְאַחְדוּת דְּכָל שְׁלֹשֶׁת
11 הָאַהֲבוֹת, אַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת הַתּוֹרָה וְאַהֲבַת
12 יִשְׂרָאֵל, כְּתוֹרַת רַבֵּינוּ הַזָּקֵן הַיְדוּעָה[122] שֶׁהֵם
13 כּוּלָּא חַד, וּבְאוֹפֶן שֶׁהֲעֲבוֹדָה דְּוִאָהַבְתָּ אֵת הֲוָי'
14 אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ[57],
15 עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, נִמְשֶׁכֶת גַּם בִּוְאָהַבְתָּ[123]
16 לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ[124]. וּכְשֵׁם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַיְּימִים אֶת
17 הַצִּיּוּוּי וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ כִּפְשׁוּטוֹ (בְּנוֹגֵעַ לִבְנֵי
18 יִשְׂרָאֵל), וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְהַקָּבָ"ה
19 שֶׁנִּקְרָא רֵעֲךָ (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[125] רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל
20 תַּעֲזֹב, זֶה הַקָּבָ"ה, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה[126] וְהוּבָא בְּרַשִׁ"י בְּפֵירוּשׁוֹ עַל
21 הַשַּׁ"ס[127]) - מְקַיֵּים גַּם הַקָּבָ"ה אֶת הַצִּיּוּוּי וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[128]
22 מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל), וְלָכֵן, הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁאֵצֶל הַקָּבָ"ה
23 לֹא שַׁיָּךְ חַס וְשָׁלוֹם שֶׁתִּהְיֶה עָלָיו אֵיזוֹ שְׁלִיטָה מֵאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁהוּא, וְלֹא שַׁיָּךְ
24 בּוֹ חַס וְשָׁלוֹם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, וְלֹא שַׁיָּךְ בּוֹ חַס וְשָׁלוֹם עִנְיָן שֶׁל דְּאָגָה וְכַיּוֹצֵא
25 בָּזֶה, נַעֲשֶׂה כֵּן גַּם אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵצֶל כְּלָלוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד בִּימֵי
26 הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים. וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי הַהִתְעוֹרְרוּת הַמְיוּחֶדֶת בִּשְׂמְחַת רַבִּי שִׁמְעוֹן
27 בַּר יוֹחָאי, שֶׁרָצָה שֶׁיִּהְיוּ שְׂמֵחִים בְּשִׂמְחָתוֹ[36], וְאָמַר[36] שֶׁאֲפִילוּ תְּפִלַּת נַחֵם אֵין
28 לְאָמְרָהּ בְּיוֹם זֶה (אֲפִילוּ מִי שֶׁאוֹמֵר נַחֵם כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, וַאֲפִילוּ בְּשַׁבָּתוֹת
29 וְיָמִים טוֹבִים[129]) - הִנֵּה מִזֶּה נִמְשָׁךְ תְּחִילָּה הֵיפֶךְ עִנְיַן הַחוּרְבָּן וְהַגָּלוּת

ביאור בדרך אפשר

40 בתהילים מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל ואמרו
41 חז"ל על פסוק זה שהקדוש ברוך מקיים בעצמו את החוקים והמשפטים שהוא
42 מצוה לבני ישראל לעשות), וְלָכֵן, הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁאֵצֶל הַקָּבָ"ה לֹא
43 שַׁיָּךְ חַס וְשָׁלוֹם שֶׁתִּהְיֶה עָלָיו אֵיזוֹ שְׁלִיטָה מֵאֵיזֶה עִנְיָן
44 שֶׁהוּא, וְלֹא שַׁיָּךְ בּוֹ חַס
45 וְשָׁלוֹם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, וְלֹא
46 שַׁיָּךְ בּוֹ חַס וְשָׁלוֹם עִנְיָן שֶׁל
47 דְּאָגָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, נַעֲשֶׂה כֵּן
48 גַּם אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
49 וְאֵצֶל כְּלָלוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד
50 בִּימֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים לפני
51 בוא הגאולה בפועל, ששום דבר אינו
52 שולט על יהודי, ושום דבר לא מגביל
53 אותו ושום דבר לא גורם לו דאגה.
54 וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי הַהִתְעוֹרְרוּת
55 הַמְיוּחֶדֶת בִּשְׂמְחַת רַבִּי
56 שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, שֶׁרָצָה
57 שֶׁיִּהְיוּ שְׂמֵחִים בְּשִׂמְחָתוֹ[36],
58 וְאָמַר[36] שֶׁאֲפִילוּ תְּפִלַּת נַחֵם
59 על הנחמה מחורבן בית המקדש,
60 הנאמרת בתשעה באב אֵין לְאָמְרָהּ
61 בְּיוֹם זֶה (אֲפִילוּ מִי שֶׁאוֹמֵר
62 נַחֵם כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, וַאֲפִילוּ
63 מי שאומר 'נחם' בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים
64 טוֹבִים[129]) - הִנֵּה מִזֶּה נִמְשָׁךְ
65 תְּחִילָּה הֵיפֶךְ עִנְיַן הַחוּרְבָּן
66 וְהַגָּלוּת בנין בית המקדש והגאולה

---

117) ראה קידושין מ, ב. 118) ראה לקו"ת דברים א, ד. פ' ראה כג, ג. וראה תניא פל"ז. 119) ע"פ קידושין מ, א. 120) ראה פרש"י בראשית א, ז. וראה אוה"ת בראשית לד, סע"א. משפטים ע' א'קסא. סה"מ תרנ"א ע' קצג ואילך. 121) ראה לקו"ש חכ"ט ע' 333. וש"נ. 122) ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 3. ועוד. 123) קדושים יט, יח. 124) ראה ספר השיחות תש"ה ע' 94. 125) משלי כז, י. 126) שמו"ר פכ"ז, א. 127) שבת לא, א. 128) תהלים קמז, יט. וראה שמו"ר פ"ל, ט. 129) ראה גם

ביאור בדרך אפשר

1 בְּרוּחָנִיּוּת, וְאַחַר כָּךְ גַּם תַּכְלִית הַכַּוָּנָה, שֶׁנִּמְשָׁךְ ענין הגאולה
2 בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, וּלְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים בתוך גדרי המציאות
3 הגשמית התחתונה, וּבְאוֹפֶן שֶׁרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּו[130] את גילוי
4 האלוקות, כלשון הכתוב בישעיה, שֶׁהַבָּשָׂר הַגַּשְׁמִי יִרְאֶה זֹאת.

5 יו״ד) וְכֵן תִּהְיֶה לָנוּ בְּקָרוֹב
6 מַמָּשׁ, שֶׁעוֹד בַּיָּמִים
7 הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל הַגָּלוּת אפילו
8 לפני בוא הגאולה בפועל נִרְאֶה
9 הָעִנְיָן דִּוְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם
10 בְּעִתָּם, בְּרָכָה מְרוּבָּה בְּכָל
11 הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים (כְּתוֹרַת
12 הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל
13 שבפסוק זה נכללת ברכה על כל
14 הצרכים הגשמיים), וְעַל אַחַת
15 כַּמָּה וְכַמָּה הָעִנְיָן דִּוְנָתַתִּי
16 שָׁלוֹם בָּאָרֶץ גּוֹ׳ וְחֶרֶב לֹא
17 תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם[131], ברכות
18 האמורות בהמשך הענין בפרשת
19 בחוקותי, אֲפִילוּ חֶרֶב שֶׁל
20 שָׁלוֹם[132], וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין
21 מַחֲרִיד, הַיְינוּ שֶׁמִּתְבַּטֶּלֶת כָּל
22 הַמְּצִיאוּת שֶׁל מַחֲרִיד, כֵּיוָן
23 שֶׁנָּפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם[133].
24 וְאָז כשיתקיימו ברכות וייעודים אלה
25 בפועל יוּכְלוּ מִתּוֹךְ מְנוּחָה
26 שִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב לְהוֹסִיף
27 בְּכָל עִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת,
28 שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[134] וְהָיִיתִי
29 לָכֶם לֵאלֹקִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי
30 לְעָם, וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב
31 הָרַמְבַּ״ם בַּאֲרוּכָּה בְּהִלְכוֹת
32 תְּשׁוּבָה וּבְהִלְכוֹת מְלָכִים
33 בְּסוֹפָן[135] שֶׁנִּתְאַוּוּ הַחֲכָמִים
34 וְהַנְּבִיאִים לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ לְפִי
35 שֶׁאָז בימות המשיח תִּהְיֶה מְנוּחָה
36 מִכָּל הַדְּאָגוֹת, וְלֹא יִהְיוּ
37 עִנְיָנִים הַמְבַלְבְּלִים ומפריעים
38 לעבודת ה׳, וְיוּכְלוּ לַעֲסוֹק בְּדֵעָה
39 אֶת הַוְיָ׳[136], כִּי כּוּלָּם יֵדְעוּ

ביאור בדרך אפשר

40 אוֹתִי לְמִקְּטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם[137] כלשונות הנבואות על הגאולה
41 העתידה. וְעַד לְקִיּוּם הַיְעוּד וָאוֹלֵךְ אִתְּכֶם קוֹמְמִיּוּת[138],
42 בְּקוֹמָה זְקוּפָה[139] - עוֹד בִּימֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים, וְעַד
43 לְפַשְׁטוּת הָעִנְיָן וָאוֹלֵךְ אִתְּכֶם קוֹמְמִיּוּת [שֶׁהֲרֵי אֵין מִקְרָא
44 יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[140],
45 וְאַדְּרַבָּה, זוֹהִי עִיקַּר הַכַּוָּנָה
46 שֶׁבַּפָּסוּק. וּכְמוֹ בְּנוֹגֵעַ לַהֲנָחַת
47 תְּפִילִין, שֶׁאִם יְכַוֵּן כָּל
48 הַכַּוָּנוֹת אבל לא יניח תפילין
49 בפועל, אֵין זֶה קִיּוּם הַמִּצְוָה
50 שֶׁאוֹדוֹתָהּ מְדוּבָּר בַּפָּסוּק[141],
51 אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּפִילִין
52 כִּפְשׁוּטוֹ, וְכָךְ גַּם בְּנוֹגֵעַ
53 לְהַפָּסוּק וָאוֹלֵךְ אִתְּכֶם
54 קוֹמְמִיּוּת (שֶׁהֲרֵי מַגִּיד דְּבָרָיו
55 לְיַעֲקֹב, חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו
56 לְיִשְׂרָאֵל וגם אצל הקדוש ברוך
57 הוא, כביכול, העיקר הוא קיום הדברים
58 בפועל), שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת
59 כִּפְשׁוּטוֹ], בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית
60 וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ
61 צִדְקֵנוּ. וְאָז יְלַמֵּד מָשִׁיחַ
62 תּוֹרָה אֶת כָּל הָעָם כּוּלּוֹ[142],
63 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[143] בשיר השירים
64 יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, וכפירוש
65 רש״י על הפסוק ״על שם שנתן להם
66 תורתו ודיבר עמהם פנים אל פנים

1 בְּרוּחָנִיּוּת, וְאַחַר כָּךְ גַּם תַּכְלִית הַכַּוָּנָה, שֶׁנִּמְשָׁךְ
2 בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, וּלְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים,
3 וּבְאוֹפֶן שֶׁרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּו[130], שֶׁהַבָּשָׂר הַגַּשְׁמִי
4 יִרְאֶה זֹאת.
5 יו״ד) **וְכֵן** תִּהְיֶה לָנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, שֶׁעוֹד בַּיָּמִים
6 הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל הַגָּלוּת נִרְאֶה הָעִנְיָן
7 דִּוְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם, בְּרָכָה מְרוּבָּה בְּכָל
8 הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים (כְּתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב
9 הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל), וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הָעִנְיָן
10 דִּוְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ גּוֹ׳ וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר
11 בְּאַרְצְכֶם[131], אֲפִילוּ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם[132], וּשְׁכַבְתֶּם
12 וְאֵין מַחֲרִיד, הַיְינוּ שֶׁמִּתְבַּטֶּלֶת כָּל הַמְּצִיאוּת שֶׁל
13 מַחֲרִיד, כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם[133]. וְאָז
14 יוּכְלוּ מִתּוֹךְ מְנוּחָה שִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב לְהוֹסִיף
15 בְּכָל עִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[134]
16 וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹקִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם, וְעַל
17 דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בַּאֲרוּכָּה בְּהִלְכוֹת
18 תְּשׁוּבָה וּבְהִלְכוֹת מְלָכִים בְּסוֹפָן[135] שֶׁנִּתְאַוּוּ
19 הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ לְפִי שֶׁאָז
20 תִּהְיֶה מְנוּחָה מִכָּל הַדְּאָגוֹת, וְלֹא יִהְיוּ עִנְיָנִים הַמְבַלְבְּלִים, וְיוּכְלוּ לַעֲסוֹק בְּדֵעָה
21 אֶת הַוְיָ׳[136], כִּי כּוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְּטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם[137]. וְעַד לְקִיּוּם הַיְעוּד
22 וָאוֹלֵךְ אִתְּכֶם קוֹמְמִיּוּת[138], בְּקוֹמָה זְקוּפָה[139] - עוֹד בִּימֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים,
23 וְעַד לְפַשְׁטוּת הָעִנְיָן וָאוֹלֵךְ אִתְּכֶם קוֹמְמִיּוּת [שֶׁהֲרֵי אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי
24 פְּשׁוּטוֹ[140], וְאַדְּרַבָּה, זוֹהִי עִיקַּר הַכַּוָּנָה שֶׁבַּפָּסוּק. וּכְמוֹ בְּנוֹגֵעַ לַהֲנָחַת תְּפִילִין,
25 שֶׁאִם יְכַוֵּן כָּל הַכַּוָּנוֹת, אֵין זֶה קִיּוּם הַמִּצְוָה שֶׁאוֹדוֹתָהּ מְדוּבָּר בַּפָּסוּק[141],
26 אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּפִילִין כִּפְשׁוּטוֹ, וְכָךְ גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַפָּסוּק וָאוֹלֵךְ אִתְּכֶם
27 קוֹמְמִיּוּת (שֶׁהֲרֵי מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל), שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת
28 כִּפְשׁוּטוֹ], בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ. וְאָז יְלַמֵּד מָשִׁיחַ
29 תּוֹרָה אֶת כָּל הָעָם כּוּלּוֹ[142], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[143] יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, וּבְאוֹפֶן

לקו״ש חל״ז ע׳ 138 ואילך. 130) ישעי׳ מ, ה. 131) בחוקותי כו, ו. 132) תענית כב, ב. נתבאר בסה״מ הנ״ל הערה 61. 133) בחוקותי שם, ח. 134) שם, יב. 135) הל׳ תשובה פ״ט ה״ב. הל׳ מלכים פי״ב ה״ד. 136) ראה רמב״ם הל׳ מלכים שם ה״ה. 137) ירמי׳ לא, לג. 138) בחוקותי שם, יג. 139) תו״כ ופרש״י עה״פ. 140) שבת סג, א. 141) ראה גם תניא רפל״ח. 142) רמב״ם הל׳ תשובה שם. לקו״ת צו יז, א־ב. שער האמונה פרק נו ואילך. 143) שה״ש א, ב ובפרש״י.

ביאור בדרך אפשר

ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע, ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו״) **וּבְאוֹפֶן שֶׁיְּלַמֵּד** משיח **גַּם אֶת הָעִנְיָנִים הַנִּסְתָּרִים [כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּמָשִׁיחַ יֵשׁ שְׁתֵּי דַרְגּוֹת, דַּרְגַּת רַב וְדַרְגַּת מֶלֶךְ (כַּמְבוֹאָר בְּמִצְוַת מִינּוּי מֶלֶךְ**[144] בספר ״דרך מצותיך״ לאדמו״ר ה״צמח צדק״), **וְכֵיָון שֶׁיִּהְיֶה לֹא רַק רַב, אֶלָּא גַּם מֶלֶךְ, אֲזַי יְלַמֵּד גַּם אֶת הָעִנְיָנִים הַנִּסְתָּרִים] שֶׁיִּהְיוּ גַּם אָז** בימות המשיח **בְּאוֹפֶן שֶׁל רָז** וסוד **[שֶׁהֲרֵי גַּם לֶעָתִיד לָבוֹא יִהְיוּ עִנְיָנִים שֶׁתִּהְיֶה בָּהֶם יְדִיעָה, וְיִהְיוּ עִנְיָנִים שֶׁתִּהְיֶה בָּהֶם אֱמוּנָה**[145] ולא הבנה והידיעה כי הם יהיו בגדר סוד].

ביאור בדרך אפשר

וּמֵעֵין זֶה מַתְחִיל כְּבָר בַּיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל הַגָּלוּת, בִּבְחִינַת טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ[146] **בְּעֶרֶב שַׁבָּת לִפְנוֹת עֶרֶב, וּבְאוֹפֶן כָּזֶה מִתְכּוֹנְנִים אֶל הַגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, לְיוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים**[147] כמאמר חז״ל על כך שהשיר של יום שהיו הלוים אומרים בבית המקדש בשבת הוא ״מזמור שיר ליום השבת״, **וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ.**

שֶׁיְּלַמֵּד גַּם אֶת הָעִנְיָנִים הַנִּסְתָּרִים [כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּמָשִׁיחַ יֵשׁ שְׁתֵּי דַרְגּוֹת, דַּרְגַּת רַב וְדַרְגַּת מֶלֶךְ (כַּמְבוֹאָר בְּמִצְוַת מִינּוּי מֶלֶךְ[144]), וְכֵיָון שֶׁיִּהְיֶה לֹא רַק רַב, אֶלָּא גַּם מֶלֶךְ, אֲזַי יְלַמֵּד גַּם אֶת הָעִנְיָנִים הַנִּסְתָּרִים] שֶׁיִּהְיוּ גַּם אָז בְּאוֹפֶן שֶׁל רָז [שֶׁהֲרֵי גַּם לֶעָתִיד לָבוֹא יִהְיוּ עִנְיָנִים שֶׁתִּהְיֶה בָּהֶם יְדִיעָה, וְיִהְיוּ עִנְיָנִים שֶׁתִּהְיֶה בָּהֶם אֱמוּנָה[145]]. וּמֵעֵין זֶה מַתְחִיל כְּבָר בַּיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל הַגָּלוּת, בִּבְחִינַת טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ[146] בְּעֶרֶב שַׁבָּת לִפְנוֹת עֶרֶב, וּבְאוֹפֶן כָּזֶה מִתְכּוֹנְנִים אֶל הַגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, לְיוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים[147], וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ.

144) סהמ״צ להצ״צ קי, ב. 145) ראה לקו״ת ואתחנן ז, ב. 146) ראה לקו״ש חט״ו ע׳ 282. וש״נ. 147) סוף מסכת תמיד.

המשך ביאור למס׳ חולין ליום חמישי עמ׳ ב

הגמרא מביאה מימרא בענין היזקה של פרדה לבנה, אגב שהוזכרה לעיל הקפדתו של רבי פנחס בן יאיר על כך שאין לגדלן משום היזקו: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן** של הפרדות בתורה **״יְמִים״**, וכמו שנאמר (בראשית לו כד) ״הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיְּמִם בַּמִּדְבָּר״ והכוונה שענה הוא זה שהרכיב סוס נקבה עם החמור ונולדה מהם פרדה, משום **שֶׁאִימָּתָם מוּטֶלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא,** שהיה רופא והיו באים לשאלו ברפואות, **מִמַּי לֹא שָׁאֲלֵנִי אָדָם עַל מַכַּת פִּרְדָּה לְבָנָה וְחָיָה** – וחי, לפי שאין רפואה למכתה.

מקשה הגמרא: משמע מדברי רבי חנינא שכל אדם שהוכה מפרדה לבנה היה מת, **וְהָא קָחָזִינָא דְּחָיֵי** – והלא רואים אנו אנשים שהוכו מפרדה לבנה ומכל מקום לא מתו. מתרצת הגמרא: **אִימָּא** – אכן יש לגרוס בדברי רבי חנינא **וְחָיֶית,** והיינו שהמכה עצמה אינה מתרפאת, אך על האדם לא דיבר רבי חנינא ויתכן שיחיה. מקשה הגמרא: **וְהָא קָחָזִינָא דְּמִיתַסֵּי** – והלא רואים אנו שאף מכתן מתרפאת. מתרצת הגמרא: **דְּחִיוּרָן רֵישׁ כַּרְעֵיהוּ קָא אַמְרִינָן** – רבי חנינא דיבר באותן פרדות שראשי רגליהן לבנות, שלמכתן אין רפואה, אבל סתם פרדות לבנות יש רפואה למכתן.

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חנינא: נאמר בפסוק (דברים ד לה) **״אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ״, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וַאֲפִילּוּ כְּשָׁפִים** – אף אדם הניזוק על ידי כשפים, הרי זה על דעת ה׳, שאילולי נגזרה עליו גזירה משמים לא היתה באה עליו רעה.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה שהיה עם רבי חנינא: **הַהִיא אִיתְּתָא דַּהֲוַת קָא מְהַדְּרָא לְמִישְׁקַל עַפְרָא מִתּוּתֵיהּ כַּרְעֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא** – אשה אחת היתה מחזרת וטורחת ליטול עפר מתחת רגליו של רבי חנינא באופן שלא יבחין בכך, כדי לעשות לו כשפים ולהמיתו. **אָמַר לָהּ, שְׁקוֹלִי, לֹא מִסְתַּיְּיעָא מִילְּתִיךְ** – יכולה את לקחת, שהרי אם לא ירצה ה׳ לא תצליחי בכשפייך, שכן **״אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ״ כְּתִיב.** מקשה הגמרא: **וְהָאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן כְּשָׁפִים,** לפי **שֶׁהֵם מַכְחִישִׁין פַּמַּלְיָא שֶׁל מַעֲלָה,** שיש לדרוש את התיבה ״כשפים״ בנוטריקון, ״כש״ מלשון כחש, ״פם״ מלשון פמליא של מעלה, והיינו שאף אדם שלא נגזר עליו משמים שימות, יתכן שימות על ידי כשפים, ושלא כדברי רבי חנינא. מתרצת הגמרא: אכן נדמה שכשפים מכחישים את של מעלה, **וְשַׁאנִי רַבִּי חֲנִינָא** משאר בני אדם, **דִּנְפִישָׁא זְכוּתֵיהּ** – שכיון שזכיותיו מרובות אין בכח הכשפים להזיקו.

מימרא נוספת של רבי חנינא: **וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אֵין אָדָם נוֹקֵף** [–נוגף, מקבל מכה] **אֶצְבָּעוֹ מִלְּמַטָּה, אֶלָּא אִם כֵּן מַכְרִיזִין עָלָיו** – גזרו עליו **מִלְּמַעְלָה** שיקבל כן, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כ כד) ״מֵה׳ מִצְּעָדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְאָדָם מַה יָּבִין דַּרְכּוֹ״, והיינו שה׳ גוזר על צעדיו של האדם, ופעמים מכוונם להתקל ולנגוף אצבעו.

מימרא נוספת בענין זה: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דַּם נִיקּוּף מְרַצֶּה** [–מכפר] **כְּדַם עוֹלָה. אָמַר רָבָא,** אין הדברים אמורים אלא **בְּגוּדָּל** של רגל **יָמִין** שהמכה שם חזקה יותר לפי שנוגף בכח בדרך הילוכו, **וּמדובר בְּנִיקּוּף שֵׁנִי** – במכה השניה שקיבל באותו מקום קודם שנתרפאה המכה הראשונה, שכואבת לו מכה זו ביותר, **וְהוּא דְּקָאֲזִיל לְדַבַּר מִצְוָה** – ומדובר באופן שהיה הולך לדבר מצוה.

הגמרא חוזרת להנהגותיו של רבי פנחס בן יאיר: **אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, מִיָּמָיו לֹא בָצַע** – לא בירך ברכת המוציא **עַל פְּרוּסָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ,** לפי שלא רצה לאכול כזית משל אחרים, **וּמִיּוֹם שֶׁעָמַד עַל דַּעְתּוֹ לֹא נֶהֱנָה מִסְּעוּדַּת אָבִיו.**

התוועדויות

בס"ד. שיחת יום ג' פ' בהר־בחוקותי, ל"ג בעומר, ה'תשל"ה

– בין מנחה למעריב –

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. המנהג בכל תפוצות ישראל של"ג בעומר הוא ענין של שמחה, וכפי שמפרש במשנת חסידים[1] ש"מצוה לשמוח שמחת רשב"י", שבזה מתבאר טעם השמחה דל"ג בעומר, שזוהי שמחת ההילולא של רשב"י.

ובהקדמה[2] – שמחפשים על זה כמה טעמים, אבל כיון שמשנת חסידים הוא תורת הקבלה, ובא בהמשך לרשב"י שהוא זה שהמשיך פנימיות התורה באופן של גילוי לתנאים שבימיו (שעיקר ענינם הי' נגלה דתורה)[3],

– ועי"ז נתפרסמו הענינים של פנימיות התורה בדורות שלאח"ז, עד לדרא דעקבתא דמשיחא, באופן ד"יתפרנסון" (כלשון הזהר[4]), שענין של פרנסה מורה שהענינים נמשכים ובאים באופן של הבנה והשגה –

הרי מובן, שעיקר ההסברה על השמחה של ל"ג בעומר צריך לחפש בפנימיות התורה, ואילו הטעמים שנאמרו בספרים אחרים, באים בתור טעמים נוספים.

ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[5], אלא שישנו הענין שהוא העיקר, והענין שבא לאחרי העיקר (אע"פ שגם הוא עיקר, להיותו "דברי אלקים חיים"), ועד שההלכה למעשה בפועל – כשיש נפק"מ כו' – היא לפי הטעם העיקרי, ובנדו"ד, הטעם העיקרי ובנוגע למעשה (אם יש איזה נפק"מ למעשה) הוא הטעם שנאמר בפנימיות התורה, כפי שנתגלה במשנת חסידים, ואח"כ נתבאר בארוכה בתורת החסידות.

ב. אמנם, ענין זה צריך להיות באופן שבנוגע להנהגה במעשה בפועל לא תהי' סתירה ח"ו בין פנימיות התורה ונגלה דתורה.

ולכן נשאלת השאלה[6] – שע"פ נגלה, ענין של הסתלקות ופטירת צדיקים מביא להנהגה הפכית מאשר "לשמוח שמחת כו'".

ועד שמצינו בנוגע למשה רבינו,

– שהוא הי' גם הראשון שגילה פנימיות התורה, רזין דאורייתא, וכמבואר בארוכה בסיום ההמשך תקעו עת"ר[7] (שיצא־לאור בדפוס בימים אלו[8]), שענינו של משה הי' גילוי פנימיות חכמה, פנימיות אבא, שהיא פנימיות עתיק –

---

1) מס' אייר פ"א מ"ו. וראה גם מכתב יום שלישי, שהוכפל בו כי טוב, פ' וספרתם לכם גו' שבע שבתות שנה זו (אג"ק ח"ל ע' קצד). וש"נ.

2) ראה גם שיחת ל"ג בעומר תשכ"ב בתחלתה (תורת מנחם חל"ג ע' 404). וש"נ.

3) ראה גם ד"ה לה"ע רשב"י תשמ"ה (תורת מנחם ספר המאמרים אייר ע' רעז ואילך). וש"נ.

4) תקו"ז ת"ו בסופו. וראה גם תורת מנחם חע"ח ע' 393 הערה 135. וש"נ.

5) עירובין יג, ב. וש"נ.

6) ראה שד"ח הנסמן באג"ק שם. וש"נ. וראה גם תורת מנחם חנ"ט ע' 305 ואילך. וש"נ.

7) ראה סה"מ עת"ר ע' רנ [ס"ע רמח] ואילך. וראה גם במאמר פ"ה (לעיל ע' 169).

8) תאריך ה"פתח דבר": פסח שני, ה'תשל"ה.

שיום פטירתו ז' באדר הוא ענין של היפך ההנהגה ד"לשמוח שמחת כו'"[9].

והביאור בזה — גם ע"פ נגלה[10]:

משה רבינו הצטער על פטירתו, כמסופר בארוכה במדרשי חז"ל[11], ומובן גם מפירוש רש"י על התורה[12], שמשה ביקש שיהי' המשך חיים חיותו בעלמא דין; משא"כ רשב"י הי' שמח ביום ההילולא שלו, באמרו "בחד קטירא אתקטרנא", כמסופר בארוכה ב"אידרא"[13].

וכיון שע"פ דין הנגלה צריך לנהוג ביום ההסתלקות לפי ציווי ובקשת בעל ההסתלקות, לכן, אצל משה רבינו שביקש היפך ענין ההסתלקות, נקבע ענין ההסתלקות לענין הפכי; משא"כ אצל רשב"י שענין ההסתלקות הי' באופן של שמחה, בנוגע לעצמו, ורצה שלאח"ז יהי' זה ענין של שמחה גם אצל אחרים,

— כמבואר בפע"ח[14] שרשב"י לא הי' מרוצה והקפיד על אחד שאמר "נחם" ביום שמחתו, ל"ג בעומר, כפי שנהג לומר "נחם" בכל יום, אפילו בשבת ויו"ט —

הנה גם ע"פ דין הנגלה, הרי זה יום של שמחה, ועד שניתוספו עוד כמה טעמים ע"פ נגלה.

ג. אך הא גופא דורש ביאור[15]:

כיון שרשב"י ידע הטעם שבגללו הי' ענין ההסתלקות אצל משה רבינו באופן של היפך השמחה — מדוע אצלו הי' זה ענין של שמחה, היפך הנהגת משה רבינו?

ובפרט ע"פ המבואר בכ"מ בזהר ותיקוני זהר[16] אודות השייכות של רשב"י עם משה רבינו.

ויובן ע"פ המבואר בחסידות, ובפרט במאמר הידוע של הצמח צדק[17], שיש למעלה ענינים של יחודים עליונים שנעשים ע"י פטירתם והסתלקותם של צדיקים,

— כמובן גם מהמבואר באגה"ק סימן ז"ך וביאורה וגם בסימן "כ"ח" שלאח"ז, שביום ההילולא עולים "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" באופן נעלה ביותר, מצד "עליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו", שהנשמה מגעת עד לשרש שרשה ומקורה הכי עליון (כמבואר בארוכה גם בדרושי ל"ג בעומר בסידור[18]), ובהוספה בזה, שאין זה רק בשרשה ומקורה העליון, אלא ש"מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה .. ופועל[19] ישועות (כאן למטה, אפילו) בקרב הארץ"[20] —

ולכן הרי זה ענין של שמחה גם כאן למטה.

אך עפ"ז נשאלת השאלה: מדוע אצל משה רבינו לא הי' כך?

ומבאר הצ"צ, שבזמן משה רבינו הי' המעמד ומצב של בנ"י — ע"ד בזמן שביהמ"ק הי' קיים — באופן שמצד הענינים שלמעלה האיר גילוי אלקות נעלה יותר מאשר היחודים העליונים שביכלתה של הנשמה לפעול אפילו בשעת ההסתלקות שלה, שאינם אלא באופן ד"שרגא בטיהרא"[21], כך, שהסתלקות של צדיקים אינה ענין שמוסיף כו', אלא אדרבה: היפך ההוספה, ולכן ההנהגה ביום ההסתלקות היא באופן של היפך השמחה,

משא"כ רשב"י שהי' לאחר החורבן, הנה מאז מודגש העילוי שבהסתלקות של צדיקים, ובפרט אלו

---

9) ראה טושו"ע או"ח סתק"פ ס"ב.
10) ראה גם תורת מנחם חל"ג שם בשוה"ג הג'. חנ"ט שם. חע"ח ע' 113. וש"נ.
11) נסמנו בתורת מנחם חי"ג ס"ע 218.
12) ר"פ ואתחנן.
13) זח"ג רפח, א.
14) שער ספה"ע פ"ז. וראה גם תורת מנחם חע"ו ע' 132. במאמר פ"ט (לעיל ע' 175). וש"נ.
15) ראה גם תורת מנחם חנ"ט שם. וש"נ.
16) נלקטו בספר כחו דרשב"י מערכה א' פ"כ ואילך. תורת מנחם חע"ח שם. וראה גם במאמר פ"ה (לעיל ע' 169). וש"נ.
17) ראה ד"ה להבין כו' גנתא לא עאל בה ההוא גננא (ראה גם תורת מנחם חע"ט ריש ע' 108; ס"ע 142) — נדפס בספר ההשתטחות (קה"ת, תשנ"ו) ע' לט ואילך. וש"נ.
18) עם דא"ח — דש, סע"ב [תמה, סע"ד] ואילך.
19) לשון הכתוב — תהלים עד, יב.
20) ראה גם במאמר בתחלתו (לעיל ע' 163).
21) לשון חז"ל — שבת סג, א. וש"נ.

שענינם להמשיך מהפנימיות בגלוי, מפנימיות התורה בנגלה דתורה, ועד שנמשך באופן ש"פועל ישועות בקרב הארץ", ולכן נעשית אז גם הנהגה של שמחה.

ד. והנה, החידוש של רשב"י הי' לא רק בענין השמחה בנוגע ללימוד התורה וקיום המצוות בהידור, אלא היתה גם שמחה בענינים גשמיים:

מסופר בזהר[22] אודות החידוש של רשב"י, שע"י לימוד תורתו נעשית ירידת מטר וגשם כפשוטו שתצמח תבואה,

— והרי ברכת הגשם והמטר כוללת את כל הברכות, כפי שמבאר ומסביר הרמב"ן מ"ש בפרשת שבוע זה[23]: "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו .. ונתתי גשמיכם בעתם" (ולאח"ז מונה הכתוב כמה ברכות). ובפרט ע"פ פירוש הבעש"ט[24] ש"גשמיכם" היינו הגשמיות שלכם כו' —

וכן ישנו הסיפור השני בנוגע לרשב"י, שאמר[25] "בקעה בקעה מלאי דינרי זהב", כדי שאצל התלמידים לא יחסר בחשק, בשקידה והתמדה ודעת צלולה בלימוד התורה, ואכן התמלאה הבקעה כפשוטה דינרי זהב, שאילו רצו, היו יכולים להשתמש בהם עבור פרנסה גשמית (שלכן נתבטלו אצלם המחשבות המבלבלות).

ומזה מובן, שהשמחה מתבטאת לא רק בלימוד התורה בשמחה, אלא נמשכת גם בענינים גשמיים בשמחה, היינו, שהשמחה נמשכת בגשמיות, ובכל הענינים, שכללותם בני חיי ומזוני רוויחא, ועד בפרטים ופרטי־פרטים.

ה. ולכן מקשרים זאת עם יין גשמי ולחם גשמי או מזונות גשמיים, ועד — כידוע הסיפור מרבותינו נשיאינו[26], שבל"ג בעומר ראו מופתים אצל אדמו"ר האמצעי במיוחד בנוגע לזרעא חייא וקיימא, שאלו שאצלם נתעכב הדבר, מאיזו סיבה שתהי', הי' ל"ג בעומר זמן רצון שבו נתברכו, ואח"כ הי' אצלם זרעא חייא וקיימא.

ומזה מובן גם שזהו זמן של סגולה — שיהודים נעמדים לפני הקב"ה ומבקשים ממנו שיהי' בגלוי קיום הברכות והיעודים:

"ונתתי גשמיכם בעתם", ולאח"ז — ברכת הארץ[27]: "וישבתם לבטח בארצכם ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד [היינו, שלא זקוקים להגנות ושמירות כו', אלא שוכבים לישון במנוחה, כיון שזהו דבר בטוח שאין מי שיעלה על דעתו שיוכל להטיל חרדה ופחד] .. וחרב (אפילו חרב של שלום[28]) לא תעבור בארצכם" (כפירוש רש"י: אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה[29]), "ונפלו אויביכם לפניכם לחרב"[30], ועד — "ואולך אתכם קוממיות"[31], "בקומה זקופה"[32], לצאת מן הגלות אל החירות האמיתית, לגאולה האמיתית והשלימה.

ועוד לפנ"ז, בימי הגלות האחרונים, הנה מתוך מנוחה ושמחה וקיום יעודים אלו, עומד כל אחד מישראל וכל בנ"י בקומה זקופה במעמד ומצב ש"אתם תהיו לי לעם"[33] גם בגלוי, שמכריזים ומודיעים אודות שייכותם ל"ממלכת כהנים וגוי קדוש"[34] (כמודגש ב"זמן מתן תורתנו" שאליו מתכוננים בימי הספירה), בדוגמא ל"ימי צאתך מארץ מצרים"[35], שעוד בהיותם במצרים הי' כבר המעמד ומצב ד"יד

22) ח"ג נט, ריש ע"ב. וראה גם במאמר פ"ג (לעיל ע' 166). וש"נ.
23) ר"פ בחוקותי.
24) ראה כש"ט סוסר"ז. וראה גם תורת מנחם חע"ו ע' 134. וש"נ.
25) שמו"ר פנ"ב, ג.
26) ראה תורת מנחם — רשימת היומן ע' שסג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יח אייר, לג לעומר).
27) כו, ה־ו.
28) תענית כב, א־ב.
29) ראה גם פרש"י דברי הימים־ב לה, כ.
30) שם, ח.
31) שם, יג.
32) תו"כ ופרש"י עה"פ.
33) שם, יב.
34) יתרו יט, ו.
35) מיכה ז, טו.

רמה", ובדרך ממילא היו "יוצאים ביד רמה"[36], וכך יהי' גם הענין ד"ואולך אתכם קוממיות", "בקומה זקופה", גם בימי הגלות האחרונים.

ועד — "ואולך אתכם קוממיות" כפשוטו, למטה מעשרה טפחים, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

* * *

ו. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י.

* * *

ז. בזמן האחרון מדברים אודות כמה מבצעים, החל ממבצע תורה, ולאח"ז מבצע תפילין, מבצע מזוזה, מבצע צדקה ומבצע בית מלא ספרים, ולאח"ז — היא (מלשון נקבה) העולה על כולנה — הענין של נרות שבת קודש, שזהו מהמצוות שהזכות והברכה והצלחה וכל הכחות הדרושים לכך יוחדו ונמסרו לנשי ובנות ישראל.

והרי כל מבצע הוא "עולם מלא" בפני עצמו, וכל מבצע נותן ליהודי את האפשרות ופועל שיהי' בו בגלוי הענין ד"ואתם תהיו לי ממלכת גו'"[34], באופן של מלך ששולט על כל הבריות[37], ובמילא הרי זה מבטל סוף־סוף את כל המניעות ועיכובים על המבצעים, ועי"ז גם את כל המניעות ועיכובים על לימוד התורה וקיום המצוות בכלל (איזו מצוה שתהי'), ובמילא בטלים גם המניעות ועיכובים למנוחת הנפש ומנוחת הגוף — כמדובר לעיל[38] מדברי הרמב"ם[39], שכדי שיהודי ילמד תורה כדבעי ויקיים מצוות כדבעי, נוטל ממנו הקב"ה את המניעות ובלבולים, כך, שיש לו מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ואז לומד תורה בהתמדה ושקידה מתוך "דעתא צילותא"[40], ומקיים מצוות עם כל ההידורים, ועד לאופן ד"בכל מאדך"[41].

ח. והנה, אף שלכל אחד מהמבצעים יש המעלה שלו, הרי כולם כלולים ב"מבצע תורה" — כמובן (וכמדובר גם לעיל[42]) שמניין יודעים אודות תפילין, אודות מזוזה, אודות צדקה, בית מלא ספרים ונרות שבת קודש — יודעים הכל מהתורה;

ומניין יודעים אודות המעלה שיש בכל ענינים אלו (שע"י ידיעת המעלה ה"ה מוסיף בהידור שבקיום כל מבצעים אלו) — יודעים גם זאת מהתורה;

ומניין יודעים אודות השכר הכי נעלה שיש בקיום מצוות אלו (בתוككי כל המצוות) — גם זאת יודעים מהתורה,

ואפילו כשמגיע ואוחז כבר בדרגא שהעבודה צריכה להיות "שלא על מנת לקבל פרס"[43], היינו, שעושה זאת לא בשביל השכר, אלא בגלל שזוהי מצוה, ציוויו של הקב"ה — הרי ענין זה עצמו יודעים גם מלימוד התורה, והיינו, שכדי לידע ולהגיע למעלה של קיום המצוה "לשמה" (לא לשם שכר), הנה בשביל זה גופא זקוקים ללימוד התורה, שע"י לימוד התורה כדבעי יודעים ומגיעים למעלה זו, כפי שהרמב"ם מסיים בהלכות תשובה[44], שסוכ"ס באים למעלת העבודה שלא על מנת לקבל פרס (ככל שתגדל מעלת הפרס), אלא הוא לומד תורה ומקיים מצוות בגלל שכן הוא רצונו של הקב"ה.

וזהו גם משנת"ל במאמר[45] (שמיוסד על מאמרי רבותינו נשיאינו) אודות רשב"י, שכל סדר ההשתלשלות, מהדרגא ד"בחד קטירא אתקטרנא"[13] עד לירידת גשמים ומטר כאן למטה, ועד לתכלית

36) בשלח יד, ח.
37) ראה גם תורת מנחם חע"ט ס"ע 124 ואילך. וש"נ.
38) במאמר בסופו (לעיל ס"ע 175 ואילך).
39) הל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים בסופן.
40) ראה מגילה כח, ב ובפרש"י.
41) ואתחנן ו, ה.
42) ראה גם אג"ק שבהערה 1 (ע' קצה).
43) אבות פ"א מ"ג.
44) פ"י.
45) לעיל ע' 163 ואילך. וש"נ.

ירידת המדריגות לטהר מקום טומאה שיהי' מקום טהור (כמסופר בארוכה במדרשי חז"ל[46]) — הי' אצלו באופן שהתחיל והי' חדור בענין התורה.

ט. וענין זה הוא בכחו של כל אחד ואחת,

— שהרי גם נשים שייכות ללימוד התורה, כפי שרבינו הזקן מבאר בארוכה בהלכות תלמוד תורה סוף פרק ראשון בסיומו ובחותם שלו —

שע"י הפעולה במבצע תורה, להוסיף בקביעות עיתים בתורה, ולהוסיף גם באיכות ובחיות שבלימוד התורה, ועד שבאותה שעה הרי זה באופן ד"תורתו אומנתו"[47] — הרי מזה נמשך ביתר שאת וביתר עוז במבצע תפילין ומבצע מזוזה, מבצע צדקה ומבצע בית מלא ספרים, ועד במבצע נרות שבת קודש.

כולל גם — ע"פ המדובר כמ"פ[48] במשך השנה, שיש כמה ימי סגולה בשנה זו שקביעותם היא דוקא ביום "שהוכפל בו כי טוב"[49], "טוב לשמים וטוב לבריות"[50], שאז רואים בכל רגע ובכל פעולה של יום זה שנעשים באופן ד"טוב לשמים וטוב לבריות"[51] (כמדובר לעיל בארוכה[52], וגם בקיצור, בסגנון שונה — במכתב לל"ג בעומר[53], שבכל מבצע ישנו הענין ד"טוב לשמים וטוב לבריות"),

ובפרט כשעושים זאת בדרכי נועם ובדרכי שלום — להסביר לעצמו, ועי"ז גם ליהודי נוסף [או בסדר הפכי, שמסבירים ליהודי נוסף, ובדרך ממילא הרי זה נעשה ברור יותר גם לעצמו], שכל ענין של תורה, החל מלימוד התורה, ענינו לעשות שלום בעולם, כפי שפוסק הרמב"ם[54] "שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", ולכן "תלמידי חכמים (אינם מסתפקים בכך, אלא גם) מרבים שלום בעולם"[55]; ומזה נמשך גם בכל המבצעים.

י. וכאמור לעיל (ס"ז) שכיון שרצונו של הקב"ה שיהודי ילמד תורה ויקיים מצוות, ה"ה נותן לו מנוחת הנפש ומנוחת הגוף — כפי שהורה בעצמו בתורתו, תורת אמת (והרי "מגיד דבריו ליעקב"[56]), ואח"כ נמשך למטה מעשרה טפחים ובאופן שרואים זאת גם בעיני בשר — שבימי הגלות האחרונים זוכים למנוחה מכל ענינים המבלבלים, ועד גם מנוחה מהמלעיגים מכל הסוגים ומכל האופנים, כך, שלומדים תורה ומקיימים מצוות בשמחה ובטוב לבב, ובאופן דמוסיף והולך ואור,

ועד שאור התורה נעשה באופן ד"כה דברי כאש"[57] — ששורף את השיריים והשרידים של כתלי הגלות[58], ושורף גם את השיריים של ה"גלותיות" שעדיין מתגלגלת אצל יהודי באיזה מקום שהוא, שנמצא בגלות אצל היצר־הרע, "א־ל זר אשר בקרבך"[59],

ומה שגרוע עוד יותר — שנמצא בגלות אצל גוי: האמת היא שהגוי פוחד ממנו, אבל הוא, מצד נחיתותו בעיני עצמו, נדמה לו שהוא צריך לפחד מהגוי, ולרדוף אחריו ולהשתדל לשאת חן בעיניו — אע"פ שזהו היפך ה"קומה זקופה"[32] שצריכה להיות אצל יהודי, לא מצד "כחי ועוצם ידי"[60] ח"ו, אלא בגלל ש"בנים אתם להוי' אלקיכם"[61], ו"כל ישראל בני מלכים הם"[62],

ובשעה שהולך בכחו של אבינו שבשמים, בכחו של מלך מלכי המלכים הקב"ה — אזי "תפול עליהם

46) שבת לג, ב.
47) שם יא, א.
48) ראה גם לעיל ע' 16. וש"נ.
49) ב"ר פ"ד, ו. הובא בפרש"י עה"ת בראשית א, ז.
50) קידושין מ, א. וראה אוה"ת בראשית לג, ב ואילך. ועוד.
51) ראה גם במאמר פ"ט (לעיל ס"ע 174). וש"נ.
52) שיחת אור לאדר"ח אייר ס"ו ואילך (לעיל ע' 134 ואילך).
53) אג"ק שבהערה 1 (ס"ע קצד ואילך).
54) הל' חנוכה בסופן.
55) ברכות בסופה. וש"נ.
56) תהלים קמז, יט. וראה שמו"ר פ"ל, ט.
57) ירמי' כג, כט. וראה ברכות כב, א.
58) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
59) ראה שבת קה, ב.
60) עקב ח, יז.
61) פ' ראה יד, א.
62) שם סז, א. וש"נ.

אימתה ופחד"[63], ובלשון החסידים (שאפילו "שיחת חולין"[64] היא גם הוראה): "תפול עליהם אימתה ופחד הגדול", כפי שנקרא המאמר[65] שבו נתבארו כמה ענינים נפלאים כפי שהם בתורה, וכיון שתורה ענינה על מנת לשמור ולעשות ולקיים, נמשך מזה למטה בפועל ש"תפול עליהם אימתה ופחד הגדול" כפשוטו.

ויה"ר שאכן "תפול עליהם אימתה ופחד הגדול" בפשטות,

ובדרך ממילא הרי זה יחדור סוכ"ס אפילו אצל אלו שמנצלים את הבחירה שנתן להם הקב"ה [שמצד זה שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש"[66] יש לו בחירה חפשית[67]] כדי לרדוף אחרי גוי רח"ל — שיראו את מעמדם ומצבם האמיתי,

שעי"ז ש"ישראל מתקשראן באורייתא"[68], שיהודי מתקשר עם תורה ויהדות, אזי נעשה אצלו קשר תמידי עם הקב"ה, נותן התורה ומצַוה המצוות, שהוא בעה"ב היחידי בכל העולם, כך, שבכל מקום שבו נמצא יהודי, הנה "הוי' שומרך הוי' צלך על יד ימינך"[69], ועד לאופן ש"יומם השמש לא יככה וירח בלילה"[70],

וכאשר אומרים — וגם התורה אומרת — שיש "אלף" מצד אחד ו"רבבה" מצד שני[71] — אין להם שליטה כלל, ואדרבה: "ונפלו אויביכם לפניכם לחרב"[30],

ועד לאופן ש"אין מחריד"[27], שמתבטלים ממציאותם בפ"ע, אלא מציאותם היא — "ועמדו זרים ורעו צאנכם"[72], וכפי שהרמב"ם מסביר[73] ענינו של משיח, ש"אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' כולם גו' לעבדו שכם אחד"[74].

וזוכים לכך עי"ז שבימי הגלות האחרונים עומדים "בקומה זקופה" — לא מצד "כחי ועוצם ידי", אלא מצד זה שמתקשרים וחדורים בכך ש"והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם"[33],

ואז — "ונתתי שלום בארץ"[27], ולפנ"ז — "ונתתי גשמיכם בעתם"[17], כפי פירוש הבעש"ט[24] שגם כל הענינים הגשמיים יהיו "בעתם",

ועאכו"כ הענין ד"בחוקותי תלכו" — "שתהיו עמלים בתורה", "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם"[75].

וכל ענינים אלו — באופן ד"קוממיות", "בקומה זקופה", ונרקוד בקרוב ממש, ורשב"י בראשנו, לקבל פני משיח צדקנו, עי"ז ש"יפוצו מעינותיך חוצה" בימי הגלות האחרונים, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

יא. דובר כמ"פ שרוצים לקשר כל ענין גם עם דבר גשמי כאן למטה.

ובפרט ע"פ מה שמצינו בנוגע לרשב"י[22], שאמר תורה ורזין דאורייתא על הפסוק[76] "מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" (שפסוק זה מדגיש את הענין ד"טוב לבריות"), וירדו גשמים, שע"י אמירתו רזין דאורייתא, המשיך מטר במקום שמצד עצמו לא הי' שייך אז שיהי' בו מטר (שלכן הוצרכו לרשב"י שיעשה פעולה כדי להוריד מטר), שמזה מובן, שגודל ענין התורה הוא — לא מה שנפעל בשמים,

63) בשלח טו, טז.
64) ראה סוכה כא, ב. וש"נ.
65) בתו"ח בשלח רסד, א [קפה, ב] ואילך. וראה גם לעיל ע' 136. וש"נ.
66) תניא רפ"ב.
67) ראה לקו"ת אמור לח, ב.
68) זח"ג עג, א.
69) תהלים קכא, ה.
70) שם, ו.
71) שם צא, ז.
72) ישעי' סא, ה.
73) הל' מלכים ספי"א.
74) צפני' ג, ט.
75) ר"פ בחוקותי ובתו"כ ופרש"י.
76) תהלים קלג, א.

— אע"פ שמבואר בכ"מ[77] שכאשר מבררים ענין בתורה כאן למטה, אזי נתבאר ונתברר ומתעלה הענין גם למעלה, ולכן "חברים מקשיבים לקולך"[78] —

אלא עיקר החידוש של התורה הוא דוקא בארץ, ו"בקרב הארץ", ששם "פועל ישועות", ועד שבכח פס"ד בתורה של ב"ד לפעול שינוי בגשמיות העולם עד לענין של פועל (כמבואר בירושלמי נדרים[79] בפירוש מ"ש[80] "לא־ל גומר עלי").

ועד"ז בנוגע להתוועדות זו — שצריך לקצר בה בגלל שצריך לחשוב אודות מעריב וספירה וכו' — שלאחר ברכת המזון תהי' חלוקת "כוס של ברכה", אבל באופן מסודר — לכל לראש ע"י השלוחים שנוסעים לאוסטרליא[81], כדי למלא שם את השליחות להוסיף על השלוחים שקדמו להם בענין לימוד התורה, נגלה ופנימיות התורה, ובענין הידור בקיום המצוות; וכן ע"י אלו שנקראים בלשון "טאַנקיסטן", שעסקו בכך ביום סגולה זה דשמחת רשב"י — שהם יחלקו ה"כוס של ברכה".

יב. ובנוגע לנשי ובנות ישראל שנמצאות כאן — הנה כמו בהתוועדות הקודמת[82], יתנו להן ב' שטרות של ממון, שטר אחד ליתן לצדקה, ושטר שני להשתמש לעצמן עבור ענין טוב.

ויה"ר שיאיר מזלם כפשוטו למטה מעשרה טפחים בכל המצטרך להן, ויקימו בתים בישראל,

וכמדובר ביום ראשון[83], שבנין כל בית בישראל הוא בדוגמת מ"ש[84] "כי תבואו אל הארץ", כיון שיהודי בונה "ארץ־ישראל" בביתו,

ועושה זאת באופן ד"ושבתה הארץ שבת להוי"[84], והיינו, שכאשר עומד לעשות את הצעד הראשון בבנין הבית, חיי המשפחה, חינוך של ילד או חינוך עצמו, הנה המחשבה הראשונה והיסוד שעליו מעמיד את כל הנהגתו הרי זה הענין ד"ושבתה הארץ שבת להוי" — ליקח דבר ארצי ("ארץ"), גשמי ואפילו חומרי, ולהתחיל להכין אותו למעמד ומצב ד"ושבתה", כדאיתא בספרים[85] שהפירוש ד"ושבתה" הוא שנאבדת החומריות והארציות שבדבר,

ועד שנעשית "שבת להוי'" — שרואים שם אלקות, ורואים את הקב"ה בעצמו — בענין שלפנ"ז הי' "ארץ" כפשוטה, ועד (בלשון הכתוב[86] בנוגע לפרעה) "בקרב הארץ", שקאי על ארץ מצרים, "ערות הארץ"[87], שזהו ענין של "מצרים", ועד מצרים כפשוטו.

וכיון שיש צורך בהעלאת מיין נוקבין (בלשון הקבלה), אתערותא דלתתא (בלשון החסידות), "במדה שאדם מודד כו'" (בלשון המשנה והברייתא והגמרא[88]) — הנה על זה ממשיך בכתוב[89] "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך"; ובודאי שעי"ז זוכה ומגיע למעמד ומצב ד"בשנה השביעית"[90].

וכמו בשנים, כך גם בימים — "ששת ימים תעבוד", ולאח"ז "ביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות"[91], והיינו, שלאחרי השכר שהוא בערך העבודה "בחריש ובקציר", ישנו גם השכר ד"תשבות", שענינו בלשון החסידות — האתערותא דלעילא ש"שריא באתר שלים"[92], לאחרי שישנה האתעדל"ע הבאה אחרי האתעדל"ת (כמבואר בדרושי רבינו הזקן בלקו"ת שיר השירים[93], וגם בסוף דרך מצוותיך[94]).

---

77) ראה תניא אגה"ק סכ"ו (קמד, ב ואילך). קו"א קנט, ב ואילך.
78) שה"ש ח, יג. וראה שהש"ר עה"פ.
79) פ"ו סה"ח. וש"נ.
80) תהלים נז, ג.
81) ראה גם לקמן ע' 191 ואילך.
82) אור לאדר"ח אייר בסופה (לעיל ע' 144).
83) ס"ב ואילך (לעיל ע' 152 ואילך).
84) בהר כה, ב.
85) ראה כש"ט בהוספות סכ"ז. וש"נ.
86) וארא ח, יח.
87) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד (בסופו).
88) סוטה ח, ב. וש"נ.
89) בהר שם, ג.
90) שם, ד.
91) תשא לד, כא.
92) ראה זח"ג צ, ב.
93) כב, סע"ב ואילך.
94) קנט, סע"ב ואילך.

יג. ודוגמתו בנוגע ללימוד התורה – שתחילה ישנו לימוד התורה כפשוטו, חיצוניות התורה, כפי הסדר ש"בן חמש שנים למקרא, בן עשר שנים למשנה .. בן חמש עשרה לגמרא"[95], ואח"כ מתחיל ללמוד פנימיות התורה, ומזה בא אח"כ ללימוד התורה באופן שלמעלה בערך מנגלה ופנימיות, שזהו כפי שהתורה מקושרת בהקב"ה,

– ועד לאופן שנאמר בנוגע לתפלה (ועד"ז בתורה) "אדנ־י שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך"[96], היינו, שפותח את פיו ואז עובר דרכו דבר הוי', וכמו "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה"[97], ועד"ז ב"משה" שבכל אחד מישראל[98],

וכידוע גם הסיפור[99] אודות רבינו הזקן, שבשעת אמירת חסידות אירע שהי' מתגלגל על הרצפה באמצע המאמר, ור' פינחס, שהי' ראש החוזרים, הי' מיד נשכב על הרצפה כדי לשמוע גם את המילים שאומר רבינו הזקן בשעת ההתפעלות הכי גדולה (כשהי' מתגלגל על הרצפה), ואח"כ בשעת חזרת המאמר, כשהי' חוזר זאת לפני רבינו הזקן, אמר לו רבינו הזקן: "אַזוי אַזוי, ס'איז אַ גוטע זאַך"!... והיינו, שרבינו הזקן הוצרך שהתלמיד יזכיר לו מה שאמר בשעת ההתפעלות, שזהו בבחינת "ומתלמידי יותר מכולן"[100] –

ועד"ז בנוגע לכללות הענין דמ"ת, שבתחילה ניתן נגלה דתורה, ואח"כ הי' גם גילוי פנימיות התורה, וכאמור לעיל (ס"ב) מסיום ההמשך דשנת עת"ר שקשור עם הענין דפנימיות אבא כפי שהוא פנימיות עתיק, ולאח"ז – פנימיות עתיק כפי שהוא במקומו, ועד כפי שנעשה עצמותו ומהותו; חכמתו ורצונו של הקב"ה, אבל כפי שנעשה עצמות ומהות.

יד. ואח"כ הרי זה חוזר ונמשך עד למטה, עד לאהבת ישראל, שלכן הנה גם באהבת ישראל סדר העבודה הוא מן הקל אל הכבד, היינו, שלכתחילה אוהב יהודי מצד המעלות שיש אצלו בגלוי, ואח"כ אוהב יהודי מצד פנימיותו, מצד פנימיות הנשמה שלו, אבל זוהי עדיין אהבה התלוי' בדבר, אלא שזהו דבר נעלה ביותר – פנימיות הנשמות. ומזה בא אח"כ לאהבה שאינה תלוי' בדבר, בדוגמת הענין ד"אהבתי אתכם אמר הוי'"[101], "בחביבותא תליא מילתא"[102], שזהו בדוגמת אהבת האב לבן בגלל היותו העצם שלו, ועד"ז היא האהבה ליהודי נוסף כפי שהיא בתכלית העילוי – למעלה מכפי שהיא מצד מעלת פנימיות הנשמה.

וגם ענין זה ישנו בגלוי בכל אחד מישראל – כמבואר בתניא[103], ובארוכה בספרי מוסר ועאכו"כ בספרי חסידות, ש"אפילו קל שבקלים", כשתופס ומרגיש שזהו ענין שיכול לנתק אותו ח"ו מאלקות, אזי עומד בכל נסיון;

הוא לא יודע אודות פנימיות הנשמה, ולא יודע אודות פנימיות השכר, ועאכו"כ שאינו יודע אודות שאר ענינים שבגלוי, אבל הוא מרגיש שזה יכול להיות סתירה והעלם על השייכות של העצם שלו עם העצם של הקב"ה, כך, שאין כאן דברים וטעמים צדדיים, אפילו לא טעמים הכי נעלים כמו מצד פנימיות הנשמה, אלא בדוגמת הענין ד"אהבתי אתכם אמר הוי'" – זהו כל הענין;

ועד"ז נעשה אצלו הענין ד"ואהבת לרעך כמוך"[104], ובאופן כזה נמשך גם במעשה בפועל.

טו. וכך נעשה גם אצל הקב"ה – שאינו מסתכל ואינו מתבונן במעמד ומצב של העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות, אלא כפי ש"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה"[105],

---

95) אבות ספ"ה.
96) תהלים נא, יז. וראה תורת מנחם ספר המאמרים ניסן ע' קפד. וש"נ.
97) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087.
98) ראה תניא רפמ"ב.
99) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' רצט. וש"נ.
100) תענית ז, א. וש"נ.
101) מלאכי א, ב.
102) זח"ג קכח, א.
103) פי"ד. פי"ח.
104) קדושים יט, יח.
105) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

— עי"ז שהקב"ה "יערה עליהם רוח ממרום"[106], והיינו, שאין צורך בענין של אתעדל"ת, אלא הקב"ה נותן זאת מלמעלה, ובאופן ד"מיד",

ואז מתקיים פס"ד הרמב"ם ב"יד החזקה"[105] — שמורה על החוזק להנהיג עולמות תחתונים ועולמות עליונים — "ומיד הן נגאלין", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

* * *

טז. כדי להבהיר בנוגע לשאלות שיכולים להתעורר שידעו מה לענות — הנה:

בשנת תרצ"ב[107], ערך כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו התוועדות בל"ג בעומר, לפנות ערב, והבהיר מיד, שכיון שיתכן שיהיו שאלות וכו', הנה לכל לראש צריך לידע שישנו הענין ד"רבים מדכרי אהדדי"[108], ולכן אין מה לחשוש אם ההתוועדות תתארך ותימשך בזמן שצריך להתפלל ערבית, והוסיף, שאין צריך לחפש עוד טעמים, אלא מספיק עכ"פ הטעם ד"רבים מדכרי אהדדי".

ועד"ז בנוגע להתוועדות זו בל"ג בעומר שהתחילה לכאורה באיחור — מצד הטעם של שמחת חתן וכלה ושבע ברכות וכו'[109], שלכן לא התחילה מוקדם יותר, אבל בודאי הרי זה באופן של "דבר בעתו מה טוב"[110].

יז. ויה"ר — בלשון הידוע[111] שכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע כתב בפדיונות שלו — "שיפעול בי ובהשומעים" (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק:) שיפעל אצלי כפשוטו, וכן אצל השומעים, שלא רק ישמעו ("הערן"), אלא גם "דערהערן"[112], ויומשך במעשה בפועל, וזכות הרבים מסייעתם — להאיר את העולם ע"י "נר מצוה ותורה אור"[113], ובשמחה ובטוב לבב.

ותקויים התורה שאמר רשב"י, בעל השמחה, שהתחילה בפסוק[76] "מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד", שאז עומדים כל בנ"י באופן של "גם יחד" (ככל הפירושים שבדבר[114]), ואז יורד מטר, שע"פ פירוש הרמב"ן[23] הרי זה כולל את כל הברכות שבעולם, ועד למטה כפשוטו, שיש הרחבה בפרנסה כפשוטה.

ומתוך שמחה וטוב לבב והרחבה בכל הענינים — מסיימים את הרגעים האחרונים של הגלות, ויוצאים לקבל פני משיח צדקנו, ע"י ההקדמה שבפרשת השבוע בחלק שלומדים בקביעות שנה זו ביום הרביעי[75]: "אם בחוקותי תלכו (שתהיו עמלים בתורה) ואת מצוותי תשמרו (ש"כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה"[115]) ועשיתם אותם" (מצוות עשה)[116],

ועד "ואולך אתכם קוממיות"[31], ובנ"י מקיימים מצוותו של הקב"ה ויוצאים מהגלות לחירות אמיתית,

— שהרי נוסף על גודל הענין שבזה מצד עצמו, הרי זה גם ציווי הקב"ה, כך, שהקב"ה צריך לקיים מצוה זו ובודאי יקיימנה —

וכיון שבנוגע למצוה ישנו ציווי הקב"ה "זריזין מקדימין למצוות"[117] — יהי' זה באופן ש"נגאלין מיד", "ושמחת עולם על ראשם"[118].

---

106) ע"פ ישעי' לב, טו.
107) ראה תורת מנחם שם ע' רלב. וש"נ.
108) ראה שבת קמז, ריש ע"ב.
109) יש לציין שלאחרי שכ"ק אדמו"ר שליט"א חזר מהאוהל, שלח לברר אם כבר נסתיימה מסיבת חתונה שנערכה ביום זה. ולפני השיחה נתן חלה להחתן, וגם חתיכת חלה "עבור הבעה"ב'סטע" (המו"ל).
110) לשון הכתוב — משלי טו, כג.
111) ראה תורת מנחם שם ריש ע' שנד. וש"נ.
112) ראה סה"ש תש"ח ע' 225. וש"נ.
113) משלי ו, כג.
114) ראה גם ד"ה שה"מ הנה מה טוב דל"ג בעומר תשכ"ב; ד"ה תניא א"ר יוסי זמנא חדא דערב ל"ג בעומר תשל"ג (תורת מנחם חל"ג ע' 397 ואילך; חע"ב ע' 166 ואילך). וש"נ.
115) עירובין צו, א. וש"נ.
116) ראה כלי יקר עה"פ.
117) פסחים ד, א. וש"נ.
118) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ברך ברכת המזון על הכוס, ואח"כ נתן להשלוחים ולטנקיסטים לחלק לכל הנאספים מ"כוס של ברכה". וכן נתן להרב יוסף וויינבערג שטרות של דולר עבור העזרת נשים. אח"כ נתן חלה להרב מרדכי מענטליק באמרו שיתוועד בשבת עם התלמידים ש"תורתם אומנתם"[47].

טרם צאתו לתפלת ערבית — התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "כי בשמחה תצאו", ולאחרי תפלת ערבית התחיל לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאַוואָ"].

לקוטי שיחות

פרשת בחוקותי

כרך כז, ג

מתורגם ללשון הקודש

א.
"כל המפזר ממונו במצוות..."

בסוף הלכות ערכין וחרמים[1] בספר "היד החזקה" כותב הרמב"ם: "לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב, שהרי הוא אומר[2] מכל אשר לו, ולא כל אשר לו, כמו שביארו חכמים[3]. ואין זו חסידות אלא שטות[4], שהרי הוא מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות. ואין מרחמין עליו. ובזה וכיוצא בו אמרו חכמים[5]: חסיד שוטה מכלל מבלי עולם. אלא כל המפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש[6]. ויהיה כמו שציוו[7] נביאים[8] מכלכל דבריו במשפט, בין בדברי תורה בין בדברי עולם. אפילו בקרבנות שאדם חייב בהן הרי חסה תורה על הממון ואמרה[9] שיביא כפי מסת ידו, קל־וחומר לדברים שלא נתחייב בהן אלא מחמת נדרו, שלא ינדור אלא כראוי לו, שנאמר[10]: איש כמתנת ידו כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך".

מדברי הרמב"ם באופן כללי "אלא כל המפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש" ניתן להסיק, לכאורה, שגם בענין מצות הצדקה אין היהודי צריך לתת יותר מחומש מנכסיו, ובודאי שלא את כל נכסיו.

אך אנו מוצאים, שאדמו"ר הזקן מרחיב בדבריו בענין נתינת צדקה יותר מחומש מנכסיו, ואפילו נתינת כל אשר לו לצדקה, כפי שהוא כותב באגרת התשובה[11] לגבי פדיית תענית על ידי נתינת צדקה "ואף שיעלה לסך מסויים[12] אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש, דלא מקרי בזבוז בכהאי גוונא מאחר שעושה לפדות נפשו מתעניות וסגופים, ולא גרעא מרפואת הגוף ושאר צרכיו".

וכך מסביר אדמו"ר הזקן גם באגרת הקודש[13], שיהודי צריך "לפזר" את ממונו לצדקה ללא הגבלה, כדי לתקן בכך את הפגם שנגרם בעבירותיו. ואדמו"ר הזקן מבהיר: "ומה שנאמר המבזבז אל יבזבז יותר מחומש,

*) וסיום ספר הפלאה ברמב"ם.

1) פ"ח הי"ג.

2) פרשתנו כז, כח.

3) ערכין כח, א.

4) ראה לקמן סעיף ז והערה 47.

5) סוטה כ, א. ולשיטתי' בפירוש המשניות שם (שאינו כבש"ס (בבלי שם כא, ב. ובירושלמי — הובא בתוס' שם!)).

ולהעיר משינוי הפירוש במבלי עולם — ושיטת הרמב"ם — קו"א לאדה"ז הל' ת"ת פ"ב ס"א.

6) כתובות נ, רע"א. שם סז, סע"ב. ערכין שם. וראה ירושלמי פאה פ"א ה"א.

7) תהלים קיב, ה (ושם: יכלכל) — ובא בהמשך למ"ש לפנ"ז "טוב איש חונן ומלוה".

8) וצע"ק שקורא ל(תהלים —) כתובים נביאים. וראה (מגילה יד, א — בפרש"י ד"ה נבואה. סוטה מח, ריש ע"ב) דדוד נביא הי' (וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 298 הערה 31. וש"נ).

9) ע"פ הכתוב — ראה טז, יו"ד.

10) סוף פרשת ראה.

11) פ"ג (צג, א. ומציין (שם ריש ע"ב) לאגה"ק דלקמן).

12) ע"ד הל' דבר מסויים (ירוש' שקלים פ"א ה"ד. ועוד).

13) סוס"י (קטו, סע"ב ואילך).

14) ע"פ לשון הכתוב — דה"ב ט, כ. ועד"ז במ"א י, כא.

היינו דוקא במי שלא חטא או שתיקן חטאיו .. אבל מי שצריך לתקן נפשו עדיין, פשיטא דלא גרעא רפואת הנפש מרפואת הגוף, שאין כסף נחשב[14], וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כתיב"[15].

ואת זאת כותב אדמו"ר הזקן כהלכה למעשה, ומסיים את דבריו שם באגרת התשובה: "נהגו עכשיו כל החרדים לדבר ה' להרבות מאד מאד בצדקה". וכך הוא מסיים גם באגרת הקודש, שאפשר לפזר לצדקה "בלי גבול[16] לתקן עוונותיו... צריכין אנו להתנהג... בלי גבול".

ב.
סתירה בדברי הרמב"ם

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר סתירה בדברי הרמב"ם עצמו:

בפירושו למשנה[17] "אלו דברים שאין להם שיעור .. גמילות חסדים" אומר הרמב"ם[18]: "מה שאמר בכאן גמילות חסדים אין לה שיעור, רוצה לומר לעזור אדם בגופו[19], אך שיעזור אותו בממונו – יש לו שיעור, והוא חמישית ממונו, ולא יתחייב לתת יותר מחמישית ממונו, לבד אם עשה כן במדת חסידות". כלומר, הרמב"ם קובע כאן שלפי מדת חסידות יש מקום לנתינת צדקה וגמילות חסדים יותר מחומש מממונו, ואילו בהלכה שהוזכרה לעיל מספרו "היד החזקה" הוא אומר, שנתינת יותר מחומש "אין זו חסידות אלא שטות"!

כן יש להבין:

במשנה במסכת ערכין נאמר[20]: "מחרים אדם מצאנו ומבקרו... ואם החרים את כולם אינם מוחרמים, דברי רבי אליעזר. אמר רבי אלעזר בן עזריה: מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו, על־אחת־כמה־וכמה שיהא אדם חס על נכסיו".

על משנה זו שואלת הגמרא: "אמר רבי אלעזר בן עזריה .. היינו תנא קמא?!", ומשיבה הגמרא: "איכא בינייהו (=יש הבדל ביניהם) דרבי אילא, דאמר רבי אילא: באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש". ומסביר שם רש"י בפירושו[21]: "רבי אלעזר בן עזריה אית ליה דרבי אילא, דהא אתא לאשמועינן (=שבא ללמדנו) שיהא אדם חס על נכסיו, רבי אליעזר לית ליה דרבי אילא, דאי בזבז טובא לא איכפת לן (=שאם בזבז הרבה לא אכפת לנו), אלא ששייר לעצמו קצת, דומיא דחרם".

כלומר, התנא־קמא אינו סובר כרבי אילא, שיש שיעור של חומש, ואדם יכול להחרים יותר מחומש מנכסיו. ואילו שיטת רבי אלעזר בן עזריה היא כדברי רבי אילא, שלא יחרים אדם יותר מחומש.

ולפי זה, כיון שבפירוש המשניות סובר הרמב"ם כדעת רבי אילא, שנקבע שיעור של "חמישית ממונו", מדוע הוא אומר שלפי מדת חסידות יכול אדם לתת "יותר מחומש", כאשר אנו מוצאים את דעתו במקום אחר, בהלכות ערכין וחרמים, שהשיעור "אל יבזבז יותר מחומש" שולל אפשרות של "יותר" אפילו לפי מדת חסידות?

ג.
שני אופנים בנתינת צדקה

ומבארים המפרשים[22], שבשני מקומות אלו – בהלכות ערכין וחרמין ובפירוש המשניות – עוסק הרמב"ם בשני סוגים של צדקה:

בפירוש המשניות מתאר הרמב"ם מקרה שבו חייב אדם בנתינת צדקה משום שנמצאים לפניו עניים או אומללים אחרים המבקשים עזרה, כלשונו "כשהאדם יראה שבויים שהוא חייב לפדותם... או רעבים או ערומים שהוא חייב להשביעם ולכסות מערומיהם כמו שאמר[23] די מחסורו אשר יחסר לו" – הרי אז "פחות מחמישית ממונו או כפי חמישיתו" הוא חייב לתת, ולפי מדת חסידות הוא יכול לתת יותר מחומש.

לעומת זאת, בהלכות ערכין וחרמין מדובר על אדם המחלק ממונו לעניים מעצמו ומאליו "דומיא דמקדיש ומחרים"[24], ועל כך נקבע השיעור של "חומש" ואסור לתת יותר מכך אפילו לפי מדת חסידות[25].

---

15) איוב ב, ד.

16) ראה גיטין נב, א (רמב"ם סוף הל' נחלות), שצדקה אין לה קצבה (ובפרש"י שם: בכל שעתא קיימי עניים נמצא נכסיהם כלים).

17) פאה רפ"א.

18) מירושלמי פאה שם.

19) כ"ה גם ברמב"ם הל' אבל רפי"ד.

20) כח, א.

21) וכ"ה בפי' רגמ"ה שם.

22) ברכי יוסף יו"ד סרמ"ט סק"א ד"ה ואפשר. וראה גם שו"ת בית דינו של שלמה יו"ד סי' א (מח, ג ואילך). ועוד.

23) ראה טו, ח.

24) לשון הברכ"י שם.

25) וראה בס' שנסמנו בהערה 22, שזהו החילוק בין מאמר הירושלמי (פאה שם) ודהבבלי (בב' מקומות בכתובות שם).

ד.
תועלת לנותן או צורך העני

ויש להוסיף שההבדל בין שני מקומות אלו בדברי הרמב"ם אינו מתבטא רק בכך שאלו הם שני אופנים שונים במצות הצדקה – כאשר העניים הנצרכים נמצאים לפניו או שהוא רוצה לחלק את הצדקה מעצמו – אלא יש ביניהם הבדל בהגדרת המצוה של ערכין וחרמין לעומת הגדרת מצות הצדקה[26]:

מהות מצות ערכין וחרמין היא, כפי שמסביר הרמב"ם שם בהלכה הקודמת[27]: "ההקדשות וחרמין והערכין מצוות וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכוף יצרו ולא יהיה כילי". כלומר, בנתינה של ערכין וחרמין מודגשת התועלת עבור הנותן[28], ולא הנחיצות עבור המקבל.

לעומת זאת, בפירוש המשניות, לגבי צדקה וגמילות חסדים, מודגש יותר במהות המצוה הצורך של המקבל, שהנתינה היא למלא "די מחסורו" של העני, כדברי הרמב"ם[29] "מצות עשה ליתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני"[30].

ולפיכך, בהלכות ערכין וחרמין מתבטא הרמב"ם בלשון סתמית: "אל יפזר יותר מחומש", ללא פירוט של הבדלים ויוצאים מן הכלל, שאדם לא יתן יותר מחומש אפילו לפי מדת חסידות, כי במקרה זה, כפי שמדגיש הרמב"ם, אין כאן מדת חסידות[31]. ואילו בפירוש המשניות, כאשר מדובר על מצות הצדקה, שבה חשוב יותר צורך העני, הרי שם מוסיף הרמב"ם שאפשר לתת יותר מחומש, למרות שאין חייבים – לפי מדת חסידות[32].

ה.
הבדלי ניסוח בהתאם למהות הענין

בכך אפשר להסביר הבדלים בדברי הרמב"ם בין שני מקומות אחרים:

א) בהלכות מתנות עניים[33] כותב הרמב"ם: "בא העני ושאל די מחסורו ואין יד הנותן משגת, נותן לו כפי השגת ידו, וכמה, עד חמישית נכסיו מצוה מן המובחר": הרמב"ם מדייק ומדגיש כאן את הצד החיובי של נתינת "חמישית נכסיו", ואינו מדגיש את השלילה, שלא לתת יותר מחומש, משום שמדובר כאן על "הלכות מתנות עניים", שבהן חשוב יותר צורך העני, ולכן אפשר להוסיף ולתת יותר מחמישית מנכסיו, לפי מדת חסידות[34].

לפי זה מובן יותר מדוע אין הרמב"ם מזכיר נתינת צדקה לעניים בסוף הלכות ערכין וחרמין, כי בענין צדקה לעניים[35] אינו קיים כלל, לדעת הרמב"ם, האיסור של אל יבזבז יותר מחומש[36].

ב) בהלכות דעות[37] פוסק הרמב"ם "ואסור לו לאדם להפקיר או להקדיש כל נכסיו ויטריח על הבריות", כלומר, שהאיסור הוא דוקא לגבי "כל נכסיו", בשונה מדבריו בהלכות ערכין וחרמין, שאסור לאדם לתת "יותר מחומש".

וההסבר להבדל זה הוא:

בהלכות דעות מבאר הרמב"ם כיצד צריך האדם

---

26) גם כשאין עניים לפניו – ראה לקמן הערה 36.

27) הלכה יב.

28) ראה גם שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ג.

29) הל' מתנות עניים רפ"ז.

30) וראה שאילת יעבץ (ח"א סוס"ג) דמפשטות ל' הרמב"ם מובן דבידו משגת אין בזה כלל הגבלות דמעשר וחומש וצריך ליתן להעני כדי צרכו גם אם הוא יותר מחומש (אלא שמפיה"מ פאה שם לא משמע כן). ע"ש בארוכה.

וראה גם מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (סה"מ תש"ט ע' 21. אגרות קודש שלו ח"א ע' קלח. ועוד) כל מצוה יש לה גבול ומדה כו' ומצות הצדקה אין לה שיעור וכמש"כ בשו"ע יו"ד רסרמ"ט שיעור נתינה כפי צורך העניים, בל"ג (וראה שם ע' 17. אגרות קודש שם ע' פה).

31) בשו"ע אדה"ז או"ח שם שבכדי "שתקבע בנפשו מדת ורב חסד כו'" (ולא יהי' כילי) "יפזר ויתן ממון הרבה לעניים כו'" – והיינו גם יותר מחומש (אלא של"אחר שתקבע בנפשו מדה זו לא יפזר יותר מדאי שזו אינה דרך טובה ותקנת חכמים שלא יבזבז יותר מחומש"). וי"ל דהרמב"ם בהל' ערכין וחרמין מדבר לא בתחילת עבודתו בכדי לקבוע בנפשו כו' (כבשו"ע אדה"ז שם) כ"א בסדר והנהגה הקבוע, "וראוי לו לאדם להנהיג עצמו".

32) להעיר מצפע"נ הל' מת"ע (פ"ט הי"ט). שו"ת שלמת יוסף (סט"ז אות ג) במש"כ בדעת השאילתות.

33) פ"ז ה"ה.

34) וכמ"ש בפיהמ"ש פאה שם.

35) ומש"כ שם "כל המפזר ממונו במצות", הכוונה בפשטות לערכין כו' שלפנ"ז, וכמ"ש בהלכה (יב) שלפנ"ז "ההקדשות וחרמין והערכין מצות", או – גם שאר מצות (חוץ מצדקה). – וראה גם סיום לשונו בפיהמ"ש פאה שם "ויתנהו בצרכי מצות".

36) גם כשאין עניים לפניו. – ול' "אל יבזבז כו'" שבש"ס בבלי (כתובות נ, א. ערכין כח, א) י"ל דלהרמב"ם אינו מדבר בצדקה לעניים (כבפרש"י שם) אלא בבזבוז להקדש (וכיו"ב) כמ"ש ברש"י מהדורא קמא (הובא בשטמ"ק שם). וגם בכתובות (סז, סע"ב) "אייתי לי חושבנאי דצדקה", אין הכוונה לצדקה לעניים (כלפנ"ז שם "הוה עניא כו'") כ"א לשם כללי לכל עניני צדקה שלו (כולל הקדשות כו'). ועצ"ע.

37) פ"ה הי"ב.

לנהוג כראוי בעניני דעותיו והנהגותיו וכו׳, ולכן אין הוא יכול לפסוק כאן בהתאם לכלל, שאסור לפזר יותר מחומש, כי בהנהגת האדם יש מקרים שבהם מותר לו והוא צריך לתת יותר מחומש, לדוגמא[38] — בנתינת צדקה לעניים, ובמיוחד כאשר העני עומד לפניו ומבקש ממנו לסייע בצרכיו וכו׳.

ואילו בהלכות ערכין וחרמין הרי מצד מצוות אלו אין מקום לפזר יותר מחומש בכל מקרה, אף לפי מדת חסידות, כדלעיל.

ו.
נתינת צדקה כדי "לתקן נפשו"

לפי האמור לעיל — שהענין של "אל יפזר יותר מחומש" תלוי בסוג הגדרת המצוה — ניתן לבאר גם את דברי אדמו"ר הזקן שיש לתת צדקה "יותר מחומש", ואף יותר מכך "כל אשר לאיש", שזהו אופן שלישי, כלומר, לא רק (א) עד חומש[39], (ב) או "יותר מחומש" אך בהגבלה שלא לתת "כל נכסיו", כפי שמסביר הגאון הרוגוטשובי[40]: "משמע שם מדברי רבינו (בפירוש המשניות) דרק כל ממונו אין זה מדת חסידות, אבל יותר מחומש שפיר[41] מותר"[42], אלא (ג) "כל אשר לאיש":

האפשרות לתת מצד מדת חסידות "יותר מחומש", אך לא את כל נכסיו — שזהו האופן השני של נתינת צדקה — נובעת עדיין ממהות מצות הצדקה, שתכליתה לסייע לעני, אך דברי אדמו"ר הזקן באגרת התשובה ובאגרת הקודש עוסקים בסוג מיוחד של נתינת צדקה, אשר עיקר מטרתה אינו רק הסיוע לעני, אלא היא קשורה לחובת היהודי "לתקן נפשו" ו"לפדות נפשו מתעניות וסיגופים", וכיון שדבר זה קשור לאדם עצמו, הרי מובן שהוא "קודם לממונו", ובמיוחד כיון שזהו ענין הנוגע לנפשו, בדומה לפיקוח נפש, ולכן אין כאן כל הגבלה, כולל ההגבלה של "כל נכסיו", כי "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו"[43].

ז.
שלש דרגות בעבודת ה׳ במקביל לסוגי הנתינה

ויש לומר, ששלושה אופנים אלו משתקפים בפנימיות הענינים, בשלוש דרגות כלליות בעבודת ה׳[44]:

הנתינה מהסוג של מצות ערכין וחרמין מצביעה על הדרגה בעבודת ה׳, כאשר האדם נמצא עדיין במגבלות של מציאותו, כמובא לעיל בדברי הרמב"ם "ראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכוף יצרו ולא יהיה כילי...": אין הוא מתכוון בכך לצורך ההקדש, אלא לתועלת עצמו. אמנם, זהו צורך של הקדושה, לכפות את יצרו ואת מדותיו — "לא יהיה כילי", אך בכל זאת הדבר הוא למען עצמו, בדומה ללשון הגמרא[45] "אדעתא דנפשי׳". וכיון שהוא נמצא עדיין במגבלות של מציאותו, לכן חובת המצוה — המראה על אופן ה"צוותא וחיבור" שלו עם הקדוש־ברוך־הוא, ועל ההמשכה שהוא ממשיך מלמעלה — גם היא מוגבלת ומדודה.

ולפי זה יש לבאר, ולפחות בדרך רמז, את הדיוק בדברי הרמב"ם "והעושה כן עובר על דעת הכתוב, שהרי הוא אומר מכל...", הנאמרים באריכות ובניסוח בלתי רגיל, שהרי, לכאורה, הרמב"ם צריך היה לומר "עובר על מה שנאמר", וכדומה:

כיון שיהודי זה נמצא עדיין במציאותו, לכן עבודתו היא לפי טעם ודעת דקדושה — במצבו אין מקום לעבודה שלמעלה מטעם ודעת. ולפיכך מציין הרמב"ם בדבריו, שאצל יהודי שעדיין אינו נמצא בדרגה זו "אין זו חסידות (שטות דקדושה, הנהגה שלפנים משורת הדין)[46], אלא שטות", שלמטה מטעם ודעת[47].

---

38) להעיר גם משו"ע אדה"ז שבהערה 31.

39) להעיר שממ"ש אדה"ז שבנדו"ז "אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש", משמע, דס"ל שהדין דאל יבזבז הוא גם בצדקה (כדעת הרמ"א — יו"ד סרמ"ט ס"א. וכ"כ אדה"ז בקו"א להל׳ מכירה שלו ס"ד), דלא כהרמב"ם בפיהמ"ש כו׳ דס"ל שמצד מדת חסידות יש לתת יותר מחומש.

ולפענ"ד שגם אדה"ז אפ"ל דס"ל כהרמב"ם כאשר בא העני ושואל די מחסורו כו׳ — שהרי באגה"ת ובאגה"ק (הנ"ל) מדובר (לא שהעני בא וכו׳, כ"א) שהנותן משתדל להרבות בצדקה, שאז חוששין לאל יבזבז יותר מחומש (לולי הצורך לתיקון נפשו).

ועפ"ז יומתק שבאגה"ק סט"ז כ׳ רק ש"היא רפואת הגוף ונפש ממש, אשר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו", ולא כתב שאין לחוש משום אל יבזבז כו׳ — כי שם מדבר אודות החיוב דמצות הצדקה, "ליתן ביד מלאה ועין יפה לכל הצטרכות ההכרחיים לדי מחסורי האביונים נקיים אשר עיניהם נשואות אלינו כו׳", היינו כאשר העני בא ושואל די מחסורו.

40) צפע"נ על הרמב"ם סוף הל׳ ערכין.

41) וראה בצפע"נ שם (ובהל׳ מת"ע פ"י הט"ז) עוד אופנים.

42) וראה גם ס׳ אגרות קודש אדמו"ר הזקן ע׳ קלד־ה.

43) וכן משמע בשו"ע אדה"ז או"ח שם: יפזר ויתן .. מדת ורב חסד שנשתבח בה הקב"ה.

44) להעיר מאגה"ק סי"ג (בתחלתו). מאמרי אדה"ד־פרשיות ח"א ע׳ שעח ואילך.

45) פסחים סח, סע"ב.

46) ראה רמב"ם הל׳ דעות פ"א ה"ה דחסיד הוא כשיתרחק מדעה הבינונית. וראה שו"ע אדה"ז או"ח שם.

47) להעיר ממרז"ל (כתובות יג, א) "אהניי׳ לי׳ שטותי׳ לסבא",

כאשר יהודי יוצא בעבודתו הרוחנית ממגבלות מציאותו ואינו דורש דוקא את תועלת עצמו, ואפילו בעניני קדושה, אלא הוא חושב על צרכיו של יהודי אחר, הרי זו עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה, והדבר מתבטא גם במצות הצדקה, שמהותה היא, שהנותן אינו נותן לתועלת עצמו, אלא בעיקר לצרכו ולטובתו של העני[48]. ולכן גם המצוה – ה"צוותא וחיבור" וההמשכה מלמעלה – אינה מוגבלת ומדודה בכמות של חומש.

למרות שהיהודי מכניע את עצמו וחושב על זולתו, וזוהי יציאה ממגבלות מציאותו, בכל זאת עדיין אין זו דרגה הנעלית לגמרי ממדידה והגבלה, כי אצלו המגבלה והחישוב הוא לגבי זולתו – "כפי מה שראוי לעני".

נעלית מכך היא העבודה הרוחנית של "לתקן נפשו": כיון שהדבר קשור לעצם מציאותו וחייו של האדם, בדומה לפיקוח נפש, ובכך לא ייתכנו כלל מגבלות, וזוהי עבודה של "בכל מאדך" הנובעת מדרגת היחידה שבנפש (יחידה לייחדך, שמאוחדת לחלוטין עם הקדוש־ברוך־הוא) – לכן מצד דרגה זו העבודה אינה מוגבלת כלל[49], ואין בה חישובים ומדידות – "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו".

ה.
חובת הקב"ה: לתת צדקה ללא הגבלה

וכיון שמצד מצות הצדקה צריך היהודי לתת במדת חסידות גם "יותר מחומש", ובמיוחד כאשר העני מבקש את צרכיו, הרי מובן, שכשם שהדבר הוא בהנהגת האדם, כך גם, ועל־אחת־כמה־וכמה, לגבי הצדקה של הקדוש־ברוך־הוא – "לך[50] ה' הצדקה": כיון שיהודים מתפללים, הם באים ומבקשים שהקדוש־ברוך־הוא יתן להם "די מחסורם" ("צדקה"), צריך הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, למלא את בקשתם ולהעניק להם "יותר מחומש" מנכסיו של הקדוש־ברוך־הוא, כביכול!

ועל־אחת־כמה־וכמה כאשר מדובר באופן הנעלה ביותר והחשוב ביותר של צדקה וחסד – פדיון שבויים[51], הוצאת ישראל מהגלות על ידי הגאולה השלמה.

ויותר מכך, לאין ערוך, כיון שהדבר נוגע, כביכול, לקדוש־ברוך־הוא בעצמו: כי בנוסף לכך, שכל יהודי הוא "חלק אלקה ממעל ממש"[52], ולכן, כאשר היהודי ה"חלק" – בגלות, הרי הדבר נוגע, כביכול, לקדוש־ברוך־הוא, הרי ידוע ש"שכינתא בגלותא"[53], שהקב"ה נמצא, כביכול, בגלות. כנאמר[54] "ושב ה' אלקיך את שבותך", "והשיב לא נאמר אלא ושב"[55], הרי בודאי ובודאי שבכך אין כלל וכלל הגבלות, כי "כל אשר לאיש – אין איש אלא הקדוש־ברוך־הוא, שנאמר[56] ה' איש מלחמה[57] – יתן בעד נפשו".

הכוונה היא שיקויים מיד בפשטות היעוד של הגאולה "כימי צאתך מארץ מצרים", שאז "לא עיכבן המקום כהרף עין"[58],

בשעתא חדא וברגעא חדא[59] יוצאים ישראל מהגלות "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"[60], "בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו"[61] ו"כספם וזהבם אתם"[62] – "ושב ה' אלקיך (שכינתא בגלותא) את שבותך", ובאים לארצנו הקדושה "ארץ אשר... תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[63], וזוכים לקיום היעודים "אפס[64] כי לא יהיה בך אביון...", "לא[65] יהיה שם לא רעב... המעדנים מצויין כעפר...", בגאולה האמיתית והשלימה, על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ ראה תשד"מ)

שטות דקדושה המהפכת שטות דלעו"ז. וראה ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פ"ה (ודשנת תשט"ו – בסה"מ באתי לגני ח"א).

48) וראה גם קו"א בשו"ע אדה"ז הל' מכירה שם.

49) בכל הנ"ל להעיר מאגה"ק סיו"ד שם. ואכ"מ.

50) דניאל ט, ז.

51) להעיר מצפע"נ שם: "פדיון שבויים דהיא מצוה מחוייבת שאני, וגם הוי בגדר לאו דלא תעמוד כו'".

52) איוב לא, ב. ובתניא רפ"ב מוסיף תיבת "ממש".

53) זח"ג ד, ב. סו, סע"א. ועוד.

54) נצבים ל, ג.

55) מגילה כט, א (הובא בפרש"י עה"פ שם) – רשב"י אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל כו' – בעל השמחה דיום ג' שבוע זה (בחוקותי תשמ"ו).

56) בשלח טו, ג.

57) סוטה מב, ב. וש"נ.

58) מכילתא ופרש"י עה"פ בא יב, מא.

59) כפס"ד הרמב"ם "מיד הן נגאלין" (הל' תשובה פ"ז ה"ה. ושם בה"ז) "צועק ונענה מיד שנאמר (ישעי' סה, כד) והי' טרם יקראו ואני אענה".

60) ישעי' כז, יב.

61) בא י, ט.

62) ישעי' ס, ט.

63) עקב יא, יב.

64) ראה טו, ד.

65) רמב"ם סוף הל' מלכים (וספר היד כולו).

ללומדי מחזור הלימוד השבועי בלקוטי שיחות, השבוע לומדים גם את פרשת בהר חלק כז, שיחה ב

ילקוט לוי יצחק על התורה

והיכן היו מנענעין, בהודו לה' תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא, דברי בית הלל. ובית שמאי אומרין, אף באנא ה' הצליחה נא[1].

בית הלל, חסד, סבורים שצריכים לנענע רק בהושיעה, חסד, כמו שכתוב[2] הושיעה ימינך.

ובית שמאי, גבורה, סבורים שאף בהצליחה צריכים לנענע, כי הצלחה היא בגבורה.

צל"ח - גימטריא ב' פעמים די"ן, היינו גבורה.

צלח - פירושו ביקוע וחילוק, כמו שכתוב[3] ויבקע עצי עולה, ותרגומו וצלח, וכל התחלקות היא מצד הגבורה, כי טבע האש לפרר ולחלק.

וגם בית שמאי מודים שצריכים לנענע בהושיעה, כי צריכים לחבר את הגבורות אל החסדים.

ואף שבהכרח לומר שהצלחה היא חסד, הנה עיקרה גבורה, רק שכלולה גם מחסד.

(ליקוטים ואגרות עמ' ל)

נטלו לצאת בו, אומר . . אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב[4].

הלולב, הגבוה מכל המינים, כולל את כולם וכולם נקראו על שמו. לכן בברכה מזכירים רק את הלולב.

ובמשנה וגמרא איתמר כמה פעמים לולב, וקאי על כל ארבעת המינים.

ובפסוק אעלה בתמר[5], אעלה ראשי תיבות אתרוג ערבה לולב הדס[6], כתיב אחר כך בתמר, דקאי על הלולב, שהוא כפת תמרים.

לולב - הוא יסוד, הנקרא כל, כי כל בשמים ובארץ[7]. והוא מחבר שמים, ז"א, הה' מדות מחסד עד הוד, שהם שלשה הדסים ושתי ערבות, עם ארץ, מלכות, האתרוג.

(הערות לזהר א עמ' רו)

1) סוכה לז, ב במשנה.
2) תהלים ס, ז.
3) וירא כב, ג.
4) סוכה מו, א.
5) שיר השירים ז, ט.
6) זח"ג רפג, א.
7) דברי הימים א כט, יא.

כל האומר אתרוגא, תילתא ברמות רוחא שילשש דותמ) (י"שר ,ורובידב הנשמ אוה ,הסג וחור, או אתרוג כדקריוה רבנן, או אתרוגא דאמרי אינשי[8].

אתרג - ראשי תיבות אל תבואני רגל גאוה[9], בחינת ביטול. וכשאומר אתרנגא, בהפסק נו"ן בין רי"ש לגימ"ל, מתבטל הראשי תיבות ונעשה רמות רוחא, גאוה.

(תורת לוי יצחק עמ' קסב)

היו שני העלין בשוה, זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבות, אבל נקרא הדס שוטה[10].

ארבעת המינים שבלולב הם חכמים מחוכמים[11]. לכן הדס שוטה, היפך החכמה, פסול.

(ליקוטים ואגרות עמ' קנט)

מצות חנוכה, נר איש וביתו. והמהדרין, נר לכל אחד ואחד[12].

מצות חנוכה - היא במלכות, בחינת אחור[13]. לכן די בנר אחד לכל בני הבית, כי הבחינות שבאחור הן כולן יחד.

מהדרין - הוא בז"א, בחינת פנים. לכן צריך נר לכל אחד, כי בפנים, לשון רבים, כל בחינה היא בפני עצמה[14].

וכפי שמצינו בחושן ואפוד, שבאפוד, שהיה מאחורי הכהן גדול, היו כל שמות השבטים חקוקים על מין אבן אחת, שוהם[15]. ובחשן, שהיה על לבו, בצד הפנים, היה כל שבט חקוק על מין אבן בפני עצמה, שהיו י"ב מיני אבנים[16].

(הערות לזהר א עמ' ריד)

8) קידושין ע, א.
9) תהלים לו, יב.
10) רמב"ם הלכות לולב פ"ז ה"ב.
11) ויקרא רבה פ"ל, טו.
12) שבת כא, ב.
13) ???
14) וכמו שהוא באדם למטה, שבפנים יש התחלקות אברים, מה שאין כן בעורף (תורת מנחם תפארת לוי יצחק בראשית עמ' רנב).
15) תצוה כח, ט.
16) שם פסוק יז-כ.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הַצִּפִּיָּה שַׁיֶּכֶת לְכָל אֶחָד

אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה אָמְדוּ וְהֶעֱרִיכוּ אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁל **כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל**, וְרָאוּ שֶׁחֻפְּצוֹ שֶׁל **כָּל אִישׁ וָאִישׁ וְצָרְכֵי הַצִּבּוּר כֻּלּוֹ הוּא**: "אֶת צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ . . כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם", "וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים"!

וְצֹרֶךְ זֶה נוֹגֵעַ לוֹ כָּל כָּךְ, עַד שֶׁחוֹזֵר וּמְבַקֵּשׁ זֹאת **בְּכָל יוֹם**, וּבְיוֹם זֶה עַצְמוֹ - **כַּמָּה פְּעָמִים!**

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ה ח"ג ע' 1948)

הִתְבּוֹנְנוּת בְּמַעֲלַת הַגְּאֻלָּה

בְּטוּל הַחֻרְבָּן וְהַגָּלוּת הוּא (לֹא כָּל כָּךְ עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּחֹמֶר יְרִידַת הַגָּלוּת, אֶלָּא) **בְּעִקָּר** עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת **בְּמַעֲלַת הַגְּאֻלָּה** . . לְעוֹרֵר הַכֹּסֶף וְהַתְּשׁוּקָה וְהַגַּעְגּוּעִים, וּבְמֵילָא, הַבַּקָּשָׁה וְהַדְּרִישָׁה כוּ', לְהַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מְמַהֲרִים וּמְזָרְזִים אֶת הַגְּאֻלָּה בְּפֹעַל מַמָּשׁ, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמְּגַלִּים אֶת הַפְּנִימִיּוּת וְהַטּוֹב שֶׁבְּעִנְיַן הַחֻרְבָּן וְהַגָּלוּת גּוּפָא, אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא.

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 91)

הַאִם בִּרְכַּת 'גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל' קְשׁוּרָה לַגְּאֻלָּה?

מָצִינוּ בַּגְּמָרָא (מְגִלָּה יז, ב) שֶׁיֵּשׁ קֶשֶׁר וְשַׁיָּכוּת בֵּין כָּל עִנְיְנֵי גְּאֻלָּה - כּוֹלֵל בִּרְכַּת 'גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל' שֶׁבִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה:

"מָה רָאוּ לוֹמַר גְּאֻלָּה בַּשְּׁבִיעִית . . מִתּוֹךְ שֶׁעֲתִידִין לִגָּאֵל בַּשְּׁבִיעִית לְפִיכָךְ קְבָעוּהָ בַּשְּׁבִיעִית", וּמְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י "אַף עַל גַּב דְּהַאי גְּאֻלָּה (בִּבְרָכָה שְׁבִיעִית) לָאו גְּאֻלָּה דְּגָלוּת הִיא, אֶלָּא שֶׁיִּגְאָלֵנוּ מִן הַצָּרוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ תָּמִיד.. אֲפִלּוּ הָכִי כֵּיוָן דְּשֵׁם גְּאֻלָּה עֲלַהּ קְבָעוּהָ בַּשְּׁבִיעִית".

(הובא בתו"מ מנחם ציון ח"א ע' 137. מתוך "לקראת שבת")

הָעֲבוֹדָה: לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ

"כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ": כָּל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה (בְּכָל יְמֵי חַיֶּיךָ, וּבְכָל יוֹם עַצְמוֹ - בְּכָל פְּרָטֵי וּשְׁעוֹת הַיּוֹם) צְרִיכִים לִהְיוֹת חֲדוּרִים בְּ"לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ". לֹא רַק "לְרַבּוֹת" (כְּפִי שֶׁכָּתוּב בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת), שֶׁהוּא (הַשָּׁלִיחַ) עוֹמֵד וּמְחַכֶּה שֶׁמָּשִׁיחַ יָבוֹא וְאָז הוּא יִטֹּל חֵלֶק בָּזֶה וַיֵּהָנֶה מִזֶּה וְכוּ', אֶלָּא **לְהָבִיא** - הוּא עוֹשֶׂה כָּל הַתָּלוּי בּוֹ כְּדֵי "לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ".

(תורת מנחם - התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 298)

הַתְחָלַת הַגְּאֻלָּה - גִּלּוּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת

דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "גְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה" הוּא בְּיַחַס וּכְהֶמְשֵׁךְ לְהִתְגַּלּוּת תּוֹרַת הַחֲסִידוּת הַכְּלָלִית הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְהִתְגַּלּוּת תּוֹרַת חֲסִידוּת חַבַּ"ד עַל יְדֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן וְרַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה, שֶׁהִתְגַּלּוּת הַחֲסִידוּת וְהַרְחָבָתָהּ בְּתוֹרַת חַבַּ"ד הִיא מְעַיֵּן הַתְחָלַת הַגְּאֻלָּה, שֶׁמִּמֶּנָּה בָּאִים אֶל הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה.

(ע"פ תורת מנחם ח"ג ע' 45. מתוך "לקראת שבת")

חֹסֶר הַפְּעֻלָּה - בְּגֶדֶר קְלָלָה

יָדוּעַ פִּתְגַּם כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת מוֹרֵי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר זִכְרֹ־צַדִּיק־וְקָדוֹשׁ־לִבְרָכָה־לְחַיֵּי־הָעוֹלָם־הַבָּא נִשְׁמָתוֹ־בְּגַנְזֵי־מְרוֹמִים זְכוּתוֹ־יָגֵן־עָלֵינוּ בְּמַאֲמַר חֲז"ל דִּתְקוּפַת עִקְבְתָא דְמִשִׁיחָא בְּסוֹף מַסֶּכֶת סוֹטָה, שֶׁנִּשְׁנָה שָׁם כַּמָּה פְּעָמִים "אָנוּ אֵין לָנוּ לְהִשָּׁעֵן אֶלָּא עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם", אַף שֶׁהַמְדֻבָּר שָׁם אוֹדוֹת הַמִּגְרָעוֹת וְהַקְּלָלוֹת דִּתְקוּפָה הַהִיא; וּפֵרֵשׁ, אֲשֶׁר אִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי יוֹשֵׁב בְּחִבּוּק יָדַיִם, וּמְתָרֵץ עַצְמוֹ שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת מְאוּמָה כִּי אִם לְהִשָּׁעֵן וְכוּ', הֲרֵי זֶה הֵפֶךְ הַתּוֹרָה, וּבְמֵילָא נִכְנָס בְּגֶדֶר דִּקְלָלוֹת דִּתְקוּפַת עִקְבְתָא דְמִשִׁיחָא.

(אגרות קודש חי"ב עמ' קיג)

מֵעֵין וְדֶגְמַת מַצַּב הַגְּאֻלָּה - הִתְבּוֹנְנוּת

גַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בִּזְמַן הַגָּלוּת, "מִדְּבַר הָעַמִּים", וְיֵשׁ דְּבָרִים הַמְבַלְבְּלִים כוּ' לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת כִּדְבָעֵי - בְּכֹחוֹ וּבִיכָלְתּוֹ שֶׁל יְהוּדִי לִפְעֹל עַל עַצְמוֹ שֶׁמַּצַּב הַגָּלוּת לֹא יַפְרִיעַ לוֹ לִשְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת - עַל יְדֵי זֶה שֶׁמִּתְבּוֹנֵן וּמְצַיֵּר לְעַצְמוֹ אֶת מַצַּב הַגְּאֻלָּה שֶׁזּוֹכִים אֵלֶיהָ תֵּכֶף וּמִיָּד מַמָּשׁ, שֶׁאָז, נַעֲשָׂה בְּהֶרְגֵּשׁ נַפְשׁוֹ מַצָּב שֶׁהוּא מֵעֵין וְדֶגְמַת מַצַּב הַגְּאֻלָּה.

(משיחת ש"פ בהו"ב ה'תשמ"ח. מתוך "לקראת שבת")

חומש יומי

פרשת בהר-בחוקותי

~ יום ראשון ט"ז אייר ~

כה (א) **וַיְדַבֵּ֤ר יְהֹוָה֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה בְּהַ֥ר סִינַ֖י לֵאמֹֽר׃** א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי לְמֵימָר׃

רש"י◄ **בְּהַר סִינַי** • מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה אֵצֶל הַר סִינַי? וַהֲלֹא כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי?! אֶלָּא, מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ, פְּרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי; כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'. וְנִרְאָה לִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשָׁהּ: לְפִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּשְׁנֵית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב בְּ'מִשְׁנֵה תּוֹרָה', לָמַדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי, וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה, שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כֻּלָּם, כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן, וְחָזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

~ נקודות משיחות קודש ~

מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ (וּפְרָטוֹתֶיהָ) וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כּוּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רַשִׁ"י)

זוֹ הִיא דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וְאִילוּ לְפִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל "כְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי, וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל־מוֹעֵד" (זבחים קטו).

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – הַיְנוּ עֲבוֹדַת הַצַּדִּיק. שֶׁכֵּן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיָה כֹּהֵן, שֶׁמִּצַּד תּוֹלַדְתּוֹ "קָדוֹשׁ הוּא לֵאלֹקָיו".

רַבִּי עֲקִיבָא – הַיְנוּ עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה, כִּי רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה בֶּן גֵּרִים (רְאֵה סֵדֶר הַדּוֹרוֹת, עֵרֶךְ רַבִּי עֲקִיבָא).

וְהִנֵּה, בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיק, דַּי בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּתְחִילַת הַיּוֹם (בִּזְמַן קְרִיאַת־שְׁמַע), וְאִילוּ עֲבוֹדַת כָּל הַיּוֹם הִיא עֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת, עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת. לָכֵן אוֹמֵר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁרַק 'כְּלָלוֹת' (יְסוֹד הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ'סִינַי', הָרוֹמֵז לִמְסִירוּת־נֶפֶשׁ ('סִינַי' הוּא מִדְבָּר, לֹא מְקוֹם יִשּׁוּב וְסֵדֶר), וְאִילוּ 'פְּרָטוֹת' (פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ'אֹהֶל מוֹעֵד', הָרוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת.

מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה הִיא מִתּוֹךְ מְסִירוּת־נֶפֶשׁ תְּמִידִית, כָּךְ שֶׁגַּם פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה חֲדוּרִים בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, וְלָכֵן סָבוּר רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאַף הַפְּרָטוֹת נֶאֱמְרוּ מִ'סִינַי'.

(לקוטי־שיחות, כרך יז, עמוד 283)

ספורנו

כה (א) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי.** הִנֵּה לֹא יַזְכִּיר בְּשׁוּם מִצְוָה מְקוֹם צִוּוּי, זוּלָתִי כַּאֲשֶׁר קָרָה חִדּוּשׁ אָז בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם. אֲבָל בֵּאֵר, שֶׁכְּשֶׁאָמַר הָאֵל יִתְעַלֶּה בְּסִינַי "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם" וכו' (שמות כג, יא), פֵּרֵשׁ לְמֹשֶׁה אָז כָּל דִּינֵי הַשְּׁבִיעִית הָאֲמוּרִים בְּזֶה הַמָּקוֹם, וְזֶה לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת שֶׁזֶּה בְּעַצְמוֹ הָיָה בְּכָל שְׁאָר הַמִּצְוֹות, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בִּקְצָתָם מִקְרָא מֻעָט הָיָה הַבֵּאוּר אָז רָחָב בַּאֵר הֵיטֵב, כְּאָמְרָם ז"ל: מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה אֵצֶל הַר סִינַי, אֶלָּא מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וּפֵרוּשֶׁיהָ מִסִּינַי, אַף כָּל הַמִּצְוֹות נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי כְּלָלוֹתֵיהֶם וְדִקְדּוּקֵיהֶם וּפֵרוּשֵׁיהֶם. וְהִזְכִּיר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ זֹאת הַפָּרָשָׁה בְּזֶה הַמָּקוֹם, כִּי חָשַׁב שֶׁיִּכָּנְסוּ תֵּכֶף לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ "נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם" (במדבר י, כט). וְהִזְהִיר עַל שְׁמִטַּת קַרְקַע בִּפְרָט, כִּי בְּחֶטְאָם בִּשְׁמִירָתָהּ יִגְלוּ מִמֶּנָּהּ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" (להלן כו, לד), וְכֵן הֵעִיד בְּסוֹף דִּבְרֵי הַיָּמִים בְּאָמְרוֹ "עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ" (דברי הימים ב לו, כא). תורה ב

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַשְׁמֵט אַרְעָא שְׁמִטְתָּא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ שַׁבָּת לַה׳• לְשֵׁם ה׳, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית.

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

ג שִׁית שְׁנִין תִּזְרַע חַקְלָךְ וְשִׁית שְׁנִין תִּכְסַח כַּרְמָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עַלְּלָתַהּ:

(ד) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר:

ד וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא נְיַח שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא דְּתַשְׁמֵט קֳדָם יְיָ חַקְלָךְ לָא תִזְרַע וְכַרְמָךְ לָא תִכְסָח:

רש"י◄ יִהְיֶה לָאָרֶץ• לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים. לֹא תִזְמֹר• שֶׁקּוֹצְצִין זְמוֹרוֹתֶיהָ; וְתַרְגּוּמוֹ: "לָא תִכְסָח", וְדוֹמֶה לוֹ (ישעיה לג יב) "קוֹצִים כְּסוּחִים", (תהלים פ יז) "שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה".

(ה) אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ:

ה יָת סַפִּי חַצָּדְךָ לָא תְחַצַּד וְיָת עִנְּבֵי שִׁבְקָךְ לָא תִקְטוֹף שְׁנַת שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא:

רש"י◄ אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ• אֲפִלּוּ לֹא זְרַעְתָּהּ וְהִיא צָמְחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בָּהּ בְּעֵת הַקָּצִיר, הוּא קָרוּי 'סְפִיחַ'. לֹא תִקְצוֹר• לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. נְזִירֶךָ• שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ בְּנֵי־אָדָם מֵהֶם וְלֹא הִפְקַרְתָּם. לֹא תִבְצֹר• אוֹתָם אֵינְךָ בּוֹצֵר, אֶלָּא מִן הַמֻּפְקָר.

(ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ו וּתְהֵי שְׁמִטַּת אַרְעָא לְכוֹן לְמֵיכַל לָךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאַמְתָּךְ וְלַאֲגִירָךְ וּלְתוֹתָבָךְ דְּדָרִין עִמָּךְ:

רש"י◄ וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ וְגוֹ׳• אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲסָרוּתִים עָלֶיךָ, לֹא בַּאֲכִילָה וְלֹא בַּהֲנָאָה אֲסָרוּתִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּנְהֹג בָּהֶם כְּבַעַל הַבַּיִת, אֶלָּא הַכֹּל יִהְיוּ שָׁוִים בָּהּ, אַתָּה וּשְׂכִירְךָ וְתוֹשָׁבְךָ. שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה• (ת"כ) מִן הַשְּׁבוּת אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר. לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ• (ת"כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג יא): "וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ", יָכוֹל יִהְיוּ אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה לַעֲשִׁירִים? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ", הֲרֵי בְּעָלִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֲמוּרִים כָּאן. וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ• (ת"כ) אַף הַנָּכְרִים.

ספורנו

(ב) כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ. אֶל גְּלִיל הַגּוֹיִם.

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ. הַקַּרְקָעוֹת הַמּוּכָנוֹת לַעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה.

שַׁבָּת לַה׳. שֶׁתִּהְיֶה כָּל הַשָּׁנָה הַבַּטֵּלָה מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה מוּכָנָת לַעֲבוֹדָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, בְּאָמְרוֹ "שַׁבָּת לַה׳ אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ, י). תורה ג

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ. אָז תּוּכַל לִזְרֹעַ שָׂדֶה אֶחָד בְּעַצְמוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת שֶׁלֹּא כְּמִשְׁפַּט עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, כִּי אָמְנָם הַמִּנְהָג בָּהּ הוּא שֶׁיִּהְיֶה נָרָה שָׁנָה וְזוֹרְעָה שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל. וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ. שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, שֶׁאִם יִזְרְעוּ חֶלְקָה אַחַת בְּעַצְמָהּ שָׁנִים רְצוּפוֹת, לֹא תּוֹסִיף תֵּת כֹּחָהּ. תורה ד

(ד) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ. גַּם מִכָּל מַכְשִׁירֵי עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, כְּגוֹן זֶהֱמַת הַנְּטִיעוֹת וּמִשִּׁיחַת וּנְקִיבַת הַפַּגִּים וְזוּלָתָם שֶׁהִזְכִּירוּ ז"ל. שַׁבַּת לַה׳. שֶׁגַּם עוֹבְדֵי אֲדָמָה כַּאֲשֶׁר יִשְׁבְּתוּ בַּשָּׁנָה הַהִיא יִתְעוֹרְרוּ לִדְרֹשׁ אֶת ה׳ בְּאֹפֶן מָה. תורה ה

(ז) וְלִבְהֵמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל׃

ז וְלִבְעִירְךָ וּלְחַיְתָא דִּי בְאַרְעָךְ תְּהֵא כָּל עֲלַלְתַּהּ לְמֵיכָל׃

רש"י◄ **וְלִבְהֵמְתְּךָ וְלַחַיָּה** • אִם חַיָּה אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה לֹא כָּל־שֶׁכֵּן, שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ! מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "וְלִבְהֵמְתְּךָ"? מַקִּישׁ בְּהֵמָה לְחַיָּה: כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה, הָאֲכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת (ת"כ. תענית ו)◆

(ח) וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃

ח וְתִמְנֵי לָךְ שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין שְׁבַע שְׁנִין שְׁבַע זְמְנִין וִיהוֹן לָךְ יוֹמֵי שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין אַרְבְּעִין וְתֵשַׁע שְׁנִין׃

רש"י◄ **שַׁבְּתֹת שָׁנִים** • שְׁמִטּוֹת שָׁנִים, יָכוֹל יַעֲשֶׂה שֶׁבַע שָׁנִים רְצוּפוֹת שְׁמִטָּה וַיַּעֲשֶׂה יוֹבֵל אַחֲרֵיהֶם? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים", הֲוֵי אוֹמֵר: כָּל שְׁמִטָּה וּשְׁמִטָּה בִּזְמַנָּהּ (ת"כ)◆. **וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע** וְגוֹ'• מַגִּיד לְךָ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָשִׂיתָ שְׁמִטּוֹת, עֲשֵׂה יוֹבֵל לְסוֹף תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יַעֲלֶה לְךָ חֶשְׁבּוֹן שְׁנוֹת הַשְּׁמִטּוֹת לְמִסְפַּר תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים.

(ט) וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם׃

ט וְתַעֲבַר שׁוֹפַר יַבָּבָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא תַּעְבְּרוּן שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעֲכוֹן׃

רש"י◄ **וְהַעֲבַרְתָּ** • לְשׁוֹן (שמות לו ו) "וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה", לְשׁוֹן הַכְרָזָה. **בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים** • (ת"כ) מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ"? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: תְּקִיעַת עָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, וְאֵין תְּקִיעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין בִּלְבַד.

(י) וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ׃

י וּתְקַדְּשׁוּן יָת שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין וְתַקְרוּן חֵרוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל יָתְבָהָא יוֹבֵלָא הִיא תְּהֵי לְכוֹן וּתְתוּבוּן גְּבַר לַאֲחַסָנְתֵּהּ וּגְבַר לְזַרְעִיתֵהּ תְּתוּבוּן׃

רש"י◄ **וְקִדַּשְׁתֶּם** • (ת"כ) בִּכְנִיסָתָהּ מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בְּבֵית־דִּין וְאוֹמְרִים: "מְקֻדֶּשֶׁת הַשָּׁנָה!". **וּקְרָאתֶם דְּרוֹר** • לַעֲבָדִים, בֵּין נִרְצָע בֵּין שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים מִשֶּׁנִּמְכַּר. (ר"ה ט) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַהוּ לְשׁוֹן "דְּרוֹר"? כִּמְדַיֵּר בֵּי־דְיָרָא וְכוּ', שֶׁדָּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. **יוֹבֵל הִוא** • שָׁנָה זֹאת מֻבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר שָׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לָהּ לְבַדָּהּ, וּמַה שְּׁמָהּ? "יוֹבֵל" שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שׁוֹפָר. **וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ** • שֶׁהַשָּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. **וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ** • לְרַבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע.

ספורנו

(ח) **וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים** וגו'. לֹא תִּמְנֶה לְיוֹבְלוֹת אֶת שְׁנוֹת הַלְּבָנָה פְּשׁוּטוֹת לְחֶשְׁבּוֹן שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשִׁים לְשָׁנָה, אֲבָל תִּהְיֶינָה פְּשׁוּטוֹת וּמְעֻבָּרוֹת כְּתִקּוּן חֲכָמִים, בְּאֹפֶן שֶׁיְּכַוְּנוּ עִם תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שְׁנוֹת חַמָּה, כְּמוֹ שֶׁהָעִנְיָן בִּשְׁבִיעִית בְּלִי סָפֵק בִּהְיוֹתָהּ תְּלוּיָה בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר בָּהּ. תורה ט

(ט) **שׁוֹפַר תְּרוּעָה**. לִשְׂמְחַת חֵרוּת הָעֲבָדִים וַהֲשָׁבַת הַשָּׂדוֹת לְבַעֲלֵיהֶם. תורה י

(י) **יוֹבֵל הִיא תִּהְיֶה לָכֶם**. שֶׁתִּהְיוּ גַּם אַתֶּם בְּנֵי חוֹרִין מִשֶּׁעֲבוּד הָאֻמּוֹת, עַל הֵפֶךְ מַה שֶּׁאָמַר "אַתֶּם לֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו, הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם ה' אֶל הַחֶרֶב אֶל הַדֶּבֶר וְאֶל הָרָעָב" (ירמיהו לד, יז). תורה יא

~ נקודות משיחות קודש ~

וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ (כה, י)

בַּגְּמָרָא מוּבָא מַאֲמָרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה: "פָּחוֹת מִמֵּיכָלָךְ וּמִמַּשְׁתִּיךָ וְתוֹסִיף עַל דִּירָתְךָ". כְּלוֹמַר: מָקוֹם הַמְּגוּרִים הוּא חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁכְּדַאי לָאָדָם לְמַעֵט בְּצָרְכֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּדֵי לְשַׁפֵּר אֶת מְקוֹם מְגוּרָיו. לָכֵן גַּם כָּאן מְפָרֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָאֶפְשָׁרוּת לִבְחֹר אֶת מְקוֹם הַמְּגוּרִים הִיא תְּכוּנָתוֹ הַחֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר שֶׁל בֶּן־חוֹרִין, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַחֵרוּת עַצְמָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "דְּרוֹר" עַל־שֵׁם תְּכוּנָה זוֹ.

(תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ג ח"ג ע' 1466. ע"פ ביאורי החומש)

(יא) יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ:

יא יוֹבֵלָא הִיא שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן לָא תִזְרְעוּן וְלָא תַחְצְדוּן יָת כַּתְּהָא וְלָא תִקְטְפוּן יָת שִׁבְקָהָא:

רש"י ◄ **יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה** • מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם" וְגוֹ', כִּדְאִיתָא בְּ'רֹאשׁ־הַשָּׁנָה' וּבְ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'. **אֶת־נְזִרֶיהָ** • אֶת הָעֲנָבִים הַמְשֻׁמָּרִים, אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָרִים. כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל, נִמְצָאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים קְדוֹשׁוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ: שְׁנַת תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים — שְׁמִטָּה, וּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים — יוֹבֵל.

(יב) כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

יב אֲרֵי יוֹבֵלָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהֵי לְכוֹן מִן חַקְלָא תֵּיכְלוּן יָת עֲלַלְתַּהּ:

רש"י ◄ **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם** • (ת"כ) תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ כְּהֶקְדֵּשׁ, יָכוֹל תֵּצֵא הִיא לְחֻלִּין? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "תִּהְיֶה", בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא. **מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ** • (ת"כ) עַל־יְדֵי הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחְיָה מִן הַשָּׂדֶה, אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל.

(יג) בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

יג בְּשַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י ◄ **תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ** • וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ"? אֶלָּא לְרַבּוֹת הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ וְעָמַד בְּנוֹ וּגְאָלָהּ, שֶׁחוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל.

(יד) וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו:

יד וַאֲרֵי תְזַבְּנוּן זְבִינִין לְחַבְרָךְ אוֹ תִזְבֹּן מִידָא דְּחַבְרָךְ לָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת אֲחוֹהִי:

ספורנו

(יא) **יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם.** כְּמוֹ שֶׁיָּצְאָה הַקַּרְקַע לְחֵרוּת מִיַּד הַקּוֹנִים (פסוק י), כֵּן תִּהְיֶה בִּלְתִּי מְשֻׁעְבֶּדֶת בְּיַד הַבְּעָלִים הַשָּׁבִים אֵלֶיהָ, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ כְּדֶרֶךְ בְּעָלִים בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה. תורה יב

(יב) **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ.** אַף עַל פִּי שֶׁאָסַרְתִּי לַבְּעָלִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בִּזְרִיעָה וּקְצִירָה, וְשֶׁלֹּא יֵאָסֹף כָּל פֵּרוֹת הַשָּׂדֶה אֵלָיו כִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, כְּאָמְרוֹ "וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ" (פסוק יא), לֹא אָסַרְתִּי לַבְּעָלִים לֶאֱכֹל מִפִּרְיָהּ, אֲבָל מֻתָּרִים הֵם לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ כִּשְׁאָר כָּל אָדָם, כְּמוֹ בַּשְּׁבִיעִית. תורה יג

(יג) **תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ.** וּמֻתָּר לַבְּעָלִים הַשָּׁבִים אֵלֶיהָ לְהַחֲזִיק בָּהּ לַאֲחֻזָּה, וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּבִנְיָן בָּתִּים וְשׁוֹבָכִים וְגִדְרוֹת צֹאן וְזוּלָתָם, חוּץ מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וּשְׁמִירַת פֵּרוֹתֶיהָ. תורה יד

(יד) **וְכִי תִמְכְּרוּ.** בְּשׁוּם "מִמְכָּר" לֹא תִהְיֶה שׁוּם מִין אוֹנָאָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל: לֹא יָבוֹר מֵעַל פִּי הַמְּגוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן (בבא מציעא ס, א במשנה).

אוֹ קָנֹה. כַּאֲשֶׁר לֹא יֵדַע הַמּוֹכֵר שָׁוְיוֹ

רש"י◄ **וְכִי־תִמְכְּרוּ וְגוֹ'** • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כְּמַשְׁמָעוֹ. וְעוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁה: מִנַּיִן כְּשֶׁאַתָּה מוֹכֵר, מְכֹר לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכַּר — לַעֲמִיתֶךָ" מְכֹר.

וּמִנַּיִן שֶׁאִם בָּאתָ לִקְנוֹת, קְנֵה מִיִּשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אוֹ קָנֹה — מִיַּד עֲמִיתֶךָ". **אַל־תּוֹנוּ** • (ת"כ, ב"מ נח) זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן.

(טו) **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ:**

טו בְּמִנְיַן שְׁנָיָא בָּתַר יוֹבֵלָא תִּזְבֹּן מִן חַבְרָךְ בְּמִנְיַן שְׁנֵי עֲלַלְתָּא יְזַבֶּן לָךְ:

רש"י◄ **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה** • זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל אָפְנָיו, עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר. כְּשֶׁתִּמְכֹּר, אוֹ תִּקְנֶה קַרְקַע, דַּע כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים וּתְבוּאוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, יִמְכֹּר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מֻעָטוֹת וְזֶה מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים, הֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְאָכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה, הֲרֵי נִתְאַנָּה מוֹכֵר; לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִקְנוֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ", לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכֹּר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ערכין כ): מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ רַשַּׁאי לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁתַּעֲמֹד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ מִיּוֹם לְיוֹם, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּגוֹן שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בְּקֶמוֹתֶיהָ, וּ"שְׁנֵי" אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, כְּלוֹמַר, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שְׂדָפוֹן; וּמִעוּט 'שָׁנִים' — שְׁנַיִם.

(טז) **לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעַט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ:**

טז לְפוּם סְגִיאוּת שְׁנָיָא תַּסְגֵּי זְבִינוּהִי וּלְפוּם זְעֵרוּת שְׁנָיָא תַּזְעֵר זְבִינוּהִי אֲרֵי מִנְיַן עֲלַלְתָּא הוּא מְזַבֶּן לָךְ:

רש"י◄ **תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ** • תִּמְכְּרֶנָּה בְּיֹקֶר. **תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ** • תַּמְעִיט בְּדָמֶיהָ.

(יז) **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

יז וְלָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת חַבְרֵהּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ** • (ת"כ) כָּאן הִזְהִיר עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים, שֶׁלֹּא יַקְנִיט אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, לְפִי דַּרְכּוֹ וַהֲנָאָתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ. וְאִם תֹּאמַר: מִי יוֹדֵעַ אִם נִתְכַּוַּנְתִּי לְרָעָה? לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ"; הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, הוּא יוֹדֵעַ. כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, שֶׁאֵין מַכִּיר אֶלָּא מִי שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בְּלִבּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

ספורנו

שֶׁל דָּבָר, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הָיָה הַדָּבָר בְּיָדוֹ וְהָיָה לוֹ שָׁהוּת לְהַרְאוֹתוֹ לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ -

אַל תּוֹנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ 'אֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת' (כתובות צט, ב), מִכָּל מָקוֹם - תורה טו

(טו) **בְּמִסְפַּר שָׁנִים..** תִּקְנֶה. לֹא תִּהְיֶה אוֹנָאָה בְּמִנְיַן הַשָּׁנִים, כְּאָמְרָם ז"ל: כָּל דָּבָר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן, אֲפִלּוּ פָּחוֹת מִכְּדֵי אוֹנָאָה, חוֹזֵר (בבא מציעא נו, ב).

אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה. שֶׁאֵין רָאוּי לִקְנוֹת בַּיּוֹבֵל, בְּאֹפֶן שֶׁלִּפְעָמִים לֹא תִּשְׁהֶא בְּיַד הַבְּעָלִים הַשָּׁבִים אֵלֶיהָ שׁוּם זְמַן, וְהָיוּ כְּלֹא שָׁבִים אֶל אֲחֻזָּתָם כְּלָל. **שְׁנֵי תְבוּאֹת.** וְלֹא שְׁנֵי שְׂדָפוֹן וִירָקוֹן, כַּמִּשְׁפָּט בִּשְׁכִירוּת קַרְקַע וַחֲכִירוּתוֹ. תורה טז

(טז) **תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ.** תִּקְנֶה בְּיוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָה רָאוּי לַקַּרְקַע בְּתוֹרַת שְׂכִירוּת לְשָׁנָה, כִּי אָמְנָם כְּשֶׁתִּקְנֶה לְשָׁנִים רַבּוֹת עַד הַיּוֹבֵל תּוּכַל לַעֲשׂוֹת בָּהּ לְשָׁנִים רַבּוֹת גִּדְרוֹת צֹאן וְשׁוֹבְכִים וְזוּלָתָם מִלְּבַד הַתְּבוּאָה.

תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ. שֶׁלֹּא תִּקְנֶה לְפִי חֶשְׁבּוֹן מִמַּה שֶׁהָיֵתָ שׁוֹכֵר וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קוֹנֶה לְשָׁנִים מֻעָטוֹת. וְהַטַּעַם, **כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ.** כִּי כְּשֶׁתִּקְנֶה לְשָׁנִים מֻעָטוֹת, לֹא תּוּכַל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֶלָּא בַּתְּבוּאָה לְבַדָּהּ, וְלֹא בְּדָבָר מַכְחִישׁ אֶת הָאָרֶץ בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא תָּשׁוּב לְאֵיתָנָהּ כְּשֶׁתְּשִׁיב הַשָּׂדֶה לַבְּעָלִים, כְּאָמְרָם ז"ל: הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מֻעָטוֹת לֹא יְזָרְעֶנָּה פִּשְׁתָּן (בבא מציעא קט, א). תורה יז

(יז) **וְלֹא תוֹנוּ.** אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים וּגְנֵבַת דַּעַת וְעֵצוֹת רָעוֹת, אֲפִלּוּ בִּלְתִּי שׁוּם דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא.

כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. אֱלֹהֵי הַקּוֹנֶה וַאלֹהֵי הַמּוֹכֵר, וּמַקְפִּיד אֲנִי עַל אוֹנָאַת כָּל אֶחָד מֵהֶם. תורה יח

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ (כה, יז)

וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י)

בְּפָרָשַׁת כִּי־תָבוֹא, לְגַבֵּי "מַשְׂגֶּה עִוֵּר בַּדֶּרֶךְ", נָקַט רַשִׁ"י "וּמַשִּׂיאוֹ עֵצָה רָעָה". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכָּאן מַיְירֵי בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, וְלָכֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא רַק בִּנְתִינַת הָעֵצָה (הָעֵצָה הִיא לַהֲנָאַת הַיּוֹעֵץ, לֹא לְטוֹבַת הַשּׁוֹאֵל). וְאִלּוּ בְּ"מַשְׂגֶּה עִוֵּר", שֶׁהוּא אֶחָד מֵאַחַד־עָשָׂר אֲרוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה, פֵּרֵשׁ שֶׁהָעֵצָה עַצְמָהּ הִיא רָעָה.

(לקוטי שיחות, כרך כז, עמוד 147)

(יח) **וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:**

יח **וְתַעְבְּדוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי תִּטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְתֵיתְבוּן עַל אַרְעָא לְרָחְצָן:**

רש"י◄ **וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח.** שֶׁבַּעֲוֹן שְׁמִטָּה, יִשְׁרָאֵל גּוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו לד): "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" "וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ"; וְשִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁמִטּוֹת שֶׁבִּטְּלוּ, הָיוּ.

~ יום שני י"ז אייר ~

(יט) **וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ:**

יט **וְתִתֵּן אַרְעָא אִבַּהּ וְתֵיכְלוּן לְמִשְׂבָּע וְתֵיתְבוּן לְרָחְצָן עֲלַהּ:**

רש"י◄ **וְנָתְנָה הָאָרֶץ וְגוֹ' וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ.** שֶׁלֹּא תִּדְאַגוּ מִשְּׁנַת בַּצֹּרֶת. **וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע.** אַף בְּתוֹךְ הַמְּעַיִם תְּהֵא בּוֹ בְּרָכָה.

(כ) **וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ:**

כ **וַאֲרֵי תֵימְרוּן מָא נֵיכוּל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא הָא לָא נִזְרַע וְלָא נִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתָּנָא:**

רש"י◄ **וְלֹא נֶאֱסֹף.** אֶל הַבַּיִת. **אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ.** כְּגוֹן יַיִן וּפֵרוֹת הָאִילָן, וּסְפִיחִין הַבָּאִים מֵאֲלֵיהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית (כה, כ)

'שֵׁשׁ שָׁנִים' וְ'הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית' הֵם כְּנֶגֶד שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין דְּהָוֵי עָלְמָא וְהָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי. וְנִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה — כֵּיצַד יָכוֹל הַדּוֹר שֶׁלָּנוּ, הַיָּרוּד וְהֶחָלָשׁ, לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה? עַל

ספורנו

(יח) **וַעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקֹּתַי.** עִנְיַן הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל.

וְאֶת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ. בְּעִנְיַן הַמֶּכֶר וְהַמִּקְנֶה לְמִנְיַן הַיּוֹבֵל (פסוק טו) וְזוּלָתוֹ (פסוק טז), שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שׁוּם אוֹנָאָה.

וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח. שֶׁלֹּא תִּגְלוּ מִמֶּנָּה. עַל הַפֶּה "וְתָרֵץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ בָּהְשַׁמָּה מֵהֶם" (להלן כו, מג), וְעַל הַפֶּה "בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי" (ישעיהו נז, יז). תורה יט

(יט) **וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע.** שֶׁיִּהְיוּ הַפֵּרוֹת רַבֵּי הַמָּזוֹן, כְּעִנְיַן שֶׁהָיָה בָּעֹמֶר, שֶׁהָיָה מַסְפִּיק לַגָּדוֹל כְּמוֹ לַקָּטָן, כְּאָמְרָם ז"ל: אוֹכֵל קִמְעָא וּמִתְבָּרֵךְ בְּמֵעָיו (תורת כהנים בחוקותי כו, ה), וְיַסְפִּיקוּ פֵּרוֹת הַשִּׁשִּׁית גַּם לַשְּׁבִיעִית.

וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ. וְלֹא תִּשְׁאוּ חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם, שֶׁלֹּא תִּצְטָרְכוּ לָלֶכֶת בְּאַרְצוֹתָם לִקְנוֹת הַתְּבוּאָה. תורה כ

(כ) **וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל.** וְכַאֲשֶׁר יִסָּפֵק זֶה אֶצְלְכֶם, וְלֹא תִּבְטְחוּ שֶׁיִּהְיֶה הַמְעַט מַסְפִּיק בְּאֵיכוּתוֹ. תורה כא

כָּךְ בָּאָה הַבְטָחַת ה׳, שֶׁאִם תַּעֲשׂוּ אֶת כָּל הַתָּלוּי בָּכֶם, אֶתֵּן אֶת בִּרְכָתִי וּ׳זְרִיעַת הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית׳ תַּשִּׂיג אֶת מַטְרָתָהּ וְתָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, אַף שֶׁהַ׳שָּׁדֶה׳ כְּחוּשָׁה, שֶׁהֲרֵי נֶעֱבְדָה בְּמֶשֶׁךְ שֵׁשׁ שָׁנִים.

(לקוטי שיחות, כרך כז, עמוד 189)

(כא) **וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:**

כא וַאֲפַקֵּד יָת בִּרְכָתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתֵתָא וְתַעְבֵּד יָת עֲלַלְתָּא לִתְלַת שְׁנִין:

רש"י ◄ **לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים•** לְמִקְצָת הַשִּׁשִּׁית, מִנִּיסָן וְעַד רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְלַשְּׁבִיעִית וְלַשְּׁמִינִית, שֶׁיִּזְרְעוּ בַּשְּׁמִינִית בְּמַרְחֶשְׁוָן וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן•

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּעִנְיָן הַנַּ"ל – "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי גו׳ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" – יֵשׁ גַּם הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לְיוֹקֶר הַזְּמַן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַקָּשׁוּר גַּם עִם יְמֵי הַסְּפִירָה:

לְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: מַהוּ הָעִנְיָן בִּסְפִירַת הַזְּמַן – הֲרֵי מַהֲלַךְ הַזְּמַן הוּא תָּמִיד בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא – שֶׁנִּיצּוּל הַזְּמַן יָכוֹל לִהְיוֹת בְּכַמָּה אוֹפַנִּים: יֶשְׁנוֹ אוֹפֶן שֶׁמְּמַלְּאִים אֶת הַזְּמַן בְּתוֹכֶן שֶׁל עֲבוֹדַת ה׳, וּמִצַּד זֶה הִנֵּה גַּם רִיבּוּי זְמַן נֶחְשָׁב "כְּיָמִים אֲחָדִים"; וְיֶשְׁנוֹ אוֹפֶן שֶׁהַזְּמַן אֵינוֹ מְמוּלָּא כו׳. אָדָם יָכוֹל לִחְיוֹת שִׁבְעִים שָׁנָה, שְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְלֹא לִפְעוֹל מְאוּמָה; וְיָכוֹל לִהְיוֹת מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁ"בְּשָׁעָה אַחַת" הֲרֵי הוּא "קוֹנֶה עוֹלָמוֹ", עַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ מְקַנֵּא בּוֹ!

וְזֶהוּ גַּם פֵּרוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא":

בְּ"כָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא" נִכְלָלִים כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵגוֹת: תַּעֲנוּג הַמּוּרְגָּשׁ, תַּעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְגָּשׁ כו׳, עַד לְדַרְגַּת "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה". וְכֵיוָן שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁהָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו הִיא לְמַעְלָה אֲפִילּוּ מִ"יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה".

וְכָל זֶה הוּא בְּ"שָׁעָה אַחַת" – שֶׁכָּל שָׁעָה, אִם מְנַצְּלִים אוֹתָהּ כִּדְבָעֵי, אֲזַי הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵהַגִּילוּיִים שֶׁלָּעָתִיד, לְמַעְלָה גַּם מֵהָעִילּוּי שֶׁל "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים".

וְזֶהוּ גַּם עִנְיָן "וּפָרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ לַזְּמַן – שֶׁנּוֹסַף עַל שְׁמִירַת הַזְּמַן בְּאוֹפֶן שֶׁכָּל כַּמּוּת הַזְּמַן מְמוּלָּא בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם "וּפָרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ לְאֵיכוּת הַזְּמַן. הַיְנוּ, שֶׁמִּילּוּי הַזְּמַן בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, יִהְיֶה מִתּוֹךְ מְסִירָה וּנְתִינָה וְחִיּוּת כו׳, כָּךְ שֶׁגַּם מִיעוּט הַזְּמַן בְּכַמּוּת – כּוֹלֵל רִיבּוּי זְמַן בְּאֵיכוּת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית נַעֲשֵׂית צְמִיחַת תְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים.

(קטעים מהתוועדות שבת פרשת בהר ה'תשי"ט.

תורת מנחם, כרך כה, ע' 279־275; 285־283, בלתי מוגה)

(כב) **וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד ׀ הַשָּׁנָה הַתְּשִׁעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן:**

כב וְתִזְרְעוּן יָת שַׁתָּא תְּמִינֵתָא וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא עַד שַׁתָּא תְּשִׁיעֵתָא עַד מֵעַל עֲלַלְתַּהּ תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא:

רש"י ◄ **עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁעִת•** עַד חַג הַסֻּכּוֹת שֶׁל תְּשִׁעִית, שֶׁהִיא עֵת בֹּא תְּבוּאָתָהּ שֶׁל שְׁמִינִית לְתוֹךְ הַבַּיִת, שֶׁכָּל יְמוֹת הַקַּיִץ הָיוּ בַּשָּׂדֶה בַּגְּרָנוֹת, וּבְתִשְׁרֵי הוּא עֵת הָאָסִיף לַבַּיִת, וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת

ספורנו

(כא) **וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה.** בְּאֹפֶן שֶׁתִּשְׂבַּע עַיִן מֵרְאוֹת, וְתִרְאוּ שֶׁיַּסְפִּיק הַכַּמּוּת. תורה כב

לְאַרְבַּע שָׁנִים: בַּשִּׁשִּׁית שֶׁלְּפָנֶי הַשְּׁמִטָּה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהֵן בְּטֵלִין מֵעֲבוֹדַת קַרְקַע שְׁתֵּי שָׁנִים רְצוּפוֹת: הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל; וּמִקְּרָא זֶה נֶאֱמַר בִּשְׁאָר הַשְּׁמִטּוֹת כֻּלָּן.

(כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי:

כג וְאַרְעָא לָא תִזְדַּבַּן לַחֲלוּטִין אֲרֵי דִילִי אַרְעָא אֲרֵי דַיָּרִין וְתוֹתְבִין אַתּוּן קֳדָמָי:

רש"י ◄ **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר.** (ת"כ) לִתֵּן ׳לָאו׳ עַל חֲזָרַת שָׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ. **לִצְמִתֻת.** לִפְסִיקָה, לִמְכִירָה פְּסוּקָה עוֹלָמִית. **כִּי־לִי הָאָרֶץ.** (ת"כ) אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ.

(כד) וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: ס

כד וּבְכֹל אַרְעָא אַחֲסַנְתְּכוֹן פֵּרְקָנָא תִּתְּנוּן לְאַרְעָא:

רש"י ◄ **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם.** (ת"כ) לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי, וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּ׳קִדּוּשִׁין׳ בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (דף כא). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, סָמוּךְ לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרָיו, שֶׁהַמּוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ רַשַּׁאי לְגָאֳלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

(כה) כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו:

כה אֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ וִיזַבֵּן מֵאַחֲסַנְתֵּהּ וְיֵיתֵי פָּרִיקֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ וְיִפְרוֹק יָת זְבִינֵי אֲחוּהִי:

רש"י ◄ **כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר.** (ת"כ) מְלַמֵּד, שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ אֶלָּא מַחֲמַת דֹּחַק עֹנִי. **מֵאֲחֻזָּתוֹ.** וְלֹא כֻּלָּהּ, לִמְדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׂדֶה לְעַצְמוֹ. **וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו.** (ת"כ) וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

(כו) וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ:

כו וּגְבַר אֲרֵי לָא יְהֵי לֵהּ פָּרִיק וְתַדְבֵּק יְדֵהּ וַיַּשְׁכַּח כְּמִסַּת פֵּרְקָנֵהּ:

רש"י ◄ **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹאֵל.** (קידושין שם. ת"כ) וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים? אֶלָּא גּוֹאֵל שֶׁיּוּכַל לִגְאֹל מִמְּכָרוֹ.

(כז) וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ:

כז וִיחַשֵּׁב יָת שְׁנֵי זְבִינוּהִי וְיָתֵב יָת מוֹתָרָא לִגְבַר דִּי זַבֶּן לֵהּ וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י ◄ **וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ.** כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ עַד הַיּוֹבֵל? כָּךְ וְכָךְ; וּבְכַמָּה מְכַרְתִּיהָ לְךָ? בְּכָךְ וְכָךְ; עָתִיד הָיִיתָ לְהַחֲזִירָהּ בַּיּוֹבֵל, נִמְצֵאתָ קוֹנֶה מִסְפַּר הַתְּבוּאוֹת כְּפִי חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל שָׁנָה — אָכַלְתָּ אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ אַרְבַּע, הוֹצֵא אֶת דְּמֵיהֶן מִן הַחֶשְׁבּוֹן וְטֹל אֶת הַשְּׁאָר. וְזֶהוּ: **וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף.** בִּדְמֵי הַמִּקָּח עַל הָאֲכִילָה שֶׁאָכַל, וְיִתְּנֵם לַלּוֹקֵחַ. **לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ.** הַמּוֹכֵר הַזֶּה שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ.

(כח) וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס

כח וְאִם לָא תַשְׁכַּח יְדֵהּ כְּמִסַּת אֲתַב לֵהּ וִיהֵי זְבִינוּהִי בִּידָא דִּזְבַן יָתֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וְיִפּוֹק בְּיוֹבְלָא וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

ספורנו

(כג) **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת.** הַקַּרְקַע הַנֶּעֱבָד. **כִּי לִי הָאָרֶץ.** הַגָּלִיל הוּא אֶרֶץ ה׳. **כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי.** בְּאוֹתוֹ הַגָּלִיל, שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל "וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם" (תהלים קטו, טז). תורה כד

(כד) **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ.** אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֵין שָׁם דִּין שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת. תורה כה

רש"י◄ **דֵּי הָשִׁיב לוֹ•** (ערכין ל) מִכָּאן, שֶׁאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. **עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל•** (ת"כ) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְתוֹךְ אוֹתָהּ שָׁנָה כְּלוּם, שֶׁהַיּוֹבֵל מְשַׁמֵּט בִּתְחִלָּתוֹ.

~ יום שלישי י"ח אייר ~

(כט) **וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ:**

רש"י◄ **בֵּית־מוֹשַׁב עִיר־חוֹמָה•** (ת"כ) בַּיִת בְּתוֹךְ עִיר הַמֻּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן. **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ•** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׂדֶה שֶׁיָּכוֹל לְגָאֳלָהּ מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְאֵילָךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, וּבְתוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ יָכוֹל לְגָאֳלָהּ, הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּזֶה שֶׁהוּא חִלּוּף, שֶׁאִם רוֹצֶה לִגְאֹל בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, גּוֹאֲלָהּ, וּלְאַחַר מִכָּאן אֵינוֹ גּוֹאֲלָהּ. **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ•** שֶׁל בַּיִת. **יָמִים•** יְמֵי שָׁנָה שְׁלֵמָה קְרוּיִים יָמִים, וְכֵן (בראשית כד נה): "תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים".

כט וּגְבַר אֲרֵי יְזַבֵּן בֵּית מוֹתַב קַרְתָּא מַקְּפָא שׁוּר וּתְהֵי פֻּרְקָנֵהּ עַד מִשְׁלַם שַׁתָּא דִּזְבִינוּהִי עִדָּן בְּעִדָּן תְּהֵי פֻּרְקָנֵהּ:

(ל) **וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל:**

רש"י◄ **וְקָם הַבַּיִת וְגוֹ' לַצְּמִיתֻת•** יָצָא מִכֹּחוֹ שֶׁל מוֹכֵר וְעָמַד בְּכֹחוֹ שֶׁל קוֹנֶה. [**אֲשֶׁר־לֹא חֹמָה•** "לוֹ" קָרֵינַן, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו, הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ קֹדֶם לָכֵן. וְ"עִיר", נְקֵבָה הִיא, וְהֵצְרַךְ לִכְתֹּב "לָהּ", אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לִכְתֹּב "לֹא" בִּפְנִים, תִּקְּנוּ "לוֹ" בַּמָּסֹרֶת; זֶה נוֹפֵל עַל זֶה]. **לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל•** אָמַר רַב סַפְרָא: [אַף] אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, לֹא יֵצֵא.

ל וְאִם לָא יִתְפְּרַק עַד מִשְׁלַם לֵהּ שַׁתָּא שְׁלֵמְתָּא וִיקוּם בֵּיתָא דִּי בְקַרְתָּא דִּי לֵהּ שׁוּרָא לַחֲלוּטִין לְדִי זְבַן יָתֵהּ לְדָרוֹהִי לָא יִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא:

(לא) **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֶחְשָׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא:**

רש"י◄ **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים•** כְּתַרְגּוּמוֹ: "פַּצְחַיָּא", עֲיָרוֹת פְּתוּחוֹת מֵאֵין חוֹמָה, וְיֵשׁ הַרְבֵּה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יג כח): "הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם"; (בראשית כה טז) "בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם". **עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֶחְשָׁב•** הֲרֵי הֵן כַּשָּׂדוֹת הַנִּגְאָלִים עַד הַיּוֹבֵל וְיוֹצְאִין בַּיֹּבֵל לַבְּעָלִים — אִם לֹא נִגְאָלוּ. **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ•** (ת"כ) מִיָּד אִם יִרְצֶה, וּבָזֶה יָפֶה כֹּחוֹ מִכֹּחַ שָׂדוֹת, שֶׁהַשָּׂדוֹת אֵין נִגְאָלוֹת עַד שְׁתֵּי שָׁנִים. **וּבַיֹּבֵל יֵצֵא•** בְּחִנָּם.

לא וּבָתֵּי פַּצְחַיָּא דִּי לֵית לְהוֹן שׁוּר מַקַּף סְחוֹר סְחוֹר עַל חֲקַל אַרְעָא יִתְחַשַּׁב פֻּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ וּבְיוֹבֵלָא יִפּוֹק:

(לב) **וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם:**

רש"י◄ **וְעָרֵי הַלְוִיִּם•** אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עִיר שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם. **גְּאֻלַּת עוֹלָם•** גּוֹאֵל מִיָּד אֲפִלּוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, אִם מָכְרוּ שָׂדֶה מִשְּׂדוֹתֵיהֶם הַנְּתוּנוֹת לָהֶם בְּאַלְפַּיִם אַמָּה סְבִיבוֹת הֶעָרִים, אוֹ אִם מָכְרוּ בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וְאֵינוֹ חָלוּט לְסוֹף שָׁנָה.

לב וְקִרְוֵי לֵיוָאֵי בָּתֵּי קִרְוֵי אַחֲסַנְתְּהוֹן פֻּרְקַן עָלָם תְּהֵי לְלֵיוָאֵי:

(לג) **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמִּכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

לג וְדִי יִפְרוֹק מִן לֵיוָאֵי וְיִפּוֹק זְבִין בֵּיתָא וְקַרְתָּא אַחֲסַנְתֵּהּ בְּיוֹבֵלָא אֲרֵי בָּתֵּי קִרְוֵי לֵיוָאֵי הִיא אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם** • וְאִם יִקְנֶה בַּיִת אוֹ עִיר מֵהֶם. **וְיָצָא בַּיּוֹבֵל** • אוֹתוֹ מִמְּכַר שֶׁל בַּיִת אוֹ שֶׁל עִיר, וְיָשׁוּב לַלֵּוִי שֶׁמְּכָרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה חָלוּט כִּשְׁאָר בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּ"גְאֻלָּה" זוֹ, לְשׁוֹן מְכִירָה. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", יָכוֹל לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּלוּקַח יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָה בַּיִת בְּעָרֵי הַלְוִיִּים, אֲבָל לֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי יִהְיֶה חָלוּט? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם", אַף הַגּוֹאֵל מִיַּד לֵוִי, גּוֹאֵל גְּאֻלַּת עוֹלָם. **וְיָצָא מִמְּכַר־בַּיִת** • הֲרֵי זוֹ מִצְוָה אַחֶרֶת, וְאִם לֹא גְּאָלָהּ, יוֹצְאָה בַּיּוֹבֵל, וְאֵינוֹ נֶחֱלָט לְסוֹף שָׁנָה כְּבַיִת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִיא אֲחֻזָּתָם** • לֹא הָיָה לָהֶם נַחֲלַת שָׂדוֹת וּכְרָמִים, אֶלָּא עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ הֵם לָהֶם בִּמְקוֹם שָׂדוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם גְּאֻלָּה כְּשָׂדוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּפָקַע נַחֲלָתָם מֵהֶם.

(לד) **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם:**

לד וַחֲקַל רְוַח קִרְוֵיהוֹן לָא יִזְדַּבָּן אֲרֵי אַחֲסָנַת עָלָם הוּא לְהוֹן:

רש"י ◄ **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר** • מֶכֶר גִּזְבָּר, שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בֶּן לֵוִי אֶת שָׂדֵהוּ וְלֹא גְּאָלָהּ, וּמְכָרָהּ גִּזְבָּר, אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (ויקרא כז כ): "וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד", אֲבָל בֶּן לֵוִי גּוֹאֵל לְעוֹלָם.

(לה) **וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ:**

לה וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךָ וּתְמוּט יְדֵהּ עִמָּךְ וְתַתְקֵף בֵּהּ דַּיָּר וְתוֹתָב וִיחֵי עִמָּךְ:

רש"י ◄ **וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ** • (ת"כ) אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיֵּרֵד וְיִפֹּל וְיִהְיֶה קָשֶׁה לַהֲקִימוֹ, אֶלָּא חַזְּקֵהוּ מִשְּׁעַת מוֹטַת הַיָּד, לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְמַשֹּׂאוֹי שֶׁעַל הַחֲמוֹר; עוֹדֵהוּ עַל הַחֲמוֹר, אֶחָד תּוֹפֵס בּוֹ וּמַעֲמִידוֹ; נָפַל לָאָרֶץ, חֲמִשָּׁה אֵין מַעֲמִידִין אוֹתוֹ. **גֵּר וְתוֹשָׁב** • אַף אִם הוּא גֵּר אוֹ תוֹשָׁב, וְאֵיזֶהוּ תוֹשָׁב? כָּל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת.

(לו) **אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ:**

לו לָא תִּסַּב מִנֵּהּ חִבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ וִיחֵי אָחוּךָ עִמָּךְ:

רש"י ◄ **נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית** • חַד שַׁוִּינְהוּ רַבָּנָן, וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** • לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם נִמְשֶׁכֶת אַחַר הָרִבִּית וְקָשֶׁה לִפְרֹשׁ הֵימֶנּוּ, וּמוֹרֶה לְעַצְמוֹ הֶתֵּר בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלוֹת אֶצְלוֹ, הֲצָרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". (ב"מ סב) אוֹ הַתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּנָכְרִי כְּדֵי לְהַלְווֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, הֲרֵי זֶה דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לָכֵן הֲצָרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

(לז) **אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ:**

לז יָת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן לֵהּ בְּחִבּוּלְיָא וּבְרִבִּיתָא לָא תִתֵּן מֵיכְלָךְ:

(לח) **אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס**

לח אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְמִתַּן לְכוֹן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ:

ספורנו

(לה) **וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ.** לַהֲקִימוֹ. תורה לו **וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ.** וְזֶה תַּעֲשֶׂה כְּשֶׁיֵּשׁ לְאֵל יָדְךָ דֵּי לִחְיוֹת אַתָּה וּלְהַלְוֹתוֹ, כְּאָמְרָם ז"ל: חַיֶּיךָ קוֹדְמִים לְחַיֵּי חֲבֵרְךָ (בבא מציעא סב, א). תורה לו

(לו) **אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ.** כִּי זֶה הֶרֶךְ נָאוֹת לַהֲקִימוֹ, כְּשֶׁתַּלְוֶהוּ בְּלִי נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית. (לח) **לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים.** שֶׁיִּהְיֶה הַתַּכְלִית הַמְכֻוָּן מִמֶּנּוּ מֵשֶׁג בֵּין כֻּלְּכֶם,

רש"י◄ **אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי וְגוֹ׳** • וְהִבְחַנְתִּי בֵּין בְּכוֹר לְשֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר, אַף אֲנִי יוֹדֵעַ וְנִפְרָע מִן הַמַּלְוֶה מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְאוֹמֵר: ׳שֶׁל נָכְרִי הֵם׳. דָּבָר אַחֵר: "אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוֹתַי, אֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם. **לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן** • בִּשְׂכַר שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי. **לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים** • (ת"כ) שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲנִי לוֹ לֵאלֹהִים. וְכָל הַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה, כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם (רש"י כה, לח) לְרַשִׁ"י הֻקְשָׁה: הֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַיְסוֹד לְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּן, וּמַדּוּעַ הִיא מֻזְכֶּרֶת לְגַבֵּי אִסּוּר רִבִּית דַּוְקָא. וּכְדֵי לְתָרֵץ שְׁאֵלָה זוֹ מוֹסִיף "וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם".

(לקוטי שיחות, כרך ח, עמוד 97)

~ יום רביעי י"ט אייר ~

(לט) **וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד:**

לט **וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִפְלַח בֵּהּ פָּלְחַן עַבְדִּין:**

רש"י◄ **עֲבֹדַת עָבֶד** • עֲבוֹדָה שֶׁל גְּנַאי, שֶׁיְּהֵא נִכָּר בָּהּ כְּעֶבֶד: שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא יִנְעֹל לוֹ מִנְעָלָיו.

(מ) **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ:**

מ **כַּאֲגִירָא כְתוֹתָבָא יְהֵי עִמָּךְ עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא יִפְלַח עִמָּךְ:**

רש"י◄ **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב** • עֲבוֹדַת קַרְקַע וּמְלֶאכֶת אֻמָּנוּת, כִּשְׁאָר שְׂכִירִים הִתְנַהֵג בּוֹ. **עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל** • אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל לִפְנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים, הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ.

(מא) **וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב:**

מא **וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ וִיתוּב לְזַרְעִיתֵהּ וּלְאַחֲסָנַת אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב:**

רש"י◄ **הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ** • אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא נִמְכַּר, בָּנָיו מִי מְכָרָן? אֶלָּא מִכָּאן, שֶׁרַבּוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו. **וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו** • (ת"כ. מכות יב) אֶל כְּבוֹד אֲבוֹתָיו, וְאֵין לְזַלְזְלוֹ בְּכָךְ. **אֲחֻזַּת** • חֶזְקַת.

~ נקודות משיחות קודש ~

בָּנָיו מִי מְכָרָן (רש"י כה, מא) וְאִלּוּ בַּגְּמָרָא נֶאֱמַר "מִי נִמְכָּרִים". וְיֵשׁ לְבָאֵר: **מִי נִמְכָּרִים** – לְפִי רַז"ל אֵין בִּכְלָל אֶפְשָׁרוּת שֶׁאָב יִמְכֹּר אֶת בְּנוֹ, כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ בַּגְּמָרָא מִן הַכָּתוּב "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה". **מִי מְכָרָן** – בְּדֶרֶךְ

ספורנו

וְלָכֵן רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה סֵדֶר הַמְּדִינוֹת בָּכֶם בְּאֹפֶן שֶׁתּוּכְלוּ כֻּלְּכֶם לִחְיוֹת זֶה עִם זֶה, וְתַעַזְרוּ זֶה אֶת זֶה לְהַשְׁלִים הַמְכֻוָּן. תורה לט

(מ) **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ.** הַקָּנוּי קִנְיַן שֵׁשׁ שָׁנִים יִהְיֶה אֶצְלְךָ "כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה", וְהַקָּנוּי קִנְיַן יוֹבֵל יִהְיֶה אֶצְלְךָ כְּשָׂכִיר שֶׁהִתְיַשֵּׁב עִמְּךָ לְשָׁנִים רַבּוֹת. תורה מא

הַפְּשָׁט אֶפְשָׁר לִמְכֹּר בֵּן, כִּי מִצַּד הַסְּבָרָא אֵין הֶבְדֵּל בֵּין בֵּן לְבַת, וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בִּתּוֹ" הוּא מִצַּד הַדִּינִים הַמְּיֻחָדִים בְּאָמָה (כְּגוֹן יִעוּד); אֶלָּא שֶׁהָאָב לֹא מִמֵּשׁ אֶת זְכוּתוֹ וְלֹא מְכָרָן.

(לקוטי שיחות, כרך יב, עמוד 152)

(מב) כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד:

מב אֲרֵי עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לָא יִזְדַּבְּנוּן זְבוּן עַבְדִּין:

רש"י◄ כִּי עֲבָדַי הֵם • (ת"כ) שְׁטָרֵי קוֹדֵם. לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד • בְּהַכְרָזָה: 'כָּאן יֵשׁ עֶבֶד לִמְכֹּר'! וְלֹא יַעֲמִידֶנּוּ עַל אֶבֶן הַלֶּקַח.

(מג) לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ:

מג לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ:

רש"י◄ לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ • מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּדֵי לְעַנּוֹתוֹ, אַל תֹּאמַר לוֹ: "הָחֵם לִי אֶת הַכּוּס הַזֶּה!" וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ, "עֲדֹר תַּחַת הַגֶּפֶן עַד שֶׁאָבוֹא!". שֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין מַכִּיר בַּדָּבָר אִם לְצֹרֶךְ אִם לָאו, וְאוֹמֵר אֲנִי לוֹ שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ, הֲרֵי הַדָּבָר הַזֶּה מָסוּר לַלֵּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ".

(מד) וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה:

מד וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ דִּי יְהוֹן לָךְ מִן עַמְמַיָּא דִּי בְסַחֲרָנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן עַבְדִּין וְאַמְהָן:

רש"י◄ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ • אִם תֹּאמַר: אִם־כֵּן, בַּמֶּה אֶשְׁתַּמֵּשׁ? בְּעַבְדִּי אֵינִי מוֹשֵׁל, בְּשֶׁבַע אֲמוֹת אֵינִי נוֹחֵל, שֶׁהֲרֵי הִזְהַרְתַּנִי (דברים כ טז): "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה", אֶלָּא מִי יְשַׁמְּשֵׁנִי? מֵאֵת הַגּוֹיִם • הֵם יִהְיוּ לְךָ לַעֲבָדִים. אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם • וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּל אַרְצְכֶם, שֶׁהֲרֵי בָּהֶם אָמַרְתִּי: "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה".

(מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה:

מה וְאַף מִבְּנֵי תוֹתְבָיָא עָרְלָיָא דְּדָרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן דִּי אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעֲכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחֲסָנָא:

רש"י◄ וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים • (קידושין סז) שֶׁבָּאוּ מִסְּבִיבוֹתֵיכֶם לִשָּׁא נָשִׁים בְּאַרְצְכֶם וְיָלְדוּ לָהֶם, הַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב וְאֵינוֹ בִּכְלַל "לֹא תְחַיֶּה", אֶלָּא אַתָּה מֻתָּר לִקְנוֹתוֹ כְּעֶבֶד. מֵהֶם תִּקְנוּ • אוֹתָם תִּקְנוּ.

(מו) וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ: ס

מו וְתַחֲסוּן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לִירֻתַּת אַחֲסָנָא לְעָלַם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבְאַחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר בַּאֲחוּהִי לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ:

רש"י◄ וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם • הַחֲזִיקוּ בָּהֶם לְנַחֲלָה לְצֹרֶךְ בְּנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם; וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ: "הַנְחִילוּם לִבְנֵיכֶם", שֶׁאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב 'וְהִנְחַלְתֶּם אוֹתָם לִבְנֵיכֶם'. וְהִתְנַחַלְתֶּם • כְּמוֹ 'וְהִתְחַזַּקְתֶּם'. אִישׁ בְּאָחִיו • לְהָבִיא נָשִׁיא בְּעַמּוֹ וּמֶלֶךְ בִּמְשָׁרְתָיו, שֶׁלֹּא לִרְדּוֹת בְּפָרֶךְ.

ספורנו

(מב) כִּי עֲבָדַי הֵם. אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ הָיָה רָאוּי לְכָל שִׁעְבּוּד, מִכָּל מָקוֹם מִצַּד מַה שֶּׁהוּא עַבְדִּי אֵין בְּיָדוֹ לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְעַבְדוּת מֻחְלָט. תורה מג

(מז) **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר:**

מז וַאֲרֵי תַדְבֵּק יַד עָרֵל וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמֵּה וְיִזְדַּבַּן לְעָרֵל תּוֹתָב עִמָּךְ אוֹ לְאַרְמֵי זַרְעִית גִּיּוֹרָא:

רש"י◄ **יַד גֵּר וְתוֹשָׁב•** גֵּר וְהוּא תּוֹשָׁב, כְּתַרְגּוּמוֹ: "עָרֵל תּוֹתָב", וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ: "וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב". **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ•** מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיַּעֲשִׁיר? דִּבּוּקוֹ עִמָּךְ. **וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ•** מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיָּמוּךְ? דִּבּוּקוֹ עִמּוֹ, עַל־יְדֵי שֶׁלָּמַד מִמַּעֲשָׂיו. **מִשְׁפַּחַת גֵּר•** (קידושין כ. ב"מ ע"א) זֶהוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לְעֵקֶר", זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים עַצְמָהּ לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ. וְלֹא לֶאֱלֹהוּת, אֶלָּא לַחֲטֹב עֵצִים וְלִשְׁאֹב מַיִם.

~ נקודות משיחות קודש ~

גַּם הַנִּמְכָּר לְגֵר – "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ"

וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב . . גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ: אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ . . אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: (כה, מז־מט)

צָרִיךְ לְהָבִין: א. חֲרֵי מָנָה כָּאן הַכָּתוּב קְרוֹבָיו הַמְחֻיָּבִים לִפְדּוֹתוֹ לְפִי סֵדֶר קִרְבָתָם, וּמַדּוּעַ לֹא נִכְתַּב אָבִיו, שֶׁהוּא הַקָּרוֹב בְּיוֹתֵר. ב. מַדּוּעַ אִם "הִשִּׂיגָה יָדוֹ" מוֹפִיעַ לְבַסּוֹף, חֲרֵי אִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן מְחֻיָּב הוּא תְּחִלָּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אִישׁ יְהוּדִי הַנִּמְכָּר לְגוֹי, וְעַד לַעֲבוֹדָה־זָרָה, מוֹרֶה שֶׁנִּשְׁמָתוֹ נִמְצֵאת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב רוּחָנִי נָמוּךְ וְיָרוּד בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן תִּתָּכֵן אֶפְשָׁרוּת שֶׁיִּהְיֶה עֶבֶד לַעֲבוֹדָה־זָרָה. מַצָּב שֶׁכָּזֶה, יְסוֹדוֹ בְּ'שִׁכְחָה' אוֹדוֹת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם [וּבְסִגְנוֹן תּוֹרַת הַחֲסִידוּת: חֲסֵרָה לוֹ בְּחִינַת "אַבָּא", הַיְנוּ הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָרוֹאָה אֱלֹקוּת תָּדִיר, וְלָכֵן יוּכַל מַצָּבוֹ לִירֵד כָּל כָּךְ]. וּלְכָךְ לֹא נִמְנֶה כָּאן אָבִיו, לְהוֹרוֹת שֶׁמַּצָּב זֶה נוֹבֵעַ מִכָּךְ שֶׁאֵין לוֹ "אָב".

וְאִם כֵּן, אַף שֶׁאָדָם הַנִּמְצָא בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה, אֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּלָל, חֲרֵי מֻבְטָח לוֹ שֶׁיִּפָּדֶה, כַּמְדַיֵּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ" – לְשׁוֹן הַבְטָחָה, שֶׁלִּהְיוֹתוֹ בֵּן לְעַם יִשְׂרָאֵל, חֲרֵי וַדַּאי הַדָּבָר שֶׁיִּפָּדֶה בַּסּוֹף. וְאַחַר שֶׁיִּפְדּוּהוּ מִלְּמַעְלָה בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא (קְרוֹבָיו), חֲרֵי הַתַּכְלִית הִיא שֶׁלְּבַסּוֹף תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ אֶת ה' מִצַּד עַצְמוֹ. וְלָכֵן נִכְתַּב בַּסּוֹף "הִשִּׂיגָה יָדוֹ", הַיְנוּ, שֶׁעָלָיו לִדְאוֹג שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה כְּמַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, אֶלָּא יִרְכֹּשׁ גְּאֻלָּתוֹ בְּעַצְמוֹ.

(עַל־פִּי לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת כְּרַךְ יז, עַמּוּד 297 – מִתּוֹךְ 'לִקְרַאת שַׁבָּת')

(מח) **אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ:**

מח בָּתַר דְּיִזְדַּבַּן פֵּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ חַד מֵאַחוֹהִי יִפְרְקִנֵּהּ:

רש"י◄ **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ•** מִיָּד, אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיִּטָּמַע עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁחֲרֵי כָּל עַצְמוֹ לֹא קְנָאוֹ אֶלָּא לְעָבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁחֲרֵי בַּיּוֹבֵל יֵצֵא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטָּה: "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל", וּבְנָכְרִי שֶׁתַּחַת יָדְךָ — הַכָּתוּב מְדַבֵּר (ב"ק קיג), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, לֹא תָּבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם. אֶלָּא כְּשֶׁבָּא לִגָּאֵל, יְדַקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן, לְפִי הַמַּגִּיעַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יְנַכֶּה לוֹ הַנָּכְרִי מִן דָּמָיו: אִם הָיוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה מִשֶּׁנִּמְכַּר עַד הַיּוֹבֵל, וּקְנָאוֹ בְּעֶשְׂרִים מָנֶה, נִמְצָא שֶׁקָּנָה הַנָּכְרִי עֲבוֹדַת שָׁנָה בְּמָנֶה; וְאִם שָׁהָה זֶה אֶצְלוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים וּבָא לִגָּאֵל, יְנַכֶּה לוֹ חֲמִשָּׁה מָנִים וְיִתֵּן לוֹ הָעֶבֶד חֲמִשָּׁה־עָשָׂר מָנִים, וְזֶהוּ "וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים".

(מט) **אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל:**

מט אוֹ אַח אֲבוּהִי אוֹ בַר אַח אֲבוּהִי יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ מִקָּרִיב בִּשְׂרֵהּ מִזַּרְעִיתֵהּ יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ דְּתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיִתְפְּרַק:

ספורנו

(מח) **אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ.** כְּבָר בֵּאֲרוּ ז"ל (קידושין כ, ב): שֶׁלֹּא תֹּאמַר, מֵאַחַר שֶׁהָלַךְ זֶה וְנַעֲשָׂה כֹּמֶר לַעֲבוֹדָה זָרָה אֶדְחֶה אֶבֶן אַחַר הַנּוֹפֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ". תורה מט

(נ) וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ׃

נ וְיִחַשֵּׁב עִם זָבְנֵהּ מִשַּׁתָּא דְּאִזְדַּבַּן לֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וִיהֵי כְּסַף זְבִינוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּהּ׃

רש"י◄ כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ • חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, יַחְשׁוֹב כְּאִלּוּ נִשְׂכַּר עִמּוֹ כָּל שָׁנָה בְּמָנֶה, וִינַכֶּה לוֹ.

(נא) אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ׃

נא אִם עוֹד סְגִיאוּת בִּשְׁנַיָּא לְפוּמְהֵן יָתִיב פֵּרְקָנֵהּ מִכְּסַף זְבִינוֹהִי׃

רש"י◄ אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים • עַד הַיּוֹבֵל. לְפִיהֶן • הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

(נב) וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ׃

נב וְאִם זְעֵר יִשְׁתָּאַר בִּשְׁנַיָּא עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וִיחַשֵּׁב לֵהּ כְּפוּם שְׁנוֹהִי יָתֵב יָת פֵּרְקָנֵהּ׃

(נג) כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ׃

נג כַּאֲגִיר שָׁנָא בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּהּ לָא יִפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָיךְ׃

רש"י◄ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ • כְּלוֹמַר, וְאַתָּה רוֹאֶה.

(נד) וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ׃

נד וְאִם לָא יִתְפְּרַק בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְּיוֹבְלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש"י◄ וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה • בְּ"אֵלֶּה" הוּא נִגְאָל, וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ. (הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ • הַנִּכְרִי חַיָּב בִּמְזוּנוֹת בָּנָיו).

(נה) כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

נה אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּין עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש"י◄ כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים • שִׁטְרֵי קוֹדֵם. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • כָּל הַמְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַטָּה, כְּאִלּוּ מְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַעְלָה.

ספורנו

(נ) **וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ.** אַף עַל פִּי שֶׁהַקּוֹנֶה הוּא גּוֹי כָּבוּשׁ תַּחַת יָדְךָ וְקָנָה שֶׁלֹּא כְּהוֹגֶן, לֹא יִמְשְׁכֶנּוּ וְיֵצֵא. תורה נא

(נא) **אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים.** אֵין סָפֵק שֶׁאַחַר שֶׁשָּׁהָא הָעֶבֶד בְּבֵית אֲדוֹנָיו זְמַן רַב תִּהְיֶה פְּעֻלָּתוֹ יוֹתֵר מְעֻלָּה מִמַּה שֶׁהָיְתָה בִּתְחִלַּת הִכָּנְסוֹ לַעֲבֹד. לְכָךְ אָמַר, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ זְמַן הַרְבֵּה עַד סוֹף זְמַן מִמְכָּרוֹ, וְאֵין סָפֵק שֶׁלֹּא הָיְתָה פְּעֻלָּתוֹ עַל אוֹתוֹ הַשְּׁלֵמוּת שֶׁהָיְתָה עֲתִידָה לִהְיוֹת אִם הָיָה שׁוֹהֶא כָּל הַזְּמַן, מִכָּל מָקוֹם יִגְרַע מִדְּמֵי מֶכֶר כְּפִי "כֶּסֶף מִקְנָתוֹ", כְּאָמְרָם ז"ל: 'נִתְרַבֶּה כַּסְפּוֹ, כְּפִי שָׁנָיו' (קדושין כ, ב). תורה נב

(נב) **וְאִם מְעַט נִשְׁאַר.** בְּאֹפֶן שֶׁשָּׁכַר שְׁנֵי הַפְּעֻלָּה הַטּוֹבָה שֶׁעָבְרוּ עוֹדֵף עַל הָרָאוּי כְּפִי חֶשְׁבּוֹן הַמֶּכֶר, יִגְרַע הָרָאוּי לִפְעֻלַּת הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ, כְּאָמְרָם ז"ל: 'נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ, כְּפִי שָׁנָיו' (שם). תורה נג

כו (א) **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

א לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן טַעֲוָן וְצֶלֶם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סָגְדָא לָא תִתְּנוּן בְּאַרְעֲכוֹן לְמִסְגַּד עֲלַהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם•** (ת"כ) כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ; לְכָךְ נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, וְאַף הַפָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ נֶאֱמְרוּ עַל הַסֵּדֶר: בַּתְּחִלָּה הִזְהִיר עַל הַשְּׁבִיעִית; וְאִם חָמַד מָמוֹן וְנִחְשַׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, סוֹפוֹ לִמְכֹּר מִטַּלְטְלָיו, לְכָךְ סָמַךְ לָהּ: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר, (מה כְּתִיב בָּהּ? "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד); לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף לוֹוֶה בְּרִבִּית — כָּל אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנוֹת קָשׁוֹת מִן הָרִאשׁוֹנוֹת; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, לֹא דַּיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְנָכְרִי. **וְאֶבֶן מַשְׂכִּית•** לְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ (שמות לג, כב): "וְשַׂכֹּתִי כַפִּי", שֶׁמְּכַסִּין הַקַּרְקַע בִּרְצָפַּת אֲבָנִים. **לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ•** אֲפִלּוּ לַשָּׁמַיִם, לְפִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הִיא, וְאָסְרָה תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, חוּץ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

(ב) **אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:**

ב יָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּילִי תִּטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין אֲנָא יְיָ: פ פ פ

רש"י◄ **אֲנִי ה'•** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר:

נ"ז פסוקים, חטי"ל סימן. לאחוז"ה סימן. חסלת פרשת בהר

(ג) **אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:**

ג אִם בְּקָיְמֵי תְּהָכוּן וְיָת פִּקּוּדֵי תִּטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן:

רש"י◄ **אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ•** יָכוֹל זֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְגוֹ'", הֲרֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת אָמוּר! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ"? שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. **וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ•** הֱווּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה עַל־מְנָת לִשְׁמֹר וּלְקַיֵּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה א): "וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם".

ספורנו

כו (א) **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם.** אַף עַל פִּי שֶׁתִּשְׁתַּעְבְּדוּ לְאֻמּוֹת - כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה זֶה, שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לְגוֹיִם - לֹא תָּמִירוּ כְּבוֹדְכֶם בְּלֹא יוֹעִיל. וְזֶה, שֶׁלֹּא יִטְעוּ, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ ז"ל (סנהדרין קה, א) שֶׁטָּעוּ רַבִּים בְּעֵת הַגּוֹלָה, שֶׁאָמְרוּ לַנְּבִיאִים: עֶבֶד שֶׁמָּכְרוֹ רַבּוֹ, וְאִשָּׁה שֶׁגֵּרְשָׁהּ בַּעְלָהּ, כְּלוּם יֵשׁ לָזֶה עַל זֶה כְּלוּם? ! וְזֶה, כִּי אֲפִלּוּ אַחַר כָּל שִׁעְבּוּד - אַתֶּם עֲבָדַי, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ ז"ל (שם) שֶׁהִשִּׁיבוּ הַנְּבִיאִים עַל זֶה, כְּאָמְרָם (שָׁם: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מאי דִּכְתִיב) "דָּוִד עַבְדִּי" (שמואל ב ג, יח), "נְבוּכַדְנֶצַּר עַבְדִּי" (ירמיהו כה, ט), עֶבֶד שֶׁקָּנָה נְכָסִים, עֶבֶד לְמִי, נְכָסִים לְמִי? ! **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.** אֲפִלּוּ בִּימֵי הַשִּׁעְבּוּד, כְּאָמְרוֹ "וְאַף גַּם זֹאת.. לֹא מְאַסְתִּים.. כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (פסוק מד). תורה ב

(ב) **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ.** אַף בִּימֵי הַשִּׁעְבּוּד, אַף עַל פִּי שֶׁהַמְּנוּחָה בָּהֶם זֵכֶר לְחֵרוּת. **וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ.** הַמְּקוֹמוֹת הַמְּקֻדָּשִׁים בַּגָּלוּת, וְהֵם בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּאָמְרוֹ "וָאֶהְיֶה לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעַט" (יחזקאל יט, טז), וְאָמְרוּ ז"ל (מגילה כט, א): אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת (שֶׁבַּבָּבֶל). תורה ג

(ג) **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ.** חֻקּוֹת' הֵם גְּזֵרוֹת מֶלֶךְ שֶׁיְּנַהֵג הָאָדָם בָּהֶם בְּהִשְׁתַּדְּלוּת עִסְקֵי חַיָּיו, וְהַהִתְנַהֲגוּת בָּהֶם יִקָּרֵא 'הֲלִיכָה', כְּאָמְרוֹ "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ" (לעיל יח, ג), וְכֵן "וְאֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם" (שם פסוק ד), וְכֵן "בְּחֻקּוֹת הַחַיִּים הָלַךְ" (יחזקאל לג, טו).

וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ. הִנֵּה הַשְּׁמִירָה בַּמִּצְוֹת הִיא הַהַשְׁגָּחָה בְּאֹפֶן עֲשִׂיָּתָם וּבַמְּכֻוָּן מֵהֶם, וְזֶה בְּעִיּוּן נָאוֹת, כְּאָמְרָם ז"ל: "שָׁמֹר" זוֹ מִשְׁנָה.

אָמַר אִם כֵּן: אִם תִּתְנַהֲגוּ בְּדַרְכֵי הָאֵל יִתְבָּרֵךְ הַנִּכְלָלִים בַּחֵלֶק הַמַּעֲשִׂי בְּתוֹרָתוֹ, וּתְעַיְּנוּ בַּמִּצְוֹת לָדַעַת אֹפֶן עֲשִׂיָּתָן וְתַכְלִיתָן, וּבָזֶה תַּשְׁלִימוּ כַּוָּנָתוֹ לִהְיוֹתָם בְּצַלְמוֹ כִּדְמוּתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

אם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ . . וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם (כו, ג־ד) יְדוּעָה הַשְּׁאֵלָה, הֲרֵי הָעִקָּר הוּא הַשָּׁכָר הָרוּחָנִי. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה "בְּחֻקֹּתַי" הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן חֲקִיקָה. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נִתָּן לְהַפְרִיד בֵּין אוֹת הַחֲקוּקָה בְּאֶבֶן וּבֵין הָאֶבֶן עַצְמָהּ, כְּמוֹ־כֵן הַתּוֹרָה צְרִיכָה לִהְיוֹת חֲקוּקָה בַּלֵּב, הִיא צְרִיכָה לְהִתְמַזֵּג עִם הָאָדָם וְלִחְדֹּר בְּכָל מַהוּתוֹ. וְדָבָר זֶה בָּא לִידֵי בִּטּוּי בְּכָךְ שֶׁהַשְּׁפָעָתָהּ מְקִיפָה גַּם אֶת חַיָּיו הַגַּשְׁמִיִּים וּמְבִיאָה לוֹ שָׂכָר גַּשְׁמִי.

(לקוטי שיחות, כרך לז, עמ' 79)

(ד) וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ:

ד וְאֶתֵּן מַטְרֵיכוֹן בְּעִדָּנְהוֹן וְתִתֵּן אַרְעָא עֲלַלְתַּהּ וְאִלַּן חַקְלָא יִתֵּן אִבֵּהּ:

רש"י◄ **בְּעִתָּם•** (ת"כ, תענית כב) בְּשָׁעָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לָצֵאת, כְּגוֹן (בְּלֵילֵי רְבִיעִית, רש"י ישן) בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת.

וְעֵץ הַשָּׂדֶה• (ת"כ) הֵן אִילָנֵי סָרָק, וַעֲתִידִין לַעֲשׂוֹת פֵּרוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

סִבַּת הַיְּעוּדִים הַגַּשְׁמִיִּים

וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: (כו ד)

וְהִקְשָׁה הָאַבַּרְבַּנֵאל: מַדּוּעַ הַשָּׂכָר עַל עָמָל בַּתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא שָׂכָר גַּשְׁמִי, וַהֲרֵי עִיקַּר שְׁלֵמוּת הַשָּׂכָר הוּא תּוֹעֶלֶת וְטוֹבָה רוּחָנִית שֶׁהִיא הַטּוֹבָה וְהַתּוֹעֶלֶת הָאֲמִיתִּית? וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה: עַל הַתּוֹרָה נֶאֱמַר "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ", וּפֵרוּשׁוֹ, לֹא רַק שֶׁהַתּוֹרָה מְבִיאָה חַיִּים לָאָדָם, אֶלָּא שֶׁהִיא הִיא הַחַיִּים שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְהַיְנוּ שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל, אֵין הַתּוֹרָה דָּבָר נוֹסָף עַל מְצִיאוּתוֹ וּפְרָט מְסֻיָּם בְּחַיָּיו, אֶלָּא הִיא מַהוּתוֹ וְחַיָּיו מַמָּשׁ. וְעִנְיָן זֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חַיֵּינוּ, מִתְבַּטֵּא כַּאֲשֶׁר הַתּוֹרָה פּוֹעֶלֶת וּמַשְׁפִּיעָה לֹא רַק עַל עִנְיָנֵי נִשְׁמָתוֹ אֶלָּא גַּם בְּעִנְיָנִים גּוּפָנִיִּים וּבְכָל עִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים הַשַּׁיָּכִים אֵלָיו.

וְלָכֵן: אִם הַשָּׂכָר עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ הָיָה רַק שֶׁיִּזְכֶּה לְמַעֲלוֹת רוּחָנִיּוֹת וְעִנְיָנִים נַעֲלִים, אֵין כָּאן בִּטּוּי שָׁלֵם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא כָּל מְצִיאוּתוֹ, כִּי הַשָּׂכָר הוּא כְּמוֹ תּוֹצָאָה טִבְעִית מֵעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ, שֶׁלָּכֵן הוּא שָׂכָר רוּחָנִי תְּמוּרַת עֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית. אֲבָל כַּאֲשֶׁר נִשְׁפָּעוֹת לוֹ טוֹבוֹת גַּשְׁמִיּוֹת בִּגְלַל עֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, "וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם", אַזַּי נִרְאָה וְנִכָּר שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֵינָם רַק לִמּוּד וַעֲשִׂיָּה נוֹסָפִים עַל מְצִיאוּתוֹ אוֹ אֲפִילוּ פְּרָט בִּמְצִיאוּתוֹ, אֶלָּא הַתּוֹרָה הִיא כָּל מַהוּתוֹ וְחַיּוּתוֹ, וְלָכֵן הָעֵסֶק בָּהּ מֵבִיא טוֹבָה וְתוֹעֶלֶת בְּכָל עִנְיָנָיו, גַּם בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך לז, עמוד 81 – מתוך 'לקראת שבת')

(ה) וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם:

ה וְיַעְרַע לְכוֹן דְּיָשָׁא יָת קְטָפָא וּקְטָפָא יְעָרַע לְאַפּוֹקֵי בַּר זַרְעָא וְתֵיכְלוּן לַחְמְכוֹן לְמִשְׂבַּע וְתֵיתְבוּן לְרָחְצָן בְּאַרְעֲכוֹן:

רש"י◄ **וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר•** שֶׁיְּהֵא הַדַּיִשׁ מְרֻבֶּה וְאַתֶּם עֲסוּקִים בּוֹ עַד הַבָּצִיר, וּבַבָּצִיר תַּעַסְקוּ עַד שְׁעַת הַזָּרַע. **וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע•** (ת"כ) אוֹכֵל קִמְעָא, וְהוּא מִתְבָּרֵךְ בְּמֵעָיו.

ספורנו

וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם. וְאָז יִהְיֶה לָכֶם זֶה הַשְּׁלֵמוּת בְּקִנְיָן, בְּאֹפֶן שֶׁתַּעֲשׂוּ אוֹתָם כְּמוֹ פּוֹעֲלִים הַטּוֹב בִּרְצוֹן נַפְשְׁכֶם, לֹא כִּמְצַוִּים וְעוֹשִׂים מִיִּרְאָה, אֲשֶׁר בָּזֶה יִהְיֶה הָעוֹשֶׂה מִתְפָּעֵל בְּצַד מָה, אֲבָל תַּעֲשׂוּ מֵאַהֲבָה, חֲפֵצִים בִּרְצוֹן הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, כְּאָמְרָם: עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ (אבות ב, ד). תורה ד

(ו) **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם:**

ו וְאֶתֵּן שְׁלָמָא בְּאַרְעָא וְתִשְׁרוּן וְלֵית דְּמָנִיד וֶאֱבַטֵּל חַיְתָא בִּשְׁתָּא מִן אַרְעָא וּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא לָא יְעַדּוּן בְּאַרְעֲכוֹן:

רש"י ◄ **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם.** שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: חֲרִי מַאֲכָל וַהֲרֵי מִשְׁתֶּה, אִם אֵין שָׁלוֹם אֵין כְּלוּם! תַּלְמוּד־לוֹמַר אַחַר כָּל זֹאת: "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ"; מִכָּאן, שֶׁהַשָּׁלוֹם שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל". **וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם.** (ת"כ) אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְמִלְחָמָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצְכֶם מִמְּדִינָה לִמְדִינָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ (כו, ו) רַז"ל אָמְרוּ "מַשְׁבִּיתָן שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ", וַהֲיָנוּ שֶׁהַמַּזִּיק עַצְמוֹ הוֹפֵךְ לְטוֹב, בְּחִינַת 'אִתְהַפְּכָא'. וְכֵן מָצִינוּ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם חַיָּבִים לִהְיוֹת חָמֵץ, אַף שֶׁבְּפֶסַח הֶחָמֵץ אָסוּר. שֶׁכֵּן, מִי שֶׁנִּמְצָא בַּשָּׁלָב שֶׁל 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' חַיָּב לְהַרְחִיק אֶת הֶ'חָמֵץ', הַגְּבָהָה וְהִתְנַשְּׂאוּת; אַךְ לְאַחַר הַבֵּרוּר שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּעֵת סְפִירַת הָעֹמֶר, הוֹפֵךְ הֶ'חָמֵץ' עַצְמוֹ לְמִצְוָה, בִּבְחִינַת "רַיְגְּבָהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי ה'".

(לִקוּטֵי שִׂיחוֹת, כרך ז, עמ' 192)

(ז) **וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב:**

ז וְתִרְדְּפוּן יָת בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן וְיִפְּלוּן קֳדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא:

רש"י ◄ **לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב.** (ת"כ) אִישׁ בְּחֶרֶב רֵעֵהוּ.

(ח) **וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב:**

ח וְיִרְדְּפוּן מִנְּכוֹן חַמְשָׁא מְאָה וּמְאָה מִנְּכוֹן לְרִבּוֹתָא יֵעֵרְקוּן וְיִפְּלוּן בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן קֳדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא:

רש"י ◄ **וְרָדְפוּ מִכֶּם.** (ת"כ) מִן הַחֲלָשִׁים שֶׁבָּכֶם וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם. **חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה רְבָבָה.** (ת"כ) וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן, וַהֲלֹא לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, אֶלָּא: "וּמֵאָה מִכֶּם שְׁנֵי אֲלָפִים יִרְדֹּפוּ?!" (יֵשׁ מְדַקְדְּקִים בִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י, שֶׁהוּא כְּמוֹ כְּפֶל וַאֲרִיכוּת: וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן, וַהֲלֹא לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וּכְמוֹ כֵן מְדַקְדְּקִים כָּל גְּדוֹלֵי הַמְפָרְשִׁים וַחֲשׁוּבֵיהֶם בִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל, וּמַה טַּעַם פְּתַח? שֶׁגַּם־כֵּן כָּפֵל, וְעַיֵּן שָׁם בְּיִשּׁוּבָם, וְכָאן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ לְמוֹרֵי הַגָּאוֹן הַמַּפְלָג, מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי מֹשֶׁה חָרִיף נר"ו, שֶׁמִּלַּת 'רְבָבָה' סוֹבֵל שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: פֵּרוּשׁ אֶחָד עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, וְעַל זֶה מַקְשֶׁה רַשִׁ"י: 'וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן'? וּפֵרוּשׁ ב', רְבָבָה, מִסְפָּר מְרֻבֶּה, עַל שֵׁם רִבּוּי, וְזֶה הַפֵּרוּשׁ שׁוֹלֵל רַשִׁ"י בְּאָמְרוֹ: וַהֲלֹא לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר וְכוּ' וְדוֹ"ק), **אֶלָּא אֵינוֹ דּוֹמֶה מַעֲטִין הָעוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה לִמְרֻבִּים הָעוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה. וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם וְגוֹ'. שֶׁיִּהְיוּ נוֹפְלִין לִפְנֵיכֶם שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הָאָרֶץ.**

(ט) **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם:**

ט וְאֶתְפְּנֵי בְּמֵימְרִי לְאוֹטָבָא לְכוֹן וְאַפֵּשׁ יָתְכוֹן וַאַסְגֵּי יָתְכוֹן וַאֲקִם יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן:

ספורנו

(ז) **וּרְדַפְתֶּם אֶת אֹיְבֵיכֶם.** חוּץ לִגְבוּלְכֶם.

וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב. בְּזוּלַת מִלְחַמְתְּכֶם, כְּאָמְרוֹ "כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט, וּבְחַרְבּוֹ [אֶת] כָּל בָּשָׂר, וְרַבּוּ חַלְלֵי ה'" (ישעיהו סו, טז). תורה ח

(ט) **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם.** אַחַר אָבְדַן הָאֻמּוֹת, כְּאָמְרוֹ "כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל הַגּוֹיִם.. וְאוֹתְךָ לֹא אֶעֱשֶׂה כָלָה" (ירמיהו מו, כח).

וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי. אוֹתוֹ הַבְּרִית שֶׁאָמַרְתִּי "לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ" (בראשית יז, ז).

אִתְּכֶם. אֲקִימֵהוּ עִמָּכֶם בִּזְכוּתְכֶם, לֹא שֶׁאֶזְכֹּר לָכֶם בְּרִית אָבוֹת בִּלְבַד, כְּאָמְרוֹ "וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם, בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם" (יחזקאל לז, כו), וּכְאָמְרוֹ: "וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט" (ישעיהו נד, י). תורה י

רש״י◄ **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם•** אֶפְנֶה מִכָּל עֲסָקַי לְשַׁלֵּם שְׂכַרְכֶם, מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ שֶׁשָּׂכַר פּוֹעֲלִים וְכוּ׳ כִּדְאִיתָא בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳. **וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם•** (ת״כ) בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה. **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם•** (ת״כ) בְּקוֹמָה זְקוּפָה. **וַהֲקִימוֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם•** (ת״כ) בְּרִית חֲדָשָׁה, לֹא כַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהִפַּרְתֶּם אוֹתָהּ, אֶלָּא בְּרִית חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא תּוּפַר, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא ל־לא): ״וְכָרַתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה, לֹא כַּבְּרִית וְגוֹ׳״.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַשָּׂכָר הַמְיֻחָד שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל עֲמָלָם בַּתּוֹרָה

וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימוֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם: וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם — בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה. וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם — בְּקוֹמָה זְקוּפָה. (כו, ט. ובפירוש רש״י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין: רש״י הֲרֵי כָּתַב בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית: ״פְּרוּ — אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר. רְבוּ — שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה״, וּמַדּוּעַ שִׁנָּה כָּאן בְּפֵרוּשׁוֹ, וּפֵרֵשׁ שֶׁהַפְּרִיָּה וְהָרְבִיָּה שְׁנֵיהֶם כְּלוּלִים בְּמִלַּת ״וְהִפְרֵיתִי״, וְאִלּוּ ״הִרְבֵּיתִי״ מְדַבֵּר עַל עִנְיָן אַחֵר לְגַמְרֵי?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמְּכִּיוָן שֶׁכָּאן מְדַבֵּר עַל שָׂכָר מְיֻחָד שֶׁמַּגִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל עַל הַהוֹסָפָה בִּשְׁמִירַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, ״שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה״, לָכֵן גַּם הַשָּׂכָר הוּא שָׂכָר מְיֻחָד לְיִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַכְּוָנָה הִיא עַל שָׂכָר שֶׁל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה כִּפְשׁוּטָם, שֶׁהֲרֵי בָּזֶה נִתְבָּרְכוּ גַּם אֻמּוֹת הָעוֹלָם ״פְּרוּ וּרְבוּ״, אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא לְסוּג בְּרָכָה אַחֶרֶת לְגַמְרֵי. פְּרוּ: שֶׁהַפְּרִיָּה עַצְמָהּ הִיא בְּאֹפֶן שֶׁל רְבִיָּה. הַיְנוּ, שֶׁאֵצֶל אוּמּוֹת הָעוֹלָם, יֵשׁ פְּרִיָּה שֶׁאֶחָד מוֹלִיד אֶחָד, אֲבָל לֹא מְחַיֵּב שֶׁהַנּוֹלָד יוֹלִיד, אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהוּא יִהְיֶה עָקָר, וְיֵשׁ רְבִיָּה שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה. אֲבָל בִּבְרַכַּת ״וְהִפְרֵיתִי״ אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכַּוָּנָה הִיא, שֶׁאֲפִילּוּ כְּשֶׁאֶחָד יוֹלִיד אֶחָד, זֶה יִהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל רְבִיָּה, הַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה לְזֶה הֶמְשֵׁךְ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם ״וַאַרְבֶּה אֶת זַרְעוֹ וָאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק״ (שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן אֶחָד, אַךְ בְּאֹפֶן שֶׁל רְבוּי). וְלָכֵן הָיָה מֻכְרָח רַשִׁ״י לְפָרֵשׁ אֶת ״וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם״ שֶׁמְּדַבֵּר בְּרִבּוּי אֵיכוּתִי וְלֹא רִבּוּי כַּמּוּתִי — שֶׁזֶּה כְּבָר נֶאֱמַר — וְלָכֵן פֵּרֵשׁ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, רִבּוּי בְּאֵיכוּת.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 327 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

~ יום חמישי כ׳ אייר ~

(י) **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ:** יוְתֵיכְלוּן עַתִּיקָא דְּעַתִּיק וְעַתִּיק מִן קֶדֶם חַדַּתָּא תְּפַנּוּן:

רש״י◄ **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן•** (ת״כ) הַפֵּרוֹת יִהְיוּ מִשְׁתַּמְּרִין וְטוֹבִים לְהִתְיַשֵּׁן, שֶׁיְּהֵא יָשָׁן הַנּוֹשָׁן שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁנִים יָפֶה לֶאֱכֹל מִשֶּׁל אֶשְׁתָּקַד. **וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ•** שֶׁיִּהְיוּ הַגְּרָנוֹת מְלֵאוֹת חָדָשׁ וְהָאוֹצָרוֹת מְלֵאוֹת יָשָׁן, וּצְרִיכִים אַתֶּם לְפַנּוֹת הָאוֹצָרוֹת לְמָקוֹם אַחֵר, לָתֵת הֶחָדָשׁ לְתוֹכָן.

(י) **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן.** אַחַר שֶׁיִּמְעַטוּ הָאֻמּוֹת אִכָּרֵיכֶם וְכוֹרְמֵיכֶם, יִרְבֶּה הַדָּגָן שָׁנָה לְשָׁנִים, כְּדֵי שֶׁיַּסְפִּיק הַמַּעַט מִשְּׁאֵרִית הָאֻמּוֹת לְשָׁרֶתְכֶם לֶאֱסֹף תְּבוּאוֹת, וְזוּלַת זֶה, וְתִתְפַּרְנְסוּ שֶׁלֹּא בְצַעַר, ״יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים, יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ״ (תהלים עב, טז), וּכְאָמְרָם ׳עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת וּכְלֵי מִילַת׳ (שבת ל, ב).

וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ. יִהְיֶה לָכֶם מֵהַנּוֹשָׁן דֵּי צָרְכֵיכֶם, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּאָז שֶׁיִּהְיֶה יָשָׁן תּוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ לִכְלִיטֵי הָאֻמּוֹת לְפַרְנָסָם, כְּאָמְרוֹ ״כִּי הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא יַעַבְדוּךָ יֹאבֵדוּ״ (ישעיהו ס, יב). וְהַטַּעַם שֶׁתּוֹצִיאוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חַיֵּי נֶפֶשׁ מֵאַרְצְכֶם אֶל הָאֻמּוֹת הוּא, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר בָּא הֶחָדָשׁ, וְלֹא תִּדְאֲגוּ שֶׁיֶּחְסַר לָכֶם, כְּמוֹ שֶׁהָיָה, כְּאָמְרָם ׳אֵין מוֹצִיאִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יַיְנוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת׳ (בבא בתרא צ, ב). תורה יא

(יא) **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם:**

יא וְאֶתֵּן מַשְׁכְּנִי בֵּינֵיכוֹן וְלָא יְרַחֵק מֵימְרִי יָתְכוֹן:

רש״י ◄ **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי** • זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי** • אֵין רוּחִי קָצָה בָּכֶם. כָּל ׳גְּעִילָה׳, לְשׁוֹן פְּלִיטַת דָּבָר הַבְּלוּעַ בְּדָבָר, כְּמוֹ (שמואל ב א כא): ״כִּי שָׁם נִגְעַל מָגֵן גִּבּוֹרִים״, לֹא קִבֵּל הַמְּשִׁיחָה, שֶׁמּוֹשְׁחִין מָגֵן שֶׁל עוֹר בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל כְּדֵי לְהַחֲלִיק מֵעָלָיו מַכַּת חֵץ אוֹ חֲנִית, שֶׁלֹּא יִקֹּב הָעוֹר.

(יב) **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם:**

יב וְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיכוֹן וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי לְעָם:

רש״י ◄ **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְתוֹכְכֶם** • אֲטַיֵּל עִמָּכֶם בְּגַן־עֵדֶן כְּאַחַד מִכֶּם וְלֹא תִּהְיוּ מִזְּדַעְזְעִים מִמֶּנִּי, יָכוֹל לֹא תִּירְאוּ מִמֶּנִּי? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים״.

(יג) **אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: פ**

יג אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִלְּמֶהֱוֵי לְהוֹן עַבְדִּין וְתַבָּרִית נִיר עַמְמַיָּא מִנְּכוֹן וְדַבָּרִית יָתְכוֹן לְחֵירוּתָא:

רש״י ◄ **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** • כְּדַאי אֲנִי שֶׁתַּאֲמִינוּ בִּי, שֶׁאֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל אֵלֶּה, שֶׁהֲרֵי הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְעָשִׂיתִי לָכֶם נִסִּים גְּדוֹלִים. **מֹטֹת** • כְּמִין יָתֵד בִּשְׁנֵי רָאשֵׁי הָעֹל הַמְעַכְּבִים הַמּוֹסֵרָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא מֵרֹאשׁ הַשּׁוֹר וְיַתִּיר הַקֶּשֶׁר, כְּמוֹ (ירמיה כז ב): ״עֲשֵׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת וּמֹטוֹת״, קבילי״א בְּלַעַ״ז. **קוֹמְמִיּוּת** • בְּקוֹמָה זְקוּפָה.

(יד) **וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה:**

יד וְאִם לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא הָאִלֵּין:

ספורנו

(יא) **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם.** תִּשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בְּתוֹכְכֶם בְּכָל מָקוֹם שֶׁתִּהְיוּ, כְּמוֹ שֶׁיַּעַד קֹדֶם הָעֵגֶל בְּאָמְרוֹ ״בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבֹא אֵלֶיךָ״ (שמות כ, כא).

וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם. לְעוֹלָם, כְּאָמְרוֹ ״לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ״ (איכה ד, כב), וּכְאָמְרוֹ ״כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר בָּךְ״ (ישעיהו נד, ט). תורה יב

(יב) **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְתוֹכְכֶם.** עִנְיָן הַמִּתְהַלֵּךְ הוּא הַהוֹלֵךְ אָנָה וָאָנָה, לֹא אֶל מָקוֹם אֶחָד בִּלְבָד. אָמַר אִם כֵּן: אֶתְהַלֵּךְ בְּתוֹכְכֶם, כִּי לֹא אֶל מָקוֹם אֶחָד בִּלְבָד יֵרֵד שֶׁפַע הַכָּבוֹד, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן וּבַמִּקְדָּשׁ, כְּאָמְרוֹ ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם״ (שמות כה, ח), כְּלוֹמַר בְּזֶה הָאֹפֶן וּבְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם בִּלְבָד אֶשְׁכֹּן בְּתוֹכָם, וּבֵאֵר זֶה בְּאָמְרוֹ ״אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה״ (שם ל, ו), ״וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל״ (שם כט, מג), אֲבָל אֶתְהַלֵּךְ בְּתוֹכְכֶם וְיֵרֶאֶה כְּבוֹדִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁתִּהְיוּ שָׁם. כִּי אָמְנָם בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּהְיוּ שָׁם צַדִּיקֵי הַדּוֹר הוּא ״קָדוֹשׁ מִשְׁכָּנִי עֶלְיוֹן״ (תהלים מו, ה), שֶׁבּוֹ תִּשְׁלַם כַּוָּנָתוֹ, כְּאָמְרוֹ ״הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי.. וְאֶל זֶה אַבִּיט, אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ, וְחָרֵד עַל דְּבָרִי״ (ישעיהו סו, א ב).

וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים. אֶהְיֶה ״לֵאלֹהִים״ מְיֻחָד ״לָכֶם״, לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֱלֹהִים וּמַנְהִיג זוּלָתִי, וּבְכֵן יִהְיֶה נִצְחִיּוּת מְצִיאוּתְכֶם מִמֶּנִּי בִּלְתִּי אֶמְצָעִי, וּכְמוֹ שֶׁהוּא לִשְׁאָר הַנִּבְדָּלִים הַנִּצְחִיִּים, בִּהְיוֹתְכֶם אָז בְּצַלְמִי כִּדְמוּתִי כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה הַכַּוָּנָה בִּבְרִיאַת הָאָדָם וּבְמַתַּן תּוֹרָה, וְלָזֶה אָמַר ״וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם, וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים״ (שמות ו, ז).

כִּי אָמְנָם בְּמַתַּן תּוֹרָה לוּלֵי הִשְׁחִיתוּ הָיְתָה הַכַּוָּנָה לָשׂוּם אוֹתָם בְּמַעֲלַת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וְעוֹלָם הַבָּא שֶׁיָּעַד בְּזֹאת הַפָּרָשָׁה בְּלִי סָפֵק. אָמְנָם בְּפָרָשַׁת ״אַתֶּם נִצָּבִים״ אָמַר שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁיָּקִים אוֹתָם לְעַם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הוּא לֵאלֹהִים (דברים כט, יב), אֲבָל לֹא יָעַד שֶׁיִּהְיֶה כֵּן אָז. אֲבָל פְּעֻלַּת הַתָּמִיד שֶׁל מִשְׁכָּן בְּאָמְרוֹ ״וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים״ (שמות כט, מה) יָעַד בְּכָל עִנְיַן זֹאת הַפָּרָשָׁה. אֲבָל בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת אָמַר ״לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים״, ״וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם״, שֶׁתִּהְיֶה כָּל מְגַמַּת פְּנֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רְצוֹנִי וּלְעָבְדֵנִי שְׁכֶם אֶחָד בְּלִי סָפֵק, כְּמוֹ שֶׁרָאוּי שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל עָם לְמַלְכּוֹ בֶּאֱמֶת. תורה יג

(יג) **קוֹמְמִיּוּת.** עַל הֵפֶךְ אֲשֶׁר ״אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה, וְתָשִׂימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ״ (ישעיהו נא, כג). תורה יד

(יד) **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי.** לָלֶכֶת בְּחֻקֹּתַי, כַּמְבֹאָר לְמַעְלָה.

רש"י◄ **וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי•** לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה וְלָדַעַת מִדְרַשׁ חֲכָמִים. יָכוֹל לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגוֹ'" — הֲרֵי קִיּוּם מִצְוֹת אָמוּר! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי"? לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "לִי"? אֵין "לִי" אֶלָּא זֶה הַמַּכִּיר אֶת רִבּוֹנוֹ וּמִתְכַּוֵּן לִמְרֹד בּוֹ, וְכֵן בְּנִמְרוֹד (בראשית י ט): "גִּבֹּר־צַיִד לִפְנֵי ה'", שֶׁמַּכִּירוֹ וּמִתְכַּוֵּן לִמְרֹד בּוֹ, וְכֵן בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם (בראשית יג יג): "רָעִים וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד" — מַכִּירִים אֶת רִבּוֹנָם וּמִתְכַּוְּנִים לִמְרֹד בּוֹ. **וְלֹא תַעֲשׂוּ•** (ת"כ) מִשֶּׁלֹּא תִּלְמְדוּ, לֹא תַעֲשׂוּ; הֲרֵי שְׁתֵּי עֲבֵרוֹת.

(טו) **וְאִם־בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי:**

טו **וְאִם בִּקְיָמַי תְּקוֹצוּן וְאִם יָת דִּינַי תְּרַחֵק נַפְשְׁכוֹן בְּדִיל דְּלָא לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּקּוֹדַי לְאַשְׁנָיוּתְכוֹן יָת קְיָמִי:**

רש"י◄ **וְאִם־בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ•** מוֹאֵס בַּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים. **מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם•** שׂוֹנֵא הַחֲכָמִים. **לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת•** מוֹנֵעַ אֶת אֲחֵרִים מֵעֲשׂוֹת. **אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי•** כּוֹפֵר [בַּמִּצְוֹת] שֶׁלֹּא צִוִּיתִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי", וְלֹא נֶאֱמַר: 'אֶת־כָּל־הַמִּצְוֹת'. **לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי•** כּוֹפֵר בָּעִקָּר; הֲרֵי שֶׁבַע עֲבֵרוֹת: הָרִאשׁוֹנָה גּוֹרֶרֶת הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן עַד הַשְּׁבִיעִית, וְאֵלּוּ הֵן: לֹא לָמַד, וְלֹא עָשָׂה, מוֹאֵס בַּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים, שׂוֹנֵא אֶת הַחֲכָמִים, מוֹנֵעַ אֶת הָאֲחֵרִים, כּוֹפֵר בַּמִּצְוֹת, כּוֹפֵר בָּעִקָּר.

(טז) **אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־הַקַּדַּחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם:**

טז **אַף אֲנָא אֶעְבַּד דָּא לְכוֹן וְאַסְעַר עֲלֵיכוֹן בַּהֶלְתָּא יָת שַׁחֶפְתָּא וְיָת קַדַּחְתָּא מְחַשְּׁכָן עַיְנִין וּמַפְּחַן נְפָשׁ וְתִזְרְעוּן לְרֵקָנוּן זַרְעֲכוֹן וְיֵיכְלֻנֵּהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:**

רש"י◄ **וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם•** וְצִוִּיתִי עֲלֵיכֶם. **שַׁחֶפֶת•** חֹלִי שֶׁמְּשַׁחֵף אֶת הַבָּשָׂר, אנפולי"ש בְּלַעַ"ז, דּוֹמֶה לְנָפוּחַ שֶׁהוּקַלָּה נְפִיחָתוֹ וּמַרְאִית פָּנָיו זְעוּפָה. **קַדַּחַת•** חֹלִי שֶׁמַּקְדִּיחַ אֶת הַגּוּף וּמְחַמְּמוֹ וּמַבְעִירוֹ, כְּמוֹ (דברים לב כב): "כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי". **מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ•** הָעֵינַיִם צוֹפִיּוֹת וְכָלוֹת לִרְאוֹת שֶׁיֵּקַל וְיֵרָפֵא, וְסוֹף שֶׁלֹּא יֵרָפֵא, וְיִדְאֲבוּ הַנְּפָשׁוֹת שֶׁל מִשְׁפַּחְתּוֹ בְּמוֹתוֹ. כָּל תַּאֲוָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה וְתוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה, קְרוּיָה 'כִּלְיוֹן עֵינַיִם'. **וּזְרַעְתֶּם לָרִיק•** תִּזְרְעוּ וְלֹא תִּצְמַח, וְאִם תִּצְמַח, "וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם".

ספורנו

וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה. וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא תֵּלְכוּ בְּחֻקֹּתַי לֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת, אֶלָּא תַּעֲשׂוּ מֵהֶם הַנִּרְאֶה בְּעֵינֵיכֶם בִּלְבָד. תורה טו

(טו) **וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ.** שֶׁלֹּא בִּלְבָד תְּבַטְּלוּם, אֲבָל תִּמְאֲסוּ בָּם.

וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם. תִּגְעַל אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁמֵּקִיא אָדָם בְּכַוָּנָה מֻסְכֶּמֶת, מִבְּלִי אֵין דֶּרֶךְ לִמְאֹס אוֹתָם בִּהְיוֹת טַעֲמָם נוֹדַע וְהָגוּן.

לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי. וְזֹאת הַגְּעִילָה לַמִּשְׁפָּטִים לֹא תִּהְיֶה אֶלָּא כְּדֵי לִפְרֹק מֵעֲלֵיכֶם עֹל כָּל הַמִּצְוֹת, כְּאָמְרָם ז"ל: יוֹדְעִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ מַמָּשׁ, וְלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא כְּדֵי לְהַתִּיר לָהֶם עֲרָיוֹת בְּפַרְהֶסְיָא (סנהדרין סג, ב). וְכֵן הֵעִיד הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ "לֹא יִתְּנוּ מַעַלְלֵיהֶם לָשׁוּב אֶל אֱלֹהֵיהֶם, כִּי רוּחַ זְנוּנִים בְּקִרְבָּם" (הושע ה, ד).

לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי. כְּדֵי לִהְיוֹת כִּשְׁאָר הָאֻמּוֹת הַמּוֹלְכוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּלִי שׁוּם עֹל תּוֹרָה וּמִצְווֹת, כְּאָמְרוֹ "וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה, אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת, לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן" (יחזקאל כ, לב). תורה טז

(טז) **אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת לָכֶם.** אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁחֲשַׁבְתֶּם לַעֲשׂוֹת, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּרִית מוּפָר וּבָטֵל גַּם אִתִּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי (פסוק יב) שֶׁבִּהְיוֹתְכֶם לִי לְעָם אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים בִּלְתִּי אֶמְצָעִי.

וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה. אֲמַנֶּה עֲלֵיכֶם פְּקִידֵי בֶּהָלָה, כְּעִנְיַן "וּלְאֵלֶּה אָמַר בְּאָזְנַי, עִבְרוּ בָעִיר אַחֲרָיו וְהַכּוּ, אַל תָּחֹס עֵינְכֶם וְאַל תַּחְמֹלוּ" (יחזקאל ט, ה).

וַאֲכָלוּהוּ אֹיְבֵיכֶם. כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בִּימֵי הַשּׁוֹפְטִים, כְּאָמְרוֹ "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל, וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל בְּנֵי קֶדֶם" (שופטים ו, ג). תורה יז

(יז) **וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם וְנַסְתֶּם וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם:**

יז וְאֶתֵּן רוּגְזִי בְּכוֹן וְתִתַּבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן וְיִרְדּוּן בְּכוֹן סַנְאֵיכוֹן וְתֵעִירְקוּן וְלֵית דְּרָדִיף יָתְכוֹן:

רש״י ◄ **וְנָתַתִּי פָנַי** • פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי לְהָרַע לָכֶם. **וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם** • כְּמַשְׁמָעוֹ, יִשְׁלְטוּ בָּכֶם.

פירש״י (טז–יז) ◄ **אַגֶּדֶת ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳ מִפָּרָשָׁה זוֹ: אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת** • אֵינִי מְדַבֵּר אֶלָּא בְּ׳אַף׳, וְכֵן; ״אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי״. **וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם** • שֶׁיִּהְיוּ הַמַּכּוֹת פּוֹקְדוֹת אֶתְכֶם מִזּוֹ לְזוֹ: עַד שֶׁהָרְאשׁוֹנָה פְּקוּדָה אֶצְלְכֶם, אָבִיא אַחֶרֶת וְאֶסְמְכֶנָּה לָהּ. **בַּהֶלָּה** • מַכָּה הַמַּבְהֶלֶת אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵיזוֹ? זוֹ מַכַּת מֹתֶן [פִּי׳ מַגֵּפָה]. **אֶת־הַשַּׁחֶפֶת** • יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא חוֹלֶה וּמֵטָּל בַּמִּטָּה, אֲבָל בְּשָׂרוֹ שָׁמוּר עָלָיו?! תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״שַׁחֶפֶת״, שֶׁהוּא נִשְׁחָף; אוֹ עִתִּים שֶׁהוּא נִשְׁחָף, אֲבָל נֹחַ וְאֵינוֹ מַקְדִּיחַ? תַּלְמוּד־לוֹמַר ״וְאֶת הַקַּדַּחַת״, מְלַמֵּד שֶׁהוּא מַקְדִּיחַ. אוֹ עִתִּים שֶׁהוּא מַקְדִּיחַ, וְסָבוּר הוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁיִּחְיֶה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״מְכַלּוֹת עֵינַיִם״. אוֹ הוּא אֵינוֹ סָבוּר בְּעַצְמוֹ שֶׁיִּחְיֶה, אֲבָל אַחֵרִים סְבוּרִים שֶׁיִּחְיֶה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ״. **וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם** • זוֹרְעָה וְאֵינָהּ מַצְמַחַת, וּמֵעַתָּה מָה אוֹיְבֵיכֶם בָּאִים וְאוֹכְלִים? וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם״, הָא כֵּיצַד? זוֹרְעָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וְאֵינָהּ מַצְמַחַת, שָׁנָה שְׁנִיָּה מַצְמַחַת וְאוֹיְבִים בָּאִים וּמוֹצְאִים תְּבוּאָה לִימֵי הַמָּצוֹר, וְשֶׁבִּפְנִים מִתִּים בָּרָעָב, שֶׁלֹּא לִקְּטוּ תְּבוּאָה אֶשְׁתַּקֵּד. דָּבָר אַחֵר: ״וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם״, כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת — הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאַתָּה עָמֵל בָּהֶם וּמְגַדְּלָן וְהַחֵטְא בָּא וּמְכַלֶּה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב כב): ״אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כִלָּם״. **וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם** • כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּטּוֹבָה: ״וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם״, כָּךְ נֶאֱמַר בָּרָעָה: ״וְנָתַתִּי פָנַי״, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו: פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק אֲנִי עִמָּכֶם לְרָעָה. **וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם** • (ת״כ) שֶׁיְּהֵא הַמָּוֶת הוֹרֵג אֶתְכֶם מִבִּפְנִים וּבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן מַקִּיפִין אֶתְכֶם מִבַּחוּץ. **וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם** • (ת״כ) שֶׁאֵינִי מַעֲמִיד שׂוֹנְאִים אֶלָּא מִכֶּם וּבָכֶם, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹבְדֵי אֱלִילִים עוֹמְדִים עַל יִשְׂרָאֵל, אֵינָם מְבַקְּשִׁים אֶלָּא מַה שֶּׁבַּגְּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו ג–ד): ״וְהָיָה אִם־זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם וְגוֹ׳, וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת־יְבוּל הָאָרֶץ״, אֲבָל בְּשָׁעָה שֶׁאַעֲמִיד עֲלֵיכֶם מִכֶּם וּבָכֶם, הֵם מְחַפְּשִׂים אַחַר הַמַּטְמוֹנִיּוֹת שֶׁלָּכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מיכה ג ג): ״וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וְעוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ וְגוֹ׳״. **וְנַסְתֶּם** • מִפְּנֵי אֵימָה. **וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם** • מִבְּלִי כֹּחַ.

(יח) **וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:**

יח וְאִם עַד אִלֵּין לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְאוֹסִיף לְמִרְדֵּי יָתְכוֹן שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן:

רש״י ◄ **וְאִם עַד־אֵלֶּה** • וְאִם בְּעוֹד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ. **וְיָסַפְתִּי** • עוֹד יִסּוּרִין אֲחֵרִים. **שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם** •

(ת״כ) שֶׁבַע פַּרְעָנִיּוֹת עַל שֶׁבַע עֲבֵרוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה.

(יט) **וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָׁה:**

יט וְאֶתְבַּר יָת יְקַר תְּקֻפְּכוֹן וְאֶתֵּן יָת שְׁמַיָּא דִּי עִלָּוֵיכוֹן תַּקִּיפִין כְּפַרְזְלָא מִלְּאַחֲתָא מִטְרָא וְאַרְעָא דִּתְחוֹתֵיכוֹן חֲסִינָא כִּנְחָשָׁא מִלְּמֶעְבַּד פֵּירִין:

רש״י ◄ **וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם** • זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כד כא): ״הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם״. **וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָׁה** • זוֹ קָשָׁה מִשֶּׁל מֹשֶׁה, שֶׁשָּׁם הוּא אוֹמֵר (דברים כח כג): ״וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְגוֹ׳״, שֶׁיִּהְיוּ הַשָּׁמַיִם מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנְּחֹשֶׁת מְזִיעָה, וְהָאָרֶץ אֵינָהּ מְזִיעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין הַבַּרְזֶל מֵזִיעַ, וְהִיא מְשַׁמֶּרֶת פֵּרוֹתֶיהָ. אֲבָל כָּאן, הַשָּׁמַיִם לֹא יִהְיוּ מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין הַבַּרְזֶל מֵזִיעַ, וְהִיא חֹרֶב בָּעוֹלָם, וְהָאָרֶץ תְּהֵא מְזִיעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנְּחֹשֶׁת מְזִיעָה, וְהִיא מְאַבֶּדֶת פֵּרוֹתֶיהָ.

ספורנו

(יט) **וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם.** בְּחֻרְבַּן מִשְׁכַּן שִׁילֹה, כְּאָמְרוֹ ״וַיִּתֵּן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ״ (תהלים עח, סא). תורה כ

(כ) וְתַ֥ם לָרִ֖יק כֹּחֲכֶ֑ם וְלֹא־תִתֵּ֤ן אַרְצְכֶם֙ אֶת־יְבוּלָ֔הּ וְעֵ֣ץ הָאָ֔רֶץ לֹ֥א יִתֵּ֖ן פִּרְיֽוֹ׃

כ וִיסוּפוּן לְרֵיקָנוּ חֵילֵיכוֹן וְלָא תִתֵּן אַרְעֲכוֹן יָת עֲלַלְתַּהּ וְאִילַן אַרְעָא לָא יִתֵּן אִבֵּהּ׃

רש״י◄ **וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם•** (ת״כ) הֲרֵי אָדָם שֶׁלֹּא עָמַל, שֶׁלֹּא חָרַשׁ, שֶׁלֹּא זָרַע, שֶׁלֹּא נִכֵּשׁ, שֶׁלֹּא כִּסַּח, שֶׁלֹּא עָדַר, וּבִשְׁעַת הַקָּצִיר בָּא שִׁדָּפוֹן וּמַלְקֶה אוֹתוֹ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, אֲבָל אָדָם שֶׁעָמַל וְחָרַשׁ וְזָרַע וְנִכֵּשׁ וְכִסַּח וְעָדַר, וּבָא שִׁדָּפוֹן וּמַלְקֶה אוֹתוֹ, הֲרֵי שִׁנָּיו שֶׁל זֶה קֵהוֹת. **וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת־יְבוּלָהּ•** (ת״כ) אַף מַה שֶּׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ בִּשְׁעַת הַזֶּרַע. **וְעֵץ הָאָרֶץ•** (ת״כ) אֲפִלּוּ מִן הָאָרֶץ יְהֵא לָקוּי, שֶׁלֹּא יַחֲנִיט פֵּרוֹתָיו בִּשְׁעַת הַחֲנָטָה. **לֹא יִתֵּן•** מְשַׁמֵּשׁ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, אַ׳עֵץ׳ וְאַ׳פְּרִי׳. **לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ•** כְּשֶׁהוּא מַפְרֶה מַשִּׁיר פֵּרוֹתָיו, הֲרֵי שְׁתֵּי קְלָלוֹת, וְיֵשׁ כָּאן שֶׁבַע פֻּרְעָנֻיּוֹת.

(כא) וְאִם־תֵּלְכ֤וּ עִמִּי֙ קֶ֔רִי וְלֹ֥א תֹאב֖וּ לִשְׁמֹ֣ע לִ֑י וְיָסַפְתִּ֤י עֲלֵיכֶם֙ מַכָּ֔ה שֶׁ֖בַע כְּחַטֹּאתֵיכֶֽם׃

כא וְאִם תְּהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ וְלָא תֵיבוּן לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי וְאוֹסֵף לֶאֱתָאָה עֲלֵיכוֹן מָחָא שְׁבַע כְּחוֹבֵיכוֹן׃

רש״י◄ **וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי•** רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: עֲרַאי, בְּמִקְרֶה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לִפְרָקִים, כֵּן תֵּלְכוּ עֲרַאי בַּמִּצְוֹת. וּמְנַחֵם פֵּרֵשׁ לְשׁוֹן מְנִיעָה, וְכֵן (משלי כה יז): ״הֹקַר רַגְלְךָ״, וְכֵן (משלי יז כח): ״יְקַר־רוּחַ״, וְקָרוֹב לָשׁוֹן זֶה לְתַרְגּוּמוֹ שֶׁל אוּנְקְלוֹס: לְשׁוֹן קֹשִׁי, שֶׁמַּקְשִׁין לִבָּם לִמָּנַע מֵהִתְקָרֵב אֵלַי. **שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם•** שֶׁבַע פֻּרְעָנֻיּוֹת אֲחֵרוֹת, בְּמִסְפַּר שֶׁבַע — ״כְּחַטֹּאתֵיכֶם״.

(כב) וְהִשְׁלַחְתִּ֨י בָכֶ֜ם אֶת־חַיַּ֤ת הַשָּׂדֶה֙ וְשִׁכְּלָ֣ה אֶתְכֶ֔ם וְהִכְרִ֙יתָה֙ אֶת־בְּהֶמְתְּכֶ֔ם וְהִמְעִ֖יטָה אֶתְכֶ֑ם וְנָשַׁ֖מּוּ דַּרְכֵיכֶֽם׃

כב וֶאֱגָרֵי בְכוֹן יָת חֵוַת בָּרָא וּתְתַכֵּל יָתְכוֹן וּתְשֵׁיצֵי יָת בְּעִרְכוֹן וְתַזְעֵר יָתְכוֹן וִיצַדְיָן אוֹרְחָתְכוֹן׃

רש״י◄ **וְהִשְׁלַחְתִּי•** לְשׁוֹן גֵּרוּי. **וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם•** אֵין לִי אֶלָּא חַיָּה מְשַׁכֶּלֶת, שֶׁדַּרְכָּהּ בְּכָךְ. בְּהֵמָה, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ, מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר (דברים לב כד): ״וְשֶׁן־בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח בָּם״, הֲרֵי שְׁתַּיִם. וּמִנַּיִן שֶׁתְּהֵא מְמִיתָה בִּנְשִׁיכָתָהּ? תַּלְמוּד־לוֹמַר (שם): ״עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר״, מָה אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין, אַף אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין; כְּבָר הָיוּ שָׁנִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל: חֲמוֹר נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית, עָרוֹד נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית. **וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם•** אֵלּוּ הַקְּטַנִּים. **וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם•** מִבַּחוּץ. **וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם•** מִבִּפְנִים. **וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם•** שְׁבִילִים גְּדוֹלִים וּשְׁבִילִים קְטַנִּים, הֲרֵי שֶׁבַע פֻּרְעָנֻיּוֹת: שֵׁן בְּהֵמָה, וְשֵׁן חַיָּה, חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר, וְשִׁכְּלָה, וְהִכְרִיתָה, וְהִמְעִיטָה, וְנָשַׁמּוּ.

(כג) וְאִ֨ם־בְּאֵ֔לֶּה לֹ֥א תִוָּסְר֖וּ לִ֑י וַהֲלַכְתֶּ֥ם עִמִּ֖י קֶֽרִי׃

כג וְאִם בְּאִלֵּין לָא תִתְרְדוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ׃

רש״י◄ **לֹא תִוָּסְרוּ לִי•** לָשׁוּב אֵלַי.

(כד) וְהָלַכְתִּ֤י אַף־אֲנִ֥י עִמָּכֶ֖ם בְּקֶ֑רִי וְהִכֵּיתִ֤י אֶתְכֶם֙ גַּם־אָ֔נִי שֶׁ֖בַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶֽם׃

כד וְאֵהַךְ אַף אֲנָא עִמְּכוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאַלְקֵי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן׃

(כה) וְהֵבֵאתִ֨י עֲלֵיכֶ֜ם חֶ֗רֶב נֹקֶ֙מֶת֙ נְקַם־בְּרִ֔ית וְנֶאֱסַפְתֶּ֖ם אֶל־עָרֵיכֶ֑ם וְשִׁלַּ֤חְתִּי דֶ֙בֶר֙ בְּת֣וֹכְכֶ֔ם וְנִתַּתֶּ֖ם בְּיַד־אוֹיֵֽב׃

כה וְאַיְתִי עֲלֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִתְפָּרְעוּן מִנְּכוֹן פֻּרְעָנוּתָא עַל דַּעֲבַרְתּוּן עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא וְתִתְכַּנְּשׁוּן לְקִרְוֵיכוֹן וֶאֱגָרֵי מוֹתָנָא בֵּינֵיכוֹן וְתִתְמַסְּרוּן בִּידָא דְסָנְאָה׃

רש״י◄ **נְקַם־בְּרִית•** וְיֵשׁ נָקָם שֶׁאֵינוֹ בִּבְרִית, כְּדֶרֶךְ שְׁאָר נְקָמוֹת, וְזֶהוּ סִמּוּי עֵינָיו שֶׁל צִדְקִיָּהוּ. דָּבָר אַחֵר: ״נְקַם בְּרִית״ — נִקְמַת בְּרִיתִי אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם, כָּל ׳הֲבָאַת חֶרֶב׳ שֶׁבַּמִּקְרָא, הִיא מִלְחֶמֶת חֵילוֹת אוֹיְבִים. **וְנֶאֱסַפְתֶּם•**

מִן הַחוּץ אֶל תּוֹךְ הֶעָרִים מִפְּנֵי הַמָּצוֹר. **וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם** • וְעַל־יְדֵי הַדֶּבֶר, וְנִתַּתֶּם בְּיַד הָאוֹיְבִים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם, לְפִי שֶׁאֵין מְלִינִים אֶת הַמֵּת בִּירוּשָׁלַיִם, וּכְשֶׁהֵם מוֹצִיאִים אֶת הַמֵּת לְקָבְרוֹ, נִתָּנִים בְּיַד אוֹיֵב.

(כו) **בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לָחֶם וְאָפוּ עֲשָׂרָה נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ: ס**

כו בִּדְאִתְבַּר לְכוֹן סְעִיד מֵיכְלָא וְיִפְיָן עֲסַר נְשִׁין לַחְמְכוֹן בְּתַנּוּרָא חַד וְיִתְיַבּוּן לַחְמְכוֹן בְּמַתְקְלָא וְתֵיכְלוּן וְלָא תִשְׂבְּעוּן:

רש״י ◄ **מַטֵּה־לָחֶם** • לְשׁוֹן מִשְׁעָן, כְּמוֹ (ירמיה מח יז): ״מַטֵּה־עֹז״. **בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לָחֶם** • אֶשְׁבּוֹר לָכֶם כָּל מִסְעַד אֹכֶל, וְהֵם חִצִּי רָעָב. **וְאָפוּ עֲשָׂרָה נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד** • מֵחֹסֶר עֵצִים. **וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל** • שֶׁתְּהֵא הַתְּבוּאָה נִרְקֶבֶת וְנַעֲשֵׂית פַּת נְפוּלָה וּמִשְׁתַּבֶּרֶת בַּתַּנּוּר, וְהֵן יוֹשְׁבוֹת וְשׁוֹקְלוֹת אֶת הַשְּׁבָרִים לְחַלְּקָם בֵּינֵיהֶם. **וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ** • זֶה מְאֹרָה בְּתוֹךְ הַמַּעַיִם בַּלֶּחֶם, חֲרֵי שֶׁבַע פֵּרְעָנִיּוֹת: חֶרֶב, מָצוֹר, דֶּבֶר, שֶׁבֶר מַטֵּה לֶחֶם, חֹסֶר עֵצִים, פַּת נְפוּלָה, מְאֹרָה בַּמַּעַיִם; ״וְנִתַּתֶּם״ אֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן, שֶׁהִיא הַחֶרֶב.

(כז) **וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי:**

כז וְאִם בְּדָא לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ:

(כח) **וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:**

כח וְאֵהַךְ עִמְּכוֹן בְּתִקּוּף רְגָז וְאִרְדֵּי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן:

(כט) **וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ:**

כט וְתֵיכְלוּן בְּשַׂר בְּנֵיכוֹן וּבְשַׂר בְּנָתֵיכוֹן תֵּיכְלוּן:

(ל) **וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמָּנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵיכֶם עַל־פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:**

ל וַאֲשֵׁיצִי יָת בָּמָתֵיכוֹן וַאֲקַצֵּץ יָת חַנִּיסְנְסֵיכוֹן וְאֶתֵּן יָת פִּגְרֵיכוֹן עַל פִּגּוּר טַעֲוַתְכוֹן וִירַחֵק מֵימְרִי יָתְכוֹן:

רש״י ◄ **בָּמֹתֵיכֶם** • מִגְדָּלִים וּבִירָנִיּוֹת. **חַמָּנֵיכֶם** • מִין עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁמַּעֲמִידִין עַל הַגַּגּוֹת, וְעַל שֵׁם שֶׁמַּעֲמִידִים בַּחַמָּה קְרוּיִין ׳חַמָּנִים׳. **וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵיכֶם** • תְּפוּחֵי רָעָב הָיוּ, וּמוֹצִיאִים יִרְאָתָם מֵחֵיקָם וּמְנַשְּׁקִים אוֹתָם, וּכְרָסוֹ נִבְקַעַת וְנוֹפֵל עָלֶיהָ. **וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם** • (ת״כ) זֶה סִלּוּק שְׁכִינָה.

(לא) **וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם:**

לא וְאֶתֵּן יָת קִרְוֵיכוֹן צָדָא וְאֶצְדֵּי יָת מַקְדְּשֵׁיכוֹן וְלָא אֶקַבֵּל בִּרְעָוָא קֳרְבַּן כְּנִשְׁתְּכוֹן:

ספורנו

(כה) **וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב.** כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בִּימֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ ״כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל רָעָה, מִבְּצָרֵיהֶם תְּשַׁלַּח בָּאֵשׁ, וּבַחֲרֵיהֶם בַּחֶרֶב תַּהֲרֹג״ (מלכים ב ח, יב).

נֹקֶמֶת נָקָם בְּרִית. נוֹקֶמֶת בְּאוֹתָהּ הַנְּקָמָה הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַבְּרִית, כְּאָמְרָם ז״ל: אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ סַנְהֶדְרִין, דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ (כתובות ל, א ב).

וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב. כְּעִנְיַן עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר. תורה כו

(ל) **וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם.** בִּהְיוֹת הָעִיר בְּמָצוֹר, כְּמוֹ שֶׁסִּפְּרוּ עַל אֵלִיָּהוּ הַצַּדִּיק שֶׁמָּצָא תִּינוֹק מוּטָל בָּרָעָב, וּכְשֶׁאָמַר לוֹ: אֱמֹר ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל״ וְתִחְיֶה, הֵשִׁיב: הַס! כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם ה׳. וְהוֹצִיא יִרְאָתוֹ מֵחֵקוֹ וּנְשָׁקָהּ וּמֵת עָלֶיהָ. תורה לא

(לא) **וְנָתַתִּי אֶת עָרֵיכֶם חָרְבָּה.** עַל יְדֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וְשָׂרָיו.

וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם. עַל יְדֵי נְבוּזַרְאֲדָן.

וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם. אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ בּוֹ אָז הַכֹּהֲנִים בְּנֵי צָדוֹק שֶׁהָיָה

רש"י◄ **וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה•** יָכוֹל מֵאָדָם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְהַשְׁמֹתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ", הֲרֵי אָדָם אָמוּר! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "חָרְבָּה"? מֵעוֹבֵר וָשָׁב. **וַהֲשִׁמֹּתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם•** יָכוֹל מִן הַקָּרְבָּנוֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְלֹא אָרִיחַ", הֲרֵי קָרְבָּנוֹת אֲמוּרִים! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וַהֲשִׁמֹּתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם"? מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, שַׁיָּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מִתְקַדְּשׁוֹת וְנוֹעָדוֹת לָבֹא שָׁם. הֲרֵי שֶׁבַע פֵּרְעָנִיּוֹת: אֲכִילַת בְּשַׂר בָּנִים וּבָנוֹת, וְהַשְׁמָדַת בָּמוֹת — הֲרֵי שְׁתַּיִם. כְּרִיתַת חַמָּנִים אֵין כָּאן פֵּרְעָנוּת, אֶלָּא עַל־יְדֵי הַשְׁמָדַת הַבִּירְנִיּוֹת, יִפְּלוּ הַחַמָּנִים שֶׁבְּרָאשֵׁי הַגַּגּוֹת וְיִכָּרְתוּ. "וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם וְגוֹ'", הֲרֵי שָׁלֹשׁ, סִלּוּק שְׁכִינָה אַרְבַּע, חֻרְבַּן עָרִים, שִׁמְמוֹן מִקְדָּשׁ מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, "וְלֹא אָרִיחַ" קָרְבָּנוֹת, הֲרֵי שֶׁבַע.

(לב) **וְהֵשַׁמֹּתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ:**

לב וְאֶצְדֵּי אֲנָא יָת אַרְעָא וִיצָרְיוּן עֲלַהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן דְּיָתְבִין בַּהּ:

רש"י◄ **וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ•** זוֹ מִדָּה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ הָאוֹיְבִים נַחַת רוּחַ בְּאַרְצָם, שֶׁתְּהֵא שוֹמֵמָה מִיּוֹשְׁבֶיהָ.

(לג) **וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה:**

לג וְיָתְכוֹן אֲבַדֵּר בֵּינֵי עַמְמַיָּא וֶאֱגָרֵי בַתְרֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וּתְהֵי אַרְעַכוֹן צָדְיָא וְקִרְוֵיכוֹן יְהוֹן חָרְבָּא:

רש"י◄ **וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַגּוֹיִם•** זוֹ מִדָּה קָשָׁה, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי מְדִינָה גּוֹלִים לְמָקוֹם אֶחָד, רוֹאִים זֶה אֶת זֶה וּמִתְנַחֲמִין; וְיִשְׂרָאֵל נִזְרוּ כִּבְמִזְרֶה, כְּאָדָם הַזּוֹרֶה שְׁעוֹרִים בְּנָפָה וְאֵין אַחַת מֵהֶן דְּבוּקָה בַּחֲבֶרְתָּהּ. **וַהֲרִיקֹתִי•** כְּשֶׁשּׁוֹלֵף הַחֶרֶב, מִתְרוֹקֵן הַנָּדָן. וּמִדְּרָשׁוֹ: חֶרֶב הַנִּשְׁמֶטֶת אַחֲרֵיכֶם אֵינָהּ חוֹזֶרֶת מַהֵר, כְּאָדָם שֶׁמֵּרִיק אֶת הַמַּיִם וְאֵין סוֹפָן לַחֲזוֹר. **וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה•** שֶׁלֹּא תְּמַהֲרוּ לָשׁוּב לְתוֹכָהּ, וּמִתּוֹךְ כָּךְ עָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה — נְרָאוֹת לָכֶם חֲרֵבוֹת; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָדָם גּוֹלֶה מִבֵּיתוֹ וּמִכַּרְמוֹ וּמֵעִירוֹ וְסוֹפוֹ לַחֲזוֹר, כְּאִלּוּ אֵין כַּרְמוֹ וּבֵיתוֹ חֲרֵבִים, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'.

(לד) **אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הָשַׁמָּה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ:**

לד בְּכֵן תַּרְעֵי אַרְעָא יָת שְׁמִטָּתָהּא כֹּל יוֹמִין דִּי צְדִיאַת וְאַתּוּן בְּאַרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בְּכֵן תִּשְׁמֵט אַרְעָא וְתַרְעֵי יָת שְׁמִטָּאָה:

רש"י◄ **אָז תִּרְצֶה•** תְּפַיֵּס אֶת כַּעַס הַמָּקוֹם, שֶׁכָּעַס עַל שְׁמִטּוֹתֶיהָ. **וְהִרְצָת•** לַמֶּלֶךְ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ. (**כֹּל יְמֵי הָשַׁמָּה•** לְשׁוֹן 'הֵעָשׁוֹת', וּמֵ"ם דָּגֵשׁ בִּמְקוֹם כֶּפֶל, 'שְׁמָמָה').

(לה) **כָּל־יְמֵי הָשַׁמָּה תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ:**

לה כָּל יוֹמִין דִּי צְדִיאַת תִּשְׁמֵט יָת דִּי לָא שְׁמֵטַת בִּשְׁמִטֵּיכוֹן כַּד הֲוֵיתוּן יָתְבִין עַלַהּ:

רש"י◄ **אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה•** שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, הֵן הָיוּ כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁנוֹת הַשְּׁמִטָּה וְיוֹבֵל שֶׁהָיוּ בַּשָּׁנִים שֶׁהִכְעִיסוּ יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצָם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים הָיוּ שְׁנֵי עֲוֹנָם מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ עַד שֶׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וּבְנֵי יְהוּדָה הִכְעִיסוּ לְפָנָיו אַרְבָּעִים שָׁנָה מִשֶּׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת

ספורנו

קָרְבָּנָם רֵיחַ נִיחֹחַ בְּלִי סָפֵק, מִכָּל מָקוֹם לֹא הָיָה לְרָצוֹן לְאַשְׁמַת הָעָם. תורה לב

(לג) **וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַגּוֹיִם.** בְּלֶכְתָּם לְמִצְרַיִם אַחַר הַחֻרְבָּן (מלכים ב כה, כו). **וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חֶרֶב.** חֶרֶב נְבוּכַדְנֶצַּר בְּמִצְרַיִם, כְּאָמְרוֹ "הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים מִמֶּנָּה, שָׁם תַּשִּׂיג אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (ירמיהו מב, טז). תורה לד

(לד) **אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ.** תְּשַׁלֵּם וְתִתְפָּרַע. **אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ.** שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר בְּאָמְרוֹ "עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ, כָּל יְמֵי הָשַׁמָּה שָׁבָתָה, לְמַלֹּאת שִׁבְעִים שָׁנָה" (דברי הימים ב לו, כא). תורה לה

הַשְּׁבָטִים עַד חָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בִּיחֶזְקֵאל (ד ד־ז): "וְאַתָּה שְׁכַב עַל־צִדְּךָ הַשְּׂמֹאלִי וְגוֹ' וְכִלִּיתָ אֶת־אֵלֶּה, וְשָׁכַבְתָּ עַל־צִדְּךָ הַיְמָנִי שֵׁנִית וְנָשָׂאתָ אֶת־עֲוֹן בֵּית־יְהוּדָה אַרְבָּעִים יוֹם", וּנְבוּאָה זוֹ נֶאֱמְרָה לִיחֶזְקֵאל בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָכִין; וְעוֹד עָשׂוּ שֵׁשׁ שָׁנִים עַד גָּלוּת צִדְקִיָּהוּ, הֲרֵי אַרְבָּעִים וָשֵׁשׁ, וְאִם תֹּאמַר: שְׁנוֹת מְנַשֶּׁה חֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ הָיוּ — מְנַשֶּׁה עָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה, וְכָל שְׁנוֹת רִשְׁעוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּאַגָּדַת 'חֵלֶק', וְשֶׁל אָמוֹן שְׁתַּיִם, וְאַחַת־עֶשְׂרֵה לִיהוֹיָקִים וּכְנֶגְדָּן לְצִדְקִיָּהוּ, צֵא וַחֲשֹׁב לְאַרְבַּע־מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת שֶׁבָּהֶן, וְהֵם שֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה לְמֵאָה: אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שְׁמִטִּין וּשְׁנַיִם יוֹבְלוֹת. הֲרֵי לְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שִׁשִּׁים וְאַרְבַּע. לִשְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, חָמֵשׁ שְׁמִטּוֹת. הֲרֵי שִׁבְעִים חָסֵר אַחַת, וְעוֹד שָׁנָה יְתֵרָה שֶׁנִּכְנְסָה בַּשְּׁמִטָּה, הַמַּשְׁלֶמֶת לְשִׁבְעִים, (נ"א: וְאוֹתוֹ יוֹבֵל שֶׁגָּלוּ, שֶׁלֹּא נִגְמַר, בְּעֹנְשָׁם נֶחֱשַׁב לָהֶם); וַעֲלֵיהֶם נִגְזַר שִׁבְעִים שָׁנָה שְׁלֵמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דה"ב לו כא): "עַד־רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ וְגוֹ' לְמַלְאוֹת שִׁבְעִים שָׁנָה".

(לו) וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ בִּלְבָבָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף וְנָסוּ מְנֻסַת־חֶרֶב וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף:

לו וּדְיִשְׁתַּאֲרוּן בְּכוֹן וְאָעֵל תַּבְרָא בְּלִבְּהוֹן בְּאַרְעָתָא דְּסַנְאֵיהוֹן וְיִרְדּוּף יָתְהוֹן קַל טַרְפָּא דְשַׁקִּיף וְיַעֲרְקוּן כְּמֵעִירוֹק מִן קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִפְּלוּן וְלֵית דְּרָדִיף:

רש"י◄ **וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ** • פַּחַד וְרֹךְ לֵבָב. 'מֵ"ם' שֶׁל 'מֹרֶךְ', יְסוֹד נוֹפֵל הוּא, כְּמוֹ 'מֵ"ם' שֶׁל 'מוֹעֵד' וְשֶׁל 'מוֹקֵשׁ'. **וְנָסוּ מְנֻסַת־חֶרֶב** • כְּאִלּוּ רוֹדְפִים וְהוֹרְגִים אוֹתָם. **עָלֶה נִדָּף** • שֶׁהָרוּחַ דּוֹחֲפוֹ וּמַכֶּהוּ עַל עָלֶה אַחֵר וּמְקַשְׁקֵשׁ וּמוֹצִיא קוֹל, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ: "קַל טַרְפָּא דְשָׁקִיף" — לְשׁוֹן חֲבָטָה; "שְׁדוּפֹת קָדִים" — 'שְׁקִיפָן קְדוּם' לְשׁוֹן מַשְׁקוֹף, מְקוֹם חֲבָטַת הַדֶּלֶת, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל "חַבּוּרָה" — 'מַשְׁקוֹפֵי'.

(לז) וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב וְרֹדֵף אַיִן וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:

לז וְיִתַּקְּלוּן גְּבַר בְּאָחוּהִי כְּמִקֳּדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְרָדִיף לֵית וְלָא תְּהֵי לְכוֹן תְּקוּמָה קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:

רש"י◄ **וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו** • כְּשֶׁיִּרְצוּ לָנוּס, יִכָּשְׁלוּ זֶה בָּזֶה, כִּי יִבָּהֲלוּ לָרוּץ. **כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב** • כְּאִלּוּ בּוֹרְחִים מִלִּפְנֵי הוֹרְגִים שֶׁיְּהֵא בִּלְבָבָם פַּחַד, וְכָל שֶׁעָה סְבוּרִים שֶׁאָדָם רוֹדְפָם. וּמִדְּרָשׁוֹ (ת"כ): "וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו", זֶה נִכְשָׁל בַּעֲוֹנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~

זֶה נִכְשָׁל בַּעֲוֹנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה (רש"י כו, לז) אִיתָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שֶׁדִּבְרֵי הַתּוֹכֵחָה, לְפִי הָאֱמֶת, אֵינָם אֶלָּא בְּרָכוֹת. וְאַף כָּאן: הַבְּרָכָה הִיא, שֶׁאֶחָד יָכוֹל לַעֲזֹר וּלְהוֹעִיל לַחֲבֵרוֹ, מִכֵּיוָן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה, הֵיינוּ שֶׁהֵם מְעֹרָבִים זֶה בָּזֶה וַעֲרֵבִים וּנְעִימִים זֶה לָזֶה, שֶׁלָּכֵן עוֹזְרִים וּמוֹעִילִים אֶחָד לַשֵּׁנִי בְּחֵפֶץ לֵב וּבְשִׂמְחָה.

(אגרות קודש, כרך ב, עמ' שמו)

(לח) וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם:

לח וְתִתְבְּדוּן בֵּינֵי עַמְמַיָּא וּתְגַמַּר יָתְכוֹן אַרְעָא דְּבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:

רש"י◄ **וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם** • כְּשֶׁתִּהְיוּ פְּזוּרִים, תִּהְיוּ אֲבוּדִים זֶה מִזֶּה. **וְאָכְלָה אֶתְכֶם** • אֵלּוּ הַמֵּתִים בַּגּוֹלָה.

(לט) וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ:

לט וּדְיִשְׁתַּאֲרוּן בְּכוֹן יִתְמְסוּן בְּחוֹבֵיהוֹן בְּאַרְעָתָא דְּבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן וְאַף בְּחוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בִּישַׁיָּא דַּאֲחִידִין בִּידֵהוֹן יִתְמְסוּן:

רש"י◄ **בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם** • (ת"כ) כְּשֶׁעֲוֹנוֹת אֲבוֹתָם אִתָּם — כְּשֶׁאוֹחֲזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. **יִמָּקּוּ** • לְשׁוֹן הֲמָסָה, כְּמוֹ "יִמַּסוּ", וְכָמוֹהוּ (זכריה יד יב): "תִּמַּקְנָה בְחֹרֵיהֶן", (תהלים לח) "נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי".

(מ) **וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ עִמִּי בְּקֶרִי:**

מ וִיוַדּוּן יָת חוֹבֵיהוֹן וְיָת חוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בְּשִׁקְרְהוֹן דְּשַׁקְּרוּ קֳדָמַי וְאַף דְּהַלִּיכוּ קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ:

(מא) **אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֱבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם:**

מא אַף אֲנָא אֶהַךְ עִמְּהוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאָעֵל יָתְהוֹן בַּאֲרַע בַּעֲלֵי דְבָבְיהוֹן אוֹ בְּכֵן יִתְּבַר לִבְּהוֹן טַפְּשָׁא וּבְכֵן יִרְעוּן יָת חוֹבֵיהוֹן:

רש״י◄ **וְהֱבֵאתִי אֹתָם•** (ת״כ) אֲנִי בְּעַצְמִי אֲבִיאֵם! זוֹ מִדָּה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִהְיוּ אוֹמְרִים: ׳הוֹאִיל וְגָלִינוּ בֵּין הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים, נַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם׳! אֲנִי אֵינִי מַנִּיחָם, אֶלָּא מַעֲמִיד אֲנִי אֶת נְבִיאַי וּמַחֲזִירָן לְתַחַת כְּנָפַי, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כ לב־לג): ״וְהָעֹלָה עַל־רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה וְגוֹ׳ חַי־אָנִי וְגוֹ׳ אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וְגוֹ׳״. **אוֹ־אָז יִכָּנַע•** כְּמוֹ (שמות כג): ״אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא״, אִם אָז יִכָּנַע. לָשׁוֹן אַחֵר: אוּלַי, שֶׁמָּא, אָז יִכָּנַע לְבָבָם וְגוֹ׳. **וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם•** יְכַפְּרוּ עַל עֲוֹנָם בְּיִסּוּרֵיהֶם.

(מב) **וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר:**

מב וְדָכִירְנָא יָת קְיָמִי דְעִם יַעֲקוֹב וְאַף יָת קְיָמִי דְעִם יִצְחָק וְאַף יָת קְיָמִי דְעִם אַבְרָהָם אֲנָא דָכִיר וְאַרְעָא אֲנָא דָכִיר:

רש״י◄ **וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב•** בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת נִכְתַּב מָלֵא; וְאֵלִיָּהוּ חָסֵר בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת: יַעֲקֹב נָטַל אוֹת מִשְּׁמוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ עֵרָבוֹן, שֶׁיָּבֹא וִיבַשֵּׂר גְּאֻלַּת בָּנָיו. **וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב•** לָמָּה נִמְנוּ אֲחוֹרַנִּית? כְּלוֹמַר, כְּדַאי הוּא יַעֲקֹב הַקָּטָן לְכָךְ; וְאִם אֵינוֹ כְּדַאי, הֲרֵי יִצְחָק עִמּוֹ. וְאִם אֵינוֹ כְּדַאי, הֲרֵי אַבְרָהָם עִמּוֹ, שֶׁהוּא כְּדַאי. וְלָמָּה לֹא נֶאֱמְרָה ׳זְכִירָה׳ בְּיִצְחָק? אֶלָּא אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאֶה לְפָנַי צָבוּר וּמֻנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ נקודות משיחות קודש ~

אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאֶה לְפָנַי צָבוּר וּמֻנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ (רש״י כו, מב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי אֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ נִשְׁאָר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא יֵשׁ לְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת תְּרוּמַת וְהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֲעֲקֵדָה הִיא בְּגֶדֶר פְּעֻלָּה מִתְחַדֶּשֶׁת, כְּאִלּוּ יִצְחָק נִשְׂרָף עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּקָרְבָּן בְּכָל רֶגַע מֵחָדָשׁ; בְּכָל רֶגַע ״צָבוּר וּמֻנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ״ הָאֵפֶר שֶׁנוֹצַר עַל יְדֵי שְׂרֵפָתוֹ, כִּבְיָכוֹל, בְּרֶגַע זֶה. וְלָכֵן לֹא נֶאֱמְרָה בּוֹ זְכִירָה, שֶׁכֵּן אֵין צֹרֶךְ לִזְכֹּר מְאֹרָע הַמִּתְרַחֵשׁ בְּרֶגַע זֶה עַצְמוֹ.

(לקוטי שיחות, כרך כה, עמ׳ 133)

(מג) **וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתֶרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בָּהְשַׁמָּהּ מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי גָּעֲלָה נַפְשָׁם:**

מג וְאַרְעָא תִּתְרְטַשׁ מִנְּהוֹן וְתַרְעֵי יָת שְׁמִטָּתָא בְּדִצְדִּיאַת מִנְּהוֹן וְאִנּוּן יִרְעוּן יָת חוֹבֵיהוֹן לְוָטִין חֲלַף בִּרְכָן אֲיתֵי עֲלֵיהוֹן דִּבְדִינֵי קָצוּ וְיָת קְיָמֵי רְחֵקַת נַפְשְׁהוֹן:

רש״י◄ **יַעַן וּבְיַעַן•** גְּמוּל וּבִגְמוּל אֲשֶׁר ״בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ״.

ספורנו

(מ) **וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם.** קְצָתָם, כְּמוֹ דָּנִיֵּאל וְעֶזְרָא וְזולָתָם. תורה מא

(מא) **וְהֱבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם.** כְּשֶׁחָזְרוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְוַת כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, הָיְתָה הָאָרֶץ תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת הָאֻמּוֹת, כְּאָמְרוֹ ״וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתָּה לַאֲבֹתֵינוּ לֶאֱכֹל אֶת פִּרְיָהּ וְאֶת טוּבָהּ, הִנֵּה אֲנַחְנוּ עֲבָדִים עָלֶיהָ. וּתְבוּאָתָהּ מַרְבָּה לַמְּלָכִים אֲשֶׁר נָתַתָּה עָלֵינוּ בְּחַטֹּאותֵינוּ״ (נחמיה ט, לו לז). תורה מב

(מב) **וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי.** בְּבִנְיַן בַּיִת שֵׁנִי. תורה מג

(מג) **וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם.** בְּחָרְבָּנוֹ. תורה מד

(מד) **וְאַף גַּם־זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:**

מד וְאַף בְּרַם דָּא בְּמֵהֱוֵיהוֹן בַּאֲרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן לָא אַרְטֵשְׁנוּן וְלָא אַרְחֵקְנוּן לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן לְאַשְׁנָאָה קְיָמֵי עִמְּהוֹן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֵהוֹן:

רש״י◄ **וְאַף־גַּם־זֹאת** • וְאַף אֲפִלּוּ אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּהֶם זֹאת הַפֻּרְעָנוּת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי, ״בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם, לֹא מְאַסְתִּים לְכַלּוֹתָם, וּלְהָפֵר בְּרִיתִי — אֲשֶׁר — אִתָּם״.

~ נקודות משיחות קודש ~

לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם (כו, מד) בַּזֹּהַר מְבֹאָר שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּגָלוּת, הַנִּמְשָׁל לְשׁוּק שֶׁל בּוּרְסְקִי, אֲבָל הַקָּבָּ״ה אֵינוֹ מוֹאֵס בָּהֶם, וְאַדְרַבָּה, בְּעֵינֵי ה׳ הוּא כְּשׁוּק שֶׁל בְּשָׂמִים: ״לֹא מְאַסְתִּים״ מִצַּד ״לְכַלֹּתָם״ — לְשׁוֹן כַּלָּה (וּכְמוֹ אָדָם שֶׁכַּלָּתוֹ דָּרָה בְּשׁוּק שֶׁל בּוּרְסְקִי, שֶׁבְּעֵינָיו הוּא כְּשׁוּק שֶׁל בְּשָׂמִים). הֲרֵי אוֹמֵר: יְהוּדִי אֵינוֹ ׳אוֹכֵל׳ מֵהַגָּלוּת, וְאֵין זֶה אֶלָּא שֶׁרֵיחַ רַע מַקִּיף אוֹתוֹ מִבַּחוּץ; וְרֵיחַ זֶה עַצְמוֹ הוֹפֵךְ לְ׳רֵיחַ נִיחוֹחַ׳, בִּבְחִינַת יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ!

(לקוטי שיחות, כרך כז, עמ׳ 292)

(מה) **וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה:**

מה וְדָכִירְנָא לְהוֹן קְיָם קַדְמָאֵי דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְעֵינֵי עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא אֲנָא יְיָ:

רש״י◄ **בְּרִית רִאשֹׁנִים** • שֶׁל שְׁבָטִים.

(מו) **אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד־מֹשֶׁה:**

מו אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא וְאוֹרָיָתָא דִּי יְהַב יְיָ בֵּין מֵימְרֵהּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְסִינַי בִּידָא דְמֹשֶׁה:

רש״י◄ **וְהַתּוֹרֹת** • אַחַת בִּכְתָב וְאַחַת בְּעַל־פֶּה, מַגִּיד, שֶׁכֻּלָּם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי.

ספורנו

(מה) **וְזָכַרְתִּי לָהֶם.** בְּקִבּוּץ גָּלֻיּוֹת. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי.. לִהְיֹת לָהֶם לֵאלֹהִים.** שֶׁהוֹצֵאתִים כְּדֵי שֶׁאֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים, כְּאָמְרוֹ ״וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ״ (שמות יט, ו), וּמַה שֶּׁהִשְׁחִיתוּ אָז יִתְקַיֵּם אַחַר קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וְעוֹלָם הַבָּא. **אֲנִי ה׳.** לֹא שָׁנִיתִי, וְלֹא הָיָה הַקִּלְקוּל זוּלָתִי מֵהֶם, וְאַשְׁלִים כַּוָּנָתִי בְּסוּר כָּל קִלְקוּלָם לֶעָתִיד תָּבֹא. תורה מו

(מו) **אֵלֶּה הַחֻקִּים.** כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל פָּרָשַׁת ״אִם בְּחֻקֹּתַי״, הֵם ״הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרוֹת״ שֶׁעֲלֵיהֶם נִכְרַת הַבְּרִית בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת. וְזֶה הוּא הַבְּרִית שֶׁהִזְכִּיר בְּאָמְרוֹ ״מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב״ (דברים כח, סט). **בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** שֶׁנָּדַר הוּא יִתְעַלֶּה הַבְּרָכוֹת לְכָשֶׁיִּזְכּוּ, וְקִבְּלוּ הֵם הָאָלוֹת אִם לֹא יִזְכּוּ. אֲבָל עֶרְכֵּי אָדָם, וְדִינֵי הֶקְדֵּשׁ בַּיִת וְשָׂדֶה וּבְכוֹר, וַחֲרָמִים וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה - כֻּלָּם נֶאֱמְרוּ אַחַר זֶה הַבְּרִית, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמְרוּ גַּם הֵם בְּהַר סִינַי, כְּאָמְרוֹ (להלן כז, לד) ״אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי״. אֲבָל לֹא נִתְּנוּ ״בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ בִּבְרִית. תורה א

~ יום שישי כ"א אייר ~

כז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר אֲרֵי יַפְרֵשׁ נִדַּר בְּפַרְסַן נַפְשָׁתָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ כִּי יַפְלִא • יַפְרִישׁ בְּפִיו. בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת • לִתֵּן עֶרֶךְ נַפְשׁוֹ, לוֹמַר: 'עֶרְכְּךָ' דָּבָר שֶׁנַּפְשׁוֹ תְּלוּיָה בּוֹ — עָלַי'.

(ג) וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

ג וִיהֵי פַּרְסָנֵהּ דְּכוּרָא מִבַּר עֶסְרִין שְׁנִין וְעַד בַּר שִׁתִּין שְׁנִין וִיהֵי פַּרְסָנֵהּ חַמְשִׁין סִלְעִין דִּכְסַף בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא:

רש"י◄ וְהָיָה עֶרְכְּךָ וְגוֹ' • אֵין 'עֶרְכְּךָ' זֶה לְשׁוֹן דָּמִים, אֶלָּא בֵּין שֶׁהוּא יָקָר בֵּין שֶׁהוּא זוֹל — כְּפִי שָׁנָיו, הוּא הָעֵרֶךְ הַקָּצוּב עָלָיו בְּפָרָשָׁה זוֹ. עֶרְכְּךָ • כְּמוֹ 'עֶרֶךְ'; וְכֶפֶל הַכָּפִי"ן, לֹא יָדַעְתִּי מֵאֵיזֶה לָשׁוֹן הוּא.

(ד) וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל:

ד וְאִם נְקוּבְתָא הִיא וִיהֵי פַּרְסָנֵהּ תְּלָתִין סִלְעִין:

(ה) וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים:

ה וְאִם מִבַּר חֲמֵשׁ שְׁנִין וְעַד בַּר עֶסְרִין שְׁנִין וִיהֵי פַּרְסָנֵהּ דְּכוּרָא עֶסְרִין סִלְעִין וְלִנְקוּבְתָא עֲסַר סִלְעִין:

רש"י◄ וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים • לֹא שֶׁיְּהֵא הַנּוֹדֵר קָטָן כְּלוּם, אֶלָּא גָּדוֹל שֶׁאָמַר: 'עֶרְכְּךָ קָטָן הַזֶּה, שֶׁהוּא בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים, עָלַי'.

(ו) וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף:

ו וְאִם מִבַּר יַרְחָא וְעַד בַּר חֲמֵשׁ שְׁנִין וִיהֵי פַּרְסָנֵהּ דְּכוּרָא חֲמֵשׁ סִלְעִין דִּכְסַף וְלִנְקוּבְתָא פַּרְסָנֵהּ תְּלַת סִלְעִין דִּכְסַף:

(ז) וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים:

ז וְאִם מִבַּר שִׁתִּין שְׁנִין וּלְעֵלָא אִם דְּכוּרָא וִיהֵי פַּרְסָנֵהּ חֲמֵשׁ עֲסָרֵי סִלְעִין וְלִנְקוּבְתָא עֲסַר סִלְעִין:

רש"י◄ וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְגוֹ' • כְּשֶׁמַּגִּיעַ לִימֵי הַזִּקְנָה, הָאִשָּׁה קְרוֹבָה לְהֵחָשֵׁב כְּאִישׁ, לְפִיכָךְ הָאִישׁ פּוֹחֵת בְּהִזְדַּקְנוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלִישׁ בְּעֶרְכּוֹ, וְהָאִשָּׁה אֵינָהּ פּוֹחֶתֶת אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּעֶרְכָּהּ, (ערכין יט) דְּאָמְרֵי אֱנָשֵׁי: סָבָא בְּבֵיתָא — פָּחָא בְּבֵיתָא, סַבְתָּא בְּבֵיתָא — סִימָא בְּבֵיתָא, וְסִימָנָא טָבָא בְּבֵיתָא.

~ נקודות משיחות קודש ~

סָבָא בְּבֵיתָא, פָּחָא בְּבֵיתָא (רש"י כז, ז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, אִם־כֵּן רָאוּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לַזָּקֵן עֵרֶךְ כְּלָל, וּמַדּוּעַ יֵשׁ לוֹ עֵרֶךְ, וְאַף יוֹתֵר מִזְּקֵנָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרַשִׁ"י מְיַשֵּׁב זֹאת בְּדִיּוּק לְשׁוֹנוֹ: הַכָּנָה רַק בְּיַחַס לְנִהוּל הַבַּיִת וְכַדּוֹמֶה, אֲבָל בִּדְבָרִים שֶׁמִּחוּץ לַבַּיִת, כְּגוֹן רַבָּנוּת וְהַנְהָגַת הַצִּבּוּר, יֵשׁ מַעֲלָה בְּכָךְ שֶׁרַב וּמַנְהִיג־צִבּוּר הוּא זָקֵן וּבַעַל נְסָיוֹן.

(שיחת מוצאי ש"פ בחוקותי תשל"ח)

(ח) וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ס

ח וְאִם מִסְכֵּן הוּא מִפַּרְסָנֵהּ וִיקִימְנֵהּ קֳדָם כַּהֲנָא וְיִפְרוֹס יָתֵהּ כַּהֲנָא עַל מֵימַר דִּי תַדְבֵּק יְדָא דְנוֹדְרָא יִפְרְסִנֵּהּ כַּהֲנָא:

רש"י◄ וְאִם מָךְ הוּא • שֶׁאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִתֵּן הָעֶרֶךְ הַזֶּה. וְהֶעֱמִידוֹ • לַגֶּעֱרָךְ לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְיַעֲרִיכֶנּוּ לְפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ שֶׁל מַעֲרִיךְ. עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג • לְפִי מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, יְסַדְּרֶנּוּ וְיַשְׁאִיר לוֹ כְּדֵי חַיָּיו: מִטָּה, כַּר, כֶּסֶת וּכְלֵי אֻמָּנוּת; אִם הָיָה חָמָר, מַשְׁאִיר לוֹ חֲמוֹרוֹ.

(ט) וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ:

ט וְאִם בְּעִירָא דִּי יִקְרְבוּן מִנַּהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כֹּל דִּי יִתַּן מִנַּהּ קֳדָם יְיָ יְהֵי קוּדְשָׁא:

רש"י◄ כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ • אָמַר: 'רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה', דְּבָרָיו קַיָּמִין וְתִמָּכֵר לְצָרְכֵי עוֹלָה וְדָמֶיהָ חֵלִין, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ הָאֵבָר.

(י) לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ:

י לָא יְחַלִּיפֵנֵּהּ וְלָא יְעַבֵּר יָתֵהּ טַב בְּבִישׁ אוֹ בִישׁ בְּטָב וְאִם חַלָּפָא יְחַלֵּף בְּעִירָא בִּבְעִירָא וִיהֵי הוּא וְחִלּוּפֵהּ יְהֵי קַדִּישׁ:

רש"י◄ טוֹב בְּרָע • תָּם בְּבַעַל־מוּם. אוֹ־רַע בְּטוֹב • (ת"כ, תמורה ט) וְכָל־שֶׁכֵּן טוֹב בְּטוֹב וְרַע בְּרַע.

(יא) וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן:

יא וְאִם כָּל בְּעִירָא מְסָאֲבָא דִּי לָא יְקָרְבוּן מִנַּהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וִיקִים יָת בְּעִירָא קֳדָם כַּהֲנָא:

רש"י◄ וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה • (ת"כ, תמורה לב) בְּבַעֲלַת מוּם — הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא טְמֵאָה לְהַקְרָבָה; וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין קָדָשִׁים תְּמִימִים יוֹצְאִין לְחֻלִּין בְּפִדְיוֹן אֶלָּא־אִם־כֵּן הוּמְּמוּ.

(יב) וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה:

יב וְיִפְרוֹס כַּהֲנָא יָתֵהּ בֵּין טַב וּבֵין בִּישׁ כְּפַרְסָנָא דְכַהֲנָא כֵּן יְהֵי:

רש"י◄ כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה • לִשְׁאָר כָּל אָדָם הַבָּא לִקְנוֹתָהּ מִיַּד הֶקְדֵּשׁ.

(יג) וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף חֲמִישִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ:

יג וְאִם מִפְרַק יִפְרְקִנַּהּ וְיוֹסֵף חֻמְשֵׁהּ עַל פַּרְסָנֵהּ:

רש"י◄ וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה • בַּבְּעָלִים הֶחֱמִיר הַכָּתוּב לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ (ת"כ). וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ בַּיִת, וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה, וְכֵן בְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי — הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ וְלֹא שְׁאָר כָּל אָדָם.

(יד) וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם:

יד וּגְבַר אֲרֵי יַקְדֵּשׁ יָת בֵּיתֵהּ קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וְיִפְרְסִנֵּהּ כַּהֲנָא בֵּין טַב וּבֵין בִּישׁ כְּמָא דִּי יִפְרוֹס יָתֵהּ כַּהֲנָא כֵּן יְקוּם:

(טו) וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:

טו וְאִם דְּאַקְדֵּשׁ יִפְרוֹק יָת בֵּיתֵהּ וְיוֹסֵף חֻמְשָׁא כְּסַף פַּרְסָנֵהּ עֲלוֹהִי וִיהֵי לֵהּ:

~ שבת קודש כ"ב אייר ~

(טז) וְאִם׀ מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף׃

רש"י◄ **וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ** • וְלֹא כְּפִי שׁוֹוְיָהּ, אַחַת שָׂדֶה טוֹבָה וְאַחַת שָׂדֶה רָעָה, פִּדְיוֹן הֶקְדֵּשָׁן שָׁוֶה בֵּית כּוֹר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שְׁקָלִים, כָּךְ גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וְהוּא שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ בִּתְחִלַּת הַיּוֹבֵל. וְאִם בָּא לְגָאֳלָהּ בְּאֶמְצָעוֹ, נוֹתֵן לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן: סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְשָׁנָה; לְפִי שֶׁאֵינָהּ הֶקְדֵּשׁ אֶלָּא לִמְנִין שְׁנֵי הַיּוֹבֵל, שֶׁאִם נִגְאֲלָה הֲרֵי טוֹב, וְאִם לָאו, הַגִּזְבָּר מוֹכְרָהּ בְּדָמִים הַלָּלוּ לְאַחֵר, וְעוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ עַד הַיּוֹבֵל, כִּשְׁאָר כָּל הַשָּׂדוֹת הַמְּכוּרוֹת. וּכְשֶׁהִיא יוֹצְאָה מִיָּדוֹ, חוֹזֶרֶת לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר שֶׁהַיּוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת בֵּינֵיהֶם, זֶהוּ הַמִּשְׁפָּט הָאָמוּר בְּמַקְדִּישׁ שָׂדֶה, וְעַכְשָׁו אֲפָרְשֶׁנּוּ עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת.

טז וְאִם מֵחֲקַל אַחֲסַנְתֵּהּ יַקְדִּישׁ גְּבַר קָדֶם יְיָ וִיהֵי פֵּרְסָנֵהּ לְפוּם זַרְעֵהּ בַּר זְרַע כּוּר שְׂעוֹרִין בְּחַמְשִׁין סְלְעִין דִּכְסָף׃

(יז) אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם׃

רש"י◄ **אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ וְגוֹ'** • אִם מִשֶּׁעָבְרָה שְׁנַת הַיּוֹבֵל, מִיָּד הִקְדִּישָׁהּ, וּבָא זֶה לְגָאֳלָהּ מִיָּד. **כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם** • כָּעֵרֶךְ הַזֶּה הָאָמוּר, יִהְיֶה, חֲמִשִּׁים כֶּסֶף יִתֵּן.

יז אִם מִשַּׁתָּא דְּיוֹבֵלָא יַקְדֵּשׁ חַקְלֵהּ כְּפֵרְסָנֵהּ יְקוּם׃

(יח) וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ׃

רש"י◄ **וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ** • וְכֵן אִם הִקְדִּישָׁהּ מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִשְׁתַּהָה בְּיַד גִּזְבָּר, וּבָא זֶה לְגָאֳלָהּ אַחַר הַיּוֹבֵל. **וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת** • כְּפִי חֶשְׁבּוֹן, כֵּיצַד? חֲרֵי קָצַב דָּמָיוּ שֶׁל אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע שָׁנִים – חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל, חֲרֵי שֶׁקֶל לְכָל שָׁנָה, וְשֶׁקֶל יָתֵר עַל כֻּלָּן; וְהַשֶּׁקֶל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה פּוּנְדְּיוֹנִין – חֲרֵי סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְשָׁנָה, אֶלָּא שֶׁחָסֵר פּוּנְדְּיוֹן אֶחָד לְכֻלָּן, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹתוֹ פּוּנְדְּיוֹן – קַלְבּוֹן לִפְרוּטְרוֹט. וְהַבָּא לִגְאֹל, יִתֵּן סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְכָל שָׁנָה לַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. **וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ** • מִנְיַן הַשָּׁנִים שֶׁמִּשְּׁנַת הַיּוֹבֵל עַד שְׁנַת הַפִּדְיוֹן.

יח וְאִם בָּתַר יוֹבֵלָא יַקְדֵּשׁ חַקְלֵהּ וִיחַשֵּׁב לֵהּ כַּהֲנָא יָת כַּסְפָּא עַל מִימַר שְׁנַיָּא דְּיִשְׁתְּאָרָן עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא וְיִתְמְנַע מִפֵּרְסָנֵהּ׃

(יט) וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ׃

רש"י◄ **וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל** • הַמַּקְדִּישׁ אוֹתוֹ, יוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל הַקִּצְבָּה הַזֹּאת.

יט וְאִם מִפְּרַק יִפְרוֹק יָת חַקְלָא דְּאַקְדֵּשׁ יָתֵהּ וְיוֹסֵף חֹמֶשׁ כְּסַף פֵּרְסָנֵהּ עֲלוֹהִי וִיקוּם לֵהּ׃

(כ) וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכֹר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד׃

רש"י◄ **וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה** • הַמַּקְדִּישׁ. **וְאִם־מָכֹר** • הַגִּזְבָּר. **אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד** • לָשׁוּב בְּיַד הַמַּקְדִּישׁ.

כ וְאִם לָא יִפְרוֹק יָת חַקְלָא וְאִם זַבִּין יָת חַקְלָא לִגְבַר אָחֳרָן לָא יִתְפְּרַק עוֹד׃

(כא) וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ׃

כא וִיהֵי חַקְלָא בְּמִפְּקֵהּ בְּיוֹבֵלָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כַּחֲקַל חֲרְמָא לְכַהֲנָא תְּהֵי אַחֲסַנְתֵּהּ׃

רש"י◄ **וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל • מִיַּד הַלּוֹקֵחוֹ מִן הַגִּזְבָּר, כְּדֶרֶךְ שְׁאָר שָׂדוֹת הַיּוֹצְאִים מִיַּד לוֹקְחֵיהֶם בַּיּוֹבֵל. קֹדֶשׁ לַה׳ • לֹא שֶׁיָּשׁוּב לְהֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת, לְיַד הַגִּזְבָּר, אֶלָּא כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם הַנָּתוּן לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יח יד): "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה", אַף זוֹ תִּתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר, שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ.

(כב) וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה:

כב וְאִם יָת חֲקַל זְבִינוּהִי דִּי לָא מֵחֲקַל אַחֲסָנָתֵהּ יַקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ וְגוֹ׳ • חִלּוּק יֵשׁ בֵּין שְׂדֵה מִקְנָה לִשְׂדֵה אֲחֻזָּה, שֶׁשְּׂדֵה מִקְנָה לֹא תִּתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁהּ אֶלָּא עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹבֵל הָיְתָה עֲתִידָה לָצֵאת מִיָּדוֹ וְלָשׁוּב לַבְּעָלִים, לְפִיכָךְ אִם בָּא לְגָאֳלָהּ, יִגְאַל בַּדָּמִים הַלָּלוּ הַקְּצוּבִים לִשְׂדֵה אֲחֻזָּה. וְאִם לֹא יִגְאַל וְיִמְכְּרֶנָּה גִּזְבָּר לְאַחַר, אוֹ אִם לֹא יִגְאַל הוּא בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל "יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ" — אוֹתוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁהּ, וּפֵן תֹּאמַר: "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ", הַלּוֹקֵחַ הַזֶּה הָאַחֲרוֹן, "מֵאִתּוֹ", וְזֶהוּ הַגִּזְבָּר? ! לְכָךְ הֵצְרַךְ לוֹמַר: "לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ", מִיֶּרֻשַּׁת אָבוֹת, וְזֶהוּ בְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁמְּכָרוּהָ לַמַּקְדִּישׁ.**

(כג) וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֲרֶכְךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־הָעֲרֶכְךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:

כג וִיחַשֵּׁב לֵהּ כַּהֲנָא יָת מִנְיַן פֻּרְסָנֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא וְיִתֵּן יָת פֻּרְסָנֵהּ בְּיוֹמָא הַהוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ:

(כד) בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ:

כד בְּשַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא יְתוּב חַקְלָא לְדִזְבָנֵהּ מִנֵּהּ לְדִדִילֵהּ אַחֲסָנַת אַרְעָא:

(כה) וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל:

כה וְכָל פֻּרְסָנֵהּ יְהֵי בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עֶסְרִין מָעִין יְהֵי סִלְעָא:

רש"י◄ **וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ • כָּל עֶרְכְּךָ שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'שְׁקָלִים', יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. עֶשְׂרִים גֵּרָה • עֶשְׂרִים מָעוֹת, כָּךְ הָיוּ מִתְּחִלָּה וּלְאַחַר מִכָּאן הוֹסִיפוּ שְׁתוּת, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף דִּינָר, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מָעוֹת לְסֶלַע.**

(כו) אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא:

כו בְּרַם בּוּכְרָא דִּי יִתְבַּכַּר קֳדָם יְיָ בִּבְעִירָא לָא יַקְדֵּשׁ גְּבַר יָתֵהּ אִם תּוֹר אִם אִמַּר דְּיְיָ הוּא:

רש"י◄ **לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ • לְשֵׁם קָרְבָּן אַחֵר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר־יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה . . לַיהוָה הוּא: . . וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן . . הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ (כז, כו – לב). בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה, מָצִינוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּנוֹגֵעַ לְקָרְבָּנוֹת: בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר. הַבְּכוֹר נוֹהֵג גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, וְאִלּוּ הַמַּעֲשֵׂר בְּפֹעַל אֵינֶנּוּ נוֹהֵג בִּזְמַן הַגָּלוּת, כִּי חֲכָמִים גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִמְנוֹת אֶת הַבְּהֵמוֹת.

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם עַל כָּךְ בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: בְּכוֹר – קְדוּשָׁתוֹ מִלְּמַעְלָה, וְאֵינֶנּוּ תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הָאָדָם, וְזֶה מוֹרֶה עַל הַמְשָׁכַת הַקְּדוּשָׁה מִלְּמַעְלָה, לְלֹא קֶשֶׁר לְמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים. וְאִלּוּ מַעֲשֵׂר קְדוּשָׁתוֹ תְּלוּיָה בְּסִפִּירַת הָאָדָם, וְזֶה מוֹרֶה עַל עֲבוֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלָכֵן כּוֹתֶבֶת הַתּוֹרָה הַבְּכוֹר לִפְנֵי הַמַּעֲשֵׂר, לְהוֹרוֹת לָנוּ שֶׁקּוֹדֶם

נִתָּנִים הַכֹּחוֹת מִלְּמַעְלָה, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה וּבְכֹחָם מַגִּיעָה וּבָאָה עֲבוֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.

שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ קַיָּמִים גַּם בָּאָדָם עַצְמוֹ:

בְּכוֹר – מוֹרֶה עַל הַבְּחִינָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ – חָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וְלָכֵן הוּא קָדוֹשׁ מֵעַצְמוֹ, כִּי עִנְיָן הַמְסִירוּת־נֶפֶשׁ הַבָּאָה מֵהַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, אֵינָהּ בָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה אֶלָּא הִיא יְרוּשָׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, וּקְדוּשָׁה זֹאת נִמְצֵאת בִּתְמִידִיּוּת גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, כִּי בְּחִינַת הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הִיא בִּשְׁלֵמוּת תָּמִיד.

מַעֲשֵׂר – בַּנֶּפֶשׁ יֵשׁ עֲשָׂרָה כֹּחוֹת, וְחוֹבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁלְּכָל־הַפָּחוֹת הַכֹּחַ הָעֲשִׂירִי שֶׁבַּנֶּפֶשׁ יִהְיֶה קֹדֶשׁ, הַיְנוּ הַכֹּחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַשַּׁיָּךְ לְמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. וּמִבֵּינָן שֶׁעִנְיָן זֶה תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, לָכֵן יֵשׁ חִלּוּקִים בָּזֶה בֵּין זְמַן הַבַּיִת (שֶׁהָאֱלוֹקוּת הֵאִירָה בְּגִלּוּי), לִזְמַן הַגָּלוּת (דְּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ כו').

(על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 333 – מתוך 'לקראת שבת')

(כז) וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְאִם־לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ:

כז וְאִם בִּבְעִירָא מְסָאֲבָא וְיִפְרוֹק בְּפֵרְסָנֵהּ וְיוֹסֵף חֻמְשֵׁהּ עֲלוֹהִי וְאִם לָא יִתְפְּרַק וְיִזְדַּבַּן בְּפֵרְסָנֵהּ:

רש"י◄ **וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וְגוֹ'** • אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה מוּסָב עַל הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין לוֹמַר בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה "וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ". וַחֲמוֹר אֵין זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר אֶלָּא טָלֶה, וְהוּא מַתָּנָה לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ לְהֶקְדֵּשׁ. אֶלָּא הַכָּתוּב מוּסָב עַל הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַכָּתוּב שֶׁלְּמַעְלָה דִּבֵּר בְּפִדְיוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהוּמְמָה, וְכָאן דִּבֵּר בַּמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה טְמֵאָה לְבֶדֶק הַבַּיִת. **וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ** • כְּפִי מַה שֶׁיַּעֲרִיכֶנָּה הַכֹּהֵן. **וְאִם־לֹא יִגָּאֵל** • עַל־יְדֵי בְּעָלִים (ת"כ). **וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ** • לַאֲחֵרִים.

(כח) אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרֹם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה:

כח בְּרַם כָּל חֲרָמָא די יַחֲרֵם גְּבַר קֳדָם יְיָ מִכָּל די לֵהּ מֵאֲנָשָׁא וּבְעִירָא וּמֵחֲקַל אַחֲסַנְתֵּהּ לָא יִזְדַּבַּן וְלָא יִתְפְּרַק כָּל חֲרָמָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **אַךְ כָּל־חֵרֶם וְגוֹ'** • (תורת כהנים): נֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בַּדָּבָר, יֵשׁ אוֹמְרִים: 'סְתָם חֲרָמִים לְהֶקְדֵּשׁ', וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (במדבר יח יד): "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה"? בְּחֲרָמֵי כֹּהֲנִים, שֶׁפֵּרֵשׁ וְאָמַר: "הֲרֵי זֶה חֵרֶם לַכֹּהֵן!" וְיֵשׁ שֶׁאָמְרוּ: 'סְתָם חֲרָמִים לְכֹהֲנִים'. **לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל** • אֶלָּא יִנָּתֵן לַכֹּהֵן. לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְכֹהֲנִים', מְפָרֵשׁ מִקְרָא זֶה בִּסְתָם חֲרָמִים; וְהָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת', מְפָרֵשׁ מִקְרָא זֶה בְּחֲרָמֵי כֹּהֲנִים (ערכין כח), שֶׁהַכֹּל מוֹדִים שֶׁחֲרָמֵי כֹּהֲנִים אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, עַד שֶׁיָּבֹאוּ לְיַד כֹּהֵן, וְחֲרָמֵי גָּבֹהַּ נִפְדִּים. **כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַה'** • הָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת', מֵבִיא רְאָיָה מִכָּאן; וְהָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְכֹהֲנִים', מְפָרֵשׁ "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַה'", לְלַמֵּד שֶׁחֲרָמֵי כֹּהֲנִים חָלִים עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים וְנוֹתֵן לַכֹּהֵן, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין: 'אִם נֵדֶר, נוֹתֵן דְּמֵיהֶם, וְאִם נְדָבָה, נוֹתֵן אֶת טוֹבָתָהּ'. **מֵאָדָם** • (ערכין כח) כְּגוֹן שֶׁהֶחֱרִים עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים.

(כט) כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת:

כט כָּל חֲרָמָא די יִתְחְרַם מִן אֲנָשָׁא לָא יִתְפְּרַק אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש"י◄ **כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם וְגוֹ'** • (ת"כ) הַיּוֹצֵא לֵהָרֵג, וְאָמַר אֶחָד: 'עָרְכוֹ עָלַי'! לֹא אָמַר כְּלוּם. **מוֹת יוּמָת** • הֲרֵי הוֹלֵךְ לָמוּת, לְפִיכָךְ לֹא יִפָּדֶה, אֵין לוֹ לֹא דָּמִים וְלֹא עֵרֶךְ.

(ל) וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:

ל וְכָל מַעְשְׂרָא דְאַרְעָא מִזַּרְעָא דְאַרְעָא מִפֵּרֵי אִילָנָא דַּיְיָ הוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ•** בְּמַעֲשַׂר שֵׁנִי — הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **מִזֶּרַע הָאָרֶץ•** דָּגָן. **מִפְּרִי הָעֵץ•** תְּירוֹשׁ וְיִצְהָר. **לַה' הוּא•** קְנָאוֹ הַשֵּׁם, וּמִשֶּׁלְּחָנוֹ צִוָּה לְךָ לַעֲלוֹת וְלֶאֱכֹל בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כג): "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְגוֹ'".

(לא) **וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ חֲמִשִׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו׃**

לא **וְאִם מִפְּרַק יִפְרוֹק גְּבַר מִמַּעֲשְׂרֵהּ חֲמִשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי׃**

רש"י◄ **מִמַּעֲשְׂרוֹ•** וְלֹא מִמַּעֲשַׂר חֲבֵרוֹ: הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ. וּמַה הִיא גְּאֻלָּתוֹ? יְכַדֵּנוּ, כְּדֵי לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה בְּכָל מָקוֹם, וְהַמְּעוֹת יַעֲלֶה וְיֹאכַל בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כה): "וְנָתַתָּה בַכֶּסֶף וְגוֹ'".

(לב) **וְכָל־מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה׃**

לב **וְכָל מַעֲשַׂר תּוֹרִין וְעָן כֹּל דְּיַעְבַּר תְּחוֹת חֵטְרָא עֲשִׂירָאָה יְהֵי קַדִּישׁ קֳדָם יְיָ׃**

רש"י◄ **תַּחַת הַשֵּׁבֶט•** כְּשֶׁבָּא לְעַשְּׂרָן, מוֹצִיאָן בַּפֶּתַח זֶה אַחַר זֶה, וְהָעֲשִׂירִי מַכֶּה בְּשֵׁבֶט צְבוּעָה בְּסִיקְרָא לִהְיוֹת נִכָּר שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר, כֵּן עוֹשֶׂה לִטְלָאִים וַעֲגָלִים שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה. **יִהְיֶה־קֹדֶשׁ•** לִקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ דָּמוֹ וְאֵמוּרָיו, וְהַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנָה עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיְּהֵא בְּשָׂרוֹ נִיתָּן לַכֹּהֲנִים.

(לג) **לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרָע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל׃**

לג **לָא יְבַקַּר בֵּין טַב לְבִישׁ וְלָא יְחַלְּפִנֵּהּ וְאִם חַלָּפָא יְחַלְּפִנֵּהּ וִיהֵי הוּא וְחִלּוּפֵהּ יְהֵי קוּדְשָׁא לָא יִתְפְּרַק׃**

רש"י◄ **לֹא יְבַקֵּר וְגוֹ'•** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב): "וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם", יָכוֹל יְהֵא בּוֹרֵר וּמוֹצִיא אֶת הַיָּפֶה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לֹא יְבַקֵּר". "בֵּין־טוֹב לָרָע": בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוּם, חָלָה עָלָיו קָדֵשָׁה; וְלֹא שֶׁיַּקְרִיב בַּעַל מוּם, אֶלָּא יֹאכַל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר וְאָסוּר לִגָּזֵז וְלַעֲבֹד.

~ נקודות משיחות קודש ~

אֶלָּא יֹאכַל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר (רש"י כז, לג) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה עִנְיָנָהּ שֶׁל אֲכִילָה זוֹ, וַהֲרֵי הַדִּין שֶׁל נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, וְכֵן הַדִּין שֶׁנֶּאֱכָל בְּכָל הָעִיר — אֵינָם אֶלָּא בְּתָם וְלֹא בְּבַעַל מוּם. וְעַל כָּרְחֲךָ, שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא כִּפְשׁוּטוֹ: הָאוֹכֵל צָרִיךְ לְכַוֵּן בְּעֵת הָאֲכִילָה שֶׁהוּא אוֹכֵל מַעֲשֵׂר (וְזֶהוּ מִדְּאוֹרַיְיתָא). וְלִכְאוֹרָה חִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא, וְלֹא אֶשְׁתָּמִיט בְּמָקוֹם אַחֵר.

(לקוטי שיחות, כרך יב, עמ' 135)

(לד) **אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי׃**

לד **אִלֵּין פִּקּוּדַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְּסִינָי׃** חזק

ע"ח פסוקים, עז"א סימן. חסלת פרשת בחקותי

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפד

לוח תהלים

יום ראשון, ט"ז אייר > מפרק עט עד סוף פרק פב

יום שני, י"ז אייר > מפרק פג עד סוף פרק פז

יום שלישי, י"ח אייר > פרק כ. מפרק פח עד סוף פרק פט

יום רביעי, י"ט אייר > מפרק צ עד סוף פרק צו

יום חמישי, כ' אייר > מפרק צז עד סוף פרק קג

יום שישי, כ"א אייר > מפרק קד עד סוף פרק קה

שבת קודש, כ"ב אייר > פרק כ. מפרק קו עד סוף פרק קז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

לימוד תניא בכל יום

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

"המנהג הטוב שנהגו חסידים (בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) - ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

תניא יומי

~ יום ראשון ט"ז אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סח, והמשל בזה... עד עמ' 136, בפועל ממש.

להבהרת הענין, מביא רבנו הזקן להלן, משל ודוגמה מהאדמה הגשמית, המורכבת מ"דומם" ו"צומח" (הנחותים בארבעת הסוגים: דומם, צומח, חי, מדבר), שהחיות שבדומם וצומח מצומצמת בהרבה מאשר החיות שבשאר שתי הבחינות חי ומדבר, הרי שהחיות האלקית ב"ארץ" מתגלה רק באותה מדה שהיא באה לידי ביטוי ב"דומם וצומח" – ובכל זאת – "מלא כל הארץ כבודו", שהארץ מלאה באור אין־סוף ברוך־הוא, אלא שהאור בא בה באופן של סובב ומקיף. ובלשון ה"תניא": **וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, הִנֵּה הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַגַּשְׁמִיּוּת, אַף שֶׁ"מְּלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", וְהֵינוּ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – לא רק הארה מצומצמת, אלא הארץ מלאה באור שהוא אין־סוף, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[3]: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, נְאֻם ה'"** – הרי שהוא אומר "אני מלא", והכוונה היא לאור אין־סוף ברוך־הוא, ואור זה "מלא" בשמים ובארץ, **אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָה** – ב"ארץ", **בִּבְחִינַת גִּלּוּי הַהִשְׁפָּעָה, רַק חִיּוּת מְעַט מִזְּעַר, בְּחִינַת דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ לְבַד.** – עד כמה שהחיות נראית ב"דומם" ו"צומח" – הארץ היא דומם, וממנה בא ה"צומח", **וְכָל אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – הממלא את כל הארץ באופן בלתי גלוי, **נִקְרָא 'סוֹבֵב' עָלֶיהָ, אַף שֶׁהוּא** – אור זה נמצא **בְּתוֹכָהּ מַמָּשׁ,** – הרי, שלמרות ש"מלא כל הארץ כבודו", בכל זאת, זהו רק באופן של "סובב ומקיף". מדוע, אכן, זה נקרא "סובב" ו"מקיף"? – הרי זה: **מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ** – של אור זה, **מִתְגַּלֵּית בָּהּ** – בארץ, **יוֹתֵר,** – מאשר החיות שבדומם וצומח, **רַק** – אור אין־סוף זה, **מַשְׁפִּיעַ בָּהּ בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְכָל הַשְׁפָּעָה שֶׁבִּבְחִינַת הֶסְתֵּר נִקְרָא מַקִּיף מִלְּמַעְלָה,** – השפעה שמקיפה מלמעלה, **כִּי "עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"** – העולם המכוסה, **הוּא לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מִ"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא".** – מהעולם המגולה. ההשפעה שבבחינת "אתכסיא" – מכוסה – היא בבחינת "עלמא דאתכסיא" – עולם מכוסה – שלמעלה במדרגה מההשפעה שבהתגלות, שהיא בבחינת "עלמא דאתגליא" – עולם מגולה –. ולכן נקראת השפעה זו "מקיף מלמעלה", מפני שהיא למעלה במדריגה. **וּלְקָרֵב אֶל הַשֵּׂכֶל יוֹתֵר,** –

ליקוטי אמרים

והמשל בזה הנה הארץ הלזו הגשמיות אף שמלא כל הארץ כבודו. והיינו אור א"ס ב"ה כמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. אעפ"כ אין מתלבש בתוכה בבחי' גילוי ההשפעה רק חיות מעט מזער בחי' דומם וצומח לבד וכל אור א"ס ב"ה נק' סובב עליה אף שהוא בתוכה ממש. מאחר שאין השפעתו מתגלית בה יותר רק משפיע בה בבחי' הסתר והעלם וכל השפעה שבבחי' הסתר נקרא מקיף מלמעלה כי עלמא דאתכסי' הוא למעלה במדרגה מעלמ' דאתגליא

3. ירמי' כג, כד.

להבין בקלות יותר את אופן ההשפעה והפעולה של "סובב כל עלמין", שאור אין־סוף נמצא בכל מקום בעולם, ובכל זאת אור זה "סובב" ו"מקיף", מכיוון שאין אור זה בא בצורה של התלבשות גלויה – **הוּא כְּדֶרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ הָאָדָם שֶׁמְּצַיֵּר בְּדַעְתּוֹ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁרָאָה אוֹ שֶׁרוֹאֶה, הִנֵּה אַף שֶׁכָּל גּוּף עֶצֶם הַדָּבָר הַהוּא וְגַבּוֹ וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, כֻּלּוֹ מְצֻיָּר בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁרָאָהוּ כֻּלּוֹ אוֹ שֶׁרוֹאֵהוּ, הִנֵּה נִקְרֵאת דַּעְתּוֹ מַקֶּפֶת הַדָּבָר הַהוּא כֻּלּוֹ,** – זהו מבחינת ה"דעת", שדעתו מקיפה את הדבר מכל צדדיו הפנימיים והחיצוניים. וכך גם מבחינת הדבר עצמו – **וְהַדָּבָר הַהוּא מֻקָּף בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, רַק שֶׁאֵינוֹ מֻקָּף בְּפֹעַל מַמָּשׁ, רַק בְּדִמְיוֹן מַחֲשֶׁבֶת הָאָדָם וַדַּעְתּוֹ.** – הדבר מוקף, אבל לא בפועל ממש. שכן, מחשבתו של אדם מוגבלת, ולא שייך שתקיף ממש את הדבר; היא רק מהרהרת באותו דבר, ורק מבחינה דמיונית אותו דבר מוקף. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ:** – שלגביו כתוב[4]: **"כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כו'"**, – מחשבותיו של הקב"ה כביכול, שונות לגמרי ואינן כלל בגדר מחשבות האדם, **הֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ וַדַּעְתּוֹ** – של הקב"ה, **שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד תַּחְתִּיתוֹ, וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, הַכֹּל** – מוקף במחשבתו של הקב"ה, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ.** – שלא כמו שהדבר הוא באדם, שההקפה היא רק בדמיון, אלא כאן מדובר בפועל ממש.

ליקוטי אמרים

ולקרב אל השכל יותר הוא בדרך משל. כמו האדם שמצייר בדעתו איזה דבר שראה או שרואה הנה אף שכל גוף עצם הדבר ההוא וגבו ותוכו ותוך תוכו כולו מצוייר בדעתו ומחשבתו מפני שראהו כולו או שרואהו הנה נקראת דעתו מקפת הדבר ההוא כולו. והדבר ההוא מוקף בדעתו ומחשבתו רק שאינו מוקף בפועל ממש רק בדמיון מחשבת האדם ודעתו. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוך תוכו הכל בפועל ממש.

~ יום שני י"ז אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 136, למשל כדור הארץ הלזו... עד עמ' 136, במ"א:

לְמָשָׁל, כַּדּוּר הָאָרֶץ הַלָּזוּ, – המשל בא להמחיש כיצד נברא פרטי מוקף במחשבה ובידיעה שלמעלה – **הֲרֵי יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַקֶּפֶת כָּל עֻבִּי כַּדּוּר הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ עַד תַּחְתִּיתוֹ,** – את **הַכֹּל** – מקיפה ידיעתו של הקב"ה, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי יְדִיעָה זוֹ** – של הקב"ה, **הִיא חִיּוּת כָּל עֻבִּי כַּדּוּר הָאָרֶץ כֻּלּוֹ, וְהִתְהַוּוּתוֹ מֵ"אַיִן" לְ"יֵשׁ".** – כדור הארץ כולו, נוצר (ומתהווה תמיד) "מאין ליש", וזאת מפני שהידיעה שלמעלה יודעת את כל כדור הארץ. **רַק שֶׁלֹּא הָיָה מִתְהַוֶּה** – כדור הארץ, **כְּמוֹת שֶׁהוּא עַתָּה, בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית וְחִיּוּת מוּעֶטֶת מְאֹד, כְּדֵי בְּחִינַת דּוּמֵם וְצוֹמֵחַ,** – ולא למעלה מזה – **אִם לֹא** – מה שכדור הארץ נתהווה **עַל־יְדֵי צְמָצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, שֶׁצִּמְצְמוּ** את **הָאוֹר וְהַחִיּוּת שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּכַדּוּר הָאָרֶץ לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִבְחִינַת דּוּמֵם וְצוֹמֵחַ בִּלְבַד.** – שההארה הבאה על ידי צמצומים, נותנת חיות בכדור הארץ, באופן שכדור הארץ יהיה בבחינת גבול, ובבחינת "דומם" ו"צומח" בלבד. ואילו הידיעה שלמעלה, שהיא מאוחדת עם הקב"ה עצמו – "מקיפה" מעל כדור הארץ, מכיוון שהידיעה היא "אין־סוף", וכדור הארץ הוא בעל גבול. והגם שהידיעה היא החיות וההתהוות של כדור הארץ מאין ליש, הרי שישנו בידיעה זו, כדור הארץ

ליקוטי אמרים

למשל כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו ית' מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין ליש רק שלא היה מתהוה כמות שהוא עתה בעל גבול ותכלית וחיות מועטת מאד כדי בחי' דומם וצומח. אם לא ע"י צמצומים רבים ועצומים שצמצמו האור והחיות שנתלבש בכדור הארץ להחיותו ולקיימו בבחי' גבול ותכלית ובבחי' דומם וצומח בלבד אך ידיעתו ית'

---

4. ישעי' נה, ח.

כולו על כל פרטיו — בכל זאת זה נקרא רק שהידיעה היא בבחינת "מקיף", היא "מקיפה" את כדור הארץ.

אַךְ יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כִּי הוּא הַמֵּדָע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַיָּדוּעַ, — כפי שכבר למדנו בפרק ב', מה שהרמב"ם אומר שבהקב"ה ענין הידיעה והשכל אינו כמו הידיעה והשכל באדם — כשאדם, למשל, יודע ומבין דבר הלכה, ישנם כאן שלשה דברים: (א) ה"יודע" — נפש האדם היא היודעת ומבינה את ההלכה; (ב) "מדע" — כוח ההבנה שבו נפש האדם יודעת ומבינה; (ג) "ידוע" — ההלכה, שאותה נפש האדם יודעת ומבינה. ואילו, בהקב"ה — הוא המדע הוא היודע והוא הידוע — שלשת הדברים הם הוא — הוא עצמו יתברך. הרי שה"ידיעה" היא דבר אחד עם הקב"ה, **וּבִידִיעַת עַצְמוֹ כְּכְיָכוֹל** — הקב"ה, **יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים,** — שהרי, כל הנבראים באים מאמיתת הימצאו, ובידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, **וְלֹא בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ כִּידִיעַת הָאָדָם,** — שכן, אדם יודע דבר בידיעה שחוץ ממנו, הידיעה מקרבת ומוסיפה את הדבר לנפשו. ואילו, מה שהקב"ה יודע את כל הנבראים, אין זה חס־ושלום בידיעה שחוץ ממנו, אלא "בידיעת עצמו", **כִּי כֻּלָּם** — כל הנבראים, **נִמְצָאִים מֵאֲמִתָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** — שמזה שהוא נמצא באמת, נמצאים כל הנבראים. וממילא כאמור, בידיעת עצמו כביכול, הוא יודע את כל הנבראים. **וְדָבָר זֶה אֵין בִּיכֹלֶת הָאָדָם לְהַשִּׂיגוֹ עַל בּוּרְיוֹ וְכוּ'** — שֵׂכֶל האדם אינו מסוגל להבין ידיעה כזו, שמי שיודע **ובמה** שיודע **והדבר** שיודע — הם כולם הוא עצמו. שכן, כשאדם רוצה להבין דבר, הוא מתאר את הדבר כפי שזה אצלו, אלא — הוא גם מבין, שאצל הקב"ה אותו דבר הוא באופן נעלה ומופשט בהרבה. כך הידיעה שלמעלה, מכיוון שהיא אחרת לגמרי מאשר הידיעה שבאדם, — אין לאדם שום ציור לתאר בו ידיעה כזו, ולכן אין שכלו מסוגל להבין זאת.

הגהה — על מה שהרמב"ם אומר, שהידיעה למעלה היא באופן שהוא המדע והוא היודע וכו', שה"מדע", השכל והידיעה, הוא "הוא" — הוא עצמו כביכול (ובידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים הבאים ממנו) — ישנם גדולי ישראל שאינם מסכימים לדעתו של הרמב"ם. אחד מגדולי ישראל אלה, הוא המהר"ל מפראג, שבהקדמה לספרו "גבורות ה'", סותר את דברי הרמב"ם. אחת מקושיותיו העיקריות, היא: התואר של ידיעה ושכל, משמעו הגדרה מסויימת, זהו ענין של הבנה **ולא** ענין של רגש וכדומה. אם־כן כיצד אפשר לומר על הקב"ה, שהוא מוגדר באיזה גדר שהוא? הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית ואינו מוגדר חס־ושלום בשום דבר! וגם כשאומרים שהידיעה והשכל למעלה הם (לא כמו באדם, אלא) בצורה מופשטת ובלתי מושגת, באופן של "הוא היודע והוא המדע וכו'" — הרי בכל זאת, זהו בגדר של שכל וידיעה ולא של משהו אחר, דבר שאי־אפשר ליחסו להקב"ה. והמהר"ל מפראג אומר שם, שחכמינו ז"ל קוראים להקב"ה "הקדוש ברוך הוא" — לא **השכל** ברוך־הוא, מפני ש"קדוש" משמעו, שהוא מובדל ונעלה לגמרי מכל דבר שיכולים לציינו בתואר מסויים; ומחמת העובדה שהוא קדוש ומובדל מהכל — לכן הכל בא ממנו, כי אין הוא מוגבל בשום דבר שבגללו יהיה נמנע דבר אחר. אלא — אומר המהר"ל — ענין השכל הוא פעולה בלבד של הקב"ה, ומה שאומרים "וידע אלקים" יש לכך אותה משמעות כמו ל"ויאמר אלקים" או ל"ויעש אלקים", כלומר: הוא יצר וברא את הפעולה של שכל וידיעה. ב"הגהה" אותה אנו עומדים ללמוד, אומר רבנו הזקן, שחכמי הקבלה הסכימו לדעת הרמב"ם, שהידיעה שלמעלה היא באופן של "הוא המדע והוא היודע וכו'". אלא שדבר זה אמור רק, כשאור אין־סוף ברוך־הוא מצמצם עצמו בעשר הספירות: חכמה, בינה, דעת וכו', זאת אומרת, אחרי שהאורות התלבשו בכלים, כשאור החכמה מתלבש בכלי של ספירת החכמה, ואור הבינה — בכלי של ספירת הבינה; כלומר, קיים כבר ענין החכמה והידיעה, ואז החכמה והידיעה הן דבר אחד עם הקב"ה. אך, כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם עצמו בעשר הספירות — הוא אז למעלה לגמרי משכל וידיעה, למעלה גם מהדרגה העליונה ביותר, השכל המופשט והבלתי מושג של "הוא המדע והוא היודע" וכו' (כפי שהרמב"ם אומר). בהתאם להסברה זו, שתורת החסידות מסבירה את הענין, ובעיקר לפי קבלתו של האריז"ל, שגילה את ענין הצמצום — יוצא, ששניהם, גם הרמב"ם וגם המהר"ל, צודקים: כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם את עצמו — צודק המהר"ל, שהוא למעלה מכל גדר של שכל וידיעה, גם משכל מופשט כזה של "הוא המדע הוא היודע" וכו'; אך, אחרי שהקב"ה צמצם את עצמו בעשר הספירות — צודק הרמב"ם — כי ספירות אינן "נבראים", אלא — אלקות, והן דבר אחד אתו יתברך, כמו הלשון: "איהו וחיוהי חד, איהו וגרמוהי חד" — שאור אין־סוף ברוך־הוא והאורות והכלים של הספירות, הם "חד", דבר אחד, זהו אותו ענין של "הוא המדע הוא היודע" וכו'. שכן, ענין הידיעה של הספירות הוא דבר אחד עם הקב"ה, ולא ענין של "בריאה", כדעת המהר"ל, כי על מה שהמהר"ל אומר, שידיעה ושכל הם "בריאה" — ישנן קושיות חזקות. שהרי אנו מוצאים, שפסוקי התורה מייחסים את ענין הידיעה לו יתברך: "**ולתבונתו** אין מספר" וכדומה, גם על פי השכל, אי אפשר היה לומר, שכל ענין הידיעה למעלה בא על ידי נברא שברא הקב"ה. אלה הן נקודות מתוכן ההגהה הבאה:

ליקוטי אמרים

המיוחדת במהותו ועצמותו. כי הוא המדע והוא היודע והוא הידוע ובידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים ולא בידיעה שחוץ ממנו כידיעת האדם. כי כולם נמצאים מאמיתתו ית'. ודבר זה אין ביכולת האדם

הגהה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל, – שבהקב"ה – הוא המדע והוא היודע והוא הידוע. **וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה,** – שגם על פי קבלה – הענין אמת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'פַּרְדֵּס' מֵהָרַמַ"ק זַ"ל.** – רבי משה קורדובירו, **וְכֵן הוּא לְפִי קַבָּלַת הָאַר"י זַ"ל,** – האריז"ל גילה את ענין הצמצום, שלפיו מודגשת יותר ההפלאה, איך אור אין־סוף ברוך־הוא מופלא ולמעלה בלי גבול מענין ה"ספירות". בהתאם לכך היה מקום לומר, שענין זה של "הוא המדע והוא היודע וכו'" אינו נכון, שתואר מיוחד של חכמה וידיעה יצויין בתור דבר אחד עם אור אין־סוף – ובכל זאת הדבר כך הוא (כמו שסובר הרמב"ם) גם לפי קבלתו של האריז"ל – אלא, מתי הדבר כך? – **בְּסוֹד הַצִּמְצוּם וְהִתְלַבְּשׁוּת אוֹרוֹת בַּכֵּלִים,** – כשאורות הספירות מתלבשים בכלים של הספירות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק ב):** – הרי למדנו בפנים ה"תניא", שהידיעה שלמעלה היא דבר אחד אתו יתברך, שהוא אין־סוף – ולהלן יוסבר, שמכיוון שהידיעה היא "אין־סוף", לכן אין זה נקרא שהיא מתלבשת בכדור הארץ, אלא, היא מקיפה עליו. וכך נבין זאת גם ביחס לנבראים.

ליקוטי אמרים

להשיגו על בוריו וכו'* הרי ידיעה זו מאחר שהיא בבחי' א"ס אינה נקרא' בשם מתלבשת בכדור הארץ שהוא בעל גבול ותכלית אלא מקפת וסובבת. אף שידיעה זו כוללת כל עביו ותוכו בפועל ממש ומהווה אותו עי"ז מאין ליש וכמ"ש במ"א:

הגהה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ס מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצו' והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

ובלשון ה"תניא": **הֲרֵי יְדִיעָה זוֹ, מֵאַחַר שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "אֵין־סוֹף",** – ובלי גבול, **אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִתְלַבֶּשֶׁת" בְּכַדּוּר הָאָרֶץ שֶׁהוּא בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית,** – והידיעה היא הרי "אין־סוף", **אֶלָּא "מַקֶּפֶת" וְ"סוֹבֶבֶת",** – את כדור הארץ. **אַף שֶׁיְּדִיעָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל עָבְיוֹ וְתוֹכוֹ בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** – שלא כמו שהדבר באדם, שאצלו זה דמיון בלבד, אלא, בידיעה למעלה ישנו כל כדור הארץ על תוכו וברו, **וּמְהַוֶּה אוֹתוֹ** – את כדור הארץ, **עַל־יְדֵי־זֶה** – שהידיעה שלמעלה כוללת אותו בתוכה, **מֵ"אַיִן" לְ"יֵשׁ",** – ההתהוות מאין ליש היא דוקא על ידי הידיעה שלמעלה הסובבת ומקפת, ולא על ידי ההארה הבאה למטה אחרי הצמצום, מההארה הזו באה רק חיות הנברא באופן של דומם וצומח; הרי למרות שהידיעה שלמעלה פועלת בנברא לברוא אותו מאין ליש, בכל זאת נקרא הדבר שהידיעה סובבת ומקיפה על הנברא בלבד, ולא שהיא מתלבשת בו, כיוון שידיעה זו היא "אין־סוף" ואילו הנברא הוא "בעל גבול". **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** – שהתהוותו של נברא מאין ליש, היא דוקא על ידי האור של "סובב כל עלמין".

~ יום שלישי י"ח אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 136, פרק מט והנה אף... עד עמ' סט, ובנים.

פֶּרֶק מט. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמאחר שהאור והחיות הנמשכים מהקב"ה, הם "כשמו" – אור אין־סוף, הרי, אם האור והחיות היו נמשכים בסדר של מדריגות – לא היה העולם־הזה מתהווה כפי שהוא אכן נתהווה, באופן של גבול ותכלית. לכן היו הרבה צמצומים באור, כדי שתוכל להיות התהוותם של נבראים בעלי גבול מאור אין־סוף שהוא בלי גבול. כל הצמצומים האלה נעשו – כפי שיתבאר להלן – בגלל אהבת הקב"ה לישראל, שיהיה עולם שבו יעשה יהודי את העבודה בקיום התורה והמצוות. בפרק מ"ט, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, ענין הצמצומים באופן כללי, ויסיים, שכשם שהקב"ה בגלל אהבתו לישראל, סילק והרחיק את כל מה שהפריע להתהוות העולמות והנבראים – כך על יהודי, "כמים הפנים", בגלל אהבתו להקב"ה, לסלק ולהרחיק את כל הדברים המפריעים בעבודת ה'; וכשם שהקב"ה המשיך אור וחיות ממנו יתברך שלא לפי סדר של מדריגות (שכן, אז, כאמור, לא היו נוצרים נבראים מוגבלים) – כך על יהודי בעבודתו את ה', לא להסתפק בעבודה מדודה ומוגבלת, אלא עליו לעשות את עבודתו באופן בלתי מוגבל, להפקיר את הכל בגלל אהבתו את ה'; ואפילו ההגבלות שהטביע הקב"ה בעולם – לא תפריענה לו בעבודתו את ה'.

ליקוטי אמרים

פרק מט והנה אף כי פרטי בחי' ההסתר וההעלם אור א"ס ב"ה בהשתלשלות העולמות עד שנברא עו"הז הגשמי עצמו מספר ומינים

וְהִנֵּה, אַף כִּי פְּרָטֵי בְּחִינַת הַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם של **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת** – המשתלשלים ויורדים מטה מטה, **עַד שֶׁנִּבְרָא עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי** – היו זקוקים להרבה צמצומים והעלמות והסתרים,

כדי שהאור ירד למדריגה כזו שיוכל להתהוות עולם גשמי — הרי שהפרטים של העלמות והסתרים הם כל כך רבים, עד שהם — **עָצְמוּ מִסַּפֵּר,** — ההעלמות וההסתרים הם בלי מספר בכמות, ובאיכות הם **וּמִינִים מִמִּינִים שׁוֹנִים,** — שאינה דומה איכותו של צמצום והסתר אחד, לצמצום והסתר שני, **כַּיָּדוּעַ לַטּוֹעֲמִים מֵעֵץ הַחַיִּים,** — לאלה שטעמו מחכמת הקבלה. **אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל, הֵם שְׁלֹשָׁה מִינֵי צִמְצוּמִים עֲצוּמִים כְּלָלִיִּים, לִשְׁלֹשָׁה מִינֵי עוֹלָמוֹת כְּלָלִיִּים, וּבְכָל כְּלָל יֵשׁ רִבּוֹא רְבָבוֹת פְּרָטִיִּים. וְהֵם שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת: בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. כִּי עוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא אֱלֹהוּת מַמָּשׁ,** — ואינו נחשב כענין של בריאה יש מאין, אלא נקרא "אצילות", מלשון האצלה והפרשה, ש"עולם האצילות" הוא הארה שנאצלה והופרשה מהקב"ה, והוא אלקות ממש. **וּכְדֵי לִבְרֹא עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁהֵן נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים, אֲשֶׁר עֲבוֹדָתָם לַה' — היא, בְּבְחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת הַמִּתְלַבְּשִׁים בָּהֶם,** — שאלקות מתגלה בהם באופן של הבנה, המתגלה על ידי חכמה, בינה ודעת, **וְהֵם** — הנשמות והמלאכים, **מַשִּׂיגִים וּמְקַבְּלִים מֵהֶם** — מחכמה, בינה ודעת המאירות בהם. — הרי, כדי שיתהווה עולם כזה עם נבראים שאינם בטלים ומאוחדים עם אלקות, כמו הנשמות והנאצלים שב"עולם האצילות", אלא, יש בהם ענין ההשגה וההבנה, וכל ענין של השגה, הוא הרי בחינה של "יש", שיש מי שמשיג, — הרי כדי לברוא את "עולם הבריאה" — **הָיָה תְּחִלָּה צִמְצוּם עָצוּם, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** — היו זקוקים לצמצום רב וחזק, שיאיר אור מצומצם, שממנו יוכלו להתהוות נבראים שהם בבחינת בריאה "יש מאין". **וְכֵן מִבְּרִיאָה לִיצִירָה,** — כדי שיתהווה "עולם היצירה" שהוא למטה בהרבה מ"עולם הבריאה", היו צריכים שוב לצמצום עצום חזק, **כִּי אוֹר מְעַט מִזְעַר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,** — כלומר, לגבי האור של "עולם האצילות", נקרא האור שב"עולם הבריאה" — "מעט מזעיר", אך, **עֲדַיִן** — אור זה שב"עולם הבריאה", **הוּא בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף לְגַבֵּי עוֹלָם הַיְצִירָה,** — ולכן היה צריך להיות צמצום גדול באור המאיר ב"עולם הבריאה", כדי שאותו אור יהיה שייך להתלבש ב"עולם היצירה", **וְאִי אֶפְשָׁר** — שהאור של "עולם הבריאה" יוכל **לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ** — ב"עולם היצירה", **אֶלָּא עַל־יְדֵי צִמְצוּם וְהֶעְלֵם** — באותו אור. **וְכֵן מִיצִירָה לַעֲשִׂיָּה** — גם כן היה צריך להיות צמצום רב וחזק באור של "עולם היצירה", שיהיה שייך ל"עולם העשיה", שהוא למטה מ"עולם היצירה", [**וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם־אַחֵר בְּאוֹר שְׁלֹשָׁה צִמְצוּמִים אֵלּוּ בַּאֲרִיכוּת,** — כדי **לְקָרֵב אֶל שִׂכְלֵנוּ הַדֵּל** — ששכלנו הדל יהיה מסוגל להבין זאת]. **וְתַכְלִית כָּל הַצִּמְצוּמִים הוּא,** — המטרה והיעד שלהם הם, **כְּדֵי לִבְרֹא גּוּף הָאָדָם הַחָמְרִי, וּלְאַכְפִּיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא,** — להכניע את ה"סטרא־אחרא", על ידי עבודת האדם, **וְלִהְיוֹת יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ,** — כשמרחיקים את החושך, ויתירה מזו, כשהחושך עצמו נהפך לאור — מיתווסף על ידי כך יתרון באור — וזה נעשה על ידי: **בְּהַעֲלוֹת הָאָדָם** — כשאדם מעלה למדריגה נעלה יותר, **אֶת נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוּנִית** — הנפש החיונית מקבלת חיות מן הקליפות, ועל ידי עבודת האדם, היא מתעלה ונכללת בקדושה, **וּלְבוּשֶׁיהָ** — מחשבה, דיבור ומעשה, **וְכָל כֹּחוֹת הַגּוּף כֻּלָּן** — מעלה אותם האדם על ידי עבודתו, **לַה' לְבַדּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרִיכוּת,** — כיצד, על ידי תורה ומצוות שיהודי לומד ומקיים, מתעלים נפשו האלקית, נפשו החיונית, לבושיהן, וכל כוחות הגוף. **כִּי זֶה תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת.** — מה שהעולמות השתלשלו ממדריגה למדריגה, מעולמות עליונים יותר לעולמות תחתונים יותר, הרי התכלית היא — "עולם הזה", שבו פועל יהודי על ידי עבודתו שתהיה "אתכפיא סטרא־אחרא" (שבירת הקליפה) ועל־ידי־זה נעשה "יתרון האור מן החושך". להלן יוסבר, שכשם שהקב"ה הסיר והרחיק את כל המניעות להתהוות העולם הגשמי, וצמצם את האור הבלי־גבול, כדי שיוכלו להתהוות נבראים בעלי גבול — וכל זה נעשה בגלל אהבתו לבני ישראל — כך גם, "כמים הפנים", זה צריך לעורר בבני ישראל אהבה להקב"ה, באופן שגם הם ירחיקו ויסירו את כל מה שמונע את עבודת ה', שעבודתם לא תהיה מדודה ומוגבלת, אלא בלי חשבון ובלי גבול. **וְהִנֵּה, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** — כשאדם מסתכל במים, משתקפים מהם אותם פנים שהוא הראה, כך גם "לב האדם לאדם" — האהבה בלב של אחד לשני — מעוררת בלב

ליקוטי אמרים

ממינים שונים כידוע לטועמים מעץ החיים: אך דרך כלל הם שלשה מיני צמצומים עצומים כלליים. לשלשה מיני עולמות כלליים. ובכל כלל יש רבוא רבבות פרטיים. והם שלשה עולמות בי"ע. כי עולם האצילו' הוא אלהות ממש. וכדי לברוא עולם הבריא' שהן נשמות ומלאכים עליונים אשר עבודתם לה' בבחי' חב"ד המתלבשים בהם והם משיגים ומקבלים מהם היה תחלה צמצום עצום כנ"ל. וכן מבריאה ליצירה. כי אור מעט מזער המתלבש בעולם הבריא' עדיין הוא בבחי' א"ס לגבי עולם היצירה. ואי אפשר להתלבש בו אלא ע"י צמצום והעלם וכן מיצירה לעשיה [וכמ"ש במ"א ביאור שלשה צמצומים אלו באריכות לקרב אל שכלינו הדל] ותכלית כל הצמצומים הוא כדי לברוא גוף האדם החומרי ולאכפייא לס"א ולהיות יתרון האור מן החושך בהעלות האדם את נפשו האלהית והחיונית ולבושיה וכל כחות הגוף כולן לה' לבדו כנ"ל באריכות. כי זה תכלית השתלשלות העולמות. והנה כמים הפנים לפנים כמו שהקב"ה כביכול הניח וסילק

השני אהבה לראשון: **כְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּבִיכוֹל, הִנִּיחַ וְסִלֵּק לְצַד אֶחָד, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִתִּי תַּכְלִית,** – ובלי גבול, **וּגְנָזוֹ וְהִסְתִּירוֹ בְּג' מִינֵי צִמְצוּמִים שׁוֹנִים, וְהַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת** – הקב"ה **לְהָאָדָם הַתַּחְתּוֹן,** – האדם שבעולם התחתון, וזאת כדי **לְהַעֲלוֹתוֹ לַה',** – כלומר: שיהיה עולם כזה, שבו ישנה עבודה המרוממת את האדם להקב"ה. כיצד, שייך הדבר, שאהבה תגרום לצמצום וסילוק – אהבה היא הרי חסד והתפשטות, ואילו צמצום וסילוק הם ענין של גבורה והיפך ההתפשטות? אלא, יוסבר להלן, מוצאים אנו אהבה המביאה לצמצום, וזה בא לידי ביטוי בלשון הגמרא[1] "אהבה דוחקת את הבשר", וכדלהלן: **כִּי "אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר"** – בשר אין בו משום הפרעה ועיכוב לאהבה. משמעות הדבר, שהקב"ה מצד אהבתו לבני ישראל, סילק כביכול לצד, את אורו הגדול, וצמצמו בצמצומים רבים. ואם כך – הרי, **עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה, בְּכַפְּלֵי כַפְּלַיִם לְאֵין קֵץ,** – מחייב הדבר, **כִּי רָאוּי לְאָדָם גַּם־כֵּן לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר וּלְהַפְקִיר הַכֹּל** – שעזיבת האדם את עניניו, לא תהיה מתוך חשבון ומדידה, אלא בלי חשבון וגבול, באופן של הפקר, שכל עניניו אינם תופסים מקום אצלו – וזאת, **בִּשְׁבִיל לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה,** – בחשק ותענוג רצוני פנימי, **וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם מוֹנֵעַ מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ – לֹא גּוּף וְלֹא נֶפֶשׁ,** – שגם ענינים פנימיים לא ימנעו, **וְלֹא מָמוֹן, וְלֹא אִשָּׁה וּבָנִים** – שהם ענינים חיצוניים – לא יהיה בהם משום מניעה לענינים שעל ידם מתדבק האדם עם הקב"ה; וכל האמור, משמעו: שהאדם מסלק את כל המונעים, גם את אלה שנובעים מהענינים הנחוצים ביותר, בגלל אהבתו להקב"ה.

ליקוטי אמרים

לצד אחד דרך משל את אורו הגדול הבלתי תכלית וגנזו והסתירו בג' מיני צמצומים שונים. והכל בשביל אהבת האדם התחתון להעלותו לה'. כי אהבה דוחקת הבשר. עאכ"ו בכפלי כפליים לאין קץ כי ראוי לאדם ג"כ להניח ולעזוב כל אשר לו מנפש ועד בשר ולהפקיר הכל בשביל לדבקה בו ית' בדביקה חשיקה וחפיצה ולא יהיה שום מונע מבית ומבחוץ לא גוף ולא נפש ולא ממון ולא אשה ובנים.

~ יום רביעי י"ט אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סט, ובזה יובן טוב... עד עמ' ע, ית' כנ"ל.

וּבָזֶה יוּבָן טוּב טַעַם וְדַעַת לְתַקָּנַת חֲכָמִים, שֶׁתִּקְּנוּ בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע "שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ כו'"[2], דְּלִכְאוֹרָה אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת כְּלָל עִם קְרִיאַת שְׁמַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הָרַשְׁבַּ"א[3] וּשְׁאָר פּוֹסְקִים, – שאין לברכות אלו שייכות לקריאת שמע – שלא כמו בברכות אחרות שתיקנו חכמים למצוות שונות, שבהן מדובר מתוכן המצוה (כמו למשל הברכה על תפילין – "להניח תפילין" – הרי מדובר בברכה אודות תפילין, וכך גם ביחס למצוות אחרות), ואילו בברכות קריאת שמע לא מדובר לגמרי אודות קריאת שמע – **וְלָמָּה קָרְאוּ אוֹתָן "בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע"? וְלָמָּה תִּקְּנוּ אוֹתָן לְפָנֶיהָ דַּוְקָא?** – מאחר שאין להן שייכות לקריאת שמע? מסביר רבנו הזקן להלן: ענינן של ברכות אלו יש בו משום הכנה, שיוכלו לקיים את ענין קריאת שמע, שהרי עיקר ענינה של קריאת שמע, הוא להגיע ל"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך – בשני יצריך" – שתהיה ליהודי אהבה להקב"ה גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע. וכדי להגיע לכך – נדרשת התבוננות בענינים אודותם מדובר בברכות קריאת שמע; התבטלותם של המלאכים, וכדומה. הרי, שמפני שלגבי כל מצוה, המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה (שהיא מדרבנן) תיקנו חכמים כדי שעל־ידה יהיה יהודי כלי להמשכה העליונה הנמשכת בנפש היהודי על ידי אותה מצוה – כך גם תיקנו החכמים ברכות קריאת שמע, כדי שאותו יהודי יוכל על־ידן לקיים את ענין

ליקוטי אמרים

ובזה יובן טוב טעם ודעת לתקנת חכמים שתקנו ברכות ק"ש שתים לפניה כו' דלכאורה אין להם שייכות כלל עם קריאת שמע כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקי'. ולמה קראו אותן ברכות ק"ש ולמה תקנו אותן לפניה דווקא. אלא משום שעיקר

---

1. בבא מציעא פד, א. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אינו בתניא. והעיקר – לא נתבארו בתירוצו. ואדרבא – בקושייתו מדייק (בסיומה) "לפני' דוקא", ואינו מזכיר "לאחרי'", גם לא בתיבת "כו'". ועוד דלאחרי' – שייכת, דמדברת בקעומ"ש וביצי"מ (דהיינו ק"ש – כדלעיל ספמ"ז). ותיבת "כו'" – מרבה דערבית, או מרמז הסיום דמאמר חז"ל זה: שתים לפני'... **ובערב** (ברכות יא, א), והיינו הך. ואף שלקמן מפרש הברכות דבבוקר – מהם יובן גם לאלו שבערב". 3. מובא ב"בית יוסף", אורח חיים סימן מו.

קריאת שמע. ובלשון ה"תניא": **אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁעִקַּר** – ענין, **קְרִיאַת־שְׁמַע** – הוא, **לְקַיֵּם "בְּכָל לְבָבְךָ כוּ'" – "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ כוּ'"**[4], – שיהודי יאהב את הקב"ה בכל לבו, גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע, **דְּהַיְינוּ לַעֲמֹד נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ מֵאַהֲבַת ה'**; – שגם הנפש הבהמית והיצר הרע, המפריעים לאהבת ה', יוחדר בהם רגש אהבת ה'. וכך גם שאר הענינים, שאפשר הדבר שהם יפריעו לאהבת ה' – לא יפריעו, כי גם הם כלולים במשמעות המלה "לבבך" ו"**לְבָבְךָ**" **הֵן הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ**, – הם מתוארים במלה "לבבך", מפני **שֶׁלְּבָבוֹ שֶׁל אָדָם קְשׁוּרָה בָּהֶן בְּטִבְעוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[5] **עַל פָּסוּק**[6]**: "הוּא אָמַר וַיֶּהִי" – "זוֹ אִשָּׁה", "הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד" – "אֵלּוּ בָּנִים"**; – זו משמעות "לבבך", שהדברים אליהם קשור לבו של האדם – לא יפריעו לאהבת ה', **וְ"נַפְשְׁךָ", וּ"מְאֹדֶךָ" כְּמַשְׁמָעוֹ, חַיֵּי וּמְזוֹנֵי,** – "נפש" משמעה חיים, ו"מאד" – כסף, כלומר מזונות ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום הפרעה, אלא: **לְהַפְקִיר הַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת ה'.** – הרי, שגם הענינים הפנימיים ("מבית") כמו הנפש הבהמית ויצר הרע, וגם הענינים החיצוניים ("מחוץ") כמו אשה, ילדים ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום מניעה לענינים הקשורים לאהבת ה'. **וְאֵיךְ יָבֹא הָאָדָם הַחָמְרִי לִמְדָה זוֹ?** – לאהבת ה' כזו, ששום דבר לא יהיה בו משום מניעה לה, **לְכָךְ סִדְּרוּ תְּחִלָּה** – לומר, **בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר", וְשָׁם** – בברכת "יוצר אור", **נֶאֱמַר וְנִשְׁנֶה בְּאַרִיכוּת** – כי בהתבוננות נדרש שכל ענין יהיה באריכות, בהרבה פרטים, **עִנְיַן וְסֵדֶר הַמַּלְאָכִים "הָעוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם", לְהוֹדִיעַ** – לאדם, **גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ שֶׁכֻּלָּם** – כל המלאכים, **בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, "וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה כוּ'",** – שהם עומדים ביראה ובביטול לפני הקב"ה, **וּמַקְדִּישִׁים כוּ', וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה קָדוֹשׁ כוּ'", כְּלוֹמַר**[7], – משמעות אמירתם "קדוש", **שֶׁהוּא** – הקב"ה, **מֻבְדָּל מֵהֶן וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן בִּבְחִינַת גִּלּוּי, אֶלָּא** – היכן מתגלה הקב"ה? – במקום ש"**מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה** – מלכות דאצילות, מקור נשמות ישראל למעלה, הנקראת "ארץ", **וְיִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,** – שבארץ שלמטה, ישנן נשמות ישראל המקיימות תורה ומצוות – הרי כאן דוקא "מלא כבודו" יתברך, כאן הוא מתגלה ומתלבש, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל;** – את כל האמור, משיגים המלאכים העליונים, השרפים, איך הקב"ה קדוש ומובדל מהם – ודוקא "כל הארץ" – "מלא כבודו". **וְכֵן** – מסופר גם ב"ברכת יוצר", ש"**הָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ** – שמקומם בעולם ובמדריגה שלמטה מהשרפים, והם אינם בעלי השגה גדולים כל כך, להבין שאור אין־סוף קדוש ומובדל מהם, אלא עבודתם היא – **בְּרַעַשׁ גָּדוֹל וְכוּ'**, – ובהתפעלות המדות, הם שרים: **בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ",** – מהמקום שם הוא נמצא, **לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים מְקוֹמוֹ,** – המקום בו מתגלה אור אין־סוף – שלא כמו שהשרפים יודעים. ולכן אומרים האופנים וחיות הקודש "ממקומו" סתם, מהמקום שם הוא נמצא – יימשך ויתגלה; **וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[8]**: "כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ".** – שכל הענינים האמורים, של ביטול ויראה, של המלאכים השונים – שרפים, אופנים וחיות הקודש – מדובר אודותם בברכה ראשונה; וכשאדם מתעמק בכל זה – הוא מבין מכך גדולת ה', איך כל המלאכים בטלים לו יתברך.

וְאַחַר־כָּךְ בְּרָכָה שְׁנִיָּה, – המסבירה את אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל, שמבלי הבט על עבודתם הגדולה וביטולם של כל המלאכים העליונים – בחר הקב"ה שתענוגו יהיה מעבודת נשמות ישראל למטה, שזהו מפני: **"אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ", כְּלוֹמַר, שֶׁהִנִּיחַ** – הקב"ה, **כָּל צְבָא מַעְלָה הַקְּדוֹשִׁים,** – את המלאכים והשרפים של העולמות העליונים – הניח בצד, שאין הם תכלית הכוונה,

ליקוטי אמרים

ק"ש לקיים בכל לבבך כו' בשני יצריך כו' דהיינו לעמוד נגד כל מונע מאהבת ה'. ולבבך הן האשה וילדיה. שלבבו של אדם קשורה בהן בטבעו. כמשארז"ל ע"פ הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים. ונפשך ומאדך כמשמעו חיי ומזוני להפקיר הכל בשביל אהבת ה'. ואיך יבא האדם החומרי למדה זו לכך סידרו תחלה ברכות יוצר אור. ושם נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם להודיע גדולתו של הקב"ה איך שכולם בטלים לאורו ית' ומשמיעים ביראה כו' ומקדישים כו' ואומרים ביראה קדוש כו' כלומר שהוא מובדל מהן ואינו מתלבש בהן בבחי' גילוי אלא מלא כל הארץ כבודו היא כנסת ישראל למעלה וישראל למטה כנ"ל. וכן האופנים וחיות הקודש ברעש גדול וכו' ברוך כבוד ה' ממקומו לפי שאין יודעים ומשיגים מקומו וכמ"ש כי הוא לבדו מרום וקדוש. ואח"כ ברכה שניה אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו. כלומר שהניח כל צבא מעלה הקדושים

---

4. ברכות נד, א. 5. שבת קנב, א. 6. תהלים לג, ט. 7. על מה שרבנו הזקן מוסיף כאן המלה "כלומר" – מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "לא כפי' בכ"מ, כשמודיע על א' שהוא קדוש וכיו"ב – שתוכן ההודעה, שמכירו ומשיגו ויודע שהוא קדוש (וכקושיית חז"ל (ברכות, ב): קדוש הוא – מנא ידעה) כ"א כלומר – להיפך – קדוש שאינו יודעו כי מובדל מהם [ובזה מתורץ שכיון ש"בטלים" איך "משמיעים ומקדישים"? אלא שזה גופא משמיעים שהם בטלים וכו']". 8. בברכות קריאת שמע.

וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עָלֵינוּ – בני ישראל, **לִהְיוֹת נִקְרָא "אֱלֹהֵינוּ", כְּמוֹ "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כו'"** – שכן, אברהם היה כולו בטל ומאוחד בהקב"ה, כך הוא נקרא "אלקינו" – האלוקה שלנו, על ידי תורה ומצוות שיהודי מקיים, שעל ידן מתאחד יהודי עם הקב"ה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְהַיְנוּ, כִּי אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר,** – אהבה פועלת צמצום והעלם – כך חייבה אהבתו של הקב"ה לבני ישראל, ופעלה שיצמצם את עצמו ויבחר בעבודת נשמות ישראל, כפי שהן למטה בגוף ובעולם הגשמי. **וְלָכֵן נִקְרָא** – אהבתו של הקב"ה, **"אַהֲבַת עוֹלָם"**, – כמו שאנו אומרים "אהבת עולם אהבתנו", **שֶׁהִיא בְּחִינַת צִמְצוּם** – שצמצם הקב"ה את **אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלְתִּי תַּכְלִית** – ובלי גבול, **לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גְּבוּל הַנִּקְרָא "עוֹלָם"**, – "עולם" הוא מושג (של מציאות, וגדר) של מקום וזמן – ענין של גבול, ההגבלות הקשורות לזמן ולמקום – והקב"ה צמצם עצמו ב"גבול" זה – **כַּעֲבוּר אַהֲבַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו, לְכָלֵל בְּיִחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – על ידי תורה ומצוות. **וְזֶה שֶׁאוֹמְרִים** בהמשך ברכת "אהבת עולם אהבתנו": **"חֶמְלָה גְּדוֹלָה וִיתֵרָה"**, – ברחמנות גדולה ורבה יותר מאשר על אחרים, ריחם הקב"ה עלינו, **פֵּרוּשׁ** – המלה **יִתֵּרָה** – הוא יותר מאשר **עַל קִרְבַת אֱלֹהִים שֶׁבְּכָל צְבָא מַעְלָה;** – קירובם של צבא מעלה בא הרי מהרחמנות שעליהם – ועל בני ישראל היתה רחמנות של הקב"ה במידה רבה יותר, לקרב אותם הרבה יותר. בברכת "אהבת עולם" אומרים להלן: **"וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן"**, – שמשמעו, **הוּא** – שהקב"ה בחר את **הַגּוּף הַחָמְרִי הַנִּדְמֶה בְּחָמְרִיּוּתוֹ לְגוּפֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם;** – שכן, בחירה שייכת דוקא בשני דברים שווים, שעליהם מתאים לומר שבוחרים בדבר אחד ולא בשני, למרות שהם דומים אחד לשני, ואילו בשני דברים שונים, לא מתאים לומר "בחירה" במשמעותה האמיתית, לבחור באחד מן השנים, ולכן אי אפשר לומר ש"ובנו בחרת" הכוונה מצד נשמות ישראל, כי נשמתו של יהודי שהיא "חלק אלקה ממעל" – אין לה דמיון ונקודת־מפגש לנפש של גוי להבדיל; אלא הכוונה ב"ובנו בחרת" היא על גופו של יהודי, שבחיצוניותו ובחומריותו הוא דומה לגופו של גוי – והקב"ה בחר בגוף יהודי, שיהיה כלי לנשמה, ושעל ידי הפעולות הנעשות עם הגוף (שהרי כל פעולה גשמית של מצוה, באה על ידי הגוף דוקא), יתאחד יהודי עם הקב"ה – וכפי שרבנו הזקן מסביר: **"וְקֵרַבְתָּנוּ וְכו' לְהוֹדוֹת וְכו'", וּפֵרוּשׁ הוֹדָאָה** – המעלה המיוחדת של ביטול הבא מתוך "הודאה", **יִתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר; "וּלְיַחֲדְךָ כו'", לְכָלֵל בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – להיכלל לגמרי באחדות ה', **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** רבנו הזקן יסביר להלן, שבשעה שיתעמק יהודי בענינים אודותם מדובר בקריאת שמע, יביא אותו הדבר לקיים קריאת שמע, שיגיע לאהבה גדולה לה'.

ליקוטי אמרים

והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא אלהינו. כמו אלהי אברהם כו' כנ"ל. והיינו כי אהבה דוחקת הבשר ולכן נקרא אהבת עולם שהיא בחי' צמצום אורו הגדול הבלתי תכלית להתלבש בבחי' גבול הנקרא עולם בעבור אהבת עמו ישראל כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ואחדותו ית'. וז"ש חמלה גדולה ויתירה פי' יתירה על קרבת אלהים שבכל צבא מעלה. ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם. וקרבתנו וכו' להודות וכו' ופי' הודאה יתבאר במ"א. וליחדך כו' ליכלל ביחודו ית' כנ"ל

~ יום חמישי כ' אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ע, והנה כאשר ישים המשכיל... עד עמ' ע, ומאודו כנ"ל.

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יָשִׂים הַמַּשְׂכִּיל אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֶל עֻמְקָא דְּלִבָּא וּמֹחָא – כשיתעמק בהם מתוך עומק הלב והמוח, **אֲזַי מְמַיֶּלָא, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** – מה שהקב"ה מראה אהבה גדולה כל כך לבני ישראל, תעורר גם בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה – בכך מסיים רבנו הזקן להסביר את ענין האהבה של "כמים הפנים לפנים" שהחל להסביר בפרק מ"ו, ועליה הוא אומר, שבקריאת שמע וברכותיה מסוגל יהודי במיוחד לעורר אהבה זו. ואז – **תִּתְלַהֵט נַפְשׁוֹ** – באהבה להקב"ה, **וְתִתְלַבֵּשׁ בְּ"רוּחַ נְדִיבָה", לְהִתְנַדֵּב לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּגֶד,** – שכל אלה לא יהיו אצלו העיקר, **וְרַק לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ בִּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וְכו', בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא** – התדבקות רוח ברוח,

ליקוטי אמרים

והנה כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא דלבא ומוחא אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט נפשו ותתלבש ברוח נדיבה להתנדב להניח ולעזוב כל אשר לו מנגד ורק לדבקה בו ית' וליכלל באורו בדביקה חשיקה וכו' בבחי' נשיקין ואתדבקות רוחא

שרוח האדם תתאחד ברוח שלמעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** — שכשם שב"נשיקין" בגשמיות, נעשה לא רק דביקות מפה לפה, מפיו של אחד לפיו של שני, אלא גם התחברות הרוח וההבל של השני — כך גם באופן היחוד ברוחניות, שרוח האדם שלמטה מתאחדת עם הרוח שלמעלה — וזאת ירצה האדם מפאת אהבתו הגדולה להקב"ה, להיכלל באורו יתברך בבחינת "נשיקין". **אַךְ אֵיךְ הִיא בְּחִינַת אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא?** — על ידי מה מגיעים להתדבקות רוח ברוח, למילוי רצונו "לדבקה בו יתברך וכו'"? — **לָזֶה אָמַר** — אחרי "ואהבת בכל לבבך" וכו': **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כוּ' עַל לְבָבֶךָ, וְדִבַּרְתָּ בָּם כוּ'"**, — האדם מגיע לדביקות האמורה על ידי התעמקותו בתורה ועל ידי הדיבור בתורה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים', שֶׁיִּחוּד הַנִּשִּׁיקִין** — שבו ישנו ענין הדביקות של "רוח ברוח", **עִקָּרוֹ הוּא יִחוּד חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת בְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, וְהוּא** — ענין, **עִיּוּן הַתּוֹרָה;** — ההתעמקות העמוקה והבנת התורה, שעל־ידן מתאחדים חכמתו, בינתו, דעתו ושכלו של האדם בחכמה־בינה־דעת ושכל שלמעלה שבתורה, **וְהָפֶה** — על ידי שהאדם מדבר בפיו בתורה "ודברת בם", **הוּא מוֹצָא** — מקור **הָרוּחַ וְגִלּוּיוֹ** — של הרוח, **בִּבְחִינַת גִּלּוּי, וְהַיְנוּ בְּחִינַת הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** — שבדברו דברי תורה, באה ה"רוח" באופן של התגלות, — הרי שעיקר היחוד ודביקות "רוח ברוח", בא על ידי העיון בתורה, וטעמו של דבר מסביר רבנו הזקן להלן:

"כִּי עַל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם"[9]. — הרי שענין הפה הוא להיות ה"מוצא" של ה"רוח". הרי שהעיקר הוא ההבנה בתורה, שעל ידה באה הדביקות של "רוח ברוח"; אם־כן מדוע נדרש לאהבה זו, לבטא דברי התורה בדיבור? יסביר רבנו הזקן להלן, אכן, לגבי ה"אדם", לגבי הנפש האלקית, עיקר היחוד והדביקות העליונה ביותר, באים על ידי ההבנה בתורה. אך, הכוונה העליונה היא הרי שאור אין־סוף ברוך־הוא יימשך גם בנפש החיונית ובעולם — דבר זה בא דוקא על ידי שהאדם מוציא בפיו את דברי התורה. שכן, הדיבור שהוא ענין גשמי, שייך רק על ידי הנפש החיונית, וממילא נמשך על ידי הדיבור קדושה ואור אין־סוף בנפש החיונית; והיות שהכוח לדיבור בא ממה שהאדם אכל ושתה דברים גשמיים, מהם נוצרו דם וחיות גשמיים, ונתנו לו כוח לדבר את הדיבורים — נמשכים על־ידי־זה קדושה ואור אין־סוף בכל עניני העולם, ומתבצעת הכוונה העליונה שאור אין־סוף יימשך למטה בעולם, שיהיה "מלא כל הארץ כבודו". לכן, נדרש לבטא דברי התורה בדיבור (ומזה גופא מובן, שאותו טעם אמור גם לגבי מצוות מעשיות, היות שעל ידן בעיקר נמשך אור אין־סוף בנפש החיונית ובעולם. אלא, כאן מדובר איך מתבטא הדבר ב"תורה", שלנפש האלקית באים היחוד הנעלה ביותר ודביקות רוח ברוח, על ידי ההבנה בתורה — ובכל זאת צריכים גם לדיבור בתורה, כדי להמשיך אור אין־סוף גם בנפש החיונית ובעולם). **וּמִכָּל־מָקוֹם, לֹא יֵצֵא יְדֵי־חוֹבָתוֹ בְּהִרְהוּר וְעִיּוּן לְבַדּוֹ** — כשאדם לומד תורה במחשבה והרהור בלבד, אין הוא יוצא ידי חובתו, למרות שעל־ידי־זה נעשה היחוד הגדול של נפשו האלקית באופן של דביקות "רוח ברוח", **עַד שֶׁיּוֹצִיא** — את דברי התורה, **בִּשְׂפָתָיו, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה עַד נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַשּׁוֹכֶנֶת בְּדַם הָאָדָם, הַמִּתְהַוֶּה מִדּוֹמֵם־צוֹמֵחַ־חַי,** — שהאדם אוכל ושותה, מכך נוצר אצלו הדם בו שוכנת הנפש החיונית — ובכל אלה נמשך אור אין־סוף, על ידי שהוא מוציא דברי תורה בדיבור, **כְּדֵי לְהַעֲלוֹת כֻּלָּן** — את נפש החיונית והדומם, צומח, חי, של העולם, **לַה' עִם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּלְכַלְּלָן בְּיִחוּדוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר יָאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים בְּבְחִינַת גִּלּוּי, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו"**[10], **שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, לִהְיוֹת כְּבוֹד ה' מְלֹא כָל הָאָרֶץ הַלֵּזוּ דַּוְקָא בִּבְחִינַת גִּלּוּי, לְאַהְפְּכָא חֲשׁוֹכָא לְנְהוֹרָא** — להפוך את חושך (הקליפות) לאור (הקדושה), **וּמְרִירָא לְמִתְקָא,** — ומרירות (העולם, שמקבל את חיותו מ"קליפת נוגה" — להפוך) למתוק (לטוב ולקדושה), **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** — בפרק ל"ו, **בַּאֲרִיכוּת** — שבכך מתבטאת כל תכלית סדר ההשתלשלות כולו. **וְזֶהוּ תַּכְלִית כַּוָּנַת הָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה,** —

ליקוטי אמרים

ברוחא כנ"ל. אך איך היא בחי' אתדבקות רוחא ברוחא לזה אמר והיו הדברים האלה כו' על לבבך ודברת בם כו' וכמ"ש בע"ח שיחוד הנשיקין עיקרו הוא יחוד חב"ד בחב"ד והוא עיון התורה והפה הוא מוצא הרוח וגילויו בבחי' גילוי והיינו בחי' הדבור בד"ת. כי על מוצא פי ה' יחיה האדם ומ"מ לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לבדו עד שיוציא בשפתיו כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה עד נפש החיונית השוכנת בדם האדם המתהוה מדומם צומח חי כדי להעלות כולן לה' עם כל העולם כולו ולכללן ביחודו ואורו ית' אשר יאיר לארץ ולדרים בבחי' גילוי ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וכו' שזהו תכלית השתלשלות כל העולמות להיות כבוד ה' מלא כל הארץ הלזו דוקא בבחי' גילוי לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירא למיתקא כנ"ל באריכות. וזהו תכלית כוונת האדם בעבודתו להמשיך אור אין סוף ברוך

---

9. דברים ח, ג. 10. ישעי' מ, ה.

ולכן, למרות שבעבודתו הרוחנית ובהבנתו העמוקה בתורה — באפשרותו למלא את ה"מבוקש" של אהבתו, להיות דבוק בהקב"ה בדביקות "רוח ברוח" — אבל צריכה להיות הכוונה בעבודתו: לא מה שטוב רק לו ולנפשו האלקית, אלא למלא מה שהקב"ה רוצה, שיימשך אור אין־סוף למטה בעולם, דבר שנוצר על ידי הדיבור בתורה (ועל ידי מעשה המצוות). אלא שבכל זאת, לפני שהאדם מגיע ל"הדברים האלה על לבבך" ול"דברת בם" — שהם תורה, אומר הכתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", כי לפני המשכת אור אין־סוף ברוך־הוא למטה על ידי תורה נדרשת בתחילה "העלאת מ"ן", התעוררות מלמטה של אהבת האדם, שעל־ידי־זה נמשכת לאחר מכן המשכה על ידי תורה ומצוות. **רַק שֶׁצְּרִיךְ תְּחִלָּה הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין"**, — שבלשון הקבלה, הכוונה היא להתעוררות תשוקה ועליה מהמקבל. "נוקבא" היא בחינת ה"מקבל", **לְמָסֹר לוֹ נַפְשׁוֹ וּמְאֹדוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**: — שכדי שתהיה ההמשכה על ידי תורה ומצוות כמו שצריך להיות, צריכה להיות בתחילה "העלאת מ"ן" של אהבת האדם באופן של מסירת "נפשו ומאודו" להקב"ה — למסור, כאמור, את הכל לה'. בכך סיים רבנו הזקן להסביר ענין "אהבה כמים הפנים לפנים", אודותו החל לדון בפרק מ"ו והמשיך בכך עד לסוף פרק זה.

ליקוטי אמרים

הוא למטה רק שצריך תחלה העלאת מ"ן למסור לו נפשו ומאודו כנ"ל:

ביאור מכ"ק אדמו"ר שליט"א בתניא סוף פרק מ"ט **אך איך היא כו' והפה הוא... יחי' האדם ומ"מ לא יצא כו' שזהו תכלית כו'**. 1) תוכן כוונתו בהנ"ל, 2) לכאורה "והפה... האדם" מיותר, 3) "כי על... האדם" — מדלא מוסיף ביאור בזה דכוונתו כאן כפשטות הכתוב וא"כ מאי השייכות להענין המדובר כאן? 4) מוצא הרוח וגילויו — הפי', ומאי מוסיף על "בבחי' גילוי" הסמוך לו? 5) ההכרח לכהנ"ל בנדו"ד בספמ"ט? 6) ובפרט שזהו תכלית ההשתל' — מקומו בפל"ו וכדמסיים "וכנ"ל באריכות" וכאן גם בקיצור, לכאורה, אינו ענין. י"ל בדא"פ: עפ"י משנ"ת כאן התוצאות דואהבת גו' שבא בהמשך להענינים שבברכות ק"ש — שכאשר ישים המשכיל אלה הדברים כו' תתלהט נפשו כו' לדבקה בו ית' וליכלל באורו כו' — עלי' מלמטלמ"ע — **לכאורה**, כלות הנפש באהבה כו', ומבאר: **אך** (דלא כקס"ד הנ"ל) איך היא כו' לזה אמר (מחדש חידוש גמור) והיו הדברים... לבבך (עיון בתורה. ועוד יותר) ודברת בם (היפך מעלי' מלמטלמ"ע) — כי צ"ל אתדבקות רוח ברוח, ורוח דלמע' היינו חכ' דלמע' תורה, וע"י העיון (עיין לעיל פ"ה) מתייחדים חב"ד בחב"ד. (והנה לכאורה אפ"ל דכשידבר אח"כ בהא דמעיין, מגלה אח"כ היחוד דחב"ד בחב"ד, וזהו פעולת ודברת בם ותו לא (**היפך** המבואר פמ"ה ופמ"ו וממש"נ ישקני מנשיקות פיהו, ומהמשל באדם דנושק פה לפה ולא — במוח ובפה מספר ע"ד היחוד דחב"ד)) ומבאר: והפה (דלמע' ודאדם התחתון) הוא מוצא (בלי תוס' ביאור), היינו כפשוטו — מוציא הרוח (החכ' שמעיין) וגילוי (דהעיון ומסקנתו) בבחי' גילוי (עלמא דאתג' ולא רק **מסקנא בשכל**) והיינו בחי' הדבור (בחי' גילוי) בד"ת (ולא רק עיון כ"א מסקנא וגילויו דהעיון). כי על כל מוצא (כפשוטו, כנ"ל, כשיצא מן) פי ה' יחי' האדם (כפשוטו כנ"ל שזהו גילוי ומסקנת העיון. ובלימוד התורה עצמה — ה"ז **דבר הלכה** ולא העיון והשקו"ט), (אלא שעדיין אינו מובן דבשלמא העיון בתורה מוכרח, כי אחרת אאפ"ל אתדבקות ברוח דלמע' — אבל מהו ההכרח דכאשר ישים אל לבו ויתלהט וירצה לכלול **באורו** — יבוא ויוכרח גם **לודברת בם** — תנועה **הפכית** — מלמעלמ"ט. ולזה מבאר דאמת כן הוא) ומ"מ לא יצא **יד"ח** כו' כדי להמשיך כו' (אבל לכאורה עפ"ד — ה"ז ענין וחובה **בפ"ע**, ואין לזה שייכות לאתדבקות שלו רוח ברוח כו' דבזה עבודתו בק"ש וע"י ההכנה דברכות ק"ש. ומתרץ דשייך, כי ע"י ודברת כו' יעלה) כולן כו' **ולכללן** ביחודו **ואורו** (אותם הענינים שפועל בעצמו ע"י העיון). (ועדיין אינו מובן — השייכות דמוכרחת העבודה להעלות הדצ"ח והעולם — לתוכן ברכות ק"ש והתחלת ק"ש (עד הכתוב ד"והיו הדברים") כ"א זהו ציווי ועבודה וענין **בפ"ע** (ואפילו יחוד הדבור **שלו** בדבור, אינו עיקר המסקנא דכשיתלהט, ותנועה הפכית וכנ"ל, אף שהיא מענינה ובאדם עצמו). (לזה מבאר) שזהו תכלית השתל' כו' וזהו תכלית כוונת כו' (שההשתל' כו' להיות כבו' כו' ושהאדם יעבדו ית' — זהו תוכן ומסקנת בר' ק"ש וכו'), (ועדיין אינו מובן השייכות לואהבת. ומתרץ) רק (**וא"א** בלאה"כ) שצריך תחלה כו' למסור לו נפשו ומאודו (תוכן שמע גו' ואהבת גו'). ע"פ הנ"ל מבוארים כמה ענינים בתניא: בפ"ה מתחיל בהלכה ופס"ד (ולא סתם ידיעת התורה כסיומו — כשמדבר בנוגע ליחוד סתם ולא "מכל צד ופינה"). בפמ"ה ופמ"ו מדייק — דבר ה' זו הלכה (ולא שקו"ט לבד), ועוד. לכאורה צע"ג בתניא (כאן ובפמ"ה, מ"ו) שמפרש נשיקין דהיינו דבור (בד"ת) — והרי כל העילוי דנשיקין — שאינו יכול לבוא בהגבלה דדבור, ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (א, ד.) דמש"נ על התורה ישקני גו' — דכמו אה"ר דהאב כו' כ"א בבחי' צמצום גדול כו' **כך** כו'. ועפמשנ"ת שם [ברמז ובביאור יותר בד"ה שה"ש (בס' הנחות הר"פ ד"ל ע' קמ"ב)] יתוס' ביאור אין דעם אויפטו (בחידוש) של ודברת בם, ואיך שאי"ז רק "סיפור" ע"ד הנעשה בחב"ד, וההכרח דהקדמת בכל מאדך ועוד ואיך שאעפ"כ עיקרו בחב"ד — כי אז נעשה החידוש וההמשכה **שהקב"ה** יהי' **יושב**. והצע"ג — שבכ"מ הבי' דנשיקין דהיינו **מהאה"ר** של הנושק ומהי השייכות לחב"ד מוחין. אלא שהענין שהאהבה פנימית מאכט איבער (או מאכט אויף) חב"ד, וכדלמע' ששמו הגדול נמשך כו'. ועיין בסי' דרושי חנוכה (רע"ג, א): "נשיקה... הוא יציאת... מפני' הלב **והשכל**" עכלה"ק.

~ יום שישי כ"א אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ע, פרק נ והנה כל... עד עמ' 140, ח"ו.

פֶּרֶק נ. כדי להקל על הבנת פרק נ', אותו אנו עומדים ללמוד, נדרשת הקדמה קצרה לפחות[1]: עד כאן למדנו על בחינות ואופנים שונים באהבת ה', שכל אחד מהם, מביא את האדם ללמוד תורה ולקיים מצוות; אהבות אלו נותנות חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות.

ברם, קיים צד שווה בכל בחינות ואופני האהבה האמורים, והוא שהאהבה, בכל האמור, מבוססת על תשוקה ורצון להיות דבוק בהקב"ה, או שאלקות תהיה בהתגלות בנפשו. לפיכך, מחייבת אהבה זו, באופן ישיר, את ענין לימוד התורה וקיום המצוות, כי על־ידי־זה מתדבק יהודי בהקב"ה, ואלקות מתגלית בנפשו. בפרק נ' ידובר אודות סוג של אהבה, המתבטא, לא בכוסף ותשוקה להיות דבוק באלקות, אלא בצמאון ובתשוקה לאלקות עד כלות הנפש, שנפשו כלה לאלקות; כלומר: ה"יעד" של אהבה זו, הוא: שהנפש תתנתק מהגוף ומכל הענינים הקושרים אותה לגוף, ולהגיע בכלות הנפש.

אהבה מסוג כזה, אינה יכולה לעורר באופן ישיר, לקיום התורה והמצוות, כי לימוד תורה וקיום מצוות אפשריים רק כאשר הנשמה מלובשת בגוף. ולא כאשר המבוקש של אהבה זו הוא להיפך מהאמור — להתכלות ולהתנתק מהגוף. ברם, תכליתה של כל אהבה, היא הרי העבודה בתורה ומצוות הבאה מאהבה זו — ואופן העבודה בתורה ומצוות שמתוך אהבה זו של כלות הנפש, בא על ידי תנועה הפכית בנפש: בשעה שנפשו נמצאת בלהבה של אהבה, בתנועה של "רצוא", בתנועה של "ריצה" וכליון — חש הוא, עם זאת, שלא זו היא הכוונה העליונה, אלא הכוונה העליונה היא להיפך, שהנשמה תתלבש בגוף ותמשיך אלקות למטה. מפאת הרגשה זו בא האדם לידי התבטלות ונוצרת בו תנועה של "שוב", שבמקום להיות בתנועה של "רצוא" וכלות הנפש, הוא נמצא בתנועה הפכית, תנועה של "שוב", של חזרה, להיות מלובש בגוף, ולקיים תורה ומצוות — ובכך לבצע את הכוונה העליונה. האופנים ודרגת האהבה, אודותם למדנו עד עתה, מתוארים כבחינה של "כסף", מלשון "כוסף", ו"כסף" הוא בחינת חסד, שהיא צד הימין — "חסד דרועא ימינא". ובהתאם לכלל בתורת הקבלה, שעשר הספירות מחולקות בשלשה קווים: קו הימין — קו החסד, קו השמאל — קו הגבורה, וקו האמצעי. וקו הימין מורכב מחכמה, חסד ונצח, ממילא יוצא שחסד היא ענף של "חכמה", שבה מתחיל קו הימין; מאידך, קו השמאל מורכב מבינה, גבורה והוד, כך שגבורה היא ענף של "בינה", שבה מתחיל קו השמאל. לפי זה יוצא, שכל דרגות האהבה אודותן למדנו, הן בחינת "חסד" ו"כסף" והן "ענפי" החכמה, ואילו אהבת כלות הנפש, אודותה נלמד בפרק זה, היא בחינת "גבורה", שהיא בחינת "זהב" ו"ענף" לספירת ה"בינה". **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת אַהֲבָה הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל — הֵן מִסְּטְרָא דִּימִינָא,** — מצד ימין, **וּבְחִינַת "כֹּהֵן** — הנקרא, **אִישׁ חֶסֶד",** — שעבודתו — עבודת הכהן — היא באופן ובבחינת חסד, **וְנִקְרָאוֹת** — מדריגות האהבה האמורות, נקראות **"כֶּסֶף הַקָּדָשִׁים"**[2], **מִלְּשׁוֹן "נִכְסוֹף נִכְסַפְתָּ לְבֵית אָבִיךָ"**[3]. — כך, שכל בחינות ואופני האהבה, הם ענין של כוסף ותשוקה, מה שיהודי רוצה להיות דבוק באלקות; וב"לבית אביך" מתכוונים גם לבחינת חכמה, "קדש" (קדשים), שנקראת גם "אבא". שכן, כאמור, האהבות הן "ענפים" מ"חכמה", ומביאות באופן ישיר לקיומן של תורה ומצוות הבאות מ"חכמה". **אַךְ יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת אַהֲבָה, הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה,** — על כל בחינות האהבה האמורות, **כְּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף,** — מעלתה וחשיבותה של אהבה זו, אינה מתבטאת בכמות, בחוזק, אלא באיכות. עליונותה של אהבה זו, מתוארת במעלת ה"זהב" לגבי ה"כסף": כמו שחשיבות הזהב לגבי כסף אינה בכמות בלבד, שזהב שוה יותר מכסף — שהרי, כמות גדולה יותר של כסף שוה כמו כמות קטנה של זהב — אלא, חשיבותו ומעלתו של זהב לגבי כסף, מתבטאת בכך שבזהב ישנו סוג מסויים המנצנץ בניצוץ השובה את הנפש (בלשון הקודש זה נקרא "לוחשות", כמו "גחלים לוחשות", והרבי שליט"א מציין את ה"זוהר" בו נאמר "נהיר ונציץ לעיינין" — מאיר ומנצנץ לעינים), וכל סוגי הזהב, יש להם שייכות לאותו סוג של זהב (כפי שמובא בזוהר שם); ואילו ב"כסף" לא קיימת מעלה זו[4]. — כך גם ביחס לאהבה זו, שהיא כוללת בתוכה צמאון וכלות הנפש, שאינם קיימים בשאר האהבות. **וְהִיא אַהֲבָה כְּ"רִשְׁפֵּי אֵשׁ",** — אהבה בוערת — שלא כמו האהבות האמורות, שהן

ליקוטי אמרים

פרק נ והנה כל בחי' ומדרגות אהבה הנ"ל הן מסטרא דימינא ובחי' כהן איש חסד ונק' כסף הקדשים מלשון נכסוף נכספת לבית אביך. אך יש עוד בחי' אהבה העולה על כולנה כמעלת הזהב על הכסף והיא אהבה כרשפי אש מבחי'

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ פלח הרימון וירא (119, טור ב'), ביאור תניא קופיר דרש"ג בסופו". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי (מבאר ע"פ) וכוונתו להכתוב (מ"ב יב, ה) דשם מבואר דבנ"י מביאים זה לבית ה', ושייך — לכהנים. ועיין תו"א ס"פ תשא בפי' שקל הקודש". 3. בראשית לא, ל. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מה מכריחו להכנס לשלילת הכמות (בפירוש התניא)

בעיקר אהבה כמים, שאהבת הנפש להקב"ה היא "נמשכת", דומה למים הנמשכים: "זכור אב נמשך אחריך כמים" — אלא, היא אהבה כרשפי אש[5], **מִבְּחִינַת גְּבוּרוֹת עֶלְיוֹנוֹת דְּ'בִינָה עֲלָאָה'.** — שורש אהבה זו הוא בחינת גבורה של ספירת ה"בינה" העליונה, **דְּהַיְנוּ,** — כיצד נוצרת אהבה זו? — **שֶׁעַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּכֻלָּא כַּמַּיָּה כְּלָא מַמָּשׁ חָשִׁיב** — שהכל לגביו נחשב לכלום, **וְתִתְלַהֵב הַנֶּפֶשׁ לְ'יִקָּר תִּפְאֶרֶת גָּדְלָתוֹ', וּלְאִסְתַּכְּלָא בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא,** — ולהסתכל ביוקר המלך — ואליו יעמוד באהבה **כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת עַזָּה הָעוֹלָה לְמַעְלָה,** — לא אהבה הנמשכת למשהו, אלא אהבה העולה מתוך אש שלהבת של כלות הנפש, **וְלִפְרֵד מֵהַפְּתִילָה וְהָעֵצִים שֶׁנֶּאֱחֶזֶת בָּהֶן,** — משמעות הדבר ביחס לנשמה, היא: להתנתק מהגוף שהוא כפתילה (כנ"ל פרק ל"ה) ועצים (כנ"ל פרק כ"ט) לגבי אור ואש הנשמה[6]. **וְהַיְנוּ, עַל־יְדֵי תִּגְבֹּרֶת יְסוֹד הָאֵשׁ אֱלֹהִי שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** — שלא כמו בשאר האהבות הבאות מיסוד המים שבנפש האלקית, **וּמִזֶּה בָּאָה** — הנפש, **לִידֵי צִמָּאוֹן,** — כמו שהדבר בגשמיות, שעל ידי התגברות יסוד האש — נעשה אדם צמא, כך גם ברוחניות — שעל ידי התגברות יסוד האש של הנפש האלקית — נוצר צמאון בנשמה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב:[7] "צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי"[8], וְאַחַר־כָּךְ** — מגיעה הנפש, **לְבְחִינַת "חוֹלַת אַהֲבָה"[9],** — שהנפש חולה מאהבה — כמו שצמאון בלתי רווי — מביא למצב של חולי, **וְאַחַר־כָּךְ בָּאָה** — הנשמה, **לִידֵי כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ,** — שלולא התנועה של "שוב" — כפי שיוסבר להלן — היתה הנפש כלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[10]: "גַּם כָּלְתָה נַפְשִׁי". וְהִנֵּה, מִכָּאן** — מבחינת הגבורות העליונות של "בינה עילאה", **יָצָא שֹׁרֶשׁ הַלְּוִיִּים לְמַטָּה** — אופן עבודת הלוים בא מבחינת זו. **[וְלֶעָתִיד שֶׁהָעוֹלָם יִתְעַלֶּה** — **יִהְיוּ הֵם** — הלוים, **הַכֹּהֲנִים[11],** — שלא כפי שהמצב הוא כעת, שהכהנים הם העיקר, והלויים טפלים בלבד לכהנים, ככתוב: "וילוו עליך וישרתוך"[12], שהלוים טפלים לכהנים, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָאָר"י זַ"ל עַל פָּסוּק: "וְהַכֹּהֲנִים הַלְּוִיִּם"[13]** — **שֶׁהַלְּוִיִּם שֶׁל עַכְשָׁו יִהְיוּ כֹּהֲנִים לֶעָתִיד[14]],**

ליקוטי אמרים

גבורות עליונות דבינה עילאה דהיינו שע"י התבוננות בגדולת א"ס ב"ה דכולא קמיה כלא ממש חשיב תתלהט ותתלהב הנפש ליקר תפאר' גדולתו ולאסתכל' ביקרא דמלכא כרשפי אש שלהבת עזה העולה למעל' וליפרד מהפתילה והעצים שנאחזת בהן והיינו על ידי תגבורת יסוד האש אלהי שבנפש האלהית ומזה באה לידי צמאון וכמ"ש צמאה לך נפשי ואח"כ לבחי' חולת אהבה ואח"כ באה לידי כלות הנפש ממש כמ"ש גם כלתה נפשי והנה מכאן יצא שורש הלוים למטה [ולעתיד שהעולם יתעלה יהיו הם הכהנים וכמ"ש האר"י ז"ל ע"פ והכהנים הלוים שהלוים של עכשיו יהיו כהנים לעתיד] ועבודת הלוים היתה להרים קול רינה

וכן **בהמציאות?** וצ"ע הכן הוא. בתו"א (לה, א.) שהזהב... לוחשות אבל אין מוכרח שם שבזה מעלתו על הכסף (שאינו מוזכר שם **כלל**), ובבמד"ר (פי"ב, ד): כסף שהוא כו' זהב כו' יש בו מינין הרבה וגוונין הרבה, וכ"ז מתאים לזח"ב (קמח, א): דזהב כו' וכסף כו' זהב סליק יתיר (כנ"ל **מעלת** הזהב על הכסף) כו' דנהיר ונציץ לעיינין (כבתו"א) כו' ומתמן נפקי ואתמשכן כל מיני זהב (כבמד"ר)". **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה קשה ממש"כ ספ"ט דמאהבה זו דכרשפי אש כו' וגם כלתה נפשי כו' יעלה כו' למדרי' אה"ר בחי' המים כו', ומתורץ ע"פ מש"כ באוה"ת להצ"צ פ' אחרי (צה־צו) ומה שאמרו כו' דוקא לגבי כו'". **6.** "היינו בגוף עצמו חילוק דהמעשה ודיבור או דמחשבה (עיין לקוטי תורה ריש פ' אחרי)" — **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7.** תהלים סג, ב. **8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אאפ"ל דהראי' סתם שיש צמאון בנפש: 1) דמאי קמ"ל? 2) א"כ הול"ל על חולת אה' דסמיך לי' "כמ"ש כי חולת אהבה אני", 3) הול"ל ראי' **בכ"מ לפני** זה בתניא שמדבר שם ע"ד צמאון הנפש. וי"ל דהוצרך **כאן** דוקא לראי' כיון שהמדובר בנה"א (ולא בכללות האדם או נה"ב) שגם בהיותה למטה היא חלק אלק' ממעל ממש, וגם לא הייתה בארץ צי' (כבפ"ז) בע"ת, כ"א הוא בדרגא שמתבונן כו' שלמע' מדרגת נכסוף נכספתי גו'. ומביא ראי': וכמ"ש צמאה לך נפשי (דדוד — נה"א שאין לו יצה"ר) [והתירוץ בסיום הכתוב — בארץ צי', שאינו בירושלים כ"א במדבר (אף שזהו מדבר יהודא), וכדלעיל שמתבונן דכולא קמי' **כלא ממש.**] ועוד יש להוסיף — שהראי' היא גם שהתבוננות בגדולת כו' מביאה לצמאון: וכמ"ש צמאה גו', (**דרישי**': אלק' אלי אתה **אשחרך**). ועד"ז לקמן הראי': וכמ"ש וגם (כנראה כך צ"ל, כל' הכתוב) כלתה נפשי (דיש כליון הנפש בנפה"א דצדיק). וגם בזה יש להוסיף דהראי' גם ע"ז שהיא **העולה** על אהבה דנכסוף כו': וכמ"ש **גם** (הוספה ועלי' על העבודה שמזכיר קודם לזה: **נכספה**) — ועפ"ז מובן מה שמביא גם התיבה "וגם", דלכאורה הול"ל; "וכמ"ש כלתה נפשי". **9.** שיר השירים ב, ה. **10.** תהלים פד, ג. **11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בזה מתורץ הסתירה — דלעיל אמר שהיא **העולה** על אהבה דכהן, והרי לויים **טפלים** לכהן. ומתרץ דכן הוא כדלעיל, אלא **שהעולם** צריך להתעלות כו'". **12.** במדבר יח, ב. **13.** יחזקאל מד, טו. **14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מדייק ומוסיף בזה שהלויים **של עכשיו יהיו** כהנים דלעתיד — וי"ל דבזה מיישב הקושיא שהרי התורה אמרה לנו ולבנינו עד עולם, שמזה ידעינן שלא יהי' בה שינוי (רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט). ומבאר שאלה **שעכשיו** (**ולא** בזמן ההוא) הם לויים — יהיו (כי יולדו) כהנים לעתיד. וא"ת א"כ (דלעת"ל יולדו הלויים **לאב** כהן) מהו **החידוש?** וההסברה פשוטה — הלויים (בעניני תומ"צ — היינו אופן עבודתם בביהמ"ק ועד"ז בתפלה וכו') היינו מפני **שנשמתם** בחי' לוי (גבורה וכו'), ועד"ז הכהנים — מפני **שנשמתם** בחי' כהן **איש** החסד (כדלעיל בפרקין).

וַעֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם הָיְתָה לְהָרִים קוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, בְּשִׁירָה – בפה, **וְזִמְרָה,** – בכלי שיר, **בְּנִגּוּן וּנְעִימָה,** – שכפי הרגיל, ישנן בניגון שתי תנועות הפכיות: תנועות של מרירות וגבורה ותנועות של שמחה וחסד, **בִּבְחִינַת "רָצוֹא וָשׁוֹב",** – שבכך מתבטאת עבודתם, שהיתה בצורה של "רצוא ושוב" – רצוא וכלות הנפש, ושוב – נסיגה והשבה, **שֶׁהִיא בְּחִינַת אַהֲבָה עַזָּה זוֹ** – כפי שלמדנו, שאהבה זו היא בבחינת רצוא ושוב, **כְּשַׁלְהֶבֶת הַיּוֹצֵא מִן הַבָּזָק,** – כלי שבו צורפים זהב, בו להבת האש פורצת בחוזק רב, ושבה מיד – "רצוא ושוב", **כִּדְאִיתָא** – כמו שאנו מוצאים, **בַּגְּמָרָא [פֶּרֶק ב' דַּחֲגִיגָה[15]].** – שהכוונה במה שכתוב לגבי חיות הקודש "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק", היא כמו האש האמורה, שהנה היא פורצת בחוזק ומיד שבה ונעלמת; כך גם באהבה זו, שבתחילה היא בתנועה של "רצוא", בריצה ובכלות הנפש, אך מיד לאחר מכן בא ה"שוב" – כפי שכתוב ב"ספר יצירה" "אם רץ לבך שוב לאחד" שהכוונה היא: כשלבך "רץ" בכלות הנפש – שוב וחזור ל"אחד", הימנע מכך ושוב למצבך, כדי להמשיך התגלות אחדות ה' בעולם; כלומר: הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין של כלות הנפש, אלא שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות, שעל־ידי־זה ממשיכים אלקות באופן שתהיה ההתגלות של "אחד", אחדות ה', בעולם. **וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר עִנְיָן זֶה הֵיטֵב בִּמְכְתָּב, רַק כָּל אִישׁ נִלְבָּב** – שיש בו בשלימות ענין של "לב", **וְנָבוֹן,** – ומשתמש בכוח הבינה, **הַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר** – משתמש בכוח החכמה, **וּמַעֲמִיק לְקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ וּתְבוּנָתוֹ בָּהּ'** – ומשתמש בכוח הדעת, **יִמְצָא טוֹב וְאוֹר הַגָּנוּז בְּנַפְשׁוֹ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ** – כל אחד לפי השיעור שלו, **[יֵשׁ מִתְפָּעֵל כּוֹ' וְיֵשׁ מִתְפָּעֵל כּוֹ']** – יש מי שמתפעל מהתבוננות זו, ויש מי שמתפעל מהתבוננות אחרת, ואינה דומה התפעלות האחד להתפעלות השני, **אַחֲרֵי קְדִימַת יִרְאַת חֵטְא,** – בתחילה ישנה יראת חטא, הפחד להיכשל בחטא, **לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע" בְּתַכְלִית, שֶׁלֹּא לִהְיוֹת "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים" כּוֹ' חַס־וְשָׁלוֹם.** – כלומר: בכל צורה של התפעלות האהבה, מן ההכרח שתהיה תחילה הקדמה של יראת חטא, כדי שיהיה "סור מרע" בתכלית; אחרת – אין באפשרותו להגיע לאהבה.

ליקוטי אמרים

ותודה בשירה וזמרה בניגון ונעימה בבחי' רצוא ושוב שהיא בחי' אהבה עזה זו כשלהבת היוצא מן הבזק כדאיתא בגמ' [פ"ב דחגיגה] ואי אפשר לבאר ענין זה היטב במכתב רק כל איש נלבב ונבון המשכיל על דבר ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו בה' ימצא טוב ואור הגנוז בנפשו המשכלת כל חד לפום שיעורא דיליה [יש מתפעל כו' ויש מתפעל כו'] אחרי קדימת יראת חטא להיות סור מרע בתכלית שלא להיות עונותיכם מבדילים כו' ח"ו.

~ שבת קודש כ"ב אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 140, והנה סדר העבודה... עד עמ' עא, החיים ב"ה.

להלן מסביר רבנו הזקן, שמכיוון שזוהי אהבה של כלות הנפש – אין בכוחה לחייב את ענין עבודת ה' בתורה ומצוות – כי, דבר זה שייך רק כשהנשמה נמצאת בתוך הגוף, ואילו כאן מדובר שנשמתו נמצאת, עקב אהבה זו, בתנועה של יציאה מן הגוף; הרי סדר העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות מאהבה זו (שהרי תכליתה של כל עבודה היא הרי לא האהבה עצמה, אלא שהיא תביא ותוסיף חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות) הוא באופן של "שוב" בלבד – הימנעות מכלות הנפש, כי הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין כלות הנפש, אלא שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות.

ולעתיד לבא הנשמה שבבחי' לוי תהי' **למעלה** מהנשמה שבבחי' כהן. **ולכן** יולדו בדוקא לאב כהן וכו'". על הערתו זו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, נשאלו, על ידי מחבר הספר, שאלות שונות, והרבי שליט"א ענה עליהן בין מלות השאלות. אנו מביאים להלן את השאלות (באות רגילה) ותשובות הרבי שליט"א (באות מודגשת): בענין הקושיא ד"לנו ולבנינו", הלא שייך להקשות זה גם על שלעתיד תהי' ההלכה כבית שמאי (**זהו קושיא על היסוד דהתורה לא תשתנה - ולא על הביאור הנ"ל**), שהכוונה בזה הוא שהפסק למעשה יהי' כבית שמאי, ולכן אומרים שמחלוקת ב"ש וב"ה סופה להתקיים בפסק בפועל. **על פי דין - ב"ד הגדול מב"ד הקודם יכול לפסוק אחרת. ומובן שזהו ג"כ בנוגע למחלוקת ב"ש וב"ה - הלכה כמי. משא"כ בנוגע ללוים וכהנים - אין בזה שייכות כלל לב"ד ולמחלוקת וכו'.** וכן בענין הבעל־חי שעתיד ליטהר שייך להקשות זה. **החתם סופר (בס' תורת משה לשמיני) מתרץ שאז ישתנה סימנו ויעלה גרה.** וכן במה שהקב"ה יתיר השחיטה שלויתן שוחט לשור הבר בסנפיריו שנאמר על זה (ויקרא רבה יג, ג) "תורה חדשה מאתי תצא – חידוש תורה". **קושיא מעיקרא ליכא - כי כאן המדובר על דבר פעם אחת. והוראת שעה - הרי דין התורה שאפילו נביא מורה, וכש"כ הקב"ה מקור הנבואה. וזהו הדיוק "חידוש תורה" - ולא נאמר "שינוי" - חידוש (הוראה), אבל אין בזה שינוי. 15.** יג, ב.

ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת אַהֲבָה עַזָּה זוֹ, הִיא בְּבְחִינַת "שׁוּב" לְבַד,** – הימנעות מכלות הנפש, כדי לבצע את הכוונה העליונה, שהיא דוקא בהימצאות הנשמה בגוף. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'סֵפֶר יְצִירָה': "וְאִם רָץ לִבְּךָ שׁוּב לְאֶחָד",** פֵּרוּשׁ "וְאִם רָץ לִבְּךָ" – **הִיא תְּשׁוּקַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּלֵּב בֶּחָלָל הַיְמָנִי,** – מקומה של הנפש האלקית, **כְּשֶׁמִּתְגַּבֶּרֶת** – התשוקה, **וּמִתְלַהֶבֶת וּמִתְלַהֶטֶת בִּמְאֹד מְאֹד עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ, לְהִשְׁתַּפֵּךְ אֶל חֵיק אָבִיהָ, חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וְלָצֵאת מִמַּאֲסָרָהּ בְּגוּף הַגּוּפָנִי וְגַשְׁמִי לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ** – זהו פירוש "ואם רץ לבך", לבו נמצא בתנועה של "ריצה", באהבה בלתי מוגבלת, עד לידי כלות הנפש – להתאחד עם הקב"ה – **אֲזַי** – אז צריך להיות "שוב לאחד", לשוב ל"אחד", **זֹאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ** – והיינו שעליו להתבונן **בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[16]**, כִּי "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי"** – על אף שרצונך ותשוקתך הם למה שהוא היפך החיים – כלות הנפש, אבל בניגוד לרצונך, עליך לחיות, **בַּגּוּף הַזֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ חַיִּים עֶלְיוֹנִים מֵחַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, עַל־יְדֵי "תּוֹרַת חַיִּים"** – שעל ידי תורה ממשיכים את החיים העליונים למטה, **לִהְיוֹת דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים לְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת גִּלּוּי,** – כמו שבדירה מתגלה האדם בכל מהותו כמו שהוא, כך גם למטה, בנבראים התחתונים, תהיה התגלות אמיתית ענין אחדות ה', **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל,** – שזוהי תכלית הכוונה של עבודת האדם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך. – זהו "שוב לאחד": שוב מאהבתך ומכלות נפשך, בשביל ה"אחד", כדי לגלות אחדות ה' בעולם. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: "לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד",** – שיהיה אחד באחד, **פֵּרוּשׁ שֶׁהַיִּחוּד הַנֶּעְלָם יִהְיֶה בִּבְחִינַת "עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא".** – עולם מגולה. כלומר: שהיחוד שהוא "נעלם", יהיה בבחינת "עלמא דאתגליא", שיתגלה למטה. "אחד באחד" היינו: שה"אחד" של עולם ומדריגה עליונה יותר, יתגלה ב"אחדות" של העולם והמדריגה התחתונים יותר. **וְזֶה שֶׁאוֹמְרִים: "לְכָה דּוֹדִי וְכוּ'".** – לקראת כלה", שלקראת "כלה" – כלות הנפש שבאהבה זו, יהיה "לכה דודי" – הליכה והמשכה מ"דודי" – להמשיך אלקות למטה. **וּבָזֶה יוּבָן מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, וְעַל כָּרְחֲךָ וְכוּ'",** – אתה מת" – ההוראה בעבודת ה' ממאמר על כרחך "אתה חי", היא: אדם צריך שיהיה לו רצון ותשוקה להיפך מהחיים, לכלות הנפש, והחיים בגוף צריכים להיות בו בעל־כרחו, כנגד רצונו: מאידך גיסא, מהמאמר השני ("על כרחך אתה מת") יוצא, שהרצון והתשוקה צריכים להיות – להיות בחיים. ואילו ההיפך מהחיים, כלות הנפש – צריך להיות אצלו כנגד רצונו, בעל־כרחו. ואם כך – הרי שקיימת סתירה בין מאמר אחד לשני, **וְאֶלָּא אֵיךְ יִהְיֶה רְצוֹנוֹ** – כיצד בכל זאת יהיה רצונו? אך כפי שכבר למדנו, יובנו הדברים: בתחילה על האדם להשתדל להגיע לאהבה גדולה כזו להקב"ה, עד לידי כלות הנפש, ושהחיים יהיו אצלו "בעל כרחו", רק כדי לבצע את הרצון העליון, להמשיך אלקות ואחדות ה' בעולם. וזהו "על כרחך אתה חי". ואילו, לאחר מכן, כשהוא כבר נמצא בתנועה של "שוב", עליו שוב ליצור בקרבו את התנועה של "רצוא" ושל אהבה של כלות הנפש. שכן, על ידי כך הוא ממשיך ב"שוב", מדריגה עליונה יותר, וכן גם מפני שבהיותו במצב של "שוב", הוא עלול להיות נמשך לענינים הנחותים שבעולם – ולכן עליו לעורר בקרבו שוב את התנועה של "רצוא" – "בעל־כרחך אתה מת": לעורר בקרבו אהבה עד לידי כלות הנפש, כנגד רצונו הנוכחי, שהוא בתנועה של "שוב", להיפך מכלות הנפש. **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת עַל מִשְׁנָה זוֹ: "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי", בְּעֶזְרַת חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא:** כלומר: בשעה שהוא עומד בתנועה של "רצוא" ואהבה של כלות הנפש, הוא מעורר בתוכו, כנגד רצונו, שיהיה "חי", לחיות בתוך הגוף, כדי להמשיך את החיים של חיי החיים למטה[17].

ליקוטי אמרים

והנה סדר העבודה בעסק התורה והמצות הנמשכת מבחי' אהבה עזה זו היא בבחי' שוב לבד כמ"ש בספר יצירה ואם רץ לבך שוב לאחד פי' ואם רץ לבך היא תשוקת הנפש שבלב בחלל הימני כשמתגברת ומתלהבת ומתלהטת במאד מאד עד כלות הנפש ממש להשתפך אל חיק אביה חיי החיים ב"ה ולצאת ממאסרה בגוף הגופני וגשמי לדבקה בו ית' אזי זאת ישיב אל לבו מארז"ל כי ע"כ אתה חי בגוף הזה להחיותו כדי להמשיך חיים עליוני' מחיי החיים ב"ה למטה ע"י תורת חיים להיות דירה בתחתוני' לאחדותו ית' בבחי' גילוי כמש"ל וכמ"ש בז"הק למהוי אחד באחד פי' שהיחוד הנעלם יהיה בבחי' עלמא דאתגליא וז"ש לכה דודי וכו' ובזה יובן מארז"ל ע"כ אתה חי וע"כ וכו' ואלא איך יהיה רצונו וכמ"ש במ"א באריכות על משנה זו ע"כ אתה חי בעזרת חיי החיים ב"ה:

---

16. אבות ד, כד. **17.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור קצת בכ"ז וטעם: תו"ח וישלח ד"ה ויקח פ"ד מיוסד על תו"א שם (כה, ב). וראה ד"ה אחרי מות תרמ"ט ע' 25 ואילך".

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי **טז אייר, לא לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, ששי עם פירש"י
תהלים: עט־פב.
תניא: אך ידיעתו . . . במ"א.

אאמו"ר כשהי' נוטל צפרניו, הי' מערב עמהם קיסם, קודם השריפה.

אאזמו"ר אמר להחסיד ר' אלי' אבעלער – איש פשוט מצד כשרונותיו וידיעותיו – כשנכנס אליו ליחידות: אלי' איך בין דיר מקנא. פאָהרסט אויף מערק זעהסט א סך מענשען, איז ווען אינמיטען עסק רעדט מען זיך מיט יענעם פאנאנדער אין א אידישען וואָרט א עין יעקב וואָרט, און מ'איז מעורר אויף לערנען נגלה און חסידות, פון דעם ווערט א שמחה למעלה. און די מעקלעריי צאָהלט דער אויבערשטער אָפּ בבני חיי ומזוני. און וואָס גרעסער דער מאַרק מעהר ארבעט, איז גרעסער די פרנסה.

תרגום

אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] כְּשֶׁהָיָה נוֹטֵל צִפָּרְנָיו, הָיָה מְעָרֵב עִמָּהֶם קֵיסָם קֹדֶם הַשְּׂרֵפָה.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] אָמַר לְהֶחָסִיד ר' אֵלִיָּהוּ אַבְּעֶלְעֶר – אִישׁ פָּשׁוּט מִצַּד כִּשְׁרוֹנוֹתָיו וִידִיעוֹתָיו – כְּשֶׁנִּכְנַס אֵלָיו לִיחִידוּת: אֵלִיָּהוּ, אֲנִי מְקַנֵּא בְּךָ. אַתָּה נוֹסֵעַ לַיְרִידִים, נִפְגָּשׁ עִם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, כַּאֲשֶׁר תּוֹךְ כְּדֵי הָעֵסֶק מְשׂוֹחֲחִים עִם הַזּוּלַת בְּעִנְיַן יְהוּדִי, 'וואָרְט' [=פִּתְגָּם] מֵ"עֵין יַעֲקֹב", וּמְעוֹרְרִים אוֹדוֹת לִמּוּד נִגְלֶה וַחֲסִידוּת – מִכָּךְ נוֹצֶרֶת שִׂמְחָה לְמַעְלָה. וְאֶת דְּמֵי הַ"תִּוּוּךְ" מְשַׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי. וּכְכָל שֶׁהַשּׁוּק גָּדוֹל יוֹתֵר, יוֹתֵר עֲבוֹדָה – כָּךְ הַפַּרְנָסָה גְּדֵלָה.

יום שני

שבת **יז אייר, לב לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק מט. והנה . . . ~138~ אהבת ה'.

אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ.

בק"ש שיש אומרים בבוקר – קודם התפלה – כדי לצאת חובת ק"ש בזמנה, ג"כ כופלים ג' התיבות, ומסיימים בתיבת "אמת". בק"ש דתפלין דר"ת ושמ"ר אין כופלים, אבל אומרים "אמת".

ל"ג בעומר שנת תר"ד – לערך – סיפר הצ"צ תורת הבעש"ט: עס שטעהט כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות. אט אזוי ווי די גרעסטע חכמים וועלען אייביג ניט דערגיין די גרויסע טבעיות'דיגע אוצרות, וועלכע השי"ת האָט טובע געווען בארץ, אז הכל הי' מן העפר, אָט אזוי קען קיינער ניט דערגיין די גרויסע אוצרות וואָס ליגען אין אידען, וואָס זיי זיינען דעם אויבערשטענס ב"ה ארץ חפץ. וסיים הבעש"ט: איך וויל מאכען פון אידען, אַז זיי זאָלען געבען דעם יבול, וואָס דעם אויבערשטענס ב"ה א ארץ חפץ קען געבען.

תרגום

בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים בַּבֹּקֶר – קֹדֶם הַתְּפִלָּה – כְּדֵי לָצֵאת חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע בִּזְמַנָּהּ, גַּם כֵּן כּוֹפְלִים ג׳ הַתֵּבוֹת [״אֲנִי ה׳ אֱלֹקֵיכֶם״], וּמְסַיְּמִים בְּתֵבַת ״אֱמֶת״. בִּקְרִיאַת שְׁמַע דִּתְפִלִּין דְּרַבֵּנוּ–תַּם וְשִׁמּוּשָׁא–רַבָּא אֵין כּוֹפְלִים, אֲבָל אוֹמְרִים ״אֱמֶת״.

ל״ג בָּעֹמֶר שְׁנַת תר״ד – לְעֶרֶךְ – סִפֵּר הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: כָּתוּב ״כִּי תִּהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר ה׳ צְבָאוֹת״. כְּשֵׁם שֶׁהַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר לְעוֹלָם לֹא יַשִּׂיגוּ אֶת אוֹצְרוֹת הַטֶּבַע הַגְּדוֹלִים שֶׁה׳ יִתְבָּרֵךְ הִטְבִּיעַ בָּאָרֶץ, שֶׁהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר, כָּךְ לֹא יָכוֹל אַף אֶחָד לְהַשִּׂיג אֶת הָאוֹצָרוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁחֲבוּיִים בַּיְּהוּדִים, שֶׁהֵם הָ׳אֶרֶץ חֵפֶץ׳ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְסִיֵּם הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: רְצוֹנִי לְהָפִיק מֵהַיְּהוּדִים שֶׁהֵם יִתְּנוּ אֶת הַיְּבוּל שֶׁהָ׳אֶרֶץ חֵפֶץ׳ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יְכוֹלָה לָתֵת.

יום שלישי

יום ראשון **יח אייר, לג לעומר** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: ואיך יבא . . . ־138־ וקדוש.

אצל אדמו״ר האמצעי הי׳ לג בעומר מיו״ט המצויינים. מען פלעגט ארויסגעהן אויפ׳ן פעלד, ער פלעגט זיך ניט וואשען, אָבער נעהמען משקה, וואָס מצד הבריאות האָט ער עס ניט געטאָרט. מען האָט דעמאָלט געזעהן א סך מופתים. דאָס רוב מופתים איז געווען בנוגע קינדער. און אַ גאַנץ יאָהר האָט מען געווארט אויף לג בעומר.

תרגום

אֵצֶל אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי הָיָה לַג בָּעֹמֶר מֵיו״ט [יוֹם־טוֹב] הַמְצֻיָּנִים [=חַגִּים חֲשׁוּבִים]. הָיוּ יוֹצְאִים לַשָּׂדֶה, הָרַבִּי לֹא הָיָה נוֹטֵל יָדָיו אַף הָיָה אוֹמֵר ׳לְחַיִּים׳ עַל ׳מַשְׁקֶה׳ – דָּבָר שֶׁמִּטַּעֲמֵי בְּרִיאוּת הָיָה אָסוּר עָלָיו. הָיוּ רוֹאִים אָז הַרְבֵּה מוֹפְתִים. רֹב הַמּוֹפְתִים הָיוּ בְּנוֹגֵעַ לִילָדִים, וְכָל הַשָּׁנָה יִחֲלוּ וְצִפּוּ לְלַג בָּעֹמֶר.

יום רביעי

יום שני **יט אייר, לד לעומר** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שני עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ואח״כ . . . ־ע־ ית׳ כנ״ל.

חסידות איז א ג־טליכער פאַרשטאַנד, דער פאַרשטאַנד וואָס ווייזט דעם מענשען ווי קליין ער איז, און ווי גרויס ער קען זיך דערהויבען.

תרגום

חֲסִידוּת הִיא הֲבָנָה אֱלֹקִית, הַהֲבָנָה הַמַּרְאָה לָאָדָם עַד כַּמָּה הוּא קָטָן, וּלְאֵיזוֹ גֹּדֶל הוּא יָכוֹל לְרוֹמֵם אֶת עַצְמוֹ.

יום חמישי

יום שלישי **כ אייר, לה לעומר** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה כאשר . . . ־ע־ בד״ת.

ניטאָ בא וועמען איבערנעמען זיך. מען בעדארף האָרעווען, מיט סבלנות און קירוב הדעת קען מען, בעזה״י, אלס דורכזעצען, מיט ביטול הזולת והגבהת עצמו ווערט מען חלילה אלץ אָן.

תרגום

״אֵין כְּלַפֵּי מִי לְהִתְנָעֵר מֵאַחֲרִיּוּת״. צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ, בְּסַבְלָנוּת וְקֵרוּב הַדַּעַת – אֶפְשָׁר, בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, לְסַדֵּר הַכֹּל. בְּבִטּוּל הַזּוּלַת וְהַגְבָּהַת עַצְמוֹ – מַפְסִידִים, חָלִילָה, הַכֹּל.

יום שישי

יום רביעי **כא אייר, לו לעומר** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: כי על . . . ־ע־ ומאדו כנ״ל.

עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לָדַעַת, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית נוֹתֵן לְכָל אָדָם הָאֶפְשָׁרוּת לְהָבִיא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן יִתְבָּרֵךְ מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת וּבְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת וְתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּעֲבוֹדָתוֹ.

שבת קודש

יום חמישי **כב אייר, לז לעומר** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: פרק נ. והנה . . . ־140־ ח״ו.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים – בשנת תקמ״ד־ז – ותוכן שיחתם הי׳: דער רבי – רבנו הזקן – האָט אויפגעטאָן וואָס מען איז ניט עלענט. אמאָל, איז דער רבי – דער ר״מ און גאון – געווען עלענט, און די תלמידים זיינען געווען עלענט. דער דרך החסידות וואָס דער רבי האָט מייסד געווען איז דער גרויסער ג־טליכער אויפטו, וואָס דער רבי איז ניט עלענט און חסידים זיינען ניט עלענט.

תרגום

פַּעַם אַחַת הִתְוַעֲדוּ חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים – בִּשְׁנַת תקמ״ד־ז – וְתֹכֶן שִׂיחָתָם הָיָה: הָרַבִּי – רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – פָּעַל שֶׁאֵינֶנּוּ בִּבְדִידוּת. פַּעַם הָרַבִּי – הָ׳רֵישׁ מְתִיבְתָּא׳ וְהַגָּאוֹן – הָיָה בּוֹדֵד [לְעַצְמוֹ], וְהַתַּלְמִידִים הָיוּ בּוֹדְדִים [לְעַצְמָם]. דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת שֶׁהָרַבִּי יָסַד הוּא הַחִדּוּשׁ הָאֲלֹקִי הַגָּדוֹל, שֶׁהָרַבִּי אֵינוֹ בּוֹדֵד וַחֲסִידִים אֵינָם בּוֹדְדִים.

הלכה לעיון

~ יום ראשון ט"ז אייר ~

בין אדם טריפה לטריפה בבעלי־חיים

הלכות איסורי ביאה פרק י, הלכה יא: נִבְרָא וְשֶׁט שֶׁלּוֹ אָטוּם, אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר מִמְּבוּרוֹ... כָּל נֶפֶל מֵאֵלּוּ אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה.

יולדת שהפילה נפל שיש עליו שם ולד, טמאה טומאת לידה (שבעה ימים לזכר ושבועיים לנקבה), אבל אם הפילה ולד שחסרים לו אברים שאין אדם יכול לחיות בלעדיהם, הרי היא טהורה מטומאת לידה.

והקשה ה'כסף משנה':

נחלקו אמוראים (נדה כג, ב) מהו שיעור האברים שבחסרונם אין על הנפל שם ולד ואמו אינה טמאה טומאת לידה: לדעת רבי זכאי, אם חסרה רגלו 'עד הארכובה' (היינו שחסרה כל רגלו, השוק והברך) הולד טריפה ואינו יכול לחיות זמן רב, ולכן אמו טהורה מטומאת לידה. ולדעת רבי יוחנן, רק אם חסרה רגלו 'עד מקום טבורו' אין אמו טמאה, אבל אם חסרה רגלו פחות מזה (אף שחסרה הארכובה) — הרי זה ולד ואמו טמאה.

ומבואר בגמרא (שם כד, א) שרבי זכאי סובר כדעה שטריפה אינה יכולה לחיות (יותר משנים עשר חודש), ולכן אם חסרו רגליו עד למעלה מן הארכובה אינו נחשב ולד ואמו טהורה. ואילו רבי יוחנן סובר שטריפה יכולה לחיות זמן רב, ולכן גם אם חסרים רגליו עד למעלה מן הארכובה, הרי הוא ולד ואמו טמאה, ורק אם הם חסרים עד מקום טבורו, נחשב כמת ואמו טהורה.

ואם כן, הרמב"ם הסובר שטריפה אינה חיה(הל' שחיטה פי"א ה"א), דברי הרמב"ם כאן — שפסק כרבי יוחנן שרק אם חסרו רגליו עד מקום טבורו אינו ולד, אבל אם חסרו רק עד הארכובה הריהו ולד (כי טריפה יכולה לחיות יותר משנים עשר חודש) — סותרים לדבריו שטריפה אינה חיה!

ומבאר ה'חתם סופר' (נדה שם ד"ה רבי):

בהמה שנחתכה רגלה עד למעלה מן הארכובה אכן טריפה (הל' שחיטה פ"ח הי"א) אבל זהו רק בבהמה הנשענת על ירכה, מה שאין כן אדם שיכול לשבת ולשכב מבלי להישען על ירכו — חסרון הירך אינו עושה אותו טריפה.

~ יום שני י"ז אייר ~

טבילת אנשים וכלים בשבת

הלכות איסורי ביאה פרק יג, הלכה ו: גֵּר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל, אוֹ טָבַל וְלֹא מָל – אֵינוֹ גֵּר, עַד שֶׁיָּמוּל וְיִטְבֹּל. וְצָרִיךְ לִטְבֹּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר צָרִיךְ בֵּית דִּין, אֵין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, וְלֹא בְּיוֹם טוֹב.

יש מפרשים בכוונת הרמב"ם כי טעם איסור הטבילה בשבת, הוא משום האיסור על בית־דין לדון דין בשבת, מגזירת חכמים שמא יבואו לכתוב.

אולם בגמרא (יבמות מו, ב) הובא טעם אחר, משום שעל ידי הטבילה הוא נעשה יהודי ויש בכך מעין תיקון האסור בשבת (כשם שאסור לטבול כלי בשבת משום תיקונו).

וכתב ה'כסף משנה' כי הרמב"ם אינו נוקט טעם זה להלכה, שהרי טבילת אדם מטומאה מותרת בשבת משום שלא ניכר כלפי חוץ שהטבילה נועדה לצורך טהרה אלא נראה כטובל כדי לצנן את גופו (ביצה יח, א). ולכן אין לאסור מטעם זה גם טבילת גר.

אך לדעת התוספות (יבמות שם) האיסור הוא אכן משום שנראה כמתקן. ואף שלגבי טבילה מטומאה אין חוששים לכך כי לא ניכר שהיא לשם טהרה, בטבילת גירות שצריכים שני תלמידי חכמים לעמוד בשעת מעשה ולהודיעו מקצת מצוות, ניכר שטובל לשם גירות ולכן אסור משום מתקן.

ולגבי טבילת כלים בשבת, פסק הרמ"א (או"ח סי' שכג ס"ב) שבשעת הצורך יכול לשאוב בכלי מים מהמקווה כך שלא יהא ניכר שמטרתו להטביל את הכלי. וכתב ה'מגן אברהם' (שם) שיימנע מלברך על טבילה זו כדי שלא יהא ניכר על ידי הברכה שעושה זאת לשם טבילה. ויש שכתבו כי הדבר תלוי במחלוקת התוספות והרמב"ם כאן. לדעת התוספות שטבילת גר אסורה בשבת כי ניכר שהיא לשם גירות, הוא הדין שאם על ידי הברכה ניכר שהטבילה היא לשם טהרה אסור. אך הרמב"ם לא פירש כן כי לדעתו כל שלא ניכר מעצם מעשה הטבילה שהיא לשם מצוה, לא אסרו משום מתקן, ולדעתו יהא מותר לברך (ביאור הלכה או"ח שם).

אך יש אומרים כי גם לדעת הרמב"ם איסור טבילת גר

בשבת הוא משום שמחמת העומדים על גביו ניכר שטובל לשם גירות, ומה שכתב "הואיל והדבר צריך בית דין אין מטבילין אותו בשבת" – כוונתו לבאר כי אמנם על הגר עצמו אין שייך לאסור שהרי קודם שטבל הוא פטור מכל המצוות, אך מאחר והטבילה צריכה בית־דין, הדבר אסור על הדיינים משום שמתקנים אותו (קצות השולחן סי' קמו – סק"ח).

~ יום שלישי י"ח אייר ~

פעולת איסור בדרך 'גרמא'

הלכות אסורי ביאה פרק טז, הלכה יב: הַמַּשְׁקֶה עַקָּרִין לְאָדָם, אוֹ לִשְׁאָר מִינִים, כְּדֵי לְסָרְסוֹ – הֲרֵי זֶה אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

נאמר בגמרא (שבת קכ, ב) שעשיית מלאכה בשבת בדרך עקיפה, כגון שמעמיד חביות של מים בפני הדליקה כדי שתכבה – אינה אסורה מן התורה שנאמר "לא תעשה מלאכה", עשייה אסורה ו'גרמא' מותרת. וכן באיסור מחיקת השם נאמר "לא תעשון כן לה' אלוקיכם" – מעשה בידיים, ולכן מי שכתוב שם השם על בשרו מותר לו לטבול במים אע"פ שהשם ימחק על־ידי־כך.

ולפי זה, יש המפרשים את דברי הרמב"ם כאן "המשקה עקרין לאדם... הרי זה אסור, ואין לוקין עליו", שמדין תורה אין כאן איסור משום שגם איסור סירוס נאמר בלשון עשייה – "ובארצכם לא תעשו", והשקאת הסם המעקר אינה אלא גרמא, ולכן אין לוקין על כך, ומכל מקום אסור מדרבנן (שו"ת חת"ס אהע"ז סי' כ בשם עצי ארזים).

אך יש שלמדו מלשון הרמב"ם כי יש בזה איסור מדאורייתא אלא שאין עליו מלקות, כי אע"פ שאינו עובר על איסור סירוס, הרי מבטל מצות פריה ורביה, כיון שלא יוכל להוליד, ואין חילוק באיזה אופן הדבר נעשה כי למעשה לא יוכל לקיים את המצוה, ולכן הרי זה אסור מדאורייתא אך אין לוקין משום שאין מלקות על ביטול מצות־עשה (חידושי הר"מ קדיס שבת קי, ב, קרית ספר).

ויש אומרים שכוונת הרמב"ם לאיסור דאורייתא מצד עצם הסירוס (ולא מחמת ביטול פריה ורביה), ואע"פ שלגבי מחיקת השם התירו בדרך גרמא, זהו דווקא כשאינו מתכוון למחיקה, כגון הנכנס למים כדי לטבול ואגב כך השם נמחק, אך אם עיקר כוונתו לפעול כנגד ציווי התורה – הרי זה אסור גם באופן של גרמא, וזהו שהדגיש הרמב"ם "המשקה עקרין לאדם כדי לסרסו – הרי זה אסור" (ומכל מקום אינו לוקה כי חיוב מלקות הוא רק על עברה בעשייה גמורה).

ולגבי שבת הותר לכבות את הדליקה בדרך גרמא למרות שמתכוון לכיבוי, כי באיסורי שבת לא הקפידה התורה על התוצאה הנעשית אלא על האדם שישבות, ומלאכה בדרך גרמא אינה סותרת את שביתת האדם, אך באיסור סירוס הקפידה התורה שלא תיעשה התוצאה ולכן אסור לגרום לכך במתכוון אפילו בדרך גרמא (תשובות רבי אליעזר ח"א סי' יב, יג).

~ יום רביעי י"ט אייר ~

ספק דאורייתא לחומרא – מדרבנן

הלכות איסורי ביאה פרק יח, הלכה יז: וְאִסּוּר כָּל הַסְּפֵקוֹת כֻּלָּן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לְפִיכָךְ הֵקֵלוּ בִּשְׁבוּיָה.

לשיטת הרמב"ם, מן התורה כל ספק דאורייתא הוא לקולא, ורק מדברי סופרים ספיקא דאורייתא לחומרא (ביצה ג, ב).

והקשו ראשונים (רשב"א תורת הבית הארוך ד. ס"א. ר"ן קידושין ספ"א):

בגמרא (קידושין עג, א) דרשו מהפסוק "לא יבוא ממזר בקהל ה'" – ממזר ודאי לא יבוא, אבל ספק ממזר יבוא בקהל. ואם מן התורה כל ספק דאורייתא לקולא, מדוע הצריכו דרשה מיוחדת להתיר ספק ממזר לבוא בקהל?

ומבאר ה'שב שמעתתא' (שמעתתא א פ"ב):

ספק דאורייתא לקולא מן התורה הוא רק כאשר לא נקבע האיסור לפנינו, כגון האוכל חתיכה אחת, ספק שהיא חלב ספק שהיא שומן, ויתכן שאין כאן איסור כלל, אבל כאשר לפנינו וודאי איסור ('איקבע איסורא') וכגון שהיו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואינו יודע איזו מהן אכל – ספק זה אסור מן התורה, ולכן חייבתו תורה להביא קרבן אשם תלוי (הל' שגגות פ"ח ה"ב).

וזהו שחידשה תורה, שספק ממזר מותר לבוא בקהל אף באופן שלפנינו איסור וודאי ('איקבע איסורא'), כגון אם נתערבו שני וולדות שאחד מהם ממזר וודאי, שספק כזה בשאר דיני

התורה הוא לחומרא. ואכן, בספק ממזר שלא נקבע האיסור ויתכן שאין כאן ממזר, הרי הוא ככל הספיקות שהם לקולא מן התורה, ואין צורך בלימוד מיוחד.

וה'תוספות יום הכפורים' (קונטרס ספיקא דאורייתא) כתב:

יש המבארים שאכן, מדין ספק ממזר שאמרה תורה שספקו מותר לבוא בקהל, למדים לכל דיני התורה שמן התורה ספק דאורייתא לקולא.

~ יום חמישי כ' אייר ~

כיסוי ראש אשה לפני הנישואין

הלכות איסורי ביאה פרק כא, הלכה יז: לֹא יְהַלְּכוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּעֵי רֹאשׁ בַּשּׁוּק, אַחַת פְּנוּיָה וְאַחַת אֵשֶׁת אִישׁ.

האם נערה צריכה ללכת בכיסוי ראש לפני הנישואין?

ה'בית שמואל' (אה"ע כא, ב) ופוסקים נוספים סוברים שבתולות מותרות ללכת גלויות ראש, וזה דרכן. ומה שהרמב"ם מזכיר 'פנויה', כוונתו לאלמנה וגרושה בלבד.

דבריהם נסמכים על משנה מפורשת (כתובות טו א), שיציאת אשה מביתה כאשר שערה גלוי מהווה סימן להיותה בתולה. גם ב'שלחן ערוך' נפסק שמותר לקרוא קריאת שמע כנגד שער הבתולות, כי "דרכן לילך פרועות הראש" (או"ח סי' עה, ס"ו).

אך ה'מגן אברהם' מצדד לומר, כי זה שדרך הבתולות ללכת בשער גלוי, מדובר בתנאי שהשערות קלועות ואינן פתוחות לגמרי (שם סק"ד).

ותמה על כך ה'מחצית השקל': איך יתכן לומר שבתולה אסורה ללכת בשער פתוח, והרי הנוהג הנ"ל – שבתולה יוצאת וראשה פרוע – מסבירו רש"י: "שערה על כתפה", דהיינו שער לא קלוע?

יש, אמנם, כאלה הנוהגים כדברי ה'מגן אברהם' "שאמהות היו מקלעין קליעת השער לבנותיהן שלא תלכנה סתורות ראש" (שבט הלוי ח"ה עמ' רטו).

אך אדמו"ר הזקן (או"ח סי' עה, ס"ד) פסק ש"בתולות שדרכן לילך פרועות ראש מותר לקרות כנגדן" – ולא חילק בין שער פתוח לקלוע.

~ יום שישי כ"א אייר ~

מתי 'אין מזהירין מן הדין'?

הלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א: מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת, מַעֲלַת גֵּרָה, בַּבְּהֵמָה – אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁכָּל שֶׁאֵינָהּ מַעֲלַת גֵּרָה וּמַפְרֶסֶת פַּרְסָה, אֲסוּרָה; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא. וּבַגָּמָל וּבַחֲזִיר וּבָאַרְנֶבֶת וּבַשָּׁפָן נֶאֱמַר: "אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" וְגוֹ' – הֲרֵי לָמַדְתָּ שֶׁהֵן כְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימָן אֶחָד. וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן כְּלָל – שֶׁאֲסוּר אֲכִילָתָהּ כְּלֹא תַעֲשֶׂה, יָתֵר עַל עֲשֵׂה הַבָּא מִכְּלַל "אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ".

לכאורה יש להקשות:

כלל הוא 'אין מזהירין מן הדין' (יבמות כב, ב), היינו שאין מטילים עונש על עשיית איסור מלימוד מ'קל וחומר' אלא מטילים עונש רק על מעשה שהתורה הזהירה בלאו מפורש שלא לעשותו. ואם כן, איך למדים אזהרת 'לא תעשה' בשאר בהמה וחיה טמאה (שאין בהן סימן כלל) מ'קל חומר' מבהמה וחיה (שיש בהן סימן אחד) שמפורש בהם ה'לא תעשה'?

ומבאר ה'מגיד משנה':

כאשר האיסור כבר מפורש בתורה, וכפי שהוא באכילת בהמה וחיה טמאה (שאין בהן סימן כלל) שאיסורם הוא 'לאו הבא מכלל עשה' ("אותה תאכלו"), אפשר ללמוד מ'קל וחומר' שבנוסף לאיסור (מצד ה'עשה'), יש בהם גם אזהרת 'לא תעשה' (עונש מלקות).

וה'קרבן אהרן' (שמיני, פ"ג, ב) מוסיף ביאור:

אין בכוח ה'קל וחומר' לתת לנלמד שתי מדריגות: א. עצם האיסור. ב. עונש מלקות. ולכן, בכל מקום ניתן ללמוד ב'קל וחומר' רק את האיסור ולא את חיוב המלקות, אבל כשהאיסור כבר מפורש בנלמד, כמו באכילת בהמה וחיה טמאות שאין בהן סימן טהרה ואסורים באיסור 'לאו הבא מכלל עשה', מועיל ה'קל וחומר' להוסיף לאיסור את הדרגה השניה – עונש המלקות, שאם לא כן מה מועיל ה'קל וחומר'?!

~ שבת קודש כ"ב אייר ~

זמן המליחה

הלכות מאכלות אסורות פרק ו, הלכה י: כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מֵרֵיחַ הַבָּשָׂר תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה, וּמַנִּיחוֹ בְּמִלְחוֹ כְּדֵי הִלּוּךְ מִיל.

במשך זמן המליחה נחלקו ראשונים: בעל 'הלכות גדולות' (סי' סה הלכות דם) כתב ששיעור המליחה הוא כשיעור זמן צליית הבשר. ויש שהבינו שכוונתו לשיעור הצלייה של כל חתיכה לפי גדלה (תוספות חולין צג, א ד"ה חתיכה), אך יש שהבינו שהכוונה לשיעור קבוע, 'כדי הילוך מיל' (רמב"ן חולין קיב, א). וכן דעת הרמב"ם.

וביאור המחלוקת:

את הוצאת הדם מהבשר על ידי המלח, יתכן לבאר בשתי דרכים: א) המלח פועל בבשר רתיחה ('מליח כרותח') ומכוח הרתיחה הדם נפלט ויוצא. ב) המלח מטבעו מושך את הדם אליו.

ובזה תלויה המחלוקת על זמן המליחה: לדעת הרמב"ם, ההכשרה נעשית על ידי תכונת השאיבה של המלח, ולכן יש שיעור אחיד לכל החתיכות, ולפי הדעות שההכשרה נעשית על ידי שהמלח מרתיח את הבשר, נדרש שיעור שונה לכל חתיכה לפי גדלה כדי שתגיע לרתיחה.

ויש לבאר גם באופן אחר:

בהמשך ההלכה כתב הרמב"ם: "משליכו (את הבשר לאחר המליחה) מיד לתוך מים רותחין, אבל לא לפושרין, כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם". כלומר, לדעת הרמב"ם המליחה אינה שואבת את הדם מכל עומק הבשר, והתועלת במליחה היא בכך שהדם הנמצא בשכבה העליונה של הבשר נפלט, והדם שבעומק החתיכה לא ייצא בבישול כי המים הרותחים מצמיתים את הבשר והדם שבתוך הבשר ('דם האיברים שלא פירש') אינו אסור. ולכן כתב הרמב"ם להשליך את הבשר לאחר המליחה למים רותחים ולא לפושרים, כי רק הרותחים מונעים את יציאת הדם שבעומק הבשר.

אך הראב"ד חולק על כך וכותב שהמליחה מוציאה את כל הדם מהבשר, והאדמימות היוצאת מהבשר לאחר המליחה אינה דם אלא לחות של הבשר עצמו.

וזו המחלוקת בנוגע לשיעור זמן המליחה: לדעת הרמב"ם נקבע שיעור אחיד לכל החתיכות כי בלאו־הכי המלח שואב את הדם רק מהשכבה העליונה, אך לשאר הדעות המלח צריך לשאוב את הדם מכל עומק החתיכה, ולכן זמן המליחה משתנה בהתאם לעוביה.

(ברית מלח סי' סט)

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' א

מתרצת הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאַף עַל גַּב דְּאִיתְיְלִיד בָּהּ רֵיעוּתָא** – שאף אם אחר השחיטה נולדה בבהמה סיבה העלולה להטריפה, כלומר, שנמצא בה מום שאילו נעשה בחייה הרי היא טריפה, ואין אנו יודעים אם אירע בה מום זה מחיים או לאחר השחיטה, בזה אומרים שכיון שודאי לנו שנשחטה בכשרות, הרי היא עומדת בחזקת היתר, שהרי סתם בהמה אינה טריפה, ולפיכך תולים שדבר זה נעשה אחר השחיטה, והבהמה כשירה לאכילה. הגמרא מביאה דוגמא לספק טריפה שארע לאחר שחיטה, והורה רב הונא לתלות להיתר: **כְּדְרַבָּא מִינֵּיהּ** – כפי ששאל **רַבִּי אַבָּא מֵרַב הוּנָא,** בהמה שאחר שחיטתה **בָּא זְאֵב וְנָטַל** את **בְּנֵי הַמֵּעַיִם** שלה, **מַהוּ** לאכול מבשרה. תמהה הגמרא: **נָטַל, הָא לֵיתְנְהוּ** – הלא אינם לפנינו ולא ראינו בהם שום סימן קלקול, ואם כן לא נתעורר שום ספק בכשרות הבהמה, ומה הסתפק רבי אבא. משיבה הגמרא: **אֶלָּא** כך שאל רבי אבא, אם **נָקַב** הזאב בשיניו את **בְּנֵי הַמֵּעַיִם** של הבהמה לאחר שנשחטה, **מַהוּ** לאכול מבשרה, שכן אחד מהשמונה עשרה טריפות שבבהמה, הוא נקב במעיים הדקין. תמהה הגמרא אף על ביאור זה: **נָקַב, הָא קָא חָזֵינָן דְּהוּא נָקְבִינְהוּ** – אם אנו יודעים שהזאב נקב, מה יש להסתפק בזה, הלא ראינו שהזאב הוא שנקבם ולא היו נקובים בחייה.

אֶלָּא כך שאל רבי אבא, בני מעיים **שנִּטְלָן** הזאב **וְהֶחֱזִירָן כְּשֶׁהֵן נְקוּבִין,** וכשבא והחזיר היו שיניו בתוך הנקבים, **מַהוּ** לאכול מבשרה. ומבארת הגמרא את צדדי הספק: **מִי חַיְישִׁינָן שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נָקָב** שכבר היה מחיים, **נָקַב** הזאב, ואם כן היא טריפה שכאמור נקב במעיים הדקין הוא אחד מהשמונה עשרה טריפות שבבהמה, **אוֹ לֹא** חוששים לזה, ותולים שהזאב הוא שעשה את הנקבים, ובחייה היתה הבהמה בריאה ללא הנקב, וכשירה היא. **אָמַר** ליה רב הונא, **אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נָקָב נָקַב,** והבהמה מותרת. הרי שסובר רב הונא שכאשר נתעורר ספק בטריפת הבהמה לאחר השחיטה, סומכים אנו על חזקת היתר שהיה בה קודם שנתעורר הספק, וזו אם כן כוונתו באומרו 'נשחטה הרי היא בחזקת היתר, עד שיודע לך במה נטרפה'.

מקשה הגמרא: **אֵיתִיבֵיהּ** – הקשה רבי אבא לרב הונא, שנינו ברייתא, **רָאָה צִפּוֹר הַמְנַקֶּר בְּתֵאֵנָה, וְעַכְבָּר הַמְנַקֵּר בַּאֲבַטִּיחִים,**

~ יום ראשון ט"ז אייר ~

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה

פֶּרֶק ט

דיני אישה הרואה כתם על בשרה או על בגדה.

א. אֵין הָאִשָּׁה מִטַּמְּאָה מִן הַתּוֹרָה בְּנִדָּה אוֹ בְּזִיבָה, עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ, וְתִרְאֶה דָּם, וְיֵצֵא בִּבְשָׂרָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[א]; וְתִהְיֶה טְמֵאָה מֵעֵת שֶׁתִּרְאֶה וּלְהַבָּא בִּלְבַד. וְאִם לֹא הִרְגִּישָׁה, וּבָדְקָה וּמָצְאָה הַדָּם לִפְנִים בַּפְּרוֹזְדוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁבָּא בְּהַרְגָּשָׁה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].

א) ואפילו לא יצא מחוץ לגופה, אלא מספיק שנעקר מ'בין השיניים', כפי שהסביר הרמב"ם לעיל.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁכָּל הָרוֹאָה כֶּתֶם דָּם עַל בְּשָׂרָהּ אוֹ עַל בְּגָדֶיהָ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְגִּישָׁה, וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ וְלֹא מָצְאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, וּכְאִלּוּ מָצְאָה דָּם לִפְנִים בִּבְשָׂרָהּ; וְטֻמְאָה זוֹ בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כֶּתֶם זֶה מִדַּם הַחֶדֶר בָּא.

ג. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁכָּל הָרוֹאָה דָּם בְּלֹא עֵת וִסְתָּהּ, וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ, עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת; וְאִם בָּדְקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה וּמָצְאָה טָהוֹר - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד זְמַן בְּדִיקָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ מִדִּבְרֵיהֶם, אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְמַפְרֵעַ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ; וְאֵינָהּ מוֹנָה לְנִדָּתָהּ אוֹ לְכִתְמָהּ אֶלָּא מֵעֵת שֶׁרָאֲתָה הַדָּם, אוֹ שֶׁמָּצְאָה הַכֶּתֶם. וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם, הֲרֵי זוֹ מְקַלְקֶלֶת - שֶׁמָּא מִן הַחֶדֶר [=הרחם] בָּא, וְנִתְקַלְקְלָה וִסְתָּהּ.

ד. הָרוֹאָה דָּם בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ, אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ אֶלָּא בִּשְׁעָתָהּ בִּלְבַד[ב]. וְכֵן מְעַבֶּרֶת, וּמְנִיקָה, בְּתוּלָה, וּזְקֵנָה - דַּיָּן שְׁעָתָן[ג], וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ.

ב) ואינה מטמאת כ"ד שעות למפרע כאשה שאין לה וסת, שחזקה שאורח דם הנדות בא בזמנו, בשעת וסתה הקבוע ולא ראתה דם קודם. ג) ואפילו אם לא בדקה קודם, שנשים אלו הדמים מסולקים מהן ולפיכך הדמים מסתלקים ממנה ודייה שעתה.

אֵיזוֹ הִיא מְעֻבֶּרֶת? מִשֶּׁיֵּכַר עֻבָּרָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. מְנִיקָה - כָּל אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ [לאחר הלידה], אֲפִלּוּ מֵת בְּנָהּ אוֹ גְּמָלַתּוּ [מלינוק] אוֹ נְתָנַתּוּ לִמְנִיקָה[ד].

ד) היות שזה לא תלוי ביניקה, אלא בהחלמת אברי הגוף אחר הלידה.

ה. בְּתוּלָה[ה] - כָּל שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה מֵחֲמַת נִשּׂוּאִין אוֹ מֵחֲמַת לֵדָה. זְקֵנָה - כָּל שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ תִּשְׁעִים יוֹם [ללא דם] סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ; וְאֵיזוֹ הִיא זִקְנוּתָהּ? כָּל שֶׁקּוֹרְאִין לָהּ 'זְקֵנָה' וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת.

ה) בלשון התלמוד: "בתולת דם", כלומר, במובן זה של ראיית דם נידה, היא עדיין לא ראתה דם, אף על פי שנבעלה כבר.

מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה - כִּתְמָן כִּרְאִיָּתָן, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ; בְּתוּלָה שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - כִּתְמָהּ טָהוֹר, עַד שֶׁתִּרְאֶה דָּם שָׁלֹשׁ וְסָתוֹת.

ו. מַה• בֵּין כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ, לְכֶתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּגָדֶיהָ? שֶׁהַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ, אֵין לוֹ שִׁעוּר [לגודלו]. וְהַנִּמְצָא עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּהְיֶה כַּגְּרִיס [=כחצי פול] הַקִּלְקִי [=שם מקום], שֶׁהוּא מְרֻבָּעִ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ [שטח] כְּדֵי תֵּשַׁע עֲדָשׁוֹת שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ; הָיָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, טָהוֹר; נִמְצָא טִפִּין טִפִּין, אֵין מִצְטָרְפוֹת; הָיָה אָרֹךְ[ז], הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף.

השגת הראב"ד

מה . . הנמצא א"א אין זה מחוור שהרי שאל רבי ירמיה על כתם שבבשרה טפין טפין מהו ואם אין לו שיעור מה שאל ועוד כי בדרך אחר נשנו במשנה חלוק למטה מן הצואר ובשרה כנגד בית התורפה ועל כולן אמרו תולה בכל דבר ועוד שקראוהו כתם ואם כדבריו שאינה צריכה שיעור אף היא טמאה ומונה לה מאותה שעה ואינו כן.

ו) כלומר, לא שהגריס הקילקי הוא מרובע, אלא מוסיפין עליו הריבוע ולא צריך שהכתם יהיה בצורה מרובעת, אלא

43. לעיל ה, ה.

שכל שטח הכתם יוכל להצטרף לכגריס מרובע.
ז) כרצועה, אבל שיעורו הכולל מגיע לכגריס הקילקי.

ז. כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - טָהוֹר, וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ. כֵּיצַד? יָשְׁבָה עַל כְּלִי אֲבָנִים, כְּלִי אֲדָמָה, וּכְלִי גְּלָלִים, אוֹ עַל עוֹר הַדָּג, אוֹ עַל כְּלִי חֶרֶשׂ מְגֻבּוֹחַ, אוֹ עַל בֶּגֶד שֶׁאֵין בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹתט, וְנִמְצָא עֲלֵיהֶן דָּם - טָהוֹרָה. אֲפִלּוּ בָּדְקָה קַרְקַע וְיָשְׁבָה עָלָיו, וְנִמְצָא כֶּתֶם עַל הַקַּרְקַע כְּשֶׁעָמְדָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁכָּל שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, לֹא גָּזְרוּ עַל כֶּתֶם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ. וְלֹא בִּמְקַבֵּל טֻמְאָהי, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לָבָן; אֲבָל כְּלֵי צִבְעוֹנִין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכֶתֶם הַנִּמְצָא בָּהֶן. לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁתִּלְבַּשׁ הָאִשָּׁה בִּגְדֵי צִבְעוֹנִין, כְּדֵי לְהַצִּילָהּ מִדִּין הַכְּתָמִים.

ח) מחוץ לכלי - שאין כלי חרס מטמא מגבו. ט) שאינו ראוי לשום איש, אפילו לעני, ולכן אינו מקבל טומאה.
י) כלומר, ואפילו בדבר שמקבל טומאה.

ח. לֹא בְּכָל מָקוֹם שֶׁתִּמָּצֵא הַדָּם עַל בְּשָׂרָהּ, תִּטְמָא מִשּׁוּם כֶּתֶם - עַד שֶׁיִּמָּצֵא כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּהּ [=הערוה]. כֵּיצַד? נִמְצָא עַל עֲקֵבָהּ - טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָגַע בְּבֵית תַּרְפָּהּ בְּעֵת יְשִׁיבָתָהּ. וְכֵן אִם נִמְצָא עַל שׁוֹקָהּ וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ מִבִּפְנִים, וְהֵם הַמְּקוֹמוֹת הַנִּדְבָּקוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּעֵת שֶׁתַּעֲמֹד וְתַדְבִּיק רֶגֶל לְרֶגֶל וְשׁוֹק לְשׁוֹק - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה.

נִמְצָא עַל רֹאשׁ גּוּדֶל רַגְלָהּ - טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָטַף מִן הַחֻדֵּר עַל רַגְלָהּ בְּעֵת שֶׁהָלְכָה. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיְּנַתֵּז עָלָיו דַּם נִדָּתָהּ כְּשֶׁתְּהַלֵּךְ, וְנִמְצָא שָׁם דָּם - טְמֵאָה; וְכֵן אִם נִמְצָא דָּם עַל יָדֶיהָ, אֲפִלּוּ עַל קְשָׁרֵי [גב] אֶצְבְּעוֹת יָדֶיהָ - טְמֵאָה, שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵןיא.

יא) ונגעו שלא בכוונה בבית התורפה.

אֲבָל אִם נִמְצָא הַדָּם עַל שׁוֹקָהּ וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ מִבַּחוּץ, אוֹ מִן הַצְּדָדִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִמְצָא מִן הַיְרֵכַיִם וּלְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דָּם שֶׁנִּתַּז עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר.

ט. הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ שֶׁהוּא אָרֹךְ כִּרְצוּעָה, אוֹ עָגֹל, אוֹ שֶׁהָיָה טִפִּין טִפִּין, אוֹ שֶׁהָיָה אֹרֶךְ הַכֶּתֶם עַל רֹחַב יְרֵכָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה נִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא מִמַּטָּה לְמַעְלָהיב - הוֹאִיל וְהוּא כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּהּ, הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה; וְאֵין אוֹמְרִים: 'אִלּוּ נָטַף מִן הַגּוּף, לֹא הָיָה כָּזֶה'; שֶׁכָּל דָּם הַנִּמְצָא בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - מַחְמִירִין בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק.

יב) כלומר, נראה כאילו מתחיל למטה ונמשך למעלה ואפשר לומר, שאילו בא מאותו מקום היה יורד למטה, אף על פי כן החמירו בו חכמים.

י. הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל הֶחָלוּק שֶׁלָּהּ - מֵחֲגוֹר וּלְמַטָּן, טְמֵאָה; מֵחֲגוֹר וּלְמַעְלָן, טְהוֹרָה. נִמְצָא עַל בֵּית יָד [=שרוול] שֶׁלָּהּ - אִם מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּהיג, טְמֵאָה; וְאִם לָאו, טְהוֹרָה.

יג) אם הדם נמצא על השרוול במקום שהשרוול יכול להגיע כנגד בית תורפה (אפילו כאשר האישה מתכופפת).

יא. הָיְתָה פּוֹשַׁטְתּוֹ וּמִתְכַּסָּה בּוֹ בַּלַּיְלָה - כָּל מָקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ הַדָּם, טְמֵאָה; וְכֵן הָאֵזוֹר [=החגורה] שֶׁלָּהּ - כָּל מָקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ הַדָּם, טְמֵאָהיד.

יד) מפני שהיא עשויה להסתובב במהלך השינה.

יב. הָיְתָה לוֹבֶשֶׁת חָלוּק אֶחָד, וְשָׁהָה עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר בְּלֹא עֵת נִדָּתָהט, וּבְדָקָה וּמָצְאָה עָלָיו שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים, אוֹ כֶּתֶם אֶחָד גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁעוּר שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה [גדולה], שֶׁמָּא כֶּתֶם נָטַף מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם; וְכֵן אִם לָבְשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּגָדִים בְּדוּקִיטז, וְשָׁהוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבָתָהיז, וּמָצְאָה כֶּתֶם בְּכָל אֶחָד מֵהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה כְּנֶגֶד זֶהיח, הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה.

טו) כלומר, בימי זיבתה. טז) ואפילו אם לבשה אותם בבת אחת. יז) ואפשר לומר שהכל כתם אחד הוא והדם חדר דרך שלושת הבגדים.

יג. מָצְאָה כֶּתֶם אֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי שְׁלֹשָׁה כְּתָמִיטיח - אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן וּמָצְאָה טָהוֹר, וְלֹא בָּדְקָה חֲלוּקָהּ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מָצְאָה זֶה הַכֶּתֶם שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁלֹשָׁה כְּתָמִים - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּתכ; וְאִם לֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הוֹאִיל וְלֹא בָּדְקָה חֲלוּקָהּ, וְשָׁהָה עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבָתָהּ - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּתכא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַכֶּתֶם כְּדֵי שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים.

יח) אין בו שיעור כשלושה גריסי קילקי. יט) כלומר, במשך כל הזמן של בין השמשות בין יום ראשון לשני, בדקה את עצמה. כ) כי גם אם אנחנו אומרים שהכתם לא הגיע ביום אחד, אנחנו יודעים שיום ראשון הייתה טהורה,

ואולי ראתה רק ביום השני וביום השלישי. **כא)** היות שאנחנו חוששים שמא הכתם הראשון הופיע בין השמשות שבין יום ראשון ושני, ובמקרה זה נחשיב שראתה דם גם ביום ראשון וגם ביום שני, והכתם השני הגיע ביום השלישי, הרי שיש לנו שלושה ימים כל כתם.

יד. מָצְאָה כֶּתֶם עַל חֲלוּקָהּ הַיּוֹם, וְרָאָת דָּם אַחַר כָּךְ שְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה, אוֹ שֶׁרָאָת שְׁנֵי יָמִים, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מָצְאָה כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה.

טו. הָרוֹאָה כֶּתֶם וְאַחַר כָּךְ רָאָת דָּם - תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּתָהּ כָּל מֵעֵת לְעֵת[כב], בֵּין שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵת שֶׁמָּצְאָה הַכֶּתֶם וּמָצְאָה טָהוֹר, בֵּין שֶׁלֹּא בָּדְקָה. אֲבָל הָרוֹאָה כֶּתֶם אַחַר כֶּתֶם בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת - אֵינָהּ תּוֹלָה כֶּתֶם בְּכֶתֶם, אֶלָּא אִם כֵּן בָּדְקָה בֵּינֵיהֶן; שֶׁאִם • הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּין הַכְּתָמִים, אֵין מִצְטָרְפִין לְמִנְיַן זִיבוּת.

השגת הראב"ד

שאם . . כתם א"א כל מה שאסף ודיבר בכאן על מה שאמרו בגמרא בעא מיניה רבי זירא מרבי אמי כתמים צריכין הפסק טהרה או לא אישתיק זימנין אשכחיה דיתיב וקאמר תולה כתמה בראייתה כל מעל"ע אמר ר"ל והוא שבדקה רבי יוחנן אמר אע"פ שלא בדקה אמר ליה מכלל דכתמים צריכין הפסק טהרה אמר ליה אין. ועל זאת השמועה שם יסודותיו ובנה בניניו ובחיי ראשי אין צורת השמועה הולכת על פי דרכו ולא מתנהגת על סברתו כלל ואיך יתפרש כתמים צריכין הפסק טהרה על זה הדרך שכתב ואם שאל בין כתם לכתם ויהיה צורך הבדיקה כדי לתלות כתם בכתם ולא תהיה זבה כמו שכתב הוא פשיטא דצריך שהרי אמרנו למעלה שהכתמים שלשה מביאין לזיבה ולקרבן אם לא הפסיקה טהרה ועוד איך הביא ראיה מבין כתם לראיה לבין כתם לכתם ואיך ידע רבי זירא מה יאמר רבי יוחנן בין כתם לכתם ואם שאל רבי זירא בין כתם לראיה אם בתוך מעת לעת מה למדנו רבי יוחנן מה יאמר על זה אם יעקר אותו אפילו בהפסק טהרה או לא ואולי יודה לר"ל שלא יועיל אך לא זו הדרך ולא זו העיר אלא כל הכתמים שאל אף על המביאים לידי זיבה כשתספור שבעה אם צריכה בדיקה כל שבעה ימים לנקיים או בדיקה שעה אחת באחרונה להפסק כנדה הואיל ולא הוחזקה טומאה מגופה ופשט ליה מתרווייהו דצריכה בדיקה דאפילו כתם שהיא תולה בראיה בעיא בדיקה דנהי דראיה מצלא לה דלא מיקלקלא למפרע טובא אבל מ"מ נקיים בעינן כשאר כתמים ובבדיקה ורבי יוחנן ע"כ לא פליג אלא בהאי שהרי תולין אותו ואינו מטמא למפרע יותר מראיה אבל שאר כתמים המביאים לזיבה או שמקלקלים למפרע מודה דצריך בדיקה, זאת הוא תורת אמת ואין תולין כתם בכתם שכתב לא נאמר מעולם על זה הענין ואין ראוי לו אלא במשאלת חלוקה ליושבת על הכתם שאינה תולה בחבירתה ושתיהן מקולקלות והוא האמת וכל מ"ש בזה הענין אינו כי אם להג הרבה ויגיעת בשר.

כב) אם ראתה דם בתוך כ"ד שעות, תולים שהכתם בא מהדם ואינה טמאה למפרע.

טז. כֵּיצַד? רָאָתָה כֶּתֶם עֶרֶב שַׁבָּת בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִן הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה עַצְמָהּ וְלֹא יָדְעָה אִם טְהוֹרָה הִיא אִם טְמֵאָה, וְרָאָת דָּם אַחַר כָּךְ, עַד שָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת - אֵינָהּ מוֹנָה לַכֶּתֶם, אֶלָּא תּוֹלָה הַכֶּתֶם בְּרִאִיָּתָהּ[כג]; וְאִם רָאָת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וּבְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת, תִּהְיֶה זָבָה.

כג) ומתחילה לספור מזמן ראייתה.

רָאָת הַדָּם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים: עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁמָּצְאָה בּוֹ הַכֶּתֶם, וּבְשַׁבָּת שֶׁרָאָת הַדָּם; שֶׁהֲרֵי אֵין שְׁנֵיהֶן בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת.

וְאִם רָאָתָה דָּם בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, חוֹשְׁשִׁין לְזִיבוּת.

יז. לֹא רָאָתָה דָּם בְּשַׁבָּת, אֲבָל רָאָתָה כֶּתֶם אַחֵר בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת - אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמָצְאָה טָהוֹר, אֵינָהּ מוֹנָה אֶלָּא לְכֶתֶם אֶחָד שֶׁהוּא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת. וְאִם לֹא בָּדְקָה וְלֹא יָדְעָה אִם הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּינֵיהֶם בְּשַׁבָּת כֶּתֶם שְׁלִישִׁי - אִם הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּינֵיהֶם, אֵין מִצְטָרְפִין וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת; וְאִם לֹא בָּדְקָה, חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יח. רָאָתָה הַכֶּתֶם הַשֵּׁנִי בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת - בֵּין בָּדְקָה בֵּין לֹא בָּדְקָה, הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים, שֶׁהֲרֵי אֵין שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת; וְאִם רָאָת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת אַחַר מֵעֵת לְעֵת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת. רָאָת בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם אֶחָד בְּשַׁבָּת כֶּתֶם שְׁלִישִׁי - אִם הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּינֵיהֶם, אֵין מִצְטָרְפִין וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת; וְאִם לֹא בָּדְקָה, חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יט. כָּל כֶּתֶם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה בִּגְלָלוֹ - אִם יֵשׁ לָהּ דָּבָר לִתְלוֹת בּוֹ וְלוֹמַר: 'שֶׁמָּא כֶּתֶם זֶה מִדָּבָר פְּלוֹנִי הוּא' - אִם נִמְצָא עַל הַבֶּגֶד, הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר לְהַחְמִיר, אֶלָּא לְהָקֵל. וְאִם נִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ, סְפֵקוֹ טָמֵא וְאֵינָהּ תּוֹלָה בּוֹ; וְאִם הָיָה לָהּ לִתְלוֹת בִּבְשָׂרָהּ יָתֵר מֵחֲלוּקָהּ[כד] - אַף עַל בְּשָׂרָהּ תּוֹלָה, וּסְפֵקוֹ טָהוֹר.

כד) אם יש סיבה הגיונית יותר לתלות את הדם שהגיע דווקא מבשרה, כגון שהייתה בה מכה.

כ. כֵּיצַד? שָׁחֲטָה בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף, אוֹ שֶׁנִּתְעַסְּקָה בִּכְתָמִים, אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה בְּצַד הָעוֹסְקִין בָּהֶם, אוֹ שֶׁעָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, וְנִמְצָא דָּם עַל חֲלוּקָהּ - טְהוֹרָה, וְתוֹלָה בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁמֵּהֶם בָּא הַכֶּתֶם.

כא. נִמְצָא • הַכֶּתֶם עַל בְּשָׂרָהּ בִּלְבַד, אֲפִלּוּ מֵחֲגוֹר וּלְמַעְלָה - טְמֵאָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה דָּם זֶה מִן הַשְּׁחִיטָה אוֹ מִן הַשּׁוּק, הָיָה לוֹ שֶׁיִּמָּצֵא גַּם עַל בְּגָדֶיהָ; וְהוֹאִיל וְנִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ וְלֹא בְּבִגְדָהּ, טְמֵאָה.

השגת הראב"ד

נמצא . . ולמעלה א"א זה אינו אלא בנדקרה והכי איתא בגמרא.

כב. הָיְתָה בָּהּ מַכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁחָיָת [=שנתרפאה] - אִם יְכוֹלָה לְהִתְגַּלַּע וּלְהוֹצִיא דָּם, וְנִמְצָא דָּם עַל בְּשָׂרָהּ - תּוֹלָה בַּמַּכָּה[כה]; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כה) כמובן רק כאשר יש אפשרות שנטף הדם מן המכה עצמה על מקום הכתם.

כג. נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל בִּגְדָהּ וּבְשָׂרָהּ כְּאֶחָד - תּוֹלָה בְּכָל שֶׁיֵּשׁ לָהּ לִתְלוֹת[כו].

כו) כי דווקא אם נמצא על בשרה לבד, אזי ספקו טמא, מפני שאם הדם הוא ממקום אחר, היה צריך להימצא על בגדה ולא על בשרה לבד. אבל כשנמצא על בשרה ועל בגדה אנו תולים בכל מה שיש לתלות.

וְתוֹלָה בְּמַאֲכֹלֶת [=כינה][כז], שֶׁמָּא בְּעֵת שֶׁיָּשְׁבָה נֶהֱרְגָה מַאֲכֹלֶת, וְדָם זֶה דַּם מַאֲכֹלֶת הוּא; וְעַד כַּמָּה? עַד כַּגְּרִיס. אֲבָל אִם מָצְאָה הַכֶּתֶם יָתֵר מִכַּגְּרִיס, אֵינָהּ תּוֹלָה בְּמַאֲכֹלֶת; וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מַאֲכֹלֶת רְצוּצָה בַּכֶּתֶם, הוֹאִיל וְהוּא יָתֵר מִכַּגְּרִיס, אֵינָהּ תּוֹלָה בַּמַּאֲכֹלֶת.

כז) ואף על פי שלא ראינו שהרגה.

כד. וְכֵן תּוֹלָה בִּבְנָהּ וּבְבַעֲלָהּ: אִם הָיוּ עוֹסְקִין בְּדָם, אוֹ שֶׁהָיוּ יְדֵיהֶם מְלֻכְלָכוֹת בּוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּהֶם מַכָּה - תּוֹלָה וְאוֹמֶרֶת: 'הֵן נָגְעוּ בָּהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה, וְדָם זֶה מֵחֲמָתָם הוּא'.

כה. אֵין מַחְזִיקִין דָּם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִתְלוֹת בּוֹ. כֵּיצַד? הָיְתָה לָהּ מַכָּה בִּכְתֵפָהּ, וְנִמְצָא כֶּתֶם עַל שׁוֹקָהּ - אֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא בְּיָדֶיהָ נָגְעָה בַּמַּכָּה וְנָגְעָה בְּמָקוֹם זֶה'; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵין תּוֹלִין בּוֹ, בֵּין בְּגוּפָהּ בֵּין בַּחֲלוּקָהּ.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בְּצִפּוֹר אֶחָד, וְאֵין בּוֹ אֶלָּא כְּסֶלַע [=מטבע] דָּם, וְנִמְצָא עַל כָּל אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן כֶּתֶם כְּסֶלַע - שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת[כח]. נִתְעַסְּקָה בְּדָם שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ כֶּתֶם אֶלָּא כַּגְּרִיס, וְנִמְצָא עָלֶיהָ כֶּתֶם כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה כַּגְּרִיס בַּדָּם שֶׁנֶּעֱסְקָה בּוֹ, וְכַגְּרִיס בְּמַאֲכֹלֶת[כט]; נִמְצָא הַכֶּתֶם יָתֵר מִכִּשְׁנֵי גְּרִיסִין, טְמֵאָה[ל].

כח) שאי אפשר לתלות בדם ציפור שהרי בציפור יש דם רק כסלע ועל שתיהן נמצא כשני סלעים. כט) שבכגריס אנו תולים במאכולת. ל) שאין במה לתלות.

כז. נִתְעַסְּקָה בְּאָדָם, אֵין תּוֹלָה בּוֹ שָׁחוֹר; נִתְעַסְּקָה בְּעוֹף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינִין הַרְבֵּה [=צבעים שונים], וְנִמְצָא עָלֶיהָ מַרְאֶה אֶחָד מֵהֶן - תּוֹלָה בּוֹ.

הָיְתָה לוֹבֶשֶׁת שָׁלֹשׁ חֲלוּקוֹת[לא] - אִם יְכוֹלָה לִתְלוֹת[לב], תּוֹלָה אַף בַּתַּחְתּוֹן; וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לִתְלוֹת, אֵינָהּ תּוֹלָה אֲפִלּוּ בָּעֶלְיוֹן. כֵּיצַד? עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים - אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם עַל הַתַּחְתּוֹן לְבַדּוֹ, תּוֹלָה בְּדַם הַטַּבָּחִים; לֹא עָבְרָה בְּשׁוּק הַטַּבָּחִים וְכֵיוֹצֵא בּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם בָּעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ, הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה.

לא) זה על גבי זה. לב) שהדם בא ממקום חיצוני.

סָפֵק עָבְרָה סָפֵק לֹא עָבְרָה[לג], סָפֵק נִתְעַסְּקָה סָפֵק לֹא נִתְעַסְּקָה - אֵינָהּ תּוֹלָה.

לג) שספק אם יש לתלות או לא.

כח. עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲזִירִים[לד], אוֹ שֶׁהֵן בָּאִין לָהּ תָּמִיד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִכְתָמֶיהָ הַנִּמְצָאִין בְּחָלוּק[לה].

לד) חזירים אוכלים שקצים ומתיזים דם. לה) כי אומרים שזה בא מהחזירים.

כט. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁאִילָה חֲלוּקָהּ לְנִדָּה, בֵּין גּוֹיָה בֵּין יִשְׂרְאֵלִית, וְחָזְרָה וְלָבְשָׁה אוֹתוֹ קֹדֶם בְּדִיקָה[לו], וּמְצָאָה עָלָיו כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בַּנִּדָּה שֶׁלָּבְשָׁה אוֹתוֹ; הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַטָּמֵא שֶׁלָּהּ[לז], אוֹ לְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר, אוֹ לִבְתוּלָה שֶׁדָּמֶיהָ טְהוֹרִין[לח] - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בּוֹ.

לו) כלומר, אחרי שהשואלת החזירה את החלוק לא בדקה אותו, אבל בזמן שהיא השאילה לה היה בחזקת בדוק. לז) ביום ראייתה. לח) דם בתולים.

אֲבָל אִם הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַשָּׁמוּר לָהּ [שהוא נקי], אוֹ לְזָבָה גְּדוֹלָה בִּשְׁבִעָה יְמֵי נְקִיִּים, וְחָזְרָה וְלָבְשָׁה אוֹתוֹ קֹדֶם בְּדִיקָה, וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם - שְׁתֵּיהֶן מְקַלְקְלוֹת, הַשּׁוֹאֶלֶת וְהַמַּשְׁאֶלֶת אוֹתָהּ; שֶׁמָּא מִזּוֹ, שֶׁמָּא מִזּוֹ. הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְיוֹשֶׁבֶת עַל הַכֶּתֶם - אֵינָהּ תּוֹלָה בָּהּ, שֶׁאֵין תּוֹלִין כֶּתֶם בְּכֶתֶם.

ל. בָּדְקָה חֲלוּקָהּ וּבָדְקָה עַצְמָהּ וּמְצָאָה עַצְמָהּ טָהוֹר, וְהִשְׁאִילָה הַחֲלוּק לַחֲבֵרָתָהּ, וּלְבָשַׁתּוּ, וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם כְּשֶׁהֶחְזִירַתּוּ לָהּ - הַשּׁוֹאֶלֶת טְמֵאָה, וְאֵינָהּ תּוֹלָה בְּבַעֲלַת הַחָלוּק; שֶׁהֲרֵי בָּדְקָה אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁתַּשְׁאִילֵהוּ לָהּ.

לא. אֲרֻכָּה שֶׁלָּבְשָׁה חֲלוּקָה שֶׁל קְצָרָה, וְנִמְצָא בּוֹ כֶּתֶם - אִם מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּה[לט] - טְמֵאָה[מ]; וְאִם לָאו - [הארוכה] טְהוֹרָה, שֶׁכֶּתֶם זֶה שֶׁל קְצָרָה הוּא.

לט) של האישה הארוכה. מ) כלומר, שתיהן טמאות, שמא מזו ושמא מזו.

לב. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁלָּבְשׁוּ חָלוּק אֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם, וְכֵן אִם יָשְׁנוּ בְּמִטָּה אַחַת כְּאֶחָד[מא], וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת; וְאִם בָּדְקָה אַחַת מֵהֶן עַצְמָהּ מִיָּד, וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְמֵאָה - הֲרֵי הַשְּׁתַּיִם טְהוֹרוֹת[מב].

מא) צפופות ודבוקות יחד. מב) ואף בחלוק אם אחת מהן בדקה ומצאה טמאה השתיים האחרות טהורות.

לג. בָּדְקוּ כֻּלָּן וּמָצְאוּ עַצְמָן טְהוֹרוֹת - תּוֹלָה מִי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִרְאוֹת דָּם, בְּמִי שֶׁהִיא רְאוּיָה, וְתִהְיֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה טְהוֹרָה, וְהָרְאוּיָה טְמֵאָה.

כֵּיצַד? הָיְתָה אַחַת מְעֻבֶּרֶת וְאַחַת אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת - הַמְעֻבֶּרֶת טְהוֹרָה, וְשֶׁאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת טְמֵאָה; מְנִיקָה וְשֶׁאֵינָהּ מְנִיקָה - הַמְּנִיקָה טְהוֹרָה; זְקֵנָה וְשֶׁאֵינָהּ זְקֵנָה - הַזְּקֵנָה טְהוֹרָה; בְּתוּלָה וְשֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה - הַבְּתוּלָה טְהוֹרָה. הָיוּ כֻּלָּן מְעֻבָּרוֹת, כֻּלָּן זְקֵנוֹת, כֻּלָּן מְנִיקוֹת, כֻּלָּן בְּתוּלוֹת - הֲרֵי כֻּלָּן טְמֵאוֹת.

לד. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁעָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹת [=צדדי] הַמִּטָּה[מג], וְיָשְׁנוּ כֻּלָּן, וְנִמְצָא דָּם תַּחַת הָאֶמְצָעִית - שְׁלָשְׁתָּן טְמֵאוֹת[מד]; תַּחַת הַפְּנִימִית[מה] - הִיא וְשֶׁבְּצִדָּהּ [האמצעית] טְמֵאוֹת, וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרָה; תַּחַת הַחִיצוֹנָה - הִיא וְשֶׁבְּצִדָּהּ [האמצעית] טְמֵאוֹת, וְהַפְּנִימִית טְהוֹרָה. וְאִם לֹא עָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹת הַמִּטָּה[מו], שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶן סֵדֶר[מז], וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת.

מג) עלו מצד המיטה, כך שכל אחת הולכת ישר למקום בו ישנה, ואף אחת לא עוברת על מקומה של חברתה. מד) כי אנו חוששים שמא זזו קצת בעת השינה, והדם יכול להיות של כל אחת. מה) תחת האישה שישנה סמוך לקיר. מו) האישה שישנה סמוך לחלל החדר. מז) אלא עלו למיטה כרגיל, וכל אחת עוברת על מקומה של חברתה.

לה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבָּדְקוּ כֻּלָּן וּמָצְאוּ טָהוֹר, וְלֹא תוּכַל אַחַת מֵהֶן לִתְלוֹת בַּחֲבֵרְתָּהּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל אִם בָּדְקָה אַחַת, וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה, וַחֲבֵרְתָּהּ לֹא בָּדְקָה - תּוֹלָה זוֹ הַטְּהוֹרָה בְּזוֹ שֶׁלֹּא בָּדְקָה, וְזוֹ שֶׁלֹּא בָּדְקָה טְמֵאָה.

לו. כָּל • כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל הַבֶּגֶד שֶׁאֵין לוֹ בְּמַה יִתָּלֶה - אֵינוֹ מְטַמֵּא, עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהוּא דָּם. וְאִם נִסְתַּפֵּק לָהֶן שֶׁמָּא הוּא דָּם אוֹ צֶבַע אָדֹם - מַעֲבִירִין עָלָיו שִׁבְעָה סַמָּנִין אֵלּוּ עַל הַסֵּדֶר: אִם עָבַר אוֹ כָּהָה עֵינוֹ [=צבעו], הֲרֵי זֶה כֶּתֶם דָּם וּטְמֵאָה; וְאִם • עָמַד כְּמוֹת שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה צֶבַע וּטְהוֹרָה[מח].

השגת הראב"ד
כל . . דם א"א זה אינו אלא אף הבגד מטמא עד שיודע שהוא צבע ע"י הבדיקה.

השגת הראב"ד
ואם . . טהורה א"א טעה בזה שאין זה הבדיקה לטהר את האשה אלא לטהר את הבגד שאע"פ שיהיה דם מאחר שאינו יכול לצאת אינו מטמא מפני שהוא בלוע שאינו יכול לצאת והוא טהור אבל האשה לעולם טמאה.

מח) ומותרת גם לבעלה.

לז. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁבְעָה סַמָּנִין עַל סִדְרָן: רֹק תָּפֵל, וּלְעִיסַת גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, וּמֵי רַגְלַיִם שֶׁהֶחְמִיצוּ, וְנֶתֶר, וּבֹרִית, וְקִימוֹנְיָא, וְאַשְׁלָג [=חומרי ניקוי].

וְצָרִיךְ לְכַסְּכֵס [=לשפשף] שִׁלְשָׁה פְּעָמִים עַל כָּל סַם וָסַם, וּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּכָל כִּסְכּוּס. הֶעֱבִירָן שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, אוֹ שֶׁהֶעֱבִירָן כְּאֶחָד - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; הִקְדִּים אַחֲרוֹנִים לָרִאשׁוֹנִים - אֵלּוּ שֶׁהֶעֱבִיר בָּאַחֲרוֹנָה שֶׁהֵן הָרִאשׁוֹנִים עָלוּ לוֹ, וְחוֹזֵר וּמַעֲבִיר אַחֲרֵיהֶן הָאַחֲרוֹנִים שֶׁהִקְדִּים, עַד שֶׁיַּעֲבִרוּ הַשִּׁבְעָה עַל הַסֵּדֶר.

לח. אֵיזֶה הוּא רֹק תָּפֵל? זֶה שֶׁלֹּא טָעַם כְּלוּם מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה, וְהָיָה יָשֵׁן כָּל חֲצִי הַלַּיְלָה הָאַחֲרוֹן, לְמָחָר קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל, נִקְרָא 'רֹק תָּפֵל'; וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא רֹב דִּבּוּרוֹ עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם; וְאִם הִשְׁכִּים וְשָׁנָה פִּרְקוֹ קֹדֶם שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - אֵין זֶה רֹק תָּפֵל, שֶׁהַדִּבּוּר מְבַטֵּל חֹזֶק הָרֹק וּמַחֲזִירוֹ כַּמַּיִם.

וְאֵיזוֹ הִיא לְעִיסַת גְּרִיסִין? הוּא שֶׁיִּלְעֹס הַגְּרִיסִין עַד שֶׁיִּתְעָרֵב עִם הַפּוֹל רֹק הַרְבֵּה מִפִּיו. וְאֵיזֶה הוּא מֵי רַגְלַיִם שֶׁהֶחְמִיצוּ? אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים, אוֹ יָתֵר.

לט. כָּל אִשָּׁה שֶׁהִיא טְמֵאָה מִשּׁוּם כֶּתֶם - אִם מָצְאָה הַכֶּתֶם בִּימֵי נִדָּתָהּ, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וְיוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה, וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. וְאִם מָצְאָה אוֹתוֹ בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק זֶה; וְיוֹשֶׁבֶת יוֹם אֶחָד אִם הָיְתָה קְטַנָּה, אוֹ שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה, מִסָּפֵק. וְהַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; לְפִיכָךְ הַבָּא עָלֶיהָ בְּזָדוֹן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[מט], וּפְטוּרִין מִקָּרְבָּן[נ].

מט) שעבר על דברי סופרים. נ) אם בא עליה בשוגג.

פֶּרֶק י

דיני יולדת ואישה המפלת.

א. כָּל הַיּוֹלֶדֶת - טְמֵאָה כְּנִדָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָת דָּם[א]. וְאֶחָד הַיּוֹלֶדֶת חַי, אוֹ מֵת, וַאֲפִלּוּ נֶפֶל[ב] - אִם זָכָר, יוֹשֶׁבֶת לְזָכָר[ג]; וְאִם נְקֵבָה, יוֹשֶׁבֶת לִנְקֵבָה[ד]; וְהוּא שֶׁתִּגָּמֵר צוּרָתוֹ; וְאֵין צוּרַת הַוָּלָד נִגְמֶרֶת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים יוֹם[ה], אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה.

א) כי הלידה עצמה מטמאה אותה, ולא בגלל ראיית הדם. ב) ולד שהפילה קודם שהשלימה את ימי עיבורה, ואין הוא יכול להתקיים כלל. ג) יושבת בטומאה שבוע. ד) יושבת בטומאה שבועיים. ה) הולד אינו מקבל את צורתו, עד לפחות אחר 40 יום מתחילת העיבור.

ב. וְהַמַּפֶּלֶת בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם[ו] - אֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים.

ו) מתחילת ימי העיבור.

הִפִּילָה בְּיוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד מֵאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ[ז] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק[ח] יוֹלֶדֶת, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה[ט]; הָיְתָה צוּרַת הָאָדָם דַּקָּה בְּיוֹתֵר, וְאֵינָהּ נִכֶּרֶת בַּעֲלִילֵי [=בבירור] - הֲרֵי זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'שָׁפִיר מְרֻקָּם'.

ז) הראשון שאחרי טבילתה. ח) אולי נתעברה מהבעילה הראשונה שלאחר טבילתה, ובארבעים יום כבר נגמרה צורת הולד, ויולדת היא וטמאה. ט) כלומר, נותנין עליה את החומרה של יולדת נקבה שהיא טמאה שבועיים, וחומרה של יולדת זכר. שאם ראתה בימים 44 עד 47 הרי דם זה ספק דם נידות, ספק זיבות. וכן אם ראתה בימים 62־65. ונותנין עליה גם את החומרה של נדה, שאם ראתה תוך ארבעים היא טמאה כנדה, ואין לה ימי טוהר כיולדת. י) כלומר, לא ניכר אם זה זכר או נקבה.

ג. אֵיזֶה הוּא שָׁפִיר מְרֻקָּם? תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם גּוּפוֹ כַּעֲדָשָׁה[יא], שְׁתֵּי עֵינָיו כִּשְׁתֵּי טִפֵּי [=עיני] זְבוּב[יב] מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ, שְׁנֵי חָטְמָיו כִּשְׁתֵּי טִפֵּי זְבוּב מְקֹרָבִין זֶה לָזֶה, פִּיו פָּתוּחַ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, וְחִתּוּךְ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵין לוֹ.

יא) גודל גופו של העובר כמידת עדשה, שזוהי מידה קטנה ביותר. יב) כלומר, שתי נקודות קטנות כעיניי הזבוב.

נִתְבָּאֲרָה צוּרָתוֹ יָתֵר מִזֶּה, וַעֲדַיִן אֵינוֹ נִכָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה[יג] - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּמַיִם[יד] אֶלָּא בְּשֶׁמֶן, שֶׁהַשֶּׁמֶן מְצַחְצֵחוֹ; וּמֵבִיא קֵיסָם שֶׁרֹאשׁוֹ חָלָק, וּמְנַעְנֵעַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[טו] מִמַּעְלָה לְמַטָּה: אִם מְסַכְסֵךְ[טז], בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא זָכָר; וְאִם רָאָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם כִּשְׁעוֹרָה סְדוּקָה, הֲרֵי זוֹ נְקֵבָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה. וּבְכָל אֵלּוּ הָרְקִימוֹת שֶׁל נְפָלִים, אֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר עַד שֶׁיַּשְׁעִיר [ראש] הַוָּלָד.

יג) ורוצים לנקות אותו כדי להבחין אם הוא זכר או נקבה. יד) כי המים ממחים את השפיר. טו) של אברי המין. טז) נוצר חיכוך בקיסם.

ד. הִפִּילָה חֲתִיכָה לְבָנָה - אִם נִקְרָעָה וְנִמְצָא בָּהּ עֶצֶם, הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לֵדָה; הִפִּילָה שָׁפִיר מָלֵא מַיִם, מָלֵא דָּם, מָלֵא גְּנִינִים[יז], מָלֵא בָּשָׂר - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְרֻקָּם, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד.

יז) הרבה חתיכות בשר שחתוכות כמין תולעים.

ה. יוֹצֵא דֹּפֶן [=שנולד בניתוח קיסרי] - אֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, וְאֵין לוֹ יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי טָהֳרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[44]: "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ, וְיָלְדָה", עַד שֶׁתֵּלֵד מִמָּקוֹם שֶׁמַּזְרַעַת. הַמַּקְשָׁה וְיָלְדָה וָלָד דֶּרֶךְ דֹּפֶן - הֲרֵי דַּם הַקִּשּׁוּי הַבָּא דֶּרֶךְ הָרֶחֶם, זִיבוּת[יח] אוֹ נִדָּה[יט], וְדָם הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ הַדֹּפֶן, טָמֵא[כ]. וְאִם לֹא יָצָא דָּם דֶּרֶךְ הָרֶחֶם - הֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּם שֶׁיָּצָא מִדָּפְנָהּ טָמֵא; שֶׁאֵין הָאִשָּׁה טְמֵאָה, עַד שֶׁיֵּצֵא מַדְוֶה [=דם] דֶּרֶךְ עֶרְוָתָהּ[כא].

יח) היא זבה וטמאה, כי מה שטיהרה התורה דם הקושי מטומאת זיבה — הורק רק בלידה, אבל דרך דופן לא נקראת לידה. יט) אם מדובר בימי נידתה. כ) הדם עצמו טמא, ואם אחד נגע בו נטמא טומאת ערב. כא) מהפסוק "ואיש אשר ישכב את אשה דוה, וגלה את ערותה", לומדים חכמים שאין אשה טמאה עד שיצא דם דרך ערותה.

ו. נִתְחַתֵּךְ הַוָּלָד בְּמֵעֶיהָ וְיָצָא אֵבֶר אֵבֶר - בֵּין שֶׁיָּצָא עַל סֵדֶר הָאֵבָרִים, כְּגוֹן שֶׁיָּצְאָה הָרֶגֶל וְאַחֲרֶיהָ הַשּׁוֹק וְאַחֲרֶיהָ הַיָּרֵךְ, בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר - אֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה, עַד שֶׁיֵּצֵא רֻבּוֹ; וְאִם יָצָא רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ כְּאַחַת - הֲרֵי זֶה כְּרֻבּוֹ. וְאִם לֹא נִתְחַתֵּךְ, וְיָצָא

44. ויקרא-תזריע יב, ב.

כְּדַרְכּוֹ - מִשֶּׁתֵּצֵא רֹב פַּדַּחְתּוֹ [=מצחו] הֲרֵי זֶה כְּיָלוּד, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְחַתֵּךְ אַחַר כָּךְ.

ז. הוֹצִיא הָעֻבָּר יָדוֹ וְהֶחְזִירָהּ, אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[כב]; וְאֵין לָהּ יְמֵי טֹהַר, עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד אוֹ רֻבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

כב) ומהתורה אין זה נקרא לידה עד שיצא רוב הולד.

ח. הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף - אִם הָיוּ פָּנָיו כִּפְנֵי הָאָדָם, הֲרֵי זֶה וָלָד; אִם זָכָר, תֵּשֵׁב לְזָכָר, וְאִם נְקֵבָה, תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה, וְאִם אֵין נִכָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה, תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה - וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר הַגּוּף דּוֹמֶה לִבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה אוֹ לְעוֹף. וְאִם אֵין פָּנָיו כְּצוּרַת פְּנֵי הָאָדָם[כג] - אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר הַגּוּף גּוּף אָדָם שָׁלֵם, וְיָדָיו וְרַגְלָיו יְדֵי אָדָם וְרַגְלָיו, וַהֲרֵי הוּא נְקֵבָה אוֹ זָכָר - אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה.

כג) אבל אם דבר אחד מהם הוא כצורת בהמה, אינה טמאה לידה, וכן אם אחד מחלקי הפנים הזוגיים שנמנו הוא בצורת בהמה.

ט. וְאֵיזוֹ הִיא צוּרַת פְּנֵי הָאָדָם? שֶׁיִּהְיֶה הַמֵּצַח וְהַגְּבִינִין [=גבות] וְהָעֵינַיִם וְהַלְּסָתוֹת וְגַבּוֹת הַזָּקָן [=לחיים], כְּצוּרַת הָאָדָם; אֲבָל הַפֶּה וְהָאָזְנַיִם וְהָאַף - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כְּשֶׁל בְּהֵמָה וְחַיָּה, הֲרֵי זֶה וָלָד.

י. הַמַּפֶּלֶת • דְּמוּת נָחָשׁ - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, מִפְּנֵי שֶׁגַּלְגַּל עֵינָיו עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם[כד]. הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּנָפַיִם שֶׁל בָּשָׂר - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. נִבְרָא בְּעַיִן אַחַת וְיָרֵךְ אַחַת - אִם הָיוּ מִן הַצַּד[כה], שֶׁהֲרֵי הוּא כַּחֲצִי אָדָם - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה; וְאִם הָיוּ בְּאֶמְצַע[כו] - אִמּוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי זוֹ בְּרִיָּה אַחֶרֶת.

השגת הראב"ד

המפלת . . עינו א"א ולפי מה שכתב דבעינן צורת פנים כולה כשל אדם כי הוי גלגל עיניו כשל אדם מה יועיל ובודאי ר' יהושע דאמר הכי לא סבירא ליה דנבעי אפילו חצי הצורה שלמה אלא אפילו בצורה אחת.

כד) היות שעיני הנחש דומות לעיני האדם יותר מעיניהם של שאר בעלי החיים, לכן הוא נחשב ולד, למרות שלא כל אברי הפנים דומים לאדם. מה שאין כן בשאר בעלי החיים, שאין בהם שום אבר הדומה לאדם, אינו ולד עד שתהא כל הצורה כפני אדם. כה) שהעין נמצאת בצד הפנים, או הירך נמצא בצד הגוף — כמו אצל שאר בני האדם. כו) אם היו ממוקמים באמצע הגוף.

יא. נִבְרָא וֵשֶׁט שֶׁלּוֹ אָטוּם [סתום], אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר מִטַּבּוּרוֹ וּלְמַטָּה וַהֲרֵי הוּא אָטוּם, אוֹ שֶׁהָיְתָה גֻּלְגֻּלְתּוֹ אֲטוּמָה, אוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו טוּחוֹת [ללא בליטות] וְאֵין בָּהֶן הֵכֵּר פָּנִים, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁתֵּי שְׁדָרוֹת, אוֹ שֶׁהִפִּילָה בְּרִית רֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ[כז], אוֹ יָד שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ[כח] - כָּל נֶפֶל מֵאֵלּוּ אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה; אֲבָל אִם הִפִּילָה יָד חֲתוּכָה וְרֶגֶל חֲתוּכָה - הֲרֵי חֶזְקָתָהּ מִוָּלָד שָׁלֵם, וּמִצְטָרְפִין לְרֹב אֵבָרָיו[כט].

כז) כלומר, צורת פנים יש בו, רק החיתוך שבאברי הראש אינו ניכר כתיקונו. כח) יד אטומה שאצבעותיה לא חתוכות. כט) כלומר, שיצאו כבר רוב אברים עם היד הזאת והיא המשלימה לרוב הגוף, ומתוך שהיא חתוכה, אין חוששין לגוף אטום, ונחשבת שילדה ולד.

יב. פְּעָמִים יִקָּפֶה [=יקרוש] מִשְּׁאָר הַדָּמִים שֶׁנּוֹצַר מֵהֶם הָאָדָם, חֲתִיכָה כְּמוֹ לְשׁוֹן הַשּׁוֹר, וְתִהְיֶה כְּרוּכָה עַל מִקְצָת הַוָּלָד; וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'סַנְדָּל'. וּלְעוֹלָם לֹא יַעֲשֶׂה סַנְדָּל זֶה, אֶלָּא עִם וָלָד; אֲבָל חֲתִיכָה שֶׁנּוֹצְרָה לְבַדָּהּ בְּלֹא וָלָד, אֵינָהּ נִקְרֵאת 'סַנְדָּל'. וְרֹב הָעֻבָּרִים לֹא יִהְיֶה עִמָּהֶן סַנְדָּל. וּפְעָמִים יַכֶּה הַמְעֻבֶּרֶת דָּבָר עַל בִּטְנָהּ, וְיִפָּסֵד הָעֻבָּר וְיֵעָשֶׂה כְּסַנְדָּל זֶה; וּפְעָמִים יִשָּׁאֵר בּוֹ הֵכֵּר פָּנִים, וּפְעָמִים יִיבַשׁ הַוָּלָד וְיִשְׁתַּנֶּה וְיִקָּפְאוּ עָלָיו הַדָּמִים עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ הֵכֵּר פָּנִים.

לְפִיכָךְ, הַמַּפֶּלֶת זָכָר וְסַנְדָּל עִמּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֵכֵּר פָּנִים בַּסַּנְדָּל, הֲרֵי זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, שֶׁמָּא סַנְדָּל זֶה נְקֵבָה הָיָה; וְחֲמָרָא הֶחְמִירוּ בּוֹ לִטְמֵא בּוֹ מִשּׁוּם וָלָד אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ צוּרַת פָּנִים, הוֹאִיל וְהִיא טְמֵאָה לֵדָה מִפְּנֵי הַוָּלָד שֶׁעִמּוֹ.

יג. הַחוֹתֶלֶת[ל] הֶעָבָה, שֶׁהִיא כְּמוֹ חֵמֶת[לא] שֶׁבְּתוֹכָהּ נוֹצָר הַוָּלָד, וְהִיא מַקֶּפֶת אוֹתוֹ וְאֶת הַסַּנְדָּל - אִם הָיָה עִמּוֹ סַנְדָּל, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת קוֹרֵעַ אוֹתָהּ וְיוֹצֵא - וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'שִׁלְיָה'; וּתְחִלַּת בְּרִיָּתָהּ דּוֹמָה לְחוּט שֶׁל עֵרֶב [שהוא דק], וַחֲלוּלָה כַּחֲצוֹצֶרֶת, וְעָבָה כְּקַרְקְבַן הַתַּרְנְגוֹלִין. וְאֵין שִׁלְיָה פְּחוּתָה מִטֶּפַח.

ל) המעטפת שעוטפת את העובר. לא) כלי עשוי מעור ונועד לאגור נוזלים.

יד. הַמַּפֶּלֶת שִׁלְיָה - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה; לֹא שֶׁהַשִּׁלְיָה וָלָד, אֶלָּא שֶׁאֵין שִׁלְיָה בְּלֹא וָלָד. הִפִּילָה נֶפֶל וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה שִׁלְיָה - חוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָה,

וַהֲרֵי הִיא כְּוָלָד אַחֵר; וְאֵין אוֹמְרִין: 'זוֹ שִׁלְיַת הַנֶּפֶל', שֶׁאֵין תּוֹלִין אֶת הַשִּׁלְיָה אֶלָּא בְּוָלָד שֶׁל קַיָּמָה. לְפִיכָךְ, אִם יָלְדָה וָלָד שֶׁל קַיָּמָה, וְהִפִּילָה שִׁלְיָה אַפְלוּ אַחַר שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם - תּוֹלִין אוֹתָהּ בַּוָּלָד, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר, שֶׁהַוָּלָד קָרֵע הַשִּׁלְיָה וְיָצָא.

טו. הִפִּילָה שִׁלְיָה תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה וָלָד שֶׁל קַיָּמָה - חוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָה שֶׁהִיא וָלָד אַחֵר, וְאֵין תּוֹלִין אוֹתָהּ בַּוָּלָד הַבָּא אַחֲרֶיהָ; שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל שִׁלְיָה לָצֵאת לִפְנֵי הַוָּלָד. יָצְאַת מִקְצָת הַשִּׁלְיָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּמִקְצָתָהּ בַּשֵּׁנִי - מוֹנִין לָהּ מִיּוֹם רִאשׁוֹן, וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טָהֳרָה אֶלָּא מִיּוֹם שֵׁנִי לְהַחְמִיר[לב].

לב) אבל לא להקל, ולכן נותנים לה רק ל"ט ימי טוהר.

טז. הִפִּילָה דְּמוּת בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְשִׁלְיָה קְשׁוּרָה בּוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד. וְאִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה בּוֹ - מַטִּילִין עֲלֵיהֶן חֹמֶר שְׁנֵי וְלָדוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא נִמּוֹחַ שָׁפִיר מְרֻקָּם שֶׁהָיָה בְּשִׁלְיָה זוֹ, וְשֶׁמָּא נִמּוֹחָה הַשִּׁלְיָה שֶׁל שָׁפִיר זֶה, שֶׁהוּא דְּמוּת בְּהֵמָה וְחַיָּה'.

יז. כָּל אֵלּוּ שֶׁחוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָה, אֵין נוֹתְנִין לָהֶן יְמֵי טֻהַר[לג]; וְכָל מִי שֶׁהִפִּילָה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ וָלָד, אוֹ שָׁפִיר בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה צוּרָתוֹ - אִם יָצָא עִמּוֹ דָּם, הֲרֵי זוֹ נִדָּה אוֹ זָבָה; וְאִם יָצָא יָבֵשׁ בְּלֹא דָּם, הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[לד].

לג) שספק הוא, שמא לא ילדה ואין לה דין יולדת.
לד) מכיוון שאין זו לידה - אינה טמאה.

יח. מִי שֶׁיָּלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה תְּאוֹמִים - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה[לה]; יָלְדָה טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה[לו]. יָלְדָה תְּאוֹמִים, אֶחָד זָכָר וְהַשֵּׁנִי טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה; הָאֶחָד נְקֵבָה וְהַשֵּׁנִי טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה בִּלְבַד[לז]; שֶׁהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק הֵם, שֶׁמָּא זָכָר הֵן אוֹ שֶׁמָּא נְקֵבָה.

לה) ולא נותנים עליה גם חומרת זכר. לו) כי הם ספק זכר או נקבה. לז) שאפילו אם יתברר שהטומטום או האנדרוגינוס הוא זכר, הרי ילדה זכר ונקבה תאומים, ותשב לנקבה בלבד.

יט. הָאִשָּׁה שֶׁהֶחְזִקָּה מְעֻבֶּרֶת, וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה יָּלְדָה - כְּגוֹן שֶׁעָבְרָה בַּנָּהָר וְהִפִּילָה שָׁם, אוֹ שֶׁהִפִּילָה לַבּוֹר, אוֹ שֶׁהִפִּילָה וּגְרָרָתוּ חַיָּה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהִפִּילָה וָלָד[לח], וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה; אֲבָל אִם לֹא הֶחְזִקָּה מְעֻבֶּרֶת, וְהִפִּילָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִפִּילָה[לט] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה.

לח) מפני שרוב נשים המפילות - ולדות שלמים הן מפילות.
לט) כי שמא רוח הפילה או דמות בהמה חיה ועוף (ומדובר כשיצא ממנה דם).

כ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה', כֵּיצַד דִּינָהּ? תִּהְיֶה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם כְּיוֹלֶדֶת נְקֵבָה - שִׁבְעָה הָרִאשׁוֹנִים וַדַּאי[מ], וְהַשִּׁבְעָה הַשְּׁנִיִּים סָפֵק[מא]; וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר אֶלָּא עַד אַרְבָּעִים יוֹם, כְּיוֹלֶדֶת זָכָר[מב]. וְאִם רָאֲתָה דָּם אַחַר הָאַרְבָּעִים עַד שְׁמוֹנִים - אֵינוֹ דַּם טֹהַר, אֶלָּא סְפֵק דַּם נִדָּה[מג], אוֹ סְפֵק דַּם זִיבָה[מד] אִם בָּא בִּימֵי הַזִּיבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן אִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים בִּלְבַד - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וְתֵשֵׁב שִׁבְעַת יְמֵי נִדָּה, שֶׁמָּא נִקְבָּה יָלְדָה, שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת נִדּוֹת עַד אַחַר מְלֹאת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

מ) טמאה, שהרי גם יולדת זכר טמאה שבעת ימים.
מא) שמא ילדה נקבה. מב) מפני הספק, שמא ילדה זכר.
מג) וספק דם טוהר, שמא ילדה נקבה. מד) ואם ראתה שלש פעמים, הרי היא ספק זבה גדולה.

כא. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה', כֵּיצַד דִּינָהּ? תִּהְיֶה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם כְּיוֹלֶדֶת נְקֵבָה[מה]. וְאִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה[מו]; וְכֵן אִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים וּבְיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה[מז]; וְכֵן אִם רָאֲתָה בְּיוֹם אֶחָד וְאַרְבָּעִים - אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה[מח], וַאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לֵיל שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים, כְּיוֹלֶדֶת זָכָר. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר כְּלָל, כְּנִדָּה[מט]; וַהֲרֵי הִיא כְּמִי שֶׁלֹּא יָלְדָה.

מה) שמא הפילה נקבה. מו) כלומר, ספק נדה ספק זבה קטנה, שהרי אם אין לה דין יולדת כלל, אלא נדה היתה, נמצא שהיא עומדת בימי זיבה לפי חשבון המחזור.
מז) כלומר, אין אנו אומרים ביום ע"ד התחילו ימי נידות, ונשלמו ביום פ'. ואם כן ביום פ"א מתחילים ימי זיבה, ודינה כשומרת יום כנגד יום. מח) שמא ילדה זכר, וביום

השלושים וארבעה היתה בתוך מלאת, ויום הארבעים ואחד תחילת נדתה. ואין אנו אומרים שהיא שומרת יום כנגד יום אחרי שהיתה טמאה כספק נדה שבעת ימים. מט) שמא לא ילדה כלל.

וְכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה עַד שְׁמוֹנִים יוֹם, אִם בָּא בִּימֵי נִדָּתָהּ[נ] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה מֵאַחַר הַשִּׁבְעָה[נא] מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה; וְאִם בָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ[נב] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה, שֶׁכָּל יְמֵי מְלֹאת אֵין בָּהֶם וֶסֶת. וְכֵן אִם רָאָת בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים - עֲדַיִן הִיא מְקַלְקֶלֶת, וְתִהְיֶה סְפֵק נִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[נג], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָת אֶלָּא יוֹם אֶחָד. וּכְשֶׁיִּקָּבַע לָהּ הַוֶּסֶת[נד] אַחַר הַשְּׁמוֹנִים, יָסוּר קִלְקוּלָהּ, וְתַחְזֹר לִהְיוֹת נִדָּה וַדָּאִית[נה], אוֹ זָבָה וַדָּאִית[נו]. וְכֵן מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה עַד שִׁבְעָה יָמִים; וְתִהְיֶה נִדָּה וַדָּאִית[נז] אִם הִפִּילָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

נ) לפי חשבון המחזור של שמונה־עשר יום. נא) שבתוך השבעה היא טמאה ודאי, או כיולדת או כנדה. נב) לפי חשבון המחזור. נג) כי אם הייתה כאן לידה, הלידה מקלקלת את הוסת שלה, ולכן צריכה לשמור מספק. ואם לא היה לידה, יום זה הוא מימי זיבה. נד) שלש פעמים. נה) אם תראה בתוך שבעה ימים אחרי הוסת. נו) כשתראה אחרי שבעה ימי הנדה, עד שמונה־עשר. נז) היא טמאה ודאית, או משום יולדת או משום נדה.

פֶּרֶק יא

החומרות שהוסיפו הגאונים וקיבלו על עצמן בנות ישראל, חובת הטבילה כדי להיטהר, הרחקות בזמן הטומאה

א. כָּל שֶׁאָמַרְנוּ[א] בְּנִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת, הוּא דִּין תּוֹרָה[ב]. וּכְמִשְׁפָּטִים אֵלּוּ הָיוּ עוֹשִׂין כְּשֶׁהָיוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מְצוּיִין, וְהָיוּ שָׁם חֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁמַּכִּירִים הַדָּמִים. וְאִם נוֹלַד לָהֶם [לחכמים] **סָפֵק בָּרְאִיּוֹת אוֹ בִּימֵי נִדָּה אוֹ זִיבָה - יַעֲלוּ לְבֵית דִּין[ג] וְיִשְׁאֲלוּ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָה תּוֹרָה עֲלֵיהֶן[ד], שֶׁנֶּאֱמַר[45]: "כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר בֵּין דָּם לְדָם" - בֵּין דַּם נִדָּה לְדַם זִיבָה. וּבְאוֹתָן הַיָּמִים[ה] הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נִזְהָרוֹת מִדָּבָר זֶה[ו], וּמְשַׁמְּרוֹת וְסִתּוֹתֵיהֶן[ז], וְסוֹפְרוֹת תָּמִיד יְמֵי הַנִּדָּה וִימֵי הַזִּיבָה[ח].**

א) בפרקים הקודמים. ב) כלומר, דין התורה המקורי, קודם שהחמירו החכמים כפי שיבואר להלן. ג) החכמים מעלים את הספק לבית־דין הגדול. ד) כלומר, שהתורה הסתמכה ונשענה על הוראותיהן, שכל ההוראות היוצאות מבית־דין הגדול נחשבות לגופי תורה. ה) כשבית־דין הגדול היה קיים. ו) מדם נדה ודם זיבה. ז) כלומר, בדייקנות ובקביעות. ח) כל מחזור של שמונה־עשר יום.

ב. וְטֹרַח גָּדוֹל יֵשׁ בְּמִנְיַן הַיָּמִים, וּפְעָמִים רַבּוֹת יָבוֹאוּ לִידֵי סָפֵק; שֶׁאֲפִלּוּ רָאָת הַבַּת דַּם בְּיוֹם הַלֵּדָה, מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם מַתְחִילִין לִמְנוֹת לָהּ יְמֵי נִדָּה וִימֵי זִיבָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; לְפִיכָךְ לֹא תִּטְמָא הַבַּת בִּזִיבָה אֶלָּא בַּת עֲשָׂרָה יָמִים - שֶׁאִם רָאָת בְּיוֹם שֶׁתּוֹלֵד, הֲרֵי זוֹ נִדָּה שִׁבְעַת יָמִים, וּשְׁלֹשָׁה יָמִים סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ, הֲרֵי עֲשָׂרָה יָמִים. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁמִּתְּחִלַּת רְאִיָּה מַתְחֶלֶת לִמְנוֹת יְמֵי נִדָּה וִימֵי זִיבָה כָּל יָמֶיהָ, וַאֲפִלּוּ רָאָתָה וְהִיא קְטַנָּה[ט].

ט) והיא צריכה לספור כל ימיה.

ג. וּבִימֵי חַכְמֵי תַּלְמוּד נִסְתַּפֵּק הַדָּבָר הַרְבֵּה בְּרְאִיּוֹת הַדָּמִים, וְנִתְקַלְקְלוּ הַוִּסָּתוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה כֹּחַ בְּכָל הַנָּשִׁים לִמְנוֹת יְמֵי נִדָּה וִימֵי זִיבָה; לְפִיכָךְ הֶחֱמִירוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, וְגָזְרוּ שֶׁיִּהְיוּ כָּל יְמֵי הָאִשָּׁה כִּימֵי זִיבָתָהּ, וְיִהְיֶה כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה סְפֵק דַּם זִיבוּת.

ד. וְעוֹד הֶחֱמִירוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עַל עַצְמָן חֻמְרָא יְתֵרָה עַל זוֹ, וְנָהֲגוּ כֻּלָּן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּרְאֶה דָּם - אֲפִלּוּ לֹא רָאָת אֶלָּא טִפָּה [זעירה] **כְּחַרְדָּל בִּלְבַד וּפָסַק הַדָּם - סוֹפֶרֶת לָהּ שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וַאֲפִלּוּ רָאָת בְּעֵת נִדָּתָהּ. בֵּין שֶׁרָאָת יוֹם אֶחָד, אוֹ שְׁנַיִם, אוֹ הַשִּׁבְעָה כֻּלָּן, אוֹ יָתֵר - מִשֶּׁיִּפְסֹק הַדָּם, סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים כְּזָבָה גְּדוֹלָה[י], וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא סְפֵק זָבָה[יא], אוֹ בְּיוֹם שְׁמִינִי אִם הָיָה שָׁם דֹּחַק, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ - וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.**

י) שמן התורה היא צריכה לספור שבעה נקיים. יא) וזבה הרי יכולה לטבול גם ביום השביעי.

ה. וְכֵן כָּל יוֹלֶדֶת בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי הִיא כְּיוֹלֶדֶת בְּזוֹב[יב]. וּצְרִיכָה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמִנְהָג פָּשׁוּט [שנתפשט] **בְּשִׁנְעָר** [=בבל] **וּבְאֶרֶץ הַצְּבִי** [=ארץ ישראל] **וּבִסְפָרַד וּבַמַּעֲרָב** [מרוקו וצפון אפריקה], **שֶׁאִם**

45. דברים-שופטים, יז, ח.

רָאָת דָּם בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[יג] - אַף עַל פִּי שֶׁרָאָת אַחַר שֶׁסָּפְרָה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים וְטָבְלָה, הֲרֵי זוֹ סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים אַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּם; וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר כְּלָל, אֶלָּא כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה - בֵּין דַּם קֹשִׁי, בֵּין דַּם טֹהַר - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים אַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּם.

יב) שאנו חוששין שמא ראתה טיפת דם בפתיחת הרחם ונעשית זבה, לפי החומרא שקיבלו עליהן, ואם כן הלידה אחר כך היא יולדת בזוב. יג) ארבעים יום שאחרי לידת זכר ושמונים יום לנקבה (מכונים 'ימי מלאת', על פי לשון המקרא "ובמלאת ימי טהרה" (ויקרא יב, ו)).

ו. וְדִין זֶה[יד], בִּימֵי הַגְּאוֹנִים נִתְחַדֵּשׁ, וְהֵם גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם דַּם טֹהַר כְּלָל - שֶׁזֶּה שֶׁהֶחֱמִירוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עַל עַצְמָן בִּימֵי חַכְמֵי תַּלְמוּד, אֵינוֹ אֶלָּא בְּרוֹאָה דָּם שֶׁהוּא טָמֵא, שֶׁיּוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים; אֲבָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה בִּימֵי טֹהַר אַחַר סְפִירָה וּטְבִילָה, אֵין לָחֹשׁ לוֹ - שֶׁאֵין יְמֵי טֹהַר רְאוּיִין לֹא לִנְדָּה וְלֹא לְזִיבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד) כלומר, הדין שאפילו בתוך ימי מלאת היא טמאה וצריכה שבעה נקיים.

ז. וְשָׁמַעְנוּ שֶׁבְּצָרְפַת בּוֹעֲלִין עַל דַּם טֹהַר כְּדִין הַתַּלְמוּד עַד הַיּוֹם[טו], אַחַר סְפִירָה וּטְבִילָה מִטֻּמְאַת יוֹלֶדֶת בְּזוֹב; וְדָבָר זֶה תָּלוּי בַּמִּנְהָג.

טו) שלא קבלו עליהם חומרת הגאונים.

ח. וְכֵן[טז] דִּין דַּם בְּתוּלִים בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאַפִּלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת[יז], וְלֹא רָאָת דַּם מִיָּמֶיהָ - הֲרֵי זֶה בּוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה, וּפוֹרֵשׁ. וְכָל זְמַן שֶׁתִּרְאֶה דָּם מֵחֲמַת הַמַּכָּה[יח], הֲרֵי הִיא טְמֵאָה; וְאַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּם, סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים.

טז) נאסר בימי הגאונים. יז) שמדין הגמרא, אפילו אם ראתה כבר בבית אביה, מותרת לבעלה עד שתתרפא המכה, והגאונים החמירו לפרוש מיד אחר הבעילה. וכשהגיע זמנה לראות, וראתה בבית אביה, היא טמאה מדין הגמרא, ואם עדיין לא ראתה, מותרת לבעלה עד ארבעה ימים אפילו הדם שותת. יח) של קריעת הבתולים.

ט. יָתֵר• עַל זֶה [החמירו], כָּל בַּת שֶׁתִּבְעוּהָ לְהִנָּשֵׂא וְרָצָת [=והסכימה] - שׁוֹהָה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים מֵאַחַר שֶׁרָצָת, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְהִבָּעֵל; שֶׁמָּא מֵחֲמוּדָהּ לְאִישׁ רָאָת דַּם טִפָּה אַחַת וְלֹא הִרְגִּישָׁה בָּהּ; בֵּין שֶׁהָיְתָה הָאִשָּׁה גְּדוֹלָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה קְטַנָּה - צְרִיכָה לֵישֵׁב שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים מֵאַחַר שֶׁרָצָת, וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל וְתִבָּעֵל.

י. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, חֻמְרָא יְתֵרָה שְׁנָהֲגוּ בָּהּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִימֵי חַכְמֵי תַּלְמוּד; וְאֵין לָסוּר מִמֶּנָּה, לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ[יט], כָּל אִשָּׁה שֶׁרָצָת כְּשֶׁתִּבְעוּהָ לְהִנָּשֵׂא - לֹא תִנָּשֵׂא עַד שֶׁתִּסְפֹּר וְתִטְבֹּל. וְאִם• נִשֵּׂאת לְתַלְמִיד חֲכָמִים - מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא מִיָּד, וְתִסְפֹּר[כ] מֵאַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת וְתִטְבֹּל; שֶׁתַּלְמִיד חֲכָמִים יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֲסוּרָה, וְנִזְהָר מִזֶּה, וְלֹא יִקְרַב לָהּ עַד שֶׁתִּטְבֹּל.

יט) כלומר, מפני שחומרא זו נתקבלה בכל תפוצות ישראל. כ) שבעה נקיים.

יא. דִּין הַכְּתָמִים בַּזְּמַן הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאֵין בַּדָּבָר חִדּוּשׁ וְלֹא מִנְהָג[כא], אֶלָּא כָּל כֶּתֶם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה, הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה, וְכָל• שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה, סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים מִיּוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ הַכֶּתֶם[כב]. וְאִם הָיָה שִׁעוּר הַכֶּתֶם כְּדֵי לָחֹשׁ לְזִיבוּת[כג], סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים[כד] מֵאַחַר יוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ הַכֶּתֶם; שֶׁאֵין הָרוֹאָה דָּם כְּרוֹאָה כֶּתֶם[כה].

כא) כלומר, לא נתחדשה כל חומרה על הכתמים, לא מתקנת חכמי התלמוד ולא מגזירת הגאונים, וגם לא על־ידי 'קבלה' שבנות ישראל קיבלו עליהן. כב) כולל יום מציאת הכתם, ורק ששה מהם צריכים להיות נקיים. כג) כשיעור שלשה כתמים, והוא כגודל שלשה גריסין, ולבשה הבגד שלשה ימים, כפי שהוסבר לעיל. כד) נקיים כדין זבה. כה) שברואה דם אפילו טיפה כחרדל, קיבלו עליהן בנות ישראל לשבת שבעה נקיים, אבל הרואה כתם אינה צריכה רק ששה נקיים, שעל הכתמים לא היתה הקבלה.

השגת הראב"ד

ואם . . מיד א"א מה שחילק זה בין ת"ח לשאר בני אדם הוציא אותו ממה שאמרו כי מיקלע רב נחמן לשכנציב הוה אמר מאן הויא ליומא ואקשו עליה מדרבא תבעוה לינשא ונתפייסה ושני דמודע לה מעיקרא והדר אקשי ליה מדראב"י כל הנושא אשה במקומות הרבה על זה נאמר ומלאה הארץ זמה ושני ליה רבנן קלא אית להו ואבע"א רבנן יחודי בעלמא הוא דמייחדי להו והוא סובר שמתייחדין היו עמהן אחר נישואין ולא בועלין, ואני איני אומר כן אלא כיון שהנשים היו מיוחדות להם ולכשירצו ישאום פת בסלו הוא ואתרתי קושייתא קא מתרץ לה והא מעשה דבריה דרבינא בי רב חביבא צורבא מרבנן הוה וחש ליה לדרבנן ועוד חופה דאיסורא היכי הוו עבדי וכלה שפירסה נדה אסור להתייחד עמה.

השגת הראב"ד

וכל . . הכתם א"א זה שבוש גדול וזהו שאמרנו כתמים צריכין הפסק טהרה ונקיים בעינן ואחר יום מציאה היא מונה.

השגת הראב"ד

יתר . . וראתה א"א כל ראתה שהוא מוזכר בכאן טעות גדולה מן הסופר שאפילו בלא הרגשה היא טמאה ודאי והאי ראתה רצתה היא.

יב. וְכֵן • כָּל שֶׁאָמַרְנוּ בְּיוֹלֶדֶת שֶׁאִמּוֹ טְהוֹרָה, הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה בַּזְּמַן הַזֶּה[כו]; וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁרָאַת לֹבֶן אוֹ דָּם יָרֹק, אוֹ שֶׁהִשְׁלִיכָה חֲתִיכָה אֲדֻמָּה[כז] שֶׁאֵין עִמָּהּ דָּם[כח] - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה אַף • בַּזְּמַן הַזֶּה; שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ אֶלָּא בְּרוֹאָה דָּם טָמֵא, וְאֵין זוֹ רוֹאָה דָּם טָמֵא.

השגת הראב"ד
וכן . . הזה א"א אין אני אומר כן שהרי בצורת הפנים אמו טמאה לידה ומי יכיר בצורות ויטהר.

השגת הראב"ד
אף . . טמא א"א גם זה טעות שהרי אמרו אין פתיחת הקבר בלא דם הילכך טמאה.

כו) ואין לא חומרת קבלת נשים ולא חומרת הגאונים. כז) כלומר, אף־על־פי שהיא אדומה. כח) כפי שאמר הרמב"ם לעיל שיכול להיות פתיחת הרחם בלא דם.

יג. וְכֵן אִם הָיְתָה בָּהּ מַכָּה וְהָיָה שׁוֹתֵת מִמֶּנָּה, אוֹ שֶׁבָּא הַדָּם עִם מֵימֵי רַגְלַיִם - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. וְלֹא נִתְחַדֵּשׁ דָּבָר[כט], אֶלָּא סְפִירַת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים לְכָל רוֹאָה דָּם טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְשֶׁיִּהְיוּ כָּל מַרְאֵה דָּמִים - טְמֵאִים.

כט) לא נוסף שום חומרה אחרת.

יד. זֶה שֶׁתִּמְצָא בְּמִקְצָת מְקוֹמוֹת, שֶׁהַנִּדָּה יוֹשֶׁבֶת שִׁבְעַת יָמִים בְּנִדָּתָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאַת דָּם אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וְאַחַר הַשִּׁבְעָה תֵּשֵׁב שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים[ל] - אֵין זֶה מִנְהָג, אֶלָּא טָעוּת הִיא מִמִּי שֶׁהוֹרָה לָהֶן כָּךְ; וְאֵין רָאוּי לִפְנוֹת לְדָבָר זֶה כְּלָל - אֶלָּא אִם רָאֲתָה יוֹם אֶחָד, סוֹפֶרֶת אַחֲרָיו שִׁבְעָה, וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי[לא] שֶׁהוּא לֵיל שֵׁנִי שֶׁלְּאַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ[לב], וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

ל) זאת אומרת שראתה דם ביום הראשון מימי נידתה, וישבה כל שבעת הימים טמאה לבעלה ולא ספרה אותם, ואחר שעברו שבעת ימי נידתה, מתחילה לספור עוד שבעה ימים נקיים ואז טובלת. לא) כדין נדה שטובלת בליל שמיני. לב) ליל שמיני יוצא בשבוע, כמו הלילה שאחרי שראתה דם.

טו. וְכֵן זֶה שֶׁתִּמְצָא בְּמִקְצָת מְקוֹמוֹת, וְתִמְצָא תְּשׁוּבוֹת לְמִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁיּוֹלֶדֶת זָכָר לֹא תִּשַּׁמֵּשׁ מִטָּתָהּ עַד סוֹף אַרְבָּעִים, וְיוֹלֶדֶת נְקֵבָה אַחַר שְׁמוֹנִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאַתָה דָּם אֶלָּא בְּתוֹךְ הַשִּׁבְעָה - אֵין זֶה מִנְהָג, אֶלָּא טָעוּת הִיא בְּאוֹתָן הַתְּשׁוּבוֹת. וְדֶרֶךְ מִינוּת [=כפירה] בְּאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת, וּמִן הַצְּדוּקִין [שאינם מאמינים בתורה שבכתב] לָמְדוּ דָּבָר זֶה; וּמִצָּוָה לְכוֹפָן, כְּדֵי לְהוֹצִיא מִלִּבָּן וּלְהַחְזִירָן לְדִבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁתִּסְפֹּר שִׁבְעָה יְמֵי נְקִיִּים בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טז. אֵין הָאִשָּׁה עוֹלָה מִטֻּמְאָתָהּ וְיוֹצְאָה מִידֵי עֶרְוָה, עַד שֶׁתִּטְבֹּל בְּמֵי מִקְוֶה כָּשֵׁר, וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרָהּ וּבֵין הַמַּיִם. וּבְהִלְכוֹת מִקְוָאוֹת יִתְבָּאֵר הַמִּקְוֶה הַכָּשֵׁר וְהַפָּסוּל, וְדֶרֶךְ הַטְּבִילָה, וּמִשְׁפְּטֵי הַחֲצִיצָה.

אֲבָל אִם רָחֲצָה בְּמֶרְחָץ - אֲפִלּוּ נָפְלוּ עָלֶיהָ כָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, הֲרֵי הִיא אַחַר הָרְחִיצָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה קֹדֶם הָרְחִיצָה, בְּכָרֵת; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמַּעֲלֶה מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה אֶלָּא טְבִילָה בְּמֵי מִקְוֶה, אוֹ בְּמַעְיָן, אוֹ בְּיַמִּים שֶׁהֵם כְּמַעְיָן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִקְוָאוֹת.

יז. כָּל שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן סָפֵק, אִם טָבְלָה בָּהֶן, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה[לג]. וְאִם טָבְלָה בַּשְּׁבִיעִי - אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכַתְּחִלָּה, שֶׁמָּא יָבוֹא לִבְעֹל בַּשְּׁבִיעִי אַחַר הַטְּבִילָה - הוֹאִיל וְטָבְלָה בִּזְמַנָּהּ, אֲפִלּוּ הָיְתָה זָבָה וַדַּאִית, הֲרֵי זוֹ עָלְתָה לָהּ טְבִילָה[לד].

לג) שהרי נדה וזבה אם טבלו בתוך שבעת הימים אין טבילתן טבילה. לד) שאם היא זבה - הרי טבלה כדין, שזבה יכולה לטבול ביום השביעי לספירתה. ואם היא נדה, הרי יום זה אצלה, כיום השמיני או יותר, שנדה אינה צריכה לספור אלא שבעה ימים בין טמאים בין טהורים, והיא הלא ספרה שבעה ימים נקיים מלבד הטמאים, ולכן עלתה לה טבילתה.

יח. וְאָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּדְבַּק בְּאִשְׁתּוֹ בְּשִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בִּכְסוּתָהּ וְהוּא בִּכְסוּתוֹ. וְלֹא יִקְרַב לָהּ, וְלֹא יִגַּע בָּהּ אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה, וְלֹא • יֹאכַל עִמָּהּ בִּקְעָרָה אַחַת. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יִנְהֹג עִמָּהּ בִּימֵי סְפִירָה כְּמוֹ שֶׁיִּנְהֹג בִּימֵי נִדָּה - שֶׁעֲדַיִן הִיא בְּכָרֵת עַד שֶׁתִּטְבֹּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

השגת הראב"ד
ולא . . אחת א"א אנו נוהגים אפילו על שלחן אחד וכן כתב רב אחא ז"ל.

יט. כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, נִדָּה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ - חוּץ מֵהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו[לה], וּמִזִּיגַת הַכּוֹס, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי עֲבֵרָה. וּמִפְּנֵי זֶה לֹא תֹאכַל עִמּוֹ בִּקְעָרָה

אַחַת, וְלֹא יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה. וְכֵן בְּשִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים לֹא תַעֲשֶׂה לוֹ שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת אֵלּוּ. וּמֵאַחַר לְאִשָּׁה לְהִתְקַשֵּׁט בִּימֵי נִדָּתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְגַּנֶּה עַל בַּעֲלָהּ.

לה) אפילו אינה נוגעת בו, שהוא רוחץ והיא שופכת לו מים.

~ יום שני י"ז אייר ~

פֶּרֶק יב

דיני הבא על הנכרית, דיני עבדים ושפחות, ודיני שבעה עממין ושאר האומות שהתגיירו.

א. יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּעַל גּוֹיָה מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת דֶּרֶךְ אִישׁוּת [=שנשאה לאישה], אוֹ יִשְׂרְאֵלִית שֶׁנִּבְעֲלָה לְגוֹי דֶּרֶךְ אִישׁוּת - הֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[46]: "לֹא תִתְחַתֵּן בָּם"; אֶחָד שִׁבְעָה עַמָּמִין [שהיו בארץ כנען], וְאֶחָד כָּל הָאֻמּוֹת בְּאִסּוּר זֶה. וְכֵן מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי עֶזְרָא: "וַאֲשֶׁר לֹא נִתֵּן בְּנֹתֵינוּ לְעַמֵּי הָאָרֶץ, וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם לֹא נִקַּח לְבָנֵינוּ"[47].

ב. וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא דֶּרֶךְ חַתְנוּת; אֲבָל הַבָּא עַל הַגּוֹיָה דֶּרֶךְ זְנוּת [ללא נישואים] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[א] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִתְחַתֵּן. וְאִם יִחֲדָהּ לוֹ בִּזְנוּת[ב] - חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם נִדָּה[ג], וּמִשּׁוּם שִׁפְחָה, וּמִשּׁוּם גּוֹיָה, וּמִשּׁוּם זוֹנָה; וְאִם לֹא יִחֲדָהּ לוֹ אֶלָּא נְקֵבָה מִקְרֶה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם גּוֹיָה. וְכָל חִיּוּבִין אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם.

א) מלקות על שמרד בדברי חכמים. ב) שפחה גויה שהוא ייחד אותה לזנות בקביעות. ג) למרות שאין נידה בנכרית, גזרו חכמים שמא יתרגל לבעול בזמן נידתה, ויבעל ישראלית נידה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַבּוֹעֵל יִשְׂרָאֵל. אֲבָל כֹּהֵן הַבָּא עַל הַגּוֹיָה - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה מִשּׁוּם זוֹנָה, וְאֶחָד זוֹנָה גּוֹיָה וְאֶחָד זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית; וּבִבְעִילָה בִּלְבַד לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בַּת קִדּוּשִׁין[ד].

ד) רק כאשר הוא בועל הוא לוקה, ולא כאשר הוא מקדש אותה — כי הקידושין כאן אינם תופסים.

ד. כָּל הַבּוֹעֵל גּוֹיָה, בֵּין דֶּרֶךְ חַתְנוּת בֵּין דֶּרֶךְ זְנוּת - אִם בְּעָלָהּ בְּפַרְהֶסְיָא [בפומבי], וְהוּא שֶׁיִּבְעֹל לְעֵינֵי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יָתֵר - אִם • פָּגְעוּ בּוֹ קַנָּאִין [הלוחמים להשם ותורתו] וַהֲרָגוּהוּ, הֲרֵי אֵלּוּ מְשֻׁבָּחִין וּזְרִיזִין; וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא, וּרְאָיָה לְדָבָר זֶה - מַעֲשֵׂה פִּינְחָס בְּזִמְרִי.

השגת הראב"ד

אם . . משובחין א"א בד"א שהתרו בו ולא פירש אבל לא התרו בו לא אמרינן הרי אלו משובחין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אִם פָּגְעוּ בּוֹ קַנָּאִין וַהֲרָגוּהוּ כו'".

"הבועל ארמית קנאין פוגעין בו" אינו דין והלכה בשו"ע ואין אדם מחוייב בו. יתרה מכך, כיון ש"הבא לימלך אין מורין לו" לדעת כמה ראשונים אינה אפילו הוראה לקנאי אלא ש"הרשות בידו". וי"ל שזהו טעמו של המחבר שהשמיט בשו"ע הדין "קנאין פוגעין בו" ורק רמזו באה"ע סט"ז ס"ב "אם לא פגעו בו קנאים", וכן כתב בטור אה"ע שם: "הי' קנאין פוגעין בו כו'", ומדוייק גם מלשון הרמב"ם כאן שכתב "אם פגעו בו קנאין והרגוהו כו'".

לקוטי שיחות חלק יח עמוד 319 והערה 14
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ה. וְאֵין הַקַּנָּאי רַשַּׁאי לִפְגֹּעַ בָּהֶן אֶלָּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, כְּזִמְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר[48]: "וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קֻבָּתָהּ"; אֲבָל אִם פֵּרֵשׁ [מהאישה] - אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ[ה], וְאִם הֲרָגוֹ - נֶהֱרָג עָלָיו[ו]. וְאִם בָּא הַקַּנָּאי לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין לְהָרְגוֹ - אֵין מוֹרִין לוֹ[ז], וַאֲף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם בָּא הַקַּנָּאי לַהֲרֹג אֶת הַבּוֹעֵל, וְנִשְׁמַט הַבּוֹעֵל וְהָרַג הַקַּנָּאי כְּדֵי לְהַצִּיל עַצְמוֹ מִיָּדוֹ - אֵין הַבּוֹעֵל נֶהֱרָג עָלָיו[ח]. וְהַבָּא עַל בַּת

46. דברים-ואתחנן, ז, ג. 47. נחמיה, י, לא. 48. במדבר-בלק, כה, ח.

הפניות לשיחות קודש

הלכה ד: ב' ענינים בהלכה זו — לקו"ש ח"ח ע' 150 הע' 3, חי"ג ע' 254. **אם:** דיוק הלשון — לקו"ש חי"ח ע' 319 הע' 14.

גֵּר תּוֹשָׁב[ט], אֵין הַקַּנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ; אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[י].

ה) כי הלכה זו נאמרה רק בשעת מעשה. ו) אם התרו בו, כרוצח. ז) שלא ניתנה רשות אלא למקנא מעצמו, אבל לא על־ידי שליח, ואם הוא ישאל את בית דין, נמצא שהוא שליח שלהם. ח) כי הוא הציל את עצמו מיד הרודף אותו. ט) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ושאר מצוות בני נח, ונקרא "גר תושב" כי מותר להושיבו בארץ ישראל. ובת גר תושב, הכוונה שהיא בעצמה קיבלה שלא לעבוד עבודה זרה. י) שכל הבא ביאה אסורה, בית דין מכין אותו מכת מרדות.

ו. לֹא פָּגְעוּ בּוֹ קַנָּאִין, וְלֹא הִלְקוּהוּ בֵּית דִּין - הֲרֵי עָנְשׁוֹ מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי קַבָּלָה[יא] שֶׁהוּא נִכְרָת, שֶׁנֶּאֱמַר[49]: "כִּי חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ ה' אֲשֶׁר אָהֵב, וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר. יַכְרֵת ה' לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה, עֵר וְעוֹנֶה" - אִם יִשְׂרָאֵל הוּא, לֹא יִהְיֶה לוֹ "עֵר" בַּחֲכָמִים[יב] וְלֹא "עוֹנֶה" [ומשיב] בַּתַּלְמִידִים; וְאִם כֹּהֵן הוּא, לֹא יִהְיֶה לוֹ מַגִּישׁ מִנְחָה לַה' צְבָאוֹת. הִנֵּה לָמַדְתָּ שֶׁהַבּוֹעֵל גּוֹיָה כְּאִלּוּ נִתְחַתֵּן לַעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[50]: "וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר", וְנִקְרָא 'מְחַלֵּל קֹדֶשׁ'.

יא) בספרי נביאים הנקראים דברי קבלה. יב) לא יהיה לו בן חריף ומעורב בין החכמים.

ז. עָוֹן זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, אַל יְהִי קַל בְּעֵינֶיךָ; אֶלָּא יֵשׁ בּוֹ הֶפְסֵד שֶׁאֵין בְּכָל הָעֲרָיוֹת כְּמוֹתוֹ: שֶׁהַבֵּן מִן הָעֲרוָה - בְּנוֹ הוּא לְכָל דָּבָר, וּבְכְלַל יִשְׂרָאֵל יֶחְשַׁב, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַמְזֵר; וְהַבֵּן מִן הַגּוֹיָה - אֵינוֹ בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[51]: "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי", מֵסִיר אוֹתוֹ מֵלִּהְיוֹת אַחֲרֵי ה'.

ח. וְדָבָר זֶה גּוֹרֵם לְהִדָּבֵק בַּגּוֹיִם שֶׁהִבְדִּילָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵהֶם, וְלָשׁוּב מֵאַחֲרֵי ה' וְלִמְעֹל בּוֹ.

ט. גּוֹי הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל - אִם אִשֶּׁת אִישׁ הִיא, נֶהֱרָג עָלֶיהָ; וְאִם פְּנוּיָה הִיא, אֵינוֹ נֶהֱרָג.

י. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּא עַל הַגּוֹיָה - בֵּין קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[יג] בֵּין גְּדוֹלָה, בֵּין פְּנוּיָה בֵּין אֵשֶׁת אִישׁ, וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[יד] - כֵּיוָן שֶׁבָּא עַל הַגּוֹיָה בְּזָדוֹן, הֲרֵי זוֹ נֶהֱרֶגֶת, מִפְּנֵי שֶׁבָּאת לְיִשְׂרָאֵל תַּקָּלָה עַל יָדֶיהָ, כִּבְהֵמָה. וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[52]: "הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם .. וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר - הֲרֹגוּ".

יג) שהיא ראויה לביאה. יד) שביאתו ביאה.

יא. הָעֲבָדִים שֶׁהִטְבִּילוּ אוֹתָן לְשֵׁם עַבְדּוּת, וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶן מִצְוֹת שֶׁהָעֲבָדִים חַיָּבִין בָּהֶן[טו] - יָצְאוּ מִכְּלַל הַגּוֹיִים, וְלִכְלַל יִשְׂרָאֵל לֹא בָּאוּ. לְפִיכָךְ, הַשִּׁפְחָה [הכנענית] אֲסוּרָה לְבֶן חוֹרִין, אֶחָד שִׁפְחָתוֹ וְאֶחָד שִׁפְחַת חֲבֵרוֹ; וְהַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,

טו) וחייבים במצוות כמו נשים.

שֶׁהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁהָאָדוֹן נוֹתֵן שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְעַבְדּוֹ הָעִבְרִי וְהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ[טז], שֶׁנֶּאֱמַר[53]: "אִם אֲדֹנָיו יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה".

טז) שאם הייתה אסורה לעבד עברי מן התורה, איך נותן לו האדון שפחה כנענית לאשה.

יב. וְלֹא גָּזְרוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה[יז], וְלֹא חִיְּבָה תּוֹרָה מַלְקוּת בְּשִׁפְחָה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ[יח], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[54].

יז) בנישואי שפחה לעבד עברי. יח) חצייה שפחה וחצייה בת חורין המקודשת לעבד עברי.

יג. אַל יְהִי עָוֹן זֶה קַל בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַלְקוּת מִן הַתּוֹרָה - שֶׁגַּם זֶה גּוֹרֵם לַבֵּן לָסוּר מֵאַחֲרֵי ה', שֶׁהַבֵּן מִן הַשִּׁפְחָה עֶבֶד וְאֵינוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לְזֶרַע הַקֹּדֶשׁ לְהִתְחַלֵּל וְלִהְיוֹתָם עֲבָדִים. וַהֲרֵי אוּנְקְלוֹס הַמְתַרְגֵּם כָּלַל בְּעִילַת עֶבֶד וְשִׁפְחָה בִּכְלַל "לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ, וְלֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה"[55][יט].

---

49. מלאכי־ב, יא־יב. 50. שם. 51. דברים-ואתחנן, ז, ד. 52. במדבר-מטות, טז־יז. 53. שמות-משפטים, כא, ד. 54. לעיל ג, יג. 55. דברים-כי־תצא, כג, יח.

אלא . . כמותו: טעם הדבר – לקו"ש ח"ח ע' 154, חי"ג ע' 296 הע' 9, חי"ח ע' 332.

יט) ואם זה לא היה עון כל כך חמור, הוא לא היה כותב אותם יחד.

יד. הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה, וַאֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא וּבִשְׁעַת עֲבֵרָה - אֵין הַקַּנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ[כ]; וְכֵן אִם לָקַח שִׁפְחָה דֶּרֶךְ חַתְנוּת, אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁמֵּעֵת שֶׁטָּבְלָה וְקִבְּלָה מִצְוֹת, יָצְאַת מִכְּלַל הַגּוֹיִם.

כ) שהלכה זו נאמרה רק בבועל נוכריה, וזו יצאה מכלל הגויים.

טו. נִתְעָרֵב וְלַד יִשְׂרְאֵלִית בִּוְלַד שִׁפְחָה[כא] - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן סָפֵק, וְכָל אֶחָד מֵהֶן סְפֵק עֶבֶד; וְכוֹפִין[כב] בַּעַל הַשִּׁפְחָה, וּמְשַׁחְרֵר אֶת שְׁנֵיהֶן. וְאִם הָיָה הַבֵּן הוּא אָדוֹן[כג] שֶׁל עֶבֶד - כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ[כד] יְשַׁחְרְרוּ זֶה אֶת זֶה, וְיִהְיוּ מֻתָּרִין לָבוֹא בְּקְהַל ה'.

כא) ואין יודעים מי הישראל ומי הנוכרי. כב) מפני ביטול מצות פריה ורביה, ששניהם אינם יכולים לישא לא שפחה ולא בת חורין, כמו בחצי עבד וחצי בן חורין. כג) כלומר, שבעל השפחה מת והניח בן, ונתערב עם בן השפחה, ונמצא שאחד משני הוולדות הוא האדון של השני. כד) אבל בהיותם קטנים אינם יכולים לשחרר, שקטן אינו יכול לשחרר.

טז. הָיוּ הַמַּעֲרֶבֶת בָּנוֹת, הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן סְפֵק שְׁפָחוֹת[כה]; וְהַבָּא עַל אַחַת מֵהֶן, הַוָּלָד סְפֵק עֶבֶד. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב וְלַד גּוֹיָה בִּוְלַד יִשְׂרְאֵלִית - מַטְבִּילִין אֶת שְׁנֵיהֶן[כו] לְשֵׁם גֵּרוּת, וְכָל אַחַת מֵהֶן סְפֵק גִּיּוֹרֶת[כז].

כה) ואין כופין את האדון שישחרר את שתיהן, שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה, ודינן כדין חצייה שפחה וחצייה בת חורין שאין כופין את האדון לשחררה. כו) את שני הוולדות. כז) ואסורה לכהן.

יז. כָּל הַגּוֹיִם כֻּלָּם, כְּשֶׁיִּתְגַּיְּרוּ וִיקַבְּלוּ עֲלֵיהֶן כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וְהָעֲבָדִים כְּשֶׁיִּשְׁתַּחְרְרוּ[כח] - הֲרֵי הֵן כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר[56]: "הַקָּהָל, חֻקָּה אַחַת לָכֶם"; וּמֻתָּרִין לְהִכָּנֵס בִּקְהַל ה' מִיָּד - וְהוּא שֶׁיִּשָּׂא הַגֵּר אוֹ הַמְשֻׁחְרָר בַּת יִשְׂרָאֵל, וְיִשָּׂא הַיִּשְׂרְאֵלִי גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת; חוּץ מֵאַרְבָּעָה עַמְּמִין בִּלְבַד, וְהֵם: עַמּוֹן וּמוֹאָב וּמִצְרַיִם וֶאֱדוֹם - שֶׁהָאֵמּוֹת הָאֵלּוּ, כְּשֶׁיִּתְגַּיֵּר מֵהֶן אָדָם, הֲרֵי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אֶלָּא [חוץ] לְעִנְיַן בִּיאָה בַּקָּהָל.

כח) עבד לא צריך לקבל עליו מצוות כשישתחרר, כי כשטבל לשם עבדות קיבל עליו עול מצוות.

יח. וְכֵיצַד דִּינָן? עַמּוֹן וּמוֹאָב - אִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם, זְכָרִים וְלֹא נְקֵבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר[57]: "לֹא יָבוֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'" וְגוֹ'. וַהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁהָעַמּוֹנִי הַזָּכָר וְהַמּוֹאָבִי הַזָּכָר - הוּא שֶׁאָסוּר לְעוֹלָם לִשָּׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ בֶּן בֶּן בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם; אֲבָל עַמּוֹנִית וּמוֹאָבִית - מֻתֶּרֶת מִיָּד כִּשְׁאָר הָאֻמּוֹת.

יט. מִצְרִי וַאֲדוֹמִי, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת - דּוֹר רִאשׁוֹן וְדוֹר שֵׁנִי, אֲסוּרִין לָבוֹא בְּיִשְׂרָאֵל; וְדוֹר שְׁלִישִׁי מֻתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר[58]: "בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם, דּוֹר שְׁלִישִׁי" וְגוֹ'.

כ. מִצְרִית מְעֻבֶּרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרָה, בְּנָהּ שֵׁנִי; מִצְרִי שֵׁנִי שֶׁנָּשָׂא מִצְרִית רִאשׁוֹנָה, אוֹ מִצְרִי רִאשׁוֹן שֶׁנָּשָׂא מִצְרִית שְׁנִיָּה - הַוָּלָד שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם", הַכָּתוּב תְּלָאָן בְּלֵדָה.

כא. גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא מִצְרִית, הַוָּלָד עַמּוֹנִי[כט]; וְגֵר מִצְרִי שֶׁנָּשָׂא עַמּוֹנִית, הַוָּלָד מִצְרִי[ל]. זֶה הַכְּלָל: הַוָּלָד בָּאֻמּוֹת, הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר[לא]; נִתְגַּיְּרוּ, הוֹלֵךְ אַחַר הַפְּחוּת[לב].

כט) ואם הולד זכר, אסור לבוא לעולם, אבל אם נקבה היא, דינה כמצרית ואסורה עד דור שלישי. ל) ואסור עד דור שלישי, כיוון שהזכר הוא הפגום. לא) אם גוי עמוני בא על גוייה מאומה אחרת והוליד בן, דינו כעמוני וכשיתגייר אסור לבוא בקהל, גוי מאומה אחרת שבא על גוייה עמונית והוליד בן, אינו עמוני, וכשיתגייר מותר לבוא בקהל. לב) בגרים אין הולד מתייחס דווקא אחר האב, אלא אחרי הפגום שמשניהם.

כב. מִי שֶׁנִּתְגַּיֵּר מִשִּׁבְעָה עַמְּמִין, אֵינָן אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה לָבוֹא בַּקָּהָל; וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר מֵהֶן אֶלָּא הַגִּבְעוֹנִים. וִיהוֹשֻׁעַ גָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין לָבוֹא בַּקָּהָל, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת; וְלֹא אָסַר אוֹתָן אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר[59]: "וְחֹטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם - לְבֵית אֱלֹהָי", תְּלָה הַרְחָקָתָן בַּמִּקְדָּשׁ.

כג. וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'נְתִינִים', לְפִי שֶׁנִּתְּנָם לַעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ.

---

56. במדבר-שלח, טו, טו. 57. דברים-כי־תצא, כג, ד. 58. דברים-כי־תצא, כג, ט. 59. יהושע, ט, כג.

בָּא דָּוִד וְגָזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ בַּקָּהָל לְעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁאֵין מִקְדָּשׁ; וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּעֶזְרָא: "וּמִן הַנְּתִינִים שֶׁנָּתַן דָּוִיד וְהַשָּׂרִים לַעֲבֹדַת הַלְּוִיִּם"[60]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁלֹּא תָּלָה אוֹתָם בַּמִּקְדָּשׁ.

כד. וְלָמָּה גָּזַר עֲלֵיהֶם הוּא וּבֵית דִּינוֹ? לְפִי שֶׁרָאָה עַזּוּת וְאַכְזְרִיּוּת שֶׁהָיְתָה בָּהֶם, בְּעֵת שֶׁבִּקְּשׁוּ שִׁבְעַת בְּנֵי שָׁאוּל בְּחִיר ה' לְתָלוֹתָם, וַהֲרָגוּם וְלֹא רִחֲמוּ עֲלֵיהֶם[לג].

לג) הגבעונים ביקשו לתלות את שבעת בני שאול, ולא ריחמו עליהם אפילו שדוד ניסה לפייס אותם.

כה. כְּשֶׁעָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, בִּלְבֵּל כָּל הָאֻמּוֹת וְעֵרְבָם זֶה בָּזֶה וְהִגְלָה אוֹתָם מִמְּקוֹמָם. וְאֵלּוּ הַמִּצְרִים שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַתָּה, אֲנָשִׁים אֲחֵרִים הֵם; וְכֵן הָאֲדוֹמִיִּים שֶׁבִּשְׂדֵה אֱדוֹם. וְהוֹאִיל וְנִתְעָרְבוּ אַרְבַּע אֻמּוֹת הָאֲסוּרִים בְּכָל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵם מֻתָּרִים, הֻתַּר הַכֹּל - שֶׁכָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן לְהִתְגַּיֵּר, חֻזְקָתוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ מִן הָרֹב.

לְפִיכָךְ כְּשֶׁיִּתְגַּיֵּר הַגֵּר בַּזְּמַן הַזֶּה בְּכָל מָקוֹם - בֵּין אֲדוֹמִי, בֵּין מִצְרִי, בֵּין עַמּוֹנִי, בֵּין מוֹאָבִי, בֵּין כּוּשִׁי, בֵּין שְׁאָר הָאֻמּוֹת - אֶחָד הַזְּכָרִים וְאֶחָד הַנְּקֵבוֹת, מֻתָּרִין לָבוֹא בַּקָּהָל מִיָּד.

פֶּרֶק יג

דיני גרות

א. בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לַבְּרִית[א] - בְּמִילָה, וּטְבִילָה, וְקָרְבָּן.

א) בברית עם ה' ולהיבדל משאר האומות.

ב. מִילָה - הָיְתָה בְּמִצְרַיִם[ב]. כְּשֶׁנֶּאֱמַר[61]: "וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ"[ג], מָל אוֹתָם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁכֻּלָּם[ד] בְּטֵלוּ בְּרִית מִילָה בְּמִצְרַיִם, חוּץ מִשֵּׁבֶט לֵוִי[ה]; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ"[62].

ב) בהלכות אלו רוצה הרמב"ם להראות שמצוות אלו היו עוד קודם וכהכנה למתן תורה. ג) ואיך אכלו במצרים את הפסח? מוכח, שעוד בהיותם במצרים נימולו. ד) כלומר, בציווי משה רבינו. ה) בכל זמן שיעבוד מצריים כל העם לא מלו, עד שציווה אותם משה רבינו.

ג. וּטְבִילָה - הָיְתָה בַּמִּדְבָּר, קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁנֶּאֱמַר[63]: "וְקַדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר, וְכִבַּסוּ שִׂמְלֹתָם". וְקָרְבָּן - כְּשֶׁנֶּאֱמַר[64]: "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיַּעֲלוּ עֹלֹת", עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל הִקְרִיבוּם.

~ נקודות משיחות קודש ~

" . . וּטְבִילָה – הָיְתָה בַּמִּדְבָּר . . כְּשֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר, וְכִבַּסוּ שִׂמְלֹתָם"".

צריך להבין: הלא הלימוד מפסוק זה היה רק הקס"ד של הגמרא, אבל למסקנה נלמד מזה ש"שאין הזאה בלא טבילה".

ובב"ח (לטויו"ד סי' רסח) פירש שכוונת הגמרא היא רק שאין להוכיח מכתוב זה שהכוונה לטבילה, כי אולי היתה לנקיות. אבל לאחר המסקנה שהיתה טבילה מהטעם שהוזכרה הזאה "ואין הזאה בלא טבילה", מוכח שגם כוונת הכתוב ב"וכבסו שמלותם" הוא לענין טבילה.

לקוטי שיחות, חלק לג, עמוד 26 והערה 4
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ד. וְכֵן לְדוֹרוֹת, כְּשֶׁיִּרְצֶה הַגּוֹי לְהִכָּנֵס לַבְּרִית, וּלְהִסְתּוֹפֵף תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, וִיקַבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה - צָרִיךְ מִילָה, וּטְבִילָה, וְהַרְצָאַת קָרְבָּן; וְאִם נְקֵבָה הִיא - טְבִילָה וְקָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר[65]: "כָּכֶם כַּגֵּר" - מָה אַתֶּם בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת קָרְבָּן, אַף הַגֵּר לְדוֹרוֹת בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת קָרְבָּן.

ה. וּמַה הוּא קָרְבַּן הַגֵּר? עוֹלַת בְּהֵמָה, אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, וּשְׁנֵיהֶם עוֹלָה. וּבַזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין שָׁם קָרְבָּן, צָרִיךְ מִילָה וּטְבִילָה; וּכְשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, יָבִיא קָרְבָּנוֹ.

ו. גֵּר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל, אוֹ טָבַל וְלֹא מָל - אֵינוֹ גֵּר, עַד שֶׁיִּמּוֹל וְיִטְבֹּל. וְצָרִיךְ לִטְבֹּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה[ו].

60. עזרא ח, כ. 61. שמות-בא, יב, מח. 62. דברים-ברכה, לג, ט. 63. שמות-יתרו, יט, י. 64. שמות-משפטים, כד, ה. 65. במדבר-שלח, טו, טו.

הפניות לשיחות קודש

הלכה כד: הביאור בהלכה – לקו"ש ח"ל ע' 66 והע' 48. **ואכזריות:** דיוק הלשון "ואכזריות" – לקו"ש ח"ל ע' 63. **ואלו . . הם:** מדוע אם כן אסור לשוב למצרים? – לקו"ש חי"ט ע' 171. **וטבילה . . תורה:** לשיטת רבינו בזמן הטבילה – לקו"ש חל"ג ע' 26 והע'. **ובזמן הזה:** בגדר גרות בזמננו, אם היא גרות מושלמת או שעדיין מעוכבת עקב חסרון ההקרבה – לקו"ש חי"ח ע' 416, חכ"ט ע' 290, יין מלכות סס"ו.

וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר צָרִיךְ בֵּית דִּין, אֵין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, וְלֹא בְּיוֹם טוֹב, וְלֹא בַּלַּיְלָה[ז]; וְאִם הִטְבִּילוּהוּ [בלילה], הֲרֵי זֶה גֵּר.

ו) שהם בית דין. ז) כי בזמנים אלו בית דין לא דן.

ז. גֵּר קָטָן - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ עַל דַּעַת בֵּית דִּין, שֶׁזְּכוּת הִיא לוֹ[ח]; מְעֻבֶּרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְטָבְלָה, אֵין בְּנָהּ צָרִיךְ טְבִילָה.

ח) ויש כלל שזכין לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו.

טָבַל בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְנִתְגַּיֵּר[ט] בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם - אֵינוֹ גֵּר. בָּא וְאָמַר: 'נִתְגַּיַּרְתִּי בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְהִטְבִּילוּנִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן לָבוֹא בַּקָּהָל, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים.

ט) כלומר, שני הדברים - גם הטבילה וגם הגירות (דהיינו קבלת עול מצוות) היו בינו לבין עצמו.

ח. הָיָה נָשׂוּי לְיִשְׂרְאֵלִית, אוֹ לְגִיּוֹרֶת, וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים, וְאָמַר: 'נִתְגַּיַּרְתִּי בֵּינִי לְבֵין עַצְמִי' - נֶאֱמָן לִפְסֹל אֶת עַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן לִפְסֹל אֶת הַבָּנִים[י]; וְחוֹזֵר וְטוֹבֵל בְּבֵית דִּין[יב].

י) ואסור לו לדור עם האשה הישראלית, שבהודאתו הוא אסר אותה על עצמו. יא) מכיון שהוחזקו כשרים. יב) מכיון שלפי דבריו לא היו הגירות והטבילה בפני שלשה.

ט. גִּיּוֹרֶת שֶׁרְאִינוּהָ נוֹהֶגֶת בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל תָּמִיד, כְּגוֹן שֶׁתִּטְבֹּל לְנִדָּתָהּ וְתַפְרִישׁ תְּרוּמָה מֵעִסָּתָהּ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְכֵן גֵּר שֶׁנָּהַג בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁטּוֹבֵל לְקִרְיוֹ וְעוֹשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת גֵּרֵי צֶדֶק, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁמְּעִידִין בִּפְנֵי מִי נִתְגַּיְּרוּ. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם בָּאוּ לְהִתְעָרֵב בְּיִשְׂרָאֵל - אֵין מַשִּׁיאִין אוֹתָם עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֵדִים, אוֹ שֶׁיִּטְבְּלוּ בִּפְנֵינוּ, הוֹאִיל וְהֶחְזִקוּ גּוֹיִם.

י. אֲבָל מִי שֶׁבָּא וְאָמַר[יג] שֶׁהָיָה גּוֹי, וְנִתְגַּיֵּר בְּבֵית דִּין - נֶאֱמָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[יד].

בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁחֶזְקַת הַכֹּל שָׁם בְּחֶזְקַת יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית; וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁזּוֹ מַעֲלָה בַּיִּחוּסִין[טו].

השגת הראב"ד

במה . . ישראל א"א שלא על דרך הלכה היא זו דלדעת רבי יהודה בא"י צריך להביא ראיה אבל לא בח"ל ולדעת חכמים בכל מקום צריך להביא ראיה.

יג) כלומר, שמעולם לא היה מוחזק כגוי ואין מכירים אותו. יד) על פי דבריו התוודענו לזה שהוא היה גוי, ועל פי דבריו שאמר: נתגיירתי. טו) שמן הדין גם בחוצה לארץ נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

יא. כְּשֵׁם שֶׁמָּלִין וּמַטְבִּילִין אֶת הַגֵּרִים, כָּךְ מָלִין וּמַטְבִּילִין אֶת הָעֲבָדִים הַנִּלְקָחִים מִן הַגּוֹיִם לְשֵׁם עֲבֹדוּת. הַלּוֹקֵחַ [הקונה] עֶבֶד מִן הַגּוֹי, וְקִדְּמוֹ[טז] הָעֶבֶד וְטָבַל לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - קָנָה עַצְמוֹ[יז]; וְהוּא שֶׁיֹּאמַר בְּעֵת טְבִילָה: 'הֲרֵינִי טוֹבֵל בִּפְנֵיכֶם לְשֵׁם גֵּרוּת'; וְאִם טָבַל בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[יח], אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁטָּבַל, נִשְׁתַּחְרֵר.

טז) כלומר, לפני שהטבילו הכהן לשם עבדות. יז) כיון שלמוכר הגוי בעצמו אין קנין בגופו של גוי אחר, ואין בכוחו להקנות לישראל הקונה יותר ממה שיש לו, שזה רק השעבוד לעבודה, ומכיון שהעבד הקדים וטבל לשם בן חורין לפני שטבל לשם עבדות, הוציא את עצמו משעבודו של הישראל שקנה אותו. יח) כיון שאדונו עומד לפניו, ומיהר לטבול לפני שהאדון שלו הטביל אותו, הרי כאילו הוא פירש שהוא טובל לשם גירות.

לְפִיכָךְ צָרִיךְ רַבּוֹ לְתָקְפוֹ[יט] בַּמַּיִם, עַד שֶׁיַּעֲלֶה וְהוּא [עדיין] תַּחַת שִׁעְבּוּדוֹ, וּמוֹדִיעוֹ בִּפְנֵי הַדַּיָּנִין, שֶׁלְּשֵׁם עֲבֹדוּת מַטְבִּילוֹ; וְאֵין הָעֶבֶד טוֹבֵל אֶלָּא בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּבַיּוֹם, כְּגֵר, שֶׁמִּקְצָת גֵּרוּת הִיא[כ].

יט) האדון צריך לתת לו עול מלאכה כשהוא במים, כדי שיהיה נראה שהטבילה היא לשם עבדות. כ) שהעבד חייב במצוות כאשה.

יב. כְּשֶׁיִּשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד, צָרִיךְ טְבִילָה אַחֶרֶת[כא] בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה בַּיּוֹם, שֶׁבָּהּ תִּגָּמֵר גֵּרוּתוֹ וְיִהְיֶה כְּיִשְׂרָאֵל; וְאֵין צָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו מִצְוֹת וּלְהוֹדִיעוֹ עִקְּרֵי הַדָּת, שֶׁכְּבָר הוֹדִיעוּהוּ כְּשֶׁטָּבַל לְשֵׁם עֲבֹדוּת.

כא) מתקנת חכמים.

יג. וּבְמִקְוֶה הַכָּשֵׁר לִטְבִילַת נִדָּה, שָׁם מַטְבִּילִין אֶת הַגֵּרִים וְאֶת הָעֲבָדִים וְאֶת [העבדים] הַמְשֻׁחְרְרִים; וְכָל דָּבָר שֶׁחוּצִץ בְּנִדָּה, חוֹצֵץ בְּגֵרִים וּבַעֲבָדִים וּבִמְשֻׁחְרְרִים.

יד. אַל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁשִּׁמְשׁוֹן הַמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל, אוֹ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יְדִידְיָה, נָשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת בְּגַיּוּתָן; אֶלָּא סוֹד הַדָּבָר כָּךְ הוּא: שֶׁהַמִּצְוָה הַנִּכּוֹנָה כְּשֶׁיָּבוֹא הַגֵּר אוֹ הַגִּיּוֹרֶת לְהִתְגַּיֵּר, בּוֹדְקִין אַחֲרָיו - שֶׁמָּא בִּגְלַל מָמוֹן שֶׁיִּטֹּל, אוֹ בִּשְׁבִיל שְׁרָרָה

שֶׁיִּזְכֶּה לָהּ, אוֹ מִפְּנֵי הַפַּחַד, בָּא לְהִכָּנֵס לַדָּת; וְאִם אִישׁ הוּא, בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בְּאִשָּׁה יְהוּדִית, וְאִם אִשָּׁה הִיא, שֶׁמָּא עֵינֶיהָ נָתְנָה בְּבָחוּר מִבַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל.

אִם לֹא נִמְצָא לָהֶן עִלָּה[כב] - מוֹדִיעִין אוֹתָן כֹּבֶד עֹל הַתּוֹרָה וְטֹרַח שֶׁיֵּשׁ בַּעֲשִׂיָּתָהּ עַל עַמֵּי הָאֲרָצוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ; אִם קִבְּלוּ וְלֹא פֵּרְשׁוּ, וְרָאוּ אוֹתָן שֶׁחָזְרוּ מֵאַהֲבָה - מְקַבְּלִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר[66]: "וַתֵּרֶא כִּי מִתְאַמֶּצֶת הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ, וַתֶּחְדַּל לְדַבֵּר אֵלֶיהָ".

כב) שום סיבה במה לתלות את הרצון להתגייר.

טו. לְפִיכָךְ לֹא קִבְּלוּ בֵּית דִּין גֵּרִים כָּל יְמֵי דָּוִד וּשְׁלֹמֹה - בִּימֵי דָּוִד, שֶׁמָּא מִן הַפַּחַד חָזְרוּ, וּבִימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁמָּא בִּשְׁבִיל הַמַּלְכוּת וְהַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהָיוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל חָזְרוּ; שֶׁכָּל הַחוֹזֵר מִן הַגּוֹיִם בִּשְׁבִיל דָּבָר מֵהַבְלֵי הָעוֹלָם, אֵינוֹ מִגֵּרֵי הַצֶּדֶק. וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ גֵּרִים הַרְבֵּה מִתְגַּיְּרִים בִּימֵי דָּוִד וּשְׁלֹמֹה בִּפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת[כג], וְהָיוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל חוֹשְׁשִׁין לָהֶן, לֹא דּוֹחִין אוֹתָן, אַחַר שֶׁטָּבְלוּ מִכָּל מָקוֹם[כד], וְלֹא מְקָרְבִין אוֹתָן, עַד שֶׁתֵּרָאֶה אַחֲרִיתָן.

כג) שלא ידעו את ההלכה, שאין מקבלים גרים בימים אלו.
כד) בכל אופן, והרי הם גרים.

טז. וּלְפִי שֶׁגִּיֵּר שְׁלֹמֹה נָשִׁים וּנְשָׁאָן, וְכֵן שִׁמְשׁוֹן גִּיֵּר וְנָשָׂא, וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא חָזְרוּ אֵלּוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין גֵּירוּם - וַחֲשָׁבָן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הֵן גּוֹיוֹת, וּבְאִסּוּרָן עוֹמְדִין. וְעוֹד, שֶׁהוֹכִיחַ סוֹפָן עַל תְּחִלָּתָן, שֶׁהֵן עוֹבְדוֹת עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶן, וּבָנוּ לָהֶן בָּמוֹת, וְהֶעֱלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הוּא בְּנָאָן, שֶׁנֶּאֱמַר[67]: "אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה".

יז. גֵּר שֶׁלֹּא בָּדְקוּ אַחֲרָיו, אוֹ שֶׁלֹּא הוֹדִיעוּהוּ הַמִּצְוֹת וְעָנְשָׁן, וּמָל וְטָבַל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת - הֲרֵי זֶה גֵּר; וַאֲפִלּוּ נוֹדַע שֶׁבִּשְׁבִיל דָּבָר הוּא מִתְגַּיֵּר - הוֹאִיל וּמָל וְטָבַל, יָצָא מִכְּלַל הַגּוֹיִם; וְחוֹשְׁשִׁין לוֹ[כה], עַד שֶׁיִּתְבָּאֵר צִדְקוּתוֹ. וַאֲפִלּוּ חָזַר וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד, שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין; וּמִצְוָה לְהַחְזִיר אֲבֵדָתוֹ; מֵאַחַר שֶׁטָּבַל, נַעֲשָׂה כְּיִשְׂרָאֵל. וּלְפִיכָךְ קַיֵּם שִׁמְשׁוֹן וּשְׁלֹמֹה נְשׁוֹתֵיהֶן[כו], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּגְלָה סוֹדָן.

כה) לא דוחים אותו ולא מקרבים אותו עד שתראה אחריתו, כמבואר בהלכה הקודמת. כו) מפני שמן הדין הן ישראליות גמורות.

יח. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים: 'קָשִׁים לָהֶן גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּנֶגַע צָרַעַת' - שֶׁרֻבָּן חוֹזֵר בִּשְׁבִיל דָּבָר, וּמַטְעִין אֶת יִשְׂרָאֵל, וְקָשֶׁה הַדָּבָר לִפְרֹשׁ מֵהֶן אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ. צֵא וּלְמַד מָה אֵרַע בַּמִּדְבָּר בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל וּבְקִבְרוֹת הַתַּאֲוָה; וְכֵן רֹב הַנִּסְיוֹנוֹת - הָאֲסַפְסוּף [הערב רב] הָיוּ בָּהֶן תְּחִלָּה.

פֶּרֶק יד

כיצד מקבלים את הגר, דיני הגר בעריות.

א. כֵּיצַד מְקַבְּלִין גֵּרֵי הַצֶּדֶק? כְּשֶׁיָּבוֹא לְהִתְגַּיֵּר, וְיִבְדְּקוּ אַחֲרָיו וְלֹא יִמְצְאוּ עִלָּה - אוֹמְרִין לוֹ: 'מָה רָאִיתָ שֶׁבָּאתָ לְהִתְגַּיֵּר? אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁיִּשְׂרָאֵל בַּזְּמַן הַזֶּה דָּרִים דְּחוּפִים וּמְסֻחָפִין וּמְטֹרָפִין, וְיִסּוּרִין בָּאִין עֲלֵיהֶן'? אָמַר: 'אֲנִי יוֹדֵעַ, וְאֵינִי כְּדַאי'[א] - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ מִיָּד.

א) איני ראוי להשתתף בצרתם, ומי יתן ואזכה לכך.

ב. וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עִקְּרֵי הַדָּת, שֶׁהוּא יִחוּד הַשֵּׁם [=אמונה בה' אחד] וְאִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה; וּמַאֲרִיכִין בְּדָבָר זֶה[ב]. וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ מִקְצָת מִצְוֹת קַלּוֹת וּמִקְצָת מִצְוֹת חֲמוּרוֹת; וְאֵין מַאֲרִיכִין בְּדָבָר זֶה. וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עֲוֹן לֶקֶט[ג] שִׁכְחָה[ד] וּפֵאָה[ה], וּמַעֲשֵׂר עָנִי[ו]. וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָנְשָׁן שֶׁל מִצְוֹת.

ב) להסביר לו בהרחבה, כדי שידע להכיר את ה' ותשתרש בו אמונת ייחוד שמו של הקדוש ברוך הוא. ג) כשקוצרים ומלקטים תבואה, לא ילקט את השבלים שנושרות בשעת הקציר אלא יניחם לעניים. ד) אם שכח אלומה אחת בשדה, לא יקחנה אלא ישאיר לעניים. ה) כשקוצר את שדהו, לא יקצור את כל השדה כולה אלא יניח מעט בקצה השדה לעניים. ו) בשנה השלישית והששית מן השמיטה, אחרי שמפרישים מעשר ראשון, מפרישים מעשר נוסף ונותנים לעניים. ומודיעים לו את ארבעת מתנות העניים, כדי שיחשוש על ממונו, ולא ירצה להתגייר.

66. רות, א, יח. 67. מלכים, א יא, ז.

כֵּיצַד? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁעַד שֶׁלֹּא בָּאתָ לְדָת זוֹ - אִם אָכַלְתָּ חֵלֶב, אִי אַתָּה עָנוּשׁ כָּרֵת; אִם חִלַּלְתָּ שַׁבָּת, אִי אַתָּה עָנוּשׁ סְקִילָה; וְעַכְשָׁו אַחַר שֶׁתִּתְגַּיֵּר - אִם אָכַלְתָּ חֵלֶב, אַתָּה עָנוּשׁ כָּרֵת; אִם חִלַּלְתָּ שַׁבָּת, אַתָּה עָנוּשׁ סְקִילָה'. וְאֵין מַרְבִּין עָלָיו[ז] וְאֵין מְדַקְדְּקִין עָלָיו, שֶׁמָּא יִגְרֹם לְטָרְדוֹ וּלְהַטּוֹתוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה לְדֶרֶךְ רָעָה[ח], שֶׁבַּתְּחִלָּה אֵין מוֹשְׁכִין אֶת הָאָדָם אֶלָּא בְּדִבְרֵי רָצוֹן רַכִּים; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "בְּחַבְלֵי אָדָם אֶמְשְׁכֵם"[68], וְאַחַר כָּךְ "בַּעֲבוֹתוֹת אַהֲבָה"[69][ט].

ז) בהזכרת עונשין. ח) כוונתו באמת לטוב, ומרוב שיטרידו אותו בעונשים ואזהרות, יסור לדרך רעה. ט) קודם כתוב בפסוק "חבלי", שהם חבלים דקים ורכים, ורק אחר כך כתוב "עבותות", שהם חבלים עבים.

ג. וּכְשֵׁם שֶׁמּוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָנְשָׁן שֶׁל מִצְווֹת, כָּךְ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂכָרָן שֶׁל מִצְווֹת; וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁבַּעֲשִׂיַּת מִצְווֹת אֵלּוּ יִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְשֶׁאֵין שָׁם צַדִּיק גָּמוּר אֶלָּא בַּעַל חָכְמָה שֶׁעוֹשֶׂה מִצְווֹת אֵלּוּ וְיוֹדְעָן[י].

י) אין לאדם אפשרות להיות צדיק, אלא אם כן לומד את התורה ואת טעמי המצוות ומקיים אותן.

ד. וְאוֹמְרִין לוֹ: 'הֱוֵי יוֹדֵעַ, שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ צָפוּן [=שמור] אֶלָּא לַצַּדִּיקִים, וְהֵם יִשְׂרָאֵל; וְזֶה שֶׁתִּרְאֶה יִשְׂרָאֵל בְּצַעַר בָּעוֹלָם הַזֶּה, טוֹבָה הִיא צְפוּנָה לָהֶם, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל רֹב טוֹבָה בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּאֻמּוֹת, שֶׁמָּא יָרוּם לְבָבָם וְיִתְעוּ וְיַפְסִידוּ שְׂכַר הָעוֹלָם הַבָּא, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר[70]: "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט".

ה. וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא עֲלֵיהֶם רֹב פֻּרְעָנוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ, אֶלָּא כָּל הָאֻמּוֹת כָּלִין, וְהֵם [-ישראל] עוֹמְדִין'; וּמַאֲרִיכִין בַּדָּבָר הַזֶּה, כְּדֵי לְחַבְּבָן.

אִם חָזַר בּוֹ וְלֹא רָצָה לְקַבֵּל - הוֹלֵךְ לְדַרְכּוֹ. וְאִם קִבֵּל - אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ [וממתינים], אֶלָּא מָלִין אוֹתוֹ מִיָּד; וְאִם הָיָה מָהוּל - מַטִּיפִין מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית. וּמַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא רְפוּאָה שְׁלֵמָה, וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּילִין אוֹתוֹ.

ו. וּשְׁלֹשָׁה עוֹמְדִין עַל גַּבָּיו; וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ מִקְצָת מִצְוֹת קַלּוֹת וּמִקְצָת מִצְוֹת חֲמוּרוֹת פַּעַם שְׁנִיָּה[יא], וְהוּא עוֹמֵד בַּמַּיִם.

יא) כאשר הוא בא לטבול.

וְאִם הָיְתָה אִשָּׁה - נָשִׁים מוֹשִׁיבוֹת אוֹתָהּ בַּמַּיִם[יב] עַד צַוָּארָהּ, וְהַדַּיָּנִין מִבַּחוּץ. וּמוֹדִיעִין אוֹתָהּ מִקְצָת מִצְוֹת קַלּוֹת וּמִקְצָת מִצְוֹת חֲמוּרוֹת, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּמַּיִם[יג]; וְאַחַר כָּךְ טוֹבֶלֶת בִּפְנֵיהֶן [של הדיינים], וְהֵם מַחֲזִירִין פְּנֵיהֶן וְיוֹצְאִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁתַּעֲלֶה מִן הַמַּיִם.

יב) שגופה לא ייראה. יג) כלומר, היא נשארת יושבת במים עד צווארה.

ז. אֵיזֶה הוּא גֵּר תּוֹשָׁב? זֶה גּוֹי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, [יחד] עִם שְׁאָר הַמִּצְווֹת שֶׁנִּצְטַווּ בְּנֵי נֹחַ, וְלֹא מָל וְלֹא טָבַל - הֲרֵי זֶה מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, וְהוּא מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם; וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'תּוֹשָׁב'? לְפִי שֶׁמֻּתָּר לָנוּ לְהוֹשִׁיבוֹ בֵּינֵינוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה.

ח. וְאֵין • מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשָׁב אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג; אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה, אֲפִלּוּ קִבֵּל כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ חוּץ מִדִּקְדּוּק אֶחָד - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ.

ט. הָעֶבֶד הַנִּלְקָח מִן הַגּוֹיִים - אֵין אוֹמְרִין לוֹ: 'מָה רָאִיתָ שֶׁבָּאתָ'; אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: 'רְצוֹנְךָ שֶׁתִּכָּנֵס בִּכְלַל עַבְדֵי יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶה מִן

השגת הראב"ד

ואין . . נוהג א"א דעת זה המחבר סתום וחתום ולא פירש מהו אין מקבלין גר תושב אלא בזמן שיובל נוהג ומה הן מצות גר תושב והוא שאין מושיבין אותו בתוך העיר דדרשינן בספרי עמך ישב ולא בעיר עצמה ומצוה להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך וקונה עבד עברי כעכו"ם ואלה הדינים שאינם נוהגים בו אלא בזמן שהיובל נוהג יש מהן שהוא להקל עליו ויש מהן להחמיר עליו שבזמן שאין היובל נוהג יושב אפילו בעיר עצמה שאין קדושת הארץ עליה כשהיתה וקונה ע"ע עד זמן שירצה שאין זמן מיוחד ואלו להקל עליו אבל אין אנו מצווים להחיותו זהו להחמיר עליו וקרוב הדבר להיות מן הטעם כי בזמן היובל היו שומטין והיה יכול להתפרנס שלא בטורח צבור ועכשיו אינו יכול מעתה מקיימין מי שהתנה שלא למול ושלא לטבול כמה שירצה בכל זמן.

68. הושע, יא, ד. 69. שם. 70. דברים-האזינו, לב, טו.

הפניות לשיחות קודש

ואין . . זה: משום שגם חיוב ההכנה ולימוד המצוות חל רק לאחרי הגרות – לקו"ש חל"ה ע' 67. הלכה ח: בדין גר תושב בהרחבה – לקו"ש חל"א ע' 127 והע' 59 ושוה"ג.

הַכְּשֵׁרִים, אוֹ לֹא׳? אִם רָצָה, מוֹדִיעִין לוֹ עִקְּרֵי הַדָּת וּמִקְצָת מִצְוֹת קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת וְעָנְשָׁן וּשְׂכָרָן, כְּמוֹ שֶׁמּוֹדִיעִין אֶת הַגֵּר; וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ כַּגֵּר, וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא בַּמַּיִם.

וְאִם לֹא רָצָה לְקַבֵּל, מְגַלְגְּלִין [=מחכים] **עָלָיו כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּמוֹכְרוֹ לַגּוֹיִם; וְאָסוּר לְקַיְּמוֹ יָתֵר עַל כֵּן. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יִמּוֹל וְיִטְבֹּל, אֶלָּא יִהְיֶה כְּגֵר תּוֹשָׁב**יד **- מֻתָּר לְקַיְּמוֹ בְּעַבְדּוּתוֹ כְּשֶׁהוּא גֵּר תּוֹשָׁב; וְאֵין מְקַיְּמִין עֶבֶד כָּזֶה אֶלָּא בִּזְמַן הַיּוֹבֵל**טו.

יד) אם יקבל על עצמו שבע מצוות בני נח, ואז מותר לקיימו. טו) כמבואר בהלכה הקודמת.

י. הַגּוֹיִםטז **- אֵין אָסוּר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם עֶרְוָה אֶלָּא אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָבִיו, וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אִישׁ, וּזְכוּר, וּבְהֵמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת; אֲבָל שְׁאָר עֲרָיוֹת מֻתָּרוֹת לָהֶן.**

טז) להבין את דברי הרמב"ם בהלכות י־טו, ניתן הקדמה קצרה: העריות האסורות לישראל נחלקות לארבע דרגות: א) שאינן מצד קורבה כלל, והן ארבע: (1) אשת איש. (2) נדה. (3) זכר. (4) בהמה. כל אלו אסורות גם לגוים, חוץ מנדה. ב) קרובות מצד עצמו, והן שבע: (1) בתו. (2) בת בתו. (3) בת בנו. (4) אמו. (5) אחותו. (6) אחות אביו. (7) אחות אמו. והן מותרות לגוים חוץ מאמו ואחותו מאמו. ג) קרובות מצד אשתו, ושבע הן: (1) בתה. (2) בת בתה. (3) בת בנה. (4) אמה. (5) אם אמה. (6) אם אביה. (7) אחותה. וכולן מותרות לגויים. ד) נשי קרובים, והן ארבע: (1) אשת אביו. (2) אשת אחי אביו. (3) אשת בנו. (4) אשת אחיו. וכולן מותרות לגוים חוץ מאשת אביו. העריות האסורות לישראל, מדין התורה הן עשרים ושתים. ורק שש מהן אסורות לגוים: שלש מדרגה א, שתים מדרגה ב, ואחת מדרגה ג. ובגרים: כל הארבע מדרגה א, אסורות לגר מן התורה ואף נדה. יתר העריות משלש הדרגות, אלו שיש בהן צד אב מותרות לגרים אפילו מדרבנן. אפילו הערוה שהיתה אסורה עליו בהיותו בגיותו, כגון אשת אביו, ובזה הוא קל מגוי, והעריות שיש בהן רק צד אם: אלו שהיו אסורין עליו גם בגיותו, כמו אמו ואחותו מאמו, אסורות לו מדרבנן, מהטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, ואפילו אם נשא אותן באיסור בגיותו, כשמתגייר מפרישין אותם. והעריות שהיו מותרות לו בגיותו, אסורות לו מדרבנן, מהטעם שלא יבואו לטעות ולומר, שגם ישראל מותר באלו העריות, ועל הקרובות שמצד האב, לא גזרו רבנן, כי לא יאמרו כבר שבאו מקדושה חמורה לקדושה קלה, מאחר שקרובות מצד האם כן אסורות, וגם לא יבואו להתיר בישראל, כי ידוע הכלל, שהתורה הפקירה את זרע הגויים. העריות האסורות לגר מדרבנן, הן תשע: שתים מהטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, אמו ואחותו מאמו. ושבע מהטעם שלא יטעו ויחשבו שגם לישראל מותרות, והן: (1) בת אשתו הגויה. (2) בת בתה. (3) אמה. (4) אם אמה. (5) אחותה מן האם. (6) אחות אמו מן האם. (7) אשת אחיו מאמו.

יא. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְעֶבֶד שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר, הֲרֵי הוּא כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד, וְכָל שְׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהָיוּ לוֹ כְּשֶׁהוּא גּוֹי אוֹ כְּשֶׁהוּא עֶבֶד, אֵינָן שְׁאֵר בָּשָׂר; וְאִם נִתְגַּיֵּר הוּא וְהֵן, אֵינוֹ חַיָּב עַל אַחַת מֵהֶן מִשּׁוּם עֶרְוָה כְּלָל.

יב. דִּין תּוֹרָה, שֶׁמֻּתָּר לַגֵּר שֶׁיִּשָּׂא אִמּוֹ אוֹ אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ; אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ דָּבָר זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: ׳בָּאנוּ מִקְּדֻשָּׁה חֲמוּרָה לִקְדֻשָּׁה קַלָּה׳, שֶׁאֶמֶשׁיח הָיְתָה זוֹ אֲסוּרָה לוֹ, וְהַיּוֹם מֻתֶּרֶת. וְכֵן גֵּר שֶׁבָּא עַל אִמּוֹ אוֹ אֲחוֹתוֹ וְהִיא בְּגִיּוּתָהּ, הֲרֵי זֶה כְּבָא עַל הַנָּכְרִיתיח.

יז) כלומר, לפני שנתגיירו. יח) שאסורה לישראל מדרבנן.

יג. כֵּיצַד דִּין הַגֵּרִים בְּעֲרָיוֹת שֶׁל שְׁאֵר בָּשָׂר? אִם הָיָה נָשׂוּי כְּשֶׁהוּא גּוֹי לְאִמּוֹ אוֹ לַאֲחוֹתוֹיט, וְנִתְגַּיְּרוּ - מַפְרִישִׁין [=מפרידים] **אוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּכ; וְאִם הָיָה נָשׂוּי לִשְׁאָר עֲרָיוֹת, וְנִתְגַּיֵּר הוּא וְאִשְׁתּוֹ - אֵין מַפְרִישִׁין אוֹתָן**כא.

יט) מאמו שהיתה אסורה עליו עוד לפני הגירות. כ) בהלכה הקודמת, שאסורות לגר, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. כא) ואינן דומין לאמו ואחותו מאמו, ששם הטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, לכן מפרישים אותם, אבל בשאר עריות אין לחוש לזה, שהרי רואים שלא קלה הקדושה, שאמו ואחותו מאמו כן אסורות, אלא יאמרו שאחרי שקיבלו התורה נתחדשה אצלם ההלכה.

גֵּר אָסוּר בִּשְׁאֵר [=קרוב מצד] **הָאֵם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמֻתָּר בִּשְׁאֵר הָאָבכב, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה שְׁאֵרוֹ מֵאָבִיו; כְּגוֹן תְּאוֹמִים, שֶׁדָּבָר בָּרוּר שֶׁאָבִיו שֶׁל זֶה הוּא אָבִיו שֶׁל זֶה; וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא גָּזְרוּ עַל שְׁאֵר אָבִיו.**

כב) אפילו באשת אביו שהיתה אסורה עליו בגיותו. שרק בעריות מצד האם, אנו חוששין שיבואו לטעות ולהתיר בישראל, אבל בקרובת האב לא יבואו לטעות, שכולם יודעים שבגוים אין יחס לזרע האב.

לְפִיכָךְ נוֹשֵׂא הַגֵּר אֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו, וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, וְאֵשֶׁת אָבִיו, וְאֵשֶׁת בְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשָּׂאת

לְאָחִיו אוֹ לְאָבִיו אוֹ לַאֲחִי אָבִיו אוֹ לִבְנוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּרוּ; וְכֵן אֲחוֹת אִמּוֹ מֵאָבִיהָ, וַאֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, וּבִתּוֹ שֶׁנִּתְגַּיְּרָה - מֻתֶּרֶת לוֹ. אֲבָל • אֵינוֹ נוֹשֵׂא לֹא אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְלֹא אֲחוֹת אִמּוֹ מֵאִמָּהּ, וְלֹא אֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ שֶׁנִּשְׂאָהּ אָחִיו מֵאִמּוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר; אֲבָל אִם נְשָׂאָהּ אָחִיו כְּשֶׁהוּא גּוֹי, הֲרֵי זֶה מֻתֶּרֶת לוֹ.

השגת הראב"ד

אבל . . אחיו א"א מכדי רב ששת אמרה לשמעתיה דפליג ביבמות בבני יודן אמתא דאשתחרור ואסר להו למינסב נשי דהדדי ואיהו מוקים לברייתא דקתני ומותר באשת אחיו דנסבה כשהוא עכו"ם ולא דנסבה כשהוא גר מעתה באשת אחיו אביו ובאשת אביו דקתני להו כי הדדי חד אורחא אית להו ובדנסבה כשהוא עכו"ם הוא דשרו ליה אבל נסבה כשהוא גר אסור.

יד. שְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיְתָה הוֹרָתָם שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה[כג] וּלֵדָתָם בִּקְדֻשָּׁה[כד] - חַיָּבִין מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח[כה].

כג) לפני הגירות. כד) לאחר שנתגיירו ההורים. כה) ככל הישראלים.

טו. הַנּוֹשֵׂא גִּיּוֹרֶת וּבִתָּהּ הַגִּיּוֹרֶת[כו], אוֹ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת מִן הָאֵם - יֵשֵׁב עִם אַחַת מֵהֶן, וּמְגָרֵשׁ הַשְּׁנִיָּה[כז]; נָשָׂא גִּיּוֹרֶת וָמֵתָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִשָּׂא אִמָּהּ אוֹ בִּתָּהּ; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּחַיֵּיהֶן. וּמֻתָּר אָדָם לִשָּׂא שְׁתֵּי אֲחָיוֹת גִּיּוֹרוֹת מִן הָאָב, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ בִּשְׁאֵר הָאָב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כו) לאחר שנתגיירו. כז) היות שהקידושין תופסים בשתיהן, כי גר שנתגייר כקטן שנולד, אבל מדרבנן אסור לו לקיים את שתיהן, שלא יבואו להחליף ולהתיר גם בישראל.

טז. הַשְּׁנִיּוֹת[כח] כֻּלָּן, לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן בְּגֵרִים. לְפִיכָךְ מֻתָּר הַגֵּר לִשָּׂא אֵם אִמּוֹ, וְנוֹשֵׂא אָדָם גִּיּוֹרֶת וְאֵם אֵם אִמָּהּ, אוֹ בַּת בַּת בִּתָּהּ, וְכֵן שְׁאָר הַשְּׁנִיּוֹת.

כח) נשים האסורות מדברי סופרים.

יז. הָעֶבֶד מֻתָּר לִשָּׂא אִמּוֹ כְּשֶׁהוּא עֶבֶד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - שֶׁכְּבָר יָצָא מִכְּלַל גּוֹיִם, וְאֵין הָעֲרָיוֹת[כט] הָאֲסוּרוֹת עַל הַגּוֹיִם אֲסוּרוֹת עָלָיו, וְלֹא בָּא לִכְלַל יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁיֵּאָסְרוּ עָלָיו עֲרָיוֹת הָאֲסוּרוֹת עַל הַגֵּרִים[ל].

כט) כל העריות האסורות משום קירבה. ל) כשמל וטבל לשם עבדות. לא) העריות שחכמים גזרו על הגר (מפני הטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, או שלא יבואו לטעות ולהתיר גם בישראל), לא גזרו בעבד.

יח. וְיֵרָאֶה • לִי, שֶׁאִם בָּא הָעֶבֶד עַל זְכוּר וּבְהֵמָה, יֵהָרְגוּ[לב], שֶׁאֲסוּר שְׁתֵּי עֲרָיוֹת אֵלּוּ שָׁוֶה בְּכָל אָדָם.

השגת הראב"ד

ויראה . . יהרגו א"א זה לא צריך אפילו לתינוקות וכי משום קורבה נאסרו אלו שיהיו אלו מרוחקים וכל עונשים שבתורה הרי הן מוזהרות כישראל הנקבות.

לב) שניהם, כלומר גם העבד – הרובע, וגם הבהמה הנרבעת. לא כגוי הבא על הבהמה שהוא לבדו נהרג ואין הורגים את הבהמה.

יט. עֲבָדִים שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ, הֲרֵי הֵן כְּגֵרִים: כֹּל שֶׁאָסוּר לַגֵּרִים - אָסוּר לָהֶן, וְכָל הַמֻּתָּר לַגֵּרִים - מֻתָּר לָהֶן. נוֹתֵן אָדָם שִׁפְחָתוֹ לְעַבְדּוֹ אוֹ לְעֶבֶד חֲבֵרוֹ, וּמוֹסֵר שִׁפְחָה אַחַת לִשְׁנֵי עֲבָדִים לְכַתְּחִלָּה, וְאֵינָן צְרִיכִין שׁוּם דָּבָר אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּבְהֵמָה. וְשִׁפְחָה שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת לְעֶבֶד זֶה אוֹ שֶׁאֵינָהּ מְיֻחֶדֶת, אַחַת הִיא - לְפִי שֶׁאֵין אִישׁוּת[לג] אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[לד], אוֹ לְגוֹיִם[לה] עַל הַגּוֹיִם[לו], אֲבָל לֹא לַעֲבָדִים[לז] עַל הָעֲבָדִים[לח], וְלֹא לַעֲבָדִים[לט] עַל יִשְׂרָאֵל[מ].

לג) שתקרא אשת איש לחייב מי שבא עליה. לד) אשת איש של ישראל, וכל מי שבא עליה, בין ישראל, בין גוי ובין עבד - חייב. לה) אשת איש של גוי. לו) שגוי הבא עליה חייב. אבל ישראל הבא על אשת גוי, פטור משום אשת איש. ועבד הבא על אשת גוי - גם כן פטור, שיצא מכלל גוי. לז) אשת עבד. לח) לחייב את העבד הבא עליה. לט) אשת עבד. מ) שישראל הבא על אשת עבד - פטור. אבל גוי הבא על אשת עבד - חייב.

~ יום שלישי י"ח אייר ~

פֶּרֶק טו

דיני ממזר, שתוקי ואסופי.

א. אֵיזֶה הוּא "מַמְזֵר" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[71]? זֶה הַבָּא מֵעֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת[ב] - חוּץ מִן הַנִּדָּה, שֶׁהַבֵּן ♕

71. דברים-כי־תצא, כג, ג.

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

שהבן . . ממזר: עיון במקור הדברים – לקו"ש חל"ב ע' 244.

מִמְּנָה פָּגוּם[ג] וְאֵינוֹ מַמְזֵר[ד]; אֲבָל הַבָּא עַל שְׁאָר הָעֲרָיוֹת - בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - הַוָּלָד מַמְזֵר[ה]. וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת אֲסוּרִין לְעוֹלָם - שֶׁנֶּאֱמַר[72]: "גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי", כְּלוֹמַר לְעוֹלָם.

א) שעליו נאמר "לא יבוא ממזר בקהל ה'". ב) כל מי שבא על אחת מהנשים שנאסרו בתורה וחייב על ביאתו כרת, והן נקראות "עריות". ג) כלומר, אינו מיוחס. ד) אף על פי, שעונש הבא על הנדה הוא כרת, משום שקידושין תופסין בנדה וממזרות תלוייה גם בתפיסת קידושין. ה) שהחילוק בין רצון ואונס, מזיד ושוגג הוא רק לגבי עונשין.

~ נקודות משיחות קודש ~

". . חוץ מִן הַנִּדָּה, שֶׁהַבֵּן מִמֶּנָּה פָּגוּם וְאֵינוֹ מַמְזֵר כוּ'".

איתא במסכת כלה "עז פנים רבי אליעזר אומר ממזר רבי יהושע אומר בן הנדה רבי עקיבא אומר ממזר ובן הנדה. פעם אחת היו זקנים יושבין בשער ועברו לפניהם שני תינוקות אחד כסה את ראשו ואחד גילה את ראשו זה שגילה את ראשו רבי אליעזר אומר ממזר, רבי יהושע אומר בן הנדה, רבי עקיבא אומר ממזר ובן הנדה. אמרו לו לרבי עקיבא היאך מלאך לבך לעבור על דברי חבירך, אמר להן (זה) אני אקימנו. הלך אצל אמו של תינוק וראה שהיתה יושבת ומוכרת קטניות בשוק. אמר לה בתי אם את אומרת לי דבר שאני שואלך אני מביאך לחיי עולם הבא אמרה לו השבע לי, היה רבי עקיבא נשבע בשפתיו ומבטל בלבו אמר לה בנך זה מה טיבו, אמרה לו כשנכנסתי לחופה נדה הייתי ופירש ממני בעלי ובא עלי שושביני והיה לי בן זה נמצא התינוק ממזר ובן הנדה. אמרו: גדול היה רבי עקיבא כשהכחיש את רבותיו. באותה שעה אמרו ברוך ה' אלהי ישראל אשר גילה סודו לרבי עקיבא בן יוסף".

יש שכתבו שמקורו של הרמב"ם שבן נדה פגום הוא ממסכת כלה הנ"ל וכ"מ בביאור הגר"א והדברים צע"ג ואדרבא, משם ראי' לסתור כיון שהוכח כדברי ר"ע שהוא גם ממזר וגם בן הנדה ואמרו שגדול הי' ר"ע שהכחיש דברי החולקים על זה (שהוא רק בן נדה).

לקוטי שיחות חלק לב עמוד 244
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. אֶחָד מַמְזֵר שֶׁנָּשָׂא יִשְׂרְאֵלִית, אוֹ יִשְׂרְאֵלִי שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת - כֵּיוָן שֶׁבָּעֲלוּ אַחַר הַקִּדּוּשִׁין, לוֹקִין; קִדֵּשׁ וְלֹא בָעַל, אֵינוֹ לוֹקֶה[ו]. בָּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ, אֵינָן לוֹקִין[ז] מִשּׁוּם מַמְזֶרֶת[ח] - שֶׁאֵין • לְךָ בְּכָל חַיָּבֵי לָאוִין מִי שֶׁלּוֹקֶה עַל בְּעִילָה בִּלְא קִדּוּשִׁין, אֶלָּא • כֹּהֵן גָּדוֹל עַל אַלְמָנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

השגת הראב"ד

שאין . . קידושין א"א על הבבא ראשונה אין זה מחוור וקשיא ליה ממזרת דאלו נערות וכו' דפריך התם אי רבי יצחק קשיא ממזרת והמבין יבין.

אלא . . שיתבאר א"א לא נתבאר ולא יתבאר והאומרה לא יתפאר כי טעות גדול היא השתא איסור כהונה דכתיב ביה לא יקח אמרי' בעל ולא קידש לוקה הנך פסולין דלא כתיב בהו אלא ביאה לחודה לא כל שכן והדין נותן שהביאה תאסר כדי שלא ירבה ממזרות בישראל ופצוע דכא כדי שלא תזנה אשתו תחתיו והממזרות רבה.

ו) כי בקידושין לבד אין לאו. ז) כי האיסור מהתורה הוא: "לא יבוא בקהל ה'", ו'ביאה בקהל' נעשית רק על ידי קידושין. ח) אבל הוא לוקה משום "לא תהיה קדשה", כי הם עושים מעשה זנות.

הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת - הַוָּלָד כָּשֵׁר[ט], שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ עֶרְוָה.

ט) גרושתו שנישאת לאדם אחר, ואחר כך התגרשה מבעלה השני, אסורה על בעלה הראשון, אך אם חזרה לבעלה הראשון – הולד כשר.

ג. גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל - הַוָּלָד כָּשֵׁר, בֵּין בִּפְנוּיָה בֵּין בְּאֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן; וְגוֹי וְעֶבֶד הַבָּאִים עַל הַמַּמְזֶרֶת - הַוָּלָד מַמְזֵר[י]. וּמַמְזֵר הַבָּא עַל הַגּוֹיָה - הַוָּלָד גּוֹי; נִתְגַּיֵּר, הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר כִּשְׁאָר גֵּרִים. וְאִם בָּא עַל הַשִּׁפְחָה - הַוָּלָד עֶבֶד; שִׁחְרְרוֹ - הַוָּלָד כָּשֵׁר כִּשְׁאָר עֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִין, וּמֻתָּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל.

י) מפני שהוולד כמוה.

ד. זֶה הַכְּלָל: בֵּן הַבָּא מִן הָעֶבֶד, אוֹ מִן הַגּוֹי, אוֹ מִן הַשִּׁפְחָה, אוֹ מִן הַגּוֹיָה - הֲרֵי הוּא כְּאִמּוֹ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הָאָב.

לְפִי דָּבָר זֶה, הִתִּירוּ[יא] לְמַמְזֵר לִשָּׂא שִׁפְחָה כְּדֵי לְטַהֵר אֶת בָּנָיו - שֶׁהֲרֵי הוּא מְשֻׁחְרָר אוֹתָן, וְנִמְצְאוּ בְּנֵי חוֹרִין; וְלֹא גָּזְרוּ עַל הַשִּׁפְחָה לְמַמְזֵר, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַבָּנִים[יב].

יא) ואפילו לכתחילה. יב) חכמים גזרו ששפחה אסורה לבן חורין, אך בממזר לא גזרו כדי שיוכל לטהר את בניו.

ה. מִי שֶׁחִצָּיוֹ עֶבֶד וְחִצָּיוֹ בֶּן חוֹרִין[ג], הַבָּא עַל

72. שם.

אֵשֶׁת אִישׁ - אוֹתוֹ הַבֵּן[יד] אֵין לוֹ תַּקָּנָה[טו], מִפְּנֵי שֶׁצַּד מַמְזֵרוּת[טז] וְצַד עַבְדוּת[יז] מְעֹרָבִים בּוֹ; לְפִיכָךְ אָסוּר בְּשִׁפְחָה[יח], וְנִמְצָאוּ בָּנָיו[יט] כְּמוֹתוֹ לְעוֹלָם[כ].

יג) עבד של שני שותפים ואחר מהם שחרר את חלקו. יד) שנולד מביאה זו. טו) שנאמרה בהלכה הקודמת לישא ממזרת. טז) משום צד חירות - הוא כישראל הבא על אשת איש והוולד ממזר. יז) משום צד עבד - עבד הבא על בת ישראל הוולד כשר גם באשת איש. יח) מפני צד כשרות שבו שאסור בשפחה. יט) שנולדו באיסור. כ) שאסורין לישא לא בת ישראל ולא שפחה.

ו. גּוֹי הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה שֶׁטָּבְלָה[כא], הֲרֵי זֶה עֶבֶד, וְעֶבֶד שֶׁטָּבַל שֶׁבָּא עַל הַגּוֹיָה, הַוָּלָד גּוֹי - הַלֵּךְ אַחַר הָאֵם; אֲבָל גּוֹי הַבָּא עַל שִׁפְחָה גּוֹיָה[כב], אוֹ עֶבֶד גּוֹי[כג] שֶׁבָּא עַל גּוֹיָה בַּת חוֹרִין - הַלֵּךְ אַחַר הַזָּכָר[כד].

כא) לשם עבדות. כב) כלומר, שלא טבלה. כג) שלא טבל. כד) כי הכלל שבאומות העולם הולכים אחר הזכר. ומכיוון שהם לא טבלו, הם עדיין גויים, ואין להם דין של עבד ושפחה.

ז. מַמְזֵר מֻתָּר לִשָּׂא גִּיּוֹרֶת, וְכֵן הַמַּמְזֶרֶת מֻתֶּרֶת לְגֵר; וְהַבָּנִים מִשְּׁנֵיהֶם מַמְזֵרִים, שֶׁהַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַפָּגוּם; שֶׁנֶּאֱמַר[73]: "בִּקְהַל ה'", וּקְהַל גֵּרִים אֵינוֹ קָרוּי קְהַל ה'.

ח. גִּיּוֹרֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְגֵר, וְהוֹלִידוּ בֵּן - אַף עַל פִּי שֶׁהוֹרָתוֹ וְלֵדָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה, הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּמַמְזֶרֶת. וְכֵן בֶּן בֶּן בְּנוֹ, עַד שֶׁיִּשְׁתַּקַּע שֵׁם גִּיּוּתוֹ מִמֶּנּוּ, וְלֹא יִוָּדַע שֶׁהוּא גֵּר; וְאַחַר כָּךְ יֵאָסֵר בְּמַמְזֶרֶת. וְאֶחָד הַגֵּרִים וְאֶחָד עֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִין, דִּין אֶחָד לְכֻלָּן.

ט. גֵּר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת - הַוָּלָד יִשְׂרְאֵלִי לְכָל דָּבָר, וְאָסוּר בְּמַמְזֶרֶת.

י. שְׁלֹשָׁה מַמְזֵרִים הֵן - מַמְזֵר וַדַּאי, וּמַמְזֵר סָפֵק, וּמַמְזֵר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. אֵיזֶה הוּא מַמְזֵר וַדַּאי? זֶה שֶׁבָּא מִן הָעֲרָוָה הַוַּדָּאִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וּמַמְזֵר סָפֵק - זֶה שֶׁבָּא מִסָּפֵק עֲרָוָה, כְּגוֹן הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה סָפֵק קִדּוּשִׁין, אוֹ נִתְגָּרְשָׁה סָפֵק גֵּרוּשִׁין, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁמְעָה שֵׁמֶת בַּעֲלָהּ, וְנִשֵּׂאת, וַהֲרֵי בַּעֲלָהּ קַיָּם, וּבָא בַּעֲלָהּ עָלֶיהָ וְהִיא תַּחַת הַשֵּׁנִי - הֲרֵי הַבֵּן מַמְזֵר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[כה].

כה) אישה ששמעה שמת בעלה, והלכה ונישאה לאדם אחר, ואחר כך חזר בעלה הראשון, חכמים תיקנו שהיא צריכה להתגרש משניהם. אם בעלה השני לא גירש אותה, והיא חזרה לבעלה הראשון — הבן ממזר מדברי סופרים.

יא. פְּנוּיָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִזְּנוּת, אָמְרוּ לָהּ: 'מַה הוּא הָעֻבָּר הַזֶּה אוֹ הַיְלוּד הַזֶּה'? - אִם אָמְרָה: 'בֶּן כָּשֵׁר הוּא, וּלְיִשְׂרָאֵל נִבְעַלְתִּי' - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת, וְהַבֵּן כָּשֵׁר, וְאַף עַל פִּי שֶׁרֹּב הָעִיר שֶׁזְּנָתָה בָּהּ פְּסוּלִים[כו].

כו) ממזרים או נתינים.

יב. וְאִם לֹא נִבְדְּקָה אִמּוֹ עַד שֶׁמֵּתָה[כז], אוֹ שֶׁהָיְתָה חֵרֶשֶׁת אוֹ אִלֶּמֶת אוֹ שׁוֹטָה, אוֹ שֶׁאָמְרָה: 'לְפְלוֹנִי הַמַּמְזֵר נִבְעַלְתִּי', אוֹ 'לְפְלוֹנִי הַנָּתִין' - אֲפִלּוּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי מוֹדֶה שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ, הֲרֵי זֶה הַיְלוּד סְפֵק מַמְזֵר[כח]; כְּשֵׁם שֶׁזָּנַת עִם זֶה שֶׁהוֹדָה לָהּ, כָּךְ זָנְתָה עִם אַחֵר[כט]. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'שְׁתוּקִי' - שֶׁמַּכִּיר אֶת אִמּוֹ, וְאֵינוֹ מַכִּיר אֶת אָבִיו וַדַּאי.

כז) לא שאלו אותה למי היא נבעלה והיא מתה. כח) אישה נאמנת להכשיר את בנה, אך היא אינה נאמנת לפסול אותו. כט) שמא היא זינתה עם אדם אחר שהוא כשר, ואז גם הבן כשר ואסור בממזרת, ולפיכך אין מחזיקים אותו כממזר וודאי אלא כספק ממזר.

יג. וְכֵן בֵּן הַנִּמְצָא בַּשּׁוּק, וְהוּא הַנִּקְרָא 'אַסּוּפִי' - הֲרֵי הוּא סְפֵק מַמְזֵר, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין מַה הוּא.

יד. פְּנוּיָה שֶׁזְّנָתָה, וְאָמְרָה: 'בֵּן זֶה בֶּן פְּלוֹנִי הוּא' - אִם אוֹתוֹ פְּלוֹנִי כָּשֵׁר, הֲרֵי הַבֵּן כָּשֵׁר[ל]; וְאֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת לְהָיוֹת זֶה בְּנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי[לא]. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁחוֹשְׁשִׁין לִדְבָרֶיהָ[לב], וְיִהְיֶה הַבֵּן אָסוּר בִּקְרוֹבוֹת אוֹתוֹ פְּלוֹנִי, מִסָּפֵק. וְאִם אוֹתוֹ פְּלוֹנִי מַמְזֵר - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת לְהָיוֹת הַבֵּן מַמְזֵר וַדַּאי עַל פִּיהָ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אֶלָּא יִהְיֶה סְפֵק מַמְזֵר.

ל) כי נאמנת לומר לכשר נבעלתי. לא) כדי לפטור את אשתו מן הייבום אם אין לו ילדים, או כדי שיירש אותו. לב) אף על פי שאינה נאמנת לומר לשייך אותו שהוא בנו של אותו פלוני, מחמירים באיסור ערווה.

טו. אֲבָל הָאָב שֶׁהֶחֱזִיק שֶׁזֶּה בְּנוֹ, וְאָמַר: 'בְּנִי זֶה מַמְזֵר הוּא' - נֶאֱמָן; וְאִם יֵשׁ לַבֵּן בָּנִים - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינָה אוֹתוֹ תּוֹרָה אֶלָּא עַל בְּנוֹ,

73. דברים-כי־תצא, כג, ג.

שֶׁנֶּאֱמַר[74]: "כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר", יַכִּירֶנּוּ לַאֲחֵרִים.

טז. וּכְשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן לוֹמַר: 'בְּנִי זֶה בְּכוֹר' - כָּךְ נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהוּא מַמְזֵר, אוֹ בֶּן גְּרוּשָׁה, אוֹ בֶּן חֲלוּצָה. וְכֵן אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת - נֶאֱמָן לוֹמַר: 'עֻבָּר זֶה אֵינוֹ בְּנִי, וּמַמְזֵר הוּא'; וְיִהְיֶה מַמְזֵר וַדַּאי. וְהָאוֹמֵר עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא מַמְזֵר, נֶאֱמָן לֶאֱסֹר עַצְמוֹ בְּבַת יִשְׂרָאֵל[לג]; וְאָסוּר בְּמַמְזֶרֶת[לד], עַד שֶׁיְּוֻדַּע שֶׁהוּא מַמְזֵר. וּבְנוֹ כָּמוֹהוּ[לה]. וְאִם יֵשׁ לוֹ בְּנֵי בָנִים - אֵינוֹ נֶאֱמָן לִפְסֹל בְּנֵי בָנָיו[לו], וְלֹא יִפְסֹל אֶלָּא עַצְמוֹ.

לג) כי הוא עצמו אסר עליו בת ישראל. לד) כי להתיר לו ממזרת אינו נאמן. לה) שהתורה נתנה לאב נאמנות על בנו לפוסלו. לו) במקרה כזה גם על בניו אינו נאמן, כי יש לבניו בנים.

יז. אֲרוּסָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ - הֲרֵי הַוָּלָד בְּחֶזְקַת מַמְזֵר[לז]; וְאָסוּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר בְּמַמְזֶרֶת. וְאִם נִבְדְּקָה אִמּוֹ וְאָמְרָה: 'מֵאֲרוּסִי נִתְעַבַּרְתִּי' - נֶאֱמֶנֶת, וְהַוָּלָד כָּשֵׁר. וְאִם הִכְחִישָׁהּ הָאָרוּס וְאָמַר: 'מֵעוֹלָם לֹא בָּאתִי עָלֶיהָ' - הֲרֵי הַוָּלָד מַמְזֵר; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בְּחֶזְקַת בְּנוֹ, וְאָמַר: 'בְּנִי זֶה מַמְזֵר' - נֶאֱמָן. וְהָאִשָּׁה אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זוֹנָה, אֶלָּא נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר[לח]: 'לַאֲרוּסִי נִבְעַלְתִּי', וְאֵינָהּ זוֹנָה; וְאִם נִשֵּׂאת לְכֹהֵן - לֹא תֵצֵא[לט], וּוְלָדָהּ מִמֶּנּוּ כָּשֵׁר[מ].

לז) שהוא ספק ממזר ולא ממזר וודאי. לח) שאינו נאמן לפסול את האשה. לט) אבל לכתחילה אסורה להינשא לכהן מאחר שהארוס מכחישה. מ) הבן כשר לכהונה, שאינו חלל.

יח. הָיוּ הָעָם מְרַנְּנִים אַחֲרֶיהָ, וְהִיא אֲרוּסָה[מא], עִם אֲרוּסָהּ וְעִם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים[מב] - אַף עַל פִּי שֶׁבָּא עָלֶיהָ אֲרוּסָהּ בְּבֵית חָמִיו, הֲרֵי זֶה סְפֵק מַמְזֵר; כְּשֵׁם שֶׁהִפְקִירָה עַצְמָהּ לַאֲרוּסָהּ, הִפְקִירָה לַאֲחֵרִים[מג]. וְאִם נִבְדְּקָה וְאָמְרָה: 'עֻבָּר זֶה מֵאֲרוּסִי' - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

מא) אנשים מדברים עליה שהיא נבעלה בזמן שהיא ארוסה. מב) חושדים אותה ומלעיזים שבא עליה ארוסה וגם זנתה עם אחרים. מג) אבל כשהיא אינה חשודה שזנתה עם אחרים, וידוע שרק ארוסה בא עליה, הוולד כשר, ואין צריכים לבדוק אותה.

יט. אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וְאָמְרָה: 'עֻבָּר זֶה אֵינוֹ מִבַּעְלִי' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת לְפָסְלוֹ, וַהֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת; שֶׁלֹּא הֶאֱמִינָה תּוֹרָה אֶלָּא הָאָב. אָמַר הָאָב: 'אֵינוֹ בְּנִי', אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ בְּמְדִינַת הַיָּם - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת מַמְזֵר[מד]; וְאִם אָמְרָה: 'מִגּוֹי וְעֻבָּד נִתְעַבַּרְתִּי' - הֲרֵי הַוָּלָד כָּשֵׁר[מה], שֶׁאֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהַכְחִישָׁהּ בְּדָבָר זֶה. וְאֵין הָעֻבָּר מִשְׁתַּהֶה בְּמֵעֵי אִמּוֹ יָתֵר עַל שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ[מו].

מד) כלומר, ספק ממזר, שאולי מגוי נתעברה והוולד כשר. מה) כי היא נאמנת להכשיר את וולדה. מו) ואין להכשיר הוולד שהוא נולד מבעלה, אלא כשנולד בתוך שנים עשר חודש מיום שבעלה עזב אותה, שיותר משנים עשר חודש אין העובר יכול לשהות במעי אמו.

כ. אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁיָּצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מְזַנָּה תַּחַת בַּעְלָהּ, וְהַכֹּל מְרַנְּנִין אַחֲרֶיהָ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְבָנֶיהָ שֶׁמָּא מַמְזֵרִים הֵן, שֶׁרֹב בְּעִילוֹת אֵצֶל הַבַּעַל. וּמֵתֶר לִשָּׂא בִּתָּהּ לְכַתְּחִלָּה; אֲבָל הִיא עַצְמָהּ, חוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם זוֹנָה[מז]; וְאִם הָיְתָה פְּרוּצָה יָתֵר מִדַּי, אַף לְבָנֶיהָ חוֹשְׁשִׁין.

מז) כהן אסור לישא אותה מדין התורה, וישראל אם רוצה להתרחק מן הכיעור.

כא. דִּין תּוֹרָה שֶׁסְּפֵק מַמְזֵר מֻתָּר לָבוֹא בַּקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר[75]: "לֹא יָבוֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'" - מַמְזֵר וַדַּאי אָסוּר לָבוֹא בַּקָּהָל, וְלֹא סָפֵק; אֲבָל חֲכָמִים עָשׂוּ מַעֲלָה בְּיִחוּסִין, וְאָסְרוּ כָּל הַסְּפֵקוֹת לָבוֹא בַּקָּהָל. לְפִיכָךְ, מַמְזֵר וַדַּאי מֻתָּר לִשָּׂא מַמְזֶרֶת וַדָּאִית, אֲבָל מַמְזֵר סָפֵק, אוֹ שְׁתוּקִי, אוֹ אֲסוּפִי - אָסוּר לִשָּׂא בַּת יִשְׂרָאֵל.

כב. וְאָסוּר[מח] לִשָּׂא מַמְזֶרֶת, וַאֲפִלּוּ מַמְזֶרֶת מִסָּפֵק אֲסוּרָה לוֹ - שֶׁמָּא אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מַמְזֵר וְהַשֵּׁנִי מַמְזֵר וַדַּאי. וּמַמְזֵר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם [מדרבנן] מֻתָּר לִשָּׂא מַמְזֶרֶת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. וְכֵן שְׁאָר הַסְּפֵקוֹת אֲסוּרִין לִשָּׂא זֶה מִזֶּה.

מח) לספק ממזר, לשתוקי ואסופי.

כג. כֵּיצַד? שְׁתוּקִים וַאֲסוּפִים וּסְפֵק מַמְזֵרִים, אֲסוּרִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה; וְאִם נָשְׂאוּ - לֹא יְקַיְּמוּ אֶלָּא

74. דברים-כי־תצא, כא, יז. 75. דברים-כי־תצא, כג, ג.

יוֹצִיאוּ בְּגֵט, וְהַוָּלָד סָפֵק כַּאֲבוֹתָיו. וְאֵין לִסְפֵּקוֹת אֵלּוּ תַּקָּנָה, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁאוּ מִן הַגֵּרִים; וְהַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַפְּגוּם.

כד. כֵּיצַד? שְׁתוּקִי אוֹ אֲסוּפִי שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת אוֹ מְשֻׁחְרֶרֶת, אוֹ גֵּר וּמְשֻׁחְרָר שֶׁנָּשְׂאוּ שְׁתוּקִית אוֹ אֲסוּפִית - הַוָּלָד שְׁתוּקִי אוֹ אֲסוּפִי.

כה. הָאֲסוּפִי שֶׁנִּמְצָא בְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גּוֹיִים, בֵּין שֶׁהָיָה רֹב גּוֹיִים אוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה סְפֵק גּוֹי לְעִנְיַן יִחוּסִין; קִדֵּשׁ אִשָּׁה - צְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק. מִי שֶׁהֲרָגוֹ, אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו[מט].

מט) הסיבה שלא הולכים כאן אחר הרוב, היא מפני הכלל: "כל קבוע כמחצה על מחצה" - ספק שנוצר במקום קבוע, דינו כספק שווה, ואסור. למשל: תשע חנויות שמוכרות בשר כשר ואחת שמוכרת נבילה - אם אדם קנה ואינו יודע מאיפה, הבשר אסור, כי הספק נוצר במקום שבו גם האיסור נמצא בקביעות. לעומת זאת, אם הבשר נמצא מונח ברחוב, מותר, כי הוא "פירש" ממקומו - ואז הולכים אחר הרוב. אז למה כאן לא מקילים, הרי הילד "פירש" ממקומו? כי ביוחסין החמירו, שלא יבואו להתיר גם במקרה של קבוע ממש. כך גם באיסור אשת איש - לא סמכו שיש כאן רוב גויים, ולכן צריך לתת גט מספק. מצד שני בספק נפשות הקילו – ולכן גם בעיר שרובם ישראל, לא יהרגו את מי שהרג אותו, כי אולי הוא גוי, שאין חייבים על הריגתו מיתה.

כו. הִטְבִּילוּהוּ • בֵּית דִּין[נ] לְשֵׁם גֵּרוּת, אוֹ שֶׁטָּבַל מִשֶּׁהִגְדִּיל - הֲרֵי הוּא[נא] כִּשְׁאָר אֲסוּפִים הַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל.

השגת הראב"ד
הטבילוהו . . **אסופים** א"א אם רוב עכו"ם ונתגייר קרוב אני להכשיר עכו"ם הוא ונתגייר.

נ) כשהוא היה קטן, שמטבילין אותו על דעת בית דין. נא) שדינו כספק ממזר, שהטבילה מועילה רק להוציאו מכלל גוי אבל לא מספק ממזר.

הָיָה רֹב הָעִיר גּוֹיִים, מֻתָּר לְהַאֲכִילוֹ נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת[נב]; הָיָה רֻבָּן יִשְׂרָאֵל, מַחֲזִירִין לוֹ אֲבֵדָתוֹ כְּיִשְׂרָאֵל. מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה - מִצְוָה לְהַחְיוֹתוֹ כְּיִשְׂרָאֵל, וּמְפַקְּחִין עָלָיו אֶת הַגַּל בְּשַׁבָּת[נג]; וַהֲרֵי הוּא לְעִנְיַן נְזָקִין כְּכָל סְפֵק מָמוֹן - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[נד].

נב) אם הוא לא התגייר, מותר להאכילו נבלות, כי לעניין אכילת איסור, אנו דנים אותו שהוא "פירש", והרוב גויים (בשונה מיוחסין כמו שהסברנו בהלכה הקודמת). נג) כדי להצילו, כי גם ספק פיקוח נפש דוחה שבת. נד) לדוגמה: אם שור של ישראל נגח את שורו, ישראל בעל השור פטור, שיכול לומר לו, הבא ראיה שישראל אתה ואשלם לך.

כז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל מְדִינָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ[נה] שִׁפְחָה אוֹ גּוֹיָה הָרְאוּיָה לְוָלָד - הוֹאִיל וְהָאֲסוּפִי הַנִּמְצָא שָׁם סְפֵק גּוֹי אוֹ סְפֵק עֶבֶד, כְּשֶׁיִּשָּׂא הַגִּיּוֹרֶת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, הֲרֵי זוֹ סְפֵק אֵשֶׁת אִישׁ, וְהַבָּא • עָלֶיהָ פָּטוּר: שֶׁאֵין הוֹרְגִין מִסָّפֵק.

השגת הראב"ד
והכא . . **אשה** א"א מצאנו במס' סנהדרין שהולכין בדיני נפשות אחר הרוב ובמס' מכשירין ר' יהודה היא שאמר כן שאם היתה שם שפחה או עכו"ם היא חשודה להשליך.

נה) ואפילו בעיר שרובה ישראל.

וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַשְׁתּוּקִי שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהִיא עֲרָוָה עָלָיו - הֲרֵי זוֹ סְפֵק אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָיוֹת[נו].

נו) ולכן היא ספק אישתו, וספק אינה.

כח. וְאֵיזוֹ הִיא הָאִשָּׁה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עֲרָוָה עָלָיו? כָּל אִשָּׁה שֶׁהָיָה אָבִיהָ אוֹ אָחִיהָ קַיָּם כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה בּוֹ אִמּוֹ[נז]; וְכָל אִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה[נח], שֶׁמָּא אֵשֶׁת אָבִיו הִיא אוֹ אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו.

נז) שמא היא אחותו, או שהיא אחות אביו. נח) ובעלה הקודם היה קיים כשנתעברה בו אמו.

כט. וּמִנַּיִן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין הַשְׁתּוּקִי וְהָאֲסוּפִי אָסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עֲרָוָה עָלָיו? שֶׁהֲרֵי הַכָּשֵׁר שֶׁנִּבְדְּקָה אִמּוֹ[נט], אֵינוֹ אָסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עֲרָוָה עָלָיו. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ"[76]; וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאִם יַעֲשֶׂה זֶה, נִמְצָא אָב נוֹשֵׂא בִּתּוֹ וְאָח נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ[ס]. וְאִלּוּ הָיָה הַדִּין שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אָבִיו בְּוַדַּאי, אָסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עֲרָוָה עָלָיו - לֹא הָיֵינוּ בָּאִים לַמִּדָּה הַזֹּאת לְעוֹלָם, וְלֹא תִּהְיֶה הָאָרֶץ מְלֵאָה זִמָּה[סא].

נט) במקרה ששאלו את האישה ממי נבעלת, ואמרה מכשר נבעלתי, למרות שאין אנו יודעים מי אביו, הוא אינו אסור

76. ויקרא-קדושים, יט, כט.

על אף אחת, ויכול להתחתן עם כולם. ס) על הפסוק "אל תחלל את בתך להזנותה", דרשו חז"ל שהתורה מזהירה כאן מפני מצב שבו אדם נושא נשים רבות במקומות שונים, והילדים שיוולדו לו לא יכירו זה את זה. עם הזמן, עלול לקרות שאח ואחות יתחתנו מבלי לדעת שהם קרובי משפחה מצד האב. סא) שהרי אם ההלכה הייתה שאדם שאינו מכיר את אביו אסור לו לשאת אף אישה מחשש שהיא קרובת משפחה שלו - לא היה מקום לחשש שחז"ל העלו, ולפיו יש להזהיר אדם שלא יישא נשים רבות במקומות שונים בעולם, פן ילדיו יתחתנו זה עם זה מבלי לדעת שהם אחים. כי לפי אותה הלכה, כל ילד כזה ממילא לא היה רשאי להינשא לאיש, מחשש קרבה משפחתית.

הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין אוֹסְרִין עֲרָיוֹת וּמַחְזִיקִין אוֹתָן בִּשְׁאֵר בָּשָׂר בְּסָפֵק, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁזּוֹ עֶרְוָה עָלָיו: שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - כָּל הַיְתוֹמִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁלֹּא הִכִּירוּ אֲבוֹתֵיהֶם, הָיוּ אֲסוּרִין לְהִנָּשֵׂא בְּכָל מָקוֹם, שֶׁמָּא יִפְגְּעוּ בְּעֶרְוָה.

ל. הַוָּלָד שֶׁהָיָה מֵשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ, וּבָא אֶחָד וְאָמַר: 'בְּנִי הוּא, וַאֲנִי הִשְׁלַכְתִּיו' - נֶאֱמָן; וְכֵן אִמּוֹ נֶאֱמֶנֶת. נֶאֱסָף מִן הַשּׁוּק, וּבָאוּ אָבִיו וְאִמּוֹ אַחַר כָּךְ וְאָמְרוּ: 'בְּנֵנוּ הוּא' - אֵין נֶאֱמָנִין, הוֹאִיל וְיָצָא עָלָיו שֵׁם אֲסוּפִי; וּבִשְׁנֵי רְעָבוֹן נֶאֱמָנִין, שֶׁמִּפְּנֵי הָרָעָב הִשְׁלִיכוּהוּ וְהֵן רוֹצִין שֶׁיָּזּוּנוּ אוֹתָן אֲחֵרִים, וּלְפִיכָךְ שָׁתְקוּ עַד שֶׁנֶּאֱסָף.

לא. נִמְצָא הַוָּלָד מָהוּל, אוֹ שֶׁהָמְלַח [כדי להקשות איבריו], **אוֹ שֶׁהֶחְתַּל** [=נעטף בבגדים], **אוֹ שֶׁהָיָה הַכֹּחַל** [=משחה] **בְּעֵינָיו, אוֹ הַקְּמֵיעִין בְּצַוָּארוֹ, אוֹ שֶׁנִּמְצָא תַּחַת אִילָן מְסֻבָּךְ שֶׁאֵין חַיָּה נִכְנֶסֶת לוֹ וְהָיָה סָמוּךְ לָעִיר, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַסָּמוּךְ לָעִיר, אוֹ בִּצְדֵי רְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי; מֵאַחַר שֶׁהֵן מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת, בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר הוּא. אֲבָל אִם נִמְצָא מֵשְׁלָךְ בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ, אוֹ רָחוֹק מִן הָעִיר - אֲפִלּוּ תַּחַת אִילָן אוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אוֹ שֶׁנִּמְצָא תָּלוּי בְּאִילָן מְקוֹם שֶׁחַיָּה מַגַּעַת לוֹ - הֲרֵי זֶה אֲסוּפִי.**

לב. נֶאֱמֶנֶת חַיָּה [=מילדת] **לוֹמַר: 'זֶה הַבֵּן כֹּהֵן הוּא', אוֹ 'לֵוִי', אוֹ 'נָתִין', אוֹ 'מַמְזֵר' - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין יִחוּסוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֶחֱזִקָה בֶּאֱמֶנוּת, וְלֹא עָרְעֵר עָלֶיהָ**[סב] **אָדָם. אֲבָל אִם עָרְעֵר עָלֶיהָ אֲפִלּוּ אֶחָד, וְאָמַר: 'בְּשֵׁקֶר מְעִידָה' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת; וַהֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר**[סג]**, וְאֵין לוֹ יִחוּס**[סד].

סב) כלומר, על המיילדת המעידה. סג) זה שהמיילדת העידה עליו שהוא ממזר, מכיוון שהוכחשה על ידי עד אחד. סד) זה שהעידה עליו שהוא כהן.

לג. דָּבָר בָּרוּר[סה]**, שֶׁהַשְּׁתוּקִי אָסוּר לִשָּׂא שְׁתוּקִית, וְהָאֲסוּפִי אָסוּר בַּאֲסוּפִית, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵקוֹת; אֲבָל מַמְזֵרִים וַדָּאִיִּים וּנְתִינִים, מֻתָּרִין לָבוֹא זֶה בָּזֶה, וְהַוָּלָד מַמְזֵר. וּשְׁתוּקִי וַאֲסוּפִי מֻתָּר בִּנְתִינִים כִּשְׁאָר גֵּרִים, וְהַוָּלָד סָפֵק.**

סה) בהלכה זו מסכם הרמב"ם את דיני ממזרות השנויים בפרק זה.

פֶּרֶק טז

דיני פצוע דכא וכרות שפכה.

א. פְּצוּעַ דַּכָּא[א] **וּכְרוּת שָׁפְכָה**[ב] **שֶׁנִּשְׂאוּ בַּת יִשְׂרָאֵל וּבְעָלוּ - לוֹקִין, שֶׁנֶּאֱמַר**[77]**: "לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל ה'"; וּמֻתָּרִין לִשָּׂא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת**[ג]**. וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן**[ד] **שֶׁהוּא פְּצוּעַ דַּכָּא - מֻתָּר לִשָּׂא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת, שֶׁאֵינוֹ בִּקְדֻשָּׁתוֹ**[ה]**; וַאֲפִלּוּ נְתִינָה**[ו] **אוֹ אַחַת מִן הַסְּפֵקוֹת**[ז]**, מֻתֶּרֶת לוֹ;**

א) אדם שנפצעו הביצים שלו. ב. אדם שנכרת הגיד שלו. ג) כי גרים אינם קרויים קהל. ד) שכהן אסור לישא גיורת ומשוחררת. ה) אין בו קדושת כהונה. ו) 'נתינים' שאיסורן רק מדרבנן, בפצוע דכא וכרות שפה לא גזרו שלא להתחתן איתם. ז) של ממזרים שמותרים מן התורה, וחכמים אסרו.

ב. הוֹאִיל וּפְצוּעַ דַּכָּא אָסוּר לָבוֹא בַּקָּהָל, לֹא גָּזְרוּ בּוֹ עַל הַנְּתִינִים וְלֹא עַל הַסְּפֵקוֹת. אֲבָל• פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה אָסוּר בְּמַמְזֶרֶת וַדָּאִית, שֶׁהֲרֵי אִסּוּרָהּ מִן הַתּוֹרָה.

השגת הראב"ד

אבל . . התורה א"א ובריתא זו הביאהו לומר כך פצוע דכא מותר בנתינה ולא אמר בממזרת אלמא אסור בממזרת והאי סברא לא נהירא חדא דמתני' קתני ואינן אסורים אלא מלבא בקהל וממזרת לאו קהל הוא ועוד פצוע דכא כהן שמותר בגיורת דרב ששת הכי פשט להו והלא גיורת לכהן אסורה מדאורייתא היא ושריא ליה דלאו בקדושתיה קאי וה"ה לישראל פסול בממזרת ואי אמרת אמאי קאמר בנתינה ליתני בממזרת אימא לך רבותא קמ"ל דאפילו לרבי יהודה דאמר קהל גרים אקרי קהל גר כשר אבל הני דפסולים לא וכ"ש ממזרת דלאו קהל הוא כלל.

77. דברים-כי־תצא, כג, ב.

ג. אֵיזֶה הוּא פִּצּוּעַ דַּכָּא? כָּל שֶׁנִּפְצְעוּ הַבֵּיצִים שֶׁלּוֹ; וּכְרוּת שָׁפְכָה - כָּל שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד שֶׁלּוֹ. וּבִשְׁלֹשָׁה אֵיבָרִין אֶפְשָׁר שֶׁיּוֹלִיד הַזָּכָר - בַּגִּיד, וּבַבֵּיצִים, וּבַשְּׁבִילִין שֶׁבָּהֶן תִּתְבַּשֵּׁל שִׁכְבַת הַזֶּרַע, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'חוּטֵי בֵיצִים'; וְכֵיוָן שֶׁנִּפְצַע אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֵבָרִים אֵלּוּ, אוֹ נִכְרַת, אוֹ נִדּוֹךְ [=נמעך] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

ד. כֵּיצַד? נִפְצַע הַגִּיד אוֹ נִדּוֹךְ, אוֹ שֶׁנִּכְרְתָה הָעֲטָרָה[ח] אוֹ לְמַעְלָה מֵעֲטָרָה[ט] - פָּסוּל. וְאִם נִכְרַת מֵרֹאשׁ הָעֲטָרָה, וְנִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה מֵקֵף לְכָל הַגִּיד - כָּשֵׁר; נִכְרַת הַגִּיד לְמַעְלָה מֵעֲטָרָה כְּקוּלְמוֹס[י] אוֹ כְּמַרְזֵב[יא] - כָּשֵׁר.

ח) נכרת הגיד מהעטרה ולמטה כלפי הארץ. ט) למעלה מהעטרה לכיוון הגוף. י) לא נכרת הכל, את נכרת מהצדדים, כמו שמחددים קולמוס. יא) תעלה חקוקה לכל האורך.

ה. נִקַּב לְמַטָּה מֵעֲטָרָה, כָּשֵׁר. נִקְּבָה הָעֲטָרָה עַצְמָהּ - אִם כְּשִׁירְאָה קְרִי תֵּצֵא שִׁכְבַת זֶרַע מִן הַנֶּקֶב, פָּסוּל; נִסְתַּם הַנֶּקֶב, חָזַר לְהֶכְשֵׁרוֹ. נִקַּב לְמַטָּה מֵעֲטָרָה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ לְמַעְלָה בְּתוֹךְ הָעֲטָרָה[יב], פָּסוּל - שֶׁהָעֲטָרָה כֻּלָּהּ מְעַכֶּבֶת.

יב) הנקב עובר מצד לצד, מתחיל למטה מן העטרה ויוצא כנגדו למעלה בתוך העטרה.

ו. נִסְתַּם שְׁבִיל [=צינור] שִׁכְבַת זֶרַע, וְחָזַר לִרְאוֹת שִׁכְבַת זֶרַע מִשְּׁבִיל שֶׁמַּשְׁתִּין בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

ז. נִכְרְתוּ הַבֵּיצִים אוֹ אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁנִּפְצְעָה אַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁנִּדּוֹכָה, אוֹ שֶׁחִסַּרָה[יג], אוֹ שֶׁנִּקְּבָה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל; נִכְרְתוּ חוּטֵי בֵיצִים אוֹ אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁנִּדּוֹךְ, אוֹ נִפְצַע - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

יג) שחסר חלק מאחד הביצים.

ח. נִקַּב חוּט מֵחוּטֵי הַבֵּיצִים לִשְׁבִיל מֵי רַגְלַיִם, וַהֲרֵי הוּא מֵטִיל מַיִם מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת, מִשְּׁבִיל הַמַּיִם וּמִשְּׁבִיל שִׁכְבַת זֶרַע - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ט. כָּל פָּסוּל שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, בְּשֶׁלֹּא הָיוּ בִּידֵי שָׁמַיִם - כְּגוֹן שֶׁכְּרָתוֹ אָדָם אוֹ כֶּלֶב, אוֹ הִכָּהוּ קוֹץ, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ; אֲבָל אִם נוֹלַד כְּרוּת שָׁפְכָה, אוֹ פִּצּוּעַ דַּכָּא, אוֹ שֶׁנּוֹלַד בְּלֹא בֵיצִים, אוֹ שֶׁחָלָה מֵחֲמַת גּוּפוֹ וּבָטְלוּ מִמֶּנּוּ אֵבָרִים אֵלּוּ, אוֹ שֶׁנּוֹלַד בָּהֶן שְׁחִין וְהִמְסָה [=מוסס] אוֹתָם אוֹ כָּרָתָן - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר לָבוֹא בַּקָּהָל, שֶׁכָּל אֵלּוּ בִּידֵי שָׁמַיִם.

י. אָסוּר לְהַכְפִּיד [=להשחית] אֶבְרֵי הַזֶּרַע - בֵּין בְּאָדָם בֵּין בַּבְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, אֶחָד טְמֵאִים וְאֶחָד טְהוֹרִים, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר[78]: "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ", מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁדָּבָר זֶה נוֹהֵג בְּכָל מָקוֹם; וְעִנְיַן הַכָּתוּב, לֹא יַעֲשֶׂה זֹאת בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּין בְּגוּפָן בֵּין בְּגוּפוֹת אֲחֵרִים.

וְכָל הַמְסָרֵס - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם; וַאֲפִלּוּ מְסָרֵס אַחַר הַמְסָרֵס לוֹקֶה.

יא. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּא וְכָרַת אֶת הַגִּיד, וּבָא אַחֵר וְכָרַת אֶת הַבֵּיצִים אוֹ נִתְקָן, וּבָא אַחֵר וְכָרַת אֶת חוּטֵי הַבֵּיצִים, אוֹ שֶׁבָּא אֶחָד וּמִעֵךְ אֶת הַגִּיד, וּבָא אַחֵר וְנִתְקוֹ, וּבָא אַחֵר וּכְרָתוֹ - כֻּלָּן לוֹקִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סֵרֵס הָאַחֲרוֹן אֶלָּא מְסָרֵס; בֵּין בְּאָדָם, בֵּין בַּבְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. וְהַמְסָרֵס אֶת הַנִּקְבָה, בֵּין בְּאָדָם בֵּין בִּשְׁאָר מִינִים - פָּטוּר.

יב. הַמַּשְׁקֶה עִקָּרִין[יד] לְאָדָם, אוֹ לִשְׁאָר מִינִים, כְּדֵי לְסָרְסוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[טו]; וְאִשָּׁה מֻתֶּרֶת לִשְׁתּוֹת עִקָּרִין שֶׁמְּסָרְסִין אוֹתָהּ עַד שֶׁלֹּא תֵּלֵד. הֲרֵי שֶׁכָּפַת אֶת הָאָדָם וְשִׁסָּה בּוֹ כֶּלֶב אוֹ שְׁאָר חַיּוֹת, עַד שֶׁעָשָׂהוּ כְּרוּת שָׁפְכָה, אוֹ שֶׁהוֹשִׁיבוֹ בְּמַיִם אוֹ בְּשֶׁלֶג, עַד שֶׁבִּטֵּל מִמֶּנּוּ אֵבְרֵי תַּשְׁמִישׁ - אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיְּסָרֵס בְּיָדוֹ. וְרָאוּי לְהַכּוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [-מלקות מתקנת חכמים].

יד) סמים שגורמים לעקרות. טו) כיון שלא נגע באיברי התולדה ומאליו מסתרס.

יג. אָסוּר לוֹמַר לְגוֹי לְסָרֵס בְּהֵמָה שֶׁלָּנוּ; וְאִם לְקָחָהּ הוּא מֵעַצְמוֹ לְסָרֵס אוֹתָהּ, מֻתָּר. וְאִם הֶעֱרִים יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר זֶה, קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמוֹכְרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר; וַאֲפִלּוּ לִבְנוֹ הַגָּדוֹל מֻתָּר לְמָכְרָהּ; אֲבָל לִבְנוֹ הַקָּטָן - אֵינוֹ מוֹכְרָהּ לוֹ וְלֹא נוֹתְנָהּ לוֹ.

78. ויקרא-אמור, כב, כד.

פֶּרֶק יז

דיני נשים שנאסרו על הכהנים.

א. שֶׁלֹּשׁ נָשִׁים נֶאֱסְרוּ [מן התורה] **עַל כָּל הַכֹּהֲנִים - גְּרוּשָׁה, וְזוֹנָה[א], וַחֲלָלָה[ב]; וְעַל כֹּהֵן גָּדוֹל אַרְבַּע - אֵלּוּ הַשָּׁלֹשׁ, וְהָאַלְמָנָה. אֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אוֹ הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים[ג], וְאֶחָד כֹּהֵן הָעוֹבֵד אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמִּנּוּהוּ וְעָבַר[ד], וְכֵן כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[ה] - כֻּלָּן מְצַוִּין עַל הַבְּתוּלָה וַאֲסוּרִין בְּאַלְמָנָה.**

א) אישה נוכרית או אישה שנבעלה לאדם שאסור לה להינשא אליו. ב) אישה שנולדה מאיסורי כהונה. ג) "מרובה בגדים" הוא כהן גדול בזמן בית שני, שאז לא היה להם שמן המשחה, אבל נעשה לכהן גדול בלבישת בגדי כהונה גדולה. ד) כהן שנתמנה באופן זמני להיות כהן גדול בזמן יום כיפור, כדי לשמש גיבוי למקרה שמשהו יארע לכהן הגדול ולא יוכל לעשות את עבודת יום כיפור. אחרי יום כיפור זמנו עבר, והוא חזר להיות כהן רגיל. ה) תפקידו של כהן משוח מלחמה לדבר אל העם לפני שיוצאים למלחמה.

ב. כָּל כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא אַחַת מֵהַשָּׁלֹשׁ נָשִׁים, בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל בֵּין כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וּבָעַל - לוֹקֶה. וְאִם בָּא עָלֶיהָ דֶּרֶךְ זְנוּת - אֵינוֹ • לוֹקֶה מִשּׁוּם זוֹנָה[ו], אוֹ גְּרוּשָׁה, אוֹ חֲלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר[79]: "לֹא יִקָּחוּ" - עַד שֶׁיִּקַּח וְיִבְעֹל[ז].

ו) אבל הוא לוקה משום "לא תהיה קדשה", כי הם עושים מעשה זנות. ז) צריך להיות גם קידושין וגם ביאה.

ג. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּעַל אַלְמָנָה - לוֹקֶה אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר[80]: "וְלֹא יְחַלֵּל" - כֵּיוָן שֶׁבְּעָלָהּ, חִלְּלָהּ וּפְסָלָהּ לַכְּהֻנָּה; אֲבָל זוֹנָה וַחֲלָלָה וּגְרוּשָׁה - הֲרֵי הֵן מְחֻלָּלוֹת וְעוֹמְדוֹת קֹדֶם בְּעִילָתוֹ. לְפִיכָךְ לוֹקֶה כֹּהֵן גָּדוֹל לְבַדּוֹ עַל בְּעִילַת אַלְמָנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם קִדּוּשִׁין; שֶׁהֲרֵי חִלְּלָהּ, וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא יְחַלֵּל כְּשֵׁרִים - לֹא אִשָּׁה, וְלֹא זַרְעוֹ.

ד. קִדֵּשׁ כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה וּבְעָלָהּ - לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם "אַלְמָנָה לֹא יִקָּח"[81], וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל"[82]. וּבֵין כֹּהֵן גָּדוֹל וּבֵין כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה מִן הָאַרְבַּע וְלֹא בָּעַל - אֵינוֹ לוֹקֶה.

ה. וְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא לוֹקֶה - הִיא לוֹקָה, וְכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה - הִיא אֵינָהּ לוֹקָה; שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין אִשָּׁה לְאִישׁ לָעֲנָשִׁין, אֶלָּא בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[83].

ו. כָּל כֹּהֵן הַבָּא עַל הַגּוֹיָה, בֵּין גָּדוֹל בֵּין הֶדְיוֹט - לוֹקֶה מִשּׁוּם זוֹנָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בַּת קִדּוּשִׁין[ח]; וְהוּא אָסוּר בִּבְעִילַת זוֹנָה, בֵּין יִשְׂרְאֵלִית בֵּין גּוֹיָה.

ח) לכן לוקה בבעילה בלבד.

ז. הַחֲלוּצָה[ט] אֲסוּרָה לְכֹהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּגְרוּשָׁה; וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם. כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא סְפֵק חֲלוּצָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחְתָּיו, וְהִיא כְּשֵׁרָה[י] וּוְלָדָהּ כָּשֵׁר; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל סְפֵק חֲלוּצָה, אֶלָּא עַל חֲלוּצָה וַדָּאִית. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה סְפֵק גְּרוּשָׁה, אוֹ סְפֵק זוֹנָה, אוֹ סְפֵק חֲלָלָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, וּמוֹצִיא בְּגֵט[יא].

ט) אישה שבעלה מת ללא ילדים, ואחיי בעלה לא יבמו אותה, אלא חלצו בפניה. י) כלומר, היא איננה ספק חללה. יא) כי כל אלו הם ספק מהתורה, ובספק מהתורה יש להחמיר.

ח. כְּלָל גָּדוֹל הוּא בְּכָל אִסּוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה הָאִסּוּר הָאַחֵר מוֹסִיף דְּבָרִים אֲחֵרִים עַל אוֹתוֹ הָאִסּוּר[יב], אוֹ אִם הָיָה כּוֹלֵל דְּבָרִים אֲחֵרִים עִם אִסּוּר זֶה[יג].

יב) כלומר, שנוספו עוד אנשים שנאסרו באותו הדבר. אנו אומרים מתוך שהאיסור החדש חל על האנשים האחרים שלא היו בכלל האיסור הקודם, האיסור הנוסף חל גם על אותו האיש שנאסר כבר ע"י האיסור הקודם. יג) כלומר, שהתווספו עוד דברים שנאסרו ולא היו בכלל האיסור הראשון, ואנו אומרים, מתוך שהאיסור החדש חל על אותם הדברים שמקודם היו מותרים, חל האיסור שוב גם על אותו הדבר שכבר היה אסור.

ט לְפִיכָךְ[יד] אִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אַלְמָנָה, וְנַעֲשָׂת גְּרוּשָׁה,

השגת הראב"ד

אינו . . ויבעול א"א אין השכל מודה בזה שהרי למדו כהן הדיוט מכהן גדול לחלול הזרע בג"ש זונה זונה הלכך כי הדדי נינהו באסורייהו וטעות הוא בידו והטעהו מה שראה בגמרא כהן גדול באלמנה לוקה שתים אחד משום לא יקח ואחד משום לא יחלל והוא סבר דוקא כהן גדול ולא היא אלא משום דלא מיתני ליה בכהן הדיוט חלול דאשה בשלא גמר ביאתו קמיירי דליכא חילול זרע.

79. ויקרא-אמור, כא, ז. 80. ויקרא-אמור, כא, טו. 81. ויקרא-אמור, כא, יד. 82. שם, פסוק טו. 83. לעיל ג, יד.

וְנַעֲשָׂת חֲלָלָה, וְנַעֲשָׂת זוֹנָה, וּבָא עָלֶיהָ כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַר כָּךְ - לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקָיּוֹת עַל בִּיאָה אַחַת[טו]; לְפִי שֶׁהָאַלְמָנָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וּמֻתֶּרֶת לְהֶדְיוֹט;

יד) מפני שבאיסור מוסיף, איסור חל על איסור. טו) כפי שיבואר בהלכה הבאה.

ל. חָזְרָה לִהְיוֹת גְּרוּשָׁה[טז] - נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר וְנֶאֱסְרָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, לְפִיכָךְ נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר אַחֵר עַל אִסּוּר הָאַלְמָנָה[יז], וְעַדַיִן הִיא מֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל תְּרוּמָה[יח]. נַעֲשָׂת חֲלָלָה - נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסְרָה בִּתְרוּמָה, וַעֲדַיִן הִיא מֻתֶּרֶת לְיִשְׂרָאֵל. נַעֲשָׂת זוֹנָה - הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם זְנוּת שֶׁאוֹסֶרֶת עַל יִשְׂרָאֵל אִם זִנְּתָה אִשְׁתּוֹ בְּרָצוֹן, נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר אַחֵר[יט].

טז) אלמנה שנעשתה גרושה. יז) גם לכהן הגדול נוסף איסור, מתוך שנוסף עכשיו איסור חדש לכהן הדיוט. יח) אם האלמנה שנעשתה גרושה היא בת כהן, היא עדיין מותרת לאכול בתרומה. יט) היות שאישה שזינתה מרצון היא הופכת להיות זונה ונאסרת על ישראל, לכן נוסף באיסור נאסר חדש – הישראל.

וְהוּא הַדִּין לְכֹהֵן הֶדְיוֹט שֶׁבָּא עַל הַגְּרוּשָׁה שֶׁנַּעֲשָׂת חֲלָלָה וְאַחַר כָּךְ זוֹנָה - שֶׁהוּא לוֹקֶה שָׁלֹשׁ עַל בִּיאָה אַחַת; אֲבָל אִם נִשְׁתַּנָּה סֵדֶר זֶה, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת[כ].

כ) כי האיסורים האחרים שבאו אחרי איסור זונה, לא הוסיפו לא נאסרים ולא איסורים חדשים, ונשאר הכלל: אין איסור חל על איסור.

לא. מִי שֶׁנִּתְאַלְמְנָה מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה, אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה - אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ אֶלָּא אַחַת עַל כָּל בִּיאָה.

אַלְמָנָה, בֵּין מִן הָאֲרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין - אֲסוּרָה.

יב. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת אָחִיו - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִן הָאֲרוּסִין[כא], הֲרֵי זֶה לֹא יְיַבֵּם, אֶלָּא חוֹלֵץ. נָפְלָה לוֹ יְבָמָה וְהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר[כב] כְּשֶׁהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט, הֲרֵי זֶה לֹא יְיַבֵּם אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה; אֲבָל אִם אֵרַס אֶת הָאַלְמָנָה, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל - הֲרֵי זֶה יִכְנֹס אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה[כג]. הָיְתָה מְקֻדֶּשֶׁת סְפֵק קִדּוּשִׁין, וּמֵת אֲרוּסָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק אַלְמָנָה[כד].

כא) והיא עדיין בתולה, ואין בה איסור 'עשה' של "כי אם בתולה מעמיו יקח". כב) קידש את היבמה בקידושי כסף או שטר, וביבמה קידושין אלו קונים רק מדרבנן, אבל מן התורה יבמה נקנית רק בביאה. כג) מפני שכבר קנה אותה לפני שנתמנה לכהן גדול. כד) ואסורה לכהן גדול.

יג. מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁיִּשָּׂא נַעֲרָה בְּתוּלָה; וּמִשֶּׁתִּבְגַּר[כה] - תֵּאָסֵר עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר[84]: "וְהוּא • אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח" - "אִשָּׁה", לֹא קְטַנָּה[כו]; "בִּבְתוּלֶיהָ", לֹא בּוֹגֶרֶת. הָא כֵּיצַד? יָצָאת מִכְּלַל קְטַנּוּת, וְלִכְלַל בַּגְּרוּת לֹא בָּאָה - זוֹ נַעֲרָה. וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא שְׁתֵּי נָשִׁים לְעוֹלָם כְּאַחַת - שֶׁנֶּאֱמַר[85]: "יִקַּח אִשָּׁה", אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם.

השגת הראב"ד

והוא . . שתיים א"א לא מתחורא זאת הסברא שלא אמרו במס' יומא אלא ביתו אמר רחמנא ולא ב' בתים ואפשר שלא נאסר בב' נשים אלא ביו"כ שמא ימשוך לבו אחריהן ויבא לידי טומאה, אבל הדעת נותנת כן כדי שלא יצטרך לגרש ערב י"כ אלא שאני מוצא וישא לו יהוידע נשים שתים ויולד בנים ובנות.

כה) כי בוגרת נתמעטו קצת בתוליה, והתורה אמרה "בבתוליה", שישנן אצלה כל הבתולים. כו) בת שגילה פחות מן 12 שנה ויום אחד נקראת קטנה, ומגיל זה ולמעלה אם צמחו לה שתי שערות למטה בגוף במקומות ידועים שמתמלאים שער עם גידול הבת - היא נקראת נערה, עד ששה חדשים שלמים. לאחר מכאן נקראת בוגרת.

יד. כֹּהֵן גָּדוֹל - לֹא יִשָּׂא מֵכַּת עֵץ[כז], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה. נִבְעֲלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, הֲרֵי זוֹ כְּנִבְעֶלֶת כְּדַרְכָּהּ; נִבְעֲלָה לִבְהֵמָה, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

כז) שנשרו בתוליה מחמת מכה שקיבלה.

טו. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנָּשָׂא בְּעוּלָה - אֵינוֹ לוֹקֶה[כח], אֲבָל מוֹצִיא בְּגֵט; נָשָׂא בּוֹגֶרֶת אוֹ מֵכַּת עֵץ - הֲרֵי זֶה יְקַיֵּם.

כח) מפני שאינו עובר אלא על מצוות 'עשה' "כי אם בתולה", בתולה ולא בעולה – ורק על מצוות לא תעשה לוקין.

---

84. ויקרא-אמור, כא, יג. 85. שם, פסוק יד.

שיישא נערה בתולה: גדר מצוה זו – לקו"ש חי"ז ע' 172 הע' 5.

אֵרֵס בְּעוּלָה, וְנִתְמַנָּה כֹּהֵן גָּדוֹל - הֲרֵי זֶה יִכְנֹס אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה[כט].

כט) כי קנה אותה עוד קודם שנתמנה.

ט״ז. אָנַס נַעֲרָה בְּתוּלָה אוֹ פִּתָּה אוֹתָהּ - אֲפִלּוּ אֲנָסָהּ אוֹ פִּתָּהּ כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה כֹּהֵן גָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּכְנֹס - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס[ל]**; וְאִם כָּנַס, מוֹצִיא.**

ל) אף על פי שהדין היה צריך לכנוס אותה, כמו כל אחד שאנס או פיתה נערה, היות שהוא נתמנה לכהן גדול — היא נאסרה עליו.

י״ז. אֵרֵס אֶת הַקְּטַנָּה, וּבָגְרָה תַּחְתָּיו קֹדֶם נִשּׂוּאִין - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׂתַּנָּה גּוּפָהּ[לא]**; וְאִם כָּנַס, לֹא יוֹצִיא**[לב].

לא) ואין זה דומה לאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול שיכול לכונסה אחר שנתמנה, מפני שנשתנה גופה מקטנה לבוגרת. לב) שהרי אפילו בבוגרת אם עבר ונשאה יקיים אותה.

י״ח. אַחַת גְּרוּשָׁה מִן הָאֲרוּסִין אוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין; אֲבָל הַמְמָאֶנֶת[לג] **- אֲפִלּוּ גֵּרְשָׁהּ בְּגֵט, וְהֶחְזִירָהּ וּמֵאֲנָה בּוֹ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְכֹהֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין**[לד]**. וְכָל מִי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַחֲלִיצָה**[לה] **- אִם נֶחְלְצָה, לֹא נִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה.**

לג) הנושא קטנה יתומה שאין לה אב, והשיאוה אחיה ואמה ולא רצתה בבעלה אינה צריכה ממנו גט, אלא ממאנת והולכת לה, כי רק לאב נתנה תורה זכות לקבל קידושי בתו. לד) פרק יא, הלכה ט״ז: "שכל היוצאת במיאון, אף־על־פי שקדמו גט, הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם". לה) כגון החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת, ואז מתברר שהיא אינה צריכה חליצה.

י״ט. יָצָא עָלָיו קוֹל: 'אִישׁ פְּלוֹנִי כֹּהֵן כָּתַב[לו] **גֵּט לְאִשְׁתּוֹ', אוֹ 'נָתַן גֵּט לְאִשְׁתּוֹ', וַהֲרֵי הִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו וּמְשַׁמַּשְׁתּוֹ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת בַּעְלָהּ**[לז]**; וְאִם נִשֵּׂאת לְכֹהֵן אַחֵר**[לח]**, תֵּצֵא מִן הַשֵּׁנִי**[לט].

לו) ויש אנשים שקורין לנתינת הגט כתיבה. לז) אף על פי שלפי הקול היא גרושה, ואסורה להיות עם כהן, אינה צריכה לצאת כיון שיצא עליה קול כשהיא נמצאת כבר תחתיו. לח) אחר שמת בעלה הראשון. לט) מפני שלגבי הכהן השני, קדם הקול שהיא גרושה לנישואין.

כ. יָצָא שְׁמָהּ בָּעִיר, שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה וְנִתְגָּרְשָׁה • מִן הַקִּדּוּשִׁין - חוֹשְׁשִׁין לָהּ[מ]**, כְּמוֹ • שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין.**

מ) ואסורה לכהן כמגורשת.

השגת הראב״ד

ונתגרשה . . לה א״א איני יודע מהו אבל אין הפרש בקולות בין גרושה לחלוצה ולא בין שאר הקולות חוץ משם מזנה דתלינן בפריצותא ואינשי קרו לה מזנה משום פריצותא ושאר הקולות אם הוחזקו בבית דין שאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני עד שהגיעו קרוב לדברים ברורים חוששין להם.

כמו . . גירושין א״א והוא בהלכות גירושין לא כתב אלא כמו שהוא בגמרא שאם יצא קול שנתקדשה ונתגרשה מותרת לכל אדם קול ושוברו עמו ולא דברו שם על כהונה, מ״מ אמת הוא שאם הוחזק קול בבית דין אסורה לכהן וכן כל קול שהוחזק בבית דין שלא יהא קול הברה חוששין לה ובלבד שלא תהא בתר אירוסין.

אֲבָל אִם יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא חֲלוּצָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[מא].

מא) שהקול אינו אלא כספק, ובספק חלוצה לא גזרו.

כא. יָצָא קוֹל עַל הַבְּתוּלָה שֶׁהִיא בְּעוּלָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[מב]**, וְתִנָּשֵׂא לְכֹהֵן גָּדוֹל; יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שִׁפְחָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, וְתִנָּשֵׂא אֲפִלּוּ** ♛ **לְכֹהֵן. יָצָא לָהּ שֵׁם שֶׁהִיא מְזַנָּה בָּעִיר - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ**[מג]**; וַאֲפִלּוּ הוֹצִיאָהּ בַּעֲלָהּ מִשּׁוּם שֶׁעָבְרָה עַל דָּת מֹשֶׁה וְיִהוּדִית**[מד]**, אוֹ בְּעֵדֵי דָּבָר מְכֹעָר**[מה]**, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן לָהּ גֵּט - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְכֹהֵן; שֶׁאֵין אוֹסְרִין אִשָּׁה מֵאֵלּוּ אֶלָּא בְּעֵדוּת בְּרוּרָה**[מו]**, אוֹ בְּהוֹדָאַת פִּיהָ.**

מב) כי מדובר בפסול משפחה, ואין פוסלין אישה בפסולי משפחה אלא אם יש ראיה ברורה. מג) ומותרת לכהן. מד) הנהגות צניעות שקיבלו בנות ישראל. מה) עדים שהיא עשתה מעשה מכוער. מו) שהאישה זינתה.

~ יום רביעי י״ט אייר ~

פֶּרֶק יח

מי היא הזונה האמורה בתורה, ודין שבויה.

א. מִפְּנֵי הַשְּׁמוּעָה[א] **לָמְדוּ, שֶׁהַזּוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הִיא כָּל שֶׁאֵינָהּ בַּת יִשְׂרָאֵל**[ב]**, אוֹ • בַּת**

השגת הראב״ד

או . . לחלל א״א ליתנהו להני כללי שאין זונה אלא מחייבי כריתות או מעכו״ם ועבד שאין בהן קידושין מיהו כל הפסולים לבא בקהל אם באו עליה פסלוה

♛ הפניות לשיחות קודש ♛

אין חוששין לה: עד היכן יש ללמד זכות על בת אברהם יצחק ויעקב! — יין מלכות סס״ז.

יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְעֲלָה לְאָדָם שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ אִסּוּר הַשָּׁוֶה בַּכֹּל[ג], אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה לְחָלָל[ד] אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לוֹ.

מן הכהונה ומן התרומה ואפילו חלל משום דכתיב ולא יחלל זרעו מה הוא מחלל אף זרעו מחלל אבל ללקות עליה משום זונה לא.

א) דברים שעברו במסורת מדור לדור, ולא נכתבו בתורה שבכתב. ב) אפילו שלא נבעלה, לפי שבאה מן הגויים ששטופים בזימה. ג) כגון שנבעלה לממזר וכדומה כפי שיפרט להלן. ד) אדם שנולד מאיסורי כהונה, כגון כהן שנשא גרושה והוליד ממנה בן.

לְפִיכָךְ, הַנִּרְבַּעַת לְבְהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בִּסְקִילָה, לֹא נַעֲשֵׂת זוֹנָה וְלֹא נִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִבְעֲלָה לְאָדָם. וְהַבָּא עַל הַנִּדָּה - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּכָרֵת, לֹא נַעֲשֵׂת זוֹנָה וְלֹא נִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ.

ב. וְכֵן הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה, אֲפִלּוּ הָיְתָה קְדֵשָׁה שֶׁהִפְקִירָה עַצְמָהּ לַכֹּל [לזנות] - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּמַלְקוּת[ה], לֹא נַעֲשֵׂת זוֹנָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ.

ה) משום הלאו "לא תהיה קדשה מבנות ישראל".

אֲבָל הַנִּבְעֶלֶת לְאֶחָד מֵאִסּוּרֵי לָאוִין הַשָּׁוִין בַּכֹּל, וְאֵינָן מְיֻחָדִין בַּכֹּהֲנִים, אוֹ מֵאִסּוּרֵי עֲשֵׂה[ו], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְמִי שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ מִשּׁוּם עֶרְוָה, אוֹ לְגוֹי וְעֶבֶד הוֹאִיל וְהִיא אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ - הֲרֵי זוֹ זוֹנָה.

ו) גר מצרי ואדומי לפני דור שלישי.

ג. וְכֵן • הַגִּיּוֹרֶת וְהַמְשֻׁחְרֶרֶת - אֲפִלּוּ נִתְגַּיְּרָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים - הוֹאִיל וְאֵינָהּ בַּת יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זוֹ זוֹנָה וַאֲסוּרָה לְכֹהֵן.

השגת הראב"ד
וכן . . שנים א"א אינה משום זונה אלא משום דכתיב בתולות מזרע בית ישראל והכי איתא בקידושין.

מִכָּאן אָמְרוּ: גּוֹי אוֹ עֶבֶד אוֹ נָתִין אוֹ מַמְזֵר אוֹ גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי, אוֹ מִצְרִי וַאֲדוֹמִי רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, אוֹ פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה, אוֹ חָלָל, שֶׁבָּאוּ עַל הַיְהוּדִית - עָשׂוּ אוֹתָהּ זוֹנָה, וְנִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה; וְאִם הָיְתָה כֹּהֶנֶת, נִפְסְלָה מִן הַתְּרוּמָה. וְכֵן יְבָמָה שֶׁבָּא עָלֶיהָ זָר, עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. וְהָאַיְלוֹנִית [עקרה] מֻתֶּרֶת לְכֹהֵן, וְאֵינָהּ זוֹנָה.

ד. הַבָּא עַל אַחַת מִן הַשְּׁנִיּוֹת[ז] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּגוֹן הַבָּא עַל קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ אוֹ עַל חֲלוּצָתוֹ - לֹא עָשָׂה אוֹתָהּ זוֹנָה; שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ מִן הַתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת יְבוּם.

ז) שאסורות להינשא רק מדברי חכמים, ונקראים "שניות".

ה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הֱיוֹתָהּ זוֹנָה תָּלוּי בִּבְעִילָה שֶׁל אִסּוּר; שֶׁהֲרֵי הַבָּא עַל הַנִּדָּה וְעַל הַקְּדֵשָׁה, וְהַנִּרְבַּעַת לְבְהֵמָה - נִבְעֲלָה בְּעִילָה שֶׁל אִסּוּר, וְלֹא נַעֲשָׂת זוֹנָה; וּמִי שֶׁנִּשְׂאַת לְחָלָל - נִבְעֲלָה בְּעִילָה שֶׁל הֶתֵּר כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְנַעֲשָׂת זוֹנָה. וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּפְּגִימָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינָהּ פְּגוּמָה אֶלָּא מֵאָדָם הָאָסוּר לָהּ אוֹ מֵחָלָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. כָּל הַנִּבְעֶלֶת לְאָדָם שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ זוֹנָה - בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - מִשֶּׁהֶעֱרָה בָּהּ, נִפְסְלָה מִשּׁוּם זוֹנָה; וּבִלְבַד שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[ח], וְיִהְיֶה הַבּוֹעֵל בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה[ט]. לְפִיכָךְ אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁנִּבְעֲלָה לְאַחֵר, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן - נִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה.

ח) שפחות מגיל זה אין ביאתה ביאה. ט) ובפחות אין ביאתו ביאה.

ז. וְאֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה - בַּעֲלָהּ לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם טֻמְאָה[י], שֶׁנֶּאֱמַר[86]: "לֹא יוּכַל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה". הַכֹּל בִּכְלָל, שֶׁאִם נִבְעֲלוּ נֶאֱסְרוּ עַל בַּעֲלֵיהֶן[יא]; פָּרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנְסָה שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר[87]: "וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה"[יב]; אֲבָל אֵשֶׁת כֹּהֵן בְּאִסּוּרָהּ עוֹמֶדֶת, שֶׁהֲרֵי הִיא זוֹנָה[יג].

י) אם בעלה בא עליה אחרי שנאנסה. יא) הכלל שכל אישה שנבעלה תאסר על בעליה, ולא משנה אם היא נבעלה כאשר היא הייתה נשואה אליו או אחר שנתגרשה ממנו, ובין שנבעלה באונס ובין שנבעלה ברצון. יב) באשת ישראל הכתוב מפרט שהיא נבעלה באונס, היא עדיין מותרת לבעלה. יג) אשת כהן שנאנסה, נאסרת על בעליה, ולכן אם בא עליה לוקה גם משום זונה.

86. דברים-כי־תצא, כד, ד. 87. במדבר-נשא, ה יג.

ח. אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנְסָה - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לַכְּהֻנָּה[יד].

יד) אם מת בעלה.

אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: 'נֶאֱנַסְתִּי', אוֹ 'שָׁגַגְתִּי וּבָא עָלַי אֶחָד', אוֹ שֶׁבָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ שֶׁזִּנְּתָה, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ אֲסוּרָה עָלָיו, שֶׁמָּא נָתְנָה עֵינֶיהָ בְּאַחֵר[טו]; וְאִם הִיא נֶאֱמֶנֶת לוֹ, אוֹ הָעֵד נֶאֱמָן לוֹ, וְסָמְכָה דַּעְתּוֹ לְדִבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה יוֹצִיא, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי סָפֵק[טז].

טו) הטעם הזה הולך על המקרה שהיא שאמרה "נאנסתי", כי אולי היא מעוניינת להינשא לאדם אחר, ורוצה לגרום לבעלה שיגרש אותה. ובעד אחד אינה נאסרת, מהטעם שעד אחד אינו נאמן לאסור אשה על בעלה. טז) כלומר לצאת ידי שמים.

ט. אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: 'נֶאֱנַסְתִּי' - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[יז], הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה לְכָל כֹּהֵן שֶׁבָּעוֹלָם אַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעְלָהּ; שֶׁהֲרֵי הוֹדַת שֶׁהִיא זוֹנָה, וְאָסְרָה עַצְמָהּ וְנַעֲשֵׂת כַּחֲתִיכָה הָאֲסוּרָה.

השגת הראב"ד

אשת . . אסורה א"א אע"פ שאמר דבר חכמה אין שמועתו מתכוונת שאם אמרה לאחר מיתת בעלה לא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי למה אינה נאמנת והלא לא הודת על עצמו הודאה לאסור ולא נתקבלו דבריה כלל והרי אשה שאמרה א"א אני ואחר כך אמרה פנויה אני ונתנה אמתלא לדבריה נאמנת אף בזו אם היתה קטטה ביניהם אמתלא גדולה היא זו ונאמנת.

יז) בהלכה הקודמת, שאנו חוששים שמא עיניה נתנה באחר.

י. כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה, וְאַחַר זְמַן[יח] בָּא עָלֶיהָ וְטָעַן שֶׁמְּצָאָהּ דְּרוּסַת אִישׁ[יט] - נֶאֱסָרָה עָלָיו מִסָּפֵק, שֶׁמָּא קֹדֶם קִדּוּשִׁין נִבְעֲלָה[כ], אוֹ אַחַר קִדּוּשִׁין[כא]. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁטָּעַן טַעֲנָה זוֹ - לֹא נֶאֱסָרָה עָלָיו, שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי סְפֵקוֹת: שֶׁמָּא קֹדֶם קִדּוּשִׁין, שֶׁמָּא אַחַר קִדּוּשִׁין, וַאֲפִלּוּ נֹאמַר אַחַר קִדּוּשִׁין - שֶׁמָּא בְּאֹנֶס שֶׁמָּא בְּרָצוֹן, שֶׁהָאֲנוּסָה מֻתֶּרֶת לְיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח) כלומר, שעבר הרבה זמן בין הקידושין עד שבא עליה. יט) שלא מצאה בתולה. כ) ומותרת לו. כא) ואסורה לו אפילו אם נאנסה.

יא. לְפִיכָךְ, אִם קִדְּשָׁהּ אָבִיהָ לְיִשְׂרָאֵל, וְהִיא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְטָעַן שֶׁמְּצָאָהּ דְּרוּסַת אִישׁ - נֶאֱסָרָה עָלָיו מִסָּפֵק; שֶׁאֵין כָּאן אֶלָּא סָפֵק אֶחָד - שֶׁמָּא בְּאֹנֶס שֶׁמָּא בְּרָצוֹן[כב] - וּסְפֵק אִסּוּר שֶׁל תּוֹרָה, לְהַחְמִיר.

כב) ואין כאן ספק שאולי נבעלה לפני הקידושין, שהרי אז הייתה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד ובתוליה חוזרים, ומכיוון שלא היו לה בתולים, הרי נבעלה לאחר קידושין.

יב. כָּל אִשָּׁה שֶׁקִּנָּא לָהּ בַּעְלָהּ[כג], וְנִסְתְּרָה[כד] וְלֹא שָׁתָת מֵי סוֹטָה[כה] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְכֹהֵן[כו], מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְפֵק זוֹנָה[כז]; בֵּין שֶׁלֹּא רָצָת הִיא לִשְׁתּוֹת, בֵּין שֶׁלֹּא רָצָה הוּא לְהַשְׁקוֹתָהּ, בֵּין שֶׁהָיְתָה שָׁם עֵדוּת[כח] שֶׁמְּנָעָה אוֹתָהּ מִלִּשְׁתּוֹת, בֵּין שֶׁקִּנְּאוּ לָהּ בֵּית דִּין[כט], בֵּין שֶׁהָיְתָה מִן הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לִשְׁתּוֹת - הוֹאִיל וְלֹא שָׁתָת מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לַכְּהֻנָּה מִסָּפֵק.

כג) שבעלה אמר לה בפני עדין "אל תיסתרי (תתיחדי) עם איש פלוני". כד) עם אותו אדם שהזהיר אותה שלא תסתר. כה) אישה שנסתרה אחרי קינוי הדין שצריכה לשתות מי סוטה, והמים בודקים אותה אם היא חטאה או לא. במקרה שהיא שתתה ממי הסוטה ולא מתה, הדין שמותרת לשוב לבעלה, אפילו הוא היה כהן. כו) לאחר שמת בעלה. כז) בהלכות סוטה מבאר הרמב"ם שהנשים שאינן שותות אסורות על בעליהן, בין ישראל בין כהן. כח) שעד אחד העיד שראה שהיא נבעלה עם זה שקינא לה בעלה, ובמקרה של וודאות לא משקים אותה. כט) במקרה שהבעל לא יכול לקנא את אישתו, ובית דין מזהירין אותה, ובמקרה כזה לא משקים אותה.

יג. פְּנוּיָה שֶׁרָאוּהָ נִבְעֲלָה לְאֶחָד, וְהָלַךְ לוֹ, וְאָמְרוּ לָהּ: 'מִי הוּא זֶה שֶׁבָּא עָלַיִךְ?' וְאָמְרָה: 'אָדָם כָּשֵׁר' - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ רָאוּהָ מְעֻבֶּרֶת, וְאָמְרוּ לָהּ: 'מִמִּי נִתְעַבַּרְתְּ?' וְאָמְרָה: 'מֵאָדָם כָּשֵׁר' - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת, וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת[ל] לְכֹהֵן.

ל) אם תלד בת, היא תהיה מותרת להינשא לכהן.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמָּקוֹם שֶׁנִּבְעֲלָה בּוֹ פָּרְשַׁת דְּרָכִים, אוֹ בַּקְּרָנוֹת שֶׁבַּשָּׂדוֹת, שֶׁהַכֹּל עוֹבְרִין שָׁם, וְהָיוּ רֹב הָעוֹבְרִין שָׁם כְּשֵׁרִים, וְרֹב הָעִיר שֶׁמִּמֶּנָּה פֵּרְשׁוּ אֵלּוּ הָעוֹבְרִין כְּשֵׁרִים - שֶׁחֲכָמִים עָשׂוּ מַעֲלָה בִּיחוּסִין, וְהִצְרִיכוּ שְׁנֵי רֻבּוֹת[לא]. אֲבָל אִם הָיוּ רֹב הָעוֹבְרִים פְּסוּלִין, כְּגוֹן גּוֹיִים וּמַמְזֵרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁרֹּב הַמָּקוֹם שֶׁבָּאוּ מִמֶּנּוּ כְּשֵׁרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ רֹב אַנְשֵׁי

הַמָּקוֹם פְּסוּלִין, אַף עַל פִּי שֶׁרֹב הָעוֹבְרִין שָׁם כְּשֵׁרִים - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא לְמִי שֶׁפּוֹסֵל אוֹתָהּ נִבְעֲלָה, וְלֹא תִּנָּשֵׂא לְכֹהֵן לְכַתְּחִלָּה; וְאִם נִשֵּׂאת, לֹא תֵּצֵא.

לא) שיהיו גם רוב תושבי העיר כשרים וגם רוב העוברים שם כשרים.

טו. רָאוּהָ שֶׁנִּבְעֲלָה בָּעִיר[לב], אוֹ נִתְעַבְּרָה בָּעִיר - אֲפִלּוּ לֹא הָיָה שׁוֹכֵן שָׁם אֶלָּא גּוֹי אֶחָד אוֹ חָלָל אֶחָד וְעֶבֶד וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם, הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא לְכַתְּחִלָּה לְכֹהֵן; שֶׁכָּל הַקָּבוּעַ, כְּמֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה הוּא[לג]. וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵּצֵא, הוֹאִיל וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'לְכָשֵׁר נִבְעַלְתִּי'.

לב) שאין לתלות בעוברים ושבים. לג) כל הדין שאנו הולכים אחר הרוב, אינו אלא אם אנו דנים על דבר או אדם שנעקר ממקומו הקבוע והגיע למקום אחר, ואיננו יודעים אם הוא בא מהרוב או מהמיעוט, אז אנו אומרים שהולכין אחר הרוב, כלומר מאחר שהדבר נד ממקומו הקבוע, וודאי מהרוב הוא בא. אבל כשהרוב והמיעוט עומדים במקומם, והספק הוא על האדם שהלך לשם, למי הוא ניגש ובא, אם אל הרוב או אל המיעוט, במקרה זה, אין הדין שהולכין אחרי הרוב, מכיוון שהמיעוט נמצא במקומו ולא פרש, הרי הוא קבוע, ואז הדין שזה נחשב כמחצה על מחצה, שיש כאן ספק שקול.

טז. הָיְתָה אִלֶּמֶת, אוֹ חֵרֶשֶׁת, אוֹ שֶׁאָמְרָה: 'אֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִבְעַלְתִּי', אוֹ שֶׁהָיְתָה קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ מַכֶּרֶת בֵּין כָּשֵׁר לְפָסוּל - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זוֹנָה; וְאִם נִשֵּׂאת לְכֹהֵן - תֵּצֵא, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ שְׁנֵי הָרֻבִּין הַמְּצוּיִין אֶצְלָהּ כְּשֵׁרִים[לד].

לד) כמו שאמרנו לעיל, שנבעלה בפרשת דרכים ורוב העוברים שם כשרים ורוב העיר שפרשו ממנה כשרים.

יז. הַשְּׁבוּיָה שֶׁנִּפְדֵּית[לה], וְהִיא בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[לו] אוֹ יָתֵר - אֲסוּרָה לִכְהֻנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְפֵק זוֹנָה; שֶׁמָּא נִבְעֲלָה לְגוֹי. וְאִם יֵשׁ לָהּ עֵד שֶׁלֹּא נִתְיַחֵד הַגּוֹי עִמָּהּ, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה. וַאֲפִלּוּ עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה אוֹ קָרוֹב, נֶאֱמָן לְעֵדוּת זוֹ. וּשְׁתֵּי שְׁבוּיוֹת שֶׁהֵעִידָה כָּל אַחַת מֵהֶן לַחֲבֵרְתָּהּ, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת; הוֹאִיל וְאִסּוּר כָּל הַסְּפֵקוֹת כֻּלָּן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[לז], לְפִיכָךְ הֵקֵלּוּ בִּשְׁבוּיָה.

לה) בת ישראל שנשבית בין הגויים. לו) שהיא כבר ראויה לביאה. לז) שזה רק חשש שמא נבעלה לגוי.

יח. וְכֵן קָטָן שֶׁהָיָה מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ[לח], נֶאֱמָן. מַעֲשֶׂה[לט] בְּאֶחָד שֶׁנִּשְׁבָּה הוּא וְאִמּוֹ, וְהָיָה מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ וְאָמַר: 'נִשְׁבִּינוּ לְבֵין הַגּוֹיִים; יָצָאתִי לִשְׁאֹב מַיִם - וְדַעְתִּי עַל אִמִּי; לִלְקֹט עֵצִים - וְדַעְתִּי עַל אִמִּי'[מ] - וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים לְכֹהֵן עַל פִּיו.

לח) מספר דבר שלא בכוונה לעדות. לט) דוגמא למסיח לפי תומו. מ) שכל הזמן השגחתי על אמי, גם כשיצאתי לזמן מועט כדי לשאוב מים או ללקוט עצים.

יט. אֵין הַבַּעַל נֶאֱמָן לְהָעִיד בְּאִשְׁתּוֹ הַשְּׁבוּיָה שֶׁלֹּא נִטְמְאַת, שֶׁאֵין אָדָם מֵעִיד לְעַצְמוֹ. וְכֵן שִׁפְחָתָהּ לֹא תָּעִיד לָהּ; אֲבָל שִׁפְחַת בַּעֲלָהּ מְעִידָה לָהּ. וְשִׁפְחָתָהּ שֶׁהָיְתָה מְסִיחָה לְפִי תֻּמָּהּ, נֶאֱמֶנֶת.

כ. כֹּהֵן שֶׁהֵעִיד לִשְׁבוּיָה שֶׁהִיא טְהוֹרָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה, שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ; וְאִם פְּדָהָ וְהֵעִיד לָהּ - הֲרֵי זֶה יִשָּׂאֶנָּה, שֶׁאִלּוּ לֹא יָדַע שֶׁהִיא טְהוֹרָה, לֹא הָיָה נוֹתֵן מְעוֹתָיו בָּהּ.

כא. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: 'נִשְׁבֵּיתִי, וּטְהוֹרָה אֲנִי' - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר; וַאֲפִלּוּ הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁמֵּעִיד שֶׁהִיא שְׁבוּיָה[מא]. אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּית - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת, עַד שֶׁיָּעִיד לָהּ אֶחָד שֶׁהִיא טְהוֹרָה.

מא) כי היא יכולה להכחישו, כי אין פוסלין אותה רק בשני עדים שנשבית.

הָיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּית, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד שֶׁנִּטְמְאַת, וְאֶחָד מַכְחִישׁ אוֹתוֹ וּמֵעִיד לָהּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה, לֹא נִתְיַחֵד עִמָּהּ גּוֹי עַד שֶׁנִּפְדֵּית - אֲפִלּוּ זֶה שֶׁמֵּעִיד שֶׁהִיא טְהוֹרָה אִשָּׁה אוֹ שִׁפְחָה, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

כב. מִי שֶׁאָמְרָה: 'נִשְׁבֵּיתִי, וּטְהוֹרָה אֲנִי', וְהִתִּירוּהָ בֵּית דִּין לְהִנָּשֵׂא, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּית - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא לְכַתְּחִלָּה, וְלֹא תֵּצֵא מֵהֶתֵּרָהּ. וַאֲפִלּוּ נִכְנַס אַחֲרֶיהָ הַשַּׁבַּאי, וַהֲרֵי הִיא שְׁבוּיָה לְפָנֵינוּ בְּיַד אֲדוֹנֶיהָ - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא מֵהֶתֵּרָהּ שֶׁהִתִּירוּהָ; וּמְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ מֵעַתָּה עַד שֶׁתִּפָּדֶה.

כג. בָּאוּ לָהּ שְׁנֵי עֵדִים אַחַר כָּךְ שֶׁנִּטְמְאַת - אֲפִלּוּ נִשֵּׂאת, וַאֲפִלּוּ הָיוּ לָהּ בָּנִים - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא; וְאִם בָּא עֵד אֶחָד, אֵינוֹ כְּלוּם. אָמְרָה: 'נִשְׁבֵּיתִי, וּטְהוֹרָה אֲנִי, וְיֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁאֲנִי טְהוֹרָה' - אֵין אוֹמְרִין:

'נִמְתִּין עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים', אֶלָּא מַתִּירִין אוֹתָהּ מִיָּד; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ עֵדֵי טֻמְאָה - מַתִּירִין אוֹתָהּ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ; שֶׁבִּשְׁבוּיָה הֵקֵלּוּ.

כד. הָאָב שֶׁאָמַר: 'קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי וְגֵרַשְׁתִּיהָ', וַהֲרֵי הִיא קְטַנָּה - נֶאֱמָן[מב]. 'קִדַּשְׁתִּיהָ וְגֵרַשְׁתִּיהָ כְּשֶׁהָיְתָה קְטַנָּה', וַהֲרֵי הִיא גְּדוֹלָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן לְהַחֲזִיקָהּ גְּרוּשָׁה[מג]. 'נִשְׂבִּית וּפְדִיתִיהָ', בֵּין שֶׁהִיא גְּדוֹלָה בֵּין שֶׁהִיא קְטַנָּה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁלֹּא הֶאֱמִינָה אוֹתוֹ תּוֹרָה אֶלָּא לְאָסְרָהּ מִשּׁוּם אִישׁוּת, שֶׁנֶּאֱמַר[88]: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה", אֲבָל לֹא לְפָסְלָהּ מִשּׁוּם זְנוּת.

מב) להחזיקה גרושה ואסורה לכהן. מג) שיש נאמנות לאב רק בבתו הקטנה ולא בגדולה.

כה. אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו מִשּׁוּם שְׁבוּיָה - הוֹאִיל וְהַדָּבָר סָפֵק, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לָדוּר עִמּוֹ בְּחָצֵר אַחַת; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ עִמּוֹ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ תָּמִיד לְשָׁמְרוֹ.

כו. עִיר שֶׁבָּאָה בַּמָּצוֹר וְנִכְבְּשָׁה - אִם הָיוּ הַגּוֹיִם מַקִּיפִין אֶת הָעִיר מִכָּל רוּחוֹתֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּמָּלֵט אִשָּׁה אַחַת עַד שֶׁיִּרְאוּ אוֹתָהּ וְתַעֲשֶׂה בִּרְשׁוּתָן - הֲרֵי כָּל הַנָּשִׁים שֶׁבְּתוֹכָהּ פְּסוּלוֹת לַכְּהֻנָּה כִּשְׁבוּיוֹת, שֶׁמָּא נִבְעֲלוּ לְגוֹיִים; אֶלָּא מִי שֶׁהָיְתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּלְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כז. וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁתִּמָּלֵט אִשָּׁה אַחַת וְלֹא יֵדְעוּ בָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּעִיר מַחֲבוֹאָה אַחַת, אֲפִלּוּ אֵינָהּ מַחְזֶקֶת אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת - הֲרֵי זוֹ מַצֶּלֶת עַל הַכֹּל.

כח. כֵּיצַד מַצֶּלֶת? כָּל אִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: 'טְהוֹרָה אֲנִי' - נֶאֱמֶנֶת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ עֵד; מִתּוֹךְ שֶׁיְּכוֹלָה לוֹמַר: 'נִמְלַטְתִּי כְּשֶׁנִּכְבְּשָׁה הָעִיר', אוֹ 'בְּמַחֲבוֹאָה הָיִיתִי וְנִצַּלְתִּי' - נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר: 'לֹא נִמְלַטְתִּי וְלֹא נַחְבֵּאתִי, וְלֹא נִטְמֵאתִי'.

כט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּגְדוּד שֶׁל אוֹתָהּ מַלְכוּת, שֶׁהֵן מִתְיַשְּׁבִין בָּעִיר וְאֵינָן יְרֵאִין; לְפִיכָךְ חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא בָּעֲלוּ. אֲבָל גְּדוּד שֶׁל מַלְכוּת אַחֶרֶת שֶׁפָּשַׁט וְשָׁטַף וְעָבַר - לֹא נֶאֱסְרוּ הַנָּשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן פְּנַאי לִבְעֹל; שֶׁהֵן עוֹסְקִים בַּשָּׁלָל וּבוֹרְחִין לָהֶן. וְאִם שָׁבוּ נָשִׁים וְנַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתָן - אַף עַל פִּי שֶׁרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶן יִשְׂרָאֵל וְהִצִּילוּ אוֹתָן מִיָּדָן - הֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת.

ל. הָאִשָּׁה שֶׁנְּחְבְּשָׁה בְּיַד גּוֹיִים עַל יְדֵי [=בגלל] מָמוֹן - מֻתֶּרֶת[מד]; וְעַל יְדֵי נְפָשׁוֹת - אֲסוּרָה לַכְּהֻנָּה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בַּעְלָהּ כֹּהֵן - נֶאֱסָרָה עָלָיו[מה]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיַּד יִשְׂרָאֵל תַּקִּיפָה עַל הַגּוֹיִים, וְהֵן יְרֵאִין מֵהֶן; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁיַּד הַגּוֹיִים תַּקִּיפָה - אֲפִלּוּ עַל יְדֵי מָמוֹן - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשֵׂת בִּרְשׁוּת גּוֹיִים, נֶאֱסְרָה; אֶלָּא אִם כֵּן הֵעִיד לָהּ אֶחָד כִּשְׁבוּיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

מד) היות שמטרת השבי היה כדי שירוויחו ממון, הם מפחדים שיפסידו את הממון אם יבעלו אותה. מה) אבל אשת ישראל מותרת לבעלה, כי אין חוששים שמא נבעלה ברצון, ורק חוששים שמא נבעלה באונס, ובאונס הרי מותרת לבעלה ישראל.

פֶּרֶק יט

חללה מהתורה ומדברי סופרים, וחזקת כשרות במשפחות.

א. אֵיזוֹ הִיא חֲלָלָה? זוֹ שֶׁנּוֹלְדָה מֵאִסּוּרֵי כְּהֻנָּה; וְכֵן אַחַת מִן הַנָּשִׁים הָאֲסוּרוֹת לַכְּהֻנָּה שֶׁנִּבְעֲלָה לְכֹהֵן, נִתְחַלְּלָה. אֲבָל הַכֹּהֵן עַצְמוֹ שֶׁעָבַר הָעֲבֵרָה, לֹא נִתְחַלֵּל.

ב. וּבֵין שֶׁנִּבְעֲלָה בְּאֹנֶס בֵּין שֶׁנִּבְעֲלָה בִּשְׁגָגָה, בֵּין כִּדַּרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כִּדַּרְכָּהּ - מִשֶּׁהֶעֱרָה בָּהּ, נִתְחַלְּלָה; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּהֵן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה, וְתִהְיֶה זוֹ הָאֲסוּרָה לוֹ בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה.

ג. כֵּיצַד? כֹּהֵן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל הַגְּרוּשָׁה אוֹ עַל הַזּוֹנָה, וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּא עֲלֵיהֶן אוֹ עַל הָאַלְמָנָה, אוֹ שֶׁנָּשָׂא בְּעוּלָה וּבָא עָלֶיהָ - הֲרֵי אֵלּוּ נִתְחַלְּלוּ לְעוֹלָם[א]; וְאִם הוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, בֵּין זֶה שֶׁחִלְּלָהּ בֵּין כֹּהֵן אַחֵר - הַוָּלָד חָלָל. אֲבָל כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה מֵאִסּוּרֵי כְּהֻנָּה, וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֵרוּסִין - לֹא נִתְחַלְּלָה[ב]. וְאִם נִשָּׂאת - אַף עַל

88. דברים-כי־תצא, כב, טז.

פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה, נִתְחַלְּלָה; שֶׁכָּל נְשׂוּאָה בְּחֶזְקַת בְּעוּלָה[ג], אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצֵאת בְּתוּלָה.

א) רק כשקידש אותה, אבל אם לא קידש אותה - אינה נעשית חללה. ב) כלומר, אפילו אם לא הולידה מביאה זו, היא הפכה להיות חללה. ג) אם רק קידש אותה, הם לא הופכות להיות חללות. ולכן אם היא התאלמנה כשרה להנשא לכהן אחר, ואם היא התגרשה והיא הייתה בת כהן, ראויה לחזור לבית אביה ולהמשיך לאכול תרומה.

ד. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנָּשָׂא בּוֹגֶרֶת אוֹ מֻכַּת עֵץ, לֹא חִלְּלָהּ[ד]; וְכֵן אִם בָּעַל בְּעִילָה בְּלֹא נִשּׂוּאִין, לֹא חִלְּלָהּ[ה].

ד) שהרי בדיעבד, אם נשאה מותר לא להישאר עמה ולא חייב לגרשה. ה) שרק בנישואין הוא עובר על מצוות עשה "והוא אשה בבתוליה יקח", שמהלשון "יקח" למדו שצריך לשאת אותה, אבל אם בא על הבעולה שלא בדרך נישואין אינו עובר עליה.

ה. כֹּהֵן הַבָּא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת חוּץ מִנִּדָּה, אוֹ עַל אַחַת מֵחַיָּבֵי לָאוִין הַשָּׁוִין בַּכֹּל - עָשָׂה אוֹתָהּ זוֹנָה[ו], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; חָזַר וּבָא עָלֶיהָ בִּיאָה שְׁנִיָּה[ז], בֵּין הוּא בֵּין כֹּהֵן אַחֵר - נַעֲשָׂת חֲלָלָה, וְזַרְעוֹ מִמֶּנָּה חֲלָלִים.

ו) ולא חללה, מפני שאין זה מאיסורי כהונה. ז) ועכשיו היא אסורה לו מאיסורי כהונה, שהרי נעשית זונה.

לְפִיכָךְ, כֹּהֵן שֶׁבָּא עַל זְקוּקָה לְיָבָם, וְנִתְעַבְּרָה מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה - הַוָּלָד כָּשֵׁר, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מֵאִסּוּרֵי כְּהֻנָּה; וְנַעֲשָׂת זוֹנָה[ח]. חָזַר וּבָא עָלֶיהָ בִּיאָה שְׁנִיָּה, וְנִתְעַבְּרָה וְיָלְדָה - הִיא חֲלָלָה וּוְלָדָהּ חָלָל, לְפִי שֶׁהוּא מֵאִסּוּרֵי כְּהֻנָּה.

ח) כי יבמה שבא עליה מישהו זר, נעשית לזונה.

ו. וְכֵן כֹּהֵן הַבָּא עַל הַגִּיּוֹרֶת וְהַמְשֻׁחְרֶרֶת - חִלְּלָהּ[ט], וְזַרְעוֹ מִמֶּנָּה חֲלָלִים.

ט) כי כל מי שבא מאומות העולם, אסורה משום זונה.

כֹּהֵן שֶׁבָּא עַל הַנִּדָּה, הַוָּלָד כָּשֵׁר וְאֵינוֹ חָלָל - שֶׁאֵין אִסּוּר הַנִּדָּה מְיֻחָד בַּכֹּהֲנִים, אֶלָּא שָׁוֶה בַּכֹּל.

ז. כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא גְּרוּשָׁה מְעֻבֶּרֶת, בֵּין מִמֶּנּוּ[י] בֵּין מֵאַחֵר, וְיָלְדָה כְּשֶׁהִיא חֲלָלָה - הַוָּלָד כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי לֹא בָא מִטִּפַּת עֻבְּרָה.

י) שהוא החזיר את גרושתו.

ח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַחֲלוּצָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן מִדִּבְרֵיהֶם. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן שֶׁבָּעַל חֲלוּצָה - הֲרֵי זוֹ חֲלָלָה, וְזַרְעָהּ מִכֹּהֵן חֲלָלִים; וְהַכֹּל מִדִּבְרֵיהֶם. אֲבָל כֹּהֵן שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הַשְּׁנִיּוֹת[יא] - הִיא כְּשֵׁרָה, וְזַרְעוֹ מִמֶּנָּה כְּשֵׁרִים; שֶׁאִסּוּר הַשְּׁנִיּוֹת אִסּוּר הַשָּׁוֶה בַּכֹּל, וְאֵינוֹ מְיֻחָד בַּכֹּהֲנִים.

יא) שאסורות על כולם מדברי חכמים.

ט. כֹּהֵן שֶׁבָּא עַל סְפֵק זוֹנָה, כְּגוֹן סְפֵק גִּיּוֹרֶת אוֹ מְשֻׁחְרֶרֶת, אוֹ שֶׁבָּא עַל סְפֵק גְּרוּשָׁה, וְכֵן כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל סְפֵק אַלְמָנָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק חֲלָלָה, וּוְלָדָהּ סְפֵק חָלָל.

י. נִמְצְאוּ הַחֲלָלִים שְׁלֹשָׁה - חָלָל מִן הַתּוֹרָה, וְחָלָל מִדִּבְרֵיהֶם[יב], וּסְפֵק חָלָל. וְכָל סְפֵק חָלָל, נוֹתְנִין עָלָיו חֲמִרֵי כֹּהֲנִים וְחֲמִרֵי יִשְׂרָאֵל: אֵינוֹ אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה כְּיִשְׂרָאֵל[יג], וְלֹא מִטַּמֵּא לְמֵתִים כְּכֹהֵן[יד], וְנוֹשֵׂא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְכֹהֵן[טו]; וְאִם אָכַל [תרומה], אוֹ נִטְמָא, אוֹ נָשָׂא גְּרוּשָׁה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[טז]. וְהוּא הַדִּין לְחָלָל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[יז]. אֲבָל חָלָל שֶׁל תּוֹרָה הַוַּדַּאי - הֲרֵי הוּא כְּזָר, וְנוֹשֵׂא גְּרוּשָׁה, וּמִטַּמֵּא לְמֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר[89]: "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן" - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּנֵי אַהֲרֹן, עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּכִהוּנָם[יח].

יב) כהן שבא על החלוצה. יג) שמא הוא חלל שאסור לאכול תרומה. יד) אולי הוא כהן כשר, שאסור להיטמא למתים. טו) שמא אינו חלל. טז) מכין אותו מכות מדברי סופרים, כי הוא עבר על ספק של תורה. יז) שנותנים עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל. יח) מכך שהפסוק כותב "הכהנים" ולא רק "בני אהרון", למדו חז"ל שהאיסור לשאת גרושה וכדומה חל רק על כהנים כשרים - לא על חללים, אף שגם הם בני אהרון.

יא. כֹּהֵן זָכָר, הוּא שֶׁאָסוּר לִשָּׂא חֲלָלָה וְזוֹנָה; וּלְפִיכָךְ אָסוּר בְּגִיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת, שֶׁהִיא כְּזוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל הַכֹּהֶנֶת - מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְחָלָל וּלְגֵר וְלִמְשֻׁחְרָר, שֶׁלֹּא הֻזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנָּשֵׂא לִפְסוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר[90]: "בְּנֵי אַהֲרֹן", וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. נִמְצָא הַגֵּר מֻתָּר לִשָּׂא מַמְזֶרֶת, וּמֻתָּר לִשָּׂא כֹּהֶנֶת.

---

89. ויקרא-אמור, כא, א. 90. ויקרא-אמור, כא, א.

יב. גֵּרִים וּמְשֻׁחְרָרִים שֶׁנָּשְׂאוּ אֵלּוּ מֵאֵלּוּ וְהוֹלִידוּ בַּת - אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה דּוֹרוֹת - הוֹאִיל וְלֹא נִתְעָרֵב בָּהֶן זֶרַע יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי אוֹתָהּ הַבַּת אֲסוּרָה לְכֹהֵן; וְאִם נִשָּׂאת - לֹא תֵּצֵא, הוֹאִיל וְהוֹרָתָהּ וּלֵדָתָהּ בִּקְדֻשָּׁה. אֲבָל גֵּר אוֹ מְשֻׁחְרָר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת - בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה לְכַתְּחִלָּה[יט].

יט) מפני שנתערב בה זרע ישראל מצד האב או מצד האם.

יג. גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן מִצְרִי שֵׁנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁבִּיאָתָם בַּעֲבֵרָה, וַהֲרֵי נְשׁוֹתֵיהֶן זוֹנוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - בְּנוֹתֵיהֶם כְּשֵׁרוֹת לַכְּהֻנָּה לְכַתְּחִלָּה.

יד. חָלָל שֶׁנָּשָׂא כְּשֵׁרָה, זַרְעוֹ מִמֶּנָּה חֲלָלִים; וְכֵן בֶּן בֶּן בְּנוֹ, אֲפִלּוּ אַחַר אֶלֶף דּוֹר - שֶׁבֶּן הֶחָלָל הַזָּכָר, חָלָל הוּא לְעוֹלָם. וְאִם הָיְתָה בַּת - אֲסוּרָה לַכְּהֻנָּה, שֶׁהֲרֵי הִיא חֲלָלָה. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה, הַוָּלָד כָּשֵׁר; לְפִיכָךְ אִם הָיְתָה בַּת, הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא לַכְּהֻנָּה.

טו. כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִיִּים - מֻתָּרִין לָבוֹא זֶה בָּזֶה, וְהַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר[כ]; לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִיִּים וַחֲלָלִים - מֻתָּרִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה, וְהַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר[כא], שֶׁנֶּאֱמַר[91]: "וַיִּתְיַלְדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם" - בֵּית אָבִיו הִיא מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְאֵין בֵּית אִמּוֹ מִשְׁפַּחְתּוֹ.

כ) אם האב כהן, הולד הוא כהן, ואם האב לוי, הוא לוי.
כא) אם האב הוא חלל, הולד חלל. ואם האב כשר, גם הולד כשר, אף־על־פי שהאם היא חללה. הכלל שכל מקום שקידושין תופסים ואין בזה עבירה, הולד הולך אחר הזכר.

טז. לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִיִּים וַחֲלָלִים וְגֵרִים וּמְשֻׁחְרָרִים - מֻתָּרִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה. וְהַגֵּר וְהַמְשֻׁחְרָר שֶׁנָּשָׂא לְוִיָּה, אוֹ יִשְׂרְאֵלִית, אוֹ חֲלָלָה - הֲרֵי הַבֵּן יִשְׂרָאֵל[כב]; וְיִשְׂרְאֵלִי אוֹ לֵוִי אוֹ חָלָל שֶׁנָּשְׂאוּ גִּיּוֹרֶת, אוֹ מְשֻׁחְרֶרֶת - הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר.

כב) ואסור בממזרת כמו ישראל. ולמרות שאמרנו שכל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר, וכאן האב הרי הוא גר, וגר מותר בממזרת - כלל זה נאמר רק כשהאב הוא ישראל, אבל לא כשהוא גר. וכן גר שנשא ממזרת, שהיא מותרת לגר - הולד ממזר כאמו, ולא הולך אחר אביו.

יז. כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, וּמֻתָּר לִשָּׂא מֵהֶן לְכַתְּחִלָּה. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם רָאִיתָ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁמִּתְגָּרוֹת זוֹ בָּזוֹ תָּמִיד, אוֹ רָאִיתָ מִשְׁפָּחָה שֶׁהִיא בַּעֲלַת מַצָּה וּמְרִיבָה תָּמִיד, אוֹ רָאִיתָ אִישׁ שֶׁהוּא מַרְבֶּה מְרִיבָה עִם הַכֹּל וְעַז פָּנִים בְּיוֹתֵר - חוֹשְׁשִׁין לָהֶן, וְרָאוּי לְהִתְרַחֵק מֵהֶן; שֶׁאֵלּוּ מִינֵי פַּסְלָנוּת הֵן.

וְכֵן כָּל הַפּוֹסֵל אֶת אֲחֵרִים תָּמִיד, כְּגוֹן שֶׁנּוֹתֵן שֶׁמֶץ בְּמִשְׁפָּחוֹת אוֹ בִּיחִידִים, וְאוֹמֵר עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן מַמְזֵרִים - חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא מַמְזֵר הוּא; וְאִם אָמַר עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן עֲבָדִים, חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֶבֶד הוּא; שֶׁכָּל הַפּוֹסֵל, בְּמוּמוֹ הוּא פּוֹסֵל.

וְכֵן כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עַזּוּת פָּנִים, וְאַכְזָרִיּוּת, וְשׂוֹנֵא אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵינוֹ גּוֹמֵל לָהֶן חֶסֶד - חוֹשְׁשִׁין לוֹ בְּיוֹתֵר, שֶׁמָּא גִבְעוֹנִי[כג] הוּא; שֶׁסִּימָנֵי יִשְׂרָאֵל הָאֻמָּה הַקְּדוֹשָׁה - בַּיְשָׁנִים, רַחְמָנִים, וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים; וּבַגִּבְעוֹנִים הוּא אוֹמֵר[92]: "וְהַגִּבְעֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" - לְפִי שֶׁהֵעֵזּוּ פְּנֵיהֶם, וְלֹא נִתְפַּיְּסוּ, וְלֹא רִחֲמוּ עַל בְּנֵי שָׁאוּל, וְלֹא זָכְרוּ לְיִשְׂרָאֵל חֶסֶד לִמְחֹל לִבְנֵי מַלְכָּם, וְהֵם עָשׂוּ עִמָּהֶם חֶסֶד וְהֶחְיוּם בַּתְּחִלָּה[כד].

כג) עם מיושבי כנען שדוד גזר עליהם שלא יבואו בקהל.
כד) עם ישראל ריחם על הגבעונים והחיה אותם, אך בתקופת דוד הגבעונים לא ריחמו על בני שאול, ודרשו את הוצאתם להורג.

יח. מִשְׁפָּחָה שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ עַרְעָר, וְהוּא שֶׁיָּעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן חָלָל אוֹ מַמְזֵר, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עַבְדוּת[כה] - הֲרֵי זוֹ סָפֵק. וְאִם •

השגת הראב"ד
ואם משפחת כהנים א"א תימא דהוה ליה לכתוב כהן לא ישא אותה אבל בישראל לא גזרו שיהא צריך לבדוק כ"כ עד ד' אמהות וצ"ע לדבריו שאינו מצריך לכהנים בדיקה יותר מישראל לא ידעתי לפרש נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה דהא לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים.

91. במדבר, א, יח. 92. שמואל־ב, כא, ב.

הפניות לשיחות קודש

שסימני ישראל: ביאור שיטת רבינו בענין הסימנים – לקו"ש ח"ל ע' 63. בסדר הבאת הסימנים – לקו"ש חל"ב ע' 200 הע' ד"ה שלושת הסימנים, סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 251 הע' 72.

מִשְׁפַּחַת כֹּהֲנִים הִיא - לֹא יִשָּׂא מִמֶּנָּה אִשָּׁה, עַד שֶׁיִּבְדֹּק עָלֶיהָ אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵן שְׁמוֹנָה[כו]: אִמָּהּ, וְאֵם אִמָּהּ, וְאֵם אָבִי אִמָּהּ, וְאֵם אֵם אָבִי אִמָּהּ; וְכֵן הוּא בּוֹדֵק עַל אֵם אָבִיהָ, וְאֵם אֵם אָבִיהָ, וְאֵם אָבִי אָבִיהָ, וְאֵם אֵם אָבִי אָבִיהָ.

כה) וכל המשפחה ספק עבדים. כו) ארבע אמהות מכל צד, שהם שמונה אמהות.

יט. וְאִם הָיְתָה מִשְׁפָּחָה זוֹ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ עַרְעָר יִשְׂרְאֵלִיִּים אוֹ לְוִיִּים, מוֹסִיף לִבְדֹּק זוּג אֶחָד[כז]; וְנִמְצָא בּוֹדֵק עֶשֶׂר אִמָּהוֹת, שֶׁהָעֵרוּב בִּלְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִיִּים יָתֵר מִן הַכֹּהֲנִים[כח].

כז) אם אם אמה ואם אם אם אביה. כח) הסיכוי שימצא ערוב במשפחות לויים וישראליים גדול יותר, כי הכוהנים מקפידים על יחוסם.

כ. וְלָמָּה בּוֹדֵק בַּנָּשִׁים בִּלְבַד? מִפְּנֵי שֶׁהָאֲנָשִׁים - בְּכָל עֵת שֶׁיָּרִיבוּ זֶה אֶת זֶה, יְחָרֵף אֶת חֲבֵרוֹ בְּפִסּוּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּיִחוּסוֹ, וְאִלּוּ הָיָה שָׁם פְּסוּל, הָיָה נִשְׁמַע; אֲבָל הַנָּשִׁים, אֵין מְחָרְפוֹת בְּיִחוּסִין[כט].

כט) נשים בעת מריבה אינן מגנות אחת את השניה ביחוס שלהן, מה שאין כן הגברים מגנים אחד את השני ביחוס שלו, ולכן ידוע אם יחוסם טוב או לא.

כא. וְלָמָּה יִבְדֹּק הָאִישׁ כְּשֶׁיִּרְצֶה לִשָּׂא מִמִּשְׁפָּחָה זוֹ שֶׁהוּרְעָה חֶזְקָתָהּ, וְלֹא תִּבְדֹּק אִשָּׁה שֶׁתִּנָּשֵׂא לָהֶן? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנָּשֵׂא לִפְסוּלִין[ל].

ל) התורה לא הזהירה את הנשים להינשא לפסולי הכהונה, לכן גם חכמים לא הקפידו על הנשים בכלל שיצטרכו לבדוק ספק ממזרות, ורק על הגבר מוטלת החובה לבדוק.

כב. כָּל • שֶׁקּוֹרִין לוֹ 'מַמְזֵר' וְשׁוֹתֵק, אוֹ 'נָתִין' וְשׁוֹתֵק, אוֹ 'חָלָל' וְשׁוֹתֵק, אוֹ 'עֶבֶד' וְשׁוֹתֵק - חוֹשְׁשִׁין לוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ, וְאֵין נוֹשְׂאִין מֵהֶן אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹדְקִין אַחֲרֵיהֶן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

השגת הראב"ד

כל . . ושותק א"א כל אלו שאמרו על שתיקתן שהם פסולים לא אמרו אלא בדורות הראשונים שהיו ב"ד נזקקין לחרפות שאדם מחרף את חבירו כגון הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי ממזר סופג את הארבעים וזה ששתק ולא צווח לב"ד כבר הודה אבל עכשיו השותק על המריבה הרי הוא משובח אא"כ קורין לו שלא בשעת מריבה.

כג. מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ סְפֵק חָלָל - כָּל אַלְמָנָה[לא] מֵאוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה, אֲסוּרָה לְכֹהֵן לְכַתְּחִלָּה; וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵּצֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי סְפֵקוֹת: שֶׁמָּא זוֹ אַלְמָנַת אוֹתוֹ חָלָל[לב], שֶׁמָּא אֵינָהּ אַלְמָנָתוֹ; וְאִם נֹאמַר שֶׁהִיא אַלְמָנָתוֹ - שֶׁמָּא חָלָל הוּא, שֶׁמָּא אֵינוֹ חָלָל. אֲבָל אִם נִתְעָרֵב בָּהּ חָלָל וַדַּאי - כָּל אִשָּׁה מֵהֶן אֲסוּרָה לְכֹהֵן עַד שֶׁיִּבְדֹּק, וְאִם נִשֵּׂאת תֵּצֵא.

לא) כלומר, כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתאלמנה. לב) ואם היא אלמנתו, היא נאסרה לכהן.

וְהוּא הַדִּין[לג] אִם נִתְעָרֵב בָּהּ סְפֵק מַמְזֵר אוֹ מַמְזֵר וַדַּאי - שֶׁאֵשֶׁת מַמְזֵר וְאֵשֶׁת חָלָל לַכְּהֻנָּה, אִסּוּר אֶחָד הוּא כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

לג) כלומר, ספק ממזר אם נתערב - דינו כספק חלל, שאם נישאת לא תצא. וממזר ודאי אם נתערב - דינו כחלל ודאי, שאם נישאת תצא.

פֶּרֶק כ

מיהו כהן מיוחס וכהן בחזקה

א. כָּל הַכֹּהֲנִים שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה - בַּחֲזָקָה הֵם כֹּהֲנִים[א], וְאֵינָן אוֹכְלִין אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל[ב]; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה תְּרוּמָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[ג]; אֲבָל תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה, וְחַלָּה שֶׁל תּוֹרָה[ד] - אֵין אוֹכֵל אוֹתָהּ אֶלָּא כֹּהֵן מְיֻחָס.

א) הם רק מוחזקים ככוהנים, אבל לא מיוחסים בוודאות כי אין להם עדים. ב) הם אוכלים רק תרומה שנאכלת בכל גבול ישראל (מחוץ למקדש ולירושלים). ג) שחיובה אינה אלא מדרבנן. ד) מצות־עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן.

ב. אֵיזֶה הוּא כֹּהֵן מְיֻחָס? כָּל שֶׁהֵעִידוּ לוֹ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהוּא כֹּהֵן בֶּן פְּלוֹנִי הַכֹּהֵן, וּפְלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי עַד אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְהוּא הַכֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁאִלּוּ לֹא בָדְקוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אַחֲרָיו, לֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לַעֲבֹד.

לְפִיכָךְ אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן הַסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה - שֶׁאֵין מְמַנִּין בַּסַּנְהֶדְרִין אֶלָּא כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים מְיֻחָסִין.

הפניות לשיחות קודש

אין . . ולמעלה: מעין עבודת הכהונה שייכת בזמננו לכל יהודי על ידי עבודת התפילה — יין מלכות סס"ח.

ג. חֲלָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וַאֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[93]: "בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ" - בִּיאַת כֻּלְּכֶם, וְלֹא בִּיאַת מִקְצָתְכֶם; וּכְשֶׁעָלוּ בִּימֵי עֶזְרָא, לֹא עָלוּ כֻּלָּם[ה]. וְכֵן • תְּרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים; וּלְפִיכָךְ אוֹכְלִין אוֹתָהּ הַכֹּהֲנִים שֶׁבִּזְמַנֵּנוּ, שֶׁהֵן בַּחֲזָקָה.

השגת הראב"ד

וכן . . הכהנים א"א אף בזמנינו אין כהן אוכל תרומה אלא תרומת ח"ל וכהן קטן אבל תרומת הארץ לא דסבירא לן כרבי יוחנן אליבא דרבי יוסי דאמר ירושה שלישית אין להם.

ה) כשעלו לארץ אחרי גלות בבל, חלק מהעם נשאר בבל.

ד. מִי שֶׁהֵעִידוּ לוֹ עֵדִים, שֶׁרָאוּהוּ שֶׁהָיָה אוֹכֵל תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מְיַחֵס; וְאֵין מַעֲלִין לְיִחוּסִין לֹא מִנְּשִׁיאוּת כַּפַּיִם[ו], וְלֹא מִקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן[ז], וְלֹא מֵחִלּוּק תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת[ח], וְלֹא עַל פִּי עֵד אֶחָד.

ו) הכוהנים שמברכים את הציבור על הדוכן בבית הכנסת. אם העידו עדים שראוהו עולה לדוכן ומברך את העם, אין מחזיקים אותו משום כך למיוחס. ז) בכל קריאה בתורה הכהן עולה ראשון, אחריו לוי ואחריו ישראל. ח) מקום ששם אוספים את התבואה ומחלקים שם את התרומה.

ה. כֹּהֵן מְיֻחָס שֶׁאָמַר: 'בְּנִי הוּא זֶה, וְכֹהֵן הוּא' - אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לְיִחוּסִין עַל פִּיו, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים שֶׁהוּא בְּנוֹ.

ו. כֹּהֵן מְיֻחָס שֶׁיָּצָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה, לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְהִיא, וּבָנִים כְּרוּכִין אַחֲרֶיהָ, וְאָמַר: 'אִשָּׁה שֶׁיָּצָאת עִמִּי הִיא זוֹ, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ' - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים לֹא עַל הָאִשָּׁה, וְלֹא עַל הַבָּנִים. 'מִתָּה, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ' - צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים שֶׁאֵלּוּ בָּנֶיהָ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים עַל אִמָּן שֶׁהָיְתָה כְּשֵׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הֶחֱזַק שֶׁיָּצָא מֵעִמָּנוּ בְּאִשָּׁה כְּשֵׁרָה.

ז. יָצָא כֹּהֵן מְיֻחָס לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאָמַר: 'אִשָּׁה זוֹ נָשָׂאתִי, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ' - צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים שֶׁאִשָּׁה זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאֵינוֹ מֵבִיא עֵדִים שֶׁאֵלּוּ בָּנֶיהָ; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ כְּרוּכִין אַחֲרֶיהָ. וְאִם בָּא בִּשְׁתֵּי נָשִׁים, וְהֵבִיא רְאָיָה עַל הָאַחַת - אַף עַל פִּי שֶׁהַבָּנִים קְטַנִּים וּכְרוּכִין אַחֲרֶיהָ, צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עֲלֵיהֶן;

~ נקודות משיחות קודש ~

"לְפִיכָךְ אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה".

בהלכה זו יש לימוד נפלא על מעלתם של ישראל, שהרי "תפילות כנגד תמידין תקנום", ונמצא שבזמן שאין בית המקדש קיים נעשית העבודה שעל גבי המזבח בתפילות שכנגד תמידין על ידי כל אחד ואחד מישראל, כהן לוי וישראל ואפילו גר.

תפילה היא מצות עשה מהתורה ומצוה זו אינה שייכת ליחידי סגולה אלא לכל אחד מישראל הצריך לדבר מה, ללא הבדל במעמדו ומצבו. ואף אם חסר בו ענין רוחני זה או אחר, גם אז יש עליו ציווי להתפלל לקב"ה שהוא מקור כל הברכות, והקב"ה בוודאי מקבל תפילתו שהרי הוא שציווה על התפילה, ועד כדי כך שעבודה זו שייכת גם לנשים, שגם הן פועלות את כל הענינים שבזמן הבית היו נפעלים רק על ידי יחידי סגולה.

ידוע הכלל שהרמב"ם סומך בדבריו על מה שכבר כתב, אבל לא על הנכתב אחר כך. ובענייננו, כאשר לומדים ההלכה ש"אין בודקין מהמזבח ולמעלה", כבר למדו הלכות תפילה ובכללם דבריו שם "תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות", היינו שגם בזמן הזה ישנו הענין של שימוש על גבי המזבח על ידי תפילה, וא"כ נמצא שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת כהן ששימש על גבי המזבח ש"אינו צריך בדיקה".

ענין זה מודגש ביותר בזמן הגלות, ובפרט ב"עיקבות משיחא"; מבואר ב'תורה אור' שבדורות ראשונים מי שהיה זכאי היה במדריגת צדיק גדול או נביא, ומי שהיה חייב היה רשע גמור. אך בדורות האחרונים אין בהם רשעים כ"כ ולא צדיקים כ"כ. בזמן הבית כאשר היה גילוי אלוקות בתוקף, היתה גם התגברות הקליפה בתוקף, ולכן היה גם יצר הרע של עבודה זרה בתוקף גדול, לאחרי הירידה בגילוי התבטל גם תוקף התגברות הקליפה, כולל יצר הרע של עבודה זרה.

נמצא, שדווקא בזמן הגלות לא שייך ענין הע"ז, והקשר של כל אחד ואחד מישראל עם הקב"ה הוא בתוקף ובשלימות. העילוי בזמן הבית הוא בגילוי אלקות בהבנה והשגה, אבל בזמן הגלות ענין האמונה הפשוטה הוא בתוקף גדול וכידוע ביאור רבותינו נשיאינו על הפסוק "והאיש משה עניו מאוד" שעיקר ענוותנותו היתה ביחס לדרא דעקבתא דמשיחא, שלמרות הקשיים, הניסיונות, המלעיגים וכו' עומדים בתוקף הכי גדול מתוך אמונה פשוטה.

יין מלכות ספר קדושה סימן ד'
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

93. במדבר-שלח, טו, יח.

שֶׁמָּא בָּנָיו מִן הָאַחֶרֶת הֵם, וְנִכְרְכוּ אַחַר זוֹ הַמְּיֻחֶסֶת.

ח. בָּא הוּא וּבָנָיו, וְאָמַר: 'אִשָּׁה נָשָׂאתִי[ט] וּמֵתָה, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ' - מֵבִיא עֵדִים שֶׁאוֹתָהּ הָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה הָיְתָה, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ.

ט) במדינה האחרת.

וְכַדִּין הַזֶּה דָּנִין בְּיִשְׂרָאֵל מְיֻחָס וּבְלֵוִי מְיֻחָס[י]; וְאַחַר כָּךְ נָעִיד עַל בְּנוֹ זֶה שֶׁהוּא מְיֻחָס, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַסַּנְהֶדְרִין[יא].

י) כשם שבודקים את היחוס בכהן, כך אם לוי או ישראל יצאו למדינת הים וחזרו עם ילדים, הם צריכים להביא עדים ליחוס בניהם. יא) הסיבה שצריך לבדוק בישראל ולוי שהם מיוחסים, כדי שיוכלו להתמנות לסנהדרין, ששם היו ממנים רק אנשים מיוחסים.

ט. אֵין מַעֲלִין מִשְּׁטָרוֹת לִכְהֻנָּה[יב]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה כָּתוּב בִּשְׁטָר: 'פְּלוֹנִי כֹּהֵן לָוָה מִפְּלוֹנִי אוֹ הִלְוָהוּ כָּךְ וְכָךְ', וְהָעֵדִים מִלְּמַטָּה - אֵין מַחְזִיקִין כֹּהֵן זֶה שֶׁהוּא מְיֻחָס, שֶׁמָּא לֹא הֵעִידוּ אֶלָּא עַל הַמִּלְוָה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן יִחוּס. אֲבָל לַחֲזָקָה שֶׁיִּהְיֶה כֹּהֵן כְּכֹהֲנֵי זְמַן זֶה, וְיֹאכַל בִּתְרוּמָה וְחַלָּה שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים וּבְשְׂאָר קָדְשֵׁי הַגְּבוּל[יג] - מַעֲלִין מִן הַשְּׁטָרוֹת, וְעַל פִּי עֵד אֶחָד, וּמִנְּשִׁיאוּת כַּפַּיִם, וּמִקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן.

יב) להחשיב אדם לכהן על פי מה שכתוב בשטרות. יג) לתת לו מתנות כהונה, כמו: פדיון הבן, פדיון פטר חמור וראשית הגז.

י. וְכֵן כֹּהֵן שֶׁאָמַר: 'בְּנִי זֶה כֹּהֵן' - נֶאֱמָן לְהַאֲכִילוֹ בִּתְרוּמָה וְלִהְיוֹתוֹ בְּחֶזְקַת כֹּהֵן; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה, לֹא עַל הַבָּנִים וְלֹא עַל הָאִשָּׁה.

יא. שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לִמְדִינָה, זֶה אוֹמֵר: 'אֲנִי וַחֲבֵרִי כֹּהֵן', וְזֶה הַשֵּׁנִי אוֹמֵר: 'אֲנִי וַחֲבֵרִי כֹּהֵן' - אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאִין כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין; וּשְׁנֵיהֶן בְּחֶזְקַת כֹּהֲנִים[יד]. וְכֵן עַד אֶחָד שֶׁאָמַר: 'רְאִיתִי זֶה שֶׁנָּשָׂא כַּפָּיו', אוֹ 'שֶׁאָכַל בִּתְרוּמָה', אוֹ 'שֶׁחָלַק עַל הַגֹּרֶן', אוֹ 'שֶׁקָּרָא בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן וְקָרָא אַחֲרָיו לֵוִי' - מַחְזִיקִין אוֹתוֹ לִכְהֻנָּה עַל פִּיו. וְכֵן אִם הֵעִיד שֶׁזֶּה קָרָא שֵׁנִי בַּתּוֹרָה אַחַר כֹּהֵן, מַחְזִיקִין אוֹתוֹ בִּלְוִיָּה.

יד) כמבואר לעיל שמחזיקים בכהונה על פי עד אחד.

יב. הֵעִיד שֶׁרָאָה זֶה שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּבֵית דִּין, תְּרוּמָה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן הַכֹּהֵן - אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לִכְהֻנָּה בְּעֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא חָלָל הוּא, וְלָקַח חֵלֶק יְרֻשָּׁתוֹ מִתְּרוּמָה לְמָכְרוֹ.

יג. מִי שֶׁבָּא בַּזְּמַן הַזֶּה, וְאָמַר: 'כֹּהֵן אֲנִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְאֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה עַל פִּי עַצְמוֹ; וְלֹא יִקְרָא בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן, וְלֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, וְלֹא יֹאכַל בִּקָּדְשֵׁי הַגְּבוּל - עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עֵד אֶחָד. אֲבָל אוֹסֵר עַצְמוֹ בִּגְרוּשָׁה וְזוֹנָה וַחֲלָלָה[טו], וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לְמֵתִים. וְאִם נָשָׂא, אוֹ נִטְמָא - לוֹקֶה; וְהַנִּבְעֶלֶת[טז] לוֹ סְפֵק חֲלָלָה.

טו) שהרי אומר שכהן הוא, ונעשו פסולי הכהונה עליו כאיסור. טז) מפסולי כהונה, כגון גרושה וזונה.

יד. וְאִם הָיָה מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, נֶאֱמָן[יז]. כֵּיצַד? מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, וְאָמַר: 'זָכוּר אֲנִי כְּשֶׁאֲנִי תִּינוֹק, וְהָיִיתִי מֻרְכָּב עַל כְּתֵפוֹ שֶׁל אָבִי שֶׁהוֹצִיאַנִי מִבֵּית הַסֵּפֶר, וְהִכְּשִׁיטַנִי כֻּתָּנְתִּי וְהִטְבִּילוּנִי לֶאֱכֹל תְּרוּמָה לָעֶרֶב, וַחֲבֵרַי בּוֹדְלִין מִמֶּנִּי[יח], וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתִי יוֹחָנָן אוֹכֵל חַלּוֹת'; וְהֶעֱלָהוּ רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ לַכְּהֻנָּה עַל פִּי עַצְמוֹ.

יז) להיות בחזקת כהן ולאכול קדשי הגבול, שדינו כעד אחד כפי שהוסבר לעיל בהלכה ט'. יח) כדי שלא יטמאו את התרומה.

טו. נֶאֱמָן גָּדוֹל לוֹמַר: 'זָכוּר אֲנִי כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן, וְרָאִיתִי פְּלוֹנִי טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָה לָעֶרֶב'; וּמַחְזִיקִין אוֹתוֹ בִּכְהֻנָּה, בְּעֵדוּתוֹ.

מִי שֶׁבָּא בַּזְּמַן הַזֶּה, וְאָמַר: 'כֹּהֵן אֲנִי', וְעֵד אֶחָד מֵעִיד לוֹ: 'שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ בְּאָבִיו שֶׁל זֶה שֶׁהוּא כֹּהֵן' - אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה בְּעֵדוּת זוֹ, שֶׁמָּא חָלָל הוּא; עַד שֶׁיָּעִיד שֶׁזֶּה כֹּהֵן הוּא. אֲבָל אִם הֶחְזַק אָבִיו כֹּהֵן, אוֹ שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁאָבִיו שֶׁל זֶה כֹּהֵן - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת אָבִיו.

טז. מִי שֶׁהֶחְזַק אָבִיו כֹּהֵן, וְיָצָא עָלָיו קוֹל [=שמועה] שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה - חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ; בָּא עֵד אֶחָד אַחַר כָּךְ וְהֵעִיד שֶׁהוּא כָּשֵׁר, מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה עַל פִּיו. בָּאוּ שְׁנַיִם אַחַר כָּךְ וְהֵעִידוּ שֶׁהוּא חָלָל, מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִן הַכְּהֻנָּה; בָּא עֵד אֶחָד אַחַר כָּךְ וְהֵעִיד שֶׁהוּא כָּשֵׁר, מַעֲלִין

אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה - שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מִצְטָרֵף לְעֵד רִאשׁוֹן, וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן מְעִידִין שֶׁהוּא כָּשֵׁר וּשְׁנַיִם מְעִידִין שֶׁהוּא פָּסוּל, יִדָּחוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְיִדָּחֶה הַקּוֹל, שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה - וְיִשָּׁאֵר כֹּהֵן בְּחֶזְקַת אָבִיו[יט].

יט) כלל הוא בתלמוד, שאם יש שני עדים כנגד שני עדים - אנו מעמידין את האדם על חזקתו, ואין חוששין לקול במקום עדים, ואפילו כשעדים אחרים מכחישים אותם.

יז. אִשָּׁה שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אַחַר בַּעְלָהּ, וְיָלְדָה[כ], וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן[כא], וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן וְהַשֵּׁנִי יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה סְפֵק כֹּהֵן; וְכֵן אִם נִתְעָרֵב וְלַד כֹּהֵן בִּוְלַד יִשְׂרָאֵל, וְהִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֹבֶת [גדלו הילדים] - כָּל אֶחָד מֵהֶן סְפֵק כֹּהֵן. וְנוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֲמָרֵי יִשְׂרָאֵל וְחֲמָרֵי כֹּהֲנִים: נוֹשְׂאִין נָשִׁים הָרְאוּיוֹת לִכְהֻנָּה, וְאֵין מִטַּמְּאִין לְמֵתִים, וְלֹא אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה; וְאִם נָשְׂאוּ גְּרוּשָׁה, מוֹצִיאִין וְאֵינָן לוֹקִין.

כ) התחתנה עם אדם אחר בתוך שלושה חודשים מאז שהתגרשה או התאלמנה מבעלה הראשון. כא) לא יודעים אם הולד נולד בחודש התשיעי להריון ולכן אביו הוא הבעל הראשון, או שהוא נולד בחודש השביעי להריון, ואביו הוא הבעל השני.

יח. שְׁנֵי כֹּהֲנִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ וַלְדוֹתֵיהֶם, אוֹ אִשֶּׁת כֹּהֵן שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִשֵּׂאת לְכֹהֵן אַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - נוֹתְנִין עַל הַוָּלָד חֲמָרֵי שְׁנֵיהֶן: הוּא אוֹנֵן עֲלֵיהֶם[כב], וְהֵן אוֹנְנִין עָלָיו; הוּא אֵין מִטַּמֵּא לָהֶן[כג], וְהֵן אֵינָן מִטַּמְּאִין לוֹ[כד]; וְעוֹלֶה בְּמִשְׁמָרוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה[כה], וְאֵינוֹ חוֹלֵק[כו] - וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן בְּמִשְׁמָר אֶחָד וּבֵית אָב אֶחָד, נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד.

כב) ביום המיתה של שבעת הקרובים, האדם מתאונן על מותו ונקרא "אונן", ודיני אונן מבוארים בהלכות אבל. כג) לכל אחד מהם, שמא הוא לא אביו, וכהן יכול להיטמא רק לשבעת הקרובים. כד) שמא אינו בנו. כה) עשרים וארבעה משמרות של כהנים היו במקדש, והיו מתחלפים כל שבוע לפי תור שנקבע להם ע"י גורל בימי דוד. והמשמרות נחלקו לבתי אב, וכל בית אב היה עובד במקדש יום אחד מימי השבוע של משמרו. כוהנים אלו, היו עולים בשני משמרות, גם לפי האב הראשון וגם לפי השני. כו) אנשי כל בית אב חולקים ביניהם את עורות הקדשים, ואת חלקם בבשר הקרבנות שהקריבו ביומם. הכהן הספק הזה אינו מקבל חלק, כי שני המשמרות דוחים אותו וטוענים: הבא ראיה שאתה ממשמר שלנו - ותקח.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהֵן בָּאִין מִכֹּחַ נִשּׂוּאִין. אֲבָל בִּזְנוּת, גָּזְרוּ חֲכָמִים שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהֻנָּה כְּלָל - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אָבִיו הַוַּדַּאי, וְנֶאֱמַר: "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו"[94], עַד שֶׁיִּהְיֶה זַרְעוֹ מְיֻחָס אַחֲרָיו.

כ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים שֶׁפֵּרֵשׁ אֶחָד מֵהֶם וּבָעַל, שֶׁהֲרֵי הַוָּלָד כֹּהֵן וַדַּאי, וְאַף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אָבִיו שֶׁיִּתְיַחֵס לוֹ - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהֻנָּה; וְאֵינוֹ עוֹבֵד, וְלֹא אוֹכֵל תְּרוּמָה, וְלֹא חוֹלֵק. וְאִם נִטְמָא לְמֵתִים אוֹ נָשָׂא גְּרוּשָׁה - לוֹקֶה, שֶׁאֵין כָּאן סְפֵק הֶתֵּר.

~ יום חמישי כ' אייר ~

פֶּרֶק כא

איסור קירבה לעריות, הנהגה בשעת תשמיש, דיני צניעות והרחקות נוספות

א. כָּל הַבָּא עַל עֶרְוָה[א] מִן הָעֲרָיוֹת דֶּרֶךְ אֵבָרִים[ב], אוֹ שֶׁחִבֵּק וְנִשֵּׁק דֶּרֶךְ תַּאֲוָה וְנֶהֱנָה בְּקֵרוּב בָּשָׂר - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[ג], שֶׁנֶּאֱמַר[95]: "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת"[ד]; וְנֶאֱמַר[96]: "לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה", כְּלוֹמַר: לֹא תִקְרְבוּ לִדְבָרִים הַמְּבִיאִין לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה.

א) כל ביאות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת. ב) ולא דרך איברי הביאה. ג) אבל מיתת בית דין וכרת אינו חייב אלא רק בביאה או בהעראה. ד) מנהגים המביאים לתועבות הזימה.

ב. וְהָעוֹשֶׂה דָּבָר מֵחֻקּוֹת אֵלּוּ, הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת.

וְאָסוּר לְאָדָם לִקְרֹץ בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו אוֹ לִרְמֹז בְּעֵינָיו, לְאַחַת מִן הָעֲרָיוֹת, וְכֵן לִשְׂחֹק עִמָּהּ אוֹ לְהָקֵל רֹאשׁ. וַאֲפִלּוּ לְהָרִיחַ בְּשָׂמִים שֶׁעָלֶיהָ אוֹ לְהַבִּיט בִּיפְיָהּ - אָסוּר; וּמַכִּין הַמִּתְכַּוֵּן לְדָבָר זֶה מַכַּת מַרְדּוּת[ה].

94. במדבר-פנחס, כה, יג. 95. ויקרא-אחרי־מות, יח, ל. 96. שם, פסוק ו.

וְהַמִּסְתַּכֵּל אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁל אִשָּׁה, וְנִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת - כְּמִי שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּמְקוֹם הַתֹּרֶף [=הערוה]**; וַאֲפִלּוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל הָעֶרְוָה אוֹ לִרְאוֹת שְׂעָרָהּ - אָסוּר.**

ה) ככל העובר על דברי חכמים.

ג. וְהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין. וּמֵתֶר • לְהִסְתַּכֵּל בְּפְנֵי הַפְּנוּיָה וּלְבַדְּקָהּ, בֵּין בְּתוּלָה בֵּין בְּעוּלָה - כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה אִם הִיא נָאָה בְּעֵינָיו, יִשָּׂאֶנָּה; וְאֵין בָּזֶה צַד אִסּוּר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲבָל לֹא יִסְתַּכֵּל דֶּרֶךְ זְנוּת; הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי, וּמָה אֶתְבּוֹנֵן עַל בְּתוּלָה"[97].

השגת הראב"ד
ומותר . . בעולה א"א חכמים אמרו האי צורבא מרבנן דאזיל לקדושי איתתא לידבר עם הארץ בהדיה דילמא מחלפא ליה מיניה אלמא אין דרך ת"ח בכך.

ו) כלומר, גם בנשים שאסור לבוא עליהם שנאסרו באיסור לא תעשה (ועל ביאתם לא חייבים מיתה או כרת). וחיבוק ונישוק וקרבת בשר בחייבי לאווין איסורן מדרבנן.

ד. וּמֵתֶר לְאָדָם לְהַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲרֻוָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָאַת לֵב בִּרְאִיָּתָהּ; הוֹאִיל • וְהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לְאַחַר זְמַן, אֵינוֹ בָּא בָּזֶה לִדְבַר מִכְשׁוֹל. אֲבָל לֹא יִשְׂחֹק וְלֹא יָקֵל רֹאשׁ עִמָּהּ, שֶׁמָּא יַרְגִּיל לָעֲבֵרָה.

השגת הראב"ד
הואיל . . מכשול א"א אבל לא במקום הסתר שלה והכי איתא בנדרים.

ה. אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִשָּׁה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, בֵּין שִׁפְחָה בֵּין מְשֻׁחְרֶרֶת - שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר. בְּאֵיזֶה שִׁמּוּשׁ אָמְרוּ? כְּגוֹן רְחִיצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו, וּמְזִיגַת הַכּוֹס - שֶׁאֵין עוֹשֶׂה לְאִישׁ דְּבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד. וְאֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ.

ז) שאסור לעשות להשתמש בה.

ו. הַמְחַבֵּק אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת שֶׁאֵין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ עֲלֵיהֶן [-אינו מתרגש]**, אוֹ שֶׁנִּשַּׁק אַחַת מֵהֶן - כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה כְּלָל, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר. וְדָבָר אָסוּר הוּא, וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים הוּא - שֶׁאֵין קְרֵבִין לְעֶרְוָה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, חוּץ מֵהָאֵם לִבְנָהּ, וְהָאָב לְבִתּוֹ.**

ז. כֵּיצַד? מֵתֶר הָאָב לְחַבֵּק בִּתּוֹ, וּלְנַשְּׁקָהּ, וְתִישַׁן עִמּוֹ בְּקֵרוּב בָּשָׂר, וְכֵן הָאֵם עִם בְּנָהּ - כָּל זְמַן שֶׁהֵן קְטַנִּים. הִגְדִּילוּ וְנַעֲשָׂה הַבֵּן גָּדוֹל וְהַבַּת גְּדוֹלָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ "שָׁדַיִם נָכוֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ"[98] - זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ, וְזֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ. וְאִם הָיְתָה הַבַּת בֹּשֶׁת לַעֲמֹד בִּפְנֵי אָבִיהָ עֲרֻמָּה, אוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת, וְכֵן אִם הָאֵם בֹּשֶׁת לַעֲמֹד בִּפְנֵי בְּנָהּ עֲרֻמָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן קְטַנִּים - מִשֶּׁהִגִּיעוּ לְהִכָּלֵם מֵהֶן, אֵין יְשֵׁנִין עִמָּהֶן אֶלָּא בִּכְסוּתָן.

ח. נָשִׁים הַמְסוֹלְלוֹת[ח] זוֹ בָּזוֹ - אָסוּר, וּמִמַּעֲשֵׂה מִצְרַיִם הוּא שֶׁהֻזְהַרְנוּ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר[99]: "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְכוּ' לֹא תַעֲשׂוּ"; אָמְרוּ חֲכָמִים: מֶה הָיוּ עוֹשִׂין? אִישׁ נוֹשֵׂא אִישׁ, וְאִשָּׁה נוֹשֵׂאת אִשָּׁה, וְאִשָּׁה נִשֵּׂאת לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים.

ח) נשים שמתחככות זו בזו כדרך ביאה.

אַף עַל פִּי שֶׁמַּעֲשֶׂה זֶה אָסוּר, אֵין מַלְקִין עָלָיו - שֶׁאֵין לוֹ לָאו מְיֻחָד, וַהֲרֵי אֵין שָׁם בִּיאָה כְּלָל; לְפִיכָךְ אֵין נֶאֱסָרוֹת לַכְּהֻנָּה מִשּׁוּם זְנוּת, וְלֹא תֵאָסֵר אִשָּׁה עַל בַּעֲלָהּ בָּזֶה - שֶׁאֵין כָּאן זְנוּת. וְרָאוּי לְהַכּוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת, הוֹאִיל וְעָשׂוּ אִסּוּר. וְיֵשׁ לָאִישׁ לְהַקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ בְּדָבָר זֶה, וְלִמְנֹעַ הַנָּשִׁים הַיְדוּעוֹת בְּכָךְ מִלְּהִכָּנֵס לָהּ וּמִלָּצֵאת הִיא אֲלֵיהֶן.

ט. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מֻתֶּרֶת הִיא לוֹ; לְפִיכָךְ, כָּל מַה שֶּׁאָדָם רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ, עוֹשֶׂה - בּוֹעֵל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, וּמְנַשֵּׁק בְּכָל אֵבֶר שֶׁיִּרְצֶה, וּבָא עָלֶיהָ בֵּין כְּדַרְכָּהּ, בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, בֵּין דֶּרֶךְ אֵבָרִים. וְאַף עַל פִּי כֵן, מִדַּת חֲסִידוּת שֶׁלֹּא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ לְכָךְ, וְשֶׁיְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת דֵּעוֹת; וְלֹא יָסוּר מִדֶּרֶךְ הָעוֹלָם וּמִנְהָגוֹ, שֶׁאֵין דָּבָר זֶה אֶלָּא כְּדֵי לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת.

י. אָסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ לְאוֹר הַנֵּר; הֲרֵי שֶׁהָיְתָה לֵיל שַׁבָּת, וְלֹא הָיָה לוֹ בַּיִת אַחֵר, וְהָיָה הַנֵּר דּוֹלֵק - הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁמֵּשׁ כְּלָל. וְכֵן אָסוּר לְיִשְׂרְאֵלִי לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם, שֶׁעַזּוּת פָּנִים הִיא. וְאִם הָיָה תַּלְמִיד חֲכָמִים, שֶׁאֵינוֹ בָּא לְהִמָּשֵׁךְ בְּכָךְ - הֲרֵי זֶה

97. איוב, לא, א. 98. יחזקאל, טז, ז. 99. ויקרא-אחרי, יח, ג.

מַאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ, וּמְשַׁמֵּשׁ; וְאֵין נִזְקָקִין לְדָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל. וְדֶרֶךְ קְדֵשָׁה, לְשַׁמֵּשׁ בְּאֶמְצַע הַלַּיְלָה.

יא. אֵין דַּעַת חֲכָמִים נוֹחָה מִמִּי שֶׁהוּא מַרְבֶּה בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְיִהְיֶה מָצוּי אֵצֶל אִשְׁתּוֹ תָּמִיד כְּתַרְנְגוֹל; וּפָגוּם הוּא עַד מְאֹד, וּמַעֲשֵׂה בּוּרִים [=טפשים]. אֶלָּא כָּל הַמַּעֲט בְּתַשְׁמִישׁ, מְשֻׁבָּח; וְהוּא, שֶׁלֹּא יְבַטֵּל עוֹנָה אֶלָּא מִדַּעַת אִשְׁתּוֹ. וְלֹא תִּקְּנוּ בָּרִאשׁוֹנָה[ט] לְבַעֲלֵי קְרָאִין שֶׁלֹּא יִקְרְאוּ בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ, אֶלָּא כְּדֵי לְמַעֵט בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

ט) בעבר תיקנו תקנה ואחר כך בטלו אותה.

יב. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ אָדָם מִטָּתוֹ, וְלִבּוֹ מְחַשֵּׁב בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת. וְלֹא יִבְעֹל מִתּוֹךְ שִׂכְרוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂנְאָה, וְלֹא יָבוֹא עָלֶיהָ בְּעַל כָּרְחָהּ וְהִיא יְרֵאָה מִמֶּנּוּ, וְלֹא כְּשֶׁיִּהְיֶה אֶחָד מֵהֶן מְנַדֶּה, וְלֹא יָבוֹא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְגָרְשָׁהּ. וְאִם עָשָׂה כֵּן - הַבָּנִים אֵינָן הֲגוּנִין, אֶלָּא מֵהֶן עַזֵּי פָּנִים, וּמֵהֶן מוֹרְדִין וּפוֹשְׁעִים.

יג. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁכָּל אִשָּׁה חֲצוּפָה שֶׁהִיא תּוֹבַעַת תַּשְׁמִישׁ בְּפִיהָ, אוֹ הַמְפַתֶּה אִשָּׁה לְשֵׁם נִשּׂוּאִין, אוֹ הַמִּתְכַּוֵּן לָבוֹא עַל רָחֵל אִשְׁתּוֹ וּבָא עַל לֵאָה אִשְׁתּוֹ, וּמִי שֶׁלֹּא שָׁהָת אַחַר בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַהֲרֵי הַבֵּן סָפֵק - כָּל אֵלּוּ, הַבָּנִים הַיְּלוּדִים מֵהֶן הֵן הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים שֶׁיִּסּוּרֵי הַגָּלוּת בּוֹרְרִין אוֹתָן.

יד. וְאָסוּר לְאָדָם לָבוֹא עַל אִשְׁתּוֹ בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת, אוֹ בְּגִנּוֹת וּפַרְדֵּסִין, אֶלָּא בְּבֵית דִּירָה - שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כִּזְנוּת, וְיַרְגִּילוּ עַצְמָן לִידֵי זְנוּת; וְהַבּוֹעֵל אִשְׁתּוֹ בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בַּשּׁוּק, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּלֹא שִׁדּוּךְ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

טו. וְאַכְסַנַאי [=אורח] אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, עַד שֶׁיַּחֲזֹר לְבֵיתוֹ.

וְכֵן • אָסְרוּ חֲכָמִים עַל הָאִישׁ שֶׁיָּדוּר בְּבֵית חָמָיו, שֶׁזּוּת עַזּוּת פָּנִים הִיא; וְלֹא יִכָּנֵס עִמּוֹ לַמֶּרְחָץ.

השגת הראב"ד
וכן . . חמיו א"א אם ייחד לו בית למשכב מותר וכן אכסנאי ובלבד שיישן בטלית של עצמו.

טז. וְכֵן לֹא יִכָּנֵס אָדָם לַמֶּרְחָץ עִם אָבִיו, וְלֹא עִם בַּעַל אֲחוֹתוֹ, וְלֹא עִם תַּלְמִידוֹ; וְאִם הָיָה צָרִיךְ לְתַלְמִידוֹ, מֻתָּר לְהִכָּנֵס עִמּוֹ. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁנֵי אַחִים כְּאֶחָד לַמֶּרְחָץ.

יז. לֹא יְהַלְּכוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּעֵי רֹאשׁ[י] בַּשּׁוּק, אַחַת פְּנוּיָה[יא] וְאַחַת אֵשֶׁת אִישׁ. וְלֹא תֵּלֵךְ אִשָּׁה בַּשּׁוּק, וּבְנָהּ אַחֲרֶיהָ - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְפְּסוּ בְּנָהּ וְתֵלֵךְ אַחֲרָיו לְהַחְזִירוֹ, וְיִתְעַלְּלוּ בָּהּ הָרְשָׁעִים שֶׁתְּפָסוּהוּ דֶּרֶךְ שְׁחוֹק.

י) מגולות שער. יא) אלמנה או גרושה או בעולה, אבל בתולה מותרת לצאת פרועת ראש.

יח. אָסוּר לְהוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה; לְפִיכָךְ, לֹא יִהְיֶה אָדָם דָּשׁ מִבִּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ, וְלֹא יִשָּׂא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוָלָד. אֲבָל אֵלּוּ שֶׁמְּנָאַפִּין בַּיָּד וּמוֹצִיאִין שִׁכְבַת זֶרַע - לֹא דַּי שֶׁהוּא אִסּוּר גָּדוֹל, אֶלָּא שֶׁעוֹשֶׂה זֶה בְּנִדּוּי הוּא יוֹשֵׁב; וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "יְדֵיכֶם, דָּמִים מָלֵאוּ"[100], וּכְאִלּוּ הָרְגוּ נֶפֶשׁ.

יט. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּקְשֶׁה עַצְמוֹ לְדַעַת, אוֹ יָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי הִרְהוּר; אֶלָּא אִם יָבוֹא לוֹ הִרְהוּר - יַסִּיעַ לִבּוֹ מִדִּבְרֵי הֲבַאי וְהַשְׁחָתָה, וְיִפְנֶה לְדִבְרֵי תּוֹרָה שֶׁהִיא "אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן"[101]. לְפִיכָךְ אָסוּר לְאָדָם לִישֹׁן עַל עָרְפּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה, עַד שֶׁיַּטֶּה מְעַט כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי קִשּׁוּי.

כ. וְלֹא יִסְתַּכֵּל בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, בְּשָׁעָה שֶׁמִּזְדַּקְּקִין זָכָר לִנְקֵבָה; וּמֻתָּר לְמַרְבִּיעֵי בְהֵמָה לְהַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן עֲסֵקִין בִּמְלַאכְתָּן וְלֹא יָבוֹאוּ לִידֵי הִרְהוּר.

כא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לְהִסְתַּכֵּל בַּנָּשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁהֵן עוֹמְדוֹת עַל הַכִּבְיסָה; וַאֲפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בְּבִגְדֵי צֶבַע שֶׁל אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ - אָסוּר, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר.

כב. מִי שֶׁפָּגַע בְּאִשָּׁה בַּשּׁוּק - אָסוּר לוֹ לְהַלֵּךְ אַחֲרֶיהָ, אֶלָּא רָץ וּמְסַלְּקָהּ [ועוקפה] לִצְדָדִין אוֹ לַאֲחוֹרָיו; וְכָל הַמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק אַחוֹרֵי אִשָּׁה, הֲרֵי זֶה מְקַלְּלֵי עַמֵּי הָאָרֶץ. וְלֹא יַעֲבֹר עַל פֶּתַח אִשָּׁה זוֹנָה,

100. ישעיהו, א, טו. 101. משלי, ה, יט.

עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר[102]: "וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ".

כג. וְאָסוּר לְמִי שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי לִשְׁלֹחַ יָדוֹ בְּמִבּוּשָׁיו [=ביציו], שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר; וַאֲפִלּוּ מִתַּחַת טַבּוּרוֹ - לֹא יַכְנִיס אָדָם יָדוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר. וְאִם הִשְׁתִּין מַיִם - לֹא יֵאָחֵז בָּאַמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר; וְאִם הָיָה נָשׂוּי, מֻתָּר. וּבֵין נָשׂוּי וּבֵין שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי - לֹא יוֹשִׁיט יָדוֹ לָאַמָּה כְּלָל, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לִנְקָבָיו.

כד. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים - הִתְפָּאֵר אֶחָד מֵהֶן שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִסְתַּכֵּל בַּמִּילָה שֶׁלּוֹ, וּמֵהֶן מִי שֶׁהִתְפָּאֵר שֶׁלֹּא הִתְבּוֹנֵן מֵעוֹלָם בְּצוּרַת אִשְׁתּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ פּוֹנֶה מִדִּבְרֵי הֲבַאי לְדִבְרֵי הָאֱמֶת שֶׁהֵן אוֹחֲזוֹת לְבַב הַקְּדוֹשִׁים.

כה. מִצְוַת חֲכָמִים לְהַשִּׂיא אָדָם בָּנָיו וּבְנוֹתָיו סָמוּךְ לִפְרִקָּן [=זמן הבגרות] - שֶׁאִם יַנִּיחֵן, יָבוֹאוּ לִידֵי זְנוּת אוֹ הִרְהוּר; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחְטָא"[103]. וְאָסוּר לְהַשִּׂיא אִשָּׁה לְקָטָן, שֶׁזֶּה כְּמוֹ זְנוּת הִיא.

כו. וְאֵין הָאִישׁ רַשַּׁאי לֵישֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה, וְלֹא יִשָּׂא עֲקָרָה וּזְקֵנָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוָלָד[יב]; וּרְשׁוּת לְאִשָּׁה שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא לְעוֹלָם, אוֹ תִּנָּשֵׂא לְסָרִיס [=עקר]. וְלֹא יִשָּׂא בָּחוּר זְקֵנָה[יג], וְלֹא יִשָּׂא זָקֵן יַלְדָּה - שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְזְנוּת.

יב) כאשר עדיין לא קיים מצות פריה ורביה. יג) אפילו אם היא ראויה ללדת.

כז. וְכֵן מִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין - לֹא תָּדוּר עִמּוֹ בֶּחָצֵר, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי זְנוּת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן[יד], לֹא תָּדוּר עִמּוֹ בַּמְּבוֹי[טו]; וּכְפָר קָטָן, נִדּוֹן כְּמָבוֹי. הָיָה לָהּ מִלְוָה אֶצְלוֹ, עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְתָבְעוֹ; וּגְרוּשָׁה שֶׁבָּאָה עִם הַמְגֹרָשׁ לְדִין - מְנַדִּין אוֹתָן, אוֹ מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת[טז]. וְאִם נִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֲרוּסִין, מֻתֶּרֶת לְתָבְעוֹ בְּדִין וְלָדוּר עִמּוֹ; וְאִם הָיָה לִבּוֹ גַּס בָּהּ, אַף מִן הָאֲרוּסִין אָסוּר. וּמִי נִדְחֶה מִפְּנֵי מִי? הִיא נִדְחֵית מִפָּנָיו; וְאִם הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁלָּהּ, הוּא יִדָּחֶה מִפָּנֶיהָ.

יד) שיש עליו גם איסור גרושה. טו) סמטה קטנה שממנה נכנסים לחצרות ומשם לבתים. טז) מפני שהם צריכים להתרחק אחד מהשניה.

כח. אָסוּר לְאָדָם לִשָּׂא אִשָּׁה וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר[104]: "אַל תַּחְרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה, וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ". וְאִם הוֹדִיעָהּ בַּתְּחִלָּה שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אוֹתָהּ לְיָמִים, מֻתָּר.

כט. וְלֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה בִּמְדִינָה זוֹ, וְאִשָּׁה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - שֶׁמָּא יַאֲרִיכוּ הַיָּמִים, וְנִמְצָא בֶּן נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וַאֲחוֹת אָבִיו, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ; וְאִם הָיָה אָדָם גָּדוֹל שֶׁשְּׁמוֹ יָדוּעַ, וַהֲרֵי זַרְעוֹ מְפֻרְסָמִין וִידוּעִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ל. לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה לֹא מִמִּשְׁפַּחַת מְצֹרָעִין[יז], וְלֹא מִמִּשְׁפַּחַת נִכְפִּין[יח] - וְהוּא, שֶׁהֶחֱזִיקוּ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים שֶׁיָּבוֹאוּ בְּנֵיהֶם כָּךְ.

יז) משפחה שהוחזקה שכל הזמן חולים שם בצרעת. יח) משפחה שיש בה אנשים שחולים במחלת הנפילה.

לא. אִשָּׁה שֶׁנִּשֵּׂאת לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים, וָמֵתוּ - לַשְּׁלִישִׁי לֹא תִּנָּשֵׂא[יט]; וְאִם נִשֵּׂאת, לֹא תֵּצֵא; וַאֲפִלּוּ נִתְקַדְּשָׁה, יִכָּנֵס.

יט) שהוחזקה שבעליה מתים ונקראת "קטלנית" ויש סכנה לבעל השלישי שנושא אותה.

לֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵל עַם הָאָרֶץ כֹּהֶנֶת, שֶׁזֶּה כְּמוֹ חִלּוּל לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן; וְאִם נָשָׂא - אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין זִוּוּגָן עוֹלֶה יָפֶה, אֶלָּא מֵת בְּלֹא בָנִים, אוֹ מֵת הוּא אוֹ הִיא בִּמְהֵרָה, אוֹ קְטָטָה תִּהְיֶה בֵּינֵיהֶן. אֲבָל תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁנָּשָׂא כֹּהֶנֶת, הֲרֵי זֶה נָאֶה וּמְשֻׁבָּח - הֲרֵי תּוֹרָה וּכְהֻנָּה כְּאֶחָד.

לב. לֹא יִשָּׂא אָדָם בַּת עַם הָאָרֶץ - שֶׁאִם מֵת אוֹ גּוֹלֶה, בָּנָיו עַמֵּי הָאָרֶץ יִהְיוּ; שֶׁאֵין אִמָּן יוֹדַעַת כֶּתֶר הַתּוֹרָה. וְלֹא יַשִּׂיא בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ - שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ, כְּמִי שֶׁכְּפָתָהּ וּנְתָנָהּ לִפְנֵי הָאֲרָיוֹת:

---

102. משלי, ה, ח. **103.** איוב, ה, כד. **104.** משלי, ג, כט.

הלכה כה: הביאור הפנימי בזה – סה"ש תש"נ ח"א ע' 294, 301 הע' 32 ושוה"ג. לקו"ש חל"ד ע' 138. **כתר התורה:** הענין בזה – לקו"ש חל"ד ע' 43 והע' 27.

הלכה כח: החילוק בין מ"ש כאן להל' גירושין פ"י הכ"א – הפניות לשיחות קודש

מָה הָאָרֵי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, אַף עַם הָאָרֶץ מַכֶּה וּבוֹעֵל, וְאֵין לוֹ בֹּשֶׁת פָּנִים. וּלְעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חֲכָמִים - שֶׁאִם מֵת אוֹ גּוֹלֶה, בָּנָיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים; וְכֵן יַשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חֲכָמִים - שֶׁאֵין דָּבָר מְגֻנֶּה וְלֹא מְרִיבָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חֲכָמִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם בת עם הארץ . . שאין אמון יודעת כתר התורה".

המושג "כתר תורה" מופיע בי"ד החזקה בעוד שני מקומות ובכל אחד מהם הכוונה לענין אחר.

א: בהלכות תלמוד תורה (פרק ג' ה"ו) כתב "מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים כו'" והכוונה שאם יהיה עיסוקו בתורה תמיד ולא יסיח דעתו לדברים אחרים תעשה התורה כתרו היינו חלק ממנו ומכיון שהתורה היא מציאותו הרי הוא — "מוכתר בכתר תורה".

ב: שם בסוף פרק ג': "אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו כו'" וכוונתו שם לסגולת הלימוד בלילה שעל ידה זוכה לכתר התורה, היינו לענין נעלה יותר בתורה גופא שלא רק שמבין ומשיג את התורה אלא שיש בו גם הדביקות ב'נותן התורה'. ולכן שינה שם וכתב כתר התורה, היינו לעיקרה ומהותה של התורה ולא רק ידיעתה.

ומה שכתב כאן "לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ יהיו שאין אמן יודעת כתר התורה", כוונתו שאינה יודעת ומכירה יוקר התורה.

לקו"ש חלק ל"ד ע' 43 והע' 27
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

פֶּרֶק כב

איסור ייחוד

א. אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת[א], בֵּין זְקֵנָה בֵּין יַלְדָּה - שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְגַלּוֹת עֶרְוָה; חוּץ מֵהָאֵם עִם בְּנָהּ, וְהָאָב עִם בִּתּוֹ, וְהַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ נִדָּה. וְחָתָן שֶׁפֵּרְשָׁה אִשְׁתּוֹ נִדָּה קֹדֶם שֶׁיִּבְעֹל - אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אֶלָּא הוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים, וְהִיא יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים; וְאִם בָּא עָלֶיהָ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאַת - מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ.

א) אבל יחוד עם נשים שנאסרו בחייבי לאוין אינו אסור מן התורה.

ב. לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זְכוּר וְעַל הַבְּהֵמָה; לְפִיכָךְ אֵין אִסּוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהֶן. וְאִם נִתְרַחֵק אֲפִלּוּ מִיִּחוּד זְכוּר וּבְהֵמָה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מַרְחִיקִין הַבְּהֵמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְיַחֲדוּ עִמָּהּ. וְאִסּוּר יִחוּד עֲרָיוֹת - מִפִּי הַקַּבָּלָה[ב].

ב) כלומר, שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו.

ג. כְּשֶׁאֵרַע מַעֲשֵׂה אַמְנוֹן וְתָמָר[ג], גָּזַר דָּוִד וּבֵית דִּינוֹ עַל יִחוּד פְּנוּיָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֶרְוָה[ד], בִּכְלַל יִחוּד עֲרָיוֹת. וְשַׁמַּאי וְהִלֵּל גָּזְרוּ עַל יִחוּד גּוֹיִם. נִמְצָא, כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, בֵּין יִשְׂרְאֵלִית בֵּין גּוֹיָה - מַכִּין אֶת שְׁנֵיהֶן מַכַּת מַרְדּוּת, הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה, וּמַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן[ה]; חוּץ מֵאֵשֶׁת אִישׁ - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אִם נִתְיַחֵד אֵין לוֹקִין, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עָלֶיהָ שֶׁזּוֹנָה, וְנִמְצְאוּ מוֹצִיאִין לַעַז עַל הַבָּנִים שֶׁהֵם מַמְזֵרִין.

ג) שבא אמנון על תמר והיא הייתה פנויה. ד) אין חייבים על ביאה זו מיתה או כרת, אלא זה רק איסור לא תעשה, ואם כן אין היא באיסור יחוד שנלמד מפי קבלה. ה) מכריזים שהם לוקים בגלל הייחוד.

ד. כָּל אִשָּׁה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ - אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִתְיַחֵד, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ; אֲבָל לֹא תִּתְיַחֵד יִשְׂרְאֵלִית עִם הַגּוֹי, אַף עַל פִּי שֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל גּוֹי מְשַׁמַּרְתּוֹ, וְאֵין לָהֶן בּוּשָׁה.

ה. וְכֵן אֵין מוֹסְרִין תִּינוֹק יִשְׂרְאֵלִי לְגוֹי לְלַמְּדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן חֲשׁוּדִין עַל מִשְׁכַּב זְכוּר. וְאֵין מַעֲמִידִין בְּהֵמָה בְּפוּנְדְּקָאוֹת [=מלונות] שֶׁל גּוֹיִם, וַאֲפִלּוּ זְכָרִים אֵצֶל זְכָרִים וּנְקֵבוֹת אֵצֶל נְקֵבוֹת[ו].

ו) כי הם חשודים על הרבעת בהמה.

ו. וְאֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[ז] לְרוֹעֶה גּוֹי, אֲפִלּוּ זְכָרִים לְזָכָר וּנְקֵבוֹת לַנְּקֵבָה - מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן חֲשׁוּדִין עַל הַרְבָּעַת בְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין בִּזְכוּר וּבְהֵמָה, וְנֶאֱמַר: "וְלִכְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל"[105].

ז) שרביעה אסורה גם בעוף, כמבואר לעיל פרק א הלכה טז.

105. ויקרא-קדושים יט, יד.

ז. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה נְקֵבָה לְגוֹיָה? מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן בְּחֶזְקַת נוֹאֲפִין, וּכְשֶׁיָּבוֹא הַנּוֹאֵף לִשְׁכַּב עִם גּוֹיָה זוֹ, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִמְצָאֶנָּה, וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה; אוֹ אֲפִלּוּ יִמְצָאֶנָּה, יִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה.

ח. לֹא תִתְיַחֵד אִשָּׁה אַחַת אֲפִלּוּ עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - עַד שֶׁתְּהְיֶה שֶׁם אִשְׁתּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן; וְכֵן לֹא יִתְיַחֵד אִישׁ אֶחָד אֲפִלּוּ עִם נָשִׁים הַרְבֵּה. נָשִׁים הַרְבֵּה עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְיִחוּד. הָיוּ הָאֲנָשִׁים מִבַּחוּץ וְהַנָּשִׁים מִבִּפְנִים, אוֹ הָאֲנָשִׁים מִבִּפְנִים וְהַנָּשִׁים מִבַּחוּץ, וּפִרְשָׁה אִשָּׁה לְבֵין הָאֲנָשִׁים אוֹ אִישׁ לְבֵין הַנָּשִׁים - אֲסוּרִין מִשּׁוּם יִחוּד.

אֲפִלּוּ אִישׁ שֶׁעִסְקוֹ וּמְלַאכְתּוֹ עִם הַנָּשִׁים[ח], אָסוּר לוֹ לְהִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִתְעַסֵּק עִמָּהֶן וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, אוֹ יִפְנֶה לִמְלָאכָה אַחֶרֶת.

ח) כלומר, אף־על־פי שהיה ראוי להתיר לו, משום שטרוד בעבודתו, ולא יבוא לידי איסור.

ט. מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם שְׁתֵּי יְבָמוֹת[ט], אוֹ עִם שְׁתֵּי צָרוֹת, אוֹ עִם אִשָּׁה וַחֲמוֹתָהּ, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבַת בַּעְלָהּ, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבַת חֲמוֹתָהּ; מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ, אֵין מְחַפּוֹת זוֹ עַל זוֹ. וְכֵן מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ תִּינֹקֶת קְטַנָּה שֶׁיּוֹדַעַת [ומבינה] טַעַם בִּיאָה, וְאֵינָהּ מוֹסֶרֶת עַצְמָהּ לְבִיאָה - שֶׁאֵינָהּ מְזַנָּה בְּפָנֶיהָ, שֶׁהֲרֵי זוֹ מְגַלָּה אֶת סוֹדָהּ.

ט) שתי נשים הנשואות לשני אחים. י) שתי נשים הנשואות לאדם אחד.

י. תִּינֹקֶת מִבַּת שָׁלֹשׁ וּלְמַטָּה, וְתִינוֹק מִבֶּן תֵּשַׁע וּלְמַטָּה - מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהֶן; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל יִחוּד אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְבִיאָה, וְאִישׁ הָרָאוּי לְבִיאָה.

יא. אַנְדְּרוֹגִינוֹס[יא] אֵינוֹ מִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים[יב]; וְאִם נִתְיַחֵד - אֵין מַכִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. אֲבָל הָאִישׁ מִתְיַחֵד עִם הָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[יג] וְעִם הַטֻּמְטוּם[יד].

יא) אדם שיש בו גם איברי זכרות וגם איברי נקבות. יב) כי הוא מתאווה לאשה גמורה. יג) מפני שהאיש אינו מתאווה לאנדרוגינוס. יד) שאיבריו אטומים, ואין יודעים אם הוא זכר או נקבה.

יב. אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ בָּעִיר - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְיִחוּד, מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת בַּעְלָהּ עָלֶיהָ; וְאִם הָיָה זֶה גַּס בָּהּ [=רגיל אליה], כְּגוֹן שֶׁגִּדְּלָהּ עִמּוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָתוֹ - לֹא יִתְיַחֵד עִמָּהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעְלָהּ בָּעִיר. וְכֵן כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד.

יג. מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאִמּוֹת הַבָּנִים בָּאוֹת לְבֵית הַסֵּפֶר לִבְנֵיהֶם, וְנִמְצָא מִתְגָּרֶה[טו] בַּנָּשִׁים; וְכֵן אִשָּׁה לֹא תְּלַמֵּד קְטַנִּים, מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁהֵן בָּאִין בִּגְלַל בְּנֵיהֶם, וְנִמְצָאוּ מִתְיַחֲדִים[טז] עִמָּהּ. וְאֵין הַמְלַמֵּד צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ שְׁרוּיָה עִמּוֹ בְּבֵית הַסֵּפֶר, אֶלָּא הִיא בְּבֵיתָהּ וְהוּא מְלַמֵּד בִּמְקוֹמוֹ.

טו) ואפילו באופן שאין חשש ליחוד, אסור משום גירוי בנשים. טז) כאן כותב הרמב"ם מתייחדים עמה, מפני שבנשים לא שייך גירוי, ואין אסור אלא אם מתייחדת.

יד. תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים מְסַפְּרוֹת [=משוחחות] זוֹ עִם זוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס שָׁם אִישׁ - מִשּׁוּם יִחוּד.

טו. אֵין מְמַנִּין אָדָם נֶאֱמָן וְכָשֵׁר לִהְיוֹת שׁוֹמֵר חָצֵר שֶׁיֵּשׁ שָׁם נָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בַּחוּץ - שֶׁאֵין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס [=אחריות] לָעֲרָיוֹת; וְאָסוּר לְאָדָם לְמַנּוֹת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל בֵּיתוֹ, שֶׁלֹּא יַנְהִיג אִשְׁתּוֹ לִדְבַר עֲבֵרָה.

טז. אָסוּר • לְתַלְמִיד חֲכָמִים לִשְׁכֹּן בְּחָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַלְמָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְיַחֵד עִמָּהּ - מִפְּנֵי הַחֲשָׁד; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וְכֵן אַלְמָנָה אֲסוּרָה לְגַדֵּל כֶּלֶב[יז], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד. וְלֹא תִקְנֶה אִשָּׁה עֲבָדִים זְכָרִים, אֲפִלּוּ קְטַנִּים - מִפְּנֵי הַחֲשָׁד.

השגת הראב"ד
אסור . . אלמנה א"א הפריז על מדותיו שלא אמרו חכמים אלא שלא יתאכסן עמה.

יז) משום לזות שפתים, שלא ירננו אחריה, כשיראו שהכלב הולך אחריה, אבל מותרת להתייחד עם הכלב, שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה.

יז. אֵין דּוֹרְשִׁין בְּסִתְרֵי עֲרָיוֹת[יח] בִּשְׁלֹשָׁה - מִפְּנֵי שֶׁהָאֶחָד טָרוּד בִּשְׁאִילַת הָרַב, וְהַשְּׁנַיִם נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין זֶה עִם זֶה וְאֵין דַּעְתָּן פְּנוּיָה לִשְׁמֹעַ, וּלְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל עֲרָיוֹת, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ דָּבָר שֶׁשָּׁמַע מוֹרֶה לְהָקֵל; לְפִיכָךְ אֵין דּוֹרְשִׁין אֶלָּא לִשְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מְכַוֵּן לִבּוֹ וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁשָּׁמַע מִן הָרַב.

יח) בדיני עריות שאינם מפורשים בתורה.

יח. אֵין לְךָ דָּבָר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁהוּא קָשֶׁה לְרֹב הָעָם, אֶלָּא לִפְרֹשׁ מִן הָעֲרָיוֹת וְהַבִּיאוֹת הָאֲסוּרוֹת. אָמְרוּ חֲכָמִים: בְּשָׁעָה שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָעֲרָיוֹת, בָּכוּ וְקִבְּלוּ מִצְוָה זוֹ בְּתַרְעֹמֶת וּבִבְכִיָּה - שֶׁנֶּאֱמַר[106]: "בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו", עַל עִסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת.

יט. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: גֶּזֶל וַעֲרָיוֹת, נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוֶּה לָהֶן וּמְחַמַּדְתָּן. וְאֵין אַתָּה מוֹצֵא קָהָל בְּכָל זְמַן וּזְמַן, שֶׁאֵין בָּהֶן פְּרוּצִין בָּעֲרָיוֹת וּבְבִיאוֹת אֲסוּרוֹת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'רֹב [האנשים] בְּגָזֵל, וּמְעוּט בַּעֲרָיוֹת, וְהַכֹּל בַּאֲבַק לָשׁוֹן הָרָע'[יט].

יט) כלומר, מעין לשון הרע, כאבק שאינו עפר ממש. כגון שיאמר: שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה.

כ. לְפִיכָךְ רָאוּי לוֹ לָאָדָם לָכֹף יִצְרוֹ בְּדָבָר זֶה, וּלְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בִּקְדֻשָּׁה יְתֵרָה וּבְמַחְשָׁבָה טְהוֹרָה וּבְדֵעָה נְכוֹנָה כְּדֵי לְהִנָּצֵל מֵהֶן; וְיִזָּהֵר מִן הַיִּחוּד, שֶׁהוּא הַגּוֹרֵם הַגָּדוֹל. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ אוֹמְרִין לְתַלְמִידֵיהֶם: 'הִזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי בִתִּי, הִזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי כַלָּתִי' - כְּדֵי לְלַמֵּד לְתַלְמִידֵיהֶם שֶׁלֹּא יִתְבַּיְּשׁוּ מִדָּבָר זֶה, וְיִתְרַחֲקוּ מִן הַיִּחוּד.

כא. וְכֵן יִנְהַג לְהִתְרַחֵק מִן הַשְּׂחוֹק, וּמִן הַשִּׂכְרוּת, וּמִדִּבְרֵי עֲגָבִים [=תאווה לדבר] - שֶׁאֵלּוּ גּוֹרְמִין גְּדוֹלִים הֵן, וְהֵן מַעֲלוֹת שֶׁל עֲרָיוֹת; וְלֹא יֵשֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה, שֶׁמִּנְהָג זֶה גּוֹרֵם לְטָהֲרָה גְּדוֹלָה. יְתֵרָה מִכָּל זֹאת אָמְרוּ: יְפַנֶּה עַצְמוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ לְדִבְרֵי תּוֹרָה, וְיַרְחִיב דַּעְתּוֹ בְּחָכְמָה - שֶׁאֵין מַחְשֶׁבֶת עֲרָיוֹת מִתְגַּבֶּרֶת אֶלָּא בְּלֵב פָּנוּי מִן הַחָכְמָה; וּבַחָכְמָה הוּא אוֹמֵר: "אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן, דַּדֶּיהָ יְרַוּךְ בְּכָל עֵת, בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָמִיד"[107].

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵאָה לִטְהוֹרָה; (ב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא לְטָהוֹר; (ג) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ד) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּגִים טְמֵאִים; (ח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף; (ט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; (י) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאָרֶץ; (יב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (יג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נְבֵלָה; (יד) שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בְּשׂוּר הַנִּסְקָל; (טו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה; (טז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי; (יז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם; (יח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה; (יט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה; (כ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב; (כא) שֶׁלֹּא לְבַשְּׁלוֹ; (כב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חָדָשׁ; (כג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הֶחָדָשׁ; (כד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ; (כה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה; (כו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; (כז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל; (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

סימני טהרה בעלי חיים; דג שנמצא במעי דג אחר; הנולד מדבר טמא.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה הֵן [-בדיקת][א] הַסִּימָנִין שֶׁמַּבְדִּילִין בָּהֶן בֵּין בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָג וְחָגָב שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָן, וּבֵין שֶׁאֵין מֻתָּר לְאָכְלָן - שֶׁנֶּאֱמַר[1]: "וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה, וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר", "וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת, וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל"[2].

א) המצווה לבדוק את סימני הטהרה היא רק אם מעוניין לאכול מהם.

106. במדבר-בהעלותך, יא, י. 107. משלי, ה, יט. 1. ויקרא-קדושים, כ, כה. 2. ויקרא-שמיני, יא, מז.

הפניות לשיחות קודש

יתרה . . אמרו: ביאור סיום ההלכה – לקו"ש חל"ז ע' 51 והע' 30. **שנאמר:** ביאור בסדר הבאת הפסוקים – סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 363 הע' 73 ושוה"ג.

ב. סִימָנֵי [=הטהרה של] **בְּהֵמָה וְחַיָּה נִתְפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה, וְהֵן שְׁנֵי סִימָנִין: "מַפְרֶסֶת פַּרְסָה[3]"[ב], וּ"מַעֲלַת גֵּרָה[4]"[ג] - עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן. וְכָל • בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה, אֵין לָהּ שְׁנַיִם בַּלְּחִי הָעֶלְיוֹן. וְכָל • בְּהֵמָה שֶׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה, הֲרֵי הִיא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה[ד] - חוּץ מִן הַגָּמָל; וְכָל בְּהֵמָה שֶׁהִיא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, הֲרֵי הִיא מַעֲלַת גֵּרָה - חוּץ מִן הַחֲזִיר.**

השגת הראב"ד
וכל . . העליון א"א זה אינו צודק והוא שקר שהרי יש שפן וארנבת.

השגת הראב"ד
וכל . . פרסה א"א אף זה שקר מפורש בתורה.

ב) שפרסתה מחולקת לשתים. ג) מחזירה את האוכל מהקיבה ללעיסה חוזרת. ד) ואין צורך לבדוק זאת.

ג. לְפִיכָךְ[ה], הַמּוֹצֵא בְּהֵמָה בַּמִּדְבָּר וְאֵינוֹ מַכִּירָהּ, וּמְצָאָהּ חֲתוּכַת [-שנחתכו לה לחלוטין] **הַפְּרָסוֹת - בּוֹדֵק בְּפִיהָ** [-בלחי העליון]**: אִם אֵין לָהּ שְׁנַיִם לְמַעְלָה, בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא טְהוֹרָה[ו] - וְהוּא שֶׁיַּכִּיר גָּמָל[ז]. מָצָא בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ חָתוּךְ[ח] - בּוֹדֵק בְּפַרְסוֹתֶיהָ: אִם הִיא שְׁסוּעָה, טְהוֹרָה[ט] - וְהוּא שֶׁיַּכִּיר חֲזִיר.**

ה) מכיוון שאנו יודעים שבהמה וחיה המעלות גרה, בוודאי מפריסות פרסה. ו) על פי המבואר בהלכה הקודמת שאם אין לבהמה שיניים בלחי העליון זהו סימן שהיא מעלת גירה, וכל בהמה שמעלה גירה ידוע שהיא גם מפרסת פרסה. ז) מכיוון שלגמל צעיר אין שיניים בלחי העליון והוא טמא. ח) ואין אפשרות לבדוק לה את השיניים העליונות. ט) מכיוון שבהמה שפרסותיה מחולקות לשתיים בוודאי מעלה גירה, מלבד חזיר.

מָצָא פִּיהָ חָתוּךְ וְרַגְלֶיהָ חֲתוּכוֹת - בּוֹדֵק בָּהּ אַחַר שֶׁיִּשְׁחָטֶנָּה בְּכַנְפֵי הָעֹקֶץ [=בקצות הזנב]**: אִם מָצָא בְּשָׂרָהּ שָׁם מְהַלֵּךְ שְׁתֵּי וָעֵרֶב** [=שכבה לאורך שכבה לרוחב]**, טְהוֹרָה - וְהוּא שֶׁיַּכִּיר עָרוֹד** [חמור בר]**; שֶׁכֵּן הוּא בְּשָׂרוֹ, מְהַלֵּךְ שְׁתֵּי וָעֵרֶב.**

ד. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין • [-הדומה במראהו ל] **בְּהֵמָה טְמֵאָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה וְלֹא מַעֲלֵה גֵּרָה, אֶלָּא כְּמִין סוּס אוֹ חֲמוֹר לְכָל דָּבָר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיָּלְדָה בְּפָנָיו.**

השגת הראב"ד
כמין בהמה טמאה א"א והוא שיהיה הטמא בעדרו.

אֲבָל אִם הִנִּיחַ פָּרָה מְעֻבֶּרֶת בְּעֶדְרוֹ, וּבָא וּמָצָא כְּמִין חֲזִיר כָּרוּךְ אַחֲרֶיהָ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹנֵק מִמֶּנָּה - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְאָסוּר בַּאֲכִילָה; שֶׁמָּא מִן הַטְּמֵאָה נוֹלַד, וְנִכְרַךְ אַחַר הַטְּהוֹרָה.

ה. בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְהוֹרָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַפְרִיס פַּרְסָה וּמַעֲלֵה גֵּרָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמִין שׁוֹר לְכָל דָּבָר, אוֹ כְּמִין שֶׂה - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה; שֶׁהַגָּדֵל מִן הַטְּמֵאָה - טָמֵא, וְהַגָּדֵל מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר. לְפִיכָךְ[י] דָּג טָמֵא שֶׁנִּמְצָא בִּמְעֵי דָּג טָהוֹר, אָסוּר, וְדָג טָהוֹר הַנִּמְצָא בִּמְעֵי דָּג טָמֵא, מֻתָּר - לְפִי שֶׁאֵינוֹ גִּדּוּלָיו, אֶלָּא בְּלָעוֹ.

י) כלומר, מכיוון שהטהרה תלויה בכך שבעלי החיים בעצמם גדלו עם סימני טהרה ולא בכך שנמצאו בתוך דבר טהור.

ו. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ, בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁתֵּי שְׁדֵרוֹת[יא] - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה; וְזוֹ הִיא הַ"שְּׁסוּעָה" שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה", כְּלוֹמַר בְּרִיָּה שֶׁנּוֹלְדָה שְׁסוּעָה לִשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת.

יא) כגון שני בעלי חיים שגופם מחובר, בדומה לתאומים סיאמיים.

ז. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ דְּמוּת עוֹף - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹף טָהוֹר, הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה; לֹא הֵתַּר מִן הַנִּמְצָא בִּבְהֵמָה, אֶלָּא מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּרְסָה.

ח. אֵין לְךָ בְּכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁמֻּתָּר בַּאֲכִילָה, חוּץ מֵעֲשֶׂרֶת הַמִּינִין הַמְּנוּיִין בַּתּוֹרָה: שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְהֵמָה - וְהֵן שׁוֹר, שֶׂה, וָעֵז; וְשִׁבְעָה מִינֵי חַיָּה - אַיָּל, וּצְבִי, וְיַחְמוּר, וְאַקּוֹ, וְדִישֹׁן, וּתְאוֹ, וָזֶמֶר. הֵן וּמִינֵיהֶן - כְּגוֹן שׁוֹר הַבָּר וְהַמְּרִיא[יב], שֶׁהֵן מִמִּין הַשּׁוֹר. וְכָל הַעֲשָׂרָה מִינִין וּמִינֵיהֶן, מַעֲלֵי גֵּרָה וּמַפְרִיסֵי פַּרְסָה; לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהוּא מַכִּירָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק לֹא בַּפֶּה וְלֹא בָּרַגְלַיִם.

יב) סוג בקר גדול במיוחד ובעל שומן רב.

ט. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה, צְרִיכִין אָנוּ לְהַבְדִּיל בֵּין בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחַיָּה טְהוֹרָה; שֶׁהַחַיָּה

3. ויקרא-שמיני, יא, יג. 4. שם. 5. דברים-ראה, יד, ז.

- חֶלְבָּהּ מֵתָּר, וְדָמָהּ טָעוּן כִּסּוּי [-מצוות כיסוי הדם]; וְהַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה - חֶלְבָּהּ בִּכְרֵת[יג], וְאֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּסּוּי.

יג) על אכילת חֵלֶב של בהמה טמאה לא חייבים כרת (יבואר בפרק ז').

י. וְסִימָנֵי חַיָּה, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [=מסורת] הֵן. כָּל מִין שֶׁהוּא מַפְרִיס פַּרְסָה וּמַעֲלֶה גֵּרָה, וְיֵשׁ לוֹ קַרְנַיִם מְפֻצָּלוֹת [כמו ענפי עץ] כְּגוֹן הָאַיָּל - הֲרֵי זֶה חַיָּה טְהוֹרָה בְּוַדַּאי. וְכָל שֶׁאֵין קַרְנָיו מְפֻצָּלוֹת - אִם • הָיוּ קַרְנָיו כְּרוּכוֹת [=כפופות] כְּקַרְנֵי הַשּׁוֹר, וַחֲדוּקוֹת [=מפותלות] כְּקַרְנֵי הָעֵז, וְיִהְיֶה הַחֵדֶק מֻבְלָע בָּהֶן, וַהֲדוּרוֹת [=עגולות] כְּקַרְנֵי הַצְּבִי - הֲרֵי זוֹ חַיָּה טְהוֹרָה; עַד [=בתנאי] שֶׁיִּהְיוּ בַּקַּרְנַיִם שְׁלֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ - כְּרוּכוֹת, וַחֲדוּקוֹת, וַהֲדוּרוֹת.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִין שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ; אֲבָל שִׁבְעַת מִינֵי חַיָּה הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, אִם הָיָה מַכִּיר אוֹתָן, אֲפִלּוּ לֹא מָצָא לוֹ קַרְנַיִם - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל חֶלְבּוֹ, וְחַיָּב לְכַסּוֹת דָּמוֹ.

יב. שׁוֹר הַבָּר - מִין בְּהֵמָה הוּא[יד]; וְהַקֶּרֶשׁ • [=שם חיה] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא קֶרֶן אַחַת[טו], הֲרֵי (זֶה סָפֵק). וְכָל שֶׁיִּסְתַּפֵּק לְךָ אִם הוּא מִין חַיָּה אוֹ מִין בְּהֵמָה - חֶלְבּוֹ אָסוּר [-מספק] וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ [-מספק].

יד. סִימָנֵי עוֹף טָהוֹר לֹא נִתְפָּרְשׁוּ מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מָנָה מִינִין טְמֵאִין בִּלְבַד, וּשְׁאָר מִינֵי הָעוֹף מֻתָּרִין. וְהַמִּינִין הָאֲסוּרִין - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מִין, וְאֵלּוּ הֵן: (א) נֶשֶׁר; (ב) פֶּרֶס; (ג) עָזְנִיָּה; (ד) דָּאָה, וְהִיא "הָרָאָה" הָאֲמוּרָה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה[6]; (ה) אַיָּה, וְהִיא "הַדַּיָּה" הָאֲמוּרָה [-המוזכרת] בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה[7]; (ו) מִין הָאַיָּה, שֶׁכֵּן כָּתוּב בָּהּ[8] "לְמִינָהּ", מִכְּלָל שֶׁהֵן שְׁנֵי מִינִין; (ז) עוֹרֵב; (ח) וְזַרְזִיר, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בָּעוֹרֵב[9] "לְמִינוֹ", לְהָבִיא אֶת הַזַּרְזִיר; (ט) וְיַעֲנָה; (י) וְתַחְמָס; (יא) וְשַׁחַף; (יב) וְנֵץ; (יג) וְשׁוֹרְנִיקָא, וְהוּא מִין הַנֵּץ, שֶׁכֵּן כָּתוּב בּוֹ[10] "לְמִינֵהוּ"; (יד) וְכוֹס; (טו) וְשָׁלָךְ; (טז) וְיַנְשׁוּף; (יז) וְתִנְשֶׁמֶת; (יח) וְקָאַת; (יט) וְרָחָם; (כ) וַחֲסִידָה; (כא) וְהָאֲנָפָה; (כב) וּמִין הָאֲנָפָה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בָּהּ[11] "לְמִינָהּ"; (כג) וְהַדּוּכִיפַת; (כד) וְהָעֲטַלֵּף.

טו. כָּל מִי שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינִין אֵלּוּ וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל כָּל עוֹף שֶׁאֵינוֹ מֵהֶן, וְאֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה [-בסימני הטהרה]; וְעוֹף טָהוֹר נֶאֱכָל בְּמָסֹרֶת [-ללא צורך בבדיקה] - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר פָּשׁוּט [-מקובל ללא עוררין] בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁזֶּה עוֹף טָהוֹר. וְנֶאֱמָן צַיָּד לוֹמַר: 'עוֹף זֶה הִתִּיר לִי רַבִּי הַצַּיָּד' - וְהוּא שֶׁהֶחְזַק אוֹתוֹ [-רב] צַיָּד שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינִין אֵלּוּ וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן.

טז. מִי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירָן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׁמוֹתֵיהֶן[יז] - בּוֹדֵק בְּסִימָנִין אֵלּוּ שֶׁנִּתְּנוּ חֲכָמִים: כָּל עוֹף שֶׁהוּא דּוֹרֵס וְאוֹכֵל[יח], בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מֵאֵלּוּ הַמִּינִין וְטָמֵא[יט]. וְשֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וְאוֹכֵל - אִם יֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ, הֲרֵי זֶה עוֹף טָהוֹר; וְאֵלּוּ הֵן: אֶצְבַּע יְתֵרָה, אוֹ זֶפֶק [=כיס שהמזון שוהה בו] - וְהִיא [-נקראת בתורה] הַמֵּרְאָה - אוֹ שֶׁהָיָה קַרְקָבָנוֹ[כ] נִקְלָף [-יכול להתקלף] בַּיָּד.

יז. לְפִי שֶׁאֵין בְּכָל אֵלּוּ הַמִּינִין הָאֲסוּרִין מִין שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וְיֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ, חוּץ מִפֶּרֶס וְעָזְנִיָּה; וּפֶרֶס וְעָזְנִיָּה אֵינָן מְצוּיִין בַּיְּשׁוּב,

השגת הראב"ד

אם . . השור א"א זה הלשון כמה הוא משובש והיה ראוי לומר אם אינן מפוצלות אם היו קרניו כרוכות אע"פ שדומים לקרני השור וחרוקות אע"פ שדומות לקרני העז אם יהיה החרק מובלע בהן והדורות כקרני הצבי הרי זו חיה טהורה כשיהיו בקרנים סימנים הללו כרוכות חרוקות והדורות לפי שאין לך חיה שאין לה שלשה סימנים הללו.

השגת הראב"ד

והקרש . . הרי זה ספק? א"א ולמה כתב בקרש ספק ובגמרא אסיק דמין חיה הוא.

יד) שור הבר בטבעו הוא בהמה, ורק מפני שהוא חי במדבר רכש תכונות של חיה. טו) בשונה משאר החיות הטהורות שיש להן שני קרניים.

יג. כִּלְאַיִם הַבָּא מִן בְּהֵמָה טְהוֹרָה עִם חַיָּה טְהוֹרָה, הוּא הַנִּקְרָא 'כּוּי' - חֶלְבּוֹ אָסוּר [-כבהמה] וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ [-כמו חיה]; וְאֵין מִין טָמֵא מִתְעַבֵּר מִמִּין טָהוֹר[טז] כְּלָל.

טז) וכן להיפך - מין טהור אינו מתעבר ממין טמא.

6. דברים-ראה, יד, יג. 7. שם. 8. שם. 9. שם, פסוק יד. 10. שם, פסוק טו. 11. שם, פסוק יח.

אֶלָּא בְּמִדְבְּרוֹת אֵיֵי הַיָּם הָרְחוֹקוֹת עַד מְאֹד שֶׁהֵן סוֹף הַיִּשּׁוּב.

יח. הָיָה הַקַּרְקְבָּן נִקְלָף בְּסַכִּין, וְאֵינוֹ נִקְלָף בַּיָּד, וְאֵין בּוֹ סִימָן אַחֵר [-של טהרה] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס, הֲרֵי זֶה סָפֵק; הָיָה [-הקורקבן] חָזָק וְדָבֵק, וְהִנִּיחוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְנִתְרַפֵּה, וְנִקְלָף בַּיָּד - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

יט. אָמְרוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁמָּסֹרֶת בִּידֵיהֶן שֶׁאֵין מוֹרִין לְהַתִּיר עוֹף הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד, אֶלָּא אִם הָיָה אוֹתוֹ סִימָן שֶׁיִּקָּלֵף קַרְקְבָנוֹ בַּיָּד; אֲבָל אִם אֵינוֹ נִקְלָף בַּיָּד - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֶפֶק אוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה, מֵעוֹלָם לֹא הִתִּירוּהוּ.

כ. כָּל עוֹף שֶׁחוֹלֵק אֶת רַגְלָיו[כא] כְּשֶׁמּוֹתְחִין לוֹ חוּט, שְׁתַּיִם לְכָאן וּשְׁתַּיִם לְכָאן, אוֹ שֶׁקּוֹלֵט מִן הָאֲוִיר וְאוֹכֵל בָּאֲוִיר - הֲרֵי זֶה דּוֹרֵס וְטָמֵא. וְכָל הַשּׁוֹכֵן עִם הַטְּמֵאִים וְנִדְמֶה לָהֶן - הֲרֵי זֶה טָמֵא.

כא) בזמן שעומד על מקום צר כמו חוט וכדומה, הוא מניח בכל צד שתי אצבעות.

כא. מִינֵי חֲגָבִים שֶׁהִתִּירָה תּוֹרָה, שְׁמוֹנָה; וְאֵלּוּ הֵן: (א) חָגָב; (ב) מִין חָגָב, וְהִיא הַדּוֹבַנִּית; (ג) חַרְגֹּל; (ד) וּמִין חַרְגֹּל, וְהוּא עַצְרוּנְיָא; (ה) אַרְבֶּה; (ו) וּמִין אַרְבֶּה, וְהִיא צִפֹּרֶת כְּרָמִים[כב]; (ז) סָלְעָם; (ח) וּמִין סָלְעָם, וְהִיא יוֹחֲנָה יְרוּשַׁלְמִית.

כב) מצויה לעיתים קרובות בעצי דקל צעירים.

כב. מִי שֶׁהוּא בָּקִי בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן, אוֹכֵל; וְהַצַּיָּד נֶאֱמָן עֲלֵיהֶן, כְּעוֹף. וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בָּהֶן - בּוֹדֵק בַּסִּימָנִין; וּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין יֵשׁ בָּהֶן: כָּל [-חגב] שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם, וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם שֶׁחוֹפוֹת [=מכסות] רֹב אֹרֶךְ גּוּפוֹ וְרֹב הֶקֵּף גּוּפוֹ, וְיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כְּרָעַיִם [-רגליים אחוריות] לְנַתֵּר בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מִין טָהוֹר. וְאַף עַל פִּי[כג] שֶׁרֹּאשׁוֹ אָרֹךְ וְיֵשׁ לוֹ זָנָב - אִם הָיָה שְׁמוֹ חָגָב, טָהוֹר.

כג) כלומר, למרות ששונה משמונת המינים המנויים בתורה שאצלם הראש קצר ואין להם זנב.

כג. מִי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו כְּנָפַיִם אוֹ כְּרָעַיִם, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ כְּנָפַיִם הַחוֹפוֹת אֶת רֻבּוֹ, וְעָתִיד לְגַדֵּל אוֹתָן אַחַר זְמַן כְּשֶׁיַּגְדִּיל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר מֵעַתָּה[כד].

כד) כלומר, אפילו בזמן שעדיין אין לו את סימני הטהרה.

כד. וּבַדָּגִים שְׁנֵי סִימָנִין - סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת. וּסְנַפִּיר הוּא שֶׁפּוֹרֵחַ [=שט] בּוֹ, וְקַשְׂקֶשֶׂת הִיא הַדְּבוּקָה[כה] בְּכָל גּוּפוֹ. וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת, יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר. אֵין לוֹ עַכְשָׁו וּכְשֶׁיַּגְדִּיל יִהְיוּ לוֹ, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת כְּשֶׁהוּא בַּיָּם וּכְשֶׁיַּעֲלֶה יַשִּׁיר קַשְׂקַשָּׂיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּמִי שֶׁאֵין קַשְׂקַשָּׂיו חוֹפִין אֶת כֻּלּוֹ, מֻתָּר; אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ אֶלָּא סְנַפִּיר אֶחָד וְקַשְׂקֶשֶׂת אַחַת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

כה) הקשקשים צריכים להיות דבוקים בלבד, אך דג שהקשקשים שלו אינם ניתנים להפרדה והם חלק אחד מגופו – אינם סימן הטהרה של הקשקשת המופיעה בתורה.

~ יום שישי כ"א אייר ~

פֶּרֶק ב

דיני האוכל מבעל חיים טמא או בשר אדם, דין שמונה שרצים, תולעים הנמצאים בפירות או במים.

א. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר[12]: "וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת, מַעֲלַת גֵּרָה, בַּבְّהֵמָה - אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" - שׁוּמַע אֲנִי [-ניתן להבין] שֶׁכָּל שֶׁאֵינָהּ מַעֲלַת גֵּרָה וּמַפְרֶסֶת פַּרְסָה, אֲסוּרָה; וְלָאו הַבָּא [=הנלמד] מִכְּלָל [-מתוך מצוות] עֲשֵׂה, עֲשֵׂה[א] הוּא.

א) והעובר עליו נחשב כמי שביטל מצוות עשה.

וּבַגָּמָל וּבַחֲזִיר וּבָאַרְנֶבֶת וּבַשָּׁפָן נֶאֱמַר[13]: "אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" וְגוֹ' - הֲרֵי לָמַדְתָּ שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימָן אֶחָד. וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן כְּלָל - שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתָהּ בְּלֹא תַעֲשֶׂה, יָתֵר [=בנוסף] עַל עֲשֵׂה הַבָּא מִכְּלַל "אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ".

---

12. דברים-ראה, יד, ו. 13. ויקרא-שמיני, יא, ד; דברים-ראה, יד, ז.

הפניות לשיחות קודש

הלכה א: הוראה ומוסר בעבודת ה' ואמיתתה של תורה מענין הסימנים – יין מלכות סס"ט.

ב. לְפִיכָךְ, כָּל הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה, כַּזַּיִת - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁאָכַל מִן הַבָּשָׂר בֵּין שֶׁאָכַל מִן הַחֵלֶב; [מכיוון ש] **לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב בַּטְּמֵאִים בֵּין בְּשָׂרָן לְחֶלְבָּן.**

ג. הָאָדָם - אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[14]: "וְיִהְיוּ הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה[ב]", [מכיוון ש] אֵינוֹ בִּכְלַל מִינֵי חַיָּה בַּעֲלַת פַּרְסָה; לְפִיכָךְ [אכילת בשר אדם] **אֵינוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְהָאוֹכֵל מִבְּשַׂר הָאָדָם אוֹ מֵחֶלְבוֹ, בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת - אֵינוֹ לוֹקֶה. אֲבָל • אָסוּר הוּא בַּעֲשֵׂה, שֶׁהֲרֵי מָנָה הַכָּתוּב שִׁבְעַת מִינֵי חַיָּה וְאָמַר בָּהֶן: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ"[15] - הָא כָּל שֶׁהוּא חוּץ מֵהֶן[ג], לֹא תֹּאכְלוּ; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא.**

השגת הראב"ד
אבל.. חיה א"א ואם כן למה אמרו (כתובות ס. וש"נ) בדמו שאפילו מצות פרוש אין בו.

ב) כלומר, למרות שהפסוק קורא לו 'נפש חיה' ואין באדם סימני טהרה - באכילת בשר אדם לא עוברים על לא תעשה של "את זה לא תאכלו... וממפריסי הפרסה", מכיוון שהתורה כותבת שהחיות הנכללות במצוות הלא תעשה הן מסוג בעלי החיים שיש ביניהם מפריסי פרסה, ואילו במין האדם אין מפריסי פרסה, ולכן אינו כלול באיסור.
ג) אפילו ממינים כאלו שאין בסוגם מפריסי פרסה.

ד. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר עוֹף טָמֵא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[16]: "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף, לֹא יֵאָכְלוּ"; וְהֲרֵי עָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[17]: "כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ" - הָא טְמֵאָה, לֹא תֹּאכְלוּ. וְכֵן הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִדָּג טָמֵא - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[18]: "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם, מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ"; וְעָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[19]: "כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכְלוּ" - מִכְּלָל שֶׁאֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת, לֹא יֵאָכֵל. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא, אוֹ בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה, אוֹ עוֹף טָמֵא - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.

ה. חָגָב טָמֵא, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל שֶׁרֶץ הָעוֹף; וְהָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשֶּׁרֶץ[ד] הָעוֹף - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[20]: "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף, טָמֵא הוּא לָכֶם, לֹא יֵאָכֵלוּ". וְאֵיזֶה הוּא שֶׁרֶץ הָעוֹף? כְּגוֹן זְבוּב וְיַתּוּשׁ וּדְבוֹרָה וְצִרְעָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת, מַעֲלַת גֵּרָה .. כו'".

וממשיך, "ובגמל ובחזיר ובארנבת ובשפן נאמר את זה לא תאכלו .. הא למדת שהן בלא תעשה .. וכל־שכן שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בה סימן כלל, שאיסור אכילתם בלא תעשה יתר על 'עשה' הבא מכלל אותה תאכלו".

וכתב ה'מגיד משנה' שאין לתמוה על כך שלאו בהמה וחיה טמאין, בא ק"ו מחזיר שפן וארנבת, והרי אין עונשים מק"ו, לפי שאלו כבר נאסרו בלאו הבא מכלל עשה וכיון שכן, אפשר ללאו שלהן לבוא מקל וחומר. ודבריו דורשים ביאור, שהרי אחרי הכל איסור הלאו אינו מצד הק"ו, וא"כ מה עוזר שנאסר כבר ב'לאו' הבא מכלל 'עשה' לגבי איסור 'לאו' להענישו מלקות.

וכתב הגאון הרגצו'בי: "עי' בה"ה, ור"ל דזה שוב בגדר גילוי מילתא בעלמא כו'" כלומר, לאחרי "שאלו כבר נאסרו בלאו הבא מכלל עשה מן התורה בביאור", מובן שגדר האיסור של חזיר גמל שפן וארנבת אינו מצד גדרם הפרטי אלא משום שחסר בהם סימן טהרה, וממילא אין הק"ו אלא גילוי מילתא בעלמא שגם אלו שחסרים בהם שני סימנים הם בכלל זה.

בענין זה מתגלה אמיתותה של תורה, שכתבה על כל בהמה מעלת גרה שהיא גם מפרסת פרסה, וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה שהיא גם מעלת גרה חוץ מארבע אלו.

ובנוגע לדגים, מצינו דבר דומה הנלמד מהפסוק "כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים" ש"כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר", ובנוגע לשרצים "אין תולעת מתקיימת שתים עשרה חודש", ובנוגע לחלב "חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה". ונראה מכאן גודל אמיתותה של תורה, שמאז שניתנה תורה ומזמן המשנה והגמרא, ואפילו מאז שכתב הרמב"ם את חיבורו, נתגלו בעולם סוגי בעלי חיים רבים שלא ידעו על קיומם ושלא היו נמצאים בכל המקומות שבהם חיו התנאים והאמוראים ואעפ"כ, הכללים שהובאו בתורה וברמב"ם הם נכונים ואמיתיים ומהווים הוכחה מוחשית לאמיתתה של תורה וכבודו של הקב"ה ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו".

יין מלכות ספר קדושה סימן ה'
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

14. בראשית, ב, ז. 15. ויקרא-שמיני, יא, ב. 16. ויקרא-שמיני, יא, יג. 17. דברים-ראה, יד, יא. 18. ויקרא-שמיני, יא, יא. 19. דברים-ראה, יד, ט. 20. דברים-ראה, יד, יט.

ד) בשפה המדוברת בזמן הרמב"ם, לא השתמשו במילה 'בשר' ביחס לדגים וחגבים, לכן בדיני אכילתם הרמב"ם משתמש במילה החילופית 'שרץ'.

ו. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[21]: "וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - שֶׁקֶץ הוּא, לֹא יֵאָכֵל". וְאֵיזֶה הוּא שֶׁרֶץ הָאָרֶץ? כְּגוֹן חֹלֶד וְצָב וּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים וְחִפּוּשִׁית וְנַדָּל [=מרבה רגלים] **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.**

ז. וּשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן: "הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב .. וְהָאַנָּקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה, וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשֶׁמֶת"[22] - הָאוֹכֵל [-לאחר שמתו] **מִבְּשָׂרָם** [שיעור נפח] **כַּעֲדָשָׁה, לוֹקֶה; שְׁעוּר אֲכִילָתָן, כְּשִׁעוּר טֻמְאָתָן. וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַעֲדָשָׁה**[ה].

ה) כלומר, איסור האכילה והעונש קיימים גם באכילת כמה חתיכות קטנות משרצים שונים, אם הנפח של כולם יחד הוא 'עדשה'.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָכַל מֵהֶן אַחַר מִיתָתָן. אֲבָל הַחוֹתֵךְ אֵבֶר מִן הַחַי מִן אֶחָד מֵהֶן, וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּזַּיִת[ו]**; וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת. אָכַל אֵבֶר שָׁלֵם מִן הַשֶּׁרֶץ אַחַר שֶׁמֵּת - אֵינוֹ לוֹקֶה עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּעֲדָשָׁה**[ז].

ו) איסור אכילת שיעור עדשה משמונת השרצים, נלמד מגודל השרצים שהנגיעה בהם לאחר מיתתם מטמאה. מובן מכך, שגם איסור אכילת הכמות המזערית של כעדשה מהם, חלה גם כן רק לאחר מיתתם, אבל בעודם בחיים חיים שיעור האכילה מהם האסורה יהיה כמו בשאר האיסורים — כזית. ז) מכיוון שלא מצוי שאבר אחד שלם מהשרץ יהיה בנפח של 'זית', העונש יחול משיעור נפח של עדשה.

ט. דַּם שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים וּבְשָׂרָן מִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מְחֻבָּר לַבָּשָׂר. וְכֵן דַּם הַנִּדָּה[ח] **מִצְטָרֵף לִבְשָׂרוֹ לְכַזַּיִת, וְלוֹקֶה עָלָיו - לְפִי שֶׁאֵין בְּשָׂרוֹ חָלוּק מִדָּמוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא**[ט]**; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר שְׁרָצִים שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין.**

ח) שהוא מן השרצים ששיעור איסור אכילתם הוא כזית. ט) שהרי רק שמונת השרצים האמורים בתורה מטמאים.

י. דַּם[י] **שְׁרָצִים שֶׁפָּרַשׁ** [-נפרד מהבשר], **וּכְנָסוֹ** [-חיברו חזרה לבשר] **וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה עָלָיו בְּכַזַּיִת; וְהוּא, שֶׁיַּתְּרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֶל שֶׁרֶץ; אֲבָל אִם הִתְּרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֶל דָּם - פָּטוּר** [-מעונש], **שֶׁאֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל דַּם בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף.**

י) אפילו דם של שמונת השרצים ששיעור איסור אכילתם הוא בנפח של עדשה.

יא. וְכָל הַשִּׁעוּרִין וּמַחְלוֹקְתָם [=ההבדלים בשיעור לכל איסור] **- הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.**

יב. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[23]: "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ, וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם"; הֲרֵי כָּלַל בְּלָאוֹ זֶה, שֶׁרֶץ הָאָרֶץ וְשֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם. אֵיזֶה הוּא שֶׁרֶץ הַמַּיִם? אֵלּוּ הַבְּרִיּוֹת הַקְּטַנּוֹת כְּמוֹ הַתּוֹלָעִים וְהָעֲלוּקָה שֶׁבַּמַּיִם, וְהַבְּרִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּיוֹתֵר שֶׁהֵן חַיּוֹת הַיָּם. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּצוּרַת הַדָּגִים לֹא דָּג טָמֵא וְלֹא דָּג טָהוֹר, כְּגוֹן כֶּלֶב הַמַּיִם וְהַדַּלְפוֹן[יא] **וְהַצְּפַרְדֵּעַ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.**

יא) סוג של חיה הנמצאת בים שדומה במראה לאדם ודג יחד.

יג. אֵלּוּ הַמִּינִין הַנִּבְרָאִין בָּאַשְׁפּוֹת וּבְגוּפֵי הַנְּבֵלוֹת, כְּגוֹן רִמָּה וְתוֹלַעַת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵינָן נִבְרָאִין מִזָּכָר וּנְקֵבָה אֶלָּא מִן הַגְּלָלִים שֶׁהִסְרִיחוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין 'רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ'; וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כַּזַּיִת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[24]: "וְלֹא תִטַּמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ", וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פָּרִין וְרָבִין. אֲבָל 'הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ', הוּא שֶׁפָּרֶה וְרָבֶה מִזָּכָר וּנְקֵבָה.

יד. אֵלּוּ הַמִּינִין [-תולעים] **הַנִּבְרָאִין בַּפֵּרוֹת וּבַמַּאֲכָלוֹת, אִם פֵּרְשׁוּ וְיָצְאוּ לָאָרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ לְתוֹךְ הָאֹכֶל - מִי שֶׁאָכַל מֵהֶן כַּזַּיִת, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[25]: "לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - לֹא תֹאכְלוּם, כִּי שֶׁקֶץ הֵם", לֶאֱסֹר אֵלּוּ שֶׁפֵּרְשׁוּ לָאָרֶץ. אֲבָל אִם לֹא פֵּרְשׁוּ, מֻתָּר לֶאֱכֹל הַפְּרִי וְהַתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכוֹ.**

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִתְלִיעַ הָאֹכֶל אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר מִן הָאָרֶץ. אֲבָל אִם הִתְלִיעַ וְהוּא מְחֻבָּר [-לעץ

21. ויקרא-שמיני, יא, מא. 22. ויקרא-שמיני, יא, מא. 23. ויקרא-שמיני, יא, מג. 24. ויקרא-שמיני, יא, מד. 25. ויקרא-שמיני, יא, מב.

[או לקרקע] - אוֹתָהּ הַתּוֹלַעַת אֲסוּרָה כְּאִלּוּ פֻּרְשָׁה לָאָרֶץ, [מכיוון] שֶׁעַל הָאָרֶץ נִבְרֵאת; וְלוֹקִין עָלֶיהָ. וְאִם סָפֵק, אֲסוּרָה[יב]; לְפִיכָךְ, כָּל מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהַתְלִיעַ כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּבְדֹּק הַפְּרִי מִתּוֹכוֹ, שֶׁמָּא יֵשׁ בּוֹ תּוֹלַעַת[יג]. וְאִם שָׁהָה הַפְּרִי אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - אוֹכֵל בְּלֹא בְּדִיקָה, שֶׁאֵין תּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מִתְקַיֶּמֶת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

יב) הכלל הוא שבספק של איסורים מהתורה מחמירים.
יג) ואם תימצא תולעת בפרי - יהיה אסור מספק כאמור.

טז. פֻּרְשׁוּ [התולעים] לָאֲוִיר וְלֹא נָגְעוּ לָאָרֶץ, אוֹ שֶׁפֻּרְשׁוּ מִקְצָתָן לָאָרֶץ, אוֹ שֶׁפֻּרְשׁוּ אַחַר שֶׁמֵּתוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת תּוֹלַעַת עַל הַגַּרְעִינָה מִבִּפְנִים, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִתּוֹךְ הָאֹכֶל לְתוֹךְ אֹכֶל אַחֵר - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין מִסָּפֵק, וְאֵין[יד] לוֹקִין עֲלֵיהֶן.

יד) עונש המלקות (בשונה מהאיסור עצמו) מתבטל במצב של ספק.

יז. תּוֹלַעַת הַנִּמְצֵאת בִּמְעֵי הַדָּגִים, וּבַמֹּחַ שֶׁבְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה[טו], וְהַנִּמְצֵאת בַּבָּשָׂר[טז] - אֲסוּרָה; אֲבָל • דָּג מָלִיחַ שֶׁהִתְלִיעַ, הֲרֵי הַתּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מֻתֶּרֶת[יז], שֶׁהֵן [-התולעים שבדג] כְּפֵרוֹת שֶׁהִתְלִיעוּ אַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִן הָאָרֶץ, שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָן כֻּלָּן כְּאַחַת בַּתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכָן.

השגת הראב"ד
אבל . . מותרת א"א שבוש הוא זה שאף בשר מליח תולעתו מותרת אבל מה שאמרו מורנא דבשרא אסירי דכווורי שריין תולעים שהיו בו מחיים קאמר ודכווורי שרי דחיי הדגים כמיתתן דמו.

טו) תולעים הנמצאים במקומות הללו, בוודאי לא נוצרו בהם, אלא נכנסו דרך הנחיריים וכדומה. טז) שבוודאי נוצרה לאחר שהבהמה נשחטה, והשחיטה בלבד מתירה את הבהמה ואת מה שבתוכה. יז) בתנאי שעדיין נמצאת על הדג.

וְכֵן הַמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים שֶׁהִשְׁרִיצוּ [-שנוצרו מהם שרצים] - הֲרֵי אוֹתָן שְׁרָצִים מֻתָּרִין לִשְׁתּוֹת עִם הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר[26]: "כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם, בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים - אוֹתָם תֹּאכֵלוּ"; כְּלוֹמַר, בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים הוּא שֶׁאַתָּה אוֹכֵל אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְאֵין אַתָּה אוֹכֵל אֶת שֶׁאֵין לוֹ; אֲבָל בַּכֵּלִים - בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּין שֶׁאֵין לוֹ, מֻתָּר.

יח. שֶׁרֶץ הַמַּיִם הַנִּבְרָא בַּבּוֹרוֹת בַּשִּׁיחִין וּבַמְּעָרוֹת - הוֹאִיל וְאֵינָן מַיִם נוֹבְעִין, וַהֲרֵי הֵן עֲצוּרִין [=מכונסים] - הֲרֵי הֵן כַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים[יח], וּמֻתָּר; וְשׁוֹחֶה [=מתכופף] וְשׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע, וְאַף עַל פִּי שֶׁבּוֹלֵעַ בִּשְׁעַת שְׁתִיָּה מֵאוֹתָן הַשְּׁרָצִים הַדַּקִּים.

יח) בשונה ממים שבחריצים שאינם עומדים במקום אחד אלא זזים, ודינם כמו ים שהשרץ הנוצר מהם אסור.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא פֻּרְשׁוּ מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן. אֲבָל אִם פֵּרַשׁ הַשֶּׁרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לְתוֹךְ הַכְּלִי אוֹ לְתוֹךְ הַבּוֹר, אָסוּר. פָּרַשׁ לְדָפְנֵי הֶחָבִית, וְחָזַר וְנָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הַשֵּׂכָר - מֻתָּר[יט]; וְכֵן אִם פָּרַשׁ לְדָפְנֵי הַבּוֹר אוֹ הַמְּעָרָה, וְחָזַר לַמַּיִם - מֻתָּר.

יט) מכיוון שדרך גדילתו היא לזוז בתוך החבית או הכלי בו נמצאים המים.

כ. הַמְסַגֵּן אֶת הַיַּיִן אוֹ אֶת הַחֹמֶץ אוֹ אֶת הַשֵּׂכָר, וְאָכַל מִן הַיַּבְחוּשִׁין אוֹ הַיַּתּוּשִׁין וְהַתּוֹלַעַת שֶׁסִּגֵּן - לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם [-ביבחושים], אוֹ שֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם [-ביתושים][כ], וַאֲפִלּוּ חָזְרוּ לַכְּלִי אַחַר שֶׁסִּגְּנָן; שֶׁהֲרֵי פָּרְשׁוּ [-בוודאות] מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן. אֲבָל אִם לֹא סִגֵּן, שׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע [-אינו צריך לחשוש שפרשו], כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ.

כ) יתוש בדרך כלל נחשב שרץ העוף, אך מכיוון שכאן הוא גדל במים באכילתו מתחייבים במלקות גם בגלל הלאו של שרץ המים.

כא. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה, 'הָאוֹכֵל כַּזַּיִת' - בְּשֶׁאָכַל כַּזַּיִת מִבְּרִיָּה גְּדוֹלָה, אוֹ שֶׁצֵּרַף מְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ וּמְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ שֶׁבְּמִינָהּ[כא] עַד שֶׁאָכַל כַּזַּיִת. אֲבָל הָאוֹכֵל בְּרִיָּה טְמֵאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כֻּלָּהּ [-שלימה] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה פְּחוּתָה מִכְּחַרְדָּל [-שגרגרו זעיר], בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ מֵתָה, בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ חַיָּה; וַאֲפִלּוּ סָרְחָה [והרקיבה] הַבְּרִיָּה וְנִשְׁתַּנֵּית צוּרָתָהּ[כב] - הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ, לוֹקֶה.

כא) בתנאי שאיסורם נלמד מאותו לאו. כב) אך עדיין ראויה למאכל ולא התרסקה לגמרי (יתבאר בפרק י"ד).

כב נְמָלָה שֶׁחָסְרָה אֲפִלּוּ אַחַת מֵרַגְלֶיהָ, אֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ אֶלָּא בְּכַזַּיִת.

26. ויקרא-שמיני, יא, ט.

לְפִיכָךְ[כג], הָאוֹכֵל זְבוּב שָׁלֵם אוֹ יַתּוּשׁ שָׁלֵם, בֵּין חַי בֵּין מֵת - לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף.

כג) מכיוון שבאכילת ברייה שלימה אין משמעות לגודל ונפח היצור.

כג. הֲרֵי[כד] שֶׁהָיְתָה הַבְּרִיָּה מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף וּמִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם וּמִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לָהּ כְּנָפַיִם[כה] וְהִיא מְהַלֶּכֶת עַל הָאָרֶץ כִּשְׁאָר שְׁרָצִים[כו] וְהָיְתָה רָבָה בַּמַּיִם[כז], וַאֲכָלָהּ - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת; וְאִם הָיְתָה יָתֵר עַל זֶה מִן הַמִּינִין שֶׁנִּבְרְאוּ בַּפֵּרוֹת, לוֹקֶה עָלֶיהָ אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת; וְאִם הָיְתָה מִן הַמִּינִין שֶׁפָּרִין וְרָבִין, לוֹקֶה חָמֵשׁ. וְאִם הָיְתָה מִכְּלַל עוֹף טָמֵא יָתֵר עַל הֲוָיָתָהּ מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף, לוֹקֶה עָלֶיהָ שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: מִשּׁוּם עוֹף טָמֵא, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם, וּמִשּׁוּם רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת; בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ, בֵּין שֶׁאָכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת. לְפִיכָךְ, הָאוֹכֵל • נְמָלָה הַפּוֹרַחַת הַגְּדֵלָה בַּמַּיִם, לוֹקֶה חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת.

השגת הראב"ד

האוכל . . במים א"א המאסף הזה אסף דברים שאינם בעולם שלא שמענו מימינו נמלה גדלה במים ולא שרץ העוף גדל במים, ואם בשביל ששולין דגים ואוכלין טעות הוא בידו ואילו מצאו חכמים מין זה לא היו משנים מפוטיתא לנמלה ומנמלה לצרעה.

כד) שיטת הרמב"ם היא שאיסור לאו שנכתב בתורה כמה פעמים – לוקים עליו פעם אחת בלבד, ולכן כאן הרמב"ם מסביר שבכל אחד מהשרצים שימנה יש תכונות שונות שעל כל אחת מהן יש לאו אחר, ולכן כאן יהיה עונש מלקות על כל לאו ולאו בנפרד. כה) שיכולה לעוף בהן ואסורה בלאו של 'שרץ העוף'. כו) ההולכים על הקרקע, ולכן היא נכללת בלאו של "בכל השרץ השורץ על הארץ". כז) ומצד זה נוסף בה הלאו של 'שרץ המים'.

כד. רִסֵּק[כח] נְמָלוֹת, וְהֵבִיא אַחַת שְׁלֵמָה וְצֵרְפָהּ לְאֵלּוּ שֶׁנִּתְרַסְּקוּ, וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כַּזַּיִת, וַאֲכָלָן - לוֹקֶה שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: חָמֵשׁ מִשּׁוּם הַנְּמָלָה הָאַחַת, וְאַחַת מִשּׁוּם כַּזַּיִת מִגְּבֻלַת הַטְּמֵאִים.

כח) הריסוק משנה את הנמלה לגמרי, ולאחריו כבר אינה נחשבת כלל לבריה שלימה.

פֶּרֶק ג

דין מאכל היוצא מדבר האסור, דיני כשרות הביצים.

א. כָּל מַאֲכָל הַיּוֹצֵא מִמִּין מִן הַמִּינִין הָאֲסוּרִין שֶׁלּוֹקִין עַל אֲכִילָתָן[א] - הֲרֵי אוֹתוֹ הַמַּאֲכָל אָסוּר בַּאֲכִילָה מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן חֵלֶב בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים וּבֵיצֵי עוֹף וְדָג הַטְּמֵאִים, שֶׁנֶּאֱמַר[27]: "וְאֶת בַּת הַיַּעֲנָה" - זוֹ בֵּיצָתָהּ; וְהוּא הַדִּין לְכָל הָאָסוּר כְּיַעֲנָה [-כל החיות הטמאות], וּלְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לַבֵּיצָה [-מאכלים היוצאים מגופם].

א) דברים שאיסורם ב'לא תעשה'.

ב. חֵלֶב הָאָדָם מֻתָּר בַּאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשַּׂר הָאָדָם אָסוּר בַּאֲכִילָה; כְּבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה[ב].

ב) והתבאר בהלכה הקודמת שהכלל 'כל היוצא מן הטמא - טמא', חל רק בדברים האסורים ב'לא תעשה'.

ג. דְּבַשׁ דְּבוֹרִים וּדְבַשׁ צְרָעִים - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתַּמְצִית גּוּפָן, אֶלָּא כּוֹנְסִין [=אוספות] אוֹתוֹ מֵעַל הָעֲשָׂבִים בְּתוֹךְ פִּיהֶן וּמְקִיאוֹת אוֹתוֹ בַּכֹּוֶרֶת כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ אוֹתוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב הָאָדָם מֻתָּר, אָסְרוּ חֲכָמִים לְגָדוֹל לִינֹק אוֹתוֹ מִן הַשָּׂדַיִם; אֶלָּא • חוֹלֶבֶת אִשָּׁה לְתוֹךְ הַכְּלִי, וְשׁוֹתֶה. וְגָדוֹל שֶׁיָּנַק מִן הַשַּׁד - [-דינו] כְּיוֹנֵק שֶׁרֶץ, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

השגת הראב"ד

אלא . . ושותה א"א הא למדת שאין בבשר האדם אפילו איסור עשה, ומה שאמר כיונק שקץ (לפי שאינו עומד לאכילה שאינו בר שחיטה לפיכך לא אמרו שהוא יונק שקץ אלא כיונק שקץ) בין תבין.

ה. יוֹנֵק תִּינוֹק וְהוֹלֵךְ, אֲפִלּוּ אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים. וְאִם גְּמָלוּהוּ וּפָרַשׁ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר מֵחֲמַת בֶּרְיוֹ [=כשהוא בריא] וְלֹא מֵחֲמַת חֹלִי - אֵינוֹ חוֹזֵר וְיוֹנֵק; וְהוּא שֶׁגְּמָלוּהוּ אַחַר אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ; אֲבָל בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - אֲפִלּוּ גְּמָלוּהוּ חֹדֶשׁ אוֹ שְׁנַיִם - מֻתָּר לַחֲזוֹר וְלִינֹק, עַד סוֹף אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ[ג].

ג) כלומר, היונק ברציפות מותר אפילו ארבע או חמש שנים, אבל אם הפסיק לינוק לפני שהגיע לגיל של 24 חודשים, מותר לו לחזור ולינוק עד שיגיע לגיל של 24 חודשים שלמים.

ו. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה וּבֵיצֵי עוֹף טָמֵא אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה, אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן,

27. ויקרא-שמיני, יא, טז.

שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ" - עַל הַבָּשָׂר הוּא לוֹקֶה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל הַבֵּיצָה וְעַל הֶחָלָב; וַהֲרֵי הָאוֹכֵל אוֹתָן [דינו] כְּאוֹכֵל [מדבר האסור] חֲצִי שִׁעוּר - שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁהָאוֹכֵל בֵּיצֵי דָגִים טְמֵאִים הַנִּמְצָאִין בְּמֵעֵיהֶן - כְּאוֹכֵל קִרְבֵּי דָגִים[ד], וְלוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; וְכֵן בֵּיצֵי הָעוֹף הַתְּלוּיוֹת בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁעֲדַיִן לֹא פָּרְשׁוּ וְנִגְמְרוּ[ה] - הָאוֹכֵל אוֹתָן לוֹקֶה, כְּאוֹכֵל בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁלָּהֶן.

ד) מכיוון שהם נמצאים בתוך גוף הדג ללא קליפה, הם נחשבים כחלק מבשר הדג. ה) כלומר, שהן באמצע תהליך היווצרותן ועדיין מחוברות לבשר העוף.

ח. בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ, וַאֲכָלָהּ - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף[ו]; אֲבָל בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ, וַאֲכָלָהּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[ז].

ו) היות שעדיין הוא לא נעשה אפרוח לחלוטין, הוא עדיין לא נחשב עוף ממש אלא שרץ העוף. ז) מכיוון שלפני יציאת האפרוח מהביצה, חכמים אסרו את אכילתה.

ט. נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט [=טיפת] דָּם - אִם עַל הַחֶלְבּוֹן, זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁאָר[ח]; וְאִם עַל הַחֶלְמוֹן, אֲסוּרָה כֻּלָּהּ[ט]. בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת[י], הַנֶּפֶשׁ הַיָּפָה [=שאינו נגעל ממנה] תֹּאכַל.

ח) מפני שהוולד עדיין לא התפשט לכל חלקי הביצה. ט) מכיוון שהוולד התפשט כבר בכל הביצה. י) שלא נוצרה מהזיווג עם הזכר, אלא התרנגולת התחממה מהקרקע ועל ידי כך יצרה ביצים (באופן גידול כזה לא יכולים לגדול מהביצים אפרוחים).

י. אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינָיו, מֻתָּר[יא] לְאָכְלוֹ.

יא) בתנאי שיצא מהביצה לאוויר העולם, אך לפני כן נחשב כמו שרץ העוף כפי שהתבאר בהלכה ח'.

בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁנִּטְרְפָה, חֲלָבָהּ אָסוּר כַּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וְכֵן בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר שֶׁנִּטְרַף, כְּבֵיצַת עוֹף טָמֵא. נִתְנַבֵּל הָעוֹף - אִם נִמְצֵאת בּוֹ בֵּיצָה גְּמוּרָה כְּנִמְכֶּרֶת בַּשּׁוּק, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

יא. אֶפְרוֹחַ • שֶׁל בֵּיצַת טְרֵפָה - מֻתָּר, שֶׁאֵין מִינוֹ טָמֵא[יב]. הָיָה הָעוֹף סְפֵק טְרֵפָה - כָּל הַבֵּיצִים שֶׁתֵּלֵד בַּעֲרֵמָה [=בקבוצה] רִאשׁוֹנָה[יג], מַשְׁהִין אוֹתָן[יד]: אִם טָעֲנָה עֲרֵמָה שְׁנִיָּה וְהִתְחִילָה לֵילֵד, הֵתִּרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת[טו]; וְאִם לֹא יָלְדָה, הֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת.

השגת הראב"ד

אפרוח . . טמא א"א מה ראה לשנות הטעמים שפירשו בו חכמים שהם מתוקנין יותר מכולם כי ביצת טרפה אינה ממין טמא ואסורה והטעם שפירשו בו לאימת קא גביל לכי קא מסרחא וכי מסרח עפרא בעלמא הוא.

יב) כלומר, מכיוון שמין העוף טהור – האפרוח שיוצא ממנו יהיה גם טהור. הסיבה שמותר למרות שיצא מעוף שנטרף היא, מכיוון שביציאה מהביצה הוא נפרד לחלוטין ממנה וכבר אינו נחשב חלק מגופו של העוף שנטרף. יג) והיו במעיה בזמן שנוצר בה הספק. יד) לאחר שנגמרה הטלת כל הביצים של הקבוצה הראשונה, מחכים עשרים ואחד יום - משך זמן עיבורה של התרנגולת. טו) כי טריפה אינה יכולה להתעבר מחדש ולייצר ביצים חדשות (אבל יכולה לסיים את יצירת הביצים הישנות שכבר התחילו להיווצר במעיה), ומכיוון שייצרה ביצים נוספות התברר שהביצים הראשונות אינן טריפה.

יב. חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֵינוֹ נִקְפֶּה [=מתגבן] וְעוֹמֵד כַּחֵלֶב הַטְּהוֹרָה; וְאִם נִתְעָרֵב חֵלֶב טְהוֹרָה בַּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה - כְּשֶׁתַּעֲמִיד [=כשתגבן] אוֹתוֹ - יַעֲמֹד חֵלֶב הַטְּהוֹרָה, וְיֵצֵא חֵלֶב הַטְּמֵאָה עִם הַקּוֹס [=שיירי חלב] שֶׁל גְּבִינָה.

יג. וּמִפְּנֵי זֶה יִתֵּן הַדִּין, שֶׁכָּל חָלָב הַנִּמְצָא בְּיַד גּוֹי[טז] אָסוּר, שֶׁמָּא עֵרַב בּוֹ חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וּגְבִינַת הַגּוֹיִם מֻתֶּרֶת, שֶׁאֵין חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה מִתְגַּבֵּן. אֲבָל • בִּימֵי חַכְמֵי מִשְׁנָה גָּזְרוּ עַל גְּבִינַת הַגּוֹיִם, וַאֲסָרוּהָ מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּעוֹר הַקֵּבָה שֶׁל שְׁחִיטָתָן שֶׁהִיא נְבֵלָה.

השגת הראב"ד

אבל . . שמעמידין א"א וכמה טעמים אחרים יצאו עליה לאסרה, משום חלב טמא דאיכא דקאי ביני איטפי, ומפני שמחליקין פניה בשומן חזיר, ואם תאמר הני מילי ביבשה אבל בלחה ליכא למיחש, לאיי איכא, ואני שמעתי באזני, מעתה מה שהורו הגאונים בגבינה שהעמידוה בעשבים והם נכרים בגבינה מן הדין היא אסורה ולא מגזרה.

טז) ויהודי לא ראה אם הוא נחלב מבהמה טהורה.

וְאִם תֹּאמַר: 'וַהֲלֹא עוֹר הַקֵּבָה דָּבָר קָטָן הוּא עַד מְאֹד בְּחֶלֶב שֶׁעָמַד בּוֹ, וְלָמָּה לֹא יִבְטַל בְּמִעוּטוֹ'? מִפְּנֵי

28. ויקרא-שמיני, יא, ח.

שֶׁהוּא הַמַּעֲמִיד אֶת הַגְּבִינָה; וְהוֹאִילִ וְדָבָר הָאָסוּר הוּא שֶׁהֶעֱמִיד, הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יז) דיני דבר המעמיד יתבארו בפרק ט'.

יד. גְּבִינָה שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ הַגּוֹיִים בָּעֲשָׂבִים, אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת כְּגוֹן שְׁרַף תְּאֵנִים, וַהֲרֵי הֵן נִכָּרִין בַּגְּבִינָה - הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה; שֶׁכְּבָר גָּזְרוּ עַל כָּל גְּבִינַת הַגּוֹיִים, בֵּין שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר אָסוּר בֵּין שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר מֻתָּר - גְּזֵרָהיח, מִשּׁוּם שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר אָסוּר.

יח) מכיוון שדרכם הרגילה הייתה להעמיד את הגבינה בקיבת נבילה, חכמים אסרו את כל גבינות הגויים לחלוטין ללא החרגות.

טו. הָאוֹכֵל גְּבִינַת הַגּוֹיִים, אוֹ חֵלֶב שֶׁחֲלָבוּהוּ וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ [-שחלבו מבהמה טהורה] **- מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת** [-מלקות מדרבנן]**. הַחֶמְאָה שֶׁל גּוֹיִים - מִקְצָת גְּאוֹנִים הִתִּירוּהָ, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּזְרוּ עַל הַחֶמְאָה, וַחֵלֶב הַטְּמֵאָה אֵינוֹ עוֹמֵדיט; וּמִקְצָת גְּאוֹנִים אֲסָרוּהָ, מִפְּנֵי צִחְצוּחֵי** [=טיפות זעירות] **חֵלֶב שֶׁיִּשָּׁאֵר בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הַקּוֹס** [-הנוזל] **שֶׁבַּחֶמְאָה אֵינוֹ מְעֹרָבכ עִם הַחֶמְאָה כְּדֵי שֶׁיִּבָּטֵל בְּמִעוּטוֹ, וְכָל חֵלֶב שֶׁלָּהֶן חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרַב בּוֹ חֵלֶב טְמֵאָה.**

יט) הטיפות הזעירות של החלב הטמא שנשארו בה, אינן אוסרות מכיוון שהן שבטלו ברוב. כ) שטיפות החלב האסורות ניכרות בחמאה (שהיא חומר מוצק) רק שאין אפשרות להפרידן, והכלל הוא שאיסור בטל ברוב רק אם התחבר לדבר המותר.

טז. יֵרָאֶה• לִי, שֶׁאִם לָקַח חֶמְאָה מִן הַגּוֹיִים, וּבִשְּׁלָהּ עַד שֶׁהָלְכוּ לָהֶן צִחְצוּחֵי חֵלֶב [-התאדו מהחום] **- הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶתכא. שֶׁאִם תֹּאמַר: 'נִתְעָרְבוּ עִמָּהּ וְנִתְבַּשֵּׁל הַכֹּל', בָּטְלוּ בְּמִעוּטָן. אֲבָל הַחֶמְאָה שֶׁבִּשְּׁלוּ אוֹתָהּ גּוֹיִים - אֲסוּרָה מִשּׁוּם גְּעוּלֵי גּוֹיִיּם כב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

כא) אפילו לשיטות שאסרו חמאת גויים כמובא בהלכה הקודמת, כאן יתירו את החמאה לכתחילה, מכיוון שבמקרה כזה יש כמה ספיקות יחד: א. אין וודאות שהיה חלב טמא בחמאה, ב. אפילו אם היה - יתכן שבמהלך היווצרות החמאה הטיפות האסורות נשפכו, ג. אפילו אם נשארו ניתן להניח שהתאדו בבישול ולכן החמאה מותרת לכתחילה לפי כל השיטות. כב) פליטת איסור מהכלי של הגוי, יתבאר בהרחבה בפרק יז.

יז. יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּשַׁב בְּצַד הָעֵדֶר שֶׁל גּוֹי, וְהָלַךְ הַגּוֹי וְהֵבִיא לוֹ חָלָב מִן הָעֵדֶר [-חלב עבור היהודי את הבהמה] **- אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּעֵדֶר בְּהֵמָה טְמֵאָה - הֲרֵי זוֹ מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָה אוֹתוֹ חוֹלֵב: וְהוּא** [=בתנאי]**, שֶׁיָּכוֹל לִרְאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא חוֹלֵב כְּשֶׁיַּעֲמֹד, שֶׁהַגּוֹי מִתְיָרֵא לַחְלֹב מִן הַטְּמֵאָה, שֶׁמָּא יַעֲמֹד וְיִרְאֶה אוֹתוֹ.**

יח. בֵּיצָה שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ כַּדִּין [=עגולים ככדור]**, אוֹ שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ חַדִּין, אוֹ שֶׁהָיָה חֶלְמוֹן מִחוּץ וְחֶלְבּוֹן מִבִּפְנִים - בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא; רֹאשָׁהּ אֶחָד כַּד וְרֹאשָׁהּ אֶחָד חַד, וְחֶלְבּוֹן מִבַּחוּץ וְחֶלְמוֹן מִבִּפְנִים - אֶפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא, וְאֶפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָהוֹרכג.**

כג) מכיוון שסימני הביצים לא הובאו בתורה, איננו סומכים עליהם לחלוטין והדבר נשאר בספק.

לְפִיכָךְ•, שׁוֹאֵל לַצַּיָּד הַיִּשְׂרְאֵלִיכד שֶׁמּוֹכְרָהּ, אִם אָמַר לוֹ: 'שֶׁל עוֹף פְּלוֹנִי הוּא, וְעוֹף טָהוֹר הוּא' - סוֹמֵךְ עָלָיו; וְאִם אָמַר לוֹ: 'שֶׁל עוֹף טָהוֹר הוּא', וְלֹא אָמַר לוֹ שְׁמוֹ - אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלָיו.

השגת הראב"ד
לפיכך . . שמוכרה א"א דבריו אינם אלא בישראל שאינו מוחזק בנאמנות אבל מוחזק בנאמנות שאינו מכניס עצמו על הספק לוקחין ממנו בסתם.

כד) צייד גוי אינו נאמן כמבואר בהלכה הבאה.

יט. לְפִיכָךְ, אֵין לוֹקְחִין בֵּיצִים מִן הַגּוֹיִים, אֶלָּא אִם הָיָה מַכִּיר אוֹתָן, וְיֵשׁ לוֹ בָּהֶן טְבִיעוּת עַיִן שֶׁהֵן בֵּיצֵי עוֹף פְּלוֹנִי הַטָּהוֹר; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא הֵן בֵּיצֵי טְרֵפָה. וְאֵין לוֹקְחִין מִן הַגּוֹיִים בֵּיצָה טְרוּפָה כְּלָלכה.

כה) אפילו אם מזהה בוודאות שהיא מעוף טהור, מחשש שהעוף נטרף ויהודי מכר את ביצתו לגוי.

כ. בֵּיצֵי דָגִים, סִימָנֵיהֶן כְּסִימָנֵי בֵּיצֵי הָעוֹף: אִם הָיוּ שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ חַדִּין, אוֹ כַּדִּין - טְמֵאִין. אֶחָד כַּד וְאֶחָד חַד, שׁוֹאֵל לַיִּשְׂרְאֵלִי הַמּוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: 'אֲנִי מְלַחְתִּיּיכו וְהוֹצֵאתִים מִדָּג טָהוֹר' - אוֹכֵל עַל פִּיוכז; וְאִם אָמַר לוֹ: 'טְהוֹרִין הֵן' - אֵינוֹ נֶאֱמָנכח, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָדָם שֶׁהֵחֲזַק בְּכַשְׁרוּת.

כו) מכיוון שדגים מלוחים מיובאים ממקומות רחוקים ויש חשש שהתערבבו בדרך גם ביצי דג טמא, חכמים תיקנו

השגת הראב"ד
יראה . . חלב א"א הכל הבל ורעות רוח שכל האיסורין שנוהגין בגבינה נוהגין בחמאה, ומה שכתב שהלך האיסור ונתמעט ונתבטל, כמה מכוער הדבר שנקנה מהם חשש איסור מפני בטולו ברוב.

שיעיד שהוא בעצמו מלח אותם ויודע שהן מדג טהור בוודאות, אך בעופות מספיק שיאמר שהן מעוף טהור. כז) בתנאי שאינו חשוד למכור בערבוב מאכלים טמאים וטהורים יחד. כח) מפני שעל הסימנים בלבד איננו סומכים כפי שהתבאר בביצי עופות.

כא. וְכֵן אֵין לוֹקְחִין גְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהֶן סִימָן [-שהן כשרות], אֶלָּא מִיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁהֶחְזַק בְּכַשְׁרוּת; אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהָיְתָה רֻבָּהּ לְיִשְׂרָאֵל, לוֹקְחִין מִכָּל יִשְׂרְאֵלִי שֶׁבָּהּכט. וְהֶחָלָב לוֹקְחִין אוֹתוֹ מִכָּל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם.

כט) אך בזמן שרוב תושבי ארץ ישראל גויים, חוששים שהישראלי שאינו מוחזק בכשרות קנה מגוי.

כב. הַכּוֹבֵשׁ דָּגִים טְמֵאִים, צִירָן • אָסוּר; אֲבָל צִיר חֲגָבִים טְמֵאִים מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן [-בחגבים] לַחְלוּחִית. לְפִיכָךְ, אֵין לוֹקְחִין צִיר מִן הַגּוֹיִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָּג טָהוֹר מְשׁוּטֵט בּוֹ, אֲפִלּוּ דָּג אֶחָד.

השגת הראב"ד
צירן . . מותר א"א ציר חגבים טהור בירושלמי שאינו מכשיר.

כג. גּוֹי שֶׁהֵבִיא עֲרֵבָה [=ספינה קטנה] מְלֵאָה חָבִיּוֹת פְּתוּחוֹת שֶׁל צִיר, וְדָג אֶחָד טָהוֹר בְּאַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן מֻתָּרוֹתל; הָיוּ סְתוּמוֹת - פָּתַח אַחַת מֵהֶן וְנִמְצָא בָּהּ דָּג טָהוֹר, שְׁנָיָה וְנִמְצָא בָּהּ טָהוֹר - כֻּלָּן מֻתָּרוֹתלא; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁוֹ שֶׁל דָּג וְשִׁדְרוֹ קַיָּם, כְּדֵי [-באופן] שֶׁיִּהְיֶא נָכָר שֶׁהוּא דָּג טָהוֹרלב.

ל) ומתייחסים לכל החביות הפתוחות כחבית אחת, מפני שאדם עשוי להעביר את הדג מחבית אחת לשנייה. לא) מכיוון שנמצא דג טהור בשתי חביות שנפתחו בצורה אקראית, מוכח שבכולן יש ציר של דגים טהורים והן מותרות. לב) כי לדגים טמאים אין שדרה, וצורת ראשיהם היא אחרת מצורת ראשי הדגים הטהורים.

לְפִיכָךְ, אֵין לוֹקְחִין דָּגִים מְרֻצָּצִין מְלוּחִין מִן הַגּוֹיִים, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'טָרִית טְרוּפָה'; וְאִם הָיָה רֹאשׁ הַדָּג וְשִׁדְרוֹ נָכָר - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְרֻצָּץ, מֻתָּר לִקַּח אוֹתוֹ מִן הַגּוֹיִים.

כד. גּוֹי שֶׁהֵבִיא גָּרָב [=כד גדול] שֶׁל חֲתִיכוֹת דָּג שֶׁחִתּוּכָן שָׁוֶהלג, וְהֵן נִכָּרִין שֶׁכֻּלָּן מִין אֶחָד, וּמָצָא בַּחֲתִיכָה אַחַת מֵהֶן קַשְׁקַשִּׁין - הֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרוֹת.

לג) אבל אם צורת החיתוך שלהם שונה מהחתיכות עם הקשקשים — אסורות.

פֶּרֶק ד

דיני נבלות, נפלים וטרפות.

א. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה שֶׁמֵּתָה, אוֹ חַיָּה שֶׁמֵּתָה, אוֹ עוֹף שֶׁמֵּת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[29]: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה". וְכֹל שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה כָּרָאוּי, הֲרֵי זוֹ מֵתָה. וּבְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה יִתְבָּאֵר [-מהי] הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִיא כָּרָאוּי וְשֶׁאֵינָהּ כָּרָאוּי.

ב. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה [וטרפה ואבר מן החי] אֶלָּא מִינִין טְהוֹרִין בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לִשְׁחִיטָהא, וְאִם נִשְׁחֲטוּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, יִהְיוּ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. אֲבָל מִינִין טְמֵאִין, שֶׁאֵין שְׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהֶן - בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה, בֵּין שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ, בֵּין שֶׁחָתַךְ בָּשָׂר מִן הַחַי מִמֶּנָּה, וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם נְבֵלָה וּטְרֵפָה, אֶלָּא מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּשַׂר טְמֵאָה.

א) כלומר, איסור נבילה וטריפה חלים רק כאשר הבהמה יכולה להיות מותרת באכילה על ידי שחיטה.

ג. הָאוֹכֵל עוֹף טָהוֹר חַי כָּל שֶׁהוּא, לוֹקֶה מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת, הוֹאִיל וַאֲכָלוֹ כֻּלּוֹ [בשלימות], לוֹקֶה. וְאִם אֲכָלוֹ אַחַר שֶׁמֵּת, [האכילה האסורה היא] עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּזַּיִת; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּכֻלּוֹ בָּשָׂר כַּזַּיִת, הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכֻלּוֹ [-יחד עם הגידים והעצמות] כַּזַּיִת, חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם נְבֵלָה.

ד. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר גֵּפֶל [-עובר מת] בְּהֵמָה טְהוֹרָה, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה. וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִן הַבְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה עַד [תחילת] לֵיל שְׁמִינִי [-מהלידה], שֶׁכֹּל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁמוֹנָה יָמִים בַּבְּהֵמָה [-לאחר הלידה], הֲרֵי זֶה כְּגֵפֶל [-ספק נפל], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. וְאִם נוֹדַע לוֹ שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו בַּבֶּטֶן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד, שֶׁהֵן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים לִבְהֵמָה גַּסָּה וַחֲמִשָּׁה לְדַקָּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַדב.

ב) כי בוודאות אינו נפל.

ה. הַשִּׁלְיָה שֶׁיָּצְאַת עִם הַוָּלָד, אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה; וְהָאוֹכְלָהּ פָּטוּר [-משום איסור נבילה], שֶׁאֵינָהּ בָּשָׂר.

ו. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף טְהוֹרִים שֶׁנִּטְרְפוּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[30]: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ, לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ".

29. דברים-ראה, יד, כא. 30. שמות-משפטים, כב, ל.

"טְרֵפָה" הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - זוֹ שֶׁטָּרְפָה[ג] אוֹתָהּ חַיַּת הַיַּעַר, כְּגוֹן אֲרִי וְנָמֵר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ד]; וְכֵן עוֹף שֶׁטָּרַף אוֹתוֹ עוֹף הַדּוֹרֵס, כְּגוֹן נֵץ וְכַיּוֹצֵא בוֹ. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר, [-שכוונת הפסוק היא] **שֶׁטָּרְפָה אוֹתָהּ וְהֵמִיתָה אוֹתָהּ - שֶׁאִם מֵתָה, הֲרֵי הִיא נְבֵלָה; וּמַה לִּי** [-מהו ההבדל בין] **מֵתָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, אוֹ הִכָּהּ בְּסַיִף וְהֵמִיתָהּ, אוֹ שִׁבְּרָהּ אֲרִי וְהֵמִיתָהּ? הָא** [-אלא הפסוק] **אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשֶׁנִּטְרְפָה וְלֹא מֵתָה.**

ג) כגון שדרסה אותה בידה או גרמה לה פציעה באופן אחר מסוגי הטריפות שיתבארו בהלכות שחיטה פרק ה'. ד) כל חיית יער גדולה שדרסה בהמה גסה וכל־שכן בהמה דקה — נטרפה הבהמה.

ז. אִם הַטְּרֵפָה שֶׁלֹּא מֵתָה אֲסוּרָה, יָכוֹל אִם בָּא זְאֵב וְגָרַר הַגִּדִי בְּרַגְלוֹ אוֹ בִּזְנָבוֹ אוֹ בְּאָזְנוֹ [-פציעות שאינן גורמות למוות], **וְרָדַף וְהִצִּילוֹ מִפִּיו, יִהְיֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִטְרַף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה וְגוֹ' לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אוֹתוֹ"[31], עַד שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ בָּשָׂר הָרָאוּי לְכֶלֶב.**

הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַטְּרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הִיא שֶׁטָּרְפָה אוֹתָהּ חַיַּת הַיַּעַר וְשָׁבְרָה אוֹתָהּ, וְנָטַת לָמוּת, וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה. אַף עַל פִּי שֶׁקָּדַם וּשְׁחָטָהּ קֹדֶם שֶׁתָּמוּת - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִשּׁוּם טְרֵפָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה מִמַּכָּה זוֹ הַבָּאָה עָלֶיהָ.

ח. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה הַמֵּתָה - וְהִיא הַנְּבֵלָה; וְאָסְרָה הַנּוֹטָה לָמוּת מֵחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מֵתָה - וְהִיא הַטְּרֵפָה. וּכְשֵׁם שֶׁלֹּא תַּחְלֹק בַּמֵּתָה [-באיסור נבילה] **- בֵּין מֵתָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה וּמֵתָה, בֵּין שֶׁחֲנָקָהּ עַד שֶׁמֵּתָה, בֵּין שֶׁדְּרָסַתָּהּ חַיָּה וַהֲרָגַתָּהּ, כָּךְ לֹא תַּחְלֹק בַּנּוֹטָה לָמוּת** [-באיסור טריפה] **- בֵּין שֶׁטְּרָפַתָּהּ חַיָּה וְשִׁבְּרַתָּהּ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה מִן הַגַּג וְנִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה וְנִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ, בֵּין שֶׁזָּרַק בָּהּ חֵץ וְנִקַּב לִבָּהּ אוֹ רֵאָתָהּ, בֵּין שֶׁבָּא לָהּ חָלִי מֵחֲמַת עַצְמָהּ וְנִקַּב לִבָּהּ אוֹ רֵאָתָהּ אוֹ שִׁבֵּר רֹב צַלְעוֹתֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; הוֹאִיל וְהִיא נוֹטָה לָמוּת מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה - בֵּין שֶׁהָיָה הַגּוֹרֵם בִּידֵי בָּשָׂר וָדָם, בֵּין שֶׁהָיָה בִּידֵי שָׁמַיִם.**

אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "טְרֵפָה"[ה]? דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה [=במצוי]**: שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן[ו], לֹא תֵּאָסֵר אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה בַּשָּׂדֶה** [-כלשון הפסוק]**; אֲבָל אִם נִטְרְפָה בֶּחָצֵר, לֹא תֵּאָסֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בַּהֹוֶה;**

ה) שמשמעותו הפשוטה של הפסוק היא שנטרפה בידי חיה. ו) אלא נתייחס לפסוק במשמעותו הפשוטה בלבד ללא הלימוד.

ט. וְעִנְיַן [-משמעות] **הַכָּתוּב[ז], שֶׁהַנּוֹטָה לָמוּת מֵחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ** [או חולי]**, וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לִחְיוֹת** [-12 חודשים] **מֵחֲמַת מַכָּה זוֹ - אֲסוּרָה. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים[32]: "זֶה הַכְּלָל - כֹּל** [-מכה או חולי] **שֶׁאֵין כָּמוֹהָ** [-שכדוגמתו בהמה אינה] **חַיָּה, טְרֵפָה". וּבְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה יִתְבָּאֵר אֵיזֶה חָלִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה, וְאֵיזֶה חָלִי אֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה.**

ז) "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו".

י. וְכֵן הַחוֹתֵךְ בָּשָׂר מִן הַחַי מִן הַטְּהוֹרִים - הֲרֵי אוֹתוֹ הַבָּשָׂר טְרֵפָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל טְרֵפָה [-בלבד]**, שֶׁהֲרֵי בָּשָׂר זֶה מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה וְלֹא מֵתָה; וּמַה לִּי** [=ומהו ההבדל בין] **טְרֵפָה אוֹתָהּ חַיָּה, מַה לִּי חֲתָכָהּ בְּסַכִּין, מַה לִּי בְּכֶלְיָה, מַה לִּי בְּמִקְצָתָהּ? הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ"[33] - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂת הַבְּהֵמָה** [-דומה ל] **בָּשָׂר בַּשָּׂדֶה** [-ללא שחיטה או מוות טבעי]**, הֲרֵי הִיא טְרֵפָה.**

יא. בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלָה מֵחֲמַת שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחָהּ [=נחלשה]**, וְנָטַת** [=ועומדת] **לָמוּת - הוֹאִיל וְלֹא אֵרְעָה** [-ולא קיבלה] **מַכָּה בְּאֵבֶר מֵאֵבָרֶיהָ הַמְּמִיתִין אוֹתָהּ** [-בשונה מטרפה]**, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּעֵין טְרוּפַת חַיַּת הַיַּעַר, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂת בָּהּ מַכָּה הַמְּמִיתָהּ אוֹתָהּ.**

יב. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים לֹא הָיוּ אוֹכְלִין מִבְּהֵמָה שֶׁמְּמַהֲרִין וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּמוּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁפִּרְכְּסָה בְּסוֹף שְׁחִיטָה [-סימן שהייתה בחיים]**; וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ אִסּוּר, אֶלָּא כָּל הָרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.**

31. שמות-משפטים, כב, ל. 32. חולין, מב, א. 33. שמות-משפטים, כב, ל.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְלֹא יָצָא מֵהֶן דָּם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא מֵתִין הָיוּ'. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּרִיאָה וְלֹא פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. אֲבָל הַמְסַכֶּנֶת [שחולה מאוד]**, וְהִיא כֹּל שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ וְאֵינָהּ עוֹמֶדֶת - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת מַאֲכַל הַבְּרִיאוֹת - אִם שְׁחָטָהּ וְלֹא פִּרְכְּסָה כְּלָל, הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[ח] וְלוֹקִין עָלֶיהָ; וְאִם פִּרְכְּסָה, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַפִּרְכּוּס בְּסוֹף הַשְּׁחִיטָה, אֲבָל בִּתְחִלָּה אֵינוֹ מוֹעִיל** [-אינו סימן].

ח) מכיוון שבמצב כזה אין לשחיטתה משמעות, אלא היא רק מסיימת את הליך המוות שהתחיל קודם לכן.

יד. כֵּיצַד הוּא הַפִּרְכּוּס? בְּבְהֵמָה דַּקָּה, וּבְחַיָּה בֵּין גַּסָּה בֵּין דַּקָּה - בֵּין שֶׁפָּשְׁטָה [=יישרה] **יָדָהּ** [=רגלה הקדמית] **וְהֶחֱזִירַתָּהּ[ט], אוֹ שֶׁפָּשְׁטָה רַגְלָהּ** [-האחורית] **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחֱזִירַתָּהּ, אוֹ שֶׁכָּפְפָה רַגְלָהּ בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס, וּמֻתֶּרֶת; אֲבָל אִם פָּשְׁטָה יָדָהּ וְלֹא הֶחֱזִירַתָּהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא הוֹצָאַת נֶפֶשׁ** [-ואינה סימן שחיה לפני השחיטה].

ט) אבל אם עוד מלפני השחיטה רגלה הקדמית הייתה ישרה, וקיפלה אותה בסוף השחיטה, אינו פרכוס.

וּבְבְהֵמָה גַּסָּה - אֶחָד הַיָּד וְאֶחָד הָרֶגֶל, בֵּין שֶׁפָּשְׁטָה וְלֹא כָּפְפָה, אוֹ כָּפְפָה וְלֹא פָּשְׁטָה - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס, וּמֻתֶּרֶת; וְאִם לֹא פָּשְׁטָה לֹא יָד וְלֹא רֶגֶל, וְלֹא כָּפְפָה כְּלָל - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה. וּבָעוֹף - אֲפִלּוּ לֹא רִפְרֵף [=מיצמץ] **אֶלָּא בְּעֵינוֹ, וְלֹא כִּשְׁכֵּשׁ אֶלָּא בִּזְנָבוֹ - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס.**

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמְסַכֶּנֶת [-שחולה מאוד] **בַּלַּיְלָה, וְלֹא יָדַע אִם פִּרְכְּסָה אוֹ לֹא פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה, וַאֲסוּרָה.**

טז. כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה [-לשיעור כזית] **- חוּץ מֵאִסּוּרֵי נָזִיר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר שָׁם; לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ מְעַט** [-פחות מכזית] **חֵלֶב, וּמְעַט דָּם, וּמְעַט בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וּמְעַט בְּשַׂר נְבֵלָה, וּמְעַט בְּשַׂר דָּג טָמֵא, וּמְעַט בְּשַׂר עוֹף טָמֵא, וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין, וְצֵרַף מִן הַכֹּל כַּזַּיִת, וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְדִינוֹ כְּדִין אוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר'.**

י) אסור מהתורה, אך לוקה על כך רק מדברי חכמים.

יז. כָּל הַנְּבֵלוֹת [-מבהמה, חיה ועוף] **מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ, וּנְבֵלָה מִצְטָרֶפֶת עִם טְרֵפָה[יא]. וְכֵן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה; אֲבָל בְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֵין מִצְטָרְפִין.**

יא) מכיוון שבשר האסור בטריפה, יהיה בסופו של דבר גם אסור באיסור נבילה.

כֵּיצַד? הַלּוֹקֵחַ מִנְּבֵלַת הַשּׁוֹר, וְנִבְלַת הַצְּבִי, וְנִבְלַת הַתַּרְנְגוֹל, וְקִבֵּץ מִן הַכֹּל כַּזַּיִת בָּשָׂר, וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה; וְכֵן אִם קִבֵּץ חֲצִי זַיִת מִנְּבֵלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה וַחֲצִי זַיִת מִן הַטְּרֵפָה, אוֹ חֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר נְבֵלָה וַחֲצִי זַיִת מִבָּשָׂר מִן הַחַי [-האסור משום טרפה] **מִן הַטְּהוֹרָה, וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. וְכֵן בְּשַׂר הַגָּמָל וְהַחֲזִיר וְהָאַרְנֶבֶת[יב], שֶׁקִּבֵּץ מִכֻּלָּן כַּזַּיִת, וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. אֲבָל • אִם צֵרַף חֲצִי זַיִת מִנִּבְלַת הַשּׁוֹר וַחֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר הַגָּמָל - אֵין מִצְטָרְפִין; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

השגת הראב"ד

אבל . . בזה א"א פלוגתא היא במעילה ורב ורב אסי הוא דאמרי הכי ולוי פליג עלייהו ובריתא מסייעא ללוי דמצטרפי.

יב) מכיוון שחיות אלו נכללו יחד באותו פסוק, נחשב שאסורות באותו לאו ומצטרפות אחת עם השנייה.

וְכֵן כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף טָמֵא אוֹ דָּג טָמֵא - אֵין בְּשַׂר שְׁנֵיהֶן מִצְטָרֵף, לְפִי שֶׁהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת [-סוגי איסור]**, שֶׁהֲרֵי כֹּל אֶחָד מֵהֶן בְּלָאוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל כָּל הָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין מִצְטָרְפִין, כְּמוֹ שֶׁמִּצְטָרְפִין כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִין. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאִסּוּרָן בְּלָאוֹ אֶחָד, מִצְטָרְפִין; בִּשְׁנֵי לָאוִין, אֵין מִצְטָרְפִין - חוּץ מִנְּבֵלָה וּטְרֵפָה, הוֹאִיל וְהַטְּרֵפָה תְּחִלַּת נְבֵלָה הִיא.**

יח. הָאוֹכֵל מִנְּבֵלָה וּטְרֵפָה, אוֹ מִבְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִין - מִן הָעוֹר, וּמִן הָעֲצָמוֹת, וּמִן הַגִּידִים, וּמִן הַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, וּמִן הַצִּפָּרְנַיִם שֶׁל עוֹף מִמְּקוֹמוֹת שֶׁמִּבַּצְבֵּץ מִשָּׁם הַדָּם כְּשֶׁיֵּחָתְכוּ, מִן הַשִּׁלְיָה שֶׁלָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר, הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה[יג]; וְאֵין מִצְטָרְפִין עִם הַבָּשָׂר לְכַזַּיִת.

יג) ואינם נחשבים לבשר ולכן לא חול עליהם איסור נבילה וטרפה.

יט. קֵבָת [=נוזל המצוי במעי] **הַנְּבֵלָה וְקֵבַת הַטְּמֵאָה - מֻתֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁאָר טְנוּפֵת שֶׁבַּגּוּף; וּלְפִיכָךְ מֻתָּר** [-את הגבינה] **לְהַעֲמִיד בְּקֵבַת שְׁחִיטַת הַנָּכְרִי וּבְקֵבַת**

בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה. אֲבָל עוֹר הַקֵּבָה - הֲרֵי הוּא כִּשְׂאָר הַמֵּעַיִם, וְאָסוּר.

כ. עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל חֲמוֹר [-שליית החמור], מֻתָּר בַּאֲכִילָה - מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ • הַפֶּרֶשׁ וּמֵי רַגְלַיִם, שֶׁהֵן מֻתָּרִין.

השגת הראב"ד
כמו . . מותרין א"א רב ששת פשט להו לאיסורא במסכת בכורות ממתני'.

יֵשׁ עוֹרוֹת שֶׁהֵן כְּבָשָׂר, וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כַּזַּיִת כְּאוֹכֵל מִן הַבָּשָׂר - וְהוּא, שֶׁיֹּאכַל אוֹתָן כְּשֶׁהֵן רַכִּין[יד].

יד) אבל לאחר שהם מתקשים, אינם נחשבים לאוכל או לבשר.

כא. וְאֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן: עוֹר הָאָדָם, וְעוֹר הַחֲזִיר שֶׁל יִשּׁוּב[טו], וְעוֹר חֲטוֹרֶת [-דבשת] הַגָּמָל שֶׁלֹּא טָעֲנוּ עָלָיו מַשָּׂא מֵעוֹלָם וְלֹא הִגִּיעַ [-לגיל הראוי] לְמַשָּׂא, שֶׁעֲדַיִן הִיא רַכָּה, וְעוֹר בֵּית הַבֹּשֶׁת [=הרחם], וְעוֹר שֶׁתַּחַת הָאַלְיָה[טז] [-זנב], וְעוֹר הַשְּׁלִיל, וְעוֹר הָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט; כָּל אֵלּוּ הָעוֹרוֹת - כְּשֶׁהֵן רַכִּין - הֲרֵי הֵן כְּבָשָׂר לְכָל דָּבָר, בֵּין לְאִסּוּר אֲכִילָה בֵּין לְטֻמְאָה.

טו) מפני שהוא רך ואוכלים אותו, בשונה מחזיר הבר שעורו קשה. טז) מכיוון שהוא מאוד רך וראוי לאכילה.

כב. נֶאֱמַר בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ"[34]; וְהֵיאַךְ הָיָה אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ אַחַר שֶׁנִּסְקַל, וַהֲרֵי הוּא נְבֵלָה? אֶלָּא לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה - נֶאֱסַר [-אפילו אם שחטו], וְנַעֲשָׂה כִּבְהֵמָה טְמֵאָה; וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְאִם אָכַל מִבְּשָׂרוֹ כַּזַּיִת, לוֹקֶה. וְכֵן כְּשֶׁיִּסָּקֵל, לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לִכְלָבִים אוֹ לְגוֹיִים; לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ". וּפֶרֶשׁ שֶׁל שׁוֹר הַנִּסְקָל, מֻתָּר בַּהֲנָיָה [-מכיוון שאינו בשר].

נוֹדַע שֶׁהוּא פָּטוּר מִסְּקִילָה אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּזַמּוּ עֵדָיו - יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר [-מותר כשאר הבהמות]; וְאִם נוֹדַע אַחַר שֶׁנִּסְקַל, הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה.

~ שבת קודש כ"ב אייר ~

פֶּרֶק ה

איסור אכילת אבר מן החי, אכילת עובר בהמה שנשחטה.

א. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [-מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[35]: "לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר", לֶאֱסֹר אֵבֶר שֶׁנֶּחְתַּךְ מִן הַחַי[א]; וְעַל אֵבֶר מִן הַחַי הוּא אוֹמֵר לְנֹחַ[36]: "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ"[ב]. וְאִסּוּר אֵבֶר מִן הַחַי נוֹהֵג בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף - בִּטְהוֹרִים, אֲבָל לֹא בִּטְמֵאִים.

א) אבר מן החי נקרא בפסוק 'נפש', כי כמו שכאשר הנפש נפרדת מהגוף היא אינה יכולה לחזור אליו יותר, כך האיבר שנחתך בזמן שהחיה או הבהמה בחיים לא יחזור לחיות יחד עם הגוף ולכן גם הוא נאסר. ב) וזוהי אחת משבע מצוות בני נח.

ב. אֶחָד אֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, כְּגוֹן הַיָּד וְהָרֶגֶל, וְאֶחָד אֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם, כְּגוֹן הַלָּשׁוֹן וְהַבֵּיצִים וְהַטְּחוֹל וְהַכְּלָיוֹת וְהַחֵלֶב וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֶלָּא • שֶׁהָאֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם - בֵּין שֶׁחָתַךְ כֻּלּוֹ בֵּין שֶׁחָתַךְ מִקְצָתוֹ, הֲרֵי זֶה אָסוּר מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי. וְהָאֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶצֶם - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ [-ייחתך] כִּבְרִיָּתוֹ, בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת; אֲבָל אִם פָּרַשׁ מִן הַחַי הַבָּשָׂר בִּלְבַד - חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם טְרֵפָה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, לֹא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי.

השגת הראב"ד
אלא . . אסור א"א תימא הוא זה ומאי שנא זה מן הבשר החי שאין בו אלא משום טריפה.

ג. הָאוֹכֵל מֵאֵבֶר מִן הַחַי כַּזַּיִת, לוֹקֶה. וַאֲפִלּוּ אָכַל אֵבֶר שָׁלֵם - אִם יֵשׁ בּוֹ כַּזַּיִת[ג], חַיָּב; פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, פָּטוּר[ד]. חָתַךְ מִן הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת כַּזַּיִת, וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ בָּשָׂר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא [-כמות מועטת ביותר]; אֲבָל אִם הִפְרִיד הָאֵבֶר אַחַר שֶׁתְּלָשׁוֹ מִן הַחַי, וְהִפְרִישׁ [-חילק את] הַבָּשָׂר מִן הַגִּידִים וּמִן הָעֲצָמוֹת - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת מִן הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ[ה], וְאֵין •

השגת הראב"ד
ואין . . ברייתו א"א ולמה ליה למכתב הכי ואפילו חלקו לאבר כמות שהוא לשנים מבחוץ פטור אם אין עליו כזית בשר.

34. שמות-משפטים, כא, כח. 35. דברים-ראה, יב, כג. 36. בראשית-נח, ט, ד.

הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים מִצְטָרְפִין בּוֹ [-אתו] לְכַזַּיִת מֵאַחַר שֶׁשִּׁנָּה בְּרִיָּתוֹ [-צורתו].

ג) הגידים והעצמות מצטרפים לשיעור נפח הכזית. ד) אפילו אם אכל אבר שלם. ה) כי לאחר שהפריד את הבשר משאר החלקים, הוא כבר אינו נחשב אבר.

ד. חִלְקוֹ לְאֵבֶר זֶה [-ולא הפריד את העצמות][ו], וַאֲכָלוֹ מְעַט מְעַט - אִם יֵשׁ בְּמַה שֶׁאָכַל כַּזַּיִת בָּשָׂר, חַיָּב; וְאִם לָאו, פָּטוּר. לָקַח כַּזַּיִת מִן הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ, בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, וַאֲכָלוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלַק בְּפִיו בִּפְנִים קֹדֶם שֶׁיִּבְלָעֶנּוּ, חַיָּב.

ו) מדובר שאין באף חלק לבדו כזית, ולכן הגידים והעצמות אינם מצטרפים, אבל אם יש חלק בגודל של כזית, הוא עדיין ייחשב לאבר מן החי, היות ולא הפריד מהבשר את הגידים והעצמות.

ה. תָּלַשׁ אֵבֶר מִן הַחַי, וְנִטְרְפָה בִּנְטִילָתוֹ, וַאֲכָלוֹ - חַיָּב שְׁתַּיִם[ז], מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם טְרֵפָה; שֶׁהֲרֵי שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין [-נוצרים] כְּאַחַת [באותו זמן]. וְכֵן הַתּוֹלֵשׁ חֵלֶב מִן הַחַי וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שְׁתַּיִם[ח], מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם חֵלֶב[ט]; תָּלַשׁ חֵלֶב מִן הַטְּרֵפָה וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ[י].

ז) התחייבות בשני עונשים על מעשה אחד תיתכן, או כאשר שני האיסורים נוצרו בבת אחת, או כאשר היווצרות האיסור השני חומרת האיסור עלתה - נאסר על אנשים נוספים או בזמנים נוספים. ח) איסור אבר מן החי נוצר רק כאשר האיבר נתלש מהבהמה, ובאותה פעולה (תלישת האיבר) חל על החתיכה גם איסור טרפה. ט) אף שאיסור חלב קיים מהרגע שהבהמה נולדה, מכיוון שאיסור אבר מן החי הוא גם על גויים - בזמן בו נוצר על החלב איסור אבר מן החי נוסף בו עוד איסור שלא היה לפני כן (על גויים), ולכן האיסור החדש יחול על החלב וילקו עליו פעמיים. י) משום חלב, טרפה ואבר מן החי.

ו. בָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּל[יא] בְּבְהֵמָה, וְאֵבֶר הַמְּדֻלְדָּל בָּהּ - אִם אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר [-להתחבר ולהידבק לגוף] וְלִחְיוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרַשׁ אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה, אָסוּר [-מדרבנן]; וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה, רוֹאִין אוֹתוֹ [-מתייחסים אליו] כְּאִלּוּ נָפַל [-נפרד] מֵחַיִּים [-בחיי הבהמה]; לְפִיכָךְ לוֹקִין עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי. אֲבָל אִם יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת - אִם נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה, הֲרֵי זֶה מֵתָר[יב].

יא) נתלש בחלקו מגוף הבהמה, ומחובר לה עדיין בחתיכות בשר קטנות. יב) כלומר, מכיוון שיכול להידבק בחזרה, השחיטה מתירה אותו ונחשב לחלק רגיל מגוף הבהמה.

ז. שָׁמַט אֵבֶר [ולא תלשו] אוֹ מִעֶכוֹ אוֹ דָכוֹ [=רסקו], כְּגוֹן הַבֵּיצִים שֶׁמִּעֵךְ אוֹתָן אוֹ נִתְקָן [ולאחר מכן שחט את הבהמה] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת חַיִּים וּלְפִיכָךְ אֵין מַסְרִיחַ [-נרקב]; וְאַף עַל פִּי כֵן אָסוּר לְאָכְלוֹ מִמִּנְהָג שֶׁנָּהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִקֶּדֶם, שֶׁהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְאֵבֶר מִן הַחַי.

ח. עֵצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר - אִם הָיָה הַבָּשָׂר אוֹ הָעוֹר חוֹפֶה [=מכסה] רֹב עָבְיוֹ שֶׁל עֶצֶם הַנִּשְׁבָּר וְרֹב הֶקֵּף הַשֶּׁבֶר[יג], הֲרֵי זֶה מֵתָר. וְאִם יָצָא הָעֶצֶם לַחוּץ [-הבשר והעור אינם מכסים אותו], הֲרֵי הָאֵבֶר אָסוּר; וּכְשֶׁיִּשְׁחֹט הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף, יַחְתֹּךְ מִמְּקוֹם הַשֶּׁבֶר וְיַשְׁלִיכוֹ, וְהַשְּׁאָר מֵתָר.

יג) כלומר, הבשר או העור עדיין מכסים את רוב העצם ורוב מקום השבר ורק חלק מועט מהעצם גלוי.

נִשְׁבַּר הָעֶצֶם וְהָיָה הַבָּשָׂר חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ, אֲבָל הָיָה אוֹתוֹ בָּשָׂר מְרֻסָּס [לחתיכות קטנות] אוֹ נִתְאַכֵּל [=נרקב] כַּבָּשָׂר שֶׁהָרוֹפֵא גּוֹרְדוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְלַקֵּט הָרֹב מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה[יד], אוֹ שֶׁהָיָה הַבָּשָׂר שֶׁעָלָיו נְקָבִים נְקָבִים [-ללא חיסרון בבשר], אוֹ שֶׁנִּסְדַּק הַבָּשָׂר, אוֹ שֶׁנִּקְדַּר [-נחתך סביבו] כְּמִין טַבַּעַת, אוֹ שֶׁנִּגְרַד הַבָּשָׂר מִלְּמַעְלָה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַבָּשָׂר אֶלָּא [עובי] כִּקְלִפָּה, אוֹ שֶׁנִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר מִלְּמַטָּה מֵעַל הָעֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר עַד שֶׁנִּמְצָא הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה אֵינוֹ נוֹגֵעַ בָּעֶצֶם - בְּכָל אֵלּוּ מוּתָּרִין לְאִסּוּר, עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא הַבָּשָׂר; וְאִם אָכַל מִכָּל אֵלּוּ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

יד) הבשר מכסה מקומות שונים בעצם ורק כשיחשיבו אותם יחד יצא שרובה מכוסה בבשר.

ט. הַמּוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי הַבְּהֵמָה, וְחָתַךְ מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[טו], וְהִנִּיחַ [-השאיר] הַחֲתִיכוֹת בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא [-שנשארו] בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ [בזמן השחיטה]; אֲבָל אִם חָתַךְ מִן הָעֵבֶר שֶׁבְּמֵעֶיהָ וְלֹא הוֹצִיאוֹ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי חֲתִיכוֹת הָעֵבֶר אוֹ אֵבָרוֹ מֻתָּר, הוֹאִיל וְלֹא יָצָא [-והעובר מותר בשחיטת אימו].

טו) איברים שנטילתם אינה מטריפה את הבהמה.

עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, נֶאֱסַר אוֹתוֹ אֵבֶר לְעוֹלָם, בֵּין שֶׁחֲתָכוֹ קֹדֶם שֶׁתִּשָּׁחֵט אִמּוֹ [-משום טרפה], **בֵּין שֶׁחֲתָכוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ** [-משום אבר מן החי]; **וַאֲפִלּוּ הֶחְזִיר אוֹתוֹ אֵבֶר לְמִעֵי אִמּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁחֲטָה אוֹ נוֹלַד הַוָּלָד, וְחָיָה כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי אוֹתוֹ הָאֵבֶר אָסוּר מִשּׁוּם טְרֵפָה; שֶׁכָּל בָּשָׂר שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִצָּתוֹ - נֶאֱסַר כְּבָשָׂר שֶׁפֵּרֵשׁ מִן הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר[37]: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה", כֵּיוָן שֶׁיָּצָא לְמָקוֹם שֶׁהוּא לוֹ כְּשָׂדֶה, נַעֲשָׂה טְרֵפָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

י. הוֹצִיא מִקְצָת הָאֵבֶר, וְנִשְׁאַר מִקְצָתוֹ בִּפְנִים - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר אֶלָּא מְעוּטוֹ[טז] **- הַיּוֹצֵא אָסוּר, וְשֶׁבִּפְנִים מֻתָּר**[יז]**; וְאִם חָתַךְ הַיּוֹצֵא מִן הָאֵבֶר אַחַר שֶׁהֶחְזִירוֹ, וְנִשְׁחֲטָה - אוֹתוֹ שֶׁיָּצָא בִּלְבַד אָסוּר, וּשְׁאָר הָאֵבֶר מֻתָּר. וְאִם לֹא הֶחְזִירוֹ, וַחֲתָכוֹ וְהוּא בַּחוּץ, בֵּין שֶׁחֲתָכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - מְקוֹם הַחֲתָךְ אָסוּר**[יח]**, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁנֶּגֶד הָאֲוִיר: אַחַר שֶׁיַּחְתּוֹךְ הַיּוֹצֵא, חוֹזֵר וְחוֹתֵךְ מְקוֹם הַחֲתָךְ.**

טז) בשונה מהדין של לידה בה הכלל הוא שכאשר יצא רוב העובר נחשב שנולד. יז) אין דין לידה לכל איבר בפני עצמו, ולכן רק החלק שיצא נאסר. יח) מכיוון שהשכבה החיצונית של האיבר עמדה בפתח הרחם בשעת השחיטה, נחשב שלא הייתה בתוך הבהמה.

יא. אֲבָל אֵבֶר עֵבֶר שֶׁיָּצָא, וַחֲתָכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה וְהוּא בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה אֵבֶר מִן הַחַי [-ולא טרפה], **וְלוֹקִין עָלָיו; וְאִם • נֶחְתַּךְ אַחַר שְׁחִיטָה - הָאוֹכְלוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה** [משום אבר מן החי], **וַאֲפִלּוּ מֵת הָעֵבֶר קֹדֶם שְׁחִיטָה. וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה**[יט]**, וְאַחַר כָּךְ חֲתָכוֹ - הָאוֹכְלוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי.**

יט) כאשר אימו מתה ולא נשחטה, מתייחסים לאיבר כאילו נחתך בעוד הבהמה בחיים.

יב. עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא אֵבֶר וְנֶאֱסַר הָאֵבֶר, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד, וַהֲרֵי הִיא נְקֵבָה - הֶחָלָב שֶׁלָּהּ אָסוּר לִשְׁתּוֹתוֹ מִסָּפֵק: הוֹאִיל וְהוּא בָּא מִכְּלַל הָאֲבָרִים, וְיֵשׁ בָּהּ אֵבֶר אֶחָד אָסוּר; וַהֲרֵי זֶה כַּחֲלַב טְרֵפָה שֶׁנִּתְעָרֵב בַּחֲלַב טְהוֹרָה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת וּמָצָא בָּהּ שְׁלִיל [=עובר], **בֵּין חַי בֵּין מֵת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה; וַאֲפִלּוּ שִׁלְיָה** [-השק בו העובר נמצא] **מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. וְשִׁלְיָה שֶׁיָּצְאַת מִקְצָתָהּ, וְשָׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה - אִם • הָיְתָה שִׁלְיָה זוֹ קְשׁוּרָה בְּוָלָד, מַה שֶּׁיָּצָא מִמֶּנָּה אָסוּר וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. וְאִם לֹא הָיְתָה קְשׁוּרָה בּוֹ, כֵּלָּהּ אֲסוּרָה, שֶׁמָּא שִׁלְיָה זוֹ שֶׁיָּצְאַת מִקְצָתָהּ הָלַךְ** [=התמוסס] **וָלָד שֶׁהָיָה בָּהּ, וּוָלָד זֶה שֶׁנִּמְצָא בַּבֶּטֶן הָלְכָה** [=התמוססה] **שִׁלְיָה שֶׁלּוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא נִמְצָא בַּבֶּטֶן וָלָד כְּלָל, שֶׁהַשִּׁלְיָה כֻּלָּהּ אֲסוּרָה.**

יד. מָצָא בָּהּ עֵבֶר חַי - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה, אֶלָּא שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ; וְאִם הִפְרִיס [=נעמד] **עַל גַּבֵּי קַרְקַע, צָרִיךְ שְׁחִיטָה**[כ].

כ) מדרבנן משום מראית עין.

טו. קָרַע אֶת הַבְּהֵמָה, אוֹ שָׁחַט בְּהֵמָה טְרֵפָה, וּמָצָא בָּהּ בֶּן תִּשְׁעָה חַי - צָרִיךְ שְׁחִיטָה לְהַתִּירוֹ[כא]**, וְאֵין שְׁחִיטַת אִמּוֹ מוֹעֶלֶת לוֹ; וְאִם לֹא גָּמְרוּ לוֹ חֳדָשָׁיו - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַי בִּמְעֵי הַטְּרֵפָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּאֵבֶר מֵאִמּוֹ.**

כא) מכיוון ששחיטת אימו הטריפה לא התירה אותה לאכילה, כך גם הוא לא נעשה מותר על ידי שחיטה זו.

כָּל עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהֶחְזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - אֵין שְׁחִיטַת אִמּוֹ מוֹעֶלֶת לוֹ; וַהֲרֵי הוּא כְּיָלוּד, וְצָרִיךְ שְׁחִיטָה.

פֶּרֶק ו

דיני אכילת דם, דגים וחגבים ודיני מליחת הבשר.

א. הָאוֹכֵל[א] **כַּזַּיִת מִן הַדָּם - בְּמֵזִיד, חַיָּב כָּרֵת;**

---

37. שמות-משפטים, כב, ל.

נעשה טריפה: הרמז בזה – לקו"ש חל"ב ע' 42.

השגת הראב"ד

אם . . אסור א"א מכדי קי"ל דשליא אינו אוכל דפרשא בעלמא היא וכי יש עמה ולד קשור דליכא בה חשש ולד נימוח אמאי אסורה לא כולה ולא מקצתה.

השגת הראב"ד

ואם . . לוקה א"א זה שבוש שהרי אמר למעלה אפילו החזירה וחתכה אחר שחיטה לוקה משום ובשר בשדה טרפה ובמשנה אמרו שחט את אמו ואח"כ חתכו חכמים אומרים מגע טריפה שחוטה אלמא אית ביה איסור טריפה והל"ל אינו לוקה משום אבר מן החי דאין שחיטה עושה ניפול ועם כל זה מה צורך הואיל ויש בו לאו דטריפה.

בְּשׁוֹגֵג, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[ב]. וְדָבָר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דַּם בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בִּלְבַד, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין - שֶׁנֶּאֱמַר[38]: "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם, לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה"; וְחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר[39]: "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ .. אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר".

א) לגבי איסור שתיית דם הרמב"ם משתמש בלשון 'אכילה', מכיוון שגם בתורה איסור זה הוגדר כ'אכילה'. ב) חטאת שקורבנה קבוע ואינו משתנה לפי האדם החוטא.

אֲבָל דַּם דָּגִים וַחֲגָבִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, וְדַם הָאָדָם - אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם דָּם; לְפִיכָךְ •, דַּם דָּגִים וַחֲגָבִים טְהוֹרִים, מֻתָּר לְאָכְלוֹ; וַאֲפִלּוּ כִּנְּסוֹ בִּכְלִי וְשָׁתָהוּ, מֻתָּר. וְדַם חֲגָבִים וְדָגִים טְמֵאִים - אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא תַּמְצִית גּוּפָן, כַּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וְדַם שְׁרָצִים כִּבְשָׂרָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[40].

השגת הראב"ד
לפיכך . . בכלי א"א אלא שאסרוהו במכונס מפני מראית העין אא"כ יש בו קשקשים.

ב. דַּם הָאָדָם - אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אִם פֵּרַשׁ [יצא מהגוף]; וּמַכִּין עָלָיו מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן]. אֲבָל דַּם הַשַּׁנִּים, בּוֹלְעוֹ וְאֵינוֹ נִמְנָע. הֲרֵי שֶׁנָּשַׁךְ בְּפַת וְיָצָא עָלֶיהָ דָּם - גּוֹרֵד [=מגרד] אֶת הַדָּם וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל, שֶׁהֲרֵי פֵּרַשׁ.

ג. אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל דָּם הַיּוֹצֵא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וּנְחִירָה [=דקירה] אוֹ הַתָּזַת הָרֹאשׁ, כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲדַמְדּוּמִית, וְעַל הַדָּם הַכָּנוּס [-הנמצא תמיד] בְּתוֹךְ הַלֵּב, וְעַל דַּם הַקָּזָה כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְקַלֵּחַ [=זורם בחזקה] וְיוֹצֵא[ג]. אֲבָל הַדָּם הַשּׁוֹתֵת [=מטפטף] בִּתְחִלַּת הַקָּזָה, קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְקַלֵּחַ, וְדָם הַשּׁוֹתֵת בְּסוֹף הַקָּזָה, כְּשֶׁיַּתְחִיל הַדָּם לִפְסֹק - אֵין חַיָּבִין עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא כְּדַם הָאֵבָרִים: שֶׁדַּם הַקִּלּוּחַ, הוּא הַדָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצֵאָה בּוֹ.

ג) איסור התורה הוא על הדם שחיי הבהמה תלויים בו ('דם יציאת הנפש').

ד. דַּם הַתַּמְצִית [שאין החיים תלויים בו] וְדַם הָאֵבָרִין - כְּגוֹן דַּם הַטְּחוֹל, וְדַם הַכְּלָיוֹת, וְדַם בֵּיצִים [-של זכר], וְדַם הַמִּתְכַּנֵּס לַלֵּב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, וְדַם הַנִּמְצָא בַּכָּבֵד - אֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. אֲבָל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[41]: "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ"; וּבְחִיּוּב כָּרֵת [-בלבד] הוּא אוֹמֵר[42]: "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר, בַּדָּם הִיא" - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא עַל דָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצֵאָה בּוֹ.

ה. הַשְּׁלִיל [=עובר] הַנִּמְצָא בִּמְעֵי הַבְּהֵמָה, הֲרֵי דָּמוֹ כְּדַם הַיְלוּדִ[ד]. לְפִיכָךְ, הַדָּם הַנִּמְצָא כָּנוּס בְּתוֹךְ לִבּוֹ, חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; אֲבָל • שְׁאָר דָּמוֹ, הֲרֵי הוּא כְּדַם הָאֵבָרִין.

השגת הראב"ד
אבל . . האברין א"א וכן דם היוצא מבית שחיטתו שהוא מן הריאה ומן הכבד.

ד) אפילו אם עדיין לא הושלמו ימי ההיריון.

ו. הַלֵּב, בֵּין לְצָלִי בֵּין [בבישול] לִקְדֵרָה - קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוֹלְחוֹ. וְאִם • בִּשֵּׁל הַלֵּב וְלֹא קְרָעוֹ - קוֹרְעוֹ אַחַר שֶׁבִּשְּׁלוֹ, וּמֻתָּר[ה]; וְאִם לֹא קְרָעוֹ - אִם הָיָה בּוֹ כַּזַּיִת דָּם חַיָּב עָלָיו כָּרֵת.

השגת הראב"ד
ואם . . שבשלו א"א לא נאמר אלא בצלי דכבולעו כך פולטו.

ה) מכיוון שבשר הלב רך ואינו יכול לבלוע את הדם שייצא בבישול, אך אם יבשל יחד עם הלב איברים אחרים הם ייאסרו.

ז. הַכָּבֵד - אִם חֲתָכָהּ[ו] וְהִשְׁלִיכָהּ לְתוֹךְ הַחֹמֶץ, אוֹ לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין[ז] עַד שֶׁתִּתְלַבֵּן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַשֵּׁל אוֹתָהּ אַחַר כֵּן; וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַבְהֲבָהּ עַל הָאוּר [=לצלותה מעט], וְאַחַר כָּךְ מְבַשְּׁלִין אוֹתָהּ, בֵּין שֶׁבִּשְּׁלָהּ לְבַדָּהּ, בֵּין שֶׁבִּשְּׁלָהּ עִם בָּשָׂר אַחֵר. וְכֵן מִנְהָג פָּשׁוּט [-אך לא התפשט לכל המקומות] שֶׁאֵין מְבַשְּׁלִין הַמֹּחַ שֶׁל רֹאשׁ, וְלֹא קוֹלִין [=צולים] אוֹתוֹ - עַד שֶׁמְּהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר.

ו) החיתוך נצרך כדי שהדם שאסוף בתוך סמפונות הכבד ייצא. ז) מטרת החליטה בשמן או במים רותחים היא, כדי שהדם שנמצא בתוך האיברים לא ייצא בבישול.

ח. הַכָּבֵד שֶׁבִּשְּׁלָהּ, וְלֹא הִבְהֲבָהּ עַל הָאוּר וְלֹא

38. ויקרא-צו, ז, כו. 39. דברים-ראה, יד, ד-ה. 40. לעיל ב, ט-י. 41. ויקרא, ג, יז. 42. ויקרא-אחרי, יז, יא.

הפניות לשיחות קודש

ומכין . . מרדות: אין זה מצד הקולא שבאכילת דם האדם, שלכן העונש עליה קל יותר. אדרבה, כל כך חמורה היא עד שאין בכחו של עונש לתקנה – יין מלכות ס"ע.

חֲלָטָהּ בְּחֹמֶץ אוֹ בְּרוֹתְחִין - הֲרֵי הַקִּדְרָה כֻּלָּהּ אֲסוּרָה, הַכָּבֵד וְכָל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִמָּהּ. וּמֻתָּר לִצְלוֹת [-לכתחילה] כָּבֵד עִם הַבָּשָׂר בְּשַׁפּוּד אֶחָד - וְהוּא [=בתנאי], שֶׁתִּהְיֶה הַכָּבֵד לְמַטָּה[ח]; וְאִם עָבַר וּצְלָיָהּ לְמַעְלָה מִבָּשָׂר, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל[ט].

ח) כדי שהדם שיצא מהכבד לא יטפטף לתוך הבשר. ט) מכיוון שבגלל חום הצלייה, אנו מניחים שכל הדם טפטף יצא גם מהבשר ולא נשאר בו.

ט. הַטְּחוֹל - מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹ [-אחרי מליחה] אֲפִלּוּ עִם הַבָּשָׂר, שֶׁאֵינוֹ [-כולו] דָּם אֶלָּא בָּשָׂר הַדּוֹמֶה לְדָם. הַשּׁוֹבֵר מַפְרֶקֶת בְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, הֲרֵי הַדָּם נִבְלַע בָּאֵבָרִים[י]; וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה בָּשָׂר חַי, וַאֲפִלּוּ חֶלְבָּהּ [במים רותחים][יא]. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יַחְתֹּךְ הַחֲתִיכָה, וְיִמְלַח יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ יְבַשֵּׁל אוֹ יִצְלֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְלֹא יָצָא מֵהֶן דָּם, שֶׁהֵן מֻתָּרִין[יב].

י) מעוצמת המכה, הבהמה מפסיקה לזוז לחלוטין והדם שלה נבלע באיברים (בשונה מהשחיטה הגורמת לבהמה לנוע ולהוציא את הדם) ואסור (דם שנבלע באיבר ואינו הדם הטבעי הנמצא באיבר - אסור). יא) מכיוון שחליטה מועילה רק לדם האיברים עצמם, ולא לדם ממקומות אחרים שנבלע בהם. יב) ואיננו חוששים שהבהמה מתה לפני השחיטה ולכן לא יצא דם.

י. אֵין הַבָּשָׂר יוֹצֵא [-מתנקה] מִידֵי דָּמוֹ אֶלָּא אִם כֵּן מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה, וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה. כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מֵדִיחַ הַבָּשָׂר [במים] תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה [-מכל צדדיו], וּמַנִּיחוֹ [=משאירו] בְּמִלְחוֹ [שהות זמן] כְּדֵי הִלּוּךְ מִיל [-כקילומטר]; וְאַחַר כָּךְ • מְדִיחוֹ[יג] יָפֶה יָפֶה, עַד שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם [מהשטיפה] זַכִּים; וּמַשְׁלִיכוֹ מִיָּד לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין, אֲבָל לֹא לְפוֹשְׁרִין - כְּדֵי שֶׁיִּתְלַבֵּן מִיָּד, וְלֹא יֵצֵא דָּם[יד].

השגת הראב"ד
ואחר . . רותחין א"א (זה) לא שמענו ולא ראינו מימינו וכל האדמימות שיצא אחר מליחה ממנו אינו אלא חמר בשר והמחמיר יותר מכן עליו להביא ראיה.

יג) השטיפה הראשונית מיועדת כדי לשטוף את המלח (שהדם נבלע בו) מהבשר, והאחרונה כדי לוודא שלא נשארו על הבשר מים אסורים מהשטיפה הראשונית. יד) הרמב"ם סובר ששאיבת הדם שנעשית עם המלח בזמן המינימלי, אינה שואבת את כל הדם, ולכן יש להשליך את הבשר למים רותחים כדי שעוצמת החום תגרום לדם להישאר במקומו ולא לצאת, והדם שבטבעו מצוי בתוך האיברים ואינו יכול לצאת מהם – מותר.

יא. כְּשֶׁמּוֹלְחִין הַבָּשָׂר, אֵין מוֹלְחִין אוֹתוֹ אֶלָּא בִּכְלִי מְנֻקָּב; וְאֵין מוֹלְחִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּמֶלַח עָבֶה כַּחוֹל הַגַּס, שֶׁהַמֶּלַח הַדַּק כְּקֶמַח יִבָּלַע בַּבָּשָׂר וְלֹא יוֹצִיא דָּם. וְצָרִיךְ לְנַפֵּץ [=לנער] הַבָּשָׂר מִן הַמֶּלַח [-שנבלע בו דם], וְאַחַר כָּךְ יְדִיחֶנּוּ [-אפילו בכלי רגיל].

יב. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, לְבָשָׂר שֶׁצָּרִיךְ לְבַשְּׁלוֹ. אֲבָל לְצָלִי, מוֹלֵחַ וְצוֹלֶה מִיָּד [-ללא שהות במלח]. וְהָרוֹצֶה • לֶאֱכֹל בָּשָׂר חַי - מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; וְאִם חֲלָטוֹ בְּחֹמֶץ, מֻתָּר לְאָכְלוֹ כְּשֶׁהוּא חַי, וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹת הַחֹמֶץ שֶׁחֲלָטוֹ בּוֹ, שֶׁאֵין הַחֹמֶץ מוֹצִיא הַדָּם[טו].

השגת הראב"ד
והרוצה . . יפה א"א לבשר חי אינו צריך מליחה דדם האברים דלא פירש מותר וכן כתב רב אחאי ז"ל.

טו) אלא רק גורם שהדם יישאר בתוך האיברים ולא יוכל לצאת.

יג. חֹמֶץ שֶׁחָלַט בּוֹ בָּשָׂר, לֹא יַחְלֹט בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[טז]; וַחֲתִיכָה שֶׁהֶאֱדִימָה בְּתוֹךְ הַחֹמֶץ - הִיא וְהַחֹמֶץ אֲסוּרִין[יז], עַד שֶׁיִּמְלַח אוֹתָהּ יָפֶה יָפֶה [או] וְיִצְלֶה. בָּשָׂר שֶׁהֶאֱדִים [-בחומץ], וְכֵן בֵּיצֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה [-של זכר] בַּקְּלָף [=קליפה] שֶׁעֲלֵיהֶן, וְכֵן הָעֹרֶף שֶׁבּוֹ הַמִּזְרָקִים [=עורקים] שֶׁהֵם מְלֵאִים דָּם - אִם חֲתָכָן וּמְלָחָן כַּדַּת, מֻתָּר לְבַשְּׁלָן; וְאִם לֹא חֲתָכָן וּצְלָאָן בְּשַׁפּוּד, וְצָלָה הָעֹרֶף וּפִיו לְמַטָּה, אוֹ שֶׁצְּלָאָן כֻּלָּן עַל הַגֶּחָלִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

טז) מכיוון שרמת חמיצותו ויכולת השאיבה שלו נחלשת בחליטה הראשונה. יז) כי האדמומיות היא סימן לכך שהדם יצא והתערב גם עם החומץ.

יד. רֹאשׁ הַבְּהֵמָה שֶׁצָּלָהוּ בְּתַנּוּר אוֹ בְּכִבְשָׁן - אִם תָּלָהוּ וּבֵית שְׁחִיטָתוֹ לְמַטָּה, מֻתָּר; שֶׁהַדָּם יוֹצֵא וְשׁוֹתֵת. וְאִם הָיָה בֵּית הַשְּׁחִיטָה מִן הַצַּד, מֹחוֹ אָסוּר - שֶׁהַדָּם מִתְקַבֵּץ לְתוֹכוֹ; וּשְׁאָר הַבָּשָׂר שֶׁעַל הָעֲצָמוֹת מִבַּחוּץ, מֻתָּרִין[יח]. הִנִּיחַ חָטְמוֹ לְמַטָּה - אִם הִנִּיחַ בּוֹ גְּמִי אוֹ קָנֶה כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּתוּחַ וְיֵצֵא דָּמוֹ דֶּרֶךְ חָטְמוֹ, מֻתָּר; וְאִם לָאו, מֹחוֹ אָסוּר.

יח) שאר חלקי הראש מותרים בתנאי שלא בישל את הראש אחרי צלייתו.

טו. אֵין מַנִּיחִין כְּלִי תַּחַת הַצָּלִי לְקַבֵּל מֵימָיו [-השומן], עַד שֶׁתִּכְלֶה כָּל מַרְאֵה אֲדַמְדּוּמִית שֶׁבּוֹ. וְכֵיצַד עוֹשִׂין? מַשְׁלִיכִין לְתוֹךְ הַכְּלִי מְעַט מֶלַח[יט],

וּמַנִּיחַ הַכְּלִי עַד שֶׁיִּצַּל[ה]; וְלוֹקֵחַ הַשַּׁמְנוּנִית שֶׁל מַעְלָה, וְהַמַּיִם שֶׁל מַטָּה שֶׁתַּחַת הַשַּׁמְנוּנִית אֲסוּרָה

[-אסורים].

יט) כי ריבוי מלח יגרום שהשומן יתערב עם הדם.

טז. פַּת שֶׁחָתַךְ עָלֶיהָ בָּשָׂר צָלִי, מֻתָּר לְאָכְלָהּ[כ]. דָּגִים וְעוֹפוֹת שֶׁמְּלָחָן זֶה עִם זֶה - אֲפִלּוּ בִּכְלִי מְנֻקָּב, הַדָּגִים אֲסוּרִין; שֶׁהַדָּג רָפֶה [-עורו רך], **וּבוֹלֵעַ דָּם הַיּוֹצֵא מִן הָעוֹף. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם מָלַח דָּג עִם בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה[כא].**

כ) והלחלוחית שרואים על הפת אינה דם אלא שומן. כא) אולם בהמה ועופות מותר למלוח ביחד בכלי נקוב, מכיוון שהעופות פולטים ציר בזמן שבשר הבהמה פולט דם, ומאחר שהעוף פולט את הנוזל הנמצא בתוכו אינו בולע באותו זמן את הדם.

יז. עוֹפוֹת שֶׁהִנִּיחָן שְׁלֵמִים, וּמִלֵּא חֲלָלָן בָּשָׂר וּבֵיצִים, וּבִשְׁלָן - אֲסוּרוֹת; שֶׁהַדָּם יוֹצֵא לְתוֹכָן[כב]; וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּלָחָן יָפֶה יָפֶה [-לפני הבישול][כג], **וַאֲפִלּוּ • הָיָה הַבָּשָׂר שֶׁבְּתוֹכָן שָׁלוּק** [-חלוט] **אוֹ צָלִי[כד]. וְאִם צָלָן, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁבְּתוֹכָן חַי** [-ומליחתו הייתה מועטת], **וַאֲפִלּוּ פִּיהֶן לְמַעְלָה[כה].**

השגת הראב"ד
ואפילו . . צלי א"א זה אין לו טעם אם הוא מלוח כל צרכו והבשר שבתוכו צלוי איזה דם יאסור אותו.

כב) דם העופות יוצא לתוך הבשר והביצים. כג) מכיוון שכפי שהתבאר בהלכה י', שכדי להשלים את פעולת המליחה לחלוטין צריך להשליך את הבשר למים רותחים, וכאשר חלל העוף מלא בבשר או ביצים — המים לא יגיעו לכל חלקיו ולא יועילו. כד) שהם רכים והיה ניתן לחשוב שאינם מונעים מהמים הרותחים להגיע לכל חלקי העוף. כה) כי עוצמת האש של הצלייה תשאב ותשרוף את כל הדם, ואפילו דם שייבלע בהם בהתחלה ייצא ויישרף בהמשך תהליך הצלייה.

יח. בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁמִּלְּאָן עַל דֶּרֶךְ זוֹ בְּבָשָׂר צָלִי אוֹ שָׁלוּק[כו], אוֹ שֶׁמִּלְּאָן בְּבֵיצִים, וּשְׁלָקָן אוֹ קְלָיָן [-בצלייה] **- הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, שֶׁאֵין מַחְזִיקִין** [שיש] **דָּם בִּבְנֵי מֵעַיִם** [-באבריי העיכול]; **וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.**

כו) אבל אם רק מלחו את הבשר — אסור, כפי שהתבאר בהלכה הקודמת.

יט. עוֹפוֹת שֶׁטְּפָלָן [=ציפה אותם] **בְּבָצֵק וּצְלָיָן, בֵּין שְׁלֵמִים בֵּין מְחֻתָּכִין - אִם טְפָלָן בְּסֹלֶת גַּסָּה - אֲפִלּוּ הִסְמִיקָה** [=האדימה] **הַטְּפִלָּה** [=הציפוי], **אוֹכֵל אֶת הַטְּפִלָּה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֹלֶת גַּסָּה, מִתְפָּרֶרֶת וְיוֹצֵא הַדָּם[כז]. וְאִם טְפָלָן בְּקֶמַח חִטִּין שֶׁלְּתָתָן[כח] - אִם הָיְתָה הַטְּפִלָּה לְבָנָה כְּמוֹ הַכֶּסֶף, מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה; וְאִם לָאו, אֲסוּרָה. טְפָלָן בִּשְׁאָר קְמָחִין - אִם הֶאֱדִימוּ, אֲסוּרִין; וְאִם לֹא הֶאֱדִימוּ[כט], מֻתָּרִין.**

כז) הקמח מאוד עבה, ולכן אינו נדבק לחלוטין והדם ייצא מהחורים והרווחים שיש בו. כח) שהקמח שלהן דק והבצק העשוי ממנו נדבק והדם ייבלע בו ולא ייצא. כט) אפילו אם צבעו אינו דומה לכסף לבן.

כ. סַכִּין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ, אָסוּר לֶאֱכֹל בָּהּ רוֹתֵחַ[ל], עַד שֶׁיְּלַבֵּן הַסַּכִּין, אוֹ יַשְׁחִיזֶנָּה כֻּלָּהּ בְּמַשְׁחֵזֶת, אוֹ יְנַעֲצֶנָּה בְּקַרְקַע קָשֶׁה עֲשָׂרָה פְּעָמִים; וְאִם חָתַךְ בָּהּ רוֹתֵחַ, מֻתָּר[לא]. וְכֵן אֵינוֹ חוֹתֵךְ בּוֹ צָנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים הַחֲרִיפִים, לְכַתְּחִלָּה[לב]; וְאִם • הֵדִיחַ הַסַּכִּין, אוֹ קִנְּחָהּ בִּכְלִי - מֻתָּר לַחְתֹּךְ בָּהּ צָנוֹן (צוֹנֵן) וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[לג], אֲבָל לֹא רוֹתֵחַ[לד].

השגת הראב"ד
ואם הדיח . . מותר לחתוך בו צונן . . אבל לא רותח א"א וכן אינו חותך בה צנון או כל דבר חורפא.

ל) מחשש שהדם שבלוע בה מהשחיטה, ייפלט. לא) מכיוון שבפועל מקום השחיטה צונן והסכין אינה בולעת את הדם, ואיסור השימוש עם הסכין באוכל רותח הוא רק חומרה ולא מעיקר הדין. לב) מחמת חריפותו חוששים שהצנון יבלע מהדם הבלוע בסכין. לג) מכיוון שחריפות הצנון אינה חזקה מאוד והצנון אינו חם, התירו להשתמש בסכין אפילו אם רק הדיחה לפני כן. לד) כפי שהתבאר בתחילת ההלכה.

כא. קְעָרָה • שֶׁמָּלַח בָּהּ בָּשָׂר, אֲפִלּוּ הָיְתָה שׁוּעָה בְּאָבָר [=מצופה בעופרת] **- אָסוּר לֶאֱכֹל בָּהּ רוֹתֵחַ לְעוֹלָם, שֶׁכְּבָר נִבְלַע הַדָּם בַּחֲרָשֶׂיהָ[לה].**

השגת הראב"ד
קערה . . בחרשיה א"א וקערה של עץ עד שיגעיל.

לה) ואם יאכלו בה אוכל רותח, הדם יצא מהקערה וייבלע בו. דין זה הוא דווקא בקערת חרס, אך אם הקערה עשויה מחומר אחר, השימוש בה יהיה מותר אחרי הגעלה.

פֶּרֶק ז

דיני איסור אכילת חֵלֶב.

א. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת חֵלֶב - בְּמֻזִיד, חַיָּב כָּרֵת; בְּשׁוֹגֵג, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[א]. וּבְפֵרוּשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד,

שֶׁנֶּאֱמַר[43]: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז - לֹא תֹאכֵלוּ" - בֵּין שֶׁאָכַל מֵחֵלֶב שְׁחוּטָה, בֵּין שֶׁאָכַל מֵחֵלֶב נְבֵלָה וּטְרֵפָה שֶׁלָּהֶן. אֲבָל שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה - חֶלְבָּהּ כִּבְשָׂרָהּ[ב]. וְכֵן נֵפֶל שֶׁל שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה, חֶלְבּוֹ כִּבְשָׂרוֹ[ג]; וְהָאוֹכֵל מֵחֶלְבּוֹ כַּזַּיִת, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה.

א) כבשה או שעירה – ואין הבאתה תלויה במצבו הכלכלי של החוטא. ב) בשאר החיות והבהמות הטהורות מותר לאכול את החלב, ובטמאות החלב אסור כמו הבשר באיסור טומאה (ללא עונש כרת). ג) ואין נענשים על אכילתו כרת. אך זהו דווקא בנפל שהריונו לא נגמר, אך אם ברור שההיריון שלו הושלם – חלבו אסור באיסור חלב מהתורה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הָאוֹכֵל כַּזַּיִת חֵלֶב כו'".

ובתחילת פ"ו מפרט הדינים דאיסור דם. שני איסורים אלו יש לפרשם לעבודת האדם שהרי " . . רוב דיני התורה אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות ולישר כל המעשים כו'".

בדם ובחלב מצינו לכאורה דבר והיפוכו. בנוגע להדיוט הם איסור מוחלט אבל בנוגע לקדושה הרי אדרבא, עיקר עבודת הכהנים בהקרבת הקרבנות היא בהקרבת חלב ודם, וכלשון הכתוב: "ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם".

ומבואר בספרים שחלב ודם הם חיותו של אדם וצריכים שניהם להמסר לעניני קדושה ולא לעניני חולין או רשות.

ענינו של הדם הוא החיות המוכרחת לקיום מציאות הגוף מראש ועד רגל – "הדם הוא הנפש" שנעשה על ידי הילוך הדם בכל אברי הגוף. חלב הוא שומן המורה על עניני תענוג, ושניהם מרומזים בברכת "בורא נפשות" – "חסרונן" ו"להחיות". "חסרונן היינו צרכי הגוף לקיום חיותו, ו"להחיות בהם הם שאר הדברים שבראם להתענג בהם".

וזהו הענין הפנימי ב"להקריב לי חלב ודם" שצריך להקריב שניהם קרבן לה', הן הדם – החיות המוכרחת, והן החלב – ענין התענוג, שאת שניהם (הכוללים כל מציאות האדם) צריך להקריב לה'. "תמידים כסדרם" (עבודה המוכרחת) ומוספים כהלכתם (הוספה לשם תענוג).

יין מלכות ספר קדושה סימן ח
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. הָאוֹכֵל מֵחֵלֶב נְבֵלָה וּטְרֵפָה - חַיָּב מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה וּטְרֵפָה; מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף הָאִסּוּר בִּבְשָׂרָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר [-בשחיטה לפני שהוטרפה], **נוֹסָף עַל הַחֵלֶב; וּלְפִיכָךְ לוֹקֶה שְׁתַּיִם[ד].**

ד) כפי שהתבאר בתחילת פרק ה', איסור נוסף חל על איסור קיים רק אם יש בו חידוש, ומכיוון שהתווסף בבשר הבהמה איסור נוסף (טרפה או נבילה), האיסור יחול גם על חלק החלב שבבהמה.

ג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה וּמָצָא בָּהּ שְׁלִיל [=עובר][ה] **- כָּל חֶלְבּוֹ מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ מְצָאוֹ חַי; מִפְּנֵי שֶׁהוּא** [-נחשב] **כְּאֵבֶר מִמֶּנָּה** [-ולא נחשב לחלב]. **וְאִם שָׁלְמוּ לוֹ חֲדָשָׁיו** [של העיבור] **וּמְצָאוֹ חַי - אַף • עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִיס** [-נעמד על רגליו] **עַל הַקַּרְקַע וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה - חֶלְבּוֹ אָסוּר[ו], וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; וּמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ כָּל הַחוּטִין** [=כעין ווריידים] **וְהַקְּרוּמוֹת הָאֲסוּרִין[ז], כְּשְׁאָר הַבְּהֵמוֹת.**

השגת הראב"ד

אף . .אסור א"א אין זה כדברי הרב ז"ל אלא כדברי הרב רבינו אפרים ז"ל.

ה) שלא נגמרו חודשי הריונו. ו) מכיוון שסיום והשלמת חודשי העיבור, הוא הקובע ומחשיב את החלב לאבר נפרד שיהיה אסור. ז) באיסור חלב, וכן את הקרומות האסורות באיסור אכילת דם.

ד. הוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי הַבְּהֵמָה, וְחָתַךְ מֵחֵלֶב הָעֻבָּר שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, וְהוֹצִיאוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלָיו כְּאִלּוּ חָתְכוֹ מֵחֵלֶב הָאֵם עַצְמָהּ, שֶׁהֲחֲדָשִׁים הֵן הַגּוֹרְמִין לָאֵסֹר הַחֵלֶב.

ה. שְׁלֹשָׁה חֲלָבִים הֵן, שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם כָּרֵת: חֵלֶב שֶׁעַל הַקֶּרֶב [=הקרביים], **וְשֶׁעַל שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת, וְשֶׁעַל הַכְּסָלִים** [=מתניים]. **אֲבָל הָאַלְיָה** [-שומן הזנב], **מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה; לֹא נִקְרֵאת 'חֵלֶב' אֶלָּא לְעִנְיַן קָרְבָּן בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרְאוּ 'חֲלָבִים'** [גם ה]**כְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד לְעִנְיַן קָרְבָּן; כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר "חֵלֶב הָאָרֶץ"[44] וְ"חֵלֶב כְּלָיוֹת חִטָּה"[45] - שֶׁהוּא טוּבָם** [=החלק המשובח]; **וּלְפִי שֶׁמִּרִּימִין דְּבָרִים אֵלּוּ מִן הַקָּרְבָּן לִשְׂרֵפָה לַה', נִקְרְאוּ 'חֵלֶב'[ח] - שֶׁאֵין שָׁם** [-בחלקי הבהמה] **דָּבָר טוֹב** [-משובח], **אֶלָּא הַמּוּרָם לַה'. וּלְכָךְ נֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשַׂר: "בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ"[46].**

ח) כלומר, משמעות התואר 'חלב' בהם היא, שהם חלקים מיוחדים שקרבים לה' כליל במזבח.

43. ויקרא-צו, ז, כג. 44. בראשית-ויגש, מה, יח. 45. דברים-האזינו, לב, יד. 46. במדבר-קרח, יח, ל.

ו. חֵלֶב שֶׁעַל הַמְּסוֹס וְשֶׁעַל בֵּית הַכּוֹסוֹת [=חלקים מהקיבה] - הוּא [-הנקרא בתורה] הַחֵלֶב שֶׁעַל הַקֶּרֶב; וְחֵלֶב שֶׁבְּעִקְּרֵי [-מקום חיבור] הַיְּרֵכַיִם מִבִּפְנִים - חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וְהוּא הַחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּסָלִים. וְיֵשׁ שָׁם חֵלֶב עַל הַקֵּבָה - עָקֹם כְּמוֹ קֶשֶׁת, וְהוּא הָאָסוּר; וְחוּט [-של שומן] מָשׁוּךְ כְּמוֹ יֶתֶר [=מיתר], וְהוּא מֻתָּר. חוּטִין שֶׁבַּחֵלֶב אֲסוּרִין [-מדרבנן], וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת.

ז. חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה [=מכסה] אוֹתוֹ, מֻתָּר - שֶׁעַל הַכְּסָלִים אָסַר הַכָּתוּב, לֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּסָלִים; וְכֵן חֵלֶב שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת נֶאֱסַר, לֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלָיוֹת. וְאַף עַל פִּי כֵן[ט], נוֹטֵל אָדָם לֹבֶן שֶׁבְּתוֹךְ הַכִּלְיָה [=כמה שמצליח], וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל אוֹתָהּ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַטֵּט אַחֲרָיו.

ט) למרות שמצד הדין החלב שבתוך הכליות מותר.

ח. יֵשׁ כְּמוֹ שְׁתֵּי פְּתִילוֹת [-חתיכות ארוכות] שֶׁל חֵלֶב בְּעִקְּרֵי הַמָּתְנַיִם, סָמוּךְ לְרֹאשׁ הַיָּרֵךְ. כְּשֶׁהַבְּהֵמָה חַיָּה, חֵלֶב זֶה נִרְאֶה בַּמֵּעַיִם; וּכְשֶׁתָּמוּת, יִדְבַּק הַבָּשָׂר בְּבָשָׂר וְיִתְכַּסֶּה חֵלֶב זֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה עַד שֶׁיִּתְפָּרֵק [-יפרידו את חלקי] הַבָּשָׂר מִן הַבָּשָׂר; וְאַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה אוֹתוֹ [-בחיי הבהמה]. וְכָל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא בּוֹ הַחֵלֶב תַּחַת הַבָּשָׂר, וְהַבָּשָׂר מַקִּיף אוֹתוֹ מִכָּל סְבִיבָיו וְלֹא יֵרָאֶה עַד שֶׁיִּקָּרַע הַבָּשָׂר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

י) בחיי הבהמה כל איבר עומד במקום בפני עצמו, וכשמתה חלקים מבשר האיברים נדבקים האחד לשני ומכסים חלקים מסוימים שבחיי הבהמה אינם מכוסים בבשר אלא גלויים.

ט. חֵלֶב הַלֵּב, וְחֵלֶב הַמֵּעַיִם, וְהֵם הַדַּקִּין הַמְּלֻפָּפִין [=צינורות העיכול] - כֻּלָּן מֻתָּרִין, וַהֲרֵי הֵן כַּשֵּׁמֶן שֶׁהוּא מֻתָּר; חוּץ מֵרֹאשׁ [-תחילת צינורות] הַמְּעִי הַסָּמוּךְ לַקֵּבָה, שֶׁהִיא תְּחִלַּת בְּנֵי מֵעַיִם - שֶׁצָּרִיךְ לִגְרֹד הַחֵלֶב שֶׁעָלָיו [-בכמות כלשהי], וְזֶה הוּא הַחֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין שֶׁאָסוּר.

וְיֵשׁ • מִן הַגְּאוֹנִים השגת הראב"ד ויש. . שיאמר א"א וזה עיקר. שֶׁיֹּאמַר, שֶׁרֹאשׁ הַמְּעִי הַזֶּה שֶׁצָּרִיךְ לִגְרֹדוֹ, הוּא [חלק] הַמְּעִי שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָרְאִי [-הצואה] שֶׁהוּא [ב] סוֹף הַמֵּעַיִם.

י. יֵשׁ בְּגוּף הַבְּהֵמָה חוּטִין וּקְרוּמוֹת שֶׁהֵן אֲסוּרִין - [-חלק] מֵהֶן מִשּׁוּם חֵלֶב, וּמֵהֶן מִשּׁוּם דָּם. וְכָל חוּט אוֹ קְרוּם שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם "כָּל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ[47]" - צָרִיךְ לְנָטְלוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִמְלַח וִיבַשֵּׁל הַבָּשָׂר כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ: וְאִם חֲתָכוֹ וּמְלָחוֹ [-לבישול], אֵינוֹ צָרִיךְ לְנָטְלוֹ; וְאִם לְצָלִי, אֵינוֹ צָרִיךְ לְנָטְלוֹ[יא]. וְכָל חוּט אוֹ קְרוּם שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם "כָּל חֵלֶב" - בֵּין לְצָלִי בֵּין לְבִשּׁוּל, צָרִיךְ לְנָטְלוֹ מִן הַבְּהֵמָה.

יא) כפי שהתבאר בפרק ו', הצלייה שואבת ומכלה את כל הדם.

יא. חֲמִשָּׁה חוּטִין יֵשׁ בַּכְּסָלִים [=מותניים], שְׁלֹשָׁה מִן הַיָּמִין וּשְׁנַיִם מִן הַשְּׂמֹאל: הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁמִּן הַיָּמִין, מִתְפַּצֵּל כָּל אֶחָד מֵהֶן לִשְׁנַיִם שְׁנַיִם; וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּן הַשְּׂמֹאל, מִתְפַּצְּלִין לִשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. וְכֻלָּן מִשּׁוּם חֵלֶב; וְחוּטֵי הַטְּחוֹל וְחוּטֵי הַכְּלָיוֹת, מִשּׁוּם חֵלֶב.

וְכֵן קְרוּם שֶׁעַל הַטְּחוֹל, וּקְרוּם שֶׁעַל הַכְּסָלִים, וּקְרוּם שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת - אֲסוּרִין מִשּׁוּם חֵלֶב. וּקְרוּם שֶׁעַל דֹּד הַטְּחוֹל [-מעל חלקו העבה], חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; וּשְׁאָר הַקְּרוּם [-שבטחול] אָסוּר, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו.

יב. וּשְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ לַכִּלְיָה - הָעֶלְיוֹן, חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת [-נחשב] כְּחֵלֶב שֶׁעַל הַכִּלְיָה; וְהַתַּחְתּוֹן, הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר קְרוּמוֹת וְחוּטִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין וְאֵין בָּהֶן כָּרֵת.

יג. חוּטֵי הַלֵּב [-שמלאים בדם], וְחוּטֵי הַיָּד, וְחוּטֵי הָעֹקֶץ [=זנב], וְחוּטֵי הַלְּחִי הַתַּחְתּוֹן שֶׁבְּצַד הַלָּשׁוֹן [הנמצאים] מִכָּאן וּמִכָּאן [-בשני צידי הראש], וְכֵן הַחוּטִין הַדַּקִּין שֶׁהֵן בְּתוֹךְ חֵלֶב הַדַּקִּין [=המעיים] כְּמוֹ בֵּית [-קורי] עַכָּבִישׁ מְסֻבָּכִין זֶה בָּזֶה, וּקְרוּם שֶׁעַל הַמֹּחַ שֶׁבַּקְּדָקֹד, וּקְרוּם שֶׁעַל הַבֵּיצִים - הַכֹּל אֲסוּרִין מִשּׁוּם דָּם [-עד שיחתוך וימלח אותם].

יד. בֵּיצֵי גְּדִי אוֹ טָלֶה שֶׁלֹּא הִשְׁלִים [-חי מהלידה] שְׁלֹשִׁים יוֹם, מֻתָּר לְבַשְּׁלָן בְּלֹא קְלִפָּה[יב]. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם נִרְאוּ בָּהֶן חוּטִין דַּקִּין אֲדֻמִּין - בְּיָדוּעַ שֶׁהָלַךְ בָּהֶן [-הגיע אליהם] הַדָּם, וְלֹא יְבַשֵּׁל עַד שֶׁיִּקְלֹף [-את הקרום], אוֹ עַד שֶׁיַּחְתּוֹךְ וְיִמְלַח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם עֲדַיִן לֹא נִרְאוּ בָּהֶן הַחוּטִין הָאֲדֻמִּים, מֻתָּרִין.

47. ויקרא-צו, ז, כו.

יב) אף בלי לקלף את הקרום שעליהן. ומותר גם אם יש בהם חוטים אדומים, כי באמת הם אינם דם אלא שומן.

טו. וְכָל בְּנֵי מֵעַיִם [-במקום] **שֶׁהַמַּאֲכָל סוֹבֵב בַּחֲלָלָן, אֵין מַחְזִיקִין בָּהֶן דָּם** [=אינם צריכים מליחה].

טז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַחוּטִין וְהַקְּרוּמוֹת, אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[יג]**. וְאִם תֹּאמַר**[יד] **שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה, בִּכְלָל "כָּל חֵלֶב" .. "וְכָל דָּם" - אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת** [=מלקות מדרבנן]**; וְיִהְיוּ כַּחֲצִי שִׁעוּר, שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.**

יג) מכיוון שהם אינם דם רגיל צלול. יד) מלשון הרמב"ם נראה שאינו מכריע בזה לחלוטין, אלא שנוטה יותר לומר שהאיסור מדרבנן.

יז. אֵין מוֹלְחִין חֲלָבִים עִם הַבָּשָׂר[טו]**, וְלֹא מְדִיחִין חֲלָבִים עִם הַבָּשָׂר. וְסַכִּין שֶׁחָתַךְ בָּהּ חֲלָבִים, לֹא יַחְתֹּךְ בָּהּ בָּשָׂר** [-ללא הדחה]**; וּכְלִי שֶׁהֵדִיחַ בּוֹ חֲלָבִים, לֹא יָדִיחַ בּוֹ בָּשָׂר**[טז]**. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַטַּבָּח** [-השוחט] **לְהַתְקִין** [-להכין] **שָׁלֹשׁ סַכִּינִין - אַחַת שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ**[יז]**, וְאַחַת שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ בָּשָׂר, וְאַחַת שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ חֲלָבִים.**

טו) כי במליחה חלק מהחלב ייבלע ויידבק לבשר. טז) מחשש שחלק מהמים יתערב עם השומן של החלב האסור ויידבק בחלק החיצוני של הבשר. יז) ולא ינקה את הדם על ידי שיחתוך בה דבר נוסף לפני השימוש בבשר, מחשש שהסכין תיפגם ותתקלקל והשחיטה תיפסל.

יח. וְאִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיָּדִיחַ הַטַּבָּח הַבָּשָׂר בַּחֲנוּת - צָרִיךְ לְהַתְקִין לוֹ שְׁנֵי כֵלִים שֶׁל מַיִם [-עם סימן לזיהוי]**: אֶחָד שֶׁמֵּדִיחַ בּוֹ בָּשָׂר, וְאֶחָד שֶׁמֵּדִיחַ בּוֹ חֲלָבִים.**

יט. וְאָסוּר לַטַּבָּח לִפְרֹשׂ חֵלֶב הַכְּסָלִים [-בזמן שחם] **עַל הַבָּשָׂר כְּדֵי לְנָאוֹתוֹ - שֶׁהַקְּרוּם שֶׁעַל הַחֵלֶב דַּק, וְיִתְמַעֵךְ בְּיַד הַטַּבָּח** [-במהלך ההתעסקות איתו] **וְיָזוּב הַחֵלֶב וְיִבָּלַע בַּבָּשָׂר. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ** [בשלושת ההלכות האחרונות]**, אָסוּר לַעֲשׂוֹתָן; וְאִם נַעֲשׂוּ, לֹא נֶאֱסַר הַבָּשָׂר, וְאֵין מַכִּין** [-מלקות מדרבנן] **אֶת הָעוֹשֶׂה, אֶלָּא מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה.**

כ. וְכֵן אֵין מוֹלְחִין אֶת הַבָּשָׂר קֹדֶם שֶׁיָּסִיר מִמֶּנּוּ אֶת הַקְּרוּמוֹת וְהַחוּטִין הָאֲסוּרִין[יח]**; וְאִם מָלַח, מְסִירָן אַחַר שֶׁנִּמְלְחוּ. וַאֲפִלּוּ הָיָה בָּהֶן גִּיד הַנָּשֶׁה - מְסִירוֹ אַחַר שֶׁנִּמְלַח, וּמְבַשֵּׁל.**

יח) כלומר, לכתחילה הטבח צריך להסירם לפני המליחה.

כא. וְטַבָּח שֶׁדַּרְכּוֹ לְנַקּוֹת הַבָּשָׂר, וְנִמְצָא אַחֲרָיו חוּט אוֹ קְרוּם - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ[יט]**, וּמַזְהִירִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יְזַלְזֵל בָּאִסּוּרִין.**

יט) מאחר שאיסורם מדרבנן התירו שימשיך בעבודתו אחרי שילמדו אותו את ההלכות.

אֲבָל אִם נִמְצָא אַחֲרָיו חֵלֶב - אִם הָיָה כִּשְׂעוֹרָה, מַעֲבִירִין אוֹתוֹ [-ולא סומכים עליו יותר]**; וְאִם נִמְצָא אַחֲרָיו כַּזַּיִת חֵלֶב, אֲפִלּוּ בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת**[כ]**, וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַטַּבָּח נֶאֱמָן עַל הַחֵלֶב**[כא]**.**

כ) מפני שעובר על איסור 'לפני עור לא תתן מכשול'. כא) סומכים על הטבח שינקה את החלב מהבשר, ולכן אם התעצל בזה והכשיל אחרים באיסור מהתורה — מפטרים אותו ולא יסמכו עליו יותר לעולם.

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' א

המזומן לפניו ויאכל את האיסור, ולכך ניתן לסמוך על שחיטתו. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם מטעם זה מכשיר רבא את שחיטתו, **כִּי לֹא בָּדַק** ישראל את הסכין, **נַמִּי** – אף בזה יש לסמוך על בדיקת המומר, שהרי כיון שיכול לשחוט בסכין מתוקנת בהיתר, לא יבוא לשחוט בסכין פגומה. משיבה הגמרא: **מִיטְרַח לֹא טָרַח** – לטרוח אין המומר מוכן, ואף שיבדוק הסכין, אם ימצא שהיא פגומה, ישחוט בה כמות שהיא ולא יטרח לתקנה או לילך להשיג סכין אחרת.

אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרָבָא, תַּנְיָא דִּמְסַיַּיע לָךְ – ניתן להוכיח מדברי הברייתא כדעתך, ששנינו בברייתא, **חֲמֵצָן** – מאכלי החמץ **שֶׁל** ישראל **עוֹבְרֵי עֲבֵירָה**, שאינם מבערים את החמץ בפסח, משום הפסד ממון, **אַחַר הַפֶּסַח**

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ט"ז אייר ~

הִלְכוֹת צִיצִית

פֶּרֶק ג

הבגדים החייבים בציצית, ומי מחויב בלבישת ציצית.

א. כְּסוּת • שֶׁחַיָּב אָדָם לַעֲשׂוֹת בָּהּ צִיצִית מִן הַתּוֹרָה - הִיא כְּסוּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ אַרְבַּע כְּנָפַיִם [-פינות], **אוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע; וְתִהְיֶה מִדָּתָהּ, כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּסֶּה בָּהּ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ שֶׁל קָטָן**[א] **הַמְהַלֵּךְ לְבַדּוֹ בַּשּׁוּק, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אַחֵר לְשָׁמְרוֹ וְלֵילֵךְ עִמּוֹ; וְתִהְיֶה הַכְּסוּת שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, בִּלְבַד.**

א) מכיוון שבד הקטן מגודל כזה, אינו נחשב בגד.

השגת הראב"ד

כסות . . עמו א"א יפה אמר שלא בכל קטן משערין אלא בזה שיכול לילך לבדו בשוק שהרי אמרו והגדול יוצא בו עראי אלמא דלא בכל קטן משערין.

ב. אֲבָל • טַלִּית שֶׁל שְׁאָר מִינִין - כְּגוֹן בִּגְדֵי מֶשִׁי, וּבִגְדֵי צֶמֶר גֶּפֶן, וּבִגְדֵי צֶמֶר גְּמַלִּים, וְצֶמֶר אַרְנָבִים, וְנוֹצָה [-צמר] **שֶׁל עִזִּים**[ב]**, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין חַיָּבִין בְּמִצְוַת צִיצִית אֶלָּא מִדִּבְרֵי חֲכָמִים, כְּדֵי לְהִזָּהֵר בְּמִצְוַת צִיצִית; וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה מְרֻבַּעַת אוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע, וְיִהְיֶה שִׁעוּרָהּ כְּשִׁעוּר שֶׁאָמַרְנוּ. שֶׁכָּל הַבְּגָדִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה סְתָם, אֵינָם אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בִּלְבַד.**

ב) צמר של עזים נקרא נוצה, מכיוון שהוא אינו רך כצמר ולא גוזזים אותו בדרך הרגילה אלא מורטים אותו כמו נוצות.

השגת הראב"ד

אבל . . ציצית א"א כמדומה אני שזה הוא כלך ולא מחוור.

ג. "עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ"[6] **- "אַרְבַּע", וְלֹא בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ. אִם כֵּן - "אַרְבַּע", וְלֹא בַּעֲלַת חָמֵשׁ**[ג]**? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ"**[7]**, אֲפִלּוּ בַּעֲלַת חָמֵשׁ אוֹ יוֹתֵר עַל זֶה. וְלָמָּה אֲנִי מְחַיֵּב בַּעֲלַת חָמֵשׁ וּפוֹטֵר בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ, וּשְׁתֵּיהֶן אֵינָן בַּעֲלֵי אַרְבַּע כְּנָפוֹת? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בִּכְלָל חָמֵשׁ, אַרְבַּע. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה צִיצִית לְבַעֲלַת חָמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ, אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא לְאַרְבַּע הַכְּנָפַיִם הַמְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ**[ד] **מֵאוֹתָן הֶחָמֵשׁ אוֹ הַשֵּׁשׁ בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ"**[ו].

ג) אם מהמילים "ארבע כנפות" שבפסוק, למדים שבגד עם שלוש פינות פטור מציצית, אולי ניתן גם לדייק מכך שבגד עם חמש פינות יהיה פטור מציצית?. ד) ממילים אלו בפסוק מובן, שכל בגד הראוי לכסות בו את האדם חייב בציצית. ה) מכיוון שהפינות המרוחקות יותר נקראות כנף. ו) ממילים אלו בפסוק מובן, שגם בבגד עם יותר מארבע פינות מטילים חוטי ציצית רק בארבע מפינותיו.

ד. כְּסוּת שֶׁל בֶּגֶד, וּכְנָפֶיהָ שֶׁל עוֹר[ז] **- חַיֶּבֶת; הִיא שֶׁל עוֹר, וּכְנָפֶיהָ שֶׁל בֶּגֶד - פְּטוּרָה**[ח]**; שֶׁאֵין הוֹלְכִין אֶלָּא אַחַר עִקַּר הַכְּסוּת**[ט]**. כְּסוּת שֶׁל שְׁנֵי שֶׁתָּפִין - חַיֶּבֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם"**[י]**; לֹא נֶאֱמַר "כְּסוּתְךָ"**[9]**, אֶלָּא לְמַעֵט הַשְּׁאוּלָה**[יא] **- שֶׁהַטַּלִּית הַשְּׁאוּלָה, פְּטוּרָה מִן הַצִּיצִית שְׁלֹשִׁים יוֹם; מִכָּאן וָאֵילָךְ, חַיֶּבֶת**[יב].

ז) בגד שפינותיו עשויות מעור. ח) מכך שכתוב בתורה לגבי דיני נגעים: "מן הבגד או מן העור", מובן שבגד העשוי מעור לא נקרא בגד ופטור מציצית. ט) מכיוון שחיוב מצוות ציצית הוא בבגד שהאדם מתכסה בו, ובבגד עצמו האדם מתכסה בעיקר במרכזו ולא בפינותיו. י) ומכך שנאמר "בגדיהם" בלשון רבים, מובן שגם בגד של שותפים חייב בציצית. יא) המילה "כסותך" נאמרה בלשון יחיד, לא כדי ללמד שבגד של שותפים פטור מציצית, אלא ללמד שבגד שאול פטור מציצית. יב) מכיוון שבגד השאול יותר משלושים יום נראה כשייך לאדם, חייבו חז"ל להטיל בו ציצית.

ה. כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר - עוֹשִׂין לָבָן שֶׁלָּהּ חוּטֵי צֶמֶר; וּכְסוּת שֶׁל פִּשְׁתָּן - עוֹשִׂין לָבָן שֶׁלָּהּ חוּטֵי פִּשְׁתָּן, מִמִּינָהּ. וּשְׁאָר בְּגָדִים, עוֹשִׂין לָבָן שֶׁל כָּל מִין וָמִין מִמִּינוֹ - כְּגוֹן חוּטֵי מֶשִׁי לְכְסוּת מֶשִׁי, וְחוּטֵי נוֹצָה [-של עיזים] **לְכְסוּת נוֹצָה. וְאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת לָבָן שֶׁל שְׁאָר מִינִים מִצֶּמֶר אוֹ מִפִּשְׁתִּים, עוֹשֶׂה**[יג]**; מִפְּנֵי**

6. דברים־כי־תצא, כב, יב. 7. שם. 8. במדבר־שלח, טו, לח. 9. דברים־כי־תצא, כב, יב.

שֶׁהַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתִּים פּוֹטְרִין בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן. וּשְׁאָר מִינִין - בְּמִינָן, פּוֹטְרִין; שֶׁלֹּא בְּמִינָן, אֵין פּוֹטְרִין[יד].

יג) מכך שדין איסור לבישת שעטנז נכתב בתורה בסמוך לדין לבישת ציצית, למדו חז"ל שעיקר קיום מצוות ציצית היא בבגדי צמר ופשתים, ולכן ניתן להכין חוטי ציצית מצמר ופשתים גם לבגדים ממינים אחרים. יד) הבגדים משאר המינים חייבים בציצית רק מדרבנן, והם תיקנו שרק חוטים העשויים ממין הבגד יהיו כשרים לציצית עבורו.

ו. וּמַה הוּא לַעֲשׂוֹת חוּטֵי צֶמֶר בִּכְסוּת שֶׁל פִּשְׁתָּן, אוֹ חוּטֵי פִּשְׁתָּן בִּכְסוּת שֶׁל צֶמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לָבָן לְבַדּוֹ, בְּלֹא תְּכֵלֶת[טו]? בְּדִין הוּא שֶׁיְּהֵא מֻתָּר, שֶׁהַשַּׁעַטְנֵז מֻתָּר לְעִנְיַן צִיצִית, שֶׁהֲרֵי הַתְּכֵלֶת צֶמֶר הִיא, וּמַטִּילִין אוֹתָהּ לְפִשְׁתָּן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין עוֹשִׂין כֵּן? מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת הַלָּבָן שֶׁלָּהּ מִמִּינָהּ, וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, אִם יָכוֹל אַתָּה לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם, הֲרֵי מוּטָב; וְאִם לָאו[טז], יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְכָאן, אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם[יז].

טו) חוטי תכלת עשויים מצמר, ולמרות איסור לבישת שעטנז, התירה התורה לקשור אותם לבגד פשתן. השאלה היא, האם כוונת התורה שגם במקרה שלאדם אין תכלת, יהיה לו מותר לקשור לבגד פשתן חוטי ציצית לבנים העשויים מצמר. טז) לדוגמה, עריכת ברית מילה לתינוק שהיום השמיני ללידתו חל בשבת. וכך גם דין התורה לגבי הטלת חוט תכלת שבהכרח עשוי מצמר, בבגד פשתן. יז) שהרי מדובר בהטלת חוטים לבנים בלבד, ואותם אפשר לעשות גם מפשתן.

ז. כְּסוּת שֶׁל פִּשְׁתָּן - אֵין מַטִּילִין בָּהּ תְּכֵלֶת, אֶלָּא עוֹשֶׂה הַלָּבָן בִּלְבַד שֶׁל חוּטֵי פִּשְׁתָּן; לֹא מִפְּנֵי שֶׁהַצִּיצִית נִדְחֵית מִפְּנֵי הַשַּׁעַטְנֵז[יח], אֶלָּא גְּזֵרָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים]**, שֶׁמָּא יִתְכַּסֶּה בָּהּ בַּלַּיְלָה שֶׁאֵינוֹ זְמַן חִיּוּב צִיצִית, וְנִמְצָא עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה בְּעֵת שֶׁאֵין שָׁם מִצְוַת עֲשֵׂה - שֶׁחוֹבַת הַצִּיצִית בַּיּוֹם, וְלֹא בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ"[10], בִּשְׁעַת רְאִיָּה. וְסוּמָא, חַיָּב בְּצִיצִית - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה, אֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתוֹ.**

יח) שהרי יש מצווה מהתורה להטיל חוט תכלת העשוי מצמר גם בבגד העשוי מפשתן, כמובא בהלכה הקודמת.

ח. מֻתָּר לְאָדָם לִלְבֹּשׁ צִיצִית בַּלַּיְלָה, בֵּין בְּחֹל[יט] בֵּין בְּשַׁבָּת[כ], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ זְמַנָּהּ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ; וּמֵאֵימָתַי יְבָרֵךְ עַל הַצִּיצִית בַּשַּׁחַר? מִשֶּׁיַּכִּיר בֵּין תְּכֵלֶת שֶׁבָּהּ לְלָבָן שֶׁבָּהּ. וְכֵיצַד מְבָרֵךְ עָלֶיהָ[כא]? 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית'. וְכָל זְמַן שֶׁמִּתְעַטֵּף בָּהּ בַּיּוֹם, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁיִּתְעַטֵּף[כב]; וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל הַצִּיצִית בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָהּ[כג], מִפְּנֵי שֶׁסּוֹף הַמִּצְוָה הוּא שֶׁיִּתְעַטֵּף בָּהּ[כד].

יט) למרות שבלילה אין חובה ללבוש ציצית, אינו עובר בלבישת הציצית בלילה על איסור הוספה על מצוות ה' ("בל תוסיף"). כ) אף שיצא לבוש עימה לרשות הרבים וחוטי הציצית התלויים בה אין לו בהם צורך בלילה, לא עובר בכך על איסור טלטול מכיוון שעשה אותם לצורך מצווה הם נחשבים כנוי לבגד. כא) על טלית־גדול. כב) ככל המצוות שיש לברך לפני עשייתן. כג) כשקושר את הפתילות בבגד. כד) והכלל הוא, שכל מצווה שהכנתה היא רק הקדמה לעשיית המצווה עצמה (כמו בניית סוכה), לא מברכים על הכנתה.

ט. וּמֻתָּר לְהִכָּנֵס בְּצִיצִית לְבֵית הַכִּסֵּא[כה] וּלְבֵית הַמֶּרְחָץ. נִפְסְקוּ לוֹ חוּטֵי לָבָן, אוֹ תְּכֵלֶת - זוֹרְקָן בָּאַשְׁפָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה שֶׁאֵין בְּגוּפָהּ קְדֻשָּׁה[כו]. וְאָסוּר לִמְכֹּר טַלִּית מְצֻיֶּצֶת לְגוֹי, עַד שֶׁיַּתִּיר צִיצִיּוֹתֶיהָ; לֹא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּגוּפָהּ קְדֻשָּׁה - אֶלָּא שֶׁמָּא יִתְעַטֵּף בָּהּ, וְיִתְלֶוֶה עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וִידַמֶּה שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל, וְיַהַרְגֻנּוּ.

כה) אולם כיום, שטלית־גדול מיועדת רק לתפילה, היא נחשבת כקדושה ואסור להיכנס איתה לבית הכסא. כו) אך כל זמן שהפתילות מחוברות לבגד ומשמשות למצווה, אסור להשתמש בהם שימוש של חול, כדי שלא יזלזלו במצוות.

נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, פְּטוּרִין מִן הַצִּיצִית מִן

---

10. במדבר־שלח, טו, לט.

הפניות לשיחות קודש

שאינו . . ציצית: רבינו משנה מלשון הגמ' — סה"ש תש"נ ח"א ע' 369 הע' 53 ושוה"ג.

הַתּוֹרָה[כז]; וּמִדִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁכָּל קָטָן שֶׁיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף, חַיָּב בְּצִיצִית, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת. וְנָשִׁים • וַעֲבָדִים שֶׁרָצוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית, מִתְעַטְּפִים בְּלֹא בְּרָכָה[כח]; וְכֵן שְׁאָר מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַנָּשִׁים פְּטוּרוֹת מֵהֶן - אִם רָצוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּלֹא בְּרָכָה, אֵין מְמַחִין בְּיָדָן. טֵמְטוּם [=שלא ניתן לזהות את מינו] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס [=שיש לו איברי זכרות ונקבות], חַיָּבִין בְּכֻלָּן [-בכל המצוות] מִסָּפֵק; לְפִיכָךְ אֵין מְבָרְכִין, אֶלָּא עוֹשִׂין בְּלֹא בְּרָכָה.

השגת הראב"ד

ונשים . . ברכה א"א דוקא בציצית שאין בה כלאים ויש שחילק ואומר אף בברכה ואומר שגם הברכה רשות ומביא סעד לדבריו מפ"ק דקידושין מדרב יוסף דאמר מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דלא מיפקדנא ועבידנא ואם איתא דמאן דלא מיחייב לא חזי לברוכי א"כ איסורא קא עביד דאיהו בברכה קא עביד להו דאי בלא ברכה מאי יומא טבא איכא.

כז) נשים ועבדים פטורים ממצוות ציצית, מכיוון שהיא חובה רק ביום והם פטורים ממצות עשה התלויות בזמן. כח) מכיוון שהם לא חייבים במצווה זו, ואינם יכולים לומר: "וציוונו להתעטף בציצית".

י. הֵיאַךְ חִיּוּב מִצְוַת הַצִּיצִית? כָּל אָדָם שֶׁהוּא חַיָּב לַעֲשׂוֹת מִצְוָה זוֹ - אִם יִתְכַּסֶּה בִּכְסוּת הָרְאוּיָה לְצִיצִית - יַטִּיל לָהּ צִיצִית, וְאַחַר כָּךְ יִתְכַּסֶּה בָּהּ; וְאִם נִתְכַּסָּה בָּהּ בְּלֹא צִיצִית, הֲרֵי בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲבָל הַבְּגָדִים הָרְאוּיִים לְצִיצִית - כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יִתְכַּסֶּה בָּהֶן אָדָם, אֶלָּא מְקֻפָּלִין וּמֻנָּחִין - פְּטוּרִין מִן הַצִּיצִית; שֶׁאֵינָהּ חוֹבַת הַטַּלִּית, אֶלָּא חוֹבַת הָאִישׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ טַלִּית.

יא. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָדָם מְחֻיָּב לִקְנוֹת טַלִּית וּלְהִתְעַטֵּף בָּהּ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ צִיצִית - אֵין רָאוּי לְאָדָם חָסִיד לִפְטֹר עַצְמוֹ מִמִּצְוָה זוֹ; אֶלָּא לְעוֹלָם יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לִהְיוֹת עָטוּף בִּכְסוּת הַמְחֻיֶּבֶת בְּצִיצִית, כְּדֵי שֶׁיְּקַיֵּם מִצְוָה זוֹ. וּבִשְׁעַת הַתְּפִלָּה, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּיוֹתֵר; וּגְנַאי גָּדוֹל הוּא לְתַלְמִיד חֲכָמִים, שֶׁיִּתְפַּלֵּל וְהוּא אֵינוֹ עָטוּף בְּצִיצִית.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָדָם מְחֻיָּב לִקְנוֹת טַלִּית וּלְהִתְעַטֵּף בָּהּ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ צִיצִית – אֵין רָאוּי לְאָדָם חָסִיד לִפְטֹר עַצְמוֹ מִמִּצְוָה זוֹ"".

וטעם הדבר הוא כדאיתא במרז"ל ש"מנין גימטריא ציצית שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג", ולכן ראיית הציצית עם החוטין כו' מזכירה כל התרי"ג מצוות. בנוסף, "ציצית על שם וראיתם אותו, כמו מציץ מן החרכים" כלומר שציצית עצמו הוא מלשון ראיה.

מכיון שעניין זה שייך גם לילדים, בהכרח שמצינו מעין זה גם אצל בנות שזוהי עניינה של הדלקת נר שבת שיש בה א. עניין של אור בראיית מוחשית בעיני בשר. ב. תוכנה מורה על כללות התומ"צ – "כי נר מצוה ותורה אור".

ויש להוסיף: ידוע שד' ציציות הם כנגד ד' חיות המרכבה, והמתעטף בציצית "כאילו מתקין כורסי' לקוב"ה". עפ"ז יש לבאר תורת הבעש"ט ש"אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים (שרן של ישראל) הי' נותן כל עבודתו והשגתו באלקות אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות שיש לכל אחד מישראל" כיון שעניינו של מיכאל אינו אלא אחד מחיות המרכבה, ואילו במצות ציצית של יהודי ישנם ד' ציציות כנגד ד' חיות המרכבה.

ד' ציציות הם גם כנגד ארבע כנפות הארץ וע"י מצות ציצית פועלים שהקב"ה יקיים מצות ציצית – גילוי אלקות בכל "ארבע כנפות הארץ" שיומשך בהם ראיית אלקות באופן גלוי – בגאולה האמיתית והשלימה.

יין מלכות ספר אהבה סימן טז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

יב. לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב שִׁקְּלָהּ וְתָלָהּ בָּהּ כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'"[11].

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

11. במדבר־שלח, טו, לט.

הפניות לשיחות קודש

כדי לחנכו במצות: שקו"ט בענין חינוך דרבנן – לקו"ש חל"ה ע' 61. **חסיד:** דיוק הלשון "חסיד" ומקורו – לקו"ש חי"ז ע' 376 שוה"ג. **הלכה יב:** לפי האמור בהלכה הבאה, לא מובן מדוע "אין אדם מחוייב לקנות טלית ולהתעטף בה" (הלכה י"א)! – סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 541.

~ יום שני י"ז אייר ~

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת

מצוות ברכות הנהנין; עניית אמן; ברכה על דבר האסור באכילה.

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְבָרֵךְ אֶת שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַחַר אֲכִילָה. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְבָרֵךְ אַחַר אֲכִילַת מָזוֹן[א], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ, וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ"[1]. וְאֵינוֹ חַיָּב מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא אִם שָׂבַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ, וּבֵרַכְתָּ"; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [-מדרבנן], **שֶׁאֲפִלּוּ אָכַל כַּזַּיִת, מְבָרֵךְ אַחֲרָיו.**

א) חיוב ברכת המזון מהתורה הוא רק לאחר אכילת לחם שנעשה מחמשת מיני דגן, מכיוון שהתורה אמרה "ושבעת" ורק מה שמיוצר מחמשת מיני דגן, משביע.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל כָּל מַאֲכָל תְּחִלָּה[ב], וְאַחַר כָּךְ יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם הֵרִיחַ רֵיחַ טוֹב, יְבָרֵךְ וְאַחַר כָּךְ יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ. וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת כָּל שֶׁהוּא[ג], מְבָרֵךְ וְאַחַר כָּךְ יֵהָנֶה; וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם בְּלֹא בְּרָכָה, [כאילו] **מָעַל** [בהקדש]**. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לְבָרֵךְ אַחַר כָּל מַה שֶּׁיֹּאכַל[ד] וְכָל מַה שֶּׁיִּשְׁתֶּה - וְהוּא שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית[ה], וְהוּא שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת[ו]. וּמִטְעֶמֶת** [לבדיקת הטעם] **- אֵינָהּ צְרִיכָה בְּרָכָה, לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ[ז], עַד רְבִיעִית[ח].**

ב) כדי לא להנות מהנמצא בעולם, ללא בקשת רשות מהקב"ה. ג) כמות קטנה ביותר. ד) אפילו אם לא שבע באכילתו. ה) רביעית הלוג – כ־86 מ"ל. ו) החיוב לברך 'ברכה אחרונה' לאחר האכילה, הוא רק אם אכל כמות של 'כזית' – כ־27 סמ"ק, מכיוון שאכילת כמות הפחותה מכך אינה נקראת אכילה. ז) מכיוון שהטועם מהמאכל כדי לבדוק את טעמו, אינו מתכוון לאכול כלל. ח) מכיוון שטעימת כמות כזו, נחשבת אכילה גם אם האדם אינו מתכוון לאכול.

ג. וּכְשֵׁם שֶׁמְּבָרְכִין עַל הַהֲנָיָה - כָּךְ מְבָרְכִין עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ. וּבְרָכוֹת רַבּוֹת תִּקְּנוּ חֲכָמִים דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה[ט], וְדֶרֶךְ בַּקָּשָׁה[י], כְּדֵי לִזְכֹּר אֶת הַבּוֹרֵא תָּמִיד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶהֱנָה וְלֹא עָשָׂה מִצְוָה.

ט) כגון ברכת 'הגומל', שנאמרת על ידי חולה שהתרפא. י) כגון תפילות 'יהי רצון'.

ד. נִמְצְאוּ כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, שְׁלֹשָׁה מִינִין: בְּרָכוֹת הַהֲנָיָה, וּבְרָכוֹת הַמִּצְוָה, וּבְרָכוֹת הַיִּרְאָה - שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה וּבַקָּשָׁה, כְּדֵי לִזְכֹּר אֶת הַבּוֹרֵא תָּמִיד וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ.

ה. וְנוֹסַח כָּל הַבְּרָכוֹת, עֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ תִּקְּנוּם. וְאֵין רָאוּי לְשַׁנּוֹתָן, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל אַחַת מֵהֶן, וְלֹא לִגְרֹעַ מִמֶּנָּה; וְכָל הַמְשַׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ [-נוסח] **שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים בַּבְּרָכוֹת[יא], אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה[יב]. וְכָל בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ הַזְכָּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת** [-"ה' אלוקינו מלך העולם"] **- אֵינָהּ בְּרָכָה[יג], אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה סְמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ[יד].**

יא) וכן המשנה את תוכן הברכות. לדוגמה, אם ראה תאנה יפה ואמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך ה' שבראה. יב) ואינו יוצא ידי חובה בברכה כזו. יג) וחייבים לחזור ולברכה עם אמירת 'שם ומלכות'. יד) שנאמרה לאחר ברכה אחרת ברציפות. כגון הברכות שבתפילת שמונה עשרה, שאינן פותחות במילים "אלוקינו מלך העולם" מכיוון שהן נאמרות ברצף לברכות אחרות.

ו. וְכָל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן [-שפה]**; וְהוּא, שֶׁיֹּאמַר כָּעִנְיָן[טו] שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים. וְאִם שִׁנָּה אֶת הַמַּטְבֵּעַ[טז], הוֹאִיל וְהִזְכִּיר אַזְכָּרָה וּמַלְכוּת וְעִנְיַן הַבְּרָכָה, אֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹן חֹל** [-בשפה לועזית]**, יָצָא.**

טו) את אותו התוכן. טז) ולא אמר את הברכה בדיוק באותו הנוסח שתיקנו חז"ל.

ז. כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ[יז] מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר; וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, יָצָא - בֵּין שֶׁהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, בֵּין שֶׁבֵּרֵךְ בְּלִבּוֹ[יח].

יז) שישמע באזניו את מילות הברכה היוצאות מפיו. יח) ולא אמר המילים בפיו.

---

1. דברים־עקב, ח, י.

הלכה ב: מדוע חובה לברך רק על הנאות הגוף? – לקו"ש חל"ד ע' 107. **הלכה ד:** דברי אדמו"ז בזה – סה"ש תנש"א ח"א ע' 132 הע' 50. **והוא . . ברכה:** תוספת ביאור עפ"ז בסיום מסכת נזיר – לקו"ש חי"ח ע' 71 הע' 68*.

ח. כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, לֹא יַפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה וּבֵין דָּבָר שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בִּדְבָרִים אֲחֵרִים. וְאִם הִפְסִיק, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ שְׁנִיָּה; וְאִם הִפְסִיק בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מֵעִנְיַן דָּבָר שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שְׁנִיָּה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁבֵּרֵךְ עַל הַפַּת, וְקֹדֶם שֶׁיֹּאכַל אָמַר: 'הָבִיאוּ מֶלַח'[יט], 'הָבִיאוּ תַּבְשִׁיל', 'תְּנוּ לִפְלוֹנִי לֶאֱכֹל', 'תְּנוּ מַאֲכָל לַבְּהֵמָה'[כ], וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יט) כדי לטבול בו את הפת. כ) אסור לאדם לאכול לפני שייתן אוכל לבעלי חיים שלו, בהתאם לסדר הכתוב בתורה: "ונתתי עשב בשדך לבהמתך – ואכלת ושבעת".

ט. כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, מֵתֵּר לַטָּמֵא לְבָרֵךְ אוֹתָן, בֵּין שֶׁהָיָה טָמֵא טֻמְאָה שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲלוֹת [-להיטהר] **מִמֶּנָּה בּוֹ בַּיּוֹם** [בטבילה]**, בֵּין טֻמְאָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִמֶּנָּה בּוֹ בַּיּוֹם**[כא]**. וְאָסוּר לַמְבָרֵךְ לְבָרֵךְ כְּשֶׁהוּא עָרֹם, עַד שֶׁיְּכַסֶּה עֶרְוָתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבָל אִשָּׁה - יוֹשֶׁבֶת וּפָנֶיהָ** [שלמטה] **טוּחוֹת** [-דבוקות] **בַּקַּרְקַע, וּמְבָרֶכֶת**[כב].

כא) כמו אדם שנטמא טומאה חמורה, וצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר. כב) כי בצורה הישיבה הזו, כל ערוותה מכוסה.

י. כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, אַף עַל פִּי שֶׁבֵּרֵךְ וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, מֵתֵּר לוֹ לְבָרֵךְ לַאֲחֵרִים שֶׁלֹּא יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן, כְּדֵי לְהוֹצִיאָן[כג] **- חוּץ מִבִּרְכַּת הַהֲנָיָה שֶׁאֵין בָּהּ מִצְוָה**[כד]**, שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ לַאֲחֵרִים אֶלָּא אִם כֵּן נֶהֱנֶה עִמָּהֶן**[כה]**. אֲבָל בִּרְכַּת הַהֲנָיָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִצְוָה - כְּגוֹן אֲכִילַת מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם**[כו] **- הֲרֵי זֶה מְבָרֵךְ לַאֲחֵרִים וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה עִמָּהֶן**[כז].

כג) לדוגמה, אדם שכבר שמע את קריאת מגילה בפורים ויצא ידי חובתו, מותר לו לקרוא לאחרים ולומר את הברכה בהתחלה, מכיוון שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל עוד יש יהודי שלא שמע את קריאת המגילה, כל עם ישראל עדיין לא קיים את המצווה באופן מושלם. כד) שהרי אין חובה לאכול, וחובת הברכה של יהודי יחיד אינה מוטלת לכל עם ישראל. כה) שמתחייב בברכה על הנאתו האישית, ומוציא באמירתה גם את האחרים הנהנים אתו יחד. כו) של שבת ושל יום טוב. כז) מכיוון שכל ישראל ערבים זה לזה והחיוב שלהם לאכול מצה ולקדש מוטל גם עליו, ולכן יכול לומר את הברכה עבורם.

יא. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרָכָה מִן הַבְּרָכוֹת מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ, וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ - יָצָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה 'אָמֵן'; וְכָל הָעוֹנֶה 'אָמֵן' אַחַר הַמְּבָרֵךְ[כח]**, הֲרֵי זֶה כִּמְבָרֵךְ**[כט] **- וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַמְּבָרֵךְ חַיָּב בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה**[ל]**. הָיָה הַמְּבָרֵךְ חַיָּב מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים**[לא]**, וְעוֹנֶה חַיָּב מִן הַתּוֹרָה - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, עַד שֶׁיַּעֲנֶה 'אָמֵן', אוֹ יִשְׁמַע מִמִּי שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתוֹ**[לב].

כח) ובנוסף לעניית אמן, שמע כל הברכה והתכוון לצאת בה ידי חובה. כט) אמנם, מי ששמע את הברכה והתכוון לצאת בה ידי חובה ולא ענה אמן, יצא ידי חובה, אך מי שענה גם אמן, מעלתו גדולה ונחשב כאילו בירך בעצמו. ל) ולא חרש, שוטה או קטן, שאינם חייבים במצוות ובאמירת ברכות. לא) לדוגמה, אדם שאכל רק כזית לחם ולא שבע מאכילתו, שחייב לברך ברכת המזון רק מתקנת חכמים. לב) אדם שאכל כמות גדולה יותר ושבע מאכילתו.

יב. רַבִּים • שֶׁנִּתְוַעֲדוּ [-התכנסו] **לֶאֱכֹל פַּת, אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן, וּבֵרֵךְ אֶחָד מֵהֶן, וְעָנוּ כֻּלָּן 'אָמֵן' - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת**[לג]**; אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוְּנוּ לֶאֱכֹל כְּאֶחָד, אֶלָּא זֶה בָּא מֵעַצְמוֹ וְזֶה בָּא מֵעַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין מִכִּכָּר אֶחָד, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים**[לד]**? בְּפַת וְיַיִן בִּלְבַד**[לה]**; אֲבָל שְׁאָר אֲכָלִים וּמַשְׁקִין, אֵינָן צְרִיכִין הֲסִבָּה** [-התכנסות לאכול יחד]**, אֶלָּא אִם בֵּרֵךְ אֶחָד מֵהֶן, וְעָנוּ כֻּלָּן 'אָמֵן' - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנוּ לְהָסֵב כְּאֶחָד.**

חשגת הראב"ד

רבים . . הסכה א"א תמיה אני למה הניח איכא דאמרי דמשמע לר' יוחנן פת ויין מהניא לה הסיבה אבל שאר מילי לא מהניא להו הסיבה וכל חד מברך לנפשיה והוא חומרא.

לג) מבלי שיברכו בעצמם. לד) שיוצאים ידי חובת הברכה על ידי שמיעה מאחד, דווקא אם מסבים יחד לסעודה. לה) שהם דברי מאכל חשובים והיה ראוי שכל אחד יברך עליהם בעצמו.

יג. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְבָרֵךְ בְּרָכָה מִכָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע הַבְּרָכָה כֻּלָּהּ מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה - חַיָּב לַעֲנוֹת 'אָמֵן'[לו]**; וְאִם הָיָה הַמְּבָרֵךְ גּוֹי, אוֹ מִין** [-אפיקורס]**, אוֹ כּוּתִי** [-שומרוני]**, אוֹ תִּינוֹק הַמִּתְלַמֵּד**[לז]**, אוֹ שֶׁהָיָה גָּדוֹל וְשִׁנָּה מַטְבֵּעַ** [-נוסח] **הַבְּרָכָה**[לח] **- אֵין עוֹנִין אַחֲרֵיהֶן 'אָמֵן'.**

לו) מכיוון שיש חובה לשבח את ה' בכל הזדמנות. לז) שאומר את הברכות מבלי שאוכל, רק כדי ללמוד אותם. לח) מכיוון שהמשנה מהנוסח שקבעו חכמים, טועה וברכתו נחשבת ברכה לבטלה.

יד. כָּל הָעוֹנֶה ׳אָמֵן׳ - לֹא יַעֲנֶה לֹא אָמֵן חֲטוּפָה [=שהתחיל לענות לפני סיום הברכה], **וְלֹא אָמֵן קְטוּפָה** [בהבלעת הנו"ן], **וְלֹא אָמֵן קְצָרָה** [-בהבלעת האל"ף], **וְלֹא אָמֵן אֲרֻכָּה**לט, **אֶלָּא בֵּינוֹנִית; וְלֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ. וְכָל מִי שֶׁלֹּא שָׁמַע הַבְּרָכָה שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ, לֹא יַעֲנֶה ׳אָמֵן׳ בִּכְלַל הָעוֹנִים.**

לט) כשמאריכים יותר מדי באמירת המילה אמן, קשה להבין את המשמעות שלה.

טו. כָּל הַמְּבָרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא שֵׁם שָׁמַיִם לַשָּׁוְא; וַהֲרֵי הוּא כְּנִשְׁבָּע לַשָּׁוְא, וְאָסוּר לַעֲנוֹת אַחֲרָיו ׳אָמֵן׳. הַתִּינוֹקוֹת, מְלַמְּדִין אוֹתָן הַבְּרָכוֹת כְּתִקְּנָן; וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְבָרְכִין לְבַטָּלָה בִּשְׁעַת לִמּוּדָה, הֲרֵי זֶה מֻתָּרמ. וְאֵין עוֹנִין אַחֲרֵיהֶן ׳אָמֵן׳מא; וְהָעוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן ׳אָמֵן׳מב, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹמג.

מ) כי על ידי כך הם לומדים לברך. מא) על הברכות שמברכים כדי ללמוד, כי ברכתם היא ברכה לבטלה. מב) גם על הברכה שהם מברכים לפני האכילה. מג) מכיוון שאינם חייבים לברך, הם לא יכולים לפטור בברכתם מישהו אחר.

טז. כָּל הָעוֹנֶה ׳אָמֵן׳ אַחַר בִּרְכוֹתָיומד, הֲרֵי זֶה מְגַנֶּהמה; וְהָעוֹנֶה אַחַר בְּרָכָה שֶׁהִיא סוֹף בְּרָכוֹת אַחֲרוֹנוֹת, הֲרֵי זֶה מְשַׁבֵּחמו - כְּגוֹן אַחַר ׳בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם׳ בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וְאַחַר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל קְרִיַּת שְׁמַע עַרְבִית. וְכֵן בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה שֶׁהִיא סוֹף בְּרָכוֹת אַחֲרוֹנוֹת, עוֹנֶה בָּהּ ׳אָמֵן׳ אַחַר עַצְמוֹ.

מד) אדם המברך כמה ברכות ברצף, ועונה בעצמו אמן אחרי כל ברכה שהוא מברך. מה) כי עניית אמן מסמלת את סיום הברכה, והוא הרי ממשיך ומברך ברכות נוספות. מו) שזהו מנהג יפה להמשיך ולשבח את ה' לאחר סיום הברכות.

יז. וְלָמָּה יַעֲנֶה ׳אָמֵן׳ בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, וַהֲרֵי אַחֲרֶיהָ בִּרְכַּת ׳הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב׳? מִפְּנֵי שֶׁבִּרְכָה זוֹ בִּימֵי חַכְמֵי מִשְׁנָה תִּקְּנוּהָ, וּכְאִלּוּ הִיא תּוֹסֶפֶת; אֲבָל סוֹף עִקַּר הַבְּרָכוֹת שֶׁל [ברכת ה]**מָזוֹן, הִיא ׳בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם׳**מז. **וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה ׳אָמֵן׳ אַחַר ׳אַהֲבַת עוֹלָם׳? מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוֹף בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹתמח. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהּ, מִבְּרָכוֹת שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתָן תְּחִלָּה לְדָבָר, כְּגוֹן בְּרָכוֹת שֶׁמְּבָרְכִין לִפְנֵי קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, וְהַדְּלָקַת נֵר חֲנֻכָּה - לֹא יַפְסִיק בְּ׳אָמֵן׳ בֵּין הַבְּרָכָה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁבֵּרַךְ עָלָיו.**

מז) לכן המברך אומר אמן לאחר ברכת בונה ירושלים, כדי להבדיל בין הברכות שהם עיקר ברכת המזון, לבין התוספת. מח) שהן הקדמה לקריאת שמע, ואסור להפסיק בין הברכה לדבר שמברכים כהקדמה אליו.

יח. וְלָמָּה • לֹא יַעֲנֶה ׳אָמֵן׳ אַחַר בִּרְכַּת הַפֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהמט? מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרָכָה אַחַת; וְאֵין עוֹנִין ׳אָמֵן׳ אֶלָּא אַחַר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁקָּדְמָה אוֹתָהּ בְּרָכָה אַחֶרֶת, אוֹ בְּרָכוֹת, כְּגוֹן בִּרְכוֹת מֶלֶךְ [במעמד ׳הקהל׳], **וּבִרְכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל** [ביום הכיפורים], **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - לְהוֹדִיעַ שֶׁכְּבָר הִשְׁלִים כָּל בִּרְכוֹתָיו, וּלְפִיכָךְ עוֹנֶה ׳אָמֵן׳נ.**

השגת הראב"ד

ולמה . . הפירות א"א לא ידעתי מהו זה וכבר אמרו הטעם לברכת המצות ומה בין ברכת הפירות לברכת המצות ואם אמר על ברכה אחרונה של שבעת המינים גם זה הבל כי בודאי על אותה ברכה עונין אמן אחריה ואין חוששין לדבריו.

מט) הכוונה היא ל'ברכה אחרונה' שאומרים לאחר אכילת הפירות. נ) למעשה נוהגים היום שלא לענות אמן אחרי אף ברכה של עצמו, חוץ מברכת בונה ירושלים שבברכת המזון.

יט. כָּל • הָאוֹכֵל דָּבָר הָאָסוּר, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיונא לֹא בַּתְּחִלָּהנב, וְלֹא בַּסּוֹפנג. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָכַל טֶבֶל [שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות], **וַאֲפִלּוּ טֶבֶל דִּדְבְרֵיהֶם** [=של חכמים], **אוֹ שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלוּ כָּל תְּרוּמוֹתָיונד, אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁנה שֶׁלֹּא נִפְדּוּ כְּהִלְכָתָנו - אֵינוֹ מְבָרֵךְ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹתנז, אוֹ שָׁתָה יַיִן נָסֶךְ, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.**

השגת הראב"ד

כל . . בסוף א"א טעה בזה טעות גדולה שלא אמרו שאין מברכין אלא שאין מזמנין עליהם לומר שאין להם חשיבות קביעות הואיל ואוכלין דבר האסור והוא כעין אכילת פירות שאין להם קבע לזימון אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו.

נא) מכיוון שברכה זו אינה שבח, אלא זלזול. נב) לפני שמתחיל לאכול. הכוונה כאן היא לאוכל איסור בזדון,

הפניות לשיחות קודש

בכלל העונים: פירוש – לקו"ש חכ"א ע' 497.

שהרי האוכל איסור בשגגה לא יודע שאוכל דבר שאסור לברך עליו. נג) כאן מדובר גם על האוכל איסור בשגגה, כאשר גילה בסוף האכילה שאכל דבר איסור. נד) שלא הפרישו ממנו תרומה לכהן לפני המעשר, או מעשר שהלוי עדיין לא הפריש מתוך המעשר תרומה לכהן. נה) דבר שהקדישו אותו לבית המקדש. נו) שפדו אותם על ידי החלפתם בכסף, לא באופן הנכון. נז) נבילה וטרפה אסורות לאכילה מהתורה, ולאדם אסור לאכול מהן ולכן אין לברך עליהם ברכות הנהנין.

כ. אֲבָל אִם אָכַל דְּמַאי [שספק אם הופרשה]**, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי אֶלָּא לַעֲנִיִּים**[נח]**, אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ**[נט]**, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטַּל מִמֶּנּוּ חֶשְׁבּוֹן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וְהוּא** [בתנאי] **שֶׁהִקְדִּימוֹ** [-את המעשר הראשון, והפרישו כשעדיין הייתה התבואה] **בְּשִׁבֻּלִּים** [-הקדים הלוי את הכהן ונטל חלקו כשעדיין התבואה בשבליה]**, אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ** [הדרוש בפדייתם] **- הֲרֵי זֶה מְבָרֵךְ תְּחִלָּה וָסוֹף; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.**

נח) חז"ל התירו לעניים לאכול דמאי, כדי להקל על נותני הצדקה. נט) שהלוי הפריש מתוכו חלק לכהן.

~ יום שלישי י"ח אייר ~

פֶּרֶק ב

ברכת המזון, מי תיקנה, דינה והוספות מיוחדות בה.

א. סֵדֶר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, כָּךְ הִיא: רִאשׁוֹנָה בִּרְכַּת 'הַזָּן', שְׁנִיָּה בִּרְכַּת 'הָאָרֶץ', שְׁלִישִׁית 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם', רְבִיעִית 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'. בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִּקְּנָהּ[א]**; שְׁנִיָּה, תִּקְּנָהּ יְהוֹשֻׁעַ**[ב]**; שְׁלִישִׁית, תִּקְּנָהּ דָּוִד וּשְׁלֹמֹה בְּנוֹ**[ג]**; וּבְרָכָה רְבִיעִית, חַכְמֵי מִשְׁנָה תִּקְּנוּהָ**[ד]**.**

א) כאשר ירד המן לעם ישראל במדבר. ב) כשעם ישראל נכנס לארץ ישראל. ג) דוד תיקן – "על ישראל עמך ועל ירושלים עירך", ושלמה תיקן – "על הבית הגדול והקדוש". ד) באותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה את ברכת "הטוב והמטיב", הטוב – שלא הסריחו, והמטיב – שניתנו לקבורה. וקבעו את הברכה הזו דווקא בברכת המזון, כי ברכת המזון כולה הודאה.

ב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין מְלָאכָה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, וְאָכְלוּ פִּתָּן - אֵין מְבָרְכִין לְפָנֶיהָ[ה]**, וּמְבָרְכִים לְאַחַר סְעוּדָתָן שְׁתֵּי בְּרָכוֹת בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּטְלוּ מִמְּלֶאכֶת בַּעַל הַבַּיִת: בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה - כְּתִקְּנָהּ; שְׁנִיָּה - פּוֹתֵחַ בְּבִרְכַּת 'הָאָרֶץ', וְכוֹלֵל 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם' בְּבִרְכַּת 'הָאָרֶץ', וְחוֹתֵם בְּבִרְכַּת 'הָאָרֶץ'. וְאִם הָיוּ עוֹשִׂין בִּסְעוּדָתָן** [-עובדים תמורת מזון] **בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעַל הַבַּיִת מֵסֵב עִמָּהֶן**[ז] **- מְבָרְכִין כְּתִקְּנָן אַרְבַּע בְּרָכוֹת, כִּשְׁאָר כָּל אָדָם.**

ה) כי הברכה שלפני האכילה אינה חובה מהתורה, אלא תקנת חכמים. ו) כי הברכה לאחר האכילה היא חובה מהתורה. ז) ובעקבות זאת, אינם ממהרים.

ג. בִּרְכַּת 'הָאָרֶץ' - צָרִיךְ לוֹמַר הוֹדָיָה בִּתְחִלָּתָהּ וּבְסוֹפָהּ, וְחוֹתֵם בָּהּ 'עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן'; וְכָל שֶׁלֹּא אָמַר 'אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה'[ח] **בִּבְרִכַּת 'הָאָרֶץ', לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְצָרִיךְ לְהַזְכִּיר בָּהּ בְּרִית וְתוֹרָה**[ט]**, וּלְהַקְּדִים בְּרִית לַתּוֹרָה; שֶׁהַבְּרִית הַזֹּאת שֶׁאוֹמְרִין בִּבְרִכַּת 'הָאָרֶץ', הִיא בְּרִית מִילָה שֶׁנִּכְרְתוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת; וְהַתּוֹרָה כֻּלָּהּ נִכְרְתוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית מִלְּבַד הַבְּרִית"[2], "אַתֶּם נִצָּבִים וְגוֹ' לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה'"[3].**

ח) ביטויי שבח על ארץ ישראל. ט) מכיוון שבני ישראל זכו לקבל את הארץ בזכות הברית שכרת ה' עם אברהם אבינו, ובזכות קיום התורה והמצוות.

ד. בְּרָכָה שְׁלִישִׁית - פּוֹתֵחַ בָּהּ 'רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ', אוֹ 'נַחֲמֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ'; וְחוֹתֵם בָּהּ 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם', אוֹ 'מְנַחֵם עַמּוֹ בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם' - וּלְפִיכָךְ נִקְרֵאת בְּרָכָה זוֹ 'נֶחָמָה'. וְכָל מִי שֶׁלֹּא אָמַר מַלְכוּת בֵּית דָּוִד בִּבְרָכָה זוֹ - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עִנְיַן הַבְּרָכָה; שֶׁאֵין נֶחָמָה גְּמוּרָה, אֶלָּא בַּחֲזָרַת מַלְכוּת בֵּית דָּוִד.

2. דברים־כי־תבוא, כח, סט. 3. דברים־נצבים, כט, ט.

הפניות לשיחות קודש

והתורה כולה: טעם השינוי מהל' מילה פ"ג ה"ט – לקו"ש חכ"ה ע' 58. **שאין . . דוד:** הענין בזה – לקו"ש חל"ו ע' 200 והע' 6.

ה. בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים, מַתְחִיל בְּנֶחָמָה וּמְסַיֵּם בְּנֶחָמָה׳, וְאוֹמֵר קְדֻשַּׁת הַיּוֹם בָּאֶמְצַע. כֵּיצַד? מַתְחִיל: ׳נַחֲמֵנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ בְּצִיּוֹן עִירֶךָ׳, אוֹ ׳רַחֵם ה׳ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ׳; וּמְסַיֵּם: ׳מְנַחֵם עַמּוֹ בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם׳, אוֹ ׳בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם׳. וְאוֹמֵר בָּאֶמְצַע בְּשַׁבָּת: ׳אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוַת יוֹם הַמְּנוּחָה הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה, וְנִשְׁבַּת בּוֹ וְנָנוּחַ״א בּוֹ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, וְאַל תְּהֵא צָרָה וְיָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ׳. וּבְיָמִים טוֹבִים אוֹמֵר ׳יַעֲלֶה וְיָבוֹא׳; וְכֵן בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מוֹסִיף בְּאֶמְצַע בְּרָכָה שְׁלִישִׁית ׳יַעֲלֶה וְיָבוֹא׳.

י) גם בשבת מסיים את הברכה באתם מילים כביום חול. יא) תן לנו מנוחה.

ו. בַּחֲנֻכָּה וּפּוּרִים, מוֹסִיף בְּאֶמְצַע בִּרְכַּת ׳הָאָרֶץ׳ ׳עַל הַנִּסִּים׳, כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹסִיף בַּתְּפִלָּה״ב. וְיוֹם טוֹב אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַזְכִּיר ׳רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ׳ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ ׳יַעֲלֶה וְיָבוֹא׳״ג; וְכֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת״ד שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַזְכִּיר ׳עַל הַנִּסִּים׳ בְּבִרְכַּת ׳הָאָרֶץ׳, וּ׳רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ׳ וְ׳יַעֲלֶה וְיָבוֹא׳ בַּנֶּחָמָה״ט.

יב) כמו שבתפילה מוסיפים את תפילת "ועל הניסים" בברכת הודאה כי היא הודאה לה' ולא בקשה, כך גם בברכת המזון מוסיפים את "ועל הניסים" בברכת "נודה לך" שהיא ברכה של הודאה ולא בברכת "רחם" שהיא בקשה. יג) מכיוון ש'רצה והחליצנו' אומרים יותר בתכיפות, והכלל הוא: "תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם". יד) שבאמצע ימי החנוכה. טו) מכיוון שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה.

ז. בְּרָכָה רְבִיעִית, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר בָּהּ שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת״ט. וּכְשֶׁמְּבָרֵךְ הָאוֹרֵחַ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, מוֹסִיף בָּהּ בְּרָכָה לְבַעַל הַבַּיִת. כֵּיצַד מְבָרְכוֹ? אוֹמֵר: ׳יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא תֵבוֹשׁ בַּעַל הַבַּיִת בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא תִּכָּלֵם לָעוֹלָם הַבָּא׳; וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹסִיף בִּבְרַכַּת בַּעַל הַבַּיִת, וּלְהַאֲרִיךְ בָּהּ.

טז) בברכה זו יש להזכיר את מלכותו של ה', מכיוון שבברכה הקודמת מזכירים את מלכות בית דוד וראוי להזכיר כעת את מלכות ה'. ויש להזכיר את מלכות ה' שלוש פעמים, מכיוון שבברכה השנייה והשלישית לא מזכירים אותה, וכעת יש להשלים זאת.

ח. וּכְשֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הָאָבֵל, אוֹמֵר בִּבְרָכָה רְבִיעִית: ׳הַמֶּלֶךְ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֵל אֱמֶת, דַּיַּן אֱמֶת, שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק, שַׁלִּיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כִּרְצוֹנוֹ, שֶׁאֲנַחְנוּ עַמּוֹ וַעֲבָדָיו, וּבְכֹל אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ׳; וּמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הָאָבֵל לְנַחֲמוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וְגוֹמֵר ׳הָרַחֲמָן׳.

ט. בְּבֵית חֲתָנִים״ז, מְבָרְכִין בִּרְכַּת חֲתָנִים אַחַר אַרְבַּע בְּרָכוֹת אֵלּוּ, בְּכָל סְעוּדָה וּסְעוּדָה שֶׁאוֹכְלִים שָׁם; וְאֵין מְבָרְכִין בְּרָכָה זוֹ לֹא עֲבָדִים, וְלֹא קְטַנִּים״ח. וְעַד כַּמָּה [ימים] מְבָרְכִין אוֹתָהּ? אִם הָיָה אַלְמוֹן שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד; וְאִם הָיָה בָּחוּר שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָה אוֹ אַלְמוֹן שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה.

יז) כשהחתן מתחתן עם ארוסתו ומכניסה לביתו. יח) מכיוון שאת הברכה הזו מברכים רק במניין, והם אינם מצטרפים למניין.

י. בְּרָכָה זוֹ שֶׁמּוֹסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים, הִיא בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה״ט מִשֶּׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁל נִשּׂוּאִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים״כ? בְּשֶׁהָיוּ הָאוֹכְלִין הֵם שֶׁעָמְדוּ בִּבְרַכַּת נִשּׂוּאִין, וְשָׁמְעוּ הַבְּרָכוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ הָאוֹכְלִין אֲחֵרִים שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בִּרְכַּת נִשּׂוּאִין בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, מְבָרְכִין בִּשְׁבִילָם אַחַר בִּרְכַּת מָזוֹן שֶׁבַע בְּרָכוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין - וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲשָׂרָה״כא, וַחֲתָנִים מִן הַמִּנְיָן.

יט) ברכת "אשר ברא ששון ושמחה". כ) שמברכים רק את ברכת "אשר ברא ששון ושמחה". כא) עשרה שאכלו יחד, וחלק מהם לא שמעו את ברכת הנישואין.

יא. אֵלּוּ הֵן שֶׁבַע בְּרָכוֹת: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ״כב; ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם׳; ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם״כג בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ״כד, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ״כה בִּנְיַן עֲדֵי עַד; בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, יוֹצֵר הָאָדָם׳; ׳שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל עֲקָרָה״כו, בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה; בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ׳; ׳שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים אֲהוּבִים, כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ מִקֶּדֶם בְּגַן עֵדֶן״כז; בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, מְשַׂמֵּחַ עַמּוֹ וּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם׳; ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, חָתָן

וְכַלָּה, גִּילָה וְרִנָּה אַהֲבָה וְאַחֲוָה שָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמֵחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שָׂשׂוֹן קוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מְצָהֲלוֹת חֲפַּת חֲתָנִים מִמִּשְׁתֵּה וּנְעָרִים מִנִּגִּינָתָם; בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה'[כח].

כב) ברכת הודאה על יצירת האדם בכלל. כג) ברכה זו מכוונת על יצירת הזיווג של זכר ונקבה, ושלימות מין האנושי בנשמתו ושכלו. כד) "דמות תבניתו" הכוונה לחוה שנוצרה מאדם הראשון. כה) מגופו ומצלעותיו. כו) ירושלים שבחורבנה מכונה עקרה, ומצווה להזכיר את ירושלים בזמן שמחתנו. כז) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו, בהיותם עוד בגן־עדן. כח) עד כאן מוזכרות שש ברכות, והברכה השביעית היא ברכת 'בורא פרי הגפן' על היין.

יב. שָׁכַח • וְלֹא הִזְכִּיר בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב קְדֻשַּׁת הַיּוֹם - אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית - בְּשַׁבָּת אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּת מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹת וְלִבְרִית קֹדֶשׁ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת'; בְּיוֹם טוֹב אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. וּמַתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית, וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית - פּוֹסֵק וְחוֹזֵר לָרֹאשׁ, שֶׁהוּא בִּרְכַּת 'הַזָּן'.

יג. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, שָׁכַח וְלֹא אָמַר 'יַעֲלֶה וְיָבוֹא' - אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית - אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן', וְאֵינוֹ חוֹתֵם בָּהּ[כט]; וּמַתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית, וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּרָכָה רְבִיעִית - גּוֹמֵר אוֹתָהּ, וְאֵינוֹ חוֹזֵר[ל]. וְכֵן בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד[לא]. וּבַחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים, שָׁכַח וְלֹא הִזְכִּיר הָעִנְיָן בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן - אֵינוֹ חוֹזֵר[לב].

כט) כיון שבראש־חודש מותר לעשות מלאכה, הוא לא חשוב כל־כך כדי שנחתום גם בסיום הברכה. ל) מפני שאין חובת סעודה ברא חודש, אינו צריך לברך שוב. לא) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו', ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש־חודש שאינו צריך לברך שוב. לב) אפילו אם לא התחיל את הברכה הבאה לא צריך לחזור, מכיוון שהם רק תקנת חכמים.

יד. מִי שֶׁאָכַל, וְשָׁכַח וְלֹא בֵּרֵךְ[לג] - אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיִּתְאַכֵּל הַמַּאֲכָל שֶׁבְּמֵעָיו[לד], חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ. וְכֵן אִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ [=שכח], וְלֹא יָדַע אִם בֵּרֵךְ אוֹ לֹא בֵּרֵךְ - חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ[לה]; וְהוּא, שֶׁלֹּא נִתְאַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו.

לג) ברכת המזון שלאחר האכילה. לד) כל זמן שהוא עדיין שבע מסעודה זו, סימן שהמזון עדיין לא התעכל במעיו. לה) כי הברכה שלאחר האכילה היא חובה מהתורה, וספק תורה לחומרא.

~ יום רביעי י"ט אייר ~

פֶּרֶק ג

דיני ברכת חמשת מיני דגן.

א. חֲמִשָּׁה מִינִין הֵן - הַחִטִּין, וְהַשְּׂעוֹרִין, וְהַכֻּסְּמִין [-חיטים מדבריות], וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁפּוֹן. הַכֻּסְּמִין, מִמִּין הַחִטִּין; וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְהַשִּׁפּוֹן, מִמִּין הַשְּׂעוֹרִין. וַחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין הָאֵלּוּ - כְּשֶׁהֵן שְׁבֻלִּים, נִקְרָאִים 'תְּבוּאָה' בְּכָל מָקוֹם; וְאַחַר שֶׁדָּשִׁין[א] וְזוֹרִין אוֹתָן [ברוח לנקותן], נִקְרָאִין 'דָּגָן'; וּכְשֶׁטּוֹחֲנִין אֶת אֶחָד מֵהֶן וְלָשִׁין אֶת קִמְחוֹ וְאוֹפִין אוֹתוֹ, נִקְרָא 'פַּת'. וְהַפַּת הַנַּעֲשֵׂת מֵאֶחָד מֵהֶן, הִיא הַנִּקְרֵאת 'פַּת' בְּכָל מָקוֹם, בְּלֹא לְוָיָה [-ללא שם נוסף].

א) חובטים את השיבולים ומפרידים את הגרעינים מהקליפות.

ב. הָאוֹכֵל פַּת - חַיָּב לְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ'. אָכַל דָּגָן שָׁלוּק [-מבושל] כְּמוֹת שֶׁהוּא[ב] - מְבָרֵךְ לְפָנָיו 'בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה'[ג], וּלְאַחֲרָיו 'בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת'. אָכַל קֶמַח - מְבָרֵךְ לְפָנָיו 'שֶׁהַכֹּל'[ד], וּלְאַחֲרָיו 'בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת'.

ב) מבלי שהפרידו את הגרעינים מהקליפה. ג) מכיוון שהדגן בתצורה הזו אינו מאכל חשוב, הראוי לברכת "המוציא" או "מזונות", ומקורו מהאדמה. ד) מכיוון שלא זו דרך אכילתו הרגילה.

ג. קֶמַח שֶׁל אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין, שֶׁקָּלָהוּ וְעֵרְבוֹ בְּמַיִם אוֹ בִּשְׁאָר מַשְׁקִין - אִם הָיָה עָבֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַאֲכִילָה, וּלְעָטוֹ [=ואכלו] - מְבָרֵךְ עָלָיו בִּתְחִלָּה

השגת הראב"ד

שכח . . הזן א"א טעה בזה דלא גריעא ברכה רביעית ממי שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו שאם טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה אע"פ שסיים שים שלום חוזר לעבודה ואינו חוזר לראש הלכך הכא נמי פוסק וחוזר לתחלת בונה ירושלים.

'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת'; וְאִם הָיָה רַךְ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לִשְׁתִיָּה - מְבָרֵךְ עָלָיו בִּתְחִלָּה 'שֶׁהַכֹּל'[ה], וּלְבַסּוֹף 'בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת'.

ה) מכיוון שנחשב משקה ולא מאכל.

ד. קֶמַח שֶׁל אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין שֶׁבִּשְׁלוֹ בִּקְדֵרָה, בֵּין לְבַדּוֹ בֵּין שֶׁעֵרְבוֹ עִם דְּבָרִים אֲחֵרִים - כְּגוֹן לְבִיבוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן הַדָּגָן שֶׁחִלְּקוֹ [לשניים] אוֹ כְּתָשׁוֹ וּבִשְׁלוֹ בִּקְדֵרָה - כְּגוֹן הָרִיפוֹת וְגֶרֶשׁ כַּרְמֶל [=מיני דגן גרוס] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכָל זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה קְדֵרָה', וְכֵן כָּל תַּבְשִׁיל שֶׁעֵרַב בּוֹ אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין, בֵּין קֶמַח בֵּין פַּת - בַּתְּחִלָּה, מְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת'.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[ו]? כְּשֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַמִּין חָשׁוּב אֶצְלוֹ, וְלֹא הָיָה טְפֵלָה; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין שֶׁעֵרַב טְפֵלָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא עַל הָעִקָּר, וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה. וְזֶה כְּלָל בַּבְּרָכוֹת - כָּל שֶׁהוּא עִקָּר וְעִמּוֹ טְפֵלָה, מְבָרֵךְ עַל הָעִקָּר וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַטְּפֵלָה מְעֹרֶבֶת עִם הָעִקָּר, בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה מְעֹרֶבֶת.

ו) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו: "בורא מיני מזונות".

ו. כֵּיצַד הִיא הַטְּפֵלָה הַמְעֹרֶבֶת? לֶפֶת [-מין ירק] אוֹ כְּרוּב שֶׁבִּשְׁלוֹ וְעֵרַב בּוֹ קֶמַח שֶׁל אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין כְּדֵי לְדַבְּקוֹ [-לעשותו סמיך] - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת', שֶׁהַלֶּפֶת הוּא הָעִקָּר וְקֶמַח זֶה טְפֵלָה; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמְּעָרְבִין אוֹתוֹ כְּדֵי לְדַבֵּק, אוֹ כְּדֵי לִתֵּן רֵיחַ, אוֹ כְּדֵי לִצְבַּע הַתַּבְשִׁיל - הֲרֵי זֶה טְפֵלָה לוֹ; אֲבָל אִם עֵרַב כְּדֵי לִתֵּן טַעַם בַּתַּעֲרֹבֶת, הֲרֵי הוּא עִקָּר. לְפִיכָךְ, מִינֵי דְּבַשׁ שֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתָן וְנוֹתְנִין בָּהֶן חֵלֶב חִטָּה כְּדֵי לְדַבֵּק, וְעוֹשִׂין מֵהֶן מִינֵי מְתִיקָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת', מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבַשׁ הוּא הָעִקָּר.

ז. כֵּיצַד הִיא הַטְּפֵלָה שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת? הֲרֵי שֶׁצָּרַךְ לֶאֱכֹל דָּג מָלִיחַ, וְאָכַל הַפַּת עִמּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק הַמָּלִיחַ גְּרוֹנוֹ וּלְשׁוֹנוֹ - מְבָרֵךְ עַל הַמָּלִיחַ וּפוֹטֵר אֶת הַפַּת, מִפְּנֵי שֶׁהַפַּת טְפֵלָה לוֹ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. הַפַּת שֶׁפָּתַת אוֹתָהּ פִּתִּים [-פירורה לפירורים], וּבִשְׁלָהּ בִּקְדֵרָה אוֹ לָשָׁהּ בְּמָרָק - אִם יֵשׁ בַּפִּתִּיתִין כַּזַּיִת[ז], אוֹ שֶׁנִּכַּר שֶׁהֵן פַּת וְלֹא נִשְׁתַּנְּתָה צוּרָתָהּ[ח] - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בַּתְּחִלָּה 'הַמּוֹצִיא'[ט]; וְאִם אֵין בָּהֶן כַּזַּיִת[י], אוֹ שֶׁעָבְרָה צוּרַת הַפַּת בַּבִּשּׁוּל[יב] - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בַּתְּחִלָּה 'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת'.

ז) אף שהם כבר לא נראים כמו פת. ח) אף אם אין בהם כזית. ט) לא מדובר במקרה שבישל את הפת בישול מלא, אלא בישול חלקי, שאז גם כאשר צורת הפת משתנה, השינוי הוא קטן. י) כאן מדובר על פת שבישלו אותה בישול מלא, שצורתה יכולה להשתנות לחלוטין. יא) למרות שנשארו בצורת פת. יב) אף אם יש בהם יותר מכזית.

ט. עִסָּה שֶׁנֶּאֱפָת בַּקַּרְקַע כְּמוֹ שֶׁהָעַרְבִיִּים שׁוֹכְנֵי הַמִּדְבָּרוֹת אוֹפִין - הוֹאִיל וְאֵין עָלֶיהָ צוּרַת פַּת, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בַּתְּחִלָּה 'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת'; וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלֶיהָ, מְבָרֵךְ 'הַמּוֹצִיא'. וְכֵן עִסָּה שֶׁלָּשָׁהּ בִּדְבַשׁ אוֹ בִּשֶׁמֶן אוֹ בְּחָלָב, אוֹ שֶׁעֵרַב בָּהּ מִינֵי תַּבְלִין וַאֲפָאָהּ, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'פַּת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין'[יג] אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פַּת, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ 'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת'[יד]; וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלֶיהָ, מְבָרֵךְ 'הַמּוֹצִיא'.

יג) זהו כינוי לפת שלשו אותה גם במי פירות. יד) מכיוון שאנשים לא רגילים לקבוע עליה סעודה.

י. אֹרֶז שֶׁבִּשְׁלוֹ, אוֹ שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ פַּת[טו] - בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת'[טז], וּלְבַסּוֹף 'בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת'; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא מְעֹרָב עִם דָּבָר אַחֵר, אֶלָּא אֹרֶז לְבַדּוֹ[יז]. אֲבָל פַּת דֹּחַן, אוֹ פַּת שֶׁל שְׂאֹר מִינֵי קִטְנִיּוֹת[יח] - בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ 'שֶׁהַכֹּל', וּלְבַסּוֹף 'בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת'.

טו) טחן את גרגירי האורז ואפה אותם. טז) מכיוון שהיא מזינה ומשביעה. יז) בשונה מחמשת מיני דגן שאם מעורבים עם משהו אחר מברכים "בורא מיני מזונות", האורז הוא פחות חשוב ולכן אם מעורב עם משהו אחר, מברכים רק "שהכל". יח) ההגדרה של קטניות היא, כל ירק שהגרעינים שלו עגולים וגדלים בתוך תרמיל.

יא. כָּל שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בַּתְּחִלָּה 'הַמּוֹצִיא', מְבָרְכִין לְאַחֲרָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן כְּסִדְרָהּ אַרְבַּע בְּרָכוֹת; וְכָל שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בַּתְּחִלָּה 'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת', מְבָרְכִין לְאַחֲרָיו בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ - חוּץ מִן הָאָרֶץ[יט].

יט) למרות שבתחילה מברכים עליו "בורא מיני מזונות", מברכים לאחריו "בורא נפשות".

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[כ]? שֶׁאָכַל מִכַּזַּיִת וּלְמַעְלָה; אֲבָל הָאוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, בֵּין מִן הַפַּת בֵּין מִשְּׁאָר אֲכָלִין, וְהַשּׁוֹתֶה פָּחוֹת מֵרְבִיעִית, בֵּין מִן הַיַּיִן בֵּין מִשְּׁאָר מַשְׁקִין - מְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה בְּרָכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין[כא], וּלְבַסּוֹף אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלָל.

כ) שצריך לברך ברכה אחרונה לאחר האכילה. כא) מכיוון שבכל אופן אסור ליהנות מהעלום בלי לברך.

יג. וְזוֹ הִיא בְּרָכָה אַחַת שֶׁמֵּעֵין שָׁלֹשׁ[כב]: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה[כג] וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה[כד] שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ; רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ[כה] וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה'. וּבְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ בִּכְלָלָהּ מֵעֵין קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּזְכִּיר בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן.

כב) ברכה אחרונה אחת שהיא מעין שלוש ברכות, כי היא כוללת את תוכן שלש הברכות הראשונות שבברכת המזון. כג) כנגד "ברכת הזן". כד) כנגד "ברכת הארץ". כה) כנגד ברכת "בונה ירושלים".

~ יום חמישי כ' אייר ~

פֶּרֶק ד

דיני ברכת המזון וברכה אחרונה

א. כָּל הַמְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אוֹ בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בַּמָּקוֹם שֶׁאָכַל[א]. אָכַל כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - יֵשֵׁב בַּמָּקוֹם שֶׁפָּסַק, וִיבָרֵךְ; אָכַל כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד - יֵשֵׁב[ב] בִּמְקוֹמוֹ, וִיבָרֵךְ. שָׁכַח בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיִּתְאַכֵּל הַמָּזוֹן בְּמֵעָיו - מְבָרֵךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר[ג]; וְאִם הָיָה מֵזִיד, חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ וּמְבָרֵךְ[ד], וְאִם בֵּרַךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן אִם בֵּרַךְ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד, אוֹ כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וּלְכַתְּחִלָּה, לֹא יְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְלֹא בְּרָכָה שֶׁמֵּעֵין שָׁלֹשׁ, אֶלָּא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב, וּבַמָּקוֹם שֶׁאָכַל.

א) לפני שעוזב את מקום האכילה. ב) כדי שיברך בכוונה. ג) ואינו צריך לחזור למקום האכילה. ד) חכמים חייבו את המזיד לחזור למקום האכילה לברך, בתור קנס.

ב. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם בֵּרַךְ 'הַמּוֹצִיא' אוֹ לֹא בֵּרַךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ מִן הַתּוֹרָה[ה]. שָׁכַח לְבָרֵךְ 'הַמּוֹצִיא' - אִם נִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא גָּמַר סְעוּדָתוֹ, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ[ו]; וְאִם לְאַחַר שֶׁגָּמַר, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

ה) אלא מדרבנן, וספק ברכות מדברי סופרים — אינו חוזר. ו) אם אכל לחם ללא ברכה ונזכר באמצע אכילתו שלא בירך, יברך מיד כדי שלא יאכל את השאר ללא ברכה.

ג. הָיָה • אוֹכֵל בְּבַיִת זֶה, וּפָסַק סְעוּדָתוֹ[ז] וְהָלַךְ לְבַיִת אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְקָרָא לוֹ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ, וְיָצָא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ[ח] וְחָזַר - הוֹאִיל וְשִׁנָּה מְקוֹמוֹ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ לְמַפְרֵעַ [=יפרע קודם את חובת ברכת המזון] עַל מַה שֶּׁאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה 'הַמּוֹצִיא', וְאַחַר כָּךְ גּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ.

השגת הראב"ד
היה . . **שאכל** א"א הפליג בזה דכל לפתח ביתו לאו עקירה היא וכל שכן אם רואה מקומו שאינה עקירה כלל.

ז) עצר באמצע הסעודה ולא סיים עדיין. ח) למרות שלא הלך לבית אחר.

ד. חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין לֶאֱכֹל, וְיָצְאוּ לִקְרַאת חָתָן אוֹ לִקְרַאת כַּלָּה - אִם הִנִּיחוּ שָׁם זָקֵן אוֹ חוֹלֶה - חוֹזְרִין לִמְקוֹמָן וְגוֹמְרִין סְעוּדָתָן, וְאֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ שְׁנָיָה[ט]. וְאִם לֹא הִנִּיחוּ שָׁם אָדָם - כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין, צְרִיכִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ[י]; וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין, צְרִיכִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה.

ט) אינם צריכים לברך שוב כלל, לא ברכה אחרונה ולא ברכה ראשונה. כמובן, גם אם נשאר צעיר או בריא הדין יהיה כך, והרמב"ם דיבר במקרה הרגיל. י) אם לא בירכו לפני שיצאו חייבים לברך ברכת המזון כשיחזרו.

ה. וְכֵן אִם הָיוּ מְסֻבִּין לִשְׁתִיָּה, אוֹ לַאֲכִילַת פֵּרוֹת[יא]; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה מְקוֹמוֹ, הֲרֵי פָּסַק אֲכִילָתוֹ, וּלְפִיכָךְ מְבָרֵךְ לְמַפְרֵעַ עַל מַה שֶּׁאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שְׁנִיָּה לְכַתְּחִלָּה עַל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱכֹל. וְהַמְשַׁנֶּה מְקוֹמוֹ מִפִּנָּה לְפִנָּה בְּבַיִת אֶחָד, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ[יב]. אָכַל בְּמִזְרְחָהּ • שֶׁל [עץ] תְּאֵנָה וּבָא לֶאֱכֹל בְּמַעֲרָבָהּ, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ[יג].

השגת הראב"ד
במזרחה . . ולברך א"א והוא שלא היה דעתו מתחלה לכך.

יא) למרות שבשתייה ובאכילת פירות אין קביעות סעודה כמו באכילת פת. יב) כי החלפת מקום בתוך הבית, לא נחשבת שינוי מקום והפסק בסעודה. יג) מכיוון שלא חשב בהתחלה שיאכל גם בצד השני של העץ המוסתר ממנו, נחשב כאילו עבר מבית לבית. אולם, אם עבר מפינה לפינה באותו צד של העץ אינו צריך לברך, מכיוון שבזמן האכילה הראשונה ראה את פינה השנייה והיא נחשבת חלק מהמקום הראשון.

ו. בֵּרַךְ עַל הַפַּת, פָּטַר אֶת הַפַּרְפֶּרֶת [-ומריחה ותוספת] **שֶׁאוֹכְלִין בָּהֶן הַפַּת, מִמִּינֵי הַתַּבְשִׁיל וּפֵרוֹת, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל אִם בֵּרַךְ עַל הַפַּרְפֶּרֶת, לֹא פָּטַר אֶת הַפַּת**[יד]**. בֵּרַךְ עַל מַעֲשֵׂה קְדֵרָה** [=תבשיל מחמשת מיני דגן]**, פָּטַר אֶת הַתַּבְשִׁיל** [שלא ממיני דגן]**; בֵּרַךְ עַל הַתַּבְשִׁיל, לֹא פָּטַר אֶת מַעֲשֵׂה קְדֵרָה**[טו].

יד) מכיוון שהברכה על הפרפרת שהיא לבדה לא משביעה, לא יכולה לפטור את הפת שהיא עיקר הסעודה. טו) מכיוון שה"תבשיל" לא משביע כמו "מעשה קדירה", לכן ברכתו לא יכולה לפטור את ה"מעשה קדירה".

ז. גָּמַר • בְּלִבּוֹ [לסיים] **מִלֶּאֱכֹל אוֹ מִלִּשְׁתּוֹת, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ** [=התחרט] **לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁנָּה מְקוֹמוֹ, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ**[טז]**; וְאִם לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ, אֶלָּא דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר לִשְׁתּוֹת אוֹ לֶאֱכֹל - אֲפִלּוּ פָּסַק כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית**[יז].

השגת הראב"ד
גמר . . ומברך א"א לא אמרו לענין אכילה אלא לענין שתיה בלבד, אבל לענין אכילה לא הויא הפסקה אלא במים אחרונים או בשינה או בנמנום.

טז) מכיוון שהסיח את דעתו מהאכילה, והברכה הקודמת לא חלה על מה שרוצה לאכול עכשיו. יז) אם לא יצא למקום אחר.

ח. הָיוּ • שׁוֹתִין[יח]**, וְאָמְרוּ: 'בּוֹאוּ וּנְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן', אוֹ 'בּוֹאוּ וּנְקַדֵּשׁ קִדּוּשׁ הַיּוֹם'**[יט] **- נֶאֱסַר לָהֶם לִשְׁתּוֹת**[כ]**, עַד שֶׁיְּבָרְכוּ**[כא] **אוֹ יְקַדְּשׁוּ**[כב]**; וְאִם רָצוּ לַחֲזֹר וְלִשְׁתּוֹת קֹדֶם שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹ יְקַדְּשׁוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם רַשָּׁאִים - צְרִיכִים לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ 'בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן'**[כג]**, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתּוּ. אֲבָל אִם אָמְרוּ: 'בּוֹאוּ וְנַבְדִּיל'**[כד]**, אֵינָן צְרִיכִין לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ**[כה].

השגת הראב"ד
היו . . יקדשו א"א עירבובי דברים יש כאן שהפסקת הקידוש אף ע"פ שלא אמרו בואו ונקדש כיון שקדש היום חייב להפסיק מה שאין כן בהבדלה שאע"פ שחשיכה אינו מפסיק מ"מ אם אמר בואו ונבדיל הא סליק נפשיה משתיה ואסור למישתי בלא ברכה.

יח) בסוף אכילתם. יט) קידוש של שבת או חג. כ) כמובן נאסר עליהם גם לאכול. כא) ברכת המזון. מכיוון שתכננו לברך, עליהם לעשות זאת ואסור להם לאכול יותר. כב) מכיוון שתכננו לקדש, אסור להם לאכול ולשתות לפני הקידוש. מדובר כאן שעדיין לא נכנסה השבת והם החליטו לקבל עליהם שבת בשעה מוקדמת, כי אם כבר נכנסה השבת, גם אם לא אמרו דבר, אסורים באכילה עד שיקדשו. כג) מכיוון שהחליטו לברך ולסיים את הסעודה, אם רוצים לחזור לאכול, עליהם לברך ברכה ראשונה שוב. כד) הבדלה במוצאי שבת. כה) מכיוון שאף אם הם אוחזים באמצע הסעודה ויצאה השבת, מותרים להמשיך לאכול גם קודם שהבדילו.

ט. הָיוּ מְסֻבִּין לִשְׁתּוֹת יַיִן, וּבָא לָהֶן מִין יַיִן אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹתִין אָדֹם וְהֵבִיאוּ שָׁחֹר, אוֹ יָשָׁן וְהֵבִיאוּ חָדָשׁ - אֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַיַּיִן פַּעַם שְׁנִיָּה; אֲבָל מְבָרְכִין: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'[כו].

כו) ברכה זו נאמרת רק כששותים כמה אנשים יחד ולא אדם לבד, ומשמעותה היא: הטוב – לי, והמטיב – לאחרים הנהנים יחד עימי.

י. אֵין מְבָרְכִין עַל אֹכֶל מִכָּל הָאֳכָלִין, וְלֹא עַל מַשְׁקֶה מִכָּל הַמַּשְׁקִין, עַד שֶׁיָּבוֹא לְפָנָיו; וְאִם בֵּרַךְ וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ לְפָנָיו, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. נָטַל אֹכֶל וּבֵרַךְ עָלָיו, וְנָפַל מִיָּדוֹ וְנִשְׂרַף [או נאבד] **אוֹ שְׁטָפוֹ נָהָר - נוֹטֵל אַחֵר וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵאוֹתוֹ הַמִּין**[כז]**; וְצָרִיךְ לוֹמַר 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד' עַל בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה**[כח]**. עוֹמֵד אָדָם עַל אַמַּת הַמַּיִם**[כט]**, וּמְבָרֵךְ וְשׁוֹתֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהָיוּ לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה, אֵינָן הַמַּיִם שֶׁשָּׁתָה - מִפְּנֵי שֶׁלְּכָךְ נִתְכַּוֵּן מִתְּחִלָּה**[ל].

כז) כי התכוון לברך על המאכל שהיה בידו, והוא איננו. כח) מכיוון שחובה לשמור על כבוד ה' ואסור לומר את שם ה' לבטלה, לכן אם בירך בטעות יגיד מיד: "ברוך שם..." – פסוק המבטא שבח לה'. כט) תעלה, שמימיה זורמים. ל) לכתחילה התכוון לברך על המים שיבואו בסוף ברכתו.

יא. דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְהֵן [נאכלין] **מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה**[לא] **- אֵינָן צְרִיכִין בְּרָכָה לֹא לִפְנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן; אֶלָּא בִּרְכַּת 'הַמּוֹצִיא' שֶׁבַּתְּחִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁבַּסּוֹף, פּוֹטְרִין הַכֹּל, שֶׁהַכֹּל טְפֵלָה לַסְּעוּדָה** [-לאכילת הלחם]**. וּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה** [כגון פירות]**, שֶׁבָּאוּ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶן**[לב]**, וְאֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן**[לג].

וּדְבָרִים הַבָּאִים לְאַחַר הַסְּעוּדָה[לד], בֵּין מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה בֵּין שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן[לה].

לא) לדוגמה, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הלחם. לב) מכיוון שהם אינם חלק מהסעודה, ברכת הלחם לא פוטרת אותם. לג) כי ברכת המזון פוטרת כל מה שנאכל בתוך הסעודה. לד) כלומר: כל הדברים שאינם חלק מהסעודה, שהובאו לשולחן אחרי שסיימו לאכול את הלחם. לה) כי ברכת המוציא וברכת המזון פוטרות רק את מה שבתוך הסעודה.

יב. בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, וּבִסְעוּדַת הַקָּזַת הַדָּם, וּבְעֵת שֶׁיָּצָא מִן הַמֶּרְחָץ, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאָדָם קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עַל הַיַּיִן[לו] - אִם בֵּרֵךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמָּזוֹן[לז], פָּטַר אֶת הַיַּיִן שֶׁשּׁוֹתֶה לְאַחַר הַמָּזוֹן קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[לח]; אֲבָל בִּשְׂאָר הַיָּמִים, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה עַל הַיַּיִן שֶׁלְּאַחַר הַמָּזוֹן[לט]. בָּא לָהֶן יַיִן בְּתוֹךְ הַמָּזוֹן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ[מ], שֶׁאֵין בֵּית הַבְּלִיעָה פָּנוּי, שֶׁיַּעֲנוּ הַכֹּל אַחַר אֶחָד 'אָמֵן'[מא]; וְאֵינוֹ פּוֹטֵר אֶת הַיַּיִן שֶׁלְּאַחַר הַמָּזוֹן[מב].

לו) בזמנם, אדם שעסק בפעילות או עשה מעשה שהחליש את כוחו, היה שותה בעיקר יין. לז) ששתה כדי לפתוח את התיאבון. לח) מכיוון שידע שישתה יין בסוף הסעודה, כיוון גם עליו בברכתו. לט) מכיוון שלא תמיד שותים יין אחרי הסעודה, ולא כיוון עליו כשבירך בתחילת הסעודה. מ) ואינם יכולים לצאת ידי חובתם על ידי ברכתו של אחד מהם. מא) ודעתם של המסובים אינה פנויה כדי שיוכלו לכוון לשמוע את הברכה. מב) היין שבתוך הסעודה, מטרתו היא רק כדי להשרות את המזון שבמעיו, ואינו חשוב מספיק כדי לפטור את היין שלאחר מכן.

~ יום שישי כ"א אייר ~

פֶּרֶק ה

דיני זימון ושבע ברכות.

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים, חַיָּבִין בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן; וְסָפֵק יֵשׁ בַּדָּבָר אִם הֵן חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין קְבוּעַ לָהּ זְמַן[א], אוֹ אֵינָן חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה[ב]. לְפִיכָךְ, אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוֹלִים יְדֵי חוֹבָתָן[ג]. אֲבָל הַקְּטַנִּים, חַיָּבִין בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[ד], כְּדֵי לְחַנְּכָן בְּמִצְוֹת.

א) שהרי בכל זמן שאוכלים חייבים לברך אחר כך ברכת המזון, ונשים ועבדים פטורים רק ממצוות התלויות בזמן מסוים. ב) מכיוון שבברכת המזון אנו מודים לה' על הארץ הטובה שנתן לנו, ונשים ועבדים לא קיבלו חלק בארץ. ג) בהתאם להלכה, שאדם הפטור ממצווה מסוימת מהתורה, לא יכול להוציא ידי חובת עשייתה אדם אחר שחייב בה. ד) כלומר: כמובן שקטנים חייבים בברכת המזון רק מדרבנן.

ב. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ פַּת כְּאֶחָד, חַיָּבִין לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַזִּמּוּן[ה] קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וְאֵי זוֹ הִיא בִּרְכַּת הַזִּמּוּן? אִם הָיוּ הָאוֹכְלִין מִשְּׁלֹשָׁה עַד עֲשָׂרָה, מְבָרֵךְ הָאֶחָד מֵהֶן, וְאוֹמֵר: 'נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ'; וְהַכֹּל עוֹנִין: 'בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ', וְהוּא חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ'.

ה) שבאמירתה אחד מהסועדים מזמין את חבריו לברך אתו יחד את ברכת המזון.

ג. וְאַחַר כָּךְ מַתְחִיל וְאוֹמֵר: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן', עַד שֶׁגּוֹמֵר אַרְבַּע הַבְּרָכוֹת; וְהֵן עוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה.

ד. הָיוּ הָאוֹכְלִין מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה, מְזַמְּנִין בַּשֵּׁם. כֵּיצַד? הַמְבָרֵךְ אוֹמֵר: 'נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ', וְהֵן עוֹנִין: 'בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ', וְהוּא חוֹזֵר וְאוֹמֵר: 'בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ', וּמַתְחִיל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

ה. הַסּוֹעֵד בְּבֵית חֲתָנִים - מִשֶּׁיַּתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי סְעוּדַת נִשּׂוּאִין וְלַהֲכִינָהּ, וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר הַנִּשּׂוּאִין - מְבָרֵךְ: 'נְבָרֵךְ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ', וְהֵן עוֹנִין: 'בָּרוּךְ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ', וְהוּא חוֹזֵר וְאוֹמֵר: 'בָּרוּךְ שֶׁהַשִّמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ'. וְאִם הָיוּ עֲשָׂרָה - מְבָרֵךְ: 'נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ', וְהֵם עוֹנִין: 'בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ', וְהוּא חוֹזֵר וְאוֹמֵר: 'בָּרוּךְ

הפניות לשיחות קודש

כדי לחנכן במצות: שקו"ט בענין חינוך דרבנן – לקו"ש חל"ה ע' 61.

אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ׳. וְכֵן סְעוּדָה שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָהּ אַחַר הַנִּשּׂוּאִין מֵחֲמַת הַנִּשּׂוּאִין עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[ו], מְבָרֵךְ ׳שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ׳.

ו) להלכה, פסק השולחן ערוך שכיום אומרים "שהשמחה במעונו" רק בשבעת הימים שאחרי החתונה בלבד.

ו. הַכֹּל חַיָּבִין בְּבִרְכַּת הַזִּמּוּן, כְּדֶרֶךְ שֶׁחַיָּבִין בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן - אֲפִלּוּ כֹּהֲנִים שֶׁאָכְלוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[ז] בָּעֲזָרָה[ח]. וְכֵן כֹּהֲנִים וְיִשְׂרְאֵלִים שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, וְאָכְלוּ הַכֹּהֲנִים תְּרוּמָה וְיִשְׂרָאֵל חֵלִין - חַיָּבִין בְּזִמּוּן[ט]. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, חַיָּבִין בְּזִמּוּן כְּחִיּוּבָן בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן.

ז) אף שאכילתם אינה לתיאבון אלא לצורך מצווה, מכיוון ששבעו באכילה זו הם חייבים לזמן ולברך ברכת המזון. ח) חצר המקדש, שהיא מקום אכילת קדשי הקדשים. ט) היינו יכולים לחשוב שמכיוון שלישראל אסור לאכול תרומה כלל, אכילתם יחד אינה נחשבת כסעודה משותפת ואינם יכולים לזמן, אומר הרמב"ם שהם חייבים לזמן, מכיוון שהכהן יכול לאכול מהחולין של הישראל ולכן אכילתם נחשבת כסעודה משותפת.

ז. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים - אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶן [=אינם מצטרפים לזימון], אֲבָל מְזַמְּנִין [בינם לבין] לְעַצְמָן. וְלֹא תְּהֵא חֲבוּרָה שֶׁל נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, מִפְּנֵי הַפְּרִיצוּת - אֶלָּא נָשִׁים לְעַצְמָן, אוֹ עֲבָדִים לְעַצְמָן, אוֹ קְטַנִּים לְעַצְמָן; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ בַּשֵּׁם[י]. אַנְדְּרוֹגִינוֹס [=שיש לו איברי זכרות ונקבות] מְזַמֵּן לְמִינוֹ, וְאֵינוֹ מְזַמֵּן לֹא לְנָשִׁים וְלֹא לַאֲנָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[יא]. וְהַטֻּמְטוּם [=שלא ניתן לזהות את מינו] אֵינוֹ מְזַמֵּן כְּלָל[יב]. קָטָן הַיּוֹדֵעַ [ומבין] לְמִי מְבָרְכִין - מְזַמְּנִין עָלָיו, וַאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּבֶן שֶׁבַע אוֹ כְּבֶן שְׁמוֹנֶה[יג]; וּמִצְטָרֵף בֵּין לְמִנְיַן שְׁלֹשָׁה בֵּין לְמִנְיַן עֲשָׂרָה לְזַמֵּן עָלָיו. וְהַנָּכְרִי, אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו[יד].

י) כי כל דבר שבקדושה צריך עשרה גברים גדולים בשביל לאומרו. יא) חז"ל הגדירו את האנדרוגינוס כבריה בפני עצמה, שמינו אינו מוכרע. יב) אפילו עם טומטום אחר, מכיוון שיכול להיות שאחד מהם זכר ואחד נקבה. יג) הרמ"א פוסק, שכיום לא מצרפים קטנים לזימון כלל עד גיל שלוש עשרה. יד) אף אם מדובר בגוי שעבר תהליך גיור וכבר נימול, אך עדיין לא טבל בפני בית דין.

ח. אֵין מְזַמְּנִין אֶלָּא עַל מִי שֶׁאָכַל מִכַּזַּיִת פַּת וָמַעְלָה. שִׁבְעָה שֶׁאָכְלוּ פַּת, וּשְׁלֹשָׁה אָכְלוּ עִמָּהֶן יָרָק אוֹ צִיר [=רוטב מאכל] וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - מִצְטָרְפִין לְזַמֵּן בַּשֵּׁם; וְהוּא, שֶׁיְּהֵא הַמְבָרֵךְ מֵאוֹכְלֵי הַפַּת. אֲבָל שִׁשָּׁה שֶׁאָכְלוּ פַּת, וְאַרְבָּעָה יָרָק - אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שֶׁיְּהוּא אוֹכְלֵי הַפַּת רֹב הַנִּכָּר[טו]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲשָׂרָה; אֲבָל בִּשְׁלֹשָׁה - צָרִיךְ שֶׁיֹּאכַל כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּזַּיִת פַּת, וְאַחַר כָּךְ מְזַמְּנִין.

טו) שבעה ויותר.

ט. שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ וְגָמְרוּ מִלֶּאֱכֹל, וּבָא שְׁלִישִׁי וְאָכַל - אִם יְכוֹלִין לֶאֱכֹל עִמּוֹ[טז] כָּל שֶׁהוּא אֲפִלּוּ מִשְּׁאָר אֲכָלִין[יז], מִצְטָרֵף עִמָּהֶן. וְחָכָם גָּדוֹל שֶׁבַּמְּסֻבִּין - הוּא שֶׁמְּבָרֵךְ לְכֻלָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא בָּאַחֲרוֹנָה[יח].

טז) ועדיין לא שבעו לגמרי. יז) ולא דווקא פת. יח) אך ביכולתו למחול על כבודו, ולכבד מישהו אחר שיזמן.

י. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, אֵינָן רַשָּׁאִין לֵחָלֵק [ולברך בנפרד]; וְכֵן אַרְבָּעָה, וְכֵן חֲמִשָּׁה[יט]. שִׁשָּׁה, יֵשׁ לָהֶן [רשות] לֵחָלֵק [לשתי קבוצות], עַד עֲשָׂרָה[כ]; עֲשָׂרָה אֵינָן רַשָּׁאִין לֵחָלֵק, עַד שֶׁיִּהְיוּ עֶשְׂרִים; שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיֵּחָלְקוּ וְתִהְיֶה בִּרְכַּת הַזִּמּוּן לְכָל חֵלֶק וָחֵלֶק כְּזִמּוּן הַכֹּל, יֵשׁ לָהֶם לֵחָלֵק.

יט) מכיוון שפחות משלושה אנשים, אינם יכולים לזמן. כ) מכיוון שעשרה שאכלו יחד, התחייבו בזימון עם אמירת שם ה', ואם יתחלקו לא יוכלו לזמן עם שם ה'.

יא. שְׁלֹשָׁה • בְּנֵי אָדָם שֶׁבָּאוּ מִשָּׁלֹשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, אֵינָן רַשָּׁאִין לֵחָלֵק [ומזמנים אף שלא אכלו יחד]; וְאִם כְּבָר זִמֵּן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן בַּחֲבוּרָה שֶׁלּוֹ, רַשָּׁאִין לֵחָלֵק[כא], וְאֵינָן חַיָּבִין בְּזִמּוּן, שֶׁכְּבָר זִמְּנוּ עֲלֵיהֶן. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לֶאֱכֹל - אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, אֵינָן רַשָּׁאִין לֵחָלֵק[כב].

השגת הראב"ד
שלשה . . לחלק א"א לא זימן ממש אלא אפילו זימנו עליו בני חבורה על כרחו פרח זימון מינייהו ואפילו אכלו שלשתן אחר מכאן לפי שאלו השלשה לא נועדו יחד תחלה.

כא) אפילו אם שלושתם אכלו שוב כשישבו ביחד, מכיוון שלא התחילו את סעודתם יחד. כב) כי כאשר הם ישבו לאכול יחד הם התחייבו בזימון, גם אם כל אחד אכל לחם משלו.

יב. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבַיִת אֶחָד - בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ, מִצְטָרְפִין לְזִמּוּן

אֶחָד; וְאִם לָאו, אֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן וְאֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. וְאִם יֵשׁ שַׁמָּשׁ אֶחָד בֵּינֵיהֶם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וּמְשַׁמֵּשׁ מֵחֲבוּרָה זוֹ לַחֲבוּרָה זוֹ - מִצְטָרְפִין לְזִמּוּן אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִקְצָת אֵלּוּ רוֹאִין מִקְצָת אֵלּוּ; וְהוּא [בתנאי], שֶׁיִּשְׁמְעוּ שְׁתֵּיהֶן כָּל דִּבְרֵי הַמְּבָרֵךְ [המזמן] בְּבֵאוּר [-בבהירות].

יג. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ, וְיָצָא אֶחָד מֵהֶן לַשּׁוּק - קוֹרְאִין לוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּכַוֵּן לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁהֵן אוֹמְרִין, וּמְזַמְּנִין עָלָיו וְהוּא בַּשּׁוּק[כג], וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְלִכְשֶׁיַּחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ, יְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן לְעַצְמוֹ. אֲבָל עֲשָׂרָה שֶׁאָכְלוּ, וְיָצָא אֶחָד מֵהֶן - אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, עַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ עִמָּהֶן[כד].

כג) אף שהוא עומד מחוץ לבית. כד) מכיוון שצריכים לומר את שם ה', יותר מכובד שכולם ישבו במקום אכילתם.

יד. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וּבֵרֵךְ לְעַצְמוֹ[כה] - מְזַמְּנִין עָלָיו, וְיָצְאוּ הַשְּׁנַיִם יְדֵי חוֹבַת זִמּוּן; וְהוּא לֹא יָצָא בְּזִמּוּן זֶה, שֶׁאֵין זִמּוּן לְמַפְרֵעַ [אחר ברכת המזון].

כה) ללא זימון.

טו. שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ[כו]; וְאִם הָיָה אֶחָד יוֹדֵעַ וְאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ, זֶה שֶׁיּוֹדֵעַ מְבָרֵךְ בְּקוֹל רָם, וְהַשֵּׁנִי עוֹנֶה 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וְיוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ[כז]. וּבֵן[כח] מְבָרֵךְ לְאָבִיו, וְעֶבֶד מְבָרֵךְ לְרַבּוֹ, וְאִשָּׁה מְבָרֶכֶת לְבַעֲלָהּ, וְיוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן[כט]; אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: 'תָּבוֹא מְאֵרָה [קללה] לְמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מְבָרְכִין לוֹ'[ל].

כו) למרות שבברכה שלפני האוכל יכול אחד לצאת ידי חובה בברכה של השני, הדין בברכת המזון שונה, כי כשמתיישבים יחד מתכוונים להצטרף אחד לשני, ואילו בברכת המזון שבסיום הסעודה הם מתכוונים להיפרד, ולכן אינם יוצאים ידי חובה אחד בברכתו של השני. כז) דווקא אם ענה אמן, שאז נחשב הדבר כאילו הוא בירך בעצמו. כח) קטן, פחות מגיל שלש־עשרה שנה. כט) אם שמעו את כל הברכות וענו אמן. ל) והוא עצמו לא למד לומר את הברכות. ואם כן יודע לאומרם ובכל זאת מברכים בשבילו, מגיע לו קללה על כך ששולח קטנים לברך בשבילו.

טז. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁיָּצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן? בִּזְמַן שֶׁאָכְלוּ וְלֹא שָׂבְעוּ, שֶׁהֵן חַיָּבִין לְבָרֵךְ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּלְפִיכָךְ מוֹצִיאִין אוֹתָן קָטָן אוֹ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה מִידֵי חוֹבָתָן[לא]. אֲבָל אִם אָכַל וְשָׂבַע, שֶׁנִּתְחַיֵּב בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן מִן הַתּוֹרָה - אֵין אִשָּׁה אוֹ קָטָן אוֹ עֶבֶד מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִידֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁכָּל הַחַיָּב בְּדָבָר מִן הַתּוֹרָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִידֵי חוֹבָתוֹ, אֶלָּא הַחַיָּב בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתוֹ.

לא) שגם הם מחויבים לברך מדרבנן.

יז. הַנִּכְנָס אֵצֶל אֲחֵרִים, וּמְצָאָן מְבָרְכִין בִּרְכַּת הַזִּמּוּן - אִם מָצָא הַמְּבָרֵךְ אוֹמֵר 'נְבָרֵךְ', הוּא עוֹנֶה 'בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ'; וְאִם מָצָא הָאוֹכְלִים עוֹנִין 'בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ', הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן 'אָמֵן'.

השגת הראב"ד

במה . . כמותו א"א אין הדברים כתקנן ואין מסכימין להלכה דקי"ל אכילה כזית וכביצה דאורייתא היא שהרי מוציאין אחרים שאכלו כדי שבען ולא נאמרו דברים הללו אלא לרב עוירא דאמר כזית דגן מדקדוק שדקדקו ישראל על עצמן עד כזית וכביצה הוא ובריתא דקתני בן מברך לאביו וכן אשה ועבד במקרין אותו ועונה אחריהם מה שהן אומרים ואיתא בירושלמי.

~ שבת קודש כ"ב אייר ~

פֶּרֶק ו

דיני נטילת ידיים ומים אחרונים.

א. כָּל הָאוֹכֵל הַפַּת שֶׁמְּבָרְכִין עָלֶיהָ 'הַמּוֹצִיא' - צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם תְּחִלָּה וָסוֹף[א], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא פַּת חֻלִּין[ב]; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת[ג], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לָהֶן טֻמְאָה[ד] - לֹא יֹאכַל, עַד שֶׁיִּטֹּל שְׁתֵּי יָדָיו[ה]. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בְּמַשְׁקִין[ו] - צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם[ז] תְּחִלָּה[ח].

א) לפני האכילה ואחריה. ב) כך שהידיים לא מטמאות את הלחם. ג) שיצטרכו שטיפה כדי לנקות אותם. ד) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. ה) הסיבה לכך שלמרות כל הנ"ל צריכים ליטול ידיים לסעודה, היא, מכיוון שלפני אכילת לחם תרומה חייבים ליטול ידיים, כי

הפניות לשיחות קודש

ובן מברך לאביו: גדר חיוב הקטן – לקו"ש חי"ז ע' 234 והע', חל"ה ע' 66 והע' 34 ושוה"ג.

הידיים עסקניות הם ויכול להיות שנטמאו או התלכלכו בלי שהכהן שם לב, וחז"ל הוסיפו ותיקנו שגם לפני אכילת לחם חולין ייטלו ידיים, כדי שהכהנים האוכלים לחם תרומה לא ישכחו ליטול את ידיהם. ו) אפילו פירות וירקות, אם הטבילם במשקה ואוכל אותם כשהם עדיין רטובים מהמשקה. ז) הטעם שנוטלים ידיים לפי שאוכלים משהו רטוב הוא, מכיוון שהמשקה שנוגע בידיים נעשה ראשון לטומאה, וראשון לטומאה מטמא אפילו חולין, לכן החמירו בהם. ח) אבל אין צורך ליטול 'מים אחרונים' אחרי אכילתם.

ב. כָּל הַנּוֹטֵל יָדָיו - בֵּין לַאֲכִילָה, בֵּין לִקְרִיאַת שְׁמַע, בֵּין לִתְפִלָּה - מְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת[ט] יָדַיִם'; שֶׁזּוֹ [נטילה זו] **מִצְוַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּתּוֹרָה לִשְׁמֹעַ מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ"[4]. וּמַיִם • אַחֲרוֹנִים - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵינָן אֶלָּא מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה; וּלְפִיכָךְ[י] חַיָּב אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהֶן בְּיוֹתֵר[יא].**

ט) לשון הברכה היא "על נטילת ידיים" ולא 'רחיצת ידיים', מכיוון שצריך ליטול ידיים מכלי והכלי המיועד לנטילת ידיים מכונה "נטלה". י) מכיוון שמטרתם היא למנוע סכנה. יא) על פי הכלל, שסכנה חמורה יותר מאיסור.

ג. נְטִילַת יָדַיִם בֵּין תַּבְשִׁיל לְתַבְשִׁיל, רְשׁוּת - רָצָה נוֹטֵל, רָצָה אֵינוֹ נוֹטֵל. וּפֵרוֹת שֶׁל חֵלִין - אֵינָן צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם, לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף[יב]; וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו לְפֵרוֹת, הֲרֵי זֶה מְגַסֵּי הָרוּחַ [-גאוותן].

יב) חז"ל לא תיקנו נטילת ידיים על פירות כמו שתיקנו על הלחם, כי תרומת פירות היא מדרבנן.

כָּל • [מדד] **אֶת הַמֶּלַח, (כָּל שֶׁהַמֶּלַח בּוֹ) צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם בָּאַחֲרוֹנָה - שֶׁמָּא יֵשׁ בּוֹ מֶלַח סְדוֹמִית אוֹ מֶלַח שֶׁטִּבְעוֹ כְּטֶבַע מֶלַח סְדוֹמִית, וְיַעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו וְיִסָּמֵא; מִפְּנֵי זֶה חַיָּבִין לִטֹּל יָדַיִם בְּסוֹף כָּל סְעוּדָה, מִפְּנֵי הַמֶּלַח. וּבַמַּחֲנֶה[יג], פְּטוּרִין מִנְּטִילַת יָדַיִם בַּתְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִין בַּמִּלְחָמָה[יד]; וְחַיָּבִין בָּאַחֲרוֹנָה, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.**

יג) מחנה צבא היוצא למלחמה. יד) לכן אין מטריחים אותם לחפש מים במיוחד לנטילה.

ד. עַד הֵיכָן הִיא נְטִילַת יָדַיִם? עַד הַפֶּרֶק [-חיבור כף היד והזרוע] **; וְכַמָּה שִׁעוּר הַמַּיִם? רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי הַיָּדַיִם. וְכָל שֶׁחוּצֵץ בִּטְבִילָה[טו], חוּצֵץ בִּנְטִילַת יָדַיִם; וְכָל** [סוג מים] **הָעוֹלֶה** [-הראוי להשלים] **לְמִידַת הַמִּקְוֶה[טז], עוֹלֶה לְשִׁעוּר רְבִיעִית.**

טו) בטבילת הגוף, לדוגמה, אם אדם טבל כשבצק או טיט דבוקים לגופו ומבדילים בינו למים, טבילתו אינה נחשבת והוא נשאר טמא, כך גם בנטילת ידיים. טז) כמות המים שצריכה להיות במקווה היא ארבעים סאה. ואם היו במקווה רק שלשים ותשע סאה מים והוסיפו עוד סאה של סוגי נוזלים מסויימים — המקווה כשר. אותם נוזלים שכשרים להוסיף למקווה, כשרים גם לנטילת ידיים.

ה. כָּל • הַצָּרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם - אִם הִטְבִּיל יָדָיו בְּמֵי מִקְוֶה[יז], אֵינוֹ צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר[יח]; וְאִם הִטְבִּילָן בְּמַיִם שֶׁאֵין בָּהֶן שִׁעוּר מִקְוֶה[יט], אוֹ בְּמַיִם שֶׁאוּבִין שֶׁבַּקַּרְקַע[כ], לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין מְטַהֲרִין אֶת הַיָּדַיִם אֶלָּא בִּנְטִילָה.

יז) שיש בו ארבעים סאה. יח) לא הגבהת הידיים ולא ניגוב ידיים שיוזכרו בהמשך. יט) ואינם מי מעין, כי מי מעין מטהרים בכל כמות אם הם מכסים את כל היד. כ) שהוציאו אותם בכלי ושפכו אותם על הקרקע.

ו. כָּל הַנּוֹטֵל יָדָיו, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: בַּמַּיִם עַצְמָן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם; וּבַשִּׁעוּר, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי הַיָּדַיִם; וּבַכְּלִי, שֶׁיִּהוּ הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן בִּכְלִי; וּבַנּוֹטֵל, שֶׁיִּהוּ הַמַּיִם בָּאִין מִכֹּחַ נוֹתֵן.

ז. אַרְבָּעָה דְּבָרִים פּוֹסְלִין אֶת הַמַּיִם - שִׁנּוּי מַרְאֶה,

---

השגת הראב"ד

ומים . . הסכנה א"א אני שמעתי בשימושי הגאונים הקדמונים שכתבו על המים האחרונים ברכה על רחיצת ידים וחיי ראשי דברים נכונים הם שהרי חכמים דרשו את שתיהן מפסוק אחד והתקדשתם והייתם קדושים וכן אמרו ידים שהן מזוהמות פסולות לברכה ובאמת ובברור אם אכל דבר שיש בו זוהמא צריך לברך על רחיצתן ואם אכל דברים יבשים אין טעון ברכה שאינן אלא משום רפואה וכן חברתי בחיבורי ועיקר.

השגת הראב"ד

כל . . בנטילה א"א זה אינו מחוור שהרי בעלי קריין טובלין בהן אע"פ שהן שאובין אם יש בהן ארבעים סאה בקרקע.

השגת הראב"ד

כל שהמלח בו . . סדומית א"א עשה זה כנגד מה שאמר בגמרא כייל מיכל מאי ואמר ליה לא כ"ש וחיי ראשי קלקל עלינו את הלשון.

---

4. דברים־שופטים, יז, יא.

וְגִלּוּי, וַעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בָּהֶן, וְהֶפְסֵד שֶׁמּוֹנֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה מִלִּשְׁתּוֹת מֵהֶן[כא]**. כֵּיצַד? מַיִם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן - בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, בֵּין מֵחֲמַת דָּבָר שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן בֵּין מֵחֲמַת מְקוֹמָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין**[כב]**. וְכֵן אִם נִתְגַּלּוּ גִּלּוּי הָאוֹסֵר אוֹתָן מִן הַשְּׁתִיָּה, נִפְסְלוּ לִנְטִילַת יָדַיִם** [שמא נחש נתן בהם ארסו].

כא) לדוגמא מים עם ריח רע או טעם מר. כב) כי צריך שיהיה להם מראה של מים, כמו הדין במימי הכיור שהיה במשכן ובבית המקדש.

ח. כָּל מַיִם שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן מְלָאכָה - נַעֲשׂוּ שׁוֹפְכִין, וּפְסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם. כֵּיצַד? מַיִם שְׁאוּבִין[כג] **שֶׁהֵדִיחַ בָּהֶן כֵּלִים, אוֹ שֶׁשָּׁרָה בָּהֶן פִּתּוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָזֶה, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם. הֵדִיחַ בָּהֶן כֵּלִים מוּדָחִין אוֹ חֲדָשִׁים, לֹא פְּסָלָן. מַיִם שֶׁהַנַּחְתּוֹם** [=אופה] **מְטַבֵּל בָּהֶן אֶת הַכְּעָכִין** [=מאפה], **פְּסוּלִין; וְשֶׁהוּא חוֹפֵן** [-נוטל בכפו] **מֵהֶן בִּשְׁעַת לִישָׁה**[כד]**, כְּשֵׁרִין - שֶׁהַמַּיִם שֶׁבְּחָפְנָיו, הֵן שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהֶן מְלָאכָה, אֲבָל הַמַּיִם שֶׁחוֹפֵן מֵהֶם, הֲרֵי הֵן בְּכַשְׁרוּתָן**[כה].

כג) חוץ ממי מעין או מקווה שאינם שאובים בכלים. כד) לאחר הכנת הלחם מרטיבים אותו במים, וכן לפעמים מטבלים את הבצק עצמו במים ולפעמים לוקח בידיו מים ומרטיב את הבצק. כה) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וְכָל מַיִם שֶׁנִּפְסְלוּ מִשְּׁתִיַּת הַכֶּלֶב - כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מָרִים אוֹ מְלוּחִין אוֹ עֲכוּרִין אוֹ רֵיחָן רַע, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה אוֹתָן הַכֶּלֶב - בְּכֵלִים, פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם[כו]**; וּבְקַרְקָעוֹת, כְּשֵׁרִין לְהַטְבִּיל בָּהֶן. חַמֵּי טְבֶרְיָה**[כז] **- בְּמִקּוֹמָן, מַטְבִּילִין בָּהֶן אֶת הַיָּדַיִם**[כח]**; אֲבָל אִם נָטַל מֵהֶן בִּכְלִי, אוֹ שֶׁהִפְלִיג מֵהֶן אַמָּה** [-משך מהם תעלה] **לְמָקוֹם אַחֵר**[כט] **- אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן לֹא רִאשׁוֹנִים וְלֹא אַחֲרוֹנִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִּיַּת הַבְּהֵמָה**[ל].

כו) אך מותר להטביל בהם את הידיים, וגזרו רק בנטילה כדי שלא יזלזלו בה. כז) אינם ראויים לשתיית כלב מכיוון שהם מרים. כח) כדין מים שבקרקעות. כט) והם כבר לא מחוברים למעיינות עצמם. ל) זו הסיבה לכך שאינם ראויים למים ראשונים, ולמים אחרונים אינם ראויים מכיוון שהמים של חמי טבריה רותחים אי אפשר לשפשף בתוכם את היד, ולכן אינם מורידים את הלכלוך.

י. יֵשׁ [רשות] **לַנּוֹטֵל** [לכתחילה] **לִתֵּן עַל יָדָיו מְעַט מְעַט**[לא]**, עַד שֶׁיִּתֵּן כַּשִּׁעוּר; וְאִם נָתַן הָרְבִיעִית כֻּלָּהּ בִּשְׁטִיפָה אַחַת, כָּשֵׁר. נוֹטְלִין אַרְבָּעָה** [או] **חֲמִשָּׁה** [בני אדם] **זֶה בְּצַד זֶה**[לב]**, אוֹ יַד זֶה עַל גַּבֵּי יַד זֶה, בִּשְׁטִיפָה אַחַת**[לג] **- וּבִלְבַד שֶׁיִּרְפּוּ** [ויתנו רווח בין] **יְדֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא בֵּינֵיהֶן הַמַּיִם, וְיִהְיֶה בְּאוֹתָהּ הַשְּׁטִיפָה כְּדֵי רְבִיעִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.**

לא) בחלוקה למספר נטילות. לב) כגון שאחד יוצק על ידי כולם. לג) למרות שהמים היו אמורים להיטמאות אחרי שנגעו בידו של העליון, בצורת נטילה זו כל הידיים נחשבות כיד אחת.

יא. אֵין נוֹתְנִין [=נוטלים] **לַיָּדַיִם לֹא בְּדָפְנוֹת הַכֵּלִים** [של חרס שנשברו], **וְלֹא בְּשׁוּלֵי** [-תחתית] **הַמַּחַץ** [כלי חרס גדול], **וְלֹא בַּחֲרָסִים** [שברי חרס מחוברים], **וְלֹא בִּמְגוּפַת** [-מכסה] **הֶחָבִית. וְאִם תִּקֵּן** [הרחיב] **הַמְּגוּפָה לִנְטִילָה, נוֹתְנִין מִמֶּנָּה לַיָּדַיִם; וְכֵן הַחֵמֶת** [=נאד עור] **שֶׁתִּקְּנָהּ**[לד]**, נוֹתְנִין בָּהּ לַיָּדַיִם. אֲבָל שַׂק וְקַפָּה** [סל] **- אַף עַל פִּי שֶׁתִּקְּנָן**[לה]**, אֵין נוֹתְנִין מֵהֶן לַיָּדַיִם**[לו]**. וְלֹא יִתֵּן לַחֲבֵרוֹ בְּחָפְנָיו, שֶׁאֵין חָפְנָיו כְּלִי. וְכֵלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ שְׁבִירָה הַמְטַהֶרֶת אוֹתָן מִידֵי טֻמְאָה**[לז] **- אֵין נוֹתְנִין בָּהֶם לַיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שִׁבְרֵי כֵּלִים**[לח].

לד) שעשה לה תחתית ישרה. לה) שעשה להם תחתית ואטם אותם שלא יצאו מים מתוכם. לו) כי מלכתחילה הם מיועדים לדברים יבשים ולא למים. לז) כגון כלי חרס שנוצר בו חור, שבעקבותיו כבר לא יכול להשתמש בכלי לדבר שהוא היה מיועד אליו. לח) ואינם נחשבים כלי גם בשביל נטילת ידיים.

יב. בְּכָל הַכֵּלִים נוֹטְלִין לַיָּדַיִם, אֲפִלּוּ כְּלֵי גְּלָלִים[לט] **וּכְלֵי אֲדָמָה**[מ] **- וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֵמִים. כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מַחְזִיק רְבִיעִית, אוֹ שֶׁאֵין בּוֹ רְבִיעִית**[מא] **- אֵין נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם.**

לט) עשויים מגללי בקר. מ) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, למרות שהם לא נקראים כלים לגבי דיני טומאה וטהרה, לצורך נטילת ידיים הם כשרים כי הם כלים שלמים. מא) למרות שיכול להכיל רביעית.

יג. הַכֹּל • כְּשֵׁרִין לִתֵּן לַיָּדַיִם, אֲפִלּוּ חֵרֵשׁ[מב] **שׁוֹטֶה וְקָטָן**[מג]**. אִם אֵין**

השגת הראב"ד

הכל . . לידים א"א והלא אמרינן בגמרא דחולין דבעינן דניתו מכח גברא והוא עצמו כתב כן למטה אע"פ שהוא שנוי כן במסכת ידים לתנא קמא בעלי הגמרא לא הסכימו כן ואולי ידעו כי תנא קמא דר' יוסי דפליג עליה יחידאה הוא ולאו הלכתא היא ומהיכא תיתי שהקוף יהיה עליו תורת אדם וחרש ושוטה וקטן יש להם מעשה אבל הקוף ולא כלום.

שָׁם אַחֵר - מַנִּיחַ הַכְּלִי בֵּין בִּרְכָּיו[מד], וְצָק עַל יָדָיו, אוֹ יַטֶּה הֶחָבִית עַל יָדָיו, וְיִטֹּל; אוֹ נוֹטֵל יָדוֹ אַחַת וְצָק בְּזוֹ עַל זוֹ, וְחוֹזֵר וְצָק בָּרִאשׁוֹנָה עַל הַשְּׁנִיָּה. וְהַקּוֹף, נוֹטֵל לַיָּדַיִם[מה].

מב) שאינו שומע ואינו מדבר. מג) למרות שאינם בני דעת. מד) באמצעות הברכיים. מה) כי חכמים לא הצריכו "כח אדם" אלא "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. הַשֹּׁקֶת [=תעלה חצובה באבן] שֶׁדּוֹלֶה הָאָדָם [מים] בְּיָדוֹ אוֹ בְּגַלְגַּל וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ[מו], וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בָּאַמָּה [-בתעלה] וְהוֹלְכִין וּמַשְׁקִין הַיְּרָקוֹת אוֹ הַבְּהֵמָה, וְהִנִּיחַ יָדָיו בַּשֹּׁקֶת, וְעָבְרוּ הַמַּיִם וְשָׁטְפוּ עַל יָדָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ נְטִילָה, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן נוֹתֵן עַל יָדָיו[מז]; וְאִם הָיוּ יָדָיו קְרוֹבוֹת לִשְׁפִיכַת הַדְּלִי, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמַּיִם שָׁטְפוּ עַל יָדָיו מִכֹּחַ נְתִינַת הָאָדָם - עָלְתָה לוֹ נְטִילָה.

מו) על ידי דלי מהבאר. מז) הזרימה של המים בשוקת, אינה מכח השפיכה מהדלי על ידי האדם.

טו. מַיִם • שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נַעֲשָׂה מֵהֶן מְלָאכָה אוֹ לֹא נַעֲשָׂה, אִם יֵשׁ בָּהֶן כַּשִּׁעוּר[מח] אוֹ שֶׁאֵין בָּהֶן, אִם הֵן טְהוֹרִין אוֹ טְמֵאִין[מט], סָפֵק נָטַל יָדָיו סָפֵק לֹא נָטַל יָדָיו - סְפֵקוֹ טָהוֹר; שֶׁכָּל סָפֵק שֶׁבְּטָהֲרַת יָדַיִם, טָהוֹר.

השגת הראב"ד
מים . . טהור א"א ועם כל זה אם יש לו מים לרחוץ אמרינן לו קום רחוץ והוציא עצמך מן הספק.

מח) נטל כבר את ידיו, ומסופק אם היה בהם שיעור רביעית. מט) מסופק אם המים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה.

טז. מַיִם • רִאשׁוֹנִים - צָרִיךְ שֶׁיַּגִּבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה[נ], שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מַיִם חוּץ לַפֶּרֶק [כף היד] וְיַחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם; וְאַחֲרוֹנִים - צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל [קצה] יָדָיו לְמַטָּה, כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא כָּל כֹּחַ הַמֶּלַח שֶׁעַל יָדָיו. מַיִם רִאשׁוֹנִים, נִטָּלִים בֵּין עַל גַּבֵּי כְּלִי בֵּין עַל גַּבֵּי קַרְקַע; וְאַחֲרוֹנִים, אֵינָן נִטָּלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע[נא]. מַיִם רִאשׁוֹנִים, בֵּין בְּחַמֵּי הָאוּר [שהוחמו באש] בֵּין בְּצוֹנֵן. אַחֲרוֹנִים, אֵין נִטָּלִין בְּחַמִּין - וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ חַמִּים שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת [נכויה] בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲבִירִין אֶת הַזֵּהֲמָא, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפַשְׁפֵּשׁ בָּהֶן; אֲבָל אִם הָיוּ פּוֹשְׁרִין, נוֹטְלִין מֵהֶן בָּאַחֲרוֹנָה[נב].

השגת הראב"ד
מים . . ידיו א"א ועם כל זה אם שלא תעבור הזוהמא על מקום שלא הגיע תחלה.

נ) כשמסיים ליטול ידיו צריך להגביה את ידיו עד שינגב אותם. נא) אלא צריך שיהיה כלי שייטול אליו את המים האחרונים כדי שלא יתפזרו, משום רוח רעה השורה עליהם. נב) אפילו לכתחילה.

יז. נוֹטֵל אָדָם יָדָיו שַׁחֲרִית[נג], וּמַתְּנֶה [-מכוין] עֲלֵיהֶן כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו לְכָל אֲכִילָה וַאֲכִילָה; וְהוּא, שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן[נד]; אֲבָל אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו בְּכָל עֵת שֶׁצָּרִיךְ נְטִילָה.

נג) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון לתפילה וכדומה. נד) ונזהר לאורך כל היום שהידיים לא יתלכלכו.

יח. לָט • [=עוטף] אָדָם אֶת יָדָיו בְּמַפָּה, וְאוֹכֵל בָּהֶן פַּת אוֹ דָּבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בְּמַשְׁקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו[נה]. הַמַּאֲכִיל לַאֲחֵרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם; וְהָאוֹכֵל, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בַּמַּאֲכָל, אֶלָּא אַחֵר הוּא הַמַּאֲכִילוֹ. וְהוּא הַדִּין לָאוֹכֵל בְּמִגְרֶפָה [כעין מזלג], שֶׁצָּרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם[נו].

השגת הראב"ד
לט . . ידיו א"א והלא אמרו לא התירו מפה אלא לאוכלי תרומה בלבד.

נה) ואין חוששים שיגע בלי כוונה עם ידיו בלחם ללא כיסוי. נו) אך מצד תקנת חז"ל שצריך ליטול ידיו לפני האכילה גם אם לא נוגע בלחם.

יט. אָסוּר לְהַאֲכִיל מִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו. וְאָסוּר לְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם; וְצִוּוּיִים הַרְבֵּה צִוּוּ חֲכָמִים עַל נְטִילַת יָדַיִם, וְהִזְהִירוּ עַל הַדָּבָר. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַיִם אֶלָּא כְּדֵי לִשְׁתּוֹת, נוֹטֵל יָדָיו בְּמִקְצָתָן, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל, וְשׁוֹתֶה מִקְּצָתָן.

כ. צָרִיךְ אָדָם לְנַגֵּב אֶת יָדָיו, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; וְכָל הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגוּב יָדַיִם, כְּאוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו בָּאַחֲרוֹנָה, מְנַגֵּב וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ. וְתֵכֶף לִנְטִילַת יָדַיִם, בִּרְכַּת הַמָּזוֹן - לֹא יַפְסִיק בֵּינֵיהֶם בְּדָבָר אַחֵר; אֲפִלּוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם אַחַר שֶׁנָּטַל יָדָיו בָּאַחֲרוֹנָה, אָסוּר עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ט"ז אייר ~

מצות לא תעשה שמח. שמט.

שנ. שאנ.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלָּבוֹא עַל הַבְּהֵמָה, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ "וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ" (ויקרא יט, כג) וְהָעוֹבֵר עַל זֶה בְּזָדוֹן — חַיָּב סְקִילָה, וְאִם לֹא נִסְקַל — הֲרֵי הוּא בְּכָרֵת; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ הַנָּשִׁים מִלְּהָבִיא עֲלֵיהֶן בְּהֵמוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ" (שם), וְגַם זוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאֵינָהּ נִכְלֶלֶת בַּמִּצְוָה שֶׁקָּדְמָה לָהּ. כִּי בְּאָסְרוֹ עַל הַזְּכָרִים לָבוֹא עַל הַבְּהֵמוֹת לֹא נֶאֱסַר עַל הַנָּשִׁים לְהָבִיא בְּהֵמוֹת עֲלֵיהֶן, לוּלֵא הַלָּאו הַמְיֻחָד שֶׁבָּא בְּכָךְ. וּבִתְחִילַת כְּרִתוֹת אָמְרוּ: "שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ כְּרִתוֹת יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּמָנוּ אוֹתָן בִּכְלָלָן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת־הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ אַף־עַל־פִּי (למרות) שֶׁמָּנוּ שָׁם כְּלָלֵי הָעִנְיָנִים (שהמשנה מונה רק קבוצות כלליות של חייבי כרת ולא מפרטת לפרטים) כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֵרוּשֵׁנוּ ("פירוש המשניות") הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהִיא מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְהָעוֹבֶרֶת עַל לָאו זֶה — בִּסְקִילָה. וְאִם לֹא נִתְקַיְּמָה הָעֵדוּת — הֲרֵי הִיא בְּכָרֵת אִם הָיְתָה מְזִידָה; וְאִם הָיְתָה שׁוֹגֶגֶת — מַקְרִיבָה חַטָּאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלָּבוֹא עַל הַזָּכָר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא" (שם, כב) וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּעַצְמוֹ וְאָמַר: "וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים כג, יח) וְזוֹהִי הַסִּבָּרָא הַנְּכוֹנָה שֶׁלָּאו זֶה נִכְפַּל לְחִזּוּק, לֹא שֶׁהוּא אַזְהָרָה לַנִּשְׁכָּב; וּמִמַּה־שֶּׁאָמַר: "לֹא תִשְׁכַּב" נִלְמְדָה אַזְהָרָה לְשׁוֹכֵב וְנִשְׁכָּב. וּבִגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (נד:) נִתְבָּאֵר שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוּא שֶׁעוֹשֶׂה "לֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ" אַזְהָרָה לַנִּשְׁכָּב, וּלְפִיכָךְ הַבָּא עַל הַזָּכוּר וְהֵבִיא זָכוּר עָלָיו בְּהֶעְלֵם אֶחָד (מכח אותו העלם — אותה טעות) — חַיָּב שְׁתַּיִם לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, (פסוק מיוחד להטיל לאו על הנשכב) הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה: "וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" — קְרִי בֵּיהּ: לֹא תִשָּׁכֵב, לְפִיכָךְ הַבָּא עַל הַזָּכוּר וְהֵבִיא זָכוּר עָלָיו בְּהֶעְלֵם אֶחָד — לְדַעְתּוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אָמְרוּ בְּטַעַם עִנְיָן זֶה: לֹא תִשְׁכַּב וְלֹא תִשָּׁכֵב — חֲדָא הִיא, וּלְדַעְתּוֹ בָּא "לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ" לְחִזּוּק, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "לֹא תִנְאָף" וְהוּא אַזְהָרָה לְאֵשֶׁת אִישׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (מצוה שמז), וְאָמַר (פסוק נוסף לחיזוק): "וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ", וְרַבִּים כְּמוֹ זֶה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — בִּסְקִילָה. וְאִם לֹא נִסְקַל — הֲרֵי הוּא בְּכָרֵת אִם הָיָה מֵזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלָּבוֹא עַל הָאָב, וְהוּא אָמְרוֹ: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה" (ויקרא יח, ז), וְגַם הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — בִּסְקִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַבָּא עַל אָבִיו חַיָּב שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם שׁוֹכֵב עִם זָכָר וּמִשּׁוּם מְגַלֶּה עֶרְוַת אָבִיו. וּבִגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (נד.) נִתְבָּאֵר שֶׁמִּמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה — אָבִיךָ מַמָּשׁ". וְהִקְשׁוּ שָׁם וְאָמְרוּ: "הַאי מ"וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" נָפְקָא (אפשר ללמוד זאת מ"ואת זכר גו'")?" וְהֵשִׁיבוּ: "לְחַיְּבוֹ שְׁתַּיִם וְכִדְרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר: גּוֹי הַבָּא עַל אָבִיו חַיָּב שְׁתַּיִם". וְשָׁם בֵּאֲרוּ וְאָמְרוּ "מִסְתַּבְּרָא מִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה (דברי רבי יהודה מתאפשרים) בְּיִשְׂרָאֵל וּבְשׁוֹגֵג וּלְקָרְבָּן, וְהַאי דַּאֲמַר "גּוֹי" לִשָּׁנָא מְעַלְיָא" (והטעם לביטוי "גוי" — כי זוהי לשון נקיה שלא להתבטא במפורש יהודי בעניני חטא), כְּלוֹמַר: שֶׁאִם שָׁגַג בְּאָבִיו — יָבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת כְּמִי שֶׁשָּׁגַג בִּשְׁתֵּי עֲרָיוֹת; וְאֵין כֵּן הַשּׁוֹגֵג בַּזָּכוּר דְּעָלְמָא (זכר סתם שאינו אביו), שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

~ יום שני י"ז אייר ~

מצות לא תעשה שנב.

שמז. שמו.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלָּבוֹא עַל אֲחִי הָאָב, וְהוּא אָמְרוֹ: "עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה" (ויקרא יח, יד) עַד שֶׁגַּם שׁוֹגֵג בַּאֲחִי אָבִיו חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאָבִיו. וּבִגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (כד.) אָמְרוּ: הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו — חַיָּב שְׁתַּיִם לְדִבְרֵי הַכֹּל, דִּכְתִיב: "עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה".

וְדַע שֶׁעִנְיַן אָמְרֵי "נִתְקַיְּמָה הָעֵדוּת" (בכל איסורי עריות — כתנאי לקיים בהם דיני מיתה) הוּא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים מַתְרִים בּוֹ אוֹ יוֹתֵר, וּבֵית דִּין כָּשֵׁר שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה שֶׁהָעֵדוּת נִגְבֵּית לִפְנֵיהֶם, וְיִהְיֶה זֶה בִּזְמַן (שבית המקדש קיים, ותנאים נוספים) שֶׁדִּינֵי נְפָשׁוֹת נוֹהֲגִים. וּפָשׁוּט הוּא, שֶׁכָּל־הָעֲרָיוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם זִכְרָן (שהזכרנו קודם) נֶאֱמַר בָּהֶן הַכָּרֵת בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ אַחַר שֶׁמָּנָן: "כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת" (שם, כט), וְכֵן כָּל־מַה שֶׁהִזְכַּרְנוּ מֵהֶן שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, גַּם הוּא לְשׁוֹן הַתּוֹרָה. אֲבָל

שִׁנּוּי מִינֵי הַמִּיתָה שֶׁאָמַרְנוּ מִקְצָתָן בִּסְקִילָה וּמִקְצָתָן בְּחֶנֶק וּמִקְצָתָן בִּשְׂרֵפָה, הֲרֵי יֵשׁ מֵהֶם שֶׁבָּאוּ בַּקַּבָּלָה (חז"ל) וּמֵהֶן מִפֹּרָשִׁים בַּכָּתוּב. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי כָּל־הָעֲרָיוֹת הָאֵלֶּה בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין וּמַסֶּכֶת כְּרֻתוֹת וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּיבָמוֹת וּכְתֻבּוֹת וְקִדּוּשִׁין.

וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּרֵישׁ כְּרֻתוֹת (משנה ב) שֶׁכָּל־חֵטְא שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה — חַיָּבִים עַל "לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ" (כאשר הוא מסופק אם חטא) אָשָׁם תָּלוּי. וְעִנְיָן אָמְרָם "חַטָּאת קְבוּעָה" הוּא שֶׁתִּהְיֶה מִן־הַבְּהֵמָה דַּוְקָא: כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה. וְאִם תְּעַיֵּן בְּכָל־מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה אַחַת אַחַת וְתִתְבּוֹנֵן בָּעֲנָשִׁים שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה מֵהֶן תִּמְצָא, שֶׁכָּל־חֵטְא שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת — אוֹתָהּ הַחַטָּאת — חַטָּאת קְבוּעָה, חוּץ מִשְּׁנֵי חֲטָאִים שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹן כָּל־אֶחָד מֵהֶם כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה, אֶלָּא הִיא "עוֹלֶה־וְיוֹרֵד" (= קרבן המשתנה לפי יכולת המקריב); וְאוֹתָם שְׁנֵי הַחֲטָאִים הֵם טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְטֻמְאַת קָדָשָׁיו (לא תעשה עז, וקבט). כַּוָּנָתִי בְּאָמְרִי טֻמְאַת מִקְדָּשׁ: טָמֵא שֶׁנִּכְנַס לָעֲזָרָה: וְטֻמְאַת קָדָשָׁיו; טָמֵא שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ.

וְכֵן יִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁכָּל־מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, חוּץ מֵחֵטְא אֶחָד, וְהוּא: הַמְגַדֵּף (לא תעשה ס), שֶׁזְּדוֹנוֹ בְּכָרֵת וְאֵין חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵן יִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁכָּל־אָדָם שֶׁחַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין — אֵיזוֹ מִיתָה שֶׁתִּהְיֶה — הֲרֵי אוֹתוֹ אָדָם בְּכָרֵת גַּם כֵּן אִם לֹא הֵמִיתוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ בּוֹ, חוּץ מֵעֲשָׂרָה שֶׁהֵם מְחֻיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין וְאֵין עֲלֵיהֶם כָּרֵת, וְהֵם: מֵסִית, וּמֵדִּיחַ, וּנְבִיא־שֶׁקֶר, וּמִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, וְזָקֵן מַמְרֵא, וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹצֵחַ, וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ. כָּל־אֶחָד מֵאֵלּוּ אִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הָעֵדוּת — נֶהֱרָג וְאִם לֹא יָדְעוּ בּוֹ אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה אֶפְשָׁר לְבֵית דִּין לְהָרְגוֹ — הֲרֵי הוּא מַתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּכָרֵת. דַּע כְּלָלִים אֵלּוּ וְזָכְרֵם.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּבוֹא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע" (ויקרא יט, כ). וְיֵשׁ בְּעֹנֶשׁ הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה הֶפְרֵשׁ, וְהוּא: אִם הָיְתָה אֵשֶׁת אִישׁ זוֹ נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה (אחר קידושין לפני נשואין) — שְׁנֵיהֶם חַיָּבִים סְקִילָה, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵר הַכָּתוּב (דברים כב, כא); וְאִם הָיְתָה בַּת כֹּהֵן — הִיא נִשְׂרֶפֶת, וְהוּא בְּחֶנֶק, כְּלוֹמַר: הַבּוֹעֵל; וְאִם הָיְתָה בַּת יִשְׂרָאֵל וְהָיְתָה בְּעוּלָה (נשואה) — חַיָּבִים שְׁנֵיהֶם חֶנֶק כָּל־זֶה אִם נִתְקַיְּמָה הָעֵדוּת; אֲבָל אִם לֹא נִתְקַיְּמָה — הֲרֵי הוּא בְּכָרֵת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה מֵזִיד, וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בַּעֲבֵרָה זוֹ וְהוּא אָמְרוֹ בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת: "לֹא תִּנְאָף" (שמות כ, יד; דברים ה, יז), כַּוָּנָתוֹ בָּזֶה הָאַזְהָרָה עַל בִּיאַת אֵשֶׁת אִישׁ. וּלְשׁוֹן הַמְכִלְתָּא (פרשת יתרו שם): "לֹא תִּנְאָף, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא כ, י) עֹנֶשׁ שֶׁמַּעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שֶׁמַּעְנוּ — תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִּנְאָף". וּבְסִפְרָא: "אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ" וְגוֹ' ("מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת") (שם), עֹנֶשׁ שֶׁמַּעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שֶׁמַּעְנוּ — תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִּנְאָף", אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. וְלֹא עָשׂוּ "וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ" (ויקרא יח, כ) אַזְהָרָה — לְפִי שֶׁהוּא לָאו שֶׁאֵינוֹ כּוֹלֵל נוֹאֵף וְנוֹאָפֶת, אֶלָּא אַזְהָרָה לַנּוֹאֵף בִּלְבָד. וְכֵן בִּשְׁאָר הָעֲרָיוֹת אִי אֶפְשָׁר לָהֶם שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ אַזְהָרָה גַּם לָאִשָּׁה, אָמְרוּ (ספרא): "לֹא תִּקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה" (שם, ו) — הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם לְהַזְהִיר הָאִישׁ עַל־יְדֵי הָאִשָּׁה, וְהָאִשָּׁה עַל־יְדֵי הָאִישׁ". וּבְגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (נא:) אָמְרוּ: "הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נוֹאֵף וְנוֹאָפֶת, הוֹצִיא הַכָּתוּב (פרט בנפרד) אֶת־בַּת כֹּהֵן לִשְׂרֵפָה וְאֶת־נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה לִסְקִילָה". וּכְבָר קָדַם לָנוּ (הפסוק: "אשר ינאף .. מות יומת הנואף והנואפת") פֵּרוּשׁ דָּבָר זֶה בְּהַקְדָּמַת מַאֲמָר זֶה (השורש (הכלל) השביעי).

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּבוֹא עַל הַנִּדָּה בִּזְמַן טֻמְאָתָהּ, כְּלוֹמַר: כָּל־שִׁבְעַת הַיָּמִים. וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב" (ויקרא יח, יט); וְגַם כָּל־זְמַן שֶׁלֹּא תִּטְבּוֹל אַחַר שִׁבְעַת הַיָּמִים הִיא נִדָּה. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה אִם הָיָה מֵזִיד חַיָּב כָּרֵת; וּבְשׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה.

~ יום שלישי י"ח אייר ~

מצות לא תעשה נב. נג.

נה. נד. שנד. שם. שסא.

הַמִּצְוָה הַנ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְחַתֵּן בַּכּוֹפְרִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם" (דברים ז, ג), וּבֵאֵר הַהִתְחַתְּנוּת מַה הִיא וְאָמַר: "בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח לִבְנֶךָ" (שם) וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (לו:): "דֶּרֶךְ חַתְנוּת אָסְרָה תּוֹרָה". הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה יֵשׁ בְּעָנְשׁוֹ הֶפְרֵשׁ וְהוּא: אִם בָּא עָלֶיהָ בְּפַרְהֶסְיָא (לעיני רבים) — הֲרֵי הַהוֹרְגוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת־הָעֲבֵרָה, כְּבָר קִיֵּם אֶת־עָנְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה פִּינְחָס בְּזִמְרִי (במדבר כה, ח) אָמְרוּ (סנהדרין פא:): הַבּוֹעֵל אֲרָמִית קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ, וְדַוְקָא בַּתְּנָאִים שֶׁאָמְרוּ, וְהֵם: שֶׁיִּבְעוֹל בְּפַרְהֶסְיָא וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה (בדיוק כפי שהתרחש אצל פנחס וזמרי) אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה זֶה בְּפַרְהֶסְיָא, אוֹ שֶׁפֵּרַשׁ וְלֹא פָּגְעוּ בּוֹ קַנָּאִים — הֲרֵי הוּא מְחֻיָּב כָּרֵת. אֲבָל לֹא נִתְבָּאֵר בּוֹ כָּרֵת זֶה בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה. אָמְרוּ: "לֹא פָּגְעוּ בּוֹ קַנָּאִים מַהוּ?" וְנִתְבָּאֵר שֶׁהוּא בְּכָרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ ה' אֲשֶׁר אָהֵב וְגוֹ' יַכְרֵת

ה' לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה עֵר וְעֹנֶה" (מלאכי ב, יא-יב), אָמְרוּ: מִכְּלָל דִּבְכָרַת. כְּשֶׁמִּתְבָּרֵר אִם כֵּן שֶׁאָדָם בָּעַל אֲרָמִית בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה — לוֹקֶה מִדְּאוֹרַיְתָא, וְדַע זֹאת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בַּעֲבוֹדָה זָרָה (לו:) וּבְסַנְהֶדְרִין (פב:).

הַמִּצְוָה הַנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהִתְחַתֵּן בְּזִכְרֵי (גברים של) עַמּוֹן וּמוֹאָב דַּוְקָא — אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'" (דברים כג, ד) הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה, כְּלוֹמַר: שֶׁגֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי שֶׁבָּעַל יִשְׂרְאֵלִית בְּנִשּׂוּאִין — לוֹקִין שְׁנֵיהֶם מַלְקוּת דְּאוֹרַיְתָא וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִיבָמוֹת (עו:) וּבְסוֹף קִדּוּשִׁין (עד:).

הַמִּצְוָה הַנ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַרְחִיק אֶת־הַמִּצְרִים וּמִלְּהִתְרַחֵק מִלְּהִתְחַתֵּן בָּהֶם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי" (שם, ח) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, כְּלוֹמַר: דִּינֵי מִצְרִי וַאֲדוֹמִי (אזהרה נד, נדפסה לקמן), בְּפֶרֶק ח' מִיבָמוֹת (שם) וּבְסוֹף קִדּוּשִׁין (עז.).

הַמִּצְוָה הַנ"ד — אַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַרְחִיק זֶרַע עֵשָׂו אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ, כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ מַזְהָרִים לְבַל נִתְרַחֵק מִלְּהִתְחַתֵּן בָּהֶם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא" (שם).

הַמִּצְוָה הַשנ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמַּמְזֵר מִלָּבוֹא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'" (שם, ג). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִיבָמוֹת (עח:) וּבְסוֹף קִדּוּשִׁין (עד:).

הַמִּצְוָה הַש"ס — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר מִלָּבוֹא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל מִי שֶׁנִּשְׁחֲתוּ אֲבְרֵי הַתַּשְׁמִישׁ שֶׁלּוֹ עַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹלִיד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל ה'" (שם, ב). וְאִם בָּעַל בַּת יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַקִּדּוּשִׁין — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִיבָמוֹת (עו.).

הַמִּצְוָה הַשס"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁחִית אֶת אֲבְרֵי הַתַּשְׁמִישׁ שֶׁל זְכָרִים מִכָּל־מִין שֶׁל בַּעֲלֵי הַחַיִּים וְשָׁוֶה בָּזֶה הָאָדָם וְזוּלָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה אַחַר שֶׁהִזְכִּיר מָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת — "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא כב, כד), בָּא הַפֵּרוּשׁ (ספרא אמור): "וּבְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה, כְּלוֹמַר: הַמְסָרֵס מִישֶׁהוּ מֵאֵיזֶה מִין שֶׁיִּהְיֶה. וּבְפֶרֶק שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים (שבת קי:) אָמְרוּ: "תַּנְיָא מִנַּיִן לְסָרוּס בָּאָדָם שֶׁהוּא אָסוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". וַאֲפִלּוּ מְסָרֵס אַחַר מְסָרֵס — חַיָּב. דַּאֲמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אָבוּן אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים בִּמְחַמֵּץ אַחַר מְחַמֵּץ שֶׁהוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאפֶה חָמֵץ" (שם ו, י) וְ"לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ" (שם ב, יא); בִּמְסָרֵס אַחַר מְסָרֵס שֶׁהוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְכוּ'. אִם עַל כָּרוּת חַיָּב, עַל נָתוּק לֹא כָּל־שֶׁכֵּן! אֶלָּא לְהָבִיא נוֹתֵק אַחַר כּוֹרֵת שֶׁהוּא חַיָּב". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּשַׁבָּת (שם) וְיָבָמוֹת (עה.).

~ יום רביעי י"ט אייר ~

מצות לא תעשה קסא. קסב.

מצות עשה לח. מצות לא תעשה קס.

קנח. קנט.

הַמִּצְוָה הַקס"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל בִּלְבַד מִלִּשָּׂא אַלְמָנָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח" (ויקרא כא, יד) וְכָפַל (באיסור מיוחד לכהן גדול) אַזְהָרָה זוֹ בְּכֹהֵן גָּדוֹל בִּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה וְזוֹנָה (למרות שכבר הוא מוזהר על כך ככל כהן הדיוט) לָעִנְיָן שֶׁבֵּאֲרוּהוּ בִּגְמָרָא קִדּוּשִׁין (עז.). וְהוּא: שֶׁאִם אֵרַע שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה אַחַת אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזוֹנָה וַחֲלָלָה, וּבְעָלָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל — לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת; וְאִם בְּעָלָהּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וְשָׁם אָמְרוּ: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה בִּזְמַן שֶׁהֵן כַּסֵּדֶר — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת", וּבֵאֲרוּ שֶׁזֶּה בְּאִשָּׁה אֶחָת. וְעִנְיָן אָמְרָם "כַּסֵּדֶר", שֶׁחָלוּ אֵלּוּ הָעִנְיָנִים לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁבַּפָּסוּק, שֶׁתִּהְיֶה תְּחִלָּה אַלְמָנָה, וְאַחַר־כָּךְ גְּרוּשָׁה, וְאַחַר־כָּךְ תִּהְיֶה חֲלָלָה, וְאַחַר־כָּךְ תִּהְיֶה זוֹנָה. וְהֲצָרְכְנוּ לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אִשָּׁה אַחַת וּבִבְעִילָה אַחַת אָנוּ רוֹצִים לְחַיְּבוֹ אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת אֵלּוּ. וּכְלָל הוּא אֶצְלֵנוּ (שם עז:): אֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה אִסּוּר מוֹסִיף (שהאסור שבא אחרון מוסיף חומרה יתרה בפרטי האיסור): אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל (שאיסור האחרון הוא איסור שמקיף יותר "נאסרים"; איסור השולט על תחום רחב יותר) אוֹ אִסּוּר בַּת אַחַת (שהאיסורים חלים יחדיו באותו מעשה ובאותה יחידת זמן ואין אחד מקדים), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרִיתוֹת בְּפֵרוּשֵׁנוּ ("פירוש המשניות" פרק ג משנה ד); וְאִם יִהְיוּ עַל הַסֵּדֶר (בדוגמה שלנו ב"סדר" זה), יִהְיֶה בְּכֻלָּם אִסּוּר מוֹסִיף, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם. אֲבָל אִם הָיוּ גּוּפִים רַבִּים (נשים שונות), כְּגוֹן שֶׁבָּעַל אִשָּׁה אַלְמָנָה וְאִשָּׁה אַחֶרֶת חֲלָלָה וְאִשָּׁה אַחֶרֶת זוֹנָה וְאִשָּׁה אַחֶרֶת גְּרוּשָׁה — אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא לוֹקֶה עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. וְאֶפְשָׁר שֶׁתַּקְשֶׁה וְתֹאמַר: כֵּיוָן שֶׁהַכְּלָל אֶצְלֵנוּ: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת — מַדּוּעַ לוֹקֶה עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת, וַהֲרֵי כֻּלָּן מֵזְהָר עֲלֵיהֶן בְּלָאו אֶחָד? דַּע שֶׁבִּגְלַל עִנְיָן זֶה כָּפַל אֶת־הַלָּאו בְּכֹהֵן גָּדוֹל עַל גְּרוּשָׁה וְזוֹנָה וַחֲלָלָה — לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁדִּינוֹ בָּהֶן כְּמוֹ דִּין כֹּהֵן

הֶדְיוֹט שֶׁלּוֹקֶה עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת, וְנִתְחַיֵּב כֹּהֵן הֶדְיוֹט מַלְקוּת עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת, כֵּיוָן שֶׁנִּתְיַחֲדָה אַחַת מֵהֶן בְּלָאוּ אֶחָד, נַעֲשׂוּ כֻּלָּן לְחַלֵּק, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ" (שם כא, ז). הוֹאִיל וְיִחֵד הַגְּרוּשָׁה בְּלָאוּ, וַהֲרֵי הוּא לוֹקֶה עַל הַגְּרוּשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כָּךְ לוֹקֶה עַל זוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעַל חֲלָלָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרָם בִּגְמָרָא קִדּוּשִׁין (עז:) "כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מֵחֲלָלָה וְזוֹנָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, כָּךְ חֲלוּקָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל". וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁאִם הַנָּשִׁים גּוּפִין מְחֻלָּקִין לוֹקֶה עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת, בֵּין שֶׁהָיוּ עַל הַסֵּדֶר אוֹ שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַלָּאוּ עַל כָּל־אַחַת מֵהֶן מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּלְפִיכָךְ לוֹקֶה עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. וְשָׁם (עח.) נִתְבָּאֵר, שֶׁאֵין כֹּהֵן הֶדְיוֹט חַיָּב מַלְקוּת מִשּׁוּם אַחַת מֵהֶן עַד שֶׁיִּקַּח (יקדש) וְיִבְעוֹל, וְהוּא אָמְרָם: "בָּעַל — לוֹקֶה, לֹא בָּעַל — אֵינוֹ לוֹקֶה; (והכתובים: "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח .. ולא יחלל זרעו בעמיו" — מובנם לגבי כהן הדיוט הוא:) מַה־טַּעַם קָאָמַר: (כלומר:) מַה־טַּעַם "לֹא יִקָּח"? מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל" (ואין ב"לא יחלל" אזהרה על הקידושין). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי אַרְבַּע מִצְוֹת אֵלּוּ (קנח־קסא) בִּשְׁלֵמוּת בִּיבָמוֹת וְקִדּוּשִׁין.

הַמִּצְוָה הַקס"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל מִלָּבוֹא עַל הָאַלְמָנָה אֲפִלּוּ בְּלִי קִדּוּשִׁין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" (שם, טו). וּפֵרוּשׁוֹ שֶׁכֹּהֵן הֶדְיוֹט נֶאֱסְרוּ עָלָיו הַנִּשּׂוּאִין (ב"גרושה" "זונה" ו"חללה" — האסורים על כהן הדיוט), שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִקָּחוּ" (שם ז), וְלִקּוּחִין הֵם הַקִּדּוּשִׁין, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיִּבְעוֹל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (ובהמשך: לא תעשה קנח, קס ובסוף קסא); אֲבָל אִם בָּעַל בְּלִי קִדּוּשִׁין, אַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה אָסוּר וּמֻזְהָר עָלָיו (מצד "לא תהיה קדשה") וּפְסָלָהּ (עשאה חללה לכהונה ולתרומה) — אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם זֶה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה אַזְהָרָה לְכָךְ. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל בָּאוּ בוֹ שְׁנֵי לָאוִין: אֶחָד "לֹא יִקָּח" וְהוּא אִסּוּר הַנִּשּׂוּאִין, וְהַשֵּׁנִי "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" וְהוּא אִסּוּר הַבִּיאָה אֲפִלּוּ בְּלִי קִדּוּשִׁין. וּבִגְמָרָא קִדּוּשִׁין (עח.) אָמְרוּ: "וּמוֹדֶה רָבָא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, שֶׁאִם בָּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ שֶׁלּוֹקֶה, "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" אֲמַר רַחֲמָנָא — וַהֲרֵי חִלֵּל". וְשָׁם אָמְרוּ: "כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יִקָּח", וְלוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". וְלֹא נִתְיַחֵד זֶה בָּאַלְמָנָה (על אף שבפשטות הכתובים מתייחס לכל הקבוצה שבפסוק שלפניו) אֶלָּא לְפִי שֶׁהִיא הַמְיֻחֶדֶת בְּלָאוּ עַל כֹּהֵן גָּדוֹל וְהִיא כְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה, וּבִבְעִילָה זוֹ חִלְּלָהּ וּפְסָלָהּ לַכְּהֻנָּה. אֲבָל גְּרוּשָׁה וְזוֹנָה וַחֲלָלָה הֲרֵי דִּינוֹ בִּשְׁלָשְׁתָּן כְּדִין כֹּהֵן הֶדְיוֹט, כְּלוֹמַר: שֶׁכָּל־אַחַת מֵהֶן פְּסוּלָה לַכְּהֻנָּה מִתְּחִלָּתָהּ (ולא עשה כאן הכהן הגדול חלול מעיקרו), וְלֹא כָּפַל אִסּוּרָן עַל כֹּהֵן גָּדוֹל (לצורך איסור נוסף של חילול, או כדי לאסור גם בביאה) אֶלָּא לְעִנְיָן שֶׁהִזְכַּרְתִּי לְךָ (אזהרה קסא — כדי לייחד לאו לכל אחד).

הַמִּצְוָה הַל"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוָּה כֹּהֵן גָּדוֹל לִשָּׂא בְּתוּלָה (שלא נבעלה) בִּבְתוּלֶיהָ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח" (שם, יג) וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (כתובות ל.) "עוֹשֶׂה הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַמְזֵר אֲפִלּוּ מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה". וּבֵאֲרוּ אֶת־זֶה, כְּגוֹן: שֶׁבָּעַל כֹּהֵן גָּדוֹל מִי שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה — שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו בַּעֲשֵׂה. לְפִי שֶׁהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה — עֲשֵׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. וְאָמְרוּ עוֹד (הוריות יא:): "וּמְצַוֶּה עַל הַבְּתוּלָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִיבָמוֹת (כט.), וּבִמְקוֹמוֹת בִּכְתֻבּוֹת (צז:) וְקִדּוּשִׁין (סח.).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְשִׁשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַכֹּהֵן מִלִּשָּׂא גְּרוּשָׁה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ" (שם, ז) וּכְשֶׁבָּא (ויש גורסין: כָּל־זְמַן שֶׁבָּא) עָלֶיהָ — חַיָּב מַלְקוּת.

הַמִּצְוָה הַקנ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַכֹּהֵן מִלִּשָּׂא זוֹנָה (שאינה בת ישראל או שנבעלה מישראל האסור לה), וְהוּא אָמְרוֹ: "אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ" (ויקרא כא, ז) וּכְשֶׁבָּא (ויש גורסין: כָּל־זְמַן שֶׁבָּא) עָלֶיהָ — חַיָּב מַלְקוּת.

הַמִּצְוָה הַקנ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַכֹּהֵן מִלִּשָּׂא חֲלָלָה (שנולדה מן הפסולים לכהונה וכן כשנבעלה לפסול מכהונה — מתחללת), וְהוּא אָמְרוֹ: "אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה" (שם); וּכְשֶׁבָּא (ויש גורסין: כנ"ל) עָלֶיהָ — חַיָּב מַלְקוּת.

~ יום חמישי כ' אייר ~

מצות לא תעשה שנג.

מצות עשה קמט.

הַמִּצְוָה הַשנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְעַנֵּג בְּאַחַת מִכָּל־הָעֲרָיוֹת וַאֲפִלּוּ בְּלִי בִּיאָה, כְּגוֹן הַחִבּוּק וְהַנִּשּׁוּק וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִפְּעֻלּוֹת הַזְּנוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּאַזְהָרָה עַל זֶה: "אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה" (ויקרא יח, ו) כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא תִתְקָרְבוּ אֲלֵיהֶם קִרְבָה הַמְּבִיאָה לְגַלּוֹת עֶרְוָה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אחרי שם): "לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יְגַלֶּה, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִקְרַב? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶל־אִשָּׁה בִּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב" (שם, יט), אֵין לִי אֶלָּא נִדָּה בַּל תִּקְרַב וּבַל תְּגַלֶּה, וּמִנַּיִן בְּכָל־הָעֲרָיוֹת שֶׁהֵן בְּבַל תִּקְרְבוּ וּבַל תְּגַלּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה". וְשָׁם (שם כט) נֶאֱמַר: "וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקְרְבוּ" יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין כָּרֵת עַל הַקְּרִיבָה — תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֹשֹׂת", לֹא

הַקְּרֻבוֹת. וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּאִסּוּר הַדְּבָרִים הַמְכֹעָרִים הָאֵלֶּה וְאָמַר: "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת" (שם, ל) אֲבָל אָמְרוּ: (בפסוק שנאמר כהקדמה לאיסור כל העריות) "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן וְגוֹ' לֹא תַעֲשׂוּ" (שם, ג), אֵינוֹ מַזְהִיר בִּשְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת בִּלְבַד, אֶלָּא מַזְהִיר בָּהֶם מֵהַתּוֹעֵבֹת עַצְמָן שֶׁבֵּאֵר אַחַר כָּךְ, כְּלוֹמַר שֶׁהֵבִיא שְׁנֵי לָאוִין כְּלָלִיִּים עַל כָּל־הָעֲרָיוֹת. וְכַאֲשֶׁר הִזְהִיר עַל מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן — וְזֶה כּוֹלֵל כָּל־מַה־שֶּׁהָיוּ עוֹשִׂים, הַשַּׁחִיתוּת וַעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וּמִרְעֶה הַמִּקְנֶה וְיִשּׁוּב הָאָרֶץ גַּם כֵּן, לְפִיכָךְ חָזַר וּבֵאֵר שֶׁאוֹתָם הַמַּעֲשִׂים שֶׁהִזְהַרְתִּיךָ מֵהֶם הֵם אֵלּוּ וְאֵלּוּ: עֶרְוַת לֹא תְגַלֶּה וְעֶרְוַת לֹא תְגַלֶּה (כלומר, פרט כל תועבה בפני־עצמה), וּכְמוֹ שֶׁבֵּאֵר בְּסוֹף הָעִנְיָן וְאָמַר: "כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ" (שם, כז). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "יָכוֹל לֹא יִבְנוּ בִּנְיָנוֹת וְלֹא יִטְּעוּ כְּרָמִים כְּמוֹתָם (וגם זה, לכאורה, כלול ב"מעשה ארץ כנען לא תעשו") — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְחֻקּוֹתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ" (שם, ג), לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בַּחֻקִּים הַחֲקוּקִים לָהֶם וְלַאֲבוֹתֵיהֶם". וְשָׁם אָמְרוּ: "וּמָה הָיוּ עוֹשִׂין? הָאִישׁ נוֹשֵׂא אִישׁ וְהָאִשָּׁה נוֹשֵׂאָה אִשָּׁה וְאִשָּׁה נִשֵּׂאת לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים". הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהַלָּאוִין הָאֵלֶּה שֶׁהֵם כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן לֹא תַּעֲשׂוּ הֵם אַזְהָרָה עַל בִּיאַת כָּל־הָעֲרָיוֹת עַל דֶּרֶךְ הַכְּלָל. וְחָזַר וְכָפַל אֶת־הַלָּאו בָּהֶן, כָּל־עֶרְוָה לְבַדָּהּ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אָנוּ אֵת כָּל־דִּינֵי הַמִּצְוָה הַזֹּאת בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (משנה ד) בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה וּבֵאַרְנוּ שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶם. וּמִמַּה־שֶּׁאַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁכָּל־אִשָּׁה שֶׁחַיָּבִים עַל בִּיאָתָהּ כָּרֵת — הֲרֵי הַנּוֹלָד מֵאוֹתָהּ הַבִּיאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִיּוּב כָּרֵת נִקְרָא: מַמְזֵר, וְהוּא שֶׁקָּרָאוֹ ה' מַמְזֵר, בֵּין שֶׁאוֹתָהּ הַבִּיאָה בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה — הַוָּלָד מַמְזֵר, חוּץ מִן־הַנִּדָּה בִּלְבַד שֶׁהַוָּלָד מִמֶּנָּה אֵינוֹ מַמְזֵר אֶלָּא נִקְרָא: בֶּן־הַנִּדָּה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר עִנְיָן זֶה בְּפֶרֶק ד' מִיבָמוֹת (מט:).

הַמִּצְוָה הַקמ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְדֹּק בְּסִמָּנֵי (הכשרות של) בְּהֵמָה וְחַיָּה, הֵינוּ: שֶׁיִּהְיוּ מַעֲלֵי גֵּרָה וּפַרְסָתָן סְדוּקָה, וְאָז מֻתָּר לְאָכְלָן. וְזֶה שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לִבְדֹּק אוֹתָן בְּסִמָּנִים אֵלּוּ — הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ וְגוֹ'" (שם יא, ב). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ — אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה וְאֵין בְּהֵמָה טְמֵאָה בַּאֲכִילָה, כְּלוֹמַר: אֵת שֶׁיֵּשׁ־בָּהּ סִמָּנִים אֵלּוּ — הִיא שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָהּ, מַשְׁמַע מִזֶּה, שֶׁאֵת שֶׁאֵין בָּהּ סִמָּנִים אֵלּוּ — אָסוּר לְאָכְלָהּ, וְזֶה לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, שֶׁהוּא עֲשֵׂה לְפִי הַכְּלָל שֶׁבְּיָדֵינוּ לְפִיכָךְ אָמְרוּ בְּסָמוּךְ לְלָשׁוֹן זֶה: "אֵין לִי אֶלָּא בַּעֲשֵׂה, מִנַּיִן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: אֶת־הַגָּמָל" — כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (קעב). הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁאָמְרוֹ "אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" — מִצְוַת עֲשֵׂה. וְהַכַּוָּנָה בְּמִצְוָה זוֹ הִיא מַה שֶּׁהִזְהַרְתִּי לְךָ, וְהוּא: שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ לִדְרוֹשׁ סִמָּנִים אֵלּוּ בְּכָל־בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְאָז יְהִא מֻתָּר לְאָכְלָהּ, וְדִין זֶה — הוּא הַמִּצְוָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (ו.) וּבְמַסֶּכֶת חֻלִּין (נט.).

~ יום שישי כ"א אייר ~

מצות עשה קנ. קנא. קנב.

מצות לא תעשה קעב. קעד.

הַמִּצְוָה הַק"ן — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְדֹּק גַּם בְּסִמָּנֵי הָעוֹף, וְהוּא שֶׁרַק כַּמָּה מִינִים מִמֶּנּוּ יִהְיוּ מֻתָּרִים. וְסִמָּנֵי הָעוֹף לֹא נֶאֱמְרוּ מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא הֵשֵׁגוּ בַּחֲקִירָה, כִּי כַּאֲשֶׁר אָנוּ מִתְבּוֹנְנִים בְּכָל־הַמִּינִים שֶׁנִּתְבָּאֵר אִסּוּרָם (בתורה, ובפרטות) אֶחָד אֶחָד, מוֹצְאִים אָנוּ בָּהֶם דְּבָרִים הַכּוֹלְלִים אוֹתָם ("צד השווה" — פרטים משותפים), וְהֵם סִמָּנֵי עוֹף טָמֵא וְזֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בָּעוֹפוֹת וְלוֹמַר: זֶה טָמֵא וְזֶה טָהוֹר — הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ (דברים יד, יא) — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה". הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁרָמַזְנוּ עָלָיו; וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חֻלִּין (נט.).

הַמִּצְוָה הַקנ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְדֹּק גַּם בְּסִמָּנֵי חֲגָבִים, וְהֵם הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה: "אֲשֶׁר לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו" (ויקרא יא, כא). וְעִנְיַן מִצְוָה זוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, וְהַפָּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ הוּא אָמְרוֹ: "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִמַּסֶּכֶת חֻלִּין (מז).

הַמִּצְוָה הַקנ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְדֹּק בְּסִמָּנֵי דָּגִים וְהֵם מְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה וְהוּא אָמְרוֹ: "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם" (שם שם, ט) וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא חֻלִּין (סו:): שֶׁאוֹכֵל דָּג טָמֵא עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. כִּי מִמַּה שֶׁאָמַר "זֶה אֱכוֹל' שׁוּמַע אֲנִי שֶׁדּוּלְתוֹ לֹא תֹּאכַל, וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה — עֲשֵׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁאָמְרוֹ "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ" — מִצְוַת עֲשֵׂה. וְהָעִנְיָן בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְתִּי לְךָ, שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּסִמָּנִים אֵלּוּ וְנֹאמַר: זֶה מֻתָּר לְאָכְלוֹ וְזֶה אֵינוֹ מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב וְאָמַר: "וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וְגוֹ'" (שם כ, כה) לֹא תְּהֵא הַבְדָּלָה אֶלָּא בַּסִּמָּנִים — לְפִיכָךְ יִהְיֶה כָּל־מִין וָמִין מֵאַרְבַּעַת מִינֵי הַסִּמָּנִין הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּלוֹמַר: סִמָּנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְסִמָּנֵי הָעוֹף, וְסִמָּנֵי חֲגָבִים, וְסִמָּנֵי דָּגִים. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ לְשׁוֹנָם, שֶׁקָּרָאוּ לְכָל־אֶחָד עֲשֵׂה לְבַדּוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: סִמָּנֵי דָּגִים, בְּפֶרֶק ג' מִמַּסֶּכֶת חֻלִּין (שם).

הַמִּצְוָה הַקע"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה, וְהוּא אָמְרוֹ (דברים יד, ה־ו): "אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וְגוֹ' אֶת־הַגָּמָל וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת וְאֶת־הַשָּׁפָן וְאֶת־הַחֲזִיר". אֲבָל שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא בָּא בָּהֶן לָאו בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל מִמַּה שֶׁאָמַר: "וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְגוֹ', מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" (שם יד, ו), יָדַעְנוּ שֶׁכָּל־מַה שֶּׁאֵין בּוֹ שְׁנֵי הַסִּימָנִים יַחַד מֻזְהָרִים עַל אֲכִילָתוֹ, אֶלָּא שֶׁהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁהוּא עֲשֵׂה, וּכְלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה — עֲשֵׂה, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. אֲבָל נֶאֱסְרָה עָלֵינוּ שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה וְחִיַּבְנוּ עַל אֲכִילָתָן מַלְקוּת בְּקַל וָחֹמֶר, שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים: וּמָה חֲזִיר וְגָמָל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימַן טָהֳרָה אֶחָד — לוֹקִין עָלָיו, קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁאֵין בָּהֶן סִימַן טָהֳרָה כְּלָל — שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן. וּשְׁמַע לְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני) בְּכָל־זֶה, אָמְרוּ: "אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" — אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה וְאֵין בְּהֵמָה טְמֵאָה בַּאֲכִילָה. אֵין לִי אֶלָּא בַּעֲשֵׂה, בְּלֹא־תַעֲשֶׂה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה", אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִנַּיִן? וְדִין (קל וחומר) הוּא: מָה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימַן טָהֳרָה הֲרֵי הֵן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהֶן סִימַן טָהֳרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן! נִמְצָאוּ: הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר — מִן־הַכָּתוּב, וּשְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה — מִקַּל־וָחֹמֶר: וְנִמְצֵאת מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶן — מִן־הַכָּתוּב (בלאו הבא מכלל עשה — עשה), וּמִצְוָה בְּלֹא־תַעֲשֶׂה — מִקַּל־וָחֹמֶר. אֶלָּא שֶׁקַּל־וָחֹמֶר זֶה לְגַלּוּיֵי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא (כלומר: ה"קל וחומר" מגלה את הנעלם לכאורה "בין השורות" והרי זה נחשב כאילו כתבה זאת התורה במפורש), כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּבִתּוֹ", כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה שלו — שיעור פח). וּלְפִיכָךְ כָּל־הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה טְמֵאָה מֵאֵיזֶה מִין מֵהֶן שֶׁיִּהְיֶה — לוֹקֶה מִדְּאוֹרַיְתָא. וְדַע זֹאת (כלומר: כיון שעיקר האיסור אנו יודעים גם מבלי ללמוד "קל וחומר" — אין זה בסתירה ל"אין מזהירין מן הדין" — ולוקה).

הַמִּצְוָה הַקע"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלֶּאֱכֹל עוֹף טָמֵא, וְהוּא אָמְרוֹ בְּאוֹתָם הַמִּינִים: "וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ" (ויקרא יא, יג). וְגַם הָאוֹכֵל מֵהֶם כְּזַיִת מִבְּשָׂרָם — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם הַשְּׁתַּיִם שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּפֶרֶק ג' מֵחֲלִין (נט.).

~ שבת קודש כ"ב אייר ~

מצות לא תעשה קעג. קעה.

קעו. קעז. קעח.

הַמִּצְוָה הַקע"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל דָּג טָמֵא, וְהוּא אָמְרוֹ בְּאוֹתָם הַמִּינִים מִן הַדָּגִים: "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת־נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ" (ויקרא יא, יא). וְהָאוֹכֵל מִבְּשָׂרָם כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקע"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף, כְּגוֹן הַזְּבוּבִים וְהַדְּבוֹרִים וְהַצְּרָעִין וְזוּלָתָם מִן הַמִּינִים הָאֵלֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ" (דברים יד, יט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף וְכוּ' — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה", וְהָאוֹכְלָם — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקע"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, כְּגוֹן הַתּוֹלָעִים וְהַחִפּוּשִׂיּוֹת וְהַדּוֹמֶה לָהֶם, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל" (ויקרא יא, מא). וְהָאוֹכֵל מֵהֶם מַשֶּׁהוּ (אם היתה זו בריה שלמה) — חַיָּב מַלְקוּת.

הַמִּצְוָה הַקע"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל הַשֶּׁרֶץ הַמִּתְהַוֶּה מִן־הָעִפּוּשִׁים, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מִין מְסֻיָּם וְאֵינוֹ נוֹלָד מִזָּכָר וּנְקֵבָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ" (שם, מד). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ — אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֶה וְרוֹבֶה", וְזֶהוּ הַחִלּוּק שֶׁיֵּשׁ בֵּין אָמְרוֹ "הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ" (לעיל אזהרה קעו) וּבֵין אָמְרוֹ "הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ". לְפִי שֶׁהַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ — הוּא הַשֶּׁרֶץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ הַמּוֹלִיד אֶת הַמִּין וַהֲרֵי הוּא מַשְׁרִיץ (מוליד שרצים) עַל הָאָרֶץ; וְהַשֶּׁרֶץ הָרוֹמֵשׂ — הוּא הַשֶּׁרֶץ הַמִּתְהַוֶּה מִן־הָעִפּוּשִׁים שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד כָּמוֹהוּ, וְגַם הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקע"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בַּעֲלֵי הַחַיִּים הַמִּתְהַוִּים בְּתוֹךְ הַזְּרָעִים וְהַפֵּרוֹת מִשֶּׁיֵּצְאוּ וְיִרְמְשׁוּ עַל פְּנֵי אוֹתוֹ הַזֶּרַע אוֹ אוֹתוֹ הַפֶּרִי, אֲפִלּוּ מְצָאנוּם אַחַר־כָּךְ בְּתוֹךְ הָאֹכֶל — אָסוּר לְאָכְלָם, וְהָאוֹכְלָם — לוֹקֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם" (שם יא, מב). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "לְהָבִיא אֵת שֶׁפֵּרְשׁוּ לָאָרֶץ וְחָזְרוּ".

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

'בְּמִקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל' משמע שגם אלו שעדיין היו במקור ברכו את ה' כשהיו במקהלות על הים. (שואלת הגמרא, וְהָא לֹא חָזוּ. משיבה הגמרא, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, כְּרֵם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא – מראה הַמְּאִירָה וְרָאוּ).

שנינו במשנה, כּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב כּוֹ'. את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר "הן יקטלני לו אייחל", ועדיין הדבר שקול, 'לו' אני מצפה או איני מצפה. מקשה הגמרא, וְלִיחֲזֵי הַאי 'לֹא' כיצד הוא כתוב, אִי בְּלָמֶ"ד לֹא' הוּא, שפירושו איני מצפה, וְאִי בְּלָמֶ"ד וְי"ו כְּתִיב, 'לוֹ' הוּא שפירושו שמצפה, ומפני מה אומרת המשנה הדבר עדיין שקול, וצריך להביא פסוק נוסף.

דוחה הגמרא את הקושיא, וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֶ"ד אֶל"ף, לֹא הוּא, אֶלָּא מֵעַתָּה, 'בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר', דִּכְתִיב 'לא' בְּלָמֶ"ד אֶל"ף, הָכִי נַמִּי דְּלֹא הוּא, האם תפרש שהכוונה היא שהקדוש ברוך הוא אינו נמצא עמהם בצרתם, וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, שכך הוא הפירוש, וְהָכְתִיב בהמשך הפסוק, 'וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם', הרי שהקדוש ברוך הוא כן נמצא ומושיע להם בצרתם. אֶלָּא (לָאו), מַשְׁמַע הָכִי, וּמַשְׁמַע הָכִי – פעמים שהכוונה כך ופעמים שהכוונה כך, לכן אומרת המשנה הדבר עדיין שקול.

תַּנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נֶאֱמַר 'יְרֵא אֱלֹהִים' בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר 'כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אתה' בְּאַבְרָהָם, מַה יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם מֵאַהֲבָה, אַף יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאִיּוֹב מֵאַהֲבָה, וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלָן שמאהבה, דִּכְתִיב 'זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבִי'.

שואלת הגמרא, מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה. ומשיבה, אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה העושה מיראה, תָּלוּי זכותו ומגינה לְאֶלֶף דּוֹר שלאחריו, וְזֶה העושה מאהבה, תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר. ומנין שכך הוא, כיון שהָכָא כְּתִיב, 'לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי' הרי שלאוהביו הוא תולה אלפים, וְהָתָם כְּתִיב, 'וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר' הרי שלשומרי מצוותיו שאינם עושים מאהבה אלא מיראה, תולה אלף.

מקשה הגמרא, הָתָם נַמִּי – בפסוק של אלף דור כְּתִיב 'לְאוֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר'. מתרצת הגמרא, הַאי לְדַסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדַסְמִיךְ לֵיהּ – 'לאלפים' סמוך 'לאוהבי', ו'לאלף דור' סמוך 'ולשומרי מצוותי'.

הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקְרְיוּן בְּחֶלְמָאי – הקריאו לי בחלומי את הפסוק 'מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ', וְחַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקְרְיוּן בְּחֶלְמָאי 'וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְיַעֲלֹצוּ בְךָ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ'. אָמַר לְהוּ רבא, תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנַן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן – שניכם צדיקים גמורים, אלא שמַר עובד את הקדוש ברוך הוא מֵאַהֲבָה, ולכן הקריאו לו 'ויעלצו בך אוהבי שמך', וּמַר עובדו מִיִּרְאָה, ולכן הקריאו לו 'אשר צפנת ליראיך'.

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא פרק שישי

הפרק עוסק בדיני העדות על סוטה.

משנה. מִי שֶׁקִּנְּאָה לְאִשְׁתּוֹ שלא תיסתר עם פלוני, וְנִסְתְּרָה אחר קינויו, אֲפִילּוּ שָׁמַע על כך שנסתרה מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ, כלומר שלא שמע בעדות גמורה אלא רק מעד אחד, ואף אם הוא פסול לעדות כגון עבד או שפחה, אם בעלה אינו רוצה להשקותה, אזי יוֹצִיא את אשתו בגט, וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רבי אליעזר סובר בזה כשיטתו בתחילת המסכת שאין צריך עדות גמורה על הסתירה, וגם הפסולים לעדות נאמנים בזה, כמו שנאמנים להעיד על טומאתה, משום שסתירה הוקשה לטומאה, לפיכך נאסרת לבעלה בעדותם עד שישקה אותה מים המאררים, ואם אינו רוצה להשקותה, יוציא ויתן כתובה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אינה נאסרת לבעלה אם אין שני עדים כשרים על הסתירה, אולם יכול לקיימה רק עַד שֶׁיִּשָּׂאוּ וְיִתְּנוּ בָהּ מִזּוֹרוֹת בַּלְּבָנָה – שנשים השוזרות חוטי פשתן בלילה, ישאו ויתנו, כלומר ידברו על פריצותה, שבהגיע למצב זה, מכוער הדבר, ויוציאה בגט, שהרי במצב כזה שנושאות ונותנות בה מוזרות בלבנה, אין המים המאררים בודקים אם זינתה, כמו שלמדנו לעיל.

אם אָמַר עֵד אֶחָד, אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת בסתירה זו שעליה העידו שני העדים לפי רבי יהושע או בסתירה שנודעה על פי עוף הפורח לפי רבי אליעזר, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, כי אחרי שקיבלנו עדות שנסתרה, עד אחד נאמן להעיד שנטמאה, משום שרגליים לדבר, ואין צורך לבודקה, ונאמנותו היא אף להפסידה כתובתה, וכפי שנדרש מהפסוקים בהמשך המשנה. ממשיכה המשנה, וְלֹא עוֹד, ולא רק עד כשר נאמן, אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה המעידים שנטמאה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין שנטמאה ואינה שותה, ונאמנים אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. ממשיכה המשנה, חֲמוֹתָהּ, וּבַת חֲמוֹתָהּ, וְצָרָתָהּ, וְיִבְמָתָהּ, וּבַת בַּעֲלָהּ מאשה אחרת, אף ששונאות אותה ואינן נאמנות בשום עדות שהיא לרעתה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת לעדות זו שנטמאה כשנסתרה, אבל וְלֹא נאמנות נשים אלו לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, שהואיל ושונאות אותה, אינן נאמנות להפסידה, אֶלָּא נאמנותן היא רק לעניין שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה.

המשנה מביאה את הדרשה לכך שעד אחד ואפילו פסול לעדות נאמן שנטמאה במקרה שכבר הועדה שנסתרה, ומקדימה לבאר, שלולי גזירת הכתוב היינו מצריכים לכך שני עדים. שֶׁהָיָה בַּדִּין שנאמר שעד אחד לא יהיה נאמן שנטמאה, מקל וחומר, וּמָה אִם

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' ב

לעיל: תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁחִיטַת בהמה על ידי כּוּתִי, מוּתֶּרֶת לכתחילה. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשִׁיּשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, ומשגיח כל זמן השחיטה, אֲבָל בָּא וּמְצָאוֹ שֶׁשָּׁחַט כבר, בדיעבד יכול לסמוך על בדיקה, כיצד, חוֹתֵךְ כַּוֵּית וְנוֹתֵן לוֹ, אם אֲכָלוֹ, מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ. וְאִם לָאוּ, אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ. שהכותים נזהרים במצות שחיטה, אך חשודים להאכיל נבילה לאחרים, ולכן כאשר הכותי אוכל, זה מוכיח שנשחטה יפה, ואם אינו אוכל חוששים שהיא נבילה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ – אותה הוראה בדוגמא נוספת, מָצָא בְּיָדוֹ של הכותי

סוטה. פרק חמישי - כשם שהמים דף לא עמוד א

רש"י

בְּמַקְהֵלוֹת. כְּשֶׁנִּקְהֲלוּ עַל הַיָּם: **מִמְּקוֹר.** אַף אוֹתָם שֶׁבַּמְּקוֹר: **וְלֵיחֱזֵי הַאי לֹא כוּ'.** וְאַמַּאי אָמַר הַדָּבָר עֲדַיִין שָׁקוּל: **ה"נ דְּלֹא הוּא.** וְה"ק קְרָא אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְצָרָתָם וְלֹא צַר בָּהּ: **בְּאַבְרָהָם.** כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה (בְּרֵאשִׁית כב): **תָּלוּי.** זְכוּתוֹ לְדוֹרוֹתָיו לְהָגֵן עֲלֵיהֶם עַד אַלְפַּיִם דּוֹר: **לַאֲלָפִים לְאוֹהֲבֵי.** סָמַךְ אוֹהֲבָיו לָאֲלָפִים, וְאִידָךְ קְרָא סָמַךְ לְאֶלֶף דּוֹר אֶל שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו, דְּהַיְינוּ מִיִּרְאָה, וְאֵין אֵלּוּ דּוֹמִין לְפָרוּשׁ מֵאַהֲבָה לְפָרוּשׁ מִיִּרְאָה (לְעֵיל קַף כב:), דְּהַנְהוּ מֵאַהֲבַת שָׂכָר וּמִיִּרְאַת פּוּרְעֲנוּת הַקְּלָלוֹת וְהָעֳנָשִׁין, וְהָכָא מֵאַהֲבַת הַמָּקוֹם וּמִיִּרְאָתוֹ שֶׁמּוֹרָאוֹ גָּדוֹל וּמֻטָּל עַל הַבְּרִיּוֹת: **וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ וְגוֹ'.** סֵיפֵיהּ דִּקְרָא וְיַעְלְצוּ בְךָ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ:

הַדְרָן עֲלָךְ כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם

מַתְנִי' מִי שֶׁקִּנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה. אִם לְאַחַר שֶׁקִּנֵּא לָהּ נִסְתְּרָה: **אֲפִי' שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ.** שֶׁנִּסְתְּרָה יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר בְּפ"ק (לְעֵיל קַף ב:) סְתִירָה לֹא בָּעֲיָא עֵדוּת וַאֲפִלּוּ עֶבֶד וַאֲפִלּוּ שִׁפְחָה נֶאֱמָנִין, דְּהַיְינוּ נַמִּי בְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ, דְּאִיתְּקַשׁ לְטֻמְאָה דְּכֻלְּהוּ מְהֵימְנֵי בָּהּ, הִלְכָּךְ נֶאֶסְרָה עָלָיו וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר עַד שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה.** כְּלוֹמַר מִשּׁוּם סְתִירָה שֶׁאֵין בָּהּ ב' עֵדִים אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו, וְר' יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר מַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם. מִיהוּ כְּשֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה בִּפְרִיצוּתָהּ מְכוֹעָר הַדָּבָר וְתֵצֵא, דְּהָא אֲפִלּוּ מַיָּא תּוּ לֹא בָּדְקֵי לָהּ כִּדְתַנְיָא בְּפ"ק (לְעֵיל קַף ו:) וּטְהוֹרָה הִיא וְלֹא שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה: **אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת.** בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שֶׁהִיא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר ע"פ עוֹף הַפּוֹרֵחַ: **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.** דְּעַד אֶחָד נֶאֱמָן בָּהּ אַף לְהַפְסִידָהּ כְּתֻבָּתָהּ שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר, וּמִקְרָאֵי יַלְפִינָן לָהּ לְקַמָּן בְּמַתְנִי': **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים אַף לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ.** שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה וְלֹא תִּטּוֹל כְּתֻבָּתָהּ: **חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ.** אֵשֶׁת אֲחִי בַּעֲלָהּ, אַף הִיא כְּצָרָתָהּ וְשׁוֹנְאָתָהּ שֶׁדּוֹאֶגֶת הֵימֶנָּה שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת צָרָתָהּ, אִם יָמוּת בַּעֲלָה בְּלֹא בָּנִים תִּתְיַיבֵּם לְבַעֲלִי, וּבַת בַּעֲלָהּ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אֵלּוּ חָמֵשׁ נָשִׁים שׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ. וּבִיבָמוֹת (קַף קיז:) מְפָרֵשׁ טַעְמָא אַמַּאי סָנוּ לָהּ. וְאֵינָן נֶאֱמָנוֹת לָהּ לְשׁוּם עֵדוּת שֶׁהִיא לְרָעָתָהּ: **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת.** לָהּ לְעֵדוּת זוֹ, שֶׁהַתּוֹרָה הֶאֱמִינָה כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וּמִיהוּ לֹא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ הוֹאִיל וְשׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **שֶׁהָיָה בַּדִּין.** שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱמָן בָּהּ עַד אֶחָד אִם לֹא מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֶלָּא עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה: **אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם.** כִּדְבָעֵינָן לְמֵימַר מִגְּזֵרָה שָׁוָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא: **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה.** טֻמְאָה: **כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** נֶאֱמָן בָּהּ. וּבִגְמָרָא יַלְפִינָן לָהּ דְּהָכֵי קָאָמַר, תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא אֶחָד, וְקָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה לְמֵיסְרָהּ, אַלְמָא מְהֵימָן:

שאוסרתה

תוספות

ואידך דהיינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נפקא אלמא דלר' יוסי הגלילי נמי עוברים אומרים שירה ובפ"ק דכתובות (דף ז:) דריש לה דברכת חתנים בעשרה מדהוי מצי למיכתב מבטן ישראל וכתיב ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסיים הכי ואותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להן הקב"ה באו וראו את השירה כיון שראו את ישראל פתחו אף הן ואמרו שירה שנאמר ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו' ור"ש בן אלעזר [מנסיא] אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה:

גדול העושה מאהבה. בירושלמי (ברכות פ"ט) ר"ע הוה מתדין קמיה טורנוסרופוס הרשע אתת עונתא דקרית שמע שרי קרי וגחך א"ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין את א"ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא ענתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגחיך:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה. פרק זה היה הגון שיהא שנוי ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה בבא דאלו אסורות לאכול בתרומה ואח"כ היה לו לשנות כיצד עושה לה וכל הסדר אבל תימה דלאחר ששנה שבדקוה המים הוא חוזר לקינוי, ה"ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי מסתברא ונראה דה"פ מאחר שקינא לה אפילו קודם סתירה שמע פריצותא שהרי עכשיו קצת רגלים לדבר מכוער הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו ובענין זה מצוה לגרשה דאפילו לב"ה [דאמר אפילו אם] הקדיחה תבשילו היינו רשות מיהו מצוה ליכא אלא בכה"ג ואם מקיימה דומה לאדם שנפל זבוב לתוך תמחוי שמוצצו ואוכלו ולבית שמאי חובה הואיל וקינא לה רגלים לדבר מיהו כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי שפיר דרבי יהושע אבל לפירוש רבינו שלמה דפירש משקינא לה אפי' שמע מעוף הפורח שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין בעידי סתירה ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובתה וכי היה רבי יהושע מחייב כתובה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה והלא אין המים בודקין אותה כדאמרינן בפרק קמא (לעיל דף ו:) ומאחר שהיא גרמה שתיאסר עליו ואין יכולה לשתות הויא כארוסה ושומרת יבם שלא שותות ולא נוטלות כתובה מיהו מצי למימר הא דאמרינן אין המים בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דוקא לאחר קינוי ועידי סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה נושאות ונותנות בפריצותה:

כאן

"בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל". וְהָא לֹא חָזוּ? אָמַר ר' תַּנְחוּם: כֶּרֶס נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְרָאוּ: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס לֹא עָבַד אִיּוֹב כוּ': וְלֵיחֱזֵי הַאי "לֹא", אִי בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב, לֹא הוּא. אִי בְּלָמֵ"ד וָי"ו כְּתִיב, לוֹ הוּא? וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף, לֹא, הוּא? אֶלָּא מֵעַתָּה "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר" דִּכְתִיב בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף, הָכִי נַמִּי "לֹא" הוּא? וְכִי תֵימָא הָכִי נַמִּי? וְהָכְתִיב "וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם"! אֶלָּא לָאו, מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי. תַּנְיָא ר' מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר "יְרֵא אֱלֹהִים" בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר "יְרֵא אֱלֹהִים" בְּאַבְרָהָם. מַה "יְרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם, מֵאַהֲבָה. אַף "יְרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאִיּוֹב, מֵאַהֲבָה. וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלַן? דִּכְתִיב "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי". מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה? אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר, וְזֶה תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר. הָכָא כְּתִיב: "לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי", וְהָתָם כְּתִיב: "וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר". הָתָם נַמִּי כְּתִיב "לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר"? הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ. הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דְּהָווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיּוּן בְּחֶלְמַאי "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". וְחַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיּוּן בְּחֶלְמַאי "וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנֵּנוּ וְיַעְלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ". אָמַר לְהוּ: תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנָן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן. מָר מֵאַהֲבָה, וּמָר מִיִּרְאָה:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שֶׁקִּינֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה, אֲפִילּוּ שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר. ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה. אָמַר עַד אֶחָד "אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ וּבַת בַּעְלָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת. וְלֹא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה. שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם עֵדוּת רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֵד אֵין בָּהּ", כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה: וּמָה אִם

עדות

סוטה. פרק שישי - מי שקינא דף לא עמוד ב

תוספות

כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא דהכא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון ואע"פ שלא עשו ע"י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי משמע לפירוש רש"י והא בפרק האשה שהלכה (יבמות דף קיז:) תנן עד אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמ' טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר עולא וכו' ומשני הכי קאמר עד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהתירה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי דהא ניסת בנתיים ואפ"ה בכה"ג בזה אחר זה אם לא ניסת לא תנשא אא"כ התירוה לינשא דאמר לא תצא מהתירה הראשון ופירש נמי רש"י התם דדוקא שהתירוה קודם שיבא עד השני המכחישו אבל אם קודם שהתירוה מודה עולא דלא סמכינן אקמא דאכתי לא אחשביניה כתרי להכי נראה לפרש הכא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון והורו ע"פ עדותו מיהו תימה עולא גופיה דאמר הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה למימר הכי והא מתניתין לא משמע ששהה השני אחר הראשון עד שהורו ואסרוה עליו ואמרו אינה שותה וי"ל דמתניתין בסתם קתני אי נמי רבי יצחק ועולא הוה מתרצי לההיא דהאשה זוטא כדמתרצי אליבא דר' יוחנן בפ' שני דכתובות (דף כב:) משום לזות שפתים וההיא דהאשה רבה (יבמות דף פח:) לא דמיא לתרוייהו משום דגברא אתי וקאי:

הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא. נראה האי דלא דחי ליה בזה אחר זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דסיפא דשנים אומרים נטמאת וא' אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה במאי מוקמת לה ע"כ בבת אחת מאי קמ"ל היינו רישא הילכך צריך לתרוצי כר' נחמיה בין לר' יצחק בין לר' חייא הני תרתי בבי דסיפא תימה היכי הוה מתרץ ר' יצחק מתני' דפרק אמרו לו (כריתות דף יא:) דתנן עד אמר אכל ועד אמר לא אכל אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי כיון דהאמינה תורה עד אחד דנפקא לן מאו הודע אליו חטאתו (ויקרא ד) חטאת הוי ליה לאיתויי בשלמא רבי חייא הוה מוקי לה בבת אחת. ירושלמי גידל בר בנימן בשם רב אמר בכל מקום שהכשירו עד אחד עדות האשה כאיש האיש מכחיש את האשה והאשה מכחשת את האיש דתנן עד א' אמר נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ועד א' אמר לא נטמאת תנא דבי רבי אומר כן ותו בירושלמי עד אחד אמר נטמאת ועד אחד אמר לא נטמאת שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן כאן לא היתה שותה ובעגלה ערופה היו עורפין וטעמא מפני שכאן רגלים לדבר ומסיק נמי התם דבעידי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפני שרגלים לדבר:

מהו

רש"י

עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, הֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד. עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים... יָקוּם דָּבָר". מַה לְּהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן פִּי שְׁנַיִם. עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וְעֵד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "נִטְמֵאת" וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶחָד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה

גמ' הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר"? תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהּ" בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בְּסִתִּירָה מִיבָּעֵי לֵיהּ? הָכִי נָמִי קָאָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהּ" בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בְּסִתִּירָה. וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סִתִּירָה, דְּלֹא מְהֵימַן עֵד אֶחָד, מְנָלַן? נָאֱמַר כָּאן "דָּבָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דָּבָר". מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים: עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת: טַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, הָא לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עֵד אֶחָד מְהֵימַן, מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְעֵד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד"? זֶה בְּנָה אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפָרֵוט לְךָ הַכָּתוּב "אֶחָד". וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא חַד, "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" אֲסוּרָה. וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עֵד אֶחָד מְהֵימַן, אִידְּךָ הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ? וְהָא אָמַר עוּלָּא: כָּל מָקוֹם שֶׁהָאֲמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם! אֶלָּא אָמַר עוּלָּא: תְּנֵי, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְכֵן אָמַר רַ' יִצְחָק, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְרַ' חִיָּיא אָמַר הָיְתָה שׁוֹתָה. לְרַ' חִיָּיא קַשְׁיָא דְעוּלָּא? לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּבַת אַחַת, כָּאן, בְּזֶה אַחַר זֶה. תְּנַן, עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת" הָיְתָה שׁוֹתָה, הָא חַד וְחַד, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. תִּיבְּתָא דְּרַ' חִיָּיא! אָמַר לְךָ רַ' חִיָּיא: וְלִיטַעֲמִיךָ, אֵימָא סֵיפָא, שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶלָּא כּוּלְּהוּ בִּפְסִולֵי עֵדוּת

וְרַ' נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַ' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהָאֲמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי, כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין.

והכא

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עֵדוּת רִאשׁוֹנָה – על הסתירה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ** על בעלה **אִיסּוּר עוֹלָם**, אלא רק עד שתשתה ותמצא טהורה, **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שהעידו שנטמאה לאחר שהועדה שנסתרה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ** לבעלה **אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה יותר, האם **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם**. אך דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לפיכך כתוב 'וְעֵד אֵין בָּהּ', לומר שכָּל **עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** שנטמאה, העדות נאמנת, אפילו היא של עד אחד.

מקשה המשנה שיש לומר ההפך, **קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעָתָּה** – מאחר ולמדנו שלטומאה מספיק עד אחד, נלמד קל וחומר לעדות סתירה שיספיק עד אחד, וכך נלמד את הקל וחומר, **וּמָה אִם עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שנטמאה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה, **חֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד**, כמו שדרשנו, **עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – שנסתרה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא קלה יותר, האם **אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד**. דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים או על פי שלשה עדים יָקוּם דָּבָר", דורשים גזירה שווה 'דבר' 'דבר' להשוות בין עדות על אשה שמצא בה ערות דבר, כגון עדות זו שנסתרה, ובין עדות ממון, **מַה לְּהַלָּן**, בעדות ממון, **עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן**, על **פִּי שְׁנַיִם**.

אם **עֵד אוֹמֵר** 'ראיתי שהאשה **נִטְמֵאת**', **וְעֵד** אחר **אוֹמֵר** 'לא **נִטְמֵאת**', או אם **אִשָּׁה** מעידה עליה **וְאוֹמֶרֶת** 'נִטְמֵאת', **וְאִשָּׁה** אחרת **אוֹמֶרֶת** 'לא נִטְמֵאת', **הֲרֵי הָיְתָה שׁוֹתָה**, שכיון שהעדים מכחישים זה את זה, ממילא זה ספק בכל סוטה, ושותה. אם **אֶחָד אוֹמֵר** 'נִטְמֵאת', **וּשְׁנַיִם** מכחישים אותו **וְאוֹמְרִים** 'לא נִטְמֵאת' בפניך, שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד, גם אנו היינו עמך, ובפנינו לא נטמאת', **הֲרֵי הָיְתָה שׁוֹתָה**, שהרי נסתלקה עדותו ובטלו דבריו של העד האחד מפני השנים, ויש עדיין ספק שמא נטמאה קודם שבאו העדים ומצאום, לפיכך שותה כסוטה רגילה. אם **שְׁנַיִם אוֹמְרִים** 'נִטְמֵאת', **וְאֶחָד אוֹמֵר** 'לא נִטְמֵאת', **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, שאין אחד נאמן נגד השנים.

גמרא. שנינו במשנה שלדברי רבי יהושע לומדים מגזירה שוה 'דבר' 'דבר', שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה. מקשה על כך הגמרא, **הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' – וכי הלימוד לדברי רבי יהושע שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה לומדים מהגזירה שוה, הרי בפסוק עצמו ממנו דורשים שהעד נאמן שנטמאה יש לימוד אחר לזה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ועד אין בָּהּ', שזה מיעוט, דווקא **בָּהּ**, בעדות שנטמאה, עד אחד נאמן, **וְלֹא בְּקִינּוּי**, ודווקא **בָּהּ** הוא נאמן, **וְלֹא בְּסִתִּירָה**, שאין עד אחד נאמן להעיד שקינא לה בעלה או שנסתרה, אלא צריך שני עדים כשאר כל עדויות שבתורה, ואת המיעוט הזה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היתה המשנה צריכה להביא, ומדוע דרשה זאת המשנה מ'דבר' 'דבר'. מתרצת הגמרא, **הָכִי נָמִי קָאָמַר** – כך אכן אומרת גם משנתינו, 'תַּלְמוּד לוֹמַר בָּהּ, בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בְּסִתִּירָה', ובאמת מכאן נדרש הדין, אלא שמילים אלו חסרות במשנה. והגזירה שוה מלמדת דין אחר, וגם הוא חסר בגירסתינו, וכך צריך להוסיף במשנה, 'עדות על **טוּמְאָה בְּעֵלְמָא**, שהאשה נטמאה, **בְּלֹא** שהיה **קִינּוּי וּבְלֹא** שהיתה **סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימַן עֵד אֶחָד** – שבזה, הדין הוא שאין עד אחד נאמן, **מְנָלָן** – מנין לומדים זאת'. על כך אמרה המשנה, 'נֶאֱמַר כָּאן' 'כי ימצא בה ערות **דָּבָר**', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** 'על פי שני עדים וגו' יקום **דָּבָר**', **מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים, אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים**', והגזירה שוה נאמרה לגבי דין זה, שעד אחד אינו נאמן להעיד על אשה שנטמאה כשבעלה לא קינא לה, ורק אם קינא לה ונסתרה נאמן, כמו שדרשה המשנה מ'ועד אין בה', כי אז יש רגליים לדבר.

שנינו במשנה, שאם **עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת**, ועד אחר אומר לא נטמאת, היתה שותה. מדייקת הגמרא, **טַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ** – רק מטעם שהראשון הוכחש היא שותה, **הָא** אם **לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עֵד אֶחָד מְהֵימַן** שנטמאת. מבררת הגמרא, **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** שעד אחד נאמן לומר שנטמאת. ומבארת הגמרא, **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, 'וְעֵד אֵין בָּהּ' **בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, שכוונת הפסוק היא שאין עדות גמורה של שני עדים שזינתה. דנה הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ** אולי **אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד**, שכוונת הפסוק שאין אפילו עד אחד שזינתה. וכדי לברר את כוונת הפסוק מביאה הברייתא עוד דרשה אחרת, **תַּלְמוּד לוֹמַר, לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ וְגוֹ'**", והיה מקום להקשות על פסוק זה, **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר** 'לא יָקוּם עֵד', וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ** כבר **שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** 'אֶחָד'. אלא **שֶׁזֶּה בָּנָה אָב** – לימוד של 'בנין אב', **שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** 'עֵד', **הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפֹרֵט לְךָ הַכָּתוּב** 'אֶחָד'. ועל פי זה חוזרת הגמרא ומבארת את הפסוק 'ועד אין בה והיא לא נתפשה', **וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ** – הכוונה ב'עד אין בה' היא שאין עדות של שנים, **אֶלָּא** רק **חַד** מעיד בה שנטמאה, והפסוק ממשיך, 'וְהִיא **לֹא נִתְפְּשָׂה**', כלומר שלא היתה אנוסה ולכן היא **אֲסוּרָה**. הרי שהאמינה כאן התורה לעד אחד ואסרה את האשה מחמת עדותו.

מקשה הגמרא על דין המשנה שהעד השני האומר 'לא נטמאת' יכול להכחיש את הראשון האומר 'נטמאת' ולכן היא שותה, **וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עֵד אֶחָד מְהֵימַן** שנטמאה, אם כן **אֵידָךְ, הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ** – השני, איך יכול להכחישו, **וְהָא אָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁהֲאֲמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן** תוקף של **שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד** המכחישו נחשבים **בְּמָקוֹם שְׁנַיִם**. עונה הגמרא, **אֶלָּא אָמַר עוּלָּא, תְּנִי** – אכן יש לשנות במשנתינו 'לא **הָיְתָה שׁוֹתָה**', ולא כמו ששנינו 'היתה שותה', כי באמת הראשון נאמן כשנים שנטמאה, והשני שהוא רק עד אחד אינו יכול להכחישו. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק**, שצריך לשנות 'לא **הָיְתָה שׁוֹתָה**'. **וְרַבִּי חִיָּיא אָמַר**, הגירסא נשארת 'הָיְתָה שׁוֹתָה'. שואלת הגמרא, **לְרַבִּי חִיָּיא קַשְׁיָא דְּעוּלָּא**, שכיוון שהאמינה תורה את הראשון על כך שנטמאה, הרי הוא כשנים, כפי שלימד עולא, אם כן מדוע שותה. עונה הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** במשנתינו, מדובר שהעידו שניהם **בְּבַת אַחַת**, שבתוך כדי דיבור מאז שהעיד הראשון, העיד גם השני, שאז בטלו דבריו של הראשון מיד, כי עדיין לא הספיקה עדותו להתקיים בבית דין, שלא האמינה תורה עד אחד אלא אם העיד עדותו ויצא בלי שיוכחש, ורק באופן זה כבר לא ניתן להכחישו בעד אחד. לפיכך במשנתינו אין לראשון תוקף של שנים. ואילו **כָּאן** בדברי עולא שעד אחד נחשב כשנים, מדובר ששני העדים באו להעיד **בָּזֶה אַחַר זֶה**, ורק על מקרה כזה אומרים שאין דבריו של אחד במקום שנים.

הגמרא מקשה על רבי חייא מהמשך משנתינו, **תְּנַן, עֵד אוֹמֵר** 'נִטְמֵאת', **וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים** 'לא נִטְמֵאת', **הָיְתָה שׁוֹתָה**. ויש לדייק מזה, דווקא אם הכחישוהו שנים היתה שותה, **הָא חַד וְחַד** – במקרה שרק אחד הכחישו, דהיינו במקרה הקודם במשנה, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, וכך יש ודאי לגרוס שם. ובהכרח אי אפשר לגרוס שם 'היתה שותה', כי אם זו הגירסה שם, אזי קשה מה חידשה המשנה במקרה השני, ששנים יכולים להכחיש את העד הראשון, הרי כבר למדנו מהמקרה

המשך בעמוד 284

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וְהָכָא – מה שאמרה המשנה 'אחד אומר נטמאת, ושנים אומרים לא נטמאת, היתה שותה', **בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא** – שאשה היא שבאה ראשונה ואמרה 'נטמאת', ולכן הולכים אחר רוב דעות של הפסולים ומקבלים את עדות השנים, **וְתָרְצָה לְדִבְרֵי נְחֶמְיָה הָכִי** – ה'איכא דאמרי' יפרשו את דברי רבי נחמיה לפי דעתם כך, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֵלֵךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת, כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד**, דהיינו דוקא כשגם העד הראשון היה אשה או עד פסול אחר מקבלים את עדותן של שתי הנשים, **אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** הכשר לעדות, **כִּי פַּלְגָּא וּפַלְגָּא דָּמֵי**, כלומר, כל אחת מעדויות אלו נחשבת כאילו היא של עד אחד, ואין הולכים אחר רוב דעות.

הגמרא שבה לדון בגוף תירוצו של רבי חייא, ששני המקרים האחרונים במשנה עוסקים בפסולי עדות, ומקשה על כך הגמרא, **וְתַרְתֵּי** – שתי המקרים שאמרנו שעוסקים **בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי**, הרי כדי לומר שהולכים בפסולים אחר הרוב היה מספיק למשנה להביא דוגמא אחת. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתִימָּא, כִּי אָזְלִינַן בָּתַר** – מה שהולכים אחר **רוֹב דֵּעוֹת** נאמר רק **לְחוּמְרָא** – אם לפי רוב הדעות צריכה לשתות, **אֲבָל לְקוּלָּא** – אם לפי רוב הדעות יש להקל מעליה שלא תשתה, כגון כששתים אומרות 'נטמאת' ועד אחד אומר 'לא נטמאת', אולי בזה **לֹא אָזְלִינַן** אחר רוב דעות, אלא נשאיר את הענין בספק בגלל שהיתה הכחשה כל שהיא, ותשתה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שהולכים גם במקרה כזה אחר רוב דעות, ואינה שותה, כי הדין נאמר בין לחומרא ובין לקולא.

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין פרק שביעי

מִשְׁנָה. דְּבָרִים אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן – בכל שפה, ואין צריך לאומרם בלשון הקודש, **פָּרָשַׁת סוֹטָה** – מה שאומר הכהן לסוטה, כמפורש בפסוקים, "והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה, אם לא שכב וכו'", ואינו צריך לומר לה כדרך שכתוב בלשון הקודש, אלא אפילו בשפה אחרת. **וְוִידּוּי מַעֲשֵׂר**, שמצווה להתוודות בפסח של שנה רביעית ושביעית של מחזור השמיטה, שאז הזמן שחייב להוציא ולבער מן הבית את כל מעשרותיו של גידולי קרקע ולעשות בכל אחד כדינו, ואחר כך אומר הוידוי 'ביערתי הקודש מן הבית וכו'" הכתוב בתורה, ויכול לאמרו בכל שפה, ואין אומרים שהכתוב חייבו לומר דווקא בלשון זו הכתובה. **קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת** – אם חבירו ביקש שיעיד עבורו בתביעת ממון שתבע בבית דין, ונשבע בשקר שאינו יודע עדות זו, או שהלה השביעו שיעיד עבורו וכפר בשקר שאינו יודע, חייב קרבן 'עולה ויורד' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. **וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** – שכפר לחבירו על תביעת פיקדון או ממון ונשבע על כך בשקר, או שהשביעו התובע וכפר בשקר, מתחייב קרבן 'אשם גזילות' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. ואף בדברים שנסדר ונכתב מצוות דיבורם בתורה, אין צריך לאומרם בלשון הקודש, כפי שלומדת הגמרא על פי הנאמר בהם.

וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**, ואינם נלמדים מהדברים הקודמים לאומרם בכל לשון, משום שנכתב בהם לימוד לעכב שלא לומר אותם בלשונות אחרים, **מִקְרָא בִּיכּוּרִים** – הקריאה של 'ארמי עובד אבי וגו'" שהמביא ביכורים צריך לקרוא. **וַחֲלִיצָה** – כל סדר האמירות הכתוב בפרשת חליצת יבמה. **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שאמרן יהושע וישראל בהר גריזים והר עיבל כמו שנצטוו בתורה. **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** – נשיאת כפיים. **וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל** ביום הכיפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים בקודש הקדשים, שאז היה קורא בתורה את פרשת העבודה ומברך עליה שמונה ברכות. **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ** – פרשת 'הקהל', שהמלך היה קורא בספר דברים על בימת עץ בעזרה בסוכות שאחר השמיטה. **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה** – מה שאומרים הזקנים והכהנים כשנמצא חלל שלא נודע מי היכהו אחרי שעורפים את העגלה, כמו שכתוב, 'וענו ואמרו, ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו'". **וּמָשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם** – הדברים שהכהן שנמשח לכך אומר אל העם הקרבים למלחמה, כמו שכתוב 'ואמר אליהם, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירך לבבכם וגו'".

מכאן עד סוף המסכת הולכת המשנה ומבארת את הפרטים שנזכרו. **מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד** – דהיינו מנין שצריך לאומרו בלשון הקודש. שנאמר בפרשת הביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', מזה שנאמר בשניהם עניה ואמירה דורשים גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן** הברכות והקללות היו דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** כפי שדורשת הגמרא, **אַף כָּאן** בפרשת ביכורים, **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**.

חֲלִיצָה כֵּיצַד – מנין שצריכה להיות בלשון הקודש. מבארת המשנה, נאמר בחליצה, 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', לומדים בזה גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן**, בברכות וקללות **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן**, בחליצה **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אין צורך ללמוד זאת מגזירה שוה, שמהפסוק עצמו שנאמר בחליצה נלמד הדבר, שכתוב 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה', שמשמע, **עַד שֶׁתֹּאמַר בְּלָשׁוֹן הַזֶּה** – שבלשון הזה שכתוב צריכה היא לומר, בלשון הקודש.

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שבהר גריזים והר עיבל, **כֵּיצַד** היה הדבר. **כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בכניסתם לארץ, **וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל** – על יד **אַלּוֹנֵי מוֹרֶה**, ואנו למדים שהרים אלו זהו מיקומם, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל, **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'** אצל אלוני מורה", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר**, "**וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה**", **מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** לגבי אברהם, נתפרש שהוא על יד **שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן**, הרי הוא על יד **שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע**, בין שני ההרים, **הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן** על ההרים, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשׁוֹטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן וְגוֹ'**". **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה**, "**בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה**", **וְאֵלּוּ** שבהר גרזים **וְאֵלּוּ** שבהר עיבל **עוֹנִין אָמֵן**. ואז **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה**, "**אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה**", **וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן**, וכך היו עושים גם בשאר הברכות והקללות, **עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שנאמרו שם. **וְאַחַר כָּךְ הֵכִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שנטלו מן הירדן כדי לעשות את ציווי התורה, לבנות מזבח בהר עיבל ולכתוב על האבנים 'את כל דברי התורה וגו' באר היטב', **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן**, כל שפה בכתבה ובלשונה, **שֶׁנֶּאֱמַר** '**בַּאֵר הֵיטֵב', וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים** – פירקו את המזבח אחרי שגם העלו בו עולות ושלמים, כמו שציוותה תורה 'והעלית עליו עולות וגו', ולקחו את אבניו כדי להקימם במקום שילינו באותו לילה, כפי שציווה ה' ליהושע לעשות, **וּבָאוּ**

סוטה. פרק שישי - מי שקינא דף לב עמוד א

רש"י

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן. דְּקָתָנֵי עַד אֶחָד אוֹמֵר נִטְמֵאת וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה וְאוֹקִימְנָא בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת וּבֵין בְּבַת אַחַת בֵּין בְּזָה אַחַר זֶה כּר' נְחֶמְיָה, וְעַל כָּרְחֵיךְ דְּבָזֶה אַחַר זֶה מִמֵּילָא הוּא, וְאִלְּא בְּהָכֵי עַסְקִינַן דְּהַהוּא דְּאִתָּא מַעֲקָרָא וְאָמַר נִטְמֵאת אִשָּׁה הַוָּיָא הִלְכָּךְ אַפֵּי' בָּזֶה אַחַר זֶה אָתוּ תְּרָתֵי וּמְבַטְּלֵי לַהּ: **וְתַרְצָהּ לְדִבְרֵי נְחֶמְיָה הָכִי כו'.** דְּהָא דַּאֲמַרְן לְעֵיל וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כו' לָאו סֵיפָא דְּמִלְּתֵיהּ דְּרִבִּי נְחֶמְיָה הוּא, אֶלָּא פֵּירוּשָׁא דְּמִלְּתֵיהּ הוּא, דְּאִנּוּ פָּרְשִׁין לַהּ הָכִי: **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דְּמֵי.** בְּלוֹמַר כִּי חַד וְחַד, וְאִי בְּבַת אַחַת אָתוּ אוֹקֵי תְּרֵי לְבַהֲדֵי חַד וְאוֹקְמֵיהּ אַסְפִּיקָא, וְאִי בָּזֶה אַחַר זֶה וְהַהוּא דְּהָאֲמִינָה תּוֹרָה קָדֵם וְאִתָּא בְּרֵישָׁא הָוָה לֵיהּ כִּשְׁנַיִם וְהָנַךְ כְּחַד וְאֵין דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹמוֹ, וְהֵיכָא דִּשְׁתֵּיהֶם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְעַד אֶחָד כָּשֵׁר אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה דְּכִי חַד וְחַד גִּינְהוּ, וּמַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה כְּגוֹן דְּהַהוּא חַד הָוָה פְּסוּל: **וְתַרְתֵּי בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת לָמָּה לִי.** לְמִתְנֵי מַתְנִי' הִלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת: **לְחוּמְרָא.** שֶׁתִּשְׁתֶּה: **לְקוּלָּא.** לְהָקֵל מֵעָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **אֵלִּינָן.** בְּתַר רוֹב דֵּעוֹת בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת, וְהֵיכָא דִּשְׁתֵּיהֶם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת כֵּיוָן דְּאִיכָּא הַכְחָשָׁה כָּל דְּהוּ נַיְמָא אוֹקֵי הַאי לְבַהֲדֵי הָנַךְ וְאוֹקֵי מִלְּתָא אַסְפִּיקָא וְתִשְׁתֶּה, קָא מַשְׁמַע לָן:

תוספות

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל. ואם תאמר הא ממתני' בפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קיז:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה י"ל דהכא איצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא, וְתַרְצָהּ לְדִבְרֵי נְחֶמְיָה הָכִי, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישָׁה אַחַת כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד. אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי. וְתַרְתֵּי בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי אָזְלִינַן בָּתַר רוֹב דֵּעוֹת, לְחוּמְרָא. אֲבָל לְקוּלָּא לָא אָזְלִינַן, קָא מַשְׁמַע לָן:

הדרן עלך מי שקינא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן: פָּרָשַׁת סוֹטָה, וּוִידּוּי מַעֲשֵׂר, קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים, וַחֲלִיצָה, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, וּמִשּׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם. מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד? "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ". מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד? "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, "וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה", עַד שֶׁתֹּאמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבַּשּׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "יַעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה". מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן שְׁכֶם. שֵׁשָׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע. הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן" הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין "אָמֵן". הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה: "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין "אָמֵן", עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בִּשְׁבָעִים לָשׁוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב" וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים וּבָאוּ

ולנו

הדרן עלך מי שקנא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי:

קרית שמע ותפלה. תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המצות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועד דהתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף יז.) הלועז ששמע אשורית יצא אלא הני אמאי שייר ונראה דהני נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע הלכך לא דמו להני דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם:

אידהו

הדרן עלך מי שקינא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן: פָּרָשַׁת סוֹטָה. מַה שֶּׁהַכֹּהֵן אוֹמֵר לָהּ. וְלֹא אֲמָרוּ' צָרִיךְ לֵאָמְרָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּכְתַּב. וּבְסִפְרֵי אֲמָרֵי' דְּאִי לֹא כְּתִיב קְרָא לְהַהִיתֵר בְּכָל לָשׁוֹן כְּדִלְקַמָּן ה"א נִיגְמַר מִיבְּמָה בְּכָל וְחוֹמֶר, וּמַה יְּבִמָה קַלָּה לֹא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת כִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, סוֹטָה חֲמוּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן: **וּוִידּוּי מַעֲשֵׂר.** בִּשְׁנָה הַשְּׁלִישִׁית בְּעֵרַתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת (דְּבָרִים כו) שֶׁהוּא מוֹצִיא כָּל מַעֲשַׂרוֹתָיו וּמְבָעֵרָן מִבֵּיתוֹ וְאֵין יָכוֹל עוֹד לְהִשְׁהוֹתָם, וְנוֹתֵן מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן לִלְוִי וּמַעֲשַׂר עָנִי לָעֲנִיִּים, וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁעָבְרוּ מַעֲלֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם עַכְשָׁיו אִם לֹא הֶעֱלָהוּ, וּמִתְוַדֶּה בְּעֵרַתִּי הַקֹּדֶשׁ זֶה מַעֲשַׂר שֵׁנִי, וְגַם נָתַתִּי לְלֵוִי זֶה מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן, לְגֵר לְיָתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשַׂר עָנִי, וְאוֹמְרוֹ בְּכָל לָשׁוֹן כְּדַלְיָיף לְקַמָּן, וְלֹא אַמְרִינָן בְּלָשׁוֹן זֶה הַזִּקִיקוּ הַכְּתוּב לְאָמְרָהּ בְּלֹה"ק: **וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.** בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ וְכָפַר וְלֹא הוֹדָה חַיָּיב קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד הָאָמוּר בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאֲשָׁם גְּזֵלוֹת בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: **וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּלֹה"ק.** וְלֹא אַמְרִינָן גְּנַמֵּר מֵהָנָךְ דְּלְעֵיל שֶׁנִּכְתַּב וְנִסְדַּר עֲלֵיהֶן כָּל מִצְוֹת דִּבּוּרָם וְאֵין צָרִיךְ לֵאָמְרָן בְּלֹה"ק כְּדִכְתִיב בְּכָלְהוּ, מִשּׁוּם דִּבְהָנֵי כְּתִיב עִבּוּבָא: **מִקְרָא בִּכּוּרִים.** שֶׁהָיָה קוֹרֵא מֵאֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי עַד סוֹף כָּל הַפָּרָשָׁה: **וַחֲלִיצַת יְבָמָה.** הִיא אוֹמֶרֶת מֵאַן יְבָמִי וְגוֹ' וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ, וְאַחַר הַחֲלִיצָה הִיא אוֹמֶרֶת כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ וְגוֹ': **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.** שֶׁאֲמָרָן יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׂרָאֵל בְּהַר גְּרִזִים וְהַר עֵיבָל: **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים.** נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם: **בִּרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל.** בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחַר עֲבוֹדַת הַיּוֹם שֶׁלְּפָנָיו וְלִפָּנָיו הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה אֶת הַפָּרָשָׁה וּמְבָרֵךְ שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת כְּדִמְפָרַשׁ בְּמִתְנִיתִין: **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ.** מְפָרֵשׁ בְּסוֹף פִּירְקָא, וְהִיא פָּרָשַׁת הַקְהֵל: **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה.** יָדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ וְגוֹ' כִּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' (דְּבָרִים כא:): **פָּרָשַׁת מִשּׁוּחַ מִלְחָמָה.** (שָׁם כ:) וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל וְגוֹ' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם וְגוֹ' כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ': **כֵּיצַד.** כְּמוֹ מִנַּיִן: **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר.** בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁל הַר גְּרִזִים, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ הֵיתֶם גּוּפֵיהּ מְנָא לָן: **אֵינוֹ צָרִיךְ.** לְמִמְדָּה בְּגִזֵּרָה שָׁוָה שֶׁמַּעֲצֻמָּה הִיא לְמִדָּה: **וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה.** דְּמִשְׁמַע בְּלָשׁוֹן זֶה תֹּאמַר: **שֶׁבַּשּׁוֹמְרוֹן:** לְמַטָּה **בָּאֶמְצַע.** בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים: **מִכָּאן וּמִכָּאן.** עַל הֶהָרִים: **הָפְכוּ.** הַלְוִיִּם פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה. כָּל הָאֲרוּרִים הָיוּ אוֹמְרִים תְּחִלָּה בְּלָשׁוֹן בְּרָכָה: **אֵלּוּ וְאֵלּוּ.** שֶׁבְּהַר גְּרִזִים וְשֶׁבְּהַר עֵיבָל. וְהָא דִּכְתִיב וְאֵלֶּה יַעֲמֹדוּ לְבָרֵךְ, לֹא שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבָרְכִין וּמְקַלְּלִין, אֶלָּא הַלְוִיִּם הוֹעֲמְדוּם בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְהַר גְּרִזִים בִּבְרָכָה וּלְהַר עֵיבָל בְּקִלְלָה: **הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים.** כִּדְכְתִיב וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ וְגוֹ' וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב. **סָתְרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ** לְאַחַר שֶׁהֶעֱלוּ הָעוֹלוֹת וְהַשְּׁלָמִים כִּדְכְתִיב וְהֶעֱלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת (שָׁם כז:):

ולנו

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לב עמוד ב

תוספות

איהו הוא דקא מכסיף נפשיה. תימה והא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג.) דבין זכרים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי ואמר רבי התם דווקא אמרי [הכי] דאין מעשיו מוכיחים מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא שוחט חטאת לשם עולה אבל בסתמא כי הכא ודאי מרגישים בדבר:

ליכסיף וליזיל כי היכי דליכפר ליה. וא"ת יחלוק כמו כן בקביעות מקום שחיטתה כי היכי דליהוי ליה כפרה גמורה י"ל כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר מה צריך יותר. מ"ר:

ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה. תימה דהכא משמע דבין רבי ובין רבנן אית להו דקריאת שמע דאורייתא וכן תנאי דפליגי התם בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכן ב"ש וב"ה התם בפרק קמא דברכות (דף י:) דתנן בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ה אומרים בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרוייהו סבירא להו דקרא משתעי בק"ש וסתמא דגמרא נמי התם פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף יג:) בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי יאשיה דתניא והיו שלא יקראם למפרע הדברים על לבבך רבי זוטרא אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה רבי יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי זוטרא וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר בם ה"נ הא כתיב ודברת בם וכו' אמר מר רבי יאשיה וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על לבבכם ה"נ כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה בלא קריאה מ"ש עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת בם ה"נ כתיב לדבר בם ההוא בדברי תורה כתיב מדקאמר ההוא בדברי תורה מכלל ודברת בם דוקא בק"ש ותו התם הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלים ומברכין לאחריה שתים כיצד ברכה ראשונה כתיקנה שניה כולל בונה ירושלים בברכת הארץ ולא מברך הטוב והמטיב משום דמדרבנן היא דביבנה תקנוה מכלל דק"ש דחייב לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד' כא.) בגמרא בעל קרי פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותו אמרינן התם (דף כא. ע"ש) אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מאי טעמא ק"ש מדרבנן ודוחק לומר דכל הני דמשמע מינייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא דאין שיטת הגמרא לדייק כל כך על אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה בכל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא בעלמא לא הוה צריך למידק מיניה:

ורבנן סברי לה כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. תימה מאי דוחקיה למימר הכי הוה מצי למימר ורבנן תרתי שמעינן מיניה כדאמר בפרק היה קורא (ברכות דף טו.) דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ:

כל

רש"י

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן. גמ' פָּרָשַׁת סוֹטָה מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. תָּנוּ רַבָּנָן: מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה. עַל מָה נִטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת. עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקֵידָה שֶׁל חֶרֶשׂ. עַל מָה נִטְמֵאת, עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת. וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן, וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים: וִידוּי מַעֲשֵׂר: מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", וְיָלֵיף "אֲמִירָה" מִסּוֹטָה, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי: וְלֵילַף אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ? דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא מֵ"אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא, וְאֵין דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא, מֵ"עֲנִיָּיה" וַ"אֲמִירָה". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר, גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים. וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם?! וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לָא תֵּימָא גְּנוּתוֹ, אֶלָּא אֵימָא צַעֲרוֹ, כִּדְתַנְיָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. וְכָל מִי שֶׁאֵירַע בּוֹ דָּבָר, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. גּוּפָא אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. וְלֹא? וְהָא אִיכָּא דָּמִים? דַּם חַטָּאת לְמַעְלָה וְדַם עוֹלָה לְמַטָּה! הָתָם כֹּהֵן הוּא דְּיָדַע. וְהָאִיכָּא חַטָּאת נְקֵבָה, עוֹלָה זָכָר? הָתָם מִיכַּסְּיָא בְּאַלְיָה. תֵּינַח כִּבְשָׂה, שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם אִיהוּ דְּקָא מִיכְסִיף נַפְשֵׁיהּ, דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְאִיתוּיֵי כִּבְשָׂה וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה. חַטָּאת דְּעֲבוֹדָה זָרָה דְּלָא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם נִיכְסִיף וְנֵיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ: קְרִיַּת שְׁמַע: מְנָלַן? דִּכְתִיב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: קְרִיַּת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכָל לָשׁוֹן. מַאי טַעֲמָא דְרַבִּי? אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ" בַּהֲוָוְיָיתָן יְהוּ. וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא "שְׁמַע", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. וְרַבָּנָן נַמִי, הָא כְּתִיב "וְהָיוּ"? הַהוּא, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ. וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ מְנָלֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים", וְרַבָּנָן: "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ. וְרַבִּי נַמִי, הָכְתִיב "שְׁמַע"? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. וְרַבָּנָן סָבְרִי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא. לֵימָא קָסָבַר רַבִּי,

כל

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן. בְּבֵית מְלוֹנָם בַּגִּלְגָּל וְשָׁם הֵקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים: גמ' ה"ג. וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, וּמֵהַאי קְרָא יָלִיף לָהּ בַּסִּפְרֵי, וְל"ג וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה: אֶל הָאִשָּׁה. מַשְׁמַע דְּבָרִים הַנִּכְנָסִין בְּלִבָּהּ שֶׁתְּהֵא מַכֶּרֶת בַּלְשׁוֹן: עַל מָה הִיא שׁוֹתָה. כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁאוֹמֵר לָהּ פְּרִיצוּת גָּרַם לָךְ שֶׁתִּשְׁתֶּה: וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה. בִּכְלִי מָאוּס בִּמְקֵידָה שֶׁל חֶרֶשׂ: וְעַל מָה נִטְמֵאת. מִי הֱבִיאָהּ לִידֵי טֻמְאָה שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, כְּדֵי לְיַסֵּר אֶת הַנָּשִׁים שֶׁלֹּא יָקֵלּוּ רֹאשָׁן עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ בָּאוֹת לִידֵי וְצָבְתָה בִּטְנָהּ: וּבַמֶּה הִיא נִטְמְאָה. מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ הִלְכוֹת הַמַּיִם הַמְאָרֲרִים, עַל אֵיזוֹ טֻמְאָה הֵן בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שֶׁאִם נִטְמְאָה וְהִיא מְזִידָה וּבְרָצוֹן בְּדָקוּהָ, וְאִם שׁוֹגֶגֶת כְּגוֹן אָמְרוּ לָהּ מֵת בַּעֲלֵיךְ אוֹ אֲנוּסָה לֹא יִבְדְּקוּהָ: וְכָל כָּךְ לָמָּה. לָנוּ לְהוֹדִיעַ בְּהִלְכוֹת הַמַּיִם, בִּשְׁלָמָא הָנַךְ קַמַּיְיתָא מִשּׁוּם וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים (יְחֶזְקֵאל כג), אֶלָּא הַךְ לָמָּה: שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז. שֶׁאִם נִטְמֵאת בְּאֹנֶס אוֹ שׁוֹגֶגֶת וְלֹא נִבְדֶּקֶת, שֶׁלֹּא תְּהֵא סְבוּרָה אִלּוּ נִטְמֵאתִי מְזִידָה גַּם כֵּן לֹא הָיוּ בּוֹדְקִים אוֹתִי: ה"ג. וִדּוּי מַעֲשֵׂר מְנָלָן דִּכְתִיב וְאָמַרְתָּ וְגו', וְיָלִיף אֲמִירָה אֲמִירָה מִסּוֹטָה: א"ל רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי וְנֵילַף אֲמִירָה אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, א"ל דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידָתָא מֵאֲמִירָה גְּרֵידָתָא, וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידָתָא מֵעֲנִיָּה וַאֲמִירָה: שִׁבְחוֹ. לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי (דְּבָרִים כו), הַיְינוּ שֶׁבַח עַצְמוֹ: בְּקוֹל נָמוּךְ. מִדְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ עֲנִיָּה: וּגְנוּתוֹ. כְּגוֹן אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי הַיְינוּ גְּנוּתוֹ, שֶׁמִּתְוַדִּין שֶׁאֲבִיהֶן לָבָן הָאֲרַמִּי הָיָה רָשָׁע: מִפְּנֵי מָה תִּקְנוּ. שֶׁיְּהֵא אָדָם אוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ כִּדְאַשְׁכַּחְנָא בְּחַנָּה וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ (שְׁמוּאֵל א א): שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. הַמִּתְוַדִּים בִּתְפִלָּתָם עַל עֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם: צַעֲרוֹ. צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלָיו, דְּהַיְינוּ צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל, צָרַת לָבָן הָאֲרַמִּי צָרַת מִצְרַיִם: שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לֹא קָבַע לִשְׁחִיטַת חַטָּאת מָקוֹם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהִיא חַטָּאת וּמִתְבַּיֵּישׁ: טָמֵא טָמֵא יִקְרָא. כְּלוֹמַר סוּרוּ מֵעָלָיו שֶׁטָּמֵא הוּא: וְהָאִיכָּא כו'. כְּלוֹמַר וַהֲרֵי יֵשׁ סִימָנִים אֲחֵרִים לְהַכִּירָהּ: לְמַעְלָה מִחוּט הַסִּיקְרָא. דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ז) עַל קַרְנוֹת וּבְעוֹלָה לֹא כָּתַב קְרָנוֹת, וְהוּא נוֹתֵן דָּמִים לְמַטָּה מִחוּט הַסִּיקְרָא, וְכֵן שְׁאָר כָּל הַדָּמִים: הָתָם כֹּהֵן. לְחוּדֵיהּ הוּא דְּיָדַע וְלֹא שְׁאָר כָּל הָעוֹלָם וְאֵין בֹּשֶׁת בְּכָךְ: מִכַּסְּיָא. הַנַּקְבוּת שֶׁל נְקֵבָה: בְּאַלְיָה. בַּזָּנָב וְלֹא נִכָּר: שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. שֶׁאֵין לָהּ זָנָב וְנִכָּר הַנַּקְבוּת: דְּאִיבָּעְיָא לֵיהּ לַאֲתוּיֵי כִּשְׂבָּה. אִם הָיָה לוֹ בֹּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁל יָחִיד רָצָה כִּשְׂבָּה רָצָה שְׂעִירָה חוּץ מֵחַטָּאת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכְּתִיב בָּהּ עֵז בַּת שְׁנָתָהּ בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים: הָתָם נֵייתֵי וְנִיכְסִיף. הֵטִיל עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁיִּתְבַּיֵּישׁ שֶׁתְּהֵא לוֹ כַּפָּרָה מֵעוֹנֶשׁ גָּדוֹל כָּזֶה: כִּכְתָבָהּ. בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ. פְּלוּגְתָּא הִיא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דַּף טו.):

לימא

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן, בבית מלונם בגילגל, והקימו שם את האבנים.

גמרא. הגמרא מביאה את הדרשות לדברים שנאמרים בכל לשון. שנינו במשנה **שִׁפְרַשַׁת סוֹטָה** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן** – מהיכן לומדים זאת. ומשיבה, **דִּכְתִיב, 'וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה',** ודורשים מזה **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.**

אגב מה שלמדנו שהאשה צריכה להבין את דברי הכהן, מביאה הגמרא את הברייתא הבאה, **תָּנוּ רַבָּנַן, מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת** – מסבירים לסוטה בשפה שהיא מבינה, את הדברים הבאים, **עַל מַה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, עַל מַה נִּטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת.** ומפרשת הברייתא, **עַל מַה** – בגלל מה **הִיא שׁוֹתָה, עַל עֶסְקֵי קִינּוּי וְסִתִּירָה,** דהיינו שמסבירים לה, מה גרם לך להגיע לכך שמשקים אותך, פריצותך, שקינא לך בעלך ונסתרת, היא שהביאה אותך לזה. **וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׂ** – מסבירים לה שישקוה בכוס של חרס, שהוא כלי מאוס. עוד מסבירים לה **עַל מַה נִּטְמֵאת** – שאם אכן נטמאה, מה הביאה לידי כך, **עַל עֶסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת** – קלות ראש. וכל ההסבר הזה נועד בשביל שיקחו הנשים מוסר שלא יקלו ראשן עם האנשים כדי שלא יגיעו על ידי זה לעונש הכתוב בסוטה שנטמאה, שנאמר בה 'וצבתה בטנה ונפלה ירכה'. וממשיכה הברייתא לבאר, **וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן** – מסבירים לה מהלכות המים המאררים, שבאיזה אופן הם יבדקו אותה, רק אם נטמאה במזיד וברצון, אבל אם היתה שוגגת, כגון שאמרו לה שמת בעלה, והיא חשבה שאינה אשת איש, או אם היתה אנוסה, לא יבדקוה המים.

וְכָל כָּךְ לָמָּה – מדוע מרחיבים לה גם בהלכות אלו, הסיבה היא, **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מֵימֵי הַמָּרִים,** שאם נטמאה באונס או בשוגג, וישקוה, ותראה שהמים לא בדקוה, שלא תהא סבורה, אילו נטמאתי במזיד גם כן לא היו המים בודקים אותי.

שנינו במשנה **שׁוּרְדוּי מַעֲשֵׂר** נאמר בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן,** ומבארת, **דִּכְתִיב,** בוידוי מעשרות, **'וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת', וְלֵיף 'אֲמִירָה' מִסּוֹטָה** – דורשים גזירה שוה של 'אמירה' 'אמירה' מפרשת סוטה שגם בה כתוב לשון 'אמירה', שהפסוק בא להשוות את דין וידוי מעשר לזה של סוטה, שגם הוא יכול להאמר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.** שואלת הגמרא, **אָמַר** ליה **רַב זְבִיד לְאַבָּיֵי, וְלֵילַף 'אֲמִירָה' מִלְּוִים** – אולי נלמד גזירה שוה של 'אמירה' מהברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל שנאמר בהם לשון 'אמירה', ונדרוש להיפך, **מַה לְּהַלָּן** בלוים, היה צריך לומר את הברכות והקללות **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ,** כפי שדורשת הגמרא לקמן, **אַף כָּאן** בוידוי מעשר יהיה חייב לאומרו **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.** ענה לו אביי, **דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – מלשון של 'אמירה' בלבד, ולפיכך דורשים את דין וידוי מעשרות מסוטה, שהרי בשניהם כתוב לשון של 'אמירה' בלבד, **וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵעֲנָיֵה וַאֲמִירָה** – מלשון של ענייה ואמירה, ולכן לא דורשים את דין וידוי מעשרות, שנאמר בו לשון של 'אמירה' בלבד, מפרשת הלוים שבה כתוב 'וענו הלוים ואמרו'.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, אָדָם אוֹמֵר שֶׁבְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, כלומר, ראוי שאדם המשבח את עצמו יאמר שבחו בקול נמוך, וכשמגנה עצמו, יאמר את גנותו בקול רם. ומנין למדים זאת, **שֶׁבְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ** לומדים **מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר,** שאומר בו "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי", דהיינו שבח עצמו, ואומרים אותו בקול נמוך שהרי בוידוי מעשר לא כתוב לשון 'ענייה' לחייב אמירה בקול רם. **גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם** נלמד **מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים** שנאמר בו "וענית ואמרת וגו' ארמי עובד אבי וגו'", והיינו גנות, שמתוודים שאביהם לבן הארמי היה רשע וביקש לעקור את הכל, וצריך לאומרו בקול רם שנאמר 'וענית', שהוא לשון הרמת קול. מקשה על כך הגמרא, **וּגְנוּתוֹ,** האם צריך לאומרו **בְּקוֹל רָם, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מַה תִּקְּנוּ** שצריך אדם לומר את **הַתְּפִלָּה בְּלַחַשׁ,** הסיבה היא, **כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה** המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם, והדבר נלמד מהתורה, **שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה** – לא קבע הכתוב לשחיטת חטאת מקום נפרד לעצמו, אלא היא נשחטת היכן שנשחטת גם העולה, בצד צפון של העזרה, כדי שלא יבינו הרואים שהיא חטאת ולא יתביישו עוברי העבירה שהביאוה. נתבאר מזה, שאין לאדם לומר גנותו בקול רם, ולפיכך הגמרא מתקנת את הדברים, **לֹא תֵּימָא, גְּנוּתוֹ,** שכן לא על זה אמר רבי שמעון בן יוחאי שראוי לאומרו בקול, **אֶלָּא אֵימָא, צַעֲרוֹ,** רבי שמעון בן יוחאי התכוון שראוי לאדם לומר את צערו בקול כדי שידעו עליו הרבים, ולמדים זאת ממקרא ביכורים, שאומר 'ארמי עובד אבי' בקול, משום שמזכיר שם צרות שעברו על ישראל אצל לבן הארמי ובמצרים, **כְּדְתַנְיָא** כך גם בברייתא, שמזה שנאמר במצורע **'וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא',** כלומר, שהמצורע צריך להשמיע שהוא טמא ויסורו מעליו, לומדים גם, **שְׁצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בּוֹ דָּבָר** מצער, **צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.**

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מַה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי לא עשתה תורה חילוק בין חטאת לעולה, **וְהָא אִיכָּא** חילוק בדיניהם לגבי הזאת **דָּמִים,** שדַּם **חַטָּאת** ניתן **לְמַעְלָה** מחוט הסיקרא שבמזבח, **וְדַם עוֹלָה** ניתן **לְמַטָּה** מחוט הסיקרא. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בהזאת דם החטאת, רק הַכֹּהֵן הזורק את הדם, **הוּא דְּיָדַע,** וחוץ ממנו אין אחרים שיודעים שהיא חטאת, וממילא אין החוטא מתבייש. הגמרא שבה ומקשה, **וְהָאִיכָּא** – הרי יש סימן אם זו חטאת או עולה, שהרי **חַטָּאת** באה רק **נְקֵבָה,** ואילו קרבן **עוֹלָה** יכול להיות רק **זָכָר,** אם כן הרואים ידעו שזו חטאת, למרות שנשחטת במקום שנשחטת גם העולה. מתרצת הגמרא, **הָתָם מִיכַּסְיָא בְּאַלְיָה** – הנקבות של הנקבה מכוסה על יד הזנב, ולכן לא ניכר שזו חטאת. שואלת הגמרא, **תִּינַח כַּבְשָׂה,** שיש לה זנב, אבל אם הביא **שְׂעִירָה** לחטאת שאין לה זנב, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** עונה הגמרא, **הָתָם, אִידְּהוּ דְּקָא מִיכְסִיף נַפְשֵׁיהּ** – במקרה כזה, שהביא שעירה לחטאת, הרי שהוא זה שמבייש את עצמו, **דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְאַיְתּוּיֵי כַּבְשָׂה, וְקָא מַיְיתִי שְׂעִירָה** – שהיה צריך להביא כבשה אילו רצה שלא להתבייש, ובמקום זה הביא שעירה. שואלת הגמרא, **חַטָּאת דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שמביא מי שנכשל בשוגג בעבודת כוכבים, **דְּלֵא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה** – שאי אפשר שלא להביא שעירה, שהרי נאמר בה "עז בת שנתה", **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** הרי רואים שהתורה לא דאגה שלא לבייש את עובר העבירה. עונה הגמרא, **הָתָם** בחטאת על עבודה זרה, **נִיכְסִיף וְנֵיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ** – כאן באמת הטיל עליו הכתוב שיתביש, כדי שתהא לו כפרה מעבירה גדולה כזו.

שנינו במשנה, **קְרִיַּת שְׁמַע** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן,** ומבארת, **דִּכְתִיב, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל",** ודורשים מזה, שניתן לומר **בְּכָל**

המשך בעמוד 208

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה ולפיכך יהא מותר לקרוא קריאת התורה בבית הכנסת בכל שפה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שרבי סובר שכל התורה רק בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, אם כן, 'וְהָיוּ' דִּכְתֵב רַחֲמָנָא ללמד שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש כבתבה, לָמָּה לִי, הרי ודאי שאין לקוראה בלשון אחרת. דוחה הגמרא, יתכן שרבי סובר שהתורה נאמרה רק בלשון הקודש, ובכל זאת אִיצְטְרִיךְ את הדרשה של 'והיו', מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'שְׁמַע', והיה מקום לדרוש מזה כחכמים שאפשר לומר קריאת שמע בכל לשון, לכן כתבה התורה 'והיו' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'שמע' שצריך להשמיע לאוזנו.

וממשיכה הגמרא לברר, לֵימָא – האם נאמר שקָסְבְרֵי רַבָּנַן, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שסוברים חכמים שבְּכָל לָשׁוֹן נאמרה, 'שְׁמַע' דִּכְתֵב רַחֲמָנָא ללמד שאפשר לקרוא קריאת שמע בכל לשון, לָמָּה לִי, הרי ודאי שאפשר לקוראה בכל לשון. דוחה הגמרא, יתכן שחכמים סוברים שהתורה נאמרה בכל לשון, ובכל זאת אִיצְטְרִיךְ את הדרשה של 'שמע', מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'וְהָיוּ', והיה מקום לדרוש מזה כרבי שאפשר לומר קריאת שמע רק בלשון הקודש, לכן כתבה התורה 'שמע' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'והיו' שלא יקראנה למפרע בסדר הפוך.

שנינו במשנה שתְּפִלָּה נאמרת בכל לשון. מסבירה הגמרא שהמקור לדין זה הוא מסברא ולא צריך לימוד לזה, שהרי התפילה, בקשת רַחֲמֵי הִיא, ולכן, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי – בכל דרך שיכול לבקש בתפילה בכוונה, בה יתפלל, ואם יודע לכוון את ליבו בשפה מסויימת, שיתפלל בה.

מקשה הגמרא, וּתְפִלָּה, האם אכן נאמרת בְּכָל לָשׁוֹן, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָּיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכָּיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ לסייעו, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי. מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר, מה שאמר רבי יהודה שאין להתפלל בארמית, נאמר לגבי יחיד המתפלל, כי הוא צריך שיסייעוהו מלאכי השרת, ואילו דברי משנתינו שתפילה נאמרת בכל לשון, נאמרו לגבי תפילת ציבור, והם אינם צריכים סיוע ממלאכי השרת.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן, וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהָתַנְיָא ברייתא הסותרת לזה, שפעם כשהלכו פרחי כהונה מבני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכיפורים, ונמשכה מלחמתם גם ביום כיפור, וּיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שעבד עבודת היום של יום כיפור, שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'נָצְחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא' – נצחו הצעירים שהלכו להילחם באנטוכיא. וכן למדנו עוד ברייתא, וְשׁוּב מַעֲשֶׂה כְּשֶׁמְּעוֹן הַצַּדִּיק, שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דְּאָמַר שְׁנָאָה לְאַיְתָאָה עַל הֵיכְלָא – התבטל החייל שאמר השונא להביא על ההיכל, וְנֶחֱרַג גַּסְקַלְגָּם מלך יון, וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו', וְכָתְבוּ לעצמם השומעים ששמעו זאת משמעון הצדיק, איזו שעה היתה אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכִיוְּונוּ – ראו שהשעה שרשמו היתה מכוונת, שבדיוק אז אכן התבטל החייל, נהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו, וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה הבת קול אוֹמֵר, וזה סותר את דברי רבי יוחנן שמלאכי השרת אינם מכירים לשון ארמית. מתרצת הגמרא, אִי בָּעֵית אֵימָא, בַּת קוֹל שַׁאנִי – שונה ממלאכי השרת, שהמידה הממונה על ה'בת קול' יודעת שבעים לשון, דְּלַאשְׁמוּעֵי עֲבִידָא – משום שתפקידה להשמיע דברים, והיא עשויה להשתלח לפעמים לאנשי עמים שונים המבינים אחת מכל השפות. וְאִי בָּעֵית אֵימָא תירוץ אחר, במקרים האלו, מי שאמר את הבת קול בארמית, המלאך גַּבְרִיאֵל הָוָה, שהוא יודע את כל השפות, דְּאָמַר מַר, בָּא גַּבְרִיאֵל אל יוסף הצדיק וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן, כדי שפרעה ומצרים יקבלוהו למשנה למלך.

שנינו במשנה שבִּרְכַּת הַמָּזוֹן נאמרת בכל לשון, ומסבירה הגמרא שאין לזה דרשה, אלא כיוון שחייבה התורה לברך, דִּכְתִיב, 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ', ולא קבע הכתוב לשון מסויימת לברך בה, לכן אתה יכול לברך בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ.

שנינו במשנה ששִׁבּוּעַת הָעֵדוּת נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, דִּכְתִיב, 'וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה', ולא נאמר 'והשביעוה באלה', משמע מכך, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת.

שנינו במשנה ששִׁבּוּעַת הַפִּקָּדוֹן נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, אָתְיָא בגזירה שווה 'תֶּחֱטָא' 'תֶּחֱטָא' מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

הגמרא סיימה לעסוק בדברים הנאמרים בכל לשון, ועוברת לעסוק בחלק השני של המשנה, שם שנינו, וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו' וממשיכה המשנה עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד – מניין שבלשון הקודש, שנאמר בפרשת ביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', וּלְהַלָּן בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל הוּא אוֹמֵר, 'וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל', ודורשים גזירה שוה של 'עניה ואמירה', מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן אצל הלוים, נאמרה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן במקרא ביכורים, צריך לאומרו בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

שואלת הגמרא, וּלְוִיִּם גּוּפֵיהוּ, מְנָלָן שאמרו את הברכות והקללות בלשון הקודש. עונה הגמרא, אָתְיָא בגזירה שוה 'קול' 'קול' מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא בלוים 'קוֹל רָם', וּכְתִיב הָתָם במתן תורה, 'מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל', מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ ניתנה התורה, אַף כָּאן בלוים, היו צריכים לומר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

שנינו במשנה חֲלִיצָה כֵּיצַד – מניין שנאמרת בלשון הקודש, נאמר בחליצה 'וענתה ואמרה', ולהלן הוא אומר 'וענו הלוים ואמרו', מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, 'וענתה ואמרה ככה' עד שתאמר בלשון הזה וְכו'. ממשיכה הגמרא לברר את שיטתם, שואלת הגמרא, וְרַבָּנַן שלמדו מגזרה שוה, הַאי 'כָּכָה' מַאי עָבְדֵי לֵיהּ – מה ילמדו מייתור תיבת 'ככה'. מתרצת הגמרא, חכמים מִיבְּעֵי לְהוּ – דורשים מתיבת 'ככה' לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב – דהיינו ממה שהסמיך הפסוק 'ככה' ל'יעשה', דורשים שרק דבר שהוא מעשה מעכב, דהיינו חליצה ורקיקה, אבל האמירה אינה מעכבת.

שואלת הגמרא, וְרַבִּי יְהוּדָה שלמד מתיבת 'ככה' שלשון הקודש מעכב, מהיכן ילמד הלימוד לדבר שהוא מעשה מעכב. מתרצת הגמרא, מִ'כֹּה' 'כָּכָה' – שהיתה התורה יכולה לכתב 'כה', דהיינו 'וענתה ואמרה כה יעשה לאיש', ולמה כתבה 'ככה', לדרוש לדבר שהוא מעשה מעכב. שואלת הגמרא, וְרַבָּנַן מה ילמדו מייתור התורה שכתבה 'ככה' ולא 'כה'. ומתרצת, 'כֹּה' 'כָּכָה' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ לרבנן לדרוש, שכך דרך התורה לפעמים לכתוב 'ככה' ולא 'כה'.

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לג עמוד א

רש"י

לֵימָא קָסָבַר רַבִּי. מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא שֶׁתְּהֵא קְרִיאַת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ: כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן **נֶאֱמְרָה.** לִקְרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: **מִשּׁוּם דִּכְתִיב שְׁמַע.** אִיצְטְרִיךְ וְהָיוּ דְּלֹא תִּדְרְשֵׁיהּ לִקְרִיַּת שְׁמַע בְּכָל לָשׁוֹן אֶלָּא לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו: **תְּפִלָּה.** דִּקְתָנֵי מַתְנִי׳ בְּכָל לָשׁוֹן לֹא צְרִיךְ קְרָא, דְּהָא רַחֲמֵי נִינְהוּ, וְהַהוּא לִשְׁנָא דְּיָדַע לְכַוֵּן לִבּוֹ לִיצַלֵּי: **יָחִיד.** צְרִיךְ שֶׁיְּסַיְּיעוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, צִבּוּר לֹא צְרִיכֵי לְהוּ דִּכְתִיב (אִיּוֹב לו) הֶן אֵל כַּבִּיר לֹא יִמְאָס, אֵינוֹ מוֹאֵס בִּתְפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים: **נִצְחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא.** שֶׁהָלְכוּ פְּרָחֵי כְּהֻנָּה בְּנֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאי לְהִלָּחֵם עִם יְוָונִים לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וְנִלְחֲמוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשָׁמַע יוֹחָנָן בַּת קוֹל כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים: **עֲבִידְתָּא.** חַיִל, לְשׁוֹן הֶעֱבִיד אֶת חֵילוֹ עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה (יְחֶזְקֵאל כט): **נַסְקַלְגָּס.** שֵׁם מֶלֶךְ יָוָן: **שַׁאנֵי בַּת קוֹל.** אוֹתָהּ מִדָּה הַמְמֻנָּה עַל כָּךְ יוֹדַעַת בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיָה לְהַשְׁמִיעַ וְהִיא מִשְׁתַּלַּחַת לְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת פְּעָמִים לָזֶה וּפְעָמִים לָזֶה: **דְּאָמַר מַר.** לְקַמָּן בְּפִרְקָא (דף לו:): **וְלִמְּדוֹ.** לְיוֹסֵף שִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת: **ה"נ.** בִּרְכַּת הַמָּזוֹן דִּכְתִיב וּבֵרַכְתָּ, וְלֹא גְּרִסִינָן מְנָלָן, דְּלֹא בָּעֲיָא קְרָא, דְּמַהֵיכָא תֵּיתֵי דְּבָעֵינָן לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהָיָה מְבָרֵךְ.** לֹא קָבַע לוֹ הַכָּתוּב לָשׁוֹן: **שְׁבוּעַת הָעֵדוּת מְנָלָן.** דְּאִי לֹא כָּתַב קְרָא אִיבָּא לְמֵימַר דְּבָעֵינָן דּוּמְיָא דִּשְׁבוּעַת הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: **וְשָׁמְעָה.** מִדְּלֹא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעוּהָ בְּאָלָה: **יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל.** בְּמַתַּן תּוֹרָה, וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נִתְּנָה: **לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב.** בָּהּ, כְּגוֹן חֲלִיצָה וּרְקִיקָה, דְּכָכָה מַשְׁמַע עִכּוּבָא דְּאָסוּר לְשַׁנּוֹת, וּסְמָכוֹ לְיֵעָשֶׂה לוֹמַר שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְעַכֵּב:

ור'

תוספות

כל התורה כולה בכל לשון נאמרה. פי' ר"ח הא פשיטא דבשעת מ"ת ניתנו למשה בלשון קודש והאי דקאמר הכא [בכל לשון] היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא ומפירושו נשמע דלמ"ד לא ניתנה להעתיקה בלשון אחר לא ניתנה לקרוא כמו כן בלשון אחר דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי והיא כתובה לשון עברי כאילו היה קורא בעל פה כדאמרינן בפ' שני דמגילה (דף יח.) קראה תרגום לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא קרי תרגום היינו על פה הוא לא צריכא דכתיבא תרגום וקא קרי תרגום ולא ידענא לפירושו היכי סלקא דעתיה למימר אליבא דרבי דבכל לשון ניתנה ליכתב אם כן הא דאמר רבי ק"ש ככתבה היינו בכל לשון שהרי בכל לשון ניתנה ליכתב אם כן היינו רבנן ותו תפשוט מיהא התם דאליבא דרבי בלשון הקודש נאמרה ותו מאי קמבעיא ליה והא פלוגתא היא בפ"ק דמגילה (דף ח:) תנן אין בין ספרים למזוזות ותפילין אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית בלבד רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית בלבד וי"ל מהא דאמר רבי קרית שמע ככתבה ליכא למידק מיניה דאיכא למימר ככתבה המיוחד לה כשנכתבה יחידי כגון במזוזות ותפילין דב"ע מודו דבלשון הקודש והא דקאמר לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה ה"פ ולית ליה דרשב"ג דאמר דוקא יוונית ולרבנן דאמרי בלשון הקודש לית להו דרבנן דאמרי ספרים נכתבים בכל לשון כך צריך לפרש לפי פירוש ר"ח:

ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת. רש"י שיבש הגירסא דלא גרס מנלן ופי' משום דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דליבעי לשון הקודש ומיהו נראה עיקר כגירסת הספרים דגרסי בהו מנלן דסד"א נילף ברכה מברכות הר גריזים דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (דברים כז) מה להלן בלשון קודש אף כאן דהא בהאי ג"ש ילפינן בפירקין (לקמן דף לח.) ברכת כהנים דבלשון הקודש להכי כתיב וברכת את ה' כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שתרצה ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח להקב"ה בלבב שלם להנאתך והכי נמי איתא בירושלמי [דפרקין דאמר התם] וברכת כדי שיהא יודע למי מברך [ומשמע בפרק כיצד מברכין] (ברכות דף מ:) אפילו אמרה בלשון חול שלא כתיקונה יצא דומיא דבנימין רעיא כרך ריפתא בתר דכרך אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא ואמר רב דיצא ידי ברכה ראשונה ומואמרת לפני ה' אלהיך דכתיב גבי וידוי [מעשר לא יליף דלא] דמי להאי דהכא כתיב את ה' אבל התם לפני ה' דלהכי כתיב לפני ה' דמשמע דבעזרה היה מתודה ולהכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה: **שבועת** העדות מנא לן. נראה לפרש אי לאו קרא הוה אמינא נילף קול קול ממשה להכי כתיב ושמעה דמשמע בכל לשון שהיא שומעת מדלא כתיב והשביעה בשבועת האלה אבל לפירוש רש"י דפי' אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהיו בלשון הקודש אדרבה נילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול ועוד נילף אלה אלה מסוטה דכתיב בה בשבועת האלה להכי אית לך למימר אי לאו דכתיב ושמעה לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה: **אתיא** תחטא תחטא. נראה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא תיתי דנבעי בלשון קודש אדרבה בלא גזירה שוה דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון דהוה ילפינן מעילה מעילה מסוטה אלא אגב דילפינן בשבועות (דף לד.) בהא גזרה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר נקט לה נמי הכא: **וענית** ואמרת ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו. תימה אדרבה לילף ואמרת לפני ה' אלהיך מואמרת לפני ה' אלהיך מוידוי מעשר דהא מדדמי ליה ילפינן ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר הא לעיל פריך ונילף אמירה אמירה מלוים ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא (נ"א ואין דנין אמירה גרידתא מעניה ואמירה): **אתיא** קול קול. אין לומר אדרבה נילף קול קול משבועת הפקדון דעניה וקול מעניה וקול גמיר ואין דנין עניה וקול מקול גרידא: **ורבי** יהודה מכה ככה. לא ידענא אי דריש ר' יהודה מכה ככה דכל האמור בפרשה אפילו קריאה מעכבא דאין לשנות מכל האמור דלהכי אהני כה ככה וממילא הוי לשון קודש נמי עיכובא דפרשה נאמרה בלשון קודש ותימה לומר כן דא"כ כמאן מרבותיו ס"ל לא כרבי אליעזר ולא כר' עקיבא דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבא ולא פליגי אלא ברקיקה (ביכמות דף קד:) דלר' אליעזר מעכבא כיון דהוי מעשה ולרבי עקיבא לא מעכבא מעשה באיש בעי' ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב גם הוא סברא תמוה שאם לא קראה כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ומסתברא טפי למימר דסבירא ליה דקריאה מעכב ופליג אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה (שם דף קד:) דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה והכי אמר בעלמא כגון בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה:

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, "וְהָיוּ" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "שְׁמַע". לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנָן כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּכָל לָשׁוֹן, "שְׁמַע" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְהָיוּ": תְּפִלָּה: רַחֲמֵי הִיא, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי. וּתְפִלָּה בְּכָל לָשׁוֹן? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צְרָכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹאֵל צְרָכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי! לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד הָא בְּצִבּוּר. וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי? וְהָתַנְיָא: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: נִצְחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דַּאֲמַר שְׂנָאָה לְאַיְיתָאָה עַל הֵיכָלָא וְנֶהֱרַג גַּסְקַלְגָּס וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ אוֹתָהּ שָׁעָה וְכִיּוְּונוּ וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה אוֹמֵר! אִי בָּעֵית אֵימָא: בַּת קוֹל שָׁאנֵי, דִּלְאִשְׁמוּעֵי עֲבִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל הֲוָה, דְּאָמַר מָר, בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן: בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: דִּכְתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת: דִּכְתִיב: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: אָתְיָא "תֶחֱטָא" "תֶחֱטָא" מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת: וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִים בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו', עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". מָה "עֲנִיָּיה" הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ מְנָלַן? אָתְיָא "קוֹל" "קוֹל" מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא "קוֹל רָם" וּכְתִיב הָתָם: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד וְרַבָּנָן הַאי "כָּכָה" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לְהוּ, לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב. וְר' יְהוּדָה, מִ"כֹּה", "כָּכָה". רַבָּנָן, "כֹּה" "כָּכָה" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ.

ור'

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לג עמוד ב

תוספות

קלה:) גבי פלוגתא דב"ש וב"ה תמיה לרבי כיון דהטיל הכתוב ככה בין קריאה למעשה [נימא] דלעכבו תרוייהו ותו איכא למיתמה אדרבה הוה לן למימר אליבא דרבי יהודה אפילו אי לא הוה כתיב אלא כה דקריאה מעכבא ולא מעשה דהא שמעינן ליה בפ"ק דר"ה (דף ט:) דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דאמר יובל אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שילחו ת"ל היא דברי רבי יהודה ומפרש טעמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו כלומר עיכובא דהיא נדרש דוקא אוקראתם דרור שלפניו ולא אושבתם איש אל אחוזתו של אחריו ולא אתקיעה שלפני פניו וי"ל דה"פ ורבי יהודה האי דמעשה מעכב מכה ככה דאי לא הוי כתיב אלא כה ה"א דדרשינן ליה דוקא אקריאה שלפניו להכי כתיב ככה יתירא למדרשיה נמי אמעשה שלאחריו:

מול הגלגל סמוך לגלגל. משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמר (חולין דף יט:) ממול ערפו מול הרואה את העורף ולהכי אמר רבי אלעזר מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל ירושלמי מה מקיים ר"א הר גריזים והר עיבל שתי גבשושית היו עשוי וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום על דעת ר"א לא זזו ממקומם ותו בירושלמי דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנים נאמרו ז' שנים שכיבשו ושבע שנים שחילקו ודכוותיה לא נאמר ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנים היתיב ר' חנינא קמיה ר' מנא והכתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה א"ל אבנים הקימו אותם מיד ברכות וקללות לאחר י"ד שנים נאמרות:

וכשהחזירוהו למקומו. ואי קשה והא בדברי הימים (ב ה) כתיב וישאו הלוים את הארון תריץ דהאי אחד מכ"ד מקומות שנקראו הכהנים לוים דהא כתיב התם ויעלו את הארון ואת אהל מועד וגו' וכתיב העלו אותם הכהנים הלוים ופירוש הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכליו וכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכתיב במלכים וישאו הכהנים את הארון וכתיב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד וגו' וכתיב ויעלו אותם הכהנים והלוים אי נמי הכהנים נטלוהו ממקומו אשר נטה לו דוד ומסרוהו ללוים והלוים נשאו עד ההיכל והכניסוהו הכהנים לדביר הרי כל המקראות מקויימים ועל זה אמר רבי יוסי כשהחזירוהו למקומו:

יותר

רש"י

וְר' יְהוּדָה הַאי. גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה וַאֲמִירָה מַאי עָבִיד לֵיהּ: עֲנִיָּה עֲנִיָּה גָּמַר. גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה עֲנִיָּה לָמַד מֵרַבּוֹ, ג"ש דְּקוֹל קוֹל לֹא שָׁמַע, וְאֵין הָאָדָם דָּן גז"ש אא"כ קִבְּלָהּ: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה כָּכָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה. בְּדָבָר הַתָּלוּי בְּדִבּוּר, אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: ה"נ כֹּה כֹּה תְּבָרְכוּ. כְּלוֹמַר לְעִנְיַן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אִיתְּמַר, דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן לְקַמָּן (דף לח.) בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְאָתָא ר' יְהוּדָה לְמֵימַר בְּגוּפָהּ כְּתִיב: ה"ג כָּכָה דַּחֲלִיצָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה דִּלְוִיִּם, וְלֹא גַּרְסִינָן מִלְּוִיִּם, כְּלוֹמַר לְעִנְיַן לְוִיִּם אָמַר דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן בְּקוֹל קוֹל, וְאָתָא אִיהוּ לְמֵימַר דְּמֵעֲנִיָּה עֲנִיָּה יָלְפָהּ, מִיבָּמָה דִּכְתִיב בָּהּ כָּכָה: הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר נֶאֱמַר לָהֶם סִימָנֵי הַר גְּרִזִּים וְעֵיבָל וּמְקוֹמָם שֶׁהֵם בְּעֵבֶר הַשֵּׁנִי שֶׁל יַרְדֵּן, יִשְׂרָאֵל הָיוּ לְמִזְרַח הַיַּרְדֵּן כְּדִכְתִיב בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לָקְחוּ נַחֲלָתָן מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה (יְהוֹשֻׁעַ יג), וְנֶאֱמַר לָהֶם שֶׁהֶהָרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲרַב הַיַּרְדֵּן [מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן] וְאֵילָךְ הַרְבֵּה לְהַלָּן מִן הַיַּרְדֵּן לְצַד מַעֲרָב וְלֹא סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן: אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וּמַהוּ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ זֶהוּ מִזְרָח שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה מִשָּׁם, כְּלוֹמַר רָחוֹק מִמִּזְרָחוֹ שֶׁל יַרְדֵּן, וּמָצִינוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרֵי מִפְלָג: שֶׁיּוֹשְׁבִים בָּהֶם כּוּתִיִּים. עַכְשָׁיו הֵן יוֹשְׁבִין בָּהֶן, שֶׁהוֹשִׁיבָן בָּהֶם סַנְחֵרִיב כְּשֶׁהֶגְלָה עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, דִּכְתִיב וַיָּבֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֲנָשִׁים מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה וּמֵעַוָּא וְגו' וַיּוֹשִׁיבֵם בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן (מְלָכִים ב יז), וְהָנֵךְ עָרֵי שׁוֹמְרוֹן נִינְהוּ כִּדְתַנְיָא בְּמַתְנִיתִין שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן: תַּנְיָא לֹא גָּרַס, דְּכֻלֵּהּ חֲדָא מַתְנִיתָא הִיא בְּסִפְרֵי: סִפְרֵי כּוּתִיִּים. שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְאֵינָן מַאֲמִינִים בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה: בְּעָבְרְכֶם. מַשְׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם תָּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים בְּהַר עֵיבָל: אַחֲרֵי דֶּרֶךְ. מִפְּלָג מִן הַמַּעֲרָב, דְּאַחֲרֵי לְשׁוֹן הַפְּלָגָה, וְהַאי מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מַעֲרָב הוּא, לְשׁוֹן כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ (בְּרֵאשִׁית כח), מָקוֹם שֶׁחַמָּה שׁוֹקַעַת מִפְּלָג מִשְּׁקִיעָתָהּ, וְהַיְינוּ לְצַד מִזְרָח סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן מִיָּד: בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶרֶץ הַחִוִּי הִיא. בְּנִיחוּתָא, אֵינָהּ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶלָּא אֶרֶץ הַחִוִּי, דְּהָא שְׁכֶם חִוִּי הִיא דִּכְתִיב (שָׁם לג) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם וגו', וּכְתִיב (שָׁם לד) שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ: הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה. אֵינוֹ אֶלָּא הָרִים: מוּל הַגִּלְגָּל. רְחוֹקִים מִן הַגִּלְגָּל הֵם, וְהַסִּימָנִים הַלָּלוּ לֹא עֲלֵיהֶם נֶאֱמְרוּ וְלָמָּה נֶאֱמְרוּ: ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר לֹא בָּא הַכָּתוּב כּוּ'. וְרַבִּי אֶלְעָזָר נַמִּי אַדְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָמַךְ, וּכְוָותֵיהּ מְפָרֵשׁ לִקְרָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בָּרִאשׁוֹנָה. בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם בְּעַמּוּד עָנָן לִנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ, כָּךְ בָּא עַכְשָׁיו לְיַשֵּׁר דַּרְכֵיהֶם וּלְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁעָתִיד הֶעָנָן לִפְסוֹק בְּמִיתַת מֹשֶׁה וְלֹא יֵלֵךְ עִם יְהוֹשֻׁעַ הוֹרָה לָהֶם לְאַחַר שֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לִכְבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ יֵלְכוּ דֶּרֶךְ כְּבוֹשָׁה וְדֶרֶךְ יִישּׁוּב וְדֶרֶךְ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי שֶׁהִיא עֲרָבָה, וְאַל יַקִּיפוּ סָמוּךְ לִשְׂפַת הַיַּרְדֵּן דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַחִוִּי שֶׁהִיא הָרִים וּגְבָעוֹת, אֶלָּא יִכָּנְסוּ לְתוֹכָהּ מִצַּד מַעֲרָב רָחוֹק מִן הַיַּרְדֵּן וְיַקִּיפוּ וְיִכְבְּשׁוּ: אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים. כְּדִכְתִיב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא גַּבֵּי מַסָּעוֹת דְּגָלִים: לִפְנֵיכֶם. מַשְׁמַע לִפְנֵי כֻלְּכֶם: בְּכָל יוֹם הָיוּ הַלְוִיִּם נוֹשְׂאִים. בְּנֵי קְהָת, כְּדִכְתִיב וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וגו' (בַּמִּדְבָּר ג): וּכְשֶׁסִּבְּבוּ אֶת יְרִיחוֹ. כְּדִכְתִיב וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אֶל הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּ אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וגו': וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ. בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דִּכְתִיב וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן (מְלָכִים א ח), וְהַיְינוּ הֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁכְּשֶׁהָגְלָה בִּימֵי עֵלִי מִתּוֹךְ בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מִשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מִשָּׁם נֻטַּל, שֶׁהַמִּשְׁכָּן נִקְבַּע בְּשִׁילֹה, וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ פְּלִשְׁתִּים לֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם קָבוּעַ שֶׁהֲרֵי חָרַב מִשְׁכָּן שִׁילֹה וְנִשְׁתַּהָא בְּבֵית אֲבִינָדָב, וּמִשָּׁם הֱבִיאוֹ דָּוִד לְסוֹף עֶשְׂרִים שָׁנָה לְבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם וּמִשָּׁם לְעִיר דָּוִד עַד שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָנָה לוֹ הַדְּבִיר לִפְנִים מִן הַהֵיכָל וְאַמָּה טְרַקְסִין חוֹצֶצֶת בִּמְקוֹם הַפָּרוֹכֶת וְהוּא קָרוּי מְקוֹמוֹ הַמְיֻחָד כְּדִכְתִיב וַיָּבִיאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל מְקוֹמוֹ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת וגו' (שָׁם):

וכיון

וְר' יְהוּדָה, הַאי "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַגְמוּרֵי לַלְּוִיִּם, דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ וְלֵילַף "קוֹל" מִמֹּשֶׁה? "עֲנִיָּיה" "עֲנִיָּיה" גָּמֵיר, "קוֹל" "קוֹל" לֹא גָּמֵיר. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה" "כָּכָה", "עֲנִיָּיה" וְ"אֲמִירָה" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ; "כֹּה" "כֹּה תְּבָרְכוּ" "כָּכָה" דְּחֲלִיצָה, "עֲנִיָּיה" וַ"אֲמִירָה" דְּלְוִיִּם. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן כּוּ': תָּנוּ רַבָּנָן: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. "אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" אֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם כּוּתִיִּים. "מוּל הַגִּלְגָּל" סָמוּךְ לַגִּלְגָּל, "אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה" שְׁכֶם. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף כָּאן שְׁכֶם. תַּנְיָא, אָמַר ר' אֶלְעָזָר בְּר' יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זִיַּיפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִיִּים. אָמַרְתִּי לָהֶם: זִיַּיפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים אֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם. אָנוּ לְמַדְנוּהָ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתּוּם? ר' אֶלְעָזָר אָמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן". "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", אֶרֶץ חִוִּי הִיא? "הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין? "מוּל הַגִּלְגָּל" וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל? ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. "דֶּרֶךְ" בַּדֶּרֶךְ לְכוּ, וְלֹא בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים. "הַיֹּשֵׁב" בַּיִּשּׁוּב לְכוּ, וְלֹא בַּמִּדְבָּרוֹת. "בָּעֲרָבָה" בָּעֲרָבָה לְכוּ, וְלֹא בְּהָרִים וּגְבָעוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים, וְהַיּוֹם נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם". בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְוִיִּם נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וגו'. תַּנְיָא, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן: כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וּכְשֶׁהֵסִיבוּ אֶת יְרִיחוֹ וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.

וכיון

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלא למד מהגזירה שוה של 'וענתה ואמרה' 'וענו הלוים ואמרו' כרבנן שחליצה נאמרת רק בלשון הקודש, אלא למד זאת מתיבת 'ככה', **הַאי 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה' מַאי עָבֵיד לֵיהּ** – מה ילמד מהגזירה שוה הזו של 'עניה ואמירה'. מתרצת הגמרא, **מִיבְּעֵי לֵיהּ** – צריך רבי יהודה את הגזירה שוה כדי **לְאַגְמוּרֵי** – ללמד מפרשת חליצה **לְלֵוִיִּם** שהברכות והקללות בהר גריזים ובהר עיבל **דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** חייבים להאמר. ולא סובר כרבנן שלמדו לעיל דין זה מגזירה שוה 'קול' 'קול' ממשה. שואלת הגמרא, **וְלֵילַף** רבי יהודה גזירה שוה 'קול קול' **מִמֹּשֶׁה** כמו שלמדו רבנן.

מתרצת הגמרא, רבי יהודה **'עֲנִיָּה עֲנִיָּה' גָּמִיר, 'קוֹל קוֹל' לֹא גָּמִיר** – לא קיבל ללמוד גזירה שוה מרבו אלא 'ענייה ענייה', ואין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו. מביאה הגמרא ראיה לתירוצה, **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה במצוות התלויות בדיבור, לשונות **'כֹּה' 'כָּכָה' 'עֲנִיָּה וַאֲמִירָה', אֵינוֹ** יוצא ידי חובתו **אֶלָּא** בלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ומפרטים היכן מצינו כן, **'כֹּה'** נאמר בתורה בפרשת נשיאת כפים של הכהנים **'כֹּה תְּבָרְכוּ'**, ולומדים מתיבת 'כה' שדווקא בלשון הקודש, ואין צריך ללמוד מגזירה שוה 'ברכה ברכה' כמו שלמדו רבנן להלן. **'כָּכָה'** נאמר בתורה בפרשה **דַּחֲלִיצָה** וכדלעיל. **'עֲנִיָּה וַאֲמִירָה'** נאמרה בתורה בפרשת ברכות וקללות **דְּלֵוִיִּם**. הרי לנו מפורש שרבי יהודה למד שברכות וקללות דלוים נאמרים בלשון הקודש ממה שכתבה התורה 'עניה ואמירה', ולא מגזרה שוה 'קול קול'.

שנינו במשנה **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד, כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה, שנאמר 'הלא המה בעבר הירדן וגו'', ולהלן הוא אומר 'ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה', מה אלון מורה האמור להלן שכם, אף אלון מורה האמור כאן שכם **כו'**. כשהיו ישראל במדבר מעבר הירדן המזרחי, נאמרו להם סימני מקום הר גריזים והר עיבל שהם בעבר הירדן המערבי שהוא ארץ ישראל. ונחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בצורת הדרשות מן הפסוקים לדעת את מקומם המדויק.

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בפסוק "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני היושב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה", ומבאר רבי יהודה **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** משמע **מֵעֵבֶר לַיַّרְדֵּן וְאֵילָךְ** – מרחק רב בתוך ארץ ישראל מערבה, רחוק מן הירדן, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**. וממשיך רבי יהודה לבאר את המשך הפסוק, **'אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ'** משמע רחוק מ**מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת**, דהיינו רחוק ממזרחו של ירדן, שבצד מזרח השמש זורחת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה משם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. והמשך הפסוק **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** מלמדנו שאֵלּוּ **הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם** עבשיו **כּוּתִּיִּים**, שהושיב אותם סנחריב שם כשהגלה את עשרת השבטים. עוד ממשיך הפסוק **'מוּל הַגִّלְגָּל'** משמע **סָמוּךְ לַגִּלְגָּל**, מקום הרואה את הגלגל. והמשך הפסוק **'אֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה'** היא העיר **שְׁכֶם**, ולומדים זאת מגזירה שוה, שהרי **וְלֹהֶלֶן** – לעיל בספר בראשית **הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** בספר בראשית, היא העיר **שְׁכֶם**, שהרי הפסוק אומר במפורש 'עד מקום שכם עד אלון מורה' משמע שהוא אותו מקום, **אַף כָּאן** בפסוק 'אצל אלוני מורה' היא העיר **שְׁכֶם**.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי, בְּדָבָר זֶה – על ידי גזירה שוה זו, **זַיֵּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִּיִּים** – הוכחתי להם שספריהם מזויפים, שמתברכים בלבבם שהר גריזים הוא המקום אשר יבחר ה', וכך **אָמַרְתִּי לָהֶם, זַיֵּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם**, ואין אתם יודעים היכן הר גריזים, אלא **שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים** שהוא אצל **אֵלוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם, וְאַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלּוּ מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם**, אבל **אָנוּ לְמַדְנוּהָ בְּגִזֵּרָה שָׁוָה** כדלעיל, **וְאַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתֶּם**, שהרי אינכם מודים בגזירה שוה שאינה מפורשת בתורה שבכתב. עד כאן דעת רבי יהודה, שהר גריזים והר עיבל הם בתוך ארץ ישראל, רחוק מערבה מן הירדן.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, שהר גריזים והר עיבל קרובים מאד לירדן, וכך מבאר את הפסוק **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** פירושו **סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי** פירושו **מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** – הרחק מן הירדן, כמו שאמר רבי יהודה, **הַלֹּא כְּתִיב** בפרשת כי תבא **"וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן** תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל", משמע שתקימום בו ביום, אם כן רואים שהר עיבל היה סמוך לירדן. והמשך הפסוק לפי זה, שהר גריזים והר עיבל 'הלא המה **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ'** פירושו רחוק מ**מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת**, דהיינו רחוק מהמערב, שבצד מערב השמש שוקעת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה לשם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. עד כאן תיאור מקום הר גריזים והר עיבל לדעת רבי אלעזר, ואומר שהמשך הפסוק כבר אינו מתאר את מקומם, שהרי הפסוק ממשיך **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי'** ושכם אינה בארץ הכנעני, אלא **אֶרֶץ חִוִּי הִיא**, כנאמר "שכם בן חמור החוי". והמשך הפסוק גם כן אינו מתאר מקומם שהרי ממשיך **'הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** – במישור, והם אינם בערבה, **וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין**. וכן ההמשך אינו מתאר מקומם, שהרי ממשיך **'מוּל הַגִּלְגָּל', וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל**. עד כאן דעת רבי אלעזר החולק על רבי יהודה. אם כן למה נאמרו הסימנים האלו שבסוף הפסוק, על זה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשֵּׁנִיָּה** – כשיכנסו לארץ ישראל כעת עם יהושע, **כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בְּרִאשׁוֹנָה**, בימי צאתם ממצרים בעמוד ענן לנחותם הדרך, כי כשימות משה לא ילך לפניהם ענן. על זה אומר להם הפסוק **'דֶּרֶךְ'** מבוא השמש' להורותם **שֶׁבַּדֶּרֶךְ לְכוּ וְלֹא בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים, 'הַיּוֹשֵׁב'** להורותם **שֶׁבַּיְּשׁוּב לְכוּ וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת, 'בָּעֲרָבָה'** להורותם **שֶׁבָּעֲרָבָה** – במישור **לְכוּ וְלֹא בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת.**

תָּנוּ רַבָּנַן, כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, בְּכָל יוֹם מאז שיצאו ממצרים היה **אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים**, כמבואר בפרשת במדבר, שהארון נסע אחרי דגל יהודה ודגל ראובן, **וְהַיּוֹם** שעברו בו את הירדן, **נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עוֹבֵר לִפְנֵיכֶם"**, משמע לפני כולכם. ועוד חילוק, **בְּכָל יוֹם וָיוֹם** מאז שיצאו ממצרים, **הַלְּוִיִּם** בני קהת **נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם** – כשעברו את הירדן **נִשְׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וגו'.**

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נִשְׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן, ואלו הם, **כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן** כדלעיל, **וּכְשֶׁהֶסִּיבוּ אֶת יְרִיחוֹ** שבע פעמים כדי לכובשה, **וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ** בימי שלמה לבית קדשי הקדשים.

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וְכֵיוָן שֶׁנִּיטְּבְלוּ רַגְלֵי כֹּהֲנִים בַּמַּיִם כשנכנסו לתוך הירדן בשפה המזרחית, **חָזְרוּ הַמַּיִם לְאַחוֹרֵיהֶם** שנעצרה זרימת הירדן במקום מעמד הכהנים, וכל המים שהגיעו לשם נעצרו ועלו זה על זה לגובה, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְכוֹא נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן** ורגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה המים **וְגוֹ' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד".**

ומבררת הברייתא, **וְכַמָּה גּוֹבְהָן שֶׁל מַיִם** – לאיזה גובה נערמו המים. ומבארת, לגובה **שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל**, כיון שגודל מחנה ישראל בחנייתו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, ועברו את הירדן כך כסדר חנייתן, אם כן שהו במעבר שיעור מהלך שנים עשר מיל עד שעלו האחרונים מהירדן, ובאותו זמן גם גבהו המים היורדים בירדן גובה שנים עשר מיל, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לְדִבְרֶיךָ** שגבהו המים שנים עשר מיל, קשה, האם **אָדָם** קַל לרוץ יותר ממים, **אוֹ מַיִם** קַלִּים לרוץ יותר מאדם, **הֲוֵי אוֹמֵר** ודאי שמַיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, **אִם כֵּן** המים התאספו לגובה שנים עשר מיל עוד לפני שעברו ישראל מהלך שנים עשר מיל, ואחר כך חזרו למקומם, **וּבָאִין** המַיִם שחוזרים למקומם **וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן** אנשים שלא עברו עדיין. **אֶלָּא** סובר רבי אלעזר ברבי שמעון, **מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין** – אולמות על גבי אולמות, **יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת** מיל גובה, **עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כִשְׁמוֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָהֶם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל".** אומרת הגמרא, **וְאַף** – וכמו כן מצינו אצל **רָחָב הַזּוֹנָה, שֶׁאָמְרָה לְשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ** שהם כלב ופינחס, לפני שעברו את הירדן **"כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף** מפניכם בצאתכם **מִמִּצְרַיִם" וְגוֹ', וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ** באיש מפניכם**" וְגוֹ'**, שהם עדיין היו מפחדים מקריעת ים סוף.

וממשיכה הברייתא, **עוֹדָם** נמצאים **בַּיַּרְדֵּן**, בעוד הכהנים עומדים שם והעם עוברים, **אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ**, כמו שכתוב בפסוק "והכהנים נשאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תום כל הדבר אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע", הרי שיהושע דיבר אליהם בעודם עומדים בירדן, את אשר צוה אותו משה, וכך אמר להם, **דְּעוּ עַל מָה** – בשביל מה **אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ** – שתכבשו **אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה על ידי משה **"וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" וְגוֹ', אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן** לכבוש את ארץ כנען, **מוּטָב, וְאִם לָאו בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם.** שואלת הגמרא על לשון הברייתא, **מַאי 'אוֹתְיכֶם'.** ומשיבה, כוונת המילה 'אותיכם' היא, **אוֹתִי וְאֶתְכֶם.**

וממשיכה הברייתא, **עוֹדָם** נמצאים **בַּיַּרְדֵּן**, בעוד הכהנים עומדים שם כדלעיל, **אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ** כמו שכתוב בפסוק **"הָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וּכְתִיב "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" וְגוֹ'**, הם האבנים שהקימו תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות **סִימָן לְבָנִים** לדורות **שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן.**

וממשיכה הברייתא, **עוֹדָם** נמצאים **בַּיַּרְדֵּן** כדלעיל, **אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ** כמו שכתוב בפסוק **"שְׁאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" וְגוֹ',** הם האבנים שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלום וקבעום בגלגל. ומבררת הברייתא, **יָכוֹל** יקימו את האבנים **בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן,** ועונה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה'.** עד כאן הברייתא.

מספרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַבָּא חֲלַפְתָּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מַתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי,** שלשתם **עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים** שהקימו עם ישראל בירדן בימי יהושע, **וְשִׁיעֲרוּם** – אמדו את משקלם, ומצאו **שִׁבְעָל אַחַת וְאַחַת** מהן **שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירֵי** – וידוע וקבלנו מרבותינו ומאבותינו, **דְּטַעוּנָא דְּמַדְלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵּיהּ** – שמשאוי שאדם מגביה על כתפו בלי סיוע של אחר, **תִּילְתָּא דְּטַעוּנֵיהּ הָוֵי** – זהו רק שליש ממה שיכול לישא כשאחר מסייע לו להעלות על כתפו, ואם האבנים ששיערו החכמים דלעיל היתה כל אחת כארבעים סאה ואותם אמר יהושע "הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו" שכל אחד ירים לבדו, **מִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֶשְׁכּוֹל** שנשאו המרגלים מארץ ישראל למדבר בימי משה, והטענו זה לזה על כתפם, שהיה פי שלש, דהיינו מאה ועשרים סאה. ומביאה הגמרא היכן מצינו שהאשכול היה גדול מאד, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד **וַיְשָׂאוּהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם",** ומבררת הגמרא, **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר** 'וישאוהו **בַּמּוֹט'** וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם,** והרי כתוב במפורש 'וישאוהו' בלשון רבים, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – לצורך מה כתבה התורה **'בִּשְׁנַיִם',** ועונה, ללמדנו שנשאו האשכול **בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת,** ולא במוט אחד.

ומפרשת הגמרא כיצד נשאו האשכול בשני מוטות, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, טוּרְטָנֵי** – משאוי, **וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי** – ומשאוי תחת משאוי, דהיינו שני מוטות במרחק זה מזה אורכם מצפון לדרום, ארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, ותחתם שני מוטות במרחק זה מזה אורכם ממזרח למערב וארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, **הָא כֵּיצַד, שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאִינָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם.** ומבארת הגמרא, למה יהושע וכלב לא נשאו כלום, **אִי בְּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי** – שהיו חשובים יותר משאר המרגלים, והמרגלים בעצמם לא נתנו להם לישא. **וְאִי בְּעֵית אֵימָא, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה,** לכן הם לא נטלו חלק בהבאת הפירות שמטרתה היתה להוציא דבה על הארץ, כשם שפירותיה משונים כך יושביה משונים וגבורים וגבוהים.

חוזרת הגמרא לבאר מחלוקת שבברייתא לעיל, שרבי יהודה הסובר שגבהו המים שנים עשר מיל, ורבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שגבהו המים יתר משלש מאות מיל, **פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. חַד** – רבי אמי או רבי יצחק נפחא **אָמַר, לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** שגבהו המים שנים עשר מיל,

"אל ייפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה", ופרשו הוד כבוד קדושת אבותינו רבותינו הקדושים, דבר תורה כזה, שעושה אותו – את המאזין – ל'מהלך'

היום יום ו אייר

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לד עמוד א

רש"י

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ כו'. בִּשְׂפַת מִזְרָחִית בִּכְנִיסָתָן לְתוֹכוֹ חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹרְדִין מִן הַכֹּהֲנִים וּלְמַטָּן אֶלָּא שָׁם עוֹמְדִים וְהַמַּיִם הַבָּאִים תָּמִיד נִגְבָּהִים וְעוֹלִין לְמַעְלָה כְּדִכְתִיב קָמוּ נֵד אֶחָד, וְהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ שָׁם עַד שֶׁעָבְרוּ כֻּלָּם: **כַּמָּה גָּבְהָן שֶׁל מַיִם.** גָּרַס: י"ב מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. שֶׁהָיוּ שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, וְהֵם עָבְרוּ כַּחֲנִיָּיתָם רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד כְּמוֹת שֶׁהוּא רֹחַב שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, נִמְצְאוּ שֶׁלֹּא שָׁהוּ בְּעָבְרָן אֶלָּא מַהֲלַךְ שְׁנֵים עָשָׂר מִיל שֶׁל אֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם עַד שֶׁעָלוּ אַחֲרוֹנִים שֶׁל סוֹף הַמַּחֲנֶה וּכְנֶגְדָּן גָּבְהוּ הַמַּיִם: **הֱוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים.** לָרוּץ מִן הָאָדָם, וְא"כ שֶׁהַמַּיִם לֹא גָּבְהוּ אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִיל וְחָזְרוּ לִמְקוֹמָם נִמְצָא שֶׁעֲדַיִין לֹא הִסְפִּיקוּ לַעֲבוֹר וּבָאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן: **כִּפִּין.** אוּלַּמּוֹת ארוקוולו"ד: **וְאַף רָחָב אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ.** קֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן שֶׁעַל קְרִיעַת יַם סוּף הָיוּ מִתְפַּחֲדִין עֲדַיִין: **עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כו'.** כְּדִכְתִיב וְהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תֹּם כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְזֶהוּ הַדָּבָר דְּהָכֵי כְּתִיב בְּמֹשֶׁה כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגו', כְּלוֹמַר כְּשֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן הִתְנָה עִמָּהֶם עַל מְנַת לְהוֹרִישָׁם: **וְשׁוֹטְפִין אוֹתֵיכֶם.** גַּרְסִינָן בַּבָּרַיְיתָא: **הָרִימוּ לָכֶם וְגו'.** הֵם הָאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ תַּחַת מֵצַב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים לְזִכָּרוֹן לִהְיוֹת סִימָן לַבָּנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן: **שְׂאוּ מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב וְכו'.** הֵם שֶׁהֵקִימוּ בְּהַר עֵיבָל וּבָנוּ הַמִּזְבֵּחַ וְקִפְּלוּם וּקְבָעוּם בַּגִּלְגָּל: **דְּמִדְלֵי אִינִישׁ אַכַּתְפֵּיהּ.** שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ מַגְבִּיהוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְאֵין אַחֵר מְסַיְּעוֹ: **תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הוּא.** אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מִשֹּׂאוֹי שֶׁנּוֹשֵׂא כְּשֶׁמַּטְעִינוֹ אַחֵר, נִמְצָא שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן נוֹשֵׂא מַשָּׂא ק"ך סְאִין: **וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב.** כַּמָּה הָיָה בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁנְּשָׂאוּהוּ שְׁמֹנָה אֲנָשִׁים וְהָיוּ מְסַיְּיעִין זֶה אֶת זֶה כְּשֶׁמְּרִימִין אוֹתוֹ עַל כְּתֵיפָן: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂאוּהוּ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי.** מַשֹּׂאוֹי וּמַשֹּׂאוֹי תַּחַת מַשֹּׂאוֹי, שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מְסַיְּיעִין אֶת הָעֶלְיוֹנִים, וּבְכָל אֶחָד הָיוּ שְׁנֵי מוֹטוֹת. כֵּיצַד, שְׁנֵי מוֹטוֹת הוֹלְכִין זֶה אֵצֶל זֶה וְאַרְבָּעָה נוֹשְׂאִין אוֹתָם, וּשְׁנֵי מוֹטוֹת אֲחֵרִים וְאַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם נוֹשְׂאִין אוֹתָם וְהֵם בַּאֲלַכְסוֹן מִתַּחַת שְׁנַיִם הָעֶלְיוֹנִים, מוֹט אֶחָד לָרֹאשׁ הָאֶחָד וּמוֹט אֶחָד לָרֹאשׁ הַשֵּׁנִי וְהוֹלְכִין בַּאֲלַכְסוֹן. וְרַבִּי יִצְחָק לָאו מִקְרָא שְׁמִיעַ לֵיהּ, אֶלָּא דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּרִמּוֹן וּתְאֵנָה סָגֵי בִּשְׁנַיִם, וִיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, פָּשׁוּ לְהוּ תְּמַנְיָא לָאֶשְׁכּוֹל, וְאִם לָאו מִדְרָשׁ הָרִאשׁוֹן הַמְלַמְּדֵנוּ דְּלָאו מוֹט אֶחָד קָאָמַר קְרָא לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים לְכַוֵּין שְׁמֹנָה בְּנֵי אָדָם לְמַשָּׂאוֹ, אֶלָּא דְּשִׁמְעִינָן מִנֵּיהּ דִּשְׁנֵי מוֹטוֹת הָיוּ, וְאָתָא רַבִּי יִצְחָק לְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁנֵי מַשָּׂאוֹת הָיוּ שָׁם וְכָל אֶחָד שְׁנֵי מוֹטוֹת: **שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה.** לְהָבִיא אֶשְׁכּוֹל מְשֻׁנֶּה כָּזֶה, שֶׁהַמְרַגְּלִים לְרָעָה נִתְכַּוְּונוּ, לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁפֵּירוֹתֶיהָ מְשֻׁנִּים כָּךְ יוֹשְׁבֶיהָ מְשֻׁנִּים וְגִבּוֹרִים וּגְבוֹהִים: **לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** שֶׁאָמַר לֹא גָּבְהוּ הַמַּיִם אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִילִין כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם דֶּרֶךְ חֲנִיָּיתָם עָבְרוּ בַּיַּרְדֵּן כָּל רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד, הִלְכָּךְ לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַעֲבָרָה אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִילִין:

ולדברי

תוספות

יותר משלש מאות מיל. תימה לר"י והא ליכא מעיבא לארעא אלא תלתא פרסי וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן הענינים ירושלמי רבי לוי אומר עד לבו של רקיע תמן אמרינן עד בבל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבבל: **עודם** בירדן אמר להם יהושע. [ירושלמי] אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ויאות תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות:

גמירי כל טונא. ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתיפיה לההוא דתלי ליה [מן ארעא על כתיפיה] ולא דמי ההוא דתלי ליה לההוא [דאוחרן טעין ליה]:

טורטני וטורטני דטורטני. פירש ר"ח דטורטני בלשון יון קנה של מאזנים וכיצד נשאוהו הביאו שני עמודים וסירגום בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בקצה העמודים המסורגים והאשכול נתן מוט א' מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים והאשכול נתון בחבלים ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טוענים אותן שני אנשים נמצאו שמנה סובלין את האשכול וזה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ובנושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטרין על דעתיה דרבי עקיבא טורטרין וטורטרי טורטרין:

כחנייתן

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹהֲנִים בַּמַּיִם חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְבוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וגו' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד" וְכַמָּה גּוֹבְהָן שֶׁל מַיִם? שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. אָמַר לוֹ ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, אָדָם קַל אוֹ מַיִם קַלִּים? הֱוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים. אִם כֵּן בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כֵּיפֵין עַל גַּבֵּי כֵּיפֵין, יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף" וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד" וְגו'. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ עַל מָה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן מוּטָב, וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתִיכֶם. מַאי "אוֹתִיכֶם" אוֹתִי וְאֶתְכֶם. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְתִיב: "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" סִימָן לְבָנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה". אָמַר ר' יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן מָתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים וְשִׁיעֲרוּם כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירִי דִּטְעוּנָא דְּמִדְלֵי אִינִישׁ לִכַתְפֵּיהּ, תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הָוֵי. וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם" מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בַמּוֹט" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, אָמַר ר' יִצְחָק: טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי. הָא כֵּיצַד? שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי, וְאִי בָּעֵית אֵימָא שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה פְּלִיגִי בָּהּ ר' אַמִי וְר' יִצְחָק נַפָּחָא; חַד אָמַר: לְדִבְרֵי ר' יְהוּדָה,

כחנייתן

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לד עמוד ב

כַּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן, בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ. וְחַד אָמַר: בֵּין מָר וּבֵין מָר, כְּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ. מָר סָבַר: אָדָם קַל, וּמָר סָבַר: מַיִם קַלִּים. "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "שְׁלַח לְךָ" מִדַּעְתְּךָ, וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר" וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "בְּעֵינַי" וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם. "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְבוֹשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב הָכָא: "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וּכְתִיב הָתָם: "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה". "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר", אָמַר ר' יִצְחָק: דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: "סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל", "סְתוּר" שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "מִיכָאֵל" שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ. אָמַר ר' יוֹחָנָן: אַף אָנוּ נֹאמַר "נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי", "נַחְבִּי" שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "וָפְסִי" שֶׁפִּיסַּע עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" "וַיָּבֹאוּ" מִבָּעֵי לֵיהּ? אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפֵּירֵשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן: אֲבוֹתַי! בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ כְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ". "וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי", "אֲחִימָן" מְיוּמָּן שֶׁבְּאֶחָיו, "שֵׁשַׁי" שֶׁמְּשִׂים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת, "תַּלְמַי" שֶׁמְּשִׂים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: "אֲחִימָן" בָּנָה עֲנָת, "שֵׁשַׁי" בָּנָה אָלֶשׁ, "תַּלְמַי" בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. "יְלִידֵי הָעֲנָק" שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן. "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה", מַאי "נִבְנְתָה"? אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם לִבְנוֹ גָּדוֹל?! דִּכְתִיב: "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם" וְגוֹ'! אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבוּנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, מִשּׁוּם דְּקָבְרִי בָּהּ שִׁיכְבֵי. וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב: "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו" וַאֲפִילּוּ הָכִי חֶבְרוֹן מְבוּנָּה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הֲוֵי? וְהָא כְּתִיב: "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא", וְאָמַר רַב אַוְיָא וְאִיתֵּימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. וְתַנְיָא אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. מִינָּהּ, אַיְידֵי דְּקָלִישָׁא אַרְעָא, עָבְדָה רַעְיָא וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ,

וילכו

רש"י

וּלְדִבְרֵי ר"א בַּר שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ אִישׁ אַחַר אִישׁ, נִמְצְאוּ שֶׁשָּׁהוּ הַרְבֵּה לַעֲבוֹר, דְּאִי כַּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ מִשּׁוּם קוּלָּא דְּמַיִם מֵאָדָם לֹא נִגְבָּהִין כָּל כָּךְ: **מַיִם קַלִּים.** הַרְבֵּה הֵם קַלִּים מִן הָאָדָם, וּמַר סָבַר אָדָם קַל לָרוּץ כְּמוֹ הַמַּיִם: **מִדַּעְתְּךָ.** אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה אוֹתְךָ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל הֵם אוֹמְרִים לְךָ כִּדְכְתִיב (דְּבָרִים א) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וְגוֹ', אֲנִי אֵינִי מְעַכֵּב עַל יָדְךָ: **כְּלוּם יֵשׁ אָדָם.** כְּלוֹמַר אִם הַקָּבָּ"ה צִוָּה כְּלוּם הָיָה אוֹמֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁסּוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי תַּקָּלָה: **לְבָשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.** אוֹתָן (שֶׁאֵילָה) שֶׁשָּׁאֲלוּ תְּחִלָּה שִׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים: [**לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ.** אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לִדְרוֹשׁ]: **סָתַר דְּבָרָיו.** הִכְחִישׁ וְעָשָׂה שׂוֹנְאוֹ [שֶׁל הַקָּבָּ"ה] בַּדַּאי: **שֶׁעָשָׂה שׂוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה מָךְ.** חַלָּשׁ, כִּדְאַמְרִי' לְקַמָּן אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם: **שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו.** וְלֹא אֲמָרָן כְּמוֹת שֶׁהֵן: **שֶׁפִּסֵּעַ.** דִּלֵּג, שֶׁלֹּא אֲמָרָן כַּאֲשֶׁר הֵם: **יְהוֹשֻׁעַ.** לֹא הֻצְרַךְ לֵילֵךְ, שֶׁכְּבָר בִּקֵּשׁ עָלָיו מֹשֶׁה רַחֲמִים: **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב וְעַבְדִּי כָלֵב וְגוֹ'.** וַהֲבִיאוֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה, וְהִיא חֶבְרוֹן כִּדְכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ יד) וַיִּתֵּן אֶת חֶבְרוֹן לְכָלֵב, ש"מ כָּלֵב הוּא דְּאָזִיל לְחֶבְרוֹן: **מְיֻמָּן.** גִּבּוֹר שֶׁבָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁיַּד הַיָּמִין חֲשׁוּבָה מִן הַשְּׂמֹאל: **שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחִיתוֹת.** שֶׁמְּקוֹם רַגְלָיו מַעֲמִיק בָּאָרֶץ מֵרֹב כָּבְדּוֹ וְנִכָּר שָׁם כְּגוּמָא וּכְשַׁחַת. וּלְשׁוֹן שֵׁשַׁי לֹא פּוֹרַשׁ לָנוּ מַאי דָּמֵי לִשְׁחִיתוֹת. וְנִרְאֶה לְשׁוֹן עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שֶׁהֵם כְּבֵדִים וּמְקוֹם מַעֲמָדָם נִכָּר: **תְּלָמִים.** כְּתֶלֶם הַמַּחֲרֵשָׁה שֶׁמַּעֲלָה הֶעָפָר וּמַעֲמִיק בָּאָרֶץ: **שֶׁהָיוּ מַעֲנִיקִים אֶת הַחַמָּה בְּקוֹמָתָן.** מֵרֹב גֹּבַהּ קוֹמָתָן דּוֹמִין כְּאִלּוּ צַוָּארָם נוֹקֵב וְעוֹנֵק בַּנֶּקֶב שֶׁהַחַמָּה יוֹצְאָה בּוֹ: **לִבְנוֹ קָטָן.** כְּנַעַן קָטָן הַבָּנִים שֶׁל חָם הָיָה, וּמִצְרַיִם שֵׁנִי לַבָּנִים: **מְבֻנָּה.** לְשׁוֹן אִבָּנֶה מִמֶּנָּה (בְּרֵאשִׁית טז), כְּלוֹמַר מְיֻשֶּׁבֶת בְּפֵירוֹת: **טְרָשִׁים.** סְלָעִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּירוֹת כְּאֶרֶץ לַחָה: **דְּקָבְרֵי בָּהּ שִׁכְבֵי.** לֹא גָּרְסִינָן מ"ט אֶלָּא ה"ק, וְתֵדַע דִּטְרָשִׁין הִיא וְאֵינָהּ רְאוּיָה לְפֵירוֹת כְּכָל שְׁאָר הָאָרֶץ, לְפִיכָךְ יְחָדוּהָ לִקְבוּרַת מֵתִים: **כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו.** שֶׁל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשּׁוֹלְחִים אֶל פַּרְעֹה לַעֲזוֹר לוֹ עַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר, אַלְמָא פַּרְעֹה בְּצֹעַן יָתִיב וְשָׁם הוֹלְכִין לְבַקְּשׁוֹ: **אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי.** אֵלְכָה נָא בְּחֶבְרוֹן וַאֲשַׁלֵּם הַנֶּדֶר שֶׁנָּדַרְתִּי בִּגְשׁוּר, כִּדְכְתִיב בָּתְרֵיהּ כִּי נֶדֶר נָדַר עַבְדְּךָ בְּשִׁבְתִּי בִגְשׁוּר, וּבְחֶבְרוֹן מַאי בָּעֵי וַהֲלֹא לֹא הָיָה שָׁם הַמִּזְבֵּחַ כִּי אִם בְּגִבְעוֹן: **לְהָבִיא כְּבָשִׂים לְעוֹלָה.** דְּאָמַר מַר בְּמַס' מְנָחוֹת כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, אַלְמָא אֶרֶץ מִרְעֶה הָיְתָה: **מִנָּהּ.** כְּלוֹמַר מִתְּשׁוּבָתְךָ אַתָּה מְסַיְּעֵנִי, שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה לְזֶרַע כִּשְׁאָר הָאָרֶץ מֵאַחַר שֶׁהִיא בַּת טְרָשִׁים כִּדְאַמְרִי' בְּבָבָא מְצִיעָא בְּהַשּׂוֹכֵר (דַּף פ.) וְאִי אַרְעָא דְּמַחְזְקָא בִּגְרוֹנְדִּי [הִיא שְׁנֵיהֶם מְשַׁלְּמִין]: **דְּקָלִישָׁא אַרְעָא.** עָפָר שֶׁל טְרָשִׁים דַּק וְקָלוּשׁ וּמוּעָט הוּא, וּמִתּוֹךְ כָּךְ לֹא הָיוּ חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים אוֹתָהּ תְּבוּאָה מַאֲכַל אָדָם: **וְעָבְדָה רַעְיָא.** מַצְמַחַת וּמַעֲלָה עֲשָׂבִים וְאוֹכְלִים הַצֹּאן: **וְשָׁמֵן קִנְיָינָא.** הַמִּקְנֶה הַצֹּאן, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַצֹּאן לְהַשְׁבִּיחַ בְּאֶרֶץ יְבֵשָׁה וּטְרָשִׁים יוֹתֵר מֵאֶרֶץ לַחָה:

וילכו

תוספות

כחנייתן עברו. י"ל הראשונים לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני לצד מערב היו הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחריהם שהרי רוחב מחנה ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה וי"ל דדוקא באורך ורוחב חנייתן נכנסו בירדן אבל לאחר שנכנסו בירדן נמשכו זה אצל זה וצמצמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך חנייתן עמדו בירדן אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן שהרי אתה מוצא ברוחב שנים עשר מיל ת"פ רצועות רחבות חמשים אמה כרוחב הירדן ואורך כל רצועה י"ב מיל על רוחב נ' אמה ואם היה לך להקיף אותן ת"פ רצועות מדת ארכן זו אצל זו היה אורכו קרוב לאלף ות' (ומ') פרסאות כאורך הירדן והירדן לא נכרת כי אם עד ים הערבה ויוצא הוא ממערת פמייס שהוא בחלק דן כדאיתא בפ' מעשר בהמה (בכורות דף נה.) ואורך כל ארץ ישראל לא היה כ"א ת' פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין לשמוע התנאים מפי יהושע אלא ע"כ בירדן לא היו עומדים כדרך חנייתן אלא מצומצמין ותימה לר"י נהי דדרך חנייתן עברו מ"מ הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו האבנים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א"כ אותם נ' אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדשין ועולין יותר על י"ב מיל וי"ל אותו גודש שהיה מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא חשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה א"כ אמאי תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים והלא אינו תלויה אלא בעיכוב העברתם וי"ל דבתרתי פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתן היו המים נגדשין יותר מי"ג מיל והוא לא אמר אלא י"ב ועוד שבזה אחר זה עברו ועל זה תמיה רבי אם בזה אחר זה עברו מה קצבה שייך דקאמר שלש מאות שלפי חשבון גודל המים היו עוברים ברוחב חצי מיל שהוא אורך ג' מאות חסר י"ב כיצד שתעשה י"ב רצועות מי"ב מיל על י"ב מיל וכל רצועה ברוחב מיל ואורך י"ב מיל וכשתצרפם זו אצל זו באורך יהיה אורך קמ"ד מיל על רוחב מיל תחלוק רוחב הרצועות ותצרפנה לאורך יהיה אורך רפ"ח מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה שכך עברו ונראה דלר"א בר שמעון לא עברו כלל דרך חנייתן שהרי בשעת חנייתן היו מפוזרים מפני שהיו נוטים אהליהם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות אבל כשעברו נמשכין כולן זה אצל זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך שביל אחד בעשרה בני אדם זה אצל זה יכול להיות כשיעור ס' ריבוא ששוהין בהעברתן כל כך: **מר** סבר אדם קל. נראה דה"פ אע"פ שהדבר ידוע שמים קלים היינו דוקא כשהן יורדין כדי דרך מרוצתן אבל כאן שהיו נגדשין ועולין שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה: **אבותי** בקשו עלי רחמים. וא"ת והאמר בפרק מי שמתו (ברכות דף יח.) דמיתי לא ידעין מידי ומשמע במסקנא ואפילו אבות העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיעין להן שכך נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (דף טז.) למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים וכן בפרקי דחסידים בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמערתא דאבוה: **ואמר** רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון. אע"ג דמסיק בפרק שני דתמורה (דף יז:) דלאקרובי אזל מיהו שמעינן מיהת דשמן קניינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים:

מלמד

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אם כן **כַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ** – לא עברו את הירדן בזה אחר זה, אלא כמו סדר חנייתן, **וּלְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שגבהו המים יותר משלש מאות מיל, חייבים לומר שבָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ, וארך זמן רב והספיקו המים להערם זה על גבי זה כדלעיל לגובה כה עצום. **וְחַד** – רבי אמי או רבי יצחק נפחא **אָמַר, בֵּין מַר** – רבי יהודה, **וּבֵין מַר** – רבי אלעזר ברבי שמעון, סוברים שכַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ, אלא שמַר – רבי יהודה **סָבַר אָדָם** קַל לרוץ כמו המים, וכמו שעברו עם ישראל מהלך שנים עשר מיל, כך גם נערמו המים לגובה שנים עשר מיל, **וּמַר** – רבי אלעזר ברבי שמעון **סָבַר מַיִם** קַלִּים לרוץ יותר מן האדם, ואף שעם ישראל עברו מהלך שנים עשר מיל בלבד, המים נערמו באותו זמן לגובה רב של יותר משלש מאות מיל.

כיון שהזכירה הגמרא לעיל את מעשה המרגלים, ממשיכה לברר ממעשי המרגלים, ואחר כך תחזור לעניני קריעת הירדן ומעבר ישראל בו. נאמר בתחילת פרשת המרגלים 'שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים', **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, מה שאמר לו ה' 'שְׁלַח לְךָ', פירושו מִדַּעְתְּךָ, דהיינו אני איני מצוה אותך, רק ישראל בקשו ממך כמו שאומר להם משה בספר דברים 'ותקרבון אלי כולכם', ואני איני מעכב על ידך. ובודאי שלא ציוהו ה' על כך, והראיה **וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ** – והרי אדם לא בוחר לעצמו דבר רע, ואם כן בודאי ה' לא היה מצוה דבר שסופו לבוא לידי תקלה. ומבארת הגמרא, **וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב** שאומר להם משה 'וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר', **וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, יש לדייק לשון הפסוק 'בְּעֵינַי' **וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם.**

עוד דורשת הגמרא מענין המרגלים, כתוב בהמשך הפסוק שם "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו **וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא**, הבקשה שביקשו ישראל ממשה מלכתחילה שישלח מְרַגְּלִים, **לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לִכּוֹשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, ויש ללמוד זאת מגזירה שוה, **כְּתִיב הָכָא** 'וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ' **וּכְתִיב הָתָם** 'וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה' וְגוֹ', וכמו שם לשון 'וחפרה' הוא לשון בושה, כפי שכתוב לגבי החמה, כך גם כאן 'ויחפרו' הוא לשון בושה, שרצו לבייש את ארץ ישראל.

עוד כתוב בפרשת המרגלים, 'וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר', **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ** – מכל שם של מרגל ושם אביו, אפשר לדרוש את מהות מעשיהם, **וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ** לדרוש כל שמותם, **אֶלָּא אֶחָד** בלבד, והוא 'סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל', וכך דרשנו, 'סְתוּר' שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – הכחיש את ה' ועשאו כביכול בדאי, 'מִיכָאֵל' שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ כָּךְ – עשה את ה' כביכול חלש שאינו יכול להכניסנו לארץ. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף אָנוּ נֹאמַר** לדרוש עוד שם מהמרגלים, והוא 'נַחְבִּי בֶּן יָפְסִי', וכך נדרשנו, 'נַחְבִּי' שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, ולא האמין במה שהעיד על הארץ שהיא טובה, 'יָפְסִי' שֶׁפִּיסֵּעַ עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – שדילג על מדותיו של ה' שנותן שכר טוב למאמינים בו.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן', ויש להקשות, 'וַיָּבֹאוּ' מִבְּעֵי לֵיהּ, שהרי מדבר על המרגלים שהם רבים, וכמו שהתחיל הפסוק 'ויעלו'. אלא **אָמַר רָבָא, מְלַמֵּד שֶׁפִּירֵשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן כֹּלֶב** לאבות, אנא **אֲבוֹתַי בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים,** ולכן אומר הפסוק 'ויבא עד חברון' בלשון יחיד, שרק כלב הלך לשם. **יְהוֹשֻׁעַ** לא הלך, משום שלא היה צריך לזה, **שִׁבְּרָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר** 'וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ', הוסיף לו י' על שמו וקראו 'יהושע', שהתפלל יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. **וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב** "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה" וְגוֹ', הרי שהובטחה לו אותה הארץ שבא שמה, והיא חברון, וכן נתקיים כמו שכתוב בספר יהושע "ויתן את חברון לכלב בן יפונה לנחלה".

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וְגוֹ' ילידי הענק", דורשת הגמרא, 'אֲחִימָן' נדרש שהוא מִיּוּמָן שֶׁבְּאֲחָיו – הגבור שבין הענקים, כמו שיד ימין חשובה מן השמאל. 'שֵׁשַׁי' נדרש שֶׁמְּשַׁשִּׁים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת – שמחמת כובדו רגליו הם כעמודי שש ושוקעים בארץ וניכר שם כגומא וכבור שחת. 'תַּלְמַי' נדרש שֶׁמְּשַׁשִּׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים – מחמת כובדו דורס בארץ וחורץ כתלמי המחרישה. **דָּבָר אַחֵר, אֲחִימָן בָּנָה** את העיר **עֲנָת, שֵׁשַׁי בָּנָה** את העיר **אָלֵשׁ, תַּלְמַי בָּנָה** את העיר **תַּלְבּוּשׁ.** עוד יש לדרוש המשך הפסוק שם 'יְלִידֵי הָעֲנָק', למה נקראו 'ענק', על שם שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן – מרוב גובהם נראה כאילו החמה היא ענק היינו שרשרת, סביב לצוארם.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לפני צוען מצרים'. שואלת הגמרא, **מַאי 'נִבְנְתָה'.** מנסה הגמרא לבאר, **אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ** – אם נבאר הפסוק כפשוטו שהעיר חברון נבנתה שבע שנים לפני שנבנתה צוען מצרים. דוחה הגמרא, וכי **אֶפְשָׁר אָדָם** – היינו חם, **בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן** – כנען, שחברון בארץ כנען, **קוֹדֶם** שבונה **לִבְנוֹ גָּדוֹל** – מצרים, ומביאה הגמרא ראיה שמצרים היה יותר גדול מכנען, **דִּכְתִיב "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם** ופוט וכנען" וְגוֹ'.

מבארת הגמרא, **אֶלָּא, שֶׁהָיְתָה** חברון **מְבוּנָה** – מרובה ומיושבת בפירות, **עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה** – פי שבע מאשר כמות הפירות שבְּצוֹעַן. וכדי שנבין כמה הריבוי בפירות שבארץ ישראל, מתארת הגמרא, **וְאֵין לָךְ טְרָשִׁים** – סלעים, שאינם עושים פירות כקרקע לחה, **בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, (מִשּׁוּם)** וזו הסיבה **דְּקָרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי** – שייחדוה לקבורת מתים, כי אינה ראויה לפירות, ולעומת זאת, **וְאֵין לָךְ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר** 'כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', **וְאֵין לָךְ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב** 'כִּי הָיוּ בְצוֹעַן שָׂרָיו' – שמלך ישראל שלח שריו לצוען לבקש מפרעה לעזור לו להלחם נגד מלך אשור, אם כן רואים שפרעה קבע מושבו בצוען, ובודאי משום שהיתה המשובחת ביותר, **וַאֲפִילּוּ הָכִי** – למרות שבחה העצום של צוען, העיר **חֶבְרוֹן** הפחות משובחת שבארץ ישראל, היא **מְבוּנָה אֶחָד מִשִּׁבְעָה** – פי שבע מאשר יש **בְּצוֹעַן.**

שואלת הגמרא, **וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי** – האם אכן חברון היא עיר עם אדמת טרשים שאינה מצמחת פירות, **וְהָא כְּתִיב** "וַיְהִי מִקֵּץ **אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלֵכָה נָא** ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור" **וְגוֹ', וְאָמַר רַב אַוְיָא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן**, וכי בחברון זובחים, והרי אין שם מזבח, אלא ודאי שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן לעולה, אם כן רואים שחברון היא ארץ מרעה משובחת. **וְתַנְיָא** – גם בברייתא שנינו, **שֵׁילִים** משובחים לוקחים **מִמּוֹאָב, וּכְבָשִׂים** משובחים לוקחים **מֵחֶבְרוֹן,** הרי שחברון ארץ משובחת היא, ולא טרשים.

מתרצת הגמרא, **מִינָּהּ** – אדרבה משאלתך וראיותיך אתה מסייעני שחברון היתה אדמת טרשים ולא חשובה לצמיחת פירות, **אֵיידֵי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא** – שכיון שהארץ חלשה ומועטת, לא היו זורעים אותה להצמיח פירות למאכל אדם, אלא **עֲבָדָהּ רָעְיָא** – מצמחת מעצמה עשבים הראוים לצאן למרעה, **וְשָׁמֵן קְנֵינְיָא** – ובזה היה הצאן משמין, שכן דרך הצאן להשביח יותר באדמה יבשה וטרשים מאשר באדמה לחה.

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מקץ ארבעים יום

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, תיבת 'וילכו' מיותרת, שהרי כבר כתוב לפני כן 'וישובו', אלא **מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה** – לומדים בהקש זה מזה, **מַה בִּיאָה** – כשבאו המרגלים בחזרה מארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה** – כשיצאו מהמדבר לארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה**, שמתחילה היתה כוונתם להוציא דבה על הארץ.

עוד נאמר בפרשת המרגלים, **"וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ** אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא" **וְגוֹ'**, ששיבחו את הארץ, **וּכְתִיב** אחרי כן, שממשיכים לספר **"אֶפֶס כִּי עַז הָעָם** היושב בארץ וגו'", **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (סִימָן אֱמֶ"ת לְבַד"ו לְוָיָ"ה) מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ** – שלא מתחיל המספר בדברים אמתיים בתחילה, **אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ** – שמחזיקים אותו השומעים כשקרן, לכן גם המרגלים פתחו בשבח הארץ תחילה.

עוד נאמר בהמשך הפרשה שם **'וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה'**, שכלב בן יפונה השתיק את העם 'אל משה' דהיינו בדברים שדיבר על משה, וחשבו השומעים שרוצה לספר בגנותו, וכפי שמבאר זאת מיד רבה, **אָמַר רַבָּה, שֶׁהֵסִיתָן** כלב לבני ישראל שהקשיבו למרגלים, **בִּדְבָרִים** אחרים **פָּתַח** [דחזייה] – ראה כלב בן יפונה, **שִׁיהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי** – שרצה לדבר, **אָמְרִי לֵיהּ** המתלוננים, **דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה** – זה שראשו קטוע, שאין לו בנים ליטול חלק בירושת הארץ, **יְמַלֵּל** – ידבר, בתמיהה, והשתיקוהו בנזיפה. **אָמַר** כלב בלבו, **אִי מִשְׁתָּעִינָא** – אם אדבר, **אָמְרִי בִּי מִילְּתָא** – יאמרו גם עלי דברים, **וְחָסְמִין לִי** – וישתיקו אותי, לכן **אָמַר לָהֶן** כך, **וְכִי זוֹ בִּלְבָד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם,** וכשהתחיל לדבר בסגנון זה, **סָבְרֵי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי** – סברו שרוצה לדבר בגנות משה, לכן **אִישְׁתִּיקוּ**, ואז **אָמַר לְהוּ**, אכן לא זו בלבד עשה לנו משה, אלא גם **הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן,** ולכן **אִם יֹאמַר** לנו משה **עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ,** וכי **לֹא נִשְׁמַע לוֹ**, בתמיהה. וזה מה שהמשיך כלב **'עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ' וְגוֹ'**, שנעלה אף בסולמות לרקיע אם יצוה אותנו. וממשיך הפסוק, **'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל** לעלות' **וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** כדי לסתור דברי כלב, וכנאמר בהמשך הפסוק **'כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ'**, ודורשים שלא התכוונו 'ממנו' שפירושו 'מאיתנו', אלא 'ממנו' שפירושו 'מאיתו', **אַל תִּקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ', כִּבְיָכוֹל** רצו המרגלים לומר **שֶׁאֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם** – משל למפקיד אצל חבירו ולא יכול לקחת פקדונו, חס ושלום כביכול הקדוש ברוך הוא לא יצליח להוציא האומות החזקות האלו מארץ ישראל.

עוד אמרו המרגלים **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא', דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה** – שהראיתי להם כאילו היא ארץ אוכלת יושביה שמתים שם הרבה, **וְהֵם** – המרגלים **חָשְׁבוּ לָרָעָה.** ומבארת הגמרא, **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ** – כל מקום שהגיעו המרגלים, **מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ** – מת אדם חשוב מיושבי הארץ, **כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ** – כדי שיהיו האמוריים טרודים ולא ישאלו מיהם המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ** – ויש אומרים שאיוב מת באותה שעה, כדי שלא תגן זכותו עליהם, וזה מה שאמרו יהושע וכלב 'סר צלם מעליהם'. ממשיכה הגמרא, כיון שמתו האנשים דלעיל, **וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא** – והתעסקו כל האמוריים בהספד, והיה הדבר לטובה מאת ה', אך המרגלים **הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה**, שהרבה אנשים מתים שם בכל מקום, לכן אמרו **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא'.**

עוד תיארו המרגלים **"וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ** בעיניהם" **וְגוֹ'**, ומבארת הגמרא, **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא, הַמְרַגְּלִים שַׁקָּרֵי הֲווּ** – שקרנים היו, והראיה היא, **בִּשְׁלָמָא** מה שאמרו **'וַנְהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים', לְחַיֵּי** – מובן, שהרגישו בעצמם כחגבים, **אֶלָּא** מה שאמרו **'וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם', מְנָא הֲווּ יָדְעֵי** – כיצד ידעו איך נראו בעיניהם של האמוריים, אלא ודאי שקרנים היו. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – לא היו שקרנים בזה, שעל סמך מעשה אמרו כן, **כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי** – כשהיו האמוריים מברים את האבלים בסעודה בחזרתם מבית הקברות, **תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי** – היו מברים אותם תחת עצי ארזים, **וְכִי חָזִינְהוּ סָלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילָנֵי** – כשראום המרגלים עלו וישבו על האילנות מרוב פחדם, **שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרֵי** – ושמעום המרגלים מראש האילן שהיו האמוריים אומרים, **קָחֲזִינַן אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי** – ראינו בעצים אנשים שדומים לנמלים.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ** העם בלילה ההוא". **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שחזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו כל העדה, **[עֶרֶב] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם** יום זה **בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת.**

עוד נאמר שם **"וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אוֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב** בהמשך הפסוק **"וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעֲלָה,** כביכול בטענה גם כלפי ה' יתברך, ודרשו כן מהסמיכות 'וכבוד ה'' ל'לרגום אותם באבנים'.

עוד נאמר שם **"וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה,** שהרי כתוב 'בַּמגפה' ולא 'בְּמגפה', משמע במגפה מיוחדת וראויה להם במדה כנגד מדה. ומהי המיתה המשונה, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם** מתוך פיהם, **וְנָפַל** לשונם **עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם** שנפלה, **וְנִכְנָסוֹת** התולעים **בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם** גם יצאו תולעים **וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם** שנפלה על טיבורם. **וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ** שהיא באה על לשון הרע.

חוזרת הגמרא לברייתא שעסקנו לעיל בעניין בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם לצד מערב, **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן,** שבו הכהנים פסיעה לאחוריהם לצד מזרח, **וְחָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּעֲלוֹת** [בַּעֲלוֹת] **הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא** שאחרי שחזרו הכהנים פסיעה לאחוריהם ושבו מי הירדן כבתחילה, כעת **אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד** – מזרח, **וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד** – מערב. ואז **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו** הכהנים **וְעָבַר** באויר מעל הירדן לצד השני לשאר עם ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה** שלא ידע אותו עוזא, **נֶעֱנַשׁ עוּזָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחוֹז אֶת הָאָרוֹן** כי שמטו הבָּקָר", **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא** הארון, וכדלעיל, את **עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיכול לישא, ועל כן טעה עוזא ששלח ידו לאחוז את הארון.

המשך בעמוד 259

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לה עמוד א

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ" אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה, מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה בְּעֵצָה רָעָה. "וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ" וּכְתִיב: "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם", אָמַר ר' יוֹחָנָן (סימן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: כָּל לָשׁוֹן הָרַע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ. "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה" אָמַר רַבָּה: שֶׁהֱסִיתָן בִּדְבָרִים. פָּתַח יְהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי, אָמְרִי לֵיהּ: דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל? אָמַר אִי מִשְׁתָּעֵינָא, אָמְרִי בִּי מִילְּתָא וְחָסְמִין לִי. אָמַר לָהֶן: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סָבְרִי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ. אָמַר לְהוּ: הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ" לֹא נִשְׁמַע לוֹ? "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ". "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל", אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" אַל תִּקְרֵי "מִמֶּנּוּ" אֶלָּא מִמֶּנּוּ, כִּבְיָכוֹל אֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא" דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ, מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּנִיטַרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַייהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא. הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה, "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא". "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ" וְגוֹ'. אָמַר רַב מִשַּׁרְשְׁיָא: מְרַגְּלִים שַׁקְרֵי הָווּ, בִּשְׁלָמָא "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים" לְחַיֵּי, אֶלָּא "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", מְנָא הָווּ יָדְעֵי? וְלֹא הִיא, כִּי הָווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי, תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי, וְכִי חָזֵינְהוּ, סַלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילָנֵי, שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרִי, קָחָזֵינַן אֱינָשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי. "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ" אָמַר רַבָּה אָמַר ר' יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב "וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד" אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה" אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה. אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרַשׁ ר' שֵׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא: מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסוֹת בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם, וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ: וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אַחֵר. נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עוּזָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא, עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? "וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" ר' יוֹחָנָן וְר' אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שָׁלוֹ, וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו, "וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" אָמַר ר' יוֹחָנָן: עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא. "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה" אָמַר ר' אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "וַיִּחַר" הָכִי נַמִּי? הָתָם כְּתִיב "אַף" הָכָא לֹא כְּתִיב "אַף". דָּרַשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקְּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה "זְמִירוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר: "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן "זְמִירוֹת"?! הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ" וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בַּעֲגָלְתָא. "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן", מִשּׁוּם דְּרָאוּ "וַיַּךְ"? ר' אַבָּהוּ וְר' אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מִילֵּי נַמִּי אֲמוּר,

מאן

רש"י

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ. לא גַּרְסִינַן וּכְתִיב, [אֶלָּא] וַיֵּלְכוּ יְתֵירָא הוּא כֵּיוָן דִּכְתִיב [לְעֵיל] וַיָּשׁוּבוּ לא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֶלָּא וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ': מַקִּישׁ הֲלִיכָתָן. שֶׁהָלְכוּ לָתוּר לְבִיאָתָן: אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. שֶׁמִּתְּחִלָּה לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּונוּ: אֵינוֹ מִתְקַיֵּים. שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתָן הַשּׁוֹמְעִין כְּבַדָּאִין, לְפִיכָךְ אוֹמֵר דְּבַר אֱמֶת תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ, וְאַף מְרַגְּלִים לְכָךְ פָּתְחוּ בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ תְּחִלָּה: וַיַּהַס. שִׁתְּקָן: אֶל מֹשֶׁה. בִּדְבָרִים, שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁבִּגְנוּתוֹ רוֹצֶה לְסַפֵּר: שֶׁהֱסִיתָם בִּדְבָרִים. כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: דְּחַזְיֵיהּ. כָּלֵב לִיהוֹשֻׁעַ שֶׁרָצָה לְדַבֵּר וְשִׁתְּקוּהוּ בִּנְזִיפָה וְאָמְרוּ לוֹ רֹאשׁ הַקָּטוּעַ יְדַבֵּר, מִי שֶׁרֹאשׁוֹ קָטוּעַ שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים לִטּוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ הוּא יְדַבֵּר בְּפָנֵינוּ: וְחָסְמִין לִי. מְשַׁתְּקִין אוֹתִי: עָלֹה נַעֲלֶה. אַף לַשָּׁמַיִם אִם יְצַוֶּה עָלֵינוּ: מִמֶּנּוּ. מִן הַקָּבָּ"ה: אַל תִּקְרֵי. לא גָּרַס, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ קְרִיָּיה בֵּין מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמָר עַל יָחִיד שֶׁנִּדְבָּרִים עָלָיו לְמִמֶּנּוּ שֶׁל רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים עַל עַצְמָן: אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו. אִם הִפְקִידָם שָׁם: בַּעַל הַבַּיִת. אֲדוֹן הָעוֹלָם: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה. שֶׁהֶרְאֵיתִיהָ לָהֶם כְּאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ שֶׁמֵּתִים בָּהּ תָּדִיר: שְׁכִיב אִיּוֹב. שֶׁלֹּא תָּגֵן זְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר כָּלֵב סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם: ה"ג וְלֹא הִיא כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי. וְלֹא הָיוּ שַׁקְרָנִים בְּזֹאת (וְלֹא הָיוּ נִרְאִים בָּהֶן שַׁקְרָנִים) דְּאִינְהוּ שַׁמְעִינְהוּ לָאֱמוֹרִיִּים שֶׁקּוֹרִין אוֹתָן חֲגָבִים, דְּכִי הֲווּ אֱמוֹרִיִּים מַבְרִין אֶת אֲבֵלֵיהֶם כְּשֶׁחוֹזְרִין מִן הַקֶּבֶר, כִּדְאָמַר לְעֵיל דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ שְׁכִיב חֲשִׁיבָא מִנַּיְיהוּ וּמַבְרִין לָאָבֵל סְעוּדָה לְנַחֲמוֹ תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי לְהוּ: וְכִדְחָזֵינְהוּ. וְהֵם יְרֵאִים לַעֲמוֹד לִפְנֵיהֶם סָלְקֵי וְיָתְבֵי בְּאִילָנֵי: וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה. (שַׁדֵּי) [שָׁרְצוּ] לִרְגּוֹם אוֹתָם [וְקָאֵי] נַמִּי אַכְּבוֹד ה': בַּמַּגֵּפָה. מִדְּלָא קָרֵינָן בְּמַגֵּפָה מַשְׁמַע בִּמְיֻחֶדֶת וּרְאוּיָה לָהֶם בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ. שֶׁהִיא בָּאָה עַל לָשׁוֹן הָרַע כִּדְאָמְרִינָן בְּבַמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף לג): וְכֵיוָן שֶׁעָלָה כּוּ'. סֵיפָא דִּבְרַיְיתָא דִּלְעֵיל הִיא, אֶלָּא אַיְּדֵי דְּתָנָא בָּהּ וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל נָקַט לָהּ לְפָרָשַׁת מְרַגְּלִים הָכָא: שָׁבוּ הַמַּיִם לִמְקוֹמָם. שֶׁהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם

תוספות

עַד שֶׁעָבְרוּ כָּל הָעָם, וּכְשֶׁעָבְרוּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וְנִמְשְׁכוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם פְּסִיעָה אַחַת, נִמְצְאוּ כֹּהֲנִים מִצַּד זֶה כּוּ'. וְאע"ג דְּהַהוּא קְרָא דְּוַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר קָדִים, דְּמַשְׁמַע דְּהַאי נִתְּקוּ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים בְּעֵבֶר הַשֵּׁנִי כְּתִיב, לֹא הֲוֵי הָכִי אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, דְּאִי כְּסִדְרָן כְּתִיב הָא נָפְקֵי לְהוּ מִן הַיַּרְדֵּן דִּכְתִיב וַיַּעֲבוֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם וְהָעָם עָלוּ, וְכֵיוָן דְּאָרוֹן וְהַכֹּהֲנִים עָלוּ וְעָבְרוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לִפְנֵיהֶם הֲרֵי יָצְאוּ מִן הַיַּרְדֵּן וּמַאי תּוּ דְּקָאָמַר וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן, אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר וְהַאי עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן דְּקָאָמַר לְהוּ הָכִי קָאָמַר לְהוּ, סַלְּקוּ רַגְלֵיכֶם לַאֲחוֹרֵיכֶם וְעוֹדָם בְּעֵבֶר הַמִּזְרָחִית, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן אֶל מְקוֹמָם: נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר. וְהַיְינוּ קְרָא קַמָּא דִּכְתִיב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר [וַיַּעֲבוֹר] אֲרוֹן ה' וְגוֹ': עַל עִסְקֵי שָׁלוֹ. שְׁגָגָה שֶׁשָּׁגַג לֶאֱחוֹז בּוֹ: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו. וְשַׁל לְשׁוֹן כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ (דְּבָרִים כח) וּבְשִׁלְיָתָהּ (שָׁם), דָּבָר הַמּוּטָל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: הָאָרוֹן קַיָּים לְעוֹלָם. שֶׁהֲרֵי נִגְנַז כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא (דַּף נג:) שֶׁגְּנָזוֹ יֹאשִׁיָּהוּ: חֲרָרָה. עֻגָּה שֶׁאוֹפִין עַל פְּנֵי הַגֶּחָלִים: נֶעֱנַשׁ דָּוִד. שֶׁמֵּת עֻזָּא עַל יָדוֹ: זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי. כְּשֶׁהָיִיתִי בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי אוֹיְבַי וְאָגוּר מִפְּנֵיהֶם הָיִיתִי מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בְּחֻקֶּיךָ וְהָיוּ לִי לִזְמִירוֹת לְשַׁעַשְׁעֵנִי: הֲתָעִיף. לְשׁוֹן [כָּפוּל], וְכַפְלַת מְתַרְגְּמִינַן וְתֵיעוּף (שְׁמוֹת כו) שֶׁאִם תַּכְפִּיל עֵינֶיךָ לִסְתּוֹם עַיִן בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת מֵהִסְתַּכֵּל בָּהֶן מִיָּד וְאֵינֶנּוּ: לֹא נָתַן. עֲגָלוֹת מֹשֶׁה לִבְנֵי קְהָת לְפִי שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם לָשֵׂאת בְּכָתֵף, כִּי לֹא הָיוּ מְמֻנִּים אֶלָּא עַל דְּבַר קְדֻשַּׁת הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן [וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב]: וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ. לֹא בְּהַךְ הַכָּאָה דְּדָוִד כְּתִיב אֶלָּא כְּשֶׁהֱבִיאוּהוּ הַפָּרוֹת מִפְּלִשְׁתִּים, וְאַיְּדֵי דְּאַיְירֵי בְּאָרוֹן נָקַט לָהּ: מִשּׁוּם דְּרָאוּ. וְנִסְתַּכְּלוּ בּוֹ וַיַּךְ, בִּתְמִיהָ: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ. לֹא בִּטְּלוּ מִמְּלַאכְתָּן לִכְבוֹדוֹ. וְהַאי רָאוּ לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כְּמוֹ אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת (שִׁיר א):

מאן

מלמד שמתו מיתה משונה. נראה דרעה במגפה דרש:

שלשה

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לה עמוד ב

תוספות

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג׳ מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום יהושע תחת כפות רגלי הכהני׳ ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר׳ סימן בר זבידא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נכנסו עמהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן:

כיצד כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ״ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים נתן הקב״ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון מ״ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן:

ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי״ל דעונש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר בפ״ק דמסכת ע״ז (קף 3:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם:

לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] וארחב קאי ואמרינן נמי במס׳ מגילה (קף י:) שנתגיירה ונסבה יהושע והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמא על פי הדיבור היה ואין לומר שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש״י ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר׳ יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצוה הקב״ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע שלח שלש פרוזטגמאות הרוצה להשלים ישלים להלחם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן [וצריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה ראשונה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אכנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

כמאן

רש״י

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרַיָּיתָ. מִי הִכְעִיסְךָ כְּשֶׁכָּעַסְתָּ וְלֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַצְמְךָ מִן הַשִּׁבְיָה, וְעַתָּה מִי מְפַיֵּסְךָ כְּשֶׁנִּתְפַּיַּיסְתָּ לָבֹא מֵאֵלֶיךָ: וּכְתִיב שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהָכֵי רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא, וַיְהִי בֶּעְזוֹר הָאֱלֹהִים אֶת הַלְוִיִּם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳, וַיִּזְבְּחוּ שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים: מִלֵּאתָ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת. מִזְבְּחוֹת, דְּעַל כָּל פְּסִיעָה מִזְבֵּחַ: כְּתִיב כִּידוֹן. בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא וְגו׳, וּבִשְׁמוּאֵל כְּתִיב גֹּרֶן נָכוֹן: בִּתְחִלָּה. כְּשֶׁבָּא הָאָרוֹן שָׁם נַעֲשָׂה לָהֶם כְּכִידוֹן הַהוֹרֵג שֶׁהָרֵג עֻזָּא: וּלְבַסּוֹף. לְאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּהָה שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם נַעֲשָׂה נָכוֹן שֶׁהֵכִין אֶת בֵּיתוֹ דִּכְתִיב (שְׁמוּאֵל ב ו) וַיְבָרֵךְ ה׳ אֶת עוֹבֵד אֱדוֹם (אִשְׁתּוֹ וּשְׁמֹנֶה כַּלּוֹתֶיהָ) אִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד אֱדוֹם וּשְׁמֹנֶה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב פְּעֻלָּתִי הַשְּׁמִינִי כִּי בֵרְכוֹ אֱלֹהִי׳ (דה״א כו) וּכְתִיב אח״כ שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעוֹבֵד אֱדוֹם. וְשָׁמַעְתִּי בְּשֵׁם ר׳ מְנַחֵם בְּר׳ חֶלְבּוֹ, גֹּרֶן נָכוֹן הוּא גֹּרֶן אֲרַוְנָה הַיְבוּסִי, וְא״כ הוּא ה״ג, בִּתְחִלָּה נָכוֹן וּלְבַסּוֹף כִּידוֹן עַל שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁתְּחִלָּתוֹ בָּנוּי וְסוֹפוֹ חָרֵב, וְכִידוֹן לְשׁוֹן שֶׁבֶר וְחָרְבָּן הוּא כְּמוֹ יִרְאוּ עֵינָיו כִּידוֹ (אִיּוֹב כא:) נִמְצֵאתָ. סֵיפָא דְּבָרַיְיתָא דִּלְעֵיל הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּתָנָא בָּהּ וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עֻזָּא אַפְסְקֵיהּ בְּכָל הָנֵי: שֶׁהֶעֱמִיד מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא כִּי קָאֵי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן קָרֵי עֵבֶר הַמִּזְרָח עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכִי קָאֵי בְּעַרְבוֹת מוֹאָב אוֹ בִּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת קָרֵי אֶרֶץ כְּנַעַן עֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהוּא עֵבֶר הַמַּעֲרָבִי: בַּגִּלְגָּל. לְאַחַר שֶׁבָּנוּ מֵהֶן הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל קִפְּלוּם וֶהֱבִיאוּם לַגִּלְגָּל וּקְבָעוּם שָׁם: כֵּיצַד כָּתְבוּ. עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל: הֵיאַךְ לָמְדוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם. הָעַתִּיקוֹת תּוֹרָה, הֲלֹא לֹא נִצְטַוּוּ לְכָתְבָהּ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן אֶלָּא לָבֹא וּלְלָמְדָהּ כָּל הָרוֹצֶה, שֶׁלֹּא יְהֵא פִּתְחוֹן פֶּה לְאוֹתָם הָאֻמּוֹת לוֹמַר לֹא הָיָה לָנוּ מֵהֵיכָן לְלָמְדָהּ: נוֹטֵירִין שֶׁלָּהֶן. סוֹפְרִים שֶׁלָּהֶם, וְהֵם קוֹרִין אוֹתָן נוֹטֵירִין: וְהִשִּׂיאוּהָ. וְהֶעֱתִיקוּהָ, כְּלוֹמַר נְטָלוּהָ מִשָּׁם ע״י הַעְתָּקָה: וְכָתְבוּ מִלְּמַטָּה. בְּסוֹף הַדַּף לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ עוֹד וְגו׳. לְעֵיל מִנֵּיהּ כְּתִיב כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם, וְדָבָר זֶה כָּתְבוּ לְמַטָּה לְהוֹדִיעַ לְשִׁבְעָה אֻמּוֹת הַיּוֹשְׁבִים חוּץ מִגְּבוּלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִימָם, אֶלָּא אוֹתָן שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּלָם נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְלַמְּדוּ אוֹתָנוּ מַעֲשֵׂיהֶם הַמְקוּלְקָלִים, אֲבָל אַתֶּם הַיּוֹשְׁבִים חוּצָה לָהּ אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה נְקַבֵּל אֶתְכֶם, וְשֶׁבְּתוֹכָהּ אֵין מְקַבְּלִין שֶׁמַּחֲמַת יִרְאָה עוֹשִׂין, וְה״ג לָהּ בְּהֶדְיָא בְּתוֹסֶפְתָּא (פ״ח) אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בָּכֶם אָנוּ מְקַבְּלִים אֶתְכֶם: מ״ט דְּר״ש. דְּאָמַר עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ: עַל עִסְקֵי סִיד. שֶׁהַתּוֹרָה נִכְתְּבָה עָלָיו וְהָיְתָה מְגֻלָּה לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְמָדוּהָ: אֶלָּא שְׂרֵפָה. גֵּיהִנֹּם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין מִתְגַּיְּירִין וְהֵם קְרוּיִין עַמִּים אֵין חֶלְקָם אֶלָּא מִשְׂרְפוֹת הַסִּיד: ה״נ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּ״ל. דִּקְרָא בְּחוּ״ל כְּתִיב, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה מֵאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְהָכֵי תַּנְיָא בְּסִפְרֵי, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּכִי תֵצֵא מַשְׁמַע כְּשֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לָצֵאת. וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ, לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְקַיֵּים מֵהֶם יְפַת תֹּאַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, דְּהַאי וְשָׁבִיתָ קְרָא יְתֵרָא הוּא:

כמאן

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרַיָּיתָ, וּמַאן אֲתָא עֲלָךְ דְּאִיפַּיְּיסַתְּ. "וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ" ר׳ אַבָּהוּ וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר: חֲמִשִּׁים אֶלֶף הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין. "וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה׳ שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא" וּכְתִיב "שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים"? אָמַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: אִם כֵּן, מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת? אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: עַל כָּל שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת, שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. כְּתִיב "כִּידוֹן" וּכְתִיב "נָכוֹן"? אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: בַּתְּחִלָּה כִּידוֹן, וּלְבַסּוֹף, נָכוֹן: נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ: אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", וְאָתְיָא "בֵּאֵר" "בַּאֵר". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ". תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה? ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד. אָמַר לוֹ ר׳ שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ הֵיאָךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם תּוֹרָה? אָמַר לוֹ: בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשִׁיגְּרוּ נוֹטֵירִין שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׂיאוּהָ. וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ, וְכָתְבוּ לָהֶן לְמַטָּה "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכָל וְגוֹ׳," הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן. אָמַר רָבָא בַּר שֵׁילָא: מַאי טַעֲמָא דְרַבִּי שִׁמְעוֹן דִּכְתִיב "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד" עַל עִסְקֵי סִיד. וְר׳ יְהוּדָה, כִּי סִיד, מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוּמּוֹת הָעוֹלָם אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן?

כמאן?

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מַאן אַמְרִיָּךְ (לְהָא) דְּאִימַּרְיַיתְּ – מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השבייה, **וּמַאן אָתָא עֲלָךְ דְּאִיפַּיַּיסְתְּ** – ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבוא מאליך. והיתה אמירה זו דרך זלזול כביכול למה נתן ה' בידי פלשתים את הארון כשנלחמנו נגדם, ועתה לפתע שחררו ללא מאמץ מצידנו.

והמשך הפסוק שם בהכאת אנשי בית שמש על חטאם, "**וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ**", ויש כאן לשון סותרת 'שבעים איש' או 'חמישים אלף איש'. ובביאור הפסוק נחלקו אמוראים, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר. חַד אָמַר**, באמת המתים במגפה **שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ**, ומה שכתוב 'חמישים אלף איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר**, באמת המתים במגפה **חֲמִשִּׁים אֶלֶף** איש **הָיוּ**, ומה שכתוב 'שבעים איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.**

וחוזרת הגמרא לפרשת עוזא, אחרי מעשה עוזא, הכניס דוד את הארון לבית עובד אדום הגתי שלשה חדשים, ואחר כך העלהו לאהל קבע בעיר דוד בשמחה גדולה מאד. שואלת הגמרא, בספר שמואל נאמר "**וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא**", **וּכְתִיב** בספר דברי הימים, שגם שם מופיע ענין זה, "ויהי בעזר האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', ויזבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים**". הרי לנו סתירה, האם זבחו שור ומריא, או שבעה פרים ושבעה אילים.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פָּפָא בַּר שְׁמוּאֵל, עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה** שהתקדמו עם הארון, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא** לרב פפא, **אִם כֵּן** שהקריבו על כל פסיעה ופסיעה, **מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת** – מזבחות, שעל כל פסיעה ופסיעה עשו מזבח. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.**

שואלת הגמרא, **כְּתִיב** בפסוק בדברי הימים במעשה עוזא "ויבאו עד גורן **כִּידוֹן** וישלח עזא וגו'", **וּכְתִיב** בפסוק בשמואל במעשה עוזא "ויבאו עד גרן **נָכוֹן** וישלח עזא". ואם כן יש סתירה מה שם המקום, גורן 'כידון' או גורן 'נכון'. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִלָּה** נקרא שמו '**כִּידוֹן**', לרמז שנתקע בהם ככידון שהרג את עוזא, **וּלְבַסּוֹף** לאחר ששהה שלשה חדשים בבית עובד אדום הגתי, נקרא שמו '**נָכוֹן**', שהכין את ביתו, כמו שמבואר בנביא ובחז"ל כל הברכות שבאו עליו.

כעת חוזרת הגמרא לסוגיית בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שעסקנו לעיל. ממשיכה הברייתא דלעיל, **נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ, אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר** בתחילת ספר דברים "**בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר** את התורה הזאת **וְגוֹ'**", **וּלְהַלָּן** בפרשת כי תבא, לגבי הקמת האבנים בהר עיבל, **הוּא אוֹמֵר "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן** [על הָאֲבָנִים] **אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאָתְיָא** – נלמד בגזירה שוה, '**בֵּאֵר**' '**בַּאֵר**', כשם שלגבי 'באר' שבפרשת כי תבא, בענין האבנים שצוה משה להקים בהר עיבל, מוזכר שם הקמת אבנים, כך לגבי 'באר' שבתחילת ספר דברים, שהיה בארץ מואב היה שם הקמת אבנים. **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן** תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית". **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים** יהושע **בַּגִּלְגָּל** מאבני המזבח שבנו בהר עיבל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'**".

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה על המזבח בהר עיבל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד**, שנאמר "והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד". **אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לִדְבָרֶיךָ** שסדו בסיד על הכתב, **הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן** את **הַתּוֹרָה**, ואיך יקראוה שלא יהיה פתחון פה להם לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה. **אָמַר לוֹ** רבי יהודה לרבי שמעון, **בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לאומות, **וְשִׁיגְּרוּ נוֹטֵירִין** – סופרים **שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׂיאוּהָ** – והעתיקוה, **וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם** של האומות לרדת **לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ.** כך ענה רבי יהודה לרבי שמעון. אך **רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **וְאוֹמֵר, עַל גַּבֵּי סִיד** מלכתחלה **כְּתָבוּהָ**, ולא ממש על גבי האבנים, **וְכָתְבוּ לָהֶן** עבור אלה משבעה האומות שישבו מחוץ לגבול ישראל **לְמַטָּה** בסוף הדף "**לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל** תועבתם אשר עשו לאלהיהם **וְגוֹ'**". ומדייקת הגמרא, **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הָיוּ** האומות שמחוץ לגבול ישראל **חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה, הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָן**, שלא נצטווינו להחרים אלא אותן שבתוך גבול ישראל כדי שלא ילמדונו ממעשיהם הרעים, ואף אם ישובו בתשובה זהו רק מיראה.

אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שכתבוה על גבי סיד, **דִּכְתִיב 'וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד'**, ודורשים, 'והיו עמים משרפות' שנגזר דין העמים להשרף בגיהנם, **עַל עִסְקֵי 'סִיד'**, שהיתה התורה כתובה על גבי סיד וגלויה לפניהם ולא למדוה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** לומד מן הפסוק הזה, **כִּי סִיד** – כמו סיד, **מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוֹתָם הַכּוּתִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה** בגיהנם, כל זמן שאינם מתגיירים ממש, אך חזרתם בתשובה בעודם גויים אינה מועילה, שגם על העומדים חוץ לגבולין נאמר 'לא תחיה כל נשמה'.

שואלת הגמרא, **כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא** – כמי הולכת הברייתא דלהלן, שנאמר "כי תצא למלחמה על אויביך וגו' **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** וראית בשביה אשת יפת תואר", ודורשים, **לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ**, שנוהג בהם דין אשת יפת תאר, **שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן**, ולא נאמר עליהם 'לא תחיה כל נשמה',

כשיתרבה בבריאות הרוחניות בסביבתו יחזק השם יתברך בריאות המתעסק בזה גם בגשמיות

ממכתב ב' אייר תשט"ו

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ומבארת הגמרא, **כְּמַאן** – כמי הולכת הברייתא הזו שאם יחזרו אומות העולם שבחוצה לארץ בתשובה, יקבלום. **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאמר לעיל שכתבו להם שיחזרו בתשובה ויקבלום, ולמדנו מדבריו 'הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן'.

ממשיכה הברייתא, **בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם** שעברו ישראל את הירדן. נס ראשון, **עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בחרבה. נס שני, **וּבָאוּ** בקפיצת הדרך **לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל.** נס שלישי, **וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם.** נס רביעי, **וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מִיָּד נִתְּרוּ** – יוצאים צרכיו על כרחו, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלֵּחַ לְפָנֶיךָ וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְגוֹ'"** ופירוש 'המותי' מלשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שבתוכו. **וְאוֹמֵר** בשירת הים **"תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפָחַד** וגו' עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית", ודורשים, **'עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'" זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה** – כשעלו ישראל ממצרים בימי יהושע, **'עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ' זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה** – כשעלו ישראל מהגולה בימי עזרא, אם כן רואים שהושוו ביאה ראשונה וביאה שניה, **אֲמוֹר מֵעַתָּה רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה,** שיעלו בזרוע נטויה ולא ישתעבדו לאומות, **אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא** של עם ישראל בימי בית המקדש הראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כורש. נס חמישי, **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שהיו גדולות ארבעים סאה, **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד,** הכל כמבואר לעיל וכפי שנצטוו בתורה. נס ששי, **וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר** "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת **בַּאֵר הֵיטֵב".** ונס שביעי, שבאותו יום הספיקו **וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְשָׂמְחוּ** כמו שנצטוו, **וּבֵרְכוּ וְקִלְּלוּ** כמבואר לעיל במשנה, **וְקִיְּפְלוּ אֶת הָאֲבָנִים** – קילפו את הסיד מעל האבנים, **וּבָאוּ** וחזרו באותו יום **וְלָנוּ** – וישנו **בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר** "הכין שתים עשרה אבנים **וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן",** ומבארת הברייתא, **יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן** – הייתי חושב שלקחו איתם את האבנים לכל מקום שהלכו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק שם **'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה',** דווקא למקום שישנו בו באותו הלילה, והיכן ישנו, **וּכְתִיב "וְאֶת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'".**

הברייתא מביאה עוד דבר שאירע לעם ישראל בכניסתם לארץ כנען. **תָּנָא, צְרִעָה** שגירשה האויבים בפניהם בימי משה, וכדלהלן, **לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם** את הירדן לארץ כנען. מקשה הגמרא, **וְלֹא** עברה עמם הצרעה את הירדן, בתמיהה, **וְהָא כְּתִיב "וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ** וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך". מתרצת הגמרא, **אָמַר** רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, **עַל שְׂפַת** הַיַّרְדֵּן המזרחי **עָמְדָה** הצרעה, **וְזָרְקָה בָּהֶן** באויבים **מָרָה** לעברו המערבי של הירדן, **וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְּמַעְלָה, וְסֵירַסְתָּן מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסוֹן הוּא כָּאֵלוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת וְגוֹ'",** אך לא נכנסה לארץ כנען. עוד מתרצת הגמרא, **רַב פַּפָּא אָמַר, שְׁתֵּי צִרְעוֹת הָוַאי, חָדָא דְּמִשָּׁה,** כמו שכתוב 'ושלחתי את הצרעה', **וַחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ,** צרעה **דְּמִשָּׁה לֹא עָבַר,** וצרעה **דִּיהוֹשֻׁעַ עָבַר.**

שנינו במשנה, **שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים,** וששה שבטים עלו לראש הר עיבל **כּוּ',** וכפי שנאמר בתורה "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן, שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי". בספר יהושע מסופר שבני ישראל קיימו מצוה זו, וכך נאמר שם, "וכל ישראל וזקניו ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלוים נושאי ארון ברית ה' כגר כאזרח, חציו אל מול הר גריזים, ו'החציו' אל מול הר עיבל, כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה".

שואלת הגמרא **מַאי 'וְהַחֲצִיו'** – למה נאמר 'והחציו' אל מול הר עיבל, ב'ה' הידיעה, שמשמעו החצי המיוחד, או החצי הידוע שהוזכר כבר במקום אחר. מפרשת הגמרא **אָמַר רַב כַּהֲנָא, כְּדֶרֶךְ** – כסדר זה **שֶׁחֲלוּקִין** שבטי ישראל **כָּאן** בברכות וקללות, אלו בהר גריזים ואלו בהר עיבל, **כָּךְ חֲלוּקִין** שמות שבטי ישראל, בסדר כתיבתן **בְּאַבְנֵי אֵפוֹד** – שהיו קבועים על כתפות האפוד שני אבני שהם, ועליהם כתובים שמות שבטי ישראל, ששה משמותם על האבן האחת, וששה על השנית. וזהו מה שנאמר 'והחציו', כלומר, אותו החצי משבטי ישראל, החקוק באחת מן האבנים שבאפוד.

יוצא לדברי רב כהנא, שסדר כתיבתן על אבני האפוד היה כך, שמעון לוי יהודה יששכר יוסף ובנימין באחת, ראובן גד אשר זבולן דן ונפתלי בשניה, מקשה הגמרא, **מִיתִיבִי, שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵיפָיו, אַחַת מִכָּאן, וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת** ואת שמות הששה הנותרים, על האבן השנית כתולדותם **וְגוֹ'",** יש לנו ללמוד ממה שנאמר 'כתולדותם' רק באבן השנית, **שבְּשֶׁנִּיָּה** נכתבו **כְּתוֹלְדוֹתָם** – כסדר שנולדו, גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין, **וְלֹא** באבן **הִרִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם** – נכתב בה ראשון, אף שהיה רביעי לסדר תולדותם, ואחריו, ראובן שמעון לוי דן נפתלי, כסדר לידתם, **וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ** סך כל האותיות של שמות השבטים, **עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ, וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,**

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' ב

אחאב כשרים היו ולא עבדו עבודה זרה, ולכך היתה שחיטתם כשירה. מתרצת הגמרא: **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שהיו אנשי אחאב הרשע צדיקים, **דִּכְתִיב** (משלי כט יב) **'מוֹשֵׁל מַקְשִׁיב עַל דְּבַר שָׁקֶר כָּל מְשָׁרְתָיו רְשָׁעִים',** וכיון שהמלך אחאב היה רשע, בהכרח אף משרתיו היו רשעים כמותו.

מקשה הגמרא עוד: **וְדִלְמָא גַּבְרֵי דִּיהוֹשָׁפָט נַמִּי לֹא הֲווּ מְעַלּוּ** – ושמא גם אנשי יהושפט לא היו כשרים, ואם כן יש לומר, **זְבוּחַ גַּבְרֵי דְּאַחְאָב אָכוּל גַּבְרֵי דִּיהוֹשָׁפָט** – מה ששחטו אנשי אחאב שהיו רשעים ושחיטתם פסולה, אכלו אנשי יהושפט, ומה **דְּזָבוּחַ** על ידי **עוֹבְדָיָה** שהיה צדיק, **אָכַל יְהוֹשָׁפָט** שהקפיד על שחיטה כשירה.

מתרצת הגמרא: **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שלא היו אנשי יהושפט כשרים, שכן מִדְּמבואר בפסוק **'מוֹשֵׁל מַקְשִׁיב עַל דְּבַר שָׁקֶר כָּל מְשָׁרְתָיו רְשָׁעִים',** שעבדי הרשע אף הם רשעים, משמע **הָא** מושל המקשיב **לְדִבְרֵי אֱמֶת, מְשָׁרְתָיו צַדִּיקִים,** שאף עבדיו צדיקים, ובהכרח היו אנשי יהושפט צדיקים ואם אכן אכלו מאנשי אחאב שהיו רשעים, מוכח ששחיטתם כשירה.

מקשה הגמרא: **וְדִלְמָא זְבוּחַ גַּבְרֵי דְּאַחְאָב אָכַל אַחְאָב וְגַבְרֵיהּ** – מה ששחטו אנשי אחאב אכלו אחאב ואנשיו, **זְבוּחַ גַּבְרֵי דִּיהוֹשָׁפָט אָכַל יְהוֹשָׁפָט וְגַבְרֵיהּ** – ומה ששחטו אנשי יהושפט אכלו יהושפט ואנשיו.

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לו עמוד א

רש"י

כְּמַאן כְּרַ' שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר שֶׁכָּתַב לָהֶם שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וִיקַבְּלוּם, אַלְמָא לֹא הָיוּ הָעוֹמְדִין חוּץ לַגְּבוּלִין בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, אֲבָל לְרַ' יְהוּדָה כֻּלָּן בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה: **נִתְרָז.** מִתְקַלְקֵל מֵרְעִי: **וְהַמּוֹתִי.** לְשׁוֹן מְהוּמָה וְעִרְבּוּב הַגּוּף וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ: **בִּיאָה רִאשׁוֹנָה.** בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: **בִּיאָה שְׁנִיָּה.** בִּימֵי עֶזְרָא: **לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס.** לַעֲלוֹת בִּזְרוֹעַ וְלֹא יִהְיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים לְמַלְכוּת, אֶלָּא שֶׁגָּרַם חֶטְאָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי בַּיִת רִאשׁוֹן וְנִגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יַעֲלוּ אֶלָּא בִּרְשׁוּת, כְּדִכְתִיב מִי בָּכֶם מִכָּל עַמּוֹ (עֶזְרָא א׳): **פִּרְיוֹ מִמַּעַל.** עֵינָיו: **וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת.** סַרוּס: **וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים.** שֶׁכָּךְ נִצְטַוּוּ בְּאוֹתָהּ פָּרָשָׁה, אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה וְגוֹ' וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְגוֹ': **מַאי וְהַחֶצְיוֹ.** בִּיהוֹשֻׁעַ הָכִי כְּתִיב בְּהַאי קְרָא דְּמַתְנִי', וְכָל יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' חֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר גְּרִזִּים וְהַחֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב וְהַחֶצְיוֹ דְּמִשְׁמַע אוֹ חֶצְיוֹ הַמְיֻחָד אוֹ חֶצְיוֹ הַנִּזְכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר: **כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין.** הַשְּׁבָטִים בְּהַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל כְּדִכְתִיב (דְּבָרִים כז) אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם וְגוֹ' וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה, כָּךְ חֲלוּקִים בְּאַבְנֵי אֵפוֹד שֶׁאָמוּר בָּהֶן שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם וְגוֹ', הָנָךְ שִׁשָּׁה דְּהַר גְּרִזִּים כְּתוּבִים עַל הָאַחַת וְשִׁשָּׁה דְּהַר עֵיבָל כְּתוּבִין עַל הַשֵּׁנִית, וְהֵינוּ דִּכְתִיב וְהַחֶצְיוֹ, אוֹתוֹ חֶצְיוֹ הֶחָקוּק בְּאַחַת מִן הָאֲבָנִים: **כְּתוֹלְדוֹתָם.** כְּסֵדֶר לֵידָתָן, שִׁשָּׁה הָאַחֲרוֹנִים כְּסִדְרָן גָּד וְאָשֵׁר יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן יוֹסֵף וּבִנְיָמִין זֶהוּ סֵדֶר לֵידָתָן, וְשִׁשָּׁה רִאשׁוֹנִים נִכְתְּבוּ בָּהּ יְהוּדָה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי דָּן וְנַפְתָּלִי כְּסֵדֶר לֵידָתָן חוּץ מִיהוּדָה: **וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ.** לְקַמָּן פָּרִיךְ שִׁשָּׁה אַחֲרוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע הוּא דְּהֲווּ:

לא

תוספות

כמאן כר"ש. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (דף לו:) הותרו אפילו כנענים שבחוצה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (דף כא:) איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להתירה מאי שנא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וי"ל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר דאע"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבחוצה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבית שביו לרבות יפת תואר ואכתי נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבחוצה לה אע"פ שכנענים אחרים שבחוצה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבית שביו סמיך דאי מההיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כר' יהודה דאתא למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה:

ואחר כך הביאו את האבנים. ה"ג בתוספתא (פ"ח) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה:

מאי והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (במדבר כו) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (שם לג) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו לוים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ת וי"ל הא דאמרינן בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לאו דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין [והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר] שעמדו לוים למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (שם כה) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט [ראובן] לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן עשרים וארבעה אלף משמעון [אלא ג' אלפים או פחות] ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדבריך כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין:

עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פי' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקין באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וזבולון מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן וצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"נ ועל הראשונה ימ"ן א"ר זבידא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

כְּמַאן? כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָאוּ לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל, יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם, וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מִיָּד נִתְרָז, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְגוֹ'" וְאוֹמֵר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד... עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'" זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, "עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ" זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה. אֱמוֹר מֵעַתָּה: רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב", וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְשָׂמְחוּ, וּבֵרְכוּ, וְקִלְּלוּ, וְקִיפְּלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ וְלָנוּ בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" וּכְתִיב "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ". תָּנָא: צִרְעָה לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם. וְלֹא? וְהָא כְּתִיב "וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ"! אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: עַל שְׂפַת יַרְדֵּן עָמְדָה, וְזָרְקָה בָּהֶן מָרָה וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְמַעְלָה, וְסֵירַסְתָּן מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת". רַב פַּפָּא אָמַר: שְׁתֵּי צְרָעוֹת הֲוַאי, חֲדָא דְמֹשֶׁה וַחֲדָא דִיהוֹשֻׁעַ, דְמֹשֶׁה לֹא עָבַר דִיהוֹשֻׁעַ עָבַר שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים כו': מַאי "וְהַחֶצְיוֹ"? אָמַר רַב כָּהֲנָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין כָּאן, כָּךְ חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד. מֵיתִיבֵי שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵיפָיו, אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת", שְׁנִיָּה כְּתוֹלְדוֹתָם וְלֹא רִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ, עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. ר' חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

לא

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לו עמוד ב

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים, חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַּשׁ שֵׁנִי. כֵּיצַד? בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן, בְּנֵי רָחֵל, אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בְּאֶמְצַע. וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים "כְּתוֹלְדוֹתָם"? כִּשְׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן וְלֹא כַּשֵּׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה. "רְאוּבֵן", וְלֹא "רְאוּבֵנִי", "שִׁמְעוֹן", וְלֹא "שִׁמְעוֹנִי", "דָּן" וְלֹא "הַדָּנִי", "גָּד" וְלֹא "הַגָּדִי". תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא תְּיוּבְתָּא! וְאֶלָּא מַאי "וְהַחֶצְיוֹ"? תָּנָא: חֶצְיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים מְרוּבֶּה מֵחֶצְיוֹ שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה. אַדְּרַבָּה! מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה בָּצְרִי לְהוּ! הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה, בְּנֵי יוֹסֵף עִמָּהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב... וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה". אָמַר לָהֶן: לְכוּ וְהַחְבְּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים, שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּכֶם עַיִן הָרַע. אָמְרוּ לֵיהּ, זַרְעֵיהּ דְּיוֹסֵף לֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן" וְאָמַר ר' אַבָּהוּ: אַל תְּהִי קוֹרֵא "עֲלֵי עָיִן" אֶלָּא "עוֹלֵי עַיִן". ר' יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן. הָנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת, חֲמִשִּׁים נְכִי חֲדָא הָוְיָין! אָמַר ר' יִצְחָק: יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם". מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "כְּתוֹלְדוֹתָם" בָּעֵינַן? אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ "בִּנְיָמִן" כְּתִיב, וְהָכָא "בִּנְיָמִין" שָׁלֵם, כִּדְכְתִיב: "וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין". אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר ר' שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: יוֹסֵף שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְהוּדָה שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יוֹסֵף, מַאי הִיא? דִּכְתִיב "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵירָה נִתְכַּוְּונוּ. "וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" רַב וּשְׁמוּאֵל; חַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו נִכְנַס. "וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת" אֶפְשָׁר בַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ?! תָּנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל: אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן חוֹלָה הִיא, אָמְרָה: אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּזְקָק לִי יוֹסֵף כַּיּוֹם הַזֶּה. "וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר וְגוֹ'". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנִרְאֲתָה לוֹ בַּחַלּוֹן, אָמַר לוֹ: יוֹסֵף! עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֶה זוֹנוֹת? דִּכְתִיב "וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֶּד הוֹן", מִיָּד "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ לְאֵיתָנוֹ, "וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו" נָעַץ יָדָיו בַּקַּרְקַע וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב" מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיֵּחָקֵק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד? אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב. "מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל" מִשָּׁם, זָכָה וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף". תַּנְיָא הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" אֶלָּא שֶׁיָּצָא שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל" "בֶּלַע" שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאוּמּוֹת, "וָבֶכֶר" בְּכוֹר לְאִמּוֹ הָיָה, "וְאַשְׁבֵּל" שֶׁשְּׁבָאוֹ אֵל, "גֵּרָא" שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת, "וְנַעֲמָן" שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, "אֵחִי וָרֹאשׁ" אָחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא, "מֻפִּים וְחֻפִּים" הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, "וָאָרְדְּ" שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: "וָאָרְדְּ" שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶורֶד. אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף "וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ", אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה: עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ? אָמַר לָהֶן: גִּנּוּנֵי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהֵא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן! בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן. לֹא הֲוָה קָגָמַר, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע" וּלְמָחָר כָּל לִישָּׁנָא דְּאִישְׁתָּעֵי פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהְדַּר לֵיהּ. אִישְׁתָּעֵי אִיהוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, לֹא הֲוָה קָא יָדַע מַאי הֲוָה אָמַר. אָמַר לֵיהּ, אַגְמְרָי. אַגְמְרֵיהּ, וְלֹא גָּמַר. אָמַר לֵיהּ, אִישְׁתַּבַּע לִי דְּלָא מְגַלֵּית, אִישְׁתַּבַּע לוֹ. כִּי אָמַר לֵיהּ "אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר" אָמַר לֵיהּ: זִיל אִיתְּשִׁיל אַשְּׁבוּעָתָךְ. אָמַר לֵיהּ: וְאִיתְשְׁלִי נַמִּי אַדִּידָךְ, וְאַף עַל גַּב דְּלָא נִיחָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: "עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ". יְהוּדָה, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה ר' מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קָפַץ

שבטו

רש"י

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים. כְּלוֹמַר לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁסְּדוּרִים בְּחֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים הוּא סֵפֶר וַיְדַבֵּר, שֶׁנִּסְדְּרוּ בְּרֹאשׁוֹ אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ וְגוֹ' (בַּמִּדְבָּר א): **בְּחֻמָּשׁ שֵׁנִי.** בִּתְחִלַּת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת. רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן בְּאַחַת מֵהֶן, בַּשְּׁנִיָּה בִּנְיָמִין דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר וְיוֹסֵף: **א"כ מַה ת"ל כְּתוֹלְדוֹתָם.** הוֹאִיל וְלֹא כְּדֶרֶךְ לֵידָתָן נִסְדְּרוּ: **תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא.** דִּלְכְלֵי עָלְמָא אֵין זֶה סֵדֶר הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל, דְּאִלּוּ סֵדֶר הַר גְּרִזִּים שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה יִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִין, וּדְהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלוּן דָּן וְנַפְתָּלִי: **מְרֻבֶּה מֶחֶצְיוֹ כו'.** וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר וְהַחֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל, הַחֶצְיוֹ מְמֻעָט שֶׁבְּחֶצְיוֹ: **מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה.** זִקְנֵי כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה הָיוּ עִם הָאָרוֹן בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים כִּדְלְקַמָּן: **כָּל שֶׁכֵּן דְּבָצְרֵי לְהוּ.** חֶצְיוֹ שֶׁל הַר גְּרִזִּים, שֶׁהֲרֵי שֵׁבֶט לֵוִי מֵהֶן הָיָה: **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, אע"פ שֶׁשֵּׁבֶט לֵוִי לְמַטָּה.** אפ"ה חֶצְיוֹ שֶׁל הַר גְּרִזִּים מְרֻבֶּה, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹסֵף עִמָּהֶן וּמְרֻבִּין הָיוּ: **וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף וְגוֹ'.** סוֹפוֹ דִּקְרָא וַאֲנִי עַם רָב אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרְכַנִי ה': **עוֹלֵי עָיִן.** עוֹלִין עַל הָעַיִן וְאֵין הָעַיִן עוֹלָה עֲלֵיהֶם: **וְיִדְגּוּ לָרֹב.** כֵּן בֵּרְכָן יַעֲקֹב לִמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם: **בְּצִיר חֲדָא הֲווּ.** אַאֶבֶן הַשְּׁנִיָּה קָאֵי: **כְּתוֹלְדוֹתָם בָּעֵינַן.** כַּשֵּׁמוֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶם אֲבִיהֶם: **בַּסֵּתֶר.** שֶׁנִּתְיַחֵד עִם הָעֶרְוָה וְהֶעֱמִיד עַל עַצְמוֹ וְכָבַשׁ אֶת יִצְרוֹ: **יְהוּדָה שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא.** עַל הַיָּם כִּדְלְקַמָּן: **נִקְרָא כֻּלּוֹ.** שֵׁם בֶּן אַרְבָּעָה אוֹתִיּוֹת כָּלוּל בִּשְׁמוֹ שֶׁל יְהוּדָה: **לִדְבַר עֲבֵרָה.** וְהַאי מְלַאכְתּוֹ תַּשְׁמִישׁ: **מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ.** מְלָאכָה: **צְרָכָיו.** תַּשְׁמִישׁ: **יְאַבֶּד הוֹן.** שֵׁם טוֹב שֶׁהוּא יָקָר מִכָּל הוֹן: **קַשְׁתּוֹ.** שִׁכְבַת זַרְעוֹ, עַל שֵׁם שֶׁיּוֹרֶה כַּחֵץ: **וַיָּפֹזּוּ.** לְשׁוֹן וַיָּפוּצוּ, שֶׁהַזַּיִ"ן וְהַצָּדֵ"י מִתְחַלְּפִין, כְּמוֹ זַעֲקַת צַעֲקַת: **שֶׁנָּעַץ אֶצְבְּעוֹתָיו בַּקַּרְקַע.** וְנִסְמַךְ עֲלֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּתְיַסֵּר וְיִטָּרֵד בְּצַעֲרוֹ וְיַעֲבוֹר תֹּקֶף יִצְרוֹ: **מִידֵי אַבִּירוּתָיו שֶׁל יַעֲקֹב.** מִשָּׁם זָכָה לִהְיוֹת רוֹעֶה, וּמִשָּׁם זָכָה לִהְיוֹת בְּאֶבֶן מֵאַבְנֵי יִשְׂרָאֵל: **רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה.** כִּלְפֵּי שְׁכִינָה נֶאֱמַר: **נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף.** קְרִי כַּצֹּאן יוֹסֵף הַמַּנְהִיגִים כְּצֹאנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אַלְמָא מִיקְּרוּ יִשְׂרָאֵל צֹאנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְהוּא הָרוֹעֶה: **אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף.** תּוֹלָדוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב כְּנֶגְדָּן רָאוּי לָצֵאת מִיּוֹסֵף: **וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו.** אוֹתָן עֲשָׂרָה שֶׁפִּחֲתוּ מִיּוֹסֵף בְּעֶשֶׂר אֶצְבְּעוֹתָיו: **שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיָא.** בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: **מֻפִּים.** מְפוֹרָשׁ בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, שֶׁהָיָה פִּיו כְּפִי יַעֲקֹב אָבִינוּ בַּהֲלָכוֹת שֶׁקִּבֵּל מִשֵּׁם וְעֵבֶר: **אִצְטַגְנִינוּת.** חֲכָמִים וְחוֹזִים בַּכּוֹכָבִים וְיוֹדְעִים בְּחָכְמַת הַמַּזָּלוֹת: **גִּנּוּנֵי מַלְכוּת.** גְּוָנֵי מַלְכוּת בְּחָכְמָה גְּבוּרָה וְיֹפִי: **עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ.** סֵיפֵיהּ דִּקְרָא שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: **אִיתְשִׁיל אַשְּׁבוּעָתָךְ.** הִשָּׁאֵל לַחֲכָמִים שֶׁיַּתִּירוּהָ לְךָ:

אושפיזכן

תוספות

לעשות צרכיו. נראה משום דהוציאו בלשון ביאה ויבא הביתה קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס: **באותה** שעה באתה דיוקנו של אביו. כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית [שם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית] לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית לא[אבל בחלון היה]: **איתשיל** נמי אדידך ואע"ג דלא ניחא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו ההוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמייתי התם מיהו מהכא משמע דהוה בפניו דאמר בפ' ר' אליעזר בנדרים (דף סה.) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פי' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמא אוקמיה במלתא דגיזום בעלמא שגיזמו כך מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה:

והיו

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָשׁ הַפְּקוּדִים, שמסודרין שם שמות נשיאי ישראל, אשר יעמדו עם משה ואהרן לפקוד את ישראל, ושם הסדר הוא כך, ראובן שמעון יהודה יששכר זבולן יוסף בנימין דן אשר גד נפתלי, כך **חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָשׁ שֵׁנִי** – ספר שמות, בתחילתו, ומפרשת הברייתא **כֵּיצַד, בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן** – כסדר שנולדו, על אבן אחת, **בְּנֵי רָחֵל אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שִׁפְחוֹת בָּאֶמְצַע** – בנימין בתחילה, ויוסף בסוף, ובני השפחות, שהם דן נפתלי גד ואשר, באמצע, כפי הסדר שכתוב בתחלת ספר שמות, על האבן השניה, והסדר הוא כך, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן באחת, בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף בשניה, **וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים** במה שנאמר 'כְּתוֹלְדוֹתָם', לומר שנכתבו **כְּשֵׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן** יעקב, **וְלֹא כְּשֵׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה** בספר במדבר בפרשת פנחס, דהיינו **רְאוּבֵן וְלֹא רְאוּבֵנִי, שִׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹנִי, דָּן וְלֹא הַדָּנִי, גָּד וְלֹא הַגָּדִי.** הרי, שבין לתנא קמא, ובין לרבי חנינא בן גמליאל, אין סדרן כפי שאמר רב כהנא, אומרת הגמרא **תִּיוּבְתָּא דְּרַב כַּהֲנָא תִּיוּבְתָּא.**

שואלת הגמרא, **וְאֶלָּא,** אם כן שנדחו דברי רב כהנא, חוזרת שוב השאלה **מַאי 'וְהַחֲצִיו'** אל מול הר עיבל, שנאמר בספר יהושע. מתרצת הגמרא **תָּנָא, חֲצִיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים, מְרוּבֶּה** באנשים **מֵחֲצִיוֹ שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי** – זקני שבט לוי **לְמַטָּה** עם הארון, בין שני ההרים, וזהו מה שנאמר 'והחציו' אל מול עיבל, כלומר, אתו חצי המיוחד במיעוטו, המועט שמביניהם. וחוזרת הגמרא לפרש את דברי הברייתא, ומקשה, **אַדְּרַבָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה, בָּצְרֵי לְהוּ** – נתמעטו להם אותם שבהר גריזים, שהרי שבט לוי הוא מאותם העומדים על הר גריזים. מתרצת הגמרא **הָכִי קָאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה,** אף על פי כן חציו של הר גריזים מרובה, מפני שבְּנֵי **יוֹסֵף** היו **עִמָּהֶם** שהיו מרובים.

ומנין שהיו בני יוסף מרובים, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר, מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ, אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה"**, הרי לנו שהיו מרובים. ומבארת הגמרא את הכוונה במה שאמר להם 'עלה לך היערה' **אָמַר לָהֶן, לְכוּ וְהַחְבְּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים,** מקום שאין מצויים אנשים. בכדי **שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּכֶם עַיִן הָרָע. אָמְרוּ לֵיהּ** בני יוסף ליהושע, **זַרְעֵיהּ דְּיוֹסֵף, לֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עַיְנָא בִּישָׁא** – לא שולטת בו עין רעה, **דִּכְתִיב 'בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן', וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל תְּהִי קוֹרֵא עֲלֵי עָיִן, אֶלָּא עוֹלֵי עָיִן** – שעולים על העין ושולטים עליה, ואין העין עולה ושולטת עליהם. **רַבִּי יוֹסִי בְּרִבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא** – מברכת יעקב למנשה ואפרים, ניתן ללמוד שאין שולטת בהם עין רעה, שנאמר שם **'וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ'** – כלומר, שיהיו כדגים, **מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן, וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן.**

חוזרת הגמרא לבאר את דברי הברייתא לעיל, שנינו בברייתא 'חמשים אותיות היו' בשמות השבטים שהיו כתובים על כתפות האפוד, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, שואלת הגמרא, וכי **הָנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת** – בתמיה, הרי לפי החשבון **חֲמִשִּׁים נְכֵי** – פחות **חֲדָא הֲוֵין** – דהיינו סך כל האותיות של שמות השבטים אינו אלא ארבעים ותשע, שאין באבן השניה אלא עשרים וארבע אותיות, שהרי בנימין נכתב בכל התורה חסר יו"ד. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת** בשמו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם',** וכך נכתב שמו גם על אבני האפוד 'יהוסף'. **מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** הרי **'כְּתוֹלְדוֹתָם' בְּעֵינָן** – שמשמעו שצריך לכתבן, כפי השמות שקרא להם אביהם שהולידן, ואם כן יש לכתוב 'יוסף' כפי שנקרא שמו על ידי אביו, ולא 'יהוסף'. חוזרת בה הגמרא מתירוצו של רבי יצחק, ומתרצת, **אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּנְיָמִן כְּתִיב** חסר יו"ד, **וְהָכָא** שצריך לכתבן כפי שקראם אביהם, כתוב **בִּנְיָמִין שָׁלֵם** – מלא, בשני יו"דין, **כְּדִכְתִיב 'וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין',** וזה משלים מספר האותיות לעשרים וחמש.

אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּסֵתֶר במעשה אשת פוטיפר, שנתייחד עם הערוה בסתר, ועמד בעצמו, וכבש את יצרו, **הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת** אות 'ה', שהיא אות אחת **מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** לכך נקרא 'יהוסף'. **יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא,** על ים סוף, כפי שיתבאר להלן, **נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** שהשם בן ארבעה אותיות כלול כולו בשמו.

מבארת הגמרא, **יוֹסֵף מַאי הִיא** – מהו קידוש השם שהיה בו, **דִּכְתִיב "וַיְהִי כַּהַיּוֹם הַזֶּה, וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לְדָבָר עֲבֵירָה נִתְכַּוְّוּנוּ** – שאף יוסף חשב בתחילה לעבור עמה עבירה, ו'מלאכתו' הכוונה לתשמיש. **'וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ',** נחלקו בביאורו **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת צָרְכָּיו** – תשמיש **נִכְנַס. 'וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת** שם בבית **וְגוֹ'",** וכי **אֶפְשָׁר שֶׁבַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע** – פוטיפר, שהיה שר גדול, **לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אוֹתוֹ הַיּוֹם, יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן, חוֹלָה הִיא,** ואינה יכולה לילך עמהם, **אָמְרָה, אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּינְקַק לִי יוֹסֵף** לתשמיש **כַּיּוֹם הַזֶּה. 'וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר וְגוֹ'",** כי **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ** – צורת פניו **שֶׁל אָבִיו** יעקב, **וְנִרְאָתָה לוֹ בַּחַלּוֹן, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף, עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, וכי רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שְׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֶה זוֹנוֹת, דִּכְתִיב 'וְרֹעֶה זוֹנוֹת, יְאַבֵּד הוֹן'** – שם טוב, שהוא יקר מכל הון. **מִיָּד, 'וַתֵּשֶׁב בְּאִיתָן קַשְׁתּוֹ', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ** – שכבת זרעו, שהיא יורה כחץ מקשת, **לְאֵיתָנוֹ** – למקומו כבראשונה. ומבארת הגמרא את המשך הפסוק, **'וַיָּפוּזוּ** – ויפוצו, מלשון נפיצה ושפיכה, שהזיי"ן והצד"י מתחלפין, **זְרֹעֵי יָדָיו',** מלמד **שְׁנַעֲץ יָדָיו בַּקַּרְקַע,** ונשען עליהם, בכדי שיתייסר, ויהא טרוד בצערו, ועל ידי זה יעבור תוקף יצרו, **וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו.** בהמשך הפסוק כתוב, **'מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב',** פירושו, **מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיִּחָקֵק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב** – מאבירותו וחזקו של יעקב, שנראתה לו דמות דיוקנו, ומחמת זה נמנע מחטא. **'מִשָּׁם רוֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל',** מפרשת הגמרא, 'משם רועה' **מִשָּׁם זָכָה, וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה** של ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר 'רוֹעֶה יִשְׂרָאֵל** – הקב"ה, שהוא רועה ישראל **הַאֲזִינָה, נוֹהֵג כַּצֹּאן** את **יוֹסֵף'** ויש לדרוש פסוק זה, כאילו קוראים תיבות 'כצאן יוסף' מחוברים, כלומר, ישראל הנוהגים עצמן כצאנו של יוסף, כשהיה מכלכלם במצרים, הרי שיוסף הוא הרועה, ומסיים הפסוק 'אבן ישראל' שמשם זכה גם להיות באבן מאבני ישראל.

תַּנְיָא, הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ י"ב שְׁבָטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף', תולדות שיצאו מיעקב, כנגדן היה ראוי לצאת מיוסף, **אֶלָּא** מחמת **שֶׁיָּצָא שִׁכְבַת**

המשך בעמוד 229

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, 'שָׁם בִּנְיָמִין צָעִיר רוֹדֵם, אַל תִּקְרֵי 'רוֹדֵם' אֶלָּא 'רַד יָם', וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם באבנים, מפני שרצו הם לירד תחלה, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק 'שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם', לְפִיכָךְ שירד בנימין תחלה, זָכָה שבטו של בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק, וְנַעֲשָׂה אוֹשְׁפִּיזְכָּן – בעל מלון לַגְּבוּרָה – לשכינה, שבית קודש הקדשים, שבו שורה השכינה, בנוי בחלקו, שֶׁנֶּאֱמַר על בנימין, 'וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן הקב"ה'.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, לֹא כָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא כך היה, שבט זֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב נשיא שבט יהודה, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "סְבָבוּנִי כְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל – שיראו לסמוך על ה' יתברך, וכחשו באמונתם בו, וִיהוּדָה עוֹד רָד עִם אֵל" – אבל יהודה ירד לים, על ידי שבטח בו יתברך. וְעָלָיו – על נחשון, מִפָּרֵשׁ בַּקַּבָּלָה – בכתובים, בספר תהלים, "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, טָבַעְתִּי בִּיוֵן [– טיט] מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד באתי במעמקי מים ושבולת [– שטף חזק] שטפתני וְגוֹ', אַל תִּשְׁטְפַנִי שִׁבּוֹלֶת מַיִם, וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְגוֹ'", שבקש מהקב"ה שלא יטבע בים. וזהו קידוש השם שהיה אצל יהודה, שמשבטו ירדו תחלה לים.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בְּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְדִידֵי בני ישראל טוֹבְעִים בַּיָּם, וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בְּתְפִלָּה לְפָנַי, ואין זו שעה ראויה לכך, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אָמַר לוֹ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדֶךָ על הים, ובקעהו וְגוֹ'". לְפִיכָךְ שירד שבט יהודה תחילה לים, זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל – מלכות בית דוד, שֶׁנֶּאֱמַר, 'הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ – שקדשו הקב"ה לשבט יהודה, להיות יִשְׂרָאֵל תחת מַמְשְׁלוֹתָיו של יהודה', מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו, מִשּׁוּם דְּ'הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס' שהים ראה שקדשו שם שמים, לירד תחלה לים, מחמת כן נס ונבקע מפניהם, ולא הטביעם.

הגמרא חוזרת לענין הברכות והקללות בהר גריזים והר עיבל, תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שכל בני לֵוִי היו לְמַטָּה עם הארון, בין ההרים, כפי שנאמר בספר יהושע, מפני שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בתורה שיהיו לְמַעְלָה על ההר, ששבט לוי הוא מבין אלו שנצטוו לעמוד על הר גריזים, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שהיו כולם לְמַעְלָה על ההר, כפי שנאמר בתורה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בספר יהושע, שהיו לְמַטָּה עם הארון, הָא כֵּיצַד – איך יתישבו שני המקראות זה עם זה, אלא צריך לפרש שזִקְנֵי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה היו לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר שמבני לוי, היו לְמַעְלָה. רַבִּי יאשיָה אוֹמֵר לישב הפסוקים באופן אחר, שכָּל בן לוי הָרָאוּי לְשָׁרֵת במשכן לשאת את הארון, דהיינו מבן שלשים שנה ועד בן חמשים, היה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ – כל ישראל והלוים, לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים בין ההרים, חצים מול הר גריזים וחצים מול הר עיבל, והלוים ביניהם, ולא עלו כלל להרים, אלא שהָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ולאחר מכן, הפכו פניהם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בְּקִלְלָה. שואלת הגמרא לרבי, אם כן מַאי 'עַל' – איך יתפרש לפי רבי מה שנאמר בתורה 'עַל' הר גריזים ו'עַל' הר עיבל, שמשמע שהיו צריכים לעמוד על ההרים ממש. מתרצת הגמרא, שלרבי המילה 'עַל' מתפרשת בְּסָמוּךְ – ליד. ומביאה הגמרא מקום נוסף שמצאנו שרבי מפרש כך את תיבת 'עַל', כִּדְתַנְיָא, "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת של לחם הפנים, לְבוֹנָה זַכָּה", רַבִּי אוֹמֵר, 'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ – שהלבונה לא היתה על מערכת הלחם ממש, אלא על השלחן בסמוך ללחם. ומפרש רבי את דבריו, אַתָּה אוֹמֵר ש'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ, אוֹ שמא אֵינוֹ אֶלָּא 'עַל' מַמָּשׁ, אי אפשר לומר כן, שהרי כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְסַכּוֹתָ עַל הָאָרוֹן את הפרוכת' חֲיֵי אוֹמֵר על כרחך ש'עַל' הכוונה בְּסָמוּךְ, שהרי הפרוכת לא היתה ממש סיכוך על הארון, אלא מחיצה המבדלת כנגדו.

שנינו במשנה, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן כו'. תָּנוּ רַבָּנָן, בָּרוּךְ בִּכְלָל, בָּרוּךְ בִּפְרָט – כל הברכות שנאמרו בהר גריזים, נאמרו גם באופן שכולל את כולם, וגם בפירוט כל אחת ואחת, כשאמרו 'ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת', נכללו בזה כל הברכות, שהרי כולם קיום דברי התורה הם, ואמרו גם כן בפרטות כל אחת ואחת, 'ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה', הרי פרט, וכן כולם. וכן כל הארורים אָרוּר בִּכְלָל אָרוּר בִּפְרָט – נכללו כולם באמרם 'ארור אשר לא יקים את דברי התורה', ונאמרו גם כן בפרט, כל ארור וארור בפני בפני עצמו. וכל המצוות שבתורה נאמר עליהם שטעונים ארבעה דברים, ואלו הן, לִלְמוֹד, וּלְלַמֵּד, לִשְׁמוֹר, וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שניים ושלושים לעומר עמ' ב

לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.

מביאה הגמרא מחלוקת בזה, תָּנוּ רַבָּנָן, קְרִיַּת שְׁמַע ניתן לקרא אותה רק כְּכְתָבָהּ, ולא בשפות אחרות, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּכָל לָשׁוֹן. מבארת הגמרא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, אָמַר קְרָא בפרשת 'ואהבת', "וְהָיוּ הדברים האלה וגו'", משמע שבַּהֲוָיֵיתָן יְהוּ – דברי הקריאת שמע צריכים להיות כמו שהם, ולא בשפה אחרת. וְרַבָּנָן דורשים, אָמַר קְרָא, 'שְׁמַע', משמע בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. שואלת הגמרא, וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב 'וְהָיוּ', ומדוע אינם לומדים מזה כדברי רבי, לקרוא קריאת שמע כהוויתה בלשון הקודש. מתרצת הגמרא, הַהוּא – הם דורשים את הפסוק ההוא לדין אחר, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, כלומר בסדר הפוך מהסוף להתחלה, שאינו יוצא ידי חובה אם לא קרא לפי הסדר הכתוב. שואלת הגמרא, וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, מְנָלֵיהּ – מהיכן הוא לומד דין זה. עונה הגמרא, נַפְקָא לֵיהּ – הוא דורש זאת מִ'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים', שהיה מספיק לכתוב 'והיו דברים האלה' בלי ה"א, ונאמר 'הדברים', ללמד שלא יקרא בסדר הפוך. ומבארת הגמרא, וְרַבָּנָן, שדרשו שלא יקרא למפרע מ'והיו', ולא דרשו זאת מ'הדברים' כמו רבי, כי 'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים' לֹא מִשְּׁמַע לֵהּ שזה ייתור הניתן לדורשו. שואלת הגמרא, וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב 'שְׁמַע', ומדוע אינו דורש מזה שאפשר לקרוא בכל לשון שאתה שומע, כחכמים. עונה הגמרא, הַהוּא, המילה 'שמע', מִיבָּעֵי לֵיהּ רבי לדרשה אחרת, שבקריאת שמע צריך לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. ומבארת הגמרא, וְרַבָּנָן שדרשו מ'שמע', לקרוא בכל לשון שאתה שומע, ולא דרשו מכך שצריך להשמיע לאזניו, סָבְרֵי לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא.

הגמרא מבררת אם מחלוקת רבי וחכמים תלויה בעניין אחר. לֵימָא – האם נאמר שקָסָבַר רַבִּי,

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לז עמוד א

רש"י

אוּשְׁפִּיזְכָן לַגְּבוּרָה. שֶׁבֵּית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים בְּנוּי בְּחֶלְקוֹ: **בְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם.** שֶׁיָּרְאוּ לִסְמוֹךְ עָלָיו וְכִחֲשׁוּ בֶּאֱמוּנָתָם: **רָד עִם אֵל.** יָרַד בַּיָּם עַל שֶׁבָּטַח בְּהַקָּבָ"ה: **יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו.** דִּיהוּדָה, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ לִמְשׁוֹל בָּהֶן: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לֵוִי לְמַעְלָה.** מֹשֶׁה כָּתַב בַּתּוֹרָה אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ וְגוֹ' שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לֵוִי לְמַטָּה.** בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (ח) כְּדִכְתִיב וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, אַלְמָא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם לְמַטָּה הָיוּ: **הָרָאוּי לְשָׁרֵת.** לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן, דְּהַיְנוּ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים: **לְמַטָּה.** אֵצֶל הָאָרוֹן: **אֵלּוּ וְאֵלּוּ.** יִשְׂרָאֵל וּלְוִיִּם לְמַטָּה הָיוּ כְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ: **עַל הַר גְּרִזִּים וְעַל הַר עֵיבָל.** שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה עַל בְּסָמוּךְ כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: **עַל בְּסָמוּךְ.** שֶׁהָיָה מוֹשִׁיב שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה בֵּין שְׁנֵי הַסְּדָרִים: **וְסַכּוֹתָ עַל הָאָרוֹן.** עַל כְּרַחֲךָ לָאו עַל מַמָּשׁ, דְּהַאי מְחִצָּה הֲוַאי פָּרֹכֶת וְלֹא הָיָה סְכָךְ: **בָּרוּךְ בִּכְלָל בָּרוּךְ בִּפְרָט.** כָּל הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל בִּכְלָל וּפְרָט, בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים, הֲרֵי בִּכְלָל, וְכָל אַחַת וְאַחַת בִּפְרָט בָּרוּךְ וְאָרוּר, בָּרוּךְ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה אָרוּר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְכֵן כֻּלָּן: **לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת.** כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן טְעוּנוֹת אַרְבָּעָה אֵלֶּה, וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם, וּכְתִיב וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְגוֹ', הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע מִצְוֹת לְכָל מִצְוָה, וְעַל אַרְבַּעְתָּן נִמְסְרוּ אָרוּר וּבָרוּךְ בִּכְלָל וּפְרָט, בָּרוּךְ אֲשֶׁר יִלְמְדוּ אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ, וְכֵן לְלַמֵּד וְכֵן לִשְׁמוֹר וְכֵן לַעֲשׂוֹת, בְּכָל אֶחָד אַרְבַּע בְּרִיתוֹת, בְּרִית לְבָרוּךְ בִּכְלָל בְּרִית לְבָרוּךְ בִּפְרָט, בְּרִית לְאָרוּר בִּכְלָל בְּרִית לְאָרוּר בִּפְרָט: (זֶה הַפֵּירוּשׁ שַׁיָּךְ לְע"ב) **אַרְבַּע וְאַרְבַּע.** אַרְבַּע בְּרִיתוֹת לִלְמוֹד וְאַרְבַּע לְלַמֵּד הֲרֵי שְׁמוֹנֶה: **שְׁמוֹנֶה וּשְׁמוֹנֶה.** הָא אִיכָּא עוֹד שְׁמוֹנֶה לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת: **וְכֵן בְּסִינַי.** כְּשֶׁנֶּאֶמְרוּ כָּל הַמִּצְוֹת לְמֹשֶׁה נִתְּנוּ כֻּלָּן בְּאָרוּר וּבָרוּךְ בִּכְלָל וּפְרָט: **וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** כְּשֶׁאֲמָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל כְּדִכְתִיב (דְּבָרִים ח) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה וְגוֹ': **שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית וְגוֹ'.** בָּתַר קְלָלוֹת וּבְרָכוֹת כְּתִיב מִלְּבַד הַבְּרִית וְגוֹ', אַלְמָא בִּבְרִית עַרְבוֹת מוֹאָב בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת כָּךְ בְּרִית בְּחוֹרֵב, דְּהַר גְּרִזִּים וּדְהַר עֵיבָל לֹא אִיצְטְרִיךְ לְאַתּוּיֵי קְרָא, דַּעֲלָה קָאֵי וּבָהּ אָיְירֵי. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת לֹא גָּרַס לֵיהּ הָכָא:

ארבעים

שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם" אַל תִּקְרֵי "רֹדֵם" אֶלָּא "רַד יָם". וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם", לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָן לַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". אָמַר לוֹ ר' יְהוּדָה: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִינָדָב וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל". וְעָלָיו, מְפָרֵשׁ בְּקַבָּלָה "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ. טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד" וְגוֹ' "אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה" וְגוֹ'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יְדִידַיי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה לְפָנַי?! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! וּמַה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ. וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ" וְגוֹ', לְפִיכָךְ זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו". מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו? מִשּׁוּם "הַיָּם רָאָה וַיָּנָס". תַּנְיָא ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לֵוִי לְמַטָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְמַעְלָה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַטָּה. הָא כֵּיצַד? זִקְנֵי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. ר' יאשִׁיָּה אוֹמֵר: כָּל הָרָאוּי לְשָׁרֵת, לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר: אֵלּוּ וְאֵלּוּ לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה. מַאי עַל עַל בְּסָמוּךְ, כִּדְתַנְיָא "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה" רַבִּי אוֹמֵר: "עַל" בְּסָמוּךְ. אַתָּה אוֹמֵר "עַל" בְּסָמוּךְ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַל מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן" הֱוֵי אוֹמֵר "עַל" בְּסָמוּךְ: הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה כוּ': תָּנוּ רַבָּנָן: "בָּרוּךְ" בִּכְלָל, "בָּרוּךְ" בִּפְרָט, "אָרוּר" בִּכְלָל, "אָרוּר" בִּפְרָט, לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי

ארבע

תוספות

והיו שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן. כך שנויה ברייתא במכילתין משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר לקטן העמידני עם הנץ החמה אמר לגדול העמידני בג' שעות בא הקטן להעמידו עם הנץ החמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות והקטן אמר לא אמר לי אלא עד הנץ החמה מתוך שהיו עומדים צהובין ננער אביהן אמר להן בניי מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לכבודי אף אני לא אקפח את שכרכם מה שכר נטלו שבטו של בנימין שירד תחילה לים ששרתה שכינה בחלקו שנאמר וכו' ומה שכר נטלו שבטו של יהודה זכה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין רגמתם אלא מלכות שנאמר באדין אמר בלשצר והלבישו לדניאל ארגוונא (דניאל ה) :

אי אפשר לומר לוי למטה וכו'. ירושלמי ר"ש אומר שמעון ולוי מה שמעון כולו למעלה אף לוי כולו למעלה מה אני מקיים הדין תנייה נגד הכהנים והלוים כדאמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לוים וזה אחד מהן והכהנים הלוים בני צדוק (יכמות פו:):

מאי על על בסמוך כדתניא רבי אומר וכו'. האי דלא מייתי מתניתין בפרק שתי הלחם (מנחות לו.) אבא שאול אומר שם היו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים ואטפחיים ריוח באמצע קאי שהיו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה אמר להם והלא כבר נאמר ועליו מטה מנשה יש לומר משום דברייתא מפרש בהדיא על בסמוך ונראה אפי' רבי מאיר ור' יהודה דפליגי התם אאבא שאול ואמרי על ממש והכי משמע נמי בהקומץ רבה (שם כז.) כל היכא דאיכא למימר על ממש דאמרי' [על ממש] דבעי שם רבי יצחק איברים שסדרן בצידי מערכה מהו אליבא דמאן דאמר על ממש לא תיבעי לך דעל העצים כתיב [מ"מ] הכא כולי עלמא מודו דעל בסמוך ולא אמרי' המברכין על הר גריזים ממש והמקללים על הר עיבל כדאמרינן בירושלמי יכול אלו שבהר גריזים היו אומרים ברכות ואלו שבהר עיבל היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו ואלו אומרים קללות יכול אלו שבהר גריזים היו עונין אחר הברכות אמן ואלו שבהר עיבל היו עונין אחר הקללות אמן ת"ל וענו כל העם ואמרו אמן אלו ואלו היו עונין אחר הברכות והקללות אמן הא כיצד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דפליגי בפרק התודה (שם דף עח.) השוחט את התודה לפנים ולחמה חוץ לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג:) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להכא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצוה על ממש ושאני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית ובדיעבד מכשר על בסמוך דומיא דההיא דפרק שתי הלחם (מנחות דף לב.) דאם סידר מערכת לחם הפנים שתים של שבע שבע [אמר רבי] רואין את העליונות כאילו אינן [והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי בזיכי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפרוס הלחם ועוד [דכי יהיב] בסמוך [הוי] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באות מצה (שם סב.) גבי כבשי עצרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניח כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חכינאי אומר מניח הלחם בין שתי יריכותיהם של כבשים ומניף ונמצא מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין [כן] לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניח זה בצד זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

רבי

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לז עמוד ב

תוספות

רבי שמעון מוציא הר גריזים. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו בריתות שתים עשרה בברוך ולא ידענא אמאי י"ב ושמא ברית כנגד כל שבט ושבט וי"ב בארור י"ב בכלל וי"ב בפרט הרי מ"ח בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קצ"ב בריתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב הרי תקע"ו בריתות:

ונשתלשו בערבות מואב. וא"ת מאי איצטריך למימר שלישי דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דבעי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה:

רבי שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כדון דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו [אמר ליה] כן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אמר לו לא בדבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה והכא בשני דברים אנן קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקים את דברי התורה וכי יש תורה נופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזן שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה הבית שלמטה דאמר רב הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חייא למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חייא בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפקו בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא א"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילן של בעלי תורה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג) :

אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא. כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתרי"ג מצות קצ"ח ריבוא ריבואות וח' אלפים ריבואות ותי"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמשים וחמש מאות בשביל ערבותן אם יעברו עליהן ולרבי אליבא דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן:

ברכה אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול משהיו אומרים ברכות היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה באחת וברכה באחת:

ונאמר

אַרְבַּע, אַרְבַּע וְאַרְבַּע הֲרֵי שְׁמוֹנֶה, שְׁמוֹנֶה וּשְׁמוֹנֶה הֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְכֵן בְּסִינַי, וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה דִבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ'" וּכְתִיב: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'", נִמְצָא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה. ר' שִׁמְעוֹן מוֹצִיא הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, וּמַכְנִיס אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי, וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְאֵין לְךָ כָּל דְּבַר מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן: אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. נִמְצָא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: עַרְבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. דָּרַשׁ ר' יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ דְר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְגוֹ', בְּ"אָרוּר" סַגִּי לֵיהּ? אֶלָּא: זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד בֵּן וְהָלַךְ לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִּים וְאֶת הַקְּלָלָה" וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִּים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִּים" וּכְתִיב "וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל"! אֶלָּא לְהַקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה. יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּרָכָה" וּ"קְלָלָה" בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת, וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ: מַה קְּלָלָה בִּלְוִים, אַף בְּרָכָה בִּלְוִים. וּמַה קְּלָלָה בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בִּכְלָל וּפְרָט, אַף בְּרָכָה בִּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן", אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן": **מתני' בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד, בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם**

ככתבו

רש"י

אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת. לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ עֶשְׂרֶה תְּלָתָא זִימְנֵי מ"ח הָוֵי: **מוֹצִיא הַר גְּרִזִּים.** לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶן כָּל הַתּוֹרָה אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה: **וּמַכְנִיס אֹהֶל מוֹעֵד.** שֶׁלְּאַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נִדַּבֵּר הַקָּבָּ"ה עִם מֹשֶׁה בְּיִשּׁוּב וְלִמְּדוֹ כָּל הַתּוֹרָה כְּדִכְתִיב וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר (וַיִּקְרָא א): **כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי.** בִּסְתָם נֶאֶמְרָה תּוֹרָה בְּסִינַי וְלֹא נִתְפָּרְשָׁה לוֹ, כְּגוֹן בְּסִינַי נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ) וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ וְלֹא פֵּרֵשׁ מַתַּן דָּמִים כֵּיצַד הַקְטָרַת אֵימוּרִים וְהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל שֶׁל עוֹלָה, וּבְסֵפֶר וַיִּקְרָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד פֵּרְשָׁהּ: **וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** מִפִּי מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל. ת"ק סְבִירָא לֵיהּ כְּר' יִשְׁמָעֵאל, הִלְכָּךְ הַר סִינַי וְאֹהֶל מוֹעֵד חֲדָא הִיא, וְר' שִׁמְעוֹן ס"ל כר"ע הִלְכָּךְ תְּרֵי נִינְהוּ: **ר"ש בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת.** לְכָל אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים כְּמִנְיַן שֶׁהָיוּ (כְּסִינַי) [בַּמִּדְבָּר] שֶׁכָּל אֶחָד נַעֲשָׂה עָרֵב עַל כָּל אֶחָיו. ה"ג בַּתּוֹסֶפְתָּא (פ"ח ע"ס) א"ר לְדִבְרֵי ר"ש בֶּן יְהוּדָה אֵין לָנוּ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, וְיֵשׁ בְּכָל אַחַת שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: **מַאי בֵּינַיְיהוּ.** מַאי מוֹסִיף רַבִּי וּבְמַאי פְּלִיגֵי: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא עַרְבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא.** אִם נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עָרֵב עַל עַרְבוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ לֹא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה סָבַר לֹא נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עָרֵב עַל חֲבֵרוֹ אֶלָּא שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַמִּצְוֹת, נִמְצָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עָרֵב עַל מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֲבָל לֹא נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד וְאֶחָד עָרֵב עַל עַרְבוּת שֶׁל חֲבֵרוֹ אֶלָּא עַל חוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְאָתָא רַבִּי לְמֵימַר לְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן שֶׁבָּא לִמְנוֹת אֶת בְּרִיתוֹת הָעַרְבוּת יֵשׁ לוֹ לִמְנוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא לְכָל אֶחָד, וּבְכָל אֶחָד הָאֵלֶּה יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁכֻּלָּם נִתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה עַל חוֹבָם וְעַל עַרְבוּתָם, נִמְצָא כָּל אֶחָד מְקַבֵּל עָלָיו עַרְבוּת שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא בִּשְׁבִיל חוֹבוֹת שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכָל אֶחָד מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא הַלָּלוּ קִבֵּל עָלָיו בְּרִיתוֹת שִׁשִּׁים רִבּוֹא בִּשְׁבִיל עַרְבוּת שֶׁנִּתְעָרְבוּ אֶחָיו עַל חַבְרֵיהֶם, וְזֶה קִבֵּל עָלָיו אַף עַרְבוּת שֶׁל עֲרֵבִים: **כָּל הַפָּרָשָׁה.** שֶׁל הַר גְּרִזִּים לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת: **בְּאָרוּר סַגִּי לֵיהּ.** בִּתְמִיהָ, כּוֹפֵר בָּעִקָּר הוּא וְסַגִּי לֵיהּ בְּאָרוּר: **אֶלָּא זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה.** אֵשֶׁת אִישׁ וְהוֹלִיד מַמְזֵר, וּמִתּוֹךְ בָּשְׁתּוֹ שֶׁאָסוּר לָבֹא בַּקָּהָל וְאֵינוֹ מוֹצֵא אִשָּׁה הוּא הוֹלֵךְ לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִים אֵלֶּה שֶׁעֲשָׂאוּהוּ לַעֲבוֹד פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְכֵן דּוֹרֵשׁ אֶת כֻּלָּן כָּל אַחַת לְפִי פְּשָׁטָהּ, אוֹתוֹ שֶׁל עֲרָיוֹת כְּגוֹן שׁוֹכֵב עִם חוֹתַנְתּוֹ וְאֵשֶׁת אָבִיו וְעִם אֲחוֹתוֹ כֻּלָּם בְּאֵשֶׁת אִישׁ וּלְמֵיקַם בִּתְרֵי אֲרוּרֵי, שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁעָשְׂתָה מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה שֶׁמְּנָאֶפֶת, מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ מְזַלְזֵל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ שֶׁגִּדְּלוּ גִּדּוּלִין רָעִים בְּבֵיתָם, מַשְׁגֶּה עִוֵּר מְפַתֶּה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא סוּמָא בַּדָּבָר וְאֵינָהּ יוֹדַעַת עָנְשׁוֹ כָּמוֹהוּ, מַשִּׂיג גְּבוּל רֵעֵהוּ בָּא עַל אִשְׁתּוֹ הֲרֵי הוּא הִשִּׂיג גְּבוּל, מַכֶּה רֵעֵהוּ בַּסֵּתֶר גּוֹרֵם לוֹ בְּלַחַשׁ סְתָרָיו שֶׁתָּמוּת בִּבְדִיקַת מַיִם הַמָּרִים, לוֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ לוֹקֵחַ שֹׁחַד לִהְיוֹת עוֹקֵב אַחַר הַמְנָאֵף וּלְפַתּוֹת לוֹ אֵשֶׁת אִישׁ וְגוֹרֵם לוֹ מִיתָה, מַטֵּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם אֵינִי יוֹדֵעַ לְדָרְשׁוֹ: **יָכוֹל כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת.** שֶׁיִּגְמְרוּ כָּל הַבְּרָכוֹת תְּחִלָּה עַד בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים וְגוֹ' ואח"כ יִפְתְּחוּ בַּקְּלָלָה: **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.** כִּדְיָלְפִינַן קוֹל קוֹל מִמֹּשֶׁה: **מַתְנִי'. הָכִי גָּרְסִינַן בְּמַתְנִי', בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד כו' בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת.** שֶׁמַּפְסִיקִין הַכֹּהֲנִים בֵּין פָּסוּק לְפָסוּק וְעוֹנִין הַצִּבּוּר אָמֵן: **בַּמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת.** לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמִּקְדָּשׁ וְאֵין צָרִיךְ כָּאן שׁוּם הֶפְסֵק, וְהָכִי מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא:

ככתבו

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אַרְבַּע מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכרתו עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכרתו על כל אחת ואחת מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את מספר הבריתות כך, **אַרְבַּע** בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט, ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד', **וְאַרְבַּע,** בחלק המצוה של 'ללמד', **חֲרֵי שְׁמוֹנֶה** בריתות. ומסכמת הגמרא, **שְׁמוֹנֶה** בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, **וּשְׁמוֹנֶה** בריתות נוספות, על חלקי המצוה 'לשמור' 'ולעשות', **חֲרֵי שֵׁשׁ עֲשָׂרֵה** בריתות על כל מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. **וְכֵן בְּסִינַי,** כשנתנו המצוות למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. **וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב,** כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן כרת עמהם ברית. ומפרשת הברייתא, מניין שאף בסיני נאמרו ברכות וקללות, **שֶׁנֶּאֱמַר** בערבות מואב, לאחר פרשת הברכות והקללות **"אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ'**, מלבד הברית, אשר כרת עמם בחורב", הרי שגם בחורב כרת עמהם ברית כמו הברית בערבות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. (**וּכְתִיב** 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'), **נִמְצָא, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה** שבתורה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן** היה **מוֹצִיא** ממנין הבריתות, את הברית שב**הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל,** מפני שסובר ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה שנזכר בפרשה, **וּמַכְנִים** במקומן את הברית שנכרתה ב**אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר,** שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם, ולימדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך, בכלל ובפרט.

הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות את הברית שנכרתה באהל מועד, אומרת הגמרא, **וּבְפִלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** – מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי** – בסיני, נאמרו המצוות רק באופן כללי, **וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד** – באהל מועד נתפרשו פרטי המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי וסתום, "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך", ולא נתפרשו שם פרטי דיני הקרבנות, כמתן דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, שנשנה באהל מועד, נתפרשו. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת** שניהם **נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי,** ואף שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר נאמרו למשה בסיני, וחזרו **וְנִשְׁנוּ** מפי הקב"ה למשה **בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ** נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל **בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשנתה באהל מועד, אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה נאמרה בסיני ונשנתה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית נוספת כמו בסיני, ולכך יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל מועד. מסכמת הברייתא, **וְאֵין לְךָ כָּל דְּבַר מִצְוָה וּמִצְוָה, שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת.**

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ עִם כָּל אֶחָד מִישְׂרָאֵל, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. מבארת הגמרא **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – בין רבי שמעון בן יהודה, לרבי, **אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, עָרְבָא וְעָרְבָא דְּעָרְבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.

דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ – מתורגמן **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ** של הארורים שנאמרו בהר גריזים והר עיבל, **לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת** – הבא על אשת איש. והוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'אָרוּר הָאִישׁ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ'", ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי **בְּאָרוּר סַגִּי לֵיהּ,** והרי הוא כופר בעיקר. **אֶלָּא, זֶה הַבָּא עַל הָעֲרָוָה** – אשת איש, **וְהוֹלִיד בֵּן** ממזר, **וְהָלַךְ** אותו הבן **לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** מחמת בושתו שאסור לבא בקהל, **וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ,** וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בתורה בפרשת ראה, "**וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֶת הַקְּלָלָה** על הר עיבל **וְגוֹ'**", **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** בפרשת כי תבא 'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים', **וּכְתִיב** 'וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל', **אֶלָּא, לְהַקְדִּים** בסדר האמירה **בְּרָכָה לִקְלָלָה** – שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך. **יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לְקְלָלוֹת** – שקודם יגמרו כל הברכות עד ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ראה אנכי נותן לפניכם היום **בְּרָכָה וּקְלָלָה', בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת.** ועוד למדנו מפסוק זה, **וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ, מַה קְּלָלָה בְּלוּיִם** – נאמרה על ידי הלוים, **אַף בְּרָכָה בְּלוּיִם. וּמַה קְּלָלָה** נאמרה **בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בִּכְלָל וּפְרָט** – שכוללים כל התורה בארור אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, **אַף בְּרָכָה בִּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל קללה וקללה, **אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל ברכה וברכה.

משנה. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים ששנינו שנאמרת רק בלשון הקודש, **כֵּיצַד** נאמרת. **בַּמְּדִינָה** – מחוץ לבית המקדש, **אוֹמֵר אוֹתָהּ** הכהן **שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת** – שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', **וּבַמִּקְדָּשׁ** שאין בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא **כִּבְרָכָה אַחַת.**

מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, **שַׁבַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר** הכהן **אֶת הַשֵּׁם** שבברכת כהנים לקיום התורה, ואם כן, מלבד ארבעים ושמונה בריתות שנכרתו עם כל אחד ואחד שהוא יקיים את המצוה, נכרתה עמו ברית על ארבעים ושמונה בריתות של כל אחד ואחד מישראל, הרי, שיש להכפיל את חשבון הבריתות, בשש מאות אלף שלשת אלפים חמש מאות וחמישים, שהוא מנין הפקודים בפרשת פנחס.

אָמַר רַבִּי, לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, נִמְצָא, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִישְׂרָאֵל, [ויש בכל אחת] **שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים.** ומבארת הגמרא **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – בין רבי שמעון בן יהודה, לרבי, **אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, עָרְבָא וְעָרְבָא דְּעָרְבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.

דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ – מתורגמן **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ** של הארורים שנאמרו בהר גריזים והר עיבל, **לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת** – הבא על אשת איש. והוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'אָרוּר הָאִישׁ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ'", ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי **בְּאָרוּר סַגִּי לֵיהּ,** והרי הוא כופר בעיקר. **אֶלָּא, זֶה הַבָּא עַל הָעֲרָוָה** – אשת איש, **וְהוֹלִיד בֵּן** ממזר, **וְהָלַךְ** אותו הבן **לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** מחמת בושתו שאסור לבא בקהל, **וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ,** וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בתורה בפרשת ראה, "**וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֶת הַקְּלָלָה** על הר עיבל **וְגוֹ'**", **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** בפרשת כי תבא 'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים', **וּכְתִיב** 'וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל', **אֶלָּא, לְהַקְדִּים** בסדר האמירה **בְּרָכָה לִקְלָלָה** – שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך. **יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לְקְלָלוֹת** – שקודם יגמרו כל הברכות עד ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ראה אנכי נותן לפניכם היום **בְּרָכָה וּקְלָלָה', בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת.** ועוד למדנו מפסוק זה, **וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ, מַה קְּלָלָה בְּלוּיִם** – נאמרה על ידי הלוים, **אַף בְּרָכָה בְּלוּיִם. וּמַה קְּלָלָה** נאמרה **בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בִּכְלָל וּפְרָט** – שכוללים כל התורה בארור אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, **אַף בְּרָכָה בִּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל קללה וקללה, **אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל ברכה וברכה.

משנה. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים ששנינו שנאמרת רק בלשון הקודש, **כֵּיצַד** נאמרת. **בַּמְּדִינָה** – מחוץ לבית המקדש, **אוֹמֵר אוֹתָהּ** הכהן **שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת** – שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', **וּבַמִּקְדָּשׁ** שאין בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא **כִּבְרָכָה אַחַת.**

מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, **שַׁבַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר** הכהן **אֶת הַשֵּׁם** שבברכת כהנים

נביאים

מיכה פרק־ז יג־יט

יג וְהָיְתָה הָאָרֶץ לִשְׁמָמָה עַל־יֹשְׁבֶיהָ מִפְּרִי מַעַלְלֵיהֶם: (פ) יד רְעֵה עַמְּךָ בְשִׁבְטֶךָ צֹאן נַחֲלָתֶךָ שֹׁכְנִי
לְבָדָד יַעַר בְּתוֹךְ כַּרְמֶל יִרְעוּ בָשָׁן וְגִלְעָד כִּימֵי עוֹלָם: טו כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת:
טז יִרְאוּ גוֹיִם וְיֵבֹשׁוּ מִכֹּל גְּבוּרָתָם יָשִׂימוּ יָד עַל־פֶּה אָזְנֵיהֶם תֶּחֱרַשְׁנָה: יז יְלַחֲכוּ עָפָר כַּנָּחָשׁ כְּזוֹחֲלֵי
אֶרֶץ יִרְגְּזוּ מִמִּסְגְּרֹתֵיהֶם אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִפְחָדוּ וְיִרְאוּ מִמֶּךָּ: יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע
לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ
בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאותָם:

רש"י

(יג) והיתה הארץ. ארץ הבבליים ופרסיי׳: **(יד)** שוכני לבדד. שיהא שוכן בטח בדד: יער בתוך כרמל. ת"י דהוי צדין בחורשא יתיתבון ככרמלא אותן שהיו שוממים כיערות ישכנו לבדד בתוך כרמל שהוא מקום מיושב ויש לפרש שוכני לבדד ביערים לא יראו מחיות השדה כבתוך כרמל: **(יז)** כזוחלי ארץ. הם נחשים הזוחלי׳ על גחונם בעפר הארץ: ירגזו ממסגרותיהם. יחרדו מרוב דוחק איסוריהם ומסגר כלאם:

מצודת דוד

(יג) והיתה הארץ. ארץ הכשדים תהפך לשממה עם יושב בה מגמול מעשיהם מה שהרעו לישראל: **(יד)** רעה עמך. חזר הנביא להתפלל לה׳ ואמר אתה ה׳ רעה והנהג את עמך בשבטך ולפי שהמשילו לרועה אמר לשון הנופל ברועה שמנהיג את הצאן ע"י השבט שבידו: צאן נחלתך. ישראל שהם צאן נחלתך שהנחלתו לך לעם יהיה שוכן לבדד ר"ל בטח כי המתפחדים ישכנו יחד למען איש אחיו יעזורו ולא כן השוכן בטח: יער בתוך כרמל. ר"ל ישכון בטח ביער שהוא מקום חיות רעות כמו בתוך הכרמל שהוא מקום מצוי שם מרבית אנשים ולא ילכו שם החיות וכענין שנאמר וישנו ביערים (יחזקאל לד): ירעו בשן וגלעד. יהיו רועים בבשן ובגלעד במרעה שמן כמו בימי עולם הוא ימי משה שנחלו אז הארץ ההיא ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה: **(טו)** כימי צאתך וגו׳. כאלו הקב"ה משיבו לאמר שמעתי את תפלתך וכן אעשה וכמו ימי צאתך מארץ מצרים כן אראנו נפלאות: **(טז)** מכל גבורתם. שלא עמדה להם להתחזק על ישראל: ישימו יד וגו׳. ר"ל לא יוכלו לדבר מרוב תמהון: אזניהם תחרשנה. ר"ל לא יאבו לשמוע מרבית הצלחת ישראל שהיא להם לעגמת נפש וכאלו תחרשנה אזניהם לבל יוכלו לשמוע: **(יז)** ילחכו עפר כנחש. ר"ל אפים ארץ ישתחוו לישראל ויהיה נראה כאלו מלחכים עפר רגליהם כנחש הזה שמלחך את העפר כי זהו לחמו: כזוחלי ארץ. הם הנחשים ההולכים על גחון ונראים כזוחלים וכפל הדבר במ"ש: ירגזו ממסגרותיהם. יחרדו ממה שסגרו את ישראל בבתי כלאים עוד משלו בהם כי ידאגו מן הנקם: אל ה׳ וגו׳. יפחדו את ה׳ וגם יראו ממך אתה ישראל: **(יח)** מי אל כמוך. חזר הנביא לשבח לה׳ על ייעוד הטובה ואמר מי אל כמוך נושא עון וגומר כאומר הנה משורת הדין אין אנו ראויים לכל הטובה ההיא כי אנו מלאי עון אבל מי הוא אל כמוך המוחל את העון: ועובר על פשע. ר"ל אינו עומד על הפשע להשגיח בו לשלם עליו גמול אלא עובר על הפשע והולך להלאה כאלו לא יראנה: לשארית נחלתו. לאותם שנשארו מחבלי משיח: לא החזיק וגו׳. אף כשהוא כועס אינו אוחז אפו עד עולם כי הוא חפץ חסד ולכן יתרצה על הכעס: **(יט)** ישוב ירחמנו. כאשר מאז: יכבוש. יתפוש בחזקה את עונותינו למען לא יהיו נפרעין מאתנו גמול העונש: ותשליך וגו׳. ר"ל לא תזכור לענוש עליהם כאלו השלכתם בעומק הים שאינם נראים:

מצודת ציון

(יג) על יושביה. עם יושביה: **(יד)** רעה. ענין הנהגה: שוכני. היו"ד יתירה: לבדד. יחידי כמו לבדד לבטח תושיבני (תהלים ד׳): כרמל. כן יקרא מקום שדות וכרמים: **(טז)** תחרשנה. מלשון חרש שאינו שומע: **(יז)** ילחכו. ענין לקיקה בלשון כמו ועפר רגליך ילחכו (ישעיה מ"ט): כזוחלי. ענין נגירה והזלה בארץ ובדרז"ל כל הימים מטהרים בזוחלין (שבת ס"ט) ויקרא הנחש כן לפי שאין לו רגלים והלוכו נראה כזוחל ונגרר וכן חמת זוחלי עפר (דברים ל"ב): ירגזו. ענין חרדה: ממסגרותיהם. מלשון סגירה: אל ה׳. את ה׳: **(יח)** נושא. ענין מחילה כמו נשאת עון עמך (תהלים פ"ה): החזיק. ענין אחוזה: **(יט)** יכבוש. ענין תפישה בחזקה כמו ויכבשום לעבדים (ירמיה ל"ד): במצלות. ענין עומק כמו ואת רודפיהם השלכת במצולות (שמות ט׳):

כתובים

תהלים פרק־לד ח־כג

ח חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: ט טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ: י יְרָאוּ
אֶת־יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי־אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: יא כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב:
יב לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם: יג מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: יד נְצֹר
לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: טו סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: טז עֵינֵי יְהוָה
אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם: יז פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: יח צָעֲקוּ וַיהוָה שָׁמֵעַ
וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם: יט קָרוֹב יְהוָה לִנְשִׁבְרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ: כ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם
יַצִּילֶנּוּ יְהוָה: כא שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: כב תְּמוֹתַת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ:
כג פּוֹדֶה יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחֹסִים בּוֹ:

תהלים פרק־לה א־ג

א לְדָוִד | רִיבָה יְהוָה אֶת־יְרִיבַי לְחַם אֶת־לֹחֲמָי: ב הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי: ג וְהָרֵק חֲנִית וְסֹגֹר
לִקְרַאת רֹדְפָי אֱמֹר לְנַפְשִׁי יְשׁוּעָתֵךְ אָנִי:

רש"י

(ט) טעמו וראו כי טוב ה'. טעמו דברו: **(י) יראו.** יהיו יראים לשון צווי: **(יא) רשו.** ל' דלות: **כל טוב.** ניסו"ן בי"ין בלע"ז, כמו כל מלאכה (שמות י"ב):

(טו) בקש שלום. במקומך: **ורדפהו.** במקום אחר: **(יז) פני.** פנים של זעם לישאריא"ש בלע"ז, כמו (ויקר' ב') **ושמתי פני באיש ההוא,** כך חברו מנחם: **(יח) צעקו.** הצדיקים **וה'** שמע: **(כ) רבות רעות צדיק.** הרבה רעות ופחדים באות עליו ומכלם נצול: **(כא) שומר.** הקב"ה כל עצמותיו: **(כב) תמותת רשע רע.** תמותת את הרשע הרעה שהוא עושה: **תמותת.** תמית: **(כג) לא יאשמו.** לא יתחרטו לאמר אשמנו שחסינו בך ריפונטירונ"ט בלע"ז:

(א) ריבה ה' את יריבי. עשה מריבה עם אותם שעושים מריבה עמי: **לחם.** לשון מלחמה וכן לוחמי הלחם עם הנלחמים עמו: **(ג) והרק חנית.** הזדיין כמו אריק חרבי (שמות ט"ו), **וירק את חניכיו** (בראשית י"ד): **וסגר לקראת רדפי.** הגן ביני וביניהם כמחיצ': **לנפשי.** אימומאימא"ש בלע"ז, כמו כרו שוחה לנפשי (ירמיה י"ח):

מצודת דוד

(ח) ויחלצם. יוציאם בשליחותו של מקום: **(יא) כפירים.** ר"ל גדולים ועשירים: **(יג) החפץ חיים.** חיי עוה"ב: **אוהב ימים.** ר"ל אוהב ימי העולם להרבות במעש"ט לראות בטוב האמיתי בעוה"ב: **(טו) בקש שלום.** בקשתך יהיה לעשות שלום בין איש לאחיו: **ורדפהו.** ר"ל מאד תהיה מחזר אחר השלום: **(יח) צעקו וה'.** אבל כאשר יצעקו בתפלה וישובו לה' אז ישמע להם ויצילם מצרותם: **(יט) לנשברי לב.** המכניע עצמו ושב ממעשיו: **(כ) רבות רעות.** ואף אם יבוא על הצדיק רעות רבות אין תוחלתו נאבדה כי מכולם יצילנו ה': **(כב) תמותת וגו'.** הרעה שהרשע עושה היא תמית אותו ר"ל העון עצמו מקטרג עליו: **(כג) פודה.** בגמול שכר המעש"ט פודהו מן הצרה: **(א) את יריבי.** עם המריבים עמדי תריב אתה בעבורי: **(ב) החזק.** אחוז בידך מגן וגו' והוא דרך משל מלשון הנוהג באדם: **(ג) וסגור.** התיצב בדרך וסגור לקראתם לבל ירדפו אחרי:

מצודת ציון

(ט) טעמו. כן יקרא ידיעת השכל ובחינתו כמו טעמה כי טוב סחרה (משלי ל"א): **(י) יראו.** פחדו: **(יא) רשו.** מלשון רש ועני: **(יב) לכו.** הוא ענין ל' זרוז כמו ועתה לכו ונהרגהו (בראשית ל"ז) **והלא הוא בא אליהם:** **(יז) פני.** ענין כעס הוא וכן אתן את פני (ויקרא כ) **וזהו לפי שבהפנים נראה הכעס:** **(יט) דכאי.** ענין כתות ונשבר: **(כא) מהנה.** מהן: **(כג) יאשמו.** מל' שממה וכן עדרי הצאן נאשמו (יואל א'): **(א) לחם.** מל' מלחמה: **(ב) מגן וצנה.** שמות כלי מלחמה להגן: **(ג) והרק.** ענין חליצת הדבר מתערה כמו וחרב אריק (יחזקאל ה'):

משניות מסכת קינים

ג לָזוֹ אַחַת, לָזוֹ שְׁתַּיִם, לָזוֹ שָׁלֹשׁ, לָזוֹ אַרְבַּע, לָזוֹ חָמֵשׁ, לָזוֹ שֵׁשׁ, לָזוֹ שֶׁבַע; פָּרַח מִן הָרִאשׁוֹנָה לַשְּׁנִיָּה, לַשְּׁלִישִׁית, לָרְבִיעִית, לַחֲמִישִׁית, לַשִּׁשִׁית, לַשְּׁבִיעִית, חָזַר — פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ; הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה — אֵין לָהֶם כְּלוּם. הַשְּׁלִישִׁית יֵשׁ לָהּ אַחַת, הָרְבִיעִית יֵשׁ לָהּ שְׁתַּיִם, הַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שָׁלֹשׁ, הַשִּׁשִׁית יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע, הַשְּׁבִיעִית

פירוש ברטנורא

ג אחת לזו ושתים לזו כו׳. פרח מן הראשונה פרידה אחת לשניה, מיד נפסל אותו יחידי שנשאר בראשונה, דאי יעשנו חטאת יהא נקבע אותו שפרח לעולה ולא יוכל להקריב בשניה ובקנין אחרות שנתערב בהן רק מחציין עולות, כמו עולה שנתערבה בחובה. וכי פרח מן השניה לשלישית, שמא מגופה של השניה פרח, ואותו שפרח מן הראשונה נשאר שם בשניה, ואינו יכול לעשות מן השניה רק שתי פרידות אחת חטאת ואחת עולה, דאי עביד שתי עולות, שמא מן הפרידות של גוף השניה יעשם ואם כן יהיה נקבע אותו שפרח בשלישית לחטאת ולא יוכל לעשות בשלישית רק מחציין חטאות ולא יותר. וכן כי פרח מן השלישית לרביעית, שמא מגופה של שלישית הוה אותו שפרח, ולא נשאר בה רק חמש פרידות ופרידה אחת מן השניה שנתערבה בהן, ואינו יכול לעשות בשלישית רק שתי חטאות ושתי עולות מפני אותו שנתערב ברביעית. וכן כי פרח מן הרביעית לחמישית אין כשר ברביעית אלא שלש חטאות ושלש עולות. וכן מחמישית לששית, יעשה בחמישית ארבע חטאות וארבע עולות. וכן מששית לשביעית אין כשר בששית כי אם חמש חטאות וחמש עולות, דאי עביד שש עולות יהא נקבע אותו שפרח בשביעית לחטאת ולא יוכל לעשות בשביעית כי אם שבע חטאות בלא שום עולות. וכי הדר מן השביעית ופרח אחד בששית, שמא לא הוא אותו שפרח בתחלה מששית, אלא מגופה של שביעית פרח ונפסלו בשביעית שתי פרידות, ואין כשר כי אם שש חטאות ושש עולות, דאי עביד שבע חטאות יהא נקבע אותו שפרח בששית [ובאחרים] לעולה, ולא יוכל להקריב רק עולות מחצי הפרידות, וחציין האחרים פסולים כדין עולה שנתערבה בחובה. וכי פרח מן הששית לחמישית נפסל בחזרה זו עוד קן אחד, ואין כשר בששית כי אם ארבע חטאות וד׳ עולות, דשמא מן הששית פרח מגופה אחת בשביעית ואחת בחמישית בחזרה, ולא נשאר לה כי אם עשר פרידות מגופה, ואי עביד חמש חטאות וחמש עולות דלמא השתי פרידות שפרחו ממנה יהיו קריבים עולות שתיהן ואם כן יעשו בשש קנין שבע עולות, או יהיו עשויין שתיהן חטאות, ואין יכולים לעשות בשש קנין אלא שש עולות ושש חטאות. וכן מחמישית לרביעית. ומרביעית לשלישית. ומשלישית לשניה, אין בשלישית כי אם שתי פרידות אחת חטאת ואחת עולה. ואם תאמר, ולמה הפסידה השלישית שתים, שהרי מאותן שפרחו בשניה בחזרה לא יקריבו, דהא קתני השניה אין לה כלום, והוה לן למימר בשלישית שתי קנין ובשניה אין בה כלום, או בשניה קן אחד ובשלישית קן אחד. ויש לומר, כיון דבשאר קינין מרביעי ואילך נפסלו שני קנין אחד בהליכה ואחר בחזרה, גורינן כמו כן בשלישית. אבל בשביעית לא נפסל כי אם קן אחד, דלא הלך ממנה רק פרידה אחת בחזרה, ואילו בהליכה לא נפסל בה כלום

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

לָזוֹ אַחַת – לאשה זו קן אחת (2 גוזלות). **לָזוֹ שְׁתַּיִם** – שתי קינים (4 גוזלות). **לָזוֹ שָׁלֹשׁ** – קינים, **לָזוֹ אַרְבַּע, לָזוֹ חָמֵשׁ, לָזוֹ שֵׁשׁ, לָזוֹ שֶׁבַע** – קינים; וכולן סתומות: **פָּרַח** – גוזל, **מִן הָרִאשׁוֹנָה לַשְּׁנִיָּה** – מן הקן של הראשונה לשתי הקינים של השנייה, ומן הקינים של השנייה פרח גוזל **לַשְּׁלִישִׁית** – לשלוש הקינים של השלישית; ומן הקינים של השלישית **לָרְבִיעִית** – לארבע הקינים של הרביעית; ומן הקינים של הרביעית **לַחֲמִישִׁית** – לחמש הקינים של החמישית; ומן החמישית **לַשִּׁשִׁית** – לשש הקינים של השישית; ומן השישית **לַשְּׁבִיעִית** – לשבע הקינים של השביעית; **חָזַר** – ופרח גוזל משבע הקינים של השביעית לשש הקינים של השישית, ומן הקינים של השישית פרח גוזל לחמש הקינים של החמישית, ומשם לארבע הקינים של הרביעית, ומשם לשלוש הקינים של השלישית, ומן השלישית לשנייה, ומן השנייה לראשונה, **פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ** – הגוזל הפורח פוסל בהליכתו גוזל אחד, וכן בחזירתו גוזל אחד, במקום שפרח משם, כמו שכבר בארנו במשנה הקודמת; נמצא: **הָרִאשׁוֹנָה** – שהיתה לה קן אחת, **וְהַשְּׁנִיָּה** – שהיו לה שתי קינים, **אֵין לָהֶם כְּלוּם** – להקרבה; הראשונה הפסידה קינה מיד כשפרח הגוזל ממנה לשנייה, שנפסל הגוזל שנשאר לה, שאם יקריבוהו עולה הרי ייקבע הגוזל שפרח לחטאת, או אם יקריבוהו חטאת, ייקבע אותו שפרח לעולה, ולא יוכלו להקריב מן הקינים שנתערב בהן אלא מחציתן לחטאות או לעולות בלבד, כמו ששנינו (**לעיל א, ב**): ״חטאת שנתערבה בחובה, אין כשר אלא כמנין חטאות שבחובה, וכן עולה שנתערבה בחובה, אין כשר אלא כמנין עולות שבחובה״ (**המפרש; ברטנורא**); ויש מבארים הטעם, שאם יקריבוהו עולה או חטאת, יש לחוש שמא גם הגוזל שפרח יקרב עולה או חטאת, כלומר ששני הגוזלות יקרבו שניהם עולות או שניהם חטאות, והרי אין להביא מקן אחת אלא חטאת אחת ועולה אחת (**״תפארת ישראל״**). ואף השנייה הפסידה שתי קיניה: אחת, בהליכת הגוזל ממנה לשלישית, מטעם שהזכרנו בראשונה (**על פי ברטנורא**). ושנייה, בחזירת הגוזל ממנה לראשונה, לפי שחוששים, שמא הגוזלות שפרחו ממנה היו שני גוזלות משלה, ולא נשארו לה מקיניה אלא שני גוזלות, ואם יקריבו אותם אחד חטאת ואחד עולה, שמא אותם הגוזלות שפרחו ממנה יוקרבו שניהם חטאות או שניהם עולות, ונמצאו שלוש חטאות או שלוש עולות משתי קיניה, והרי אין להביא משתי קינים אלא שתי חטאות ושתי עולות בלבד. **הַשְּׁלִישִׁית** – שהיו לה שלוש קינים, **יֵשׁ לָהּ אַחַת** – קן אחת להקרבה, גוזל אחד חטאת וגוזל אחד עולה, לפי שהפסידה שתי קינים: קן אחת בהליכת הגוזל ממנה לרביעית, וקן אחת בחזירת הגוזל ממנה לשנייה, ואף כאן הטעם הוא, שחוששים שמא הגוזלות שפרחו ממנה היו שני גוזלות משלה, ולא נשארו מקניה אלא ארבעה גוזלות ואם יקריבו מהם שתי חטאות או שתי עולות, יש חשש שמא יקריבו את הגוזלות שפרחו ממנה שניהם חטאות או שניהם עולות, ונמצאו מקריבים משלוש קיניה ארבע חטאות או ארבע עולות. **הָרְבִיעִית** – שהיו לה ארבע קינים, **יֵשׁ לָהּ שְׁתַּיִם** – שתי קינים כשרות, **הַחֲמִישִׁית** – שהיו לה חמש קינים, **יֵשׁ לָהּ שָׁלֹשׁ** – קינים כשרות; **הַשִּׁשִׁית** – שהיו לה שש קינים, **יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע** – קינים כשרות; שכל אלו הפסידו שתי קינים, אחת בהליכת הגוזל ואחת בחזירת הגוזל, כמו שבארנו הטעם בשנייה ובשלישית. במפרשים מקשים על מה ששנינו, שהשלישית יש לה אחת: הרי מכיון שאין לשנייה כלום, אפשר להקריב לה שתי קינים, שאף על פי שחוששים, שמא הגוזלות שפרחו ממנה היו שני גוזלות משלה, מכל מקום הרי גוזל אחד פרח לשנייה, ומאחר שאין קריבים משל השנייה כלום, אין

יֵשׁ לָהּ שֵׁשׁ. פָּרַח וְחָזַר — פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ; הַשְּׁלִישִׁית וְהָרְבִיעִית אֵין לָהֶם כְּלוּם, הַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ אַחַת, הַשִּׁשִּׁית יֵשׁ לָהּ שְׁתַּיִם, הַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ חָמֵשׁ. פָּרַח וְחָזַר — פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ, וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ; הַחֲמִישִׁית וְהַשִּׁשִּׁית אֵין לָהֶם כְּלוּם, הַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: הַשְּׁבִיעִית לֹא הִפְסִידָה כְּלוּם. וְאִם פָּרַח מִבֵּין הַמֵּתוֹת לְכֻלָּם — הֲרֵי כֻּלָּם יְמוּתוּ.

ד קֵן סְתוּמָה וְקֵן מְפֹרֶשֶׁת, פָּרַח מִן הַסְּתוּמָה לַמְּפֹרֶשֶׁת — יַקַּח זוּג לַשֵּׁנִי. חָזַר אוֹ שֶׁפָּרַח מִן הַמְּפֹרֶשֶׁת רִאשׁוֹן

פירוש ברטנורא

ולא נחסר ממנה דבר: **פרח וחזר.** לאו אראשונה ושניה קאי, דכיון דאין להם כלום אלא מתים, אם פרח אחד מהם בין שאר קינין ימותו כולם כדתנן בסמוך ואם פרח מבין המתות לכולם כולם ימותו. אלא קאי אשלישית שפרח ממנה לרביעית, ומרביעית לחמישית, ומחמישית לששית, ומששית לשביעית, וחזר משביעית לששית עד השלישית, הרי מן השביעית חסר שתי פרידות, אחת בחזרה ראשונה ואחת בחזרה שניה. ואין כשר בשביעית רק חמש פרידות לעולות וחמש פרידות לחטאות, דאי עביד שש עולות, שמא השתים שהלכו ממנה יהיו קרבין עולות הרי שמונה עולות, ואין בשבע קנין רק שבע עולות. ומן הששית חסר ארבע פרידות, שתים בפריחה וחזרה ראשונה, ושתים בשניה, ונשארו שני קנין כשרים, דאי עביד שלש עולות, שמא ארבע שהלכו ממנה יהיו עולות הרי שבע עולות, ואין בששה קנים רק שש עולות. וכן החמישית אין כשר בה כי אם אחד לעולה ואחד לחטאת. וכמו כן קשיא בכאן כיון דהרביעית אין לה כלום היה יכול להקריב בחמישית שלש עולות ושלש חטאות, דהרי אותן שהלכו ברביעית אינן קריבות, ולפי זה שהחמישית אין לה אלא אחת היה יכול להקריב ברביעית שתי עולות ושתי חטאות. אלא גזרינן בכל פריחה וחזרה שני קנין [גזירה בזו אטו בזו]. וכן כי פרח וחזר פעם שלישית אין להם כלום לבד השביעית שיש לה ארבע, כמו כן גזרינן בכל פריחה וחזרה שני קנין: **ויש אומרים השביעית לא הפסידה כלום.** פירוש, בפריחה וחזרה שלישית. אלא לעולם יקריבו ממנה חמש קנין. דשלש פרידות פרחו ממנה לכל היותר ונשארו בה רק אחת עשרה פרידות, ויעשה מהם חמש חטאות וחמש עולות, כיון דאף הששית אין לה כלום. והכא לא גזרינן בפריחה זו כמו בשאר קנין, דכיון דאינה מפסדת בפריחה בשום פעם, לא גזרו על החזרה. ואין הלכה כיש אומרים:

ד קן סתומה. שלא פירש איזו חטאת ואיזו עולה: **וקן מפורשת.** שידוע שזו חטאת וזו עולה. והכא מיירי שנתערבו שתי הפרידות יחד אחר שהיו מפורשות

משניות מבוארות – קהתי

אותו חשש שבארנו לעיל, שמא יקריבו את הגוזלות שניהם חטאות או שניהם עולות, ואם כן למה לא נאמר, שהשלישית יש לה שתיים? אותה קושיה ישנה גם לגבי השנייה, מפני מה הפסידה בחזירה קן שנייה, הלא פרח אז הגוזל ממנה לקן הראשונה, וכיון שאין מקריבים משל הראשונה כלום, הרי אין חשש, שמא שני הגוזלות שפרחו ממנה יקריבו שניהם חטאות או עולות, ואם כן הרי אפשר להקריב לשנייה קן אחת, ולמה שנינו במשנתנו שהשנייה אין לה כלום? ואמנם, אם נאמר שיש לשנייה אחת, אף לשלישית לא תהא אלא קן אחת, שבכגון זה הרי השלישית מפסידה בחזירה קן נוספת מטעם שבארנו; מכל מקום קושיה היא על משנתנו: מפני מה השנייה אין לה כלום, והשלישית יש לה אחת? אם השניה אין לה כלום, הרי אפשר לומר, שהשלישית יש לה שתיים? או שנאמר: השנייה יש לה אחת והשלישית יש לה אחת? על כך משיבים המפרשים: הואיל ובקיניהן של שאר הנשים, מן הרביעית ואילך, נפסלות שתי קינים, אחת בהליכה ואחת בחזירה, לפיכך גזרו חכמים אף בקיניהן של השלישית והשנייה שיהיו נפסלות שתי קינים, אחת בהליכה ואחת בחזירה. ברם, בשביעית לא נפסלה אלא קן אחת, לפי שלא פרח מקיניה אלא גוזל אחד בלבד, שחזר ממנה לשישית, וזהו ששנינו במשנתנו: **הַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ שֵׁשׁ** – קינים להקרבה, שלא הפסידה אלא קן אחת בחזירה ממנה לשישית. **פָּרַח וְחָזַר** – אין הכוונה כאן שפרח שוב גוזל מן הראשונה לשניה, ומן השניה לשלישית וכו׳, שהרי הראשונה והשניה כבר אין להם כלום, כלומר שהגוזלות הנמצאים עכשיו בקיניהן דינם שימותו, ואם פרח אחד מהם לקינים אחרות, הרי כל הגוזלות שבתערובת דינם למות, כמבואר בסוף משנתנו, אלא כוונת המשנה היא, שפרח גוזל מן השלישית לרביעית, ומן הרביעית לחמישית, ומן החמישית לשישית, ומן השישית לשביעית, וחזר ופרח גוזל מן השביעית לשישית, ומן השישית לחמישית, ומן החמישית לרביעית, ומן הרביעית לשלישית, **פּוֹסֵל** – הגוזל הפורח, **אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ** – במקום שפרח משם. נמצא: **הַשְּׁלִישִׁית** – שנשארה לה לאחר הפריחה והחזירה הראשונות קן אחת להקרבה, **וְהָרְבִיעִית** – שנשארו לה שתי קינים, **אֵין לָהֶם כְּלוּם** – כדינן של הראשונה והשנייה לאחר הפריחה והחזירה הראשונות, **הַחֲמִישִׁית** – שנשארו לה שלוש קינים, **יֵשׁ לָהּ אַחַת** – קן אחת, שהפסידה שוב שתי קינים: קן אחת בהליכת הגוזל פעם שנייה ממנה לשישית, וקן אחת בחזירת הגוזל ממנה לרביעית; **הַשִּׁשִּׁית** – שנשארו לה ארבע קינים, **יֵשׁ לָהּ שְׁתַּיִם** – שתי קינים כשרות, **הַשְּׁבִיעִית** – שנשארו לה שש קינים, **יֵשׁ לָהּ חָמֵשׁ** – קינים כשרות, שלא הפסידה אלא קן אחת בחזירה ממנה לשישית. הטעם בכל אלו, כמו שכבר בארנו לעיל, שחוששים שמא הגוזלות שפרחו וחזרו ופרחו בשתי הפעמים מכל אחת מהן, הן גוזלות משל הקינים עצמן, וכיון שכל גוזל הפורח פוסל אחד כנגדו, נמצא: השלישית והרביעית נפסלו כל קיניהן, החמישית – נפסלו לה ארבע קינים, ולא נשארה לה אלא קן אחת; השישית – נפסלו לה ארבע קינים, ונשארו שתיים, השביעית – נפסלו לה שתי קינים בלבד, שלא פרחו ממנה אלא שני גוזלות בלבד, אחד בחזירה הראשונה ואחד בחזירה השנייה. **פָּרַח וְחָזַר** – כלומר פרח שוב גוזל מן החמישית לשישית, ומן השישית לשביעית, וחזר ופרח מן השביעית לשישית ומן השישית לחמישית, **פּוֹסֵל** – הגוזל הפורח בפעם השלישית, **אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ, וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ** – במקום שפרח משם, נמצא: **הַחֲמִישִׁית וְהַשִּׁשִּׁית אֵין לָהֶם כְּלוּם** – כדין הראשונה והשניה לאחר הפריחה והחזירה בפעם הראשונה, וכדין השלישית והרביעית לאחר הפריחה והחזירה בפעם השניה; **הַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע** – קינים כשרות, שהפסידה שלוש קינים בשלוש החזירות. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים: הַשְּׁבִיעִית לֹא הִפְסִידָה כְּלוּם** – בפריחה וחזירה שלישית, ויש לה חמש קינים כבתחילה, שהואיל ושאר כל הקינים פסולות, ונמצא שאין כאן חשש שמא גוזל זה יקרב עולה או חטאת, לפיכך אין הגוזל הפורח פוסל בה עכשיו אחד כנגדו. ויש סברא לומר, שמאותו הטעם יהא מותר לה להקריב כל שבעת הקינים, אלא שלשון המשנה ("לא הפסידה") לא משמע כך **(המפרש למסכת קינים; עיין "תפארת ישראל" שנותן טעם לזה).** **וְאִם פָּרַח** – גוזל, **מִבֵּין הַמֵּתוֹת** – מבין הקינים העומדות למות, **לְכֻלָּם** – לכל שאר הקינים, **הֲרֵי כֻּלָּם יְמוּתוּ** – שכולן נפסלו להקרבה מחמת הגוזל שפרח לתוכן.

באור משנה ד

קֵן סְתוּמָה – שלא פירשו הבעלים בשעת לקיחת הקן, איזה גוזל לחטאת ואיזה לעולה, **וְקֵן מְפֹרֶשֶׁת** – שפירשו הבעלים איזה גוזל לחטאת ואיזה לעולה: **פָּרַח** – גוזל, **מִן הַסְּתוּמָה לַמְּפֹרֶשֶׁת** –

— הֲרֵי כֻּלָּן יְמוּתוּ.

ה חַטָּאת מִכָּן וְעוֹלָה מִכָּן וּסְתוּמָה בָּאֶמְצַע, פָּרַח מִן הָאֶמְצַע לַצְּדָדִין, אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ — לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, אֶלָּא יֹאמַר: זֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל חַטָּאוֹת — חַטָּאת, וְזֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל עוֹלוֹת — עוֹלָה. חָזַר לָאֶמְצַע — הָאֶמְצָעִיִּים יְמוּתוּ, אֵלּוּ יִקְרְבוּ חַטָּאוֹת, וְאֵלּוּ יִקְרְבוּ עוֹלוֹת. חָזַר (אוֹ שֶׁפָּרַח) מִן הָאֶמְצַע לַצְּדָדִין — הֲרֵי כֻּלָּן יְמוּתוּ. אֵין מְבִיאִין תּוֹרִין כְּנֶגֶד בְּנֵי יוֹנָה, וְלֹא בְּנֵי יוֹנָה כְּנֶגֶד תּוֹרִין. כֵּיצַד? הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ תּוֹר וְעוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה — תִּכְפֹּל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ תּוֹר. עוֹלָתָהּ תּוֹר וְחַטָּאתָהּ בֶּן יוֹנָה — תִּכְפֹּל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: הוֹלְכִין אַחַר הָרִאשׁוֹן. הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ, וָמֵתָה — יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁין עוֹלָתָהּ; עוֹלָתָהּ, וָמֵתָה — לֹא יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁין חַטָּאתָהּ.

פרק שלישי

א בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹהֵן נִמְלָךְ; אֲבָל בְּכֹהֵן שֶׁאֵינוֹ נִמְלָךְ, אַחַת לָזוֹ וְאַחַת לָזוֹ, שְׁתַּיִם לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ, שָׁלֹשׁ

פירוש ברטנורא

והשתא אין ידוע איזו חטאת ואיזו עולה, והכי מוכח בסיפא דקתני או שפרח מן המפורשת לסתומה ראשון ימותו כולם, ואי לא נתערבו פרידות המפורשות זו בזו אמאי ימותו, ואם העולה פרחה, החטאת הנשארת תקרב, וקן הסתומה יקריבו בה עולה אחת מפני העולה שנתערבה בה. אלא מיירי שנתערבו פרידות המפורשות זו בזו, ואם נתערבה פרידה אחת מן הקן הסתומה לתוך המפורשת, יקח זוג לשני ויפריש אחד חטאת ואחד עולה, והשלישה שנתערבו יחד ימותו כולן. חזר אחד מן השלשה שנתערבו ונתערב עם היחידי הנשאר בסתומה, או בתחילת הפריחה נתערב אחד מן המפורשות לסתומה, והיינו ראשון דקאמר, כלומר שבתחילת פריחה הלך אחד ונתערב בסתומה, ימותו כולן, דכיון שפרידות המפורשות נתערבו יחד אינן קרבין עוד, וכי פרח אחד מהן במקום אחר היינו אחד מן המתות שפרח לבין הקריבות, ימותו כולן:

ה חטאת מכאן. פרידה המפורשת לחטאת לצד אחד, ופרידה המפורשת לעולה לצד השני, ושתי פרידות של קן סתומה באמצע: **פרח מן האמצע.** פרידה אחת לימין ופרידה אחת לשמאל: **לא הפסיד כלום.** דאותו שמעורב עם החטאת יעשה חטאת, ואותו שעם העולה יעשה עולה, אבל לא חטאת, דשמא יעשוהו מן העולה המפורשת: **חזר לאמצע.** חזרו מן הצדדים אחד מכאן ואחד מכאן ונתערבו יחד, אלו ימותו, דחטאת ועולה נתערבו יחד. אבל אותן שנשארו כל אחד לבדו, קריבים כל אחד כדינו: **חזר מן האמצעיים לצדדין.** הרי חטאות ועולות מעורבים, וימותו כולן: **אין מביאים תורים כנגד בני יונה:** אלא או שניהם תורים או שניהן בני יונה: **תכפול ותביא עולתה בן יונה.** כדין החטאת. שהחטאת היא עיקר, בין שהפרשתו תחילה בין שהפרשתו בסוף: **הולכין אחר הראשון.** ואינה מביאה השני אלא ממין שהפרישה הראשון, בין שהיה הראשון חטאת בין שהיה עולה. והלכה כתנא קמא: **לא יביאו היורשים חטאתה.** דהויא חטאת שמתו בעליה. ואי לא מהאי טעמא, מביאים חטאת אע"פ שקרבה עולה תחילה. ואע"ג דבכל מקום חטאת קודמת לעולה, היינו דוקא למצוה אבל לא לעכב:

ג א במה דברים אמורים בכהן נמלך. אפירקא קמא קאי. והכי קאמרינן, במה דברים אמורים דחטאת שנתערבה בעולה שכולם ימותו, וכן אחת לזו

משניות מבוארות – קהתי

ונתערבו שלשת הגוזלות, ואין ידוע איזה מן המפורשת חטאת ואיזה עולה, **יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי** — שנשאר בקן הסתומה, שהרי השלושה שבתערובת כולם ימותו, וכבר שנינו (משנה א), שאם פרח גוזל מקן סתומה לבין המתות, יקח זוג לשני. **חָזַר** — גוזל מן התערובת אל הגוזל שנשאר בקן הסתומה, **אוֹ שֶׁפָּרַח מִן הַמְּפֹרֶשֶׁת רִאשׁוֹן** — שבתחילה פרח גוזל מן הקן המפורשת לקן הסתומה, ואין ידוע אם הגוזל שפרח הוא החטאת או העולה, **הֲרֵי כֻּלָּן יְמוּתוּ** — שבין בקן הסתומה ובין בקן המפורשת אין ידוע איזהו חטאת ואיזהו עולה.

~ יום שני ~

באור משנה ה

חַטָּאת מִכָּן וְעוֹלָה מִכָּן וּסְתוּמָה בָּאֶמְצַע — היתה מונחת קן סתומה בין שני גוזלות מפורשים, שאחד מהם היה חטאת ואחד עולה, כגון שהחטאת היתה מצד ימין של הקן הסתומה והעולה מצד שמאל: **פָּרַח מִן הָאֶמְצַע** — מן הקן הסתומה, **לַצְּדָדִין** — לגוזלות המפורשים שבצדדים, **אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ** — גוזל אחד לצד החטאת וגוזל אחד לצד העולה, **לֹא הִפְסִיד כְּלוּם** — שהרי ידוע איפה החטאת ואיפה העולה, **אֶלָּא יֹאמַר** — הכהן, כשיקריבם: **זֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל חַטָּאוֹת חַטָּאת, וְזֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל עוֹלוֹת עוֹלָה** — שהרי בקן סתומה הכהן מפרש איזה גוזל לחטאת ואיזה לעולה. מלשון המשנה כאן ולהלן נראה, שכוונת המשנה ברישא לאו דווקא חטאת אחת מכאן ועולה אחת מכאן, אלא גם חטאות מכאן ועולות מכאן. **חָזַר לָאֶמְצַע** — חזר גוזל אחד מכל צד, ושניהם פרחו לאמצע, ונתערבו, **הָאֶמְצָעִיִּים יְמוּתוּ** — שמא נתערבו חטאת ועולה זו בזו, **אֵלּוּ** — שבצד החטאות, **יִקְרְבוּ חַטָּאוֹת** — שאף אם נמצא ביניהן הגוזל שפרח לשם תחילה מן הקן הסתומה, מותר להקריבו חטאת, **וְאֵלּוּ** — שבצד העולות, **יִקְרְבוּ עוֹלוֹת** — מאותו הטעם שבארנו בחטאות. **חָזַר (אוֹ שֶׁפָּרַח) מִן הָאֶמְצַע לַצְּדָדִין** — לפי הרב מברטנורא אין גורסים תיבות "או שפרח", אלא: חזר מן האמצע לצדדין; ויש מגיהים: חזר ופרח מן האמצע לצדדין (**באורי הגר"א; ועיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל", מה שמפרשים לפי הגירסה שלפנינו**), **הֲרֵי כֻּלָּן יְמוּתוּ** — שהרי חטאות ועולות מעורבות הן, או משום שהאמצעיים, שנתערבו בצדדים, חטאות המתות הן. **אֵין מְבִיאִין תּוֹרִין כְּנֶגֶד בְּנֵי יוֹנָה, וְלֹא בְּנֵי יוֹנָה כְּנֶגֶד תּוֹרִין** — אלא או שתי תורים או שני בני יונה. **כֵּיצַד? הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ תּוֹר וְעוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה, תִּכְפֹּל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ תּוֹר** — כדי שתהא עולתה כמו חטאתה; ואם הביאה **עוֹלָתָהּ תּוֹר וְחַטָּאתָהּ בֶּן יוֹנָה, תִּכְפֹּל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה** — שהכל הולך אחר החטאת, בין שהפרישה או הקריבה החטאת תחילה, בין העולה תחילה. **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: הוֹלְכִין אַחַר הָרִאשׁוֹן** — אחר המין שהביאה ראשונה, שאם הביאה עולתה תור ואחר כך חטאתה בן יונה, תכפול ותביא חטאתה תור. והלכה כתנא קמא. **הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ, וָמֵתָה** — קודם שהספיקה להביא עולתה, **יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁין עוֹלָתָהּ** — שנשתעבדו נכסיה להקדש. **עוֹלָתָהּ, וָמֵתָה** — אם הביאה עולתה, ומתה קודם שהספיקה להביא חטאתה, **לֹא יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁין חַטָּאתָהּ** — שהרי חטאת שמתו בעליה תמות.

באור משנה א

לעיל (א, ב) שנינו: "חטאת שנתערבה בעולה ועולה בחטאת, אפילו אחד בריבוא – יימותו כולם". כן שנינו (שם, ג): "חובה שנתערבה זו בזו: אחת לזו ואחת לזו, שתיים לזו ושתיים לזו, שלוש לזו ושלוש לזו – מחצה כשר ומחצה פסול. אחת לזו ושתיים לזו, ושלוש לזו, ועשר לזו, ומאה לזו – המועט כשר" (עיין באורנו שם). על הדברים הללו מוסבה משנתנו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים — מה ששנינו בפרק א בענין קינים שנתערבו,

לָזוֹ וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ, עָשָׂה כֶּלֶן לְמַעְלָה — מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל; כֶּלֶן לְמַטָּן — מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל; חֲצִיָּם לְמַעְלָה, וְחֲצִיָּם לְמַטָּה, אֶת שֶׁלְּמַעְלָה — מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל; וְאֶת שֶׁלְּמַטָּה — מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל.
ב אַחַת לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ, וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ, וְעֶשֶׂר לָזוֹ, וּמֵאָה לָזוֹ, עָשָׂה כֶּלֶן לְמַעְלָה — מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל; כֶּלֶן לְמַטָּן — מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל; חֲצִיָּן לְמַעְלָן, וְחֲצִיָּן לְמַטָּן — הַמְרֻבֶּה כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה יָכוֹל

פירוש ברטנורא

ושתים לזו ושלש לזו דהמועט כשר, הני מילי בכהן שבא להמלך ולשאול איך משפטן. אבל בכהן שאינו נמלך ועשה לדעת עצמו קן שלם למעלה לאשה אחת, עולה כשרה וחטאת פסולה. ואם עשה קן שלם למטה, חטאת כשרה ועולה פסולה. הלכך, אחת לזו ואחת לזו שתים לזו ושתים לזו כו' ועשה כולן למעלה, מחצה כשר דהיינו עולות, ומחצה פסול היינו חטאות. ואם עשה כולן למטה, חטאות כשרות ועולות פסולות. וכל פרקא קמא מיירי לכתחילה, והאי פרקא מיירי דיעבד. ובאחת לזו ושתים לזו דאמרן לעיל בנמלך המועט כשר, הכא בלא נמלך המרובה כשר, כיון שעשה חציין למעלה וחציין למטה. כיצד, הרי שמאחת לזו עשה אותו קן של אשה למעלה ומשני קינין של אשה אחרת עשה פרידה אחת מהן למעלה כדי שיהיו חציין למעלה, ונשארו שלש פרידות למטה, הרי כשר שתי עולות למעלה ושתי חטאות למטה, הרי שני קינים כשרים ושלישי פסול, וזהו המרובה כשר. וכן שתים לזו ושלש לזו, מן השני קינים יש ארבע פרידות למעלה, ועוד לקח פרידה אחת מן השלשה קנין, הרי חמש פרידות למעלה וחמש פרידות למטה, מן החמש פרידות של מעלה יש שלש עולות, ושלמטה שלש חטאות, הרי שלשה קינין כשרים, וזהו המרובה כשר, ומיהו עשר לזו ומאה לזו, אי אפשר למצוא בענין זה לפי שהן זוגות, וצריך לומר דהמרובה כשר דתנן במתניתין אינו חוזר אלא לאחת לזו ושתים לזו כו' שאינן זוגות, ואיידי דתנן לעיל בכהאי גוונא המועט כשר, תנא נמי בכהאי גוונא המרובה כשר באינו נמלך. ומיהו אף בעשר לזו ומאה לזו המרובה כשר, שאין פסול מהן אלא עשרה קנים, דשמא כל הקנים של אשה אחת למעלה ונפסלו החטאות, או כולן למטה ונפסלו העולות, ועל כרחך עשרה קנים שלימים פסולים: **את שלמעלה מחצה כשר ומחצה פסול.** כיון שעשה קן שלם למעלה. והואיל שקנים האלו לשתי נשים, יביאו קן אחד בשותפות ויתנו ביניהן, אם משל ראשון עולה ללאה, תהא באחרון חטאת ללאה, או איפכא. ודוקא עשה קן שלם למעלה, אבל אם חילק הקנים פרידה אחת למעלה ופרידה אחת למטה, הכל כשר, שאני אומר עולה למעלה וחטאת למטה, שהקנים מתפרשים בעשיית כהן:

ב זה הכלל כל מקום שאתה יכול לחלוק כו'. כלומר, שקן אשה אחת אינו נחלק לשנים אלא קן אשה אחת למעלה וקן אשה אחרת למטה, מחצה כשר

משניות מבוארות – קהתי

כפי שהבאנו בהקדמה למשנתנו? **בְּכֹהֵן נִמְלָךְ** – הבא לשאול לבית דין מה לעשות בתערובת, הרי בית דין פוסקים לו כפי ההלכות ששנינו לעיל. **אֲבָל בְּכֹהֵן שֶׁאֵינוֹ נִמְלָךְ** – והקריב את התערובת כולה על דעת עצמו: **אַחַת לָזוֹ וְאַחַת לָזוֹ** – קן סתומה של אשה אחת שנתערבה בקן סתומה של אשה אחרת, **שְׁתַּיִם לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ** – או שתי קינים של אשה אחת שנתערבו בשתי קינים של אשה אחרת, **שָׁלֹשׁ לָזוֹ וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ** – או שלוש קינים של זו שנתערבו בשלוש קינים של זו, **עָשָׂה** – הכהן, **כֶּלֶן לְמַעְלָה** – שנתן דמם של כל הגוזלות שבתערובת למעלה מחוט הסיקרא, כדין עולת העוף, **מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** – העולות כשרות והחטאות פסולות; **כֶּלֶן לְמַטָּן** – נתן דמם של כל הגוזלות למטה מחוט הסיקרא, כדין חטאת העוף, **מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** – החטאות כשרות והעולות פסולות; **חֲצִיָּם לְמַעְלָה** – עשה חציים של הגוזלות למעלה מחוט הסיקרא, **וְחֲצִיָּם לְמַטָּה** – מחוט הסיקרא, **אֶת שֶׁלְּמַעְלָה, מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל; וְאֶת שֶׁלְּמַטָּה, מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל** – שחוששים, שמא כל הגוזלות שעשה למעלה הם הקינים של אשה אחת וכל הגוזלות שעשה למטה הם הקינים של האשה האחרת, והרי הקינים מחציתן חטאות ומחציתן עולות, הלכך את שלמעלה מחצה כשר ומחצה פסול – שנפסלו החטאות, ואת שלמטה מחצה כשר ומחצה פסול – שנפסלו העולות.

~ יום שלישי ~

באור משנה ב

אַחַת לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ, וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ, וְעֶשֶׂר לָזוֹ, וּמֵאָה לָזוֹ – נתערבה קן אחת של רחל בשתי קינים של לאה, או בשלוש קינים של שרה וכו', או שנתערבו הקן של רחל ושתי הקינים של לאה ושלוש הקינים של שרה ועשר הקינים של רבקה וכו', כולן יחד, **עָשָׂה כֶּלֶן** – כל הגוזלות של התערובת, **לְמַעְלָה** – מחוט הסיקרא, **מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** – שהרי מכל מקום מחציתם של הגוזלות עולות ומחציתם חטאות, ונמצאו העולות כשרות והחטאות פסולות; **כֶּלֶן לְמַטָּן** – עשה כל גוזלות התערובת למטה מחוט הסיקרא, **מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** – שכן החטאות כשרות והעולות פסולות, כגון שתי קינים של לאה שנתערבו בשלוש קינים של שרה, והרי שיש בתערובת עשרה גוזלות, חמישה לחטאות וחמישה לעולות, הלכך אם הקריב הכהן כולם למעלה – חמישה מהם כשרים, שהרי יש כאן שתי עולות ללאה ושלוש לשרה, אבל שאר החמישה פסולים, לפי שהם חטאות. וכן אם הקריב כל עשרת הגוזלות למטה, הרי יש כאן חמש חטאות שהן כשרות, וחמש עולות שהן פסולות; **חֲצִיָּן לְמַעְלָן, וְחֲצִיָּן לְמַטָּן** – עשה הכהן חציים של גוזלות התערובת למעלה מחוט הסיקרא, וחציים למטה מחוט הסיקרא, **הַמְרֻבֶּה כָּשֵׁר** – מספר הקינים הכשרות שווה למספר הקינים של זו שקיניה בתערובת מרובות משל חברתה, כגון בדוגמה שנקטנו למעלה, אם מתערובת הקינים של לאה ושרה (2 קינים של לאה ו–3 של שרה) הקריב הכהן חמישה גוזלות למעלה וחמישה למטה, שלוש קינים (כמנין הקינים של שרה) כשרות, היינו שלושה גוזלות למעלה ושלושה גוזלות למטה, שכן חמשת הגוזלות שהקריב למעלה, אחד מהם הוא ודאי של שרה (מאחר שאין ללאה אלא 4 גוזלות בלבד), והוא עולה כשרה; ועוד שניים משאר הארבעה אף הם עולות כשרות, בין אם הם של שרה ובין של לאה; אבל שאר השניים פסולים, שמא הארבעה הם של לאה, או שמא כל החמישה הם של שרה, ונמצאו שניים מהם חטאות ולא עולות. והוא הדין לחמישה הגוזלות שלמטה. נמצא שלוש עולות ושלוש חטאות כשרות (כמספר הקינים של שרה, שהוא המרובה). וכן שלוש קינים של שרה שנתערבו בעשר קינים של רבקה, והקריב הכהן שלושה עשר גוזלות למעלה ושלושה עשר למטה, הרי עשר קינים כשרות מאותו הטעם, שכן שלושה עשר הגוזלות שהקריב למעלה – שבעה מהם ודאי של רבקה (מאחר שאין לשרה אלא 6 גוזלות בלבד), והרי הם שבע עולות כשרות, ועוד שלושה גוזלות משאר הששה אף הם עולות כשרות, בין אם הם של רבקה ובין של שרה; הרי כאן עשר עולות כשרות. ברם, שאר השלושה הם פסולים, שמא עשה למעלה כל הששה של שרה, או שמא כל השלושה עשר שלמעלה הם של רבקה, ונמצאו שלושה מהם חטאות ולא עולות. והוא הדין לשלושה עשר הגוזלות שלמטה. וכן עשר קינים של רבקה שנתערבו במאה קינים של חוה, אם הקריב הכהן חציים למעלה

לַחֲלוֹק אֶת הַקִּנִּין, וְלֹא יְהוּ מִשֶּׁל אִשָּׁה אַחַת בֵּין מִלְּמַעְלָן בֵּין מִלְּמַטָּן — מֶחֱצָה כָשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל. כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַחֲלוֹק אֶת הַקִּנִּין, עַד שֶׁיְּהוּ מִשֶּׁל אִשָּׁה אַחַת בֵּין מִלְּמַעְלָן בֵּין מִלְּמַטָּן — הַמְרֻבֶּה כָשֵׁר.

ג חַטָּאת לָזוֹ וְעוֹלָה לָזוֹ, עָשָׂה כֶּלֶן לְמַעְלָן — מֶחֱצָה כָשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל; כֶּלֶן לְמַטָּן — מֶחֱצָה כָשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל; חֶצְיָן לְמַעְלָן, וְחֶצְיָן לְמַטָּן — שְׁתֵּיהֶן פְּסוּלוֹת, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חַטָּאת קְרֵבָה לְמַעְלָן, וְעוֹלָה לְמַטָּן.

ד חַטָּאת וְעוֹלָה וּסְתוּמָה וּמְפֹרֶשֶׁת, עָשָׂה כֶּלֶן לְמַעְלָן — מֶחֱצָה כָשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל; כֶּלֶן לְמַטָּה — מֶחֱצָה כָשֵׁר,

פירוש ברטנורא

ומחצה פסול: **וכל מקום כו'** כגון אחת לזו ושתים לזו, שיש מחלק של אשה אחת למעלה ולמטה, המרובה כשר כדפרישית:

ג חטאת לזו ועולה לזו כו'. הא נמי קאי אדתני לעיל בפרק קמא, עולה שנתערבה בחטאת או איפכא, כולן יצאו. והני מילי בנמלך, אבל בלא נמלך על תערובתו ועשה קן למטה וקן למעלה, מחצה כשר ומחצה פסול. ואע"ג דאי אתי לאמלוכי אמרינן ליה לא תקריב, כדתניא יצאו כולן, השתא דלא נמלך אמרינן שכל אחד נעשה כהלכתו וכשר:

ד חטאת ועולה וסתומה ומפורשת. שתי נשים שלקחו שלשה קנין, זו צריכה עולה וקן שלם, דהיינו שתי עולות וחטאת אחת, וזו צריכה חטאת וקן שלם דהיינו שתי חטאות ועולה אחת, ופירשו אחד מן הקנין פרידה עולה לזו ופרידה חטאת לזו, ואחד מן הקנין הניחו סתומה שלא פירשו איזו עולה ואיזו חטאת, והשלישית פירשו איזו עולה ואיזו חטאת, אבל בעלים לא נתפרשו, הרי חטאת לזו ועולה לזו וקן סתומה וקן מפורשת, וצריך להקריב שני הקנין הללו סתם על שתיהן, העולות למעלה וחטאות למטה, ועולה לזו וחטאת לזו צריך להקריב לשם בעלים. ואם נתנם הכהן חציין למטה וחציין למעלה, אין כשרה אלא סתומה, דהי מינייהו דעבד עולה והי מינייהו דעבד חטאת, כשר, כיון שכל קן וקן היה בפני עצמו: **מתחלקת ביניהם.** הואיל ובעירוב לקחום,

משניות מבוארות – קהתי

וחציים למטה, מאה קינים כשרות (100 גוזלות למעלה ו–100 גוזלות למטה). והוא הדין אם נתערבו ביחד קן אחת של רחל ושתי קינים של לאה ושלוש של שרה ועשר של רבקה ומאה של חוה (בסך הכל = 116 קינים), והקריב הכהן מאה וששה עשר גוזלות למעלה ומאה וששה עשר למטה, הרי מאה קינים (כמספר הקינים של חוה) כשרות, והשאר פסולות; שכן מתוך המאה וששה עשר גוזלות שהקריב למעלה שמונים וארבעה הם ודאי של חוה (מאחר שאין לכל שאר הנשים ביחד אלא 32 גוזלות בלבד), והרי אלו שמונים וארבע עולות כשרות, ועוד ששה עשר גוזלות מתוך שאר השלושים ושניים אף הם עולות כשרות בין אם הם של חוה ובין של שאר כל הנשים; הרי מאה עולות כשרות. אבל ששה עשר גוזלות פסולים, שמא הקריב למעלה כל שלושים ושניים הגוזלות של שאר כל הנשים, או שמא כל הגוזלות שהקריב למעלה הם של חוה, ונמצא ששה עשר גוזלות הם חטאות ולא עולות. וכך הדין לגבי מאה וששה עשר הגוזלות שלמטה. **זֶה הַכְּלָל: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַחֲלוֹק אֶת הַקִּנִּין, וְלֹא יְהוּ מִשֶּׁל אִשָּׁה אַחַת בֵּין מִלְּמַעְלָן בֵּין מִלְּמַטָּן** — אם אפשר לחלק את הקינים באופן שלא יהיו משל אשה אחת גם למעלה וגם למטה, כלומר שאם הקריב הכהן חציין למעלה וחציין למטה, אפשר יהא לומר, שלא הקריב קיני אשה אחת למעלה ולמטה, אלא כל הקינים של אשה אחת (או של נשים אחדות) הקריב למעלה בלבד, וכל הקינים של האחרת (או של האחרות) למטה בלבד, **מֶחֱצָה כָשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** — שחוששים שמא באמת הקריב כך, ונמצא למעלה מחצה עולות ומחצה חטאות וכן למטה, הלכך מחצה כשר ומחצה פסול, כמו שכבר שנינו במשנה א. **כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַחֲלוֹק אֶת הַקִּנִּין, עַד שֶׁיְּהוּ מִשֶּׁל אִשָּׁה אַחַת בֵּין מִלְּמַעְלָן בֵּין מִלְּמַטָּן** — שכשהקריב הכהן חציין למעלה וחציין למטה, הקריב בודאי משל קיני אשה אחת מקצת מהן למעלה ומקצת למטה, כגון שהיו בקיניה של אותה אשה מספר גוזלות העולה על מחצית כל הגוזלות שהקריב הכהן, כפי הדוגמאות שנקטנו למעלה, **הַמְרֻבֶּה כָשֵׁר** — כמו שכבר בארנו לעיל.

באור משנה ג

לעיל שנינו (א, ב): "חטאת שנתערבה בעולה ועולה בחטאת, אפילו אחד בריבוא – ימותו כולם". במה דברים אמורים? בכהן נמלך. אבל בכהן שלא נמלך, והקריב את התערובת – על כך נלמד במשנתנו.

חַטָּאת לָזוֹ וְעוֹלָה לָזוֹ – שנתערבו: **עָשָׂה כֶּלֶן לְמַעְלָן** – שנתן דמם למעלה מחוט הסיקרא, **מֶחֱצָה כָשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** – שהרי אחת ודאי עולה, שכשרה למעלה, ואחת חטאת, שפסולה למעלה; **כֶּלֶן לְמַטָּן** – עשה שניהם למטה מחוט הסיקרא, **מֶחֱצָה כָשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** – שהרי החטאת כשרה למטה, והעולה פסולה. והוא הדין אם נתערבו כמה חטאות בכמה עולות, ובלבד שיהא מספר החטאות כמספר העולות, כגון שלוש חטאות שנתערבו בשלוש עולות, בין שעשה כולן למעלה בין כולן למטה, שלוש כשרות ושלוש פסולות, ששלוש ודאי עולות שכשרות למעלה, ושלוש הן ודאי חטאות שכשרות למטה. מכאן נקטה משנתנו "עשה כולן למעלן... כולן למטן"... וכן להלן: "חציין למעלן"... (בלשון רבים). **חֶצְיָן לְמַעְלָן, וְחֶצְיָן לְמַטָּן** – היינו (לפי הדוגמא שבמשנתנו) גוזל אחד למעלה וגוזל אחד למטה, **שְׁתֵּיהֶן פְּסוּלוֹת, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חַטָּאת קְרֵבָה לְמַעְלָן, וְעוֹלָה לְמַטָּן** – שמא הקריב את החטאת למעלה ואת העולה למטה, והרי שנפסלו שתיהן. וכן בדוגמא שנקטנו לעיל, אם הקריב שלושה למעלה ושלושה למטה, כולם פסולים, שיש לחוש שמא הקריב את כל החטאות למעלה וכל העולות למטה (עיין "תפארת ישראל", שמבואר שם, משום מה נקטה המשנה "חטאת לזו ועולה לזו", והרי גם בחטאת ועולה של אחת הדין כך?).

~ יום רביעי ~

באור משנה ד

חַטָּאת – לזו, **וְעוֹלָה** – לזו, **וּסְתוּמָה וּמְפֹרֶשֶׁת** – ועוד יש לשתיהן קן סתומה וקן מפורשת, שקנו אותן בשותפות, כגון שרחל היתה חייבת חטאת וקן חובה, היינו שתי חטאות ועולה, ולאה היתה חייבת עולה וקן חובה, היינו שתי עולות וחטאת, ולקחו שלוש קינים בשותפות: קן אחת פירשו בה בשעת הלקיחה, שיהא גוזל זה לחטאת שחייבת רחל, וגוזל זה לעולה שחייבת לאה; וקן אחת הניחו סתומה, שלא פירשו בה איזה גוזל לחטאת ואיזה לעולה; וקן אחת פירשו בה איזה לחטאת ואיזה לעולה, אבל לא קבעו עליה שם בעלים, למי מהן החטאת ולמי העולה; ונתנו שלוש הקינים הללו לכהן להקריבן: **עָשָׂה** – הכהן – **כֶּלֶן לְמַעְלָן** – כגון שסבור היה שכולם עולות, **מֶחֱצָה כָשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** – שהרי יש כאן שלוש עולות ושלוש חטאות, הלכך שלוש העולות כשרות ושלוש החטאות פסולות; **כֶּלֶן לְמַטָּה** – עשה הכהן כל הגוזלות למטה, כסבור כולן חטאות, **מֶחֱצָה כָשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** – שלוש החטאות כשרות ושלוש העולות פסולות; **חֶצְיָן לְמַעְלָן, וְחֶצְיָן לְמַטָּן** – במפרשים מבואר, שמדובר כאן, בכגון שכל קן וקן היתה בפני עצמה, אלא שבקינים

וּמֻחֶצָה פָּסוּל; חֲצִיָּן לְמַעְלָן, וְחֲצִיָּן לְמַטָּן — אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא סְתוּמָה, וְהִיא מִתְחַלֶּקֶת בֵּינֵיהֶן.

ה חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחוֹבָה — אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיַן חַטָּאת שֶׁבַּחוֹבָה. חוֹבָה שְׁנַיִם בְּחַטָּאת — מֻחֶצָה כָּשֵׁר, וּמֻחֶצָה פָּסוּל. וְחַטָּאת שְׁנַיִם בְּחוֹבָה — הַמִּנְיָן שֶׁבַּחוֹבָה כָּשֵׁר. וְכֵן עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחוֹבָה — אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיַן עוֹלוֹת

פירוש ברטנורא

האחת יצאה ידי חטאת והאחת יצאה ידי עולה:

ה חטאת שנתערבה בחובה. כלומר הא דתנינן לעיל בפרק קמא חטאת שנתערבה בחובה אין כשר אלא מנין חטאות שבחובה, שפעמים שעולה אותו מנין למחצה כשר ומחצה פסול, ופעמים שעולה לפחות ממחצה, ומפרש ואזיל כיצד: **חובה שנים בחטאת מחצה כשר ומחצה פסול.** פירוש, שני קינין חובה שיש בהן כפלים בחטאת כגון שהקריב מהן עולה אחת ונשתיירו שתי חטאות ועולה אחת: **מחצה כשר ומחצה פסול.** שעולה אחת הנשארת אינו יכול להקריב שמא זהו שנקבע לחטאת, וחטאת המעורבת אינו יכול להקריב שמא היא העולה הנשארת, הלכך אינו מקריב אלא שתי החטאות, והחטאת המעורבת והעולה הנשארת פסולים, והיינו מחצה כשר ומחצה פסול: **חטאת שנים בחובה מנין שבחובה כשר.** פירוש, כגון שקרבה חטאת אחת מן

משניות מבוארות – קהתי

המפורשות לא ידע הכהן איזה גוזל הוא חטאת ואיזה עולה, כסבור שכל הקינים סתומות, ועשה מכל אחת מהן גוזל אחד למעלה וגוזל אחד למטה, **אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא סְתוּמָה** – שהרי החטאות והעולות המפורשות פסולות הן, שמא עשה שתי החטאות למעלה ושתי העולות למטה, אבל הקן הסתומה כשרה, לפי שהגוזל שעשה ממנה למעלה הוא עולה, והגוזל שעשה למטה הוא חטאת, שהרי בקן סתומה יכול הכהן להקריב ממנה למטה איזה גוזל שירצה לחטאת ולמעלה איזה שירצה לעולה, **וְהִיא** – הקן הסתומה, **מִתְחַלֶּקֶת בֵּינֵיהֶן** – בין רחל ללאה, שהואיל וקנו אותה בשותפות, האחת יצאה בה ידי חטאת והאחת יצאה ידי עולה, ויביאו עוד קן בשותפות ויקריב ממנה עוד חטאת ועולה, להשלמת קן חובתה של כל אחת מהן **(רש"י זבחים סז, ב; ברטנורא).** ויש מפרשים, שרחל ולאה יכולות לקבוע ביניהן, שתהא החטאת שבקן הסתומה של אחת מהן והעולה של האחרת, כגון החטאת של רחל, והעולה של לאה, ותביא כל אחת מהן עוד עולה או חטאת (רחל — עולה, ולאה — חטאת), כדי להשלים קן חובתה. כן צריכה רחל להביא עוד גוזל לחטאת תחת חטאתה שנפסלה, ולאה – עוד גוזל לעולה תחת עולתה שנפסלה **("תפארת ישראל").**

בארנו משנתנו לפי רש"י (זבחים סז, ב); וכן פירשו אחדים ממפרשי המשנה (הרא"ש; הרב מברטנורא; "תפארת ישראל"). ואף הרמב"ם מפרש בדרך זו, אלא שלשיטתו אין מדובר במשנה בשלוש קינים כי אם בשתיים: בקן מפורשת, שהחטאת שלה היתה לחוד והעולה לחוד, ובקן סתומה.

אבל יש מקשים על פירוש זה, ומפרשים בדרכים אחרות.

הראב"ד גורס במשנתנו: חטאת ועולה סתומה ומפורשת, והוא מפרש: חטאת ועולה של קן סתומה שנתערבו בחטאת ועולה של קן מפורשת, כלומר שקן סתומה של אשה אחת וקן מפורשת של אשה אחרת נתערבו זו בזו. ובאה המשנה ללמד, שאם עשה הכהן חציין למעלן וחציין למטן, אין כשר אלא סתומה – פירוש: כשיעור סתומה, בין שהיא מרובה בין שהיא מועטת, כגון קן אחת סתומה של רחל שנתערבה בשתי קינים מפורשות של לאה, ועשה הכהן חציין למעלה וחציין למטה (היינו 3 גוזלות למעלה ו-3 למטה) הרי עולה אחת וחטאת אחת כשרות ממה נפשך: אם גוזל אחד מן הסתומה עשה למעלה וגוזל אחד למטה, הרי כל הקן הסתומה כשרה; ואם עשה שני הגוזלות של הקן הסתומה למעלה, הרי אחד מהם עולה כשרה, ובכגון זה הרי יש גם חטאת כשרה למטה, שאפילו הגוזל השלישי שהקריב למעלה הוא חטאת מפורשת, מכל מקום עשה חטאת גם למטה, שהרי יש כאן שתי חטאות מפורשות, והרי זו חטאת כשרה; והוא הדין אם עשה שני הגוזלות של הסתומה למטה, הרי אחד מהם חטאת כשרה, ולמעלה יש עולה כשרה, שאף אם הגוזל השלישי למטה הוא עולה, הרי העולה השנייה עשה למעלה; מכאן שגוזל אחד מן הקן הסתומה כשר מכל מקום, ואילו הגוזל הכשר השני, אפשר שאף הוא מן הקן הסתומה, ואפשר שהוא מן הקן המפורשת, הלכך מתחלקת היא (הקן הכשרה) בין רחל ללאה, ויביאו קן בשותפות ויתנו ביניהן (בדרך המבוארת שם).

ויש מפרשים לפי הגירסה שלפנינו, היינו כפירוש רש"י, שמדובר כאן בשתי נשים שקנו בשותפות שלוש קינים, כפי בארנו לעיל, אלא שנוקטים הם בפירוש המשנה שיטתו של הראב"ד, שכל הגוזלות נתערבו, והיא באה ללמדנו, שאם עשה הכהן חציין למעלה וחציין למטה אין כשר אלא כשיעור סתומה, כמו שבארנו לעיל בשיטת הראב"ד ("תפארת ישראל" בשם הרשב"ץ).

בעל "מעייני יהושע" כותב בפירושו למשנתנו: "עיין מפרשים וחילוקי שיטות בין הראשונים, וקושיותיהם לכל שיטה ושיטה... ואחר כל היגיעות הנה מידי קושיות וחשבונות רבים לא פלטנו".

ולדעתו פירוש המשנה הוא: חטאת ועולה וסתומה ומפורשת – חטאת לזו, ועולה לזו, וסתומה לזו, ומפורשת לזו, כלומר שהמשנה מדברת בארבע נשים שנתערבו ששה הגוזלות שלהן; ובאה המשנה ללמד, שאם עשה הכהן חציין למעלה וחציין למטה, אין כשר אלא כמנין הגוזלות שבסתומה (כמו שבארנו בשיטת הראב"ד; עיין המשך דבריו). ויש עוד פירושים אחרים (עיין "יעיר קינו". שיש לו שיטה אחרת לגמרי בפירוש משנתנו, וכן בפירוש המסכת כולה).

באור משנה ה

חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחוֹבָה – בקיני חובה סתומות, שכפי ששנינו לעיל (א, ב), **אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיַן חַטָּאת שֶׁבַּחוֹבָה** – כמנין החטאות שבקיני החובה, במה דברים אמורים? בכהן נמלך, אבל בכהן שאינו נמלך, ההלכה היא כדלקמן: **חוֹבָה שְׁנַיִם בְּחַטָּאת** – אם הגוזלות של קיני החובה הסתומות היו פי שניים (כפליים) במספר החטאות המפורשות שנתערבו בהם, כגון שתי קינים (4 גוזלות) שנתערבו בהן שתי חטאות מפורשות, ועשה הכהן שלושה גוזלות למעלה ושלושה למטה, **מֻחֶצָה כָּשֵׁר, וּמֻחֶצָה פָּסוּל** – מחצה ממספר הגוזלות שבתערובת כשר, היינו שלושה גוזלות כשרים, והם: שתי חטאות ועולה אחת, שהרי למטה ישנן ודאי שתי חטאות כשרות: או שהן שתי החטאות המפורשות, או שנעשו למטה שני גוזלות סתומים, שאף הם כשרים לחטאות, ומן השלושה שנעשו למעלה יש גוזל אחד שהוא ודאי עולה, וכשר, שהרי אפילו עשה שתי החטאות המפורשות למעלה, על כל פנים השלישי ודאי מהגוזלות הסתומים, והרי הוא כשר לעולה. **וְחַטָּאת שְׁנַיִם בְּחוֹבָה** – אבל אם גוזלות החטאות המפורשות היו פי שניים בחובה, כלומר שהיו כפולים ממספר גוזלות החובה, כגון ארבע חטאות שנתערבו בשני גוזלות של קן סתומה אחת, שאחד מהם חטאת ואחד עולה, ועשה הכהן שלושה למעלה ושלושה למטה, **הַמִּנְיָן שֶׁבַּחוֹבָה כָּשֵׁר** – אין כשר מכל התערובת אלא כמנין הגוזלות שבקן החובה, היינו שתי חטאות כשרות, שכן כל השלושה שעשה למעלה פסולים, שמא הם החטאות המפורשות, אבל מהשלשה שעשה למטה, שניים מכל מקום כשרים, שהרי אחד מהם הוא ודאי חטאת מפורשת (מאחר שאין גוזלות סתומים אלא 2 בלבד). ומשאר השניים הרי אחד אף הוא חטאת כשרה, שאפילו שניהם מהקן הסתומה, הרי על כל פנים אחד מהם ראוי לחטאת, וכשר. ברם, השלישי פסול, שמא הוא העולה. וכן בכל המספרים: אם מנין גוזלות החובה כפול ממנין החטאות המפורשות, כלומר שהחטאות המפורשות אינן אלא שליש מכל גוזלות התערובת, והקריב הכהן חציין למעלה וחציין למטה, מחצית כל הגוזלות של התערובת

שֶׁבַּחוֹבָה. חוֹבָה שְׁנַיִם בְּעוֹלָה — מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל. עוֹלָה שְׁנַיִם בְּחוֹבָה — הַמִּנְיָן שֶׁבַּחוֹבָה כָּשֵׁר. **ו הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: הֲרֵי עָלַי קֵן כְּשֶׁאֵלֵד זָכָר, יָלְדָה זָכָר — מְבִיאָה שְׁתֵּי קִנִּים, אַחַת לִנְדָרָהּ וְאַחַת לְחוֹבָתָהּ. נְתָנָתַם לַכֹּהֵן, וְהַכֹּהֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ פְּרִידוֹת מִלְּמַעְלָן וְאַחַת מִלְּמַטָּן, לֹא עָשָׂה כֵּן, אֶלָּא עָשָׂה שְׁתַּיִם לְמַעְלָן וּשְׁתַּיִם לְמַטָּן, וְלֹא נִמְלַךְ — צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרִידָה אַחַת, וְיַקְרִיבֶנָּה לְמַעְלָן; מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִין — תָּבִיא**

פירוש ברטנורא

השני קינין ונשתיירו שתי עולות וחטאת אחת, הרי הן ד' פרידות עם חטאת שנתערבה ביניהן, והרי אינו יכול להקריב שתי העולות שמא יקח חטאת המעורבת, וגם שתי חטאות לא יקריב שמא יקח אותו שנקבע לעולה, הלכך אינו מקריב אלא חטאת אחת, הרי עולה אותו מנין הפחות שבחובה לפחות ממחצה כשר. וכהאי גוונא מפרשינן נמי וכן עולה שנתערבה בחובה:

ו הרי עלי קן לכשאלד זכר. ביולדת עניה עסקינן. דאילו עשירה מביאה כבש לחובתה: **והכהן צריך לעשות שלש למעלה.** שקן נדבה שתיהן עולות וקן של חובה עולה למעלה וחטאת למטה, והוא לא עשה כן, אלא שתים למעלה ושתים למטה, ולא נמלך בה לדעת על מה הביאתן, ונפסלה פרידה אחת, הלכך צריכה שתביא פרידה אחרת ותקריבנה למעלה: **ממין אחד.** כלומר, במה דברים אמורים, כשהיו ממין אחד. אבל היו השתי קנין שהביאה משני מינים, דהיינו קן אחד תורים וקן אחד בני יונה, צריכה להביא פרידה אחת תור ופרידה אחת בן יונה, כדי להשלים הפרידה שנפסלה, דלא ידעינן אם מן התורים אם מן בני יונה היתה, ותנן לעיל אין מביאים תורים כנגד בני יונה כו': **פירשה נדרה.** כשהביאה שני קינין לכהן פירשה ואמרה אלו לנדרי ואלו

משניות מבוארות – קהתי

כשרה (היינו מהגוזלות שנעשו למטה, ועוד מהגוזלות שלמעלה) אבל אם מנין החטאות המפורשות כפול ממנין הגוזלות הסתומים, כלומר שהגוזלות הסתומים אינם אלא שליש מכל גוזלות התערובת, והכהן הקריב מהתערובת חציים למעלה וחציים למטה, אין כשר מכל התערובת אלא כמנין הגוזלות שבחובה (היינו מהגוזלות שנעשו למטה, שהן מכל הגוזלות של התערובת). **וְכֵן** — מה ששנינו לעיל (א, ב): **עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחוֹבָה, אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיָן עוֹלוֹת שֶׁבַּחוֹבָה** — במה דברים אמורים? בכהן נמלך, אבל בכהן שאינו נמלך: **חוֹבָה שְׁנַיִם בְּעוֹלָה** — אם גוזלות החובה כפולים מהעולות המפורשות שבתערובת, כגון שתי קיני חובה שנתערבו בשתי עולות, ועשה הכהן שלושה למעלה ושלושה למטה, **מֶחֱצָה כָּשֵׁר, וּמֶחֱצָה פָּסוּל** — שלושה גוזלות כשרים, היינו שתי עולות וחטאת אחת, לפי שלמעלה ישנן ודאי שתי עולות כשרות, ומן השלושה שלמטה יש אחד שהוא ודאי חטאת, וכשר, כמו שבארנו לעיל (בענין חטאת שנתערבה בחובה). **עוֹלָה שְׁנַיִם בְּחוֹבָה** — אבל אם מנין גוזלות העולה כפול ממנין גוזלות החובה, כגון ארבע עולות שנתערבו בשני גוזלות של קן חובה אחת, ועשה הכהן שלושה למעלה ושלושה למטה, **הַמִּנְיָן שֶׁבַּחוֹבָה כָּשֵׁר** — שני גוזלות כשרים, כמנין גוזלות החובה, היינו שתי עולות שעשה ודאי למעלה, אבל השלישי פסול, שמא הוא החטאת, ושלושה שעשה למטה כולם פסולים, שמא הם עולות, הכל כמו שבארנו לעיל בחטאת שנתערבה בחובה.

בארנו משנתנו לפי "תפארת ישראל", כפירושו של הראב"ד, וכן מפרש אותה בעל "מעייני יהושע"; ואף הגר"א בביאורו למשנתנו החזיק אחרי הראב"ד. אבל הרב מברטנורא מפרש (על פי "המפרש" למסכתנו), שמשנתנו עוסקת בכהן נמלך, כמו בפרק א משנה ב, והיא באה להשמיע, שמה ששנינו שם: חטאת שנתערבה בחובה אין כשר אלא כמנין החטאות שבחובה, פעמים עולה אותו מנין ל"מחצה כשר ומחצה פסול", ופעמים שהוא עולה לפחות ממחצה; כיצד? חובה שניים בחטאת — אם החטאות שבקיני החובה הם במנין כפול מהעולות שבהן, כגון שתי קיני חובה שהקריב מהן עולה אחת, ונשתיירו שתי חטאות ועולה אחת, ונתערבה בהן חטאת מפורשת, מחצה כשר ומחצה פסול — אינו מותר להקריב אלא מחצה ממנין הגוזלות שבתערובת, היינו שני גוזלות לחטאת, שאם יקריב שלוש חטאות, שמא שלשתן מקיני החובה, והרי אין בהם אלא שתי חטאות; ואם יקריב עולה, שמא זו החטאת שנתערבה; וחטאת שניים בחובה — אבל אם היו בקיני החובה שתי עולות וחטאת אחת, כגון שהקריבו משתי קינים חטאת אחת, ונתערבה בהן חטאת מפורשת, המנין שבחובה כשר — רק גוזל אחד כשר להקריב לחטאת, או משום שזוהי החטאת המפורשת, או שהיא מקיני החובה, היינו כמנין החטאות שבחובה, אבל עולה אינו יכול להקריב שמא היא החטאת המפורשת שנתערבה; ואף שתי חטאות אינו יכול להקריב, שמא שני הגוזלות מקיני החובה הם, והרי אין בהן אלא חטאת אחת בלבד (עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב").

ויש עוד שיטות אחרות בפירוש משנתנו (עיין רמב"ם; המפרש בשם הריב"א; "תפארת ישראל" בשם הרשב"ץ).

~ יום חמישי ~

באור משנה ו

הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: הֲרֵי עָלַי קֵן כְּשֶׁאֵלֵד זָכָר — משנתנו מדברת באשה ענייה, שהיא מביאה קן ללידתה, היינו גוזל אחד לחטאת וגוזל אחד לעולה, אלא שמלבד קן החובה, שהיא חייבת בה לאחר הלידה, נדרה עוד קן אחת לנדבה, אם תלד זכר, וכבר בארנו (בפתיחה למסכתנו), שקן נדבה כולה עולות, לפי שאין חטאת באה נדבה; **יָלְדָה זָכָר** — ונתחייבה בקיום נדרה, **מְבִיאָה שְׁתֵּי קִנִּים** — חייבת היא להביא שתי קינים, **אַחַת לִנְדָרָהּ** — קן אחת לקיום נדרה, והיא שתי עולות, כמו שבארנו לעיל, **וְאַחַת לְחוֹבָתָהּ** — קן חובה, שגוזליה הם אחד חטאת ואחד עולה. **נְתָנָתַם לַכֹּהֵן** — נתנה האשה את שתי קיניה לכהן, וכל הגוזלות היו סתומים; **וְהַכֹּהֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ פְּרִידוֹת** — שלושה גוזלות משתי הקינים הללו, **מִלְּמַעְלָן** — למעלה מחוט הסיקרא, **וְאַחַת** — ופרידה אחת (= גוזל אחד), **מִלְּמַטָּן** — למטה מחוט הסיקרא, שהרי בשתי הקינים שהביאה יש שלוש עולות (2 שבקן נדרה, ועוד 1 שבקן חובתה), וחטאת אחת (שבקן החובה). **לֹא עָשָׂה כֵּן** — הכהן, **אֶלָּא עָשָׂה שְׁתַּיִם לְמַעְלָן וּשְׁתַּיִם לְמַטָּן** — כגון שסבור היה, ששתי הקינים הן קיני חובה, **וְלֹא נִמְלַךְ** — לא שאל את האשה, לשם מה היא מביאה שתי קינים, ועל ידי כך טעה בהקרבתן, **צְרִיכָה** — האשה, **לְהָבִיא עוֹד פְּרִידָה אַחַת** — שכן פרידת העולה שהקריב למטה נפסלה, **וְיַקְרִיבֶנָּה לְמַעְלָן** — כדין עולה; במה דברים אמורים? כשהפרידות היו ארבעתן **מִמִּין אֶחָד** — היינו כולן תורים או כולן בני יונה; אבל **מִשְּׁנֵי מִינִין** — אם הביאה שתי הקינים משני מינים, קן אחת תורים וקן אחת בני יונה, ועשה הכהן תור אחת למעלה ותור אחת למטה, ובן יונה אחד למעלה ובן יונה אחד למטה, כדין קיני חובה, אלא שלא ידע הכהן איזו קן עשה תחילה, אם קן התורים או קן בני היונה, **תָּבִיא שְׁתַּיִם** — תור ובן יונה, שלעולם הקן שעשה הכהן תחילה נחשבת לקן חובתה, והקן שעשה לבסוף נחשבת לקן נדרה; נמצא שנפסלה פרידה אחת בלבד מקן נדרה, כמו שבארנו לעיל, אלא הואיל ואין אנו יודעים אם עשה הכהן תחילה את התורים ואחר כך את בני היונה או להיפך, הרי שספק הוא אם הפרידה שנפסלה היתה מקן התורים או מקן בני היונה, וכבר שנינו (לעיל ב, ה), שאין מביאין תורין כנגד בני יונה ולא בני יונה כנגד תורין, הלכך צריכה היא משום ספק להביא עכשיו תור ובן יונה לעולות. **פֵּרְשָׁה נִדְרָהּ** — אם בשעה שנדרה פירשה את המין

שְׁתַּיִם. פֵּרְשָׁה נִדְרָהּ — צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד שָׁלֹשׁ פְּרִידוֹת; מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִין — תָּבִיא אַרְבַּע. קָבְעָה נִדְרָהּ — צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד חָמֵשׁ פְּרִידוֹת; מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִין — תָּבִיא שֵׁשׁ. נְתָנָתָם לַכֹּהֵן, וְאֵין יָדוּעַ מַה נָּתְנָה,

פירוש ברטנורא

לחובתי: **ממין אחד.** כלומר אם שני קנין הללו היו ממין אחד דהיינו שניהן תורים או שניהן בני יונה, והקריב מהן הכהן שתים למעלה ושתים למטה, אין כשר אלא פרידה אחת מכל הארבע שהקריב, והיא העולה שבחובה, מידי דהוי אעולה שנתערבה בחובה דאמרן לעיל אין כשר אלא מנין עולות שבחובה, וצריכה להביא עוד שלש פרידות ומקריב מהן אחת למטה והיא החטאת שבחובה, ושתים למעלה והוא הנדר: **משני מינים תביא ארבע.** אם הביאה שני קינין משני מינים ופירשה נדרה ולא ידע הכהן איזה שתים מהן עשה למעלה ואיזה עשה למטה, צריכה להביא ארבע פרידות דשמא השתי תורים שהביאה לנדרה והן עולות נעשו למטה ונשאר עליה הנדר כולו, ושני בני יונה שהן חובה נעשו למעלה ונשאר עליה בן יונה אחד לחטאת מחובתה, או שמא שני בני יונה של חובה נעשו למטה ונשאר עליה בן יונה של עולה מחובתה: **קבעה נדרה.** כגון שאמרה בשעת נדרה הרי עלי קן ממין פלוני. ופירשה נדרה דלעיל, לא פירשה כלום בשעת הנדר, אלא לאחר שנדרה סתם הרי עלי קן הביאה מאיזה מין שרצתה ואמרה אלו לנדרי: **צריכה להביא עוד חמש פרידות.** הכא מיירי כגון שלאחר שקבעה נדרה והביאה נדרה עם חובתה אל הכהן עשה הכהן שתים למעלה ושתים למטה ולא ידע אם נדרה עשה למעלה וחובתה למטה אם להפך, והיא גם היא שכחה איזה מין קבעה לנדרה אם תורים אם בני יונה, צריכה להביא עוד חמש פרידות, דשמא הנדר נעשה למטה והחובה למעלה ואין כשר אלא עולה שבחובה בלבד ונשאר עליה חטאת של חובה ושתי עולות של הנדר, ומפני ששכחה באיזה מין קבעה נדרה צריכה להביא שתי תורים ושני בני יונה ולעשות ארבעתן למעלה כדי לצאת ידי נדרה, וצריכה להביא נמי בן יונה או תור לחטאת להשלים חובתה, הרי חמש פרידות. והני מילי, כשהביאה מתחילה נדרה וחובתה הכל ממין אחד. אבל אם ידעה שמתחילה הביאה נדרה וחובתה משני מינים ושכחה מאיזה מין קבעה נדרה, צריכא להביא שש פרידות, ארבע להשלים נדרה דהיינו שתי תורים ושני בני יונה כדאמרן לעיל, כיון שאינה יודעת באיזה מין קבעה לנדרה וצריכה לצאת ידי שניהם, ושתי תורים או שני בני יונה לעשות אחד חטאת ואחד עולה להשלים חובתה. והכא לא אמרינן דדי לה בבן יונה או תור לחטאת בלבד ותעלה לה העולה שהקריבה תחילה לשם חובה כדאמרן לעיל, דבשלמא כשהביאה ממין אחד, אינה צריכה להביא לעולת חובתה, ממה נפשך, אם אותן תורין שקבעה לנדרה נעשה למטה שתיהן, א"כ חובתה למעלה כולה ויצאה ידי חובתה מעולה, ואם חובתה נעשית עולה למטה וחטאת למעלה, א"כ נדרה נמי נעשית אחת למעלה ואחת למטה ויצאה ידי נדרה מתוך אחד, ושתי תורים שהביאה עכשיו באחת יצאה ידי נדרה ובאחת ידי עולת חובתה. ואם חובתה נעשית כולה למטה והחטאת כשרה והעולה פסולה, השתי תורים שהביאה עכשיו באחת השלימה חובתה והאחת היא נדבה, וחטאת שמביאה עכשיו תביא על הספק ולא תאכל. ואם היו הראשונים יונים תביא עכשיו חטאתה בן יונה, ועולה אינה צריכה ממה נפשך כמו שאמרנו בתורים. אבל כשהביאה שני מינים ושכחה איזה מין קבעה לנדרה ואיזה מין קבעה לחובתה וגם שכחה מה פירשה, ועשה הכהן כל מין ומין אחד למעלה ואחד למטה שהיה סבור ששניהם חובות סתומות, תביא ארבע לנדרה, שתי תורין ושני יונים, לפי שאינה יודעת איזה מין קבעה לנדרה, וגם שני מינין [צריכה לחטאת לזוגה לעולת חובתה], לפי שאינה יודעת מאיזה מין היתה, ואגן תור כנגד תור ויונה כנגד יונה בעינן: **נתנתם לכהן ואין ידוע כו'.** כגון שקבעה נדרה וקבעה חובתה והביאה לכהן קן לנדרה וקן לחובתה ואינה יודעת מאיזה מין קבעה נדרה ומאיזה מין קבעה חובתה, או אם נתנה לכהן

משניות מבוארות – קהתי

שתביא, כגון שאמרה: "הרי עלי קן תורים כשאלד זכר", או שאמרה: "הרי עלי קן בני יונה כשאלד זכר", ושכחה איזה מין פירשה, ולאחר שילדה זכר הביאה שתי קינים ממין אחד, ועשה הכהן שני גוזלות למעלה ושניים למטה, **צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד שָׁלֹשׁ פְּרִידוֹת** – לעולות; פרידה אחת מאותו המין שהביאה, תחת הפרידה שנפסלה, כמו שבארנו לעיל, ועוד שתיים ממין אחר, שמא נדרה להביא מאותו המין האחר. **מִמִּין אֶחָד** – כך הדין כשהביאה שתי הקינים ממין אחד; כגון אם הביאה שתי קיני תורים, הרי הקן הראשונה נחשבת לחובתה, והיא כשרה, ואילו הקן השנייה שהיא לנדרה, אף אם נדרה תורים, הרי נפסלה מהן הפרידה שעשאה למטה, ולכן צריכה היא להביא עוד תור לעולה, להשלמת קן נדרה; אך הואיל ויש לחוש שמא נדרה קן בני יונה, הרי היא צריכה להביא עוד שני בני יונה; וזהו ששנינו: צריכה להביא עוד שלוש פרידות – כמו שבארנו לעיל. **מִשְּׁנֵי מִינִין** – אבל אם הביאה את שתי הקינים משני מינים, קן אחת תורים וקן אחת בני יונה, ועשה הכהן מכל קן פרידה אחת למטה ופרידה אחת למעלה, ולא ידע איזו קן עשה בראשונה ואיזו באחרונה, **תָּבִיא אַרְבַּע** – פרידות לעולות, קן אחת תורים וקן אחת בני יונה; שהרי הפרידה השנייה שעשאה למטה נפסלה, ואין יודעים אם היתה זו תור או בן יונה; וכן יש ספק, שמא נדרה תורים, והכהן עשה באחרונה בני יונה, ונמצא שהיא צריכה להביא קן תורים ובן יונה אחד; או שמא נדרה בני יונה, והכהן עשה באחרונה תורים, ונמצא שהיא צריכה להביא קן בני יונה ופרידת תור אחת; הלכך תביא שתי קינים, אחת של תורים ואחת של בני יונה. **קָבְעָה נִדְרָהּ** – אם קבעה בשעה שנדרה להביא קן נדרה ביחד עם קן חובתה, כגון שאמרה: הרי עלי קן להביאה עם קן חובתי, ואף פירשה מאיזה מין תביא קן נדרה, מן התורים או מבני יונה, ושכחה את המין שפירשה, שבכגון זה צריכה היא להביא שלוש קינים: קן אחת לחובתה, מאיזה מין שתרצה; קן אחת של תורים, שמא נדרה תורים; וקן אחת של בני יונה, שמא נדרה בני יונה; והכהן יעשה קן חובתה אחת למטה ואחת למעלה, והשאר הכל למעלה, כדין עולות, והרי בשתי עולות של המין שנדרה תצא ידי נדרה, ושאר שתי העולות הן נדבה; ואם הביאה רק שתי קינים, כגון של תורים, ועשה הכהן מכל קן פרידה אחת למטה ופרידה אחת למעלה, **צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד חָמֵשׁ פְּרִידוֹת** – שהרי הפרידה השנייה שנעשתה למטה נפסלה, כמו שכבר בארנו לעיל, וכיון שקבעה להביא נדרה יחד עם חובתה, היינו שלוש עולות ביחד, נמצא שאפילו נדרה תורים, כפי שהביאה עכשיו, לא קיימה נדרה, שהרי לא הקריבה למעלה אלא שתי עולות, הלכך צריכה היא להביא עוד חמש פרידות לעולות: שתי תורים ושני בני יונה לספק נדרה, ועוד תור לעולת חובתה שנית, כדי לקיים קביעותה להקריב קן נדרה יחד עם עולת החובה. וכן אם הביאה שתי קינים של בני יונה, ועשה הכהן מכל קן פרידה אחת למטה ופרידה אחת למעלה, צריכה מאותו הטעם להביא שתי תורים ושני בני יונה לספק נדרה, ועוד בן יונה לעולת חובתה שנית, כדי לקיים קביעותה. במה דברים אמורים? **מִמִּין אֶחָד** – כשהביאה שתי הקינים ממין אחד, כמו שבארנו לעיל. אבל **מִשְּׁנֵי מִינִין** – אם הביאה את שתי הקינים משני מינים, והכהן עשה מכל קן אחת למטה ואחת למעלה, ואין יודעים איזו קן עשה בראשונה, שתיחשב לקן חובתה, **תָּבִיא שֵׁשׁ** – פרידות לעולות, שתי תורים ושני בני יונה לספק נדרה, ועוד תור ובן יונה לספק עולת חובתה, כדי לקיים קביעותה להקריב קן נדרה יחד עם עולת חובתה, שהואיל ואין ידוע מאיזה מין היתה הקן שנעשתה בראשונה, אם מן התורים או מן בני היונה, כלומר שספק הוא אם החטאת היתה תור או בן יונה, והרי עולת החובה שמביאה עכשיו עם נדרה צריכה להיות מאותו המין שהיתה החטאת, הלכך צריכה להביא מספק בשביל עולת חובתה תור ובן יונה. **נְתָנָתָם לַכֹּהֵן** – נתנה קיניה לכהן, **וְאֵין יָדוּעַ מַה נָּתְנָה** – אם שתי קינים תורים, או שתי קינים בני יונה, או קן תורים וקן בני יונה; והרי זה מוסב על מה ששנינו לעיל, שפירשה נדרה

הָלַךְ הַכֹּהֵן וְעָשָׂה, וְאֵין יָדוּעַ מֶה עָשָׂה — צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד אַרְבַּע פְּרִידוֹת לְנִדְרָהּ, וּשְׁתַּיִם לְחוֹבָתָהּ, וְחַטָּאת אַחַת. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: שְׁתֵּי חַטָּאוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: זֶה הוּא שֶׁאָמְרוּ: כְּשֶׁהוּא חַי קוֹלוֹ אֶחָד, וּכְשֶׁהוּא מֵת

פירוש ברטנורא

שני מינין או מין אחד והכהן אינו יודע אם עשה הכל למעלה או הכל למטה או מחצה למעלה ומחצה למטה, הרי זו מביאה ארבע פרידות לנדרה שתי תורין ושני בני יונה, ומביאה גם כן שתים לחובתה אחת חטאת ואחת עולה מאיזה משני מינים שתרצה, ומביאה חטאת: **אמר רבי יהושע זהו שאמרו כו'.** כשם שהכבש חי אין יוצא ממנו אלא קול אחד, וכשהוא מת שהיה ראוי שיפסוק קולו יוצאים ממנו שבעה קולות כדמפרש ואזיל, הכא נמי כשנדרה

משניות מבוארות – קהתי

ושכחה את המין שפירשה; **הָלַךְ הַכֹּהֵן וְעָשָׂה** – את הקינים, **וְאֵין יָדוּעַ מֶה עָשָׂה** – אם עשה אותן כולן למעלה או כולן למטה או חציין למטה וחציין למעלה, **צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד אַרְבַּע פְּרִידוֹת** – שתי תורים ושני בני יונה, **לְנִדְרָהּ** – מספק, שמא נדרה ממין אחד והביאה ממין אחר, **וּשְׁתַּיִם** – תור ובן יונה, **לְחוֹבָתָהּ** – לעולת חובתה, שמא נעשו הפרידות הראשונות כולן למטה, וכולן היו ממין אחד, והרי עולת החובה צריכה להיות מאותו המין שהיתה החטאת, והואיל ואין המין ידוע, לפיכך מביאה מספק תור ובן יונה לעולת חובתה, **וְחַטָּאת אַחַת** – מאיזה מין שתרצה, שמא נעשו הראשונות כולן למעלה, ונפסלה חטאתה. ואין לדקדק בחטאת, שתהא מאותו המין שהיתה עולת חובתה בראשונה, שהואיל והיא מביאה עכשיו שתי עולות לחובתה מספק, הרי תזווג חטאתה עם אותה העולה שהיא ממינה. **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: שְׁתֵּי חַטָּאוֹת** – תור ובן יונה; שכן הולך הוא לשיטתו (לעיל ב, ה): הכל הולך אחר הראשון, וכיון שיש ספק, שמא הפרידות הראשונות נעשו כולן למעלה, ונמצא שכבר יצאה ידי עולת חובתה, וצריכה היא להביא חטאתה מאותו המין שהיתה עולתה, והרי אין ידוע מאיזה מין היתה, לפיכך תביא שתי חטאות, חטאת מכל מין. — בארנו המשנה לפי רש"י (**זבחים סז, ב; סח, א**). אבל הרמב"ם מפרשה בדרך אחרת לגמרי; ואף הרב מברטנורא נקט שיטתו של הרמב"ם.

והרי תמצית פירושו: מדברי הרמב"ם משמע, שאינו סובר כשיטת רש"י, שהנודר קן צריך להביאה ממין אחד אלא רשאי הוא להביא קן משני מינים. ומה ששנינו: אין מביאים תורים כנגד בני יונה וכן להיפך, היינו דווקא בקן חובה. כן משמע, שאינו סובר כשיטת רש"י, שלעולם הקן שעשה הכהן ראשונה נחשבת לקן חובתה, אלא לדעתו, אם רוצים, אפשר לחשוב אותה לקן נדרה. מכאן מפרש הרמב"ם: משני מינים תביא שתים – שאם הביאה שתי הקינים משני מינים, והכהן הקריב קן אחת למטה וקן אחת למעלה, הרי היא צריכה להביא עוד שתי פרידות, שהקן שעשה למעלה הרי היא לקן נדרה, בין שהיו תורים בין שהיו בני יונה, והקן שעשה למטה, החטאת כשרה והעולה פסולה, והואיל ואין יודעים מאיזה מין עשה למטה, ועולת החובה צריכה להיות מאותו מין שהיתה החטאת, לפיכך צריכה להביא תור ובן יונה לעולות, להשלמת קן חובתה. פירשה נדרה – היינו שבשעת לקיחת הקינים פירשה: "אלו לנדרי ואלו לחובתי", וביד הכהן נתערבו, והקריב שני גוזלות מהם למטה ושניים למעלה, ויש ספק שמא עשה כל קן נדרה למטה – ונפסלה כל הקן, וכל קן חובתה למעלה – ונפסלה החטאת, הלכך צריכה להביא עוד שלוש פרידות. במה דברים אמורים? ממין אחד; אבל אם הביאה משני מינים, כגון שהביאה לחובתה שתי תורים, ולקן נדרה – שני בני יונה, והכהן טעה ועשה קן אחת למעלה וקן אחת למטה, ואין ידוע איזו קן עשה למעלה ואיזו למטה, הרי יש ספק, שמא עשה התורים (קן חובתה) למעלה – ונפסלה החטאת, ובני היונה (קן נדרה) עשה למטה – ונפסלו שניהם; ונמצא שהיא צריכה להביא עכשיו תור לחטאת ושני בני יונה לעולות; אבל שמא עשה בני היונה למעלה כדין, והתורים למטה, ונפסלה העולה, והרי שהיא צריכה להביא תור לעולה; הלכך צריכה להביא 4 פרידות: 2 תורים, לחטאת ולעולה, ו-2 בני יונה לעולות. קבעה נדרה – אם בשעה שנדרה קבעה מאיזה מין תביא קן נדרה, ושכחה מה שקבעה, והביאה שתי קינים ממין אחד, כגון בני יונה, ובשעת לקיחתם פירשה: אלו לנדרי, והכהן לא ידע, ועשה שני גוזלות למעלה ושניים למטה. ויש כאן ארבעה ספקות: א) שמא עשה כל קן החובה למעלה – ונפסלה החטאת, וכל קן נדרה למטה – ונפסלו שתי העולות; ב) שמא עשה כל קן נדרה למעלה כדין, וכל קן חובתה למטה, ונפסלה העולה; ג) שמא עשה מכל קן גוזל אחד למעלה ואחד למטה, ונפסלה העולה מקן נדרה; ד) שמא נדרה תורים, וכשהביאה בני יונה לא יצאה ידי חובת נדרה. הלכך צריכה להביא עוד 5 פרידות: 2 תורים לעולות, שמא נדרה תורים (ספק ד); 2 בני יונה לעולות, מפני הספקות א-ג; תור לחטאת, שמא נפסלה החטאת (לפי ספק א). במה דברים אמורים? ממין אחד. אבל אם הביאה משני מינים, ועל קן אחת אמרה: זו לנדרי, ואינה זוכרת על איזו קן, והכהן עשה קן אחת למעלה וקן אחת למטה, ואינו יודע איזו למעלה ואיזו למטה, צריכה להביא 6 פרידות: 2 תורים לעולות, שמא נדרה תורים, וגם הפרישה תורים לנדרה, והכהן עשה אותן למטה, ונפסלו; 2 בני יונה לעולות, שמא נדרה בני יונה וגם הפרישה בני יונה, והכהן עשה שניהם למטה, ונפסלו; תור לחטאת, שמא עשה הכהן קן חובתה מן התורים למעלה ונמצאת החטאת פסולה, והעולה כשרה, והרי שצריכה להביא מאותו המין את החטאת; בן יונה לחטאת, שמא קן חובתה היתה מבני יונה, ונעשתה למעלה, וכיון שנפסלה החטאת, הרי היא צריכה להביא חטאת מאותו מין שהיתה עולת החובה. נתנתם לכהן ואין ידוע מה נתנה, הלך הכהן ועשה, ואין ידוע מה עשה – כלומר שהאשה קבעה נדרה, מאיזה מין תביא, ואף פירשה נדרה, שבשעת לקיחת הקינים אמרה על קן אחת: זו לנדרי, ואינה זוכרת מה קבעה ומה פירשה; כן גם קבעה חובתה להביא ממין מסויים, ואינה זוכרת אם כבש וגוזל, כדין יולדת עשירה, או קן; כן אינה יודעת מה נתנה לכהן, אם שתי קינים תורים או שתיהן בני יונה, או כל קן ממין אחר; ואף הכהן אינו זוכר איך עשה אותן, אם כולן למעלה או כולן למטה, או חציין למטה וחציין למעלה, צריכה להביא עוד ארבע פרידות לנדרה – שמא קבעה נדרה תורים, והביאה בני יונה; ואפילו הביאה תורים, שמא נעשו למטה ונפסלו; וכן שמא קבעה נדרה בני יונה, והביאה תורים; ואפילו הביאה בני יונה, שמא נעשו למטה ונפסלו; הלכך צריכה להביא 2 תורים ו-2 בני יונה לנדרה, ושתים לחובתה – קן לחובתה, פרידה אחת לחטאת ואחת לעולה, שתיהן ממין אחד, ומאיזה מין שתרצה, שמא קבעה חובתה מאותו מין, ולא הביאה תחילה ממנו, וחטאת אחת – ממין אחר, כגון אם הביאה את הקן מתורים, תביא עוד חטאת מבני יונה, או להיפך, שמא הביאה קן חובתה כמו שקבעה, אלא שכל הקן נעשתה למעלה ונפסלה החטאת, הלכך מביאה היא חטאת זו להשלמת הקן. ואף אם כל העולות נפסלו, תזדווג לה אחת מן העולות שמביאה לספק נדרה; וכן אם התחייבה להביא קרבן יולדת עשירה, וקבעה להביא לחטאת תור או בן יונה, הרי תוכל לצאת ידי חובתה באחת מן החטאות שמביאה עכשיו (עיין "תפארת ישראל" שמקשה על פירוש הרמב"ם; אף נקט בתחילה פירושו של רש"י, ואחר כך מביא גם שיטותיהם של הרמב"ם והריב"א ועוד). — **אָמַר רַבִּי**

קוֹלוֹ שֶׁבְּעָה. כֵּיצַד קוֹלוֹ שֶׁבְּעָה? שְׁתֵּי קַרְנָיו, שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת; שְׁתֵּי שׁוֹקָיו, שְׁנֵי חֲלִילִין; עוֹרוֹ לְתוֹף; מֵעָיו לְנֵבָלִים; בְּנֵי מֵעָיו לְכִנּוֹרוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף צַמְּרוֹ לִתְכֵלֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר: זְקֵנֵי עַם הָאָרֶץ, כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִין, דַּעְתָּן מִטָּרֶפֶת עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב, כ)**: "מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח". אֲבָל זְקֵנֵי תוֹרָה אֵינָן כֵּן, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִין, דַּעְתָּן מִתְיַשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם שם, יב)**: "בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה".**

סליק מסכת קינים
הדרן עלך סדר קדשים

פירוש ברטנורא

תחילה קודם שהביאה כלום לא היתה צריכה אלא קן לנדרה וקן לחובתה, ולאחר שקבעה נדרה והביאה נדרה וחובתה, לפי שאינה יודעת מה קבעה ואין יודע הכהן מה הקריב, צריכה להביא ארבע פרידות לנדרה וארבע לחובתה כדאמרן: **קרניו לחצוצרות.** לשופרות. דקרינן לשיפורא חצוצרתא: **אף צמרו.** לעשות ממנו תכלת. עושים מצמרו מעיל שכולו תכלת ועל שוליו פעמונים שמשמיעים קול. ותנא קמא תכלת לא קא חשיב, לפי שאין התכלת משמיע קול אלא הפעמונים שעל שוליו סביב: **רבי שמעון בן עקשיא אומר.** אף כל זה דומה להך מלתא, דכשם שכשהוא מת קולו שבעה, כך זקני תורה כל זמן שמזקינים ובאים לידי תשות כח, הן מוסיפין חכמה: **שנאמר מסיר שפה לנאמנים.** ובעמי הארץ משתעי קרא, דלעיל מיניה כתיב מסיר לב ראשי עם הארץ: **בישישים חכמה.** היינו תלמידי חכמים. דאילו עמי הארץ, חכמת מה להם:

משניות מבוארות – קהתי

יְהוֹשֻׁעַ: זֶה הוּא שֶׁאָמְרוּ: כְּשֶׁהוּא חַי קוֹלוֹ אֶחָד – כשהכבש חי, אין לו אלא קול אחד, **וּכְשֶׁהוּא מֵת קוֹלוֹ שִׁבְעָה** – אפשר להוציא ממנו שבעה קולות, כמו שהמשנה מפרשת והולכת; והרי זה משל על היולדת, שלכתחילה אינה חייבת אלא כבש אחד לעולה וגוזל אחד לחטאת, או כשהיא עניה, הריהי מביאה קן אחת לחובתה, ואילו עכשיו משהוקרב קרבנה, הואיל וגם נדרה קן אחת ונולדו ספקות בקרבנה, שאין יודעים מה פירשה בנדרה, ומה הביאה, ואיך הקריבם הכהן, הריהי חייבת להביא שבע פרידות (ולדעת בן עזאי שמונה). **כֵּיצַד קוֹלוֹ שִׁבְעָה** – כלומר כיצד מוציאים מן הכבש המת שבעה קולות? **שְׁתֵּי קַרְנָיו, שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת** – משתי קרניו עושים שתי חצוצרות; יש מפרשים, ששתי חצוצרות היינו שני שופרות (כמו שמובא במסכת שבת ל"ו, שהיו קוראים לשופרות חצוצרות; אבל החצוצרות ממש היו של כסף, כמו שמובא בסוף מסכת תמיד; ויש מבארים, שדווקא החצוצרות של הכהנים היו של כסף, אבל החצוצרות של הלויים היו מקרניים. — תוספות זבחים סח, א). **שְׁתֵּי שׁוֹקָיו, שְׁנֵי חֲלִילִין** – מעצמות שוקיו עושים חלילים, **עוֹרוֹ לְתוֹף; מֵעָיו לְנֵבָלִים; בְּנֵי מֵעָיו לְכִנּוֹרוֹת** – מבני מעיו הדקים עושים כינורות. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף צַמְּרוֹ לִתְכֵלֶת** – מצמרו עושים מעיל תכלת לכהן גדול, ועל שוליו פעמוני זהב ורימוני תכלת, שכשנוגעים הפעמונים ברימונים הרי הם משמיעים קול; ויש מפרשים, שהפעמונים היו בתוך הרימונים (**הרמב"ן**); נמצא שמוציאים מן הכבש שמונה קולות, ובדומה לכך סובר בן עזאי שהאשה צריכה להביא שמונה פרידות. ברם, תנא קמא אינו מונה צמרו לתכלת, לפי שאין רימוני התכלת משמיעים קול אלא הפעמונים, על ידי הענבלים שבתוכם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר: זְקֵנֵי עַם הָאָרֶץ, כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִין, דַּעְתָּן מִטָּרֶפֶת עֲלֵיהֶן** – מחשבותיהם מתבלבלות, **שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח"** – ה' נוטל מהם כוח דיבורם ושכלם; ובעמי הארץ מדבר הכתוב, כמו שכתוב שם להלן (**פסוק כד**): "מסיר לב ראשי עם הארץ". **אֲבָל זְקֵנֵי תוֹרָה אֵינָן כֵּן, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִין, דַּעְתָּן מִתְיַשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּישִׁישִׁים חָכְמָה"** – היינו תלמידי חכמים, שהרי עמי הארץ אין להם חכמה, **"וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה"** – כל שמאריכים ימים מוסיפים תבונה. מאמר זה נוסף כאן לסיום סדר קדשים הנקרא "חכמה". ואף יש בו משום המשך למאמרו של רבי יהושע, שכשם שהכבש כשהוא מת קולו שבעה, כך זקני תלמידי חכמים, כשהם מזקינים ונחלשים בגופם, תרבה חכמתם ויתחזק שכלם ויוסיפו שלימות ברוחניותם (**רמב"ם; ברטנורא; ועיין "תפארת ישראל"**).

מסכת כלים
פתיחה למסכת כלים

סדר טהרות עוסק בדיני טומאה וטהרה. וכבר הזכרנו במקומות אחדים שיש דרגות בטומאה: הדרגה העליונה של טומאה נקראת: "אב הטומאה" – מלבד טומאת מת, הנקראת (במפרשים): "אבי אבות הטומאה", לפי שעושה את הנטמא בה ל"אב הטומאה". השרץ, הנבילה, הזב, המצורע – כל אלה הם אבות הטומאה. ברם, לא כל אבות הטומאה שווים בכוח טומאתם, כגון השרץ מטמא במגע ולא במשא, ואילו נבילה מטמאה במגע ובמשא. כמפורט בפרק הראשון של מסכתנו, שהוא כעין פתיחה לכל הסדר.

הנטמא באב הטומאה נקרא "ולד הטומאה". ויש הבדל בין אב הטומאה לולד הטומאה, שאב הטומאה מטמא אדם וכלים, ואילו ולד הטומאה אינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים. מכאן – אב הטומאה נקרא "טומאה חמורה"; ולד הטומאה נקרא "טומאה קלה".

כל הנוגע באב הטומאה נקרא ראשון לטומאה; ואם נגע מאכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה שני לטומאה; והנוגע בשני לטומאה נעשה שלישי לטומאה; ברם, אין שני עושה שלישי בחולין, אלא בתרומה ובקודש; והנוגע בשלישי נעשה רביעי, אבל אין שלישי עושה רביעי לטומאה אלא בקודש בלבד. כל אותן הדרגות שלמטה מאב הטומאה, נקראות "ולד הטומאה".

בפרשת טומאת השרץ נאמר (ויקרא יא, כט-לה): "וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ, החולד והעכבר והצב למינהו. והאנקה והכח והלטאה, והחומט והתנשמת. אלה הטמאים לכם מכל השרץ, כל הנוגע בהם במותם יטמא עד הערב. וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא, מכל כלי עץ או בגד או עור או שק, כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם, במים יובא וטמא עד הערב וטהר. וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו. מכל האוכל אשר יאָכל אשר יבוא עליו מים יטמא, וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא. וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא, תנור וכירים יותץ, טמאים הם, וטמאים יהיו לכם". כן נאמר בענין השלל שלקחו ישראל במלחמת מדין (במדבר לא, כ; כב-כג): "וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו... אך את הזהב ואת הכסף, את הנחושת את הברזל את הבדיל ואת העופרת. כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר, אך במי נדה יתחטא, וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים".

מפסוקים אלו נמצאנו למדים, שהכלים המקבלים טומאה כוללים שבעה

משניות מסכת כלים

פרק ראשון

א אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת: הַשֶּׁרֶץ, וְשִׁכְבַת זֶרַע, וּטְמֵא מֵת, וְהַמְּצֹרָע בִּימֵי סָפְרוֹ, וּמֵי חַטָּאת שֶׁאֵין בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה — הֲרֵי

פירוש ברטנורא

מסכת כלים

א א אבות הטומאות. השרץ. שמונה שרצים הכתובים בפרשת ויהי ביום השמיני, החולד והעכבר וכו', הן אבות הטומאות לטמא אדם וכלים הנוגעים בהם במותם. ושיעורן לטמא בכעדשה. שכן החומט תחלת ברייתו בכעדשה. אבל האברים אין להם שיעור, אפילו פחות מכעדשה מן השרץ מטמאין. ודוקא

משניות מבוארות – קהתי

מינים, והם: כלי מתכת, כלי עץ, כלי עור, כלי עצם ("וכל מעשה עזים" — לרבות דבר הבא מן העזים, מן הקרניים ומן הטלפיים, והיינו כלי עצם), בגד, שק, כלי חרס. נוספו עליהם מדברי סופרים: כלי זכוכית.

ויש הבדלים בין כל הכלים לבין כלי חרס:

א) כלי חרס אינו מקבל טומאה אלא מאווירו, היינו מתוכו, ולא מגבו, כגון אם היה שרץ מת תלוי בתוך הכלי, אף על פי שלא נגע בו, הכלי נטמא. אבל אם נגע בו השרץ מבחוץ, הכלי טהור. אבל שאר הכלים מקבלים טומאה בין מתוכם ובין מגבם, ובלבד שהטומאה נגעה בהם. ברם, אם נכנסה טומאה לתוכם (לאווירם) **ולא נגעה בהם, הרי הם טהורים.**

ב) כלי חרס טמא מטמא אוכלים ומשקים התלויים בתוכו, אפילו אינם נוגעים בו, ואילו כלים טמאים אחרים אינם מטמאים אוכלים ומשקים התלויים בתוכם ואינם נוגעים בהם, כי אם אוכלים ומשקים הנוגעים בהם.

ג) כלי חרס שנטמא אין לו טהרה במקוה, אלא שבירתו היא טהרתו; ואילו שאר הכלים שנטמאו (חוץ מכלי זכוכית), **יש להם טהרה במקוה, ומכאן נקראים הם: "כלי שטף".**

ויש עוד הבדלים בין כלי חרס לשאר הכלים, כמפורט במסכתנו ונבארם בעזהש"י במקומם.

אך נוסיף עוד דבר אחד בענין כלי חרס, שלפי האמור לעיל (בהבדל א), **אין כלי חרס מקבלים טומאה, אלא אם כן יש להם "תוך", אבל אם אין להם "תוך", היינו פשוטי כלי חרס, אינם מקבלים טומאה כלל.**

גם שאר הכלים (חוץ מכלי מתכת), **אין פשוטיהם** (היינו כלים שאין להם בית קיבול) **מקבלים טומאה מן התורה, אבל חכמים גזרו עליהם טומאה כשיש להם צורת כלי ועשויים לשמש את האדם ואת כליו, כגון שולחן, שאדם אוכל עליו וגם מניח עליו כליו** (מה שאין כן דבר המשמש את האדם בלבד ולא את כליו, כגון סולם, שאינו מקבל טומאה אף מדברי סופרים). **ואם הם ראויים למשכב ומושב, אף על פי שאינם משמשים אלא את האדם בלבד, מכל מקום מקבלים הם טומאת מדרס** (כגון אם ישב או שכב עליהם זב) **מן התורה; ובכגון זה מקבלים הם טומאה גם משאר טומאות** (על כל פנים מדרבנן). **אבל פשוטי כלי חרס אינם מקבלים טומאה כלל אפילו מדברי סופרים.**

כלי זכוכית אין להם טומאה מן התורה, אלא שחכמים גזרו עליהם טומאה, משום שתחילת ברייתם מן החול, ודומים הם לכלי חרס. ברם, קבעו דינם כשאר הכלים, שיהו מקבלים טומאה מגבם, הואיל ונראה תוכם כבר (גמרא שבת טז, ב; ופירש רש"י שם: הואיל ונראה תוכו מבחוץ דרך דפנותיו; והראב"ד העתיק: שתוכן נראה מבחוץ). **אבל פשוטיהם אינם מקבלים טומאה אפילו מדרבנן.**

בכלי מתכת אין הבדל בין "פשוטיהם" ל"מקבליהם", ואפילו פשוטיהם מקבלים כל טומאה מן התורה.

ויש שכלי עץ או כלי עור וכדומה אף שיש להם בית קיבול, אינם מקבלים טומאה, והיינו בזמן שהם גדולים ועשויים לנוח במקומם ("לנחת") **ולא לטלטול, שכן למדו חכמים מן הפסוק** (שהבאנו לעיל): "מכל כלי עץ או בגד או עור או שק" — **צריך שיהיו כל הכלים דומים לשק, מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כל שמיטלטל מלא וריקן, יצא כלי גדול** (כגון שנפחו אמה על אמה ברום שלוש אמות). **הואיל ואינו מיטלטל כשהוא מלא על ידי אדם אחד, אינו מקבל טומאה.**

ויש שלושה מיני כלים שאינם מקבלים טומאה כלל, והם: כלי גללים, כלי אבנים וכלי אדמה.

מסכתנו דנה בפרטי דיני הטומאה והטהרה של כל סוגי הכלים. מכאן שמה: מסכת "כלים". יש בה שלושים פרק. וחלוקה היא בכמה כתבי יד לשלוש בבות כמו מסכת נזיקין: בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא; כל בבא בת עשרה פרקים. ויש שחילקו את הבבות באופן אחר (עיין תוספתא). **מכל מקום תוכנה הוא כדלקמן:**

פרק א מפרש כל אבות הטומאה ומדריגתן, והוא משמש פתיחה לכל סדר "טהרות". הפרקים ב–י עוסקים בהלכות כלי חרס; יא–יד דנים בהלכות כלי מתכות; טו–יט עוסקים בדיני כלי עץ, כלי עור וכלי עצם; כ–כה דנים בכמה טומאות וטהרות הנוגעות לכל הכלים; כו–כח מפרשים דיני עור ובגד; פרק כט עוסק בשיעורי ידות הבגדים והכלים; פרק ל דן בכלי זכוכית.

הבאנו בפתיחתנו כמה פרטים עיקריים לשם כניסה למסכת כלים, הפותחת שערים להיכל ה"דעת", כמו שדרשו חז"ל את הכתוב (ישעיה לג, ו): "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת" — "ודעת" זה סדר טהרות.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, הנותן ליעף כוח והחונן לאדם דעת, שיָאֵר עינינו בתורתו ויטהרנו ויקדשנו בקדושתו, וכשם שזכינו ברוב חסדיו לסיים את חמשת הסדרים, כך נזכה בטובו לבאר ולסיים את סדר "טהרות", ללא תקלה ומכשול חלילה, כי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה.

באור משנה א

כבר הקדמנו בפתיחתנו, שפרק זה הוא כעין פתיחה לכל סדר "טהרות", והוא מפרט אבות הטומאה ומדרגות כוח טומאתן זו למעלה מזו, מאחר שלא כל אבות הטומאה שווים בכוח טומאתם. — משנתנו מונה אבות הטומאה שאינם מטמאים אלא במגע.

אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת — שמטמאים אדם וכלים (כמו שבארנו בפתיחה):

הַשֶּׁרֶץ — היינו שמונת השרצים המפורטים בתורה **(ויקרא יא, כט-ל):** החולד והעכבר והצב והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת, שמטמאים במותם אדם וכלים הנוגעים בהם, כמו שכתוב **(שם שם, לא-לב):** "כל הנוגע בהם במותם יטמא עד הערב... מכל כלי עץ או בגד או עור או שק", וכן כתוב **(ויקרא כב, ה):** "או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו". ואין השרצים מטמאים כשהם יבשים אלא כשהם לחים, שנאמר: "כל הנוגע בהם במותם", ודרשו: כעין מותם,

אֵלּוּ מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בָּאֲוִיר, וְאֵינָם מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא.

פירוש ברטנורא

כשהוא לח השרץ מטמא, ואינו מטמא יבש, דכתיב (ויקרא י"א) וכל אשר יפול עליו מהם במותם, כעין מותם: **ושכבת זרע.** דוקא ש"ז דישראל וגדול, אבל דנכרי אינה מטמאה אפילו מדרבנן, דקרינו של נכרי טהור גמור. וכן שכבת זרע של קטן נמי לא מטמאה, דכתיב (שם ט"ו) ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע, איש ולא קטן פחות מבן תשע שנים ויום אחד דאין ביאתו ביאה. ושיעורה לרואה, במשהו, אפילו כעין חרדל. ולנוגע, בכעדשה. ודוקא ש"ז לחה מטמאה, דכתיב שכבת זרע, בראויה להזריע. ומדלא קחשיב תנא דידן בעל קרי בהדי אבות הטומאות, שמע מינה דאינו אלא ראשון לטומאה, והכי תנן בסוף מסכת זבים, בעל קרי כמגע שרץ, דלא הוי אלא ראשון: **וטמא מת.** אדם שנטמא במת. אבל כלים שנגעו במת הן כמת עצמו, והנוגע בהן נעשה אב הטומאה. וכלים שנגעו באדם שנטמא במת או באדם שנגע בכלים שנגעו במת, הוו אב הטומאה וטמאים טומאת שבעה כאדם, כדתנן פרק קמא דאהלות. אבל כלי חרס ואוכלים ומשקים שנגעו במת אין נעשים אב הטומאה. ודוקא ישראל נעשה אב הטומאה כשנגע במת. אבל עובד כוכבים וכן נפל שנולד בן ח' אינו מקבל טומאה אם נגע במת: **ומצורע בימי ספרו.** מצורע שהוחלט באחד מן הנגעים ונתרפא, והוכשר בצפורים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת ותגלחת, ויושב מחוץ לאהלו שבעת ימים ובשמיני מביא קרבנותיו, ואותם שבעת ימים קרויין ימי ספרו, ומטמא אדם. דנאמר כבום בגדים בימי חלוטו ונאמר כבום בגדים בימי ספרו, מה להלן מטמא אדם אף כאן מטמא אדם: **ומי חטאת שאין בהם כדי הזייה.** מטמאו במגע. ואם יש בהן כדי הזייה, מטמאו אף במשא, לטמא אדם לטמא בגדים. דכתיב (במדבר י"ט) ומזה מי הנדה יכבס בגדיו והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב, ורבותינו למדו שהמזה טהור, ולא בא הכתוב אלא ליתן שיעור לנושא שצריך שיהיה בו כדי הזאה. וחילק הכתוב בין מים למים, לומר לך מים שיש בהן כדי הזייה ממטמאים אדם לטמא בגדים, ושאין בהן כדי הזייה מטמאים אדם לטמא אוכלים ומשקין ולא לטמא בגדים: **וכלי חרס באויר.** כשנפלה טומאה באויר כלי חרס, בין נגעה בכלי בין לא נגעה, נטמא הכלי. ואם נגעה הטומאה בכלי מבחוץ, לא נטמא בנגיעה זו, דכתיב (ויקרא י"א) וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו וגו' יטמא, מתוכו נטמא ואינו נטמא מאחוריו: **ואינם מטמאין במשא.** דכל הנך אבות הטומאות דחשיבי הכא כתיב בהו הנוגע ולא כתיב בהו הנושא:

משניות מבוארות – קהתי

היינו כמו שהיו בשעת מותם (**גמרא נידה, נו, א**). ושיעורם לטמא – בכעדשה. ואף דמם מטמא בשיעור זה כבשרם. ברם, אבר שלם מטמא בכל שהוא (**אהלות א, ז**); **וְשִׁכְבַת זֶרַע** – שנאמר (**ויקרא טו, טז-יז**): "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע, ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב. וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע, וכובס במים וטמא עד הערב"; ומכאן, ששכבת זרע מטמאה אדם וכלים; ובגמרא (**נידה מג, ב**) דרשו ממה שכתוב (**ויקרא כב, ד-ה**): "או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע, או איש אשר יגע"... – לרבות הנוגע בשכבת זרע שהוא טמא. ודווקא שכבת זרע של ישראל, כשהוא כבר בן תשע שנים ויום אחד, שנאמר: "ואיש כי תצא ממנו"... – איש ולא קטן מבן תשע שנים ויום אחד, שאין ביאתו ביאה. ושיעורה לטמא את הנוגע – בכעדשה; ברם, הרואה אותה בבשרו, אפילו בכל שהוא טמא (**רמב"ם הל' אבות הטומאות ה, א**). ויש דעות אחרות בענין זה (**עיין גמרא נידה מג, ב; ועיין במפרשים**). ודווקא כשהיא לחה מטמאה, שכן דרשו (**נידה נו, א**): "שכבת זרע" – בראויה להזריע; **וְטָמֵא מֵת** – הנטמא במת, שנאמר (**במדבר יט, יא**): "הנוגע במת לכל נפש אדם, וטמא שבעת ימים", וכן (**שם שם, טז**): "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר, יטמא שבעת ימים". יש מפרשים, שמדובר כאן דווקא באדם שנטמא במת, שהוא נעשה אב הטומאה לטמא אדם וכלים במגע בלבד, אבל כלים שנגעו במת, הרי הם נעשים אבי אבות הטומאה כמת עצמו (ומטמאים אף במשא. – עיין "משנה אחרונה"). וכן כלים שנגעו באדם שנטמא במת או באדם שנגע בכלים שנטמאו במת, הרי הם אב הטומאה, כדין האדם שנגעו בו, וטמאים טומאת שבעה (**עיין אהלות א, ב**). ברם, כלי חרס או אוכלים ומשקים שנגעו במת אינם נעשים אב הטומאה אלא ראשון לטומאה (**ר"ש בשם ר' יצחק מסיפונטו; ברטנורא**). ויש סוברים, שאף על פי שכלים שנטמאו במת הם אבי אבות הטומאה כמת עצמו, מכל מקום אינם מטמאים אלא במגע. ולפי זה אפשר לפרש, שהפיסקה "וטמא מת" כוללת בין אדם בין כלים שנטמאו במת, שאין מטמאים אדם וכלים אלא במגע (**"אליהו רבא"**). ויש דעה שדווקא כלי מתכת הנוגעים במת נעשים אבי אבות הטומאה כמת עצמו משום שנאמר: "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב", ודרשו: חרב הרי הוא כחלל (**עיין גמרא נזיר נג, ב**), אבל שאר הכלים דינם כאדם הנוגע במת, שאינם אלא אב הטומאה (**רש"י ורבנו תם שם; הראב"ד**); ולפי דעה זו פירוש הפיסקה "וטמא מת" – בין אדם ובין כלים שנטמאו במת נעשים אב הטומאה, חוץ מכלי מתכת שנגעו במת, שהם נעשים אבי אבות הטומאה כמת עצמו (**רש"י; רא"ש**). ודווקא ישראל נעשה אב הטומאה כשנגע במת, אבל גוי אינו מקבל טומאה; וכן נפל (שאינו בן קיום) אינו מקבל טומאה כשנגע במת (**המפרשים, לפי הגמרא**); **וְהַמְּצֹרָע בִּימֵי סָפְרוֹ** – שכן המצורע סופר שבעה ימים לאחר שנטהר מצרעתו, כמו שנאמר (**ויקרא יד, ח**): "ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל המחנה, וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" (ובשמיני מביא קרבנותיו). **ובאותם** שבעת הימים, הנקראים "ימי ספרו", עדיין הוא טמא ומטמא אדם וכלים במגע, שנאמר (**שם שם, ט**): "והיה ביום השביעי... וכבס את בגדיו", מלמד שהיה מטמא בגדים, וכשם שמטמא בגדים במגע כך מטמא אדם במגע, שכל המטמא בגדים מטמא אדם (**רמב"ם הל' טומאת צרעת יא, ב**); **וּמֵי חַטָּאת** – המים שנתקדשו באפר הפרה האדומה, **שֶׁאֵין בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה** – כשיעור הזאה, היינו כדי להטביל בהם ראשי גבעולי אזוב (**פרה יב, ה**), שנאמר (**במדבר יט, כא**): "ומזה מי הנדה יכבס בגדיו, והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב", ודרשו חכמים, שאין הכתוב מדבר במזה, אלא בנושא מי החטאת, ולמה נאמר "ומזה מי הנדה", ללמד שאין הנושא נטמא אלא אם כן יש בהם כשיעור הזאה; וחילק הכתוב בין מי חטאת שיש בהם כשיעור הזאה ובין מי חטאת שאין בהם כשיעור הזאה, שאם יש בהם כדי הזאה הרי הם מטמאים אף במשא, והנושא אותם מטמא בגדים, ואם אין בהם כדי הזאה, אינם מטמאים אלא במגע, והנוגע בהם אינו מטמא בגדים אלא אוכלים ומשקים. **הֲרֵי אֵלּוּ** – אבות הטומאות שנימנו במשנתנו, **מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע** – כשנגע בהם אדם או כשנגעו בהם כלים, **וּכְלֵי חֶרֶשׂ בָּאֲוִיר** – כשהטומאה היא באוויר כלי החרס, היינו בתוך הכלי, בין שנגעה בכלי בין שלא נגעה בו, הריהי מטמאה את הכלי, אבל אם נגעה הטומאה בכלי מבחוץ, לא נטמא הכלי, שנאמר בשרצים (**ויקרא יא, לג**): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו... יטמא" – מתוכו נטמא ואינו נטמא מגבו, כמו שכבר בארנו בפתיחה למסכתנו, **וְאֵינָם מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא** – שאם אדם נושא את הטומאה ואינו נוגע בה, אינו נטמא, שבכל הטומאות שנימנו במשנתנו נאמר בהם "הנוגע" ולא נאמר בהם "הנושא", כמו שהבאנו את הפסוקים לעיל.

ב **לְמַעְלָה מֵהֶם: נְבֵלָה, וּמֵי חַטָּאת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה, שֶׁהֵם מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּמַשָּׂא לְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, וַחֲשׁוּכֵי בְגָדִים בְּמַגָּע.**

ג **לְמַעְלָה מֵהֶן: בּוֹעֵל נִדָּה, שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן. לְמַעְלָה מֵהֶן: זוֹבוֹ שֶׁל זָב וְרֻקּוֹ וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ**

פירוש ברטנורא

ב **מטמאים את האדם במשא.** משהגביה אחד מהן בין בידו בין שהגביהו חבירו על כתיפו. ואפילו שלא נגע הוא בטומאה, או שהיתה הטומאה קשורה בחבל והגביה הטומאה ע"י החבל. כיון שהניע כובד הדבר הטמא בעצמו נטמא האדם טומאת משא לטמא בגדים שעליו, או כל בגדים וכלים שהוא נוגע בהן, חוץ מכלי חרס, כל זמן שהטומאה על גביו. אבל לאחר שפירש מן הטומאה אינו מטמא כלים בנגיעה, לפי שהנושא את הטומאה, לאחר שפירש ממנה אינו אלא ראשון לטומאה, ואין כלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה. ואפילו בזמן שהוא נושא את הטומאה אינו מטמא אדם וכלי חרס, אלא שאר כלים בלבד. ואין לך טמא טומאת משא אלא האדם בלבד, ולא כלים ולא אוכלים ומשקים, שאם היו כלים רבים זה על גב זה ונבלה או מי נדה בכלי העליון, לא נטמאו הכלים התחתונים במשא כל זמן שלא נגעו בנבלה או במי הנדה. וכן אוכלים ומשקים אין טמאים טומאת משא, דגבי טומאת משא כתיב לכם, ודרשינן לכם הם מטמאים במשא ואין מטמאים לא כלים ולא אוכלים ומשקים במשא. וכשם שהנבלה מטמאה במשא, כך מטמאה בהיסט, שהיסט ממין משא הוא, כגון שהיה עץ מונח בראש האילן או בראש הכותל ונבלה בקצה אחד של העץ ובא אדם והכריע בקצה השני, כיון שהגביה הקצה שבו הנבלה מחמת הכרעתו, נטמא טומאת היסט, דהוי כנושא: **וחשוכי בגדים במגע.** כלומר מנועים הבגדים מטומאה אי איכא מגע בלא משא, שהנוגע בנבלה או במי הנדה ואינו נושאם אינו מטמא אפילו בגדים שעליו, דכתיב (ויקרא י"א) הנוגע בנבלתם יטמא עד הערב, ולא נזכר שם כיבוס בגדים, ובמי הנדה נמי כתיב (במדבר י"ט) והנפש הנוגעת תטמא עד הערב. חשוכי, לשון מניעה. כמו ולא חשכת את בנך (בראשית כ"ב):

ג **בועל נדה.** כתיב ביה (ויקרא ט"ו) ותהי נדתה עליו, למדנו שהוא מטמא משכב ומושב כנדה, וכתיב בתריה וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא, ואין צריך לומר, אלא לפרושי ותהי נדתה עליו דרישא אתא, והכי קאמר, האי ותהי נדתה עליו שאמרתי לך, לא אמרתי אלא לענין שיהיה אב הטומאה כנדה, מה היא מטמאה אדם וכלי חרס אף הוא מטמא אדם וכלי חרס, אבל לעשות משכב ומושב, כל המשכב אשר ישכב עליו יטמא הוא, ולא יטמא אדם וכלים כמשכב הנדה שמטמא אדם וכלים, אלא דין ראשון לטומאה יש לו שמטמא אוכלים ומשקין בלבד: **משכב תחתון כעליון.** כלומר, משכב תחתון של בועל נדה כעליונו של זב, מה עליונו של זב היינו כלים שעל גבי הזב כגון עשר מצעות זו על גב זו וכולן על גבי הזב בין שנגע בהן הזב בין שלא נגע,

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ששי ~

באור משנה ב

לְמַעְלָה מֵהֶם – מאבות הטומאות המנויים במשנה א, כלומר חמורים מהם בדבר המפורש להלן הם האבות דלקמן: **נְבֵלָה** – כזית מבשר נבילה (**רמב"ם הל' אבות הטומאות א, א; "תפארת ישראל"**); **וּמֵי חַטָּאת** – מים המקודשים באפר פרה אדומה, **שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה** – כמו שבארנו במשנה הקודמת, **שֶׁהֵם** – שני אבות הטומאות הללו, לא זו בלבד שהם מטמאים אדם וכלים במגע, אלא אף **מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּמַשָּׂא** – שאדם הנושא אותם, אף על פי שאינו נוגע בהם, הריהו נטמא, **לְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע** – שאם בשעה שהוא נושא את הטומאה, הוא נוגע בבגדים, הרי הוא מטמא אותם, כמו שנאמר (**ויקרא יא, מ**): "והנושא את נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב", ולמדים מכאן, שאדם הנושא נבילה מטמא בגדים, והיינו בין בגדים שהוא לבוש בהם, בין בגדים שהוא נוגע בהם בשעת משא הנבילה; ולאו דווקא בגדים, אלא הוא הדין לכל הכלים שהוא נוגע בהם, חוץ מכלי חרס (**תורת כהנים; ר"ש**). ברם, לאחר שפירש מן הטומאה אינו אלא ראשון לטומאה, ואינו מטמא בגדים וכלים, שאין בגדים וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה. וכן אינו מטמא אדם אפילו בזמן שהוא נושא את הנבילה. – וענין מי חטאת שיש בהם כדי הזיה כבר בארנו במשנה הקודמת שלמדים ממה שנאמר (**במדבר יט, כא**): "ומזה מי הנדה יכבס בגדיו", ופירשו חכמים, שאין הכתוב מדבר במזה, שכן המזה טהור, אלא הכתוב בא ללמד, שהנושא מי חטאת שלא לצורך (**רמב"ם**), הריהו מטמא בגדים, כפי שבארנו בנושא נבילה; ונקט הכתוב לשון "ומזה" להשמיענו, שאין מי חטאת מטמאים טומאת משא אלא אם כן היה בהם כשיעור הזאה. ויש מפרשים: לטמא בגדים במגע – בין בגדים שעליו הנוגעים בגופו, ובין בגדים שאין עליו אלא שנוגע בהם בידיו או בגופו בשעה שהוא נושא את הטומאה. אבל בגדים שעליו שאינם נוגעים בגופו אינו מטמא. ולאו דווקא בגדים אלא כל הכלים (חוץ מכלי חרס) שנוגע בהם בשעה שנושא את הטומאה, הרי הם נטמאים. ונקטה התורה "יכבס בגדיו", לפי שבגדיו סתמם נוגעים בגופו, ובא הכתוב להשמיע, שכל בגד או כלי שנוגע בו בידיו או בגופו בשעה שנושא את הטומאה הריהו מטמאו (**הגר"א**). נמצא, ששני אבות הטומאה שבמשנתנו חמורים מחמשת אבות הטומאה שבמשנה הקודמת בשני דברים: א) שמטמאים אדם לא רק במגע אלא אף במשא; ב) שאדם הנושא אותם מטמא בשעת משאו בגדים וכלים שנוגע בהם (**"תפארת ישראל"; "אליהו רבא"**); **וַחֲשׁוּכֵי בְגָדִים בְּמַגָּע** – במפרשים מבואר: מנועים הבגדים מטומאה, אם האדם אינו אלא נוגע בנבילה או במי החטאת ואינו נושא אותם, ("חשוכי" לשון מניעה, כמו "ולא חשכת את בנך" האמור בפרשת עקדת יצחק). כלומר שהנוגע בהם אינו מטמא אפילו בגדים שעליו, שכן בנבילה נאמר (**ויקרא יא, לט**): "הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב", וכן נאמר במי חטאת (**במדבר יט, כא**): "והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב", ולא נזכר שם כיבוס בגדים.

יש מפרשים, שאין גורסים בפיסקה הקודמת תיבת "במגע", ומבארים: לטמא בגדים – שהנושא נבילה או מי חטאת שיש בהם כדי הזאה אינו מטמא אלא בגדים שהוא לבוש בהם ולא בגדים וכלים שנוגע בהם. וזהו לדעתם פירוש הפיסקה שבסיפא "וחשוכי בגדים במגע" – שהבגדים שנוגע בהם ואינו לבוש בהם, אינם מיטמאים (רש"י בבא בתרא ט, ב; עיין תוספות שם שדוחים דעה זו; ועיין תוספות אנשי שם).

באור משנה ג

לְמַעְלָה מֵהֶן: בּוֹעֵל נִדָּה – שנאמר בו (**ויקרא טו, כד**): "ואם שכב ישכב איש אותה ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים, וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא", ולמדים ממה שכתוב "ותהי נדתה עליו", שבועל נידה הוא אב הטומאה כנידה, מה היא מטמאה אדם וכלי חרס, אף הוא מטמא אדם וכלי חרס; וכן מטמא הוא משכב כנידה, ויש לו חומרה זו, **שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן** – אפילו עשרה מצעות זה על גב זה, והוא שוכב למעלה, טמא המצע התחתון כמו העליון שהוא שוכב עליו. ברם, אין משכבו אב הטומאה כדין משכב הנידה, אלא ראשון לטומאה, שהואיל ונאמר בו: "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא", שהוא פסוק מיותר, מאחר שכבר כתוב: "ותהי נדתה עליו", לפיכך דרשו, שבא הכתוב להשמיענו, שאף על פי שהוא אב הטומאה כנידה, מכל מקום אין משכבו כמשכב הנידה שמטמא אדם וכלים, אלא הוא ראשון לטומאה ומטמא אוכלים ומשקים

וּמֵימֵי רַגְלָיו, וְדַם הַנִּדָּה, שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. לְמַעְלָה מֵהֶן: מֶרְכָּב, שֶׁהוּא מְטַמֵּא תַּחַת אֶבֶן מְסָמָא. לְמַעְלָה מִן הַמֶּרְכָּב: מִשְׁכָּב, שֶׁשָּׁוֶה מַגָּעוֹ לְמַשָּׂאוֹ. לְמַעְלָה מִן הַמִּשְׁכָּב: הַזָּב, שֶׁהַזָּב עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב, וְאֵין מִשְׁכָּב עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב. ד לְמַעְלָה מִן הַזָּב: זָבָה, שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ. לְמַעְלָה מִן הַזָּבָה: מְצֹרָע, שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּבִיאָה. לְמַעְלָה

פירוש ברטנורא

טמאין וטמטמאין אוכלין ומשקין אבל לא אדם וכלים, אף תחתונו של בועל נדה דהיינו המצעות שתחתיו מטמאין אוכלים ומשקין ולא אדם וכלים. דאילו תחתונו של זב וזבה ונדה ויולדת, אפילו עשר מצעות זו על גב זו ואחד מן הטמאין הללו בעליון, כולן שתחתיו טמאין וטמטמאין אדם וכלים: **למעלה מהן זובו של זב כו'.** משום דהנך דחשיב ואזיל מטמאין בכל שהן במגע ובמשא, ובועל נדה אין מטמא עד שישא את כולו, משום הכי קתני למעלה מהן, כלומר דהנך דחשיב הן למעלה מבועל נדה, לפי שהן טמטמאין בכל שהן מה שאין כן בבועל נדה: **שהם מטמאים במגע ובמשא.** ששוה מגען למשאן, דבין במגע בין במשא ממטמאין אדם לטמא בגדים וכלים חוץ מאדם וכלי חרס: **מרכב.** התפום של אוכף קרוי מרכב. שהאוכף עצמו שאדם רוכב עליו טמא משום מושב, והתפום שלו טמא משום מרכב: **שהוא מטמא תחת אבן מסמא.** אבן גדולה וכבדה. כדכתיב (דניאל ו' י"ח) והיתית אבן חדא ושומת על פום גובא. ואם היתה אבן גדולה ע"ג התפום של מרכב והזב תופס בה, אע"פ שאין כובדו של זב ניכר על המרכב, נטמא התפום שתחת האבן משום מרכב: **למעלה מן המרכב משכב.** דבאבן מסמא מטמא משכב כמו מרכב, ועוד חמור ממנו דשוה מגעו למשאו לטמא אדם לטמא בגדים. מגעו בהדיא כתיב ביה (ויקרא ט"ו) ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו. ומשאו, דלאחר שהזכיר הכתוב דין מגע המשכב ודין מגע של מרכב נאמר והנושא אותם יכבס בגדיו, אלמא במשכב בין מגע בין משא טעונים כבוס בגדים, אבל במרכב חילק הכתוב בין מגע למשא דכתיב (שם) וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא, ואילו יכבס בגדיו לא כתיב: **ואין משכב עושה משכב.** דכתיב (שם) כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא, זב עושה משכב ואין משכב עושה משכב. הילכך אם נגע משכב הזב בכלים אינם אלא ראשון לטומאה. נמצא זב למעלה ממשכב:

ד שהיא מטמאה את בועלה. טומאת שבעה. דגבי נדה כתיב (שם) ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים, וכתיב נמי גבי זבה (שם) כימי נדתה תהיה טמאה היא, ודרשינן תהיה טמאה, לרבות את בועלה. היא, היא מטמאה את בועלה ואין הזב מטמא את מה שבועל טומאת שבעה, אלא טומאת מגע ומשא: **למעלה מן הזבה מצורע.** דמצורע עושה משכב ומושב כזבה, וחמור ממנה שהוא מטמא בביאה. כשבא אל הבית טמא כל מה שבבית ואע"פ שלא נגע, דכתיב (שם י"ג) מחוץ למחנה מושבו, מלמד שמושבו טמא. מכאן אמרו מצורע שישב תחת האילן וטהור עובר, נטמא הטהור. ואם טהור יושב תחת האילן ומצורע עובר, לא נטמא הטהור. וכן בבגד המנוגע ובאבן המנוגעת. ודוקא מצורע בימי חלוטו, אבל בימי ספרו דהיינו לאחר תגלחת וצפורים אינו מטמא

משניות מבוארות – קהתי

בלבד; וחומרתו ששנינו לעיל, שהוא מטמא משכב תחתון כעליון, היינו שכל אחד מן המצעות שהוא שוכב עליהן, בין המצע העליון שנוגע בו, ובין המצע התחתון שאינו נוגע בו, הרי הוא ראשון לטומאה, ומטמא אוכלים ומשקים. ובגמרא מבואר: שהוא מטמא משכב תחתון כעליון – כלומר משכב תחתון של בועל נידה דינו כמצע עליון של זב, כגון עשרה מצעות זה על גב זה, וכולם על גבי הזב, בין שנגע בהם הזב בין שלא נגע, הרי הם ראשון לטומאה, ומטמאים אוכלים ומשקים בלבד; ואף תחתונו של בועל נידה, היינו המצעות שמתחתיו, מטמאים אוכלים ומשקים ולא אדם וכלים. אבל משכב תחתון של זב, אפילו עשרה מצעות זה על גב זה והוא שוכב על העליון, כל המצעות שתחתיו טמאים, ומטמאים אדם וכלים; והוא הדין לזבה ולנידה וליולדת. **לְמַעְלָה מֵהֶן: זוּבוֹ שֶׁל זָב וְרֻקּוֹ וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו, וְדַם הַנִּדָּה, שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא** – באופן שווה, שבין אדם הנוגע בהם ובין הנושא אותם הריהו טמא ומטמא בגדים וכלים שנוגע בהם כל זמן שלא פירש מהטומאה (**עיין ויקרא טו, ב ואילך**), חוץ מאדם וכלי חרס שאינו מטמא אותם. אבל אבות הטומאה השנויים במשנה ב אינם מטמאים אדם במגע לטמא בגדים, כמו ששנינו שם. ובועל נידה, אף על פי שמטמא במגע ובמשא, אין הנוגע בו והנושאו מטמא בגדים (**הר"ש; הרא"ש**). ויש אומרים, שבועל נידה מטמא אף הוא במגע ובמשא גם לטומאת בגדים (**רש"י נידה לג, א; רמב"ם הל' מטמאי משכב ומושב ג, א; ועיין שם "משנה למלך"**), וחומרת זובו של זב ורוקו וכו' לגבי בועל נידה הוא, שהם מטמאים בכל שהם, ואילו בועל נידה אינו מטמא עד שאדם ישא את כולו (**פירוש המשניות להרמב"ם**). **לְמַעְלָה מֵהֶן: מֶרְכָּב** – דבר המשמש לרכיבה, **שֶׁהוּא מְטַמֵּא תַּחַת אֶבֶן מְסָמָא** – אבן גדולה וכבדה ששמים למשא על דבר ("מסמא" מלשון "שימה"); או שהיא אבן שומה על איזה דבר, כגון על גבי יתדות (**רש"י**); אפילו אבן כזאת מפסיקה בין הזב למרכב, ונמצא שאין הזב מכביד על המרכב, מכל מקום נטמא המרכב, וחוזר ומטמא לאדם שישב על האבן; **לְמַעְלָה מִן הַמֶּרְכָּב: מִשְׁכָּב** – דבר המשמש לשכיבה; שאף משכב הזב (והוא הדין מושב, היינו דבר המשמש לישיבה) מטמא תחת אבן מסמא; ועוד חמור הוא ממרכב, **שֶׁשָּׁוֶה מַגָּעוֹ לְמַשָּׂאוֹ** – שאף אדם הנוגע במשכב הזב טמא לטמא בגדים כמו הנושאו, כמו שנאמר בזב (**ויקרא טו, ה**): "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" וגו'. אבל הנוגע במרכב הזב אינו מטמא בגדים, שנאמר (**שם שם, ט**): "וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא. וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב, והנושא אותם (את המשכב או את המרכב) יכבס בגדיו", נמצא במשכב הזב בין הנוגע בו ובין הנושאו טעון כיבוס בגדים, ואילו במרכב הבדיל הכתוב בין הנוגע בו לנושאו, שבנוגע בו לא נאמר כיבוס בגדים. **לְמַעְלָה מִן הַמִּשְׁכָּב: הַזָּב, שֶׁהַזָּב עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב** – זב השוכב על דבר הראוי לשכיבה, עושה אותו משכב הזב, היינו אב הטומאה, **וְאֵין מִשְׁכָּב עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב** – אבל משכב הזב הנוגע במשכב שהוא טהור, אינו עושה אותו משכב הזב, אלא ראשון לטומאה, שנאמר (**ויקרא טו, ד**): "וכל משכב אשר ישכב עליו הזב יטמא" – זב עושה משכב ואין משכב עושה משכב.

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

לְמַעְלָה מִן הַזָּב: זָבָה – יש בטומאת הזבה (וכן בטומאת הנידה והיולדת), חומרה שאינה בטומאת הזב, **שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ** – טומאת שבעת ימים, שנאמר בבועל נידה (**ויקרא טו, כד**): "ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים", ונאמר גם בזבה (**שם שם, כה**): "כימי נדתה תהיה טמאה היא", ודרשו: "כימי נדתה תהיה טמאה" – מלמד הכתוב שמטמאה את בועלה כנידה; "טמאה היא" – היא מטמאה את בועלה, ואין הזב מטמא מה שהוא בועל, כלומר שאם הזב בועל טהורה אינו מטמאה אלא משום נוגע (עיין במפרשים, שיש גם בזב חומרות שאינן בזבה, ולא נקטה המשנה לשון "למעלה מן"... אלא לגבי אותה החומרה שהיא מפרטת; וכן בכל הדרגות השניות בפרקנו). **לְמַעְלָה מִן הַזָּבָה: מְצֹרָע** – יש במצורע חומרה שאינה בזבה, **שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּבִיאָה** – כשבא אל הבית הרי הוא מטמא כל מה שבבית, אף על פי שלא נגע בו, כמבואר במסכת נגעים (עיין במפרשים, שיש גם בזבה חומרות שאינן במצורע). **לְמַעְלָה מִן הַמְּצֹרָע: עֶצֶם כַּשְּׂעוֹרָה** – עצם של מת בשיעור שעורה, **שֶׁהוּא מְטַמֵּא טֻמְאַת**

מִן הַמִּצְרָע: עֵצֶם כַּשְּׁעוֹרָה, שֶׁהוּא מְטַמֵּא טֻמְאַת שִׁבְעָה. חָמוּר מִכֻּלָּם: הַמֵּת, שֶׁהוּא מְטַמֵּא בָּאֹהֶל, מַה שֶּׁאֵין כֻּלָּם מְטַמְּאִין.

ה עֶשֶׂר טֻמְאוֹת פּוֹרְשׁוֹת מִן הָאָדָם: מְחֻסַּר כִּפּוּרִים — אָסוּר בַּקֹּדֶשׁ, וּמֻתָּר בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעֲשֵׂר. חָזַר לִהְיוֹת טְבוּל יוֹם — אָסוּר בַּקֹּדֶשׁ וּבַתְּרוּמָה, וּמֻתָּר בַּמַּעֲשֵׂר. חָזַר לִהְיוֹת בַּעַל קֶרִי — אָסוּר בִּשְׁלָשְׁתָּן. חָזַר לִהְיוֹת בּוֹעֵל נִדָּה — מְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן. חָזַר לִהְיוֹת זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת — מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וּפָטוּר מִן הַקָּרְבָּן; רָאָה שָׁלֹשׁ — חַיָּב בַּקָּרְבָּן. חָזַר לִהְיוֹת מְצֹרָע מֻסְגָּר — מְטַמֵּא בְּבִיאָה, וּפָטוּר מִן

פירוש ברטנורא

בביאה ואינו מטמא משכב ומושב: **למעלה מן המצורע עצם כשעורה שהוא מטמא טומאת שבעה.** דכתיב (במדבר ל"א) וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם, כל טומאות שאתם מיטמאין במת לא יהיו פחותים משבעה. ואע"ג דמצורע חמור מעצם כשעורה, דמצורע מטמא כל אשר באוהל כשבא אל האוהל, ועצם כשעורה אינו מטמא באוהל מ"מ במעלה זו מיהא עצם כשעורה חמור שמטמא טומאת שבעה. וכן כל הני למעלה למעלה דחשיב לאו לכל מילי קאמר דחמור בשני מן הראשון, דהרבה מהן יש שיש חומרא בראשון שאינה בשני, אלא לאותה מעלה שהוא מונה בלבד קאמר שהשני חמור: **חמור מכולם מת.** יש מהן חמורים ממת, שזב וזבה עושים משכב ומושב ומטמאין באבן מסמא, ומת אינו עושה משכב ומושב ואינו מטמא באבן מסמא, ומכל מקום במעלה זו מת חמור מכולן שמטמא באוהל. ומה שמצורע ממטא בביאה אין טומאתו כטומאת אוהל, דאם הכנים ידו לבית המנוגע, טהור, ואפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו, טהור, דביאה במקצת לאו שמה ביאה. ואפילו מחיצה מצלת בבית שהמצורע שם, כדתנן בנגעים סוף פרק י"ג נכנס לבית הכנסת עושים לו מחיצה גבוה עשרה טפחים, נכנס ראשון ויוצא אחרון. וכל כהאי גוונא במת מטמא באוהל. אי נמי יש חילוק בין מצורע יושב למצורע עובר כדפרישנא לעיל, מה שאין כן במת:

ה עשר טומאות פורשות מן האדם. עשר מעלות זו למעלה מזו יש בטומאות הפורשות מן האדם: **מחוסר כפורים.** כגון מצורע מוחלט, וזב בעל שלש ראיות, וזבה, ויולדת, שטבלו והעריב שמשן, אסורין לאכול קדשים עד שיביאו כפרתן. ומותרין בתרומה: **חזר להיות טבול יום.** טמא שטבל ולא העריב שמשו: **אסור בקודש ובתרומה.** ופוסל אותם אם נגע בהם: **חזר להיות בעל קרי.** שיצאה ממנו שכבת זרע ולא טבל: **חזר להיות בועל נדה.** והא דלא תני חזר להיות טמא מת שהוא חמור מבעל קרי, דטמא מת אב הטומאה ובעל קרי אינו אלא ראשון, והדר לתני חזר להיות בועל נדה דחמור ממטמא מת שמטמא משכב התחתון כעליון. משום דהנך עשר טומאות פורשות מן האדם, וזו טומאת מגע היא: **משכב התחתון כעליון.** משכב התחתון של בועל נדה כעליונו של זב, מה עליונו של זב טמא לטמא אוכלים ומשקין אבל לא אדם וכלים, אף תחתונו של בועל נדה טמא לטמא אוכלים ומשקין לא אדם וכלים: **שראה שתי ראיות מטמא משכב ומושב.** וצריך לספור שבעה נקיים. דהכי תנן פרק קמא דמגילה (משנה ג') אין בין זב הרואה שתי ראיות לזב שראה שלש ראיות אלא קרבן: **וצריך ביאת מים חיים.** דכתיב בזב (ויקרא ט"ו) ורחץ בשרו במים חיים, אבל שאר כל הטמאים סגי להו במי מקוה: **חייב בקרבן.** האמור בפרשת מצורע גבי זב. וכל זמן שלא הביא קרבן הוי מחוסר כפורים: **מצורע מוסגר.** שמסגירו הכהן שבעת ימים לראות אם יוולדו בו סימני טומאה: **מטמא בביאה.** אם בא אל הבית נטמא כל אשר בבית: **ופטור מן הפריעה ומן הפרימה.** דלא אמרה תורה בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה

משניות מבוארות – קהתי

שִׁבְעָה – הנוגע בו או הנושאו טמא שבעת ימים; מה שאין כן מצורע וכל שאר אבות הטומאה שנימנו לעיל, שהנוגע בהם או הנושאם אינו טמא אלא עד הערב. **חָמוּר מִכֻּלָּם: הַמֵּת** – יש במת חומרה שאינה בכל אבות הטומאה, **שֶׁהוּא מְטַמֵּא בָּאֹהֶל** – אם האהיל אדם או כלי על המת, או שהאהיל המת על האדם או על הכלים, או שהיה המת עם האדם או עם הכלים תחת אוהל אחד, הרי אלו טמאים טומאת שבעה ימים, **מַה שֶּׁאֵין כֻּלָּם מְטַמְּאִין** – ואף על פי ששנינו לעיל שמצורע מטמא בביאה, מכל מקום טומאת אוהל במת חמורה מטומאת ביאה של מצורע, שכן במת יש שלושה מיני "אוהל", כמו שפרטנו למעלה, ואילו במצורע דווקא כשדבר אחר מאהיל עליו ועל הטהור, הריהו מטמאו (**"תפארת ישראל"; הגר"א**). ואף מקילים בטומאת אוהל של מצורע בכמה דברים, כמבואר במסכת נגעים (פרק יג), כגון המכניס ידו לאוהל המת הרי זה נטמא כולו, ואילו המכניס ידו לבית המנוגע טהור; וכן מבדילים בין מצורע יושב למצורע עובר, שאם מצורע יושב תחת אילן וטהור עובר, הרי זה נטמא; ואם טהור יושב ומצורע עובר, לא נטמא הטהור, מה שאין כן במת (**עיין במפרשים**).

באור משנה ה

עֶשֶׂר טֻמְאוֹת פּוֹרְשׁוֹת מִן הָאָדָם – עשר מעלות זו למעלה מזו יש בטומאות הפורשות מגוף האדם: **מְחֻסַּר כִּפּוּרִים** – כגון זב או מצורע שטבל לטהרתו והעריב שמשו ועדיין לא הביא קרבנו לכפרה, **אָסוּר בַּקֹּדֶשׁ** – באכילת קדשים, עד שיביא כפרתו, **וּמֻתָּר בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעֲשֵׂר** – שני, שאף מעשר שני אסור לאכול בטומאה; ברם, משטבל רשאי לאכלו מיד. אבל תרומה אינו רשאי אפילו ליגע בה עד לאחר שהעריב שמשו (**נגעים יד, ג**). **חָזַר לִהְיוֹת טְבוּל יוֹם** – נטמא וטבל, ועדיין לא העריב שמשו, **אָסוּר בַּקֹּדֶשׁ וּבַתְּרוּמָה** – ואפילו לנגוע בהם אסור, שאם נגע בהם, נפסלו לאכילה; **וּמֻתָּר בַּמַּעֲשֵׂר** – מותר באכילת מעשר שני, כיון שכבר טבל. **חָזַר לִהְיוֹת בַּעַל קֶרִי** – שאירעו מקרה לילה והוא טמא (**עיין דברים כג, יא**), **אָסוּר בִּשְׁלָשְׁתָּן** – בקודש ובתרומה ובמעשר שני. ברם מעשר ראשון דינו כחולין. **חָזַר לִהְיוֹת בּוֹעֵל נִדָּה** – והרי טומאתו על ידי הטומאה שפירשה ממנה, והוא כמותה, כמו שנאמר (**ויקרא טו, כד**): "ותהי נדתה עליו", **מְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן** – אפילו עשרה מצעות זה על גב זה טמא התחתון כמו העליון שהוא שוכב עליו, וכל אחד מהם ראשון לטומאה ומטמא אוכלים ומשקים, כמו שכבר בארנו במשנה ג (**עיין הביאור שם לפי הגמרא**); **חָזַר לִהְיוֹת זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת** – של זיבה ביום אחד או בשני ימים רצופים, **מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב** – שהמשכב או המושב שתחתיו, אף שלא נגע בהם, נעשים אב הטומאה, **וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים** – טבילה במים חיים, היינו במי מעיין, לטהרתו, כמו שנאמר (**ויקרא טו, יג**): "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכבס בגדיו, ורחץ בשרו במים חיים וטהר", **וּפָטוּר מִן הַקָּרְבָּן** – שכן בזב נאמר (**שם שם, יד**): "וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה... ועשה אותם הכהן אחד חטאת והאחד עולה", וזהו הנקרא: קרבן כפרתו; אבל זב שראה שתי ראיות בלבד פטור מלהביא קרבן, אלא מונה הוא שבעה ימים נקיים וטובל ביום השביעי במים חיים, ואוכל בקדשים לערב. **רָאָה שָׁלֹשׁ** – ראיות של זיבה ביום אחד או בשניים או בשלושה ימים רצופים, **חַיָּב בַּקָּרְבָּן** – לכפרתו, כפי הכתוב שהבאנו לעיל. **חָזַר לִהְיוֹת מְצֹרָע מֻסְגָּר** – שהסגירו הכהן שבעת ימים, לראות אם יוולדו סימני טומאה (**ויקרא יג, ד-ה**), **מְטַמֵּא בְּבִיאָה** – אל הבית; שאם בא אל הבית נטמא כל אשר בבית, **וּפָטוּר מִן הַפְּרִיעָה, וּמִן הַפְּרִימָה** – שכן מה שכתוב (**ויקרא יג, מה**): "והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו

הַפְּרִיעָה, וּמִן הַפְּרִימָה, וּמִן הַתִּגְלַחַת, וּמִן הַצִּפָּרִים; וְאִם הָיָה מֻחְלָט — חַיָּב בְּכֻלָּן. פֵּרֵשׁ מִמֶּנּוּ אֵבֶר שֶׁאֵין עָלָיו בָּשָׂר כָּרָאוּי — מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בָּאֹהֶל; וְאִם יֵשׁ עָלָיו בָּשָׂר כָּרָאוּי — מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבָאֹהֶל. שְׁעוּר בָּשָׂר כָּרָאוּי — כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד כְּדֵי לְהַקִּיפוֹ בְּחוּט עֵרֶב — יֶשׁ בּוֹ לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה.

פירוש ברטנורא

פרוע. אלא במצורע מוחלט: **ומן התגלחת ומן הצפרים.** דמוחלט שנתרפא מביא צפרים ומגלח את כל שערו, ומוסגר לא: **שאין עליו בשר כראוי.** כדמפרש בסיפא כדי להעלות ארוכה: **מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באוהל.** דבמגע כתיב (במדבר י"ט) [ועל] הנוגע בעצם, משמע בין יש בו בשר כראוי בין אין בו בשר כראוי. ובטומאת אוהל כתיב, או בעצם אדם או בקבר, ועצם אדם משמע עד שיהיה בו בשר וגידים ועצמות: **במקום אחד כדי להקיפו בחוט ערב.** שאם יחתוך הבשר שעל האבר לחוטים שיש בעביין כחוט ערב, שהוא יותר עב מחוט השתי כפלים, ויהיה בהן כדי להקיף את האבר, בידוע דבהכי הוא מעלה ארוכה. ואין הלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

פרומים וראשו יהיה פרוע", במצורע מוחלט נאמר, ולא במצורע מוסגר, **וּמִן הַתִּגְלַחַת, וּמִן הַצִּפָּרִים** – שאלו נאמרו במצורע מוחלט שנתרפא מצרעתו, ולא במצורע מוסגר שטהרו הכהן; **וְאִם הָיָה מֻחְלָט** – מצורע שטימאו הכהן באופן מוחלט, **חַיָּב בְּכֻלָּן** – בפריעה ובפרימה ובתגלחת ובצפרים, כמו שכבר הזכרנו לעיל. **פֵּרֵשׁ מִמֶּנּוּ אֵבֶר** – מן האדם החי, **שֶׁאֵין עָלָיו בָּשָׂר כָּרָאוּי** – כשיעור המבואר להלן, **מְטַמֵּא** – האבר – **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בָּאֹהֶל** – שבטומאת מגע נאמר (**במדבר יט, יח**): "ועל הנוגע בעצם", ומשמע בין יש עליו בשר כראוי ובין אין עליו בשר כראוי, ואילו בטומאת אוהל נאמר (**שם שם, טז**): "או בעצם אדם", שדרשו: זה אבר מן החי; ומכאן למדו: מה אדם בשר וגידים ועצמות, אף אבר מן החי עד שיהיה כברייתו בשר וגידים ועצמות (**ספרי**). ברם, אם אין עליו בשר כלל, אף במגע ובמשא אינו מטמא. **וְאִם יֵשׁ עָלָיו** – על האבר, **בָּשָׂר כָּרָאוּי** – כמפורש להלן, **מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבָאֹהֶל** – שדינו כמת, כפי הכתוב שכבר הבאנו לעיל. והרמב"ם מבאר הטעם, שנאמר (**שם**): "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת" – האבר שהפרידתו החרב מן החי הרי הוא כמת. וממה שנאמר בהמשך הכתוב: "או בעצם אדם" למד הרמב"ם, שאין אבר מן החי מטמא כמת אלא אם כן היה כברייתו, בשר וגידים ועצמות, כדרשת הספרי שהבאנו לעיל. **שְׁעוּר בָּשָׂר כָּרָאוּי** – שנזכר לעיל, היינו: **כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה** – כשיעור שיכול היה האבר לחיות ממנו ולהבריא, אילו היה מחובר באדם חי. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד כְּדֵי לְהַקִּיפוֹ בְּחוּט עֵרֶב** – שנשאר בשר במקום אחד, שאם ייחתך אותו הבשר לחוטים, שעביים כשיעור העובי של חוט הערב באריג (שהיה ידוע בימיהם), יהא בהם כדי להקיף את האבר, **יֶשׁ בּוֹ** – באותו בשר, **לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה** – והוא שיעור בשר כראוי, ששנינו לעיל. ואין הלכה כרבי יהודה.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה ושלושים לעומר עמ' ב

1 **זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו,** לבן לא זכה לכך, והפסיד עשרה בנים כנגד
2 עשר אצבעותיו, **וְאַף עַל פִּי כֵן, יָצְאוּ** אותם עשרה שהפסיד
3 **מִבְּנְיָמִין אֶחָיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ** של יוסף, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי**
4 **בִנְיָמִין, בֶּלַע וָבֶכֶר וַאַשְׁבֵּל** גרא ונעמן אחי וראש מופים וחופים
5 וארד וגו'", 'בֶּלַע' שֶׁנִּבְלַע יוסף בֵּין הָאוּמּוֹת, 'וָבֶכֶר' בְּכוֹר לְאִמּוֹ
6 הָיָה, 'וְאַשְׁבֵּל' שֶׁשְּׁבָאוֹ אֵל, 'גֵּרָא' שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיּוֹת – בארץ נכריה,
7 'וְנַעֲמָן' שְׁנָעִים בְּיוֹתֵר, 'אֵחִי' 'רֹאשׁ' אָחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא,
8 'מוּפִים' 'וְחוּפִים' הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ,
9 'וָאָרֶד' שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, אִיכָּא דְּאָמְרִי, 'וָאָרֶד' שֶׁפָּנִיו
10 דּוֹמִין לְוָרֶד.
11 **אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה**
12 **לְיוֹסֵף, 'וּבְלִעֲדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְגוּ'", שהשליטו על ארץ**
13 מצרים, **אָמְרוּ אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה** – חכמים החוזים בכוכבים ויודעים
14 חכמת המזלות, לפרעה, **וכי עֶבֶד שֶׁלְּקָחוּ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף –**
15 שבמחיר נמוך כזה מכרו את יוסף לישמעאלים, **תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ.**
16 **אָמַר לָהֶן** פרעה, **גְּנוּבֵי** – גווני **מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ,** בחכמה וגבורה
17 ויופי. **אָמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן** שראוי למלוכה, **יְהֵא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן,**
18 **בָּא גַּבְרִיאֵל, וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן, לֹא הָיָה קָנְמַר** – לא עלה ביד
19 יוסף ללמדם, **הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,**
20 **וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר, "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ** – ששם הקב"ה אות משמו,
21 בשמו של יוסף, עדות ליוסף שלא חטא, **בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם,**
22 **(שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע)",** שבתחילה לא ידע להבין שפות, **וּלְמָחָר,**
23 **כָּל לְשׁוֹנָא דְּאִישְׁתָּעֵי** – שסיפר **פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהֲדַר לֵיהּ** – בכל
24 לשון שפרעה דבר עמו, **החזיר לו תשובה באותו לשון. אִישְׁתָּעֵי**
25 סיפר **אִיהוּ** – יוסף **בְּלִשּׁוֹן הַקֹּדֶשׁ** אל פרעה, **לֹא הֲוָה קָא יָדַע** פרעה
26 **מַאי הֲוָה אָמַר, אָמַר לֵיהּ** פרעה ליוסף **אַגְּמְרִי** – למדני שפה זו,
27 **אַגְּמְרֵיהּ** – למדו יוסף לשון הקדש, **וְלֹא גְּמַר** – לא עלה ביד פרעה
28 ללומדה, **אָמַר לֵיהּ** ליוסף, **אִישְׁתַּבַּע לִי, דְּלֹא מְגַלֵּית** – הישבע לי
29 שלא תגלה שאתה יודע לשון שאינני מכירה, **אִישְׁתַּבַּע לוֹ** – נשבע
30 לו יוסף.
31 לאחר מכן, כשמת יעקב, ובא יוסף לבקש מפרעה שיניח לו לקיים מה
32 שנשבע לאביו, לקברו בארץ ישראל במערת המכפלה, **כִּי אָמַר לֵיהּ**
33 יוסף לפרעה, **"אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר,** בקברי אשר כריתי לי בארץ
34 כנען שמה תקברני". **אָמַר לֵיהּ** פרעה ליוסף, **זִיל אִיתְּשִׁיל אַשְׁבּוּעֲיָיתָךְ**
35 – לך והשאל אצל החכמים על שבועתך, והתר אותה. **אָמַר לֵיהּ**
36 יוסף לפרעה, **וְאֵיתְּשֵׁלִי נַמִּי אַדִּידָךְ** – אם כן, אשאל גם על שלך,
37 שנשבעתי לך שלא אגלה שאני מכיר לשון הקדש, שאינך מכירה.
38 ולכך, **וְאַף עַל גַּב דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ** לפרעה, ולא רצה בכך שיעלה
39 יוסף לקבור את אביו, בעל כרחו **אָמַר לֵיהּ** פרעה ליוסף, **'עֲלֵה**
40 **וּקְבוֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֲךָ'.**
41 חוזרת הגמרא לפרש את המימרא דלעיל, שיהודה קידש שם שמים
42 בפרהסיא, מבארת הגמרא, **יְהוּדָה מַאי הִיא** – מהו קידוש השם
43 שהיה בו, **דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם,**
44 **הָיוּ שִׁבְטִים מְנַצְּחִים** – מריבים **זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד**
45 **תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קָפַץ**

עין יעקב - מסכת שבת

רש"י

לִדְבַר הֲלָכָה. צָרִיךְ לִפְתּוֹחַ בְּמִילֵי דִּבְדִיחוּתָא בְּרֵישָׁא: לַחֲלוֹם טוֹב. אִם בָּא לִישֹׁן מִתּוֹךְ שִׂמְחָה – מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם טוֹב: נוֹטְפוֹת מַר. מְרִירוּת, מֵחֲמַת אֵימָה: וּבָדְחִי רַבָּנָן. נִפְתָּח לִבָּם מֵחֲמַת הַשִּׂמְחָה:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ל עמוד ב. **אָמַר רַב יְהוּדָה, וְכֵן לִדְבַר הֲלָכָה** – כשבא ללמוד דבר הלכה, צריך לפתוח בדבר שמחה.

אָמַר רָבָא, וְכֵן לַחֲלוֹם טוֹב – אם ילך לישן מתוך שמחה, יראו לו חלומות טובים.

הגמרא מקשה על רב יהודה: **אִינִי** – האם כך הוא, שצריך להקדים דבר שמחה לדבר הלכה, **וְהָאָמַר רַב גִּידַל אָמַר רַב, כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ וְאֵין שִׂפְתוֹתָיו נוֹטְפוֹת מַר** – מרירות מרוב אימה, **תִּכְוֶינָּה** [–מלשון כויה], **שֶׁנֶּאֱמַר** (שיר השירים ה יג) **'שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר', אַל תִּקְרֵי 'מוֹר עוֹבֵר', אֶלָּא 'מַר עוֹבֵר', וכן אַל תִּקְרֵי 'שׁוֹשַׁנִּים' אֶלָּא 'שֶׁשּׁוֹנִים'** מלשון שינון, הרי שהלימוד צריך להיות מתוך אימה, ואינו יכול להיות ביחד עם שמחה כאחת.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – דברי רב יהודה שאמר שצריך להקדים דבר שמחה ללימוד, הוא **בְּרַבָּה** – ברב המלמד, **וְהָא** – ומה שאמר רב שצריך לשבת באימה, היינו **בְּתַלְמִיד** היושב לפני רבו. תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, **הָא וְהָא בְּרַבָּה** – שתי השמועות אמורות לגבי הרב המלמד לאחרים, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא** – זה ששנה שצריך לפתוח בדברי שמחה, מדבר **מִקַּמֵּי דְּלִפְתַּח** – קודם שיפתח בלימודו, שעל ידי השמחה נפתח לב התלמידים. **הָא** – זה ששנה שצריך הלימוד להיות באימה, מדבר **לְבָתַר דְּפָתַח** – לאחר שהתחיל לשנות לתלמידים, שצריך שיהיה באימה. **כִּי הָא דְּרַבָּה** – כמנהגו של רבה, **מִקַּמֵּי דְּפָתַח לְהוּ לְרַבָּנָן** – קודם שפתח והתחיל לשנות לחכמים, **אָמַר מִילְּתָא דִּבְדִיחוּתָא** – דבר המשמח, **וּבָדְחִי רַבָּנָן** – ונפתח לב החכמים מחמת השמחה, **לַסּוֹף** – לאחר מכן, **יָתִיב בְּאֵימְתָא וּפָתַח בִּשְׁמַעְתָּא** – ישב באימה ופתח בשמועתו.

הגמרא ממשיכה בענין ספריו של שלמה המלך: **וְאַף סֵפֶר מִשְׁלֵי בִּקְּשׁוּ** חכמים **לִגְנוֹז**, מפני **שֶׁהָיוּ דְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, וּמִפְּנֵי מָה לֹא גְּנָזוּהוּ, אָמְרִי** – אמרו החכמים, **סֵפֶר קֹהֶלֶת, לָאו עֵינְינַן וְאַשְׁכְּחִינַן טַעְמָא** – האם לא עיינו בדבריו ומצאנו טעמים ליישב הסתירות, **הָכָא נַמִּי** – גם בספר משלי, **לִיעַיְינַן** – נעיין וניישב הסתירות שבו.

מבררת הגמרא: **וּמַאי** [–ואלו] **דְּבָרָיו** של ספר משלי **סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה.** מבארת הגמרא: **כְּתִיב** (שם כו ד) **'אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ'** – אל תשיב לכסיל על דברי שטותו. **וּכְתִיב** בפסוק שלאחריו **'עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ'.**

הגמרא מיישבת את הסתירה: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שנאמר להשיבו, הוא **בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** שאם לא תשיב לו יראה הדבר כמו שהנך מסכים לדעתו הכוזבת. **הָא** – מה שנאמר שאין להשיבו, הוא כשדברי שטותו הם **בְּמִילֵי דְּעָלְמָא** – בדברי העולם, שבא עמך בדברי ריב ומצה, שאם תשיב לו על דברי ריבו יאמרו שאף אתה כמותו, שהרי אין דרכם של חכמים להתקוטט ביניהם.

הגמרא מביאה דוגמא לכך שאין להשיב על דברי שטות במילי דעלמא: **כִּי הָא דְּהַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי** – כאותו מעשה, באותו אדם שבא לפני רבי, **אָמַר לֵיהּ** – אמר לו לרבי, **אִשְׁתְּךָ אִשְׁתִּי,** שזנתה עמי, **וּבְנֶיךָ בָּנַי,** שנולדו ממעשה זה. **אָמַר לֵיהּ** – אמר לו רבי, שמא **רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן,** ונתן לו רבי כוס יין, **שָׁתָה, וּפָקַע** – ומת. הרי שלא ענהו רבי על דברי שטותו, ורק גרם למיתתו.

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמ' א

יַיִן וּלְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא, והכוונה שהמומר לעבודת כוכבים
או לחלל שבת, אף שהוא מומר לדבר אחד, אין מקבלים ממנו
קרבן.
מוכיחה הגמרא: **אַלְמָא** – הרי מוכח מדברי הברייתא בסיפא,
שמומָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֲוָה מוּתָּר לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, ויש לפסול
את שחיטתו כמומר לכל התורה, **וּתְיוּבְתָּא דְּרַב עָנָן** שהכשיר את
שחיטתו, **תְּיוּבְתָּא**.
הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא לעיל. שנינו בברייתא: 'מכם'
להוציא את המומר. מקשה הגמרא: **וְכִי הָא** – דין זה **מֵהֲכָא נַפְקָא**
– מפסוק זה נלמד, הלא **מֵהָתָם נַפְקָא** – מפסוק אחר הוא נלמד,

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' א

נָפַק – יצא **רַבִּי זֵירָא** לברר דין זה, **דַּק** – דקדק במשניות
ובברייתות, **וְאַשְׁכַּח** – ומצא שאכן לא גזרו חכמים על תערובת
דמאי. **(דתנן)** [**דְּתַנְיָא**] בתוספתא (דמאי פ"א הי"ח), חבר **הַלּוֹקֵחַ יַיִן**
מעם הארץ על מנת **לָתֵת לְתוֹךְ הַמּוּרְיָים** – שומן דגים, **אוֹ לְתוֹךְ**
הָאַלּוּנִתִּית – משקה העשוי ממים ויין ושמן אפרסמון, או שלוקח
ממנו **כַּרְשִׁינִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן טָחִינִין** – מאכל של כרשינים ותבלין
מעורבים, או **עֲדָשִׁים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן רְסִיסִין** – מאכל העשוי מעדשים
ותבלין מעורבים, **חַיָּיב** לעשר אותם **מָשׁוּם** תקנת **דְּמַאי**, באופן
שלקח סתם מעם הארץ, **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** שחייב לעשר אותם
מָשׁוּם וַדַּאי – כשאמר לו המוכר בפירוש 'לא הפרשתי מהם'. ואף
שכל הדברים הללו סופם להתערב בדברים אחרים [שאינם
חייבים במעשר], הואיל ובאו לידו של החבר מידו של העם הארץ
כשהם בעינם ולא בתערובת, חייב לעשרם. **וְהֵן עַצְמָן** – מאכלים
אלו אם נקנו מעם הארץ כשהם כבר מעורבים, **מוּתָּרִין** באכילה
ואין צריך לעשרם, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן** הגיעו לידו כשהם כבר **תַּעֲרוֹבֶת**. הרי
מפורש במשנה שלא גזרו חכמים על דמאי כשהוא בתערובת,
ואם כן לא נכשל רב אסי בשום איסור.
מקשה הגמרא: **וְכִי לֹא גָּזְרוּ** חכמים **עַל תַּעֲרוֹבֶת דְּמַאי** שחייבת
במעשר, **וְהָתְנְיָא, הַנּוֹתֵן לִשְׁכֶנְתּוֹ** שהיא אשת עם הארץ, **עִיסָּה**
לָאֲפוֹת בשבילו, ונתן לה שאור להתפחת העיסה, **וְכֵן** אם מסר לה
קְדֵירָה לְבַשֵּׁל בשבילו, ונתן לה את התבלין לצורך התבשיל, **אֵינוֹ**
חוֹשֵׁשׁ לְשָׁאוֹר וְתַבְלִין שֶׁבָּהּ לֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר,
כלומר אינו צריך לחשוש שהחליפה את השאור או את התבלין
ונתנה שאור ותבלין אחרים משלה שאסורים משום שביעית או
שלא הפרישה מהם מעשר, משום שעמי הארץ אינם חשודים על
הגזל. **וְאִם אָמַר לָהּ עֲשִׂי לִי** את העיסה או את התבשיל **מִשֶּׁלִּיכִי**,
כלומר את השאור או את התבלין תתני משלך, **חוֹשֵׁשׁ לְשָׁאוֹר**
וְתַבְלִין שֶׁבָּהּ מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וּמִשּׁוּם מַעֲשֵׂר, וצריך להפריש מעשר
משום תקנת דמאי, ואף על פי שהדמאי מגיע לידו כשהוא כבר
מעורב. הרי מוכח מכאן שגזרו על תערובת דמאי, וסותרת
ברייתא זו את הברייתא הקודמת שאמרה שחכמים לא גזרו על
תערובת דמאי.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם דְּכֵיוָן דְּקָאָמַר לָהּ עֲשִׂי לִי מִשֶּׁלִּיכִי**,
שתיקח את השאור והתבלין משלה, ועשתה את הדבר
בשליחותו, הרי זה **כְּמַאן דְּעָרִיב בְּיָדַיִם דְּמֵי**, כאילו הוא לקח ממנה
דמאי בעין ועירבו בעיסה או בקדירה, ובאופן כזה גזרו. אך אם
התערובת נעשתה ברשות העם הארץ, יש לומר שבאופן כזה לא
גזרו על הדמאי.
תירוץ נוסף: **רַפְרַם אָמַר, שַׁאנִי שְׂאוֹר וְתַבְלִין דְּלִטְעָמָא עָבִיד** – שהם
ניתנים במאכל לצורך טעם, ודבר שנותן **טַעְמָא** ומתקן את כל
המאכל, הרי הוא נחשב עיקר המאכל, **וּלֹא בָטֵיל**, ולכך אין זה
נחשב תערובת דמאי, אלא מאכל שעיקרו דמאי וחייב במעשר.
אבל יין בביצים או במורייס, וכן שאר הדברים שנשנו בברייתא
הראשונה, אינם עיקר המאכל, והרי הם בטלים בתערובת, ולכן
לא חייבוהו חכמים להפריש מהם מעשר, כאמור לעיל.
בברייתא האחרונה שנינו שכאשר החבר נותן לשכנתו אשת עם
הארץ את כל הדברים הנצרכים לעיסה ולקדירה אין חוששים
שמא החליפה אותם באחרים. מקשה הגמרא: **וּלְחַלּוּפֵי לֹא חַיְישִׁינָן**
– וכי אין חוששים שאשת עם הארץ תחליף [ותטול את שלו ותתן
את שלה], **וְהָתְנַן** במסכת דמאי (פ"ג מ"ו), חבר **הַנּוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ** עיסה
לאפות, **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ, וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי**
שֶׁהִיא חֲשׁוּדָה שתהא **מַחֲלֶפֶת** את הלחם **הַמִּתְקַלְקֵל** באפיה בלחם
טוב משלה, ולכך חייב לעשר לפני שנותן לה, כדי שאם תחליפנו
לא יתן לפניה מכשול, ואף חייב לעשר את שהוא נוטל ממנה
שמא החליפה והרי זה דמאי. הרי שחוששים להחלפה.
מתרצת הגמרא: אין עם הארץ חשוד על הגזל, ולכן באדם זר
כגון הנותן לשכנתו אין חוששים להחלפה, אך **הָתָם** – בנותן
לחמותו שונה הדבר, **(כדתניא)** [**כְּדְתַנְיָא**] **טַעְמָא** – כמפורש
במשנה עצמה את טעם החשש, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, רוֹצֶה הִיא** –
החמות **בְּתַקָּנַת** [–בטובת] **בִּתָּהּ, וּבוֹשָׁה מֵחֲתָנָהּ** לתת לו לחם
מקולקל. ובאופן כזה שמחליפה מתוך כוונה טובה אכן חשודה
היא להחליף, אך כאשר מדובר באדם שאין דעתה להחליף כדי
להיטיב לו, אף להרע אינה חשודה להחליף.

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' א

עומדת לאכילה, וחיתוך הבשר מתקנה לכך, והרי זה הנאה
האסורה.
אָמַר רָבָא, פְּעָמִים שֶׁהַשּׁוֹחֵט אָסוּר לשחוט בסכין של עבודה זרה,
כגון **בְּבַהֲמָה מְסוּכֶּנֶת**, שאם לא ישחטנה תמות, והרי הוא מתקן
בשחיטה זו. **וּפְעָמִים שֶׁמְּחַתֵּךְ** בשר **מוּתָּר** להשתמש בה, כגון
בְּאַטְמֵי דְּקַיְימָן לְקוּרְבָּנָא – בנתחים טובים כגון ירך וכתף וחזה,
העומדים לשלחם כדורון לאדם חשוב בשלמותם, ועל ידי
חיתוכם מפסידים.
מקשה הגמרא: איך מותר לחתוך הנתחים בסכין של עבודה זרה
באופן שהוא מקלקל, **וְתֵיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם שַׁמְנוּנִית דְּאִיסּוּרָא** – הלא
לכאורה יש לאסור משום שומן הנבילות הבלוע בסכין זו, שהרי
היא חוזרת ופולטת האיסור בבשר.

ומכאן דרשו חכמים שלגבי טומאות המת, **חֶרֶב הֲרֵי הוּא בְּחָלָל** – כלי מתכת שנגע במת נעשה אבי אבות הטומאה כמת עצמו, ואם נגע באדם שנגע במת נעשה הכלי אב הטומאה כדין טמא מת עצמו, וכיון שהשוחט שנגע במת **אַב הַטּוּמְאָה הוּא**, אם כן, **לְטַמֵּייהּ לְסַכִּין** – שיטמא השוחט את הסכין להיות אב הטומאה כמותו, **וְאָזֵל סַכִּין וְטַמֵּיתֵיהּ** – ויטמא **לְכָשֵׁר** להיות ראשון לטומאה. ואם כן, מה תועיל שחיטתו בסכין ארוכה וזהירותו שלא לגעת בבשר, סוף סוף יטמא הבשר על ידי הסכין.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** מדובר **דְּאִיטַּמֵּי** השוחט **בְּשֶׁרֵץ**, שהוא אב הטומאה, ונעשה השוחט ראשון, ואינו מטמא את הסכין, שהרי אין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה.

תירוץ נוסף: **וְאִי בְּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם דְּאִיטַּמֵּי** השוחט **בְּמֵת, וּכְגוֹן שֶׁבְּדַק קְרוּמִית שֶׁל קָנֶה** [–צלע של קנה יבש וחדוד] וראה שהיא ללא פגימות, **וְשָׁחַט בָּהּ**, והיא כשירה לשחיטה **כִּדְתַנְיָא** בברייתא, **בַּכֹּל שׁוֹחֲטִים בֵּין בְּצוּר** [–אבן מחודדת] **בֵּין בְּזְכוּכִית בֵּין בְּקְרוּמִית שֶׁל קָנֶה**, וקרומית של קנה אינה מקבלת טומאה, מכיון שהיא 'פשוטי כלי עץ', דהיינו כלי עץ שאין לו בית קיבול, ומאחר שלא נטמאה הסכין אף הבשר טהור כשנזהר השוחט מליגע בו.

לאחר שסיימה הגמרא לברר את דברי רבה בר עולא, היא מביאה פירושים נוספים לדברי המשנה: **אַבָּיֵי אָמַר** פירוש שני בדברי המשנה, **הָכִי קָתָנֵי** – כך יתפרשו הלשונות לכתחילה ודיעבד שבמשנתינו, 'הַכֹּל שׁוֹחֲטִין' לכתחילה, **וּבא** לרבות **אֲפִילּוּ כּוּתִי**, מכיון שהכותים החזיקו במצות שחיטה ומקיימים אותה. **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמותר ליתן לכותי לשחוט לכתחילה, דווקא **כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו** ומשגיח על השחיטה מתחילתה עד סופה, **אֲבָל** כאשר הישראל אינו עומד עליו כל שעת השחיטה אלא רק **יוֹצֵא וְנִכְנָס, לֹא יִשְׁחוֹט** הכותי לכתחילה. ואף שלעצמם החזיקו הכותים במצות שחיטה, אינם נזהרים שלא להכשיל אחרים באכילת נבילות. **וְבִדִיעֲבַד אִם שָׁחַט** הכותי ללא השגחה, **חוֹתֵךְ** הישראל **כַּזַּיִת בָּשָׂר** מן הבהמה ששחט הכותי **וְנוֹתֵן לוֹ** לאכול, **מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ** [וזהו פירוש שחיטה, ומכיון שאכל מוכח ששחט כהלכה [וזהו פירוש לשון הדיעבד 'ושחיטתן כשירה' שבמשנתינו, שבדיעבד יכול לסמוך על בדיקה זו], אך אם **לֹא אֲכָלוֹ, אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ**. ופירוש המשך לשון משנתינו כך, 'חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן', **דַּאֲפִילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לֹא** מכשירים את שחיטתם, מפני שחרשים **שֶׁמָּא יִשְׁחוּ, שֶׁמָּא יִדְרְסוּ, וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ**, ויפסלו את השחיטה.

מבררת הגמרא איך יתפרשו סוף דברי המשנה לפי אביי: 'וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ ואחרים רואין אותן שחיטתן כשירה', **אַהַיָּיא** – על מי הולך דין זה, **אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן** לחוד, **עֲלֵהּ קָאֵי** – הלא עליהם דיבר התנא מקודם, ומדוע אמר 'וכולן' שמשמעו, שמדבר על שוחטים נוספים, 'וְאִם שָׁחֲטוּ ואחרים רואין אותן שחיטתן כשירה' **מִבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך לומר. **אֶלָּא** בהכרח נפרש שהוראה זו מוסבת גם **אַכּוּתִי** הנזכר ברישא, **הָא אָמְרִתְּ כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו שָׁחִיט אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה**, וכאן המשנה אומרת 'וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטתן כשירה' בלשון דיעבד. מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן לאביי קשה מדוע נקט התנא לשון 'וכולן', כיון שבהכרח הדין מוסב רק כשירה כשאחרים עומדים על גביהם רק בדיעבד.

רבא מסכים עם אביי ש'הכל שוחטין' בא לרבות כותי, אך מקשה על דין 'יוצא ונכנס': **אָמַר רָבָא, וְכאשר הישראל יוֹצֵא וְנִכְנָס, האם לְכַתְּחִלָּה לֹא** ישחוט הכותי, שאין סומכים על השגחה זו, **וְהָתְנַן** – והלא שנינו (ע"ז סט.), **הַמַּנִּיחַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּחֲנוּתוֹ** של יין, **וְיִשְׂרָאֵל יוֹצֵא וְנִכְנָס** בחנות, היין **מוּתָּר**. מפני שהגוי מפחד בכל רגע שמא הישראל יכנס ויראנו, ויש לסמוך שלא נגע ביין ולא ניסכו לעבודה זרה. ומזה יש ללמוד להתיר גם שחיטת כותי כשישראל יוצא ונכנס.

דוחה הגמרא: **הָתָם מִי קָתָנֵי 'מַנִּיחַ'**, שמשמעו שלכתחילה מותר להניח גוי להתייחד עם יין כשישראל יוצא ונכנס, **'הַמַּנִּיחַ' קָתָנֵי**, שמשמעו שרק אם עבר והניח אזי **בְּדִיעֲבַד** יש להתיר היין, ואין להביא ראיה מכאן שמותר לסמוך על השגחת 'יוצא ונכנס' לכתחילה.

מוכיח רבא ממשנה אחרת: **אֶלָּא מֵהָכָא**, שנינו (שם סא.), **אֵין הַשּׁוֹמֵר** את היין **צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצֵא וְנִכְנָס מוּתָּר**, ולשון 'אין צריך' בודאי משמעותו לכתחילה, ומוכח ממשנה זו שיש לסמוך על השגחת 'יוצא ונכנס' לכתחילה.

כיון שהוכיח רבא שגם בישראל יוצא ונכנס מותר לכתחילה למסור לכותי לשחוט, נצרך הוא לפרש את משנתינו באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא** פירוש שלישי בדברי משנתינו, **הָכִי קָתָנֵי** – זהו פירוש לשון לכתחילה ודיעבד שבמשנתינו, 'הַכֹּל שׁוֹחֲטִין' לכתחילה, **וַאֲפִילּוּ כּוּתִי, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל יוֹצֵא וְנִכְנָס, אֲבָל** בדיעבד כאשר הישראל **בָּא וּמְצָאוֹ** לכותי **שֶׁשָּׁחַט** ללא השגחה של ישראל, **חוֹתֵךְ כַּזַּיִת בָּשָׂר** מן הבהמה שהכותי שחט **וְנוֹתֵן לוֹ** לאכול, אם **אֲכָלוֹ, מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ** [וזהו פירוש 'ושחיטתן כשירה' בדיעבד, שיכול לסמוך על בדיקה זו], ואם **לֹא אֲכָלוֹ, אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ**. ופירוש המשך המשנה, 'חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן', **דַּאֲפִילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לֹא** נתיר את שחיטתם, והטעם **שֶׁמָּא יִשְׁחוּ וְשֶׁמָּא יִדְרְסוּ וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ**.

הגמרא מבררת איך יתפרשו סוף דברי המשנה לדברי רבא: 'וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ ואחרים רואין אותן שחיטתן כשירה', **אַהַיָּיא** – על מי מוסבת הוראה זו, **אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן** לחוד, **עֲלֵהּ קָאֵי** – הלא עליהם דיבר התנא מקודם, **'וְאִם שָׁחֲטוּ' מִבָּעֵי לֵיהּ** לומר, ומדוע אמר התנא 'וכולן', **אֶלָּא** בהכרח נפרש הוראה זו גם **אַכּוּתִי** הנזכר ברישא, **הָא אָמְרִתְּ אֲפִילּוּ יוֹצֵא וְנִכְנָס שָׁחִיט לְכַתְּחִלָּה**, וכל שכן אם עומד על גביו, וכאן שנינו 'וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטתן כשירה' שמשמע שאפילו עומד על גביו אינו מותר אלא בדיעבד. מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן גם לפי דברי רבא קשה מדוע נקט התנא לשון 'וכולן', כיון שבהכרח הדין מוסב רק על חרש שוטה וקטן, ששחיטתן כשירה באחרים עומדים על גביהם רק בדיעבד.

הגמרא מביאה פירוש רביעי למשנתינו: **רַב אַשֵּׁי אָמַר, הָכִי קָתָנֵי** – זהו פירוש משנתינו, **'הַכֹּל שׁוֹחֲטִין'** לכתחילה, **וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מוּמָר** – יהודי שהמיר את דתו ורגיל לעבור על מצות התורה. מבררת הגמרא: **מוּמָר לְמַאי** – לאיזו מצוה הוא מומר. משיבה הגמרא: **לֶאֱכוֹל נְבֵילוֹת לְתֵיאָבוֹן** – שכאשר רוצה לאכול בשר ואינו מוצא בשר שחוטה, אוכל נבילה, אך כשיש לו אפשרות לאכול שחוטה נמנע מאכילת נבילה, וכן כשבא לשחוט ואין לו אלא סכין פגומה, אינו טורח לחזר אחר סכין אחרת, אך כשיש בידו סכין בדוקה מפגימות, הוא מקפיד לשחוט כדין, וחידשה משנתינו שניתן לסמוך לכתחילה על שחיטתו של מומר זה ללא השגחה, **וּכְדְרָבָא** – וכפי שהורה רבא, **דְּאָמַר רָבָא, יִשְׂרָאֵל מוּמָר הָאוֹכֵל נְבֵילוֹת לְתֵיאָבוֹן,**

השם יתברך יצליחם גם הם להגדיל תורה ולהאדירה בהתפתחות בית-הספר, ובוודאי זה הצינור והכלי להצלחה בענייניהם הפרטיים
ממכתב ד' אייר, תשי"ט

רש"י

חרב הרי הוא כחלל — טומאות של מת הראויות לטמא כלי, כגון מת והנוגע בו, דהוי מידהא אב הטומאה, אם נגע בהם מתכות — נעשה כיוצא בו, ואם נגע במת — הוי אבי אבות [הטומאה], ואם בטמא מת נגע — הוי אב. אבל ראשון ושני אין מטמאין כלים. והאי סכין נעשה אב. והאי "חרב הרי הוא כחלל" הכא לא איצטריך, דבלאו הכי נמי מצי מטמא בשר, דגברא הוי אב הטומאה, וסכין ראשון, ובשר שני. אלא רבותא קאמר, דאפילו ראשון הוי האי בשר. **דאיטמי בשרץ** — דהוי האי גברא ראשון, ולא מטמא הסכין, שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה. דלא מצינו בתורה דמקבל טומאה מראשון ושני אלא אוכל ומשקה, כדכתיב (ויקרא יא): "כל אשר בתוכו יטמא", וסמיך ליה: "מכל האוכל אשר יאכל" — אוכלים ומשקים מיטמאים מאויר כלי חרס, שהוא ראשון ועושה למה שבתוכו שני, ואין כלי מיטמא מאויר כלי חרס, שאם היה כלי נתון בתוכו ונטמא החיצון — השני טהור, והכי מפרש בשלהי פירקין [דף ב,ב]. **קרומית של קנה** — פשוטי כלי עץ, ולא מקבלי טומאה. **אביי** — מהדר לתרוצי לבתחלה ודיעבד דמתניתין. **ואפילו כותי** — מוסרין לו בהמה לבתחלה לשחוט, דמצוה שהחזיקו בה היא. אבל ישראל יוצא ונכנס — לא ימסור לו לשחוט. דאף על גב דהוחזקו בה לעצמם — אין מקפידין אם יאכלו ישראל נבילות, דלית להו "לפני עור לא תתן מכשול" (שם יט), אלא כמשמעו, שלא יתן אבן בדרך עור להפילו. **אכלו מותר לאכול** — דהא לעצמו זהיר בה, והיינו דיעבד דמתניתין. **חוץ מחרש שוטה וקטן דאפילו דיעבד נמי לא** — דהא אדיעבד קיימינן. **שמא ישהו** — לקמן מפרש אמאי נקט לשון עתיד. **אפילו לכתחלה** — והכא קתני באחרים רואין אותם "ששחטו", דיעבד! **אמר רבא** — והיכא דישראל יוצא ונכנס לא ימסור לכותי לכתחלה? בתמיה. **והא תנן** — בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה, דאף על פי שישראל יוצא ונכנס — מותר. אלמא, מסתפי גוי דלמא אתי ישראל ולא נגע, הכא נמי מסתפי: השתא אתי וחזי ליה! **מי קתני** — מניח אדם גוי בחנותו ויוצא ונכנס, דמשמע לכתחלה? **אין השומר** — את היין. **צריך שיהא יושב ומשמר כו'** — רישא אסיפא לא תקשי, דלא זו אף זו קתני, כלומר, לא בדיעבד דווקא, אלא אפילו לכתחלה. **רב אשי אמר** — גרס. **לתיאבון** — כי לא משכח היתר — אביל נבילות. ומאחר שהסכין בדוקה ונתונה בידו — שחיט שפיר, דכל כמה דמצי למיכל היתירא לא אביל איסורא. וכי אין לו סכין בדוק — לא טרח להדורי בתר סכין יפה, אם זו פגומה.

נמצאת

חָרֵב הֲרֵי הוּא כְּחָלָל, אָב הַטּוּמְאָה הוּא, לְטַמְּיֵהּ לַסַּכִּין, וַאֲזַל סַכִּין וּטְמִיתֵיהּ לַבָּשָׂר! - אֶלָּא דְּאִיטַּמֵּי בְּשַׂרְץ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם דְּאִיטַּמֵּי בְּמֵת, וּכְגוֹן שֶׁבָּדַק קְרוּמִית שֶׁל קָנֶה וְשָׁחַט בָּהּ; דְּתַנְיָא, בַּכֹּל שׁוֹחֲטִים: בֵּין בְּצוֹר, בֵּין בִּזְכוּכִית, בֵּין בִּקְרוּמִית שֶׁל קָנֶה. אַבַּיֵּי אָמַר, הָכִי קָתָנֵי: הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וַאֲפִילּוּ כּוּתִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - כְּיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, אֲבָל יוֹצֵא וְנִכְנָס - לֹא יִשְׁחוֹט; וְאִם שָׁחַט - חוֹתֵךְ כַּזַּיִת בָּשָׂר וְנוֹתֵן לוֹ, אֲכָלוֹ - מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, לֹא אֲכָלוֹ - אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ; חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דַּאֲפִילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לָא, שֶׁמָּא יִשְׁהוּ, שֶׁמָּא יִדְרְסוּ, וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ. - "וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ" אַהֲנֵיָא? אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - עֲלָהּ קָאֵי, "וְאִם שָׁחֲטוּ" מִבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אַכּוּתִי - הָא אָמַרְתְּ: כְּיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה! קַשְׁיָא. אֲמַר רָבָא: וְיוֹצֵא וְנִכְנָס לְכַתְּחִלָּה לָא? וְהָתְנַן: הַמַּנִּיחַ נָכְרִי בַּחֲנוּתוֹ וְיִשְׂרָאֵל יוֹצֵא וְנִכְנָס - מוּתָּר! - הָתָם מִי קָתָנֵי "מַנִּיחַ"? "הַמַּנִּיחַ" קָתָנֵי, דִּיעֲבַד. - אֶלָּא מֵהָכָא: אֵין הַשּׁוֹמֵר צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצֵא וְנִכְנָס - מוּתָּר! אֶלָּא אֲמַר רָבָא, הָכִי קָתָנֵי: הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וַאֲפִילּוּ כּוּתִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - כְּיִשְׂרָאֵל יוֹצֵא וְנִכְנָס, אֲבָל בָּא וּמְצָאוֹ שֶׁשָּׁחַט - חוֹתֵךְ כַּזַּיִת בָּשָׂר וְנוֹתֵן לוֹ, אֲכָלוֹ - מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, לֹא אֲכָלוֹ - אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ; חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דַּאֲפִילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לָא, שֶׁמָּא יִשְׁהוּ, שֶׁמָּא יִדְרְסוּ, וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ. - "וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ" אַהֲנֵיָא? אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - עֲלָהּ קָאֵי, "וְאִם שָׁחֲטוּ" מִבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אַכּוּתִי - הָא אָמַרְתְּ: אֲפִילּוּ יוֹצֵא וְנִכְנָס שָׁחִיט לְכַתְּחִלָּה! קַשְׁיָא. רַב אַשִׁי אָמַר, הָכִי קָתָנֵי: הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד. מְשׁוּמָּד לְמַאי - לֶאֱכוֹל גְּבִילוֹת לְתֵיאָבוֹן, וְכִדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד אוֹכֵל גְּבִילוֹת לְתֵיאָבוֹן

בודק

תוספות

כגון דבדק קרומית של קנה — ואם תאמר: והיאך ישחוט בקרומית של קנה? והא בעינן כלי, כדמוכח בסוף "התודה" (מנחות פב,ב) ובסוף "דם חטאת" (זבחים צז,ב), דדריש מדכתיב: "ויקח את המאכלת לשחוט את בנו" דעולה טעונה כלי, וילפינן כולהו מעולה! ויש לומר: כגון דתיקנה לקרומית ועשאה כעין כלי. ואף על גב דקיימא לן כרבי דאמר פרק "החליל" (סוכה נ,ב) אין עושין כלי שרת של עץ, ופליג ארבי יוסי בר רבי יהודה דאמר בפרק "החליל": עושין כלי שרת של עץ — לשחיטת קדשים לא בעינן כלי שרת, דבפרק "התודה" (מנחות עח,ב) אמרינן דסכין מקדשה ככלי שרת. וכן משמע בתוספתא, דקתני: חומר בקמיצה מבשחיטה, שהקמיצה טעונה כלי והשחיטה אינה טעונה כלי, אלא אפילו קרומית של קנה. ועל כרחך לא בעי למימר דאינה טעונה כלי כלל — דהא ילפינן מעולה, דטעונה כלי. אלא דאינה טעונה כלי שרת קאמר. מיהו, יש לדחות: דלא בעינן כלי יפה קאמר, ולא פסלינן קרומית של קנה משום "הקריבהו נא לפחתך" (מלאכי א) כדפריך גמרא בסוטה (יד,ב) גבי כפיפה מצרית, דהתם דורון הוא, דדרך להביאו בכלי נאה, אבל בשחיטה לא חיישינן. אי נמי: כפיפה מצרית מכוערת יותר מקרומית של קנה. ורבינו אפרים היה מביא ראיה מדתנן בפרק "איזהו מקומן" (זבחים מז,א): שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון, ואילו "שחיטתן בכלי שרת" לא קתני, כדקתני גבי קבלה. ואין זה ראיה, דגבי קבלה נמי לא הזכיר אלא לאשמועינן דבעי שיהא גם הכלי בצפון, לאפוקי אם הכלי בדרום והבהמה בצפון והדם מקלח בתוכו. תדע, דבקדשים קלים דלא בעי צפון לא חש להזכיר קבלה בכלי שרת. ובפרק "כל הזובחים שקבל דמן" (שם כו,א) דתנן: קדשים קלים שחיטתן בפנים וקבול דמן בכלי שרת בפנים — התם נמי אתא לאשמועינן דצריך שיהא הכלי בפנים, לאפוקי אם רוב הכלי בחוץ ומיעוטו בפנים, ומקבל הדם במיעוט שבפנים, אף על גב שאין נפסל ביוצא. **המניח** קתני דיעבד — לאו לשנויי אליבא דאביי קאתי, דהא אביי נמי לא שרי בדיעבד בלא חותך כזית בשר. אלא בא להקשות על דברי רבא, שמדקדק מכאן דשרי אף לכתחלה. אי נמי: כל זמן שיכול לתקן על ידי חותך כזית בשר — יש לו לתקן. אבל אי ליתא לכותי קמן — שרי. **המניח** קתני דיעבד — לא בעי למימר דמשמע דיעבד ולא לכתחלה, דהא מסיק דשרי לכתחלה. אלא קאמר דאף דיעבד משמע. ואם תאמר: דלקמן (חולין טו,ב) גבי השוחט במגל יד, וגבי השוחט אחד בעוף (שם כז,א) דייק: השוחט — דיעבד אין כו'! ויש לומר: דא"שחיטתן כשרה" סמיך התם, דמשמע דיעבד. אבל קשה ממתניתין ד"המקנא לאשתו" (סוטה ב,א), ופרק "חבית" (שבת קמז,א) גבי "הרווחץ במי מערה" דייק בגמרא: דיעבד אין, לכתחלה לא! **אלא** מהכא — גרס. ולא גרס "מסיפא", דהך ד"המניח" בפרק שני דמסכת עבודה זרה (סט,א), וההיא ד"אין השומר" היא בפרק "רבי ישמעאל" (שם סא,א). **אין** השומר צריך כו' — משמע הכא ד"אין צריך" משמע לכתחלה. וקשה: דבריש גיטין (ד,ב) גבי הא דאמר רבה: לפי שאין בקיאין לשמה, פריך עלה מהא דתנן: המביא גט ממדינה למדינה במדינת הים צריך שיאמר "בפני נכתב ובפני נחתם", הא באותה מדינה — לא צריך! ומשני: לא תימא הא באותה מדינה לא צריך, אלא הא ממדינה למדינה בארץ ישראל לא צריך. ופריך, הא בהדיא קתני לה: המביא גט בארץ ישראל אין צריך כו'! ומשני: אי מההיא הוה אמינא דיעבד כו'. והיכי הוה אמינא דיעבד? הא "אין צריך" משמע לכתחלה כדמשמע הכא! ובקונטרס פירש שם, דהכי פריך: הא בהדיא קתני לה, וכיון דאשמועינן לה מדיוקא דרישא — סיפא למאי איצטריך? ומשני: דאי מרישא הוה אמינא דוקא דיעבד, להכי אצטריך סיפא לאשמועינן אפילו לכתחלה. אבל לשון "אי מההיא" — לא משמע הכי. ויש לומר: דהתם כיון שיכול לתקן בדיעבד, כדקאמר בההוא פרקא (שם ה,ב): שיטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים, ויאמר "בפני נכתב ובפני נחתם" — שייך למיתני "אין צריך", כלומר, אין צריך לחזור וליטול אותו הימנה. אי נמי: התם הוה אמינא דני מילי דיעבד, דלכתחלה צריך שיראה כתיבת הגט וחתימה, ואם לא ראה — הוה אמינא אין צריך לחזור ולכתוב, אלא יתן לה אף על פי שלא ראה, קא משמע לן דלכתחלה נמי אין צריך לראות. ועוד יש לומר: דהכא דייק משום דקאי ארישא דקתני בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה סא,א): בעיר שכולה גוים אסור עד שיהא שם שומר, והדר תני: אין השומר צריך כו' — משמע שבא לפרש דיוצא ונכנס חשיב כשומר גמור, והיינו כשומר דרישא. **אכל** בא ומצאו ששחט חותך כזית בשר ונותן לו — ואם תאמר: כיון דרבא מדמה שחיטה ליין נסך, בא ומצאו לישתרי בלא חותך כזית בשר ונותן לו, כמו ביין נסך דשרי במתניתין בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה ס,ב) בגוי שנמצא בצד הבור כשאין לו מלוה עליו! ויש לומר: כדפרישית לעיל, כיון שיכול לברר על ידי כזית בשר — יש לו לברר.

בודק

תוספות

בודק סכין ונותן לו — ולא חיישינן שמא ישהה וידרוס, דלא שביק היתירא ואכיל איסורא, ואפילו לא יאכל ממנה, דחייש א"לפני עור לא תתן מכשול", אפילו אין אחר עומד על גביו, ולא יוצא ונכנס. אבל כותי יש לו דין אחר, דאי ישראל יוצא ונכנס — לא בעי בדיקת סכין, דמרתת, דלא מצינו בשום מקום גבי כותי שיהא צריך בדיקת סכין. ואי אין ישראל יוצא ונכנס — אפילו בדק סכין לא מהני, דחיישינן שמא שהה ושמא דרס, דלא חייש א"לפני עור לא תתן מכשול". ותימה: דאמאי לא מהני נמי במשומד יוצא ונכנס כמו בכותי? דקאמר בסמוך: אי דליתא לסכין כי אחרים רואין אותו מאי הוי? ויש לומר: דישראל משומד לא מירתת, דאין סבור שיבדקו הסכין אחריו, לפי שהוא מחזיק עצמו כישראל לכל דבריו. ואין להקשות: דאמאי צריך לכתחלה לבדוק הסכין במשומד, ולהיות יוצא ונכנס גבי כותי? יניחנו לשחוט לכתחלה, ואחרי כן יבדוק הסכין, או לכותי יתן כזית בשר! ויש לומר: דחיישינן דלמא משתלי ואכיל, כמו שפירש רבינו תם גבי חרש שוטה וקטן, דאין מוסרים להן חולין לכתחלה. **ואם** שחט בודקין אותו — ואף על גב דאיכא ברייתא לקמן (יב,א) דסבר דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, גבי מצא תרנגולת שחוטה — הא מייתי תנאי בתר הכי, אף על גב דהתם דחי לה.

דליתיה קמן דלבדקיה — תימה, דמשמע: הא איתא קמן ולא ידע — אין שחיטתו כשרה, אף על גב דאחרים רואין אותו דשחט שפיר. ולקמן בפירקין (יב,א) גבי הא דאמר רב נחמן: ראה אחד ששחט, אם ראהו מתחלה ועד סוף — מותר לאכול משחיטתו, ואם לאו — אסור, פריך: אי דידע דלא גמיר פשיטא!

אף על פי שאין מומחין — פירוש: דלא ידעינן אי גמיר אי לא גמיר. דאי ידעינן ביה דלא גמיר — אפילו בדיעבד שחיטתו פסולה, כדאמר רב יהודה לקמן (ט,א): כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה כו'.

חולין שנעשו על טהרת קדש לאו כקדש דמו — האי טעמא הוה מצי למימר נמי ללישנא קמא.

רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן — ושוחטין אף לכתחלה. אבל אין לפרש דדיעבד הוא דהויא שחיטתו כשרה אף על פי שאין אחרים רואין אותו, ולא מצי לאוקומי מתניתין בהכי, משום דקשיא לן "וכולן", דהא לאביי ורבא ורב אשי לא מיתוקם נמי "וכולן" אלא אחרש שוטה וקטן.

קסבר כותים גרי אריות הן — ושחיטתן פסולה כמו של גוים, מ"וזבחת" — מה שאתה זובח אתה אוכל, כלומר, אותו שהוא בר זביחה, לאפוקי גוי ואוכל נבלות להכעיס. ואף על גב דאמר בסוף פרק שני דיבמות (כד,ב): אחד גרי אריות ואחד גרי חלומות כולם גרים גמורים — היינו כשמתגייר לגמרי מפחד אריות. אבל כותיים לא נתגיירו לגמרי, כדכתיב במלכים (ב יז): "את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים". ומאן דאמר גרי אמת הן — קסבר דשוב נתגיירו לגמרי.

מאי טעמא לא אמר כשמעתיה — תימה: דהא קתני במתניתין תרי "הכל שוחטין", ומפרש רבא לקמן (יז,א): חדא לאתויי כותי, וחדא לאתויי ישראל משומד, אלמא מוקי חדא כשמעתיה! ויש לומר: דהכי פריך, דקמייתא איבעי ליה לאוקומי כשמעתיה.

דקוריא —

רש"י

נמצאת סכינו יפה מותר — והיינו דיעבד דמתניתין. **חוץ מחרש שוטה וקטן דאפילו** — נמצאת סכינו יפה לא, דאיכא קלקולא אחרינא: שהייה דרסה חלדה, דלא ידעי לאזדהורי בהו. ודוקא אוכל לתיאבון, אבל להכעיס — אפילו נמצאת סכינו יפה לא, דמועד לנבל בכוונה בידים. **שוחט לכתחלה** — אפילו בלא אחרים רואין אותו. **ליבדקיה השתא** — למה לי אחרים רואין? **מאי הוי** — הא לא בדקו הסכין! **מומחין** — ויודעין הלכות שחיטה. **ואף על פי שאין מוחזקין** — שלא שחטו לפנינו שלש פעמים, לראות אם יש בהם כח שאינן מתעלפין בשחיטה, שיבאו לידי שהייה, או אין יודעין לאמן את ידיהם לכך. **במה דברים אמורים** — דחשיבי מומחין? **שיודעין בו — אלו המוסרים לו בהמה לשחוט מכירין בו, ובדקוהו שיודע הלכות שחיטה. דאפילו דיעבד** — ויודעין הלכות שחיטה — לא, דתמיד הם מוחזקים לקלקל, שאין בהן דעת. **מוחזקים** — שראינו ששחטו כמה פעמים יפה, ולא קלקלו. **ואף על פי שאין מומחין** — דלא ידעינן בהו שיודעים לומר הלכות שחיטה אם לא. **נתעלף** — לשון עייפות וחלישות הלב, שאין יכול לראות מכת חרב וסכין אפילו בבהמה, כמו: "תתעלפנה הבתולות" (עמוס ח). **אביי ורבא ורב אשי** — לא מצו לתרוצי לעיל "וכולן" דמתניתין. **אדרבה התם עיקר** — ולא איבעי ליה למתנייה הכא. **ודקאמר** — איידי דתנא כו'. **לאו כקדש דמו** — ואין חייב ליזהר בהו, ופשיטא דשוחטין טמאים לכתחלה. **מומחין הן** — הלכך לא בעי למיבדקיה. **כי קושייה** — דאותביה מהמניח גוי בחנותו. **ואביי לא אמר כרבא** — דיליף מהשומר את החנות דיוצא ונכנס לכתחלה. **התם לא נגע** — ההוא גוי ביין בשעה שהוא פורש ממנו. **הכא** — בהמה זו ביד הכותי נתונה, כהרף עין שוהה או דורס. הלכך לא סמכינן איוצא ונכנס. **לא סבירא ליה הא דרבא** — דאמר דיהא ישראל משומד שוחט לכתחלה בבדיקת סכין. **אלא רבא** — כיון דאמר ישראל משומד מותר לכתחלה בבדיקת סכין. **אמאי לא אמר כשמעתיה** — אמאי לא אוקמיה מתניתין בישראל משומד, ולכתחלה דקתני — בבדק סכין, ודיעבד דקתני — בשלא בדק, כדאוקמה רב אשי בתר שמעתיה דרבא! **לדבריו דאביי** — דלא סבירא ליה הא דרבא ואוקמה בכותי, ואוקי לכתחלה בישראל עומד על גביו, ואוקי דיעבד ביוצא ונכנס. ואמר ליה רבא: לדידך דלא סבירת לך במשומד, ומוקמת ליה הכי — אפילו ביוצא ונכנס מצית לאוקומי לכתחלה, ודיעבד אוקי בבא ומצאו ששחט. **מותר** — לכתחלה.

דקוריא

בּוֹדֵק סַכִּין וְנוֹתֵן לוֹ וּמוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ. אֲבָל לֹא בָּדַק וְנָתַן לוֹ - לֹא יִשְׁחוֹט, וְאִם שָׁחַט - בּוֹדֵק סַכִּינוֹ אַחֲרָיו, נִמְצֵאת סַכִּינוֹ יָפָה - מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, וְאִם לָאו - אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ; חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דַּאֲפִילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לָא, שֶׁמָּא יִשְׁהוּ, שֶׁמָּא יִדְרְסוּ, וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ. - "וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ" אַהַיָּיא? אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - עֲלָהּ קָאֵי, "וְאִם שָׁחֲטוּ" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אַיִּשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד; אִי דִּבְדַק סַכִּין וְנוֹתֵן לוֹ - הָא אֲמַרְתְּ: שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה! אֶלָּא דְּלָא בְּדַק; אִי דְּאִיתֵיהּ לַסַּכִּין - לִיבְדְּקֵיהּ הָשְׁתָּא! וְאִי דְּלֵיתֵיהּ לַסַּכִּין - כִּי אֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתוֹ מַאי הָוֵי? דִּלְמָא בְּסַכִּין פְּגוּמָה שָׁחֵיט! קַשְׁיָא. רָבִינָא אֲמַר, הָכִי קָתָנֵי: הַכֹּל שׁוֹחֲטִין - הַכֹּל מוּמְחִין שׁוֹחֲטִין, מוּמְחִין וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוּחְזָקִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁיּוֹדְעִין בּוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹמַר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, אֲבָל אֵין יוֹדְעִין בּוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹמַר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה - לֹא יִשְׁחוֹט, וְאִם שָׁחַט - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, אִם יוֹדֵעַ לוֹמַר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה - מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, וְאִם לָאו - אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ; חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דַּאֲפִילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לָא, שֶׁמָּא יִשְׁהוּ, שֶׁמָּא יִדְרְסוּ, וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ. - "וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ" אַהַיָּיא? אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - עֲלָהּ קָאֵי, "וְאִם שָׁחֲטוּ" מִבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אַשֶּׁאֵין מוּמְחִין - בְּבוֹדְקִין אוֹתוֹ סַגֵּי! - דְּלֵיתֵיהּ לְקַמָּן דְּלִיבְדְּקֵיהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: רָבִינָא אֲמַר, הָכִי קָתָנֵי: הַכֹּל שׁוֹחֲטִין - הַכֹּל מוּחְזָקִין שׁוֹחֲטִין, מוּחְזָקִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוּמְחִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁשָּׁחֲטוּ לְפָנֵינוּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְלֹא נִתְעַלֵּף, אֲבָל לֹא שָׁחַט לְפָנֵינוּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים - לֹא יִשְׁחוֹט, שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף, וְאִם שָׁחַט וְאָמַר: "בָּרִי לִי שֶׁלֹּא נִתְעַלַּפְתִּי" - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דַּאֲפִילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לָא, שֶׁמָּא יִשְׁהוּ, שֶׁמָּא יִדְרְסוּ, וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ. - "וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ" אַהַיָּיא? אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - עֲלָהּ קָאֵי, "וְאִם שָׁחֲטוּ" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אַשֶּׁאֵין מוּחְזָקִין - וְהָאֲמַרְתְּ: בְּ"בָרִי לִי" סַגֵּי! - דְּלֵיתֵיהּ קַמָּן דְּלִישַׁיְילֵיהּ. רָבִינָא וְרַבָּה בַּר עוּלָּא כְּאַבַּיֵי וְרָבָא וְרַב אַשִׁי לָא אָמְרִי, מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לְהוּ "וְכוּלָּן". כּוּלְּהוּ כְּרַבָּה בַּר עוּלָּא לָא אָמְרִי; לְהַךְ לִישָׁנָא דְּאָמְרַתְּ: הָכָא עִיקָּר - אַדְּרַבָּה, הָתָם עִיקָּר, דִּבְקָדָשִׁים קָאֵי; לְהַךְ לִישָׁנָא דְּאָמְרַתְּ: הָתָם עִיקָּר, וְהָכָא אַיְידֵי דִּתְנָא טָמֵא בְּחוּלִין תְּנָא נַמִּי טָמֵא בְּמוּקְדָּשִׁין - טָמֵא בְּחוּלִין גּוּפֵיהּ לָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, חוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת קֹדֶשׁ לָאו כְּקֹדֶשׁ דָּמוּ. כּוּלְּהוּ כְּרָבִינָא לָא אָמְרִי; לְהַךְ לִישָׁנָא דַּאֲמַר: מוּמְחִין אִין, שֶׁאֵין מוּמְחִין לָא - רוֹב מְצוּיִין אֵצֶל שְׁחִיטָה מוּמְחִין הֵן; לְהַךְ לִישָׁנָא דַּאֲמַר: מוּחְזָקִין אִין, שֶׁאֵין מוּחְזָקִין לָא - לְעִלּוּפֵי לָא חָיְישִׁינַן. רָבָא לָא אֲמַר כְּאַבַּיֵי, כִּי קוּשְׁיֵיהּ. אַבַּיֵי לָא אֲמַר כְּרָבָא, הָתָם לָא נָגַע, הָכָא נָגַע. רַב אַשִׁי לָא אֲמַר כְּתַרְוַיְיהוּ, קָסָבַר: כּוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן. אַבַּיֵי לָא אֲמַר כְּרַב אַשִׁי, לָא סְבִירָא לֵיהּ הָא דְּרָבָא. אֶלָּא רָבָא מַאי טַעְמָא לָא אֲמַר כִּשְׁמַעֲתֵיהּ? - לִדְבָרָיו דְּאַבַּיֵי קָאָמַר, וְלֵיהּ לָא סְבִירָא לֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁחִיטַת כּוּתִי מוּתֶּרֶת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, אֲבָל בָּא וּמְצָאוֹ שֶׁשָּׁחַט - חוֹתֵךְ כַּזַּיִת וְנוֹתֵן לוֹ, אֲכָלוֹ - מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, וְאִם לָאו - אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ; כַּיּוֹצֵא בּוֹ, מָצָא בְּיָדוֹ

דקוריא

בּוֹדֵק ישראל כשר את הסַכִּין לראות שאין בה פגימות, וְנוֹתֵן לוֹ למומר לשחוט בה, וּמוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ. אֲבָל לֹא בָּדַק ישראל כשר את הסכין וְנָתַן לוֹ, לֹא יִשְׁחוֹט המומר לכתחילה. ודברי המשנה 'ושחיטתן כשירה' מתפרשים כך, וְאִם שָׁחַט המומר בסכין שאינה בדוקה, בּוֹדֵק הישראל סַכִּינוֹ אַחֲרָיו, נִמְצֵאת סַכִּינוֹ יָפָה – בלא פגימות, מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ, וְאִם לָאו – ואם לא התברר שהסכין בלי פגימות, אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ. ופירוש המשך המשנה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דְּאַפִּילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לֹא נכשיר, שחוששים שֶׁמָּא יִשְׁחוּ שֶׁמָּא יִדְרְסוּ וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ.

מבררת הגמרא כיצד תתפרש סוף המשנה: 'וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ ואחרים רואין אותן שחיטתן כשירה', אַהֲנֵיא – על מי חוזר דין זה, אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן לחוד, הרי עֲלֵהּ קָאֵי – עליהם התנא דיבר מקודם, 'וְאִם שָׁחֲטוּ' מִיבָּעֵי לֵיהּ לתנא לומר, שלשון 'וכולן' משמע שכולל שוחטים נוספים. אֶלָּא נפרש ש'וכולן' חוזר אֵישְׁרָאֵל מוּמָר, קשה, אִי דְּבָדַק סַכִּין וְנָתַן לוֹ, הָא אָמְרַתְּ שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה אפילו בלא שרואים אותו, וְאֶלָּא תעמיד דְּלֹא בָּדַק הסכין, עדיין קשה אִי דְּאִיתֵיהּ [–יש] לְסַכִּין, לִיבְדְּקֵיהּ הַשְׁתָּא – יבדקנה עכשיו, וְאִי דְּלֵיתֵיהּ [–אין] לְסַכִּין, כִּי אַחֵרִים רוֹאִין אוֹתוֹ מַאי הָוֵי, סוף סוף יש לחשוש דִּלְמָא בְּסַכִּין פְּגוּמָה שָׁחִיט, שהרי לא בדקו הסכין. מסיקה הגמרא: קַשְׁיָא.

פירוש חמישי: רַבִּינָא אָמַר, הָכִי קָתָנֵי, 'הַכֹּל שׁוֹחֲטִין', הַכֹּל מוּמְחִין – היודעים הלכות שחיטה שׁוֹחֲטִין לכתחילה, ולשון 'הכל' בא לרבות מוּמְחִין וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוּחְזָקִין – שלא שחטו לפנינו שלש פעמים כדי שנראה שאינם מתעלפים מחמת ראיית השחיטה. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כלומר במה יחשב 'מומחה' ששוחט לכתחילה, שֶׁיּוֹדְעִין בּוֹ אלו המוסרים לו בהמה לשחוט, שבדקוהו והתברר להם שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹמַר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה. אֲבָל אֵין יוֹדְעִין בּוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹמַר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, לֹא יִשְׁחוֹט לכתחילה, וְאִם שָׁחַט בדיעבד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, אִם יוֹדֵעַ לוֹמַר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ, וְאִם לָאו, אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ. ופירוש המשך המשנה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, דְּאַפִּילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לֹא נכשיר, שֶׁמָּא יִשְׁחוּ שֶׁמָּא יִדְרְסוּ וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ.

שואלת הגמרא כיצד תתפרש סוף המשנה: 'וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ ואחרים רואין אותן שחיטתן כשירה', אַהֲנֵיא, אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, הרי עֲלֵהּ קָאֵי, 'וְאִם שָׁחֲטוּ' מִיבָּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא נאמר ש'וכולן' חוזר אַשֶּׁאֵין מוּמְחִין בהלכות שחיטה, קשה, מדוע צריך אחרים שראו אותו, כְּבוֹדְקִין אוֹתוֹ בהלכות אחר השחיטה סַגִּי – די בזה להכשיר שחיטתו. משיבה הגמרא: דְּלֵיתֵיהּ לְקָמָן דְּלִיבְדְּקֵיהּ – שאין השוחט לפנינו ואי אפשר לבוחנו, ואז אפשר להכשיר שחיטתו באופן שאחרים ראו ששחט כהוגן.

שיטה אחרת בדברי רבינא לפרש המשנה בדרך שישית: וְאִיבָּא דְּאָמְרִי, רַבִּינָא אָמַר, הָכִי קָתָנֵי, 'הַכֹּל שׁוֹחֲטִין', הַכֹּל מוּחְזָקִין – מנוסים ומיומנים בשחיטה שׁוֹחֲטִין לכתחילה, ולשון 'הכל' בא לרבות מוּחְזָקִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוּמְחִין בידיעת ההלכות. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שנחשב השוחט ל'מוחזק', שֶׁשָּׁחַט לְפָנֵינוּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְלֹא נִתְעַלֵּף, אֲבָל לֹא שָׁחַט לְפָנֵינוּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, לֹא יִשְׁחוֹט לכתחילה שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף, וְאִם שָׁחַט וְאָמַר בָּרִי לִי שֶׁלֹּא נִתְעַלַּפְתִּי שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה בדיעבד. ופירוש המשך המשנה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, דַּאֲפִילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לֹא, שֶׁמָּא יִשְׁחוּ שֶׁמָּא יִדְרְסוּ וְשֶׁמָּא יַחֲלִידוּ.

שואלת הגמרא כיצד תתפרש סוף המשנה: 'וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ' וכו' אַהֲנֵיא, אִילֵימָא אַחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, הרי עֲלֵהּ קָאֵי, 'וְאִם שָׁחֲטוּ' מִיבָּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא נפרש שחוזר אַשּׁוּחֲטִים שֶׁאֵין מוּחְזָקִין, אך קשה וְהָאָמַרְתְּ בְּאומר השוחט בָּרִי לִי סַגִּי – די, ולמה צריך אחרים רואים אותו. מתרצת הגמרא: דְּלֵיתֵיהּ קָמָן דְּלִישַׁיְּלֵיהּ – שאין השוחט לפנינו ואי אפשר לשואלו אם נתעלף, ואז אפשר להכשיר שחיטתו על ידי ראיית אחרים.

הגמרא מבארת מדוע כל אמורא לא קיבל את הפירושים האחרים: רַבִּינָא וְרַבָּה בַּר עוּלָּא, כְּאַבַּיֵּי וְרָבָא וְרַב אַשִּׁי לֹא אָמְרֵי, מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לְהוּ לשון 'וכולן' שנקט התנא בסיום המשנה, שמשמע שבא לכלול שוחטים נוספים בהכשר של 'אחרים רואין אותן', ואילו לפי אביי ורבא ורב אשי דין זה חוזר על חרש שוטה וקטן בלבד.

וכן כּוּלְּהוּ – כל האמוראים כְּרַבָּה בַּר עוּלָּא לֹא אָמְרֵי, שפירש שמ'הכל שוחטין' נתרבה טמא ששוחט לכתחילה בחולין, 'ושחיטתן כשירה' מלמד על טמא בקדשים, ששחיטתו כשירה רק בדיעבד, והטעם שלא אומרים כמוהו, משום שהרי הקשו (לעיל ב:), שכבר נכפל דין טמא בקדשים במשנה בזבחים, ותירצו בשני אופנים, וּלְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמְרַתְּ הָכָא בחולין הוא עִיקָּר המקום לשנות חידוש זה, ובזבחים נשנה אגב שאר פסולין, טוענים אותם אמוראים, אַדְּרַבָּה הָתָם בזבחים עִיקָּר, דִּבְקָדְשִׁים קָאֵי – שהיא המסכת העוסקת בקדשים. ואילו לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמְרַתְּ הָתָם בזבחים עִיקָּר, וְהָכָא בחולין, אֵיידֵי – אגב דְּתָנָא טָמֵא ששוחט לכתחילה בְּחוּלִּין, תָּנָא נַמִּי טָמֵא בְּמוּקְדָּשִׁין, טוענים אותם אמוראים, מה שטָמֵא מותר לשחוט בְּחוּלִּין גּוּפֵיהּ לֹא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ להשמיענו, כיון שחולין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת קֹדֶשׁ לָאוּ כְּקֹדֶשׁ דְּמוּ, ואין חייב ליזהר שלא לטמאם, ולכן אין להעמיד חידוש המשנה בטמא.

כּוּלְּהוּ כְּרַבִּינָא לֹא אָמְרֵי, וכשני הלשונות שנאמרו בשמו, וטעמם, לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמַר מוּמְחִין בהלכות שחיטה אֵין – כשרים לשחוט לכתחילה, וְשֶׁאֵין מוּמְחִין לֹא ישחטו לכתחילה, ועל אלו שנינו ש'שחיטתן כשירה' בדיעבד על ידי בדיקה, טוענים האמוראים, רוֹב מְצוּיִין אֵצֶל שְׁחִיטָה מוּמְחִין הֵן, ואין צורך לבודקם. ואילו לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמַר מוּחְזָקִין ששחטו לפנינו בלא להתעלף אֵין – כשרים לשחוט לכתחילה, וְשֶׁאֵין מוּחְזָקִין לֹא ישחטו לכתחילה, ועל אלו שנינו ש'שחיטתן כשירה' בדיעבד, אם אומר השוחט 'ברי לי שלא נתעלפתי', טוענים האמוראים, לְעָלּוּפֵי לֹא חַיְּשִׁינָן כלל, ולכן מותר למי שאינו מוחזק לשחוט לכתחילה.

רָבָא לֹא אָמַר כְּאַבַּיֵּי, שכותי שוחט וישראל יוצא ונכנס כשר רק בדיעבד, כִּי קוּשְׁיֵיהּ – מחמת קושייתו, שהוכיח שמותר לסמוך על יוצא ונכנס לכתחילה.

וְאַבַּיֵּי לֹא אָמַר כְּרָבָא, להכשיר שחיטת כותי לכתחילה אף ביוצא ונכנס הישראל, כמו בדין היין, משום שסובר שחלוק דין שחיטה מדין המניח גוי בחנות של יין, דְּהָתָם לֹא נָגַע – הגוי אינו נוגע ביין שכן פוחד הוא פן יתפס בקלקלתו, אך הָכָא שנשותן בהמה לכותי לשוחטה, נָגַע – אינו חושש להיתפס בעצם ההתעסקות בבהמה, שעל כך יש לו רשות, ועלול לשהות או לדרוס, שעל כך אינו חושש להיתפס, כיון שנעשים כהרף עין, ולכן סובר אביי שאין לסמוך על יוצא ונכנס בשחיטת כותי.

רַב אַשִּׁי לֹא אָמַר כְּתַרְוַיְיהוּ – כאביי ורבא שפירשו את ההיתר בשחיטת כותי, קָסָבַר כּוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן וגירותם לא חלה, ושחיטתם כשחיטת גוי שהיא פסולה.

אַבַּיֵּי לֹא אָמַר כְּרַב אַשִּׁי שפירש את ההיתר במומר, לשחוט על ידי בדיקת סכין, כִּי לֹא סְבִירָא לֵיהּ הָא דְּרָבָא – אביי חולק על רבא שהתיר לבדוק סכין ולתת למומר לשחוט לכתחילה.

אֶלָּא זאת קשה, רָבָא מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמָעְתֵּיהּ – כרב אשי, במומר, שמותר לכתחילה לבדוק סכין ולתת לו לשחוט, ובדיעבד בודק הסכין אחר השחיטה, והלא רב אשי נסמך בזה על שמועתו של רבא. מתרצת הגמרא: לְדִבְרָיו דְּאַבַּיֵּי קָאָמַר וְלֵיהּ לֹא סְבִירָא לֵיהּ – אכן רבא יכול להעמיד המשנה במומר, כרב אשי, ומה שאמר את דבריו, הוא רק לפי אביי שאינו מתיר במומר, ומעמיד המשנה בכותי שלכתחילה בעומד על גביו ובדיעבד ביוצא ונכנס, לשיטתו אמר רבא שאף בכותי יש להכשיר לכתחילה גם בישראל יוצא ונכנס, ורק ב'בא ומצאו' כשר בדיעבד על ידי בדיקה.

הגמרא מביאה ברייתא בדין שחיטת כותי, שנחלקו בזה אביי ורבא

המשך בעמוד 184

דְּקוּרְיָא – מחרוזת **שֶׁל צִפָּרִים** שחוטים, ואינו יודע אם שחטם הכותי כראוי, **קוֹטֵעַ רֹאשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן וְנוֹתֵן לוֹ, אם אֲכָלוֹ הכותי, מוכח ששחטם כראוי וּמוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ, וְאִם לָאו – שלא רצה לאוכלו, אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ.**

הגמרא מבארת כיצר מדייק כל אחד מהאמוראים את שיטתו מהברייתא: **אַבָּיֵי דַּיֵּיק מִדַּעְתָּא** של הברייתא, **רָבָא דַּיֵּיק מִסֵּיפָא. אַבָּיֵי דַּיֵּיק מֵרֵישָׁא**, שכך שנינו, שחיטת כותי מותרת כשישראל עומד על גביו, ויש לדייק, **טַעְמָא** שמותר לכתחילה, משום **דְּיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, אֲבָל** אם רק היה **יוֹצֵא וְנִכְנָס, לֹא** התירה הברייתא.

רָבָא דַּיֵּיק מִסֵּיפָא, שכך שנינו, אם בא ומצאו ששחט מותר רק על ידי בדיקה, ויש לדייק **טַעְמָא** שצריך בדיקה כדי להתיר השחיטה, משום **דְּבָא וּמְצָאוֹ שֶׁשָּׁחַט** כבר, ולא ראה כלל את השחיטה, **אֲבָל** אם ראה מעט באופן שהיה **יוֹצֵא וְנִכְנָס, שַׁפִּיר דָּמֵי**, ומותר הבשר לאכילה אף בלא בדיקה.

מקשה הגמרא: **וְלְאַבָּיֵי קַשְׁיָא סֵיפָא**, שמשמע שאם היה יוצא ונכנס אין צריך בדיקה. מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ** אביי, **יוֹצֵא וְנִכְנָס נַמִּי בָּא וּמְצָאוֹ קָרֵי לֵיהּ** – מה שנאמר בסיפא 'בא ומצאו ששחט' אף יוצא ונכנס נכלל בזה, שהתנא קורא אף ליוצא ונכנס 'בא ומצאו' לפי שלא היה בשעת השחיטה על גביו ממש, ואכן אף באופן זה צריך בדיקה.

מקשה הגמרא: **וּלְרָבָא קַשְׁיָא רֵישָׁא**, שמשמע שצריך שישראל יעמוד על גביו, ואין די ביוצא ונכנס. מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ, יוֹצֵא וְנִכְנָס נַמִּי כְּעוֹמֵד עַל גַּבָּיו דָּמֵי** – אף יוצא ונכנס נחשב כעומד על גביו, ואף לכך כיוון התנא כשאמר שבעומד על גביו שחיטתו מותרת.

הגמרא דנה בביאור המשך הברייתא. שנינו בברייתא: **כֵּיצַד כּוֹ מָצָא בְּיָדוֹ דְּקוּרְיָא שֶׁל צִפָּרִין קוֹטֵעַ רֹאשׁוֹ כּוֹ'**. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע באכילת ראשו של צפור האחת מותר באכילת כל הצפרים, **לֵיחוּשׁ דִּלְמָא הַאי** – שמא אותו העוף לבדו שממנו קטע ראשו **הוּא דַּהֲוָה שָׁחִיט שַׁפִּיר**, ולכך אכלו הכותי, אך שאר העופות נשחטו שלא כדינם שהרי לא ראינו שאכל הכותי מהם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב מְנַשֶּׁה** (סִימָן מַכְנִי"ם אִיזְמֵ"ל בִּזְכְרֵי"ם), הברייתא מדברת **בְּאוֹפֶן שהישראל הבודק לכל הצפרים תַּחַת כְּנָפָיו** – כנפי כסותו, וכיון שאין הכותי רואה מאיזה עוף חתך הראש, אם אוכל הכותי הרי זה הוכחה שכולם נשחטו כדינם.

מקשה הגמרא: **וְדִלְמָא סִימָנָא הֲוָה יָהִיב לֵיהּ כְּגַוֵּיהּ** – ושמא היה לכותי סימן בצפור זו ומכיר הראש שנותן לו שהוא מצפור זו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, דִּמְמַסְמֵס לֵיהּ מַסְמוֹסֵי** – אכן צריך הישראל למעוך ולכתוש את הראש שלא יהיה ניכר בו שום סימן, ובכך אם אוכל הכותי, הרי זה הוכחה שכולם נשחטו כדינם.

שואלת הגמרא: כיצד מוכח מאכילת הכותי שנשחטו העופות כדינן, **וְדִלְמָא קָסָבְרֵי כּוּתִים אֵין** מצות **שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה**, שהרי מצות שחיטה אינה מפורשת בתורה אצל עוף אלא נלמדת בהיקש, ושמא הכותים אינם דורשים היקש זה, ואם כן יש לחשוש שהצפרים אינן שחוטות אף שהכותי אוכל מהן.

משיבה הגמרא: **וּלְטַעְמֵיךָ** – ואף לדעתך שאתה שואל על עוף, והרי גם בבהמה יש לשאול כן, שאמנם מצות השחיטה עצמה מפורשת בתורה, מכל מקום חמש הלכותיה שהן **שְׁהֵיָיה דְּרָסָה חֲלָדָה הַגְרָמָה וְעִיקּוּר**, וכי **מִי כְּתִיבָן** בתורה, והלא הן נמסרו למשה מסיני בעל פה, ואיך ניתן לסמוך על אכילת הכותי מהבהמה, **אֶלָּא** בהכרח **כֵּיוָן דְּאַחֲזִיקוּ בְּהוּ** – שנתברר לנו שהכותים החזיקו בהלכות אלו, **אַחֲזִיקוּ בְּהוּ** – החזיקו אף החכמים בהם לסמוך עליהם, **הָכִי נַמִּי** לגבי שחיטת העוף, אף שאינה מפורשת בתורה **כֵּיוָן דְּאַחֲזִיקוּ** בה הכותים **אַחֲזִיקוּ** וסמכו עליהם החכמים.

הגמרא מביאה שנחלקו תנאים בענין זה: **וְאַחֲזוּק וְלֹא אַחֲזוּק בְּדִלֹּא כְּתִיבָא** – ודבר זה האם מחזיקים את הכותים וסומכים עליהם בדבר שאינו כתוב בתורה בפירוש אך מחזיקים הם בכך, **תַּנָּאֵי הִיא** – נחלקו בזה התנאים, **דְּתַנְיָא, מַצַּת כּוּתִי** – מצה שאפאה כותי ללא השגחת ישראל, **מוּתֶּרֶת** לאכילה בפסח, ואין חוששים שמא החמיצה, **וְאָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח** – ואף מקיים באכילת מצה זו את חובת אכילת מצה בלילה הראשון של פסח, שנאמר (שמות יב יח) 'בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת'. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר** לאוכלה כלל, **לְפִי שֶׁאֵין** הכותים **בְּקִיאִין בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת כִּישְׂרָאֵל**, שאינם יודעים לשמור את המצה שלא תחמיץ. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ כּוּתִים, הַרְבֵּה מְדַקְדְּקִין בָּהּ יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל**, וניתן לסמוך עליהם כשעשו מצוה זו לצורך עצמם.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא: **אָמַר מַר, מַצַּת כּוּתִי מוּתֶּרֶת וְאָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח**. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שיוצא בה ידי חובתו, שהרי מצה גמורה היא שלא החמיצה. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** אף שנזהרים הכותים מחמץ, מכל מקום **לֹא בְּקִיאֵי בְּשִׁימּוּר** – שצריך שימור לשם מצת מצוה, ולכך אין יוצא במצה זו ידי חובת אכילת מצה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאף בדבר זה בקיאים הכותים ואדם יוצא במצת כותי ידי חובתו.

עוד שנינו בברייתא: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת**. מבארת הגמרא: **קָסָבַר** רבי אלעזר, שהכותים **לֹא בְּקִיאֵי בְּשִׁימּוּר** המצה שלא תחמיץ, ולכך אסור לאוכלה בפסח.

עוד שנינו: **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ כּוּתִים, הַרְבֵּה מְדַקְדְּקִין בָּהּ יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל**. מקשה הגמרא: **הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא**, שהרי אף לדעתו סומכים אנו על הכותים, ובמה נחלקו. מתרצת הגמרא: **אִיבָּא בֵּינֵייהוּ** – המחלוקת ביניהם הוא במצות **דִּכְתִיבָא** בתורה **וְלֹא אַחֲזִיקוּ** – אך אין ידוע שהכותים החזיקו **בָּהּ, תַּנָּא קַמָּא סָבַר, כֵּיוָן דִּכְתִיבָא** בתורה **אַף עַל גַּב דְּלֹא** יודעים אנו **דְּאַחֲזִיקוּ בָהּ**, ודאי החזיקו בה הכותים, ולכך ניתן לסמוך עליהם בכל דבר המפורש בתורה, **וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר**, אף בדבר המפורש בתורה, **אִי אַחֲזוּק, אֵין** – אכן ניתן לסמוך עליהם, **אִי לֹא אַחֲזוּק, לֹא** – אין לסמוך עליהם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שמחלוקתם באופן זה, נמצא שרבן שמעון בן גמליאל מחמיר על דברי תנא קמא, ואם כן מהו הלשון בדבריו **כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ כּוּתִים**, הרי משמעות לשון זה שבא לרבות ולסמוך על הכותים יותר מדעת תנא קמא, ואם כוונתו למעט, **'אִם הֶחֱזִיקוּ' מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך לומר, שמשמעותו שאף באופן שהתיר תנא קמא דהיינו בכל מצוה הכתובה בתורה, אין זה אלא אם החזיקו.

הגמרא מבארת מחלוקתם באופן אחר: **אֶלָּא, אִיבָּא בֵּינֵייהוּ** במצוה **דְּלֹא כְּתִיבָא** בפירוש בתורה **וְאַחֲזִיקוּ בָהּ** הכותים לקיימה, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר, כֵּיוָן דְּלֹא כְּתִיבָא** מפורש בתרה **אַף עַל גַּב דְּאַחֲזִיקוּ בָהּ** הכותים **נַמִּי לֹא** סומכים עליהם בכך, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר, כֵּיוָן דְּאַחֲזוּק אַחֲזוּק** – מאחר שרואים אנו שהחזיקו בכך, אף החכמים החזיקו וסמכו עליהם בדבר זה.

ומבואר למסקנת הגמרא שנחלקו התנאים בדבר שהחזיקו בו הכותים אך אינו מפורש בתורה, ואף שחיטת עוף שאינו מפורש בתורה אך החזיקו בו הכותים, יהיה דבר זה תלוי במחלוקת תנאים זו, ולדעת תנא קמא אין לסמוך עליהם בכך, והברייתא לעיל היא כדעת רבן שמעון בן גמליאל.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבא לעיל (ג.): **גּוּפָא, אָמַר רָבָא, יְשָׁרָאֵל מוּמָר אוֹכֵל נְבֵילוֹת לְתֵיאָבוֹן, בּוֹדֵק סַכִּין וְנוֹתֵן לוֹ, וּמוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ**. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּאִיבָּא** – יש לפניו **הֶתֵּירָא וְאִיסּוּרָא**, דהיינו שבידו לעשות הדבר בהיתר ולשוחטו כדינו, ובידו לשוחטו שלא כדינו ולאוכלו באיסור, וכיון שאותו מומר אינו עובר על איסור אלא לתיאבון, לכך אומרים אנו **דְּלֹא שָׁבִיק הֶתֵּירָא וְאָכִיל אִיסּוּרָא** – שלא יעזוב אדם זה את ההיתר

המשך בעמוד 159

רש"י

דקוריא — מחרוזות של צפרים שחוטין. *ריי"ש בלעז. **אביי** — דאמר לעיל: יוצא ונכנס לכתחלה לא שרינן גבי שחיטה, דייק מרישא. **ורבא** — דשרי, דייק מסיפא, דלא מצריך תנא בדיקה אלא היכא דבא ומצאו. **כעומד על גביו דמי** — ועומד על גביו דקתני תנא היינו יוצא ונכנס. **האי הוא דהוי שחיט שפיר** — אותו עוף לבדו שחוט יפה, וזה היה מכירו ואכלו. ואנן היכי נסמוך לאכול האחרים? **במכניס תחת כנפיו** — ישראל זה הבודקו מכניס כל הצפרים תחת כנפי כסותו, ואין הכותי מכיר איזה נתן לו. **ממסמס** — ממעכו ומכתשו. **אין שחיטה לעוף מן התורה** — משום דלא כתיב זביחה בהדיא אלא בבקר וצאן, דכתיב: "וזבחת מבקרך ומצאנך" (דברים יב). ואנן ילפינן בהקישא לקמן (כז,ב) מ"זאת תורת הבהמה והעוף" (ויקרא יא). **ולטעמיך** — הך זביחה דכתיב בבקר ובצאן, מי מפרשן הלכותיה בתורה? ואפילו הכי סמכי עלייהו משום דאחזיק להו דאחזיקו בה. **ואחזוק ולא אחזוק בדלא כתיבא תנאי היא** — מצוה שאינה כתובה בפירוש בתורה, וראינו שהחזיקו בה, אי אמרינן: כיון דאחזוק לדידהו — אחזוק נמי לדידן לסמוך עלייהו כי עבדי לצורך עצמן, או אי אמרינן: אף על גב דאחזוק לדידהו — לא אחזוק לדידן, כלומר, לא חשבינן ליה חזקה למסמך עלייהו, תנאי פליגי בה. אחזוק ולא אחזוק, כלומר: חזקה או אינה חזקה. **מותר** — לאוכלה, ולא חיישינן לחמץ בפסח. **ואדם יוצא ידי חובתו** — שהכתוב קבעו חובה לאכול מצה בלילה ראשונה, דכתיב (שמות יב): "בערב תאכלו מצות", ואם ישב ולא אכל — עבר בעשה. ולקמן פריך: כיון דתנא מותר — פשיטא דיוצא בה! **אסור** — אפילו לאוכלה. **שאין בקיאין** — אין יודעין לשומרה ולהבחין בין שיאור לסידוק, בין הכסיפו פניו ללא הכסיפו פניו. **פשיטא** — דיוצא בה, כיון דמותרת. **מהו דתימא** — אף על גב דפשיטא לן דלא הניחוה להחמיץ ומותרת באכילה, מיהו לא בקיאי בהא דבעי למיעבד שימור לשם מצה של מצוה. וכיון דלא עביד בה שימור — לא נפקינן בה. מידי דהוה אקמחין ובצקות של גוים הבאים לפנינו קודם שאפאה גוי, וראינו שלא החמיץ, דקיימא לן דמותר, ולא נפקינן בהו, דתנן: הקמחין ובצקות של גוים — אדם ממלא כריסו מהם, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. **ורבי אליעזר אוסר** — אפילו לאוכלה. **קסבר לא בקיאי בשימור** — לא גרסינן. וטעמו משום חימוץ. ולמאן דגריס ליה — הכי מפרש: לא בקיאי לשומרו מלהחמיץ. ויש מפרשים: ורבי אלעזר אוסר לצאת בה ידי חובתו בפסח. ולאו מילתא היא, שאין זה לשון איסור. **איכא ביניייהו** — מילתא דכתיבא באורייתא, ולא ידעינן בהו דאחזיקו בה. **תנא קמא** — דלא איירי בחזקה כלל — אכתיבא דאורייתא קפיד, ותנא מצה והוא הדין לכל הכתובים בתורה, אף על גב דלא ידעינן אי אחזיקו בה אי לא אחזוק — סמכינן עלייהו, דכיון דכתיבא — ודאי אחזוק בה. ורבי אלעזר אוסר אפילו אחזיקו בה, דהא אינם בקיאין בדקדוקי מצות. ורבן שמעון בן גמליאל אתא למימר: אחזוק — אין, לא אחזוק — לא. ולאו היינו תנאי דאמר לעיל, עד מסקנא דמילתא. **כל מצוה** — משמע דלרבויי אתא, אפילו הנך דלא איירי בהו. וכיון דאוקמן דאהני דאיירי בהו לעיל קאי, דהיינו בדכתיבי, למעוטי אתא. **אם החזיקו מיבעי ליה** — דהשתא הוי משמע שפיר דפליג אתרוייהו, לתנא קמא דשרי בלא חזקה, ולרבי אלעזר דאוסר אפילו החזיקו. ואתא איהו למימר: אם החזיקו — מדקדקין בה ומותר, ודלא כרבי אלעזר, הא לא אחזיקו — אסור, ודלא כתנא קמא דשרי בלא אחזיקו. אבל השתא דקתני "כל" משמע דאפילו הנך דלא כתיבין נמי קאמר, דסמכינן אחזקייהו. **אלא איכא ביניייהו דלא כתיבא ואחזוק בה תנא קמא סבר** — מצה וכל דדמיא ליה דכתיבא — סמכינן עלייהו, בין אחזוק בין לא אחזוק. ודלא כתיבא — לא סמכינן עלייהו, ואפילו אחזוק. ורבי אלעזר סבר: אפילו כתיבא ואחזוק לא סמכינן עלייהו. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: כל מצוה שהחזיקו, ואף על גב דלא כתיבא — סמכינן עלייהו, כיון דאחזוק אחזוק. והיינו תנאי דלעיל, תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל. **כיון דאיכא התירא ואיסורא** — קמיה, שבידו להכשירה ובידו לנבלה. **מטרח לא טרח** — אם לא ימצאנה יפה — לא יחזור אחר סכין אחרת. **תניא דמסייע לך** — דכל מי שאינו עושה להכעיס ואיכא התירא קמיה — לא שביק התירא ואכיל איסורא. **של עוברי עבירה** — שאין מבערין חמץ בפסח מפני הפסידה.

מותר

תוספות

דקוריא — סל, כמו "דקוריא" דפרק "השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פד,א) וד"מפנין" (שבת קכז,א). **מכנים** איזמל בזכרים — סימני שמעתתא דרב מנשה דהא מכילתא הן. הך דמכניס תחת כנפיו, ולקמן בפרק שני (לא,א) איזמל שאין לו קרנים, ובפרק "אלו טרפות" (לקמן נא,א) הנהו דיברי דגנבי גנבי אין חוששין לריסוק אברים. מיהו, גם במקומות אחרים יש, כדאשכחנא בפרק שני דיבמות (כה,א) דאמר רב מנשה: גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה. ובפרק "מי שהחשיך" (שבת קנו,א) אמר רב מנשה: חדא קמי חדא, תרי קמי תרי — שפיר דמי. **מצת** כותי מותרת — ואם תאמר: והלא גזרו על פתן, לפי שהיו מבטלין בנין בית המקדש בימי עזרא, כדאמר בפירקין דרבי אליעזר (פרק לח)! וליכא למימר דהיינו בכותים ראשונים דכתיב בהם "ואת אלהיהם היו עובדים", דהא קאמר התם, מכאן אמר רבי אליעזר: כל האוכל פת כותי כאילו אוכל בשר חזיר. ותנינא נמי לקמן (יג,א): שחיטת מין — לעבודה זרה, פתו — פת כותי! ואומר רבינו תם: דמיירי הכא בעיסה דישראל שעשה הכותי ממנה מצה. ואם תאמר: והיאך יוצא בה? ושמא הוא לא שמר לשם מצה, דהא חשידי א"לפני עור לא תתן מכשול"! ויש לומר: כגון שלא אבל הכותי מצה אחרת כל הלילה. **איכא** בינייהו דלא כתיבא ואחזיקו בה כו' — בפרק קמא דגיטין (י,א) מוכח דכתיבא ולא אחזיקו בה נמי איכא בינייהו, דלתנא קמא מהני, ולרבן שמעון בן גמליאל לא מהני. והכא לא נקט אלא לא כתיבא ואחזיקו בה, משום דאשחיטת כותי בעי לאתויי תנאי. אי נמי, דלא אתא לשנויי אלא מה שהקשה: "אם החזיקו בה" מבעי ליה. ושם פירשנו.

מותר

דַּקּוּרְיָא שֶׁל צִפֳּרִים - קוֹטֵעַ רֹאשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן וְנוֹתֵן לוֹ, אֲכָלוֹ - מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ, וְאִם לָאוּ - אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ. אַבַּיֵי דָּיֵיק מֵרֵישָׁא, רָבָא דָּיֵיק מִסֵּיפָא. אַבַּיֵי דָּיֵיק מֵרֵישָׁא: טַעְמָא - דִּישְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, אֲבָל יוֹצֵא וְנִכְנָס - לָא. רָבָא דָּיֵיק מִסֵּיפָא: טַעְמָא - דְּבָא וּמְצָאוֹ שֶׁשָּׁחַט, אֲבָל יוֹצֵא וְנִכְנָס - שַׁפִּיר דָּמֵי. וּלְאַבַּיֵי קַשְׁיָא סֵיפָא! - אָמַר לָךְ: יוֹצֵא וְנִכְנָס נַמִּי "בָּא וּמְצָאוֹ" קָרֵי לֵיה. וּלְרָבָא קַשְׁיָא רֵישָׁא! - אָמַר לָךְ: יוֹצֵא וְנִכְנָס נַמִּי כְּעוֹמֵד עַל גַּבָּיו דָּמֵי. כֵּיוָן דְּיוֹצֵא בּוֹ, מָצָא בְּיָדוֹ דַּקּוּרְיָא שֶׁל צִפֳּרִין - קוֹטֵעַ רֹאשׁוֹ כו'. אַמַּאי? לֵיחוּשׁ דִּלְמָא הַאי הוּא דַּהֲוָה שָׁחֵיט שַׁפִּיר! אֲמַר רַב מְנַשֶּׁה: (סימן: מכני"ם איזמ"ל בזכרי"ם) בְּמַכְנִיסָן תַּחַת כְּנָפָיו. - וְדִלְמָא סִימָנָא הֲוָה יָהֵיב לֵיהּ בְּגַוֵּיהּ! אֲמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: דְּמִמַסְמֵס לֵיהּ מַסְמוּסֵי. וְדִלְמָא קָסָבְרִי כּוּתִים: אֵין שְׁחִיטָה לָעוֹף מִן הַתּוֹרָה! - וּלְטַעֲמַיְיךָ, שְׁחִיטָה, דְּרָסָה, חֲלָדָה, הַגְרָמָה, וְעִיקּוּר, מִי כְּתִיבָן? אֶלָּא כֵּיוָן דְּאַחֲזִיקוּ בְּהוּ - אַחֲזִיקוּ בְּהוּ, הָכָא נַמִּי כֵּיוָן דְּאַחֲזִיקוּ - אַחֲזִיקוּ. וְאַחֲזוּק וְלָא אַחֲזוּק בִּדְלָא כְּתִיבָא - תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא: מַצַּת כּוּתִי מוּתֶּרֶת, וְאָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹסֵר, לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת כְּיִשְׂרָאֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחְזִיקוּ בָהּ כּוּתִים, הַרְבֵּה מְדַקְדְּקִין בָּהּ יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר מָר: מַצַּת כּוּתִי מוּתֶּרֶת, וְאָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: לָא בְּקִיאִי בְּשִׁימּוּר, קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹסֵר, לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת. קָסָבַר: לָא בְּקִיאִי בְּשִׁימּוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחְזִיקוּ בָהּ כּוּתִים, הַרְבֵּה מְדַקְדְּקִין בָּהּ יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל. הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! - אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דִּכְתִיבָא וְלָא אַחֲזִיקוּ בָהּ; תַּנָּא קַמָּא סָבַר: כֵּיוָן דִּכְתִיבָא, אַף עַל גַּב דְּלָא אַחֲזִיקוּ בָהּ; וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: אִי אַחֲזוּק - אִין, אִי לָא אַחֲזוּק - לָא. - אִי הָכִי, "כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחְזִיקוּ בָהּ כּוּתִים", "אִם הֶחְזִיקוּ" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּלָא כְּתִיבָא וְאַחֲזִיקוּ בָהּ; תַּנָּא קַמָּא סָבַר: כֵּיוָן דְּלָא כְּתִיבָא, אַף עַל גַּב דְּאַחֲזִיקוּ בָהּ נַמִּי לָא; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: כֵּיוָן דְּאַחֲזוּק אַחֲזוּק. גּוּפָא, אָמַר רָבָא: יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד אוֹכֵל נְבֵילוֹת לְתֵיאָבוֹן - בּוֹדֵק סַכִּין וְנוֹתֵן לוֹ, וּמוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּאִיכָּא הֲתִירָא וְאִיסּוּרָא, לָא שָׁבִיק הֲתִירָא וְאָכֵיל אִיסּוּרָא. - אִי הָכִי, כִּי לָא בָּדַק נַמִּי? - מִיטְרַח לָא טָרַח. אֲמַרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא, תַּנְיָא דְּמִסַּיַּע לָךְ: חֲמֵצָן שֶׁל עוֹבְרֵי עֲבֵירָה אַחַר הַפֶּסַח

מותר

תוספות

מותר מיד מפני שהן מחליפין — פירוש: מותר בהנאה, למוכרו או להאכילו לפועלים גוים, או לכלבים. אבל לישראל אסור באכילה, דגזרו על פתן של גוים. אי נמי, כדפירש רבינו תם: דבבצק איירי, דמותר באכילה. השתא אתי שפיר, דלא תקשי: היכי סברוה דאתיא כרבי יהודה? הא אית ליה בפרק "כל שעה" (פסחים כח,ב) דחמץ של גוי שעבר עליו הפסח אסור בהנאה! אלא בבצק איירי, ומחלפי בבצק של גוים שלשו אחר הפסח. ומותר מיד דקאמר — היינו כשיעור לישה. ומה שפירש בקונטרס שמרויחין, דלדידן מיהא שרי, דאין תופס את דמיו, דדוקא לדידיה אסור שבא לו מחמת חמץ בפסח. ונראה שמרויחין נמי לגבי דידהו, למאי דסלקא דעתך השתא דהוי דאורייתא, דבחליפין לא אסור אלא מדרבנן. כמו שפירש בקונטרס בעבודה זרה בפרק "רבי ישמעאל" (נד,ב) גבי "כי חרם הוא" ודריש: "הוא" — למעוטי ערלה וכלאי הכרם, שאם מכרם וקדש בדמיהם — מקודשת, ופירש בקונטרס: דדוקא בקדושי אשה, אבל בשאר חליפין — אסור מדרבנן. ונראה שפשוט לו לרש"י דאסור מדרבנן מטעם שפירש כאן, דאם כן מצינו דמים לחמץ בפסח. ואין זה דיוקא, דאפילו יהיו הדמים מותרין כשמכרן, מכל מקום כיון דלכתחלה אסור למכור — לאו בר דמים הוא. ומיהו, נראה שיש לאסור מדרבנן. דבנדרים פרק "השותפין" (מז,ב) בעי רמי בר חמא: "קונם פירות הללו על פלוני" מהו בחליפין? תא שמע: המקדש בערלה כו', מכרן וקדש בדמיהן — מקודשת. שמע מינה דחליפי איסורי הנאה מותרין. ודחי: דלמא לכתחלה הוא דלא, הא דיעבד — עבד. ומיהו, אף על גב דבשאר חליפין אסור — באשה שרי משום פריה ורביה. אי נמי: לא אסרו אלא כגון פירות וכלים, שהוא דבר הניכר ונראה. ואם תאמר: מאי פריך בריש פרק בתרא דעבודה זרה (סב,א) גבי השוכר הפועל לעשות עמו יין נסך שכרו אסור, מאי טעמא? אילימא משום דיין נסך אסור בהנאה — שכרו נמי אסור, והרי ערלה וכלאי הכרם דאסור בהנאה, ותנן: מכרם וקדש בדמיהם — מקודשת! ומאי קשיא? הא לכתחלה אסור ליהנות! ויש לומר: דמשמע ליה שכרו אסור גם לאחרים כמו יין נסך עצמו. ולהכי פריך שפיר, דאי אסור גם לאחרים כמו יין נסך — אמאי מקודשת? כיון דגם היא אסורה ליהנות. ונהי דאמרינן בריש "כל שעה" (פסחים כא,ב) דהמקדש בשעות דרבנן וחמץ דרבנן דחוששין לקדושין, מכל מקום מקודשת גמורה לא הויא, דאם בא אחר וקדשה — חוששין לקידושי שניהם. **שמתו** אחיו מחמת מילה — שנימולו כשהן גדולים ומתו. דאי בשמיני — דלמא משום דלא נבלע בהם הדם, כדאמר במסכת שבת (קלד,א). אי נמי, אפילו בשמיני, וכגון שהציצו בהן וראו שנבלע בהן דמן. **אלא** משומד לאותו דבר — ולתיאבון, דאי להכעיס — פשיטא דפסולה. **משומד** לעבודה זרה מותר לאכול משחיטתו — תימה: דבפרק בתרא דהוריות (יא,א) פליגי בה רב אחא ורבינא במשומד להכעיס, אי הוי מין או משומד. אבל עובד עבודה זרה — לכולי עלמא הוי מין. ולקמן (יג,א) תני: שחיטת מין לעבודה זרה! ויש לומר: דמין דלקמן היינו כומר לעבודה זרה, שעובד לעבודה זרה תמיד.

על

רש"י

מותר מיד — ואף על גב דלא שהה כדי לאפות, דודאי עבר עליה הפסח — מותר לכשרים לאכול מחמצן מיד. **מפני שהן מחליפין** — בשל גוים. דכיון דמצי לאכול התירא, דחמץ של גוי שעבר עליו הפסח מותר — לא אכיל דידיה, דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור. ואף על גב דהשתא נמי איסור הוא לגביה, דהא מתהני מחמץ שעבר עליו הפסח, דאי לא דיהיב ליה לגוי לא הוה יהיב ליה דידיה, אפילו הכי, כל מה דמצי למעבד בהיתירא פורתא עביד. ולדידן מיהא שרי, דאין לך איסור הנאה תופס חליפין חוץ מעבודה זרה והקדש ושביעית. ויש אומרים שאף לעצמו מותר. וטעות הוא בידם, דאם כן מצינו דמים לחמץ בפסח ולשור הנסקל, שאם רצה מוכרו לגוי, ותנן: האוכל תרומת חמץ בפסח — פטור מן התשלומין ומדמי עצים. **כרבי יהודה** — בפרק "כל שעה" (פסחים כח,ב). **איסור דאורייתא** — ואף על גב דאורייתא היא, סמכינן אהחליפו. **בדאורייתא לא מקילינן** — כגון נבלה. **מי קתני שאני אומר החליפו** — דהוי משמע דלא פשיטא לן דהחליפו, ואנן הוא דתלינן לקולא משום דאיסור דרבנן הוא. **מפני שהן מחליפין קתני דודאי מחליפין** — ואי נמי אוקמינן לה כרבי שמעון — כל שכן דמסייע ליה טפי לרבא, דהשתא, ומה בדרבנן דקילא איסורא — ידעינן בהו דהיכא דמשכח היתירא לא אכל איסורא דרבנן, כל שכן נבלה דאורייתא. **לימא מסייע ליה** — לרבא. **משומד לערלות** — מבעט במצוה זו. **לא הוי משומד לכל התורה כולה** — ושחיט שפיר. **אי משומד לדבר אחר** — למצוה אחרת דלא לשחיטה, ולא ראינוהו משומד לנבלות. **לאותו דבר** — לנבילות לתיאבון. ואיצטריך לאשמועינן דאפילו למצוה דחשיד עלה, כי מזמנין ליה היתירא — סמכינן עליה. **כהיתירא דמי ליה** — וליכא למימר לא שביק היתירא ואכיל איסורא, דהא היתירא חשיב ליה. **אלא משומד** — דקתני, לעבודה זרה. ואיצטריך לאשמועינן, משום דאמר מר: חמורה עבודה זרה שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה, ואפילו הכי סמכינן עליה כרב ענן כו'. אחאב וסיעתו חזינן בהו דעובדי עבודה זרה הוו, ובנבלה לא אשכחן בהו דפקרי, ואיכא למימר דיצרא דעבודה זרה תקיף עלייהו. ויהושפט צדיק גמור היה. **מיזבח זבח** — שהיה סבור שיאכל עמו. **מיכל לא אכל** — יהושפט. **ויסיתהו** — לעלות על רמות (לראות) גלעד. **למעלה שאני** — דאין אכילה לפניו. אבל אדם דצריך לאכילה — עיקר הסתה דידיה באכילה ושתיה. **מאי שנא שתיה** — תירוצא הוא. **אכילה נמי** — בניחותא. **סתם יינם הוא** — שלא ראינוהו שנסכו לעבודה זרה דליתסר, דכתיב (דברים לב): "ישתו יין נסיכם". ואפילו חשבת ליה משומד לכל התורה כולה — שרי, דעדיין לא נאסר יינם של גוי, דמשמונה עשר דבר דתלמידי שמאי והלל הוא. **לא הוה ספיק** — לא היה מספיק לבדו לשחוט לכולם. **שבעת אלפים הברכים אשר לא כרעו לבעל** — באחאב כתיב. **גברי דאחאב** — הממונים על ביתו ושוחטין לו. וכיון דהוו בבית אחאב — לא הוו יראין מאיזבל, דהא עובדיה ממונה על ביתו, וצדיק גמור היה.

לא

מוּתָּר מִיָּד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחֲלִיפִין. סַבְרוּהָ, הָא מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: חָמֵץ אַחַר הַפֶּסַח דְּאוֹרַיְיתָא; וְקָתָנֵי: מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחֲלִיפִין, אַלְמָא לָא שָׁבֵיק הֶתֵּירָא וְאָכֵיל אִיסּוּרָא. - מִמַּאי? דִּלְמָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: חָמֵץ אַחַר הַפֶּסַח דְּרַבָּנַן, וְכִי מְקִילִינַן - בִּדְרַבָּנַן, בִּדְאוֹרַיְיתָא לָא מְקִילִינַן! - וְתֶיהֱוֵי נַמִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִי קָתָנֵי: "שֶׁאֲנִי אוֹמֵר הֶחֱלִיפוּ"? "מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲלִיפִין" קָתָנֵי, דְּוַדַּאי מַחֲלִיפִין; וּמַה בִּדְרַבָּנַן לָא שָׁבֵיק הֶתֵּירָא וְאָכֵיל אִיסּוּרָא, בִּדְאוֹרַיְיתָא לֹא כָּל שֶׁכֵּן? לֵימָא מְסַיַּיע לֵיה: הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וַאֲפִילּוּ כּוּתִי וַאֲפִילּוּ עָרֵל וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד. הַאי עָרֵל הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא מֵתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָה - הַאי יִשְׂרָאֵל מְעַלְּיָא הוּא! אֶלָּא פְּשִׁיטָא מְשׁוּמָּד לַעֲרֵלוּת, וְקָא סָבַר: מְשׁוּמָּד לְדָבָר אֶחָד לָא הָוֵי מְשׁוּמָּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּה. אֵימָא סֵיפָא: וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד; הַאי מְשׁוּמָּד הֵיכִי דָּמֵי? אִי מְשׁוּמָּד לְדָבָר אַחֵר - הַיְינוּ מְשׁוּמָּד לַעֲרֵלוּת! אֶלָּא לָאו מְשׁוּמָּד לְאוֹתוֹ דָּבָר, וְכִדְרָבָא. - לָא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: מְשׁוּמָּד לְאוֹתוֹ דָּבָר לָא, מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּדָשׁ בֵּיהּ - כְּהֶתֵּירָא דָּמֵי לֵיה. אֶלָּא מְשׁוּמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְכִדְרַב עָנָן, דְּאָמַר רַב עָנָן אָמַר שְׁמוּאֵל: יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה - מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ. גּוּפָא, אָמַר רַב עָנָן, אָמַר שְׁמוּאֵל: יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה - מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁנֶּהֱנָה מִסְּעוּדַת אַחְאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּזְבַּח לוֹ אַחְאָב צֹאן וּבָקָר לָרֹב וְלָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ וַיְסִיתֵהוּ לַעֲלוֹת אֶל רָמֹת גִּלְעָד". - וְדִלְמָא מִיזְבַּח זְבַח, מֵיכַל לָא אֲכַל! - "וַיְסִיתֵהוּ" כְּתִיב. - וְדִלְמָא בִּדְבָרִים! - אֵין הַסָּתָה בִּדְבָרִים. - וְלָא? וְהָכְתִיב: "כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ"! - בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה. - וְהָכְתִיב: "וַתְּסִיתֵנִי בּוֹ לְבַלְּעוֹ חִנָּם"! - לְמַעְלָה שָׁאנֵי. - וְדִלְמָא מִשְׁתָּא אִשְׁתֵי, מֵיכַל לָא אֲכַל! - מַאי שְׁנָא שְׁתִיָּה? דְּאָמְרִינַן: מְשׁוּמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה לָא הָוֵי מְשׁוּמָּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּה; אֲכִילָה נַמִי, מְשׁוּמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה לָא הָוֵי מְשׁוּמָּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּה. - הָכִי הָשְׁתָּא?! שְׁתִיָּה - סְתָם יֵינָן הוּא, וַעֲדַיִין לֹא נֶאֱסָר יֵינָן שֶׁל גּוֹיִם, אֲבָל אֲכִילָה - אֵימָא לָךְ: מְשׁוּמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה הָוֵי מְשׁוּמָּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ! - אִיבָּעֵית אֵימָא: לָאו אוֹרְחֵיהּ דְּמַלְכָּא מִשְׁתְּיָא בְּלָא מֵיכְלָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: "וַיִּזְבַּח... וַיְסִיתֵהוּ" כְּתִיב, בַּמֶּה הֵסִיתוֹ? בִּזְבִיחָה. - וְדִלְמָא עוֹבַדְיָה זְבַח! - "לָרוֹב" כְּתִיב, עוֹבַדְיָה לָא הֲוָה סַפֵּיק. - וְדִלְמָא שִׁבְעַת אֲלָפִים זְבוּח, דִּכְתִיב: "וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר לֹא כָרְעוּ לַבַּעַל" וגו'! - טַמּוּרֵי הָווּ מִיטַּמְרִי מֵאִיזֶבֶל. - וְדִלְמָא גַּבְרֵי דְּאַחְאָב הֲווּ מְעַלּוּ! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: "מֹשֵׁל מַקְשִׁיב עַל דְּבַר שָׁקֶר כָּל מְשָׁרְתָיו רְשָׁעִים". - וְדִלְמָא גַּבְרֵי דִּיהוֹשָׁפָט נַמִי לָא הֲווּ מְעַלּוּ, זְבוּח גַּבְרֵי דְּאַחְאָב - אֲכוּל גַּבְרֵי דִּיהוֹשָׁפָט, זְבוּח עוֹבַדְיָה - אֲכַל יְהוֹשָׁפָט! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, מִדְמוֹשֵׁל מַקְשִׁיב עַל דְּבַר שֶׁקֶר כָּל מְשָׁרְתָיו רְשָׁעִים, הָא לִדְבַר אֱמֶת - מְשָׁרְתָיו צַדִּיקִים. - וְדִלְמָא זְבוּח גַּבְרֵי דְּאַחְאָב - אֲכַל אַחְאָב וְגַבְרֵיהּ, זְבוּח גַּבְרֵי דִּיהוֹשָׁפָט - אֲכַל יְהוֹשָׁפָט וְגַבְרֵיהּ!

לא

מוּתָּר באכילה מִיָּד לישראלים הכשרים, ואף שחמץ זה ודאי עבר עליו הפסח אין לאוסרו, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחֲלִיפִין מיד לאחר הפסח את חמצן בחמץ של עובדי כוכבים, כדי לאכול דבר המותר ולא דבר האסור. סְבַרוּהָ – אותם החכמים שרצו לסייע מהברייתא לדברי רבא, סברו, הָא מַנִּי – שברייתא זו כדעת מי היא שנויה, כדעת רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר חָמֵץ אַחַר הַפֶּסַח אסור מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְקָתָנֵי בברייתא שמותר החמץ לאחר הפסח מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחֲלִיפִין, אַלְמָא – מוכח מברייתא זו, שהמומר הרגיל לעבור על איסור לתיאבון, לֹא שָׁבִיק הֶתֵּירָא וְאָכִיל אִיסּוּרָא – אינו מניח ההיתר ועושה האיסור, ויש לסמוך על כך אף באיסור דאורייתא, ומוכח כדברי רבא שיש לסמוך בשחיטה על ישראל מומר לאכול נבילות לתיאבון.

דוחה הגמרא: מִמַּאי – מנין שהברייתא כדעת רבי יהודה, דִּלְמָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר חָמֵץ אַחַר הַפֶּסַח אינו אסור אלא מִדְּרַבָּנָן, וְכִי מְקִילִינָן – ומה שניתן להוכיח מברייתא זו שיש להקל במומר ולומר שאוכל מהיתר, אין זה אלא בִּדְרַבָּנָן, אך בִּדְאוֹרַיְיתָא לֹא מְקִילִינָן, ולא יהיה ניתן לסמוך על שחיטתו.

הגמרא אינה מקבלת דחייה זו: וְתֶיהֱוֵי נַמִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן – אף אם תאמר שברייתא זו כדעת רבי שמעון היא, מכל מקום יש להוכיח כדברי רבא, שהרי מִי קָתָנֵי בברייתא 'שֶׁאֲנִי אוֹמֵר הֶחְלִיפוּ', שמשמע שדבר זה ספק הוא אלא שתולים להקל, שאם היה נאמר כך היה מקום לחלק בין דאורייתא לדרבנן, אך הרי 'מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲלִיפִין' קָתָנֵי, ומשמע דְּוַדַּאי מַחֲלִיפִין ואין בדבר ספק, ואם כן יש ללמוד להיפך מקל וחומר, וּמַה בִּדְרַבָּנָן שהוא איסור קל בעיני המומר, מכל מקום ודאי שלֹא שָׁבִיק הֶתֵּירָא וְאָכִיל אִיסּוּרָא, הרי שבִּדְאוֹרַיְיתָא שחמור איסורו יותר על המומר, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שנאמר שבודאי יעשה באופן המותר כשהדבר מזומן לפניו, וכדברי רבא ששוחט בהיתר כיון שהדבר מזומן לפניו.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבא: לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ, שנינו בברייתא, הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וַאֲפִילּוּ כּוּתִי וַאֲפִילּוּ עָרֵל וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מוּמָר. ויש לשאול, הַאי עָרֵל ששחיטתו כשירה הֵיכִי דָּמִי, אִילֵימָא בערל שלא מלוהו מפני הסכנה ומשום שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָה. אם כן הַאי יִשְׂרָאֵל מְעַלְיָא הוּא, ומדוע הוצרכה הברייתא לחדש ששחיטתו כשירה, אֶלָּא פְּשִׁיטָא שהברייתא מדברת במוּמָר לַעֲרֵלוּת, שהוא מבעט במצוה זו ואינו מל במזיד, ומכל מקום שחיטתו כשירה לפי שמומר רק לדבר זה, וְקָא סָבַר – וברייתא זו סוברת שמוּמָר לְדָבָר אֶחָד לֹא הָוֵי מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, ולכך יש לסמוך שישחוט יפה ולא יקלקל השחיטה. אֵימָא סֵיפָא של הברייתא, 'וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מוּמָר', ויש להקשות, הַאי מוּמָר הֵיכִי דָּמֵי, אִי מוּמָר לְדָבָר אַחֵר – למצוה אחת ממצוות התורה ולא לשחיטה עצמה, הַיְינוּ מוּמָר לַעֲרֵלוּת האמור ברישא, אֶלָּא לָאו בהכרח לומר שכוונת הברייתא להוסיף באופן זה שהוא מוּמָר לְאוֹתוֹ דָּבָר – למצות השחיטה עצמה, אך אינו מומר אלא לתיאבון, וְמוכח כִּדְרָבָא ששחיטתו כשירה.

דוחה הגמרא: לֹא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שמוּמָר לְאוֹתוֹ דָּבָר לֹא – אין שחיטתו כשירה, ושלא כדברי רבא, וּמַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּדָשׁ בֵּיהּ כְּהֶתֵּירָא דָּמֵי לֵיהּ – שמאחר שהתרגל לעבור על איסור נבילה נעשה הדבר אצלו כהיתר, ואף אם יש באפשרותו לעשות את הדבר בהיתר, אינו מקפיד בכך, שהרי גם הנבילה כהיתר בעיניו. אֶלָּא כוונת הברייתא ב'מומר', היינו מוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, ומשמיעה הברייתא ששחיטתו כשירה, וְכִדְרַב עָנָן הסובר כן, דְּאָמַר רַב עָנָן אָמַר שְׁמוּאֵל, יִשְׂרָאֵל מוּמָר לַעבוד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ. אך המומר לשחיטה עצמה אף שאינו מומר אלא לתיאבון יש לומר שאין שחיטתו כשירה, ושלא כדברי רבא.

הגמרא דנה בדינו של רב ענן שהובא לעיל: גּוּפָא, אָמַר רַב עָנָן אָמַר שְׁמוּאֵל, יִשְׂרָאֵל מוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מוּתָּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁנֶּהֱנָה מִסְעוּדַּת אַחְאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב' יח ב) 'וַיִּזְבַּח לוֹ אַחְאָב צֹאן וּבָקָר לָרֹב וְלָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ, וַיְסִיתֵהוּ לַעֲלוֹת אֶל רָמוֹת גִּלְעָד', ומבואר שאחאב שחט ליהושפט, והלא אחאב וסיעתו היו עובדי עבודה זרה, ומכל מקום שחטו ליהושפט שהיה צדיק גמור, הרי שישראל המומר לעבודה זרה שחיטתו מותרת.

מקשה הגמרא: וְדִלְמָא אחאב רק מִיזְבַּח זָבַח, אך יהושפט באמת מֵיכַל לֹא אָכַל, ומשום ששחיטתו פסולה. מתרצת הגמרא: 'וַיְסִיתֵהוּ' כְּתִיב, שעלה בידו להסיתו לעלות למלחמה, ומסתבר שההסתה נעשית על ידי שאכלו יחד. מקשה הגמרא: וְדִלְמָא הסיתו בִּדְבָרִים בלבד. מתרצת הגמרא: אֵין הֲסָתָה נעשית בִּדְבָרִים בלבד.

מקשה הגמרא: וְלֹא – וכי לא מצינו הסתה שאינה אלא בדברים בלבד, וְהָכְתִיב (דברים יג ז) 'כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ וגו' לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעֲבְדָה אֱלֹהִים אַחֵרִים', הרי שנאמר לשון הסתה על דברים בלבד. מתרצת הגמרא: אכן אף שם מדובר שהסיתו בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה. מקשה הגמרא עוד: וְהָכְתִיב באיוב, שאמר ה' לשטן (איוב ב ג) 'וַתְּסִיתֵנִי בּוֹ לְבַלְּעוֹ חִנָּם', והרי לגבי ה' אין שייך הסתה באכילה ושתיה, ובהכרח שהיה זה בדברים בלבד. מתרצת הגמרא: לְמַעְלָה שַׁאנִי – ההסתה שם שנאמרה כלפי ה' שונה היא, שכיון שאינו צריך לאכילה ושתיה, ההסתה כלפיו היא בדברים בלבד, אך אדם שצריך לאכילה, עיקר הסתתו נעשית על ידי אכילה ושתיה.

מקשה הגמרא: וְדִלְמָא מִשְׁתָּא אִשְׁתִּי – ושמא יהושפט רק שתה מיינו של אחאב, ובכך הוסת, אך מֵיכַל לֹא אָכַל ומשום ששחיטתו אסורה. מתרצת הגמרא: מַאי שְׁנָא שְׁתִיָּה מיינו של אחאב שמותרת אף שהיה מומר לעבודת כוכבים, משום דְּאַמְרִינָן מוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֹא הָוֵי מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, ולכך אין יינו אסור כשל גוי, אם כן אֲכִילָה נַמִּי יש להתיר מאותו טעם שמוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֹא הָוֵי מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ.

דוחה הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי ניתן לדמות את איסור שתיית יינו של המומר לאיסור אכילה משחיטתו, הרי הַשְׁתִיָּה מיינו, אף אם דינו כמומר לכל התורה וכגוי, עדיין אין זה יין שראינו שנתנסך לעבודת כוכבים, אלא סְתָם יֵינָן הוּא, שחכמים גזרו ואסרו אף את סתם יינם, וַעֲדַיִין בימי יהושפט לֹא נֶאֱסַר [סְתָם] יֵינָן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, ולכך שתה מיינו של אחאב, אֲבָל אֲכִילָה, אֵימָא לָךְ מוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָוֵי מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ ושחיטתו אסורה, ולכך לא אכל ממנה.

מתרצת הגמרא: אִיבָּעֵית אֵימָא, לָאו אוֹרְחֵיהּ דְּמַלְכָּא מִשְׁתְּיָא בְּלֹא מֵיכְלָא – אין דרכו של מלך בשתיה בלא אכילה, וכיון ששתה בהכרח שגם אכל. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, 'וַיִּזְבַּח לוֹ אַחְאָב וגו', וַיְסִיתֵהוּ' כְּתִיב, ומשמע שבַּמֶּה הֵסִיתוֹ, בִּזְבִיחָה ששחט לו והאכילו.

מקשה הגמרא עוד: וְדִלְמָא עוֹבַדְיָה שהיה ממונה על בית אחאב הוא זָבַח, ולא אחאב עצמו, ועובדיה היה צדיק גמור ולכך אכל יהושפט ממנו, אך לא היה אוכל משחיטת אחאב. מתרצת הגמרא: 'ויזבח לו אחאב צאן ובקר לָרוֹב' כְּתִיב, וְעוֹבַדְיָה לבדו לֹא הֲוָה סַפֵּיק – לא היה מספיק לשחוט לכולם, ובהכרח שאף שאר אנשי אחאב שחטו שהיו רשעים.

מקשה הגמרא: וְדִלְמָא שִׁבְעַת אֲלָפִים הצדיקים שהיו בממלכת אחאב זָבוּחַ – שחטו, שכן מצינו שהיו בזמן ההוא, דִּכְתִיב (מלכים א' יט יח) 'וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים, כָּל הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר לֹא כָרְעוּ לַבַּעַל' וְגוֹ'. מתרצת הגמרא: אותם הצדיקים טַמּוּרֵי הֲווּ מִיטַּמְּרֵי מֵאִיזֶבֶל – היו נחבאים מהמלכה איזבל אשת אחאב שהיתה רודפתם, ואין לומר שהם שחטו את הבהמות לאחאב לצורך יהושפט.

מקשה הגמרא עוד: וְדִלְמָא גַּבְרֵי דְּאַחְאָב הֲווּ מְעַלּוּ – ושמא אנשי

המשך בעמוד 204

מתרצת הגמרא: מהפסוק משמע דלא הֲוָה מַפְלִיג נַפְשֵׁיהּ מִינֵיהּ – שלא היה יהושפט נזהר ונבדל מאחאב משום חשד כלל, ואם מבואר שאכל עם אחאב, בהכרח שהיה זה ללא כל גדרי זהירות, ולכך הוכיח רב ענן שאף המומר לעבודה זרה שחיטתו כשירה.

מבררת הגמרא: מְנָלָן שלא היה יהושפט נבדל מאחאב, אִילֵימָא מִדִּכְתִיב בפסוק (מלכים א׳ כב ד) שאמר יהושפט לאחאב, 'כָּמוֹנִי כָמוֹךָ כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ' וכוונתו לענין איסור והיתר, שאמר לו אתה כמותי ואוכל לסמוך עליך. קשה, אֶלָּא מֵעַתָּה, מה שנאמר בהמשך הפסוק 'אֶסּוֹסִי כְּסוּסֶיךָ', הָכִי נַמִּי האם נפרשו לענין איסור והיתר, אֶלָּא בהכרח כוונתו היתה להשיב לבקשתו של אחאב שיצא עמו יחד למלחמה, ואמר לו יהושפט מַה דְּהָווּ אֶסּוֹסֶיךָ תֶּהֱוֵי אֶסּוֹסִי – מה שיקרה במלחמה לסוסיך יקרה גם לסוסי, והיינו שהסכים להלחם עמו יחדיו, וְהָכִי נַמִּי מה שאמר לו 'כָּמוֹנִי כָמוֹךָ כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ', כוונתו דְּמַאי דְּהָווּ עָלָךְ וְעִילָּוֵי עָמָךְ תֶּהֱוֵי עָלַי וְעִילָּוֵי עִמִּי – שמה שיקרה במלחמה לך ולעמך יקרה גם לי ולעמי. ולביאור זה אין מהפסוק הוכחה שיהושפט לא היה נבדל מאחאב בענייני איסור והיתר.

אֶלָּא יש להוכיח כן מֵהָכָא, 'וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה יֹשְׁבִים אִישׁ עַל כִּסְאוֹ מְלֻבָּשִׁים בְּגָדִים בְּגֹרֶן פֶּתַח שַׁעַר שֹׁמְרוֹן' (שם כב י), וּמַאי – מהו אותו גֹּרֶן, אִילֵימָא גֹּרֶן מַמָּשׁ, שדשים בו את התבואה, אָטוּ שַׁעַר שׁוֹמְרוֹן גֹּרֶן הֲוָה – וכי מסתבר לומר שבשער שומרון היה גורן, אֶלָּא ודאי הכוונה שישיבתם בפתח היתה כִּי – כמו צורת גֹּרֶן, והיינו בחצי עיגול, וכמו דִּתְנַן בענין ישיבת הסנהדרין (סנהדרין לו:), סַנְהֶדְרִין הָיְתָה ישיבתה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגוּלָה, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה ושומעים איש דברי חבירו, ומתווכחים זה עם זה עד שתצא הוראה כהלכה. ואף המלכים הללו ישבו ביניהם בחיבה ובריעות ובאגודה אחת, כדייני הסנהדרין שאינם חושדים זה את זה.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רב ענן שמותר לאכול משחיטת מומר לעבודת כוכבים: לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ, נאמר בפסוק (מלכים א׳ יז ו) לגבי אליהו בשעה שהתחבא מפני אחאב 'וְהָעֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בַּבֹּקֶר וְלֶחֶם וּבָשָׂר בָּעָרֶב', וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אוכל זה הביאו העורבים מִבֵּי טַבָּחֵי דְּאַחְאָב, נמצא שאכל אליהו בשר משחיטת עבדי אחאב שהיו מומרים לעבודה זרה, ומבואר ששחיטתם כשירה כדברי רב ענן.

דוחה הגמרא: עַל פִּי הַדִּבּוּר שֶׁאֲנִי – שונה הוא שם שהיתה זו הוראת שעה מאת ה׳, שאמר לו (שם יז ד) 'וְאֶת הָעֹרְבִים צִוִּיתִי לְכַלְכְּלְךָ שָׁם', ולכך סמך אליהו לאכול, אף שהיה זה משחיטה אסורה.

כיון שהביאה הגמרא הפסוק בענין העורבים שהביאו מזון לאליהו, דנה הגמרא בביאור הפסוק. מבארת הגמרא: מַאי עוֹרְבִים, אָמַר רָבִינָא, עוֹרְבִים מַמָּשׁ, העופות השחורים הנקראים עורבים. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מָנְיוּמִי לרבינא, וְדִלְמָא תְּרֵי גַּבְרֵי דַּהֲווּ שְׁמֵיהוּ עוֹרְבִים – שמא היו אלה שני אנשים שהיה שם כל אחד מהם 'עורב', מִי לֹא כְּתִיב (שופטים ז כה) 'וַיַּהַרְגוּ אֶת עֹרֵב בְּצוּר עוֹרֵב וְאֶת זְאֵב' וְגוֹ', הרי שיש אנשים שנקראו בשם זה. אָמַר לֵיהּ רבינא, לדבריך וְכִי אִיתְּרַמַּאי מִילְּתָא דְּתַרְוַיְיהוּ הֲוָה שְׁמֵיהוּ עוֹרְבִים – וכי מסתבר לומר שבמקרה ארע שלאותם שני אנשים היה אותו שם, ובהכרח פירוש הפסוק לעורבים ממש.

שאל עוד רב אדא בר מניומי לרבינא: וְדִלְמָא אכן היו אלו אנשים, אלא שנקראו כן עַל שֵׁם מְקוֹמָן שהיה נקרא 'צור עורב', שכן מִי לֹא כְּתִיב (מלכים ב׳ ה ב) 'וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה', וְקַשְׁיָא לָן בפירוש פסוק זה, שבתחילה קָרֵי לָהּ נַעֲרָה, ומשמע שהיתה גדולה, ומיד לאחר מכן קָרֵי לָהּ קְטַנָּה, וְאָמַר רַבִּי פְּדָת לבאר, שאכן היתה קְטַנָּה, ומה שנאמר נערה היינו שהיתה דְּמִן – ממקום ששמו נְעוֹרָן, הרי שמצינו שאף לאדם יחיד קורא הפסוק על שם מקומו, ואם כן יש לפרש אף מה שנאמר כאן 'עורבים' שהכוונה לשני אנשים ממקום שנקרא 'צור עורב'. השיב רבינא: אִם כֵּן שנקראו על שם מקומם, 'עוֹרְבִים' בשני יודי"ן מִיבַּעְיָא לֵיהּ לפסוק לומר, שבאופן זה משמעותו שבאו ממקום ששמו עורב, אך 'עורבים' ביו"ד אחת משמעותו לעורבים ממש.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לדברי רב ענן שמומר לעבודת כוכבים שחיטתו כשירה: לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ, שנינו בברייתא (לעיל ד:), הַכֹּל שׁוֹחֲטִין וַאֲפִילּוּ כּוּתִי וַאֲפִילּוּ עָרֵל וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מוּמָר. ויש לשאול, הַאי עָרֵל ששחיטתו כשירה הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא בערל שלא מלוהו מפני הסכנה ומשום שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָה, אם כן הַאי יִשְׂרָאֵל מְעַלְיָא הוּא, שכן אנוס הוא, ופשוט ששחיטתו כשירה, אֶלָּא פְּשִׁיטָא שהברייתא מדברת במוּמָר לַעֲרֵלוּת, שמבעט במצות המילה, ומכל מקום שחיטתו כשירה, משום שמומר לדבר אחד שחיטתו כשירה, אֵימָא סֵיפָא, וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מוּמָר, ויש לשאול הֵיכִי דָּמֵי, אִי מוּמָר לְדָבָר אֶחָד ממצות התורה, וכוונת הברייתא להשמיע שמכל מקום שחיטתו כשירה, קשה, הלא הֵיינוּ מוּמָר לַעֲרֵלוּת שסבר נשנה בדברי הברייתא בתחילה, שאף הוא מומר לדבר אחד ושחיטתו כשירה, אֶלָּא לָאו – האם לא בהכרח לומר שהברייתא מדברת כאן במוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, ומשמיעה הברייתא שאף מומר זה שחיטתו כשירה, וְכִדְרַב עָנָן.

דוחה הגמרא: לֹא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שמוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֹא – שחיטתו אינה כשירה, ואף שמומר לדבר אחד שחיטתו כשירה, שונה מומר לעבודת כוכבים משום דְּאָמַר מַר, חֲמוּרָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, אֶלָּא כוונת הברייתא לְמוּמָר לְאוֹתוֹ דָּבָר – למצות השחיטה עצמה ולאכול נבילות לתיאבון, ומשמיעה הברייתא שמכל מקום שחיטתו מותרת אם בדקו סכין ונתנו לו לשחוט, וְכִדְרַבָא (לעיל ד.) שמומר שאוכל נבילות לתיאבון שחיטתו כשירה.

הגמרא מקשה על רב ענן: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, נאמר בפסוק לגבי אדם שמתנדב להביא עולה בנדר או בנדבה (ויקרא א ב) 'אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה' וגו', ויש לדרוש מה שנאמר 'מִכֶּם' ומשמע חלק מכם, כלומר חלק מעם ישראל, וְלֹא כּוּלְּכֶם, שאין כל עם ישראל יכולים להתנדב קרבן, והיינו לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָר שאין מקבלים את נדבתו. ויש לדרוש עוד, 'מִכֶּם', מה שנתמעט שלא כולם יכולים להתנדב, דווקא בָּכֶם – בישראל חֲלַקְּתִי וְלֹא בָּאוּמּוֹת, שמהם ניתן לקבל קרבן אף מהרשעים שבהם. ומהמשך הפסוק 'מִן הַבְּהֵמָה' יש לדרוש, לְהָבִיא בְּנֵי אָדָם שֶׁדּוֹמִים לַבְּהֵמָה, והיינו שאינם מקיימים את המצוות, שאף הם מביאים קרבנות. מִכָּאן אָמְרוּ, מְקַבְּלִין קָרְבָּנוֹת מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל העוברים עבירות במזיד, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזְרוּ בָּהֶן בִּתְשׁוּבָה, חוּץ מִן הַמּוּמָר וּמְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן לעבודה זרה וּמְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא שאין מקבלים מהם, וכמו שיתבאר.

תחילה מבארת הגמרא את דברי הברייתא. מקשה הגמרא: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – ברייתא זו סותרת דברי עצמה, אָמְרַתְּ 'מִכֶּם' וְלֹא כּוּלְּכֶם לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָר, שאין מקבלים ממנו קרבן, וְהָדַר תָּנֵי – ומיד אחרי כן אומרת הברייתא, מְקַבְּלִין קָרְבָּנוֹת מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל. מתרצת הגמרא: הָא לֹא קַשְׁיָא, רֵישָׁא הפוסלת את קרבנות המומר, מדברת במוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, ואילו מְצֵיעֲתָא המכשירה את קרבנות פושעי ישראל, מדברת במוּמָר לְדָבָר אֶחָד.

מקשה הגמרא עוד: אֵימָא סֵיפָא, חוּץ מִן הַמּוּמָר וּמְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן וּמְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא, ויש להקשות, הַאי מוּמָר הֵיכִי דָּמֵי, אִי מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, קשה, הֵיינוּ רֵישָׁא, וכפי שהעמדנו במומר לכל התורה, וְאִי כוונת הברייתא כאן למוּמָר לְדָבָר אֶחָד שאף ממנו אין מקבלים קרבנות, קַשְׁיָא מְצֵיעֲתָא שמבואר שמקבלים קרבנות מפושעי ישראל, והעמדנו במומר לדבר אחד, אֶלָּא לָאו, בהכרח אין לגרוס בברייתא 'חוץ מן המומר ומנסך את היין' שמשמע שני אופנים, אלא הָכִי קָאָמַר – יש לגרוס כך, 'חוּץ מִן הַמּוּמָר לְנַסֵּךְ אֶת

המשך בעמוד 231

רש"י

לא הוה מפליג נפשיה מיניה — לא היה יהושפט נזהר ונבדל ממנו משום חשד כלל. אלמא, אף על גב דמשומד לעבודה זרה היה לא הוי משומד לכל התורה כולה. **כעמי כעמך** — דמשמע: הרי אתה כמותינו, דסומכין עלייהו. **כסוסי כסוסיך הכי נמי** — דלענין איסור והיתר קאמר? אלא על כרחך לענין המלחמה קאמר ליה. **בגורן** — כי גורן היו יושבים, בחיבה ובריעות ובאגודה אחת, כסנהדרין שאין חושדין זה את זה. **שיהו רואין זה את זה** — להיות שומעין איש את חבירו ומתווכחין זה עם זה עד שתצא הוראה כהלכה. שאילו היו יושבין כשורה שלא בעגולה — אין בני ראש השורה רואין בני סוף שורתו. וכעגולה שלימה לא היו יושבין — כדי שיהא מקום לצאת ולבא. **מסייע ליה** — לרב ענן. **על פי הדבור שאני** — שהקדוש ברוך הוא התירו לפי שעה, דכתיב (מלכים א יז): "ואת העורבים צויתי שם לכלכלך". **ואתרמי מילתא כו'** — בתמיהה. **ודלמא על שם מקומן** — שהיו מצור עורב. **מי לא כתיב** — שאדם נקרא על שם מקומו ואפילו יחיד, ואף על פי שאין מדבר בכל אנשי המקום כגון "פלשתים" "גבעונים", אלא באיש אחד, כדכתיב: "נערה קטנה". **וקשיא לן קרי לה נערה** — דהביאה שתי שערות, וקרי לה קטנה דמשמע שלא הביאה שתי שערות. **ואמר רבי פדת** — האי "נערה" לאו נערה ממש, אלא על שם מקומה, דמן נעורן. והכא נמי, אף על גב דלאו בכל בני המקום קאמר, שהרי ודאי לכולן לא גילה, שהרי נחבא היה — מכל מקום איכא למימר דתרי גברי הוו, וקראן על שם מקומן, ואין מזכיר שמם. **עורביים מבעי ליה** — דלא אתי למטעי בעורבים ממש. **ישראל מעליא הוא** — דאנוס הוא. **אי נימא משומד לדבר אחד** — לאחד מכל המצות, לאשמועינן דלא הוה משומד לכל התורה כולה. **שכל הכופר בה כמודה בכל התורה** — כדכתיב (במדבר טו): "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה" וגו', וילפינן בהוריות (ח,א) דבעבודה זרה מיירי. **משומד לאותו דבר** — לשחיטה, ולתיאבון. ואיצטריך לאשמועינן, דלא תימא: כיון דדש ביה — כהיתירא דמי ליה. אלא ודאי כאיסורא דמי ליה, ולתיאבון הוא דעבר עליה, וכי מזמנינן ליה סכין — לא שביק היתירא ואכיל איסורא. **מכם** — "אדם כי יקריב מכם קרבן". וגבי נדר או נדבה כתיב, דהא "כי יקריב" משמע, כשירצו להקריב. **להוציא המשומד** — שאין מקבלין נדבתו. **מכם בכם חילקתי** — כלומר, מדכתיב האי מיעוטא בישראל ולא באומות, דכתיב "איש איש מבית ישראל אשר יקריב קרבן לכל נדריכם" וגו' בפרשת מומין (ויקרא כב), ותניא לקמן בפירקין (יג,ב): "איש", מה תלמוד לומר "איש איש" — לרבות הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל. וגבי דידהו לא כתיב מיעוטא, דלכתוב "מן האדם כי יקריב קרבן", דמשמע ולא כל האדם — שמע מינה: בכם חלקתי, שכשרין מביאין ולא המשומדין, ולא באומות, שכולן מתנדבין מקבלין מהם. **עם הדומה לבהמה** — שאין מקיימין את המצות. "מן" דכתיב גבי בהמה — למעוטי רובע ונרבע, הכי דריש ליה בבבא קמא (מ,ב) ובבכורות (מא,א) ובתמורה (כח,א). **מפושעי ישראל** — משמע מזידין, כדתניא במסכת יומא (לו,ב): פשעים — אלו המרדים, וכן הוא אומר: "מלך מואב פשע בי", והיינו משומד. ולקמן מפרש לה ואזיל. **ומנסך את היין** — לעבודה זרה. **אי משומד לדבר אחד קשיא מציעתא** — דקתני: מקבלין, אסיפא. **אלא לאו הכי קאמר** — מקבלין קרבנות מפושעי ישראל במשומד לדבר אחד, חוץ מן המשומד לנסך את היין ולחלל שבתות, דהני חמירי. אלמא משומד לעבודה זרה כמשומד לכל התורה כולה דמי! האי תנא חמירא ליה שבת כעבודה זרה, דהעובד עבודה זרה כופר בהקדוש ברוך הוא, והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר, שלא שבת הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. **והא מהכא נפקא מהתם נפקא** — דאין מקבלין קרבן מן המשומדין.

מעם

לָא הֲוָה מַפְלִיג נַפְשֵׁיהּ מִינֵּיהּ. - מְנָלַן? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב "כָּמוֹנִי כָמוֹךָ כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ", אֶלָּא מֵעַתָּה, "כְּסוּסַי כְּסוּסֶיךָ" הָכִי נַמִי?! אֶלָּא מַה דְּהָוֵי אַסּוּסֶיךָ תֶּהֱוֵי אַסּוּסַי, הָכִי נַמִי - מַאי דְּהָוֵי עֲלָךְ וְעִילָוֵי עָמָּךְ תֶּיהֱוֵי עָלַי וְעִילָוֵי עַמִּי! - אֶלָּא מֵהָכָא: "וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה יֹשְׁבִים אִישׁ עַל כִּסְאוֹ מְלֻבָּשִׁים בְּגָדִים בְּגֹרֶן פֶּתַח שַׁעַר שֹׁמְרוֹן", מַאי גּוֹרֶן? אִילֵימָא גּוֹרֶן מַמָּשׁ, אַטּוּ שַׁעַר שֹׁמְרוֹן גּוֹרֶן הֲוָה? אֶלָּא כִּי גּוֹרֶן, דִּתְנַן: סַנְהֶדְרִין הָיְתָה כַּחֲצִי גּוֹרֶן עֲגוּלָּה, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה. לֵימָא מְסַיַּיע לֵיה: "וְהָעֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בַּבֹּקֶר וְלֶחֶם וּבָשָׂר בָּעָרֶב", וַאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: מִבֵּי טַבָּחֵי דְּאַחְאָב! - עַל פִּי הַדִּבּוּר שָׁאנֵי. מַאי "עוֹרְבִים"? אֲמַר רָבִינָא: עוֹרְבִים מַמָּשׁ. אֲמַר לֵיה רַב אַדָּא בַּר מַנְיוּמֵי: וְדִלְמָא תְּרֵי גַּבְרֵי דְּהָוֵי שְׁמַיְיהוּ עוֹרְבִים! מִי לָא כְּתִיב: "וַיַּהַרְגוּ אֶת עוֹרֵב בְּצוּר עוֹרֵב וְאֶת זְאֵב" וגו'? - אֲמַר לֵיה: אִיתְרְמַאי מִילְתָא דְּתַרְוַיְיהוּ הֲוָה שְׁמַיְיהוּ עוֹרְבִים?! - וְדִלְמָא עַל שֵׁם מְקוֹמָן! מִי לָא כְּתִיב: "וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה", וְקַשְׁיָא לָן: קָרֵי לָהּ "נַעֲרָה" וְקָרֵי לָהּ "קְטַנָּה"; וַאֲמַר רַבִּי פְּדָת: קְטַנָּה דְּמִן נְעוֹרָן! - אִם כֵּן, "עוֹרְבִיִּים" מִיבָּעֵי לֵיה. לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ: הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וַאֲפִילּוּ כּוּתִי וַאֲפִילּוּ עָרֵל וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד. הַאי עָרֵל הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָה, הַאי יִשְׂרָאֵל מְעַלְּיָא הוּא! אֶלָּא פְּשִׁיטָא מְשׁוּמָּד לַעֲרֵלוּת. אֵימָא סֵיפָא: וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד, הֵיכִי דָּמֵי? אִי מְשׁוּמָּד לְדָבָר אֶחָד - הַיְינוּ מְשׁוּמָּד לַעֲרֵלוּת! אֶלָּא לָאו מְשׁוּמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְכִדְרַב עָנָן! - לָא, לְעוֹלָם אֵימַר לָךְ: מְשׁוּמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה - לָא, דְּאָמַר מָר: חֲמוּרָה עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּה כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ; אֶלָּא מְשׁוּמָּד לְאוֹתוֹ דָּבָר, וְכִדְרָבָא. מֵיתִיבֵי: "מִכֶּם" - וְלֹא כּוּלְּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמְשׁוּמָּד. "מִכֶּם" - בָּכֶם חִלַּקְתִּי וְלֹא בָּאוּמּוֹת. "מִן הַבְּהֵמָה" - לְהָבִיא בְּנֵי אָדָם שֶׁדּוֹמִים לִבְהֵמָה; מִכָּאן אָמְרוּ: מְקַבְּלִין קָרְבָּנוֹת מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיַּחְזְרוּ בָּהֶן בִּתְשׁוּבָה, חוּץ מִן הַמְשׁוּמָּד, וּמְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן, וּמְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמְרַתְּ: "מִכֶּם" - וְלֹא כּוּלְּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמְשׁוּמָּד, וְהָדַר תָּנֵי: מְקַבְּלִין קָרְבָּנוֹת מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל! - הָא לָא קַשְׁיָא: רֵישָׁא - מְשׁוּמָּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, מְצִיעָתָא - מְשׁוּמָּד לְדָבָר אֶחָד. אֵימָא סֵיפָא: חוּץ מִן הַמְשׁוּמָּד וּמְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן וּמְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא; הַאי מְשׁוּמָּד הֵיכִי דָּמֵי? אִי מְשׁוּמָּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ - הַיְינוּ רֵישָׁא! וְאִי מְשׁוּמָּד לְדָבָר אֶחָד - קַשְׁיָא מְצִיעָתָא! אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר: חוּץ מִן הַמְשׁוּמָּד לְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן וּלְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא. אַלְמָא מְשׁוּמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה הֲוָה מְשׁוּמָּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, וּתְיוּבְתָּא דְּרַב עָנָן! תְּיוּבְתָּא. וְהָא מֵהָכָא נַפְקָא? מֵהָתָם נַפְקָא:

"מעם

על פי הדבור שאני — ואם תאמר: ולמאי דסלקא דעתין דלא הוי על פי הדבור, תקשי, דהא אמר רב: בשר שנתעלם מן העין אסור לקמן (צה,א)! ויש לומר: דזה היה יודע, שהיה סומך על פי הדבור דלאו משל גוי קא מייתי, אבל לא סלקא דעתין שבא הדבור להתיר האיסור שחיטת טבחים דאחאב.

קרי לה נערה וקרי לה קטנה — בפרק בתרא דסוטה (מו,ב) דריש "נערים" — שהיו מנוערים מן המצות. והכא לא שייך למדרש הכי.

דמן נעורן — שם מקום, דכתיב (בדברי בימים א ז): "למזרח נערן ולמערב גזר". **עורביים** מבעי ליה — ואף על גב דכתיב "עברים" "מצרים" ולא כתיב "עבריים" "מצריים" — התם ליכא למיטעי. **מכם** ולא כולכם להוציא את המשומד — תימה: דהא איצטריך לכדדרשינן בריש "לולב הגזול" (סוכה ל,א): אי לפני יאוש — "אדם כי יקריב מכם" אמר רחמנא, והאי לאו דידיה הוא! ויש לומר: דהתם לאו משום דתיפוק לן מהאי קרא גזול לפני יאוש, דהאי מ"ביתו" נפקא. כדאמרינן ב"מרובה" (בבא קמא סז,ב): "קרבנו" — ולא הגזול. אימת? אילימא לפני יאוש — למה לי קרא? כלומר, וכי יכול להקדיש? "ביתו" אמר רחמנא! ולא מייתי התם קרא ד"כי יקריב" אלא לומר דקרבן אמר רחמנא, והאי לאו קרבן הוא, שאין בידו להקדישו לפני יאוש. ועוד יש לומר: דתרתי שמעינן מ"מכם", ולגזילה מקודשת איצטריך. ומ"ביתו" לא נפקא אלא שלא עלתה לשם חובה. **כדי** שיחזרו בהם בתשובה — לאו טעמא דקרא קא דריש, אלא נותן טעם לדבר, מדרבינן מהא משומד לדבר אחד טפי משומד לכל התורה כולה, ולא מוקמינן קרא במילתא אחריתי. וקאמר דמשומד לדבר אחד בקל יחזור בתשובה, ולכך מקבלין מהם כדי שיחזרו.

מעם

תוספות

מעם הארץ פרט למשומד — תימה, דמאי קאמר: הא מהכא נפקא מהתם נפקא? הא אדרבה, דקר פליגא, דאפילו משומד לדבר אחד קאמר תנא קמא דאין מקבלין, דהא מוקמינן דפליגי באוכל חלב והפריש קרבן על הדם! ודוחק לומר דפריך מדרבי שמעון! ומפרש רבינו תם: דמשומד לאכול חלב — היינו משומד לכל התורה חוץ מדם, כדאשכחן שכולל כל החטאות בכלל חטאת חלב בפרק קמא דמנחות (ו,א), ובפרק "היה מביא" (סוטה טו,א), דאמר: בדין שתהא חטאת חלב טעונה נסכים. והשתא קאמר דלתנא קמא כשהוא משומד לכל התורה כולה חוץ מדם — אינו מביא קרבן על הדם, ולרבי שמעון מביא, כיון שהוא שב מידיעתו מדם. אבל משומד לדבר אחד — דברי הכל מביא. ועוד יש לומר: דדוקא בחלב דדם פליגי, לפי שהם שוין, שיש כרת בשניהן ועולין לגבוה, ונאמרו בלאו אחד: "כל חלב וכל דם לא תאכלו", דלתנא קמא חשיב ליה משומד לאותו דבר, כאילו הוא משומד לדם עצמו, ואינו מניח בשביל האיסור אלא משום דנפשו קצה לאכול דם. אבל משומד לאחד משאר איסורים — פשיטא דמביא קרבן על הדם. ולרבי שמעון אפילו משומד לאכול חלב מביא קרבן על הדם.

אינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו — תימה: מה צריך קרא למעט לאינו שב מידיעתו ועומד ברשעו? הא הוי זבח רשעים, והיכי תיסק אדעתין לומר דמביא? ויש לומר: דאיצטריך להיכא דחזר בתשובה אחר כך, ובשעה שאכל לא היה שב מידיעתו. **רבן** גמליאל ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסרוה — פירש בקונטרס: רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא שהיה אחרון: וכן משמע קצת, דקאמר בסמוך: רבן גמליאל ובית דינו כרבי מאיר סבירא ליה, דחייש למיעוטא. משמע שהוא רבן גמליאל אחרון, שהיה אחר רבי מאיר. ומיהו, קשה: דאם כן הויא ליה לפרושי בהדיא "רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא", כדתנן במסכת אבות (פרק כ משנה ב) רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ! ועוד תימה: דגזר רבי מאיר על סתם יינם ולא גזר על שחיטה דאורייתא! אבל אם הוא רבן גמליאל דינבה — ניחא. והא דקאמר: כרבי מאיר סבירא להו — משום דרבי מאיר סבירא ליה הכי בהדיא. אבל קשה: דאם כן סבר רבן גמליאל דינבה דכותים גרי אמת הן, כיון דשחיטתן הויא שריא קודם גזירה. ובריש "הדר" (עירובין סא,א) תנן: הדר עם הגוי או עם מי שאינו מודה בעירוב — הרי זה אסור. פירוש: אינו מודה בעירוב — היינו כותי, כדאמר בפרק "בכל מערבין" (שם לא,ב) רבי אלעזר בן רבי יעקב אומר: עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה. רבן גמליאל אומר: צדוקי אינו כגוי. ופירש בקונטרס: אבל כותי הוי כגוי, דקסבר כותים גרי אריות הן! מידהו, על כרחך אי אפשר לומר כפירוש הקונטרס, דהא רבן גמליאל דינבה אית ליה בהדיא בפרק קמא דגיטין (י,א) דגרי אמת הן, שהכשיר גט שעדיו עדי כותים. והיינו יכולין לפרש: אבל כותי הוי כגוי — משום דאינו מודה בעירוב. דהיינו נמי טעמא דתנא קמא דאסר, שהוא רבי מאיר כדמוכח התם בגמרא, ורבי מאיר אית ליה התם (בבכורות) דכותים גרי אמת הן. אבל קשה: כיון דלכולי עלמא כותי אוסר, אף על גב דגרי אמת הן — אם כן מה באו לחדש רבי אמי ורבי אסי (חולין ו,א) שעשאום גוים גמורין לבטל רשות וליתן רשות? הא מעיקרא נמי הכי הוה לכולי עלמא! אלא יש לומר: דלרבן גמליאל כותי נמי אינו כגוי, ותנן צדוקי אינו כגוי — והוא הדין לכותים, דגרי אמת הן. והיו סבורין דגרי אמת הן, כרבן גמליאל, עד שעשאום רבי אמי ורבי אסי גוים גמורין. אף על גב דרבי יוחנן פסק כרבי אליעזר ברבי יעקב, ורבי אליעזר ברבי יעקב לא פליג אתנא קמא שאוסר כותי — רבי יוחנן לא בא לפסוק כמותו אלא במה שצריך שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה. **צדיקים** עצמן לא כל שכן — תימה: דהא אשכחן יהודה בן טבאי שהרג עד זומם בפרק קמא דמכות (דף ה,ב), ורבי ישמעאל שקרא והטה בפרק קמא דשבת (יב,ב)! ואומר רבינו יצחק: דדוקא במידי דאכילה אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן, שגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור. ולספרים דרסי (בפרק קמא) דכתובות (כח,ב) גבי העלה עבד לבהונה על פיו, השתא בהמתן של צדיקים כו' — משום דאתי לידי אכילת איסור, שמאכיל בת ישראל שנשאת לו בתרומה, והוא עבד, ואין לו בה קדושין. ומיהו, ברוב ספרים לא גרסינן ליה. והיינו משום דליכא למפרך אלא כשהצדיק עצמו אוכל האיסור. ובראש השנה (כא,א) דאמר: "במה בסים תבשילא דבבלאי בצומא רבא דמערבא", וב"ערבי פסחים" (קו,ב): רבי ירמיה בר אבא איקלע לבי רב אסי ואשתלי וטעם קודם הבדלה, אף על גב דמיתתו באסברה — התם אכילת דהיתר הוא, אלא שאוכל בשעה האסורה. ובבראשית רבה גרס: רבי ירמיה דשדר לרבי זירא בלבלה דפירי, בין דין לדין אתאביל פירי בטבלייהו. ומיהו, ההוא עובדא איתא במסכתא שקלים (ח,א) וקאמר עלה רבי זירא: אם הראשונים כמלאכים אנו כבר אינש, ואם הראשונים כבני אינש — אנו כחמורים, ולא כחמורו דרבי פנחס בן יאיר. אשכחיה

"מַעַם הָאָרֶץ" - פְּרָט לְמְשׁוּמָּד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: "אֲשֶׁר לֹא תֶעֱשֶׂינָה בִּשְׁגֻגָה וְאָשֵׁם" - הַשָּׁב מִידִיעָתוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, אֵינוֹ שָׁב מִידִיעָתוֹ אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ; וְאָמְרִינַן: מַאי בֵּינֵיהוּ? וַאֲמַר רַב הַמְנוּנָא: מְשׁוּמָּד לֶאֱכוֹל חֵלֶב וְהֵבִיא קָרְבָּן עַל הַדָּם אִיכָּא בֵּינֵיהוּ! - חֲדָא בְּחַטָּאת, וַחֲדָא בְּעוֹלָה. וְצָרִיכִי, דְּאִי אַשְׁמַעִינַן חַטָּאת - מִשּׁוּם דִּלְכַפָּרָה הוּא, אֲבָל עוֹלָה דְּדוֹרוֹן הוּא - אֵימָא לְקַבֵּל מִינַּיהּ; וְאִי אַשְׁמַעִינַן עוֹלָה - מִשּׁוּם דְּלָאו חִיּוּבָא הוּא, אֲבָל חַטָּאת דְּחִיּוּבָא הוּא - אֵימָא לְקַבֵּל מִינַּיהּ, צְרִיכָא. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּהֵמָה גְּרִיעוּתָא הִיא? וְהָכְתִיב: "אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה'", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן עֲרוּמִּין בְּדַעַת וּמְשֻׁמָּין עַצְמָן כִּבְהֵמָה! - הָתָם כְּתִיב "אָדָם וּבְהֵמָה", הָכָא בְּהֵמָה לְחִוּדֵיהּ כְּתִיב. - וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "אָדָם וּבְהֵמָה" מַעֲלִיּוּתָא הִיא? וְהָא כְּתִיב: "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה"! - הָתָם הָא חֲלִיקֵיהּ קְרָא, זֶרַע אָדָם לְחוּד וְזֶרַע בְּהֵמָה לְחוּד. (סימן: נקלף) אָמַר רַבִּי חָנָן אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ נִמְנוּ עַל שְׁחִיטַת כּוּתִי וַאֲסָרוּהָ. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי: שֶׁמָּא לֹא שָׁמַע רַבִּי אֶלָּא בְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו? אָמַר לֵיהּ: דְּמִי הַאי מַרְבָּנָן כְּדְלָא גְּמִירִי אֲיָנְשֵׁי שְׁמַעְתָּא! בְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו לְמִימְרָא בָּעֵי?! קִבְלָהּ מִינַּיהּ אוֹ לָא קִבְלָהּ מִינַּיהּ? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר רַבִּי אַסִּי: אֲנִי רָאִיתִי אֶת רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאָכַל מִשְּׁחִיטַת כּוּתִי, אַף רַבִּי אַסִּי אָכַל מִשְּׁחִיטַת כּוּתִי; וְתָהֵי בָּהּ רַבִּי זֵירָא: לָא שְׁמִיעָא לְהוּ, דְּאִי הָוָה שְׁמִיעָא לְהוּ הָווּ מְקַבְּלִי לָהּ, אוֹ דִּלְמָא שְׁמִיעַ לְהוּ וְלָא קִבְּלוּהָ? הָדַר פָּשֵׁיט לְנַפְשֵׁיהּ: מִסְתַּבְּרָא דִּשְׁמִיעַ לְהוּ וְלָא קִבְּלוּהָ, דְּאִי סְלְקָא דַּעְתָּךְ לָא שְׁמִיעַ לְהוּ, וְאִי הָוָה שְׁמִיעַ לְהוּ הָווּ מְקַבְּלִי לָהּ, הֵיכִי מִסְתַּיְּיעָא מִילְּתָא לְמֵיכַל אִיסּוּרָא? הָשְׁתָּא בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יָדָן, צַדִּיקִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן? ואי

רש"י

מעם — ולא כל עם. וגבי חטאת כתיב, שבא על ידי השוגג. **רבי שמעון בן יוסי אומר** — מכאן אתה למד. **אשר לא תעשינה בשגגה ואשם** — וסמיך ליה: "או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא אשמו", דמשמע: "אשר לא תעשינה" — אם היה יודע שהוא אסור, ושגגה היתה לו, וחטא ואשם — הוא יביא. **השב מידיעתו** — שאם היה יודע שהוא חלב — היה יושב ומבטל מעבירה זו. ואית דגרסי: השב. והוא נמי הפורש ונבדל מתחלה, ואין עובר אם היה יודע שהוא אסור. ובתורת כהנים גרס: "הישוב". **מאי בינייהו** — מכל מקום משומד לא מקבלינן מיניה, בין למר בין למר, ואפילו שוגג, דהא אילו היה יודע מתחלה — נמי היה אוכלו, ואין שב מידיעתו! **והביא קרבן על הדם** — ששגג בו, ואילו היה יודע שהוא דם — לא היה אוכלו. לתנא קמא משומד שמו, ולא מקבלינן מיניה. ולרבי שמעון שב מידיעתו הוא בדם, ומקבלינן מיניה. **מכם ולא כולכם** — דלעיל בעולת נדבה משתעי קרא, דכתיב בתריה: "אם עולה קרבנו" וגו'. **דלכפרה הוא** — וכיון דדעתו להזיד ולחזור על עבירתו, ובהא מיהא אתרמי דשגג ולא הזיד, אם כן אמאי נקבל מיניה? הא לאו בר כפרה הוא. **דלאו חיובא** — ולאו אורח ארעא לקבולי דורון מיניה, דכתיב: "ובח רשעים תועבה" (משלי כא). **אבל חטאת דחובה** — רמיא עליה. **אימא נקבל מיניה** — שלא יהא חוטא נשכר. **גריעותא הוא** — דאוקמת לעיל דפושעים קרי בהמה. **שהן ערומים בדעת** — כאדם הראשון, ומשימין עצמן כבהמה דכאי רוח. וזרע בהמה — ומוקמינן לה במסכת סוטה (כב,א): לא קרא ולא שנה ולא שמש תלמידי חכמים — עליו הכתוב אומר: "חרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה". כלומר, החכמים והבורים כולם אזרעם לפרותם ולרבותם. **רבן גמליאל** — בנו של רבי יהודה הנשיא, שהיה מן האחרונים, ובית דינו, נמנו על שחיטת כותי, לאחר שנשנית משנתינו דהכל שוחטין ואפילו כותי, ואסרוה. **לא שמע רבי כו'** — והיינו נמי כי מתניתין. **למימרא בעי** — וכי לא פשיטא לן דלית להו "לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט)? **קבלה מיניה** — רבי זירא מרבי יעקב, דאפילו כשישראל עומד על גביו אסור, או לא קבלה? **אבל משחיטת כותי** — בישראל עומד על גביו, או על ידי שחתך כזית בשר ונתן לו ואכל. ואף רבי אסי אכל. **ותהי בה רבי זירא** — גרסינן. מתמיה עליהן שאכלוה, ומבעיא ליה בלביה הכי. **לא שמיע להו** — הא דנמנו רבן גמליאל, דאי שמיע להו — הוו מקבלי. או דלמא שמיע ולא קבלוה? **והדר פשיט** — רבי זירא לנפשיה. **מסתברא שמיע להו ולא קבלוה** — דאי סלקא דעתך לא שמיע להו ואי שמיע להו הוו מקבלי לה. **היכי מסתייע מילתא למיכל כו'** — היאך יגרום שום שטן לפני צדיקים על ידי שוגג שום דבר עון. **השתא בהמתן של צדיקים** — חמרא דרבי פנחס בן יאיר, לקמן [ז,א]. **אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן** — שתאכל הבהמה דבר האסור לה. ואי

שנאמר לגבי קרבן חטאת הבא לכפר על מי שחטא בשגגה (ויקרא ד כז), 'וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ', ויש לדייק ממה שנאמר 'מעם' הארץ, ומשמע חלק מעם הארץ ולא כל עם הארץ, לומר **פְּרָט לְמוּמָר**, שאין מקבלים ממנו קרבן. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן**, דין זה יש ללמוד ממה שנאמר (שם ד כב) 'אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם' ומיד אחרי כן נאמר (שם ד כג) 'אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ', ומשמע שדווקא **הַשָּׁב מִידִיעָתוֹ** – אדם שאילו היה יודע שדבר זה עבירה היה נמנע מלעשותה, הוא **מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ**, אך אם **אֵינוֹ שָׁב מִידִיעָתוֹ**, שאף אילו היה יודע שדבר זה עבירה לא היה נמנע מלעשותה, **אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ. וְאַמְרִינָן** בביאור דברי הברייתא, **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה הבדל יש בין תנאים אלו, הרי לשניהם אין מקבלים קרבן מן המומר אף כאשר עבר בשוגג, ומה לי אם הטעם משום שהוא מומר ומתמעט מ'מעם הארץ', או שמתמעט משום 'שאינו שב מידיעתו'. **וְאָמַר רַב הַמְנוּנָא, מוּמָר לְאֱכוֹל חֵלֶב** במזיד, שאכל דם בשגגה, **וְהֵבִיא קָרְבָּן עַל הַדָּם**, אופן זה **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ**, שלתנא קמא מכל מקום מומר הוא ואין מקבלים ממנו קרבן אף על דבר שעליו אינו מומר, אך לרבי שמעון כיון שלא נתמעט אלא משום שאינו שב מידיעתו, מקבלים ממנו קרבן על הדם, שהרי על הדם אינו מומר, ואם היה יודע בשעת אכילתו שהוא דם היה נמנע מלאוכלו. מכל מקום מבואר שמפסוקים אלו נתמעט דבר זה שאין מקבלים קרבן מן המומר, וקשה על הנאמר בברייתא לעיל שהמומר מתמעט מ'מכם'.

מתרצת הגמרא: אכן שני לימודים הם, **חֲדָא בְּחַטָּאת וַחֲדָא בְּעוֹלָה**, הפסוק של הברייתא כאן מדבר בקרבן חטאת, ומיעט הפסוק בחטאת את המומר, והפסוק של הברייתא לעיל 'מכם' מדבר בקרבן עולה, **וּצְרִיכֵי** לשני המיעוטים, שאין ללמוד אחד מהשני, משום **דְּאִי אַשְׁמְעִינָן** מיעוט זה רק **בְּחַטָּאת**, היה מקום לומר שדווקא בו אין לקבל ממומר, **מִשּׁוּם** דְּקרבן חטאת **לְכַפָּרָה הוּא** בא על חטאו, וזה המומר כיון שדעתו לחזור ולעבור במזיד, אינו בר כפרה, אף שבעת עבר על כך בשוגג, **אֲבָל** קרבן **עוֹלָה** דְּדוֹרוֹן **הוּא**, שאינו בא לכפר אלא כמקריב דורון למלך, **אֵימָא** – נאמר שניתן **לְקַבֵּל מִינֵּיהּ**, לכך הוצרך הפסוק למעט את המומר אף בעולה. **וְאִי אַשְׁמְעִינָן** מיעוט זה רק **בְּעוֹלָה**, היה מקום לומר שדווקא בו אין לקבל ממומר, **מִשּׁוּם דְּלָאו חִיּוּבָא הוּא** – שאין עליו חובה להביא קרבן עולה, וכיון שרוצה להביא את הקרבן בדרך נדבה ודורון, אין נראה לומר שיהיה אפשר לקבל ממנו דורון, שהרי 'זבח רשעים תועבה', **אֲבָל חַטָּאת דְּחִיּוּבָא הוּא** – שחובה היא שמוטלת עליו על עבירה שעבר, **אֵימָא לְקַבֵּל מִינֵּיהּ**, כדי שלא יהיה החוטא נשכר, לכך **צְרִיכָא** לכתוב הן בחטאת והן בעולה לומר שבשניהם אין מקבלים מן המומר.

הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא לעיל שדרשה מהנאמר 'מן הבהמה' להביא בני אדם שדומים לבהמה, מכאן אמרו מקבלים קרבנות מפושעי ישראל. מקשה הגמרא: **וְכִי כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב** בפסוק תואר **בְּהֵמָה** בכינוי לאדם, **גְּרִיעוּתָא הִיא** – כוונת הפסוק לרבות בני אדם פחותים, וכגון מומרים, **וְהָכְתִיב** בפסוק (תהלים לו ז) **'אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה'', וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב** בדרשת הפסוק, **אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן עֲרוּמִּין בְּדַעַת** כאדם הראשון **וּמְשִׁימִין עַצְמָן כִּבְהֵמָה**, שמתנהגים בענוה ובשפלות רוח, הרי שנדרש תיבת 'ובהמה' לאנשים צדיקים המשפילים עצמם כבהמה, וכיצד דרשו תיבה זו פעמים לגנאי ופעמים לשבח.

מתרצת הגמרא: **הָתָם כְּתִיב אָדָם וּבְהֵמָה** יחדיו, וכאשר דורשים שניהם יחד יש לבאר כוונת הפסוק לאנשים צדיקים, אך **הָכָא בְּהֵמָה לְחוֹדָהּ כְּתִיב** בכינוי לאדם, ולכך יש לדרוש שהכוונה לבני אדם הפחותים כבהמה.

מקשה הגמרא: **וְכִי כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב אָדָם וּבְהֵמָה** יחדיו, האם **מְעַלְיוּתָא הִיא** ויש לדורשו על אנשים צדיקים, **וְהָא** כְּתִיב בפסוק אחר (ירמיה לא כו) 'וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְזֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה', והיינו שלעתיד לבוא ייטיב ה' לעמו ויזרע את בני ישראל לפרותם ולרבותם, הן זרע אדם והן זרע בהמה, ודרשו בגמרא (סוטה כב.) ש'זרע בהמה' היינו אותם בני אדם עמי הארץ שלא קראו ולא שנו ולא שימשו תלמידי חכמים, ו'זרע אדם' היינו בני אדם החכמים, הרי שתיבת 'בהמה' נדרשת ללשון פחיתות אף כשנכתבה בסמוך ל'אדם'. מתרצת הגמרא: **הָתָם הָא חֲלֻקֵּיהּ קְרָא** – אף בפסוק שם יש לדרוש תיבת בהמה לבדה, שהרי הפסוק חלקו מאדם, שכן נאמר **זֶרַע אָדָם לְחוּד וְזֶרַע בְּהֵמָה לְחוּד**, לכך נדרש כל אחד בפני עצמו, ו'בהמה' לבדה נדרשת ללשון פחיתות.

לעיל (ג.) נתבאר ששחיטת כותי כשירה לפי שנחשבים הם 'גרי אמת', אלא שצריך שתיעשה השחיטה בפני ישראל, לפי שחשודים על 'לפני עור לא תתן מכשול', ואף פירשו בכך אביי ורבא את משנתינו שכתבה 'הכל שוחטין' דהיינו לרבות אף כותים. הגמרא דנה בענין שחיטת הכותים בזמן הזה: (**סִימָן נִקְלָה**), **אָמַר רַבִּי חָנָן אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא**, אף שמעיקר הדין שחיטת כותי מותרת כמו שנתבאר לעיל, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ** שהיו בדור מאוחר יותר לאחר שנשנית המשנה, **נִמְנוּ עַל שְׁחִיטַת כּוּתִי וַאֲסָרוּהָ.**

אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, שֶׁמָּא לֹא שָׁמַע רַבִּי שאסרו שחיטת כותי **אֶלָּא בְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו**, שבאופן זה יש לחשוש שמא קלקל את השחיטה, וכמו שנתבאר לעיל שחשודים הכותים על 'לפני עור לא תתן מכשול', אך כאשר שוחט בפני הישראל שעומד על גביו שחיטתו כשירה אף לרבן גמליאל ובית דינו, ונמצא שלא שינה רבן גמליאל מהדין השנוי במשנתינו. **אָמַר לֵיהּ** רבי יעקב בר אידי, **דָּמֵי הַאי מַרְגָּנָן כִּדְלָא גְּמִירֵי אִינְשֵׁי שְׁמַעְתָּא** – דומה אותו חכם ששאל שאלה זו, היינו רבי זירא, כמו אדם שלא למד סוגיא מימיו, שהרי **בְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, לְמִימְרָא בָּעֵי** – וכי צריך לומר שאין להכשיר את שחיטתו כשאין ישראל עומד על גביו, הלא דבר זה פשוט הוא שחשודים על 'לפני עור', ואף המשנה לא הכשירה אלא כשישראל עומד על גביו ורואה את שחיטתו, ומדוע הוצרכו רבן גמליאל ובית דינו להימנות על כך ולאסור, ובהכרח שלא נמנו אלא לאסור את שחיטת הכותי אף כשישראל רואה את שחיטתו.

מבררת הגמרא: **קַבְּלָהּ מִינֵּיהּ אוֹ לֹא קַבְּלָהּ מִינֵּיהּ** – האם אכן קיבל רבי זירא את תשובתו של רבי יעקב והודה לדבריו שנמנו לאסור את שחיטתו אף כשישראל עומד על גביו, או שלא קיבלה. מביאה הגמרא ראיה ממה שאמר רבי זירא במקום אחר: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר רַבִּי אַסִּי, אֲנִי רָאִיתִי אֶת רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאָכַל מִשְּׁחִיטַת כּוּתִי** באופן שאין לחשוד בו משום 'לפני עור', כגון ששחט בפני ישראל, או שנתן רבי יוחנן לאותו כותי שיאכל מאותה שחיטה ואכלו, **וְאַף רַבִּי אַסִּי אָכַל מִשְּׁחִיטַת כּוּתִי** כמו שראה שעשה רבי יוחנן רבו. **וְתָהֵי תַּמָּה** – והיה תמה בלבו **רַבִּי זֵירָא** על רבי יוחנן ורבי אסי שנהגו היתר בכך, שהרי רבן גמליאל ובית דינו נמנו ואסרו את שחיטתם, והיה מסתפק, האם **לֹא שְׁמִיעָא לְהוּ** דבר זה שרבן גמליאל ובית דינו נמנו ואסרו את שחיטתם, **דְּאִי הָוָה שְׁמִיעָא לְהוּ חָווּ מְקַבְּלֵי לָהּ** לתקנה זו ונמנעים מלאכול, **אוֹ דִּלְמָא שְׁמִיעָא לְהוּ** שנמנו רבן גמליאל ובית דינו ואסרו את שחיטתם, **וְלֹא קַבְּלוּהָ** עליהם דבר זה ולכך נהגו בזה היתר.

הֲדַר פָּשֵׁיט לְנַפְשֵׁיהּ – ולאחר מכן חזר רבי זירא ופשט לעצמו ספק זה, **דִּסְתַּבְּרָא דְּשָׁמִיעַ לְהוּ** רבי יוחנן ורבי אסי שאסרום, **וְלֹא קַבְּלוּהָ**, אלא נחלקו על תקנה זו, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לֹא שְׁמִיעַ לְהוּ וְאִי הָוָה שְׁמִיעַ לְהוּ חָווּ מְקַבְּלֵי לָהּ** – שאם נאמר כהצד שהעלה בדעתו שלא ידעו מכך ואכן אם היו יודעים לא היו אוכלים משחיטתו, אם כן יקשה, **הֵיכִי מִסְתַּיְיעָא מִילְּתָא לְמֵיכַל אִיסּוּרָא** – כיצד אירע דבר זה שנכשלו בכך לאכול דבר איסור אף בשוגג, **הַשְׁתָּא** – והלא נאמר מעתה, מאחר שידוע לנו שאף **בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יָדָן** שיאכלו דבר איסור, אלא מסייע להן שלא יכשלו בכך, **צַדִּיקִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שודאי מסייע להם הקדוש ברוך הוא שלא יכשלו באכילת איסור, ובהכרח לומר שלא נכשלו רבי יוחנן ורבי אסי באכילת איסור, אלא שסברו ששחיטת הכותי מותרת.

מסיימת הגמרא את הראיה: **וְאִי** סָלְקָא דַּעְתִּיךְ – ואם יעלה על דעתך לומר **לֹא** קַבְּלָהּ מִינַיְהוּ – שלא קיבל רבי זירא את תשובת רבי יעקב בר אידי שרבן גמליאל לגמרי אסר שחיטת כותי ואפילו כשישראל עומד על גביו, אם כן מה הוקשה לו, לִישַׁנֵּי לֵיהּ – יתרץ רבי זירא לעצמו, **כָּאן** – רבי יוחנן ורבי אסי שאכלו משחיטת כותי, היה זה כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו בשעת השחיטה ומשגיח שתהא כראוי, **וּכָאן** – רבן גמליאל שאסר לאכול משחיטת כותי היינו כְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו בשעת השחיטה, מפני שאין הכותים נזהרים לא להכשיל אחרים באיסור נבילה. אֶלָּא ממה שלא תירץ כך, לָאו – האם לא שְׁמַע מִינָּהּ שאכן קַבְּלָהּ מִינַיְהוּ – שקיבל רבי זירא את דברי רבי יעקב בר אידי שרבן גמליאל ובית דינו גזרו על שחיטת כותי אפילו כאשר ישראל עומד על גביו, ואסרוה ממש כשחיטת גוי. ולכך תמה על האמוראים שאכלו משחיטת כותי. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּהּ שרבי זירא קיבל את דברי רבי יעקב בר אידי.

מבררת הגמרא: **וּמַאי** טַעְמָא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן על הכותים ואסרו את שחיטתם. כדי להשיב על שאלה זו מביאה הגמרא מעשה: כִּי הָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר – כמו המעשה שהיה עם רבי שמעון בן אלעזר, דִּשְׁדְּרֵיהּ – שלחו רַבִּי מֵאִיר רבו לְאַתּוּיֵי חֲמָרָא מִבֵּי כּוּתָאֵי – להביא יין ממושבות הכותים, אִשְׁכְּחֵיהּ הַהוּא סָבָא – מצאו זקן אחד, אָמַר לֵיהּ, 'וְשַׁמְתָּ סַכִּין בְּלוֹעֶךָ [–בלחייך] אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אַתָּה' (משלי כג ב), כלומר אם אדם כשר אתה, תתחזק על יצרך ולא תקח יין מן הכותים שיש בו חשש איסור [כפי שיבואר להלן]. הָלַךְ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְסִפֵּר את הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי מֵאִיר, וְגָזַר רבי מאיר עֲלֵיהֶן ואסר את יינם. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא, כלומר איזה חשש כשרות יש ביינם של הכותים שמחמתו אסרו רבי מאיר. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, דְּמוּת יוֹנָה מָצְאוּ לָהֶן בְּרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין אוֹתָהּ, ונעשו הכותים היושבים בהר גריזים מומרים לעבודה זרה, וסתם יינם אסור. וְאַף שרק מיעוט מן הכותים יושבים שם, ורוב הכותים אינם בהר גריזים ולא נחשדו בעבודה זרה, גזר רבי מאיר על כל הכותים, משום שפסק רַבִּי מֵאִיר לְטַעְמֵיהּ [–לשיטתו] דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּטָא – שחושש למיעוט, וְגָזַר רוּבָא אָטוּ מִיעוּטָא – וגזר ואסר את יינם של כל הכותים אף שלא נחשדו על עבודה זרה, מפני יינם של המיעוט המומרים לעבודה זרה. וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ נַמִּי כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לְהוּ, וחוששים למיעוט הכותים המומרים לעבודה זרה, ולכן אסרו את שחיטתם של כל הכותים.

במעשה לעיל הזכיר הסבא את הפסוק במשלי והתכוין להתחזק על היצר בכשרות המאכלים, שואלת הגמרא: פַּשְׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב – מהי הכוונה הפשוטה של הפסוק. משיבה הגמרא: בְּתַלְמִיד חַיּוֹשֵׁב ולומד תורה לִפְנֵי רַבּוֹ. דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא ברייתא המפרשת פסוק זה, נאמר במשלי (כג א–ב) 'כִּי תֵשֵׁב לִלְחוֹם אֶת מוֹשֵׁל – כשתשב ללמוד עם גדול בתורה, בִּין תָּבִין אֶת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ. וְשַׁמְתָּ סַכִּין בְּלוֹעֶךָ, אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה'. וכוונת הפסוק ללמד כיצד יש לתלמיד לנהוג עם רבו. אִם יוֹדֵעַ תַּלְמִיד בְּרִבּוֹ שֶׁאִם יקשה לו קושיא יוֹדֵעַ הרב לְהַחֲזִיר לוֹ טַעַם, בִּין – שאל וקבל תשובות שעל ידיהן תבין את הלימוד, וְאִם לָאו, שנראה שהרב לא ידע להחזיר תשובה של טעם, אז תָּבִין מעצמך אֶת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ ואל תשאל ותביישנו, ובפסוק שאחריו כתוב 'וְשַׁמְתָּ סַכִּין בְּלוֹעֶךָ', כלומר התחזק ועצור פיך מלשאול. ומסיים הפסוק, אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אַתָּה ומתאוה לשאול ולרדת לעומקם של דברים, מה תקנתך, פְּרוֹשׁ הֵימֶנּוּ – מרב זה ולך לרב אחר.

הגמרא חוזרת לענין הגזירות שגזרו חכמי ישראל על הכותים: רַבִּי יִצְחָק בֶּן יוֹסֵף, שַׁדְּרֵיהּ – שלחו רַבִּי אַבָּהוּ לְאַתּוּיֵי חֲמָרָא מִבֵּי כּוּתָאֵי – להביא יין ממושבות הכותים, אִשְׁכְּחֵיהּ הַהוּא סָבָא – מצאו זקן אחד, אָמַר לֵיהּ לרבי יצחק, לֵית – אין כָּאן אצל הכותים שׁוֹמְרֵי תּוֹרָה. הָלַךְ רַבִּי יִצְחָק וְסִפֵּר את הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי אַבָּהוּ, הָלַךְ רַבִּי אַבָּהוּ וְסִפֵּר את הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, וְלֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁגזרו על הכותים וְעָשָׂאוּם כעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים גְּמוּרִין. מבררת הגמרא: לְמַאי – לאיזה ענין עשאום כגוים, אִי – אם תאמר לִשְׁחִיטָה וְיַיִן נָסְךְ, שאסרו לאכול משחיטתם ואסרו את סתם יינם בהנאה כיין נסך, יקשה, הלא מֵהָתָם גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן – כבר גזר רבי מאיר ואסר את יינם, ואחריו רבן גמליאל אסר את שחיטתם, ומה הוסיפו רבי אמי ורבי אסי.

משיבה הגמרא: אִינְהוּ גָּזוּר וְלֹא קַבְּלוּ מִינַיְיהוּ, אָתוּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי גָּזְרוּ וְקַבְּלוּ מִינַיְיהוּ – אמנם רבי מאיר ורבן גמליאל גזרו על הכותים, אך גזירתם לא נתקבלה על הציבור, מפני שהיו העם רגילים עם הכותים והיה להם קשה לפרוש מהם, אבל אחר כך כשבאו רבי אמי ורבי אסי וגזרו שוב, נשתנתה המציאות והיה אפשר לפרוש מן הכותים, וגזירתם נתקבלה.

במעשה האחרון נאמר 'לא זזו משם עד שעשאום עובדי כוכבים גמורין'. מבררת הגמרא: מַאי – לענין מה הם נחשבים כעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים גְּמוּרִין. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לְבַטֵּל רְשׁוּת וְלִיתֵּן רְשׁוּת. שגזרו על הכותים והחשיבו אותם כגוים אפילו לענין עירובי חצרות ושיתופי מבואות בשבת. שישראל ששכח ולא השתתף בעירוב מלפני השבת, ונמצא שאוסר על כל הדיירים את השימוש בחצר או במבוי, יכול לבטל רשותו ולסלק את עצמו מן השותפות במקום, ועל ידי זה החצר משמשת רק לאותם שהשתתפו בעירוב, ומותר לשאר הדיירים להוציא מביתם לחצר, אך גוי הדר בחצר אינו יכול להשתתף בעירוב, ואף לא לבטל את רשותו, או לתת אותה במתנה, ואין תקנה אלא לשכור ממנו את חלקו בחצר. וגזרו על הכותי שאף הוא לא יוכל לבטל רשות ולתת רשות, ואין לו תקנה אלא בשכירות כגוי גמור.

וְכִדְרַתַּנְיָא, יִשְׂרָאֵל אפילו אם הוא מוּמָר לחלל שבת בצינעא אך מְשַׁמֵּר שַׁבָּתוֹ בַּשּׁוּק – בפרהסיא, הרי הוא כישראל, ואם לא השתתף בעירוב עם שכניו שבחצר או במבוי, מְבַטֵּל רְשׁוּת וְנוֹתֵן רְשׁוּת, ודי בזה להתיר להם לטלטל ברשות המשותפת. וְשֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר שַׁבָּתוֹ בַּשּׁוּק, אֵינוֹ מְבַטֵּל רְשׁוּת וְנוֹתֵן רְשׁוּת. מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ חכמים, יִשְׂרָאֵל נוֹתֵן רְשׁוּת וּמְבַטֵּל רְשׁוּת, וּבְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הדר בחצר אין תקנה לטלטל שם עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר ממנו הישראל את רשותו. ומומר לחלל שבת בפרהסיא דינו כעובד כוכבים. מבארת הגמרא: כֵּיצַד עושה הישראל את נתינת הרשות או את הביטול, אָמַר לוֹ – לשכנו, רְשׁוּתִי קְנוּיָה לָךְ, אוֹ רְשׁוּתִי מְבוּטֶלֶת לָךְ, קָנָה השכן את רשותו לאותה שבת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְזַכּוֹת לו בקנין חליפין, אלא די בדיבור.

לעיל הובאו דברי רבי זירא שאמר שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה אפילו לבהמתם של צדיקים שיאכלו דבר איסור. הגמרא מביאה שמועות השייכות לענין זה: רַבִּי זֵירָא וְרַב אַסִּי אִיקְּלַעוּ – נקלעו לְפוּנְדְּקָא דְּיָאִי – של העיר 'יאי' שהיו עמי הארץ, אַיְיתוּ לְקַמַּיְיהוּ – הביאו לפניהם בֵּיצִים הַמְצוּמָּקוֹת מרוב צליה, שטרפו וערבו אותן בְּיַיִן. רַבִּי זֵירָא לֹא אָכַל מהביצים, וְרַב אַסִּי אָכַל. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַב אַסִּי, וְלֹא חָיֵישׁ מַר – האם אינך חושש לְתַעֲרוֹבֶת דְּמַאי שישנה במאכל. אָמַר לֵיהּ רב אסי לָאו אַדַּעְתָּאי – כיון שהיין לא הובא לפני בפני עצמו, אלא על ידי תערובת, לא נתתי אל לבי שהמאכל שאכלתי היה מעורב בדמאי. אָמַר רַבִּי זֵירָא – תמה היה לעצמו, אֶפְשָׁר – האם יתכן הדבר שגָּזְרוּ חכמים עַל תַּעֲרוֹבֶת דְּמַאי שאסורה באכילה, וּמִסְתַּיְיעָא מִילְּתָא דְּרַב אַסִּי לְמֵיכַל אִיסּוּרָא – ומשמים סייעו שיכשל רב אסי בשוגג באכילת איסור, הַשְׁתָּא בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים, כגון חמורו של רבי פנחס בן יאיר, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יָדָן, שהבהמה תאכל דבר האסור לה [כפי שתספר הגמרא להלן (ז.–ז:)], צַדִּיקִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן.

המשך בעמוד 231

רש"י

ואי סלקא דעתך לא קבלה — רבי זירא מרבי יעקב דרבן גמליאל לגמרי אסר, מאי קשיא ליה? **לישני ליה** — לנפשיה, כי אסר רבן גמליאל — כשאין ישראל עומד על גביו, דלית ליה "לפני עור לא תתן מכשול". וכי אכל רבי יוחנן — כשישראל עומד על גביו. **ושמת סכין בלועך** — פסוק הוא בספר משלי. **אם בעל נפש אתה** — אם אדם כשר אתה, כדאמר בפסחים (מ,א): בעל נפש לא ילתות, אדם כשר. **בלועך** — בלחייך. כלומר, התחזק על יצרך ולא תעשה זאת. **מצאו להן** — אותם היושבים בהר גריזים, ונעשו משומדים לעבודה זרה. ואף על גב דרוב כותים לאו מהר גריזים היו, רבי מאיר לטעמיה דחייש למיעוטא ביבמות (סא,ב): קטן וקטנה לא חולצין ולא מיבמין, דברי רבי מאיר. אמרו לו לרבי מאיר: יפה אמרת לא חולצין, "איש" כתיב בפרשה, מפני מה לא מיבמין? אמר להן: קטן — שמא ימצא סריס, קטנה — שמא תמצא איילונית, ונמצאו פוגעים בערוה. ולא אמר רוב קטנים אינם סריסים. **את מושל** — גדול בתורה. **אם יודע ברכו** — שאם ישאלנו ישיב לו טעם. **בין** — שאל. **ואם לאו תבין את אשר לפניך** — מעצמך, ואל תשאל ותביישנו. "ושמת סכין בלועך" בתריה דהאי קרא כתיב, כלומר, התחזק עצמך ועצור פיך מלשאול. **אם בעל נפש אתה** — ומתאוה לשאול ולעמוד על העיקר, מאי תקנתיה? פרוש הימנו. **מהתם גזרו** — רבי מאיר על היין, ורבן גמליאל אחריו על השחיטה. **וקבלו מינייהו** — לא שאלו גדולים הימנו, אלא שבדורו של רבי מאיר לא רצו לקבל עליהם לפרוש מן הכותיים, לפי שהיו רגילים בהם, ובדורו של רבי אמי היה אפשר להם לפרוש. **לבטל רשות** — אם דר כותי במבוי צריך לשכור את רשותו, ואפילו נתן להם במתנה אינה מבוטלת עד שישכור, והיינו כגוי. וישראל ששכח ולא נתן בערוב עם בני המבוי, והוא דר עמהם ואוסר עליהם — מבטל להם רשותו, וגוי — עד שישכור ישראל הימנו. וטעמא מפרש ב"הדר את הגוי" (עירובין סט,ב). **משמר שבתו בשוק** — בפרהסיא, אף על פי אף על פי שהוא משומד לחללו בצנעה — הרי הוא כישראל, ואם לא עירב עם שכניו בחצר או במבוי — נותן להם רשותו **לזכות** — בקנין חליפין. **לפונדקא דיאי** — שם העיר. ועמי הארץ היו, וחשודין על הדמאי. ומשום דאייתינן לעיל "בהמתן של צדיקים" כו' נקט ואתי להנך שמעתא דמיירי נמי בכי האי גוונא. **מצומקות** — צלויות הרבה, לשון "מצטמק ויפה לו" דשבת (לז,ב). **ביין** — ואחר כך ערבום וטרפום ביין, ואיכא ביין משום דמאי. והכא משום דליתיה בעיניה, ועל ידי תערובת אייתי לקמייהו, לא חשו למילתא. **אפשר** — אי איתא דגזרו חכמים על תערובת דמאי, מסתייע מילתא דיגרום עון שלא ישים על לבו דגזרו עליו וישכח הגזרה ויאכל בשוגג? **דק ואשכח** — דלא גזרו. **לתת לתוך המורייס** — דסופו לאוכלו ליין זה על ידי תערובת דמורייס, וכן לתת לתוך אלונתית = *פזוישו"ן, שנותן מים ויין ושמן אפרסמון כדאמרינן במסכת עבודה זרה (ל,א). **מחינין** — מאכל של גריסין, ותבלין מעורבין בו. וכן רסיסין מעדשים. אף על פי שסוף כל אלו לערב, הואיל ובאין לידו של חבר מעם הארץ בעינייהו, שלא בתערובת — חייב להפריש דמאי אם ספק הוא, כגון שלקחו מעם הארץ, ואין צריך לומר משום ודאי, אם אמר לו המוכר: לא הפרשתי מהם. **והם עצמם** — הלוקח מעם הארץ את האוכלין עצמן — אין צריך להפריש דמאי, הואיל ובתערובת בא לידו. **לשכנתו** — אשת עם הארץ. **עיסה לאפות** — ומסר לה שאור. **וקדרה לבשל** — ונתן לה התבלין, אינו חושש שמא החליפה ונתנה משלה שאין מתוקן, לפי שאין חשודין על הגזל. **עשה לי משליכי** — השאור והתבלין. **חושש** — וצריך להפריש עליהם דמאי, ואף על גב דתערובת הוא. **כיון דאמר לה עשי לי משליכי** — הוי כמו שלקחן הימנה קודם תערובתן ואחר כך צרפן, דהא על פיו עשתה ונעשית שלוחו. **וטעמא לא בטיל** — לפי שהוא מתקן הכל והוא עיקר. ואפילו לקח קדרה מבושלת מעם הארץ, שלא נעשה שלוחו כשעירבן — אסור. אבל יין במורייס ויין בביצים אינו עיקר. **ולחלופי לא חיישינן** — דקתני: אם נתן לה הכל אין חוששין שמא החליפה. **הנותן לחמותו** — עיסתו לאפות. **מפני שחשודה מחלפת המתקלקל** — אם יתקלקל הלחם מחליפתו. הלכך מעשר את שהוא נותן לה, דאי מיחלפא ליה שלא יהא חבר זה נותן לפניה מכשול. **ואת שהוא נוטל הימנה** — שמא החליפה. אלמא מיחלפא! **התם כדקתני טעמא** — דלטובה היא מתכוונת. אבל על הגזל, כגון לאדם נכרי שאין דעתה להחליף להטיב לו — אף להרע אינה חשודה.

ולעלמא

תוספות

אשכחיה ההוא סבא — יש מפרשים דכל מקום שהוא מזכיר "ההוא סבא" הוא אליהו. ואי אפשר לומר כן בפרק "במה מדליקין" (שבת לד,א) בעובדא דרבי שמעון בן יוחאי.

בראש הר גריזים — במדרש יש שהיא עבודה זרה שהטמין יעקב תחת האלה בהר בשכם (בראשית לה). **אם** בעל נפש אתה פרוש הימנו — דבסיפא דקרא כתיב: "ואל תתאו למטעמותיו". **אינו** חושש לשאור ותבלין שבה לא משום מעשר ולא משום שביעית — משמע דתבלין חייבין במעשר. ותימה, דבפרק "בא סימן" (נדה נ,א) תנן: כל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלים, וב"העור והרוטב" (חולין קיז,ב) תנן: והקיפה מצטרפין לטמא טומאת אוכלין, וקאמר בגמרא: מאי קיפה — תבלין. אלמא תבלין אין להם טומאת אוכלין אלא על ידי צירוף, אף על גב דחייב במעשר! ויש לומר: ד"משום מעשר" דקאמר הכא לא קאי אתבלין, אלא אשאור. ושביעית קאי אף אתבלין, דהא במאכל בהמה נמי נהגה שביעית.

התם

וְאִי סָלְקָא דַּעְתֵּיךְ לָא קִבְּלָהּ מִינֵּיהּ, לִישַׁנֵּי לֵיהּ: כָּאן כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, כָּאן כְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ קִבְּלָהּ מִינֵּיהּ, שְׁמַע מִינָּהּ. וּמַאי טַעְמָא גְּזַרוּ בְּהוּ רַבָּנַן? כִּי הָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר שְׁדַרֵיהּ רַבִּי מֵאִיר לְאָתוּיֵי חַמְרָא מִבֵּי כּוּתָאֵי, אַשְׁכַּחֵיהּ הַהוּא סָבָא, אֲמַר לֵיהּ: "וְשַׁמְתָּ סַכִּין בְּלֹעֶךָ אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה", הָלַךְ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְסִפֵּר דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי מֵאִיר, וְגָזַר עֲלֵיהֶן. מַאי טַעְמָא? אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דְּמוּת יוֹנָה מָצְאוּ לָהֶן בְּרֹאשׁ הַר גְּרִיזִּים שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין אוֹתָהּ; וְרַבִּי מֵאִיר לְטַעְמֵיהּ, דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּטָא, וְגָזַר רוּבָּא אַטּוּ מִיעוּטָא; וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ נַמִי כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לְהוּ. פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? בְּתַלְמִיד הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: "כִּי תֵשֵׁב לִלְחוֹם אֶת מוֹשֵׁל בִּין תָּבִין אֶת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ. וְשַׁמְתָּ סַכִּין בְּלֹעֶךָ אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה", אִם יוֹדֵעַ תַּלְמִיד בְּרַבּוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַחֲזִיר לוֹ טַעַם - "בִּין", וְאִם לָאו - "תָּבִין אֶת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ וְשַׁמְתָּ סַכִּין בְּלֹעֶךָ", "אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה" - פְּרוֹשׁ הֵימֶנּוּ. רַבִּי יִצְחָק בֶּן יוֹסֵף שְׁדַרֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְאַתּוּיֵי חַמְרָא מִבֵּי כּוּתָאֵי, אַשְׁכַּחֵיהּ הַהוּא סָבָא, אֲמַר לֵיהּ: לֵית כָּאן שׁוֹמְרֵי תוֹרָה. הָלַךְ רַבִּי יִצְחָק וְסִפֵּר דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי אַבָּהוּ, וְהָלַךְ רַבִּי אַבָּהוּ וְסִפֵּר דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי אַמִי וְרַבִּי אַסִי, וְלֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁעֲשָׂאוּם גּוֹיִם גְּמוּרִין. לְמַאי? אִי לִשְׁחִיטָה וְיֵין נֶסֶךְ, מֵהָתָם גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן! - אִינְהוּ גְּזוּר וְלָא קִבְּלוּ מִינַּיְיהוּ, אֲתוּ רַבִּי אַמִי וְרַבִּי אַסִי גָּזְרוּ וְקִבְּלוּ מִינַּיְיהוּ. מַאי "גּוֹיִם גְּמוּרִין"? אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לְבַטֵּל רְשׁוּת וְלִיתֵּן רְשׁוּת. וְכִדְתַנְיָא: יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד מְשַׁמֵּר שַׁבָּתוֹ בַּשּׁוּק - מְבַטֵּל רְשׁוּת וְנוֹתֵן רְשׁוּת, וְשֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר שַׁבָּתוֹ בַּשּׁוּק - אֵינוֹ מְבַטֵּל רְשׁוּת וְנוֹתֵן רְשׁוּת, מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: יִשְׂרָאֵל נוֹתֵן רְשׁוּת וּמְבַטֵּל רְשׁוּת, וּבְגוֹי עַד שֶׁיִּשְׂכּוֹר. כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: "רְשׁוּתִי קְנוּיָה לְךָ", "רְשׁוּתִי מְבוּטֶּלֶת לְךָ" - קָנָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְזַכּוֹת. רַבִּי זֵירָא וְרַב אַסִי אִיקְלְעוּ לְפוּנְדָּקָא דְּיָאֵי, אַיְיתוּ לְקַמַּיְיהוּ בֵּיצִים הַמְצוּמָּקוֹת בְּיַיִן, רַבִּי זֵירָא לָא אֲכַל וְרַב אַסִי אֲכַל. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַב אַסִי: וְלָא חָיֵישׁ מָר לְתַעֲרוֹבֶת דְּמַאי? אֲמַר לֵיהּ: לָאו אַדַּעְתַּאי. אֲמַר רַבִּי זֵירָא: אֶפְשָׁר גָּזְרוּ עַל הַתַּעֲרוֹבֶת דְּמַאי, וּמִסְתַּיְיעָא מִילְּתָא דְּרַב אַסִי לְמֵיכַל אִיסּוּרָא? הָשְׁתָּא בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יָדָן, צַדִּיקִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן! נְפַק רַבִּי זֵירָא דַּק וְאַשְׁכַּח, דִּתְנַן: הַלּוֹקֵחַ יַיִן לָתֵת לְתוֹךְ הַמּוֹרַיִיס אוֹ לְתוֹךְ הָאֲלוּנְתִּית, כַּרְשִׁינִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן טְחִינִין, עֲדָשִׁים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן רְסִיסִין - חַיָּיב מִשּׁוּם דְּמַאי, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִשּׁוּם וַדַּאי, וְהֵן עַצְמָן מוּתָּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן תַּעֲרוֹבֶת. - וְלָא גְּזַרוּ עַל תַּעֲרוֹבֶת דְּמַאי? וְהָתַנְיָא: הַנּוֹתֵן לִשְׁכֶנְתּוֹ עִיסָּה לֶאֱפוֹת וּקְדֵירָה לְבַשֵּׁל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לִשְׂאוֹר וְתַבְלִין שֶׁבָּהּ, לֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר, וְאִם אָמַר לָהּ "עֲשִׂי לִי מִשֶּׁלִּיכִי" - חוֹשֵׁשׁ לִשְׂאוֹר וְתַבְלִין שֶׁבָּהּ מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וּמִשּׁוּם מַעֲשֵׂר! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּכֵיוָן דְּקָאָמַר לָהּ "עֲשִׂי לִי מִשֶּׁלִּיכִי" - כְּמַאן דְּעָרֵיב בְּיָדַיִם דָּמֵי. רַפְרָם אָמַר: שָׁאנֵי שְׂאוֹר וְתַבְלִין, דִּלְטַעֲמָא עֲבִיד, וְטַעֲמָא לָא בָּטֵיל. וּלְחַלּוּפֵי לָא חָיְישִׁינַן? וְהָתְנַן: הַנּוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ - מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדָה מַחֲלֶפֶת הַמִּתְקַלְקֵל! - הָתָם כִּדְתַנְיָא טַעְמָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: רוֹצָה הִיא בְּתַקָּנַת בִּתָּהּ, וּבוֹשָׁה מֵחֲתָנָהּ.

ולעלמא

תוספות

התם נמי מוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא — פירש בקונטרס: מורה הוראת היתר לעצמה, לטובה אני מתכוונת, בר בי רב ליכול חמימא בניחותא. ואין הלשון משמע כן, ד"מוריא" משמע שמורה לעצמה היתר לעכב משלו, כמו "מוריא ואמרה תורא מדישיה קאכיל". ועוד תנן במתניתין: מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה מפני שחשודה שמחלפת. רבי יוסי אומר: אין אנו אחראין לרמאים. ומפרש רבינו מנחם, דבתמיה קאמר: בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא? ואני טרחתי בשבילו! אבל גבי שכנתו אין לחוש לחילוף אף על פי שטורחת בשבילו, דדרך שכנים שטורחים זה בשביל זה.

אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ — פירש בקונטרס: טוחנת תבואה של עם הארץ בזמן שהיא טמאה — אשת חבר, דליכא למיחש שמא תשכח ותתן לתוך פיה דבר שאינו מעושר, דכיון דטמאה היא אינה נוגעת, ומסתמא עומדת מרחוק. וקשה: דהך משנה מתניא במסכת טהרות (פרק ז), ולפירוש הקונטרס הוה ליה למיתני במסכת דמאי! ועוד קשה: דפירש דחברתה נותנת לה ואוכלת — אלמא חשודה לגנוב משל בעלה. ואין זה גזלה, דאין הבעל מקפיד בדבר מועט, כדתנן ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קיט,א): מקבלין מן הנשים דבר מועט לצדקה! וגם זה דוחק מאד שמחלק בין אשת חבר לאשת עם הארץ, דעביד איניש דמינשי ואכיל מה דיהבי ליה, אבל לתת לאחרים אי לאו דרגילה בגזל לא מינשיא. ועוד: היאך טוחנת עמה אשת חבר? הרי היא מסייעת עוברי עבירה, ובסוף "הניזקין" (גיטין סא,א) מוכח דאסור, לרבא דמפרש מתניתין דמשאלת אשת חבר לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת עמה — בעם הארץ דרבי מאיר, וטומאה וטהרה דרבנן. אבל בסתם עם הארץ — לא, כי היכי דלא תטחון עם חברתה החשודה על השביעית. ולאביי דאמר רוב עמי הארץ מעשרין הן — שרי לסייעה בכל ענין. והכא הא אסרינן בזמן שהיא טהורה! וליכא לאוקומי ההיא בזמן שהיא טמאה, ודלא כרבי שמעון בן אלעזר, דהא בהדיא קתני: בוררת, ובוררת נוגעת היא! ומפרש רבינו חננאל וכן רבינו תם: שבתבואה של [חבר] איירי, בזמן שהיא טמאה — בזמן שאשת עם הארץ מחזקת עצמה כטמאה, שאז היא נזהרת מליגע בתבואה. אבל לא בזמן שמחזקת עצמה בטהורה — דאז אין נזהרת מליגע בתבואה, ומטמאה לה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף בזמן שמחזקת עצמה בחזקת טמאה לא תטחון, מפני שחברתה, אשת עם הארץ אחר שסבורה להיות טהורה, נותנת לה ואוכלת. ובתוספתא דטהרות פרק שמיני קתני: אף על פי שאינה אוכלת — נותנת לאחרים ואוכלים. והשתא פריך שפיר: השתא מגזל גזלה תבואה של אשת חבר, חילופי מיבעיא? **והתיר** רבי את בית שאן כולה על ידו — משמע דאין מעשר נוהג בחוצה לארץ. וכן משמע בעבודה זרה בפרק "רבי ישמעאל" (נח,ב) דקאמר: ריש לקיש איקלע [לבצרה], חזינהו דאכלי פירי דלא עשרו, אסר להו. אתא לקמיה דרבי יוחנן. אמר: אדמקטורך עלך זיל הדר, [ד"בצרה"] לאו היינו "בצר", [דבצרה] בחוצה לארץ היא ואינה חייבת במעשר. ותימה: דבפרק "עד כמה" (בכורות כז,א) מוכח כולה שמעתתא דתרומה נוהגת בחוצה לארץ. ואין לומר כדפירש הכא בקונטרס, דדוקא תרומת דגן תירוש ויצהר דהוי בארץ דאורייתא — בחוצה לארץ הוי מדרבנן, אבל בשאר פירות — לא. דהא בפרק קמא דביצה (יב,ב) גבי אושפיזכניה דרבה בר בר חנה הוה ליה איסורייתא דחרדלא, משמע הסוגיא דחייב במעשר. ובריש "כיצד מברכין" (ברכות לו,א) רבי אליעזר אומר: צלף מתעשר האביונות והקפריסין. רבי עקיבא אומר: אין מתעשרין אלא האביונות בלבד. ואמר רב יהודה: צלף ערלה בחוצה לארץ — זורק את האביונות, ואוכל את הקפריסין. ופריך: ולימא הלכה כרבי עקיבא! ומשני: הוה אמינא אפילו בארץ, קא משמע לן בחוצה לארץ. ולימא: כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ! אי אמר הכי הוה אמינא הני מילי מעשר ירק וצלף, דבארץ גופה דרבנן, אבל ערלה דבארץ דאורייתא — לא. משמע בהדיא דמעשר ירק וצלף נוהג בחוצה לארץ! ואומר רבינו תם: דהכא ובפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נח,ב) איירי בדמאי, דאינו נוהג בחוצה לארץ. כדתנן במסכת דמאי (פרק א משנה ג): מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי. אבל ודאי טבל חייב בכל מקום. וכן משמע דמיירי הכא בדמאי, מדפריך לקמן: ודילמא רבי מאיר נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר, דלא שרי אלא בדמאי. וקשה מירושלמי דפרק שלישי דדמאי: רבן שמעון בן גמליאל שלח ליה רבי יוסי ברבי אתרוג, ואמר ליה: זה בא לידי מקסרין. ולמדתי ממנו שלשה דברים: שהוא ודאי, ושהוא טמא, ושלא בא לידו אחר. שהוא ודאי — שפירות קסרין ודאי, ושהוא טמא — שמרביצין עליו מים, פירוש: והוכשר. ולא בא לידו אחר — שאילו בא לידו אחר היה מעשר ממנו על זה. ואם תאמר: ודילמא עישר, והוצרך להודיעו משום הכשר! ויש לומר: דאם לא היה אלא דבר אחד היה רבי יוסי מודיעו בפירוש. ופריך: וליעשר ממנו עליו! ומשני: אין דרך בני אדם ששולחין לחביריהן דברים חסרים. ופריך: ולאו מתניתין היא, רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיעו! משנה היא באותו פרק, שרבי יוסי מתיר לשלוח לחבירו ודאי טבל ובלבד שיודיעו שאינו מעושר; ושמא היה ביד רבי יוסי אחר, ומה שלא עישר — לפי שהודיעו, שעל כן היה אומר זה בא לידי מקסרין! ומשני: אף על גב דפליג אדרבנן — לא הוה עבד עובדא כוותיה. ופריך: ולאו מפירות המותרין בקסרין הם? דרבי התיר קסרין, והתיר בית שאן! ומשני: רבן שמעון בן גמליאל קודם רבי הוה. משמע דלאחר שהותר היה פטור אפילו ודאי, דההוא אתרוג ודאי הוה! וצריך לפרש: ולאו מפירות דמותרין בקסרין. דהתם בירושלמי בפרק שני דדמאי אמרינן: אלו המינין האסורין בבית שאן, ואלו המינין האסורים בקסרין, פירוש: משום דמאי. משום דאלו מינין היו רגילין באלו המקומות לבא מארץ ישראל, והידועין שלא באו מארץ ישראל פטורין משום דמאי וחייבין משום ודאי, כפירוש רבינו תם. ופריך: והלא אתרוג מפירות המותרין שאין מביאין אותן מארץ ישראל, אלא בקסרין עצמה גדל, ומודו רבנן דמותר לשלוח ודאי בחוצה לארץ בהודעה, ולא נחלקו אלא בטבל בארץ ישראל. ואם כן מנא לן שלא בא ליד רבי יוסי אחר? ואפילו היה בידו אחר — היה יכול לשלוח ודאי טבל בהודעה בחוצה לארץ, אפילו לרבנן! ומשני: דעדיין לא הותרה קסרין בימי רבי יוסי, והיו מחזיקין אותה בחזקת ארץ ישראל. ומיהו, במקום אחר מצא רבינו יצחק בירושלמי במסכת חלה, פרק "שתי נשים"

רש"י

וּלְעָלְמָא לָא חָיְישִׁינַן? וְהָתְנַן: הַנּוֹתֵן לְפוּנְדָקִית שֶׁלּוֹ - מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל הֵימֶנָּה, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדָה מַחֲלֶפֶת! - הָתָם נַמִּי מוֹרְיָא וְאָמְרָה: בַּר בֵּי רַב לֵיכוּל חֲמִימָא וַאֲנָא אֵיכוּל קְרִירָא. - וְלַחֲלוּפֵי לָא חָיְישִׁינַן? וְהָתַנְיָא: אֵשֶׁת חָבֵר טוֹחֶנֶת עִם אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ בִּזְמָן שֶׁהִיא טְמֵאָה, אֲבָל לֹא בִּזְמָן שֶׁהִיא טְהוֹרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בִּזְמָן שֶׁהִיא טְמֵאָה לֹא תִּטְחוֹן, מִפְּנֵי שֶׁחֲבֵירְתָּהּ נוֹתֶנֶת לָהּ וְאוֹכֶלֶת; הָשְׁתָּא מִיגְזַל גָּזְלָה, חֲלוּפֵי מִיבָּעֲיָא? אֲמַר רַב יוֹסֵף, הָתָם נַמִּי מוֹרְיָא וְאָמְרָה: תּוֹרָא מִדִּישֵׁיהּ קָאָכֵיל. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן זֵרוּז בֶּן חָמִיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר לִפְנֵי רַבִּי עַל רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָכַל עָלֶה שֶׁל יָרָק בְּבֵית שְׁאָן, וְהִתִּיר רַבִּי אֶת בֵּית שְׁאָן כּוּלָּהּ עַל יָדוֹ. חָבְרוּ עָלָיו אֶחָיו וּבֵית אָבִיו, אָמְרוּ לוֹ: מָקוֹם שֶׁאֲבוֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבוֹתֶיךָ נָהֲגוּ בּוֹ אִיסּוּר, אַתָּה תִּנְהוֹג בּוֹ הֶיתֵּר?! דָּרַשׁ לָהֶן מִקְרָא זֶה: "וְכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד הַיָּמִים הַהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשְׁתָּן", אֶפְשָׁר בָּא אָסָא וְלֹא בִּיעֲרוֹ, בָּא יְהוֹשָׁפָט וְלֹא בִּיעֲרוֹ? וַהֲלֹא כָּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם אָסָא וִיהוֹשָׁפָט בִּיעֲרוּם!

אלא

ולעלמא — דליכא למימר להטיב מתכוונת. **לא חיישינן** — שמא תחליף ליטול היפה לעצמה? **והתנן הנותן לפונדקית שלו** — לתקן לו עיסה וקדירה. **מפני שחשודה מחלפת** — והא הכא דלאו לטובה היא, דאיש נכרי הוא. ובמסכת דמאי תנינא לה, ולא קתני "המתקלקל". אלמא על הגזל חשודה. **התם נמי מוריא כו'** — התם נמי לטובה היא מתכוונת. והא דלא תנא בה "המתקלקל", משום דאפילו אין מתקלקל נמי, אם נצטנן הלחם קודם שאכלו — מחלפת ליה, דמוריא הוראה לעצמה: לטובה אני מתכוונת, בר בי רב ליכול חמימא כו'. אבל נותן לשכנתו — אין לה לחוש עליו, ולא מחלפת לטובה, שהרי אין סמוך עליה תמיד כאכסנאי, ולהרע נמי לא חשידא אגזל. **ולאיחלופי** — לגזול, לא חיישינן? **טוחנת** — מסייעת להנהיג את הרחיים כשהיא טוחנת את התבואה של עם הארץ. **בזמן** — שאשת חבר טמאה ליכא למיחש שמא תשכח ותתן לתוך פיה דבר שאינו מעושר, דכיון דטמאה היא — אינה רגילה ליגע במה שהיא עסוקה בו שמא תטמאה, וסתמה עומדת מרחוק היא ולא נגעה. **אבל לא בזמן שהיא טהורה** — דהואיל וסתמה נוגעת — חיישינן שמא תשכח ותאכל. **שחבירתה נותנת לה ואוכלת** — אלמא שחשודה לגנוב משל בעלה ולהאכיל את חבירתה. ואשת חבר, אף על פי שאינה רגילה לא לאכול גזל ולא לאכול דבר שאינו מעושר — חיישינן לשכחה, דעביד אינש דמינשי ואכיל מאי דיהבי ליה. אבל לתת לאחרים, אי לאו דחשודה ורגילה בגזל — לא מינשיא. **מוריא** — היתר לעצמה. **תורא מדישיה קאכיל** — וזו הואיל ומסייעת אותה (זו) לא הוי גזל. **העיד רבי יהושע** — הא נמי משום אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידי הצדיקים נקט לה. **עלה של ירק** — ולא עישר. **והתיר רבי** — על פי עדות זו. **את בית שאן כולה** — לאכול ירק שלה ופירות האילן בטבלן. קא סלקא דעתין: קסבר רבי מאיר לאו מארץ ישראל היא, ומעשר דגן בחוצה לארץ הוא נוהג מדרבנן, הואיל ובארץ דאורייתא. אבל מעשר ירק, דבארץ גופיה דרבנן — לא גזור מידי בחוצה לארץ. דאי מארץ ישראל היא, אף על גב דרבי מאיר ורבי אחר חורבן הוו — הא קיימא לן: מעשר דגן דאורייתא וירק דרבנן, דקדושה אחרונה דעזרא קדשה אף לעתיד לבא, כדקתני: התיר רבי את בית שאן — מכלל דשאר מקומות נוהג בהן. **וכתת נחש הנחשת** — בחזקיהו מלך יהודה כתיב.

מקום

מקשה הגמרא: **וְכִי לְעָלְמָא** – לשאר האנשים שאין חשש שמתכוונת להיטיב להם **לֹא חַיְישִׁינָן** שתחליף כדי לקחת היפה לעצמה, **וְהָתְנַן** במשנה (שם פ"ג מ"ה) **הַנּוֹתֵן לְפוּנְדְּקִית שֶׁלּוֹ, מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל הֵימֶנָּה, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדָה מַחֲלֶפֶת.** ומבואר שאף אבסנאי זר שאין סיבה שתחליף הפונדקית לטובתו, מכל מקום יש לחשוש שמחליפה, והיינו משום שחשודה לקחת היפה לעצמה, ואף הנותן לשכנתו היה צריך לחשוש שמא החליפה.

מתרצת הגמרא: **הָתָם נַמִּי** – אף בפונדקית החשש שמחליפה הוא משום **דְּמוֹרְיָא** – שמורה היתר בכך לטובת האבסנאי, **וְאָמְרָה, כַּר בֵּי רַב לֵיכוֹל חֲמִימָא וַאֲנָא אֵיכוֹל קְרִירָא** – מאחר והאבסנאי הוא תלמיד הלומד כל היום לפני רבו וכשהוא מאחר לבוא ארוחתו מתקררת, יקח הוא את הפת החמה שלי ואטול לעצמי את הפת שלו שנתקררה. וחשש זה אינו אלא באבסנאי שסמוך עליה תמיד, אך בשכנה שאין סמוך עליה אין חשש שתחליף לטובתו, ואף אין לחשוש שמא תחליף כדי לקחת את היפה לעצמה, שאינה חשודה על הגזל.

מקשה הגמרא עוד: **וּלְחַלּוּפֵי לֹא חַיְישִׁינָן** – וכי אין חוששים שתחליף כדי לגזול, **וְהָתַנְיָא, אִשָּׁה חָבֵר טוֹחֶנֶת עִם אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ,** ומסייעת לה לטחון את תבואת בעלה רק **בִּזְמַן שֶׁהִיא** – אשת החבר **טְמֵאָה,** שכיון שטמאה היא, נזהרת לעמוד מרחוק ולא לגעת באוכל כדי שלא תטמאנו, ולכך אין חשש שתאכל מן הדמאי, **אֲבָל לֹא** תטחון עמה **בִּזְמַן שֶׁהִיא טְהוֹרָה,** כיון שבאופן זה נוגעת היא בחטים כדרכה, ויש לחוש שמא תאכל מהחטים ונמצא שאכלה מן הדמאי. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף בִּזְמַן שֶׁהִיא טְמֵאָה לֹא תִטְחוֹן** עם אשת עם הארץ, **מִפְּנֵי שֶׁחֲבֵירָתָהּ נוֹתֶנֶת לָהּ וְאוֹכֶלֶת,** ולכך אף שאינה נוגעת בחטים יש לחשוש שתאכל מהם. ומבואר שחשודה אשת עם הארץ לגזול חטים מבעלה ולהאכילם לחברתה. ויש לומר, **הַשְׁתָּא מִינְגַּל גָּזְלָה, חַלּוּפֵי מִיבַּעְיָא** – אם מצינו שחשודה היא לגזול, ודאי שחשודה היא להחליף ולקחת את הטוב לעצמה, ומדוע הנותן לשכנתו אינו חושש להחלפה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הָתָם נַמִּי** – אף שם אין היא חשודה על גזל גמור, אלא **דְּמוֹרְיָא** – שמורה היתר לעצמה לקחת מהחטים ולתתם לחברתה, **וְאָמְרָה, תּוֹרָא מִדִּישֵׁיהּ קָאָכִיל** – "השור אוכל מדישו", והיינו שכשם שהתורה אמרה (דברים כה ד) "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", אף חברתי שמסייעת לטחון תאכל מהחטים, אך במקום שאין לה להורות היתר אינה חשודה על הגזל, ולכך הנותן לשכנתו אינו חושש שמא החליפה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידי הצדיקים: **הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן זְרוּז בֶּן חָמִיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר לִפְנֵי רַבִּי, עַל רַבִּי מֵאִיר, שֶׁאָכַל עֵלֶה שֶׁל יֶרֶק בְּבֵית שְׁאָן** בלא שעישרו, **וְהִתִּיר רַבִּי** על פי עדות זו **אֶת בֵּית שְׁאָן כּוּלָּהּ** לאכול ירק ופירות האילן הגדלים שם בלא מעשר, ואף שיודע בודאות שאינם מעושרים, **עַל יָדוֹ** – על פי עדות זו, שהבין רבי שטעמו של רבי מאיר שאכל ממקום זה בלא מעשר, הוא משום שסבר שבית שאן היא מחוץ לגבולות ארץ ישראל, ולכך פטורה מהמעשר.

חֲבֵרוֹ עָלָיו אֲחִיו וְכֹל בֵּית אָבִיו של רבי, **וְאָמְרוּ לוֹ, מָקוֹם שֶׁאֲבוֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבוֹתֶיךָ נָהֲגוּ בּוֹ אִיסּוּר, אַתָּה תִּנְהוֹג בּוֹ הֶיתֵּר. דָּרַשׁ לָהֶן רַבִּי** כתשובה לדבריהם, **מִקְרָא זֶה** שנאמר על חזקיהו מלך יהודה (מלכים ב' יח ד), "**וַיִּכֹּתֵת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה, כִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשְׁתָּן**". ולכאורה יש לתמוה, **אֶפְשָׁר בָּא אָסָא** ומלך בדורות הקודמים לפני חזקיה, **וְלֹא** ביערו לנחש הנחושת, **וּבָא יְהוֹשָׁפָט** ומלך **וְלֹא** ביערו, **וְהָלֹא כָּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם אָסָא וִיהוֹשָׁפָט** שקדמו לחזקיהו כבר **בִּיעֲרוּם,** ומדוע לא ביערו את נחש הנחושת,

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אייר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... וכאן מקום אתי להערה כללית, אשר אף כי מכל אנ"ש ובפרט מעסקני הצבור שביניהם, דורשים תקיפות בעמדה חזקה - א שטארקען שטעל - להגן על התורה ומצוה בכלל וחסידות בפרט בכל מקום שהם, אבל תמיד בכל זמן ובכל מקום יש להבחין ולהבדיל בזה בין הענינים שכנגדם צריך להתקומם, ובין האנשים שעמהם צריכים להתנהג בדרכי נועם ודרכי שלום, היינו - אף במקום שמוכרח לחוות דיעה גלוי' נגד איזה ענין, צריך להזהר בזה ככל האפשרי עד קצה האחרון מלפגוע בכבודו של מי שהוא, ומלבד שידוע מרז"ל יתמו חטאים ולא חוטאים, הנה זה תועלת בהמלחמה ומקרב הנצחון של הענין שעליו מגינים ונלחמים, כיון שגם הצד השני רואה בעליל שאין כאן כוונה למעט בדמות אישים, נאר מען מיינט דעם אמת, ובודאי האריכות בזה אך למותר, כי הענין ברור למדי.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ואשר תהי' ההצלחה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

מצו"פ הקונטרס שהו"ל לל"ג בעומר הבע"ל שבטח יזכה בתוכנו את הרבים.

אֶלָּא בהכרח לומר שהטעם שלא ביערוהו לפי שמָקוֹם הִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו לְהִתְגַּדֵּר [–להתגדל] בּוֹ, שאילו יבואו הבנים ולא ימצאו מה לתקן, במה יגדל שמם, ולכך מן השמים העלימו הדבר מדורות הראשונים, כדי שיגדל שמו של חזקיהו שיתקן את הדבר. ואַף אֲנִי שהתרתי את בית שאן, אין להקשות עלי מדוע לא עשו כן דורות הראשונים, לפי שמָקוֹם הִנִּיחוּ לִי אֲבוֹתַי לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ.

וממה שראינו שקיבל רבי את עדותו של רבי יהושע בן זרוז ולמד ממנה הלכה, אף שהיה זה דבר תמוה שהרי מעולם היו נוהגים איסור באותו מקום, יש ללמוד מִכָּאן, לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁאָמַר דְּבַר הֲלָכָה מחודש, שֶׁאֵין מְזִיחִין – מבדילים אוֹתוֹ משמועתו, לומר לו חזור בך מדבר זה שלא שמעת כן. וְאָמְרֵי לָהּ – יש שאמרו דבר זה בלשון אחר, 'מכאן לתלמיד חכם שאמר דבר הלכה שאֵין מַזְנִיחִין אוֹתוֹ' – אין משקצים את דבריו. וְאָמְרֵי לָהּ – יש שאמרו בלשון אחר, 'שאֵין מַזְחִיחִין אוֹתוֹ' לומר לו גאוותך היא שגרמה לך שלא הטית אוזן לשמוע דבר כהלכתו מפי רבך.

הגמרא מבארת מקור לשלשה לשונות אלו מהפסוקים: מַאן דְּאָמַר מְזִיחִין, כְּדִכְתִיב (שמות כח כח) 'וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן', דהיינו שלא יובדל ויפרד החושן מן האפוד, ואף כאן ביאורו שאין מפרישים אותו משמועתו לומר שאינה נכונה. וּמַאן דְּאָמַר אֵין מַזְנִיחִין, דִּכְתִיב (איכה ג לא) 'כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה'', דהיינו שלא ישקץ וימאס ה' את עמו, ואף כאן ביאורו שאין משקצים וממאסים בשמועתו. וּמַאן דְּאָמַר מַזְחִיחִין, דִּתְנַן (סוטה מז:) 'מִשֶּׁרַבּוּ זְחוּחֵי הַלֵּב רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל', דהיינו שכאשר נתרבו גבוהי הלב, שלא דקדקו להקשיב שמועתם מפי רבם כל הצורך, וסמכו על הבנת לבם, על ידי זה נולדו טעויות ורבו המחלוקות בישראל. ואף כאן ביאורו שאין אומרים לו שגאוותו גרמה לו שלא ידייק כל הצורך במה ששמע.

הגמרא מקשה על מה שהוכיח רבי שבית שאן אינה מארץ ישראל: מַתְקִיף לָהּ יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר דְּבֵית שְׁאָן לָאו מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא, וְהָכְתִיב לגבי ירושת השבטים את הארץ (שופטים א כז) 'וְלֹא הוֹרִישׁ מְנַשֶּׁה אֶת בֵּית שְׁאָן וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת תַּעְנַךְ וְאֶת בְּנֹתֶיהָ', שבני מנשה לא הרגו את הכנענים שישבו במקומות אלו, אלא הניחום למס וישבו ביניהם, ומבואר שבית שאן מארץ ישראל היא.

הגמרא דוחה קושיא זו: אִישְׁתַּמִּיטְתֵּיהּ – נשמט מזכרונו של יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי הָא דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, הַרְבֵּה כְּרָכִים כְּבָשׁוּם עוֹלֵי מִצְרַיִם בימי יהושע, וקדשום בקדושת הארץ, וְלֹא כְּבָשׁוּם עוֹלֵי בָּבֶל בימי עזרא לקדשם שנית, וְהטעם שלא קדשום משום שקָסָבַר – סברו עולי בבל, שקְדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה קָדְשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְלֹא קָדְשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא – כאשר קידש יהושע את הארץ בכיבוש ראשון לא קידשה אלא כל עוד שיהיה כיבוש זה קיים, אך לאחר שיגלו בימי נבוכדנאצר ויבטל כיבוש זה תבטל קדושת הארץ, וְהִנִּיחוּם עולי בבל מלכבשם ולקדשם שנית, כדי שלא יהיו מקומות אלו קדושים בקדושת הארץ ויוכלו לחרוש ולזרוע בהם בשביעית, שהרי אין השביעית נוהגת אלא בארץ. ועשו כן כְּדֵי שֶׁיִּסְמְכוּ עֲלֵיהֶן הָעֲנִיִּים בַּשְּׁבִיעִית, וילקטו שם לקט שכחה ופאה וכן יטלו מעשר עני. ואף בית שאן היתה אחת ממקומות אלו, ולכך אף שבפסוק מבואר שנתקדשה בקדושה ראשונה, מכל מקום לא קדשוה שנית בכיבוש עולי בבל, ולכך סבר רבי מאיר שאין חייבים לעשר בה ירקות ופירות האילן, ככל חוץ לארץ.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא, וְהָא רַבִּי מֵאִיר עָלֶה בְּעָלְמָא הוּא דְּאָכִיל – אכל מבית שאן עלה של ירק בלבד, שאין זה אלא אכילת עראי, שאינה חייבת במעשר ומותרת אף בארץ, ואיך הוכיח רבי שבית שאן דינה כחוץ לארץ. אָמַר לֵיהּ רבי זירא, רבי מאיר מֵאֲגוּדָּה אָכְלֵיהּ – אכל עלה זה מתוך אגודת ירק, וּתְנַן במסכת מעשרות (פ"א מ"ה) לגבי האופנים הקובעים למעשר בכל מין ומין, יֶרֶק הַנֶּאֱגָד – שהדרך לאוגדו, נאסר באכילת עראי מִשֶּׁיֵּאָגֵד, שאז הוקבע למעשר. ולכך אם לא שבית שאן אינה קדושה למעשרות, לא היה אוכל רבי מאיר עלה זה ללא מעשר.

מקשה הגמרא עוד: וְדִלְמָא לָאו אַדַּעְתֵּיהּ – שמא רבי מאיר שכח לעשר את הירק ואכל טבל בשוגג, ולעולם היה צריך לעשר אף ממקום זה, ואיך הוכיח רבי מאכילתו. מתרצת הגמרא: הַשְׁתָּא בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יָדָן, צַדִּיקִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן, ובודאי אין לומר שנכשל רבי מאיר באכילת איסור בשוגג.

מקשה הגמרא עוד: וְדִלְמָא רבי מאיר עִישֵּׂר עֲלֵיהֶם מִמָּקוֹם אַחֵר, ואף שלא ראה זאת רבי יהושע בן זרוז, שמא היה לרבי מאיר ירק תלוש בביתו ואמר 'הרי ירק זה שבביתי מעשר על אגודה זו'. מתרצת הגמרא: לֹא נֶחְשְׁדוּ חֲבֵרִים [–תלמידי חכמים] לִתְרוֹם שֶׁלֹּא מִן הַמּוּקָף – שלא מן הסמוך, שהרי אסור לעשר באופן כזה, אלא צריך שהמעשר והפירות המתעשרים יהיו סמוכים זה לזה, ובודאי לא עישר רבי מאיר שלא מן המוקף.

מקשה הגמרא עוד: וְדִלְמָא רבי מאיר אכן עישר מן הסמוך, ומה שלא ראה זאת רבי יהושע בן זרוז, לפי שנָתַן עֵינָיו בְּצַד זֶה לקרוא לו שם מעשר במחשבה, וְאָכַל בְּצַד אַחֵר מן המעושר, שהרי ניתן לעשר במחשבה. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ, חֲזִי מַאן גַּבְרָא רַבָּה קָמַסְהִיד עֲלֵיהּ – ראה מיהו אותו אדם גדול שהעיד על כך, רבי יהושע בן זרוז, ובודאי כיון שבא להעיד על כך דקדק יפה וכיון לאמת.

הגמרא מבארת מה שהוזכר לעיל ש'בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן', היכן מצינו שהיה כך: מַאי בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים, דְּרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר הֲוָה קָאָזִיל – היה הולך לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִין, פָּגַע בֵּיהּ בְּגִינַאי נַהֲרָא – פגש בדרכו בנהר ששמו גינאי, אָמַר לֵיהּ, נהר גִּינַאי, חֲלוֹק לִי את מֵימָךְ וְאֶעֱבֹר בָּךְ – כדי שאוכל לעבור בך, אָמַר לֵיהּ הנהר, אַתָּה הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנְךָ, לפדות שבויים, וְאף אֲנִי הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנִי, שכל הנחלים הולכים אל הים בגזירת הקדוש ברוך הוא, ושליחותי עדיפה משליחותך, שכן אַתָּה סָפֵק עוֹשֶׂה סָפֵק אִי אַתָּה עוֹשֶׂה, שמא לא יסכימו הגוים לפדות את השבוי שברצונך לפדותו, ואילו אֲנִי וַדַּאי עוֹשֶׂה רצון קוני, ולכך לא אבטל מלעשות בודאי רצון קוני כדי שתעבור וספק אם תעשה רצון קונך. אָמַר לֵיהּ רבי פנחס בן יאיר לנהר, אִם אִי אַתָּה חוֹלֵק גּוֹזְרַנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ בְּךָ מַיִם לְעוֹלָם. כששמע הנהר כן נכנע לדבריו וחָלַק לֵיהּ. הֲוָה הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה דָּארֵי חִיטֵּי לְפִיסְחָא – היה שם אדם נוסף שהיה נושא חטים לצורך עשיית מצות לפסח, והיה צריך אף הוא לעבור את הנהר, אָמַר לֵיהּ רבי פנחס בן יאיר לנהר, חֲלוֹק לֵיהּ נַמִּי לְהַאי דִּבְמִצְוָה עָסִיק – חלוק מימך גם לאותו אדם העוסק במצוה, חָלַק לֵיהּ הנהר את מימיו. הֲוָה הַהוּא טַיָּיעָא דְּלִוָּוה בַּהֲדַיְיהוּ – היה שם עוד סוחר ערבי שנתחבר עמם בדרך, אָמַר לֵיהּ רבי פנחס בן יאיר לנהר, חֲלוֹק לֵיהּ נַמִּי לְהַאי – חלוק מימך גם לגוי זה, דְּלֹא לֵימָא כדי שלא יאמר, וכי כָּךְ עוֹשִׂים לִבְנֵי לְוָיָה – למי שנתחבר אלינו בדרך, שאנו מניחים אותו והולכים. חָלַק לֵיהּ הנהר מימיו בפעם השלישית.

אָמַר רַב יוֹסֵף על מעשה זה, כַּמָּה נָפִישׁ גַּבְרָא מִמֹּשֶׁה וְשִׁתִּין רִבְוָון – כמה גדול רבי פנחס בן יאיר יותר ממשה רבינו וכל ישראל שהם ששים ריבוא, שאף להם נקרע הים בקריעת ים סוף, דְּאִילּוּ הָתָם חַד זִימְנָא – לא נחלק הים אלא פעם אחת, וְהָכָא תְּלָתָא זִימְנִין – נחלק שלש פעמים. שואלת הגמרא: וְדִלְמָא הָכָא נַמִּי חֲדָא זִימְנָא – שמא אף במעשה זה נחלק הנהר רק פעם אחת, ועברו בו שלשתם, ומה שרבי פנחס בן יאיר הוצרך לצוות על הנהר שלש פעמים שיחלק, היינו כדי שלא יחזור הנהר וישטוף את שני האנשים שעמו בשעה שיעברו בו. משיבה הגמרא: אֶלָּא אכן כך אמר רב יוסף, כמה גדול רבי פנחס בן יאיר שהוא שקול כְּמֹשֶׁה וְשִׁתִּין רִבְוָון שחלק לו הנהר מימיו כמו שנקרע להם הים.

הגמרא חוזרת להמשך המעשה עם רבי פנחס בן יאיר, כשהלך בדרכו לפדיון השבויים: אִקְּלַע רבי פנחס בן יאיר לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא – התאכסן במלון אחד, רָמוּ לֵיהּ שַׂעְרֵי לְחַמְרֵיהּ – הטילו אנשי האכסניה שעורים לחמורו לאכול, וּלֹא אָכַל החמור מהם,

רש"י

מקום הניחו — כשיבאו בנינו אחרינו, אם לא ימצאו מה לתקן במה יגדל שמם? **להתגדר** = להתגדל. **מבאן** — שראינו שקבל רבי עדות זו ולמד הימנה, אף על פי שדבר תימה הוא, שהרי מעולם היו נוהגין בו איסור — למדנו שאין מזיחין תלמיד חכם האומר דבר הלכה חידוש, לאמר: לא שמעת. אין מזיחין — אין מבדילין אותו משמועתו, לאמר: חזור בך. **מזיחין** — משקצים את דבריו. **מזחיחין** — לומר: גאותך גרמה לך שלא הטית אוזן לשמוע דבר כהלכתו מפי רבך. לישנא אחרינא: מגביהין ומסלקין אותו מדבריו. **זחוחי** — לשון גבוהי הלב, שלא דקדק מפי רבו כל צרכו, וסמכו על לבם. **הוריש וגו'** — אלא הניחום למס עובד וישבים ביניהם. **אשתמיטתיה** — ליהודה בריה דרבי שמעון בן פזי. **הרבה כרכים כבשו עולי מצרים** — וקדושום בקדושת הארץ, ולא כבשום עולי בבל לקדשם בשניה. ולכך לא כבשום — דקסבר: הואיל והותרו הותרו, דקדושה ראשונה בטלה, דכי קדשה יהושע — לשעתה קדשה ולא לעתיד לבא כשגלו בימי נבוכדנצר. ולא רצו להחזיר קדושתה — כדי שיהא מותר לחרוש ולזרוע שם בשביעית, שאין נוהגת בחוצה לארץ, ויסמכו עליהן עניים ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני. ובית שאן מהן היתה. ואותן שקדשו — הן לא בטלו בחורבן שני, כדאמרינן ביבמות ב"הערל" (פב,ב): "והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה" — ירושה ראשונה ושניה יש להם, שבטלה ירושה ראשונה ונקראת שניה ירושה, אבל ירושה שלישית אין להם, שהשניה לא פסקה, הלכך בימי רבי נהגו איסור בארץ. **עלה בעלמא** — דאכילת עראי היא, ושריא בארץ. **מאגודה אבליה** — דמשנאגד אסור לאכול עראי. **הנאגד** — שדרכו לאוגדו. **משיאגד** — הוקבע למעשר, ונאסר באכילת עראי. **לאו אדעתיה** — שכח רבי מאיר ולא עשרו, ולעולם סבירא ליה דבעי עשורי. **ממקום אחר** — שמא הוי ליה ירק תלוש בביתו, ואמר: הרי הוא מעשר על אגודה זו. **לתרום שלא מן המוקף** — מן המחובר וסמוך לו, כגון: "אין מקיפין שתי חביות" (ביצה לב,ב), וכמו "מקפת וקורא לה שם" (נדה עא,ב) — לשון מקריב ומגיען זה לזה. ואסור לחבר להפריש ממה שאין לפניו על מה שלפניו, דשמא אותו שהוא סומך עליו אינו בעין, שנאבד או נרקב, ונמצא שאין אומר כלום, ואוכל טבלים. **נתן עיניו בצד זה** — לקרוא לו שם מעשר על צד שני, ואכל מצד שני. **חוי מאן גברא רבה אסחיד עליה** — ראה כמה אדם גדול העיד עליו, דהיינו רבי יהושע. הואיל ובא להעיד על זאת — יפה כוון ודקדק בדבר אל נכון. **גינאי** — שם הנהר. **רצון קוני** — כל הנחלים הולכים אל הים בגזירת המלך. **ספק עושה** — שמא לא יתנו לך בפדיון. **דכמצוה עסיק** — דכתיב (שמות יב): "ושמרתם את המצות", דמתחלת טחינה והרקדה בעיא שימור לשם מצה. **דלווה בהדייהו** — נתחבר עמם בדרך. **טייעא** = סוחר ערבי. **כך עושין** — בתמיה. **לבני לויה** — לבני חבורה, שמנידחן והולך. **דלמא הכי נמי חדא זימנא** — אלא מתיירא היה שלא יחזרו המים וישטפו השנים, והיה מדבר עליהם שימתין להם הנהר. **כמשה ושתין רבוון** — שנחלק להן ים סוף.

חבטינהו

אמר ליה אתה הולך לעשות רצון קונך כו' — שמא שר של ים השיב לו כך. אי נמי: רבי פנחס היה מחשב בלבו שלכך היה מניח מלחלוק לו. וכענין זה צריך לפרש בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (יז,א) גבי ר' אליעזר בן דורדייא, דאמר: "שמים, בקשו עלי רחמים".

תוספות

אֶלָּא מָקוֹם הִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ, אַף אֲנִי - מָקוֹם הִנִּיחוּ לִי אֲבוֹתַי לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ. מִכָּאן, לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁאָמַר דְּבַר הֲלָכָה, שֶׁאֵין מְזִיחִין אוֹתוֹ, וְאָמְרִי לֵהּ: אֵין מַזְנִיחִין אוֹתוֹ, וְאָמְרִי לֵהּ: אֵין מַזְחִיחִין אוֹתוֹ. מַאן דְּאָמַר "מְזִיחִין" - כְּדִכְתִיב: "וְלֹא יָזַח הַחֹשֶׁן"; וּמַאן דְּאָמַר "אֵין מַזְנִיחִין" - דִּכְתִיב: "כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה'"; וּמַאן דְּאָמַר "מַזְחִיחִין" - דִּתְנַן: מִשֶּׁרַבּוּ זְחוּחֵי הַלֵּב, רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. מַתְקִיף לֵהּ יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר דְּבֵית שְׁאָן לָאו מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא? וְהָכְתִיב: "וְלֹא הוֹרִישׁ מְנַשֶּׁה אֶת בֵּית שְׁאָן וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת תַּעְנָךְ וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ"! - אִישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ הָא דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: הַרְבֵּה כְּרַכִּים כְּבָשׁוּם עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא כְּבָשׁוּם עוֹלֵי בָּבֶל, וְקָסָבַר: קְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה קְדוּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְלֹא קְדוּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא, וְהִנִּיחוּם כְּדֵי שֶׁיִּסְמְכוּ עֲלֵיהֶן עֲנִיִּים בַּשְּׁבִיעִית. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא: וְהָא רַבִּי מֵאִיר עָלָה בְּעַלְמָא הוּא דְּאָכֵיל! אֲמַר לֵיהּ: מֵאֲגוּדָה אֲכַלֵיהּ, וּתְנַן: יָרָק הַנֶּאֱגָד - מִשֶּׁיֵּאָגֵד. - וְדִלְמָא לָאו אַדַּעְתֵּיהּ! - הָשְׁתָּא בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יָדָן, צַדִּיקִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן? - וְדִלְמָא עִישֵׁר עֲלֵיהֶם מִמְּקוֹם אַחֵר! - לֹא נֶחְשְׁדוּ חֲבֵרִים לְתָרוֹם שֶׁלֹּא מִן הַמּוּקָף. - וְדִלְמָא נָתַן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאָכַל בְּצַד אַחֵר! אֲמַר לֵיהּ: חֲזִי מַאן גַּבְרָא רַבָּה קָמַסְהֵיד עֲלֵיהּ. מַאי בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים? דְּרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר הֲוָה קָאָזֵיל לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִין, פְּגַע בֵּיהּ בְּגִינַאי נַהֲרָא, אֲמַר לֵיהּ: גִּינַאי, חֲלוֹק לִי מֵימֶךָ וְאֶעֱבוֹר בְּךָ! אֲמַר לֵיהּ: אַתָּה הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנְךָ וַאֲנִי הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנִי, אַתָּה - סָפֵק עוֹשֶׂה סָפֵק אִי אַתָּה עוֹשֶׂה, אֲנִי - וַדַּאי עוֹשֶׂה. אֲמַר לֵיהּ: אִם אִי אַתָּה חוֹלֵק, גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא יַעֲבְרוּ בְּךָ מַיִם לְעוֹלָם! חָלַק לֵיהּ. הֲוָה הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה דָּאֲרֵי חִיטֵּי לְפִיסְחָא, אֲמַר לֵיהּ: חָלוֹק לֵיהּ נַמִי לְהַאי, דִּבְמִצְוָה עָסֵיק! חָלַק לֵיהּ. הֲוָה הַהוּא טַיָּיעָא דִּלְוָוה בַּהֲדֵיהוּ, אֲמַר לֵיהּ: חָלוֹק לֵיהּ נַמִי לְהַאי, דְּלָא לֵימָא: כָּךְ עוֹשִׂים לְבְנֵי לְוָיָה? חָלַק לֵיהּ. אֲמַר רַב יוֹסֵף: כַּמָּה נְפָשׁ גַּבְרָא מִמֹּשֶׁה וְשִׁתִּין רִבְוָון, דְּאִילּוּ הָתָם חַד זִימְנָא, וְהָכָא תְּלָתָא זִימְנִין. - וְדִלְמָא הָכָא נַמִי חֲדָא זִימְנָא! - אֶלָּא כְּמֹשֶׁה וְשִׁתִּין רִבְוָון. אִקְּלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא, רְמוּז לֵיהּ שַׁעֲרֵי לְחַמְרֵיהּ, לָא אֲכַל,

חבטינהו

נשים" דירק בחוצה לארץ אינו נוהג בו לא מעשר ולא תרומה, ובשאר פירות נוהגת תרומה גדולה אבל לא מעשר, אבל דגן תירוש ויצהר — חייבין לגמרי, בין בתרומה בין במעשר. והכי איתא התם, אמר ר' יוחנן: רבותינו שבגולה היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלום. מאן נינהו הרובים — תרגמוניא. אמר רבי זעירא רב יהודה בשם שמואל אומר: חלת חוצה לארץ ותרומת חוצה לארץ — אוכל והולך ואחר כך מפריש. רבי אבא בשם רבי שמואל אמר: לא חשו אלא לתרומת דגן תירוש ויצהר. ומשמע דקאי ארבי יוחנן דאמר דבגולה היו מפרישין תרומות. ואתא רבי אבא לאשמועינן דדוקא בדגן תירוש ויצהר היו מפרישין תרומות ומעשרות. ולאו דוקא נקט תרומה — דהוא הדין מעשר. אבל שאר פירות לא חשו לענין מעשר אלא לתרומה גדולה, כמו שמפרש רבי שילא בשם רבי שמעון אחר כך, רבי שילא בשם רבי שמעון אמר: לא חשו אלא לתרומה גדולה, אבל לירקות אפילו לתרומה גדולה לא חשו, דתני איסי בשם רבי עקיבא: מעשרות לירק מדברייהם, פירוש: שאין להם אסמכתא מן הפסוק כמו שיש לשאר פירות, דאסמכו רבנן אקרא. ולפי זה לא קשיא מידי מהך דשמעתין, דרבי מאיר אכל עלה של ירק. וההוא דמסכת עבודה זרה דאכל פירי דלא מעשרן — בשאר פירות קאמר, שהורמה מהן תרומה גדולה אבל לא מעשר. ובברכות (לו,א) לא גרסינן "ירק", בצבלף איירי ולאו ירק הוא. ולא גרסינן נמי "מעשר", אלא: הני מילי גבי צלף, דכל שאר פירות אינו נוהג מעשר אלא תרומה. וכן הוא בספרים מדויקים. ואההיא דבירושלמי, דקאמר שבאו הרובין ובטלום, סמכינן עכשיו שאין אנו מפרישין תרומות ומעשרות. ורבינו תם מפרש דאין השדות חשובות כמו שלנו, לפי שנותנין מהן מס. ולפי זה בימיהם לא היו מפרישין אלא מהנהו דלא יהבי טסקא, דאיכא דלא יהבי, כדאמר ב"המקבל" (בבא מציעא קי,א): ארעא דלית לה כרגא וטסקא, מאי? ועוד יש לפרש: שמא הרחוקים מארץ ישראל כמונו לא תקנו חכמים. ועוד יש מפרשים, שנמצא בירושלמי דהא דקאמר דמכזיב ולהלן פטור מן הדמאי — לאו דוקא דמאי, אלא אף מן הודאי. ואהא סמכינן. **אלא** מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו — תימה: דלא משני הכי בפרק "במה בהמה" (שבת נו,ב) דדרשינן: "ואת הבמות אשר על פני ירושלים אשר בנה שלמה (אותם בער יאשיהו)" כו', אפשר בא אסא כו', אלא מקיש ראשונים לאחרונים, מה אחרונים לא עשו ותלה בהן — אף כו'. ואמאי לא משני דמקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, כדמשני הכא? ויש לומר: דבשלמא הכא גבי נחש הנחושת, לפי שנעשה על פי הדבור — טעו בו הראשונים, והיו סבורים שהיה אסור לבערו. אלא התם, במה היו טוענין שלא לבער אותן הבמות? **ודילמא** נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר — ואם תאמר, דתנן בפרק "במה מדליקין" (שבת לד,א): ספק חשכה — מעשרין את הדמאי, הא ודאי חשכה — לא, אמאי? כיון דאפשר על ידי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, אם כן יהא מותר להפריש בשבת. כדמוכח בפרק "נוטל" (שם קמא,ב), דתנן, ר' יהודה אומר: אף מעלין את המדומע באחד ומאה. ופריך בגמרא (שם קמב,א): והא מתקן הואו! ומשני: הא מני — רבי שמעון בן אלעזר היא, דאמר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, ולהכי לא חשיב תקון בשבת בשמעלה! ויש לומר: דשאני מדומע שכבר היה נתקן, אבל תחלתו של טבל — לא שרי על ידי דאפשר ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר.

תוספות

הא אתמר עלה אמר רבי יוחנן כו׳ — במסכת שקלים (ח,ב) ובמסכת דמאי בירושלמי ובבראשית רבה (פרשה ס׳) לא משני מידי, אלא השיב להם דמחמרא אנפשה. **ויש** שיש לו ואינו רוצה — ואפילו הכי איקרו קדושים, שמזמן את חבירו לאכול אצלו מפני הבושת.

מסרהבנא — ממהר אני, כדמתרגמינן "וימהרו לשפוך דם" (ישעיה נט) — ויסרהבון. **גדולים** צדיקים במיתתן יותר מבחייהם כו׳ — פירש בקונטרס: דדריש ממה שהחיה בנגיעה בעלמא, כדכתיב "ויגע ויחי". וקשה: דאם כן, מאי פריך: ודילמא לקיומי ברכתא דאליהו? מכל מקום היה גדול במה שטרח להחיותו בחייו יותר מבמותו! ונראה דנפקא ליה ממה שבחיי הצדיקים נוגעים בהם כמה רשעים ויושבים אצלם, ושם לא היה לו רשות להתעכב אצלו.

והא

חַבְטִינְהוּ - לָא אֲכַל, נַקְרִינְהוּ - לָא אֲכַל, אֲמַר לְהוּ: דִּלְמָא לָא מְעַשְּׂרָן? עַשְּׂרִינְהוּ וַאֲכַל. אֲמַר: עֲנִיָּיה זוֹ הוֹלֶכֶת לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָהּ, וְאַתֶּם מַאֲכִילִין אוֹתָהּ טְבָלִים? - וְמִי מִיחַיְּיבָא? וְהָתְנַן: הַלּוֹקֵחַ לְזֶרַע וְלִבְהֵמָה, וְקֶמַח לְעוֹרוֹת, וְשֶׁמֶן לְנֵר, וְשֶׁמֶן לָסוּךְ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - פָּטוּר מֵהַדְּמַאי! - הָתָם הָא אִתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלְּקָחָן מִתְּחִלָּה לִבְהֵמָה, אֲבָל לְקָחָן מִתְּחִלָּה לְאָדָם וְנִמְלָךְ עֲלֵיהֶם לִבְהֵמָה - חַיָּיב לְעַשֵּׂר; וְהָתַנְיָא: הַלּוֹקֵחַ פֵּירוֹת מִן הַשּׁוּק לַאֲכִילָה, וְנִמְלָךְ עֲלֵיהֶן לִבְהֵמָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן לֹא לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ אֶלָּא אִם כֵּן עִישֵּׂר. שְׁמַע רַבִּי נְפַק לְאַפֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: רְצוֹנְךָ סְעוֹד אֶצְלִי? אָמַר לוֹ: הֵן. צָהֲבוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי. אָמַר לוֹ: כִּמְדוּמֶה אַתָּה שֶׁמּוּדָּר הֲנָאָה מִיִּשְׂרָאֵל אֲנִי? יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵן, יֵשׁ רוֹצֶה וְאֵין לוֹ, וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה, וּכְתִיב: "אַל תִּלְחַם לֶחֶם רַע עָיִן וְאַל תִּתְאָו לְמַטְעַמֹּתָיו. כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ כֶּן הוּא אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ וְלִבּוֹ בַּל עִמָּךְ", וְאַתָּה רוֹצֶה וְיֵשׁ לְךָ. מִיהָא הָשְׁתָּא מְסַרְהֵיבְנָא, דִּבְמִלְּתָא דְּמִצְוָה קָא טָרַחְנָא, כִּי הָדַרְנָא אָתֵינָא עָיֵילְנָא לְגַבָּךְ. כִּי אֲתָא, אִיתְרְמֵי עַל בְּהַהוּא פִּיתְחָא דְּהָווּ קַיְימִין בֵּיהּ כּוֹדְנַיָּיתָא חִוָּורָתָא, אֲמַר: מַלְאַךְ הַמָּוֶת בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה, וַאֲנִי אֶסְעוֹד אֶצְלוֹ? שְׁמַע רַבִּי נְפַק לְאַפֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: מְזַבְּנִינָא לְהוּ. אֲמַר לֵיהּ: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". - מַפְקַרְנָא לְהוּ. - מַפְּשַׁתְּ הֶיזֵּקָא. - עָקַרְנָא לְהוּ. - אִיכָּא צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים. - קָטֵילְנָא לְהוּ. - אִיכָּא "בַּל תַּשְׁחִית". הֲוָה קָא מְבַתֵּשׁ בֵּיהּ טוּבָא, גְּבַהּ טוּרָא בֵּינַיְיהוּ. בָּכָה רַבִּי וְאָמַר: מַה בְּחַיֵּיהֶן כָּךְ, בְּמִיתָתָן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: גְּדוֹלִים צַדִּיקִים בְּמִיתָתָן יוֹתֵר מִבְּחַיֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ וְהִנֵּה רָאוּ הַגְּדוּד וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע וַיֵּלֶךְ וַיִּגַּע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת אֱלִישָׁע וַיְחִי וַיָּקָם עַל רַגְלָיו". אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: וְדִילְמָא לְקַיּוּמֵי בֵּיהּ בִּרְכְתָא דְּאֵלִיָּהוּ, דִּכְתִיב: "וִיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי"! אֲמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּתַנְיָא: עַל רַגְלָיו עָמַד, וּלְבֵיתוֹ לֹא הָלַךְ? - אֶלָּא בְּמַה אִיקַּיַּים? - כִּדְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁרִיפֵּא צָרַעַת נַעֲמָן, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּמֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל נָא תְהִי כַּמֵּת". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן "יֵמִים"? שֶׁאֵימָתָם מוּטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִיָּמַי לֹא שְׁאָלַנִּי אָדָם עַל מַכַּת פִּרְדָּה לְבָנָה וְחָיָה. - וְהָא קָחָזֵינָא דְּחַיֵּי! - אֵימָא: וְחַיַּית. - וְהָא קָחָזֵינָא דְּמִיתָּסֵי! - דְּחִיוָּורָן רֵישׁ כַּרְעַיְיהוּ קָא אָמְרִינַן. "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" - אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: וַאֲפִילּוּ כְּשָׁפִים. הַהִיא אִיתְּתָא דַּהֲוַת קָא מְהַדְּרָא לְמִישְׁקַל עַפְרָא מִתּוּתֵיהּ כַּרְעֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, אֲמַר לָהּ: שְׁקוֹלִי, לָא מִסְתַּיְיעָא מִילְּתֵיךְ, "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" כְּתִיב. - וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן "כְּשָׁפִים" - שֶׁמַּכְחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה! - שָׁאנֵי רַבִּי חֲנִינָא, דִּנְפִישָׁא זְכוּתֵיהּ. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֵין אָדָם נוֹקֵף אֶצְבָּעוֹ מִלְּמַטָּה אֶלָּא אִם כֵּן מַכְרִיזִין עָלָיו מִלְּמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵה׳ מִצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ, וְאָדָם מַה יָּבִין דַּרְכּוֹ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דַּם נִיקּוּף מְרַצֶּה כְּדַם עוֹלָה. אֲמַר רָבָא: בְּגוּדָל יָמִין וּבְנִיקּוּף שֵׁנִי, וְהוּא דְּקָאָזֵיל לִדְבַר מִצְוָה. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר: מִיָּמָיו לֹא בָּצַע עַל פְּרוּסָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, וּמִיּוֹם שֶׁעָמַד עַל דַּעְתּוֹ לֹא נֶהֱנָה מִסְּעוּדַת אָבִיו.

אמר

רש"י

חבטינהו — בנפה. חבטינהו לנקותם, *ווינ״ר״א בלעז. וליכא למימר לשון דישה, דמעיקרא היו עומדים בקליפתן, דאם כן אמאי לא אכלה? מעיקרא הרי לא נתחייבו במעשר עד שיתמרחו בכרי, דכתיב: "ראשית דגנך", ותנן בהדיא (פאה פ״א מ״ו): מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד אשר ימרח, דכל אכילת בהמה חשיב אכילת עראי. **נקרינהו** — בידים מן האבנים והפסולת. **ומי מיחייבא** — מאכל בהמה הנלקח מעם הארץ, כלום גזרו עליו משום דמאי? ואף על פי שאילו ודאי לא עישרו היה מחייב לעשר — על ספק מיהא לא גזור, דתנן: הלוקח מעם הארץ פירות מן השוק לזרע ולבהמה, אף על פי שהזרע ומאכל בהמה בכלל שאר תבואה הן, וחייבין במעשרות — לא גזרו עליהם משום דמאי, דמסתמא רוב עמי הארץ מעשרין הן, ולא החמירו חכמים על הדמאי כל כך. **לעורות** — לעבדן. **והתניא** — בניחותא. והנך שעורים לאדם לקחום מתחלה. **שמע רבי** — דהוה קאתי רבי פינחס. **רצונך סעוד אצלי** — יהי רצונך לסעוד אצלי. **צהבו פניו** — שמח, מפני שלא היה רבי פינחס רגיל ליהנות משל אחרים, כדלקמן. **אמר ליה** — רבי פינחס וכי סבור היית שמודר הנאה מישראל אני? **ישראל קדושים הם** — וראויין ליהנות מהם. **אבל יש רוצה** — לההנות אחרים משלו ואין יכולת בידו, וממנו איני רוצה ליהנות שלא אכביד עליו. **ויש שיש** — יכולת בידו ואינו רוצה לההנות אחרים, ואף על פי שאומר בא וסעוד — אין לבו חפץ. ואיני נהנה ממנו, משום דכתיב "אל תלחם לחם רע עין". **אל תלחם** — אל תסעוד. לחם — לשון סעודה, כדכתיב (שמואל א כ): "לא בא אל הלחם", וכתיב (דניאל ה): "בלשאצר מלכא עבד לחם רב". **כמו שער** — כאילו אתה פותח שער בבטנו. ויש אומרים: לשון מרירות, כמו (ירמיהו כט): "כתאנים השוערים". **מסרהיבנא** — לשון בהלה ומהירות. כלומר, צריך למהר ולילך לדבר מצוה, ואין פנאי לסעוד. **כודנייתא** = פרדות, ושל רבי היו. **מלאך המות** — שמכה ושוב אין המכה חיה, כדלקמן. **ולפני עור וגו׳** — דכי היכי דאסירן לך אסירן לאחריני. והא ליכא למימר דמזבן להו לגוים, דתנן: אין מוכרין להם בהמה גסה (עבודה זרה יד,ב). **מפקרנא להו** — אשלחם ביערות דעלמא להפקר. **מפשת היזיקא** — דמתוך שלא יהיו נשמרות ירבו נזקיהן. **עקרנא** — שלא יוכלו לבעט. ובל תשחית ליכא, שיהו ראויות לדישה. **עקרנא** — מנשר פרסותיהן, ועדיין הן יכולין לילך. **מבתש** = מפציר, וחברו בשבועות (דף ל,ב). "מבתש" גרסינן, בבי״ת ולא בכ״ף. **גבה טורא בינייהו** — והבדילן. **בחייהן** — של צדיקים כך, נותן הקדוש ברוך הוא לבו על תאותם שלא להעביר דעתם, שגרם הדבר שנכנס בפתח הפרדות, שיפרוש ולא יעבור על דעתו הראשונה שאין דרכו לסעוד משל אחרים, כדלקמן. **על אחת כמה וכמה** — שהרי במיתתן גדולים יותר מבחייהן, כדאמר רבי חמא. **קוברים איש** — רשע היה, ולא ניתן להיקבר אצל צדיקים. **ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי** — ואילו בחייו, כשרצה להחיות בן השונמית, הוצרך לשום פיו על פיו ועיניו על עיניו ולבקש רחמים. **ודלמא לקיומי ברכתא דאליהו** — דלא סגי שלא תתקיים, דכתיב בצדיקים (איוב כב): "ותגזר אומר ויקם לך", ולאו משום אלישע הוה. **פי שנים** — אליהו החיה בן הצרפית ואלישע בן השונמית, וצריך להחיות עוד אחר. **אי הכי** — דליקיומי ברכתא דאליהו. **היינו דתניא** — בתמיה, ואי משום ברכתא דאליהו — היה צריך להחיות ממש, כמו שעשה אותו שהחיה אליהו! אלא לאו שמע מינה משום אלישע הוה, ולא הוה צריך לאלישע אלא לסלקו מאצלו, והחייהו עד שנסתלק משם. **אל נא תהי כמת** — בצרעת מרים כתיב. **למה נקרא שמם** דכודנייתא "ימים", דכתיב (בראשית לו): "אשר מצא את הימים". **לא שאלני** — רבי חנינא רופא היה, ומהכא מייתי לה במסכת יומא ב"הוציאו לו" [מט,א]. **וחיה** — משמע שמת המוכה. **וחיית** — לשון נקבה. ואמכה קאי, שאין המכה מתרפאת. **אין עוד מלבדו** — משום רבי חנינא נקט לה. **אפילו כשפים** — אינן מלבדו. כלומר, שלא מדעתו. שאם אין גזירה מלפניו — אין מריעין לו לאדם. **מהדרא** — מחזרת וטורחת, שלא יבין. **למשקל עפרא** — ולעשות לו כשפים להמיתו. **כשפים** — נוטריקון: מכחישים פמליא של מעלה. שלא גזרו על אדם זה למות, והוא מת על ידי כשפים. **נוקף** — נוגף, *אישופיי״ר בלעז. **מכריזין** — גזרו עליו. **מרצה** — מכפר. **גודל ימין** — מפני שהוא נוגף בכח, ומצטער הרבה. **ובניקוף שני** — קודם שנתרפא הראשון. **בצע** — ברכת המוציא, שלא רצה לאכול כזית משל אחרים.

ליבן

חַבְּטִינְהוּ – ניפו בעלי האכסניה את השעורים כדי לנקותם, משום שחשבו שהחמור אינו אוכל מפני הפסולת המעורבת בהם, ואף על פי כן לֹא אָכַל, נַקְּרִינְהוּ – חזרו בעלי האכסניה וניקו בידיהם את השעורים מן האבנים והפסולת, ועדיין לֹא אָכַל. כשראה כן רבי פנחס בן יאיר אָמַר לְהוּ, דִּלְמָא לֹא מְעַשְּׂרָן – שמא השעורים אינן מעושרות ולכן אין החמור אוכל מהם, עַשְּׂרִינְהוּ וְאָכַל – עישרו את השעורים ואכן אכל מהם החמור. אָמַר רבי פנחס בן יאיר לבעלי האכסניה, עֲנִיֵּיה זוּ הוֹלֶכֶת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנָהּ, וְאַתֶּם מַאֲכִילִין אוֹתָהּ טְבָלִים. ומכאן רואים אנו שאפילו בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן, ולכך מנעו מן השמים את הבהמה מלאכול כדי שלא יכשל בעליה באיסור האכלת דמאי לבהמתו מבלי לעשר.

מקשה הגמרא: וּמִי מִיחַיְּיבָא – האם כך הוא הדין שחייבים להפריש מעשר מתבואה הנקנית מעם הארץ, אף כאשר נותנה לפני בהמתו, וְהָתְנַן במסכת דמאי (פ"א מ"ג) הַלּוֹקֵחַ תבואה מעם הארץ לְזֶרַע, וּלְמאכל בְּהֵמָה, וְקָמַח לְעבד עוֹרוֹת, וְשֶׁמֶן לְגֵר, וְשֶׁמֶן לָסוּךְ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים, פָּטוּר מֵהַדְּמַאי, שהקילו בזה מפני שרוב עמי הארץ מעשרים הם, ולא חייבו לעשר מהם אלא אם רוצה לאוכלם.

מתרצת הגמרא: הָתָם על משנה זו, הָא אִתְּמַר עֲלָהּ מימרא לבאר הדין האמור בה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא אם בשעה שֶׁלְּקָחָן מִתְּחִלָּה מהעם הארץ חשב בדעתו להאכילן לִבְהֵמָה, שאז פטור מלעשר מהם, אֲבָל אם לְקָחָן מִתְּחִלָּה לְצורך אָדָם וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם לאחר מכן לִבְהֵמָה, חַיָּיב לְעַשֵּׂר הואיל ונתחייב עליהן בשעה שלקחן. וְהָתַנְיָא – אף שנינו כדברי רבי יוחנן בברייתא, הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מִן הַשּׁוּק לַאֲכִילָה וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן לִבְהֵמָה, הֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן לֹא לִפְנֵי בְהֶמְתּוֹ וְלֹא לִפְנֵי בְּהֵמַת חֲכָרוֹ אֶלָּא אם כֵּן עִשֵּׂר. ואף כאן השעורים שנתנו לחמורו של רבי פנחס בן יאיר נקנו לצורך אכילת אדם, והיה אסור לתת מהם לבהמה בלא שיעשרום.

הגמרא ממשיכה לספר את מה שאירע בהליכת רבי פנחס בן יאיר לפדיון שבויים: בדרך הילוכו עבר רבי פנחס בן יאיר במקומו של רבי יהודה הנשיא [–רבי], שָׁמַע רַבִּי שבא רבי פנחס בן יאיר למקומו, נָפַק לְאַפֵּיהּ – יצא לקבל את פניו, אָמַר לֵיהּ – שאלו רבי, האם רְצוֹנְךָ לִסְעוֹד אֶצְלִי, אָמַר לוֹ רבי פנחס, הֵן. צָהֲבוּ – צהלו פָּנָיו שֶׁל רַבִּי משמחה על שהסכים ליהנות ממנו, שכן לא היה רבי פנחס בן יאיר רגיל ליהנות משל אחרים. אָמַר לוֹ רבי פנחס, כְּמִדּוּמֶּה אַתָּה – וכי סבור הנך שֶׁמּוּדָּר הֲנָאָה מִיִּשְׂרָאֵל אֲנִי, ולכך אינני נהנה מהם, יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵן וראויים ליהנות מהם, אך יֵשׁ רוֹצֶה בלב שלם שיהנו אחרים משלו, וְאֵין לוֹ די ממון כדי שיוכל להנות אחרים ממנו, ואיני רוצה ליהנות ממנו בכדי שלא אכביד עליו, וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ די ממון שיכול להנות אחרים ממנו, וְאֵינוֹ רוֹצֶה בלב שלם שיהנו ממנו אחרים, ואף שאומר לחבירו בא וסעוד אצלי, אין לבו חפץ בכך אלא שאומר כן מפני הבושה, וּכְתִיב (משלי כג ו) 'אַל תִּלְחַם [–אל תסעוד] [אֶת] לֶחֶם רַע עָיִן וְאַל תִּתְאָוֵ לְמַטְעַמּוֹתָיו, כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ כֵּן הוּא [–כאילו אתה פותח שער בבטנו], אֱכֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ וְלִבּוֹ כַּל עִמָּךְ' ולכך איני רוצה ליהנות ממנו. וְאִילוּ אַתָּה אין בך חסרונות אלה, אלא גם רוֹצֶה אתה להנות אחרים משלך וְגַם יֵשׁ לְךָ די ממון לכך, ולכן הסכמתי לסעוד אצלך, מִיהָא הַשְׁתָּא מְסַרְחִיבְנָא – אך עתה בהול וממהר אני, דִּכְמִלְּתָא דְּמִצְוָה קָא טָרְחִנָא – שבדבר מצוה אני טרוד ואין לי פנאי לאכול. אך כִּי הָדְרִנָא – כאשר אחזור לאחר שאקיים המצוה, אַתִּינָא עָיְילִנָא לְגַבָּךְ – אבוא ואכנס אצלך.

מספרת הגמרא: כִּי אֲתָא – כאשר בא רבי פנחס בן יאיר בדרך הילוכו בחזרה לביתו של רבי לסעוד אצלו, אִיתְרַמֵּי, עָל בְּהַהוּא פִּיתְחָא דַּהֲווּ קַיְימִין בֵּיהּ כּוּדְנַיְיתָא חִוְּורְתָא – אירע שנכנס באותו פתח שהיו נמצאות בו פרדות לבנות, שהיו של רבי. אָמַר רבי פנחס, מַלְאַךְ הַמָּוֶת – פרדות אלו שהם כמלאך המוות, לפי שאין רפואה למכתן, נמצאות בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה וַאֲנִי אֶסְעוֹד אֶצְלוֹ, כלומר איני רוצה לסעוד אצל מי שמגדל בביתו מזיקים כאלה. שָׁמַע רַבִּי את הדברים נָפַק לְאַפֵּיהּ – יצא לקראתו לפייסו, אָמַר לֵיהּ מִזַּבְּנִינָא לְהוּ – מוכן אני למוכרן לאחרים ולא להחזיקן עוד בביתי. אָמַר לֵיהּ רבי פנחס, אינך יכול למוכרן לאחרים משום 'וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל' (ויקרא יט יד), שכשם שאסור לך לגדלן כך אסור ליהודי אחר. אמר לו רבי, מַפְקַרְנָא לְהוּ – אפקיר ואשלח אותן ביערות של הפקר. אמר לו רבי פנחס, אף זה אינך יכול לעשות שהרי מַפְּשַׁתְּ הֱיוּקָא – בכך מרבה אתה היזק, שהרי יהיו ללא שמירה כלל. אמר לו רבי עַקְרְנָא לְהוּ – אשיר פרסותיהן מרגליהן שלא יוכלו לבעוט, ומכל מקום יוכלו עדיין ללכת ולדוש את התבואה, ואין בזה משום בל תשחית. אמר לו רבי פנחס, אִיכָּא בזה איסור משום צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים. אמר לו רבי, קָטִילְנָא לְהוּ – אהרוג אותן, אמר לו רבי פנחס, אִיכָּא איסור משום בַּל תַּשְׁחִית.

הֲוָה קָא מְכַתֵּשׁ בֵּיהּ טוּבָא – היה רבי מרבה להפציר בו שיואיל לסעוד אצלו, נָבַח טוּרָא בֵּינַיְיהוּ – התרומם ועלה הר בין רבי לרבי פנחס והבדיל ביניהם. כשראה רבי את גדלותו של רבי פנחס, כָּכָה רַבִּי וְאָמַר, מַה בְּחַיֵּיהֶן של צדיקים כָּךְ חביבים הם לפני ה' ועושה להם רצונם, שכיון שלא היה דרכו של רבי פנחס לסעוד אצל אחרים, סיבב ה' שיכנס בפתח שהפרדות נמצאות בו, שמתוך כך יפרוש מלסעוד אצלו, ולא יעבור על דעתו, בְּמִיתָתָן שמעלתן גדולה יותר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. שהרי מצינו שבמיתתם גדולה הם יותר מבחייהם, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, גְּדוֹלִים צַדִּיקִים בְּמִיתָתָן יוֹתֵר מִבְּחַיֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר בפסוק כאשר קברו את נביא השקר (מלכים ב' יג כא) 'וַיְהִי הֵם קֹבְרִים אִישׁ, וְהִנֵּה רָאוּ [אֶת] הַגְּדוּד וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע, וַיֵּלֶךְ וַיִּגַּע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת אֱלִישָׁע וַיְחִי וַיָּקָם עַל רַגְלָיו'. ואילו בחיי אלישע שכרצה להחיות את בן השונמית (ראה מלכים ב' ד) הוצרך לשום פיו על פיו ועיניו על עיניו ולבקש רחמים על כך, הרי שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם.

אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לְאַבָּיֵי, מנין שהחיה אותו בנגיעה בעלמא משום שגדולים צדיקים במיתתם, וְדִילְמָא לְקִיּוּמֵי בֵּיהּ בִּרְכָתָא דְּאֵלִיָּהוּ – שמא לא בזכות אלישע חי אותו המת, אלא מפני שאליהו הנביא בירך את אלישע, וכמו דִּכְתִיב (מלכים ב' ב ט) 'וִיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי', וברכת הצדיק אי אפשר שלא תתקיים, וכמו שנאמר (איוב כב כח) 'וְתִגְזַר אוֹמֶר וְיָקָם לָךְ', וכיון שבירך את אלישע שיזכה לרוח נבואה גדולה פי שנים ממנו, ומצינו באליהו שהחיה את בן הצרפית ואלישע בחייו החיה את בן השונמית, והיה צריך להחיות אדם נוסף כדי שיהיה כחו 'פי שנים' משל אליהו, לכך חי אותו המת שהשליכוהו בקברו, ועדיין אין ראיה שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם.

אָמַר לֵיהּ אביי, אִי הָכִי שהחיה אותו משום 'פי שנים' ולא משום כחו של אלישע עצמו, וכי הַיְינוּ דְּתַנְיָא – האם יובן מה ששנינו בברייתא לדייק ממה שנאמר 'וַיָּקָם עַל רַגְלָיו' שרק עַל רַגְלָיו עָמַד וְלִבְיתוֹ לֹא הָלַךְ – שאותו מת עמד על רגליו רק כדי שיתרחק מקברו של אלישע, אך בטרם הספיק לשוב לביתו מת בחזרה, והלא אם היה זה מכח ברכת אליהו היה צריך לחיות ממש, כמו אותו שהחיה אליהו, אלא בהכרח לומר שרק בזכות אלישע חי אותו רשע כדי שיסתלק מעל קברו, ולכך יש ללמוד שגדולים הצדיקים במיתתם יותר מבחייהם.

שואלת הגמרא: אם כן שלא נתקיימה בכך ברכתו של אליהו, אֶלָּא כַּמָּה אִיכָּיְיִים מה שבירכו אליהו 'פי שנים', והלא אלישע החיה מת אחד בלבד. משיבה הגמרא: כִּדְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁרִיפֵּא צָרַעַת נַעֲמָן שֶׁהָיָא – הצרעת שְׁקוּלָה כַּמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר במרים כשנצטרעה שאמר עליה אהרן הכהן למשה רבינו (במדבר יב יב) 'אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת'.

המשך בעמוד 22

הגמרא מביאה הלכה בדיני השחיטה: **אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל, לִיבֵּן סַכִּין** – חימם סכין באש עד שנעשית אדומה, **וְשָׁחַט בָּהּ, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה**, ואין אומרים שהבהמה נשרפה בחום הסכין ולא נשחטה על ידי חוד הסכין והרי היא נבילה, משום **שְׁחִידּוּדָהּ קוֹדֶם לְלִיבּוּנָהּ** – שחוד הסכין ממהר לחתוך את סימני השחיטה, הקנה והושט, קודם שיכוו מחום ליבון הסכין.

מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא צְדָדִין** – והלא צידי הסכין שהם חמים נוגעים בחלק הסימנים שכבר נחתך ושורפים אותו, ושריפה דינה כנקב, והרי זה כמו שניקבו הסימנים לפני גמר השחיטה, ונקב כל שהוא בושט מטריף את הבהמה. מתרצת הגמרא: **בֵּית הַשְּׁחִיטָה מִירְוַוח רָוַוח** – כאשר שוחט וחותך את הסימנים, מתרחב החתך שבמקום השחיטה משני צידי הסכין לכאן ולכאן, ונמצא שאין נוגע בו אלא חוד הסכין החותך את הסימנים, אך צידי הסכין אינם נוגעים כלל בבשר, וכיון שחוד הסכין קודם לליבונו ואף צידי הסכין אינם נוגעים בסימנים, נמצא שכל השחיטה נעשית על ידי חוד הסכין וכשירה.

הגמרא מביאה ספק בדיני צרעת השייך לחידושו של רבי זירא ש'חידודה קודם לליבונה': **אִיבַּעְיָא לְהוּ, לִיבֵּן שִׁפּוּד וְהִכָּה בּוֹ** את האדם בכח ונשחת העור באותו מקום, וכשנתרפא עלה שם נגע, האם **מִשּׁוּם שְׁחִין נִדּוֹן** נגע זה, שבא על ידי חום מכח ההכאה, **אוֹ מִשּׁוּם מִכְוָה נִדּוֹן**, שבא מחמת שנכוה העור במקום זה על ידי האש או תולדותיה, שהרי בהכאת השפוד ישנם שני הדברים, שנתחמם העור מחמת המכה בפני עצמה ומחמת חום השפוד בפני עצמו, וכיצד הוא נידון.

מבררת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – באיזה דין חלוק דין השחין מדין המכוה, שיש להסתפק אם נגע זה נידון משום זה או זה, הלא לכאורה דיניהם שוים.

מבארת הגמרא: **לְכִדְתַנְיָא** בברייתא, **שְׁחִין וּמִכְוָה מִטַּמְּאִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד** בלבד, ואין בהם שבוע שני של הסגר כמו בשאר הנגעים, כגון שאת, בהרת וספחת, שאם בסוף שבוע ראשון נשאר הנגע כמו שהיה, מסגירו הכהן לשבוע נוסף, אך שחין ומכוה מסגירן רק לשבוע אחד, ואם בסוף השבוע הנגע נותר באותו גודל שהיה, הרי הוא טהור. אך אם עלו בו סימני טומאה הרי הוא טמא מוחלט, והיינו **בְּאחד מִשְׁנֵי סִימָנִין** אלו, **בְּשֵׂעָר לָבָן** שנראה בו, **וּבְפִסְיוֹן** – או אם פשה הנגע וגדל יותר ממה שהיה. **וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב** לשתי פרשיות ופירש דיני שחין ומכוה בנפרד, היה לו לצרפם כאחד 'כי יהיה בו בעורו שחין או מכוה' מאחר שדיניהם שוים, **לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה** להשלים לשיעור 'כגריס', שהוא שיעור גודל הנגע, שאם עלה בו נגע כחצי גריס מחמת חום מכה, ולצדו עלה כחצי גריס מחמת כווית האש, אינם מצטרפים, והרי הוא טהור.

הגמרא מביאה ברייתות נוספות לבאר את הספק בנידוננו: **וְתַנְיָא** בברייתא, **אֵיזֶהוּ שְׁחִין וְאֵיזֶהוּ מִכְוָה, לָקָה** – הוכה בכח **בְּעֵץ** או **בְּאֶבֶן**, אף אם לא היתה בו חבורה מכח המכה, אלא שנתחמם הבשר מיד על ידי ההכאה, או שהטמין ידו **בְּגֶפֶת** – פסולת של זיתים שהוציאו מהן את השמן והוא חם מאוד מעצמו, ונכוה מחמתם, או שנכוה **בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא** החמים מעצמם שלא מחמת האש, **וְכן בְּכָל דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא מֵחֲמַת הָאוּר**, והיינו **לְאַתּוּיֵי אֲבָר מֵעִיקָּרוֹ** – לרבות אם נכוה מן העופרת במקום שעוקרים אותה, שהיא חמה שם, בכל אלו **זֶהוּ שְׁחִין. וְאֵיזֶהוּ מִכְוָה, נִכְוָה בְּגַחֶלֶת** – פחם שלא כבה, או **בְּרֶמֶץ** – אפר חם, או **בְּסִיד רוֹתֵחַ** שמחמת שריפתו בכבשן הוא חם כמה ימים, או **בְּגִפְסִית רוֹתֵחַ** – מין סיד, ושורפים אותו כמו סיד, **וּבְכָל דָּבָר הַבָּא מֵחֲמַת הָאוּר**, והיינו **לְאַתּוּיֵי חַמֵּי הָאוּר** – לרבות מים שהורתחו באש, ואם נכוה בכל אלו **זוֹ הִיא מִכְוָה**.

וְתַנְיָא ברייתא נוספת, היו **שְׁחִין וּמִכְוָה** במקום אחד, שלקה בשחין ושוב לקה באותו מקום במכוה, או להיפך, **אִם שְׁחִין קוֹדֵם לַמִּכְוָה, בִּטֵּל מִכְוָה אֶת הַשְּׁחִין, וְאִם מִכְוָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁחִין, בִּטֵּל שְׁחִין אֶת הַמִּכְוָה**, והבדל יש בזה לענין צירוף, שאם היה שחין בגודל חצי גריס, ושוב נכוה באש באותו חצי גריס, נהפך אותו מקום להיות מכוה, ואם חזר ולקה בצדו בכחצי גריס משום שחין שלא מחמת האש, אינו מצטרף לחצי גריס הראשון לשיעור גריס, שהרי היא מכוה ואינה שחין, ואם לא היתה מתבטלת השחין על ידי המכוה היו מצטרפים יחד לשיעור גריס והיה טמא.

הגמרא מבארת על פי הברייתות שהובאו לעיל את הספק בליבן שפוד והכה בו: **וְהָכָא הֵיכִי דָּמֵי** – וכאן בנידון הספק כיצד מדובר, **כְּגוֹן דַּהֲוָה בֵּיהּ חֲצִי גְּרִים שְׁחִין מֵעִיקָּרָא** – שבתחילה היה בעורו שחין בגודל חצי גריס, **וְלִיבֵּן שִׁפּוּד וְהִכָּה בּוֹ, וְנָפַק בֵּיהּ** – ויצא בצדו **חֲצִי גְּרִים אַחֵר**, ומאחר שבשפוד זה יש גם חום מחמת המכה וגם מחמת האש, יש להסתפק, **מַאי** – כיצד יש לדון בו, האם **חֲבָטָא קָדִים** – כח החבטה קודם ומחמם את המקום מחמת המכה, **וְאָתֵי הַבְלָא וּמְבַטֵּל לֵיהּ לַחֲבָטָא** – ובא חום הליבון אחריו ומבטלו כמו שנתבאר בברייתא לעיל, ונמצא שיש לו דין מכוה, **וַהֲוָה לֵיהּ** חצי גריס **שְׁחִין** שהיה קודם, **וְחצי גריס מִכְוָה וְלֹא מִצְטָרְפִין**, כמו שנתבאר לעיל, **אוֹ דִּלְמָא הַבְלָא קָדִים** – חום הליבון מחמת האש מקדים ומחמם את המקום, **וְאָתֵי חֲבָטָא וּמְבַטֵּל לֵיהּ לְהַבְלָא** – ובאה החבטה ומחממת אחריו שלא מחמת האש, ונמצא שיש לו דין שחין, **וַהֲוָה לֵיהּ שְׁחִין וּשְׁחִין** משני חצאי גריס, **וּמִצְטָרֵף** השחין האחרון עם הראשון ונטמא.

מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע**, הובא לעיל **דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל, לִיבֵּן סַכִּין וְשָׁחַט בָּהּ שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה**, משום **שְׁחִידּוּדָהּ קוֹדֵם לְלִיבּוּנָהּ, אַלְמָא** מבואר מדבריו **דַּחֲבָטָא קָדִים** – שכשם שחוד הסכין מקדים לחתוך קודם שישרוף חום הסכין את הבשר, כמו כן כח הכאת השפוד מקדים לחמם את המקום ועושה שחין, ורק אחר כך בא חום ליבונו של השפוד ועושה מכוה, והמכוה מבטלת את השחין.

דוחה הגמרא: **חִדּוּד שַׁאנִי** – דווקא בסכין שליבנה ושחט בה יש לומר בודאות שחודה קודם לליבונה, משום שמקום חידודה הוא דק ביותר ואין בו הרבה חום, אך שפוד שליבנו והכה בו, מאחר שהוא עבה וחומו רב, שמא שורף קודם שכח המכה מחמם אותו, ונמצא שנעשה קודם מכוה ולאחר מכן נעשה שחין, ומבטל השחין את המכוה ומצטרף לחצי גריס השחין שלצידו.

עוד מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **לִיבֵּן שִׁפּוּד וְהִכָּה בּוֹ נִדּוֹן מִשּׁוּם מִכְוַת אֵשׁ**, ובהכרח הטעם משום שקודם כח המכה מחממו ונעשה שחין ולאחר מכן האש שורפו ועושהו מכוה, ולכך נידון משום מכוה ולא משום שחין, **אַלְמָא חֲבָטָא קָדִים**.

דוחה הגמרא: **הָתָם נַמִּי דְּבַרְזְיֵיהּ מִיבְרַז** – אף שם יש לומר שאין מדובר באופן שהכה בשפוד, שכח האש מקדים לשרוף לפני כח החימום, אלא מדובר שדקרו בחוד השפוד, **דְּהַיְינוּ חִדּוּד** וכאותו אופן של רבי זירא לעיל ששוחט בחוד הסכין, וכשם ששם אין מכה בסכין אף כאן אינו מכה בשפוד, ונמצא שבאופן זה אין כלל חבטה מהשפוד אלא חום האש ולכך נדון משום מכוה. הגמרא נשארת בספק בדין זה.

הגמרא דנה בענין סכין של עבודת כוכבים האסורה בהנאה: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, סַכִּין שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, שמשתמשים בה לקרבנות עבודה זרה, והיא אסורה בהנאה, **מוּתָּר לִשְׁחוֹט בָּהּ וְאָסוּר לַחְתּוֹךְ בָּהּ בָּשָׂר**. וטעם הדבר, **מוּתָּר לִשְׁחוֹט בָּהּ**, משום **שְׁמַקַלְקֵל הוּא** בשחיטה זו ואין זה חשוב כ'נהנה' מאיסור הנאה, שהרי בהמה חיה שוה יותר מבהמה שחוטה, שבחייה הרי היא ראויה לשלשה דברים, לגדל ולדות, למלאכה ולאכילה, ועכשיו שנשחטה אינה ראויה אלא לאכילה. **וְאָסוּר לַחְתּוֹךְ בָּהּ בָּשָׂר**, משום **שְׁמַתַּקֵּן הוּא**, שלאחר שנשחטה

המשך בעמוד 231

רש"י

ליבן — באור. בלשון חכמים נקרא ליבון, ובלשון הלועזים קורין (באדמותי׳) [באדמומית]. **שחיטתו כשרה** — ולא אמר: שריפה היא זו, ולא שחיטה. **חידודה קודם לליבונה** — מקדים וממהר לחתוך קודם שתכוה הבהמה מן האור. **והאיכא צדדין** — דסכין, כשנבנס לתוך החתך קודם שתשחט רוב הסימנים היא שורפת את הסימנים, ונמצאת שהיא נשרפה קודם שחיטה, שהרי ושט נקובתו במשהו ליטרף, ושריפה כנקב הוא. **מירווח רווח** — מתרחב החתך מצדי הסכין מכאן ומכאן, ואין נוגע הסימן אלא חידודו של סכין. **והכה בו** — את האדם מכה בכח. **משום שחין נדון** — לענין נגעים, כדמפרש לקמן. שחין בא על ידי חום שמתחמם מחמת כח ההכאה, ומכוה באה מחמת האור. והכא דאיכא תרוייהו, בהי מיניידהו דיינינן ליה? **למאי נפקא מינה** — באיזה דבר חלוק דין מכוה משחין, דתיבעי לך? **מטמאים בשבוע אחד בשני סימנים בשער לבן ובפסיון** — שאין בהן השער שני, כמו שכתוב (ויקרא יג) בשאת ובספחת שני הסגרות. שאם עמד בעיניו ולא פשה שבוע ראשון — מסגיר אותו בשניה שמא יפשה ויחליטנו, אבל בשחין ומכוה לא נאמר אלא הסגר אחד, ואם עמד בעיניו בשבוע ראשון — שוב אין מסגירו לטמאו, אלא פוטרו והולך. **בשני סימנין** — הנך דמפרש. **שער לבן ופסיון** — אם פשה, ולא כנתק שסימן טומאתו בשער צהוב. **ולמה חלקן הכתוב** — בשתי פרשיות, ופירש משפט כל אחת בה ולא צירפם יחד, שהרי משפטן שוה, והיה לו לכתוב: כי יהיה בו בעורו שחין או מכוה! **שאין מצטרפין זה עם זה** — לשיעור נגע כגריס, חצי פול. שאם עלה בו חצי גריס מחמת חום מכה שלא על ידי האור, וחצי גריס אצלה על ידי כויית האור — אין מצטרפין. **שחין** — לשון חמימות, כמו (יומא נג,ב): "שנה שחונה", וכדמתרגם יונתן "חמותי ראיתי אור" — שחינית (ישעיהו מד). **לקה באבן** — הכהו בכח באבן אפילו בלא חבורה. דכל מכה מתחמם הבשר מיד על ידי ההכאה. **בגפת** — שהטמין ידו בפסולת של זיתים, והוא חם מאד מאיליו, ונכוה. **אבר מעיקרו** — ממקום שעוקרים העופרת, והוא חם. **גחלת** — פחם שלא כבה. **רמץ** — אפר חם, וכך שמו בלשון ערבי. **נפסית** — מין סיד, ושורפין אותו כמין סיד. **ותניא שחין ומכוה כו׳** — כולהי הנך מתנייתא מצטרכי הכא לפרושי מאי תיבעי לך. דהא בעיא דלעיל הכי איבעיא לן: ליבן שפוד והכה בו, איזה הבל קודם לבא, הבל המכה או הבל האור? ונפקא מינה לכדתניא דהולכין אחר האחרון. דתניא: שחין ומכוה במקום אחד, באותו מקום שלקה בראשון לקה בשני באותו גריס עצמו. **ביטל אחרון את הראשון** — ונפקא מינה לענין צירוף, שאם היה בו חצי גריס שחין ולקה באור באותו חצי גריס — נהפך אותו גריס ונעשה מכוה. ואם חזר ולקה לאחר זמן אצל מכוה זו שלא על ידי האור, ונולד בו חצי גריס שחין אחר ונעשה שלם — אין מצטרף עם הראשון, וטהור. והשתא אהני ליה ביטול, שאילו לא ביטל חצי גריס הראשון — היה זה מצטרף עמו. **והכא היכי דמי** — לענין בעיא דלעיל היכי מתבעי לן? **וליבן שפוד והכה בו** — ובהכאה זו יש תורת שחין ותורת מכוה. ואיבעיא לן הי קדים ואתי, דליתי בתרא ונבטליה. **חבטא קדים** — כח ההכאה קדים להרע לו לאדם, והוי שחין, ואתי הבל האור אחרון ומבטל ליה, והוה ליה מכוה, ולא מצטרף בהדיה חצי גריס קמא, דהוה ליה שחין ומכוה. **חידוד שאני** — דמתוך שהוא חד אין הבל האור שבו חזק, וחתיכתו קדם להבלו. **אלמא חבטא קדים** — ואתי הבלא ומבטל ליה. **דברוייה מברז** — שלא הכהו בכח אלא דקרו, ואין כאן חבטא אלא הבל. אבל הכהו, דאיכא חבטא — אימא דהא הוה בתרא ומבטל הבלא. **מברז** = *פריינ"ט בלעז. **של עבודה זרה** — שמשמשים בה קרבנות של עבודה זרה. ואסורה בהנאה, כדאמרינן במסכת עבודה זרה (נא,ב): "אבד תאבדון את כל המקומות" — בכלים שנשתמשו לעבודה זרה הכתוב מדבר. **מקלקל הוא** — ואין זו הנאה, שבחייה היו דמיה מרובין מלאחר שחיטה, שבחייה היא עומדת לשלשה דברים: לגדל ולדות ולחרישה ולאכילה. **לחתוך** — מתקן הוא, דכיון דשחטה להכי קיימא. **באטמי דקיימי לקורבנא** — נתחים טובים, ירך וכתף וחזה, דקיימי לשלחן דורון לאדם חשוב, וזה שחתכן הפסידן. **ותיפוק ליה** — אף על גב דהוא מקלקל אסור לחתוך, משום שמנונית דאיסורא דנבלות שנבלעו בסכין.

בחדשה

תוספות

אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל: לִיבֵּן סַכִּין וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, חִידּוּדָהּ קוֹדֵם לְלִיבּוּנָהּ. - וְהָאֵיכָּא צְדָדִין! - בֵּית הַשְּׁחִיטָה מִירַוְוח רָוְוח. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לִיבֵּן שַׁפּוּד וְהִכָּה בּוֹ, מִשּׁוּם שְׁחִין נָדוֹן אוֹ מִשּׁוּם מִכְוָה נָדוֹן? לְמַאי נַפְקָא מִינָּה - לְכִדְתַנְיָא: שְׁחִין וּמִכְוָה מְטַמְּאִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד בִּשְׁנֵי סִימָנִין, בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפִסְיוֹן, וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב? לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה; וְתַנְיָא: אֵיזֶהוּ שְׁחִין וְאֵיזֶהוּ מִכְוָה? לָקָה בְּעַיִן, בְּאֶבֶן, בְּגֶפֶת, בְּחַמֵּי טִבֶּרְיָא, וּבְכָל דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא מֵחֲמַת הָאוּר - לְאַתּוּיֵי אֲבָר מֵעִיקָּרוֹ - זֶהוּ שְׁחִין. וְאֵיזֶהוּ מִכְוָה? נִכְוָה בְּגַחֶלֶת, בְּרֶמֶץ, בְּסִיד רוֹתֵחַ, בְּגִפְסִית רוֹתֵחַ, וּבְכָל דָּבָר הַבָּא מֵחֲמַת הָאוּר, לְאַתּוּיֵי חַמֵּי הָאוּר - זוֹ הִיא מִכְוָה; וְתַנְיָא: שְׁחִין וּמִכְוָה, אִם שְׁחִין קוֹדֵם לַמִּכְוָה - בִּטֵּל שְׁחִין אֶת הַשְּׁחִין, וְאִם מִכְוָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁחִין - בִּטֵּל שְׁחִין אֶת הַמִּכְוָה; וְהָכָא הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן דַּהֲוָה בֵּיהּ חֲצִי גְּרִים שְׁחִין מֵעִיקָּרָא, וְלִיבֵּן שַׁפּוּד וְהִכָּה בּוֹ וּנְפַק בֵּיהּ חֲצִי גְּרִים אַחֵר, מַאי? חֲבָטָא קָדֵים, וְאָתֵי הַבְלָא וּמְבַטֵּל לֵיהּ לַחֲבָטָא, וַהֲוָה לֵיהּ שְׁחִין וּמִכְוָה, וְלָא מִצְטָרְפִין; אוֹ דִּלְמָא הַבְלָא קָדֵים, וְאָתֵי חֲבָטָא וּמְבַטֵּל לֵיהּ לְהַבְלָא, וַהֲוָה לֵיהּ שְׁחִין וּשְׁחִין, וּמִצְטָרֵף? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל: לִיבֵּן סַכִּין וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, חִידּוּדָהּ קוֹדֵם לְלִיבּוּנָהּ; אַלְמָא חֲבָטָא קָדֵים. - חִדּוּד שָׁאנֵי. תָּא שְׁמַע: לִיבֵּן שַׁפּוּד וְהִכָּה בּוֹ - נִדּוֹן מִשּׁוּם מִכְוַת אֵשׁ, אַלְמָא חֲבָטָא קָדֵים. - הָתָם נַמִּי דְּבַרְוַיְיהוּ מִיבְּרוּ, דְּהַיְינוּ חִדּוּד. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: סַכִּין שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה - מוּתָּר לִשְׁחוֹט בָּהּ וְאָסוּר לַחֲתוֹךְ בָּהּ בָּשָׂר; מוּתָּר לִשְׁחוֹט בָּהּ - מִקַּלְקֵל הוּא, וְאָסוּר לַחֲתוֹךְ בָּהּ בָּשָׂר - מִתַּקֵּן הוּא. אָמַר רָבָא: פְּעָמִים שֶׁהַשּׁוֹחֵט אָסוּר - בִּמְסוּכָּנֶת, וּמֻחְתָּךְ מוּתָּר - בְּאַטְמֵי דְּקַיְימִין לְקוּרְבָּנָא. - וְתֵיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם שַׁמְנוּנִית דְּאִיסּוּרָא!

והא איכא צדדין — משמע מכאן שאם בשעת שחיטה ניקב הוושט כנגד מה ששחט — טריפה. דהכא הוה בעי למיסר משום צדדין, אי לאו משום דמרווח רווח. **מטמאים** בשבוע אחד בשני סימנים בשער לבן ובפסיון — כך דינו: דבסוף שבוע ראשון מטמא אם פשה, או אפילו לא פשה מטמא כי איכא שער לבן. וכן בתחלה מטמא בשער לבן. אבל בסוף שבוע, אם אין שער לבן ולא פשה, אף על גב דעמד בעיניו ולא כהה — טהור. אבל שאר נגעים בעי הסגר פעם שנית. והלשון קצת קשה, דלא הוה ליה למימר "מטמאים", אלא: מטהרים, שאין כן בשאר נגעים דבעו הסגר! ויש לומר, דהכי נמי קאמר: מטמא בשער לבן ובפסיון דוקא, אבל אי אין שער לבן ולא פשה, אף על גב דלא כהה — טהור. **בחמי** טבריא וכל דבר שלא בא מחמת האור — אפילו רבי יוסי דחשיב ליה בפרק "בירה" (שבת לט,א) תולדת האור משום דמיחלפא אפיתחא דגיהנם — שמא כאן היה מודה דנדון משום שחין ולא משום מכוה, כיון דהאי אור בידי שמים.

מוהר לשחוט בה מקלקל הוא — אף על גב דבסוף פרק "אלו דברים" בפסחים (עג,א) מחייב לענין שבת, גבי שוחט בשבת בחוץ לעבודה זרה, משום תיקון כל דהו, דתקן להוציא מידי אבר מן החי — שאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, וכיון שיש תקון פורתא חשיב מלאכת מחשבת. שלכך נתכוין, אף על פי שקלקולו יתר על תקונו. אבל לענין נהנה מעבודה זרה — לא חשיב הנאה, כיון שקלקולו יתר על תקונו.

שלבנה באור — הא דתנן (שייך לעמוד ב) בסוף מסכת עבודה זרה (עה,ב): סכין שפה בקרקע והיא שהורה, דסגי בנעיצה בקרקע עשר פעמים, ולא בעי ליבון — היינו לחתוך בה צונן, כדאמר התם בגמרא. והכא דמוקי לה בשליבנה באור — כדי ליישב אפילו יהא בית השחיטה רותח. ותימה: דמשמע הכא דבעי ליבון. וכן משמע נמי התם בתוספתא דמסכת עבודה זרה (פרק ט) דקתני: השפודים והאסכלאות והסכינים — מלבנן באור. ותימה: דבפרק "כל שעה" (פסחים ל,ב) משמע דסגי בהגעלה. דקאמר: הני סכיני דפיסחא היכי עבדינן להו? ומסקינן: הלכתא אידי ואידי ברותחין! ואומר רבינו תם: דיש לחלק גבי חמץ, משום דהיתירא בלע. דבענין זה מחלק בסוף מסכת עבודה זרה (עו,א) אף על גב דהשתא דבליעי הוי איסורא — מכל מקום בשעת בליעה הוי התירא. אף על גב דרב אשי גופיה מחלק כן במסכת עבודה זרה (עו,א), ובפסחים (ל,ב) קאמר רב אשי: לדידי חדרתי עבדי לי — מחמיר על עצמו היה. ונראה דהא דמסיק: והלכתא אידי ואידי ברותחין — הוי מסקנא דמילתא דרב אשי. ועוד אומר רבינו תם: דהכא ובתוספתא איירי בסכינין גדולים שצולין בהן בשר, והוי תשמישן על ידי האור, ולהכי בעי ליבון. ודיקא נמי, דקא חשיב להו בתוספתא בהדי שפודין ואסכלאות. אבל סכיני דפיסחא מיירי בקטנים. והסכינים ישנים שאנו לוקחים מן הגוים, היה אומר הרב רבינו יצחק בן הרב רבינו מאיר שצריכין ליבון, מפני שדרך הגוים לתקן בהן נר שדולק בהן חלב, וגם מהפכין בהן בשר על גבי גחלים וחותכין. ורבינו תם היה אומר: כיון דאין עיקר תשמישן לכך — לא חיישינן דלמא אתרמי ועבד הכי. ועוד: אפילו אתרמי ואשתמש בו על ידי האור — סגי בהגעלה, דכל מה שסופו לפלוט על ידי רותחין פולט בהגעלה ראשונה. ואין זה דיוק, דדילמא כיון שנשתמש בו על ידי האור אין יוצא מידי דופיו לעולם בהגעלה בלא ליבון, ופולט תמיד בכל הגעלותיו. מידי דהוה אכלי חרס דלא סגי ליה בהגעלה, ולא אמר כל מה שעתיד לפלוט פולט בהגעלה ראשונה, אלא אינו יוצא מידי דופיו לעולם.

השוחט

תוספות

השוחט בסכין של גויים רב אמר קולף — צריך להעמיד ביודעין בה שהיא בת יומא. דאי לאו הכי — אמאי קולף לרב? הא סתם כלים של גויים אינן בני יומן. וגבי עכברא בשיכרא בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סח,ב) מסופק ליה לגמרא אם סבר רב נותן טעם לפגם מותר או אסור. וראיה דסתם כלי גוים אינן בני יומן — משֶׁמֶן של גוים, דתנן בפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לה,ב) דאסור, ומפרש שמואל בגמרא: משום דזליפתן של כלים אוסרתן. וקאמר דרבי יהודה נשיאה ובית דינו נמנו עליו והתירוהו, משום דקסברי נותן טעם לפגם מותר. וטעם לפגם דקאמר — היינו משום דאינן בני יומן. דאין לומר דאפילו הוה השמנונית בעין הוא נותן טעם לפגם בשמן, דאם כן קשיא מתניתין דהתם דשריא דבש, ומפרש בגמרא: למאי ניחוש לה, אי משום איערובי — מסרי סרי, ואי משום גיעולי גויים — נותן טעם לפגם מותר. וגבי שמן אסורה! אלא היינו טעמא, דגבי דבש, אפילו שמנונית בעין נותן טעם בדבש לפגם, אבל השמן אין הפגם אלא משום שאינו בן יומו. ועוד, דמפרש התם טעמא דקורט של חלתית דאסור משום דמפסקי ליה בסכינא, אף על גב דנותן טעם לפגם מותר, אגב חורפא דחילתית מחליא ליה ומשויא ליה לשבח. ואי סתמייהו בני יומא נינהו — לא הוה צריך לאותו טעם.

אגב דוחקא דסכינא בלעה — הרב יצחק בר מאיר היה מצריך מתוך כך לאחר שנקרו החלב מן הבהמה לחזור ולקלוף בכל המקומות שחתך בסכין, משום דבלע מן החלב אגב דוחקא דסכינא. וכן כשמביאין בשר מטבחי גוים מצריך לקלוף בכל מקום שחתך גוי בקופיץ שלו או בסכינו. ויש למצוא טעם על המנהג שלנו שנהגו להקל. ודילמא בית השחיטה דוקא שרותח קצת מהני דוחקא דסכינא. תדע, מדדייקינן בסמוך דהתירא נמי קא בלע מאבר מן החי, ומשני: לאימת קא בלע — לכי חיימא כו'. והשתא ללישנא דדוחקא דסכינא תקשי ליה הכי, דהתירא נמי אגב דוחקא דסכינא קא בלע, דלא מצי לשנויי הכי! אלא ודאי אגב דוחקא דסכינא נמי לא בלע אלא בסוף השחיטה דחיימא. ועוד אמר בפרק "כל הבשר" (חולין קיא,ב): צנון שחתכו בסכין של בשר — אסור לאוכלו בכותח, דאגב חורפא דצנון פליט הסכין ובלע צנון, אבל משום דוחקא לא.

סכין טריפה פליגי כו' — משמע דסכין כשרה לכולי עלמא בצונן. והיינו דוקא לענין לשחוט בה פעם אחרת. ואף על פי דמלוכלך הסכין בדם הרבה — בלאו הכי יש דם הרבה בבית השחיטה מן הבהמה עצמה ולא בלע ליה, משום דטרידי סימנין לפלוט דם. אבל לחתוך בה רותח, אפילו שחט בה כשרה — אסור, ואמר בפרק "כל הבשר" (חולין קיא,ב): סכין ששחט בה — אסור לחתוך בה רותח.

והלכתא אפילו בצונן ואי איכא בליתא דפרסא כו' — והא דבעי בסוף מסכת עבודה זרה (עו,ב) נעיצה עשר פעמים בקרקע לחתוך בה צונן בסכין של גוים — לא דמי לסכין טריפה דהכא, דבאקראי בעלמא. אבל בסכין של גוים מתוך שחותכין בו איסור תמיד — נדבק בו השמנונית ואין יוצא ממנו בלא נעיצה. ורבינו תם פירש: משום דהתם חותך בו איסור רותח, אבל הכא קסבר בית השחיטה צונן. וקשה לפירושו, דבפרק "כל הבשר" (חולין קיא,ב) אמר שמואל: סכין ששחט בה — אסור לחתוך בה רותח, ואפילו הדיחה. כדמשמע בתר הכי, דקאמר: לחתוך בה צונן, אמרי לה בעיא הדחה, פירוש: הסכין. ולא כפירוש הקונטרס דפירש התם דאבשר קאי. מדנקט "בעיא" לשון נקבה. ועוד, דתקנת סכין אתא לאשמועינן, כדקאמר: אסור לחתוך בה רותח, וכן לחתוך בה צונן. אלמא קסבר בית השחיטה רותח, אפילו הכי לחתוך בה צונן לא בעי נעיצה! ויש לומר: שאני התם דליכא איסורא אלא משום דם, ודם (צונן) לא בלע כל כך, דדם משרק שריק. ומכל מקום אסור לחתוך בה רותח, או אפילו צונן בלא הדחה או קינוח, לאמרי לה דלא בעי הדחה — משום שיש רוב דם על הסכין. כמו כבדא עילוי בישרא דאסור לכתחלה, ולא אמר משרק שריק, לפי שיש רוב דם בכבד. **וליתקן** חדא ולחתוך בה בשר כו' — ופעם אחרת כשירצה לחזור ולחתוך בשר — יהא זכור להכשירה. ועל הסכין ששחט בה לא פריך שישחוט והדר יחתוך, דסכין ששוחטין בה רגילין לשומרה שלא תתקלקל. ולענין שבת נמי אמר דכיתד של מחרישה דמי. **לא** ליסחוף איניש כפלי עילוי בישרא — היינו לאחר ניתוח מיד, קודם שנצטנן הבשר. אבל לאחר שנצטנן — אין לחוש, כדכתיב (ויקרא ט): "וישימו את החלבים על החזות".

ואידך

בַּחֲדָשָׁה. - חֲדָשָׁה, בֵּין לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא מְשַׁמְּשֵׁי עֲבוֹדָה זָרָה הֵן, וּמְשַׁמְּשֵׁי עֲבוֹדָה זָרָה אֵינָן אֲסוּרִין עַד שֶׁיֵּעָבְדוּ! - אִיבָּעֵית אֵימָא: דִּפְסַק בֵּיהּ גְּוָוזָא לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בִּישָׁנָה שֶׁלִּיבְּנָהּ בָּאוּר. אִתְּמַר: הַשּׁוֹחֵט בְּסַכִּין שֶׁל גּוֹיִם - רַב אָמַר: קוֹלֵף, וְרַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר: מַדִּיחַ. לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: בֵּית הַשְּׁחִיטָה צוֹנֵן, וּמָר סָבַר: בֵּית הַשְּׁחִיטָה רוֹתֵחַ? - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא בֵּית הַשְּׁחִיטָה רוֹתֵחַ הוּא; מַאן דְּאָמַר קוֹלֵף - שַׁפִּיר, וּמַאן דְּאָמַר מַדִּיחַ - אַיְידֵי דִּטְרִידִי סִימָנִין לְאַפּוּקֵי דָּם לָא בָּלְעִי. אִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּכוּלֵּי עָלְמָא בֵּית הַשְּׁחִיטָה צוֹנֵן, מַאן דְּאָמַר מַדִּיחַ - שַׁפִּיר, מַאן דְּאָמַר קוֹלֵף - אַגַּב דּוּחְקָא דְסַכִּינָא בָּלַע. סַכִּין טְרֵיפָה - פְּלִיגִי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָמַר: בְּחַמִּין, וְחַד אָמַר: בְּצוֹנֵן. וְהִלְכְתָא: אֲפִילּוּ בְּצוֹנֵן, וְאִי אִיכָּא בְּלִיתָא דִּפְרָסָא לְמִיכְפְּרֵיהּ - לָא צְרִיךְ. וּלְמַאן דְּאָמַר בְּחַמִּין מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם דְּקָא בָּלְעָה אִיסּוּרָא? דְּהֶיתֵּירָא נַמִי בָּלְעָה אֵבֶר מִן הַחַי! - אֵימַת בָּלְעָה - לְכִי חַיְימָא, אֵימַת קָא חַיְימָא - לְכִי גָּמְרָה שְׁחִיטָה, הַהִיא שַׁעְתָּא הֶיתֵּירָא הֲוָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב; הַטַּבָּח צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה סַכִּינִין: אַחַת שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ, וְאֶחָד שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ בָּשָׂר, וְאֶחָד שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ חֲלָבִים. וְלִיתַקֵּן לֵיהּ חֲדָא, וְלִיחְתּוֹךְ בָּהּ בָּשָׂר וַהֲדַר לִיחְתּוֹךְ בָּהּ חֲלָבִים! - גְּזֵירָה שֶׁמָּא יַחְתּוֹךְ חֲלָבִים וְאַחַר כָּךְ בָּשָׂר. - הָשְׁתָּא נַמִי מִיחַלַּף לֵיהּ! - כֵּיוָן דְּאַצְרְכִינְהוּ תְּרֵי, אִית לֵיהּ הֶיכֵּרָא. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַטַּבָּח צָרִיךְ שְׁנֵי כֵלִים שֶׁל מַיִם, אֶחָד שֶׁמַּדִּיחַ בּוֹ בָּשָׂר, וְאֶחָד שֶׁמַּדִּיחַ בּוֹ חֲלָבִים. וְנִיתַקֵּן לֵיהּ חֲדָא, וְנַדִּיחַ בּוֹ בָּשָׂר וַהֲדַר נַדִּיחַ בּוֹ חֲלָבִים! - גְּזֵירָה שֶׁמָּא יַדִּיחַ חֲלָבִים וְאַחַר כָּךְ בָּשָׂר. - הָשְׁתָּא נַמִי מִיחַלְּפִי לֵיהּ! - כֵּיוָן דְּאַצְרְכִינֵיהּ תַּרְתֵּי, אִית לֵיהּ הֶיכֵּרָא. אָמַר אַמֵימָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא: לָא לִיסְחוֹף אִינִישׁ כַּפְלֵי עִילָוֵי בִּישְׂרָא, דְּדָאֵיב תַּרְבָּא וּבָלַע בִּישְׂרָא. - אִי הָכִי, כִּי תְּרִיצִי נַמִי, דָּאֵיב תַּרְבָּא וּבָלַע בִּשְׂרָא! - קְרָמָא מַפְסִיק מִתַּתַּאי. - אִי הָכִי,

מעילאי

רש"י

בחדשה — שלא חתכו בה מעולם. **חדשה** — אמאי מיתסרא משום עבודה זרה? דהא האי סכין לאו עבודה זרה עצמה היא אלא משמשי עבודה זרה, ובין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא דפליגי בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נא,ב) בעבודה זרה עצמה, איכא למאן דאמר אסורה מיד ואיכא למאן דאמר לכשתעבד, כולהו מודו בכלים דאינם אסורים עד שיעבדו עד שיעשו בהם שימוש לעבודה זרה! **גווזא** = חתיכות עצים. **ואיבעית אימא אפילו בישנה** — וכגון שליבנה באור, ואין כאן איסור שמנונית. **קולף** — בית השחיטה, מפני שבלעה שמנונית הסכין. **מדיח** — במים. **בית השחיטה רותח** — ובלע. **צונן** — כלומר, אין חום בית השחיטה חזק לבלוע. ומיהו, הדחה בעי, שהרי נתקנח בה שמנונית, ואף על פי שלא נבלע בבשר הרי הוא בדפנות בית השחיטה, שאי אפשר לדופני הסכין בלא שמנונית. **טרידי סימנים לאפוקי דם** — כלומר, בהוצאת דם הם עסוקים, ולא בבליעה. **דוחקא דסכין** — שמשפשפו בבשר בדוחק בלעה. וכיון דלא איפסיק הלכתא, ואיסורא דאורייתא הוא עבדינן לחומרא, דקיימא לן: בשל תורה הלך אחר המחמיר. ומכל מקום לכתחלה לא ישחוט, דהא "השוחט" קאמר. **סכין טריפה** — ששחט בה טריפה. **בחמין** — צריך להגעילה לסכין, מפני שבלעה שמנונית הטריפה. **בצונן** — קסבר: בית השחיטה צונן, ולא בלע הסכין, דלא נתחמם. והלכתא אפילו בצונן — וגבי סכין של היתר הוא דפסק הלכתא להיתרא, דלא איתסר בבליעה זו, וקשה הוא לבלוע אלא על ידי רתיחה. אבל גבי סכין דאיסורא של גויים בפלוגתא דלעיל לא פסק, מפני שהסכין אסורה והבשר רך לבלוע. **בליתא דפרסא למיכפריה** — חתיכת בגד ישנה קשה, *אשפר"א בלעז, ויפה לקנח. **בליתא** = חתיכה בלויה. **דפרסא** — כדמתרגמינן "מסך הפתח" — פרסא (שמות לה). **למיכפריה** — לקנחו. וחבירו בגיטין (דף נו,א) בנבוזראדן: ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא. ובעזרא קרי למזרקים "כפורי זהב" על שם שמקנח בם באצבעו מן הדם. **משום דקא בלע** — שמנונית דטריפה. אבל אבליעת דם לא חייש, שהסכין קשה הוא ואין דם נבלע בו. אלא שמנונית שהיא נבלעת בין ברך בין בקשה. **דהיתירא נמי** — כי שחיט בה בהמה כשרה נבעי הגעלה, דהא בלעה שמנונית דאבר מן החי קודם גמר שחיטה. **אחת ששוחט בה** — ולא יחתוך בה דבר אחר, שלא תפגם ותתקלקל. ופעמים שיבא לידי איסור, שישחט בלא בדיקה. **חלבים** — למכור בשוק. **ונתקן חדא** — לחלבים ולבשר, ויחתוך בשר ואחר כך חלבים. **ואחר כך** — יחתוך בה בשר בבהמה אחת, מחמת שהוא טרוד במלאכתו, וישכח ולא יקנח. ואתי לאיחלופי של חלבים בשל בשר, ויחתוך בלא קינוח, שסבור הוא שהוא סכין של בשר. **היכירא אית ליה** — עושה בה סימן. **שמא ידיח חלבים** — תחלה, ויהיו המים מפוטמות מן השמנונית על ידי שפשוף הידים ואף על גב שהוא צונן. ואחר כך ידבק בדפנות הבשר, ואף על גב שאין נבלע בו — נדבק הוא מבחוץ. **לא ליסחוף איניש כפלי** — כל הכסלים שחלב הכליות דבוק שם, לא יהא כופה אותם על גבי בשר אחר. שהחלב מוטל על הבשר ומתחמם, וזב על הבשר. **כי תריצי נמי** — כשהן מונחים על הדף כדרכן, החלב למעלה — הא בלעי כפלי גופייהו מחלב הדבוק בהן. **קרמא** — קרום, **טיל"א. **מפסיק** — בין חלב לבשר. והוא אותו קרום שאנו נוטלין מן הכסלים שקורין ***פלאנק"ש, ועב וחזק הוא. לכך אסור, שחלב נבלע בו, אבל אין נבלע כל כך שיהא זב לבשר שתחתיו.

מעילאי

מתרצת הגמרא: מדובר כאן בְּסכין חֲדָשָׁה שלא חתכו בה מעולם ועדיין לא בלעה שום איסור.

מקשה הגמרא: אם מדובר בחֲדָשָׁה, מדוע הסכין אסורה, הרי בֵּין לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא שנחלקו בעבודה זרה עצמה אם נאסרת מיד כשייחדו אותה או רק לאחר שתיעבד, מכל מקום סכין זו רק מִשֶּׁמְּשֵׁי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֵן, וּמִשֶּׁמְּשֵׁי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שאינן אֲסוּרִין בהנאה עַד שֶׁיַּעַבְדוּ – שיעשו בהם שימוש לעבודת כוכבים.

מתרצת הגמרא: אִיבָּעֵית אֵימָא, דְּפָסַק בָּהּ גַּוְוֹזָא – שאכן חתך בסכין זו חתיכות עצים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, ובכך נאסרה, ומכל מקום חדשה היא לענין בליעת איסור, שאין בעצים שמנונית של איסור. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, אכן מדובר בְּסכין יְשָׁנָה, ומכל מקום אין לאסור מחמת בליעות האיסור שבה, משום שֶׁלִּיבְּנָה בְּאוּר – באש, והוכשרה בכך שנשרף כל האיסור שבתוכה.

הגמרא מביאה מחלוקת לגבי שחיטה בסכין של גוים: אִתְּמַר, הַשּׁוֹחֵט בְּסַכִּין שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שבלוע בה שמנונית איסור, רַב אָמַר, קוֹלֵף את בית השחיטה ומסיר את שכבת הבשר שנגעה בסכין, לפי שבלעה משמנונית הסכין ונאסרה. וְרַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר, מַדִּיחַ את בית השחיטה במים, ודי בכך.

הגמרא דנה בביאור מחלוקתם: לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – האם נאמר שנחלקו בדבר זה, דְּאַמַּר [–רבה בר בר חנה] סָבַר, בֵּית הַשְּׁחִיטָה צוֹנֵן – אינו חם כל כך בכדי שיבלע משמנונית האיסור, ולכך אין צורך לקלוף, וּאַמַּר [–רב] סָבַר, בֵּית הַשְּׁחִיטָה רוֹתֵחַ, ולכך בולע הוא משמנונית האיסור שבסכין, וצריך לקלוף ולהסיר את שכבת הבשר שנבלע בה האיסור.

דוחה הגמרא: לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא סוברים שבֵּית הַשְּׁחִיטָה רוֹתֵחַ הוּא, וּמַאן דְּאָמַר שקוֹלֵף, שַׁפִּיר – מובנת הוראתו, שכיון שבלע בית השחיטה איסור מחמת החום, יש לקלוף את מקום הבליעה, וּמַאן דְּאָמַר מַדִּיחַ, טעמו, דַּאֲיִדֵּי דְּטָרִידֵי סִימָנִין לְאַפּוּקֵי דָּם לֹא בָּלְעֵי – שכיון שטרודים הסימנים בשעת השחיטה בהוצאת דם, אינם פנויים לבלוע מן האיסור, ולכך די בהדחה.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי לדחות בלשון אחרת, דְּכוּלֵּי עָלְמָא בֵּית הַשְּׁחִיטָה צוֹנֵן, וּמַאן דְּאָמַר שמַדִּיחַ, שַׁפִּיר, שכיון שהוא צונן לכך אינו בולע ודי בהדחה בלבד. וּמַאן דְּאָמַר קוֹלֵף, טעמו שאַגַּב דּוּחֲקָא דְּסַכִּינָא בָּלַע – שכיון שהסכין משפשף בבשר בדוחק, נבלעת השמנונית בתוך הבשר אף שהוא צונן, ולכך צריך לקולפו.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין הבשר סכין: סַכִּין ששחט בה בהמה טְרֵיפָה האסורה באכילה, פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא באופן הכשרתה, חַד אָמַר, יש להגעילה בְּחַמִּין – במים רותחים, שלדעתו בית השחיטה רותח, והסכין בלעה משמנונית הטריפה. וְחַד אָמַר, די להדיח אותה בְּצוֹנֵן, שלדעתו בית השחיטה צונן ולא בלעה הסכין את האיסור לתוכה.

פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָּא, אֲפִילּוּ בְּצוֹנֵן אפשר להכשירה. וְאִי אִיבָּא בְּלִיעָתָא דְּפַרְסָא לְמִיכְפְּרֵיהּ – ואם יש חתיכת בגד ישנה ובלויה, שאפשר לקנח בה את הסכין, לֹא צָרִיךְ אפילו הדחה, ודי שיקנח באותו בד.

שואלת הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר שצריך להגעיל את הסכין ששחט בה טריפה בְּחַמִּין מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם דְּקָא בָּלְעָה לשמנונית הטריפה שהיא אִיסּוּרָא, אם כן, דְּהֵיתֵירָא נַמִּי – אף סכין ששחט בה בהמה כשרה, מכל מקום הרי בָּלְעָה שמנונית מהבשר קודם גמר השחיטה האסורה משום אֵבֶר מִן הַחַי.

משיבה הגמרא: אֵימַת – מתי הסכין בָּלְעָה, לְכִי חַיְּיָא – כאשר בית השחיטה מתחמם, וּאֵימַת קָא חַיְּיָא, לְכִי גָּמְרָה שְׁחִיטָה, אם כן הַהִיא שַׁעְתָּא הֵיתֵירָא הָוָה – כבר הותרה הבהמה על ידי השחיטה, ואין בבליעתה איסור.

הגמרא מביאה תקנה בהנהגת הטבח הנוגעת לסכין: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַטַּבָּח – השוחט את הבהמה ומנתח את הבשר למוכרו, צָרִיךְ שיהיו לו שְׁלֹשָׁה סַכִּינִין, אַחַת שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ, ולא יחתוך בה דבר אחר, שלא תיפגם ותתקלקל, לפי שיש לחוש שמא יבוא לשחוט בה בלא בדיקה ויבשל באיסור, וְאֶחָד שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ בָּשָׂר, וְאֶחָד שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ חֲלָבִים למכור בשוק, ולא יחתוך הבשר באותה סכין שחותך בה חלבים, לפי שהחלבים אסורים באכילה, ואם יחתוך אף את הבשר באותו סכין, תדבק שמנונית החלבים שעל הסכין בבשר.

שואלת הגמרא: וְלִיתַּקֵּן לֵיהּ חָדָא – הרי אפשר שיהיה די בסכין אחת לחלבים ולבשר, וְלִיחְתּוּךְ בָּהּ בָּשָׂר תחילה וְהָדַר [–ואחר כך] לִיחְתּוּךְ בָּהּ חֲלָבִים, וכיון שאינו חותך בבשר אחר החלבים אין לחושש לשמנונית איסור שתדבק בבשר. מיישבת הגמרא: גְּזֵירָה שֶׁמָּא מתוך טרדתו יַחְתּוֹךְ חֲלָבִים וְאַחַר כָּךְ בָּשָׂר, ולכך גזרו שיחתוך החלבים בסכין אחר.

שואלת הגמרא: הַשְׁתָּא נַמִּי מִיחַלַּף לֵיהּ – אף אחר שהצריכו שיהיו לו שני סכינים עדיין יש לחשוש שמא מתוך טרדתו יתחלפו לו הסכינים ויחתוך את הבשר בסכין שחתך בה את החלבים, ומה הועילו חכמים בתקנתם. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּאַצְרְכִינְהוּ תְּרֵי אִית לֵיהּ הֵיכֵּרָא – כיון שהצריכוהו לשני סכינים, הרי הוא עושה בדן סימן כדי שלא יחליפם.

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַטַּבָּח צָרִיךְ שיהיו לו שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁל מַיִם, אֶחָד שֶׁמַּדִּיחַ בּוֹ בָּשָׂר וְאֶחָד שֶׁמַּדִּיחַ בּוֹ חֲלָבִים, שאם ידיחם בכלי אחד תדבק שמנונית החלבים בבשר, ותאסרנו.

מקשה הגמרא: וְנִיתַּקֵּן לֵיהּ חָדָא – היה אפשר שיהיה די בכלי אחד לבשר ולחלבים, וְנַדִּיחַ בּוֹ בָּשָׂר תחילה וְהָדַר [–ואחר כך] נַדִּיחַ בּוֹ חֲלָבִים, וכיון שאינו מדיח במים בשר אחר החלבים, אין לחשוש לשמנונית איסור בבשר. מתרצת הגמרא: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יַדִּיחַ חֲלָבִים תחילה, ועל ידי שפשוף החלבים בידים בתוך המים תפרוש מהם שמנונית, וְאַחַר כָּךְ ידיח בָּשָׂר באותם מים, ותדבק השמנונית על גבי הבשר.

מקשה הגמרא: הַשְׁתָּא נַמִּי מִיחַלְּפִי לֵיהּ – אף לאחר שהצריכוהו שני כלים, עדיין יש לחשוש שיתחלפו לו הכלים וידיח בשר בכלי של החלבים, ומה הועילו חכמים בתקנתם. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּאַצְרְכִינְהוּ תַּרְתֵּי אִית לֵיהּ הֵיכֵּרָא – כיון שהצריכוהו שני כלים, הרי הוא עושה בהם סימן כדי שלא יחליפם.

הלכה נוספת בענין הזהירות שלא יבלע הבשר מהחלבים: אָמַר אֲמֵימַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פָּפָא, לֹא לִיסְחוֹף אִינִישׁ כַּפְלֵי עִילְוֵי בִּישְׂרָא – לא יניח אדם את הכסלים שחלב הכליות דבוק בהם, מעל בשר אחר, באופן שהחלב הדבוק בכסלים מונח כלפי מטה לצד הבשר שתחתיו, משום דְּדָאִיב תַּרְבָּא וּבָלַע בִּישְׂרָא – שהחלב מתחמם וזב על הבשר והבשר בולע ממנו.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שעל ידי שהחלב זב על הבשר בולע הבשר ממנו, כִּי תְּרֵיצֵי נַמִּי דָּאִיב תַּרְבָּא וּבָלַע בִּשְׂרָא – אף כאשר הכסלים מונחים כדרכם על הדף שמונחים עליו, באופן שהחלב למעלה, עדיין יש לחשוש שיזוב החלב ויבלע בבשר הכסלים עצמם. מתרצת הגמרא: קְרָמָא מַפְסִיק מַתְּאֵי – בין החלב לבשר הכסלים יש קרום עבה וחזק, המפסיק ומונע מן החלב הזב להבלע בבשר. מקשה הגמרא: אִי הָכִי שהקרום מונע מהחלב שלא יבלע בבשר,

מֵעֵילָאי נַמִּי קְרָמָא אִיבָּא – הלא גם מעל החלב יש קרום דק, ומדוע אסרנו לכפות הבסלים מעל בשר אחר מחשש שהחלב יזוב על הבשר, הרי הקרום מפסיק ומונע מהחלב לבוא לבשר. מתרצת הגמרא: אַיְּידֵי דְּמִמַּשְׁמַשָּׁא יָדָא דְּטַבָּחָא – מתוך שיד הטבח ממשמשת בבסלים בשעת חיתוך הבהמה, מְפַתַּת – מתפורר אותו קרום דק שעל החלב, ולפיכך אינו מונע זיבת החלב לבשר המונח מתחתיו.

אחר המימרות שהובאו מרב יהודה בשם רב העוסקות בדברים שהטבח חייב בהם, מביאה הגמרא מרב יהודה בשם רב דברים שתלמיד חכם חייב בהם, ויש בהם גם מענין השחיטה: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּלַמּוֹד לאמן את ידיו בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, כְּתָב – צורת הכתיבה, כדי שידע לחתום את שמו באם ישב בדין או יזדמן לו להיות עד בשטר. שְׁחִיטָה – לדעת לשחוט. וּמִילָה – לדעת למול.

תלמיד אחר של רב הוסיף משמו שלשה דברים נוספים: וְרַב חֲנַנְיָא בַּר שִׁלֶּמְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר, תלמיד חכם צריך גם לדעת אַף לקשור קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִילִין של ראש, שהוא עשוי באומנות בצורת אות דל"ת. וּבִרְכַּת חֲתָנִים – שירגיל עצמו בשבע ברכות הנישואין עד שידע הנוסח שלהן על פה, וידע לאומרן בניגון ערב. וְצִיצִית – לידע לקשור חוטי הציצית בכנף הבגד.

מבארת הגמרא: וְאִידָךְ – רב יהודה שלא מנה דברים אלו, סובר דהָנֵי שְׁכִיחָן – קשר תפילין, ברכת חתנים וציצית, מצויים תמיד ואינם צריכים לימוד, שכל אדם בקי בהם מעצמו.

מאמר נוסף מרב יהודה לגבי ידיעת הלכות שחיטה: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל מַטָּה [–שוחט] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, מחשש שמא לא שחט כהלכה. וְאֵלּוּ הֵן הִלְכוֹת שְׁחִיטָה שמי שאינו נזהר בהם, שחיטתו פסולה: א. שֶׁהָיְיָה – הפסקה והמתנה באמצע השחיטה. ב. דְּרָסָה – שחיטה בבת אחת, על ידי שמתיז את הראש, או שדוחק הסכין בכח על הצואר ללא הולכת והבאת הסכין. ג. חֲלָדָה – שהשוחט תחב את הסכין לתוך הצואר לפני שחיטת הסימנים, ושחט באופן שהסכין היתה טמונה תחת העור. ד. הַגְרָמָה – שהסכין יצאה מחוץ למקום הכשר לשחיטה בצואר. ה. וְעִיקּוּר – שעקר וחתך אחד מהסימנים ללא שחיטה, כגון ששחט את הושט בסכין ואת הגרגרת עקר, או להיפך.

שואלת הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן שמואל בהוראה זו, והלא כּוּלְּהוּ תָּנִינְהוּ – כל הלכות השחיטה מפורשות במשניות, שבפסולים אלה הבהמה נעשית נבילה, ואסור לאכול ממנה, ובודאי שמי שאינו יודע ומקפיד עליהם מנבל בשחיטתו. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך שמואל להשמיענו, אלא באופן שֶׁשָּׁחַט טבח זה שאינו בקי בהלכות שחיטה לְפָנֵינוּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, ובכל הפעמים שָׁחַט שַׁפִּיר – יפה וכראוי, ועכשיו שחט פעם אחת בינו לבין עצמו בלא שראינוהו, מַהוּ דְּתֵימָא מִדְּאִידָךְ שָׁחַט שַׁפִּיר הַאי נַמִּי שָׁחַט שַׁפִּיר – שמא תאמר מכך שאת אותן השחיטות שחט יפה הרי זו הוכחה שידיו מיומנות בשחיטה בהלכתה, ובודאי גם שחיטה זו שחט כדין, ויהיה מותר לאכול ממנה, קָא מַשְׁמַע לָן שמואל, שכֵּיוָן דְּלֹא גָּמַר – שלא למד הלכות שחיטה ואינו יודע מה פוסל את השחיטה, זִימְנִין דְּשָׁחֵי וְדָרֵים וְלֹא יָדַע – פעמים שהוא שוהה או דורס ואינו יודע שאסור לעשות כן, ונמצא מאכיל נבילות. ולפיכך אין לסמוך על מה ששחט יפה לפנינו, שהרי יתכן שבפעם אחרת יעבור בשגגה על אחד מהפסולים שבשחיטה.

הלכה נוספת בדיני שחיטה: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּטָּה – השוחט צָרִיךְ שֶׁיְּבַדּוֹק בְּסִימָנִים לְאַחַר שְׁחִיטָה, לראות האם נשחטו רובם כראוי.

מוכיחה הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, אַף אֲנָן נַמִּי תְּנִינָא במשנה להלן (לב.), רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם שָׁהָה השוחט באמצע השחיטה שיעור זמן כְּדֵי בִּיקּוּר, הרי שחיטתו פסולה מדין 'שהייה'. ומהו אותו 'ביקור', מַאי לָאו כְּדֵי בִּיקּוּר סִימָנִין – האם אין הכוונה כדי שיעור הזמן של בדיקת הסימנים אחר השחיטה לראות אם נשחטו כהלכתן. והרי לנו שבודקים בסימנים אחר השחיטה, כדברי שמואל.

דוחה אביי: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, לֹא, אלא הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּדֵי בִּיקּוּר חָכָם – שיעור הזמן הדרוש בכדי שהשוחט ילך לחכם העיר ויראה לו את הסכין ויבדקנה. מקשה הגמרא על פירוש זה: אִם כֵּן ששיעור זמן הפסקה הפוסלת הוא כמשך הזמן שילך לחכם וישאלנו, הרי נָתַתָּ דְּבָרֶיךָ לְשִׁעוּרִים – נמצא שאין השיעור שוה לפסול, שמשתנה שיעור הזמן לכל אחד כפי ריחוקו מהחכם, שפעמים שהחכם רחוק מן השוחט ופעמים שהוא קרוב, ולא יתכן שפעמים נפסלת השחיטה בהמתנה זו ופעמים שכשירה היא באותו השיעור. מתרצת הגמרא: אֶלָּא כְּדֵי בִּיקּוּר מַטָּה חָכָם – כזמן בדיקת הסכין על ידי שוחט שהוא תלמיד חכם ואין בעיר חכם ממנו, שאז הרי הוא בודק בעצמו האם סכינו פגומה. והוא שיעור קבוע של בדיקת סכין ללא זמן של הליכה, שאם שהה השוחט כדי שיעור זה, שחיטתו פסולה. ומכל מקום אין הוכחה מדברי רבי שמעון לדין בדיקת הסימנים אחר השחיטה, שלא דיבר בזה אלא בבדיקת הסכין.

הגמרא חוזרת לעסוק בדין שהשוחט צריך לבדוק בסימנים לאחר השחיטה. דנה הגמרא: לֹא בָּדַק השוחט את הסימנים, מַאי – מה דין הבהמה הנשחטת, בדיעבד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן אַנְטִיגְנוֹס מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יַנַּאי אָמַר, בהמה זו דינה כִּטְרֵפָה וַאֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, אך אין לה טומאת נבילה. אולם בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, שבהמה שנשחטה ולא בדק בסימניה הרי היא נְבֵלָה גמורה, וּמְטַמְּאָה אף בְּמַשָּׂא.

מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה תלויה מחלוקתם. מבארת הגמרא: בְּדִבְרֵי רַב הוּנָא, דְּאָמַר רב הונא, בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ בְּחֶזְקַת אִיסּוּר אבר מן החי עוֹמֶדֶת, עַד שֶׁיִּוָּדַע לְךָ בודאות בַּמֶּה נִטְרְפָה, ולכן אם נולד ספק בשחיטה הרי הבהמה אסורה, שכן בכל ספק המתעורר לנו אומרים אנו להעמיד את הדבר כפי שהיה במצבו הקודם, ומכיון שעד השחיטה שאנו מסופקים בה, היתה הבהמה בחזקת איסור, אנו מעמידים אותה בחזקתה ואומרים שעדיין היא אסורה, כל עוד לא נודע בבירור שנשחטה כראוי. אך אם נִשְׁחֲטָה כראוי, אלא שיש ספק אם היא טריפה, הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת הֶיתֵּר, עַד שֶׁיִּוָּדַע לְךָ בבירור בַּמֶּה נִטְרְפָה. מבארת הגמרא: מַר – התנא של הברייתא סָבַר, בְּחֶזְקַת אִיסּוּר קַיְּימָא – הבהמה הלא עומדת בחזקת איסור ותולים לומר שלא נשחטה כדין, וְהִשְׁתָּא הרי מַתָּה הִיא לפנינו, וכיון שכן ממילא היא מטמאה במשא כדין נבילה, שהרי היא ככל בהמה שמתה בלא שחיטה. וּמַר – רבי אלעזר ברבי ינאי סָבַר, בְּחֶזְקַת אִיסּוּר אַמְרִינָן, בְּחֶזְקַת טוּמְאָה לֹא אַמְרִינָן, כלומר שיש לדון על כל דין בפני עצמו, שלענין איסור אכילה מעמידים אותה בחזקת איסורה, מפני שבחייה היתה אסורה באכילה, אך לענין טומאה, כיון שבחייה לא היתה טמאה, שהרי בשר מן החי אינו מטמא, אף עכשיו אינה מוחזקת כנבילה המטמאת.

הגמרא מביאה את דברי רב הונא ודנה בהם: גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא, בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ בְּחֶזְקַת אִיסּוּר עוֹמֶדֶת עַד שֶׁיִּוָּדַע לְךָ בַּמֶּה נִשְׁחֲטָה, בְּחֶזְקַת הֶיתֵּר עוֹמֶדֶת עַד שֶׁיִּוָּדַע לְךָ בַּמֶּה נִטְרְפָה. הגמרא מבינה שדברי רב הונא 'נשחטה בחזקת היתר עומדת' אמורים באופן שלא נולד שום ספק איסור. מקשה הגמרא: וְלֵימָא 'נִשְׁחֲטָה הוּתְּרָה', שהרי לשון חזקה שייך רק בדבר שיש בו ספק, לומר שמעמידים אותו על חזקתו, אך כאן שאין ספק בכשרותה של הבהמה היה לרב הונא לומר שכיון שנשחטה הותרה לאכילה.

המשך בעמוד 93

רש"י

מעילאי נמי — כי סחזיף להו על גבי בשר איכא קרמא מפסיק, שאין חלב שאין לו קרום דק מלמעלה. **ממשמשא** — *מנייי"ר. **מפתת** — לשון "פתות אותה פתים" (ויקרא ב). **כתב** — לכתוב, שידע לחתום שמו אילו ישב בדין, או לעדות. **שחיטה** — לאמן ידו לכך, אפילו שבקי בהלכותיה. **קשר של תפילין** — יש בו אומנות, שעשוי כמו אות דלי"ת, שיהא נראה בה שדי. השי"ן חקוקה בקמטי התפר כעין שי"ן, ורצועה קטנה כפולה ותלויה כעין יו"ד, והקשר עשוי כעין ד'. **הני שכיחן** — תפילין וציצית וברכת חתנים מצויין תדיר, הלכך הכל בקיאין בהם ואין צריכין לימוד, שמעצמו יהיה בקי בהם. **שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור** — בפרק "השוחט" תנן לכולהו. שהייה (חולין לב,א) — אם שהה כדי שחיטת בהמה כו'. שחט והתיז הראש בבת אחת, שלא הוליך והביא — היינו דרסה. שחט הוושט ופסק הגרגרת — הרי עיקור. או שהחליד את הסכין — הוי חלדה, כחולדה זו התחובה בחורין. השוחט מתוך הטבעת — הוי הגרמה. והתם מפרש לה ואזיל. ולשון הגרמה — שמכריע ידו לצאת חוץ ממקום הכשר שחיטה, וכמו "היה שוקל עין בעין נותן לו גירומיר" גבי הכרעה בבבא בתרא (פח,ב). **כולהו תנן** — במתניתין פרק "השוחט" שבהמה מתנבלת בהן. וכיון שאין בקי בהן — פשיטא דאסור לאכול. וכי שמואל דאמורא הוא מתניתין אתא לאשמועינן? שכבר המשנה שנויה ועומדת. **ולא ידע** — אינו יודע שאסור לעשות כן, ומאכילה לנו. **אם שהה כדי ביקור** — והוא שיעור שהייה. **לאו כדי ביקור סימנין** — אלמא: יש בהן תורת ביקור. כדי ביקור חכם — לבדוק הסכין. שהטבח צריך להראות הסכין לחכם העיר מפני כבוד החכם, כדאמרינן לקמן (י,ב), אף על גב שהטבח בקי בהלכות בדיקה. **אם כן נתת דבריך לשיעורים** — פעמים שהחכם רחוק מהטבח, פעמים שהוא קרוב. **טבח חכם** — שהשוחט תלמיד חכם ואין מופלא בעיר ממנו. כלומר, לא תלוי השיעור אלא בשהיית בדיקת סכין לחודיה. **לא בדק** — בסימנים, מאי? טרפה שחוטה אינה מטמאה, כדאמרינן ב"הערוך והרוטב" (חולין קכח,ב): "מן הבהמה" — מקצת בהמה מטמאה ומקצתה אינה מטמאה, ואיזו זו — טרפה ששחטה. **נבלה** — דלאו בחזקת שחוטה מחזקינן לה, כדרב הונא בפירקין. **בהמה בחייה בחזקת איסור** — שהרי אסורה משום אבר מן החי. הלכך, אם נולד ספק בשחיטה, ובאת להעמידה על חזקתה, שהרי בכל דבר אתה אומר העמד דבר על חזקתו שהיה מתחלה, שאין יכול להוציאה ממנה על ידי ספק — נמצאת אומר שבהמה זו אסורה. שהרי בחזקת איסור היתה תחלה, ומספק אתה בא להתירה שמא נשחטה כראוי — אל תתירנה מספק, עד שיודע לך שנשחטה כראוי. **נשחטה הרי היא בחזקת היתר עד שיודע לך במה נטרפה** — ולקמן מפרש מאי נפקא מינה. וברישא דמילתיה קמיפלגי, דהשתא נולד לנו ספק בשחיטה — שמא לא נשחט הרוב. **מר סבר בחזקת איסור** — הראשון עומדת, שלא היתה שחוטה. וכיון דבחזקת שאינה שחוטה מוקמינת לה — הרי מתה ומטמאה. **ומר סבר בחזקת איסור אמרינן** — ולאכילה הוא שנאסרה קודם שחיטה. **לא אמרינן** — שהרי בשר מן החי אינה מטמאה. **ונימא נשחטה הותרה** — דלשון חזקה לא שייך אלא בדבר ספק, דנימא העמד דבר על חזקתו. **דאף על גב דאיתיליד בה ריעותא** — שנולד בה ספק טריפות, ספק קודם שחיטה היה בה, ויש לתלותו בלאחר שחיטה — מוקמינן לה אחזקת היתר, דסתם בהמה אינה טרפה, ותלינן בלאחר שחיטה, וכשרה. **נטל הא ליתנהו** — ולא חזינן בהו שום ריעותא, ומאי ספקא איבא? **מי חיישינן שמא במקום נקב** — שהיה בו תחלה אתרמי ליה השתא, שהכניס בו שיניו וטרפה. דנקבו הדקין אחד משמונה עשר טרפות הוא. **מנקר** — לשון נקבים, *קרו"ט בלעז.

שמא

תוספות

ואידך הני שכיחן — כדאמר (בבא מציעא כט,ב): תפילין בי בר חבו משכח שכיחי. מכאן מדקדק רבינו תם דאין צריך לקשור בכל יום תפילין כשמניחן. שרבינו אליהו היה מצריך לקושרן, מדקאמר ב"הקומץ רבה" (מנחות לה,ב): תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה ועד שעת קשירה. ולרבינו תם נראה דהתיא קשירה היינו הידוק שמהדקו סביב ראשו, כמו (נדה כו,ב) "שליא קשורה בו", וכמו (עבודה זרה ה,א) "קשורה בו כבלב". דאי קשירה ממש וכי בכל יום ילך אצל בר חבו? ועוד: דבריש "המוצא תפילין" (עירובין צז,א) משמע דאסור לקשור קשר של תפילין בשבת, משום דהוי קשר של קיימא. דקאמרינן: ישנות מכניסן זוג זוג, אבל חדשות לא, ומפרש בגמרא: דחדשות קרי שאינן מקושרות. ואם היה עשוי לקשור ולהתיר בכל יום — אם כן לא הוי קשר של קיימא.

כולהו תנינהו פירש בקונטרס: עקור דתנן: שחט את הושט ופסק את הגרגרת. ותימה: דאין זה שייך להלכות שחיטה, דזה פסול מפני שלא שחטו, ולא דמי לשאר הלכות שחיטה! ויש לומר: דאיירי ששחט בסכין פגומה או במגל, וזה נקרא פסק את הגרגרת. ופסולה הוי משום דאין שוחטין אלא חונקין, כדתנן בפירקין (חולין טו,ב): חוץ מן המגל והמגירה כו'. ובהלכות גדולות פירש: עקור — שנעקר הסימן ונשחט חוץ ממקומו. ותימה: דמה ענין זה להלכות שחיטה? והלא לא עשה כלום, אלא שהסימן נשמט מאליו. ואפילו שחטו בסכין, תיפוק ליה מטעם הגרמה! ויש לומר: דאיירי כשנשמט הסימן ואחר כך שחטו. ו"כולהו תנינהו" דקאמר היינו מדתנן בפרק "כסוי הדם" (חולין פח,א): הנוחר והמעקר פטור מלכסות. ואם תאמר: פשיטא דלא מהניא ביה שחיטה, שכבר נטרף! ויש לומר: לדברי הלכות גדולות לאו טרפה היא, אלא שכן הלכה למשה מסיני דאין שחיטה מועלת בסימן שמוט הנשמט חוץ למקום חיבורו, בין בושט בין בקנה. ואפילו עוף שהכשרו בסימן אחד, אם נשמט האחד אין שחיטה מועלת בשני. ואם תאמר: ולמה אינו מונה בהלכות שחיטה פסק הגרגרת בסכין פגומה, כמו שמונה לפירוש הקונטרס? ויש לומר: דהתם אין כאן שחיטה, שאינו אלא חונק. ולפירוש הקונטרס ניחא, שאינו מונה שמוטה דהלכות גדולות, דהוי טרפה ששחטה, ואין צריך להזכירו. ומיהו, לא הוי השתא עקור לפירוש הלכות גדולות מעין שאר הלכות שחיטה שהן בגוף השחיטה, ועקור אינו בגוף השחיטה אלא ששוחט סימן שנעקר. וגם קצת קשה לשון "נוחר ומעקר", משמע שאינו אלא מעקר הסימן ואין עושה שחיטה אחרת, רק שמיתתו בעיקור, כמו בנחירה. ואינו כן, שבכך לא היה מת. ומה שקשה מלקמן לפירוש הקונטרס ומפרק "אלו טרפות", וליישב הלכות גדולות אפרש כל אחד במקומו בעזרת השם יתברך. **כדי** ביקור טבח חכם ואף על פי שיש סכין גדולה וסכין קטנה משערינן לכל בהמה בסכין שיש בה כמלא צואר וחוץ לצואר כמלא צואר. **ואסורה** באכילה משום דרוב פעמים שוחט שפיר, ושריא מדאורייתא לא החמירו לעשות נבלה.

אמר ליה אין חרשישין שמא במקום נקב נקב ואפילו יש שם נקבים הרבה שלא במקום שיניו מסתברא דתלינן כולהו בזאב, כי היכי דמכשרינן (חולין מט,א) היכא דממשמשא ידא דטבחא.

מעילאי נמי וכו'. אמר רב יהודה אמר שמואל: כל מבח שאינו יודע הלכות שחיטה - אסור לאכול משחיטתו, ואלו הן הלכות שחיטה: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה, ועיקור. - מאי קא משמע לן? כולהו תנינהו! - לא צריכא, ששחט לפנינו שתים ושלש פעמים ושחט שפיר; מהו דתימא: מדאידך שחט שפיר - האי נמי שחט שפיר, קא משמע לן: כיון דלא גמר, זימנין דשחי ודרים ולא ידע. ואמר רב יהודה אמר שמואל: המבח צריך שיבדוק בסימנים לאחר שחיטה. אמר רב יוסף: אף אנן נמי תנינא, רבי שמעון אומר: אם שהה כדי ביקור; מאי לאו כדי ביקור סימנין? אמר ליה אביי: לא, הכי אמר רבי יוחנן: כדי ביקור חכם. - אם כן, נתת דברים לשיעורים! - אלא כדי ביקור טבח חכם. לא בדק מאי? רבי אליעזר בן אנטיגנוס משום רבי אלעזר ברבי יאי אמר: טרפה ואסורה באכילה; במתניתא תנא: נבלה ומטמאה במשא. במאי קמיפלגי? בדרב הונא, דאמר: בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה, נשחטה - בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה. וליטמא: נשחטה הותרה! - הא קא משמע לן, דאף על גב דאיתיליד בה ריעותא; כדבעא מיניה רבי אבא מרב הונא: בא זאב ונטל בני מעים, מהו? - נטל?! הא ליתנהו! - אלא נקב בני מעיים, מהו? - נקב?! הא קא חזינן דהוא נקבינהו! - אלא נטלן והחזירן כשהן נקובין, מהו? מי חיישינן שמא במקום נקב נקב, או לא? אמר ליה: אין חוששין שמא במקום נקב נקב. איתיביה: ראה צפור המנקר בתאנה, ועכבר המנקר באבטיחים

חוששין

ואידך הני שכיחן — כדאמר (בבא מציעא כט,ב): תפילין בי בר חבו משכח שכיחי. מכאן מדקדק רבינו תם דאין צריך לקשור בכל יום תפילין כשמניחן. שרבינו אליהו היה מצריך לקושרן, מדקאמר ב"הקומץ רבה" (מנחות לה,ב): תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה ועד שעת קשירה. ולרבינו תם נראה דהתיא קשירה היינו הידוק שמהדקו סביב ראשו, כמו (נדה כו,ב) "שליא קשורה בו", וכמו (עבודה זרה ה,א) "קשורה בו כבלב". דאי קשירה ממש וכי בכל יום ילך אצל בר חבו? ועוד: דבריש "המוצא תפילין" (עירובין צז,א) משמע דאסור לקשור קשר של תפילין בשבת, משום דהוי קשר של קיימא. דקאמרינן: ישנות מכניסן זוג זוג, אבל חדשות לא, ומפרש בגמרא: דחדשות קרי שאינן מקושרות. ואם היה עשוי לקשור ולהתיר בכל יום — אם כן לא הוי קשר של קיימא.

כולהו תנינהו פירש בקונטרס: עקור דתנן: שחט את הושט ופסק את הגרגרת. ותימה: דאין זה שייך להלכות שחיטה, דזה פסול מפני שלא שחטו, ולא דמי לשאר הלכות שחיטה! ויש לומר: דאיירי ששחט בסכין פגומה או במגל, וזה נקרא פסק את הגרגרת. ופסולה הוי משום דאין שוחטין אלא חונקין, כדתנן בפירקין (חולין טו,ב): חוץ מן המגל והמגירה כו'. ובהלכות גדולות פירש: עקור — שנעקר הסימן ונשחט חוץ ממקומו. ותימה: דמה ענין זה להלכות שחיטה? והלא לא עשה כלום, אלא שהסימן נשמט מאליו. ואפילו שחטו בסכין, תיפוק ליה מטעם הגרמה! ויש לומר: דאיירי כשנשמט הסימן ואחר כך שחטו. ו"כולהו תנינהו" דקאמר היינו מדתנן בפרק "כסוי הדם" (חולין פח,א): הנוחר והמעקר פטור מלכסות. ואם תאמר: פשיטא דלא מהניא ביה שחיטה, שכבר נטרף! ויש לומר: לדברי הלכות גדולות לאו טרפה היא, אלא שכן הלכה למשה מסיני דאין שחיטה מועלת בסימן שמוט הנשמט חוץ למקום חיבורו, בין בושט בין בקנה. ואפילו עוף שהכשרו בסימן אחד, אם נשמט האחד אין שחיטה מועלת בשני. ואם תאמר: ולמה אינו מונה בהלכות שחיטה פסק הגרגרת בסכין פגומה, כמו שמונה לפירוש הקונטרס? ויש לומר: דהתם אין כאן שחיטה, שאינו אלא חונק. ולפירוש הקונטרס ניחא, שאינו מונה שמוטה דהלכות גדולות, דהוי טרפה ששחטה, ואין צריך להזכירו. ומיהו, לא הוי השתא עקור לפירוש הלכות גדולות מעין שאר הלכות שחיטה שהן בגוף השחיטה, ועקור אינו בגוף השחיטה אלא ששוחט סימן שנעקר. וגם קצת קשה לשון "נוחר ומעקר", משמע שאינו אלא מעקר הסימן ואין עושה שחיטה אחרת, רק שמיתתו בעיקור, כמו בנחירה. ואינו כן, שבכך לא היה מת. ומה שקשה מלקמן לפירוש הקונטרס ומפרק "אלו טרפות", וליישב הלכות גדולות אפרש כל אחד במקומו בעזרת השם יתברך. **כדי** ביקור טבח חכם ואף על פי שיש סכין גדולה וסכין קטנה משערינן לכל בהמה בסכין שיש בה כמלא צואר וחוץ לצואר כמלא צואר. **ואסורה** באכילה משום דרוב פעמים שוחט שפיר, ושריא מדאורייתא לא החמירו לעשות נבלה.

אמר ליה אין חרשישין שמא במקום נקב נקב ואפילו יש שם נקבים הרבה שלא במקום שיניו מסתברא דתלינן כולהו בזאב, כי היכי דמכשרינן (חולין מט,א) היכא דממשמשא ידא דטבחא.

התם

תוספות

התם הלכתא גמירי לה מסוטה — תימה: דמשמע הכא דהא דמטהרין ספק טומאה ברשות הרבים — מסוטה במרינן לה. וקשה, דבפרק "שני נזירים" (נזיר נז,א) תנן: אמר להם אחד ראיתי אחד מכם שנטמא — שניהם מביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה. ופריך בגמרא, דהני שני נזירים והך דקאי בגייהו הרי תלתא, והוה ליה ספק טומאה ברשות הרבים וספקו טהור, ולא היה להם להביא כלל קרבן טומאה אלא קרבן טהרה! ומשני: באומר ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם. ואכתי מאי תירץ? דהשתא הוה ליה ספק טומאה ברשות היחיד, והוה ליה ודאי טמא, כדמוכח בריש נדה (ב,ב) גבי מקוה שנמדד ונמצא חסר, דקאמר רבי שמעון: ברשות היחיד תולין. ופריך התלמוד: ואי מסוטה גמרינן לה אמאי תולין? ואם כן תרוייהו לייתי קרבן טומאה ולא קרבן טהרה, כמו מעיקרא דסלקא דעתך דהוי רשות הרבים, דפריך דלייתי קרבן טהרה! אלא ודאי היינו טעמא דלא מייתו קרבן טומאה גרידא כי הוי רשות היחיד — משום דלא ילפינן מסוטה אלא דבר שיכול להיות כמו סוטה, וזה ודאי שלא נטמאו שניהם. אבל מעיקרא דסלקא דעתך דהוי רשות הרבים — ניחא דמייתו שניהם קרבן טהרה אף על גב שודאי האחד מהן נטמא, דלאו מסוטה גמרינן להו, אלא מטהרין להו מכח דמוקמינן כל חד וחד בחזקת טהרה! ויש לומר: דמסוטה גמרינן לטהר ברשות הרבים היכא דליכא חזקה לטהרה. כי ההיא דמקוה שנמדד ונמצא חסר, דליכא חזקה לטהרה. דאי משום העמד המקוה בחזקת שלם — אדרבה, העמד טמא על חזקתו, ומטהר רבי שמעון ברשות הרבים משום דגמרינן מסוטה, והשתא דבעי למימר דלא מוקמינן באיסור אחזקתיה כמו בסכנתא אפילו היכא דאיכא חזקה — ילפינן מסוטה, והיכא דלא אפשר למילף מסוטה, כי ההיא דשני נזירים (נז,א) — לא נטהר מספק מכח חזקה. וההיא פרכא דהתם הוי לפי המסקנא דהכא, דאזלינן בתר חזקה. וכן דבר שאין בו דעת לישאל דהוי ספקו לטהר, דילפינן מסוטה — היינו היכא דליכא חזקה, כי ההיא (טהרות פ"ג מ"ח) דתינוק שנמצא בצד העיסה, דמטהר רבי מאיר משום דאין בו דעת לישאל מטעם סמוך מיעוטא לחזקה, והויא ליה פלגא ופלגא כדאמרינן ביבמות (קיט,ב). ואם תאמר: ומסוטה היכי מצי למילף? והא סוטה אית לה חזקת טהרה! ויש לומר: כיון דקינא לה ונסתרה יש רגלים לדבר, ואתרע לה חזקתה. ואם תאמר: כל ספק טומאה ברשות היחיד מנא לן דטמא היכא דאיכא חזקת טהרה? אי מסוטה — הא אתרע לה חזקה! ויש לומר: דגמרינן שפיר מסוטה, דעשאה הכתוב כודאי ולא מוקמינן לה אחזקתיה. דאף על גב דאיתרע לה חזקתה, מכל מקום אי מוקמינן לה אחזקתה — לא היה לה להיות ודאי חיי טמאה. והא דקאמרינן בפרק "כשם" (סוטה כט,א) דאיצטריך סוטה לטהר ברשות הרבים, דאי מדרב גידל הוה אמינא דבר שיש בו דעת לישאל אפילו ברשות הרבים ספקו טמא — הוה מצי למימר דאיצטריך לטומאה ברשות היחיד אפילו היכא דאיכא חזקה דטהרה, דאי מדרב גידל — דילמא היינו היכא דליכא חזקה דטהרה. **טמאה** שאני אומר כו' — פירוש: גם הצלוחית. דאף על גב שכל מעשה פרה בכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה, כדאיתא בריש יומא (ב,א) ובריש פרק "הישן" (סוכה כא,א), היינו קודם שריפת הפרה, כדתנן במסכת פרה (פרק ג משנה א—ב): שבעה ימים קודם שריפת הפרה היו מביאין כו', לפי שכל מעשיה בכלי גללים כלי אדמה. אבל לאחר שריפת הפרה היו מקדשים בכל הכלים, כדתנן במסכת פרה פרק "המביא כלי חרס לחטאת" (מ"ה): בכל מקדשין ואפילו בכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה, משמע דכל שכן בשאר כלים, והנך איצטריך סלקא דעתך אמינא לאו כלים נינהו, כדאמרינן בפרק קמא דשבת (טז,ב). **שאני** אומר אדם וכו' — ואם תאמר: דהכא תלינן באדם טמא, וכן בפרק קמא דפסחים (י,ב) גבי קרדום שאבד בבית. ואילו בפרק קמא דנדה (ד,א) גבי כבר הנתונה על גבי הדף תלינן באדם טהור! ואומר רבינו תם: דהיינו טעמא דהכא ודפסחים — משום דגורו על ספק כלים הנמצאים, אבל על ספק אוכלים לא גזרו. ועוד יש לומר: דההיא דנדה שמדף טמא מונח תחתיה, ואי אפשר לכבר ליפול אלא אם כן נגע למדף טמא — שייך לתלות באדם טהור שנטלה במתכוין שלא תטמא הכבר. אבל אדם טמא למה היה נוטלה? וכן בההיא ד"בסוי הדם" (חולין פו,א) דרוב תינוקות מטפחין, לפי מה שמפרש רבינו תם מטפחין בעיסה, ומיעוט אין מטפחין, ותלינן באדם טהור שנתן לו, לפי שהיה חושש שלא יטמא התינוק את העיסה. **אם** יכולה חולדה לשתות — פירוש בקונטרס בלשון (אחד) [צ"ל: הראשון] דכל המקיא פוסל, דואיל והפריש מהן לשתות — הרי נעשית בהן מלאכה ונפסלו, וכשמקיאה פוסלת הראשונות. וקשה לפירושו: וכי מה מלאכה שייכא בשתייה? ונראה לומר: דאי קודם קידוש איירי מפסלי משום דלא הוי "מים חיים אל כלי" — שיהא חיותן בכלי, שלא ימלא כלי זה ויערה בכלי אחר קודם קידוש, כדפירש בקונטרס בלשון אחר. ואי אחר קידוש איירי, ונקט "טמאה" משום כלי, או כמו שאפרש אחר כך — מיפסלי משום רוק שבפיתן המעורב במים. וקסבר יש בילה, והוואה צריכה שיעור, ודלא כרבי אליעזר דפרק "התערובת" (זבחים פ,א) דאמר: יזה שתי הזיות. אי נמי, פסולה בהזאה אחת קאמר, כמו לרבי אליעזר, דרבי אליעזר נמי איירי בה, שהוא מוסיף אף העבבר. הכי מפרש בתוספתא [פ"ט דפרה ה"ד] טעמא דרבי יהושע דאמר: במים מקודשין לא פסל בשיֵטָה כמו שאמר רבי אליעזר, אלא בשישתה, ומפסלי משום משקה פיו המעורב במים. ולבך אם גירגר כשר, היינו ששופך המים תוך גרונו שאין שם משקה פיו. והשתא הוי דומיא דירד בה טל בלילה, דמפסלי מטעם תערובת. **או** נחש לדברי רבן גמליאל — משנה היא במסכת פרה (פרק ט משנה ג): כל השרצים אין פוסלין במי חטאת חוץ מן החולדה מפני שהיא מקיאה, רבן גמליאל אומר: אף הנחש מפני שהוא מקיא, רבי אליעזר אומר: אף העבבר. והא דלא תנא הכא "אף העבבר לדברי רבי אליעזר" — משום דרבי אליעזר שמותי הוא. **או** שירד בה טל בלילה פסולה — ברייתא היא זו, דבמשנה במסכת פרה ברישא נמי קתני "פסולה". ותימה שלא הביא כאן המשנה! ושמא ניחא ליה להביא הברייתא שמפורש בה "שאני אומר אדם טמא נכנס לשם", ובמשנה אינו כן. ואף על גב דבמשנה תני ברישא נמי "פסולה", ובברייתא קתני ברישא "טמאה" — משום דאיכא למאן דאמר בפרק "דם חטאת" (זבחים צג,א): מי חטאת שנטמאו מטהרין. אי נמי, לפי שהפסול בא מחמת טומאה קתני ברישא "טמאה". ועוד, משום דגם הצלוחית עצמה טמאה, כיון דתלינן באדם טמא. אבל בסיפא הצלוחית טהורה. ועוד יש חילוק בין מי חטאת שנטמאו למי חטאת שנפסלו, כדתנן במסכת פרה פרק תשיעי (משנה ח).

רש"י

חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נֶקֶב נָקֵב! אָמַר לֵיהּ: מִי קָא מְדַמֵּית אִיסּוּרָא לְסַכָּנְתָּא? סַכָּנָה שָׁאנֵי. **אֲמַר לֵיהּ רָבָא:** מַאי שְׁנָא סְפֵק סַכָּנְתָּא לְחוּמְרָא? סְפֵק אִיסּוּרָא נַמִּי לְחוּמְרָא! **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי:** וְלָא שָׁאנֵי בֵּין אִיסּוּרָא לְסַכָּנְתָּא? **וְהָא** אִילּוּ סְפֵק טוּמְאָה בְּרְשׁוּת הָרַבִּים - סְפֵיקוֹ טָהוֹר, וְאִילּוּ סְפֵק מַיִם מְגוּלִּין - אֲסוּרִין! אֲמַר לֵיהּ: הָתָם הִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ מִסּוֹטָה: מַה סּוֹטָה בְּרְשׁוּת הַיָּחִיד - אַף טוּמְאָה בְּרְשׁוּת הַיָּחִיד. מָתִיב רַב שִׁימִי: שֶׁרֶץ בְּפִי חוּלְדָּה וְחוּלְדָּה מְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, סְפֵק נָגַע סְפֵק לֹא נָגַע - סְפֵיקוֹ טָהוֹר, וְאִילּוּ סְפֵק מַיִם מְגוּלִּין - אֲסוּרִין! - הָתָם נַמִּי הִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ מִסּוֹטָה: מַה סּוֹטָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דַּעַת לִישָׁאֵל, אַף הָכָא נַמִּי - דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל. אֲמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: צְלוֹחִית שֶׁהִנִּיחָהּ מְגוּלָּה וּבָא וּמְצָאָהּ מְכוּסָּה - טְמֵאָה, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: אָדָם טָמֵא נִכְנַס לְשָׁם וְכִסָּהּ; הִנִּיחָהּ מְכוּסָּה וּבָא וּמְצָאָהּ מְגוּלָּה, אִם יְכוֹלָה חוּלְדָּה לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה, אוֹ נָחָשׁ לְדִבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אוֹ שֶׁיָּרַד בָּהּ טַל בַּלַּיְלָה - פְּסוּלָה; וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַה טַּעַם? מפני

שמא במקום נקב — של נחש נקב, ואסור משום סכנת נפשות. **ספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור** — כדמפרש לקמן. **ספק מים מגולין** — מים שנשארו מגולין בלילה, ספק שתה מהן נחש ספק לא שתה, וקיימא לן דאסירי. **הלכתא גמירי ליה מסוטה** — דברשות הרבים ספקו טהור. וגזרת הכתוב הוא, דהא ברשות היחיד לחומרא אזלינן, וכל ספק דאיסורא נמי לחומרא בעינן למיזל שמא יעבור. **מה סוטה** — שקינא לה בעלה "אל תסתרי עם פלוני" ונסתרה, כתיב "ונטמאה" שתי פעמים, אחד לבעל כו' — שנאסרת עליו בסתירה זו עד שיבדקוה המים. וכל סתירה אינה אלא ברשות היחיד. והתם הוא דאסר רחמנא מספיקא, אבל ברשות הרבים שריא, דלאו סתירה היא. וטומאה מהתם גמרינן, דטומאה קרייה רחמנא. **שרץ** — מת. **ספק נגע** — השרץ המת בתרומה. **ספקו טהור** — ואפילו ברשות היחיד, ואילו ספק גלוי אסור, אלמא שאני איסורא מסכנתא. שיש בה דעת לשאל — אם נטמאה אם לאו, ואסורה מן הספק ברשות היחיד. **אף כל** — ספק טומאות המאורעות, במי שיש בהן דעת לישאל, כגון אדם שעבר (אבל) [אצל] שרץ או נבלה, ספק נגע ספק לא נגע ברשות היחיד — ספקו טמא, אבל כברות שאין בהן דעת לישאל לא. **צלוחית** — שמלאוה מים חיים למי חטאת, ועדיין לא נתקדשו באפר. דאם נתקדשו טמאה דקתני למאי? אי לאיפסולי — ליתני "פסולה", אי לטמויי אחריני — בלאו הכי מי חטאת מטמאין אפילו במשא! **טמאה** — ומטמאה אוכלין ומשקין. וכל שכן דפסולה לקידוש, דהא כל מעשיה במעלות טהרה הם, דחטאת קרייה רחמנא. **אם יכולה חולדה לשתות ממנה** — דתנן (פרה פ"ט מ"ג): כל השרצים אינן פוסלין במי חטאת, חוץ מן החולדה מפני שהיא (מקיאה רבן גמליאל אומר אף הנחש) [צ"ל: מלקת, רבן גמליאל אומר: אף הנחש מפני שהיא מקיאה], דכל המקיא פוסל. דהואיל והפרישו מהן לשתות — הרי נעשה בהן מלאכה ונפסלו, ובשמקיאות פוסלות את הראשונות, דמי חטאת נפסלו במלאכה אחרת, כדאמרינן במסכת גיטין (נג,א). ואית דתלי טעמא משום דמים חיים בעינן, דכתיב (במדבר יט) "מים חיים אל כלי" — שתהא חיותן בכלי, שלא ימלא כלי זה ויערה בכלי אחר קודם קידוש. זה שמעתי והגון הוא. **אם יכולה חולדה לשתות** — שאין תלוי באויר. **או נחש לדברי רבן גמליאל** — שהוא אומר אף הנחש כחולדה. **או שירד בה טל בלילה** — דרך טל לירד בלילה. **פסולה** — דלאו מים חיים נינהו. אבל בטומאה לא מספקינן לה, ואינה מטמאה אחריני. **ואמר רבי יהושע בן לוי מה טעם** — לא חיישינן שמא אדם טמא גילה אותה ותטמא אחרים?

מפני

חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נֶקֶב שהיה בפרי מקודם על ידי נחש, נָקַב הציפור או העכבר, ופרי שנשכו הנחש אין אוכלים ממנו, מחשש שמא הטיל ארס בפרי. ומוכח שחוששין 'שמא במקום נקב נקב', ולא כפי שפסק רב הונא בזאב שנטל בני מעיים והחזירם נקובים. אָמַר לֵיהּ רב הונא לרבי אבא, מִי קָא מְדַמֵּית חשש אִיסּוּרָא לְחשש סַכַּנְתָּא, הלא סַכָּנָה שַׁאנִי, שכן מחמירים במקום שיש חשש סכנה יותר מבספק איסור.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא, מַאי שְׁנָא סכנה מאיסור, והלא כללי הספיקות שוים בשניהם, דִּסְפֵק סַכַּנְתָּא הולכים בה לְחוּמְרָא, וְסְפֵק אִיסּוּרָא נַמִּי הולכים בה לְחוּמְרָא, וכיון שלענין סכנה חוששים 'שמא במקום נקב נקב', אף לענין איסור יש לחוש לכך. אביי מקשה על קושיית רבא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, וְלֹא שַׁאנִי בֵּין אִיסּוּרָא לְסַכַּנְתָּא – וכי אין חילוק בין ספק איסור לספק סכנה, וְהָא אִילּוּ נולד סְפֵק טוּמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הדין הוא שִׁסְפֵיקוֹ טָהוֹר, ואין חוששים שמא יש שם טומאה, וְאִילּוּ סָפֵק שיש בְּמַיִם מְגוּלִּין – שנשארו בלילה ללא כיסוי, ויש חשש שמא שתה מהם נחש והטיל בהם ארס, הדין הוא שְׁאֲסוּרִין. הרי שהחמירו חכמים בספק סכנה יותר מבספק איסור.

רבא דוחה את פירכת אביי: אָמַר לֵיהּ רבא, הָתָם – בספק טומאה שברשות הרבים, הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ מִסּוֹטָה – אשה שהתרה בה הבעל שלא תסתר עם פלוני, ונסתתרה עמו, שאף שספק אם אכן נטמאה, אסרתה התורה מספק כאילו נטמאה ודאי, ומזה למדים שספק טומאה ברשות הרבים להקל. וכך לומדים, מַה סּוֹטָה אינה נאסרת אלא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, שהרי רשות הרבים אינו מקום סתר, ולא שייך בו דין של סתירה, אַף ספק טוּמְאָה אינו טמא אלא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אבל ברשות הרבים ספיקו טהור. ולומדים זאת ממה שהוציאה התורה את איסור הסוטה לבעלה בלשון 'טומאה' 'והיא נטמאה' (במדבר ה יג), שבא ללמד שדין זה שוה בכל ספק טומאה, שברשות הרבים הספק טהור. ומכל מקום אין לך ללמוד מדין הטומאה שספק איסור קל הוא, שהרי אדרבה בטומאה עצמה אנו רואים שברשות היחיד הספק טמא, ועל כרחך מה שברשות הרבים טהור הוא מגזירת הכתוב לענין זה בלבד.

הגמרא מקשה ממקום אחר שהקילו חכמים בספק איסור יותר מבספק סכנה, שלא כדברי רבא: מָתִיב רַב שִׁימִי, שנינו במשנה, שֶׁרֶץ מת המטמא בנגיעתו שהיה בְּפִי חוּלְדָּה, וְחוּלְדָּה זו מְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת טהורות שֶׁל תְּרוּמָה, סָפֵק נָגַע השרץ שבפיה בככרות, סָפֵק לֹא נָגַע, הדין הוא שִׁסְפֵיקוֹ טָהוֹר אפילו ברשות היחיד. מסיים רב שימי, וְאִילּוּ סָפֵק שיש בְּמַיִם מְגוּלִּין האם שתה מהם נחש והטיל בהם ארס או לא, אֲסוּרִין. הרי שהחמירו חכמים בספק סכנה יותר מבספק איסור.

מתרצת הגמרא: הָתָם נַמִּי הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ מִסּוֹטָה – גם דין זה גזירת הכתוב הוא הנלמד מסוטה, מַה סּוֹטָה שהחמירה התורה בספיקה, הרי היא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דַּעַת לִישָּׁאֵל, שהרי סוטה היא אדם בר דעת, וניתן לשאול אותה אם נטמאה או לא, אַף הָכָא נַמִּי – גם כאן בכל ספק טומאה, מחמירים לטמא רק בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל, דהיינו שספק הטומאה אירע באדם שניתן לשאלו אם נטמא או לא, וכגון שעבר אדם בסמוך לשרץ או נבילה ויש ספק אם נגע בהם, אבל ככרות הללו שאין בהן דעת לישאל, טהורות מגזירת הכתוב אף ברשות היחיד. ומכל מקום אין ללמוד מזה להקל בספק איסור, שדין מיוחד הוא מגזירת הכתוב לענין זה בלבד ולא לשאר ספק איסור.

הגמרא מוכיחה ממקום אחר שהקילו חכמים בספק איסור יותר מבספק סכנה: אָמַר רַב אַשִּׁי, תָּא שְׁמַע, שנינו ברייתא, צְלוֹחִית שמלאוה מים חיים מן המעין כדי לערב בהם אפר פרה אדומה ולהזותם על טמא מת לטהרו, שֶׁהִנִּיחָהּ כשהיא מְגוּלָּה, וּבָא וּמְצָאָהּ מְכוּסָּה, טְמֵאָה, ומטמאים בנגיעתם אוכלין ומשקין, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לחוש שמא אָדָם טָמֵא נִכְנַס לְשָׁם, וְכִיסָּהּ את הצלוחית ואגב כך נגע בה וטימאה. ואם הִנִּיחָהּ לצלוחית זו מְכוּסָּה וּבָא וּמְצָאָהּ מְגוּלָּה, אִם אין הצלוחית תלויה באויר וְיְכוֹלָה חוּלְדָּה לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה, אוֹ נָחָשׁ לְדִבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל שסובר שאף הנחש פוסל, אוֹ שֶׁיָּרַד בָּהּ טַל בַּלַּיְלָה ונתערב במים, בכל אלו פְּסוּלָה לאפר פרה, שדברים אלו פוסלים את המים מלהזות בהם על המת, אולם אין המים טמאים ואינם מטמאים, שאין חוששים שנגע בה אדם טמא, כפי שיבואר בסמוך, ולכן אם נגעו מים אלו באוכלים ומשקים אין מטמאים אותם. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מַה טַּעַם שאין חוששין שמא אדם טמא גילה כיסויה וטימאה,

---

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישה ושלושים לעומר עמ' א

כיון שהוזכר מעשה עוזא, ממשיכה הגמרא לברר כמה פסוקים שנאמרו שם. "וַיִּחַר אַף ה' בְּעוּזָּא וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" וְגוֹ', רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר נחלקו בביאור 'על השל'. חַד אָמַר עַל עִסְקֵי שֶׁלּוֹ – השגגה ששלח ידו לאחוז בארון, וְחַד אָמַר שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו – ו"שַׁל" הוא לשון דבר המוטל מלמעלה למטה.

עוד כתוב בפרשת עוזא, 'וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אל תחשוב שעוזא איבד בחטאו את חלקו בעולם הבא, אלא עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים', ולומדים את עוזא מהארון, מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, שהרי נגנז על ידי יאשיהו המלך, ונשמר לעתיד לבא, אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא.

עוד נאמר שם, "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לשון 'ויחר' הוא שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו של דוד כַּחֲרָרָה – עוגה שאופין על פני גחלים. שואלת הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה לפי הביאור לעיל על 'ויחר', כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב 'וַיִּחַר' הָכִי נַמִּי – כל מקום שכתוב 'ויחר' גם כן תפרש 'שנשתנו פניו כחררה'. מתרצת הגמרא, הָתָם – בשאר מקומות בתנ"ך כְּתִיב 'ויחר אַף', הָכָא לֹא כְּתִיב 'אַף'.

עוד מענין מעשה עוזא, דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ דָּוִד – בכך שמת עוזא על ידו, ומבאר רבא, מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תּוֹרָה זְמִירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי", פירוש, כשברחתי מאויבי ויגרתי מהם, השתעשעתי בחוקיך כזמירות. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לדוד, דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" – שאדם רק סותם עינו בהיסח הדעת מלהסתכל בהם מיד אינם, אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן זְמִירוֹת, בתמיהה, שהזמירות הוא בפי אדם רק לפי שעה, לכן הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבוֹדַת הַקּוֹדֶשׁ עליהם בכתף ישאו וְגוֹ'", שבני קהת נושאים את הארון והשלחן [והמנורה ומזבח הזהב] בכתף, ולא נתן להם משה עגלות, וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בְּעֶגְלָתָא – ודוד הביא את הארון בעגלה.

וכיון שדברנו על הקפדה בשמירה על הארון, מביאה הגמרא ממעשה הבאת הארון מפלשתים על ידי הפרות, בזמן שמואל הנביא, שם כתוב "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בָּאֲרוֹן ה', ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש", ומבררת הגמרא, מִשּׁוּם דְּ'רָאוּ' – בגלל שרק הסתכלו על הארון, נענשו ב'וַיַּךְ' (אֱלֹהִים) באנשי בית שמש. אלא, מבארת הגמרא, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר נחלקו על מה היה עונשם של אנשי בית שמש, חַד אָמַר קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ – שלא הפסיקו מלאכתם כשראו את הארון מגיע, וְחַד אָמַר מִילֵּי נַמִּי אָמוּר – הם אף דיברו שלא כהוגן,

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים – הלכות שבת ~

ז בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּקְשִׁירָה, אֲבָל אִם תָּפַר הַכּוֹבֵס אֶת בֵּית הַצַּוָּאר, וְכֵן זוּג שֶׁל מִנְעָלִים הַתְּפוּרִים יַחַד[סט] כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִים עוֹשִׂים - אָסוּר לְחַתְּכָן אוֹ לְנַתְּקָן זֶה מִזֶּה, שֶׁאֵין חִלּוּק בִּתְפִירָה בֵּין שֶׁל קַיָּמָא לְאֵינָהּ שֶׁל קַיָּמָא, וּלְעוֹלָם יֵשׁ בִּסְתִירָתָהּ מִשּׁוּם קוֹרֵעַ. וְאַף שֶׁהַקּוֹרֵעַ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם כֵּן עוֹשֶׂה עַל מְנָת לִתְפּוֹר, מִכָּל מָקוֹם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים אָסוּר בְּכָל עִנְיָן.

וְיֵשׁ מַתִּירִין בִּתְפִירָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל קַיָּמָא[ע] לְנַתֵּק אוֹ לַחְתּוֹךְ[עא]. וְכֵן עָקָר. וּמִכָּל מָקוֹם, אֵין לְהָקֵל בִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ[עב]:

חלק ב, סימן שיז דִּין קְשִׁירָה וַעֲנִיבָה בְּשַׁבָּת סְעִיף ז:

ביאורי הלכה

סט] התפורים יחד – תפורים ממש בב׳ תפירות לפחות, אבל חיבור של חוט העובר דרך המנעלים – אינו נחשב כתפור[97].

ע] שאינה של קיימא – אפילו עומדת להתקיים יותר מיום אחד[98].

עא] או לחתוך – אף שהתירו לנתק או לחתוך תפירה שאינה של קיימא, אסור לתפור תפירה שאינה של קיימא[99].

עב] עם הארץ – עם הארץ לא יבדיל בין ניתוק וחיתוך תפירה של קיימא לתפירה שאינה של קיימא[100].

ציונים והוספות

97) דין חוט המחבר מנעלים כמבואר לעיל הערה פח לעניין חוט המחבר זוג גרביים.

98) בט"ז ס"ק ה משמע שגם בתפירה "אינה עשויה להתקיים" היינו שמתקיימת ליום אחד (וכן הבין בס׳ נזר ישראל סי׳ סז ליקוטי הרימ"א ס"ק יא), אך בשוע"ר משמע שדברי הט"ז מוסבים לעניין קשר בלבד (ראה לעיל סוף ס"א), ועכ"פ לגבי תפירה לא נזכר בשוע"ר שעשוי ליומו דווקא (אף שהוזכר כמה פעמים לעניין קשירה), ולכאורה הוא כשאר המלאכות שאם אינו עשוי לזמן ארוך נחשב כאינו עשוי להתקיים, והעיקר שבדעתו אין מניעה לחתוך היום את התפירה אם יזדקק לכך (ומזדקק לכך תדיר ולא רק לאחר תקופה ממושכת), וא"כ גם אם מדובר בזוג נעליים התפורות עד שיבוא הלוקח (שאין רגילות שיבוא ויתיר באותו יום ממש, כדלעיל הערה פו) - נחשב כאינו בר קיימא. ובס׳ רביד השלחן עמ׳ תשעא הערה ט דימה זאת לאינו מתקיים שבבניין כלים, וביאר סברתו: ובדרך אפשר נראה להסביר טעם החילוק הוא כך מפני שבקשר אין צריך להיות ניכר מהמצב שהוא אינו של קיימא מפני שסתם צורת קשר אינו מראה לנו שהוא של קיימא אלא איכא הכי ואיכא הכי, והרבה קשרים להפתח עומדת, ולכן הצריכו לעשות גדר שלא להתירו אלא אם כן עשוי להתירו ביומו, מה שאין כן "בתפירה" כיון שסתם תפירה הוא לקיימא, וממילא לא התירו חז"ל סתם תפירה אם עושה שלא לקיימא אלא אם כן הוא ניכר מתוכו היטב שהוא אינו של קיימא, כגון בית הצואר וזוג של מנעלים דניכר היטב שעומד לפתחו דבלאו הכי לא יהיה ראוי לכלום, וממילא כיון שניכר שאינו של קיימא לא הצריכו לחלק בין עשוי ליום אחד או יותר כיון ששפיר מוכח מתוכו שאינו של קיימא. (ומתאים למבואר באג"ק המובא להלן הערה צט שבתפירה שעל ידי סיכת ביטחון יש סניף להקל מצד שניכר שאינו תפירה של קיימא, אבל בקשר אין היכר כזה).

99) בשוע"ר לא נתפרש דין תפירה שאינה של קיימא, ובקצות השלחן (סי׳ קמו ס"ק כב 4-3) חילק בין קריעה לתפירה, שהמתירים לקרוע בית הצוואר שתפרו כובס סוברים להתיר בתרתי דרבנן (קורע שלא על מנת לתפור ולא עשוי להתקיים) משא"כ בתפירה שאסור גם כשהיא לשעה. גם באגרות־קודש (חי"א אגרת ג׳תשפט ע׳ תז) משמע שאסור לכתחילה לתפור תפירה שאינה של קיימא (אלא שאפשר לסמוך על דעת המקילים בזה כצירוף להיתר). ויש להוסיף, שדין התפירה בא בהמשך לדין חיתוך קשר שלא יכול להתירו (אף שמותר להתירו), ויש בחיתוך משום שינוי לעומת התרת הקשר (גם אם תאמר שיש בחיתוך חוט קשור משום איסור "מתיר" לכו"ע אינו מתיר ממש), וייתכן שגם בנידו"ד לא מדובר שקורע ממש דבר

ציונים והוספות

אחד לשניים, אלא מנתק או חותך חוט המחבר שני דברים נפרדים ובזה נסתרת התפירה (ע"ד חיתוך חוטי הקשירה דלעיל, שחותך באמצען ולא במקום הקשירה ממש), והוא שינוי מהותי מדרך תפירת וקריעת היריעות שהיו במשכן (ע"ד המובא באג"ק שם לעניין תפירה באמצעות סיכת ביטחון, וראה לעיל הערה צח המובא מס' רביד השלחן על השינוי המהותי שבתפירת מנעלים), ואם כן ייתכן שלא הקילו בחיתוך תפירה אלא בתוספת השינוי המהותי, אבל בקריעת תפירה גרידא לא הקילו אפילו בתרתי דרבנן. וראה להלן על סי' שמ סי"ז.

100) קצוה"ש סי' קמו בדה"ש ס"ק כב אות ט. והנה בהתרת קשר שאינו של קיימא לא חששו בפני עם הארץ רק בחיתוך הקשר, והטעם, כי לא מצינו שחששו לעם הארץ בדבר שהוא הלכה ממש אלא כשזה כרוך עם שינוי או הערמה כלשהי (כגון שחותך במקום להתיר, ועם הארץ יבוא לחתוך גם קשר שאסור להתיר), ואם נאמר שההיתר כאן לחתוך הוא מצד השינוי כדלעיל הערה צח, אבל סתם תפירה גם כשאינה של קיימא אסור לקורעה לכו"ע, אם־כן החשש שעם הארץ לא יבדיל בין חיתוך תפירה שאינה של קיימא האסורה, לבין חיתוך בשינוי המותר.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ברכת המזון ~

~ יום ראשון ~

חלק א' סימן קפו אם נשים וקטנים חייבים בברכת המזון:

ד וכל זה שנשים וקטנים מוציאים אחרים ידי חובתן הוא כשאחר אינו יודע לברך בעצמו אבל היודע לברך בעצמו אינו רשאי לצאת בשמיעה אפילו מהמחויב כמותו אלא ע"י זימון בשלשה ונשים וקטנים אין מזמנין עליהם כמ"ש בסי' קצ"ג שהם אין מברכין בזימון:

חלק א' סימן קפז דיוקים בנוסח ברכת המזון:

א סדר ברכת המזון ראשונה ברכת הזן שניה ברכת הארץ שלישית בונה ירושלים ושלשתן מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזן שהיא על אכילה ושביעה על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו ירושלים כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון:

ב מן התורה יכול לאומרה באיזה מטבע שירצה כל אחד כפי דעתו והרחבת לשונו ובאו משה ויהושע ודוד ושלמה ותקנו המטבע לכל ברכה וברכה בזמנם לפי מה שנתוסף טובה לישראל:

ג כיצד משה תקן מטבע ברכת הזן בשעה שירד המן לישראל יהושע תיקן מטבע ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ שקודם כיבוש הארץ היו אומרים במטבע אחרת ודוד ושלמה תקנו מטבע ברכת בונה ירושלים דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך (שקודם לכן היו מבקשים סתם על המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם) ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו ואנו אין אנו אומרים ברכת הארץ ובונה ירושלים באותו המטבע ממש כי הם היו מבקשים להמשיך שלות הארץ והמלכות והבית ואנו מבקשים להחזירם לנו בקרוב:

~ יום שני ~

ד כל המשנה ממטבע שטבעו (חכמים) לא יצא ידי חובתו ומחזירין אותו.

ועיקר המטבע המעכב בברכת הזן היא פתיחת הברכה וחתימתה לבד ובברכת הארץ צריך לומר בה הודאה תחלה וסוף וברית ותורה באמצע שע"י ברית ניתנה הארץ לאברהם בפרשת מילה ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך וגו' ובזכות התורה והמצות ירשו את הארץ שנאמר למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ וגו' ואומר ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו וגו' והפוחת לא יפחות מהודאה אחת וכל הפוחת מהודאה אחת ה"ז מגונה וצריך להזכיר שבחה של ארץ ישראל שהיא ארץ חמדה טובה ורחבה מפני שמצינו שנשתבחה בזה הלשון שנאמר אל ארץ טובה ורחבה וגו' ואומר ואתן לך ארץ חמדה וגו' ובבונה ירושלים צריך להזכיר מלכות בית דוד מפני שע"י דוד נתקדשה ירושלים.

ואם חיסר אחד מכל אלה שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה או שלא הזכיר ברית או תורה בברכת הארץ או מלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו ומחזירים אותו לראש ברכת המזון כמ"ש בסי' קפ"ח (הואיל ושינה המטבע שטבעו הנביאים אבל הודאה תחלה וסוף אינה מעכבת כיון שחתם בא"י על הארץ וכו').

ובברכת הזן אפי' אמר בריך רחמנא מלכא מאריה דהאי פיתא בריך רחמנא דזן כולה יצא שכיון שפתח וחתם בברוך אע"פ שדילג כל השאר אין זה משנה ממטבע שטבעו חכמים לבד מהתיבות שהזכירו חכמים שיש בהם הקפדה כגון אלו שנתבארו וכמו שנתבאר בסי' ס"ו וס"ח.

ומכל מקום לכתחלה צריך לומר כל המטבע כתיקונה אם לא לקטנים פחותים משמנה שנים שמחנכין אותם בברכת המזון מעט מעט (מכל ברכה עד שידעו לברך כל ברכה

כתיקונה) וכן בשעת הדחק שהוא נחפז ולא יוכל לברך בכוונה אם יצטרך לברך כל ברכה ארוכה כתיקונה יכול לקצר ולדלג בברכת הארץ ובבונה ירושלים מה שאינן מעניני הברכה ואצ"ל בברכה רביעית שההוספה שבה אינו אלא מנהג לבד ולא מטופס הברכה אבל בברכת הזן אין לדלג בה (הואיל וכולה מעין הברכה):

~ יום שלישי ~

ה יש נוהגים לומר ברוך משביע לרעבים בא"י אמ"ה הזן כו' ואין לאומרו שאינו ממטבע הברכה והמוסיף גורע ולא יאמר כי לעולם חסדו עמנו כי חסדיו הם עם כל חי:

ו בברכת הארץ לא יאמר על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה שהרי אומר על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו ודי בפעם אחת ומה שאמרו שצריך להזכיר ברית ותורה לא התיבות ממש אלא הענין:

ז יש אומרים שהנשים אין להם לומר על בריתך שחתמת בבשרינו ונשים ועבדים אין להם לומר ועל תורתך שלמדתנו שהרי אין מצווים על תלמוד תורה ועכשיו נהגו לומר הכל לפי שכיון שאין נקרא אדם אלא כשיש לו אשה כמו שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם הרי הזכר ונקבה הם גוף אחד לפיכך יכולות לומר על ברית הזכרים שחתמת בבשרנו וכן תורתך שלמדתנו על למוד הזכרים ועוד שגם הנשים צריכות ללמוד מצות שלהן לידע האיך לעשותן והאיך ליזהר מכל לא תעשה שבתורה שהן מוזהרות בהן כאנשים כמו שנתבאר בסי' מ"ז:

ח בחנוכה ופורים אומרים בברכת הארץ על הנסים ואם לא אמרו אין מחזירין אותו כמו שיתבאר בסי' תרפ"ג ותרצ"ה ומכל מקום יכול לומר בתוך הרחמן שיאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן וכו' וכן יש לנהוג:

ט יש נוהגים לומר לא חִיסַר לנו ואל יְחַסֵּר לנו ויש נוהגים לומר לא חָסַר ואל יֶחְסַר.

בפי כל חי ולא בפה לפי שהוא סמוך לכל חי:

~ יום רביעי ~

חלק א' סימן קפח נוסח ברכה ג' ודיני ברכת המזון בשבת והטועה בברכת המזון:

א אחר שחתם בונה ירושלים יענה אמן אחר ברכת עצמו מפני שהוא סיום הברכות של תורה ואף לפי מנהג מדינות אלו שאין עונין אמן אחר ברכת עצמו אפילו בסיום ברכות כאן צריך לענות כדי לחלק בין ג' ברכות של תורה לרביעית שהיא מדברי סופרים:

ב אמן זו יאמרנה בלחש כדי שלא ירגישו שברכה רביעית אינה מן התורה ויזלזלו בה ובמדינות אלו המנהג לאומרו בקול רם ויש מישבין המנהג לומר שלא חששו שיזלזלו בברכה רביעית אלא בימיהם שהיו הפועלים הולכים למלאכתם כששומעים אמן שאחר בונה ירושלים שלא חייבו חכמים בברכה רביעית מפני ביטול מלאכתו של בעל הבית לכך היו עונין אמן בלחש כדי שלא ישמעו הפועלים (ויכירו שברכה רביעית אינה מן התורה) ויבואו לזלזל בה (אף שלא במקום ביטול מלאכת בעל הבית) אבל עכשיו שגם הפועלים מברכים ד' ברכות כמ"ש בסי' קצ"א אין לחוש לזה:

ג בבונה ירושלים כיון שנזכר בה מלכות דוד אין להזכיר בה מלכות שמים שאינו דרך כבוד להשוותן יחד והאומר מלכותך ומלכות בית דוד משיחך טועה וכן אין לומר בה אבינו מלכנו.

ויש אומרים שאין לומר ג"כ מלך חנון ורחום בסיום יעלה ויבא ולא נהגו כן כי לא חששו מלהזכיר מלכות שמים אצל מלכות דוד אלא בסמוך לה דהיינו באותו ענין שמבקש על מלכות בית דוד אין להזכיר מלכות שמים סמוך לו קצת (כל אותו ענין) על כן אין לומר אבינו מלכנו שהוא ג"כ סמוך לו כי ועל הבית כו' הוא ענין אחד עם מלכות בית דוד שזה תלוי בזה אבל יעלה ויבא הוא ענין בפני עצמו ואינו מענין זה:

~ יום חמישי ~

ד נוסח ברכה זו פותח רחם ה' אלהינו או נחמנו ה' אלהינו וחותם בונה ירושלים או מנחם ציון בבנין ירושלים ואע"פ שפתח ברחם וחותם במנחם אין לחוש ולומר שהחתימה אינה מענין הפתיחה לפי שעיקר החתימה כפתיחתה ממש הכל ברחמים.

ובין בשבת ובין בחול יש לומר נוסח אחד ולא כאותם שאומרים בחול בלשון רחמים ובשבת בלשון נחמה לפי שאין מבקשים רחמים ותחנונים בשבת וטעות הוא בידם שגם נחמנו הוא בקשת רחמים ותחנונים כמו רחם ואין לחוש שהרי אומרים פרנסנו וכלכלנו ואין חוששין לאיסור שאלת צרכיו לפי שטופס הברכה כך היא וגם כל הרחמן יכול לומר בשבת אע"פ שאינן מטופס הברכה שתקנו חכמים שכיון שנהגו הכל לאמרם בכל פעם שמברכין ברכת המזון נעשה להם כטופס ברכה ואין בהם משום שאלת צרכיו בשבת:

ה יש אומרים רעינו הרי"ש בשב"א שהוא לשון בקשה וי"א רוענו בחולם שהוא שם התואר על שם ה' רועי.

אבל זוננו לדברי הכל אומרים במלאפו"ם הזיי"ן שהוא לשון בקשה כמו שובנו אלהי ישענו ולא בחול"ם זוננו בשם התואר:

ו בשבת ויום טוב וחולו של מועד וראש חודש צריך להזכיר קדושת היום בברכת המזון שגם ראש חודש יש בו קדושה שהרי יש בו קרבן מוסף ונוסח ההזכרה בשבת רצה

והחליצנו וכו' וביום טוב ובחולו של מועד ובראש חודש יעלה ויבא.

ולפי שההזכרה היא בקשת רחמים קבעוה בברכת בונה ירושלים שהיא ג"כ בקשת רחמים ולא בברכת הארץ כמו על הנסים בחנוכה ופורים שהיא הודאה ואם הזכיר בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהזכיר בבונה ירושלים.

ואם חל יום טוב או חולו של מועד או ראש חודש בשבת אומרים תחלה רצה ואח"כ יעלה ויבא מפני שהשבת תדיר ומקודש מהם.

ואינו מזכיר של יום טוב או חולו של מועד או ראש חודש ברצה והחליצנו ולא של שבת ביעלה ויבא אף לדברי האומרים שבתפלה מזכיר של שבת ביעלה ויבא לפי שבתפלה לא נסתיים עדיין ענין של שבת קודם יעלה ויבא שהרי עתיד לחתום בשל שבת אבל בברכת המזון כבר נסתיים ענין של שבת ברצה והחליצנו:

~ יום שישי ~

ז טעה ולא הזכיר של שבת ונזכר אחר שחתם ברכת בונה ירושלים קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת:

ח ואם טעה ולא הזכיר של יום טוב אומר בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים.

ומי שאינו יודע נוסח ברכה זו צריך לחזור לראש ברכת המזון כיון שאינו יודע לתקן מה שעיות אך אם יודע הפתיחה והחתימה אף שאינו יודע שאר הנוסח כראוי א"צ לחזור לראש בשביל זה כיון שהוא אומר עיקר הברכה שהוא להזכיר שבת או יום טוב בברכה בשם ומלכות בפתיחה ובשם לבד בחתימה.

ואם חל יום טוב בשבת כוללן יחד ואומר בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים:

ט וכל זה כשנזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב שכיון שמזכיר קדושת היום מיד אחר סיום בונה ירושלים קודם שפתח בברכה שלאחריה הרי זה כאלו הזכיר קודם סיום ברוך בונה ירושלים שכל שלא פתח בברכה שלאחריה לא נקרא סיום ברכה לענין דברים שמחזירים אותו כמו שנתבאר בסימן קי"ד אלא שבתוך בונה ירושלים די בהזכרה לבדה בלא ברכה כיון שמזכיר בתוך הברכה מה שאין כן כשמזכיר אחר החתימה צריך להזכיר בברכה בשם וגם במלכות מפני שאינה ברכה הסמוכה לחברתה שאינה קבועה וסמוכה לה לעולם אלא באקראי כשטעה.

אבל אם נזכר אחר שהתחיל הטוב והמטיב אפילו לא אמר אלא תיבת ברוך בלבד אין לו תקנה בהזכרה כאן שהיא שלא במקומה וצריך לחזור לראש ברכת המזון שג' ברכות של ברכת המזון חשובות כברכה אחת.

ובכל מקום שטעה בהן טעות שמחזירים אותו חוזר לראש ברכת המזון אבל ברכה רביעית שהיא מדברי סופרים היא ברכה בפני עצמה ואם טעה בה טעות שמחזירים אותו אינו חוזר אלא לראשה:

~ שבת קודש ~

י וכל זה בשבת ויום טוב של שלש רגלים אבל בחולו של מועד וראש חודש וראש השנה אם לא נזכר עד שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אינו חוזר מפני שברכת המזון בימים אלו היא רשות שאם רוצה אוכל פירות וכיוצא בהם כדי שלא יתענה ובראש השנה יש מתירין אפי' להתענות ואף שאין דבריהם עיקר מכל מקום יש לחוש לדבריהם שלא לכנוס לספק ברכה לבטלה אם יחזור לראש.

משא"כ בשבתות וימים טובים של שלש רגלים שהוא חייב לאכול פת שמברכין עליו ברכת המזון שבשבת נאמר וקראת לשבת עונג וביום טוב נאמר ושמחת בחגך ואין עונג ושמחה בלא אכילת לחם (שקובעים עליו סעודה) שהלחם הוא עיקר הסעודה שכל סעודה נקרא על שם הלחם (ומיני לחמים שאין קובעין עליהם סעודה צריך לאכול מהם כשיעור קביעות סעודה) ואז הוא חייב לברך ברכת המזון כמ"ש בס' קס"ח.

ומכל מקום אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב בראש חודש אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון וספק הוא אם הוא חותם בא"י מקדש ישראל וראשי חדשים אם לאו וספק ברכה להקל ולא יחתום ואפילו בלילה שבתפלה אינו חוזר אם לא אמר יעלה ויבא בעבודה אע"פ שנזכר קודם שהתחיל ברכה שלאחריה בברכת המזון צריך לומר בא"י אמ"ה שנתן וכו' לפי שבתפלה כיון שאף שלא נזכר עד שהתחיל מודים לא הצריכוהו לחזור לעבודה להזכיר של ראש חודש במקום שתקנו חכמים לפי שאין מקדשין החדש בלילה אין לו להזכיר ג"כ בין עבודה למודים משום הפסק בתפלה אבל בברכת המזון אחר שחתם בונה ירושלים נסתיימה ברכת המזון של תורה ואין לחוש להפסק אם יברך אשר נתן כו' קודם שיתחיל הטוב והמטיב ואף שאין מחזירים אותו משום הזכרת ראש חודש בלילה מכל מקום זו אינה חזרה אלא הוספת ברכה שתקנו להוסיף במקום שאין לחוש בה להפסק:

יא וכן בחולו של מועד אומר בא"י אמ"ה אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את חג פלוני הזה ואינו חותם.

ובראש השנה אומר בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל את יום הזכרון הזה ואינו חותם ואינו אומר לששון ולשמחה.

וחולה שאכל ביום הכיפורים אומר בא"י אמ"ה אשר נתן ימים קדושים לעמו ישראל את יום הכיפורים הזה ואינו חותם ואם לא נזכר עד שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אינו חוזר שהרי אין ברכת המזון חובה לו מחמת קדושת היום אלא מחמת חליו.

~ 'לקוטי תורה' פרשת בחוקותי - הפרשה החסידית ~

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ [א]

"אִם[1] בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְגוֹ'" (וַיִּקְרָא כו, ג):

הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל (עֲבוֹדָה זָרָה ה', א'): "אֵין 'אִם' אֶלָּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פא, יד): "לוּ עַמִּי שׁוֹמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ"[2].

וְצָרִיךְ לְהָבִין עִנְיַן תַּחֲנוּנִים הָאֵלּוּ – מָה הֵם?

וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין לְשׁוֹן "בְּחֻקֹּתַי", אֲשֶׁר פֵּירְשׁוּ חֲז"ל (בְּקִדּוּשִׁין דַּף ל"ט) עַל פָּסוּק (וַיִּקְרָא יט, יט): "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ" – "חוּקּוֹת שֶׁחָקַקְתִּי לָכֶם וְכוּ'".

וְגַם לְהָבִין לְשׁוֹן "תֵּלֵכוּ" הַנֶּאֱמַר כָּאן.

הִנֵּה יָדוּעַ, כִּי בַּתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב יֵשׁ ב' מִינֵי כְתִיבָה:

כִּי בַלּוּחוֹת נֶאֱמַר (שְׁמוֹת לב, טז): "וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים [..] חָרוּת עַל הַלּוּחוֹת", שֶׁהַכְּתָב הוּא מֵעַצְמָן שֶׁל הַלּוּחוֹת, אֲשֶׁר נֶחְקַק מֵהֶם וּבָהֶם, וְלֹא הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת עִנְיָן וּמַהוּת בִּפְנֵי עַצְמָן.

אֲבָל שְׁאָר תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב – דְּיוֹ כְתוּבָה עַל הַקְּלָף, אֲשֶׁר הָאוֹתִיּוֹת הֵם מַהוּת בִּפְנֵי עַצְמָן וְלֹא מֵעַצְמִיּוּת הַקְּלָף הֵם, וְנִקְרָא "תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב" כִּי הַתּוֹרָה מְלוּבֶּשֶׁת בִּכְתָב. וְדַי לַמֵּבִין.

וְהִנֵּה, "תְּלַת קְשָׁרִין אִינּוּן: קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא וְאוֹרַיְיתָא וְיִשְׂרָאֵל; וְיִשְׂרָאֵל מִתְקַשְּׁרָאן וְכוּ'[3]". עַל כֵּן, בְּכָל נִיצוּץ וְנֶפֶשׁ אֱלֹקִית מִיִּשְׂרָאֵל יֶשְׁנָן גַּם כֵּן ב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ – אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקִים, וְאוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבִים.

דְּהִנֵּה כְּתִיב (זְכַרְיָה ג, ז): "וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה". וְהִנֵּה "הָעוֹמְדִים" הֵן הַמַּלְאָכִים, וּ"מַהְלְכִים" הֵם נְשָׁמוֹת כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל.

וּלְהָבִין זֶה, לָמָּה נִקְרְאוּ הַמַּלְאָכִים "עוֹמְדִים"?

הִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים לג, ו): "בִּדְבַר ה' וְכוּ' וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם"[4]. דְּהַיְינוּ, שֶׁהַמַּלְאָכִים, מְקוֹם מְקוֹר חוֹצְבָן וּבְרִיאָתָן הוּא מִדִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא כְּבְיָכוֹל. הֲגַם שֶׁ"אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף", וְ"לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדוּשָׁתוֹ"[5]. אַף עַל פִּי כֵן "דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם"[6] לְהַקְרָאוֹת הִתְגַּלּוּת אוֹרוֹ לִבְחִינַת נִבְרָאִים בְּשֵׁם 'דִּבּוּר'.

וְהִנֵּה אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר הֵם, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, גּוּפִים מְחוּלָּקִים וְעוֹמְדִים כָּל אֶחָד לְבַדּוֹ, אֲשֶׁר מִדִּבּוּר זֶה לֹא יִתְהַוֶּה דִּבּוּר אַחֵר לְעוֹלָם.

וְעַל כֵּן, הַמַּלְאָכִים אֲשֶׁר עֲבוֹדָתָם בִּבְחִינַת אַהֲבָה, כְּמוֹ מַחֲנֶה מִיכָאֵל, אוֹ אֲשֶׁר עֲבוֹדָתָם בִּבְחִינַת יִרְאָה, כְּמוֹ מַחֲנֶה גַּבְרִיאֵל, הֵם "עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם" בְּמַדְרֵגָה אַחַת. וְהָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה אֲשֶׁר נִיתְּנָה בָּהֶם מִשִּׁשֶּׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, לֹא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם לִהְיוֹת הוֹלֵךְ וְגָדֵל מִיּוֹם לְיוֹם. וּכְמַאֲמַר הַכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ ו, ב): "שְׂרָפִים עוֹמְדִים" – בְּמַדְרֵגָה אַחַת.

אֲבָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, עֲלֵיהֶם אָמְרוּ[7]: "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה", אֲשֶׁר מְקוֹר חוֹצְבָן מֵאוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה הַנִּקְרֵאת "מַחְשָׁבָה עֲלִיָּאָה", אֲשֶׁר הֵם בְּמַעְיַן הַנּוֹבֵעַ תָּמִיד, כְּמַאֲמַר רַז"ל[8]: "מִבֵּין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר", וּמִיַּד בִּנְפוֹל דָּבָר אֶחָד בְּמַחְשָׁבָה הַקְּשׁוּרָה בִּמְקוֹר הַשֵּׂכֶל, אֲזַי יִתְהַלֵּךְ בָּרְחָבָה[9], לִהְיוֹת מִתְרַחֵב וּמִתְפַּשֵּׁט יוֹתֵר וְיוֹתֵר.

אֲשֶׁר עַל זֶה נֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ב, י): "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן" – "וְנָהָר" זֶה הוּא הַנִּמְשָׁךְ וְ"יוֹצֵא"

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת בְּהַר־בְּחֻקֹּתַי, כ"ד אִיָּיר תקס"ד).

2. ("שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְחַנֵּן לִפְנֵיהֶם שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַתּוֹרָה. "לוּ עַמִּי" הַיְינוּ תְּחִינָּה, כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית ל, לד): "הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ"". רַשִּׁ"י קִדּוּשִׁין שָׁם).

3. ("בְּאוֹרַיְיתָא, וְאוֹרַיְיתָא בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא". זֹהַר חֵלֶק ג', עג, א).

4. ("הֵם הַמַּלְאָכִים וְהַגַּלְגַּלִּים". מְצוּדַת דָּוִד).

5. (פִּיּוּט "יְגֻדַּל").

6. (עַל פִּי בְּרָכוֹת לא, ב. וְשָׁם נִסְמָן).

7. (רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה א, ד).

8. (חֲגִיגָה יד, א. סַנְהֶדְרִין צוּ, ב).

9. (עַל פִּי תְּהִלִּים קיט, מה: "וְאֶתְהַלְּכָה בָּרְחָבָה").

תָּמִיד "מֵעֵדֶן" הוּא מְקוֹר הַחָכְמָה, וְהוֹלֵךְ וּמִתְרַחֵב עַד שֶׁבָּא "לְהַשְׁקוֹת" גַּ"ן סְדָרִים דְּאוֹרַיְיתָא הַנִּקְרָא תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב כַּנַּ"ל.

וְעַל כֵּן נֶאֱמַר (יְהוֹשֻׁעַ כד, ב): "בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם כו'" – לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "נָהָר".

וּמַחְשָׁבָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ גַּם כֵּן ב' בְּחִינוֹת, כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ נה, ח): "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם" – לְשׁוֹן רַבִּים:

כִּי מַחְשָׁבָה־תַּתְּאָה הִיא הַמְחַיָּה אֶת הַדִּבּוּר, כִּי בִּלְתִּי מַחְשָׁבָה אִי אֶפְשָׁר לְדַבֵּר, כְּמַאֲמַר רַז"ל (בְּרָכוֹת יג, א): "הַשְׁמַע לְאָזְנֶךָ מַה שֶׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ";

וְעַל בְּחִינָה זוֹ אָמְרוּ רַז"ל (אָבוֹת ה, א): "בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם, וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת"? וְהַ"מַּאֲמָר אֶחָד" הוּא בְּחִינַת מַחְשָׁבָה זוֹ הַמְלוּבֶּשֶׁת וּמְחַיָּה אֶת כָּל כְּלָלוּת הַדִּבּוּר. וּכְמַאֲמַר הַכָּתוּב (תְּהִלִּים לג, טו): "הַיּוֹצֵר יַחַד לִבָּם, הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם", אֲשֶׁר "כּוּלָּם נִסְקָרִים בִּסְקִירָה אַחַת"[10].

אֲבָל בְּחִינָה הַשֵּׁנִית הִיא בְּחִינַת מַחְשָׁבָה־עִלָּאָה הַדְּבוּקָה בְּעֶצֶם הַשֵּׂכֶל, אֲשֶׁר אוֹתִיּוֹת הָהֵם הֵם הַנִּקְרָאִים 'חֲקוּקִים' וְאֵינָם מַהוּת בִּפְנֵי עַצְמָם כַּנַּ"ל.

וְעַל כֵּן הַנִּשְׁמוֹת נִקְרָאוּ "מַהֲלְכִים", כִּי יָכוֹל לְהִתְהַלֵּךְ בְּהַרְחָבָה, לְהַרְחִיב אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ לַה' יִתְבָּרֵךְ מִיּוֹם לְיוֹם יוֹתֵר וְיוֹתֵר, עַד בּוֹאוֹ לִמְקוֹר חוֹצְבָהּ – תְּחִלַּת הַמַּחְשָׁבָה הַנִּקְרָא "עֵבֶר הַנָּהָר", אֲשֶׁר גַּם שָׁם לֹא יִשְׁקוֹט וְלֹא יָנוּחַ, כִּי "הוֹלֵךְ וָאוֹר" (מִשְׁלֵי ד, יח), כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב: "וְנָהָר יוֹצֵא"[11]. :

ב וְהִנֵּה, מְקוֹם הַהִילּוּךְ וְעֵת הַהִילּוּךְ לְכָל אָדָם, לִהְיוֹת מַרְחִיב וּמַגְדִּיל אַהֲבָתוֹ לַה' – הוּא בְּעֵת הַתְּפִלָּה; וְקוֹדֶם הַתְּפִלָּה – פְּסוּקֵי־דְזִמְרָה וּבְרָכוֹת, אֲשֶׁר תִּיקְנוּ לָנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת־הַגְּדוֹלָה[12] עַל יְדֵי אָבוֹת הָעוֹלָם, כְּמַאֲמַר רַז"ל (בְּרָכוֹת כו, ב): "תְּפִלּוֹת אָבוֹת תִּקְּנוּם: אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב", וְהֵם מִדַּת גְּדוּלָּה, גְּבוּרָה וְרַחֲמִים:

כַּאֲשֶׁר כָּלְלוּ לָנוּ חֲזַ"ל פְּסוּקִים הַמְבָאֲרִים גְּדוּלַּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ – "וְלִגְדוּלָּתוֹ אֵין חֵקֶר" (תְּהִלִּים קמה, ג), אֲשֶׁר "אֵין לוֹ תְּחִלָּה, וְאֵין לוֹ תִּכְלָה", אֲשֶׁר עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ יַגְדִּיל אַהֲבָתוֹ לַה' יִתְבָּרֵךְ.

וְכֵן פְּסוּקִים הַמְבָאֲרִים גְּבוּרָתוֹ וְיִרְאָתוֹ יִתְבָּרֵךְ – הִיא מִדַּת יִצְחָק.

וְכֵן יֵשׁ פְּסוּקִים הַמְבָאֲרִים רַחֲמָנוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר הִיא נִקְרֵאת "נַחֲלַת יַעֲקֹב" (יְשַׁעְיָהוּ נח, יד), "נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים"[13] – בְּלִי גְבוּל. כִּי הָרַחֲמָנוּת שׁוֹרֶה וְשַׁיָּיךְ עַל כָּל הָעוֹלָמוֹת – "מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה" (שְׁמוֹת כו, כח), עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת.

כִּי כּוּלָּם אֵינָם עַצְמִיּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כִּי אִם בְּחִינַת הֶאָרָה. כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (תְּהִלִּים קמח, יג): "הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם", "אֶרֶץ" הוּא בְּחִינַת מְמַלֵּא, "וְשָׁמָיִם" הוּא בְּחִינַת סוֹבֵב – אֵינָם אֶלָּא הֶאָרָה־דְּהֶאָרָה, וְהוּא בְּחִינַת "שֵׁם", כְּמַאֲמָר[14]: "יִשְׂתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ", עַל כֵּן שַׁיָּיךְ עֲלֵיהֶם רַחֲמָנוּת – אֲשֶׁר רְחוּקִים הֵם מֵעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְהִנֵּה, בְּהִתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּהִתְבּוֹנְנוּת רַחֲמָנוּת זוֹ, יַגְדִּיל מִדּוֹתָיו הַטּוֹבוֹת לַה', וְיִשָּׂא אוֹתָם לַה', כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (תְּהִלִּים כה, א): "אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא". כִּי הָאָבוֹת הֵם הַנִּקְרָאִים "רוֹעִים", מֵה"שִּׁבְעָה רוֹעִים" הַמְפַרְנְסִין וְנוֹתְנִים כֹּחַ וְחַיּוּת לְהַצֹּאן קְדֹשִׁים לִהְיוֹת יְכוֹלִים לַהֲלוֹךְ וּלְהִתְגַּדֵּל מִיּוֹם לְיוֹם. וְעִיקָּר צַעַר גִּידּוּל בָּנִים הָיָה לוֹ לְיַעֲקֹב[15], מִדַּת רַחֲמָנוּת, הוּא הַמְגַדֵּל אֶת הַמִּדּוֹת לַה' יִתְבָּרֵךְ.

וְעַל כֵּן נֶאֱמַר (יְשַׁעְיָה מ', י"א): "כְּרוֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה, בִּזְרוֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים, וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל". וְהִנֵּה "בְּחֵיקוֹ יִשָּׂא" כְּתִיב, – יִשָּׂאוּם לַה', כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב: "אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא".

וְעַל כֵּן אָמְרוּ חֲזַ"ל: "אַם – לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים" פֵּירוּשׁ: הַלְוַאי שֶׁיִּהְיֶה הֲלִיכַת הָאָדָם – בַּתְּפִלָּה הַנִּיתְקָנָה לָנוּ מֵאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, וְאֵין צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ הֲלִיכוֹת אֲחֵרוֹת, כִּי הִיא טוֹבָה שֶׁבְּכוּלָּן, וְהַלְוַאי שֶׁיּוּסְפַּק לָהֶם.

וְהַיְינוּ "בְּחֶקְקוֹתַי תֵּלֵכוּ": הֵם בְּחִינַת אָבוֹת אֲשֶׁר "בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ", בְּחִינַת מַחְשָׁבָה־עִלָּאָה, אוֹתִיּוֹת

10. (רֹאשׁ הַשָּׁנָה יח, א).

11. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "וְנָתַתִּי לְךָ מַהֲלְכִים", בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב (תּוֹרָה אוֹר ל, א וְאֵילָךְ). וּבְפָרָשַׁת שְׁלַח עַל פָּסוּק "וְעִתָּה יִגְדַּל" (לִקּוּטֵי שִׁלֹּחַ לח, ד). וְעַיֵּין עַל פָּסוּק "וּנְתַתִּי בְּחֻגֵּי הַסֶּלַע", בְּפֵירוּשׁ "קוּמִי לֵךְ כוּ' וּלְכִי לְךָ" (רְאֵה לִקּוּטֵי שִׁיר הַשִּׁירִים יט, ד). וְעַל פָּסוּק "אֵלֶּה מַסְעֵי", בְּפֵירוּשׁ "וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם" (לִקּוּטֵי מַסְעֵי צא, ג וְאֵילָךְ)).

12. (מְגִילָּה יז, ב. וּרְאֵה רַמַּב"ם הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פֶּרֶק א הֲלָכָה ז. שֻׁלְחָן עָרוּךְ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן סִימָן פט סָעִיף א. וְשָׁם נִסְתַּמֵּן).

13. (שַׁבָּת קיח, סוֹף מְסוּד א').

14. (נוֹסַח בִּרְכַּת יִשְׁתַּבַּח).

15. (שַׁבָּת פט, ב: לְעָתִיד לָבֹא יֹאמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא . . לְיַעֲקֹב, דַּהֲוָה לֵיהּ צַעַר גִּידּוּל בָּנִים, אָפְשַׁר דְּבָעֵי רַחֲמֵי עֲלֵיהוּ).

חֲקוּקִים, וְהָיוּ לְאַחֲדִים מַמָּשׁ בִּמְקוֹרָן וּמְקוֹמָן הַחֲקוּקִים שָׁם. וְעַל כֵּן, בָּהֶם יָכוֹל הָאָדָם לָבֹא לִבְחִינַת הִילּוּף כו', כִּי שָׁם הוּא מְקוֹם הַהִילּוּף לְמַעְלָה מַעְלָה.

אֲבָל מֵחֲמַת גַּשְׁמִיּוּת הַגּוּף לֹא תַעֲמוֹד וְלֹא תָקוּם הַחֲקִיקָה וְהַהִילּוּף הַזֶּה בִּלְתִּי שְׁמִירַת כְּלִי, אֲשֶׁר עַל יְדֵי כְּלִי זוֹ "תִּכּוֹן לָעַד"[16], עַל כֵּן נֶאֱמַר אַחַר זֶה (וַיִּקְרָא כו, ג): "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ".

דְּהִנֵּה, הַמִּצְוֹת הֵן רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשַׁסַּ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה הַשַּׁסַּ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה הֵן לְהַפְרִיד אֶת הָרַע, אֲבָל רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה הֵן הַנִּקְרָאִים "אֵבָרִין דְּמַלְכָּא".

כְּמוֹ לְמָשָׁל אֵבֶר הוּא כְּלִי אֲשֶׁר בּוֹ נִמְשָׁךְ חַיּוּת מִמְּקוֹר הַחַיּוּת אֲשֶׁר שׁוֹרֶה בְּמוֹחַ, כֵּן הוּא כָּאן – כִּי הַמִּצְוָה הִיא כְּלִי לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ הַנִּמְשָׁךְ מִ"סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין" – לְמַטָּה, לְהַשָּׂגַת הָאָדָם הַשָּׁפֵל.

וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְּלוּבָּשׁ בָּהּ הוּא הַנִּקְרָא (אֶסְתֵּר א, ז): "יֵין מַלְכוּת רָב כְּיַד הַמֶּלֶךְ", אֵין־סוֹף לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהוּא כַּוָּונַת הַמִּצְוָה, שֶׁהוּא לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ לְמַטָּה עַל יְדֵי כְּלֵי הַמִּצְוָה וְהַתּוֹרָה הַלֵּזוּ, וְהוּא לְשׁוֹן 'צִוּוּתָא' – לְשׁוֹן חִיבּוּר.

אַךְ הֵם נֶחְלָקִים לִכְלָלִים וּפְרָטִים רַבִּים, הֵן בַּתּוֹרָה וְהֵן בְּמִצְוֹת. כִּי הַמְשָׁכַת הַמִּקְרָא אֵינוֹ דּוֹמֶה לְהַמְשָׁכַת לִימוּד מִשְׁנָה אוֹ גְּמָרָא, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת; וְכֵן בַּמִּצְוֹת. וְעַל כֵּן נֶאֱמַר (אֶסְתֵּר א, ז): "וְכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים" – בְּהַמְשָׁכוֹתֵיהֶם.

וּכְלָל הַכֹּל הוּא אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ הַנִּקְרָא "יַיִן", אֲשֶׁר בְּהַכָּנֵס הַיַּיִן יָצָא הַסּוֹד[17]:

וְ"הַיַּיִן" הוּא הִתְלַהֲבוּת אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ הַנִּשְׁמָר בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, "יָצָא" מֵעַצְמוֹ "סוֹד" – הוּא אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת, אֲשֶׁר תָּבוֹא לִבְחִינַת גִּילוּי, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "מְהַלֵּךְ" הַנַּ"ל, לָשׁוּב לִמְקוֹרוֹ, הַגָּבוֹהַּ מִבְּחִינַת סוֹבֵב וּמְמַלֵּא.

וְתַכְלִית יְרִידַת אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא בִּכְדֵי לְהָשִׁיב נֶפֶשׁ וְנִצּוֹץ כָּל אָדָם לְמַעְלָה, בִּבְחִינַת 'רָצוֹא וָשׁוֹב'. וְהַיְינוּ "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם" (פָּרָשָׁתֵנוּ כו, יב): שֶׁאֲנִי בְּעַצְמִי אֶהְיֶה הַמְהַלֵּךְ "בְּתוֹכְכֶם", בִּבְחִינַת רָצוֹא־וָשׁוֹב, וְעַל יְדֵי זֶה (שָׁם): "וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים".

וְהִנֵּה, זֶהוּ מַאֲמַר הַכָּתוּב "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ": דְּהַיְינוּ, עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת "תִּשְׁמְרוּ" אֶת הַ"יַּיִן הַטּוֹב"[18], הַנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה לְלֵב הָאָדָם, לִהְיוֹת "יוֹצֵא סוֹד" – אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת מְהַלֵּךְ מִיּוֹם לְיוֹם, לְמַעְלָה מַעְלָה.

וּבְלַעֲדֵי זֶה נִקְרָא "עוֹמֵד", וְטוֹב וְיָשָׁר הוּא בְּעֵינָיו, וְלֹא יָבֹא לִבְחִינַת בְּכִיָּה, כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (תְּהִלִּים קכו, ו): "הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה".

כִּי בִּבְחִינַת הֲלִיכָה יָבֹא לִבְחִינַת רַחֲמִים רַבִּים, לִבְכּוֹת בְּחַדְרֵי לִבּוֹ עַל רִיחוּקוֹ מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאַחַר כַּךְ יָבֹא לִבְחִינַת "בֹּא יָבוֹא בְרִנָּה" (שָׁם), כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (דְּבָרִים כח, מז): "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל".

וְעַל יְדֵי זֶה "נוֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע" (תְּהִלִּים שָׁם), כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב: "וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא", וְיָבֹא לִבְחִינַת "עֵבֶר הַנָּהָר" – מַחְשָׁבָה־עֵילָּאָה, הַמְיוּחָד בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַנִּקְרָא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל, כֵּן סוֹף דָּבָר הַנִּשְׁמוֹת יוּכְלְלוּ וְיִתְאַחֲדוּ שָׁם, כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (וַיִּקְרָא יט, ב): "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" – סוֹפְכֶם לִהְיוֹת קְדוֹשִׁים בְּוַדַּאי.

וְאַל יָקֵל אָדָם לְעַצְמוֹ אִם זַךְ וְאִם יָשָׁר פָּעֳלוֹ[19], לִהְיוֹת מַסְפִּיק אֶת עַצְמוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ תַּמָּה בִּבְחִינַת עֲמִידָה בְּמַדְרֵגָה אַחַת חַס וְשָׁלוֹם, כִּי לֹא תָקוּם וְלֹא תִהְיֶה כָּזֹאת[20]! כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (שָׁם): "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי", וְאַתֶּם עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "מִמְּקוֹם קָדוֹשׁ יְהַלֵּכוּ"[21], וְחוּצְבוּ, עַל כֵּן מוּכְרָח כָּל אֶחָד לָבוֹא לִבְחִינַת "קָדוֹשׁ", אֲשֶׁר שָׁם הוּא בִּבְחִינַת "הוֹלֵךְ וָאוֹר" (מִשְׁלֵי ד, יח) – בְּלִי גְבוּל, לְמַעְלָה מַעְלָה.

וְכָל זֶה עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם הַכֵּלִים שׁוֹמְרֵי הַ"יַּיִן הַטּוֹב", כַּנַּ"ל, בִּכְדֵי לְהוֹצִיא הַסּוֹד.

וְאַחַר כָּל זֶה נֶאֱמַר (וַיִּקְרָא כו, ג): "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם", דְּהַיְינוּ "וַעֲשִׂיתֶם אַתֶּם"[22].

"וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ" (וַיִּקְרָא כו, ד) – מִמַּטָּה־לְמַעְלָה. "וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ" (שָׁם) מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה.

"וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי [..] בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית" (וַיִּקְרָא כה, כא), הַיְינוּ כַּוָּונַת כָּל בְּרָכָה: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ"[23]. :

16. (מִשְׁלֵי יב, יט).

17. (עֲרוּבִין סה, א: נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד).

18. ("וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב" שִׁיר הַשִּׁירִים ז, י).

19. (עַל פִּי מִשְׁלֵי כ, יא: "אִם זַךְ וְאִם יָשָׁר פָּעֳלוֹ").

20. (עַל פִּי יְשַׁעְיָהוּ ז, ז: "לֹא תָקוּם וְלֹא תִהְיֶה").

21. (עַל פִּי קֹהֶלֶת ח, י).

22. (עַיֵּין בַּזֹּהַר בְּחָקוֹתַי, דַּף קי"ג, סוֹף עַמּוּד א'. וּב"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" שָׁם. וּבְהָרַמַ"ז שָׁם, בְּעַמּוּד ב'. וּבַזֹּהַר נָשֹׂא, קכ"ב, א').

23. (וְעַיֵּין בַּזֹּהַר תְּרוּמָה קס"ב, ב'. וּב"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" שָׁם, מַעְנְיָן "אִם בְּחֻקֹּתַי". וּבְרִבּוֹת, שְׁמוֹת, פ', ב'. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה").

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

(כה) **אך** הנה כאשר יכעוס ויקצוף האב על בנו האהוב

או או"נ כנפשו הגם שהי' התקשרות נפשו באה"ר עצמית וטבעית אליהם אבל מפני כעסו שהכעיסו אותו עד שנגע בנקודת רצונו ובפנימי' נפשו ביותר אזי יוסר מעליהם העין טובה הנ"ל ויתחיל להסתכל עליהם בעין רעה שהוא היפך העין טובה ממש והענין הוא שע"י הסתכלותו בעין רעה שבאה מפני השנאה ששנאם ע"י הכעס העצום יראה עין שכלו עליהם הכל לרע ולא לטוב כלל דהיינו שגורם שישכיל שכלו בכל מעשיהם ומדותיהן שהן רעים וחטאים ביותר הרבה מכמו שהוא עד שמעט חלק הרע שנמצא בהם באמת יגדל מאד בעיניו והי' לחטא ועון גדול מנשוא וכל ריבוי הטוב שבהם באמת יקטן מאד בעיניו עד שכלא ממש חשיב וכאילו אינו רואה טוב כלל וכלל כמו שבעין טובה אינו רואה את החוב כלל כנ"ל (כמו (במדבר כג, כא) לא הביט און ביעקב (כלל) או כמ"ש (איוב יא, יא) וירא און ולא יתבונן כלל שאעפ"י שרואה את העון אינו מתבונן בו כלל) וכך הוא להיפוך ממש בעין רעה שיתבונן דוקא בחלק הרע להגדילו ביותר הרבה מכמו שהוא עד ק' פעמים ויותר ולא יתבונן בבחי' הטוב כלל אדרבה מקטינו לגמרי עד שכלא נחשב ממש ובודאי כל זה ימצא בשכל וטעם דוקא מפני שעין רעה זו יגרום כל הטיית השכל וסברא לדון הכל לחוב דוקא כמו שבעין טובה יגרום הטיית כל השכליים וסברות לזכות כנ"ל לפי שהן ב' קוין הפכיים בתכלית מן הקצה לקצה ממש וד"ל. (ונמצא מובן שב' קוין דעין טובה ועין רעה הן ב' הפכי' רחוקים ועמוקים בנפש יותר עד שגם הרצון וחכ' וגם נקודת הרצון העצמי כאב לבנו יהופך מהיפוך להיפוך ממש כנ"ל וא"כ בהכרח שיש בבעל הרצון ב' נטיות להטות לנקודת עצם הרצון לטוב שהוא ע"י עין טובה או להיפוך להטות לנקודת עצם הרצון לרעה שהוא ע"י עין רעה כו' והרי יכול להתהפך מעין טובה לעין רעה או להיפוך גם באהבה העצמי' דאב לבנו א"כ ודאי יש בעצמות הנפש כח עליון משניהם (וכמשי"ת בסמוך) עד שמחמת זה יוכל להחליף מעין טובה לעין רעה כמו האב כשכועס על בנו או להיפוך כשירצה וימחול האב לבנו יחזור לראות עליו בעין טובה ועכ"ז כח הימין דעין טוב גובר על כח השמאל דעין רעה עד שיוכלל בו ממש מטעם שית' בסמוך דתרין עיינין אתהדרו לחד כו' וזהו שמבקשי' יהי רצון מלפניך כו' וד"ל):

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור לד"ה ואולם

ד. **אך** הנה כדי להמשיך ההמשכה זו מבחי' א"ס ב"ה,

דהיינו שיומשך להיות בכה"מ הנ"ל, הוא ע"י אתעדל"ת (ובזה יובן ג"כ עוד טוב טעם שהמשיל בס"י ענין יחוד הע"ס במאצילן שהוא כשלהבת הקשורה בגחלת לומר שההמשכה מא"ס ב"ה בהע"ס תלוי באתעדל"ת כמו עד"מ יציאת והמשכת השלהבת מהגחלת הוא ע"י שמנפחים עליה וכמ"ש במ"א כך ענין המשכה מבחי' ע"ס הגנוזות במאצילן שהוא עד"מ השלהבת הגנוזה בתוך הגחלת שיומשך במל' דאצילות שהוא בחי' גלוי השלהבת מהגחלת תלוי באתעדל"ת) וכמש"ל בפנים אות ד' שהוא ע"י מס"נ באחד והעלא' אותיות שנפלו בשבה"כ כענין ואספת דגנך כו' ונת' שם אות ה' שההעלא' זו הוא בחי' יעקב שהוא התעוררו' רחמים וכמ"ש תתן אמת ליעקב נחלה בלי מצרים כו'. ולהבין למה דוקא ע"י בחי' יעקב, הוא בהקדים שההמשכה מאור א"ס ב"ה באצילות צ"ל ע"י בחי' ממוצע כי אצי' אין ערוך כלל לגבי א"ס ב"ה, והממוצע הוא בחי' כתר שהוא נק'

ממוצע בין המאציל לנאצלים שיש בו מבחי' תחתונה שבמאציל ושרש וראש לנאצלים, ולכן ההמשכה להיות בכה"מ דהיינו מבחי' מל' דא"ס באצילות צ"ל ע"י אמצעות הכתר דוקא וממנו נמשך בח"ע ואח"כ במל' דאצילות, וע"כ זו ההמשכה הוא ע"י יעקב דוקא שהוא בחי' ת"ת קו האמצעי שעולה עד הכתר, ולכן נק' נחלה בלי מצרים משא"כ חו"ג שיש להם מצרים, כי חו"ג שרשן מב' קוין ימין ושמאל שהם חו"ב א"כ הרי החסד יש לו מיצר לצד מעלה דהיינו בחי' חכמה כו' אבל הת"ת עולה עד הכתר הוא בחי' בלי מיצר וגבול כי הרי פנימי' הכתר הוא בחי' מל' דא"ס שהוא בחי' בלי גבול ממש ולכן הוא בחי' י"ג מדה"ר להיות נושא עון כו' (משא"כ אפילו חכמה דאצי' שהיא ראשי' האצי' עכ"ז יש בחי' מיצר לבחי' החסד הנמשך ממנה כמאמר שאלו לחכמה נפש החוטאת במה תתכפר אמרה תמות, אבל בחי' י"ג מדה"ר דכתר הוא בחי' נושא עון) וכמו שמצינו שמרע"ה כשהי' צריך להמשיך מחילה לישראל הזכיר י"ג מדה"ר בחטא העגל וכן במרגלים והיינו שנק' רחמים רבים שהם בחי' רחמי' בלי גבול ממש (ובחי' מדה"ר דיעקב ת"ת דאצילות נק' רחמים סתם ומ"מ כיון ששרשו בכתר לכן ה"ז נחלה בלי מצרים ע"ש שרשו שהוא בחי' בלי גבול ולכך גם למטה הוא מייחד חו"ג כמ"ש בענין והנורא והיינו נמי פי' בלי מצרים כי חו"ג יש לכל א' מיצר כי א"א להיות המשכת החסד רק בשיעור מחמת מדת הגבורה שכנגדו וכן להפך מדת הגבורה היא בשיעור מחמת מדת החסד שכנגדו אבל בחי' רחמנות אין לה מנגד דאע"פ שחייב ע"פ הדין מ"מ שייך רחמנות), ולכך כדי שיהי' בכה"מ שהוא מבחי' מל' דא"ס ע"י אמצעות הכתר עליון הוא ע"י בחי' יעקב דוקא בחי' רחמים שעולה עד הכתר שהוא בחי' התעוררות רחמים רבים כמאמר ברחמיך הרבים כו' שאפילו על עולמות עליונים שייך רחמנות דכלא חשיבי' קמי' ית', ועי"ז תתן אמת ליעקב שנמשך מבחי' אלף פלא עליון עד בחי' המל' תי"ו סופא דכל דרגין (ובמ"א ע"פ אלה מסעי מבואר פי' תתן אמת שהוא בחי' תיקון ואמת שבי"ג מדה"ר שלמעלה משאר התיקונים כי הוא בחי' הארת פנים דא"א תרין תפוחין יאר ה' פניו וכו' ונמשך אמת זה ליעקב ז"א דאצי' וממנו למל' כו' יעו"ש). אך מהיכן יהי' התעוררות המשכת רח"ר הנ"ל הנה הוא דוקא ע"י העלאת מ"ן מלמטה שנקרא בחי' מים תחתונים בוכים אנן בעינן למהוי קדם מלכא דהיינו שרוצים לעלות ולהכלל ג"כ באור א"ס ב"ה והיינו בחי' העלאה של האותיות דנפלו בשבה"כ למטה מאד ועי"ז מתעורר למעלה בעצמות המאציל בחי' רח"ר הנ"ל כמשל בן המלך שנפל בידי האויב בשביה כאשר יוצא חפשי מבית השביה ובא אל אביו שמתעורר בהאב רחמים גדולים עד שירים קולו בבכי מרוב הרחמים וז"ש בבכי יבואו כו' וע"י התעוררות רח"ר שהוא מבחי' י"ג מדה"ר נמשך ההמשכה מאור א"ס ב"ה ע"י אמצעות הכתר להיות ברוך כבוד ה' ממקומו כדפרישית לעיל וזהו ענין תתן אמת ליעקב בחי' אמת הוא המשכת אור א"ס תתן ליעקב דוקא ע"י התעוררות רח"ר בחי' יעקב כו' והתעוררות רחמים הוא ע"י העלא' האותיות וזהו וימלא כבודי את כל הארץ פי' את הוא העלא' אותיות דשבה"כ שעי"ז נמשך להיות וימלא כבודי. וזהו רננו צדיקים בה', צדיקים היינו צדיק עליון בחי' יוסף יסוד ז"א וצדיק תחתון בנימין יסוד דנוק' ופי' כי בנימין הוא בחי' העלאה ממטה למעלה ולכן נק' בנימין בן אוני שהוא העלא' משבה"כ וגם ל' ימין מקרבת שההעלא' הוא הקירוב, ויוסף צד"ע הוא ההמשכה מלמעלה למטה מאור א"ס ב"ה (והוא ענין בכה"מ שנמשך ההמשכה מאור א"ס בבחי' כבוד שבחי' כבוד הוא מל' כנ"ל וההמשכה מאור א"ס הוא ע"י יסוד ז"א, כי היסוד נק' יחיד שמגיע בכתר, ע' בסידור סוף פי' ברוך שאמר גבי יחיד חי העולמים מלך כו', וזהו ואולם חי אני וימלא כבוד כו' כי היסוד נק' חי וכדפי' בספר שערי אורה תחלת שער ב' על פסוק זה דואולם חי אני שהמשיך חיים מאל חי למדת אני שהיא המל', ואם אמנם לעיל בפנים נת' דואולם חי אני קאי על מהו"ע ית' המ"י שהכוונה א' דכשמדבר בבחי' מל' דאצי' הנה המקור המשפיע לה הוא בחי' יסוד ז"א וכשאנו מדברים בשרש בחי' המל' כמו בבחי' מל' דא"ק הנה המקור המשפיע הוא יסוד דא"ק כו', ולמעלה מעלה בא"ס ב"ה דלא שייך כינוי ספי' פרטיים הנה ענין ההמשכה הוא ממהו"ע ית' הנק' יחיד לבחי' אנא אמלוך כו' וזהו ואולם חי אני ואח"כ יומשך ממל' דא"ס למטה להיות וימלא כבוד כו'), וז"ש ל' רננו, כי רננא ברמשא ושמחה בצפרא, ופי' רננא הוא העלא' ממטה למעלה ולכן הוא ברמשא מדת לילה בחי' מל' למען יזמרך כבוד כו' ושמחה היא המשכה מלמעלה למטה, ולפי שמתחלה צ"ל העלא' כנ"ל בפי' את כל הארץ כו' לכן אמר רננו (אך עדיין אינו מדוקדק דהא כאן יש המשכה ג"כ, אך י"ל דרננו כולל ההעלאה וההמשכה, כי העלאה מצד עצמה היא במרירות והתעוררות רחמים מי בוכים הנה הוא בכי' וצעקה לבד ולא שייך אפי' רינה, וההמשכה מצד עצמה היא בחי' שמחה וחדוה וגילוי אור, ולא שייך בכיה ומרירות, אבל מצד היחוד והקירוב של המקבל ומשפיע כבן המלך שיצא משביה ובא אל אביו שנתעורר עליו רחמנות הנה יש כאן תערובות חדוה שהיא שמחה עם בכיה ורחמנות יחד וזהו ל' רננו וז"ש רננו צדיקים מצד יחוד צ"ע וצ"ת ע"כ אמר רננו כו'. כך מ"כ וצ"ע בתורה ע"פ רני ושמחי בת ציון):

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

גם את העולם נתן בלבם

גם את העולם נתן בלבם פי' שהאדם הוא עולם קטן, ד' יסודות, ומהו מבלי כו' ראש וסוף. בכתהאריז"ל שיש בכל עולם ועולם ד' יסודות רוחניים וע"י ד' יסודות שבאדם יתקן ד' יסודות שבעולם, ד' יסודות הם או"א זו"נ, חכ' רוח, בינה אש הצמאון, ז"א מים, עפר מל', ב' יחודי' גופני זו"נ גשמי' יחוד מים ועפר, יחוד או"א נשיקין רוחא ברוחא אש ורוח. ובעבודה אחר הצמאון והיו הדברים תלמוד תורה רוחא ברוחא דאורייתא מחכ', נשיקין פה לפה ועיקר נשיקין חב"ד בחב"ד, והפה המדבר מוציא הרוח לגילוי, כי אין לך יחוד כיחוד דעיון התורה שמתחילה נעשה מוקף מדבר ההלכה ואח"כ כשמבין הוא מקיף בשכלו השכל דתורה שהוא וחכמתו אחד ולית מח' תפיסא בי' כלל כ"א ע"י התורה, ובזה עיון התורה גדול גם ממצות ת"ת בדבור שע"י כל מצוה הוא רק שרצון הקב"ה מקיף את האדם העושה המצוה אבל ידיעת התורה מלבד מה שמוקף מרצה"ע הנה הוא גם מקיף, שרצה"ע דדבר הלכה נעשה מוקף משכל האדם לאחר שמבין ההלכה.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

שופטים ושוטרים תתן לך, ש"פ שופטים, תרד"ע

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' נותן לך לשבטיך כו', צדק צדק תרדף למען תחי' וירשת כו', וצ"ל מה"ע השופטים ושוטרים, ומהו בחי' השערים שבהם צ"ל שופטים ושוטרים כו'. גם מה"ע אשר ה' אלקיך נותן לך כו'. גם מהו אומרו לשבטיך דהול"ל סתם בכל שעריך מהו או' לשבטיך כו'. גם צ"ל מ"ש אח"כ צדק צדק תרדוף מהו ב"פ צדק, וכנגד ב"פ צדק או' אח"כ ב' ענינים למען תחי' וירשת כו', וצ"ל שייכות הענינים זה לזה ושייכות כ"ז למש"א קודם שופטים ושוטרים תתן לך כו'. גם משמעות הענין הוא דירושת הארץ שייך לאומרו למען תחי' וצ"ל שייכות הדברים זל"ז כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל בענין התחברות האו"כ שהן הפכים זמ"ז, דהאור הוא בחי' אין בעצם מהותו וטבעו הוא להיות בבחי' עלי' והתכללות להיות בבחי' אין ביותר כו', והכלי הוא בחי' יש בעצם מהותה וטבעה בבחי' ירידה כו', אך ההתחברות שלהם הוא ע"י שמחליפים טבעם ופעולתם והוא שהאור הוא מאין ליש והכלי מיש לאין ועי"ז מתחברים כו'. וע"כ עיקר התאחדות האור והכלי הוא בבחי' פנימיות הכלים כי בחי' הביטול וההתכללות בהכלי הוא דוקא בבחי' פנימיות הכלי כו'. ונת' שיש בזה ב' בחי' התכללות וכמו בכללות ההתכללות שבע"ס יש בזה ב' אופנים הא' מה שנותנים מקום זל"ז והוא בבחי' חלישות בלבד כו', והב' שמקבלים זמ"ז כו', כמו"כ הוא בבחי' האורות והכלים מה שהאור הוא מאין ליש שזהו בהאור מצ"ע שהמשכתו הוא בכדי להאיר את הכלי כו', ה"ז בבחי' נתינת מקום אל הכלי כו', וכמו"כ מה שהכלי יש בה הביטול מצ"ע והיא הכנת הכלי לקבל כו', ה"ז נותן מקום אל האור כו', ואח"כ הכלי פועלת בהאור להיות בבחי' הנחת עצמותו ולהיות בבחי' התיישבות בהכלי והיינו שהירידה והמשכה מתגבר על העלי' וההתכללות כו', והאור פועל בהכלי להיות בבחי' ביטול ממש היינו הביטול דיחו"ע כו'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהי' לכם - ש"פ ויצא, תרפ"ט

מד) **והנה** להבין זה י"ל תחלה ההפרש בין לוחות ראשונות ללוחות שניות דאנו מוצאים הרבה חילוקים בין לוחות ראשונות לשניות שבהם יש מעלות בראשונות על שניות, דהנה כתיב והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות, וארז"ל (עירובין דנ"ד ע"א) אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, ופרש"י חרות משמע חקוק ואינו נמחק לעולם ע"י הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית דכתיב לחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים, והיינו שהי' כולו פנים, דשכחה היא מבחי' אחוריים וחיצוני' והלוחות מפני שהיו כולו פנים ע"כ לא הי' שכחה, ואמרו (שם) אלמלא נשתברו הלחות לא הי' אומה ולשון שולטת בהם שנאמר חרות א"ת חרות אלא חירות, ופרש"י על הלוחות, בשביל הלוחות היו בנ"י בני חורין, והלוחות שניות היו מעשי ידי משה דכתיב פסל לך כו' וכתבתי כו' שהמכתב בלוחות שניות הי' מכתב אלקים מ"מ לא נאמר בהם חרות, וצ"ל שזה הי' בבחי' התלבשות והיינו שגם לוחות שניות הי' בבחי' חרות שהרי ארז"ל אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שזהו התורה שניתנה בלוח"ש, רק שזהו בהם בבחי' התלבשות דבלוחה"ר הי' בהתגלות, ולכן לא הי' בהם שכחה מפני שהאור הי' בהם בגילוי ובלוח"ש בא בהתלבשות, והרי התלבשות היא ג"כ ירידה במעלה ומדריגה, וזהו שאמר רבינו נ"ע באגה"ק ד"ה דוד זמירות קרית להו, שגם לחה"א לא הי' בהם פנים ואחור, וצריכים לומר דאם לא נשתברו הלוחות לא הי' בחי' אחורים כלל בכל התורה, אבל בלוחה"א רק בהם לבד לא הי' בחי' אחור אבל בכללות התורה כתיב והיא כתובה פנים ואחור דיכול להיות איזה יניקה גם לבלתי ראוים, ולכן הנה החירות הוא ג"כ דוקא למי שעוסק בתורה ולא לכל ישראל, וא"כ הרי חלוקים הלוחה"ר מהלוחה"ש בב' ענינים, הא' דלוה"ר הם מעשי ידי אלקים ולוה"ש מעשי ידי משה, והב' בהמכתב דעם היות שהמכתב הנה בשניהם מכתב אלקים הוא מ"מ בלוה"ר הי' בגילוי ובלוה"ש הוא בהעלם, וכן הן חלוקים במעלת ומדרי' נש"י, דבעת נתינת הלוה"ר הי' ישראל במדרי' צדיקים דכתיב ויחן ישראל כו' כלם כאיש אחד והקדימו נעשה לנשמע, וישראל שעמדו בהר סיני פסקה זוהמתן, ובלוה"ש היו בנ"י במדרי' בע"ת, ומ"מ הנה הזוהמא שחזרה ע"י חטא העגל לא פסקה ע"י התשובה שלהם בלו"ש, וכן חלוקים במעלת מדרי' משה, דהנה במ"ת ניתן למשה אלף אורות במתנה ואי' בכהאר"י ז"ל דע"י חטא העגל נתמעטה השגתו ונשארה רק חלק א' מאלף והוא סוד ויקרא א' זעירא והו"ע לך רד, רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה בשביל ישראל וכמ"ש שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו, דישראל היו במדרי' רגל דמשה ומ"מ הנה על ידם דוקא ניתוסף לו האורות שניתנו לו במתנה בשביל ישראל וזהו אשר אנכי בקרבו, דהנה מדרי' משה הוא בחי' חכמה וכמ"ש מן המים משיתיהו דמים הוא בחי' חכ' וזהו מדרי' משה שהוא בחי' חכ' (ולכן הי' ענו מכל האדם כמעלת הראש שמרגיש גם הצפורן שברגל, וענותנותו של משה הי' מכל האדם אשר הי' ואשר יהי' ע"פ האדמה עד משיח יבב"א כמ"ש במ"א) ואנכי הוא בחי' כתר והגילוי דבחי' אנכי בקרבו של משה הוא ע"י רגלי העם כמעלת הרגל דוקא שמעמיד את הראש ומוליכים למקום גבוה, שהראש בעצמו אינו יכול להגיע לשם, והיינו שזכה לאורות העליונות, ואותן האורות ניטלו ממנו בחטא העגל, ובלוחות שניות לא החזירו לו, רק בשבת נותנים לו במתנה שז"ש ישמח משה במתנת חלקו, כמ"ש בפע"ח.

קיצור. יבאר הפרש דלוחות ראשונות ולוחות שניות, א) בלוחות: הראשונות מעשה ידי אלקים ומכתב אלקים בגילוי, השניות מעשה ידי משה ומכתב אלקים בהעלם, ב) בישראל: צדיקים, בעלי תשובה, ג) במשה: ניתנו לו אלף אורות ובשניות ניטלו ממנו.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

רשימה לחג הגאולה – י"ב־י"ג תמוז

רגעים אחדים חכו פה, אומרת הכותבת, ותקח את הגליון ותלך אל מדור השני ותבוא חזרה, ותקח פיסת נייר בגודל כרטיס מכתב גלוי אשר אותיות גדולות שחורות כתובות עליו כזה:

יארליק מספר עם קו של נקודות...

רואה הנני אשר בעוד רגע גם אנכי הנני נעשה יארליק, אינני יודע עדיין איזה מספר, אבל בעוד רגע גם את זה אדע. עדיין כותבת בספרים: ספרים גדולים ועבים, כמה ספרים יש שם, כל כותבת יש לה ספרים גדולים ועבים, עבים מאד, ומה כותבת שם לא אדע, אבל כותבת בספר ומניחים חותמות על גליון השאלות אשר חתמתי עליו.

לא אכחד כי מזה שמניחים חותמות על גליון השאלות הנני נהנה, הייתי נהנה יותר אם לא הייתי בא לשם כל עיקר, אבל מכיוון שבאתי לשם, והוכרחתי לכתוב ולחתום, הלא טוב יותר כי יהי' עליו גם חותמות למען אשר לא יוחלף באחר... או בחדש... כי מי יודע תוכן רוחם של הפקידים הללו העלולים לברוא יש ודבר... מאין... אבל חותמות הללו שמירה הן.

הכתיבה בארבעת ספרים העבים נגמרה, והיד כותבת בהיארליק ובמקום הקו של הנקודה, הועמד מספר 26818, וברגע זה נהייתי יארליק, ובטח – חושב הנני – בעוד רגעים אחדים יבוא המלוה ללווני למדור השני, או ישר לראש פקיד המערכה אשר עלי – לדברי חימקע ולדברי הפקיד הגבוה – לשבת שם.

כן, הכל מוכן – אומרת הכותבת ומסתכלת בהגליון ואומרת כמדברת לעצמה – כן נכתב מעט אבל תוכנו רב – ואותות חמלה נראו בפני' ולוחשת ואומרת: אפשר נדרש לכם למסור דבר מה לבני ביתכם הגידו לי ואמצא אופן למסור להם תיכף בבואי מעבודתי.

אנכי לא עניתי על זה כל מאום, רק חכיתי לבוא המלווה כי כבר התחלתי להרגיש בעינוי הדין, כבר חפצתי לדעת החלט דבר, כבר הנני מתרגש מכל ההקדמות הבלתי דרושות לי הללו.

הכותבת קיבצה כל התעודות ואומרת לי ללכת אחרי' אל אשר תוליכני, כי כן צוותה אשר לא תמסור אותי על ידי מלווה.

~ רשימות אדמו"ר מוהריי"צ ~

אבות החסידות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מה שכתב לאחד מחתניו הרבנים שליט"א בנוגע למאמרו "אבות החסידות" שכתב בהיותו במאריענבאד כ"ג מנ"א תרצ"א.

מז.

ה', ב' מ"ח רנ"ח, ליובאוויטש,
שעה אחד עשר לילה.

אח צעיר הי' לו למורו ורבו, והוא חתן אחד הגבירים היושבים באחוזה הרחוקה כשלושים פרסא מבריסק, ושמו מורנו הרב ר' חיים ישראל יושב באהלה של תורה וסמוך עם ב"ב על שולחן חותנו.

מורנו הר' חיים ישראל השתדך את התלמיד העילוי שמואל גדלי' ומורו ורבו עם מקצת תלמידים נסעו לשמחת נשואי בת אחיו ותלמידו המובהק, וגם אותו לקח עמו, ובעשרת הימים שהי' הרווה את נפשו בהתבודדות בשדה וביער שעות רצופות.

פעם איחר לשבת בשדה עד שקיעת השמש, והוא ישב אז בראש ההר ומתחתיו ככר רחב ידיים מצע תכלת ובו נקודות טלואים דשאים ועשבים בעלי גוונים שונים, ובאמצע הככר עוברת רצועת מים קצרה אשר מימיו מפכים בסאון וקולם נשמע למרחוק, בראש ההר צומחים אילנות, והוא יושב לו על אחד הסלעים ומסתכל אל אשר סביביו.

המחזה הנהדר, תכלת השמים, שירת הבעלי־כנף בעוף השמים, זמזומי בעלי כנף טסי האוויר, תנועת ענפי האילנות אשר בהר ממעל וכריעותיהם והשתחוואותיהם של השלל צבעי צבעות עשבי השדה בככר מתחת, ועל כולם, מראה השמש בשקיעתה, ואצילות זהרה שזור בתכלת השמים, וצלם תבניתה במים העוברים מתחת, כל אלה יחדיו פעלו בו עליצות נפש מיוחדה.

זה כמה אשר הכיר את השדה ואת היער, כי בעוד היותו בוויאזין אהב ללכת להתבודד מחוץ לעיר, ולא פעם ושתיים בנשאו משאות מבית ולבית האלמנה הי׳ עומד בדרך הילוכו להסתכל ביופי האילנות הקמה העשבים והדשאים, ולשמוע זמירת הבעלי־כנף למיניהם.

גם בימות החורף כאשר השלג כיסה את כל אשר בשדה וביער, אוהב הי׳ להסתכל באילנות וענפיהם הלבושים בגדי בד משלג הזך והטהור.

אבל מחזה נהדרה כזה עוד טרם ראה, ובשעה זו עלו במחשבתו כמה עשיריות פסוקים ומאמרי רז"ל בעניין הבריאה והטבע אשר ברא והטביע הקב"ה בברואי ויצורי העולם, ומקרב לבו התפרץ קריאה חרישית הללו את ה׳ מן הארץ.

עודנו מתבונן בגדולת הבורא ית׳ והדרתו, והנה אתא לילה ואלפי אלפים וריבוי רבבות כוכבים מזהירים ומתנוצצים בשמים.

מתוך עליצת נפש מיוחדה עמד להתפלל תפילת ערבית ברגש מיוחד בירך אשר בדברו מעריב ערבים, בהטעמה הדגיש אמירתו ומסדר את הכוכבים במשמרותם ברקיע כרצונו כו׳ ובעונג מיוחד קרא, שמע ישראל ה׳ אלוקינו ה׳ אחד.

בהדגישו ובהאריכו בתיבת אחד, הנה הד קולו הנשמע באויר הזך, הי׳ לו אות מענה מכל אשר סביביו המסכימים לכוונתו ביחוד, אשר הוא ית׳ ברא השבעה רקיעים וארץ וארבע רוחות העולם וכל אשר בהם ומחי׳ אותם.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה ב׳ ו׳ אדר פ"ב

אל התלמיד אהרן שלמה שי׳

שלום

במענה על מכתבך מג׳ משפטים, נכון הי׳ הדבר שתשתדל להשיג מלמדות במקום באופן שתוכל להתלמד גם מלאכת השו"ב, והשי"ת ישמור אותך ויצילך ויצליח לך, רק שמור ללמוד בכ"י פרק תניא ושיעור קטן בגמרא, ובש"ק להוסיף לימוד בלקו"ת תו"א או כתבי׳, דרושי׳ לא ארוכים. והשי"ת יהי׳ בעזרך ויתן לך פרנסה טובה בריוח.

והי׳ ברכה כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

נְקֻדָּה מִשִּׂיחַת קֹדֶשׁ

בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת

אַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה מְצַוָּה עַל הַשְּׁמִטָּה - הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, וְעַל הַיּוֹבֵל - שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים, הִיא מַבְטִיחָה בְּרָכָה לִמְקַיְּמֵי הַמִּצְוֹוֹת: "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ".

וְכָאן מוֹפִיעָה שְׁאֵלָה: "וְכִי תֹּאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת, הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ?", עַל כָּךְ עוֹנָה הַתּוֹרָה: "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים";

מַדּוּעַ הַשְּׁאֵלָה "מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת" מוֹפִיעָה רַק אַחֲרֵי כָּל הַפְּרָטִים שֶׁל מִצְוַת הַשְּׁמִטָּה, וְלָמָּה הִיא בִּכְלָל מִתְעוֹרֶרֶת אַחֲרֵי שֶׁרֵגַע קֹדֶם כְּבָר הִבְטִיחָה לָנוּ הַתּוֹרָה: "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע", וּמְפָרְשֵׁי הַמִּקְרָא מַסְבִּירִים עַל כָּךְ שֶׁלֹּא יִהְיוּ לֹא רָעָב וְלֹא בַּצֹּרֶת, אָז מָה פִּתְאוֹם מִתְעוֹרֶרֶת הַדְּאָגָה "מַה נֹּאכַל"?

אֶלָּא, הַשְּׁאֵלָה כָּאן לֹא בָּאָה בְּתוֹר הַתְּרָסָה חֲלִילָה (כִּשְׁאֵלַת הַבֵּן הָרָשָׁע "מָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם") - "אֵיךְ נִשְׁמֹר שְׁמִטָּה, הֲרֵי לֹא יִהְיֶה לָנוּ מָה לֶאֱכֹל"... אֶלָּא, זוֹ שְׁאֵלָה שֶׁל הַבֵּן הֶחָכָם:

אַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה כְּבָר מְצַוָּה אוֹתָנוּ עַל הַשְּׁמִטָּה וְגַם מַבְטִיחָה לָנוּ בְּרָכָה, בָּא הַבֵּן הֶחָכָם וּמְנַסֶּה לְהָבִין כֵּיצַד תָּבוֹא הַבְּרָכָה. הֲרֵי בְּדֶרֶךְ כְּלָל הַשֵּׂם שׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּרָכָה בְּתוֹךְ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלָּנוּ. אֲנַחְנוּ עוֹשִׂים אֶת הַ'כְּלִי' - חוֹרְשִׁים אֶת הַשָּׂדֶה וְזוֹרְעִים תְּבוּאָה, וְהוּא נוֹתֵן אֶת הַ'בְּרָכָה' - גֶּשֶׁם, צְמִיחָה בְּשֶׁפַע וְכַדּוֹמֶה.

אֲבָל בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, בָּהּ "לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ" - הַבְּרָכָה לֹא בָּאָה בְּתוֹךְ הַכְּלִי שֶׁלָּנוּ, וְעוֹד יוֹתֵר מִזֶּה, לֹא רַק שֶׁאֲנַחְנוּ לֹא עוֹשִׂים 'כְּלִי' בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, אֶלָּא הָאֲדָמָה מַמָּשׁ חַלָּשָׁה [שֶׁזּוֹ אַחַת הַסִּבּוֹת לַשְּׁמִטָּה - לָתֵת לָאֲדָמָה לָנוּחַ שָׁנָה] - אָז אֵיךְ בְּכָל זֹאת תָּבוֹא הַבְּרָכָה, הַאִם נִזְכֶּה שֶׁיֵּרֵד לָנוּ לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ הַמָּן שֶׁיָּרַד לְעַם יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר?

עַל כָּךְ עוֹנָה הַתּוֹרָה: אָכֵן מִתְרַחֵשׁ כָּאן נֵס מְיֻחָד. לֹא רַק שֶׁלֹּא יֵרֵד לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, אֶלָּא הַבְּרָכָה תָּבוֹא דַּוְקָא מֵהָאֲדָמָה. בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, בָּהּ הָאֲדָמָה לִכְאוֹרָה בַּמַּצָּב הֵכִי חַלָּשׁ, רֶגַע לִפְנֵי הַמְּנוּחָה שֶׁל הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית - אָז דַּוְקָא תָּבוֹא הַבְּרָכָה וְהִיא תַּצְמִיחַ תְּבוּאָה שֶׁתַּסְפִּיק לְשָׁלוֹשׁ שָׁנִים!

שְׁנוֹת קִיּוּם הָעוֹלָם מַקְבִּילוֹת לִשְׁנוֹת הַשְּׁמִטָּה - שֵׁשֶׁת אֲלָפִים הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת הֵן כְּנֶגֶד שֵׁשׁ שְׁנוֹת הָעֲבוֹדָה, וְהָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי הוּא כְּנֶגֶד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה - בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, בָּהּ נְקַבֵּל אֶת הַשָּׂכָר עַל עֲבוֹדָתֵנוּ.

גַּם כָּאן אֶפְשָׁר לִשְׁאוֹל, אֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁבָּאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי - הַתְּקוּפָה שֶׁלִּפְנֵי בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ בָּהּ אָנוּ נִמְצָאִים - אֲנַחְנוּ בְּכוֹחוֹתֵינוּ הַדַּלִּים וְהַחַלָּשִׁים נַצְלִיחַ לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה?

עַל כָּךְ מַבְטִיחַ לָנוּ הַשֵּׂם שֶׁבַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית - הָאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי - תִּהְיֶה בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת, וְדַוְקָא הָעֲבוֹדָה שֶׁלָּנוּ מִתּוֹךְ קַבָּלַת עֹל וּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, הִיא זוֹ שֶׁתָּבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

(מעובד על־פי לקוטי שיחות, חלק חז עמוד 183 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת בהר-בחוקותי

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (לוי) ד וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: ה אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹור וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: ו וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: ז וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: ס (ישראל) ח וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: ט וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: י וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: יא יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ: יב כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: יג בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ: (ע"כ בחול) יד וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: טו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ: טו לְפִי | רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ: יז וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יח וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וֵישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (כה, א)

מַה שְׁמִיטָה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש"י)

בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה קִיּוּמָהּ שֶׁל מִצְוַת שְׁמִיטָה הָיָה רָחוֹק בְּיוֹתֵר – לְאַחַר הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, לְאַחַר כִּבּוּשׁ וְחֲלוּקַת הָאָרֶץ, וּלְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל עֲבוֹדַת אֲדָמָה, רַק אָז מַגִּיעָה קִיּוּם מִצְוַת שְׁמִיטָה. לָכֵן דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ מַדְגִּישִׁים שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּהַר סִינַי עַל כָּל כְּלָלוֹתֶיהָ, וּפְרָטוֹתֶיהָ, אַף שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּמָהּ יַעֲבֹר זְמַן רַב. וּמִמֶּנָּה לוֹמְדִים קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר הַמִּצְוֹות, שֶׁקִּיּוּמָן נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה מִיַּד.

(תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 345)

שני יט וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וֵישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ: כ וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ: כא וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: כב וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד | הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: כג וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי: כד וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: ס כה כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו: כו וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: כז וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: כח וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ

בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה׳ (כה, ב)

בְּמִצְוַת הַשְּׁמִיטָה יֵשׁ מַעֲלָה עַל מִצְוַת הַשַּׁבָּת. בְּשַׁבָּת נֶאֱסָר עַל הָאָדָם לַעֲסֹק בְּכָל עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב נַעֲלֶה וּלְמַעְלָה מִן הָעוֹלָם, אֲבָל הוּא מְנֻתָּק לְגַמְרֵי מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. לְעֻמַּת זֹאת בְּמִצְוַת שְׁמִיטָה, לֹא נֶאֱסְרוּ לְגַמְרֵי עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ לַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וּבְיַחַד עִם זֶה הָעוֹלָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל "שַׁבָּת לַה׳", הָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ מַמְשִׁיךְ בָּעוֹלָם שֵׁם "הֲוָיָ".

(לקוטי־שיחות ח"א ע' 275)

שלישי כט וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ: ל וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר כתיב אשר־לא קרי אֲשֶׁר־לוֹ חוֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: לא וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: לב וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם: לג וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לד וְשֵׂדֶה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם: ס לה וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: לו אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: לז אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ: לח אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֶת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה׳ (כה, ב)

שַׁבָּת לַה׳ - לְשֵׁם ה׳, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית (רש"י)

ע"פ בֵּאוּר הַחֲסִידוּת, נִתָּן לְהַסְבִּיר אֶת פֵּרוּשׁ רש"י: הָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁהַתֹּאַר "שַׁבָּת לַה׳" מַתְאִים רַק לְשַׁבָּת, שֶׁאָז הָאָדָם פּוֹרֵשׁ לְגַמְרֵי מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְתֹאַר זֶה אֵינוֹ שַׁיָּךְ לִשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, שֶׁאָז לָאָדָם מֻתָּר לַעֲסֹק בְּכָל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם – לְמַעֵט בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה. וְזֶהוּ חִדּוּשׁ הַכָּתוּב שֶׁשְּׁנַת הַשְּׁמִיטָה הִיא גַּם "שַׁבָּת לַה׳", כְּמוֹ שֶׁהַשַּׁבָּת הִיא שַׁבָּת לַה׳, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה כְּשֶׁהָאָדָם מְבָרֵר אֶת הַנִּצּוֹצוֹת בָּעוֹלָם – עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. הוּא הוֹפֵךְ אֶת הָעוֹלָם לְ"שַׁבָּת לַה׳".

(לקוטי־שיחות ח"א ע' 275)

רביעי לט וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד: מ כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: מא וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: מב כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד: מג לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: מד וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה: מה וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה: מו וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ: ס מז וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: מח אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ: מט אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְׁאַר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: נ וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: נא אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: נב וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ: נג כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־

יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ: נר וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה
וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ: נה כִּי־לִי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי
אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
כו א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה
לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ
בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ
אֲנִי יְהוָה: פפפ

ג"ז פסוקים, חטי"ל סימן. לאחוז"ה סימן.

פרשת בחוקותי

ג אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם: ד וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה
הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: ה וְהִשִּׂיג לָכֶם
דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם
לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם:
ו וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד
וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר
בְּאַרְצְכֶם: ז וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם
לָחֶרֶב: ח וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם
רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב:
ט וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי
אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ (כו, ג)

הַמִּצְוֹות בִּכְלָל נֶחְלָקוֹת לִשְׁלֹשָׁה סוּגִים: עֵדוּת, מִשְׁפָּטִים וְחֻקִּים. הַתּוֹרָה כָּאן מַכְלִילָה אֶת כָּל הַמִּצְוֹות תַּחַת הַסּוּג חֻקִּים, וּבְכָךְ מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאֶת מִצְוֹות הַחֻקִּים עוֹשִׂים לֹא עַל פִּי טַעַם וַהֲבָנָה, אֶלָּא מִצַּד צִוּוּי הַקָּבָּ"ה בִּלְבַד – בְּקַבָּלַת עֹל. כָּךְ גַּם אֶת שְׁאָר הַמִּצְוֹות – עֵדוּת וּמִשְׁפָּטִים – צָרִיךְ לְקַיֵּם מִצַּד צִוּוּי הַקָּבָּ"ה בְּקַבָּלַת עֹל, לַמְּרוֹת שֶׁהֵן מוּבָנוֹת עַל פִּי שֵׂכֶל.

(לקוטי שיחות ח"א ע' 282)

חמישי ו וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ
תּוֹצִיאוּ: יא וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל
נַפְשִׁי אֶתְכֶם: יב וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם: יג אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ
אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: פ יד וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא
תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: טו וְאִם־בְּחֻקֹּתַי
תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם
לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לְהַפְרְכֶם אֶת־
בְּרִיתִי: טז אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי
עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־הַקַּדַּחַת
מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לָרִיק
זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם: יז וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם
וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם
וְנַסְתֶּם וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם: יח וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא
תִשְׁמְעוּ לִי וְיִסַּפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע
עַל־חַטֹּאתֵיכֶם: יט וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם
וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם
כַּנְּחֻשָּׁה: כ וְתָם לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם
אֶת־יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ: כא וְאִם־
תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי
עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם: כב וְהִשְׁלַחְתִּי
בָכֶם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה
אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנָשַׁמּוּ
דַּרְכֵיכֶם: כג וְאִם־בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם
עִמִּי קֶרִי: כד וְהָלַכְתִּי אַף־אֲנִי עִמָּכֶם בְּקֶרִי
וְהִכִּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:
כה וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם־בְּרִית
וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל־עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם
וְנִתַּתֶּם בְּיַד־אוֹיֵב: כו בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לֶחֶם
וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ
לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ: ס
כז וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי:
כח וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם

אַף־אָנִי שֵׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם: כט וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר
בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ: ל וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־
בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמְּנִיכֶם וְנָתַתִּי אֶת־
פִּגְרֵיכֶם עַל־פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:
לא וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת־
מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם: לב וַהֲשִׁמֹּתִי
אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים
בָּהּ: לג וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם
חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ
חָרְבָּה: לד אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כָּל יְמֵי
הָשַׁמָּה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ
וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ: לה כָּל־יְמֵי הָשַׁמָּה תִּשְׁבֹּת
אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם
עָלֶיהָ: לו וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ בִּלְבָבָם
בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף וְנָסוּ
מְנֻסַת־חֶרֶב וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף: לז וְכָשְׁלוּ אִישׁ־
בְּאָחִיו כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב וְרֹדֵף אָיִן וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם
תְּקוּמָה לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: לח וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם
וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם: לט וְהַנִּשְׁאָרִים
בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת
אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקוּ: מ וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן
אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ
עִמִּי בְּקֶרִי: מא אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי
אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל
וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם: מב וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי
יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי
אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר: מג וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב
מֵהֶם וְתֶרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בְּהִשָּׁמָהּ מֵהֶם וְהֵם
יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ
וְאֶת־חֻקֹּתַי גָּעֲלָה נַפְשָׁם: מד וְאַף גַּם־זֹאת
בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־
גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: מה וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי
הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה:
מו אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן
יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי
בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ (כו, ג)

שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה (רש"י)

"בְּחֻקֹּתַי" הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן "חֲקִיקָה". חֲקִיקָה שׁוֹנָה מִכְּתִיבָה רְגִילָה בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: א. חֲקִיקָה דּוֹרֶשֶׁת מַאֲמָץ וְעָמָל מְיֻחָד. ב. עַל־יְדֵי הַחֲקִיקָה נַעֲשִׂים הָאוֹתִיּוֹת חֵלֶק בִּלְתִּי נִפְרָד עִם מַה שֶּׁהֵם חֲקוּקִים בּוֹ. כְּמוֹ כֵּן הוּא בִּלְמוּד הַתּוֹרָה, לִמּוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לְהֵעָשׂוֹת — א. עַל־יְדֵי עָמָל וִיגִיעָה מְיֻחָדִים. ב. חֵלֶק וְדָבָר אֶחָד עִם הָאָדָם הַלּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה.

(לקוטי שיחות חי"ז ע' 318)

שישי **כז** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי
יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה: ג וְהָיָה
עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים
שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ: ד וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים
שֶׁקֶל: ה וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים
שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים
וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים: ו וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד
בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה
שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים
כָּסֶף: ז וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר
וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה
שְׁקָלִים: ח וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי
הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג
יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ס ט וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ
לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ: י לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ
טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה
בְּבְהֵמָה וְהָיָה־הִוא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ: יא וְאִם

כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן
לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן:
יב וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ
הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה: יג וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף
חֲמִישִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ: יד וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ
קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע
כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: טו וְאִם־
הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־
עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם (כו, ד)

"גִּשְׁמֵיכֶם" הוּא מִלְּשׁוֹן גַּשְׁמִיּוּת, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ: הַקָּבָּ"ה נוֹתֵן שֶׁפַע שֶׁל גַּשְׁמִיּוּת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל — "בְּעִתָּם", רַק בִּזְמַנִּים שֶׁלֹּא יַפְרִיעוּ לַעֲבוֹדָתָם הָרוּחָנִית שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 117)

שביעי טז וְאִם | מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה
וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים
בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף: יז אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ
שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם: יח וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ
שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים
הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ: יט וְאִם־
גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף
חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ: כ וְאִם־לֹא
יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ
אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד: כא וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ
בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה
אֲחֻזָּתוֹ: כב וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא
מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה: כג וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן
אֶת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־
הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: כד בִּשְׁנַת
הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־
לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ: כה וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל: כו אַךְ־בְּכוֹר
אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ
אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא: כז וְאִם בַּבְּהֵמָה
הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְאִם־
לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ: כח אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר
יַחֲרִם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה
וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה: כט כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר
יֻחְרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת: ל וְכָל־
מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה
הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: לא וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ
מִמַּעַשְׂרוֹ חֲמִשִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו: לב וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר
וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂירִי
יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה: לג לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא
יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ
יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל: לד אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:

ע"ח פסוקים, עז"א סימן.

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם (כו, יז)

פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי לְהָרַע לָכֶם (רש"י)

בְּיַחַס לַבְּרָכוֹת, כּוֹתֵב רַשִׁ"י "אֶפְנֶה מִכָּל עֲסָקַי לְשַׁלֵּם

שְׁכַרְכֶם״ (בִּלְשׁוֹן עָתִיד) וְאִלּוּ פֹּה מְשַׁנֶּה וְכוֹתֵב ״פּוֹרֶה אֲנִי מִכָּל עַסָקֵי לְהָרַע לָכֶם״ (לְשׁוֹן הוֹוֶה). וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שִׁנּוּי זֶה: לְשׁוֹן הוֹוֶה – יָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ לְרֶגַע אֶחָד בִּלְבַד, לְרֶגַע אֶחָד פּוֹרֶה הַקָּבָּ״ה מֵעֲסָקָיו כְּדֵי לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל מִיַּד לְאַחַר מִכֵּן חוֹזֵר לַעֲסָקָיו, כִּבְיָכוֹל. לְשׁוֹן עָתִיד, לְעֵמַת זֹאת, מִתְפָּרֵשׁ עַל טְוַח הֶעָתִיד כֻּלּוֹ – כָּל עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַיְּמִים אֶת מִצְוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ״ה, מַמְשִׁיךְ הַקָּבָּ״ה לִפְנוֹת מֵעֲסָקָיו כְּדֵי לְהֵיטִיב וּלְשַׁלֵּם אֶת שְׂכָרָם.

(לקוטי שיחות חי״ז ע׳ 326. ע״פ באורי החומש)

מפטיר לב וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂרִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה: לג לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל: לד אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו״ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לשבת פרשת בהר־בחוקותי

לקריאה בציבור ולשמו״ת בירמיה פרק טז

טז יט יְהוָה עֻזִּי וּמָעוּזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ מֵאַפְסֵי־אָרֶץ וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל: כ הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים

עטרת מרים

יט יְהוָה עֻזִּי חֲזָקִי וּמָעוּזִּי מְקוֹם מַחֲסֶה לִי וּמְנוּסִי מְקוֹם מָנוֹס לִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ בִּימוֹת הַמְּשִׁיחַ מֵאַפְסֵי־אָרֶץ לָשׁוּב אֵלֶיךָ וּלְעָבְדְךָ, וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר הֵם הָאֱלִילִים אֲשֶׁר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֵם הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל וְתוֹעֶלֶת: כ הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֲמָה בְּנֵי אָדָם עַצְמָם לֹא אֱלֹהִים

שי למורא

יט) עֻזִּי וּמָעוּזִּי, עֹנֶג חֹזֶק. וּמְנוּסִי, לְשׁוֹן מָנוֹס וּמִפְלָט. אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ, הֲרֵי סוֹף הַדָּבָר יִהְיֶה שֶׁהַגּוֹיִם מִקְצוֹת הָאָרֶץ יָבוֹאוּ אֵלֶיךָ וְיֹאמְרוּ וגו׳. כ) הֲיַעֲשֶׂה וגו׳, וְכִי

וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים: כא לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעָם בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־שְׁמִי יְהוָה: יז א חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן שָׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לוּחַ לִבָּם וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם: ב כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת: ג הֲרָרִי בַּשָּׂדֶה חֵילְךָ כָל־אֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ בְּחַטָּאת בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ: ד וְשָׁמַטְתָּה וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ אֶת־אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד: ה כֹּה | אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן־יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ: ו וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב: ז בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטָחוֹ: ח וְהָיָה כְּעֵץ | שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת

רָאוּי שֶׁאָדָם בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו יַעֲשֶׂה לְעַצְמוֹ אֱלֹהִים. וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים, הֲלֹא בְּנֵי אָדָם עַצְמָם אֵינָם אֱלֹהִים, וְאֵיךְ יִהְיוּ מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם טוֹבִים מֵהֶם. **כא) בַּפַּעַם הַזֹּאת וגו'**, בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, אוֹדִיעֵם אֶת כֹּחַ יָדִי וְאֶת גְּבוּרָתִי. **א) חַטַּאת יְהוּדָה וגו'**, מוּסָב לְמַעְלָה, לוֹמַר, הִנֵּה בַּסּוֹף גַּם הָאֻמּוֹת יַעַזְבוּ עֲבוֹדַת הָאֱלִילִים וְיַאֲמִינוּ בַּה', וְהִנֵּה יְהוּדָה עֲדַיִן עַתָּה חַטָּאתָם שְׁמוּרָה בְּלִבָּם כְּאִלּוּ כְּתוּבָה שָׁמָּה בְּקוּלְמוֹס מִבַּרְזֶל וּבְצִפֹּרֶן שֶׁל שָׁמִיר (= מִין מַתֶּכֶת קָשָׁה מְאֹד הַמְשַׁמֶּשֶׁת לַחֲרִיטָה). **חֲרוּשָׁה**, חֲרוּתָה בְּעֹמֶק כְּמוֹ בְּמַחֲרֵשָׁה. **עַל לוּחַ לִבָּם**, עַל דֹּפֶן הַלֵּב. כְּלוֹמַר, שֶׁאֵינָם שׁוֹכְחִים עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלָּהֶם. **וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם**, וְגַם בִּפְעֻלּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהֵם זוֹרְקִים שָׁם דַּם זִבְחֵיהֶם. **ב) כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם**, הֵם זוֹכְרִים אֶת מִזְבְּחוֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵם זוֹכְרִים אֶת בְּנֵיהֶם. **וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל עֵץ רַעֲנָן**, וְאֶת אֲשֵׁרֵיהֶם אֲשֶׁר אֵצֶל עֵץ רַעֲנָן. **ג) הֲרָרִי בַּשָּׂדֶה**, יוֹשֵׁב הָהָר בַּשָּׂדֶה. וְהַכַּוָּנָה לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהוּא בְּהַר הַמִּישׁוֹר. וּלְשׁוֹן "הֲרָרִי", יוֹשֵׁב הָהָר, כְּמוֹ "עֲרָבִי" עַל שֵׁם שֶׁיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה. **חֵילְךָ כָל אוֹצְרוֹתֶיךָ**, מָמוֹנְךָ וְכָל אוֹצְרוֹתֶיךָ. **בָּמֹתֶיךָ בְּחַטָּאת וגו'**, בִּגְלַל בָּמוֹתֶיךָ הָעֲשׂוּיוֹת בְּחֵטְא לַעֲבוֹדָה־זָרָה, וַאֲשֶׁר הֵם בְּכָל גְּבוּלֶיךָ. **ד) וְשָׁמַטְתָּה**, תַּעֲזֹב אֶת הָאֲדָמָה מִלְּעָבְדָהּ בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה. **וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ**, כְּלוֹמַר, לֹא מֵרְצוֹנְךָ הַטּוֹב תַּשְׁמִיט אֶת הָאָרֶץ, אֶלָּא בְּךָ תִּהְיֶה הָעֲזִיבָה, כִּי תִּהְיֶה נֶעֱזָב מִנַּחֲלָתְךָ. **קְדַחְתֶּם**, הִבְעַרְתֶּם. **עַד עוֹלָם תּוּקָד**, כְּלוֹמַר, זְמַן מְרֻבֶּה. **ה) אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם**, לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בּוֹטְחִים בְּמִצְרַיִם וּבְאַשּׁוּר, לְפִיכָךְ אָמַר לָהֶם דָּבָר זֶה. **וּמִן ה' יָסוּר לִבּוֹ**, כִּי אִם לֹא יָסִיר לִבּוֹ מֵה' אֵינוֹ רָע אִם יִבְטַח שֶׁבְּעֶזְרַת הָאֵל יוּכַל הָאָדָם לְעָזְרוֹ, לֹא זוּלָתוֹ. **ו) וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה**, הַבּוֹטֵחַ בָּאָדָם יִהְיֶה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה (= מִין צֶמַח קוֹצִי הַגָּדֵל בַּמִּדְבָּר). **וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב**, אֵינוֹ רוֹאֶה כְּשֶׁבָּא טוֹבָה בָּעוֹלָם, וְהֵם הַגְּשָׁמִים, כְּלוֹמַר לֹא עָלָיו יִהְיוּ הַגְּשָׁמִים. **וְשָׁכַן חֲרֵרִים**, וְאֵיךְ הָיְתָה עוֹלָה עַל דַּעְתָּם זֹאת הָאֱמוּנָה: **כא** אָמַר לוֹ הָאֵל **לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעָם** לְאֵלֶּה שֶׁאֵינָם רוֹצִים לָשׁוּב, **בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ** יִשְׂרָאֵל תֵּיכֶף וְיַכִּירוּ כֹּחַ ה' וּמַלְכוּתוֹ **כִּי־שְׁמִי יְהוָה** מוֹשֵׁל וְשַׁלִּיט לְקַיֵּם גְּזֵרָתִי: הִנֵּה בַּסּוֹף גַּם הַגּוֹיִם יַעַזְבוּ הַפְּסִילִים וְיַאֲמִינוּ בַּה' אֲבָל **א חַטַּאת יְהוּדָה** עֲדַיִן שְׁמוּרָה בְּלִבָּם כְּאִילּוּ **כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן מִשָּׁמִיר** בַּרְזֶל הֶחָזָק, **חֲרוּשָׁה** חֲרוּתָה בְּעוֹמֶק **עַל־לוּחַ לִבָּם** דָּפְנוֹת הַלֵּב **וּלְקַרְנוֹת** הַבְּלִיטוֹת בְּזָוִיּוֹת **מִזְבְּחוֹתֵיכֶם** גַּם שָׁם חֲקוּקָה חַטָּאתָם: **ב כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם** בְּכָל לֵב, כֵּן יִזְכְּרוּ **מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל** סָמוּךְ **לְ־עֵץ רַעֲנָן** וּמִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם **עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת**: **ג הֲרָרִי** הָהָר שֶׁלִּי הָעוֹמֵד **בַּשָּׂדֶה** יְרוּשָׁלַיִם הַיּוֹשֶׁבֶת בְּהַר הַמִּישׁוֹר, **חֵילְךָ** עָשְׁרְךָ **כָל־אֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז** לְשָׁלָל **אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ** הָעֲשׂוּיוֹת **בְּחַטָּאת** לְשֵׁם עֲבוֹדָה־זָרָה **בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ** אֶתֵּן לָבַז: **ד וְשָׁמַטְתָּה** תַּעֲזוֹב אֶת הָאֲדָמָה מִלְּעָבְדָהּ בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה **וּבְךָ** תִּהְיֶה הָעֲזִיבָה, כִּי תִּהְיֶה נֶעֱזָב **מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ** בִּגְמוּל שֶׁלֹּא שָׁמְטוּ בַּשְּׁבִיעִית **וְהַעֲבַדְתִּיךָ** וְאַתָּה תַּעֲבוֹד **אֶת** אַדְמַת **־אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם** הִבְעַרְתֶּם **בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם** זְמַן מְרוּבֶּה **תּוּקָד**: **ה כֹּה | אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם** אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא עֵזֶר מִמֶּנּוּ **וְשָׂם בָּשָׂר** בְּבָשָׂר וָדָם **זְרֹעוֹ** חָזְקוֹ וּבִטְחוֹנוֹ **וּמִן־יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ** מִלִּבְטוֹחַ בַּה': **ו וְהָיָה** הַבּוֹטֵחַ בָּאָדָם יִהְיֶה כְּעַרְעָר עֵץ מִדְבָּרִי הַגָּדֵל **כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב** הַגְּשָׁמִים, כִּי לֹא עָלָיו יִהְיוּ הַגְּשָׁמִים **וְשָׁכַן חֲרֵרִים** בְּיַבְשׁוּת מֵרוֹב הַחֲמִימוּת **בַּמִּדְבָּר** וְהִיא **אֶרֶץ מְלֵחָה** שֶׁעֲפָרָהּ מָלוּחַ **וְלֹא תֵשֵׁב** וְאֵינָהּ מְיוּשֶׁבֶת: **ז בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטָחוֹ** לוֹ לְמִבְטָח וּלְעֶזְרָה: **ח וְהָיָה כְּעֵץ | שָׁתוּל** נָטוּעַ **עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל** מְקוֹם יְבוּל וּפְרִי אֵצֶל פַּלְגֵי מַיִם **יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה** לֹא יִפְחַד **כִּי־יָבֹא חֹם** וְשָׁרָב **וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן** וּבָרִיא **וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת** שֶׁל מְנִיעַת גְּשָׁמִים **לֹא יִדְאָג** לֹא יַזִּיק לוֹ **וְלֹא**

עטרת מרים

יָמִישׁ לא יָסוּר **מֵעֲשׂוֹת פְּרִי** וְכֵן יִהְיֶה הַבּוֹטֵחַ בַּה' שֶׁלֹּא יֶחְסַר לוֹ שׁוּם דָּבָר וְלֹא יִדְאַג מֵהַצָּרוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת בָּעוֹלָם: **ט עָקֹב הַלֵּב** לֵב הָאָדָם הוּא מְעֻקָּם וּמְעֻוָּת יוֹתֵר **מִכֹּל** אֵבָרָיו **וְאָנֻשׁ הוּא** סוֹבֵל בְּמַחֲלַת לֵב, וְהוּא סָבוּר מִי יֵדָעֶנּוּ מִי יֵדַע זֶה: **י אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת** וְכֵן בְּיָדִי גַּם כֵּן **וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו:** מַעֲשָׂיו: **יא קֹרֵא** שֵׁם עוֹף (קוק"ו רש"י) **דָּגָר** מְצַפְצֵף בְּקוֹלוֹ לִמְשׁוֹךְ אֶפְרוֹחִין אַחֲרָיו אֲבָל **וְלֹא יָלַד** לֹא יָלַדְם, וּכְשֶׁגִּדְּלוּ יְבִינוּ שֶׁהוּא לֹא יָלַדְם וַיַּעַזְבוּ אוֹתוֹ, כֵּן **עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט** יוֹשֶׁר כִּי אִם בְּעָרְמָה, עוֹשֶׁר זֶה לֹא יִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ אֶלָּא **בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל: יב** כְּמוֹ **כִּסֵּא הַכָּבוֹד** שׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי מָרוֹם **מֵרֵאשׁוֹן** מִקֶּדֶם, כֵּן הוּא **מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ** שֶׁשָּׁם הַשְּׁכִינָה שְׁכִינָתוֹ: **יג מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל** תִּקְוַת יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אֶל **יְהוָה** וְכִסֵּא כְּבוֹדוֹ שׁוֹכֵן בַּמִּקְדָּשׁ, לָכֵן **כָּל־עֹזְבֶיךָ** וּבוֹטְחִים בָּאָדָם **יֵבֹשׁוּ וְסוּרֵי** הַסָּרִים מִמֶּנִּי מֵה' **בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ** לְדֹרֶת בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ בַּשְּׁאוֹל, עַל כִּי **עָזְבוּ מְקוֹר** מַעְיַן **מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה: יד רְפָאֵנִי יְהוָה** מִן הַמַּכָּה וְהַכְּאֵב **וְאֵרָפֵא** אֶהְיֶה נִרְפָּא **הוֹשִׁיעֵנִי** מִן הַקָּמִים עָלַי **וְאִוָּשֵׁעָה** וְאָז אֶהְיֶה נוֹשָׁע - אֵין בְּיַד מִי לְהוֹשִׁיעַ לִי זוּלָתְךָ **כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה** אֲנִי מִתְהַלֵּל בְּךָ שֶׁתַּצִּילֵנִי מִיָּדָם:

שי למורא

יִשְׁכֹּן בְּמָקוֹם שֶׁהוּא חֲרֵרִים, בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יִפֹּל שָׁם מָטָר מֵרֹב הַחֹם. "חֲרֵרִים" עֲנָנוֹ שֹׁרְפָה וּדְלֵקָה מֵרֹב חֲמִימוּת. כְּמוֹ "וְעַצְמִי חָרָה מִנִּי חֹרֶב" (איוב ל,ל). **אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב,** אֶרֶץ שֶׁעֲפָרָהּ מְלוּחַ וְאֵינָהּ מְיֻשֶּׁבֶת. **ז) וְהָיָה ה' מִבְטָחוֹ,** אִם יִבְטַח בּוֹ, הוּא יִהְיֶה מִבְטַחוֹ וְעֻזּוֹ, וְלֹא יִירָא מִכָּל רָע. **ח) עַל מַיִם,** שֶׁלֹּא יִצְמָא לְעוֹלָם. כְּלוֹמַר, יִהְיֶה מְמֻלָּא בְּטוּב. **וְעַל יוּבַל,** וְעַל פַּלְגֵי מַיִם. **יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו,** שֶׁאֲפִלּוּ שָׁרָשָׁיו שֶׁיִּתְפַּשְּׁטוּ בְּמָקוֹם רָחוֹק יִהְיוּ עַל פַּלְגֵי מַיִם. **וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם,** כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּהְיֶה חֹם בָּעוֹלָם, לֹא יְחוּשׁ מִמֶּנּוּ, כִּי עַל מַיִם הוּא שָׁתוּל וְלֹא יוּכַל הַחֹם לְיַבְּשׁוֹ. **וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן,** וַאֲפִלּוּ עָלֵהוּ יִהְיֶה רַעֲנָן, שֶׁלֹּא יִפֹּל כִּשְׁאָר עֵצִים שֶׁנּוֹבְלִים עֲלֵיהֶם בִּימֵי הַגְּשָׁמִים. **וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג,** כִּי אֲפִלּוּ בִּשְׁנַת בַּצֹּרֶת יִהְיֶה בְּלַחוּתוֹ וְיִתֵּן פִּרְיוֹ בְּעִתּוֹ. וְכֵן הָאָדָם אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה', יִלְמְדוּ בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ חָכְמָתוֹ וּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים. וְהֶעָלֶה הוּא מָשָׁל עַל מָמוֹנוֹ וַעֲשָׁרוֹ, שֶׁיֵּהָנוּ בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ. **ט) עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל,** אַף־עַל־פִּי שֶׁלֵּב הָאָדָם הוּא מְעֻקָּם וּמְעֻוָּת יוֹתֵר מִכָּל אֵיבָרָיו. **וְאָנֻשׁ הוּא** וגו', וַיֵּשׁ לוֹ מַכְאוֹב חָזָק, כְּלוֹמַר, דַּעַה רָעָה לַחֲשֹׁב מִי הוּא הַיּוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת לִבּוֹ אִם הוּא בּוֹטֵחַ בַּה' בֶּאֱמֶת אוֹ לֹא. **י) אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב** וגו', אֲבָל אֲנִי ה' חוֹקֵר לֵב הָאָדָם וּבוֹחֵן מַחֲשָׁבוֹת וַעֲצוֹת הַכְּלָיוֹת. **וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו,** לָתֵת לְכָל אִישׁ כִּדְרָכָיו לִבּוֹ. **כִּפְרִי מַעֲלָלָיו,** כְּפִי הַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁהֵם מַעֲשֵׂי הַלֵּב. **יא) קֹרֵא דָגָר וְלֹא יָלַד,** כְּמוֹ הָעוֹף שֶׁנִּקְרָא "קוֹרֵא", כְּשֶׁהוּא דוֹגֵר (= רוֹבֵץ עַל בֵּיצִים לְחַמְּמָם שֶׁיֵּצְאוּ מֵהֶן אֶפְרוֹחִים) עַל בֵּיצִי עוֹף אַחֵר, חֲרֵי לְכְשֶׁיִּבָּקְעוּ הַבֵּיצִים וְיֵצְאוּ הָאֶפְרוֹחִים לֹא יִהְיוּ כְּמוֹ בָּנָיו שֶׁיֵּלְכוּ אַחֲרָיו, אֶלָּא יַעַזְבוּהוּ וְלֹא יַכִּירוּהוּ. כָּכָה גַּם הָרָשָׁע שֶׁעָשָׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְּמִשְׁפָּט, בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֻנּוּ וגו'. **וְלֹא בְמִשְׁפָּט,** וְלֹא בְּמִשְׁפַּט הַיֹּשֶׁר, כִּי אִם בְּעָרְמַת הַלֵּב. **בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֻנּוּ,** אוֹ שֶׁיָּמוּת הוּא וְיַעֲזֹב אֶת עָשְׁרוֹ לַאֲחֵרִים, אוֹ יֹאבַד הָעֹשֶׁר מִיָּדָיו בַּחֲצִי יָמָיו. **יִהְיֶה נָבָל,** פָּחוּת וְנִבְזֶה, וְיִקָּרֵא רָשָׁע. **יב) כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֵאשׁוֹן,** כְּמוֹ שֶׁהַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם כִּסֵּא ה' וְהֵם כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ שֶׁהֵם מְעִידִים עַל מְציאוּתוֹ וְעַל כְּבוֹדוֹ, כֵּן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ מֵעִיד וּמוֹרֶה עַל עֶצֶם מְציאוּתוֹ שֶׁהַשְּׁכִינָה שֶׁהִקִּיר"ה מִשְׁגִּיחַ גַּם בְּעוֹלָם הַשֶּׁפֶל הַזֶּה, וּמַעֲנִיש הָרְשָׁעִים עַל רִשְׁעָם. **יג) מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה',** לָכֵן רָאוּי שֶׁתִּקְוַת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה אֶל ה'. **כָּל עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ,** כָּל הָעוֹזְבִים אוֹתְךָ וּבוֹטְחִים בִּבְנֵי אָדָם, רָאוּי הוּא שֶׁיֵּבֹשׁוּ. **וְסוּרֵי,** כָּל הַסָּרִים מֵה'. **בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ,** יִכָּתְבוּ לְדֹרֶת בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ, בְּעָמְקֵי הַשְּׁאוֹל. **אֶת ה',** שֶׁמַּשְׁפִּיעַ הַטּוֹבָה בְּכָל עֵת כְּמוֹ מְקוֹר מַיִם חַיִּים. **יד) רְפָאֵנִי ה' וְאֵרָפֵא,** הַנְּבִיא יִרְמְיָה מְבַקֵּשׁ מֵהקב"ה, שֶׁיְּרַפְּאֵהוּ מִן הַמַּכָּה וְהַכְּאֵב. וְכַוָּנָתוֹ עַל הַבִּזּוּי וְהַקְּלָלָה שֶׁהִצִּיקוּ לוֹ אֲנָשִׁים, כְּפִי שֶׁאָמַר בַּהֶמְשֵׁךְ "הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה". **כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה,** כְּדֵי אֲנִי מִתְהַלֵּל וּמִתְפָּאֵר, לוֹמַר שֶׁאַתָּה מוֹשִׁיעִי וּתְהִלָּתִי.

בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פְּרִי: ט עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֻשׁ הוּא מִי יְדָעֶנּוּ: י אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו: יא קֹרֵא דָגָר וְלֹא יָלַד עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל: יב כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֵאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ: יג מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ וְסוּרֵי בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה: יד רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא

יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הפטרה לפרשת בהר לשמו"ת

בירמיה פרק לב

לב וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דּוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר ׀ בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַּע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לּוֹ מָסְרָתִי לוֹ בַּמִּשְׁקָל אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר דִּבְרֵי הַמִּקְנָה וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם:

שי למורא

ז) חֲנַמְאֵל בֶּן שַׁלֻּם דּוֹדְךָ, שַׁלֻּם הָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, אֲחִי אָבִיו. בָּא אֵלֶיךָ, הוֹלֵךְ לָבוֹא אֵלֶיךָ. ח) כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְאֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וְאַתָּה רָאוּי לָרֶשֶׁת אוֹתָהּ, לָכֵן גְּאֹל אוֹתָהּ בִּקְנִיָּה עַכְשָׁיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי אֲחֵרִים שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָהּ. וָאֵדַע וגו', כְּלוֹמַר, הִשְׂכַּלְתִּי בְּדַעְתִּי שֶׁדְּבַר ה' הוּא לִקְנוֹת בְּפֹעַל אֶת הַשָּׂדֶה, וְעַל כֵּן הוֹדִיעַ לִי שֶׁיָּבוֹא חֲנַמְאֵל אֵלַי. ט) שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף, שִׁבְעָה מָנִים (מֵאוֹת) שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה סְלָעִים שֶׁל כֶּסֶף.

עטרת מרים

ז וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא יָבוֹא אֵלֶיךָ עַל פִּי הַדִּבּוּר לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה אִם מִכִּרְתִּיו לְאַחֵר, לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דּוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה בֵּית הָאֲסוּרִים וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר ׀ בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה כִּי אֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ כִּי יִשָּׁאֵר שֶׁלְּךָ לְעוֹלָם וְלֹא תָּשׁוּב בַּיּוֹבֵל אֶל הַיּוֹרְשִׁים וָאֵדַּע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לּוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר דִּבְרֵי הַמִּקְנָה וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים שְׁנַיִם, וְהָיוּ חוֹתְמִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף שֵׁנִית לִפְנֵי

עטרת מרים

הָעֵדִים בְּמֹאזְנַיִם: **יא** וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה שִׁטַּר הַקִּנְיָן אֶת־הֶחָתוּם מִיַּד בַּעַל הַשָּׂדֶה הַנַּעֲשֶׂה כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה וְאֶת שִׁטַּר "הַגָּלוּי" שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהַמְּכִירָה נַעֲשְׂתָה בְּגָלוּי וּבְפַרְסוֹם: **יב** וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה עִם סֵפֶר הַגָּלוּי אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה שֶׁחָתְמוּ בּוֹ שֶׁכֵּם לְעֵדוּת לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה:

שי למורא

יא) אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה, שִׁטַּר הַקִּנְיָן. **אֶת הֶחָתוּם,** עִם הַחֲתִימָה שֶׁבּוֹ. **הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים,** כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים אָז. **וְאֶת הַגָּלוּי,** קִיּוּם הַשְּׁטָר בְּבֵית־דִּין עַל פִּי עֵדָיו, וְכָתְבוּ וְחָתְמוּ הַדַּיָּנִים אִשּׁוּר, לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר גָּלוּי וּמְפֻרְסָם, פֵּן יְמוּתוּ הָעֵדִים. **יב) לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דּוֹדִי,** נִקְרָא כָּאן דּוֹדוֹ, אֲבָל הָיָה בֶּן דּוֹדוֹ, כְּאָמוּר לְעֵיל. וְכֵן נֶאֱמַר "אֶת לוֹט אָחִיו" (בראשית יד.טז) וְהָיָה בֶּן אָחִיו. אוֹ שֶׁחֲנַמְאֵל זֶה הָיָה אָדָם אַחֵר שֶׁהָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, וְאֵינוֹ חֲנַמְאֵל שֶׁמְּכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה. **בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה,** בֵּית כֶּלֶא שֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ כָּלוּא שָׁם, כַּכָּתוּב בְּפֶרֶק זֶה לְעֵיל בְּפָסוּק ב'. וְנִקְרָא "מַטָּרָה" מִלְּשׁוֹן נְטִירָה וּמִשְׁמָר, שֶׁשּׁוֹמְרִים שָׁם עַל הָאֲסִירִים. **יג) וָאֲצַוֶּה אֶת בָּרוּךְ,** הוּא הָיָה הַמַּמְשִׁיךְ לְלַמֵּד תּוֹרָה אַחֲרֵי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא. **יד) לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים,** כִּי כְּלִי חֶרֶס מְשַׁמֵּר דָּבָר הַנָּתוּן בּוֹ. **יז) אֲהָהּ,** צַעֲקַת יְלָלָה וְצַעַר. **יט) וְרַב הָעֲלִילִיָּה,** אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו, הֵם הַדְּבָרִים הַנִּמְשָׁכִים מִמַّעֲשָׂיו, מַה שֶּׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בִּיחוּד עֲלֵיהֶם, כִּי גַּם עֲלֵיהֶם יָבִיא בְּמִשְׁפָּט. **כ) וּבָאָדָם,** וּבִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם. **שֵׁם,** פִּרְסוּם שֵׁם לְשֶׁבַח. **כא) וּבְאֶזְרוֹעַ,** כְּמוֹ "וּבִזְרוֹעַ", וְהָאל"ף נוֹסֶפֶת.

יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי: **יב** וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: **יג** וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: **יד** כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם עִם הַחֲתִימָה שֶׁבּוֹ וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים: **טו** כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת: **טז** וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: **יז** אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא אֵינוֹ מִכּוּפָה מִמְּךָ כָּל שום "דָּבָר יוֹדֵעַ אַתָּה שֶׁסּוֹפֵנוּ לִגְלוֹת וְלָמָּה אָמַרְתָּ לִי לִקְנוֹת שָׂדֶה: **יח** עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: **יט** גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו: **כ** אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה: **כא** וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל:

כִּדֵּי לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו הַדְּבָרִים הָרָעִים הַנִּמְשָׁכִים מִמַّעֲשָׂיו גַּם עַל זֶה יָבוֹא בְּמִשְׁפָּט: **כ** אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֵם יְדוּעִים בִּבְנֵי אָדָם, וּבְיִשְׂרָאֵל שַׂמְתָּ אוֹתוֹת בַּעֲבוּר אוּמּוֹת בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם פִּרְסוּם לְשֶׁבַח כַּיּוֹם הַזֶּה שֶׁאַתָּה הַבּוֹרֵא וְהַמַּשְׁגִּיחַ וּלְךָ הַיְכוֹלֶת וְהַחָכְמָה וְהָרָצוֹן: **כא** וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה

כב וַתִּתֵּן לָהֶם֙ אֶת־הָאָ֣רֶץ הַזֹּ֔את אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֥עְתָּ לַאֲבוֹתָ֖ם לָתֵ֣ת לָהֶ֑ם אֶ֛רֶץ זָבַ֥ת חָלָ֖ב וּדְבָֽשׁ׃

עטרת מרים

וּבְמוֹרָא גָּדוֹל: כב וַתִּתֵּן לָהֶם֙ אֶת־הָאָ֣רֶץ הַזֹּ֔את אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֥עְתָּ לַאֲבוֹתָ֖ם לָתֵ֣ת לָהֶ֑ם אֶ֛רֶץ זָבַ֥ת חָלָ֖ב אֲשֶׁר הֶחָלָב נוֹטֵף מִדַּדֵּי הַבְּהֵמוֹת כִּי יִרְעוּ מִרְעֶה שָׁמֵן וַחֲלָבָם רַב וּדְבָשׁ וּמֵהַתְּמָרִים נוֹטֵף דְּבַשׁ׃

קריאת התורה למנחת שבת קודש

א א וַיְדַבֵּ֨ר יְהֹוָ֧ה אֶל־מֹשֶׁ֛ה בְּמִדְבַּ֥ר סִינַ֖י
בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד בְּאֶחָד֩ לַחֹ֨דֶשׁ הַשֵּׁנִ֜י בַּשָּׁנָ֣ה
הַשֵּׁנִ֗ית לְצֵאתָ֛ם מֵאֶ֥רֶץ מִצְרַ֖יִם לֵאמֹֽר׃ ב שְׂא֗וּ
אֶת־רֹאשׁ֙ כָּל־עֲדַ֣ת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֔ל לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם
לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם בְּמִסְפַּ֣ר שֵׁמ֔וֹת כָּל־זָכָ֖ר
לְגֻלְגְּלֹתָֽם׃ ג מִבֶּ֨ן עֶשְׂרִ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה כָּל־יֹצֵ֥א
צָבָ֖א בְּיִשְׂרָאֵ֑ל תִּפְקְד֥וּ אֹתָ֛ם לְצִבְאֹתָ֖ם אַתָּ֥ה
וְאַהֲרֹֽן׃ ד וְאִתְּכֶ֥ם יִהְי֔וּ אִ֥ישׁ אִ֖ישׁ לַמַּטֶּ֑ה אִ֛ישׁ
רֹ֥אשׁ לְבֵֽית־אֲבֹתָ֖יו הֽוּא׃ (לוי) ה וְאֵ֨לֶּה֙ שְׁמ֣וֹת
הָאֲנָשִׁ֔ים אֲשֶׁ֥ר יַעַמְד֖וּ אִתְּכֶ֑ם לִרְאוּבֵ֕ן אֱלִיצ֖וּר
בֶּן־שְׁדֵיאֽוּר׃ ו לְשִׁמְע֕וֹן שְׁלֻמִיאֵ֖ל בֶּן־צוּרִישַׁדָּֽי׃
ז לִיהוּדָ֕ה נַחְשׁ֖וֹן בֶּן־עַמִּינָדָֽב׃ ח לְיִשָּׂשכָ֔ר נְתַנְאֵ֖ל
בֶּן־צוּעָֽר׃ ט לִזְבוּלֻ֕ן אֱלִיאָ֖ב בֶּן־חֵלֹֽן׃ י לִבְנֵ֣י יוֹסֵ֔ף
לְאֶפְרַ֕יִם אֱלִישָׁמָ֖ע בֶּן־עַמִּיה֑וּד לִמְנַשֶּׁ֕ה גַּמְלִיאֵ֖ל
בֶּן־פְּדָהצֽוּר׃ יא לְבִנְיָמִ֔ן אֲבִידָ֖ן בֶּן־גִּדְעֹנִֽי׃ יב לְדָ֕ן
אֲחִיעֶ֖זֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּֽי׃ יג לְאָשֵׁ֕ר פַּגְעִיאֵ֖ל בֶּן־
עָכְרָֽן׃ יד לְגָ֕ד אֶלְיָסָ֖ף בֶּן־דְּעוּאֵֽל׃ טו לְנַ֨פְתָּלִ֔י
אֲחִירַ֖ע בֶּן־עֵינָֽן׃ טז אֵ֤לֶּה כתיב קריאי קרי קְרוּאֵ֣י
הָעֵדָ֔ה נְשִׂיאֵ֖י מַטּ֣וֹת אֲבוֹתָ֑ם רָאשֵׁ֛י אַלְפֵ֥י
יִשְׂרָאֵ֖ל הֵֽם׃ (ישראל) יז וַיִּקַּ֥ח מֹשֶׁ֖ה וְאַהֲרֹ֑ן אֵ֤ת
הָאֲנָשִׁ֣ים הָאֵ֔לֶּה אֲשֶׁ֥ר נִקְּב֖וּ בְּשֵׁמֽוֹת׃ יח וְאֵ֨ת
כָּל־הָעֵדָ֜ה הִקְהִ֗ילוּ בְּאֶחָד֙ לַחֹ֣דֶשׁ הַשֵּׁנִ֔י
וַיִּתְיַלְד֥וּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם בְּמִסְפַּ֣ר
שֵׁמ֔וֹת מִבֶּ֨ן עֶשְׂרִ֥ים שָׁנָ֛ה וָמַ֖עְלָה לְגֻלְגְּלֹתָֽם׃
יט כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהֹוָ֖ה אֶת־מֹשֶׁ֑ה וַיִּפְקְדֵ֖ם בְּמִדְבַּ֥ר
סִינָֽי׃ ס

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד ושלושים לעומר עמ' ב

הראשון שאפילו אחד יכול להכחישו. אלא ודאי שהמקרה השני הובא כדי לדייק שצריך לגרוס 'לא היתה שותה' במקרה הראשון, כפי שדייקנו. הרי מכאן **תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא**, שגרס שם 'היתה שותה'.

משיבה הגמרא, **אָמַר לָךְ רַבִּי חִיָּיא, וְלִיטַעְמֵיךְ** – לשיטתך הסוברת שהמשנה הביאה מקרה נוסף רק כדי לדייק ממנו, **אֵימָא סֵיפָא** – מה תעשה עם המקרה השלישי במשנה, **'שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִטְמֵאת, וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה'**, וכי תדייק ממנו, **הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה**, הרי דייקת מהמקרה השני בדיוק הפוך. **אֶלָּא** ודאי שהמקרים האלו לא נאמרו כדי לדייק מהם, אלא שסוף המשנה **כּוּלָּהּ** עוסקת בעניין שונה, **בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְרַבִּי נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד**, הרי שהוצאה עדות זו מכלל כל עדויות שבתורה ולא צריך בה תורת עדות, ולפיכך פסולים וכשרים שווים בה **וְהַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת**, כלומר, מקבלים את העדות שיש בה יותר עדים מן העדויות האחרות, אפילו אם הם פסולים, ואפילו העידו זה אחר זה וכבר נתקבלה עדות אחרת. **וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד**, כלומר שאם נשים, הפסולות לעדות, הכחישו עד אחד כשר, הרי הן נאמנות בעדות כזו כמו שני עדים כשרים שהכחישו עד אחד, שגם בזה הולכים אחר רוב דעות. ושני המקרים האחרונים במשנה מתפרשים כך, כשיש עדויות סותרות אם נטמאה האשה, עד אחד אומר שכן, ושניים פסולים אומרים שלא, או הפוך, מקבלים את דברי השנים שהם רוב הדעות. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** דעה אחרת בדברי רבי נחמיה, **כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא** – כל מקום שבא עד אחד הכשר לעדות בתחילה ואמר שנטמאה, ונתקבלה עדותו, **אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי**, אם יבואו אחר כך להכחישו, כולן **כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין**, ואין עדותן מתקבלת, כי לראשון הכשר יש נאמנות כשנים כשרים, וכבר לא הולכים אחר רוב דעות של פסולים, אלא אומרים בזה 'אין דבריו של אחד, במקום שנים'.

ביאורים לפרקי אבות

פרק ה משנה ב

עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ .. עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַמַּבּוּל. עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם .. עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּם.

נקודות משיחות קודש

צריך ביאור: בנח לא נאמר שקיבל שכר כולם, כי להיותם מכעיסין ובאין לא הגיע להם שכר; ומדוע נאמר באברהם שקיבל שכר כולם.

והביאור:

ההבדל בין דור המבול (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מאדם עד נח[1]) לדור ההפלגה (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מנח עד אברהם) הוא, "שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם כו', ואלו (דור ההפלגה) היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם"[2]. נמצא שלאנשי דור ההפלגה הי' מגיע שכר בגלל האחוה ששררה ביניהם, אלא שלא היו יכולים לקבלו מפני חטאם החמור ("פשטו יד בעיקר"). חטא זה גרם לכך שכל ההמשכות שנמשכו על ידי ההנהגה באהבה ורעות ירדו לתוך הקליפות[3].

עד שבא אברהם אבינו, שעל ידי עבודתו עם העולם (שהשתדל להכניס את הבריות תחת כנפי השכינה, ועורר רחמים אפילו בעד אנשי סדום), בירר גם את הדורות הקודמים, וקיבל שכר כולם[4].

עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ . . מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם

במשנה הקודמת פירט התנא שני טעמים לבריאת העולם בעשרה מאמרות. א. "להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם", ב. "וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם". ומשנתנו ממשיכה בשני ענינים אלו[5]: א. הדורות מאדם עד נח היו רשעים שאבדו את העולם, והקב"ה נפרע מהם במי המבול. ב. גם הדורות מנח עד אברהם היו מכעיסין ובאין, אבל אברהם "קיים" את העולם, הוא פעל קיום גם בדורות שקדמו לו[6], ולכן הי' "שכר כולם" ואברהם קיבל שכר זה.

אבל עדיין אינו מובן: מדוע הי' אפשר לפעול "קיום" רק בדורות שמנח ועד אברהם, ולא באלה שמאדם ועד נח?

והביאור:

ישנם שני סוגי רע. א. דברים שהם רע גמור ואין בהם טוב כלל. דברים אלו צריכים לאבד, בחינת "שבירתן זוהי טהרתן"[7]. ב. דברים שאין בהם טוב גלוי, אך יש בהם ניצוץ של טוב. עם דברים אלו יש להתעסק עד שמקיימים אותם, על ידי זה שמהפכים אותם מרע לטוב[8].

ובנדון דידן: הרע של הדורות עד נח הי' רע גמור, המאבד את העולם, ולכן הביא הקב"ה עליהם את המבול ונמחו כליל; מה־שאין־כן הרע של הדורות עד אברהם הי' כזה שאפשר להפכו לטוב, וכשבא אברהם ו"קיים" את העולם ותיקן והשלים כל עשרת הדורות, אז קיבל שכר כולם.

ושתי תקופות אלו ישנם גם ב"עולם קטן"[9] — בעבודת האדם. כשאדם שקוע בענינים בלתי רצויים במשך "עשרה ימים" שלמים ואף על פי כן "טוב לו", הרי אפשר שיתברך בלבבו לאמר "שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך"[10]. ולכן אמר התנא, שסיבת הדבר הוא רק משום שהקב"ה ארך אפים[11] וזה ייפסק ככלות הזמן הקצוב[12]. ומכיון שכן, צריכה להיות העבודה ד"הביא עליהם את מי המבול", כלומר: למחות ולבטל כליל את הענינים הבלתי רצויים.

אבל עבודה זו אינה מספיקה עדיין, שהרי חסרים הענינים הטובים שהי' עליו לפעול במשך "עשרה ימים" אלו; ולכן צריכה להיות גם העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא, לתקן ולהשלים מה שהחסיר בימים הקודמים ו"לקיים" אותם, ועד שיקבל שכר כולם[13].

זהו גם הדיוק "עד שבא אברהם אבינו": רז"ל אמרו[14] "אין קורין אבות אלא לשלשה". וטעם הדבר הוא כי "בחינת האבות צ"ל בכל אדם, שהם שרש ומקור נשמות ישראל"[15]. ולכן מדייק התנא "אברהם אבינו", לרמז שעבודה זו של "וקבל שכר כולם" (העבודה של אתהפכא חשוכא לנהורא) שייכת בכל אחד ואחד[16].

עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ . . מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם

נתבאר לעיל[17], שעשרה דורות מאדם ועד נח מורה על העבודה באופן של שבירתן זוהי תקנתן, ועשרה דורות מנח ועד אברהם מורה על העבודה של בירור עניני העולם והפיכתם לטוב, על ידי שמגלים את ניצוצי הקדושה שבהם.

ועוד יש לומר, שעשרה דורות הראשונים קאי על עניני האדם שבהם לא שייך אפילו בירור בדרך שבירה, והטעם שהם ברשותו של יהודי הוא לא מפני אשמתו ח"ו, כי־אם מפני "נורא עלילה על בני אדם"[18], או מצד בלבול העולם וכיוצא בזה, ולכן היחס שלו לדברים אלו צריך להיות — כאילו לא הי', כיון שאינו שייך לבירור[19].

---

1. שלכן מחה המבול גם החטאים של תשע דורות הקודמים.
2. סנהדרין קט, א.
3. בדוגמת עסק התורה והמצוות של רשע, שההמשכות יורדות לתוך הקליפות (הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד ה"ג).
4. לקו"ש ח"ג עמ' 753.
5. ראה מד"ש.
6. ראה רבינו יונה: מלא כל החסרונות כו'.
7. כלים רפ"ב (משא"כ בהאופן דב"ק (נד, א) ששבירתן זוהי מיתתן). וראה לקו"ת חקת נו, ג ואילך.
8. ועד ע"ד לשון חז"ל (מנחות מד, א) מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר.
9. תנחומא פקודי ג.
10. נצבים כט, יח.
11. ראה לקו"ש חט"ו עמ' 66-67.
12. ראה קונטרס ומעין מי"א פ"ב.
13. לקו"ש חט"ו עמ' 70.
14. ברכות טז, ב.
15. תו"א ר"פ וארא.
16. משיחת ש"פ חקת תשל"ז — על פי רשימת השומעים בלבד.
17. בביאור הקודם.
18. תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד. וראה תו"ח תולדות יג, א.
19. ספה"ש תש"נ ח"א עמ' 79.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר-בחוקותי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:54	5:49	8:37	8:34	9:14	9:11	10:23	10:21	13:11	13:11	19:21	19:26	19:49	19:54	19:05	20:05
חיפה (ק)	5:51	5:46	8:34	8:30	9:12	9:09	10:22	10:20	13:11	13:11	19:26	19:31	19:51	19:56	18:57	20:08
ירושלים (ק)	5:52	5:47	8:35	8:31	9:12	9:09	10:21	10:19	13:10	13:10	19:26	19:30	19:48	19:53	18:49	20:04
תל אביב (ק)	5:53	5:48	8:36	8:33	9:14	9:11	10:23	10:21	13:12	13:11	19:23	19:27	19:51	19:55	19:04	20:07
אוסטריה, וינה (ק)	5:33	5:24	8:15	8:08	9:10	9:06	10:26	10:22	13:28	13:28	20:11	20:19	20:49	20:58	20:00	21:14
אוסטרליה, מלבורן (ה)	7:03	7:08	9:00	9:02	9:38	9:40	10:32	10:34	12:47	12:47	17:32	17:26	18:00	17:54	17:08	18:06
אוקראינה, אודסה (ק)	5:40	5:31	8:23	8:17	9:15	9:11	10:30	10:26	13:30	13:30	20:09	20:17	20:45	20:54	19:57	21:09
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:18	5:08	8:00	7:52	8:55	8:50	10:11	10:07	13:13	13:14	19:57	20:05	20:35	20:44	19:46	21:01
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:38	5:28	8:19	8:10	9:18	9:13	10:34	10:31	13:39	13:40	20:28	20:37	21:08	21:18	20:17	21:36
אוקראינה, קייב (ק)	5:30	5:20	8:11	8:02	9:11	9:05	10:27	10:23	13:32	13:32	20:21	20:30	21:01	21:12	20:11	21:29
איהוד אמזרויות, אבו דאבי (ה)	5:46	5:42	8:27	8:24	9:01	8:59	10:08	10:07	12:52	12:52	18:53	18:56	19:18	19:22	18:35	19:32
איטליה, מילאנו (ק)	6:09	6:00	8:52	8:46	9:43	9:38	10:57	10:54	13:56	13:56	20:35	20:42	21:08	21:16	20:21	21:31
אקוואדור, קיטו (ה)	6:08	6:07	8:38	8:37	9:07	9:07	10:10	10:09	12:41	12:41	18:14	18:14	18:37	18:37	17:56	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	7:31	7:36	9:33	9:35	10:09	10:11	11:04	11:05	13:21	13:20	18:11	18:05	18:38	18:32	17:47	18:43
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ה)	8:34	8:41	10:27	10:29	11:06	11:09	11:59	12:01	14:12	14:12	18:49	18:42	19:20	19:14	18:25	19:26
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:05	5:59	8:49	8:45	9:32	9:29	10:44	10:42	13:38	13:38	20:02	20:08	20:33	20:39	19:49	20:52
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:52	5:45	8:36	8:31	9:20	9:17	10:33	10:30	13:28	13:28	19:54	20:00	20:26	20:33	19:41	20:46
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:52	5:45	8:37	8:32	9:21	9:17	10:33	10:30	13:28	13:28	19:55	20:01	20:27	20:33	19:42	20:47
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:25	6:17	9:09	9:03	9:55	9:51	11:08	11:05	14:04	14:05	20:34	20:41	21:07	21:14	20:22	21:28
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:37	6:32	9:19	9:16	9:56	9:53	11:05	11:03	13:52	13:52	20:01	20:05	20:27	20:31	19:45	20:42
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:01	5:55	8:44	8:40	9:23	9:20	10:33	10:31	13:23	13:23	19:37	19:42	20:06	20:11	19:23	20:23
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:43	6:39	9:24	9:21	9:58	9:56	11:06	11:04	13:51	13:51	19:53	19:57	20:19	20:23	19:38	20:33
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:46	5:39	8:31	8:25	9:16	9:12	10:28	10:25	13:24	13:24	19:51	19:58	20:24	20:31	19:39	20:44
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ק)	5:53	5:45	8:37	8:32	9:22	9:19	10:35	10:32	13:31	13:31	20:00	20:06	20:33	20:40	19:47	20:53
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:17	6:10	9:01	8:56	9:45	9:41	10:57	10:54	13:52	13:52	20:18	20:24	20:50	20:56	20:05	21:10
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:44	5:37	8:28	8:23	9:14	9:10	10:26	10:24	13:23	13:23	19:51	19:58	20:24	20:31	19:39	20:45
בוליביה, לה-פס (ה)	6:45	6:47	9:05	9:05	9:35	9:36	10:35	10:35	12:59	12:59	18:14	18:11	18:38	18:35	17:54	18:45
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:12	6:01	8:52	8:42	9:54	9:48	11:10	11:07	14:17	14:17	21:08	21:17	21:49	22:00	20:58	22:18
בלגיה, בריסל (ק)	6:13	6:03	8:54	8:45	9:54	9:49	11:11	11:07	14:17	14:17	21:07	21:16	21:48	21:58	20:57	22:16
ברזיל, סאן פאולו (ה)	6:28	6:31	8:42	8:43	9:14	9:15	10:12	10:12	12:34	12:33	17:43	17:40	18:04	18:00	17:18	18:10
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ה)	6:15	6:18	8:29	8:30	9:01	9:02	9:59	10:00	12:22	12:21	17:28	17:24	17:53	17:49	17:07	17:59
בריטניה, לונדון (ק)	5:29	5:18	8:09	7:59	9:11	9:06	10:28	10:24	13:35	13:35	20:29	20:38	21:08	21:20	20:20	21:38
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:30	5:19	8:07	7:55	9:16	9:10	10:34	10:30	13:44	13:44	20:42	20:53	21:27	21:39	20:36	21:59
גרמניה, ברלין (ק)	5:32	5:21	8:10	7:59	9:16	9:10	10:33	10:29	13:41	13:41	20:38	20:48	21:19	21:31	20:27	21:50
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:58	5:48	8:39	8:31	9:38	9:33	10:55	10:51	13:59	14:00	20:47	20:57	21:27	21:38	20:37	21:55
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	6:32	6:35	8:43	8:44	9:16	9:17	10:13	10:14	12:34	12:34	17:43	17:39	18:01	17:58	17:14	18:08
הודו, מומבאי (ה)	6:10	6:07	8:48	8:46	9:21	9:19	10:27	10:26	13:08	13:07	19:02	19:04	19:26	19:28	18:45	19:38
הודו, פונה (ה)	6:06	6:03	8:45	8:43	9:17	9:15	10:23	10:22	13:04	13:03	18:57	18:59	19:21	19:24	18:41	19:33
הונגריה, בודפשט (ק)	5:24	5:15	8:07	8:00	9:00	8:56	10:15	10:12	13:17	13:17	19:58	20:06	20:35	20:44	19:47	21:00
טורקיה, איסטנבול (ה)	4:56	4:49	7:40	7:35	8:25	8:21	9:37	9:34	12:32	12:32	18:59	19:05	19:31	19:38	18:46	19:51

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר-בחוקותי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
יוון, אתונה (ק)	6:27	6:21	9:11	9:06	9:53	9:49	11:04	11:01	13:57	13:57	20:18	20:23	20:48	20:54	20:04	21:07
מולדובה, קישינב (ק)	5:46	5:37	8:29	8:22	9:22	9:17	10:37	10:33	13:38	13:38	20:18	20:26	20:54	21:03	20:06	21:19
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:06	6:03	8:45	8:43	9:17	9:16	10:24	10:23	13:05	13:05	18:59	19:02	19:24	19:27	18:43	19:36
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:27	7:34	9:12	9:15	9:55	9:58	10:46	10:49	12:56	12:56	17:25	17:17	17:58	17:51	17:00	18:03
נפאל, קטמנדו (ח)	5:23	5:18	8:05	8:01	8:40	8:37	9:48	9:46	12:34	12:34	18:39	18:42	19:05	19:09	18:24	19:20
סין, בייג'ין (ח)	5:13	5:06	7:56	7:52	8:40	8:36	9:52	9:49	12:46	12:46	19:10	19:16	19:42	19:48	18:55	20:02
סינגפור, סינגפור (ח)	6:57	6:56	9:27	9:27	9:57	9:57	11:00	10:59	13:32	13:31	19:06	19:06	19:29	19:29	18:48	19:38
פולין, ורשא (ק)	5:02	4:51	7:41	7:31	8:46	8:40	10:03	9:59	13:10	13:11	20:05	20:15	20:47	20:59	19:55	21:18
פרו, לימה (ח)	6:15	6:16	8:38	8:38	9:08	9:09	10:08	10:09	12:35	12:35	17:55	17:53	18:18	18:16	17:35	18:26
צרפת, ליאון (ק)	6:25	6:17	9:09	9:03	10:00	9:55	11:14	11:11	14:14	14:14	20:51	20:58	21:26	21:35	20:39	21:50
צרפת, פריז (ק)	6:27	6:18	9:09	9:01	10:06	10:01	11:21	11:18	14:24	14:25	21:11	21:19	21:47	21:57	20:58	22:14
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:44	5:43	8:17	8:16	8:47	8:46	9:50	9:50	12:24	12:24	18:02	18:02	18:25	18:26	17:44	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	6:07	5:59	8:51	8:45	9:39	9:35	10:52	10:49	13:50	13:50	20:25	20:32	20:56	21:04	20:10	21:18
קנדה, מונטריאול (ק)	5:39	5:31	8:23	8:17	9:13	9:09	10:27	10:24	13:27	13:27	20:05	20:12	20:39	20:47	19:52	21:02
קפריסין, לרנקה (ק)	5:53	5:47	8:36	8:32	9:16	9:13	10:26	10:24	13:16	13:16	19:32	19:37	20:01	20:07	19:18	20:18
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:13	5:01	7:46	7:31	9:01	8:55	10:20	10:16	13:31	13:32	20:35	20:46	21:21	21:34	20:26	21:56
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:43	4:30	7:13	6:54	8:33	8:26	9:52	9:48	13:05	13:06	20:15	20:27	21:00	21:14	20:03	21:37
רוסיה, פטרבורג (ח)	4:52	4:36	-	-	8:52	8:44	10:15	10:09	13:36	13:37	21:01	21:16	22:00	22:19	20:53	22:50
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:02	4:53	7:45	7:38	8:38	8:34	9:53	9:50	12:54	12:55	19:35	19:43	20:12	20:21	19:23	20:36
שוויץ, ציריך (ק)	6:06	5:57	8:49	8:42	9:43	9:38	10:58	10:54	13:59	13:59	20:45	20:53	21:17	21:26	20:29	21:42
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:56	5:54	8:33	8:31	9:04	9:02	10:09	10:08	12:47	12:46	18:34	18:36	18:58	19:00	18:18	19:09

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי וזוגתו **רינת** שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377